

MARX
ENGELS
OPERE

28

KARL MARX FRIEDRICH ENGELS
OPERE, VOLUMUL 28

Proletari din toate țările uniți-vă!

**KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS**

OPERE

EDITURA POLITICĂ

1967

KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS

VOLUMUL 28

EDITURA POLITICĂ

București — 1967

Prezenta traducere a fost întocmită în colectivul de redacție al Editurii politice după originalul apărut în editura „Dietz”, Berlin, 1963, completat cu unele note din ediția rusă apărută în Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1962

Prefață

Volumul 28 al Operelor lui K. Marx și F. Engels conține corespondența dintre Marx și Engels, precum și scrisorile adresate de ei diverselor persoane în perioada 1852—1855.

Scrisorile incluse în acest volum au fost scrise în perioada reacțiunii politice care s-a instaurat în Europa după înfringerea revoluțiilor din 1848—1849 și a durat pînă la sfîrșitul deceniului al 6-lea. Aceștia au fost anii samavolniciei polițienești în țările continentului european, anii represiei sălbatice dezlănțuite împotriva participanților la mișcările revoluționare, în primul rînd împotriva revoluționarilor proletari. Întreaga economie capitalistă se afla într-o perioadă de avînt. Dar prosperitatea economică avea un caracter instabil. În 1853 într-o serie de țări capitaliste, în primul rînd în Anglia, se observă o scădere a producției. Apar simptomele unei apropiate crize economice, care a și izbucnit în 1857; a fost prima criză cu caracter mondial. Cînd într-o țară, cînd în alta masele, și în primul rînd clasa muncitoare, își manifestau nemulțumirea prin greve, mișcări și uneori prin insurecții.

Marx și Engels au considerat că în această perioadă principala lor sarcină constă în a aprofunda și a dezvolta învățătura lor, în a pregăti cu răbdare și perseverență cadrele de revoluționari proletari, în a folosi toate posibilitățile existente pentru propagarea concepțiilor lor și demascarea exponenților reacțiunii europene. Avînd în toți acești ani convingerea fermă că va urma un nou avînt revoluționar, Marx și Engels au dezvoltat în presă și în corespondență caracterul antipopular al regimurilor din țările europene, au arătat șubrezenia lor, inevitabilitatea căderii lor. Ei au influențat activ procesul de formare a forțelor revoluționare, chemate să pună capăt dominației reacțiunii.

Scrisorile lui Marx și Engels dezvoltă cititorului amploarea și diversitatea activității lor în acești ani. Aici ei și-au exprimat uneori mai complet și mai puternic atitudinea față de diferite eve-

nimente și persoane decît au putut-o face în articolele publicate în ziarele burgheze. Scrisorile reflectă, de asemenea, modul în care au elaborat Marx și Engels diferite probleme științifice. Corespondența dintre întemeietorii comunismului științific arată cum, pe baza schimbului de păreri viu și creator dintre cei doi mari savanți revoluționari, s-au dezvoltat cele mai importante teze ale teoriei marxiste, ale materialismului dialectic și ale materialismului istoric, cum această armă ideologică a partidului proletar s-a ascutit și s-a perfecționat prin aplicarea la evenimentele istorice concrete.

Scrisorile lui Marx și Engels cuprinse în volumul de față, în-deosebi cele din 1852, ca și cele din volumul anterior, vol. 27, al Operelor, reflectă munca uriașă depusă de întemeietorii marxismului pe linia generalizării teoretice a experienței revoluției din 1848—1849. În primele luni ale anului 1852, Marx a scris una dintre cele mai remarcabile lucrări ale comunismului științific — „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. În această lucrare, Marx a îmbogățit învățătura sa despre revoluția proletară și dictatura proletariatului cu concluzia că sfărîmarea mașinii de stat burgheze este condiția absolut necesară a victoriei clasei muncitoare, a fundamentat teza cu privire la alianța dintre clasa muncitoare și țărănime. Corespondența arată istoria elaborării și publicării acestei lucrări, pe care Marx a scris-o din decembrie 1851 pînă în martie 1852, așadar cînd evenimentele petrecute în Franța erau încă de strictă actualitate. Din corespondență reiese cu cîtă atenție au urmărit întemeietorii marxismului desfășurarea și urmările loviturii de stat bonapartiste de la 2 decembrie 1851 din Franța. Scrisoarea lui Marx către Engels din 20 ianuarie 1852, precum și scrisorile lui Engels către Marx din 22 ianuarie și 18 martie și cele către Weydemeyer din 23 și 30 ianuarie 1852 consacrate analizei acestui eveniment au multe pasaje al căror conținut se aseamănă cu lucrarea lui Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”.

Deosebit de importantă și de valoroasă din punct de vedere teoretic este scrisoarea adresată de Marx lui Weydemeyer la 5 martie 1852. Aici Marx nu se limitează la a face, într-o formă concentrată, bilanțul experienței revoluției din 1848—1849, ci totalizează concluziile revoluționare la care a ajuns pe baza studierii legilor de dezvoltare a societății omenesti, dezvăluie esența învățaturii sale despre lupta de clasă și rolul, de importanță istorică mondială, al proletariatului de gropar al capitalismului și de făuritor al unei orînduirii sociale noi, fără clase. Comparînd concepțiile sale cu cele ale istoricilor și economiștilor burghezi, Marx

remarca : „Ceea ce am făcut eu nou se rezumă la : am dovedit 1) că *existența claselor* este legată numai de anumite faze istorice de dezvoltare a producției ; 2) că lupta de clasă duce în mod necesar la *dictatura proletariatului* ; 3) că această dictatură însăși constituie numai trecerea la *destiințarea tuturor claselor* și la o *societate fără clase*” (vezi volumul de față, p. 457). V. I. Lenin a caracterizat importanța acestei scrisori în felul următor : „Prin aceste cuvinte, Marx a izbutit să înfățișeze într-un mod uimitor de expresiv, în primul rînd, deosebirea principală și radicală dintre teoria sa și teoriile cugetătorilor celor mai înaintați și mai profunzi ai burgheziei și, în al doilea rînd, esența învățaturii sale despre stat” (V. I. Lenin. Opere complete, vol. 33, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 33).

Multe din scrisorile publicate în acest volum se ocupă de seria de articole „Revoluția și contrarevoluția în Germania”, articole în care Engels a dezvăluit, de pe pozițiile materialismului istoric, premisele, caracterul și forțele motrice ale revoluției din 1848—1849 în Germania și Austria. Scrisorile arată cu cită atenție a privit Marx această lucrare a lui Engels, ce înaltă prețuire a dat el acestor articole, pe care le citea cu atenție înainte de a le trimite ziarului „New York Daily Tribune”.

Începînd cu deceniul al 6-lea, conținutul fundamental al activității științifice a lui Marx l-a constituit elaborarea teoriei sale economice. Întemeietorii marxismului au considerat că aceasta este sarcina politică-ideologică primordială. Engels a arătat nemijlocit importanța desăvîrșirii de către Marx a operei sale economice înaintea noului avînt al mișcării muncitorești și democratice, pe care ei îl așteptau într-un viitor apropiat. „Ar fi bine — îi scria el lui Marx la 11 martie 1853 — dacă ai termina «Economia ta politică» ; am putea, după aceea, cînd vom avea un ziar, să o publicăm în weekly numbers... În felul acesta toate organizațiile noastre, reînființate și ele, ar avea un punct de plecare pentru discuții” (vezi volumul de față, p. 202).

În prima jumătate a deceniului al 6-lea, Marx a făcut un pas important în elaborarea diferitelor aspecte ale teoriei sale economice, în strîngerea și analizarea materialului economic pentru lucrarea sa, în critica concepțiilor economiei politice burgheze. Scrisorile arată că atît Marx, cît și Engels, au urmărit cu atenție dezvoltarea economică în țările din Europa și în America, au analizat date statistice care confirmau concluzia lor cu privire la caracterul ciclic al dezvoltării producției capitaliste, la caracterul vremelnic al prosperității economice, la inevitabilitatea unei noi crize, care trebuia să constituie, în condițiile de atunci, un stimu-

lent puternic pentru un nou avînt al mișcării revoluționare din Europa (vezi scrisorile lui Marx către Weydemeyer din 30 aprilie 1852 și către Lassalle din 23 ianuarie 1855, precum și scrisorile lui Engels către Marx din 24 august 1852 și către Weydemeyer din 27 februarie 1852). Întemeietorii marxismului au studiat cu deosebită atenție situația economică a Angliei, la acea dată, țara cu industria cea mai dezvoltată. Proceesele care aveau loc în economia engleză erau considerate de Marx și Engels, așa cum reiese din scrisorile lor, caracteristice într-o anumită măsură pentru întreaga lume capitalistă. Ei au descoperit legitățile specifice economiei capitaliste, au prevăzut apropierea iminentă a unei noi crize economice analizînd în primul rînd comerțul și industria Angliei (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 29 ianuarie 1853).

Marx a acordat o mare atenție criticii economiei politice burgheze vulgare. Din acest punct de vedere prezintă un deosebit interes aprecierea concepțiilor economistului american Carey, apreciere făcută în scrisoarea către Weydemeyer din 5 martie 1852, precum și în scrisoarea adresată lui Engels la 14 iunie 1853. În aceste scrisori Marx îl demască pe Carey ca apologet al capitalismului, care caută să-i estompeze contradicțiile cu ajutorul unor afirmații, complet eronate, despre armonia și colaborarea dintre clase ca principale premise ale unei existențe normale a societății capitaliste. Marx relevă, de asemenea, caracterul apologetic al încercării lui Carey de a pune calamitățile sociale din capitalism, care decurg din însăși orînduirea bazată pe exploatare, pe seama unor fenomene derivate care sînt doar consecința inevitabilă a dezvoltării economiei capitaliste (de pildă „acțiunea centralizatoare a mării industrii”, situația de monopol a unei țări capitaliste, în speță a Angliei, pe piața mondială). „Pentru a scăpa de consecințele industriei burgheze, de care face răspunzătoare Anglia — scrie Marx, subliniind contradicția dintre concepțiile lui Carey și metoda sa defectuoasă —, el recurge, ca un veritabil yankeu, la accelerarea în mod artificial a acestei dezvoltări în America” (vezi volumul de față, p. 238). Critica pe care o face Marx concepțiilor lui Carey și ale altor economiști vulgari dezvăluie inconsistența încercărilor reprezentanților economiei politice burgheze de a dovedi posibilitatea înlăturării racilelor societății burgheze în condițiile menținerii bazelor acestei societăți.

Marx se ridică cu hotărîre și împotriva voluntarismului în științele sociale, împotriva doctrinarismului scolastic, împotriva ignorării legilor economice obiective. Astfel, în una din scrisorile adresate lui Engels, Marx, arătînd sterilitatea eforturilor democraților mic-burghezi, care nu sînt în stare să înțeleagă adevăratele

forțe motrice ale dezvoltării societății, subliniază că „manifestele, apelurile etc. ale doctinarilor Ledru [-Rollin], Louis Blanc și ale altora de toate nuanțele n-au moved nici un șai din loc, pe cînd criza socială și economică pune totul în mișcare” (vezi volumul de față, p. 269).

Pentru a pătrunde mai adînc esența proceselor care se desfășoară în societatea capitalistă, Marx și Engels au recurs în permanență la trecutul istoric al diferitelor țări și popoare. Ceea ce i-a determinat să se ocupe de aceste cercetări istorice a fost și străduința lor de a se lămuri asupra rădăcinilor istorice ale multor evenimente și fenomene contemporane. Acest lucru era important pentru elaborarea poziției juste a revoluționarilor proletari față de aceste evenimente și era dictat de necesitatea de a le aprecia, sub toate aspectele, în presă. Corespondența lui Marx și Engels din această perioadă reflectă interesul lor față de diferitele probleme istorice, conține o serie de concluzii și teze generalizate ale științei istorice marxiste.

Intr-o serie de scrisori Marx și Engels dezvăluie trăsăturile caracteristice ale formațiunilor social-economice precapitaliste. Astfel, în scrisoarea către Engels din 8 martie 1855, Marx formulează următoarea concluzie cu privire la istoria Romei antice, pe care o studia în acel timp. „Istoria internă se reduce pur și simplu la lupta dintre mica și marea proprietate funciară, bineînțeles modificată în mod specific de relațiile sclavagiste” (vezi vol. de față, p. 393). V. I. Lenin a relevat această idee a lui Marx în „Conceptul «Corespondenței dintre K. Marx și F. Engels» 1844—1883” (Moscova, 1959, p. 11).

Un deosebit interes prezintă scrisoarea lui Marx către Engels din 27 iulie 1854, care conține observații cu privire la cartea cunoscutului istoric francez Thierry („Essai sur l'histoire de la formation et des progrès du tiers état”). În această scrisoare, bazîndu-se pe datele din cartea lui Thierry, Marx studiază trăsăturile principale ale procesului de apariție și dezvoltare în cadrul feudalismului a germinilor viitoarei orînduiri, capitaliste. Marx arată că elementele noi, burgheze, au fost încă de la apariția lor în contradicție cu sistemul social și politic al societății feudale, ceea ce și-a găsit expresia vie în lupta de eliberare dusă de orașele medievale împotriva seniorilor feudali.

Această scrisoare a lui Marx este importantă și pentru caracterizarea istoriografiei burgheze. Aprecierea dată de Marx lui Thierry este valabilă pentru întreaga orientare a istoricilor burghezi francezi din perioada Restaurației, care recunoșteau importanța hotărîtoare a luptei de clasă în procesul de destrămare a

feudalismului și de statornicire a societății burgheze, iar critica făcută de Marx concepțiilor acestui istoric dezvăluie neajunsurile proprii chiar și celor mai buni reprezentanți ai științei istorice burgheze. Relevînd meritele lui Thierry, numindu-l „părintele luptei de clasă”, Marx dezvăluie totodată limitele lui burgheze, incapacitatea lui și a altor istorici burghezi de a explica pînă la capăt rădăcinile materiale ale contradicțiilor de clasă, de a depăși înțelegerea îngustă a luptei de clasă ca fenomen propriu exclusiv societății feudale, de a înțelege natura și caracterul antagonismelor de clasă și luptei de clasă în capitalism. Însăși „starea a treia”, subliniază Marx, este considerată de Thierry în mod greșit drept o clasă unitară, opusă claselor feudale — nobilimii și clerului; Thierry nu observă că, încă în această perioadă, în cadrul „stării a treia” se coceau contradicțiile dintre vîrfurile exploatoare — burghezia — și masa exploatată, contradicții care s-au manifestat fățiș după înlăturarea orînduirii feudale. „Dacă d-l Thierry — scrie Marx — ar fi citit lucrările moastre, ar fi știut că antagonismul categoric dintre burghezie și peuple începe, firește, abia atunci cînd ea încetează să se opună ca stare a treia clerului și nobilimii. În ceea ce privește însă «rădăcinile istorice ale unui antagonism care a luat naștere ieri» cartea lui ne furnizează cea mai bună dovadă că aceste «rădăcini» au luat naștere de îndată ce a apărut starea a treia” (vezi vol. de față, p. 340). Scrisoarea lui Marx arată deosebirea dintre istoriografia marxistă și cea burgheză în ceea ce privește concepția asupra luptei de clasă, contradicțiile și inconsecvențele manifestate de istoriografia burgheză chiar și în perioada ei de înflorire.

În scrisoarea sa Marx subliniază rolul maselor populare, al țărănimii ca aliat al burgheziei în lupta împotriva feudalismului, îndeosebi în perioada revoluției burgheze franceze. El arată că Thierry „a dovedit fără să vrea că nimic n-a întîrziat mai mult victoria burgheziei franceze decît faptul că ea s-a hotărît abia în 1789 să facă common cause cu țărani” (vezi volumul de față, p. 340). Relevînd această idee a lui Marx, V. I. Lenin arăta că „burghezia franceză a învins cînd a hotărît să meargă împreună cu țărani” (V. I. Lenin. „Conspectul «Corespondenței dintre K. Marx și F. Engels»”, p. 7). Principalele concluzii ale lui Marx cu privire la rolul maselor populare în transformarea revoluționară a societății, la posibilitățile revoluționare ale țărănimii au fost folosite de întemeietorii marxismului, iar ulterior de V. I. Lenin, continuatorul măreței lor opere, pentru elaborarea și fundamentarea învățăturii despre țărănimea muncitoare ca aliat al clasei muncitoare în revoluția socialistă.

Intensificarea expansiunii coloniale a Angliei și a altor state europene și accentuarea contradicțiilor dintre ele în Orientul Apropiat au atras atenția lui Marx și Engels asupra destinelor istorice ale popoarelor din țările Orientului, victime ale politicii de cotopire a colonialiștilor. În scrisorile adresate lui Marx între 26 mai și 6 iunie 1853, Engels arată cum se poate face o analiză științifică a celor ce se spun în Biblie și în Coran despre popoarele din Orient, dezvăluie condițiile materiale care au dus la apariția islamului, la crearea statului arab și la cuceririle arabe. Afirmările lui Engels și Marx dau cheia interpretării materialiste a mișcărilor religioase din Orient, arată că în spatele luptei religioase s-a ascuns conflictul dintre diferitele elemente sociale ale societății din Orient, conflict provocat de schimbarea condițiilor vieții materiale, de trecerea de la viața nomadă la viața sedentară, de schimbarea căilor comerciale etc.

În această perioadă, Marx acordă o atenție deosebită Indiei — principala colonie a capitalismului britanic. Pe baza studierii istoriei Indiei și a altor țări ale Orientului (Turcia, Iran, Arabia), Marx formulează, într-o scrisoare adresată lui Engels la 2 iunie 1853, teza sa clasică cu privire la particularitățile dezvoltării țărilor Orientului în evul mediu... „...toate fenomenele din Orient... — scrie Marx — se explică prin inexistența *proprietății private asupra pământului*. Aceasta e adevărata cheie pentru cunoașterea chiar și a „firmamentului oriental“ (vezi volumul de față, p. 226). Completând și îmbogățind această teză, Engels subliniază că o dezvoltare atât de slabă a proprietății private asupra pământului în Orient, îndeosebi în perioada feudalismului timpuriu, a fost determinată în primul rând de necesitatea irigațiilor artificiale, pe care o putea înfăptui numai o putere centrală. Ca urmare, în multe țări răsăritene, inițial a predominat proprietatea statului asupra pământului și a sistemului de irigații, statul feudal, oricând exploatator al maselor populare, trebuind totuși să se îngrijească în permanență de întreținerea sistemului de irigații. „...Guvernul avea în Orient — a arătat Engels — întotdeauna numai trei departamente: al finanțelor (jefuirea țării proprii), de război (jefuirea țării proprii și a altor țări) și travaux publics (grija pentru reproducție)“ (vezi volumul de față, p. 232).

Pe baza clarificării particularităților structurii economiei și ale orânduirii sociale a țărilor Orientului, Marx și Engels au putut să treacă la dezvăluirea cauzelor dezvoltării lor istorice relativ lente în perioada trecerii de la feudalism la capitalism. În scrisoarea adresată lui Engels la 14 iunie 1853, Marx menționează izolarea micilor obști sătești care constituie mici lumi închise, deosebite,

și concentrarea lucrărilor publice în mina statului despotice, caracteristice pentru India și pentru o serie de alte țări din Asia ca împrejurări care determină „caracterul stagnant al acestei părți a Asiei” (vezi volumul de față, p. 239). Concentrarea principalelor mijloace de producție în mina statului feudal a frânat dezvoltarea capitalismului în țările Orientului. Irigațiile și, dat fiind rolul specific al acestora în Orient, toate forțele de producție au fost mult prejudiciate de frecvențele invazii dușmane. Toate acestea au constituit, după cum au remarcat Marx și Engels, cauzele rămânerii în urmă a țărilor Orientului, care cîndva atinseseră un înalt nivel de dezvoltare a civilizației în comparație cu țările capitaliste ale Occidentului, ceea ce a favorizat transformarea lor în colonii.

În scrisorile lor, întemeietorii marxismului au condamnat cu profundă indignare stăpînirea colonialistă a burgheziei europene, în primul rînd a celei engleze, în țările orientale cîtrocipite. O serie de observații și afirmații cuprinse în corespondența lui Marx și Engels din perioada 1852—1855 completează articolele lor în care este demascat sistemul colonial al capitalismului. Astfel, într-o scrisoare către Marx, Engels a subliniat urmările dezastruoase ale dominației colonialiștilor englezi în India, arătînd că, din cauza acestei dominații, „agricultura indiană se duce de rîpă” (vezi volumul de față, p. 232). „De altfel — caracterizează Marx această dominație —, stăpînirea britanicilor în India a fost — și este și astăzi — o adevărată porcărie” (vezi volumul de față, p. 239).

Scrisorile incluse în volum arată că unul din obiectele fundamentale ale cercetărilor teoretice ale lui Engels au continuat să fie, ca și în perioada anterioară, științele militare, istoria artei militare. Într-o serie de scrisori, Engels face un schimb de păreri cu Marx și Weydemeyer în problemele militare care-l interesează. Scrisorile respective reflectă succesele lui în studierea problemelor militare, a istoriei războaielor, planurile sale științifice și literare în acest domeniu. Dînd o înaltă apreciere cunoștințelor militare ale lui Engels, care își asumase sarcina de a trata evenimentele militare în corespondențele pentru „New York Daily Tribune” și pentru alte ziare, Marx s-a consultat în permanență cu „ministerul de război din Manchester”, cum îl numea el în glumă pe prietenul său (vezi volumul de față, p. 265). Marx l-a ajutat adesea pe Engels în studierea problemelor militare, îndeosebi la stringerea materialului pentru articolele pe teme militare, ca, de pildă, pentru seria de articole „Armatele Europei” (vezi volumul de față, p. 402—404).

Engels a legat strîns studiile sale militare de sarcinile viitoarei revoluții. De aceea el a acordat o deosebită atenție istoriei războaielor revoluționare din 1848—1849, intenționînd să scrie o carte

pe această temă. „Aș vrea ca pînă la viitoarea revoluție — îi scrie Engels lui Weydemeyer la 12 aprilie 1853 — să mai am timp să studiez temeinic și să scriu măcar despre campania italiană și cea ungară din 1848—1849” (vezi volumul de față, p. 522). Dar el n-a reușit să transpună în fapt această intenție și de aceea aprecierile lui Engels, cuprinse în corespondență, cu privire la particularitățile războaielor revoluționare și analiza critică atît a experienței pozitive a acțiunilor militare ale armatelor revoluționare în 1848—1849 cit și a lipsurilor și greșelilor acestora (vezi scrisorile lui Engels către Marx din 6 iulie 1852, 10 iunie 1854 și altele) au o deosebită importanță. Deosebit de interesante sînt și o serie de alte aprecieri ale lui Engels cu privire la problemele militare, în special în legătură cu posibilitatea unei invazii a armatelor continentale în Anglia, cu bătălia de la Idstedt în timpul războiului din Schleswig-Holstein în 1850 etc. (vezi scrisorile lui Engels către Marx din 9 mai 1854 și către Weydemeyer din 23 ianuarie 1852), precum și observațiile sale critice pe marginea planului propus de Lassalle cu privire la desfășurarea operațiilor pe frontul de pe Dunăre (vezi scrisoarea lui Engels către Marx din 23 martie 1854). Pentru a înțelege rolul lui Engels ca critic al științei militare burgheze este deosebit de important să se cunoască modul cum a apreciat el pe unii teoreticieni și scriitori militari burghezi ca, de pildă, Clausewitz, Willisen, Jomini, Napier etc. (vezi scrisorile lui Engels către Marx din 9 mai și 10 iunie 1854 și altele). Scrisoarea adresată de Engels lui Lincoln, redactorul ziarului „Daily News”, la 30 martie 1854 arată înalta exigență manifestată de el față de literatura militară, în special în ceea ce privește exactitatea și obiectivitatea în descrierea evenimentelor militare, în ceea ce privește selecționarea și verificarea atentă a izvoarelor folosite. Opiniile lui Engels cu privire la istoria războaielor și la arta militară exprimate în scrisorile din această perioadă reflectă o etapă importantă în dezvoltarea concepțiilor marelui teoretician militar al proletariatului.

Preocupările lui Marx și Engels în domeniul științei au cuprins și lingvistica, studierea limbilor europene și asiatice. Astfel, în această perioadă, paralel cu istoria Spaniei Marx începe să studieze limba spaniolă. Citește în original pe Cervantes, Calderón și pe alți clasici ai literaturii spaniole. În acești ani Engels studiază limbile slave și în primul rînd limba rusă. La 12 aprilie 1853, el îi scria lui Weydemeyer: „Iarna aceasta am făcut progrese serioase în studierea limbilor slave..., iar pînă la sfîrșitul anului voi înțelege binișor limba rusă și sirbo-croată” (vezi volumul de față, p. 518). Motivele care l-au determinat să studieze limbile

slave, menționate chiar de el în scrisoarea către Marx din 18 martie 1852 (vezi volumul de față, p. 34—35), dovedesc că pe Engels nu l-a interesat numai aspectul științific, ci și sarcinile practice ale activității revoluționare. În aceiași ani Engels începe să studieze și limbile orientale, îndeosebi limba persană, dovedind în această pricină strălucite aptitudini lingvistice. Atitudinea lui Engels față de problemele de lingvistică reiese și din remarcă lui ironică la adresa lui Weitling în legătură cu încercările utopice ale acestuia de a construi o „limbă a viitorului”. Această remarcă dovedește că Engels s-a ridicat cu hotărâre împotriva confundării legilor lingvisticii cu cele ale sociologiei (vezi volumul de față, p. 233).

Conținutul scrisorilor cuprinse în acest volum arată importanța uriașă pe care au acordat-o Marx și Engels în anii reacțiunii activității publicistice ca mijloc de a exprima punctul de vedere proletar în cele mai importante probleme politice, de a influența opinia publică în favoarea proletariatului revoluționar. Scrisorile dovedesc eforturile susținute depuse de Marx și Engels pe linia dezvoltării presei proletare, care în acea perioadă se afla în condiții extrem de nefavorabile. Chiar și în țările unde exista posibilitatea de a se edita în mod legal organe de presă muncitorești — în Anglia și S.U.A. —, editarea lor era însoțită de mari dificultăți, legate de cheltuieli materiale uriașe, de plata taxei de timbru pe ziare, taxă care era foarte ridicată etc. În 1852 Marx și Engels au continuat să sprijine revista „Notes to the People”, editată de liderul aripii revoluționare a cartismului E. Jones. În scrisoarea către Weydemeyer din 20 februarie 1852, Marx a dat o înaltă apreciere acestei reviste, referindu-se la ea ca la un organ de presă în care se poate găsi „întreaga istorie contemporană a proletariatului englez” (vezi volumul de față, p. 443). Marx și Engels colaborează la ziarul lui Jones „People's Paper” care începuse să apară din mai 1852 și atrag și alți colaboratori din rândurile tovarășilor lor de luptă (Eccarius, Pieper etc.). Din corespondență se vede ce mare ajutor a acordat Marx lui Jones în redactarea acestui organ de presă, în elaborarea rubricii de știri externe, precum și în reglementarea chestiunilor financiare (vezi scrisorile lui Marx către Engels din 19 august, 2 septembrie, 23 septembrie 1852 și 23 noiembrie 1853).

Marx și Engels au sprijinit cu căldură încercarea lui Weydemeyer de a organiza la New York editarea săptăminalului proletar „Revolution”. Întemeietorii marxismului au expediat la New York o serie întreagă de lucrări ale lor. Lucrări ca „Opsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” a lui Marx, articolele despre Anglia ale lui Engels au fost scrise special pentru „Revolution”. Considerînd

colaborarea la „Revolution” o importantă sarcină de partid, ei s-au străduit să atragă la această muncă pe prietenii și tovarășii lor de luptă : Wilhelm Wolff, Georg Weerth, Ferdinand Wolff, Ernest Jones, Wilhelm Pieper, Johann Georg Eccarius și Ferdinand Freiligrath. „Soțul meu a recrutat pentru dv. aproape toate condeiele comuniste care există aici” — îi scria Jenny Marx lui Weydemeyer la 13 februarie 1852 (vezi volumul de față, p. 439). Totuși din cauza lipsei de mijloace materiale, „Revolution” nu a putut să apară sistematic. Marx și Engels au sprijinit toate încercările lui Weydemeyer și Cluss de a organiza publicarea materialelor trimise pentru „Revolution”, acordând o mare importanță apariției acestor materiale în presă, la timpul potrivit. „Dacă noi, ca partid, nu vom căuta să dăm lovituri prompte — îi scria Marx lui Cluss în jurul lui 10 mai 1852 —, vom veni întotdeauna post festum” (vezi volumul de față, p. 471). O serie de scrisori reflectă eforturile lui Marx de a folosi, cu ajutorul lui Cluss și Weydemeyer, pentru propaganda revoluționară comunistă, ziarul muncitoresc „Reform”, care apărea în 1853—1854 la New York. Prin intermediul lui Cluss și al lui Weydemeyer, Marx își exercită influența asupra orientării ziarului, organizează trimiterea corespondențelor din Londra (scrisorile lui Marx către Cluss din 17 aprilie, 14 iunie, mijlocul lui octombrie, mijlocul lui noiembrie 1853 și altele).

Dar influența organelor de presă muncitorești, puține la număr în acea vreme, se limita la un cerc foarte restrâns de cititori. În majoritatea țărilor nu exista în genere presă proletară și de aceea Marx și Engels trebuiau să folosească pentru propagarea ideilor lor presa burgheză progresistă. În afară de aceasta, ziaristica era în acei ani singura sursă de câștig a lui Marx. Marx și-a exprimat clar atitudinea sa față de colaborarea la presa burgheză într-o scrisoare adresată lui Cluss la 14 iunie 1853 : „Nu le facem un serviciu dușmanilor noștri când scriem pentru ei. Tout au contraire. Nu le-am putea juca o festă mai usturătoare” (vezi volumul de față, p. 531).

În perioada 1852—1855 Marx și Engels continuă colaborarea, începută în 1851, la ziarul „New York Daily Tribune”. Colaboratorul oficial al ziarului era Marx, și articolele scrise la rugămintea acestuia de către Engels erau trimise la redacție sub semnătura lui Marx. Articolele lui Marx apărute în paginile acestui ziar, care, așa cum l-a caracterizat Marx, apăra interesele burgheziei industriale americane, constituie un model de îmbinare a maleabilității cu o înaltă principialitate proletară. Marx a reușit adesea să dezvolte în ziar idei diametral opuse concepțiilor redactorilor lui (vezi scrisorile lui Marx către Engels din 14 iunie 1853 și 3 mai 1854).

Articolele lui Marx și Engels din „New York Daily Tribune” au suscitāt un larg interes, ceea ce a contribuit la creșterea popularității și prestigiului ziarului. Oameni de știință și oameni politici au făcut referiri la ele (vezi vol. de față, p. 237, 246). Articolele militare ale lui Engels, în care se reflectau pas cu pas evenimentele războiului Crimeii și care erau publicate fără semnătură, au fost atribuite de publicul larg unor specialiști militari cunoscuți (vezi vol. de față, p. 282). Însăși redacția ziarului a recunoscut adesea în mod oficial serviciile aduse de Marx și Engels. În special în numărul din 7 aprilie 1853 a fost publicat un articol, reprodus de Marx în scrisoarea adresată lui Engels la 26 aprilie 1853, în care redacția, exprimându-și dezacordul cu multe din concepțiile lui Marx, afirmă în același timp că corespondențele lui constituie „una dintre cele mai instructive izvoare de informare în ceea ce privește marile probleme ale actualei politici europene” (vezi vol. de față, p. 211). Aceasta, însă, nu a împiedicat redacția ziarului „Tribune” să intervină în articolele lui Marx cu completări și modificări arbitrare și să le publice în mod sistematic fără semnătură, sub formă de editoriale. „«Tribune» și-a însușit iarăși toate articolele mele ca leader, iar numele meu apare numai sub cele fără importanță... Apoi lăudăroșenia devenită «legală», cu articolele tale militare” — îi scrie Marx lui Engels la 22 aprilie 1854 (vezi volumul de față, p. 307—308). Protestele lui Marx au rămas fără rezultat. Acționând întru totul în spiritul moravurilor presei burgheze americane, redacția lui „New York Daily Tribune” își exploata fără cruțare corespondenții. Munca încordată depusă de Marx pentru ziar era retribuită cu sume derizorii, și chiar și aceste sume trebuiau deseori așteptate luni de zile.

În afară de colaborarea la „New York Daily Tribune” un loc important în activitatea publicistică a lui Marx l-a ocupat colaborarea, în 1855, la ziarul burghezo-democratic german „Neue Oder-Zeitung”. Dintre toate organele de presă care apăreau în acea vreme în Germania, acest ziar, în pofida legăturii cu liberalii și a obstacolelor puse de cenzură, se situa pe pozițiile cele mai progresiste. „După părerea mea, — scria Marx la 11 septembrie 1855 lui Elsner, redactorul lui „Neue Oder-Zeitung” —, ziarul dv., avînd în vedere condițiile grele și spațiul restrîns de care dispuneți, a fost redactat cu multă iscusință și tact, dînd cititorilor inteligenți posibilitatea de a citi printre rînduri” (vezi volumul de față, p. 558). Pentru Marx și Engels publicarea de articole în coloanele acestui ziar a fost singura posibilitate de a se adresa nemijlocit cititorului german.

În activitatea publicistică a lui Marx și Engels s-a manifestat deosebit de pregnant colaborarea lor creatoare de zi cu zi. Prin corespondența dintre ei pătrundem parcă în laboratorul în care erau create lucrările lor publicistice. Ea oferă o imagine vie a ajutorului permanent pe care l-a acordat Engels lui Marx în munca de corespondent. Formele acestei colaborări au fost foarte diferite. Paralel cu articolele despre revoluția din 1848—1849 din Germania, scrise pentru „New-York Daily Tribune” Engels traducea în același timp în limba engleză corespondențele scrise de Marx pentru acest ziar în limba germană. În ianuarie 1853 Marx a început să scrie în limba engleză articole destinate presei și curînd după aceea Engels îi aducea elogii pentru talentele lui publicistice: „Felicitările mele — îi scrie el lui Marx la 1 iunie 1853 —. Englezasca ta nu e numai bună, e chiar splendidă” (vezi volumul de față, p. 222). Cînd din diverse motive — sarcini de partid, lucrări științifice, boală sau griji familiale —, Marx nu putea să scrie corespondențele curente, el se adresa lui Engels cu rugămintea de a le scrie el, iar Engels făcea bucuroș acest lucru. În timpul colaborării lor în presă cei doi prieteni și-au împărțit sarcinile potrivit preocupărilor lor științifice nemijlocite din perioada dată. În acei ani Marx trata de regulă în articolele sale situația economică, politica internă și externă a statelor europene, mișcarea muncitorească, problemele coloniale, evenimentele revoluționare din Italia și Spania. Engels, în afară de teme militare, trata probleme ca soarta popoarelor supuse Turciei, situația din Elveția, panslavismul etc. Adesea o corespondență sau alta era de fapt opera ambilor autori. Scrisorile arată că planul, iar uneori și conținutul multor articole erau rezultatul unei strînse colaborări între Marx și Engels. Deosebit de caracteristică în această privință este scrisoarea lui Marx către Engels din 31 ianuarie 1855, care conține date amănunțite despre activitatea guvernului de coaliție Aberdeen, date prelucrate ulterior de Engels în vederea publicării în presă a articolului „Fostul guvern englez”, precum și o serie de alte scrisori ale lui Marx și Engels, care au servit în parte sau în întregime ca bază pentru articolele respective (vezi, de exemplu, volumul de față, p. 293—294).

Corespondența lui Marx și Engels cuprinde materiale importante care aduc completări esențiale articolelor publicate în această perioadă. În scrisori se face, de pildă, o profundă apreciere nu numai a situației economice, ci și a celei politice a Angliei, probleme care au constituit obiectul multor scrisori ale lui Marx în acești ani. Caracterizînd orînduirea politică a Angliei, Marx face în scrisori aprecieri asupra principalelor partide politice din An-

glia. El arată procesul de destrămare a vechilor partide ale oligarhiei burghezo-aristocratice — toryi și whigii (vezi scrisorile lui Marx către Engels din 13 iulie, către Cluss din 20 și 30 iulie 1852), relevă inconsecvența acțiunilor opoziționiste ale adeptilor liberului-schimb — reprezentanți ai burgheziei industriale —, teama lor față de clasa muncitoare și tendința de a face compromisuri cu aristocrația. „Orice cucerire democratică, ca, de pildă, votul secret, este o concesie pe care o fac muncitorilor, firește, numai en cas d'urgence”, îi scria Marx lui Engels despre adepții liberului schimb la 23 februarie 1852 (vezi volumul de față, p. 24). Într-o serie de scrisori Marx subliniază caracterul antidemocratic al sistemului electoral englez, care priva majoritatea poporului de drepturi electorale (vezi îndeosebi scrisoarea lui Marx către Cluss din 20 iulie 1852). Istoricul elaborării și publicării pamfletelor „Lordul Palmerston” și „Lordul John Russell”, în care este demascat sistemul guvernamental englez, politica oligarhiei engleze în persoana reprezentanților ei cei mai tipici, poate fi urmărit în corespondența întemeietorilor marxismului (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 7 august 1855 și scrisorile lui Marx către Lassalle din 6 aprilie și 1 iunie 1854).

În scrisorile lor, Marx și Engels au acordat o deosebită atenție mișcării muncitorești engleze. Conducătorii proletariatului internațional au urmărit cu atenție toate acțiunile cît de cît importante ale maselor proletare din Anglia. În scrisorile lor sînt viu comentate și mișcarea grevistă a proletariatului englez, care a atins mari proporții în a doua jumătate a anului 1853, și creșterea agitației cartiste în această perioadă, și puternicele demonstrații ale muncitorilor împotriva legilor antipopulare promulgate de parlamentul englez în vara anului 1855 (vezi, de pildă, scrisorile lui Marx și Engels din 30 septembrie 1853, din 26 iunie și 3 iulie 1855).

Un interes deosebit prezintă caracterizarea Franței bonapartiste în scrisorile lui Marx și Engels. Aceste scrisori dezvăluie esența și trăsăturile caracteristice regimului antipopular al celui de-al doilea imperiu, oferă o imagine clară a speculațiilor de bursă și agiotajului, care pătrunseseră în întreaga viață economică a țării și cuprinseseră toate sferile guvernamentale, a măsurilor sociale cu caracter îndoielnic luate de guvern în scopuri demagogice și însoțite de o teroare polițienească sălbatică împotriva tuturor elementelor opoziționiste. Într-o serie de scrisori, Marx și Engels subliniază pericolul de care este amenințată pacea în Europa ca urmare a politicii aventuriste a guvernului lui Napoleon al III-lea. Dezvăluind șubrezenia regimului bonapartist, Marx și Engels au prevăzut căderea lui inevitabilă. Ei au prevăzut că politica econo-

mică a guvernului lui Ludovic Bonaparte va provoca în cele din urmă un haos în economie și va agrava consecințele grele ale apropiatei crize economice. Încă la 27 octombrie 1852, Marx îi scria lui Engels: „Bonaparte se pricepe ca nimeni altul să aranjeze lucrurile în așa fel, încît de astă dată criza comercială să lovească Franța încă mai cumplit decît Anglia” (vezi volumul de față, p. 146). În multe scrisori Marx și Engels relevă creșterea nemulțumirii maselor largi ale populației față de regimul bonapartist. Engels arată cit de dezamăgîtă a fost țărănimea franceză de Bonaparte (vezi volumul de față, p. 520). Intemeietorii marxismului considerau că principala forță menită să răstoarne cel de-al doilea imperiu este proletariatul francez. Astfel, relevînd aflusul de muncitori francezi în capitala Franței din cauza prețului mai scăzut al pîinii, Marx arată că în felul acesta „Parisul recrutează armata revoluției” (vezi volumul de față, p. 269). Într-o scrisoare adresată lui Cluss la 25 martie 1853, atrăgînd atenția asupra faptului că la funeraliile soției cunoscutului revoluționar Raspail, care s-au transformat de fapt într-o demonstrație antibonapartistă, au participat un număr însemnat de muncitori parizieni, Marx scrie: „După cum vezi, leul proletar nu e încă mort” (vezi volumul de față, p. 515).

În legătură cu războiul Crimeii, Marx și Engels acordă un loc important în publicistica și în scrisorile lor politicii externe a claselor dominante din țările europene. „Sînt bucuros — îi scrie Marx lui Engels la 2 noiembrie 1853 — că întîmplător am reușit să urmăresc mai îndeaproape politica externă — latura ei diplomatică — din ultimii 20 de ani. Noi am neglijat prea mult acest punct și trebuie să știm cu cine avem de-a face” (vezi volumul de față, p. 272).

Marx și Engels au analizat problemele politicii internaționale din punctul de vedere al intereselor proletariatului din Europa și al democrației. Ei sperau că inevitabilul conflict dintre marile puteri în așa-numita problemă orientală va depăși cadrul unei ciocniri de interese ale vîrfurilor dominante din statele europene, va duce la un avînt al mișcărilor democratice și de eliberare națională, la un război revoluționar european împotriva țarismului și a altor forțe contrarevoluționare și, în ultimă instanță, la o nouă revoluție, care va mătura regimurile antipopulare din Europa și va rezolva sarcinile rămase nerezolvate ca urmare a înfrîngerii revoluțiilor din 1848—1849. După părerea lui Marx și Engels, numai o revoluție populară era în stare să rezolve cu adevărat și problema orientală, problema soartei naționalităților asuprite de Turcia. De aceea, ei considerau că este de datoria lor să critice scopurile

rapace urmărite de statele apusene în războiul Crimeii și, respectiv, acțiunile menite să localizeze războiul și să împiedice dezvoltarea mișcărilor populare: „Un război local poate fi numai un *simulacru* de război — scria în această privință Engels —, pe cînd războiul european trebuie să devină o realitate” (vezi volumul de față, p. 541).

În scrisoarea din 10 martie 1853, dezvăluind cauzele conflictului dintre puteri în problema orientală, Marx îi atrage atenția lui Engels asupra următorilor factori: „Amestecul Rusiei în Turcia. Poftele Austriei. Ambițiile Franței. Interesele Angliei. Importanța comercială și militară a acestui măr al discordiei” (vezi volumul de față, p. 198). Într-o altă scrisoare, Marx arată contradicțiile profunde dintre Anglia și Franța, care au intrat ca aliați în războiul Crimeii. Anglia, afirmă el, a căutat să obțină în primul rînd distrugerea puterii maritime a Rusiei și ruperea Crimeii, Caucazului etc. de Imperiul rus, urmărind să-și asigure astfel dominația exclusivă în această regiune și pe căile maritime; totodată ea era interesată în menținerea puterii terestre a Rusiei pentru a o opune celorlalte puteri continentale. „Pentru Franța, în schimb, lupta propriu-zisă ar începe abia atunci cînd puterea maritimă a Rusiei și influența ei în Asia de sud ar fi zdrobite” (vezi volumul de față, p. 355). Politica Franței bonapartista, sublinia Marx, este determinată de aspirația vîrfurilor ei conducătoare la hegemonia în Europa, la subordonarea tuturor țărilor rivale, inclusiv Anglia, la întărirea puterii celui de-al doilea imperiu nu numai printr-o politică de cuceriri în Orientul Apropiat, ci și prin extinderea teritoriului ei pe seama țărilor vecine.

Scopurile de cucerire ale burgheziei engleze și franceze, care au ieșit la iveală în conflictul din Orient, Marx le-a opus o platformă cu adevărat revoluționară și democratică în vederea rezolvării problemelor orientale. Principalul punct al platformei îl constituia acordarea independenței popoarelor slave și celorlalte popoare din Peninsula Balcanică subjugate de Imperiul otoman precum și formarea în Balcani a unor state independente. „Destrămarea inevitabilă a Imperiului otoman”, așa a formulat Marx acest punct (vezi volumul de față, p. 198). Același punct de vedere l-a susținut și Engels, care numea teza lansată de diplomația vest-europeană cu privire la integritatea despoticalui Imperiu otoman „o veche prostie filistină” și „un refren diplomatic” (vezi volumul de față, p. 195).

Schimbul de păreri din corespondența pe care o purtau a constituit pentru Marx și Engels una din formele de elaborare a tacticii revoluționarilor proletari, inclusiv a tacticii lor în perioada

războiului Crimeii. Scrisorile din această perioadă arată că conducătorii proletariatului au fost adversari înverșunați și demascați ai țarismului rus, în care vedeau bastionul reacțiunii europene și unul din principalii dușmani ai mișcărilor revoluționare din Europa. Scrisorile conțin un material bogat în care sînt demascate politica externă de cotropire dusă de țarism, precum și intrigile diplomației țariste. Relevînd faptul că războaiele dintre Rusia și Turcia au contribuit obiectiv la eliberarea popoarelor din Balcani de sub jugul turcesc, ei au considerat totodată necesar să demaște în presa europeană și americană încercările țarismului de a folosi în scopurile lui de cuceriri mișcarea de eliberare a acestor popoare și simpatiile lor față de poporul rus. Intemeietorii marxismului au acordat o mare importanță dezvăluirii esenței reacționare a ideilor panslaviste, de care se folosea absolutismul rus în politica sa externă (vezi volumul de față, p. 374, 399, 555).

În acești ani, Marx și Engels au cunoscut mai îndeaproape situația internă din Rusia, ceea ce le-a dat posibilitatea să-și precizeze poziția într-o serie de probleme. Așa, de pildă, în 1853, Engels s-a ridicat cu hotărîre împotriva planurilor care circulau în cercurile aristocratice de șleahitici ale emigrației poloneze de a se rupe teritoriile bielorusse și ucrainene de Rusia și de a le alipi la Polonia: „Cît despre fostele provincii poloneze de pe partea aceasta a Dvinei și Niprului, nici nu mai vreau să aud de ele de cînd am aflat că acolo toți țărani sînt ucraineni, și numai nobilii și o parte din orășeni sînt polonezi, și că pentru țaranul de acolo, ca și pentru cel din Galiția ucraineană din 1846, restaurarea Poloniei ar echivala cu restaurarea vechii puteri mobiliare în plenitudinea forței ei” (vezi volumul de față, p. 519). În lupta împotriva absolutismului țarist, Marx și Engels și-au pus din ce în ce mai mult speranțele în forțele revoluționare interne ale Rusiei. Arătînd ce urmări sociale ar putea avea pentru Rusia un război revoluționar împotriva țarismului, Engels scria că „o revoluție nobiliario-burgheză la Petersburg care să aibă drept consecință un război civil în interiorul țării...” este într-un totul posibilă (vezi volumul de față, p. 519). Marx și Engels au urmărit cu atenție literatura revoluționară rusă care apărea în străinătate, remarcînd în special faptul că A. I. Herzen a înființat la Londra în 1853 „Вольная русская типография” (vezi volumul de față, p. 237). Dar apropierea lui Herzen de cercurile de emigranți mic-burghezi ostile revoluționarilor proletari, precum și unele idei utopice greșite dezvoltate de el („reînnoirea” Europei cu ajutorul obștei sătești ruse) i-au determinat pe Marx și Engels să aibă o atitudine foarte rezer-

vată față de el. Așa se explică faptul că, în corespondența lor, ei fac uneori afirmații destul de severe la adresa lui Herzen.

Interesul pentru problemele de politică externă l-a determinat pe Marx să se ocupe de istoria diplomației. Scrisorile sale din perioada 1852—1855 conțin o serie de caracterizări și aprecieri importante ale reprezentanților diplomației burghezo-nobiliare. Analizînd amănunțit cartea „Congrès de Vérone” a soriitorului și diplomatului francez Chateaubriand, Marx l-a înfierat pe acest reacționar și intrigant, care a contribuit la adoptarea de către congres a hotărîrii cu privire la intervenția în Spania (vezi volumul de față, p. 359—365). Într-o altă scrisoare Marx demască caracterul antinațional al diplomației guvernelor englez și francez în perioada războiului de șapte ani (vezi volumul de față, p. 354). Demascarea politicii externe a oligarhiei burghezo-aristocratice engleze constituie principalul conținut al pamfletului lui Marx „Lordul Palmerston”, menționat mai sus. Unele din concluziile la care se ajunge în acest pamflet se găsesc și în corespondență. Marx îl demască pe Palmerston ca reacționar înverșunat, care „a sacrificat Polonia”, „a lăsat Italia în voia soartei” (vezi volumul de față, pag. 545). În dorința sa de a smulge aureola acestui „truly English minister”, Marx uneori a exagerat. Astfel, nu poate fi considerată ca riguros exactă afirmația lui Marx că Palmerston a fost agent al Rusiei țariste. Dar în această caracterizare a lui Palmerston făcută de Marx sînt foarte bine prinse comunitatea scopurilor contrarevoluționare ale diplomaților burghezo-aristocrați ai Apusului și ale diplomației Rusiei țariste, ura lor comună față de forțele democrate-revoluționare, faptul că politicienii vest-europeni erau gata oricînd să se sprijine pe țarism pentru a reprima mișcările revoluționare.

Corespondența conține și mărturii directe care infirmă păreriile vulgare potrivit cărora, în problemele de politică externă concepțiile lui Marx ar fi coincis cu cele ale cunoscutului publicist și diplomat englez reacționar — turcofilul Urquhart. Marx și Engels l-au ridiculizat în permanență pe Urquhart, care idealiza Turcia sultanilor, au subliniat caracterul reacționar al concepțiilor acestuia (vezi volumul de față, p. 194—195, 288—289, 309). În scrisoarea adresată lui Lassalle la 1 iunie 1854, Marx arată că are un punct de vedere comun cu Urquhart numai în aprecierea lui Palmerston; „în rest — scrie Marx, — opiniile noastre sînt diametral opuse... El e un reacționar romantic, un adevărat turc, și ar vrea să întoarcă întregul Apus la normele și rînduielile turcești”... (vezi volumul de față, p. 547). În 1853 Marx i-a furnizat lui Cluss

materiale pentru a dezvălui în presa americană concepțiile reacționare ale lui Urquhart.

Marx și Engels au urmărit cu deosebită atenție mișcările populare din Europa, pe care le considerau un simptom al noii revoluții care se apropia. În acest sens au apreciat ei insurecția de la Milano din februarie 1853, despre care Marx a arătat că „sistemul de jaf”, introdus de austrieci, „face din Italia un «crater revoluționar» cum n-ar reuși niciodată Mazzini prin vraja perorațiilor sale” (vezi volumul de față, p. 190). Marx a urmărit cu un deosebit interes evoluția evenimentelor revoluționare în Spania anului 1854. În seria de articole „Spania revoluționară” și în scrisorile sale către Engels, dezvăluind caracterul și mersul revoluției burgheze spaniole din 1854, Marx a analizat și istoria mișcării revoluționare a poporului spaniol, începînd cu războiul lui de eliberare de sub dominația napoleoneană din anii 1808—1814 (vezi, de pildă, volumul de față, p. 346).

Correspondența dintre Marx și Engels din perioada 1852—1855 oferă un bogat material pentru caracterizarea activității practice a lui Marx și Engels de îndrumare a revoluționarilor proletari, a luptei desfășurate de ei în acești ani pentru crearea partidului proletar. În perioada reacțiunii, cînd majoritatea revoluționarilor au fost siliți să emigreze în Anglia sau America, o deosebită importanță a avut lupta lui Marx și Engels pentru păstrarea și educarea ideologică a primelor cadre de revoluționari proletari. Scrisorile reflectă grija lui Marx și Engels față de tovarășii lor din Liga comuniștilor, atenția pe care au acordat-o ei în permanență prietenilor și tovarășilor lor de luptă, eforturile lor de a le acorda acestora sprijin material și spiritual, de a-i atrage la activitatea publicistică revoluționară, de a-i îndruma spre studierea unor importante probleme teoretice. Totodată, ei erau foarte exigenți față de tovarășii lor de luptă și condamnavă cu hotărîre cele mai mici manifestări de șovăire, apatie, dezorientare sau stări de spirit mic-burgheze. Un loc important în volumul de față îl ocupă corespondența lui Marx și Engels cu Weydemeyer și Cluss — membri ai Ligii comuniștilor care emigraseră în S.U.A. și desfășurau acolo o muncă importantă de răspîndire a ideilor comunismului științific. Marx și Engels au acordat un sprijin permanent lui Cluss și Weydemeyer în activitatea lor. Într-o serie de scrisori ei le-au dat sfaturi practice, le-au expus amănunțit concepțiile lor într-o problemă sau alta, ajutîndu-i să adopte o poziție justă în situația creată.

O pagină luminoasă în activitatea politică desfășurată de Marx și Engels în 1852, care se reflectă în multe scrisori, este lupta lor

împotriva organizatorilor procesului comuniștilor de la Köln înscenat de poliția prusiană. Luni de zile, începînd cu arestarea, în mai 1851, a o serie de militanți din Germania ai Ligii comuniștilor, eforturile lui Marx, Engels și ale tovarășilor lor de luptă au fost îndreptate în direcția atragerii atenției opiniei publice asupra acestui act arbitrar al autorităților prusiene. Scrisorile arată că Marx și Engels au căutat mereu să rupă „conspirația tăcerii” cu care au fost înconjurați arestații de la Köln de către presa burgheză, inclusiv cea liberală și democratică. Urmărind cu atenție comunicatele oficiale, ținînd o legătură permanentă cu tovarășii lor din Köln, Marx și Engels îi informează cu regularitate pe prietenii lor asupra desfășurării anchetei în procesul membrilor Ligii comuniștilor. În octombrie-noiembrie 1852, în timpul dezbaterilor judiciare în procesul de la Köln, Marx și Engels au depus o activitate susținută în scopul apărării tovarășilor lor. În aceste luni Marx și Engels au concentrat efectiv în minile lor organizarea apărării celor acuzați în procesul de la Köln. O imagine a muncii uriașe desfășurate în aceste zile de Marx, Engels și tovarășii lor de luptă din Liga comuniștilor oferă scrisoarea lui Jenny Marx către Cluss din 28 octombrie 1852 publicată în anexe (vezi volumul de față, p. 575—577). Marx și Engels iau măsuri pentru ca materialele care respingeau acuzațiile aduse de procuror inculpaților să ajungă la Köln, trimit documente care dovedesc caracterul tendențios al procesului, dau apărătorilor mijloace pentru a demasca sistemul odios al provocărilor polițienești, al mărturiilor mincinoase și al falsurilor cu ajutorul cărora a fost înscenat procesul. Corespondența dintre Marx și Engels arată istoricul elaborării pamfletului lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”. Acordînd o mare importanță publicării și răspîndirii acestei lucrări, care demască întregul sistem guvernamental, prusian, Marx îi scrie lui Cluss la 25 martie 1853 că „în momentul de față ar fi lovitura pe care scumpii noștri prusieni ar simți-o cel mai dureros” (vezi volumul de față, p. 514).

După ce tribunalul din Köln a pronunțat sentința împotriva membrilor Ligii comuniștilor, Marx a organizat în America cu ajutorul lui Cluss o colecție de bani pentru ajutorarea reprezentanților proletariatului care au fost condamnați și a familiilor lor. La 7 decembrie 1852 Marx trimițînd lui Cluss un apel scris de el cu privire la colecta de bani îi scrie că: „aici nu e vorba de o cerșeală în numele revoluției de felul celei la care se pretează Kinkel etc., ci de o sarcină de partid *bine definită*, a cărei îndeplinire este o datorie de onoare pentru partidul muncitorilor” (vezi volumul de față, p. 502).

În condițiile create în Europa nu avea nici o rațiune ca după procesul de la Köln organizația secretă să-și continue activitatea. La 19 noiembrie 1852 Marx i-a comunicat lui Engels că la 17 noiembrie în cadrul unei ședințe a circumscripției din Londra a Ligii comunistilor s-a luat hotărârea, la propunerea lui, ca Liga să se dizolve. Dar și după dizolvarea Ligii comunistilor, Marx, Engels și tovarășii lor de luptă au continuat sub alte forme munca lor politică de unire a rîndurilor proletariatului și de propagare a ideilor comunismului științific. Corespondența arată îndeosebi că și în anii de după încetarea activității Ligii comunistilor în Europa, Marx și Engels au menținut legătura cu reprezentanții mișcării proletare din diverse țări — Anglia, Germania, S.U.A. —, că ei au acordat ajutor conducătorilor diferitelor organizații muncitorești, puține la număr în acea vreme, au sprijinit editarea organelor de presă muncitorești. Ei considerau ca o sarcină importantă a organizațiilor muncitorești păstrarea independenței de clasă. Acest lucru îl recomandă Marx în 1853 lui Klein, fost membru al Ligii comunistilor, „Muncitorii de fabrică trebuie să rămână exclusiv în propriul lor mediu” (vezi volumul de față, p. 257).

Fiind convinși că în acea perioadă premisele materiale pentru crearea unui partid proletar de masă existau mai ales în Anglia (nivelul înalt de dezvoltare a industriei, existența unui proletariat numeros organizat în trade-unionuri etc.), Marx și Engels considerau ca una din căile de îndeplinire a acestei sarcini lupta pentru reorganizarea și întărirea Asociației cartiste naționale conduse de Jones, lupta pentru extinderea influenței ei asupra maselor proletare. Corespondența oferă un bogat material care arată străduințele lui Marx și Engels de a-i ajuta pe Jones și pe ceilalți reprezentanți ai aripii de stînga, revoluționare, a cartismului în vederea reinvierii cartismului pe baze socialiste. Scrisorile arată cu cită consecvență au apărat Marx și Engels principiul independenței mișcării cartiste și au condamnat trecerea unui alt lider cartist — Harney — pe pozițiile radicalismului burgez. Urmărind cu atenție lupta care se dădea în acea perioadă în interiorul mișcării cartiste, Marx și Engels au dat o înaltă prețuire activității lui Jones, care opunea o rezistență fermă încercărilor elementelor reformiste de a lipsi mișcarea cartistă de caracterul ei proletar. „Jones a pornit pe drumul cel bun — îi scria Engels lui Marx la 18 martie 1852 — și pe drept cuvînt putem spune că fără învățătura noastră el nu ar fi nimerit calea cea justă” (vezi volumul de față, p. 35).

Sprijinindu-l pe Jones și agitația desfășurată de el în rîndurile muncitorilor englezi, îndeosebi inițiativa manifestată de el cu prilejul convocării parlamentului muncitoresc la Manchester (martie

1854), apreciindu-l pe Jones ca pe un adevărat conducător proletar, Marx și Engels l-au criticat ulterior, atunci când, o dată cu creșterea tendințelor reformiste în rîndurile clasei muncitoare engleze, Jones a dat dovadă de inconsecvență și șovăială. Astfel, în 1855, Marx îl condamnă pe Jones pentru legăturile sale prea strînse cu emigrația mic-burgheză, pentru participarea la mitingurile ei care nu erau „în general decît un bluf”. Marx considera că asemenea acțiuni pot compromite cauza cartiștilor. „Dacă nu poate face o agitație adevărată — îi scria în acel timp Marx lui Engels despre Jones, — el caută aparența unei agitații, improvizează movements peste movements (cînd, bineînțeles, nimic nu se urnește din loc)... L-am avertizat, însă zadarnic” (vezi vol. de față, p. 389).

Într-o scrisoare către Weydemeyer din 12 aprilie 1853 Engels a formulat clar sarcinile revoluționarilor proletari în perioada reacțiunii subliniind importanța pregătirii teoretice, arătînd că trebuie să se tragă învățăminte din luptele de pînă atunci și să fie înlăturate din rîndurile partidului elementele întimplătoare și străine. Vorbînd despre perspectivele luptei pentru crearea unui partid, Engels și-a exprimat convingerea că, o dată cu noul avînt revoluționar, revoluționarii proletari își vor completa rîndurile cu elemente tinere, că, în noile condiții, partidul proletar, pe cale de formare, va da dovadă de o mai mare maturitate și fermitate ideologică-teoretică. „...Apariția noastră pe scena istoriei — scria Engels profetic — va fi, în general, mai impresionantă decît data trecută. În primul rînd, în ceea ce privește oamenii, din fericire, ne-am debarasat de toate vechile secături — Schapper, Willich și consorții ; în al doilea rînd, am devenit în oarecare măsură mai puternici ; în al treilea rînd, ne putem baza pe tînăra generație din Germania (dacă nu altceva, cel puțin procesul de la Köln e suficient pentru a ne garanta acest lucru), și, în sfîrșit, noi toți am învățat foarte multe în exil” (vezi volumul de față, p. 522).

Marx și Engels au condamnat cu hotărîre pe renegații de tot felul și transfugii din mișcarea muncitorească. Corespondența arată, de pildă, atitudinea intransigentă a lui Marx și Engels față de grupul sectar Willich-Schapper, care s-a desprins în 1850 de Liga comuniștilor, și s-a transformat de fapt într-un appendice al emigrației mic-burgheze. Întemeietorii marxismului s-au ridicat cu deosebită vehemență împotriva lui Willich, conducătorul acestui grup, care s-a comportat ca un dogmatic închistat, ignorînd complet situația reală. Marx și Engels au supus unei critici nimicitoare proiectele „revoluționare” cu caracter aventuros ale lui Willich, care aduceau prejudicii reale mișcării muncitorești oferind poliției pre-texte pentru a dezlănțui represiuni împotriva participanților la

această mișcare (vezi, în special, scrisorile lui Marx către Engels din 30 august și către Cluss din 3 septembrie 1852). Declarațiile calomnioase făcute de Willich în presă la adresa revoluționarilor proletari l-au determinat pe Marx să scrie împotriva lui o lucrare satirică — broșura „Cavalerul nobilei conștiințe“.

Considerînd, ca și în anii precedenți, că una din cele mai importante sarcini ale lor constă în a-i feri pe revoluționarii proletari de influențele burgheze și mic-burgheze, în a menține puritatea pozițiilor ideologice și independența pozițiilor tactice ale proletariatului, Marx și Engels au acordat în scrisorile lor o mare atenție criticării diferitelor grupări și organizații ale emigrației mic-burgheze, care transformau activitatea politică într-o arenă a carierismului, certurilor și intrigilor și care înjoseau marea cauză a revoluției. În această perioadă Marx și Engels au scris împreună pamfletul „Marii bărbați ai emigrației“, îndreptat împotriva reprezentanților emigrației mic-burgheze germane (Kinkel, Ruge, Heinzen și alții). Emigrația e „complet falimentară“ — acesta a fost, după părerea lui Marx și Engels, rezultatul activității sterile și zgomotoase a cercurilor emigrației mic-burgheze (vezi volumul de față, p. 190). Intemeietorii marxismului au criticat elementele de conspirație și aventurism dominante în tactica revoluționarului burghez Mazzini, precum și caracterul îngust al programului său social, care nu ținea seama de interesele materiale ale muncitorilor italieni. Ei au condamnat cu asprime cochetarea revoluționarului maghiar Kossuth cu cercurile bonapartistice, precum și acțiunile lipsite de temeie ale lui F. Pyat și ale altor emigranți mic-burghezi francezi în Anglia (vezi volumul de față, p. 124—125, 193, 327, 485—487).

Corespondența conține un material biografic extrem de prețios despre Marx și Engels, material care ne ajută să reconstituim chipul viu al conducătorilor proletariatului, condițiile lor de viață în acești ani, impresionanta lor prietenie, ne descrie situația grea pe care a avut-o familia lui Marx în emigrație. Ani de zile a îndurat Marx, după cum scrie el însuși, toate „murdăriile existenței mic-burgheze“ : crunte lipsuri materiale, o acută lipsă de bani, urmărirea de către creditorii. „...Cele mai necesare lucruri luaseră toate drumul muntelui de pietate — îi scrie el lui Engels la 8 octombrie 1853 —, familia ajunsese să umble în zdrențe, și încă de acum 10 zile nu mai avem o para chioară în casă“ (vezi volumul de față, p. 266). Fără ajutorul neprecupețit al lui Engels, familia Marx ar fi fost nu o dată amenințată să ajungă la o mizerie neagră; despre acest lucru vorbesc elocvent multe scrisori. O lovitură grea a fost pentru Marx moartea fiului său Edgar. Și

în această perioadă tristă prietenia lui Engels i-a fost un sprijin de preț. „În aceste zile de suferință cumplită — scrie Marx — m-au susținut gândul la tine și la prietenia ta și totodată speranța că noi doi mai avem încă de înfăptuit ceva bun pe lume” (vezi volumul de față, p. 379). Corespondența ne redă imaginea viguroasă a acestor doi mari gânditori, care și-au consacrat viața luptei pentru cauza proletariatului, pentru viitorul fericit al întregii omeniri.

În volumul de față sînt incluse 9 scrisori care se publică pentru prima oară. Printre documentele publicate pentru prima oară în volumul de față figurează scrisoarea lui Marx către Engels din 7 august 1855. Un interes deosebit prezintă grupul de scrisori ale lui Marx către Cluss, scrise în anii 1852—1853 și păstrate sub formă de citate în scrisorile lui Cluss către Weydemeyer. Aceste scrisori ne dau o imagine a modului concret în care au condus Marx și Engels activitatea membrilor Ligii comuniștilor care după revoluția din 1848—1849 au emigrat în S.U.A. Scrisoarea lui Marx din 27 august 1852, adresată lui Imandt, membru al Ligii comuniștilor, inclusă în acest volum, reflectă lupta lui Marx și Engels împotriva emigrației mic-burgheze. Adaosul la scrisoarea lui Engels către Marx din 23 septembrie 1852 arată modul în care vedeau întemeietorii marxismului munca de traducere.

În anexele la volum sînt publicate scrisorile scrise de Jenny Marx la rugămintea lui Marx, precum și fragmente din scrisorile lui Cluss către Weydemeyer, în care este redat conținutul unor scrisori, care nu s-au păstrat, ale lui Marx către Cluss.

*Institutul de marxism-leninism
de pe lângă C.C. al P.C.U.S.*

KARL MARX
și
FRIEDRICH ENGELS
SCRISORI

Ianuarie 1852 — decembrie 1855

Partea întâi

Corespondența
dintre Marx și Engels

Ianuarie 1852 — decembrie 1855

1852

1

Engels către Marx
la Londra

Dragă Marx,

Sper că acum ești complet restabilit și de asemenea că soția ta nu mai e supărată pe mine din pricina aceluși coup d'état ¹⁾ care te-a cufundat pentru două zile într-o melancolie atât de adâncă ¹⁾. În orice caz, te rog să-i transmiți ei și copiilor cele mai cordiale salutări.

Am să pregătesc pentru Weydem[eyer] ²⁾ un articol care să plece cu vaporul de vineri și sper să primesc de la tine ceva actualități pentru „Tribune” pe care am să le traduc imediat ³⁾. Pentru acest ziar, e drept, nu e nevoie să-ți bați prea mult capul. Bar-num paradează în coloanele ziarului în toată splendoarea lui și engleza în care este scris e îngrozitoare. Cu toate acestea ziarul are și unele calități care, de altfel, nu privesc line ²⁾ a noastră. În caz că mi-ai trimite articolul pînă joi — chiar și cu poșta a doua — ai avea traducerea la Londra la timp pentru vaporul de sîmbătă, adică l-ai primi cu poșta a doua, care sosește acolo vineri. Săptămîna viitoare vor fi luate în lucru articolele cu privire la Germania și terminate repede ⁴⁾.

Modul vulgar în care austriecii îl imită pe L[udovic]-N[apoleon] grăbindu-se să-și abroge și ei constituția e prea de tot ⁵⁾. Să vezi acum ce harababură va fi în Prusia — fără îndoială că ea a fost trădată și vindută de Austria, și dacă nu abrogă și ea constituția se prea poate să fie strivită de o coaliție ruso-austro-franceză ⁶⁾.

În 1851 industria engleză a bumbacului a consumat săptămînal 32 000 de baloturi de bumbac față de 29 000 de baloturi în 1850. Întregul surplus și chiar mult mai mult a luat calea Indiilor orientale și a Chinei; Manchesterul trăiește acum aproape numai din livrările pentru aceste două piețe și din Home Trade ³⁾, întrucît pe

¹⁾ — aici : escapadă. — *Nota trad.*

²⁾ — linia. — *Nota trad.*

³⁾ — comerțul interior. — *Nota trad.*

continent se exportă foarte puțin. Asta *nu* mai poate să dureze mult. Aici situația este cât se poate de încordată și este destul de semnificativ, de pildă, faptul că, deși recolta se anunță nemaipomenit de bogată, prețurile la bumbac sînt în plină creștere numai pentru că se așteaptă un consum și mai mare.

Astăzi am primit cîteva rînduri de la Weerth din Bradford — se interesează de bătăranul de Lüders, care i-a scris. De mi-ai putea comunica dacă și în ce măsură dobitocul ăsta a participat la intrigile de acolo mi-ai face un serviciu și poate se va dovedi util. Alte noutăți nu-s pe aici, business with us slack¹⁾, ceață și fum din belșug.

Al tău

F. E.

[Manchester], 6 ianuarie 1852

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

2

Marx către Engels⁷ la Manchester

[Londra], 20 ianuarie 1852
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Abia ieri m-am dat jos din pat și abia azi am reluat scrisul. Întrucît nu puteam să ies din casă să mă duc, potrivit planului meu, la Chapman, Pieper, cu entuziasmul de care e întotdeauna cuprins în primele zece minute, s-a oferit să-mi sconteze polița. În seara următoare mi-a adus banii, dar m-a înștiințat că îți va trimite ție polița ca s-o scontezi la Manchester. Atît eu cît și soția mea i-am explicat că știm că nu poți s-o faci. Cum avea însă scrisoarea gata pregătită și mi-a dat să înțeleg destul de limpede că, după cît se pare, din motive inavuabile, îi fac greutăți, l-am lăsat, trimițindu-l la dracu, să facă ce vrea, fiind sigur că îi vei înapoia fițuica. Acum, cînd îmi comunică acest fapt²⁾, îmi dau seama că mai curînd a vrut să-și dea importanță decît să

¹⁾ — afacerile merg prost. — *Nota trad.*

²⁾ — fapt. — *Nota trad.*

mă preseze. Toată povestea asta mi-a fost penibilă de teamă să nu o consideri o lipsă de tact din partea mea.

În Franța lucrurile merg à merveille¹⁾. Sper că la belle France²⁾ nu va trece în mod ușuratic prin această școală, ci va trebui să învețe temeinic timp mai îndelungat. Războiul, câteva luni mai devreme sau mai târziu, mi se pare inevitabil. Nous avons eu le Napoléon de la paix³⁾. Louis⁴⁾ nu poate by no means⁵⁾ să-l imite pe Ludovic-Filip. Et alors⁶⁾ ?

Știi că cei din Köln⁸⁾ nu au fost deferiți Curții cu juri sub pretextul că, fiind vorba de un caz atât de complicat, ancheta trebuie reluată.

Madier a fost adineaori aici și mi-a demonstrat de la manière la plus crapaude⁷⁾ că franțujii pot ocupa Londra la micul dejun și ataca în cinci ore toată coasta Angliei. Prea îți inspiră milă acești săraci cu duhul ca să nu taci quand ils déraisonnent⁹⁾.

Scrie-mi curind.

Al tău

K. M.

Cum merge le commerce ?⁹⁾

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe. Dritte
Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

3

Engels către Marx⁹⁾ la Londra

Dragă Marx,

Îți trimit alăturat al șaptelea articol pentru „Tribune”¹⁰⁾. Al optulea etc. vor fi gata mâine seară, astăzi termin ceva pentru

¹⁾ — admirabil. — *Nota trad.*

²⁾ — frumoasa Franță. — *Nota trad.*

³⁾ — Un Napoleon al păcii am avut. — *Nota trad.*

⁴⁾ Ludovic Bonaparte. — *Nota red.*

⁵⁾ — în nici un caz. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Și atunci ? — *Nota trad.*

⁷⁾ — în modul cel mai filistin. — *Nota trad.*

⁸⁾ — când deraiază. — *Nota trad.*

⁹⁾ — cu afacerile ? — *Nota trad.*

¹⁰⁾ *F. Engels*. „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. Art. VII. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 46—50. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

Weyd[emeyer]. Pentru W[eydemeyer] mă rezum deocamdată la Anglia ¹⁰, deoarece nu mă pot hotărî să citesc ziare germane și să scriu despre Germania. N-ai putea să-l convingi pe Lupus ¹⁾, care sper că s-a însănătoșit, să trimită ceva material „Aus dem Reich” ¹¹ ? — Weerth va scrie săptămîna viitoare un articol pentru Weydemeyer, săptămîna aceasta nu poate. Poimiine sper să-l văd aici, și în 8—14 zile poate că vine la Londra fiindcă iar arde de nerăbdare, de parcă ar sta pe jărat.

Intrucît „Pacific” a sosit ieri din New York, s-ar putea să primesc mîine de la W[eydemeyer] exemplarele promise ²⁾ — dar nu sînt sigur, fiindcă el a așteptat poate cursa regulată engleză de poștă. De altfel, ar trebui să trimită mai puține exemplare, 50 e prea mult, și transportul va costa, probabil, o grămadă de bani ; și cui să trimitem altele ? Am să văd cît va costa și, la rigoare, dacă nu poate să aranjeze expedierea lor ieftină printr-o casă de expediții, 10 exemplare sînt suficiente, căci în Europa nu poate conta pe *abonați*. Poate cîțiva la Londra și eventual și la Hamburg. Pentru așa ceva ar fi nevoie de o agenție, ceea ce n-ar renta.

Sper să primesc în curînd de la tine pentru traducere un articol pentru „Tribune”.

Jones mi-a scris și mi-a cerut articole. I-am promis că am să fac tot posibilul ¹². Toate astea îmi tot răpesc din timpul meu liber destinat tocii, ceea ce nu e bine. Am să caut să mă aranjez, trăgînd chiulul de la birou. J[ones] mi-a scris despre o ticăloșie de-a lui H[arney] față de el ¹³ și despre cele 15 l. st. pe care i le-a estorcat, amănuntele fiindu-ți cunoscute și ție. Despre ce este vorba ? Era, natural, very busy ³⁾ și a scris eliptic, cu multe semne de exclamare.

În ceea ce privește manevra lui Pieper, cu polița, speculația lui a fost, firește, foarte limpede pentru mine, și Monsieur le bel homme ⁴⁾ a priceput, desigur, că trebuie să fie mai abil dacă vrea să-mi estorcheze 8 lire. Întrucît cunoșteam foarte bine situația sa financiară la 2 ianuarie, am făcut haz de pretinsa lui lipsă de bani, l-am pus în gardă împotriva agenților de bursă șarlatani și nesolvabili de la Londra, i-am explicat că polița trebuie totuși expediată cît mai repede posibil și l-am sfătuit în cele din urmă s-o încaseze prin Weyd[emeyer] — de unde va ajunge iarăși în mîna ta, iar la sosirea avizului de plată, care, fără îndoială, va veni tot la tine sau la mine, s-ar ivi un prilej cu totul firesc pentru o nouă

¹⁾ Wilhelm Wolff. — *Nota red.*

²⁾ Revista „Die Revolution”. — *Nota red.*

³⁾ — foarte ocupat. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Domnul făt-frumos. — *Nota trad.*

operație de scont cu această proaspătă casă comercială. Îi datorez lui Pieper 2 lire, pe care voia să i le restituie, dar și pe acestea i le-am promis abia la începutul lui februarie.

Este limpede ca lumina zilei că bravul Ludovic-Napoleon trebuie să declanșeze războiul și, dacă poate să ajungă la o înțelegere cu Rusia, atunci desigur se va lua la harță cu Anglia. Asta ar avea și părți bune și părți proaste. Iluzia francezilor cum că în 5 ore ar putea să cucerească Londra și Anglia nu prezintă primejdie. Ceea ce într-adevăr își pot permite acum sînt atacuri pirateresti prin surprindere cu 20 000, cel mult 30 000 de oameni, dar care nicăieri nu pot face mare scofală. Brighton este singurul oraș realmente amenințat; Southampton și alte orașe sînt în mai mare măsură apărate de poziția lor în golfuri adînci, navigabile numai în timpul fluxului, și numai cu piloți locali decît de toate fortificațiile. Maximum de succes pe care l-ar putea repurta o debarcare a trupelor franceze ar fi distrugerea orașului Woolwich; dar chiar și atunci ar trebui să se ferească ca de foc să înainteze spre Londra. Dacă întregul continent s-ar pregăti pentru o invazie serioasă, el ar da englezilor cel puțin a years notice¹⁾, iar 6 luni ar fi suficiente pentru ca Anglia să fie gata să se apere împotriva oricărui atac. Alarma care s-a dat acum este intenționat exagerată, și whigii au contribuit la asta din plin. Ajunge ca englezii să recheme vreo zece vase de linie și vapoare, să echipeze alte zece vase de toate tipurile, care stau pe jumătate gata pregătite în porturi, să sporească efectivul armatei cu încă 25 000 de oameni, să organizeze batalioane de vînători voluntari dotați cu puști Minié și, pe deasupra, ceva miliție și o oarecare instrucție pentru yeomanry²⁾, pentru ca Anglia să fie deocamdată la adăpost. Alarma însă este foarte utilă, pentru că guvernul a neglijat într-adevăr extraordinar această problemă, dar asta nu se va mai repeta; și dacă e să se întîmple ceva, englezii vor fi atît de bine înarmați, încît vor putea să respingă orice încercare de debarcare și să-și ia imediat revanșa.

De altfel, văd pentru L[udovic]-N[apoleon] numai două posibilități de a declanșa războiul: 1) împotriva Austriei, adică împotriva întregii Sfinte Alianțe, sau 2) împotriva Prusiei, dacă Rusia și Austria o părăsesc. Această ultimă variantă este însă foarte îndoielnică și rămîne de văzut dacă se va încumeta să provoace Sfînta Alianță. Piemontul, Elveția și Belgia nu-i vor fi cedate nici de Anglia, nici de Sfînta Alianță. Lucrurile sînt atît de încîlcite, încît pînă la urmă va decide numai întîmplarea.

¹⁾ — un răgaz de un an. — *Nota trad.*

²⁾ — voluntarii călare. — *Nota trad.*

À l'intérieur¹⁾ ce dezvoltare strașnică ! Tentativele de omor devin banale, iar măsurile luate — tot mai grozave. De-ar zbura în sfârșit d-l de Morny, care mai face încă pe cavalerul fără de prihană, și de-ar confisca nobilul nostru prieten²⁾ bunurile casei de Orléans !⁴

Nu se poate netezi mai bine calea pentru un guvern Blanqui decît o face acest dobitoc.

Al tău
F. E.

[Manchester], 22 ianuarie 1852

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

4

Marx către Engels la Manchester

[Londra], 24 ianuarie 1852
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic !

Îți scriu doar cîteva rînduri pentru că chiar acum am primit o scrisoare de la Bermbach din Köln, pe care vreau să o ai încă mîine. Este absolut necesar ca 1) să-mi trimiți o scrisoare adresată redactorului ziarului „Times” în legătură cu cele ce se petrec la Köln împreună cu cîteva rînduri care să preceadă corpus delicti ; 2) să scrii același lucru, în numele tău, redacției lui „Daily News”, deși, firește, corpus delicti propriu-zis, adică declarația însăși, va fi semnată „A Prussian”³⁾ sau așa ceva. Cred că pentru „Times” e mai potrivit „Doctor”, iar pentru „Daily News” „Manchester Merchant”⁴⁾, vreau să spun că vor fi mai multe șanse ca scrisoarea să fie publicată. Numește-i pe toți cu titlurile lor. Dr. Becker, Dr. (I) Bürgers, Dr. Daniels, Dr. Klein, Dr. Jacobi, Otto (chimist cu renume în cercurile științifice din Germania), Röser și Nothjung. Această

¹⁾ — În țară. — *Nota trad.*

²⁾ Ludovic Bonaparte. — *Nota red.*

³⁾ — „Un prusian”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „Un negustor din Manchester”. — *Nota trad.*

Cameră de punere sub acuzare din Köln este nec plus ultra ¹⁾ a lașității. De altfel, potrivit noii legi disciplinare, judecătorii nu mai sînt „inamovibili”, cel puțin nominal.

Articolul tău pentru Dana ²⁾ este excelent.

De cînd ai fost aici nu i-am putut, firește, trimite lui poor ³⁾ Weydemeyer decît un articol ⁴⁾. De astă dată hemoroizii mi-au dat mai mult de furcă decît revoluția franceză. Să văd ce am să izbutesc să fac săptămîna viitoare. Să merg la bibliotecă încă nu-mi permite posteriorul.

Confiscarea averilor orlănistice furate și cerșite! Demisia lui Fould! Persigny! Bravo! ça marche ⁴⁾ ⁵⁾.

Curios cum army, navy, colonies, fortifications and the whole administration ⁶⁾ s-au descompus sub acest ciudat regim de clică al aristocrației în fruntea puterii executive ⁷⁾ pe care din 1688 burghazia engleză l-a cărat din tradiție după ea. După toată fanfaronada englezilor și vociferările liberale sub egida lui Kossuth, după imnurile cosmopolite-filantropice-comerciale de pace din timpul expoziției ⁸⁾, într-un cuvînt după această perioadă de autotămîiere a burgheziei, este îmbucurător să auzi acum canaliile cum găsesc că nu „ceva”, ci „totul” e putred în Danemarca ⁹⁾. Și apoi prea privesc acești domni cu nepăsare luptele care se dau pe continent.

Salut.

Al tău
K. M.

Înapoiază-mi cît mai curînd cele două scrisori anexate, sau măcar scrisoarea lui Cluss.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — culmea. — *Nota trad.*

²⁾ *F. Engels*. „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. Art. VII. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 46—50. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ — bietul. — *Nota trad.*

⁴⁾ — merge strună. — *Nota trad.*

⁵⁾ — armata, flota, coloniile, fortificațiile și întreaga administrație. — *Nota trad.*

⁶⁾ Shakespeare. „Hamlet”, actul I, scena a IV-a. — *Nota trad.*

5

Engels către Marx
la Londra

Dragă Marx,

Îți trimit alăturat scrisoarea pentru „Times”¹⁾. Scrii doar atât :
Sir, I believe the publication of the scandalous facts contained in
the annexed letter will contribute to throw some lights upon the
state of things on the Continent. The correctness of these facts I
guarantee²⁾ etc. Numele și adresa.

Scrisoarea mea către „Daily News” pleacă astă-seară cu poșta
a doua ; deci dacă nu târăgănezi lucrurile, atunci ambele scrisori
ajung aproape în același timp la respectivele Offices³⁾ și pot să
apară în numărul de vineri¹⁹. Predă însă scrisoarea la *Charring
Cross* deoarece la oficiile poștale mai mici durează prea mult pînă
se expediază scrisorile.

Înapoiez alăturat scrisorile lui Cluss și Bermbach. La scrisoarea
ta de sîmbătă⁴⁾ sigiliul arată din nou jalnic ; ți-l trimit o dată cu
prezenta. Cum se explică ?

În „Daily News” semnez simplu : A. German Merchant⁵⁾.

Scrie-mi curînd.

Al tău

F. E.

Manchester, 28 ianuarie 1852

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ K. Marx și F. Engels. „Scrisoare către redactorul ziarului «Times»”.
(Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960,
p. 232—234. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — Sir, consider că publicarea faptelor scandaloase cuprinse în alăturata
scrisoare va arunca o oarecare lumină asupra stării de lucruri de pe continent.
Pentru autenticitatea acestor fapte garantez. — Nota trad.

³⁾ — redacții. — Nota trad.

⁴⁾ Vezi scrisoarea anterioară, volumul de față, p. 10—11. — Nota red.

⁵⁾ — Un negustor german. — Nota trad.

6

Engels către Marx ²⁰
la Londra

Dragă Marx,

E enervant! că nu te poți baza decît pe ceea ce faci tu însuși. Din cauza prostiei curierului nostru, scrisoarea mea către „Daily News” nu a plecat ieri; acum e prea tîrziu. Nu-mi rămîne deci decît s-o rețin pînă văd dacă scrisoarea ta apare în „Times” de mîine sau de sîmbătă. Dacă nu, o expediez imediat. Pînă atunci o reflectie: n-ar fi oare *Freiligrath* omul indicat pentru „D[aily] News”? Dacă el ar scrie pentru acesta, eu aș putea să încerc la „Weekly Press” și la „Sun”. Noi doi am mai suferit un eșec la „D[aily] N[ews]”.

Alăturat încă un articol pentru Dana ¹⁾. Eventual ar putea fi împărțit în două (acolo unde se termină problema poloneză), deși ar fi mai bine să rămînă întreg. Chiar dacă îl împarți, trimite totuși ambele părți cu același vapor, pentru că abia de mîine în 8 zile pleacă un alt vapor. Am să caut să merg de acum încolo mult mai repede, să scriu say ²⁾ două articole pe săptămîină, pentru a epuiza tema. Vor fi în total vreo 15—16 articole.

De la Weyd[emeyer] nu am primit nici un exemplar ³⁾ și nici vreo scrisoare. Asta mă miră. Diseară am să scriu iarăși un articol pentru el ⁴⁾.

Francezii sînt niște adevărați dobitoci. Madier mi s-a adresat în legătură cu o chestiune comercială și cum tocmai era aici cumnatul meu ⁵⁾, care cunoaște toate aceste șiretlicuri, i-am dat lui Madier îndrumări și sfaturi foarte utile. Acum vita îmi scrie că din pricina flecărelilor stupide ale unui crapaud ⁶⁾, care nu se pricepe în de-alde astea, are de gînd să procedeze altfel și most unbusinesslike ⁷⁾ și mă roagă să procur scrisori de recomandare de la cumnatul meu (care din fericire se află pe continent) nu pentru el, ci pentru asociatul lui, un om pe care nu l-am văzut niciodată! Îți

¹⁾ *F. Engels*. „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. Art. VIII—IX. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 8, Editura politică, 1960, p. 51—59. —

Nota trad.). — *Nota red.*

²⁾ — să zicem. — *Nota trad.*

³⁾ — din revista „Die Revolution”. — *Nota red.*

⁴⁾ *F. Engels*. „Anglia”, art. II. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 227—231. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁵⁾ Emil Blank. — *Nota red.*

⁶⁾ — filistin. — *Nota trad.*

⁷⁾ — cit se poate de necomercial. — *Nota trad.*

amintești că M[adier] ne-a prezentat un imprimeur de stămburi care pleca la Manchester. Individul mă vizitează, îmi dau toată osteneala să-l ajut, fac tot ce pot, îl tratez în modul cel mai reverențios, și drept răsplată animalul dispare deodată, fără să am idee ce s-a întâmplat cu el. Ce specimene !

Al tău

F. E.

Manchester, 29 ianuarie 1852

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

7

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Îți aduci aminte de un emigrant *Richter* din Torgau (Saxonia prusiană), șelar și tapițer — care a fost mai de mult la Londra ? Omul acesta, pe care îmi amintesc că l-am văzut la Londra — înalt, blond, cu maniere de emigrant —, pică pe neașteptate aici la mine, chipurile reîntors de la Barmen, unde pretinde că a lucrat citva timp fără act de identitate și îmi aduce salutări din partea lui Hühnerbein și alții. Nu-mi amintesc absolut nimic despre el în afară de faptul că l-am văzut. Listele noastre de emigranți sau memoria bună a lui Pfänder ori a lui Rings vor furniza, în orice caz, amănunte despre el. Am o vagă bănuială că individul face parte din clica lui Willich²¹ — în care caz îl dau imediat afară. Omul a și găsit aici de lucru.

Despre povestea cu cei din Köln n-am găsit pînă acum nimic în „Times”¹⁾. Aștept doar răspunsul tău, ca imediat, s’îl y a lieu²⁾, să scriu lui „Daily News”. Vaporul american a sosit, dar, spre marea mea surprindere, n-am primit nici o scrisoare de la Weydemeyer și nici un exemplar³⁾, cel puțin pînă acum. S-ar putea să vină miine.

Al tău

F. E.

[Manchester], 2 februarie 1852

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 12. — *Nota red.*

²⁾ — dacă este cazul. — *Nota trad.*

³⁾ — al revistei „Die Revolution”. — *Nota red.*

Spune-i lui Pieper că zilele acestea îi voi trimite cele 2 l. st. întrucît am intrat în februarie.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

8

Marx către Engels²² la Manchester

[Londra], 4 februarie 1852¹⁾
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Weerth a plecat astăzi dimineață în Olanda. Unde are de gînd să se ducă de acolo nu știu și probabil că nici Weerth nu știe. Ca întotdeauna, era nemulțumit de soarta lui, iar în ceea ce o privește pe a noastră, singurul lucru neplăcut, după părerea lui, e că trebuie să stăm la Londra, și nu la Cadix, Saragossa sau în vreun alt loc din Spania. Căci Weerth, de cînd a locuit din nou în Yorkshire, declară că în Spania a trăit cea mai frumoasă perioadă din viața sa. El pretinde că nu poate suporta clima din Anglia și de aceea va găsi, probabil, că cea olandeză este foarte plăcută. Să-i dorim le bon voyage²⁾ și attendons³⁾ să vedem dacă se va ține de cuvînt și se va gîndi la Weydemeyer.

Joia trecută, il y a donc presque une semaine⁴⁾, am trimis lui „Times“ o „letter to the Editor“⁵⁾. Se pare că acum, cînd își face o profesiune din polemica împotriva lui Bonaparte, acest ziar consideră necesar să menajeze Prusia. Așadar trebuie să te adresezi lui „Daily News“. Dacă nu reușim nici aici, atunci rămîne „Spectator“. Il est presque sûr⁶⁾.

¹⁾ În original : 1851. — *Nota red.*

²⁾ — drum bun. — *Nota trad.*

³⁾ — să așteptăm. — *Nota trad.*

⁴⁾ — adică acum aproape o săptămînă. — *Nota trad.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 12. — *Nota red.*

⁶⁾ — Acesta e aproape sigur. — *Nota trad.*

G. J. Harney mi-a trimis ieri primul număr din revista sa „Friend of the People”²³, care a reînviat acum într-un format ceva mai voluminos. Dacă pentru asta a părăsit lumea 8 luni de zile și s-a înmormântat în melancolica Scoție — dar un seul passage suffira pour te faire goûter ce fruit délicieux :

„Justice — Immuable, Universal, Eternal — proclaims the sublime principle which will be, at once, our guiding star, the rule of our conduct, and the test etc.”²⁴ En voilà assez !¹⁾ Pe Bonaparte l-a pedepsit însă de ajuns numindu-l „Louis the Base”²⁾.

Nu știu dacă ex-scumpul mi-a trimis revista pentru a trezi în noi compătimire sau dacă din malițiozitate față de noi a devenit cu mult mai democrat-vulgar decît am fi crezut că e posibil. De altfel, alături de platitudine și de „dreptate imuabilă” găsim exhibițiile nerușinate ale unui trading demagogue³⁾. Împotriva lui Jones el a recurs la „spiritul libertății”⁴⁾ al declamatorului Massey, secretarul asociației croitorilor din Castle Street, lingăul servil al popilor care țin această dugheană. Crainic à tort et à travers des petits grands hommes⁵⁾ alungați de pe continent, calomniatorul lui Jones, soțul unei saltimbanque⁶⁾ care i-a băgat în cap că e clairvoyante⁷⁾, Harney face, prin intermediul acestui Massey, apologia asociațiilor în general și a lui Amalgamated Society²⁵ în special, apologie care amenință să se depene de-a lungul mai multor numere. Și Rodomont⁸⁾ Harney doar i-a spus el însuși lui Jones că de fapt părerile lor în ceea ce privește asociațiile coincid. Totodată, el anunță publicarea articolului său : „Kossuths Reception and Progress in America”²⁶, cu toate că într-o scrisoare către Jones a spus despre K[ossuth] că e un bluf. Așa sînt acești domni cu „principii sublime”. Je ne sais que c'est que des principes, sinon des règles qu'on prescrit aux autres pour soi⁹⁾. Harney s-a retras pentru cîtva timp, lăsîndu-l pe Jones cu al său tempérament fou-

1) — o singură frază va fi de ajuns pentru a-ți face o idee despre acest fruct savuros :

„Dreptatea imuabilă, universală, eternă este proclamată marea principiu care va fi în același timp farul nostru călăuzitor, legea conduitei noastre și piatra de încercare etc.” Asta ajunge ! — *Nota trad.*

2) — „Ludovic nelegitimul.” — *Nota trad.*

3) — demagog de profesie. — *Nota trad.*

4) Aluzie ironică la revista „Spirit of Freedom” redactată de Massey. — *Nota red.*

5) — fără discernămint al marilor bărbați mărunți. — *Nota trad.*

6) — saltimbanco. — *Nota trad.*

7) — clarvăzătoare. — *Nota trad.*

8) Erou din poemul lui Ariosto „Orlando furioso”. — *Nota red.*

9) — „Nu știu ce altceva sînt principiile decît reguli prescrise altora în propriul tău interes”. — *Nota trad.*

gueux¹⁾ să scuipe în ciorba popularității, pentru a o înghiți apoi el însuși. Dar chiar dacă îi dăunează lui J[ones], el însuși nu va ajunge la nimic. Ca scriitor s-a zis cu el, și după cum mi-a povestit Lupus, care i-a ascultat discursul rostit pe Jones Street²⁾, și ca orator, dar înainte de toate ca homme³⁾. Ducă-se dracului aceste mișcări populare și mai ales dacă sînt pacifiques⁴⁾. Datorită participării la această agitație cartistă O'Connor și-a pierdut mințile (ai citit despre ultima lui scenă în fața tribunalului?), Harney a devenit anost și Jones a dat faliment. Voilà le dernier but de la vie dans tous les mouvements populaires⁴⁾.

Ieri a fost la mine „Colonelul Bangya”. El mi-a povestit, printre altele, că Kossuth a ținut următorul logos emigranților unguri adunați la el la Londra: „Voi avea grijă de voi toți, vă cer însă să-mi fiți cu toții credincioși, devotați și atașați. Nu sînt atît de prost să hrănesc oameni care urzesc intrigi cu dușmanii mei. Cer ca fiecare să declare fără echivoc în ce ape se scaldă”. Așa a vorbit modestul Kossuth în culise. Am mai aflat de la B[angya] că Szemere, Kasimir Batthyány și Perczel (le général) vin la Londra pentru a organiza un contractimitet împotriva lui Kossuth. În sfîrșit, conducătorul întregii acestei dodge⁵⁾ este signor Mazzini. El îl folosește pe K[ossuth] drept purtătorul său de cuvînt și se consideră în cabinetul acestuia oarecum un Machiavelli. El trage sforile. Numai că domnia-sa nu știe că marionetele pe care le face să danseze sînt eroi numai în propria sa imaginație, nu însă și în a altora. Așa, de pildă, i-a scris lui Kossuth să intre în relații strînse cu Kinkel. Personal n-a putut face acest lucru fiindcă are sur le bras⁶⁾ o seamă de alți germani de vază. Se pare că Kossuth s-a împrietenit într-adevăr cu Kinkel, iar Kinkel vorbește în fiecare din scrisorile sale de venerabilul, eminentul său prieten și „egal” Kossuth. La rîndul său, Kossuth își inchipuie că se sprijină, pe de o parte, pe dictatorul Germaniei, Kinkel, pe de altă parte pe dictatorul Italiei, Mazzini, și că în spate are un aliat sigur, dictatorul Franței, Ledru[-Rollin]. Sărmanul de el, a decăzut rău de tot.

M-a vizitat un francez, un anume Massol. Scurt timp a colaborat la „Réforme” sub Lamennais. Înainte a fost printre civilizatorii che-mați de Mehmet Ali din Galia²⁸⁾. Este unul dintre puținii hommes d'esprit⁷⁾ care se mai găsesc printre francezi. După părerea lui, șe-

1) — temperament vulcanic. — *Nota trad.*

2) — om. — *Nota trad.*

3) — pacifiste. — *Nota trad.*

4) — Acesta este finalul în toate mișcările populare. — *Nota trad.*

5) — intrigi. — *Nota trad.*

6) — literal: pe brațe; aici în sensul: pe cap. — *Nota trad.*

7) — bărbați spirituali. — *Nota trad.*

derea lui Sazonov la Paris (pe care acesta, de altfel, trebuie să-l părăsească) se explică printr-un pașaport fals foarte solid și prin relațiile sale cu câteva femmes galantes¹⁾ cu influență în cercurile cele mai înalte. Massol are să-ți placă.

De asemenea i-am văzut pe les citoyens²⁾ Vallières (vechi barbesist³⁾ și ofițer pe baricadă), Bianchi și Sabatier. Acesta din urmă este foarte distins, dar en général⁴⁾ nu depășește nivelul mediu.

Dronke, după cum am auzit, este în Savoia.

Bangya mi-a propus colaborări din partea lui Szemere și Perczel pentru Weydemeyer. Oare care momente din istoria Ungariei (război sau altele) li se poate cere acestor domni să le trateze îndeosebi? Se înțelege că nu trebuie să semneze cu numele lor, căci nu vrem să ne identificăm cu nici o olică. Dar Perczel este du moins bon républicain⁵⁾ și știe multe.

Fii atât de bun — dar nu uita — să-mi trimiți „Tribunele”. Johnson, prietenul lui Freiligrath, vrea să citească articolele despre Germania⁶⁾. Lupus vrea să scrie pentru W[eidemyer] un articol împotriva lui Kossuth.

Cît privește situația economică nu mai înțeleg nimic. Ba se pare că criza bate la ușă, că City-ul e într-o stare de deprimare, ba totul se redresează din nou. Știu că toate astea nu vor opri catastrofa. Dar pentru a urmări mișcarea actuală, în momentul de față Londra nu este locul indicat.

Salut.

Al tău

K. M.

Cu sigiliul este ceva suspect. Înapoiază-mi-l pe cel de față, pe care l-am controlat cu atenție.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — cocote. — *Nota trad.*

²⁾ — cetățenii. — *Nota trad.*

³⁾ — adept al lui Barbès. — *Nota trad.*

⁴⁾ — în general. — *Nota trad.*

⁵⁾ — cel puțin un bun republican. — *Nota trad.*

⁶⁾ *F. Engels*. „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113. — *Nota trad.*)
— *Nota red.*

9

Marx către Engels
la Manchester

[Londra], vineri 6 februarie 1852
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Chiar acum am primit articolul tău ¹⁾.

Îți scriu în grabă numai câteva rânduri, căci trebuie să expediez poșta pentru America și abia după aceea am să pot ieși pentru a mă interesa de „Richter” ²⁾.

Aș fi, desigur, bucuros dacă deocamdată mi-ai trimite mie prin mandat cele 2 lire. Primesc săptămîna viitoare some money ³⁾ și atunci le voi preda lui P[ieper] din partea ta. Pentru mine este important să le am la începutul săptămîinii, pe cînd lui i-ar fi indiferent cînd îi primește, întrucît deocamdată nu duce lipsă de bani.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

10

Engels către Marx
la Londra

Dragă Marx,

Ai să fii furios că răspund așa de laconic, dar să mă ia naiba dacă știu unde îmi stă capul de atîtea treburi și afaceri. Voici les faits ⁴⁾ : 1) Charles ⁵⁾ a plecat în Germania și mi-a lăsat nu numai toată partea sa de lucru, ci și o grămadă de lucrări restante legate de încheierea anului ; 2) bilanțul din anul trecut prezintă o pierdere

¹⁾ F. Engels, „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. Art. X. (Vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 60—63. — Nota trad.) — Nota red.

²⁾ Vezi volumul de față, p. 14—15. — Nota red.

³⁾ — ceva bani. — Nota trad.

⁴⁾ Iată faptele. — Nota trad.

⁵⁾ Charles Roesgen. — Nota red.

reală pentru bătrînul meu ¹⁾, ceea ce lui nu-i strică, dar în ce mă privește înseamnă un noian de chestiuni neplăcute, calcule, bătaie de cap etc. ; 3) unul dintre Ermeni ²⁾ a denunțat contractul și poți să-ți închipui intrigile și corespondența pe care le va implica aceasta. Într-un cuvînt : astă-seară stau pînă la ora 8 la birou și în loc să-ți scriu ție detaliat trebuie să mai scriu o scrisoare bătrînului meu și să o duc la poștă înainte de ora 12 noaptea ; mîine seară trebuie să scriu ceva pentru Jones ²⁹⁾, iar poimîine vreau să termin un articol pentru „Tribune” ³⁾. De timp liber înainte de orele 7—8 seara nu poate fi vorba și, ceea ce e mai rău, de acum încolo va trebui să mă dedic cîtva timp acestui comerț blestemat, altminteri totul va merge aici pe dos, și bătrînul îmi va retrage supplies ⁴⁾.

Ai primit probabil cele 2 l.st. Scrie-mi curînd, chiar dacă eu nu am să am timp să răspund mai pe larg la ultima ta scrisoare.

Judecînd după numărul de azi al lui „Daily News” L[udovic]-Napoleon va dezgropa povestea cu Kaspar Hauser și, cu ajutorul mătușii sale Stéphanie, va revendica succesiunea la tronul Badenului. Voilà de grandes nouvelles pour le citoyen Seiler dont l'étoile va se lever incessamment ⁵⁾. Nu l-ați putea convinge pe marele istoriograf al lui K[aspar] H[ausser] ³⁰⁾ să-i scrie lui L[udovic]-N[apoleon] și să-i ofere prețioasele sale izvoare pentru această treabă ? Il y a là de quoi faire un grand ccup ⁶⁾.

Al tău

F. E.

[Manchester], 17 februarie 1852

Cum se face că Weydemeyer nu dă nici un semn de viață ? Dacă mîine dimineață vaporul „Arctic” nu-mi aduce nici o scrisoare, renunț. Trebuie să se fi întîmplat ceva acolo. După cite știu, n-a mai scris de la 5 ianuarie, cel puțin eu nu am auzit nimic.

Publicat pentru prima oară
in : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Friedrich Engels, tatăl lui Engels. — *Nota red.*

²⁾ Gottfried Ermen. — *Nota red.*

³⁾ Din seria „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ — subsidiile. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Iată noutăți mari pentru cetățeanul Seiler, a cărui stea se va înălța tot mai sus. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Asta ar putea prilejui o lovitură grozavă. — *Nota trad.*

Casa din Londra (28, Dean Street, Soho)
în care a locuit Marx din 1850 pînă în 1856

11

Marx către Engels
la Manchester

[Londra], 18 februarie [1852]
28, Dean Street, Soho

Simbătă îți voi scrie detaliat. Astăzi numai câteva rînduri.

Încă nu au sosit banii pe care trebuia să-i primesc de acasă, așa încît nu i-am putut remite lui Pieper cele 2 l.st. ale tale, dar i-am spus că am primit de la tine câteva rînduri în care îmi comunică că îmi vei trimite bani pentru el. Sper să-i pot plăti încă săptămîna aceasta.

Dacă ești atît de ocupat e, desigur, mai bine să scrii pentru Dana decît pentru Jones. Din alăturata scrisoare a lui Weydemeyer ai să-ți dai și mai bine seama cît de necesar este să nu întrerupi aceste articole ¹⁾. Ar fi bine să dublezi acum în „Tribune” atacurile la adresa stîngii din Frankfurt, mai ales cînd va fi vorba de „Uniunile din martie” ²⁾. Îți trimit astăzi cartea lui Bauer ³⁾ cu care te poți ajuta, căci se găsesc în ea cel puțin oiteva facta ²⁾.

Din nou te rog să-mi trimiți cît mai repede posibil numerele din „Tribune”, întrucît Johnson este singurul englez căruia în extremis — și întotdeauna mă aflu la marginea prăpastiei — mă pot adresa. Nu uita de data aceasta.

Cum se face că W[eydemeyer] nu a primit *nici unul* din articolele tale? ³⁾ Trebuie să cercetezi acest lucru.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ F. Engels. „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — fapte. — *Nota trad.*

12

Engels către Marx
la Londra

Dragă Marx,

Deși mi-am dat toată osteneala — am primit scrisoarea ta abia azi dimineață —, nu am terminat pînă acum, ora 11 seara, articolul pentru Dana ¹⁾. Am primit cartea lui Bauer ²⁾ — îmi prinde foarte bine. Ai să primești în schimb, orice s-ar întîmpla, pentru vaporul care pleacă marți, două articole pentru D[ana]. Deoarece scrisorile tale către W[eydemeyer] sosesc la destinație, iar ale mele nu, bagă, te rog, alăturatul bilet către W[eydemeyer] ³⁾ în plicul tău și expediază-l imediat. Este o poveste curioasă. Se pare că și două sau trei scrisori adresate bătrînului meu s-au pierdut. Cea n'est pas clair ⁴⁾.

Spune-i lui Jones că voi scrie ceva pentru numărul care apare săptămîna viitoare ⁵⁾ sau scrie-i un bilet că dracu știe cum se face că m-au năpădit deodată tot felul de obligații, încît nu mai sînt în stare de nimic. Dar simbătă și duminică mă închid în casă și sper să termin ceva.

De ce nu trimite afurisitul de Weydemeyer articolul lui Simon ³⁴ pentru a putea aprecia noi înșine? I-am demonstra lui Dana cu un contraarticol caustic că în zadar publică articole îndreptate împotriva noastră.

Al tău
F. E.

Manchester, 19 februarie 1852

Comunică-mi adresa exactă la care i-ai scris tu lui Weyd[emeyer].

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Alt articol din seria „Revoluție și contrarevoluție în Germania“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ Bruno Bauer. „Der Untergang des Frankfurter Parlaments“.

³⁾ Vezi volumul de față, p. 440—441. — *Nota red.*

⁴⁾ — Este ceva neclar. — *Nota trad.*

⁵⁾ Este vorba de revista „Notis to the People“. — *Nota red.*

13

Marx către Engels ³⁵
la Manchester

[Londra], 23 februarie [1852]

Dragă Frederic,

Încă o dată trebuie să te pisez cu „Tribune”, deoarece Johnson mă pisează în fiecare zi ¹⁾. Te rog trimite-mi și mie tot ce ai primit de la Weydemeyer. Adresa la care i-ai scris lui Weydemeyer era absolut exactă.

Apropo. Straubingerul ³⁶ de Richter este, după cum spune Pfänder, o creatură a lui Willich.

E. Jones a anunțat corespondența ta ²⁾, fîrește, fără să-ți menționeze numele, pe un ton de reclamă. Concurența lui Harney, care, naiba știe cum, și-a procurat bani și plimbă prin City afișe mari cu inscripția „Read the «Friend of the People»” ³⁾ și al cărui ziar este etalat și oferit în toate Sozialistenshops ⁴⁾, îl obligă să recurgă la această metodă de bilci.

Am să caut să fac rost de numărul din „Tribune” în care d-l Simon își face reclamă și ți-l voi trimite și ție. Cîmpăceală școlărească! Și tot mai semnează „Simon von Trier”. Individul acesta nu poate să renunțe la titlul nobiliar parlamentar. Seiler a citit „Staatszeitung”, în care a apărut traducerea acestui rahat. După cum știi, din relatările lui nu se poate înțelege nimic. Iată ce am dedus eu: Ludwig Simon von Trier tratează de la „înălțimea Alpilor” în numele emigranților elvețieni marea problemă a corelației dintre „agitație” (denumire sub care Ruge et Co. își ascund viața lor statică și goală) și „emigrație” ³⁷, ca pe o problemă de o colosală importanță, ca pe o question brulantă ⁵⁾ a Europei. Cu acest prilej — cînd și Willich a fost citat ca un om de o excepțională importanță și s-au făcut tot felul de reflecții în legătură cu achiziționarea acestui erou — Simon trece la al treilea partid primejdios din Londra, „Partei der Oktroyierung”, de sub șefia lui Marx și Engels. Că noi vrem, va să zică, să impunem (oktroye-

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 18, 21. — *Nota red.*

²⁾ „Die wirklichen Ursachen der verhältnismässigen Inaktivität der französischen Proletarier im vergangenen Dezember”. — *Nota red.*

³⁾ — citește „Friend of the People”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — dughenele socialiștilor. — *Nota trad.*

⁵⁾ — problemă arzătoare. — *Nota trad.*

ren) popoarelor cu de-a sila „libertatea”. Sîntem niște tirani mai răi decît împăratul Rusiei. Am fost primii care am tratat cu „sarcasm și dispreț” „votul universal” etc. Că și pînă acum am stricat totul în „dorința noastră de a ne impune vederile” (Oktroyierungsgelüste). Le pauvre garçon !¹⁾ Am fost noi aceia care am octroiat germanilor pe împăratul Prusiei, Uniunile din martie sau pe regentul imperiului Vogt ?²⁾ Lui îi vom octroia un coup de pied³⁾. Dobitociiăștia n-au învățat nimic din experiența bonapartistă. Ei tot mai cred în „votul universal” și nu sînt preocupați decît de calcule meschine cum ar putea să impună încă o dată poporului german nulitatea lor. Nu-ți vine să crezi urechilor cînd îi auzi pe acești nătărăi cum cîntă neobosit la vechea flașnetă. Sînt niște adevărate vite, vite tari de cap. Îmi explic foarte bine cum a nimerit la „Tribune” acest ticălos înfumurat. Le citoyen Fröbel aura été l'homme intermédiaire⁴⁾. El se are de multă vreme bine cu Dana.

Anexez o scrisoare de la Reinhardt care cuprinde cancanuri distractive.

Russell a căzut în mod amuzant⁵⁾. Tot ce doresc e ca Derby să vină la cîrmă. Ai văzut în timpul acestei scurte sesiuni ce jalnici sînt manchesterienii⁶⁾ cînd nu-i împinge la force des choses⁷⁾. Nu le-o iau în nume de rău. Orice oucerire democratică, ca, de pildă, votul secret, este o concesie pe care o fac muncitorilor, firește, numai en cas d'urgence⁸⁾.

Ieri am vorbit cu un merchant⁹⁾ francez care tocmai venea de la Paris. Afacerile merg mizerabil. Și știi ce spune dobitocul ? Bonaparte fait pire que la république. Les affaires allaient mieux⁷⁾. E un adevărat noroc că burghezia franceză face întotdeauna răspunzător guvernul pentru crizele comerciale. B[onaparte] este vinovat probabil și de șomajul din New York și de falimentele de la Londra.

Încă ceva interesant (tu sens ici l'influence de l'illustre Seiler⁸⁾) în legătură cu Bonaparte. Bangya, după cum ți-am

1) — sârmanul ! — *Nota trad.*

2) — o lovitură de picior. — *Nota trad.*

3) — Cetățeanul Fröbel a fost, probabil, intermediarul. — *Nota tra.*

4) — forța lucrurilor. — *Nota trad.*

5) — în caz de nevoie. — *Nota trad.*

6) — negustor. — *Nota trad.*

7) — Sub Bonaparte e mai rău decît în timpul Republicii. Înainte afacerile mergeau mai bine. — *Nota trad.*

8) — simți aici influența ilustrului Seiler. — *Nota trad.*

scris¹⁾, este în relații cu Szemere și Batthyány. El este agentul lui Batthyány. Mi-a comunicat în secret că Batthyány și Czartoryski uneltesc cu Bonaparte și îl văd aproape în fiecare zi. Bonaparte urmărește ca în spatele Rusiei și Austriei să-și asigure aliați printre emigranții *aristocrați* și să atragă Polonia și Ungaria. În afară de asta, el a declarat categoric că, în pofida împăratului Nicolaie și a celorlalte împăjurări, va ataca Belgia și probabil și Badenul și încă în scurt timp.

Ewerbeck mi-a trimis 12 exemplare din voluminoasa sa lucrare „L'Allemagne et les Allemands”²⁾. Un exemplar l-am rezervat pentru tine. Așa ceva nu s-a mai văzut și nu s-a mai auzit. Partea istorică care începe ab ovo³⁾ este o copie a manualelor școlare învechite. Realizările sale în domeniul istoriei contemporane le poți aprecia după următoarele precizări: *F. List* a introdus în Germania doctrina liberului schimb, Ruge — științele sociale. Hegel a devenit nemuritor lămurindu-i pe germani asupra categoriilor calitate, cantitate etc. (literal), iar Feuerbach a arătat că, în ceea ce privește cunoașterea, oamenii nu pot depăși limitele rațiunii omenești. Pedro Dūsar (fratele soției lui Struve) este unul dintre cei mai mari luptători pentru libertatea Germaniei, iar Freiligrath s-a făcut cunoscut colaborând la „Neue Rheinische Zeitung”. În afară de asta, are un stil à pouffer de rire⁴⁾. De pildă: așa cum au crescut luptătorii lui Iason din dinții balaurului, tot astfel triburile germanice s-au luat în permanență de păr. Romulus Augustulus était un jeune homme doux et agréable⁵⁾, și germanii s-au obișnuit de trei secole să fie numiți de vecinii lor des bêtes⁶⁾. Ai citit discursul pe cât de stupid pe atât de infam al lui Mazzini?

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tiparește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 17. — *Nota red.*

²⁾ — „Germania și germanii”. — *Nota trad.*

³⁾ — literal, de la ou, adică de la început. — *Nota trad.*

⁴⁾ — să te prăpădești de ris. — *Nota trad.*

⁵⁾ — era un tânăr blind și plăcut. — *Nota trad.*

⁶⁾ — dobitoci. — *Nota trad.*

14

Marx către Engels
la Manchester[Londra], 27 februarie 1852
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Văd că data trecută am uitat să-ți trimit scrisoarea lui Reinhardt. Am trimis lui Dana articolul ¹⁾, dar nu mi-a răspuns la cererea mea de a-mi indica o bancă la Londra. În pofida promisiunii făcute, bătrina mea ²⁾ încă nu a dat nici un semn de viață. Și nici la scrisorile adresate cunoscuților din Germania nu am primit răspuns. De o săptămână am ajuns în plăcuta situație de a nu mai putea ieși din casă din cauză că hainele sînt amanetate și de a nu mai minca carne din lipsă de credit. Toate astea sînt fleacuri, dar mă tem că această porcărie se va termina odată cu un scandal. Singura veste bună am primit-o de la cumnata mea ministrereasa ³⁾, și anume, unchiul ⁴⁾ soției mele care avea o sănătate de fier s-a îmbolnăvit. Dacă acest ciine moare acum, atunci am scăpat de belele.

Astăzi nu-ți scriu amănunțit fiind ocupat cu dictarea unui articol pentru W[eidemeyer] ⁵⁾ și cu expedierea și corectarea celorlalte materiale pentru el.

În „Augsburger Zeitung” am văzut (datorită complezenței lui Seiler) că d-l Stirner a publicat o „Geschichte der Kontrerevolution” ⁶⁾. El vrea să dovedească că revoluția a pierit pentru că era „sfintă”, iar contrarevoluția a învins fiindcă s-a comportat în mod „egoist”.

La 25 februarie francezii au sărbătorit revoluția din februarie printr-un banchet, mai bine zis o adunare la care în loc de vin s-a servit ceai și sandvișuri. Eu și soția mea am fost invitați. Ceilalți au plătit 1 franc intrarea. Întrucît nu puteam și nu voiam să merg, am trimis-o pe soția mea cu unul dintre frenchmen ⁷⁾. Ledru[-Rollin], Pyat, Thoré, Martin Bernard etc., într-un cuvînt toată clica lui

¹⁾ „Revoluție și contrarevoluție în Germania”, Art. XI. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 64—69. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ Henriette Marx, mama lui Marx. — *Nota red.*

³⁾ Louise von Westphalen. — *Nota red.*

⁴⁾ Heinrich Georg von Westphalen. — *Nota red.*

⁵⁾ „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁶⁾ — francezi. — *Nota trad.*

Rollin, de la care a pornit inițiativa, nu a apărut fiindcă nu li s-a părut destul de distinsă o entrée¹⁾ în folosul emigranților. Și L. Blanc s-a scuzat în scris că nu poate veni. A participat numai drojdia emigranților, care în cea mai mare parte își spun blanchiști. Când însă micul fals corsican²⁾, care se afla într-un Parlour³⁾ din apropiere, și-a făcut apariția după ce spionii săi l-au asigurat de absența lui Ledru-Rollin et Co., cochetul frac albastru ca oțelul, dată fiind lipsa totală de talent și de autoritate, a fost întimpinat cu rapturous applause⁴⁾. Discursul său, după a cărui rostire a plecat imediat, i-a încântat pe dușmanii săi. I-a captivat. I-a cucerit. Și ce a spus that little man⁵⁾, acest Johnny Russell al socialismului? Aici, peste graniță, lumea este uimită de evenimentele straniei din Franța, dar el se încrede mai mult ca oricând în steaua patriei. Și de ce? Je veux, spune el, vous expliquer le mouvement historique⁶⁾ etc. Și anume, în viața tuturor marilor militari, ca, de pildă, Frédéric le Grand, Napoléon le Grand, există mari victorii și mari înfringeri. Eh bien! La France est une nation militaire⁷⁾. Ea are ses élans et ses catastrophes. Quod erat demonstrandum⁸⁾. Tot ce a vrut a realizat întotdeauna. În 1789 i-a măturat pe feudali, în 1830 — pe regi. Pe cine a vrut să doboare în 1848? Crezi poate că burghezia? Nicidecum! La misère, la hideuse misère⁹⁾. Urmează un potop de lacrimi socialiste pe care misère îl face să le verse. La misère ce n'est pas quelque chose de fixe, quelque chose de saisissable¹⁰⁾, totuși, în noua revoluție, națiunea franceză va învinge mizeria și atunci la mère ne détruirea plus de ses propres mains le fruit de ses entrailles, la petite fille de sept ans ne se „groupera“ plus sous la machine¹¹⁾ și multe alte asemenea tîmpenii. Pe lângă aceasta, făcînd risipă de duh, a reușit să plaseze în discursul său trei spirite. L-a numit pe Bonaparte 1) un aventurier, 2) un bâtard și 3) le singe de son oncle¹²⁾. Această

1) — taxă de intrare. — *Nota trad.*

2) Louis Blanc. — *Nota red.*

3) — încăpere. — *Nota trad.*

4) — aplauze furtunoase. — *Nota trad.*

5) — acest omuleț. — *Nota trad.*

6) — Vreau să vă explic mișcarea istorică. — *Nota trad.*

7) — Ei bine! Franța este o națiune de militari. — *Nota trad.*

8) — elanurile ei și catastrofele ei. Ceea ce era de demonstrat. —

Nota trad.

9) — Mizeria, îngrozitoarea mizerie. — *Nota trad.*

10) — Mizeria nu este ceva precis, ceva palpabil. — *Nota trad.*

11) — mama nu va mai omori cu propriile ei mâini fructul pîntecului ei, iar fetițele de 7 ani nu vor mai trebui „să se grupeze“ sub mașini. — *Nota trad.*

12) — 2) un bastard și 3) maimuța unchiului său (Napoleon I). — *Nota trad.*

ultimă noutate a provocat celor prezenți adevărate convulsii. Qu'en dis-tu ? ¹⁾ Te duc la desperare acești crapauds ²⁾).

Istoria lor, în genere, este epigramatică, o adevărată capodoperă dramatică, dar ce indivizi ! Mon dieux ³⁾ ! Gluma inspirată a d-lui Blanc îmi amintește de o anecdotă pe care mi-a povestit-o Massol. După ora 12 noaptea, Bonaparte se îmbată cu regularitate în compania acelor „mâles” și „femelettes” ⁴⁾ pe care îi strânge în jurul său în timpul orgiilor. În aceste ocazii proferează tot felul de injurături. Una dintre doamnele din compania sa îl dezvinovățează spunînd : „Mais c'est un militaire” !! ⁵⁾

Adio.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tiparește după manuscris
Tradus din limba germană

15

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Cele 5 l.st. trimise ieri, din care jumătate ție direct și jumătate într-un plic adresat lui Lupus le-ai primit probabil. În legătură cu vestea despre boala bătrînului din Braunschweig ⁶⁾, care nu se mai îndură să vă lase să-l moșteniți, te felicit și sper că în sfîrșit catastrofa se va produce.

Lucrarea lui Stirner „Geschichte der Reaktion” este, după aprecierea lui „Allgemeine Zeitung” din Augsburg, o compilație mizerabilă sau mai bine zis o înșiruire de cunoștințe spicuite din diferite cărți (Lesefrüchte) și de articole de ziar, publicate și nepublicate, ale lui Stirner, „Pagini și floricele de stil neagreate” („Ver-

¹⁾ — Ce spui de asta ? — *Nota trad.*

²⁾ — filistini francezi. — *Nota trad.*

³⁾ — Doamne ! — *Nota trad.*

⁴⁾ — „masculi” și „femeiuști”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — „Dar e un militar !” — *Nota trad.*

⁶⁾ Heinrich Georg von Westphalen. — *Nota red.*

schmächte Blätter und Blüten") despre tot ce e pe lume și încă multe altele; două volume care se încheie cu amenințarea că al treilea va cuprinde „principiile și bazele învățaturii”. Departe de a se ridica pînă la nivelul sacralui, comentariile sale sînt mai degrabă destinate fetelor de pension.

Micul Simon von Trier trebuie să se fi compromis teribil în ochii lui Dana atribuindu-ne asemenea absurdități ridicole, cînd Dana citește articolele noastre, care cuprind anything but that ¹⁾. Mi-e ciudă pe Dana că nu ne trimite „Tribune” și nici ție banii; cred că cel mai bine ar fi dacă i l-am trimite pe cap pe Weyd[emeyer], care ne-ar putea remite cel puțin „Tribune” și totodată ar aranja verbal povestea cu banii. Este totuna dacă Dana îți indică o bancă la Londra sau îți trimite o poliță. Articolul pe care urma să-l expediez cu vaporul de Southampton n-am mai apucat să ți-l trimit cu acesta, deoarece din greșeală am crezut că pleacă cu o zi mai tîrziu; il vei primi însă vineri împreună cu un al doilea, care va continua cu evenimentele pînă la sfîrșitul anului 1848 ²⁾. Vor urma apoi Camerele prusiene, campania pentru constituția imperiului și, în sfîrșit, neînțelegerile pruso-austriece din 1850—1851 ⁴²⁾, după aceea concluzia finală — toate împreună vor mai alcătui, poate, 6—8 articole, summa summarum ³⁾ 17—20 de articole. Peste 14 zile se întoarce Charles ⁴⁾, așa că voi avea mai mult timp. Pînă atunci Jones trebuie să aibă răbdare.

Așadar, d-l Derby a declarat pe față că, urmînd exemplul lui sir J. Graham, va preda Austriei și consorțiilor pe eventualii viitori Bandiera ⁴³⁾. Prin urmare, noi perlustrăm în masă. Cei ce vor suferi îndeosebi din această pricină vor fi Mazzini și ungurii. Pe noi ne va deranja prea puțin.

Derby e de o impertinență crasă. „Prin prezenta vă declar că la timpul potrivit voi institui un impozit pe cereale. Cînd, asta voi decide numai eu singur. Și dacă voi, majoritatea din Camera comunelor, nu vreți să fiți des factieux ⁵⁾, trebuie să mă lăsați în pace pînă mă voi consolida într-atît și voi toryfica țara în așa măsură, încît, cu toată seninătatea, să pot răsturna întregul progres

¹⁾ — tot ce vrei, numai așa ceva nu. — *Nota trad.*

²⁾ *F. Engels*. „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. Art. XII și XIII. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 70—82. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ — în total. — *Nota trad.*

⁴⁾ Charles Roesgen. — *Nota red.*

⁵⁾ — instigatori. — *Nota trad.*

din ultimii 20 de ani" ⁴⁴. Biata House of Commons !¹⁾ În locul unui cabinet care se găsea într-o relativă minoritate, capătă acum unul care întrunește minoritate absolută și permanentă, și nici măcar să-i facă opoziție nu are voie. Însă lașii free-traderi o merită. După ce au câștigat o bătălie și au cucerit o nouă linie strategică neglijează să o ocupe și să o fortifice, ba neglijează să profite de victorie și cel puțin să-l urmărească pe dușman. Acum ei trebuie să dea încă o dată lupta pe același teren. Acest tory-avènement ²⁾ i-a făcut însă să vadă deodată problemele extrem de limpede. Acum, pentru fabricanți problema vitală este reforma parlamentară, și anume o reformă care cel puțin să înlăture pentru totdeauna de la putere pe toryi și pe whigii puri și să asigure industriașilor majoritatea în cabinet și parlament. Aici acești gentlemen sînt din nou foarte activi. În momentul de față Liga împotriva legilor cerealelor ⁴⁵ s-a întrunit și discută dacă să se organizeze din nou. Cobden, Bright, M[ilner] Gibson etc. sînt aici. Probabil vor încerca să înclieze din nou, de bine, de rău, scheletul organizației. Dar abia cînd se va ajunge la dizolvarea parlamentului va începe adevăratul bucluc. Dizolvarea parlamentului trebuie însă să se producă în curînd, conflictul este inevitabil în pofida vorbelor dulci și intențiilor amiabile, împăciuitoare ale lui Derby.

Din păcate sînt puține șanse ca o dată cu dizolvarea parlamentului să se dezlănțuie și criza comercială. La noi afacerile merg splendid. Știrile din America sînt extrem de favorabile. Ceea ce amină criza și poate s-o mai amîne cîtva timp este : 1) California — atît piața de desfacere de acolo, cît și cantitățile de aur care intră în circulație, precum și emigrarea într-acolo, într-un cuvînt tot stimulul pe care California îl reprezintă pentru Statele Unite în ansamblu ; 2) frîul, pe care prețurile ridicate la bumbac din 1849 și 1850 l-au pus industriei de bumbac, care a început să se dezvolte rapid abia din primăvara anului 1851 ; 3) scăderea colosală a prețurilor la bumbac — cu aproape 50% într-un an și jumătate. La New Orleans bumbacul (middling — calitate mijlocie) costa la 1 septembrie 1850 $13\frac{1}{2}$ cenți = $7\frac{3}{4}$ pence la Liverpool ; acum la New Orleans calitatea mijlocie costă $7\frac{5}{8}$ cenți = $4\frac{7}{8}$ pence la Liverpool și a costat cîtva timp 7 cenți. Firește că asta mărește considerabil consumul. Anul trecut — în ianuarie și februarie — s-au consumat aici, în regiunea industriei bumbacului, săptămînal

¹⁾ — Cameră a comunelor. — *Nota trad.*

²⁾ — venirea torylor la putere. — *Nota trad.*

29 000 de baloturi, anul acesta 33 000, exclusiv bumbac american, fără a mai socoti suratul, bumbacul egiptean etc. Dacă lucrurile continuă tot așa, Anglia va consuma anul acesta 800 000 000—850 000 000 de pfunzi de bumbac ; 4) teama generală de speculații care face ca nici măcar minele de aur și navigația să nu exercite o atracție prea mare. Judecînd după tot ce văd, cred că încă 6 luni de producție forțată ca acum vor fi suficiente pentru a suprasatura cu mărfuri întreaga lume ; în plus, încă vreo 4 luni pînă cînd mărfurile ajung la destinație și sosește știrea suprasaturației definitive cu mărfuri cît și intervalul de timp pînă cînd oamenii se dumesesc, pînă îi apucă panica — așa că perioada noiembrie 1852 — februarie 1853 pare cea mai probabilă pentru izbucnirea crizei. Toate astea sînt însă gues-swork¹⁾ și o putem avea tot atît de bine și în septembrie. Dar ea va fi strașnică, căci niciodată nu au fost aduse pe piață asemenea cantități de mărfuri de tot felul și nici nu au existat vreodată asemenea mijloace de producție colosale. Greva neghioabă a constructorilor de mașini⁴⁶ o va întîrzia, desigur, cel puțin pentru o lună ; acum nu se fac aproape de loc mașini, și cererea e foarte mare. Hibbert, Platt & Sons au sute de comenzi atît din Anglia cît și din străinătate, și, natural, nu pot să execute nici una. Dacă această furtună comercială îl va lua prin surprindere pe d-l Derby, va fi rău de el !

La ultimul bilanț, bătrînul meu a ieșit în pierdere, în pofida prosperității generale, s-a alarmat grozav și probabil va desface contractul (adică se va despărți de Ermen). Atunci firma de aici își va înceta activitatea chiar la anul. Zăpăceala care s-a produs la noi din această cauză a ajuns la culme și am de rezolvat o mulțime de treburi.

Să nu cumva să-mi trimiți cartea lui Ewerbeck²⁾. Nu merită cele 6 pence porto.

Salutări soției tale și copiilor.

Al tău
F. E.

Manchester, 2 martie 1852

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — ipoteze. — *Nota trad.*

²⁾ H. Ewerbeck. „Deutschland und die Deutschen“. — *Nota red.*

16

Marx către Engels ⁴⁷
la Manchester

3 martie [1852]

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels !

Luni am primit cele 5 l.st., deși Lupus nu locuiește la nr. 4, ci la nr. 3 de pe Broad Street, iar astăzi articolul foarte reușit pentru Dana ¹⁾.

Pachetul tău cu „Revolution” și „Tribune” a fost violat. Nu și-au dat nici măcar osteneala să-l lipească la loc.

Din scrisoarea alăturată poți vedea cum stăm cu poliția. Cele relatate sînt inexacte în afară de faptul că Lupus a prezidat în locul meu la 5 februarie și că denunțatorul a confundat scrisoarea noastră către „Times” ²⁾ cu un răspuns adresat soției lui Daniels. Spionul este „Hirsch” din Hamburg, pe care acum 14 zile l-am exclus din Ligă ³⁾. El a fost primit în Ligă în Germania, și pentru că niciodată nu am avut deplină încredere în el, nu am spus niciodată ceva subversiv în prezența lui.

În legătură cu articolul lui W[eydemeyer] împotriva lui Heinzen, Jones i-a trimis cu poșta de azi o scrisoare oficială în care vorbește despre Heinzen avec un dédain suprême ⁴⁾ și îl învață ce este „war of classes” ⁵⁾ ⁴⁸. Alaltăieri National Reform League ⁴⁹ a ținut un mare miting la care au participat cel puțin 2 000 de persoane. Jones s-a răfuit cum se cuvine cu domniile Hume, Walmsley et Co. și a repurtat un adevărat triumf. Se pare că Londra și Manchester își împart acum în așa fel munca, încît burghezia se dedă acolo mai mult la atacuri politice, iar aici mai mult la atacuri comerciale.

Acum cîteva zile mi-a căzut în mină un manifest în *limba italiană* întocmit de signor Mazzini. El e quand même ⁶⁾ *sfîntul* burghez, îi ocărăște pe burghezii francezi „profani” și transferă iniția-

¹⁾ F. Engels. „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. Art. XII. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 70—77. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ K. Marx și F. Engels. „Scrisoare către redactorul ziarului «Times»”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 232—234. — Nota trad.). — Nota red.

³⁾ Liga comuniștilor. — Nota red.

⁴⁾ — cu un dispreț suveran. — Nota trad.

⁵⁾ — „lupta de clasă”. — Nota trad.

⁶⁾ — totuși. — Nota trad.

tiva de la Paris la Roma. „Il materialismo” și „il egoismo” au ruinat Franța. Muncitorii au moștenit de la burghezi ambele vicii. Din 1815 Franța a încetat să mai fie țara inițiativei. Italia și Ungaria sint acum țările alese.

În timp ce „signore Mazzini” în rolul lui Petru Eremitul îi muștruluiește pe francezii imorali, el se tirăște în fața liber-schimbiștilor englezi, care, desigur, întruchipează „le dévouement” și „la foi”. L'imbécile !¹⁾

Te rog să-mi înapoiezi alăturata scrisoare. Astăzi doar atît pentru că am pînă peste cap de lucru cu poșta pentru America.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels.
Gesamtausgabe. Dritte Abteilung,
Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

17

Engels către Marx⁵⁰ la Londra

[Manchester] 18 martie 1852

Dragă Marx,

Îți înapoiez scrisoarea prichindelului²⁾. Sint pour le moment entièrement dépourvu³⁾ și n-am să pot — cel puțin în luna curentă — face rost de 2 l.st. ; pe de altă parte scrisoarea lui poartă data de 5 și cine știe dacă banii l-ar mai găsi acolo. Apoi, este riscant să trimit bani lui Ewerbeck, individul este în stare să ridice pretenții pentru Dumnezeu știe ce cheltuieli vechi de porto și să conștie toată suma sau cea mai mare parte din ea. Din toate aceste motive momentan nu-l pot ajuta pe prichindel²⁾, cu atît mai mult cu cît mă îndoiesc că va putea smulge dintr-o dată mai mult de 5 sous de la monsieur Ewerbeck. Între timp piccolo²⁾ a venit de la Geneva la Paris, așa încît va sosi și la Londra, chiar dacă după

¹⁾ — „devotamentul” și „credința”. Imbecilul ! — *Nota trad.*

²⁾ Ernst Dronke.

³⁾ — pentru moment sint decavat. — *Nota trad.*

unele „peripeții” ; de altfel noi știm de ce tot caută să tapeze pe unul și pe altul.

Cînd va veni picul¹⁾ vei avea destul de furcă ca să-i domolești temperamentul său pugnazios²⁾, desigur exacerbat acum din cauza „multiplelor peripeții” ; încăierările și duelurile costă prea mulți bani în această țară ca să i se poată permite asemenea fan-tezii. Cel mai bun lucru ar fi dacă l-ai da pe mîna lui Pieper ca să-l învețe economia politică. Povestea lui Massol³⁾ este foarte interesantă și, dacă rămîne acolo, aș dori să-l cunosc.

Ceea ce îmi scrii despre Jones mă bucură foarte mult — numai că acum am al naibii de puțin timp, altfel i-aș trimite mai multe articole. Charles⁴⁾ încă nu s-a întors din Germania și apoi, cînd zaci toată ziua în birou, e cam mult să scrii regulat în fiecare săptămînă și pentru Jones și pentru Weydemeyer, în afară de articolul pentru „Tribune” și un raport săptămînal pentru bătrînul meu. În afară de asta trebuie să isprăvesc o dată cu studiul limbilor slave⁵⁾. În felul diletant în care am învățat pînă acum n-am realizat mare lucru, dat fiind însă că am început și sînt prea avansat pentru a renunța, trebuie acum să mă ocup cîtva timp regulat de treaba asta. De 14 zile am tocit limba rusă și acum aproape că am terminat cu gramatica, încă 2—3 luni pentru însușirea lexicului necesar și pe urmă mă pot apuca de altceva. Anul acesta trebuie să termin cu limbile slave și au fond⁶⁾ nu sînt chiar atît de grele. În afară de interesul lingvistic pe care ele îl prezintă pentru mine, mai intervine și considerentul ca în momentul desfășurării viitoarelor acțiuni spectaculoase, măcar unul dintre noi să cunoască istoria, literatura și particularitățile anumitor instituții sociale, tocmai ale acelor națiuni cu care se va ajunge imediat la un conflict. Bakunin a căpătat oarecare notorietate numai datorită faptului că nimeni nu știa limba rusă. Iar vechiul dodge⁷⁾ panslavist de a transforma vechea proprietate în obște slavă în comunism și de a-i prezenta pe țărani ruși ca pe niște comuniști innăscuți va fi din nou pus în circulație cu multă asiduitate.

Bine face Jones că întinde toate coardele acum, cînd bătrînul O'Connor și-a ieșit de-a binelea din minți. În prezent șansele sînt de partea lui și dacă mai iese din joc și citizen Hippiphurra⁷⁾,

¹⁾ Ernst Dronke. — *Nota red.*

²⁾ — bătăios. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 17. — *Nota red.*

⁴⁾ Charles Roesgen. — *Nota red.*

⁵⁾ — de fapt. — *Nota trad.*

⁶⁾ — truc. — *Nota trad.*

⁷⁾ Harney. — *Nota red.*

atunci Jones este sigur de succes. Judecînd după cele ce văd, car-tiștii se află într-un stadiu de completă descompunere și dezor-ganizare și totodată duc o asemenea lipsă de oameni capabili, încît sau se vor destrăma cu totul și se vor scinda în cliici, adică practic vor deveni un simplu apendice al adepților reformei financiare⁵², sau vor fi reorganizați pe o bază cu totul nouă de o mină pricepută. Jones a pornit pe drumul cel bun și pe drept cuvînt putem spune că fără învățătura noastră el nu ar fi nimerit calea cea justă și nu și-ar fi dat niciodată seama, pe de o parte, că ura de clasă instinc-tivă a muncitorilor față de burghezia industrială — unica bază posibilă de refacere a partidului cartist — poți nu numai s-o cultivi, ci să și o adîncești, s-o intensifici și s-o pui la temelie propagan-dei de lămurire și, pe de altă parte, să fii totuși progresist, să iei poziție față de veleitățile reacționare ale muncitorilor și de pre-judecățile lor. Dacă continuă așa, master Harney va avea de ce se minuna ; clica de admiratori care îl susțin îi va da foarte curînd un picior și nici portretul lui Kościuszko și al altor „patrioți”, pe care el le pune pînă și pe hîrtia sa de toaletă, nu-l vor putea salva.

Quoad Napoleonem¹⁾ nu i-a spus acest om lui L. Blanc cînd a plecat în Franța : Quand je serai président, je mettrai en prati-que vos idées²⁾ ? De altfel se vede cum jena financiară poate de-termina chiar și pe un „socialist adevărat” ca L[udovic]-N[apoleon] să treacă la măsuri financiare burgheze model, ca, de pildă, con-versiunea rentei⁵³. Shopkeeper³⁾-ul și micul industriaș îi iartă două-zeci de experiențe socialiste pentru această economie de 18 000 000, iar „Daily News” admiră măsura. De altfel, despre toate acestea cred că nu se poate vorbi mai timpit și mai vulgar ca în „Débats”. Vechiul cîntec : reforma poștală = socialism ! Conversiunea ren-tei = socialism ! Free trade⁴⁾ = socialism. Mă tem numai că Mynheer Napoleon, care, cu toate acestea, dă dovadă de multă timiditate cînd e vorba de măsuri propriu-zis socialiste și nici în povestea cu ipotecile nu depășește instituțiile de credit burgheze prusiene, sub presiunea împrejurărilor va fi în cele din urmă silit să renunțe la toate veleitățile sale socialiste, mulțumindu-se cu simple reforme burgheze, și atunci nu ne poate salva decît jena financiară, care e de neînlăturat. „Daily News” are dreptate, con-versiunea rentei este o mesure éminemment pacifique⁵⁾ și tot-odată un simptom fatal că L[udovic]-N[apoleon] pășește mai curînd

1) — Cît privește pe Napoleon. — *Nota trad.*

2) — „Cînd voi ajunge președinte voi pune în aplicare ideile dv.” — *Nota trad.*

3) — Negustorul. — *Nota trad.*

4) — Liberul-schimb. — *Nota trad.*

5) — măsură eminamente pacifistă. — *Nota trad.*

pe făgașul common sense ¹⁾ burgeze. Dar, desigur, cînd a mai fost convinsă Franța cu common sense și de ce concurs de împrejurări este nevoie pentru a duce la common sense pe un L[udovic]-N[apoleon] ! În orice caz, atmosfera de pe continent nu mi se pare prea revoluționară, deși prichindelul va aduce cu totul alte vești.

Nu cred ca Derby să obțină majoritatea, deși aici, unde toți sînt la unison cînd e vorba de legile cerealelor ⁵⁴, ne aflăm pe un point d'observation ²⁾ prost. În ce mă privește, aș vrea să întrunească majoritatea, atunci lucrurile ar merge cum spui tu. De altfel este un prost că nu dizolvă imediat parlamentul. Cu cît șovăie mai mult, cu atît riscă ca alegerile să coincidă cu o criză comercială și atunci capătă un parlament format, pe de o parte, din tory fanatici, care chiar și pentru el sînt prea turbați, pe de altă parte din manchestermeni energici, avizi de profituri și amenințați de faliment; aceștia din urmă vor constitui, probabil, atunci majoritatea și vor fi deci elementul hotărîtor.

Firma noastră de aici va fi, probabil, radiată încă în acest an. În acest caz voi fi, chiar ocupîndu-mă de lichidare, cu mult mai liber, întrucît lucrările de birou nu mă vor mai ține în permanență legat. Mai tîrziu, îmi scrie bătrînul meu, fără îndoială că se va găsi pentru mine un loc *mult mai bun*. Bănuiesc că este de acord cu vechiul meu plan : să mă stabilesc în Liverpool și să cumpăr bumbac pentru el. Asta ar fi grozav, și în acest caz, dacă vei fi gata cu lucrările pregătitoare pentru „Economia politică” ⁵⁵, trebuie să vii acolo cu întreaga familie pentru 6 luni — vom locui la New Brighton, la mare, și vei putea economisi și ceva bani. În orice caz voi cere un spor, asta e limpede. Din păcate, astăzi nu am liniștea necesară ca să scriu articolul pentru „Tribune” ; cum însă miercurea viitoare pleacă un vapor american, îl primești pînă luni sau marți, iar pentru vaporul de vineri am să mai pregătesc unul.

Multe salutări.

Al tău

F. E.

De astă dată sigiliul de pe scrisoarea ta a fost pentru prima oară intact.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels.
Gesamtausgabe. Dritte Abteilung,
Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — rațiunii sănătoase. — *Nota trad.*

²⁾ — punct de observație. — *Nota trad.*

18

Marx către Engels⁵⁶
la Manchester

30 martie 1852

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Frederic !

Chiar acum am primit articolul tău ¹⁾. O dată cu prezenta primești un teanc întreg de noutăți americane care ți-ar fi parvenit mai devreme dacă o parte din ele nu ar fi trebuit copiate și arătate membrilor Ligii ²⁾.

Pe aici sînt multe noutăți. Gottfried Christus Kinkel trimite sau mai bine zis i-a trimis pe studenții Schurz și Schimmelpfennig pentru a trimbița în Elveția, la Paris, în Germania și Belgia convocarea pentru mijlocul lunii aprilie la Londra a unui congres avînd drept scop garantarea împrumutului pentru sprijinirea revoluției ⁵⁷, reglementarea definitivă a administrării acestor fonduri și organizarea guvernului democrat în partibus ³⁾. Pînă sîmbătă trebuie însă să-mi înapoezi tot spanacul.

Kossuth, demascat de Szemere în America și certat de-a binelea cu comitetul de la Londra ⁵⁸, pe care l-a abandonat, va fi uimit cînd va afla ce sciziuni s-au produs în acest timp în demokratische Klerisei ⁴⁾.

Iată despre ce e vorba. D-l Mazzini, de doi ani papă al bisericii democratice în partibus, a considerat că, în sfîrșit, a sosit timpul să împrăste cu venin socialismul și Franța, și anume în limba franceză, în revista „Nation” din Bruxelles, cumpărată de el, în înțelegere cu Ledru-Rollin, cu 10 000 de franci din fondul italian. Acolo el pune evenimentele de la 2 decembrie, ocuparea Romei ⁵⁹, într-un cuvînt întreaga contrarevoluție, pe seama socialiștilor, tunînd și fulgerînd în maniera sa dominicană emfatică împotriva ereticilor, sectelor, materialismului, scepticismului, babilonului francez, în același mod categoric în care la Londra face temeneli în fața burghezilor liberali englezi. Cică Franța a pierdut inițiativa

¹⁾ Pentru seria de articole „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ Liga comuniștilor. — *Nota red.*

³⁾ — in partibus infidelium — care nu există în realitate (textual: „în țara necredincioșilor”, formula care se adaugă la titlul unui episcop catolic numit în funcția, pur nominală, de episcop într-o țară necreștină). — *Nota trad.*

⁴⁾ — clerul, dar și clanul democrat. — *Nota trad.*

revoluționară. Peuple-roi¹⁾ nu mai există. Alte popoare se situează acum pe primul loc etc. Într-un cuvânt o bulă de excomunicare în toată regula care a avut cinstea să fie primită în „Patrie” și în „Constitutionnel”. Asta li s-a părut francezilor prea de tot. Micul L. Blanc, care a văzut aici totodată un prilej de a se reabilita și de a se sălta iar pe primul loc, i-a convocat în mare grabă pe Cabet, Pierre Leroux, Bianchi, Nadaud și Vasbenter (proudhoniști). În „Morning Advertiser” l-au atacat pe d-l Mazzini în modul cel mai grosolan. Partea teoretică a replicii lor este aproape tot atît de slabă ca și atacul lui Mazzini. Partea care se referă la persoana lui Mazzini — pentru care Massol i-a furnizat lui Leroux materialul — îl face praf pe arogantul theopompos²⁾.

Ledru[-Rollin], la rîndul său, pentru a nu pierde orice influență, s-a văzut obligat să se retragă din Comitetul central european. Și el a răspuns în „Nation” la atacurile împotriva Franței. Un articol jalnic, fără cap și coadă. Apără „inițiativa revoluționară a Franței”, dar în ce mod ! C'est pour faire pitié !³⁾ Se spune că Ledru[-Rollin] vrea acum să plece în Statele Unite.

În felul acesta, pe de o parte, idiotul de Ruge pierde Comitetul său central european, pe de altă parte, Kinkel, care în America s-a comportat servil ca un ciine față de concurentul său Kossuth, vede cum se spulberă „confuzia” generală, adică fuziunea tuturor pretențiilor democrați sub steagul frazeologiei, devenită răsuflată din 1848, despre „republica democrată”, „votul universal” etc. Bunul Willich intră astfel și în calitate de „comunist” în conflict cu ei.

Între timp, guvernul englez expediază în masă în fiecare săptămînă în America, pe cheltuiala statului, calicimea emigranților francezi. Lamentabilul little⁴⁾ Blanc vrea să folosească întîmplătoare demonstrație generală împotriva lui Mazzini pentru a se erija în conducător evident al ecclisia pressa⁵⁾. Pentru a dejuca micile sale intrigi îl voi monta pe Massol împotriva lui Pierre Leroux. În sfîrșit, pentru a face confuzia completă, vine și Proudhon încoace.

În ce măsură au decăzut celebritățile consacrate poți vedea din faptul că scumpul Félix Pyat — cet homme artiste⁶⁾, termen sub care francezii înfrumusețează toate slăbiciunile, toată lipsa de caracter și de minte a unui individ — a transpus zilele din decembrie într-o piesă melodramatică. A găsit pentru asta un im-

1) — Poporul-rege. — Nota trad.

2) — trimis al lui Dumnezeu. — Nota trad.

3) — Să-i plîngi de milă. — Nota trad.

4) — micuț. — Nota trad.

5) — bisericii oprimată. — Nota trad.

6) — această fire de artist. — Nota trad.

presar englez cu care va prezenta acest ghiveci la New York : scene cu omoruri, expulzări, deportări etc. etc. Se poate oare specula în mod mai josnic nenorocirea propriei tale țări ? Și dobitocul consideră această prostituare a mizeriei franceze drept un act patriotic.

Cum intrigile reprezintă secretul lăuntric al acțiunilor spectaculoase ale politicianilor emigranți, Siegwart¹⁾-Kinkel face pe pețitorul, mijlocind o căsătorie între studentul Schurz și sora doamnei Ronge, care se spune că e bogată.

Regretabil este numai faptul că acești dobitoci cu uneltirile lor cu care se fălesc furnizează în permanență material poliției, înrăutățind situația prietenilor noștri din Germania.

Al tău

K.M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

19

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Am primit astăzi dimineață scrisoarea ta, de astă dată intactă. Noua adresă pare să fie bună.

Documentele amuzante despre emigrație, din care am să-mi fac câteva notițe, am să ți le restitui miine.

Se pare că micul Dronke s-a lăsat prins de-a binelea la Paris, altfel s-ar fi auzit de el. Să se fi adunat într-adevăr în cafeneaua D., după cum scrie „K[ölnische] Zeitung“, câțiva oameni din „secta marxistă“ ? Nu știu de unde ar fi putut să apară asemenea rămășițe. În orice caz ar fi de neiertat dacă Dr[onke] s-ar fi arătat publicument²⁾ în societatea lor într-o cafenea. Dacă ar mai fi însă

¹⁾ Erou din romanul lui Johann Martin Miller, „Siegwart. Eine Kloster-geschichte“. — *Nota red.*

²⁾ — în mod public. — *Nota trad.*

liber și ar exista o posibilitate de a corespunda cu el, acum ar trebui într-adevăr făcut tot posibilul pentru a-l aduce la Londra. Dronke a fost expulzat, și banda aceea e în stare să-l trimită în Algeria pentru rupturi de Ban¹⁾. De e cumva cu puțință să se obțină știri mai amănunțite, am să mă străduiesc să procur 2 pfunzi, pentru a găsi mititelului un loc sigur. Scrie-mi dacă afli ceva despre el.

Acum mă duc acasă să mai termin un articol pentru Dana²⁾, și dacă-l isprăvesc, ți-l trimit cu a doua poștă. Săptămîna trecută am fost groaznic de răcit și mai sînt și acum, așa că nu am fost în stare să fac nimic mai multe seri de-a rîndul. Altfel ar fi fost gata mai multe articole.

Spune-i lui Jones că săptămîna viitoare va primi cite ceva de la mine³⁾ — din păcate toate articolele mele pentru el sînt mizerabile; din cauza scurtimii fiecăruia din ele și a spațiului redus care le este acordat, uit sistematic ce am scris săptămîna trecută. Pe lîngă aceasta trebuie să scriu în grabă și nici nu am timp să adun și să sistematizez materialul referitor la ultimele evenimente din Franța. Veșnicul supt din deget demoralizează.

Dacă nu termin astă-seară articolul pentru Dana, e mai ales pentru că mai am de citit o bună parte din „Neue Rheinische Zeitung” din aprilie și martie 1849, căci trebuie să mă folosesc de prilej ca să mă răfuiesc zdravăn cu cei din Frankfurt. Aici nu ajunge articolul lui Bauer⁴⁾.

Al tău

F. E.

[Manchester], 1 aprilie 1852

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — trecerea ilegală a frontierei. — *Nota trad.*

²⁾ Pentru seria de articole „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ Este vorba de al 3-lea capitol al lucrării „Adevăratele cauze pentru care proletariatul francez au rămas oarecum pasivi în decembrie anul trecut”, scrisă de Engels pentru revista „Notes to the People”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 235—346. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ Bruno Bauer. „Der Untergang des Frankfurter Parlaments”. — *Nota red.*

20

Marx către Engels⁶⁰
la Manchester28, Dean Street, Soho,
Londra, 5 aprilie 1852

Dragă Frederic !

Anexez noi materiale primite de la Cluss, pe care trebuie să mi le înapoezi pînă miercuri (ziua ședinței Ligii¹⁾).

Dronke i-a scris din închisoare lui Freiligrath, chiar a doua zi după ce mi-ai înapoiat prima sa scrisoare, ceea ce am uitat să-ți comunic. F[reiligrath] a trimis imediat această scrisoare lui Lassalle, pentru ca acesta să-i trimită lui Dronke bani la Paris ; banii au putut fi trimiși cu atît mai repede cu cît acea scrisoare i-a dat posibilitate lui Lassalle să-i solicite pe toți burghezii liberali din Düsseldorf. Din păcate, în „Patrie” scrie că la Dronke s-au găsit scrisori compromițătoare. Să fi fost atît de nerod să poarte asupra sa testimonia²⁾ de la anostul său Lyonez³⁾ și de la alte persoane de legătură ?

După cum am prevăzut, Louis Blanc vrea să folosească declarația comună împotriva lui Mazzini pentru a crea o nouă „réseau d'action”⁴⁾ și să se impună ca șef al partidului revoluționar. Chiar și pe mine a vrut să mă atragă la fuziunea tuturor socialiștilor „francezi” inițiată de el și printr-un emisar mi-a propus o întîlnire. Nu l-am învrednicit, firește, nici măcar cu un răspuns, ci am dat doar să înțeleagă intermediarului că mă uimește această importunitate. Întrucît Proudhon vine încoace, o alianță cu mine i-ar conveni acum de minune.

Dana a scris în sfîrșit și a plătit 9 l.st. pentru cele 9 articole⁵⁾ publicate. Totodată m-a rugat, întrucît în această perioadă alegerile prezidențiale ocupă toate coloanele ziarului, să comprim restul în 5—6 articole și în ultimul să expun în special prospects of revolutionary Germany⁶⁾. Ar fi un prilej minunat de a înfiera

¹⁾ Liga comuniștilor. — *Nota red.*

²⁾ — dovezi. — *Nota trad.*

³⁾ Probabil Moses Hess. — *Nota red.*

⁴⁾ — „rețea de acțiune”. — *Nota trad.*

⁵⁾ Este vorba de seria de articole ale lui Engels „Revoluție și contra-revoluție în Germania”, care au fost publicate în „New York Tribune” sub semnătura lui Marx. (Vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁶⁾ — perspectivele Germaniei revoluționare. — *Nota trad.*

emigrația, și într-o viitoare scrisoare am să-ți expun pe larg părțile mele în legătură cu aceasta.

Szemere îmi trimite acum în 3—4 tranșe manuscrisul său despre „Kossuth, Görgey și Louis Batthyány” (în limba germană) pentru ca Weydemeyer să-l editeze în America ⁶¹, ceea ce reprezintă pentru el o afacere strașnică, cu atât mai mult cu cât va primi, probabil, de aici 500 de dolari pentru ziarul său ¹⁾.

Dar, înainte de a trimite textul german în America, el urmează să fie tradus în englezește aici, ca să fie publicat în broșură pentru publicul englez, după ce va apărea în limba germană în America. Nu prea cred că tu să ai timp pentru așa ceva, chiar dacă l-ai lăsa pe Dana să mai aștepte. În acest caz va trebui să-i dau lui Jones să facă această treabă. Pentru traducere se plătește 1 l.st. de coală.

L-am cunoscut aici pe colonelul Szerelmey, care este foarte cultivat. A luat parte la 14 bătălii în Ungaria. Fiind totodată un pictor excelent, el scoate acum o lucrare admirabilă cuprinzând descrierea bătăliilor cu ilustrații la text. Schițele făcute de el însuși sînt executate de cei mai buni pictori francezi. Mi-a promis și mie un exemplar. Le va vinde cu 10 l.st. bucata. Așa că primești o contribuție pentru biblioteca ta militară.

Al tău
K.M.

Vezi că atunci cînd Kinkel octroiază, el îl depășește cu mult pe Ludovic Bonaparte. Mai întîi îi numește pe membrii Camerei sale de deputați : congresul garanților ⁶². Apoi, temîndu-se de propria sa creație, nu respectă nici ziua stabilită, nici locul fixat, ci convoacă adunarea într-o zi și într-un loc în care nu pot participa mai mult de 7 oameni. 6 din acești 7 îi dau vot de încredere. Cu ei alcătuieste proiectul constituției sale ; ei îl desemnează ca reprezentant al Americii și față de ei face răspunzător comitetul creat de el.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ „Die Revolution”. — *Nota red.*

21

Marx către Engels
la Manchester

14 aprilie 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Frederic,

Îți scriu doar aceste două rinduri pentru a te înștiința că astăzi la ora unu și un sfert mi-a murit copilul¹⁾.

Al tău
K.M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

22

Engels către Marx⁶³
la Londra

Dragă Marx,

Cu mîhnire am aflat că temerile mele cu privire la fetița ta s-au adevărit tare curînd. De ar exista vreun mijloc ca împreună cu familia să te nuiți într-un cartier mai sănătos și într-o locuință mai spațioasă!

Cu dragă inimă ți-aș fi trimis ceva bani, dar la Londra⁶⁴ am cheltuit mai mult decît am avut de gînd, așa că pînă la sfîrșitul lunii am să trag pe dracul de coadă, iar luna viitoare trebuie să achit dintr-o dată 12 l. st. pentru facturi și diferite cărți comandate în Germania. Mă voi strădui totuși, în măsura posibilității, să-ți trimit ceva bani chiar la începutul lunii mai. Regret că n-am știut mai devreme cum stau lucrurile la Londra, aș fi renunțat la călătoria mea la Londra, au fond²⁾ cu totul de prisos, și aș fi avut mîna ceva mai liberă.

Pindar este aici, deoarece la Liverpool nu a găsit de lucru. Caută o slujbă sau lecții particulare, și firește că am să-l recomand. Pentru a-i dovedi bunăvoința mea, am luat de la el ore de limba

¹⁾ Fiica lui Marx, Franziska. — *Nota red.*

²⁾ — de fapt. — *Nota trad.*

rusă. Dar pentru a-l putea recomanda aici trebuie să știu mai multe în privința lui, și cum asemenea lucruri nu se pot scoate de la el decît cu cleștele, aș dori tare mult să-mi scrii tot ce știi despre el și situația lui, de unde îl cunoști ș.a.m.d. Taciturn cum e, nu cred însă că aici o să facă vreo ispravă.

Față de actualele aspecte ale comerțului, în special în ceea ce privește Indiile orientale, nu trebuie scăpat din vedere un punct ¹⁾. Cu toată creșterea permanentă din ultimii 3 ani a importului masiv de produse industriale engleze în Indiile orientale, de cîtva timp sosesc de acolo iarăși vești destul de bune. Stocurile de mărfuri se vînd treptat și la prețuri mai mari ca în altă parte. Singura explicație ar fi că în provinciile cucerite de englezi în Sind Punjab etc., unde pînă acum s-a menținut aproape exclusiv meșteșugul indigen, acesta a fost în cele din urmă strivit de concurența engleză — fie că fabricanții de aici au început abia de curînd să producă țesături potrivite pentru aceste piețe, fie că natives ²⁾ au sacrificat în cele din urmă preferința lor pentru țesăturile indigene, prețurilor mai ieftine ale țesăturilor englezești exportate de obicei în India. La această stare de lucruri au contribuit în mare măsură ultima criză din 1847 din India și considerabila depreciere a produselor englezești în India care i-a urmat; chiar și din lucrările bătrînului Gûlich rezultă că nici măcar acea parte din India ocupată de englezi în vremea sa nu renunțase încă nici pe departe la vechea ei producție proprie bazată pe munca manuală ⁶⁵. Numai așa se explică faptul că la Calcutta și Bombay s-a repetat nu de mult, într-o formă mai accentuată, povestea din 1847. Cînd însă cele 3 000 000 de baloturi de bumbac din ultima recoltă vor ajunge pe piață, vor fi prelucrate și, în cea mai mare parte, expediate ca mărfuri finite în Indiile orientale, lucrurile se vor schimba. Industria bumbacului este acum atît de înfloritoare, încît, deși recolta de bumbac din anul acesta depășește cu 300 000 de baloturi recolta din 1848—1849, prețul bumbacului crește atît în America cît și aici, iar fabricanții americani au cumpărat cu peste 250 000 de baloturi mai mult decît anul trecut (cînd au consumat în total numai 418 000 de baloturi), în timp ce fabricanții de aici au și început să susțină că nici o recoltă de 3 000 000 de baloturi nu ar fi suficientă pentru necesitățile lor. Pînă acum s-au exportat din America în Anglia cu 174 000, în Franța cu 56 000 și în celelalte țări de pe continent cu 27 000 mai multe baloturi decît anul trecut (datele se referă la perioada 1 septembrie — 7 aprilie a ambilor ani). În condițiile unei asemenea prosperități este, firește, foarte explicabil că Ludovic-Napoleon își poate

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 464. — *Nota red.*

²⁾ — indigenii. — *Nota trad.*

pregăti atât de tihnit bas-empire-ul său ⁶⁶ ; sporul importului direct de bumbac în Franța între 1850 și 1852 reprezintă pînă acum 110 000 de baloturi (302 000 față de 192 000), adică peste 33%.

După toate regulile, criza trebuie să se producă în acest an, și, probabil, se va și produce ; avînd însă în vedere actuala elasticitate cu totul neașteptată a pieței din India orientală, perturbarea provocată de California și Australia, prețurile scăzute la majoritatea materiilor prime care fac ca și produsele industriale să fie ieftine, precum și absența oricăror speculații mari, aproape că ești ispitit să prezici actualei perioade de prosperitate o durată deosebit de lungă. În orice caz este posibil ca această situație să dureze pînă la primăvară. Pînă la urmă însă, cel mai sigur este, within six months more or less ¹⁾, să te călăuzești după vechile reguli.

Multe salutări soției tale și scrie-mi curînd.

Al tău

F.E.

[Manchester] 20 aprilie 1852

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

23

Marx către Engels ⁶⁷ la Manchester

24 aprilie 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Frederic !

Săptămîna trecută am trecut printr-o istorie scîrboasă cum nici nu-ți poți imagina. În ziua înnormintării ²⁾ banii promiși din toate părțile nu i-am primit, așa că, în cele din urmă, am fost silit să alerg la niște vecini francezi ca să-i pot plăti pe ciinii de gropari englezi. Din nefericire, a mai venit și scrisoarea lui Weydemeyer din care rezultă că și în America se pare că s-au spulberat toate speranțele. Cluss, a cărui scrisoare o vei primi săptămîna viitoare, m-a înștiințat că acum perspectivele sînt mai bune. Quoique de dure complexion ³⁾, de data asta însă această mizerie m-a zdruncinat tare mult.

¹⁾ — ca în decurs de aproximativ șase luni. — *Nota trad.*

²⁾ Fiicei lui Marx, Franziska. — *Nota red.*

³⁾ — Deși sînt tare din fire. — *Nota trad.*

Anexez o scrisoare de la canalii de Ewerbeck, care nu timbrează niciodată scrisorile și întotdeauna îți răpește ultimii 10 pence. Apoi un articol al lui B. Bauer din „Daily New York Tribune”⁶⁸. Articolul tău¹⁾ a atras într-acolo toate canaliile. Ai să rîzi de descoperirile lui B[aue]r în legătură cu „armatele”. Cînd îmi mai trimiți articole pentru Dana, așteaptă pînă se adună mai multe, ca să le expediez pe toate la un loc.

D-l Telling scoate o revistă lunară sau săptămînală la New York din care, ciinele, mi-a trimis și mie primul număr — adevărate absurdități de licean dintr-a III-a.

Heise (de la „Hornisse”) este acum prietenul intim al lui Willich; dorm în același pat. Ce-i cu individul ăsta? Ei se laudă iarăși cu un puci pe care-l plănuiesc în Germania.

Dronke este un adevărat imbecil. Cele 4 lire sterline pe care i le-am procurat de la Rin i-au deschis apetitul pentru mai mult și a plecat la Koblenz pentru a estorca ceva. Dobitocul nu s-a gîndit că furnizează un nou material împotriva celor din Köln. Individul se comportă într-adevăr detestabil.

Apropo! Nu uita să trimiți *imediat* la Londra următoarele două hîrțoage: 1) o imputernicire pentru *Liebknecht* de a ridica de la *Hain* o liră sterlină; 2) un bilețel pe care să-l scrii lui *Hain* în care să-i comunicî în două rînduri „dragului prieten” că, aflînd că-i merge bine, l-ai însărcinat pe *Liebknecht* să ia de la el o liră sterlină. Trebuie să avem grijă să nu se iște vreo vrajbă.

Iată despre ce este vorba. Aseară, unul dintre cunoscuții noștri, care pînă acum a dormit la *Liebknecht*, a fost azvîrlit afară de gazdele acestuia, și cum nici unul dintre noi nu a putut să-i dea bietului om un penny, i-am scris lui *Liebknecht* un bilet în care i-am spus că tu l-ai rugat să ceară de la *Hain* o liră sterlină. D-l *Hain* s-a cam îndoit și i-a cerut lui *Liebknecht* să vadă mai întîi scrisoarea ta.

Trimite-mi cîteva timbre, căci trebuie să-ți expediez o mulțime de lucruri.

Al tău
K.M.

Publicat pentru prima oară
în: Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ *F. Engels*. „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

24

Engels către Marx⁶⁹
la Londra

Dragă Marx,

Aseară am primit de la Hain un bilet pe care ți l-am trimis ieri împreună cu răspunsul meu. Cred că după asta d-l Hain nu se va mai codi să plătească.

Anexez câteva timbre; în curînd vor urma mai multe. Îți înapoiez și hîrtoagele. Scrisoarea lui Ewerbeck e aidoma lucrării sale¹⁾. „Ajutați-mă, vă rog, împotriva lui Ribbentrop! Îl voi denunța în fața democrației ca pe un ipocrit și desfrînat ce este”. Omul a dat complet în mintea copiilor.

Nici amicul Bruno nu a făcut progrese în cunoașterea lui Dumnezeu și nu a devenit mai înțelept. Il valait bien la peine²⁾ de a pune în mișcare din Berlin presa americană³⁾ pentru a face cunoscut, pe acest lung drum ocolit, lumii uimite că armatele de pe continent servesc la menținerea ordinii interne. D-l Bruno mai reprezintă încă dialectica hegeliană pe treapta totalii ei împotmoliri. Pe această treaptă de dezvoltare, înțelegerea profundă a istoriei nu constă decît în demonstrarea prolixă a celor mai banale locuri comune cu o doză corespunzătoare de patos și de analiză aparentă, prezentate apoi drept descoperiri cu totul noi, drept rezultate ale muncii de cercetare. Toate acestea mai pot fi suportate în cazul unor întîmplări din trecut, dar cînd realitatea nemijlocită îți este prezentată în acest mod mistificat, asta e prea de tot și orice dobitoc își dă seama că are de-a face cu o simplă vorbărie. Tot așa adevărul profund: guvernele au dreptate cînd sînt împotriva revoluțiilor, pentru că acestea încă nu s-au copt, iar revoluțiile au și ele dreptate cînd sînt împotriva guvernelor, pentru că ele reprezintă, ce-i drept într-o formă embrionară și nematură, în esență însă ideile viitorului — nu-i decît un vechi calambur hegelian care, cu siguranță, nici în America nu mai este nou! Și această veșnică pălăvrăgeală despre „supărarea”, „nemulțumirea”, „indiferența totală” a „cetățeanului”. „În unele țări clasele luptă împotriva claselor, în altele naționalitățile împotriva naționalităților”. La drept vorbind, această frază hiperinteligentă este tot ceea ce a învățat Bruno de la revoluție.

¹⁾ G. Ewerbeck. „L'Allemagne et les Allemands”. — *Nota red.*

²⁾ — Merita osteneala. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi scrisoarea anterioară. — *Nota red.*

D-l Telling a fost, se vede, alungat din Franța ca membru vagabond, fără patrie, al lumpenproletariatului și nici măcar Societatea 10 decembrie ⁷⁰ n-a avut nevoie de el.

Dacă nu știi precis că Dronke a plecat de bunăvoie în Germania, mi se pare mai verosimil că, intrucît a mai fost expulzat o dată din Franța, acum să nu fi fost trimis la o graniță oarecare, ci la granița *germană*. Nerodul a reușit însă să ajungă cu bine în Nassau. Dar de ce s-o fi dus la Koblenz, cînd făcea mult mai bine dacă pleca de la Hamburg și de acolo, unde nu-l cunoaște nimeni și unde ar fi găsit pe Weerth și de Strohn, deci și bani, s-ar fi dus în Anglia! Dar din Nassau, știindu-se atît de aproape, fără îndoială că perspectiva de a face rost de ceva bani l-a minat la Koblenz și, dacă ar fi putut să treacă, cu siguranță că ar fi pornit spre Köln. Pentru cei din Köln ¹⁾ însă este bine că au și trecut prin Camera de punere sub acuzare, altfel arestarea lui Dr[onke] ar fi dat prilej la alte 6 luni de anchetare. El va fi trimis foarte curînd la Köln și probabil chemat ca martor în fața juraților. De astă dată își merită soarta. Dacă a avut nevoie de bani, îi putea obține la Frankfurt sau n-avea decît să-i ceară lui Lassalle să-i trimită undeva, dar nu, drăgălașul trebuia neapărat să meargă la Koblenz, unde îl cunosc toți jandarmii și toți cîinii de pe stradă. En attendant il est sûrement logé ²⁾.

Al tău

F.E.

Manchester, 25 aprilie 1852

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

25

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Îți trimit alăturat ultimele vești de la Weydemeyer, care sînt ceva mai bune. Am reținut articolul ⁷¹ tău, 1) pentru a-l citi și 2) pentru a-l traduce eventual mai tîrziu în englezește, ceea ce ar

¹⁾ Este vorba de membrii Ligii comuniștilor care au fost arestați și judecați la Köln. — *Nota red.*

²⁾ — Deocamdată e cazat în siguranță. — *Nota trad.*

merge foarte bine eliminând unele floricele de stil inteligibile numai pentru germani.

Voilà donc¹⁾ — în „K[ölnische] Z[eitung]“ — Moses Hess urmărit cu mandat de arestare pentru înaltă trădare. Pun mâna în foc că asta s-a întâmplat din cauza blestematelor de hîrtii în legătură cu importanțele lor afaceri de la Geneva găsite la taica Dronke. Cela valait bien la peine !²⁾ Între timp Moses a ajuns din nou martir, ceea ce va înfrumuseța a sa otium cum dignitate³⁾ ; poate îl vor expedia repede la Londra — est-ce que nous n'échapperons jamais à cet imbécile !⁴⁾ În orice caz, toată această poveste poate fi extrem de nefavorabilă pentru nenorociții din Köln și un nou motiv pentru tergiversarea procesului ; dacă într-adevăr ar fi fost deferiți Curții cu juri, am fi aflat și noi.

Freiligrath mi-a scris cerîndu-mi o scrisoare de recomandare către cumnatul meu⁵⁾ — i-o voi trimite astăzi ; așadar, vrea neapărat să-și găsească slujbă.

Cele mai cordiale salutări soției tale și copiilor.

Al tău
F.E.

Manchester, 27 aprilie 1852

Scrutinul de aseară cu prilejul bill-ului cu privire la miliție⁷²⁾ a fost grozav. Să dea Dumnezeu încă cîteva bill-uri de astea, și noile alegeri se vor amîna pînă în septembrie sau octombrie. Serves the Whigs right and the financials too !⁶⁾ Văd că Jones vrea să scoată fără întîrziere ziarul său. Comportarea lui Harney în istoria cu „Star“ este execrabilă, dar e mai bine că i-a suflat lui Jones această veche și discreditată gazetă⁷⁴⁾ aflată în declin. N-are decît s-o înmormînteze Harney pe ea și pe sine.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — Iată-l pe. — *Nota trad.*

²⁾ — Merita osteneala ! — *Nota trad.*

³⁾ — odihnă binemeritată (*Cicero*, „Pro Sextia“, cap. 45). — *Nota trad.*

⁴⁾ — oare nu vom scăpa niciodată de acest imbecil ? — *Nota trad.*

⁵⁾ Emil Blank. — *Nota red.*

⁶⁾ — Așa le trebuie whigilor și de asemenea și reformatorilor financiari⁷³⁾. — *Nota trad.*

26

Engels către Marx⁷⁵
la Londra

D. M.,

Îți trimit o dată cu prezenta încă o scrisoare de la Weydemeyer. Ziarele nu ți-am primit. Sosirea „Atlantului” fiind însă anunțată telegrafic pentru astăzi dimineață, sper să vină mâine dimineață. Weyd[emeyer], pare-se, a înțeles greșit îndrumările pe care i le-am dat în ceea ce privește ambalarea și expedierea materialelor sale astfel încît să nu prilejuiască în mod inutil cheltuieli de francare prea mari. I-am și scris, lămurind lucrurile.

Așadar, toată povestea din Koblenz cu piccolo¹⁾ a fost o simplă născocire și, dacă putem da crezare lui „Kölner Zeitung”, taica Dronke trebuie să fie acum la Londra, aventurile sale luînd astfel sfîrșit. Tant mieux pour lui²⁾. Acum însă de-abia mi se pare de neînțeles povestea cu arestarea lui Moses³⁾. În orice caz ne putem aștepta la noi șicane împotriva celor din Köln⁴⁾. Dumnezeu știe ce hîrtoagă veche a căzut iar în mâinile poliției. Pauvre Moses, atît de egregiously post festum⁵⁾ să devină și martir in partibus infidelium.

Săptămîna viitoare voi pregăti cîteva articole în serie pentru Dana⁶⁾ și voi căuta să tratez tema pînă la sfîrșitul campaniei pentru constituția imperiului⁷⁶⁾. Pentru a putea termina apoi mai repede, mi-ar prinde bine dacă mi-ai face un scurt punctaj pentru ultimele articole în legătură cu revolutionary prospects of Germany⁷⁾ și poziția partidului nostru în timpul și după revoluție. Tocmai concluziile sînt importante, și apoi un asemenea punctaj mi-ar da posibilitatea să scriu articolele nu numai mai bine, dar și mult mai rapid. În felul acesta, cu un oarecare efort aș reuși să termin toate cele 5—6 articole restante în două săptămîni și între timp ai putea să și începi corespondența cu Dana pentru o nouă serie de articole

1) — piciful (este vorba de Dronke). — *Nota trad.*

2) — Cu atît mai bine pentru el. — *Nota trad.*

3) Moses Hess. — *Nota red.*

4) Membri ai Ligii comuniștilor care au fost arestați și judecați la Köln. — *Nota red.*

5) — Bietul Moses, atît de extraordinar după ce totul s-a terminat. — *Nota trad.*

6) Este vorba de seria de articole „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

7) — perspectivele revoluționare ale Germaniei. — *Nota trad.*

pe o temă mai actuală, soit la France, soit l'Angleterre ¹⁾. Întrucît broşura editată de Weyd[emeyer] urmează să apară în curînd, „Optsprezece brumar” nu mai poate fi vîndută lui Dana, afară doar dacă i-am schimba forma ; el ar avea-o atunci for nothing ²⁾ şi ar putea s-o traducă singur. Totuşi, n-ar strica să-l întrebî pe D[ana] dacă nu vrea o traducere prelucrată pentru publicul anglo-american ; în acest caz ar trebui considerabil comprimată perioada pînă la 2 decembrie 1851 şi continuată expunerea pînă în zilele noastre, astfel încît să poată urma relatări regulate, săptămînale sau la două săptămîni, despre Franţa.

Al tău

F.E.

Manchester, 29 aprilie 1852

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipăreşte după manuscris
Tradus din limba germană

27

Marx către Engels ⁷⁷ la Manchester

30 aprilie 1852

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Frederic !

Concomitent cu această scrisoare primeşti un transport gigantic de materiale din America. Astăzi am primit şi de la Cluss o scrisoare din care îţi redau mai jos fragmente — mai am nevoie de ea pînă săptămîna viitoare.

Dronke a sosit sain et sauf ³⁾. Îmi place mai mult decît m-am aşteptat. S-a lungit şi a luat proporţii. Drept urmare a căpătat mai mult aplomb. Deocamdată se îmbată la Anschütz, care l-a primit cu braţele deschise. Va deschide aici o mică agenţie, deoarece a primit de la Paris o reprezentanţă pentru port-ţigarete şi portofele. Primeşte un comision de 10⁰/₀. Prin Anschütz are posibilitatea să-şi creeze imediat relaţiile necesare pentru acest trade ⁴⁾.

¹⁾ — fie Franţa, fie Anglia. — *Nota trad.*

²⁾ — pe gratis. — *Nota trad.*

³⁾ — teafăr şi nevătămat. — *Nota trad.*

⁴⁾ — comerţ. — *Nota trad.*

De la el am aflat că „bunul” Techov a trimis în Elveția o caracterizare a noastră, în care ne ocărăște virtuos, în special pe tine. Militarii sînt invidioși pe tine pentru că văd în tine un concurent. Et je pense ¹⁾ că într-o bună zi le vei justifica leurs pressentiments ²⁾. În afară de asta, Schily a cerut celor de la Geneva să se împace cu noi. A urmat o notă, semnată de Willich, Techov, Schapper, Schimmelpfennig, în care se spune printre altele : 1) că au rupt cu desăvîrșire cu acest partid fără nici o putere ; 2) că printre noi există spioni ai poliției care informează guvernul prusian despre tot ce se întîmplă.

Nu știi dacă ți-am scris sau dacă ai auzit încă pe cînd ai fost aici că, în total, domnii Kinkel et Co. posedă numai 3 000 de dolari și că toate personalitățile respectabile, ca, de pildă, Löwe din Kalbe, s-au retras, că relațiile dintre Willich, Kinkel și Reichenbach sînt foarte încordate și că întreaga tărășenie se destramă.

Punctajul cu privire la Germania ³⁾ îl vei primi.

Ieri canaliile au avut o ședință a garanților. Au ales un comitet permanent. D-l Ruge a scris o scrisoare în care a protestat. Willich n-a fost prezent. Reichenbach a refuzat din capul locului să mai participe la această istorie murdară. Membrii comitetului vor fi remunerați. Sînt aleși : Kinkel, Willich (e îndoielnic că va accepta), Löwe din Kalbe (refuză în orice caz), Fickler, Ronge, Schütz din Mainz și încă unul. Ei se completează prin cooptare. În scrisoarea sa, Ruge îl atacă pe Kinkel ca pe un agent al principelui de Prusia și ca francmason.

Din scrisoarea lui Cluss următoarele :

Huzel (a nu se confunda cu Huzzelwitt, prietenul lui Cluss, [prezent ca garant] ⁴⁾, la congresul lui Kinkel de la Cincinnati ⁷⁸ îi scrie lui Cluss printre altele : „Kinkel a vrut să mă demobilizeze debitînd niște infamii împotriva lui Marx și Engels. Mi-a reușit ceea ce am vrut, l-am strîns într-atît cu ușa, că acum îl am în mînă pentru mult timp. Ca să se pună la adăpost, mi-a cerut cuvîntul de onoare că nu voi sufla o vorbă despre incidentul dintre noi și că nu voi da nimic publicității ca să nu „ajungă în gura lumii”... Un oarecare Telling il înjură ca un birjar pe Marx într-o scrisoare către Anneke...”

Mai departe Cluss însuși scrie : „La New York, la faimoasa adunare a cărei dare de seamă v-am trimis-o în ultima mea scrisoare, numeroasele societăți de gimnastică s-au constituit separat și s-au

¹⁾ — Și cred. — *Nota trad.*

²⁾ — presimțirile. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 50. — *Nota red.*

⁴⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

declarat solidare cu protestul meu și cu articolul lui Weydemeyer împotriva memoriului lui Kinkel" ⁷⁹.

Apropo, îi dădusem lui Bangya, pentru Szemere, câteva schițe despre marii bărbați germani de la Londra. Această scrisoare a fost citită, nu știu cum, unui editor german, fără să i se pomenească numele meu. El vrea acum „portretele literare” ale acestor domni și, după cum spune B[angya], e gata să plătească 25 l.st. pentru câteva coli de tipar. Firește, anonim sau cu pseudonim. Qu'en penses-tu ? ¹) De fapt, o asemenea lucrare umoristică ar trebui să o facem împreună. Eu ezit oarecum. Dacă ești de părere să primesc, atunci trebuie să extragi din scrisorile mele și din materialele pe care le ai la tine tot ceea ce ar fi nimerit pentru o caracterizare a acestor ticăloși. În orice caz trebuie să-mi trimiți câteva însemnări despre Willich în timpul „acțiunii” ⁸⁰ și „în Elveția”.

Printre materialele pe care îți le trimit găsești schița unei prezentări pentru un volum ilustrat de însemnări din război întocmit de bătrînul Szerelmey. El vrea să mai lungești schița și s-o prelucrezi în traducerea engleză, dîndu-i o notă de reclamă pentru care treabă promite fiecăruia dintre noi cîte un exemplar. Je crois que ça vaut la peine de faire un petit Puff ²).

Că d-l Carey intenționează să publice o carte de economie despre „Armonia intereselor”, am prevăzut de cînd am dat cu ochii de prima sa lucrare ⁸¹.

Mais que dis-tu, mon cher ³), de Ruge, care, în „Janus” pe care ți l-a trimis, încearcă să-și însușească comunismul ca pe cel mai recent produs al „gîndirii sale umaniste” ? Și încă cum ! Mon Dieu ⁴) !

Ai citit despre lupta de cocoși dintre Harney și Jones ? Dacă nu, îți trimit filipicele ⁸² lor reciproce. Ambii, unul de bunăvoie, celălalt de nevoie, coboară cu acest prilej la nivelul polemicii emigranților germani.

Al tău

K.M.

Ai citit vreodată o timpenie mai mare decît articolul lui B. Bauer din „Tribune” : „Decăderea Angliei” ? Mai caracteristic decît orice pentru acest incorigibil bătrîn teolog este următorul pasaj : „În timp ce parlamentul englez a urmat pînă acum politica romană, folosind pentru întemeierea dominației sale mondiale instinctul de viață al poporului și inițiativa națiunii, în timp ce, tot în spiritul

¹) — Ce părere ai ? — *Nota trad.*

²) — Cred că merită să faci puțină reclamă de bilci. — *Nota trad.*

³) — Dar ce spui, dragul meu. — *Nota trad.*

⁴) — Dumnezeule ! — *Nota trad.*

vechi-roman, a folosit *dezbinările interne din Anglia*, ca, de pildă, *dezbinarea dintre biserica anglicană, presbiterianismul scoțian și catolicismul irlandez*, în scopul cultivării și dezvoltării artei sale aristocratice de a domina, acum, în lupta care se desfășoară pe continent între popoare și guverne, el a devenit partid și apără ca partid constituționalismul în momentul când acesta se îndreaptă spre declinul său inevitabil". Wenn das nicht gut für die Wanzläus ist, so weiss ich nicht, was besser ist ¹⁾.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

28

Engels către Marx ⁸³

la Londra

Dragă Marx,

Îți trimit alăturat un mandat poștal pentru 30 de șilingi, momentan tot disponibilul meu. Din păcate, n-ai să-i poți încasa miine, fiind duminică, dar cel puțin știi că îi ai. Dacă în cursul lunii îmi va fi posibil să-ți mai trimit o dată un mandat pentru aceeași sumă, fii convins că-l vei primi, dar, deocamdată, nu pot să apreciez cum am să stau cu banii.

Îmi pare bine că picciul ²⁾ și-a făcut apariția și că a devenit mai chipeș, după cum nu-i de lepădat faptul că a găsit în Anschütz a friend in need, a friend indeed ³⁾. La vară, după ce mă va fi vizitat bătrînul meu, să vină și pe la mine.

În ceea ce privește schițele biografice ale marilor bărbați ⁴⁾ menționate de tine e nostim că de cîțva timp mă bate și pe mine gîndul de a alcătui o colecție în ordine alfabetică de asemenea biografii, care să fie mereu completată și păstrată gata pregătită pentru momentul „pornirii”, cînd ar putea fi pusă pe neașteptate în circulație. Cît privește oferta editorului, 25 l.st. nu-s de lepădat, trebuie însă cumpănit faptul că, în pofida anonimatului sau pseudo-

¹⁾ — Dacă asta nu-i bun pentru ploșnițe, nu știu ce-ar putea fi mai bun — proverb german răspîndit în Renania. — *Nota trad.*

²⁾ Ernst Dronke. — *Nota red.*

³⁾ — un prieten la nevoie, un prieten adevărat. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 53. — *Nota red.*

nimului, nimeni nu se va îndoi de quel côté ces flèches viennent¹⁾, și răspunderea va cădea asupra noastră a amândurora. Cartea, publicată în Germania sub actualul regim, ar fi privită ca un sprijin al reacțiunii și nici cea mai bine intenționată prefață din lume nu ar putea împiedica o asemenea convingere. Și aceasta e întotdeauna riscant. Dacă ne-am limita la numai cițiva, să zicem, vreo zece dobitoci dintre cei mai notorii — Kinkel, Hecker, Struve, Willich, Vogt și alții de teapa lor —, ar mai merge, omiterea numelor noastre nu ar mai bate la ochi, și toată povestea ar putea fi considerată ca emanînd direct de la reacțiune. În orice caz ar trebui, pe cît posibil, să facem împreună această lucrare. Acum fă ce crezi că e mai bine și nous verrons²⁾. Cele 25 l.st. valent bien un peu de scandale³⁾.

Scrisoarea lui Cluss ți-o voi înapoia săptămîna viitoare. Prezentarea pentru Szerelmey am s-o fac. Materialele din America nu au sosit pînă azi la prînz, dar s-ar putea ca acum să fie la mine acasă.

Al tău
F.E.

Manchester, 1 mai 1852

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

29

Engels către Marx⁸⁴

la Londra

Dragă Marx,

Încă nu a sosit voluminosul tău colet din America. M-am interesat la Pickford, deoarece pe strada mea s-au schimbat numerele de la case, din care cauză se produc confuzii; dar la P[ickford] nu a sosit nici un colet pentru mine. Ori nu l-ai expediat încă, ori, dacă l-ai trimis prin poștă, poate că nu avea forma reglementară, ori s-a întimplat ceva. De aceea caută să afli cum stau lucrurile.

¹⁾ — din ce parte vin aceste săgeți. — *Nota trad.*

²⁾ — vom vedea. — *Nota trad.*

³⁾ — merită un mic scandal (Engels parafrazează cuvintele lui Henric al IV-lea : „Paris vaut bien une messe” — „Parisul merită o liturghie”, rostite în 1593 în legătură cu promisiunea parizienilor de a-l recunoaște drept rege dacă va trece de la protestantism la catolicism). — *Nota trad.*

Săptămîna aceasta am să dau ochi cu bătrînul meu, și atunci se va termina cu toată porcăria asta de afacere și totodată se va clarifica și situația mea. Fie că contractul va fi reînnoit și firma va funcționa mai departe, ceea ce însă e foarte îndoielnic, fie că voi căuta să-l conving pe bătrînul meu să iasă din asociația de aici cel tîrziu la sfîrșitul acestui an, poate chiar la sfîrșitul lunii iunie. Atunci vom avea o lichidare a dracului de complicată, care se va termina însă în vreo 6—8 luni, după care va trebui să mă apuc de altceva; am să mă duc la Liverpool sau Dumnezeu știe ce am să fac. În două săptămîni cred că totul va fi hotărît. Îmi pare bine că bătrînul vine chiar acum, ca să se termine cît mai repede posibil porcăria asta inevitabilă și să se clarifice în sfîrșit și situația mea.

Îți inapoiez și scrisoarea lui Cluss. Am articolele lui Jones, nu însă și articolele lui Harney, pe care te rog să mi le trimiți cu o ocazie, ca să cunosc cele două părți și să-l văd pe taica Harney în noul său rol. Sîrguinciosul Jones va scoate foarte curînd din arenă pe această potaie trîndavă dacă reușește să se mențină cîtva timp. Și fără îndoială că va fi în stare să ridice tirajul ¹⁾ la 4 000 de exemplare, ceea ce înseamnă deja un profit (3 600 de exemplare acoperă cheltuielile).

Venirea bătrînului meu amină planurile mele în legătură cu Dana ²⁾ cu 8—14 zile. În schimb poți în acest timp să continui, prin Szemere, tratativele cu editorul în legătură cu schițele și, pentru caracterizarea viitorilor noștri eroi, să răsfoiești corespondența ta și „Neue Rheinische Zeitung” (în special votările și discursurile din Adunarea națională), iar dacă perfectăți editarea lucrării ³⁾, vii pentru o săptămîină la mine și o elaborăm. Cred totuși că o vom putea ticlui în așa fel încît să nu fie descoperită paternitatea ei, și chiar de ar fi descoperită, aceasta să nu-i dăuneze.

După cum îmi scrie Ebner, el tot mai duce tratative pentru lucrarea ta de „Economie politică” ⁸⁵ cu Löwenthal, care vrea să se stabilească la Bruxelles și deocamdată mai rămîne asociatul firmei din Frankfurt.

¹⁾ Revistei „People's Paper”. — *Nota red.*

²⁾ Este vorba de lucrarea lui Engels „Revoluție și contrarevoluție în Germania” (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

Cum se împacă Freiligrath cu cumnatul meu ? ¹⁾ Răspunde-mi în legătură cu Pindar, c'est une bête ennuyeuse et assez confuse ²⁾. Este în Ligă ?

Tot nu au sosit încă numerele din „Turn-Zeitung” avizate de Weyd[emeyer], desigur că le-a zăpăcit.

Scrie-mi curînd.

Al tău

F.E.

Manchester, 4 mai 1852

La pachetele care nu merg prin poştă e mai bine să scrii pe plic, în locul vechiului număr 70, ambele numere, cel vechi și cel nou, așa :

Nr. 44/70, Great Ducie Str[reet], Strangeways, Manchester.

Prezentarea pentru Szerelmey, dacă va fi posibil, am s-o fac mîine.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

30

Marx către Engels ⁸⁶ la Manchester

6 mai 1852

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Frederic !

Coletul pentru tine n-a plecat pentru că Pickford a cerut soției mele 2¹/₂ șilingi. Și atît de mult nu merită porcăria asta.

Ciudatul bilet pe care îl primești alăturat este o copie luată la iuțeală de pe o circulară adresată de d-nii Kinkel-Willich membrilor secției lor ⁸⁷. Nostimada e că conducătorul unei secții duce de fiecare dată aceste mîzgăleli consulului general prusian Hebel, care îl plătește. Guvernul prusian posedă, firește, nu mai puțin ca și Kinkel-Willich, cheia acestor mistere pseudoimportante. Iar Willich, în pofida tuturor scrupulelor principiale, a acceptat totuși postul în comitetul permanent : cine are bani îl are și pe Willich.

¹⁾ Emil Blank. (Vezi volumul de față. p. 495). — *Nota red.*

²⁾ — este un individ anost și cam confuz. — *Nota trad.*

Un lucru este sigur, că se pune la cale un puci quelconque. ¹⁾ Generalul Klapka a și plecat la Malta avînd în buzunar numirea, semnată de Kossuth-Mazzini, în postul de general-comandant al armatei ungaro-italiene. Cred că acțiunile vor începe în Sicilia. Acești domni nu se simt bine dacă nu suferă măcar două înfrîngerii pe an și nu sînt bătuți. Ei nu vor să admită că istoria universală evoluează fără ajutorul lor, fără intervenția lor, și anume intervenția lor oficială. Dacă lucrurile merg prost, ceea ce e sigur, d-l Mazzini are din nou prilejul să-și dea importanță în scrisori indignate către un Graham ⁸⁸ quelconque ¹⁾. Și digestia nu-i va fi tulburată din această cauză.

Corectez acum traducerea făcută de Bangya a portretelor scrise de Szemere în maghiară ²⁾. Originalul, pe care mă străduiesc să-l reconstitui din traducerea mizerabilă, adesea aproape neinteligibilă, în permanent război cu gramatica și cu consecutio temporum ³⁾, trebuie să fie strașnic. Din ele reiese limpede: înlăturarea dinastiei austriece, care a fost proclamată într-un moment cînd acest lucru era politicește greșit și dăunător, a fost pusă la cale de d-l Lajos Kossuth cu scopul de a-și asigura postul de guvernator. El se temea că, dacă va ezita, va trebui să-l cedeze mai tîrziu, fără împotrivire, victoriosului Görgey. Greșeala de a porni asaltul împotriva Ofen ⁴⁾-ului în loc de a porni marșul asupra Vienei a fost comisă tot din îndemnul lui Lajos, care ardea de nerăbdare să-și facă intrarea triumfală în capitală împreună cu familia ⁸⁹.

Apropo. Tocmai am primit o scrisoare de la Bangya. Editorul din Berlin a făcut acum propunerea definitivă: 25 l. st. pentru 5—6 coli de portrete, 24 de exemplare drept de autor. Primesc banii de la B[angya] de îndată ce îi predau manuscrisul. Dar editorul ne cere să ne grăbim.

Planul meu este următorul: deocamdată întocmesc brouillon ⁵⁾-ul cu Dronke, în felul acesta stilul meu va dispărea plus ou moins ⁶⁾. După 14 zile poate va fi posibil ca împreună să terminăm lucrarea ⁷⁾. În orice caz trebuie să-ți comunicî în current

¹⁾ — oarecare. — *Nota trad.*

²⁾ B. Szemere. „Graf Ludwig Batthyány, Artur Görgey, Ludwig Kossuth”. — *Nota red.*

³⁾ — concordanța timpurilor. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Buda. — *Nota trad.*

⁵⁾ — ciorna. — *Nota trad.*

⁶⁾ — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

⁷⁾ K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

letters ¹⁾ ale tale unele date despre Willich (în timpul campaniei ⁹⁰ și în Elveția).

Alătur scrisoarea de la Cluss.

Ieri am fost cu Freiligrath la librarul Trübner. El crede că va putea să plaseze aici la Londra un număr de exemplare din „Revolution” ²⁾ și o altă parte să o difuzeze în Germania prin Campe. Așadar, de îndată ce sosesc exemplarele de la W[eidemeyer], trimite-le încoace. „Turn-Zeitung”, probabil, s-a rătăcit.

Al tău
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

31

Engels către Marx ⁹¹

la Londra

Dragă Marx,

Îți înapoiez scrisoarea lui Cluss. Cu acest prilej mi-a trecut prin cap că acum, când d-l Dana a intrat în legătură cu B. Bauer și Simon von Trier și totodată, sub pretextul alegerilor prezidențiale, a restrîns spațiul rezervat ție, ar fi, desigur, indicat să luăm unele măsuri în stil american împotriva d-lui Dana. Cluss și alții să-i scrie din diferite locuri d-lui Dana, întrebîndu-l cum se face că aceste articole incomparabile apar atît de rar și cu asemenea întreruperi și să-și exprime nădejdea că acest lucru nu se datorează redacției, care, după cum e de așteptat, va pune capăt acestei practici și va publica mai des articole ale lui Karl Marx etc. Weyd[emeyer] ar putea organiza foarte ușor treaba asta ; ar fi suficient să invoci că D[ana] intenționează să-ți rezerve mai puțin spațiu, și pentru a ne păstra accesul la acest organ o asemenea demonstrație ar fi nimerită. A. Barnum,

¹⁾ — scrisorile curente. — *Nota trad.*

²⁾ Este vorba de lucrarea lui Marx „Optrizeze brumar al lui Ludovic Bonaparte”, publicată la New York într-un număr special al revistei „Revolution”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

Barnum et demi¹⁾. Dacă ești de acord, pot să dau cu primul vapor indicații în acest sens lui Wey[demeyer].

Circulara Convenției adresată secțiilor este plină de haz. Îmi pun capul dacă secțiile St. Petersburg, Varșovia, Berlin, Roma etc. își au sediul la o distanță mai mare de 4 mile de Charing Cross²⁾. Această atitudine carbonară, emfatică, această alură energică, acest ton de comandă trădează cât de mult se înșală din nou acești domni pe ei înșiși asupra pretinzelor lor forțe organizate. A pune acum la cale un puci înseamnă o bêtise³⁾ și o mîrșăvie. Dar, desigur, „trebuie totuși să se întimple ceva! trebuie să se întreprindă ceva!” Ar fi de dorit ca șefii care urmează să conducă această treabă să fie prinși cu toții și împușcați; dar, firește, marii bărbați se vor feri, și eroul Willich va rămîne liniștit la Londra cită vreme mai sînt bani în casă, mai are credit la Schärttner, haine și cizme gratuite ad libitum³⁾ la „croitorie și cizmărie”. Așa înțelege d-l Willich aprovizionarea armatelor!

Chestiunea cu portretele⁴⁾ merge bine. În 4 săptămîni lucrarea poate fi gata. Să te îngrijești numai de o persoană de încredere care să o transcrie pe curat, pentru ca la tipografie să meargă un scris cu totul necunoscut. Cînd vii încoace adu și ziarele americane, colecția completă „Neue Rheinische Zeitung” și documentele scrise necesare. Bătrînul meu vine mîine și nu cred să poată rămîne aici mai mult de 8—10 zile.

Am primit, în sfîrșit, cărțile mele de știință militară din Germania. Pînă acum am citit doar puțin din ele. Mult lăudatul domn Gustav von Hoffstetter nu-mi pare tocmai un Napoleon, ci pînă acum doar un comandant de batalion destul de destoinic, bun pentru o bătălie de anvergură mică. Dar n-am terminat încă de citit cartea sa⁵⁾. În schimb e destul de bună o broșură despre noile fortificații în general, scrisă de un căpitan genist prusian Küntzel⁶⁾; e mai istorică și mai materialistă decît oricare altă lucrare în militaribus⁵⁾ citită de mine pînă acum. În ce-l privește pe d-l Willisen, trebuie spus că la Idstedt nu au învins danezii pe cei din Schleswig-Holstein,

¹⁾ Față de Barnum să te porți ca un Barnum și jumătate (Barnum, reputat afacerist și antreprenor american); parafrazăre a proverbului francez „à corsaire, corsaire et demi” — „față de un hoț să te porți ca un hoț și jumătate”. — *Nota trad.*

²⁾ — prostie. — *Nota trad.*

³⁾ — la discreție. — *Nota trad.*

⁴⁾ K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁵⁾ — în probleme militare. — *Nota trad.*

ci a învins tactica obișnuită a bunului-simț uman asupra speculației hegeliene ⁹⁵. La drept vorbind, cartea lui Willisen ⁹⁶ ar trebui să se intituleze : *Filozofia* marelui război. Este astfel de la sine înțeles că lucrarea cuprinde mai mult raționamente filozofice decât știință militară, că lucrările cele mai de la sine înțelese sînt construite apriori cu cea mai meticuloasă și profundă temeinicie, printre care dai de raționamente școlărești despre simplu și complex și alte asemenea opoziții. Ce să spui despre o știință militară care începe cu noțiunea de artă en général ¹⁾, dovedește apoi că și arta culinară este o artă, face o expunere amplă asupra raportului dintre artă și știință și, în sfîrșit, rezumă toate regulile, corelațiile, posibilitățile etc. ale artei militare într-o *singură* frază absolută că cel puternic trebuie întotdeauna să-l învingă pe cel slab ! Pe ici, pe colo întîlnești cite un aperçu ²⁾ destul de bun și concluzii acceptabile din principii simple ; ar fi destul de regretabil dacă ar lipsi și acestea. La aplicațiile lui în practică încă nu am ajuns ; nu pledează însă pentru Willisen faptul că cele mai mari succese ale lui Napoleon au fost obținute de fiecare dată fără ca el să fi ținut seama de regulile fundamentale ale lui Willisen — rezultat pe care, de altfel, și-l poate explica foarte bine un hegelian ortodox, fără ca regulile să sufere cituși de puțin.

După cum văd au și apărut memoriile lui Görgey ⁹⁷ — însă costă 6 taleri și acum încă n-am să pot să mi le procur. Cu ele se poate considera deocamdată terminat materialul despre latura *militară* a războiului din Ungaria. Despre războiul din Ungaria voi scrie în orice caz ceva, poate chiar despre toate războaiele din 1848—1849 ⁹⁸. De îndată ce termin cu istoria războaielor anterioare, am să caut un editor care să ia asupra sa și cea mai mare parte a cheltuielilor pentru procurarea izvoarelor.

Probabil că ai primit cei 30 de șilingi pe care ți i-am trimis simbăta trecută.

Al tău
F. E.

Manchester, 7 mai 1852

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — în general. — *Nota trad.*

²⁾ — observație. — *Nota trad.*

32

Marx către Engels
la Manchester[Londra] 13 mai 1852
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Astăzi îți scriu doar câteva rânduri. Bătrînul Szerelmey, care a terminat primul său caiet, mă plictisește în fiecare zi și cu prezentarea pentru volumul său de însemnări din război¹⁾. Dacă acum îți este imposibil să o faci, atunci, cel puțin, înapoiază-mi imediat brouillon²⁾-ul lui.

Al tău
K.M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
. Tradus din limba germană

33

Engels către Marx⁹⁹
la Londra

Dragă Marx,

Les affaires vont bien³⁾. Bătrînul meu e foarte mulțumit de afacerile sale și pleacă mâine sau poimîine. Întreprinderea de aici va fi complet reorganizată și continuată pe baze noi. Am reușit să obțin un spor de salariu, și de îndată ce se vor semna contractele și bătrînul meu va pleca, vei avea bancnota pomenită. Cel mai mult din toate astea îmi place că eu nu semnez nimic ; bătrînul meu e destul de înțelept ca sub aspect politic să nu se prea încreadă în mine și de aceea își ia toate măsurile de precauție ca mai târziu să nu aibă din cauza mea vreun nou bucluc. Pe de altă parte, la nevoie, pot, fără a încălca buna-cuviință, aranja în așa fel lucrurile, încît să fiu înlocuit de unul din frații mei, și prin plecarea mea bătrînul să nu aibă de pierdut decît cel mult câteva iluzii, iar cel sacrificat

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 53. — *Nota red.*

²⁾ — ciorna. — *Nota trad.*

³⁾ — Treburile merg bine. — *Nota trad.*

să fiu eu, nu el. Scrie-mi imediat cum stau lucrurile cu schițele tale de portrete¹⁾. Din cauza tuturor acestor schimbări, pentru moment am de lucru cu toptanul, așa că cu greu va putea fi vorba în zilele următoare de o colaborare substanțială cu tine, cu toate că mi-ar face plăcere să te văd aici cât mai curînd. Ar fi bine dacă ai putea, împreună cu Dronke, să pregătești pe cît posibil lucrarea, ca apoi s-o definitivăm aici în câteva seri ; aș scoate atunci, înainte de venirea ta, din documentele aflate aici pasajele necesare cu privire la respectivii (pe care trebuie să mi-i indici) pentru a putea înainta repede. Am o idee, cel mai bine ar fi să vii de rusalii, adică în ajun (de poimîine în 8 zile), cînd aici toată lumea prăznuiește holidays²⁾. Dacă va fi timp frumos, vom merge pe insula Man sau în altă parte, iar dacă va fi timp urit, vom lucra. Caută însă să vii singur ; pe Dronkius îmi va face plăcere să-l văd, dar mai tîrziu, deocamdată nu am nevoie de el, iar la lucru ne-ar stingheri.

De altfel, esențial în noul aranjament e nu numai că de la 1 iulie voi avea mai mulți bani, ci că banii mei sînt cu totul *ai mei*, așa că nimeni nu mă mai poate întreba cum îi întrebuițez. Amănunte cînd ne vom vedea.

Al tău

F.E.

Manchester, 19 mai 1852

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

34

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Bătrînul meu a plecat. All is right³⁾. Îți trimit alăturat prima jumătate de bancnotă de 10 l.st. La sfîrșitul săptămînii sper să te

¹⁾ K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — sărbătorile. — *Nota trad.*

³⁾ — Totul e în ordine. — *Nota trad.*

văd aici. Presupun că în clipa de față acasă mă așteaptă o scrisoare de la tine, dar nu am timp să mă reped pînă acolo. Cealaltă jumătate de bancnotă urmează astăzi cu poșta a doua sau miine.

Al tău

F. E.

Manchester, 21 mai 1852

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I.
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

35

Engels către Marx¹⁰⁰

la Londra

Dragă Marx,

Îți scriu astăzi numai ca să-ți comunic, pentru orice eventualitate, că ieri ți-am trimis pe adresa ta, cu prima poștă, jumătate de bancnotă de 10 l.st. și că cealaltă jumătate a fost trimisă concomitent într-un plic adresat lui Lupus, cu rugămintea de a ți-o preda ție ; sper că le-ai primit.

Acum se desfășoară aici o vie electioneering activity¹⁾ — doi candidați whigi, adepți ai liberului schimb, propuși de tory, ca să-i înlăture pe Bright și Gibson —, se dă o luptă aprigă pentru cîștigarea alegătorilor și se trage la măsea. Firește, indivizii nu au nici o șansă, în schimb îi va costa bani grei.

După cum m-am așteptat, acum 3 săptămîni pe piața de bumbac s-a observat o accentuare a speculei ; cum însă șansele nu sînt încă destul de pronunțate și proprietarii de filaturi și negustorii de aici au căutat s-o contracareze, momentan totul a căzut baltă. Dar specula va porni foarte curînd din nou, de îndată ce întreaga recoltă va fi strînsă în America. Tot așa și lîna, din cauza declinului neașteptat al creșterii oilor în Australia, are toate șansele să devină un articol de speculă, și în genere există perspectiva ca la toamnă specula să fie în floare. Acțiunile căilor ferate etc. au început și ele din nou să crească — cele mai bune dintre ele devin tot mai rentabile față de dobînda de 1—1¹/₂% care se mai poate obține acum pentru capitalurile depuse la bănci. În America specula cu

¹⁾ — campanie electorală. — *Nota trad.*

bumbacul este de 6 săptămîni în toi, iar multiplele societăți pe acțiuni sui-generis, care se înființează acum pretutindeni, dovedesc cît de insistent caută capitalul debușuri pe toate piețele financiare mari. Après tout ¹⁾ acum vestitorii furtunii se arată ceva mai limpede și în număr mai mare. Cela sera beau ²⁾.

Cel tirziu miine dimineață sper să primesc o scrisoare de la tine.

Al tău

F. E.

Manchester, 22 mai 1852

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

36

Marx către Engels ¹⁰¹ la Manchester

[Londra] 22 mai [1852]
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic !

Azi dimineață am primit prima jumătate din bancnota de 10 l. st.

Mă gîndesc să plec de aici vineri, și anume cu vaporul pînă la Liverpool și de acolo la Manchester.

Apropo ! Cetățeanul Schramm ³⁾ pleacă în America prin Liverpool. Individul intenționează, după cum ne-a comunicat, să te viziteze miercuri sau joi. Fă în așa fel încît să-l poți evita.

Willich a avut o aventură destul de nostimă. D-nei von Brüningk, în casa căreia s-a bucurat de masă gratuită, i-a plăcut să cocheteze cu acest țap bătrîn, ca și cu ceilalți ex-locotenenți. Într-o zi, ascetul nostru, urcîndu-i-se singele la cap, s-a năpustit cu brutalitatea unui animal asupra doamnei, drept care a fost izgonit din casă cu alai. Dragoste pierdută ! Masă pierdută ! Nous ne voulons plus de jouisseurs ⁴⁾.

Cherval, despre ale cărui fapte de vitejie în fața Curții cu juri de la Paris în procesul complotului germano-francez ¹⁰² ai citit. a

¹⁾ — În cele din urmă. — *Nota trad.*

²⁾ — Va fi frumos. — *Nota trad.*

³⁾ Conrad Schramm. — *Nota red.*

⁴⁾ — Nu ne mai trebuie petrecăreți. — *Nota trad.*

reușit, cum ai văzut poate în presa engleză („Morning Advertiser“), cu o îndrăzneală uluitoare, să scape din mâinile agenților de poliție. Ulterior a reieșit că a evadat cu încuviințarea poliției, căreia i-a trădat tot ceea ce a știut. Înșiși Great Windmiller-ii ¹⁰³, care l-au plimbat pe erou ca pe sfintele moaște prin Londra, au fost siliți să-l excludă.

Camera de punere sub acuzare i-a deferit, în sfârșit, pe cei din Köln ¹⁾ Curții cu juri. Dacă nu se fixează o sesiune extraordinară a Curții cu juri, ei vor compărea abia în iulie.

Dronke îți trimite salutări.

Al tău

K.M.

Publicat pentru prima oară
in : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

37

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Dacă vrei să pleci abia vineri din Londra pe mare la Liverpool, nu vei fi aici mai devreme de luni seara, poate chiar abia marți dimineața. Dacă ții să călătorești neapărat pe mare, aranjează-te să vii prin Hull ; de 3—4 ori pe săptămână pleacă un vapor din City la ora 8 dimineața, iar călătoria nu durează atât de mult — ar trebui să pornești miercuri dimineața, cel târziu joi dimineața, fare ²⁾ este de 6 șilingi și 6 pence la Hull, de la Hull pînă aici cu clasa a III-a circa 7—8 șilingi. Trebuie să fii aici *vineri după-masă* pentru ca în aceeași seară pe la orele 6 să mai putem pleca la Liverpool. Parliamentary train ¹⁰⁴ direct de la Londra pleacă prea târziu ca să-l mai poți folosi. Drumul prin Liverpool pe mare l-ai putea folosi la întoarcere.

¹⁾ Este vorba de membrii Ligii comuniștilor arestați și judecați la Köln. — *Nota red.*

²⁾ — costul călătoriei. — *Nota trad.*

Prin urmare : quoi que tu fasses, il faudra que tu sois ici le vendredi, à 4 heures de l'après-midi ¹⁾ ¹⁰⁵.

Aștept să-mi comunicî amănunte.

Al tău

F. E.

Manchester, 24 mai [1852]

Povestea cu Willich este foarte amuzantă. Așadar, soarta tot l-a lovit pe nobilul, neprihănitul Willich !

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

38

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Trebuie să fiți extrem de ocupați cu copierea manuscrisului ²⁾ ori s-a întimplat ceva neplăcut, altfel, desigur, primeam o veste de la tine. En attendant ³⁾ alăturtez o scrisoare și extrase de la Weydemeyer.

Micul tău portvizit cu scrisoarea din Köln s-a găsit — nu l-am luat astăzi cu mine, altfel ți l-aș fi trimis împreună cu prezenta.

Salutări cordiale — mă grăbesc

Al tău

F. E.

Manchester, 30 iunie 1852

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — indiferent ce ai să faci, trebuie să fii aici vineri la 4 după amiază. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249–358. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — Deocamdată. — *Nota trad.*

39

Marx către Engels¹⁰⁶
la Manchester[Londra] 3 iulie 1852
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels,

Sosesc cu întârziere, dar sosesc¹⁾. Motivul amînării ți-l vei explica din următoarea relatare :

La Londra manuscrisul²⁾ a fost copiat imediat. Luni la prînz era complet gata. Am dictat alternativ cînd soției mele, cînd lui Dronke. Miercuri la prînz am primit banii. Bangya a reținut cele 7 l. st. de care știi. În afară de asta suma datorată lui Dronke pentru colaborarea lui. Astfel că nu a rămas nici atît oîț să ajungă pentru casă. Strohn nu era în circumstanțe³⁾ de a face plăți. La aceasta s-a mai adăugat un ghinion neașteptat.

Soția lui Klose, care era de multă vreme bolnavă și se stingea de tuberculoză în spital, a fost expediată acasă de aceste lepre tocmai în momentul crizei fatale, și acum trei zile a murit. În casă — nici o lețcaie pentru cheltuielile de înmormîntare etc. Freiligrath nu putea face nimic pentru că tocmai tapase toate cunoștințele sale pentru a trimite înapoi la Breslau⁴⁾ pe soția și copilul lui Heilberg, a asigura cele necesare pentru trai lui Heilberg însuși și, în cele din urmă, pentru a-l interna în spital. Așa că mi-a revenit mie sarcina să fac rost de bani și abia după multă alergătură am reușit să-i procur. Maitenant⁵⁾ totul s-a potolit.

„Banda” ūși sparge capul cu broșura noastră. Mai ales cărăbușul⁶⁾ e speriat de moarte. El „nu-și amintește să fi greșit vreodată cît de cît față de noi”. Willich a încercat prin terțe persoane să afle dacă broșura cuprinde și povestea cu Brüningk. Asta îl neliștește nespus.

„Adevărata desfășurare” a acestei întîmplări bizare este următoarea :

¹⁾ Parafrazare a unor cuvinte din drama lui Schiller „Piccolomini” (actul I, scena 1). — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ — situația. — *Nota trad.*

⁴⁾ Wrocław. — *Nota red.*

⁵⁾ — Acum. — *Nota trad.*

⁶⁾ Meyen. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 334. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

Mai întâi, după cum știi, Willich a negat de-a dreptul. A doua versiune a sa a fost : „Brüningk a vrut să-l corupă *din punct de vedere politic* ; domnul von Willich încoace, domnul von Willich încolo și alte mijloace de corupere”. Din „intenții morale” el a atenuat, ca diversiune, la pudoarea ei.

Acum însă comandantul nostru de partizani iar și-a reconstruit cazul. „Brüningk (asta i-a povestit mai demult Imandt) este o spioană rusă. Ea caută să ademenească tineri emigranți. Bătrînul Willich o stînjenea, de aceea a născocit acel incident pentru a-l discredita în ochii emigranților. În ce măsură acest <cancan> este o minciună politică, intenționată și diabolică, reiese și din faptul că însuși soțul lui Brüningk popularizează dezonoarea ei, numai ca să-l compromită pe Willich”.

Dar povestea nu s-a terminat. Cavalerescul Schimmelpfening declară ca Willich a născocit zvonul cu spionajul pentru a masca revolta „Cazzo”¹⁾ -ului său. Acum lucrurile stau așa : povestea oscilează între cei doi nobili cavaleri, iar Willich, zbătîndu-se între o minciună și alta, de-abia se compromite.

În legătură cu încornoratul de Brüningk îmi amintesc de o anecdotă bună pe care am citit-o acum cîteva zile într-o comedie a lui Machiavelli :

Nicia (încornoratul) : Chi è san Cuccù ?

Ligurio : È il più onorato santo che sia in Francia²⁾.

Willich și Kinkel sînt cuprinși de spaimă cum să facă revoluție cu 1 200 l. st. Schurz, Schimmelpf[ening], Strodtmann etc. îl parăsesc tot mai mult pe Kinkel. — Willich n-ar putea fi urnit de la coffre-foit³⁾ nici cu 100 de cai putere. — Săptămîna trecută Kinkel își face apariția la Imandt, știind că acesta se întilnește cu mine, și îi spune : „Păcat că <Economia politică> a mea nu apare încă, ca să avem, în sfîrșit, o bază pozitivă”. I[mandt] l-a întrebat de poezia lui Freiligrath¹⁰⁷. „Asemenea lucruri nu citesc”, a răspuns Godofredus.

Cel mai nostim e că acești ticăloși, după ce au trăit ani de zile numai din injuriile la adresa noastră, declară acum că ar fi sub „demnitatea noastră” și nepotrivit cu „poziția noastră” să scriem asemenea clevetiri. Les drôles !⁴⁾

Între timp, neconsolaților Willich-Kinkel, care urmează să facă revoluție, li s-a deschis o nouă perspectivă. Domnii Rodbertus,

¹⁾ — „Carne”. — *Nota trad.*

²⁾ — Cine este sfîntul încornorat ? E sfîntul cel mai venerat din Franța. — *Nota trad.*

³⁾ — casa de bani. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Caraghiosii ! — *Nota trad.*

Kirchmann și alți ambițioși candidați la postul de ministru au trimis un legat la Londra. Acești domni vor, imitându-i pe francezii à la Vogt, să înființeze o societate germană a carbonarilor, să intre în relații și cu cele mai extremiste partide. Pentru cheltuielile necesare, în Germania se vor emite bani de hirtie. Deoarece ei caută acum pe cât posibil să-și apere pielea, aceste hirtii vor trebui să fie semnate de către persoane din rindurile emigranților, și anume din „toate” partidele.

Schapper mi-a comunicat prin Imandt că regretă și tatonează terenul în vederea unei împăcări. I-am răspuns să o rupă mai întâi *în mod public* cu Willich, mai departe se va vedea. Aceasta ar fi o condiție sine qua ¹⁾.

Ai citit, desigur, despre noile arestări de la Paris ¹⁰⁸. Acești idioți (de astă dată clica lui Ruge) au trebuit, firește, să pună iar pe tapet o conspirație fictivă. După cum mi s-a comunicat încă de mult timp, corespondentul lor la Paris, *un englez*, agent de poliție notoriu (la Paris), depune, natural, imediat la poliție fiecare scrisoare a lor. Poliția franceză, nesatisfăcută cu atît, îl trimite aici pe Simon Deutsch pentru a scoate tot ce se poate de la Tausenau. L[udovic]-N[apoleon] are în orice caz nevoie de o conspirație.

Dar îl amenință o conspirație de existența căreia se pare că nu are habar : aceea a familiei d'Orléans, al cărei agent este acum d-l Bangya (dar în înțelegere cu „radicalii” maghiari). Planul : într-o seară B[onaparte] urmează să fie prins la prostituata de mîna a doua la care se strecoară pe furiș ca să nu afle englezoaica. A fost corupt unul din agenții principali ai poliției. Se spune că doi generali îi sprijină. Insuși ducele de Nemours a fost acum două săptămîni la Paris. S-au cheltuit sume mari de bani pentru răspîndirea de pamflete împotriva lui L[udovic]-N[apoleon].

Ce părere ai ? Dacă unul dintre Orleani mai pleacă o dată la Paris și s-ar cunoaște cumva data, n-ar trebui d'une manière ou d'une autre ²⁾ denunțat „vrai prince” lui „faux prince” ³⁾ ? Comunică-mi părerea ta în această privință.

Ticălosul de Cherval a predat prusienilor și scrisoarea primită de el de la Pfänder.

Au revoir

Al tău

K. M

¹⁾ — obligatorie. — *Nota trad.*

²⁾ — într-un fel sau altul. — *Nota trad.*

³⁾ — „adevăratul prinț”, „falsului prinț”. — *Nota trad.*

De la podoaba de Weydemeyer nici o veste. Mai curînd va ajunge Bonaparte în America decît broșura mea despre el¹⁾ în Europa. Trimite-mi, dacă se poate, cit mai repede un articol pentru Dana²⁾.

Din Pietro Aretino, strămoșul celor de teapa lui Cassagnac (dar mai spiritual), îți extrag următoarea introducere la „Dubbi amorosi” :

Prefazione. Magnifico utriusque Ser Agnello,

Voi qui scribere scitis quare, quia,
Espelle, volte fatte co'l cervello,
Di Bartolo e Baldo notomia,

E le leggi passate co'l costello,
Nella vostra bizzarra fantasia,
Questi dubbii, di grazia, mi chiarite
Ch'oggi in Bordello han mosso un gran lite.

Vi sono genti fottenti, e fottute ;
E di potte e di cazzi notomie.
E nei culi molt' anime perdute etc.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tiparește după manuscris
Tradus din limba germană

40

Engels către Marx¹⁰⁹ la Londra

Dragă Marx,

Bine că manuscrisul a plecat³⁾. Să sperăm că peste 3—4 săptămîni vom avea exemplarele broșurii. Probabil că te împotmoliseși

¹⁾ K. Marx. „Otsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ Este vorba de articolele din seria „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației”. — *Nota red.*

iarăși rău de tot dacă ai fost nevoit să iei ca antidot porcăriile lui Pietro Aretino. Cazzo di Dio, queste sono forti ¹⁾.

Am pină peste cap de lucru. Mă așteaptă încă 11 scrisori de afaceri pe care trebuie să le mai scriu astăzi, și este aproape ora 7. Totuși vreau să fac, dacă va fi posibil astăzi, cel mai târziu mâine seară, un articol pentru Dana ²⁾.

Tocmai mi-a căzut în mină d-l Görgey. Din comunicatele *austriece* am dedus atunci în „N[eue] Rh[einische] Z[eitung]” cît se poate de bine mersul războiului din Ungaria și pronosticurile noastre, fenomenale și totuși prudente, au fost exacte ¹⁰⁾. Cartea lui Görgey ³⁾ este mizerabilă și nu cred să existe ceva mai plin de invidie mărunță, de meschinărie josnică și obtuză. Partea militară este bună, leita Görgey, ex-locotenentul talentat care a devenit de îndată general și care nu s-a desprins încă din găoacea serviciului militar la nivelul companiei și a amănuntului tactic elementar. Ungurii care susțin că G[örgey] n-ar fi putut scrie o asemenea carte sînt niște *dobitoci*. Elementul pur gôrgeyan și cel austriac sînt tot atît de distincte în carte pe cît sînt de distincte cele două elemente eterogene la Chenu ¹¹⁾. Cartea poate servi foarte bine ca izvor — dar cu prudență. Obtuzitatea lui răutăcioasă merge atît de departe, încît îl mină sa se discrediteze el însuși, ca, de pildă, prin istoria cu proclamația de la Waitzen ¹²⁾, în care îi reproșează lui Kossuth că în realitate este mai inteligent decît în discursurile sale bombastice, și prin întreaga expunere stîngace prin care autorul, fără să vrea, se compromite mereu. Deși această obtuzitate nu-i permite lui G[örgey] să facă o adevărată caracterizare a vreunui personaj, cartea cuprinde totuși observații juste și unele comentarii despre Kossuth și mulți alții. În pofida acestei stupidități de om înrăit, G[örgey] — asta se vede pretutindeni — le-a fost superior tuturor. Cum or fi atunci toți ceilalți !

În orice caz voi scrie despre războiul din Ungaria ¹³⁾.

Complotul de la Paris ¹⁴⁾ — judecînd dupa fapte — pare să emane mai degrabă de la carrément, crânement ⁴⁾ sumbrul Barth[élemy] etc., în înjgheburile aventuristă a unei artilerii este ceva qui sent son Willich de vingt lieues ⁵⁾. Că și Ruge etc. sînt ames-

¹⁾ — S-o ia naiba de treabă, e prea de tot ! — *Nota trad.*

²⁾ Din seria de articole „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. (Vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ A. Görgey. „Mein Leben und Wirken in Ungarn in den Jahren 1843 und 1849”, Bd. 1—2. Leipzig, 1852. — *Nota red.*

⁴⁾ — nedeghizat, ostentativ. — *Nota trad.*

⁵⁾ — care de la o poșta miroasă a Willich. — *Nota trad.*

tecați în această afacere este foarte posibil, dar aceste tunuri din tuburi de gaz aerian învelite cu foi de cort sînt de proveniență hohenzollerniană.

Al tău

F. E.

Manchester, 6 iulie 1852

Cu privire la Orleani. Pourquoi pas ?¹⁾ A-l trata pe bravul Joinville sau pe unul de-o teapă cu el à la duc d'Enghien¹¹⁵ ar fi frumos și pourquoi le neveu ne ferait-il pas fusiller aussi son Bourbon ?²⁾

Publicat pentru prima oară
in : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 19_9

Se tiparește după manuscris
Tradus din limba germană

41

Marx către Engels¹¹⁶ la Manchester

[Londra] 13 iulie 1852

Dragă Engels !

Întrucît nu am ni i o scrisoare de la tine, deduc că stimabilul Weydemeyer nu renunță, orice ar fi, la „sistemul” său. Această poveste începe într-adevar să fie de neînțeles și, abstracție făcînd de pierderea banilor pe care tocmai acum o resimt foarte mult, mă face să ajung de risul puchinoșilor de emigranți și a editorilor, cărora m-am adresat în aceasta chestiune nenorocită.

N-am scris nici un articol despre alegeri pentru că, după părerea mea, trebuie să așteptăm mai întii rezultatul general al alegerilor¹¹⁷. După cite am văzut pînă acum, se pare că vechiul parlament va învia din cap pînă în picioare, în afară de 5—6 locuri în favoarea whigilor. Stimabilii se învîrtesc într-un cerc vicieux³⁾ din care nu mai poți ieși. Pînă acum au pierdut mult numai peelistii¹¹⁸. „Morning Chronicle” declară însă într-o apologie a lui Graham că a mai rămas doar o ieșire. Că whigii sînt la fel de incapabili ca și

¹⁾ — De ce nu ? — *Nota trad.*

²⁾ — De ce nepotul (Ludovic Bonaparte) să nu împuște și el pe bourbonul său ? — *Nota trad.*

³⁾ — vicios. — *Nota trad.*

toryi. Singurii oameni capabili în afară de Graham și de adepții lui sînt Cobden, Bright & Co., și aceștia ar trebui să cîrmuiască împreună. Ciudat este că a doua zi, cum ai văzut probabil, și „Times” a publicat un articol elogios despre Graham ¹⁹.

Marele Techov împreună cu madam Schmidt-Stirner pleacă săpătămîna viitoare în Australia. Dar ceea ce te va întrista mai mult este că australian golddigging ¹⁾ exercită aceeași atracție asupra lui Damm „însuși”. Încă cîteva luni de pace și toți săpătorii noștri la temeliiile lumii ²⁾, pe care vor să le răstoarne, vor săpa în noroaiile australiene. Numai Willich, țintuit de coffre-fort ³⁾, se cramponează de deviza sa : să trăiești, dar by no means ⁴⁾ să nu muncești.

Bangya este acum în relații foarte intime cu intrigantul orleanist „de Rémusat”. Un quelconque ⁵⁾ maghiar l-a prevenit de omul care în complotul germano-francez ¹²⁰ i-a „trădat” pe germani. Rémusat are agenți chiar la prefectura din Paris. El le scrie, sans mot dire à M. Bangya ⁶⁾, să-i dea informații asupra acestui domn. I se răspunde, după cum am aflat, că Bangya este în afară de orice suspiciune. Că a șters-o la timp, altfel l-ar fi prins și pe el. Trădătorul este „un certain Cherval, nommé Frank, mais dont le véritable nom est Crämer” ⁷⁾.

Acest Cherval a acționat de la început în înțelegere cu poliția. Mai mult. Rémusat a primit scrisori originale adresate de C[herval] ambasadei prusiene în care el explica ambasadei că potrivit promisiunilor ce i s-au făcut la Mazas ¹²¹ și intrucît a aderat la „principe” de l'ordre ⁸⁾, este de „leur devoir” ⁹⁾ să-i dea les „moyens” ¹⁰⁾ necesare. Dar ambasada prusiană i-a explicat că din moment ce este plătit ca spion de partea franceză, iar un double emploi ¹¹⁾ nu merge, nu poate să pretindă nimic părții prusiene. Așadar este trimis la Londra pentru a-i urmări pe emigranții germani și,

¹⁾ — căutatul aurului în Australia. — *Nota trad.*

²⁾ În original : „Weltumwühler, wühlen” — „săpătorii la temeliiile lumii, a săpa”; aluzie la „Wühler” (așiftătorii) cum erau numiți în 1848—1849 în Germania democrației republicani de către constituționaliștii burghezi. — *Nota trad.*

³⁾ — casa de bani. — *Nota trad.*

⁴⁾ — în nici un caz. — *Nota trad.*

⁵⁾ — oarecare. — *Nota trad.*

⁶⁾ — fără să-i spună un cuvînt d-lui Bangya. — *Nota trad.*

⁷⁾ — „un oarecare Cherval, numit și Frank, al cărui nume adevărat însă este Crämer”. — *Nota trad.*

⁸⁾ — „principiul” ordinii. — *Nota trad.*

⁹⁾ — „datoria lor”. — *Nota trad.*

¹⁰⁾ — „mijloacele”. — *Nota trad.*

¹¹⁾ — funcție dublă. — *Nota trad.*

afară de asta, pentru „a nu scăpa din ochi Claremont”-ul¹²². În această din urmă calitate a venit la Rémusat, oferindu-și serviciile ca agent. R[émusat], pe baza unor instrucțiuni de la Paris, se prefacă că este de acord și îi indică ca mediator pe unul dintre valeții de la Claremont, care primește dispoziții ca prin Cherval să inducă în eroare poliția franceză. Propaganda orleanistă este atât de bine organizată, încât acești indivizi posedă puncte de trecere clandestină în toată regula, ceea ce le dă posibilitatea să trimită în Franța scrisori, colete, broșuri tot atât de sigur cum se trimit prin poștă lucruri inofensive.

Important pentru mine era să obțin una din scrisorile originale ale lui Cherval cu privire la legăturile sale cu ambasada prusiană. O asemenea piesă poate să răstoarne întregul eșafod al actului de acuzare¹²³.

Am convenit cu Bangya ca, de îndată ce va fi gata încă o copie, tu să primești în manuscris broșura lui Szemere¹). Este un document indispensabil pentru munca ta, întrucât conține scrisori ale lui Görgey, Kossuth și alții nepublicate pînă acum.

Soția mea este foarte bolnavă, slăbește și tușește. Totuși medicul declară că nu este ceva grav, și în afară de medicamente i-a prescris să bea mult porto.

Dacă ai putea să trimiți pînă vineri încă un articol²) am să încerc să scot la Johnson cele 5 l.st. care mi se vor cuveni atunci de la Dana.

Apropo. „Orlando Innamorato” în versiunea lui Domenichi este o *prelucrare*. Originalul este foarte rar și se găsește numai în bibliotecile mari, ca cele de aici. Chiar și ediția lui Domenichi este rară. O ediție accesibilă este „Orlando” în prelucrarea lui Berni¹²⁴.

Al tău
K.M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹) B. Szemere. „Graf Ludwig Batthyány, Arthur Görgey, Ludwig Kossuth”. — *Nota red.*

²) Din seria de articole „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

42

Engels către Marx ¹²⁵
la Londra

Manchester, 15 iulie 1852

Dragă Marx,

Concluzia ta în ceea ce-l privește pe Weydemeyer este justă. Nu am primit nici un rînd de la el. De cînd i-am scris explicit cum să ne trimită lucrurile se simte, probabil, obligat să nu mai dea nici un semn de viață. De altfel, poate că-i merge destul de prost și la urma urmelor aleargă să se îngrijească de ale gurii.

Ai citit acum 2—3 zile articolul din „Morning Herald” despre diferiți lideri ai opoziției? Articolul nu poate fi scris decît de Disraeli însuși. Fraza : „And now stand forth, thou man of «unadorned eloquence», Richard Cobden !” ¹⁾ este strașnică. Mister John Bright este calificat foarte bine ca singurul individ periculos, deși domnii își fac iluzii și în ceea ce-l privește pe Graham. Acest ambițios bătrîn, lipsit de scrupule, este tocmai acum foarte periculos pentru domnii toryi.

Bon voyage ²⁾ căutătorilor de aur patrioți ! Cuvîntul „săpător” (Wühler) capătă în sfîrșit adevărata sa semnificație și conținutul său ³⁾.

Noua legătură cu d-l Rémusat este strașnică. O scrisoare a lui Cherval către ambasada prusiană ar fi o piesă formidabilă în acest proces. Fă tot posibilul ca s-o obții. Ce mutră va face vechiul nostru prieten, le jeune ⁴⁾ Saedt, care își dă aere, cînd din cele 50 de pagini ale actului său de acuzare, anunțate lumii întregi prin „Allgemeine Zeitung” din Augsburg ¹²⁶, se va alege, datorită acestei scrisori praful și pulberea ! Aceste scrisori se află deja în posesia lui R[émusat]. De altfel, din știrile din presă rezultă nu numai că d-l Mantuffel vrea să se servească de procesul de la Köln pentru o acțiune spectaculoasă, îndărătul căreia se ascunde fără îndoială o lovitură politică, ci și că, pe de altă parte, nu există absolut nici o dovadă de vinovăție, toate calomniile poliției și minciunile spionilor mas-cînd doar neputința acuzării. N-ai mai auzit nimic altceva de la

¹⁾ — Și acum prezintă-te, tu, bărbat al elocinței sobre, Richard Cobden ! —
Nota trad.

²⁾ — Drum bun. — Nota trad.

³⁾ Vezi volumul de față, p. 74. — Nota red.

⁴⁾ — tinărul. — Nota trad.

B[angya] ? Îți înapoiez scrisoarea stimabilului pe care am tot uitat să ți-o trimit.

Dar dacă primești scrisoarea lui Cherval există oare posibilitatea să-i certifici autenticitatea ? Altminteri președintele e în stare să refuze chiar și citirea actului în instanță.

Tocmai acum, când după cum aud, procesul se judecă la 28 ale lunii, este important să avem mai multe legături sigure cu Kölnul. Dacă am ști în ce măsură se poate conta pe activitatea lui B[ermbach]. Scrisorile i-ar putea fi trimise fără nici un risc prin Bradford. Dacă Weerth ar fi la Hamburg, chestiunea ar fi rezolvată. De aceea am să-i scriu încă astăzi lui Strohn. Totodată poate fi folosit, la nevoie, chiar Naut. Acesta, agent al unei mici firme evreiești din Bradford, după ce a plecat de la Emanuel, mi-a procurat contrar tuturor așteptărilor, *extrem de prompt*, câteva lucrări militare de la un anticar din Köln ; enigma se dezleagă însă dacă am să-ți spun că vrea să lucreze ca agent pentru E[rmen] & E[ngels], și în plus m-a rugat să-l ajut să capete reprezentanța unei filaturi de aici. Am să-i promit toate acestea și am să-l recomand bătrînului meu. Astfel, cît timp vor dura aceste conciliabule, ne putem bizui pe punctualitatea lui.

Cărțile militare pe care mi le-a procurat Naut — se pare din biblioteca unui ofițer de artilerie în retragere — îmi prind foarte bine, mai ales pentru că în cea mai mare parte se referă la știința militară *inferioară*, la serviciul militar propriu-zis etc. Tocmai așa ceva îmi lipsea. Pe lângă asta conțin lucruri grozave despre fortificație etc. În curînd am să-mi pot permite să fac și în fața publicului aprecieri independente în probleme militare.

Lucrarea lui Szemere ¹⁾ va fi *foarte bine venită*, totuși încă nu mă pot gândi la finisarea ei.

Îți trimit alăturat articolul pentru Dana ²⁾. Acum am să termin repede încheierea ; scrie însă și tu ceva despre Anglia. Dacă îi putem stoarce individului 3 l. st. pe săptămînă, izbutim — numai să nu-și vîre dracul coada — s-o trimitem pe soția ta încă înainte de sfîrșitul verii pentru cîtva timp la țară ; asta îi va fi mai de folos decît orice Porto. În orice caz mă bucur să aud că boala ei nu este gravă.

¹⁾ B. Szemere. „Graf Ludwig Batthyány, Arthur Görgey, Ludwig Kossuth”. — *Nota red.*

²⁾ Din seria articolelor „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. Art. XV (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960. p. 88—92. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

Lasă-mă numai să mai tocesc încă un an știința militară și locotenenții democrați vor rămâne perplecși.

Salutări soției tale, copiilor, lui Dronke și Lupus.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tiparește după manuscris
Tradus din limba germană

43

Marx către Engels la Manchester

20 iulie ¹⁾ 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels !

Dronke îți va aduce manuscrisul — ce-i drept mizerabil de confuz — despre Görgey ²⁾, precum și „Neveu de Rameau” și „Jacques le fataliste” ¹²⁷ în original.

Din Köln am primit ieri o scrisoare de la Bermbach. Îți redau ce e mai important :

„În ultimul timp s-au căutat în diferite locuri și la diferiți oameni scrisori de la dv. pe care se presupune că democrații renani le-ar primi prin intermediul acelor persoane. Prietenii dv. din Köln vor apărea în sfârșit în fața Curții cu juri. Actul de acuzare, o operă foarte voluminoasă, este întocmit, termenul pentru dezbateră publică a fost fixat pentru 28 ale lunii curente și ancheta obișnuită s-a terminat. Ei vor fi judecați după Code pénal, întrucît delictul a fost săvîrșit înainte de intrarea în vigoare a noii legislații prusiene ¹²⁸. După cum pot să-mi dau seama, *din punct de vedere juridic* ei stau extrem de bine, se știe însă că în fața juraților are mai multă greutate punctul de vedere moral, și sub acest aspect nu se poate nega că unii dintre acuzați sînt în pericol. Principalii acuzați, Röser, Bürgers, Nothjung și Reiff au recunoscut mult prea multe. Au recu-

¹⁾ În original : august. — *Nota red.*

²⁾ B. Szemere. „Graf Ludwig Batthyány, Arthur Görgey, Ludwig Kossuth” -- (este vorba de o parte din manuscris). — *Nota red.*

noscut existența unei uniuni cu anumite tendințe și care ființează de cîtva timp ; au vorbit despre primirea de noi membri, primire care implică anumite formalități și obligații și multe altele de acest fel. Toate acestea nu pot fi calificate infrațiuni, în anumite împrejurări însă pot face o impresie neplăcută juraților, care sînt aleși în cea mai mare parte din rîndurile țăranilor, mai ales cînd va ieși la iveală că respectul față de Dumnezeu și față de proprietatea funciară e aproape inexistent. Și în ceea ce privește apărarea se vor ivi greutăți mari ; domnii avocați nu înțeleg nimic din lucruri de alde astea, ei sînt în cea mai mare parte adversari principali ai acuzaților și se gîndesc cu groază la sesiunea de 10 zile prevăzută pentru acest proces. Freiligrath va fi decapitat in contumaciam ¹⁾. — Tocmai am citit actul de acuzare care cuprinde nu mai puțin de 65—70 de pagini. Dacă acuzații înfundă închisoarea e numai datorită propriilor lor depoziții. Nu există dobitoci mai mari decît acești muncitori germani ; Reiff a făcut pur și simplu declarații cu caracter denunțator, și tot așa de nătîng s-au comportat și alții. Acum se vede limpede ce periculos este să ai cu muncitorii legături care trebuie să rămînă secrete. De aceea nu este de mirare că acești oameni au fost supuși la asemenea chinuri ; cu cît erau ținuți vreme mai îndelungată izolați, cu atît făceau mărturisiri mai complete. În general nu există nici un fel de dovezi, și dacă cea mai mare parte dintre acuzați nu ar fi mărturisit atît de cuminte, nu ar fi existat nici o dovadă împotriva lor. Actul de acuzare cuprinde printre altele cîteva amănunte din care reiese că ei cunosc destul de bine anumite relații și persoane datorită interceptării scrisorilor și spionajului".

Așa scrie Bermbach.

Willich a retractat în fața lui Schimmelpfennig declarația sa în legătură cu B[rüningk]. S[chimmelpfennig] a pus acum în circulație versiunea că Willich a încercat prin *hipnotism* să facă să capituleze virtutea d-nei B[rüningk]. Le vertueux ²⁾ Willich !

Un oarecare Coeurderoy (d'ailleurs très bon républicain ³⁾), care a publicat un mic pamflet împotriva lui Mazzini, Ledru[-Rollin], L. Blanc, Cabet etc., scoate acum o carte în toată regula despre toată emigrația franceză ¹²⁹.

Proudhon publică o nouă lucrare ¹³⁰. Fiindcă a devenit o imposibilitate să scrii despre religie, stat etc., nu mai rămîn decît „indivizii". În această descoperire îl pastîșează pe Stirner.

¹⁾ — în lipsă. — *Nota trad.*

²⁾ — Virtuosul. — *Nota trad.*

³⁾ — de altfel un foarte bun republican. Joc de cuvinte : Coeurderoy == „coeur du roi" = „inimă de rege". — *Nota trad.*

Din cauza tărăgănelii de neiertat a măgarului de W[eydemeyer], sînt într-o asemenea jenă financiară, încît nu am astăzi nici măcar destui bani ca să timbrez această scrisoare.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tiparește după manuscris
Tradus din limba germană

44

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Îți trimit alăturat articolul pentru Dana ¹⁾. Știile lui Bermb[ach] sînt neplăcute ; dacă ar scăpa cel puțin cei care *nu* au trăncănit ! De altfel, procesul este îndreptat autănt ²⁾ împotriva noastră cît și împotriva celor de la Köln ; ne vor lua și pe noi la refec, mai ales că le jeune ³⁾ Saedt are de gînd să-și ia acum nestingherii revanșa ¹³¹.

N-ai putea să-mi procuri lucrările lui Coeurderoy — adică, dacă valorează ceva și conțin mai mult decît simple perorații.

După cum am aflat din cărțile lui Smitt ¹³², Worcell al nostru a fost într-adevăr conte și unul dintre principalii participanți la insurecția din Volinia, unde s-a evidențiat prin faptul că a fost despărțit de ai săi și vreo 3—4 săptămîni a condus, ascuns în păduri, un fel de bandă de tilhari pînă cînd Rózycki l-a adus în Polonia ; Sznayde al nostru, din cîte am aflat pînă acum, a comandat cîtva timp un detașament de cavalerie — fără a se fi distins. Smitt laudă foarte mult o lucrare a lui Mierosławski apărută la Berlin în 1847 ¹³³ despre campania poloneză. Acest Mierosławski este totuși cel mai răsărit dintre toți polonezii și va face carieră.

Nu uita de articolul englez !

¹⁾ *F. Engels*. „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. Art. XVI. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — în aceeași măsură. — *Nota trad.*

³⁾ — tinărul. — *Nota trad.*

Îl aștept pe Drunkel ¹⁾ astă-seară împreună cu bagajul cu cărți. În special de „N[eue] Rh[einische] Z[eitung]” am acum nevoie ; sper că le aduce.

Salutări cordiale soției tale și copiilor.

Al tău
F. E.

Manchester, 22 iulie 1852

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

45

Marx către Engels ¹³⁴ la Manchester

[Londra] 2 august 1852

Dragă Engels !

Îți trimit alăturat un spanac pentru Dana ¹³⁵. Este cu atât mai necesar să-l atacăm din toate părțile cu cât A. Ruge, acest bătrîn farsor, și-a plasat într-un număr recent una din defecările sale stilistice.

La cererea procurorului de stat ²⁾, dezbateră în instanță a daraverii de la Köln a fost din nou aminată cu 3 luni. I-au fugit martorii principali : Haupt a plecat în Brazilia și un ucenic de croitor a șters-o într-un lieu inconnu ³⁾.

Crezi că Dana va ridica obiecții în privința *înrudirii de nume* dintre whigii englezi și cei americani ? ¹³⁶

Miine îți scriu, probabil, mai pe larg.

Al tău
K.M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Ernst Dronke. — *Nota red.*

²⁾ Saedt. — *Nota red.*

³⁾ — loc necunoscut. — *Nota trad.*

46

Marx către Engels
la Manchester[Londra] 5 august 1852
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Nu uita să-mi trimiți pină *marți restul articolului* ¹⁾. Capitolul despre tory ²⁾ fără altceva este prea puțin. De astă dată nu trebuie să-i trimitem lui Dana porții prea mici din două motive : 1) Licheaua de Heinzen a trecut la Cincinnati de partea whigilor împotriva democraților, deoarece consideră pe drept cuvânt că acest electionering time ³⁾ este momentul potrivit pentru a putea fi cumpărat. Greeley a publicat în „Tribune” discursul pe care l-a ținut acolo și l-a laudat pe Heinzen ¹³⁷. Mă amenință deci o furtună din această parte. 2) Pentru că de câteva săptămîni, și mai ales în ultimele 14 zile, trebuie să bat zilnic 6 ore drumurile ca să procur cei 6 pence necesari pentru mîncare și pe lingă asta am din nou neplăceri cu landlady ⁴⁾, n-am avut altă soluție și i-am scris ieri lui Johnson întrebîndu-l dacă vrea să-mi sconteze o poliță pe numele „Tribunei”. Dacă omul e înțelegător și acceptă, ceea ce e încă în dubio ⁵⁾, trebuie să-i scriu despre asta lui Dana. Iar dacă Dana capătă articole scurte, consideră asta o cîrpăceală și mă dă pe ușă afară, acum cînd are supply ⁶⁾ în masă de la Heinzen, Ruge și B. Bauer. Și culmea ghinionului, chiar astăzi am văzut în „Times” că „Daily Tribune” este protecționistă. Prin urmare toate astea sînt very ominous ⁷⁾. Trebuie să trimitem individului cît mai repede posibil articole pînă nu renunță la ele. Nu pot încă să expediez misiva fiindcă am niște dureri de cap îngrozitoare, și nu de la bere.

Păcat că Dronke nu va fi aici sîmbătă. În această zi Goegg a convocat o adunare *generală* a emigranților, la care ar fi indicată prezența picului, căci Pieper nu este de loc potrivit. În orice caz

¹⁾ K. Marx. „Cartiștii”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 365—374). — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Alegerile în Anglia. — Toryi și whigii”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 359—364. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — perioadă de campanie electorală. — *Nota trad.*

⁴⁾ — proprietăreasa. — *Nota trad.*

⁵⁾ — îndoielnic. — *Nota trad.*

⁶⁾ — colaborări. — *Nota trad.*

⁷⁾ — foarte amenințătoare. — *Nota trad.*

D[ronke] trebuie să facă în așa fel încît să fie aici cînd vine plăcinta de la Berlin, pentru că singur nu ține piept canaliilor ăstora.

Am tot felul de materiale de la Cluss pe care ți le voi trimite de îndată ce-mi vei anexa cîteva timbre, altminteri ele te costă dublu, iar eu nu am pour le moment ¹⁾ nici un penny pentru porto.

Salut.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tiparește după manuscris

Tradus din limba germană

47

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Prima jumătate a articolului ²⁾ în limbile engleză și germana ai primit-o, probabil, ieri după-amiază. A doua jumătate ³⁾ o vei avea marți dimineața. Cît privește pericolul de a fi dați afară de la „Tribune“, nu-ți face griji. Sîntem tari pe poziție acolo. Pe lîngă asta, acești yankei nu sînt decît niște diletanți în domeniul politicii europene, în care învinge cel ce scrie mai bine și are mai mult spirit. Heinzen nu este periculos ; dacă îl cumpără whiggii, atunci o fac ca el să-i asculte, nu să le comande lor. Ruge, Bauer etc. asigură, alături de noi, „multilateralitatea“ „Tribunei“. În ceea ce privește filoprotecționismul „Tribunei“, n-are importanță. Whiggii americani sînt cu toții adepți ai protecționismului industrial, ceea ce nu înseamnă însă nici pe departe că sînt adepți ai protecțio-

¹⁾ — pentru moment. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Alegerile în Anglia. — Toryi și whiggii“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 359—364. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Cartiștii“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 365—374. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

nismului agrar-aristocrat de tip derbyan. Dar nu sînt atît de proşti încît să nu ştie tot aşa de bine ca List că pentru industria engleză liberul schimb este cel mai avantajos. De altfel, la nevoie, pot, atunci cînd e vorba de liber-schimbîşti, să strecor pe ici, pe colo cite un cuvînt, şi dacă nu-ţi place n-ai decît să-l ştergi. Dar nici măcar nu e nevoie.

Credeam că de mult ai aranjat cu Johnson chestiunea cu scontul şi sper că vei reuşi. În ce mă priveşte, din zi în zi stau mai prost cu banii. Vizita lui taica Dronke, ce-i drept, îmi face plăcere, cum însă seara nu se poate lucra, se toacă destul bănet, în plus disbursements¹⁾ curente şi 20 de l.st. pe care le datorez firmei, — toate acestea te fac să ajungi la ananghie. Săptămîna viitoare (la început) Dronke vrea să se întorcă şi atunci mă voi pune cîtva timp temeinic pe lucru; am aici destul material şi pînă la sfîrşitul lunii septembrie voi avea disponibili şi ceva bani — cîteva lire, în septembrie²⁾, sînt sigure. Culmea ghinionului, într-un ceas rău m-a tapat de ceva bani şi d-l Pindar, care încă mai alearga de la o lecţie la alta şi pare înduioşător de înamorat — pauvre garçon, il faut l'avoir ou sous l'empire de l'émotion plus ou moins vierge³⁾. După toate celea, în ultimele zile ale lui iunie nu am reuşit, din diferite motive, să mai încasez pentru bătrînul meu unele sume restante, care acum trec în contul meu. Acum facem bilanţul, care, chiar dacă încă nu mă priveşte, va fi pentru mine un indiciu cît de departe mă pot lansa. Dacă iese bine, ceea ce am să ştiu în 4—6 săptămîni, îmi permite unele libertăţi şi atunci primeşti imediat ceva bani. Numai în luna asta sînt la strîmtoare din cauza celor 20 sau 25 l.st. pe care le datorez firmei.

Nu ştiu cum să fac ca să scriu pentru Dana un articol despre Germania fără ştirea lui Dr[onke], care nu cunoaşte chestiunea¹⁸⁸; la birou am acum mult de lucru pînă pe la 7 seara şi deci nu pot să-l fac. Cependant je verrai⁴⁾.

Salutări soţiei tale şi copiilor de la

Al tău

F. E.

[Manchester] vineri 6 august 1852

1) — cheltuielile. — *Nota trad.*

2) În original: decembrie. — *Nota red.*

3) — bietul băiat, trebuia să-l fi văzut sub imperiul unor sentimente mai mult sau mai puţin feciorelnice. — *Nota trad.*

4) — Totuşi, voi vedea. — *Nota trad.*

Îți trimit mărci de 9 șilingi și câteva pence.

Dr[onke] m-a rugat să-ți comunic că probabil vine la începutul săptămînii viitoare.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

48

Marx către Engels¹³⁹ la Manchester

[Londra] 6 august 1852
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

D'abord ¹⁾ deci peripețiile cu Johann Gottfried Kinkel ²⁾.

Intr-una din alăturatele scrisori de la Cluss ai să vezi că d-l Kinkel a declarat la Cincinnati într-un cerc de burghezi că Marx și Engels nu sînt revoluționari, ci două secături care la Londra au fost dați afară din cîrciumi de către muncitori. Fiindcă îl cunosc pe Gottfried al nostru, i-am trimis mai întîi următorul bilet, în care m-am prefăcut că nu sînt pe deplin sigur de cele de mai sîus, pentru a-i da prilejul să se exprime din nou în doi peri.

„5, Sutton Street, Soho, Office of «The People's Paper», 22 iulie 1852.

D-lui dr. Johann Gottfried Kinkel

După cum sînt informat, v-ați permis să afirmați la Cincinnati, în prezența lui Anneke sau a altor germani, următoarele” (urmează pasajul). „Aștept de urgență explicația dv. Tăcerea va fi socotită drept recunoaștere.

Dr. K. Marx” ³⁾

¹⁾ — Mai întîi. — *Nota trad.*

²⁾ Marx îl numește în ironie pe Gottfried Kinkel Johann după numele soției sale Johanna Kinkel, care a jucat un rol însemnat în activitatea acestuia. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 483—484. — *Nota red.*

Kinkel a trimis imediat următorul bilet :

„D-lui dr. Karl Marx

De cînd a apărut sub auspiciile dv., în timp ce mă aflam¹⁴⁰ în închisoare, articolul despre mine, nu mai vreau să am nimic de-a face cu dv. Dacă credeți că pe baza mărturiei lui Anneke sau a altor oameni de onoare, și nu a unei insinuări anonime, puteți face dovada că am spus sau am publicat vreun neadevăr de natură să lezeze onoarea dv. sau a d-lui Engels, trebuie să vă indic, ca și oricărui om cu care nu întrețin relații nici în viața particulară, nici în cea politică, calea obișnuită pe care legea o pune la dispoziție oricui împotriva injuriilor sau calomniilor. În afara acestei căi nu mai am ce discuta cu dv. pe viitor.

Gottfried Kinkel“

Înțelegînd din acest bilet că d-l Gottfried nu va accepta scrisori cu ștampila poștei din Soho și nu va primi nici un fel de emisari, am convenit cu Lupus să pună la poșta din Windsor o misivă avînd formatul unui *billet-doux*¹⁾, pe care se afla imprimat în culori un buchet de trandafiri și de nu-mă-uita și cu următorul cuprins :

„D-lui dr. Johann etc. Kinkel

Comparînd scrisoarea dv.

cu o declarație aflată în fața mea făcută de *garantul* dv. Huzel, căruia în mod laș i-ați cerut la Cincinnati pe cuvînt de onoare să nu sufle o vorbă despre clevetirile dv. de acolo, promisiune făcută însă de Huzel numai condiționat ;

cu o scrisoare aflată de asemenea în posesia mea, adresată cu puțin înainte de d-l Gottfried Kinkel *personal fostului* său *garant* Cluss¹⁴¹, în cuprinsul căreia același Kinkel se laudă cu legăturile *politice* în care vrea să intre cu mine ;

am o nouă dovadă *peremptorie* — și tocmai în acest scop a fost provocată scrisoarea dv. — că numitul Kinkel este un *popă pe cît de josnic, pe atît de laș*

Dr. K. Marx“¹⁴²

D-l Johann etc. a înghițit gălușca, evitînd cu grijă să mai dea vreun semn de viață.

Circulara secretă a lui Kossuth, despre care Cluss vorbește în ultima sa scrisoare, o găsești în englezește în numărul de miine al ziarului lui Jones¹⁴³. De aceea n-am mai anexat-o.

¹⁾ — unei scrisori de dragoste. — *Nota trad*

Marti 3 august a avut loc adunarea garanților organizată de Kinkel. Punctul principal a fost următorul: Reichenbach păzește comoara ca un cerber. Cele 200 l.st. pe care Kinkel și Willich le-au cheltuit pînă acum au fost *luate cu împrumut* de la Gerstenberg în contul fondurilor pentru sprijinirea revoluției. Potrivit statutului, de aceste fonduri puteau dispune numai împuterniciți — în număr de cel puțin trei — desemnați de garanți. Și Reichenbach insistă să fie îndeplinită această formalitate. Pentru a ieși din impas, Kinkel și Willich au hotărît să obțină ca cel de-al treilea să fie numit Techow. Techow, e drept, pleacă peste 3 săptămîni în Australia, dar statutul împrumutului în vederea revoluției prevede că comitetul, compus din cei trei membri obligatorii, poate să numească cu de la sine putere alți doi noi membri. Așadar Techow urma să servească doar ca 1) Reichenbach să predea comoara și 2) mai tîrziu ei să poată coopta în comitet în locul lui Techow doi oameni de paie. Adunarea însă s-a pronunțat imediat împotriva lui Techow, sub motiv că el servește numai ca paravan, întrucît pleacă în Australia. Lui Kinkel și Willich li s-a declarat că adunarea nu este mulțumită de felul cum administrează ei, nu mai are încredere în ei, că li se cere să prezinte un raport detaliat cu privire la cele 200 l.st. cheltuite, pentru a putea fi aprobate. Această aprobare a cheltuielilor, precum și luarea altor hotărîri urmează să aibă loc astăzi, vineri 6 august, într-o nouă adunare a garanților.

La ședința din 3 august, Reichenbach a propus ca cele 1 000 l.st. să fie depuse la banca Angliei și nimeni să nu se atingă de ele pînă la izbucnirea revoluției. Löwe (aliat cu Ruge) a propus să se încredințeze banii Uniunii revoluționarilor din America¹⁴⁴. Kinkel, deși în alăturata scrisoare adresată lui Huzel declară el însuși că Ruge îl suspectează ca agent al principelui Prusiei, deși din această cauză la adunarea garanților din mai și-a dat *cuvîntul de onoare* că miciodată nu se va învoi să fie în același comitet cu Ruge, Gottfried, așadar, de dragul cauzei, se declară acum gata să meargă *împreună* cu Goegg, Ruge etc. și împreună să chivernisească banii, pentru ca în general să poată chivernisi. Willich însă, convingîndu-se că din cele 1 000 l.st. nu îi va mai pica, ca în cazul celorlalte sume de 200 l.st., nimic, pare-se că e hotărît să plece în America, unde s-au grăbit s-o șteargă credincioșii Gebert și Dietz.

Săptămîna trecută, taica Goegg a convocat iarăși Uniunea sa de agitație¹⁴⁵. La o numărătoare mai exactă a reieșit că asociația era formată din exact 8 oameni, și anume, în locul lui Sigel și Fickler, care au dispărut, au intrat Oswald¹⁾ și Dralle. În afară de

¹⁾ În original : Oscar. — *Nota red.*

asta a reieșit că Goegg, deși între timp a devenit celebru ca slujitor al lui Kossuth și, ca agitator al Ligii revoluționarilor, a adus o „contribuție de seamă”, nu a adus însă nici măcar destui golo-gani ca să acopere datoriile făcute pentru cheltuielile de călătorie. În această situație critică, agitatorii s-au văzut nevoiți să încerce o alianță cu Kinkel pentru a ajunge în mod onorabil la cele 1 000 l.st. La rîndul său, Kinkel vede în această alianță o ultimă posibilitate de a preîntîmpina divorțul definitiv de cele 1 000 l.st. Cu scopul tainic de a aduce la îndeplinire acest plan, Goegg a convocat pentru miine, 7 august, o adunare *generală* a emigranților la Schärttner, chipurile pentru a raporta despre grands oeuvres ¹⁾ ale sale. În realitate, pentru ca aclamațiile adunării să-l împingă într-o alianță cu Kinkel și cu cele 1 000 l. st. Dar n-o să izbutească.

Acum însă se profilează o a treia porcărie care ar avea ca prim rezultat, e drept, îndepărtarea ambelor părți — atît Kinkel cît și Goegg — de „comoară”. *Și anume, pe de o parte Eduard Meyer al nostru se agită ca banii să fie folosiți pentru editarea la Londra a unei mari weekly paper* ²⁾. Pe de altă parte, „criticul” Edgar Bauer numai ce a auzit de impasul în care se află cele 1 000 de l.st., că s-a și vîrit și el, solicitînd, prin intermediul lui Schily, Imandt, Schimmelpfennig etc., la rîndul său, banii pentru un ziar. Imandt și ceilalți consideră că aceasta e singura cale pentru a apăra banii de Kinkel și Goegg. Față de acești oameni Edgar Bauer pozează în „umoristul inofensiv”.

Despre ședința de astăzi voi primi o dare de seamă amănunțită, întrucît Imandt este acum M.L.C. ³⁾ Despre ședința din 3 crt. mai sînt de adăugat următoarele : după ce au terminat cu politica înaltă s-a ridicat cavalerul Schimmelpfennig și a declarat : unele persoane au suspectat-o pe Brüningk că este spioană, după părerea lui ei sînt niște calomniatori ordinari. Kinkel : în ceea ce-l privește, n-a făcut niciodată o asemenea declarație. (A făcut-o totuși față de afemeiatul Kamm ⁴⁾ din Bonn, oînd acesta a fost pe aici în trecere.) Willich, asupra căruia s-au îndreptat toate privirile, a tăcut chitic. *Techow* : Și mai josnic este oînd asemenea calomniile sînt colportate de oameni care timp de un an au beneficiat de ospitalitatea d-nei Brüningk. Ei ar avea, dimpotrivă, obligația să combată asemenea zvonuri ori de cîte ori le ajung la ureche. Toate privirile s-au îndreptat asupra lui Willich. Willich nu s-a mișcat, dar în tot timpul ședinței, în cursul căreia s-au spulberat atîtea

¹⁾ — marile opere. — *Nota trad.*

²⁾ — gazete saptaminale. — *Nota trad.*

³⁾ — membru al Ligii comunistilor. — *Nota trad.*

⁴⁾ Friedrich Kamm. — *Nota red.*

visuri „de aur”, a fost prezent ca expresie clasică a „conștiinței cătrănite”.

Dar destul pentru astăzi despre această porcărie.

Tocmai am primit de la Freiligrath scrisoarea pe care o anexez. din care rezultă că javra de Johnson nu vrea să audă de nimic. În cazul acesta nu mai știu cum să ies din încurcătură și situația devine oribilă.

Așadar, bravul Goegg îl invită pe Freiligrath ! Încă nu pot renunța la el, dar pînă la urmă nu vor avea încotro.

Salutări prichindelului ¹⁾.

Al tău

K. M

Astăzi nici urmă de scrisoare de la tine, căci este deja ora 2 după-amiază.

Îți trimit alăturat scrisori de la Cluss :

1. Din 20 iunie.
2. Din 4 iulie.
3. Din 8 iulie împreună cu circulara lui Kinkel.
4. Circulara lui Kinkel din 2 august.
5. Scrisoarea lui Kinkel către Huzel, Cincinnati, 6 aprilie.
6. Scrisoarea lui Hillgärtner către Huzel.
7. Scrisoarea lui Cluss din 22 iulie.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

49

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Am făcut o prostie. „Daily News” în Mail Table ²⁾ n-a indicat nici un vapor american pentru miercuri — m-am lăsat, așadar, ademenit de atît de fireasca trîndăvie duminicală pentru un comerçant ³⁾ —, iar azi văd dintr-un buletin comercial că poimiine

¹⁾ Ernst Dronke. — *Nota red.*

²⁾ — mersul vaporului postal. — *Nota trad.*

³⁾ — negustor. — *Nota trad.*

pleacă într-adevăr un vapor. Am început să lucrez ¹⁾, dar nimic nu e gata. Diseară vine Pindar la mine și chiar dacă l-aș expedia, mă îndoiesc că aș reuși să termin ceva în cele câteva ore pînă la închiderea poștei. Donc ²⁾ tu și eu ne-am ars. Dar nu mi se va mai întîmpla să dau crezare informațiilor comerciale din presa burgheză.

Al tău

F. E.

[Manchester, 9 august 1852]

Luni seară

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

50

Marx către Engels ¹⁴⁶ la Manchester

10 august 1852

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels !

În primul rînd îți trimit alăturat textul original al circularei secrete a lui Kossuth ³⁾.

Acum raportul : 1. ședința garanților de la 6 august, 2. adunarea din 7 august organizată de Goegg.

La punctul 1. Au participat : Kinkel, Willich, Reichenbach, Löwe von Calbe, Meyen, Schurz (Techow a lipsit de astă dată), Schimmelpfennig, Imandt, dacă au fost și alții nu știu. Era să-l uit pe Schärttner.

Kinkel a obținut în America și Elveția să fie ales al treilea membru necesar (Techow). Rămăsese doar să se determine participarea la alegeri a celor 12—15 garanți din Londra. După cum ți-am comunicat, aici nu a fost ales Techow ; ulterior el a declarat că nu poate să accepte această funcție deoarece pleacă în America.

¹⁾ Probabil la traducerea în limba engleză a articolului lui Marx „Carțiștii”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 365—374. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — Deci. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 86. — *Nota red.*

Kinkel a propus să se procedeze la o nouă alegere a celui de-al treilea membru și din nou a suferit un eșec.

Löwe von Calbe : *În primul rînd* : „Împrumutul german nu a reușit deoarece nu mai exista configurația politică (mai 1852¹⁴⁷) în condițiile căreia a fost proiectat și nici nu a fost realizată suma de 20 000 de dolari scontată”. *În al doilea rînd* : „Banii să fie restituiți comitetelor americane”.

Prima parte a moțiunii este adoptată, a doua respinsă.

Imandt : „Banii existenți, dacă ceilalți garanți din majoritate nu s-au răzgîndit, să fie folosiți la editarea unui ziar german la Londra”. „Reichenbach rămîne trustee¹⁾ al banilor !” „Să fie ales un comitet alcătuit din Reichenbach, Löwe și Schimmelpfennig, căruia *Kinkel* și *Willich* să-i predea lista garanților din America și Elveția : actualul comitet nu mai are nimic de-a face cu această chestiune ; noul comitet va informa garanții din celelalte țări de hotărîrile luate și le va cere părerea”.

Reichenbach sprijină propunerile lui *Imandt*, care au fost adoptate în întregime. *Kinkel* și *Willich* protestează, declarînd că nu este de competența exclusiv a garanților de a dispune de bani. Acest drept este rezervat numai donatorilor banilor, respectiv comitetelor financiare din America. — Sic transit gloria²⁾. *Willich* este mai hotărît ca oricînd să plece în America dacă reușește să-și facă rost de bani de drum.

La punctul 2. Adunarea convocată de ministrul de finanțe *Goegg*, întors din America fără finanțe.

Au participat : *Președinte* : „*Damm*” (încă nu s-a cărat în Australia), *Goegg*, *Ronge*, *Dr. Strauss*, *Sigel* celălalt³⁾, *Frank* (din Viena), *Oswald*, *Dralle* (toți aceștia sînt „agitatori”⁴⁾), *Kinkel*, *Schurz*, *Meyen*, *Willich*, *Imandt*, *Schily*, *Becker*, un *chelner* de la *Schärtner*, lumpenproletarul bețivan *Herweg* din Neuss, candidatul *Hentze* din Königsberg, *Garthe*, un *june* (necunoscut) din Viena.

Goegg deschide ședința, relatează despre activitatea sa în America, care a dus la crearea Uniunii revoluționarilor¹⁴⁸, act în urma căruia republica americană va fi jumulită pentru a se crea republica germană-badeneză, democraților americani li se va asigura victoria asupra whigilor etc. De altfel, modestul tînăr a susținut (și acest lucru i l-a confirmat candidatul în filozofie *Hentze*, de

¹⁾ — curator. — *Nota trad.*

²⁾ — Sic transit gloria mundi — așa trece gloria lumii. — *Nota trad.*

³⁾ Franz Sigel. — *Nota red.*

⁴⁾ Adică membri ai Asociației de agitație. — *Nota red.*

curînd sosit), că în America nemții din toate colțurile Germaniei sînt cu privirile ațintite asupra Londrei, pentru ca în momentul de mare însemnătate, cînd cei prezenți la adunare vor cădea unii în brațele altora, să izbucnească în urale frenetice, care vor găsi ecou în mii și mii de glasuri de peste ocean. De aceea cere ca adunarea să se constituie ca filială a Uniunii revoluționare, pentru a nu mai lăsa pe bieții compatrioți să se consume în așteptare.

Imandt mulțumește lui Goegg pentru informațiile sale asupra stării de lucruri din America. Propune, de altfel, să fie ridicată ședința, întrucît hotărîri poate lua numai o adunare generală și publică a emigranților.

Damm îi ia cuvîntul.

Kinkel : (Încă în timpul discursului elocvent al lui Goegg, sentimentalul poet-martir și-a vădit, dînd ochii peste cap, hotărîrea sa irevocabilă de a întinde brațele pentru împăcare.) Și el știe că Germania privește spre ei. El este dispus să strîngă mîna întinsă pentru împăcare. De dragul cauzei este gata să uite jignirea gravă care i s-a adus. Știe și el că în mîna lor stă nu numai eliberarea Germaniei, ci și transformarea radicală a Americii. Cîununa, a spus el, făcînd aluzie la învinuirea lui Ruge că ar fi „agentul principelui Prusiei”, se cuvine celui care se învinge pe sine. Totuși, la rîndul său, cere ca Uniunea revoluționară să garanteze și împrumutul său. Și cu „onorabilul” Willich el e în dezacord din punct de vedere politic, deși e de părere că ei doi, împreună, ar realiza lucruri mari.

Imandt : El apreciază smerenia creștinească a lui Kinkel, care a uitat că Ruge l-a făcut agent al principelui Prusiei și care, pătruns de dragoste pentru revoluție, a înăbușit în pieptul său înflăcărat indignarea care cu două luni înainte i-a dictat în prezența garanților (în mai) declarația solemnă : „ca bun republican trebuie să considere drept jignire propunerea de a activa alături de Ruge, becisnicul său calomniator, și ar prefera să renunțe la orice activitate politică decît să se împace cu ticălosul de Ruge”. Din smerenie creștinească Kinkel a golit pînă la fund paharul amar pe care i l-a preparat Fickler prin scrisorile sale cumplit de ofensatoare (într-una din aceste scrisori Fickler l-a numit „un curcan proțâpîit pe un morman de gunoi”) ; a devenit de o bunătate angelică — cum spun despre el prietenii lui Goegg că a fost întotdeauna — de vreme ce s-a hotărît să cadă în brațele rivalilor săi americani. E un lucru frumos „unirea” dintre domnii Kinkel și Goegg, căci, deși ea nu urmărește altceva decît ca primul să poată păstra, cu ajutorul celui de-al doilea, administrarea fondurilor împrumutului, iar cel de-al doilea să încapă și el, cu ajutorul primului, în

această administrare, totuși, datorită împăcării acestor doi bărbați eminenți, se va ajunge și la împăcarea partidelor politice din întreaga lume, constituționalistul va întinde mina republicanului și socialistul va întinde mina republicanului, iar proletarul nu va mai fi exploatat de burghez, într-un cuvânt toți se vor îmbrățișa și vor striga ura! Faptul că, în pofida alianței sale cu „onorabilul” Willich, Kinkel a declarat în America că pentru el proletariatul este carne de tun (așa cum odinioară s-a entuziasmat la Bonn și la Köln pentru Cavaignac) nu are nici o importanță. Cel mult ar mai fi de lichidat o bagatelă, și anume ca lui Kinkel, precum și tuturor celor care, în loc să studieze deosebirea dintre diferitele partide, în loc să studieze și să apere interesele acestora, sporovăiesc confuz ca niște zănatici, despre unirea elementelor contradictorii, să i se poată reproșa o totală lipsă de principialitate etc. De altfel îl face pe Kinkel atent că el poate încheia acorduri cel mult în numele său, nu însă și în numele tuturor garanților. În sfârșit Imandt a propus să fie lăsată în pace Uniunea revoluționară din America și să se meargă acasă. După aceea Imandt a plecat.

Incidente. Damm l-a întrerupt tot timpul pe I[mandt] și a vrut să ia cuvântul. Bețivanul de Herweg — fiind renan, crede că dacă e de față Imandt, e de datoria lui să-l aprobe — și-a tot îndreptat pipa în chip de lorgnion spre asistență, în timp ce I[mandt] vorbea despre „marii bărbați”. Pictorul Franck s-a ridicat indignat când s-a pomenit de proletari și a spus: „Nu mai pot suporta. Behăi”. I[mandt] i-a răspuns că așa fac și alte animale, la care Franck a șters-o. Kinkel a negat că a spus „carne de tun”. I[mandt] a povestit întreaga istorie cu Schnauffer și cu „Wecker”, la care K[inkel] a tăcut. L-a întrerupt și când a venit vorba de Cavaignac: „Cetățene Imandt, când a apărut «Bonner Zeitung»?” I[mandt]: Puțin îi pasă dacă a apărut înainte sau după insurecția din iunie¹⁴⁹. El a citit cu propriii săi ochi.

Incheiere. Ședința a durat două ore. Goegg a implorat să se adere cel puțin provizoriu la Uniunea revoluționară. Junele din Viena, amintit mai sus, a declarat „trădător de patrie” pe oricine ar ezita chiar și o oră să adere. Totuși, după ce toate, dar absolut toate propunerile au fost respinse cu majoritate de voturi, asistența a plecat acasă fără să fi întemeiat o filială a Uniunii revoluționare americano-euro-peano-australiene.

Al tău

K. M.

51

Engels către Marx ¹⁵⁰

la Londra

Dragă Marx,

Pentru astă-seară mi s-au promis 2 l.st., date cu împrumut mai de mult; dacă le primesc, ți le trimit chiar mâine prin mandat postal și-ți și scriu mai amănunțit.

Cum nu am mai auzit absolut nimic de la Weyd[emeyer] și, potrivit scrisorilor lui Cluss, se pare că în cele din urmă materialele ¹⁾ tot au fost trimise, poate că ar fi bine să întrebăm la Edwards & Co. din Liverpool dacă nu au primit vreun colet. Dacă în continuare nu află nimic (aseară vaporul încă nu sosise), aș putea să mă interesez eu.

Potrivit celor relatate de tine se pare că prin hotărârile din 3 [august] d-lui Kinkel i-au fost pînă una alta suflați banii ²⁾. În felul său, d-l Imandt devine tot mai de nădejde. C'est drôle, quand un Schapper nous échappe, un Imandt est toujours sûr de revenir à nous ³⁾. În orice caz este un deus minimorum gentium, canis domesticus communismi germanici ⁴⁾ și ca atare folositor, pentru că am învățat acum să ținem din scurt asemenea omuleți.

Mare trebuie să fi fost frământarea nobilului Willich după ce, prin despărțirea de coffre-fort ⁵⁾ a emigrației, a plesnit ultimul cerc care mai ținea laolaltă doagele nobilei sale conștiințe. De altfel a comunicat, evident, de mult oiracilor săi de peste ocean venirea sa, deoarece, pe baza unei scrisori importante de la Willich, ei au și convocat mari adunări generale extraordinare. D-l Willich va deveni acolo șef al loafers ⁶⁾ și huliganilor, găsind astfel un prilej straniu de a se evidenția. Pe de altă parte, îl întilnește acolo și pe dușmanul său de moarte, Schramm ⁷⁾; vor fi niște scandaluri de toată frumusețea.

E într-adevăr grozav că d-l Kossuth a și reușit să pună companiile să facă instrucție și că Napoleon-Sigel face pe majurul.

¹⁾ Exemplarele publicației „Revolution” cu lucrarea lui Marx „Oprește brumar al lui Ludovic Bonaparte”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 86—88. — *Nota red.*

³⁾ — E nostim atunci cînd ne scapă un Schapper, poți fi sigur întotdeauna că un Imandt se întoarce la noi. — *Nota trad.*

⁴⁾ — zeu al oamenilor modești, ciine de casă al comunismului german — *Nota trad.*

⁵⁾ — casa de bani. — *Nota trad.*

⁶⁾ — haimanalelor. — *Nota trad.*

⁷⁾ Conrad Schramm. — *Nota red.*

Acest K[ossuth] este totuși un șarlatan nemaipomenit ; faptul că Cluss l-a alungat din America ¹⁵¹ este una dintre cele mai formidabile lovituri ale acestuia.

În altă ordine de idei, mă apuc în curînd de campania din Ungaria și încă în săptămîna asta îi scriu direct lui Brockhaus. Dacă nu va avea încredere în talentele mele militare, voi pregăti cîteva articole de specialitate pentru „Gegenwart”, unde va putea să aprecieze dacă sînt reușite sau nu. Legătura lui Dronke cu Brockhaus prinde foarte bine și trebuie folosită. Pînă la urmă Br[ockhaus] este unul dintre editorii cu care te poți înțelege cel mai bine. Nous allons voir ¹⁾.

Articolul pentru Dana ²⁾ am fost nevoit să-l întrerup joia trecută ; săptămîna aceasta, în schimb, mă voi strădui să scriu, dacă va fi posibil, două. Aștept de la tine cite ceva și despre Anglia. Săptămîna trecută nu prea a putut fi vorba de lucru. În timpul cît a fost D[ronke] aici am neglijat multe din treburile mele ; acum intru treptat iarăși pe făgașul normal.

Salutări soției tale și copiilor.

Al tău

F. E.

[Manchester] 16 august 1852

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

52

Marx către Engels ¹⁵² la Manchester

19 august 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels !

Prin Dronke am primit 10 șilingi și ieri prin poștă 2 l.st. Pe cît de bineveniți sînt banii, pe atît de ennuyant ³⁾ îmi este că

¹⁾ — Vom vedea. — *Nota trad.*

²⁾ Este vorba de seria de articole „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. (Vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ — penibil. — *Nota trad.*

te strîmtozezi pentru mine și încă într-un moment cînd tu însuși stai plus ou moins ¹⁾ prost cu finanțele.

Pentru războiul din Ungaria ar fi bine dacă ai consulta și :
 „The fortress of Komarom (Comorn) during the War of Independence in Hungary. By *Colonel Sigismund Thaly*. Translated (din germană) by William Rushton. James Madden, Leadenhead Street” [1852].

Dintre scrierile despre arta militară, dacă tot vrei să studiezi temeinic toată filiera, îți mai citez și următoarele pentru cazul că una sau alta ți s-ar părea poate că merită să o procuri :

Carrion-Nisas : „Essai sur l'histoire générale de l'art militaire etc”. Paris 1824.

Kausler : „Kriegsgeschichte aller Völker”. Ulm 1825, „Wörterbuch” und „Atlas der Schlachten”. 1825 und 1831. (Singurele două manuale generale de istorie a războiului. Se pare că sînt slabe.)

Guérard : „Encyclopädie der Kriegskunst”. 2. Aufl. Wien 1833.
 „Handbibliothek für Offiziere über das Ganze der Kriegslehre für Eingeweihte und Laien” von einer Gesellschaft preussischer Offiziere. Berlin 1828.

J. A. M-r (Millerbacher) : „Das Kriegswesen der Römer, nach antiken Denkmälern” geordnet von *Ottenberger*. Prag 1824.

Löhr : „Das Kriegswesen der Griechen und Römer”. 2. Aufl. Würzburg 1830.

Blesson : „Geschichte des Belagerungskriegs”. Berlin 1821.

Hoyer : „Geschichte der Kriegskunst”. Göttingen 1797.

Chambray : „Die Veränderungen in der Kriegskunst von 1700—1815”. Deutsch. Berlin 1830.

Stenzel : „Geschichte der Kriegsverfassung Deutschlands, besonders im Mittelalter”. Berlin 1820.

Barthold : „George v. Frundsberg”. Hamburg 1833.

De la Cluss au sosit astăzi scrisori pe care ți le voi trimite de îndată ce vor lua cunoștință de ele Lupus și Liga.

În ce-l privește pe Weydemeyer, Cluss scrie după cum urmează :

„Ca răspuns la demersurile mele, W[eydemeyer] mi-a scris de curînd că trebuie să se țină în mod serios de capul lui Korff, care pretinde că a trimis cele 50 de «Brumaires» ²⁾. W[eydemeyer] are cred, de încasat ceva bani de la Korff, din care cauză l-a însărcinat

¹⁾ — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

²⁾ Este vorba de lucrarea lui K. Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

să expedieze el broșurile, respectiv să suporte cheltuielile de francare. Celelalte 300 de exemplare... încă nu au fost trimise... El pretinde că 500 de exemplare mai sînt reținute ca zălog de tipograf, că încă nu a putut să le răscumpere... Să-l ajut cu *bani*, pe de o parte, *nu pot* pentru moment sub nici un motiv, pe de altă parte nici nu *vreau*, chiar dacă aș putea. Întotdeauna mi s-a spus că atît și atît poate acoperi totul, și întotdeauna cînd suma era procurată, n-a folosit la nimic... Cînd a început să apară revista «*Revolution*» s-a vorbit de încredere și de trimiterea grabnică a unor avansuri. Am trimis imediat 10 d[olari], bani pentru plata unor abonamente, pe care, se înțelege, după aceea tot eu i-am pierdut... Mai tîrziu s-a spus că revista trebuie sprijinită și în acest scop să procur 20 de dolari, fără întîrziere le-am pus la dispoziție 15 dolari de la mine personal și 3 dolari pentru abonamente = 18 dolari. *În loc sa fie folosiți pentru editarea în continuare a revistei*, ei au servit pentru achitarea vechilor prostii, adică a primelor două numere, scoase de florile marului. A venit «*Brumaire*», W[eydemeyer] era desperat. I-am spus că dau numaidecît 25—30 de dolari dacă cu asta se pot aranja lucrurile, în caz contrar să-mi restituie manuscrisul. A răspuns: trimite 25 de dolari; i-am trimis. După cîtva timp iese la iveală ca din banii existenți se pot tipări numai 500 de exemplare; am ripostat că asta nu se poate și l-am întrebat cît trebuie să mai dau ca să se tipărească 1 000 de bucăți. 20 de dolari a fost răspunsul. A doua zi banii erau pe drum. Acum e rîndul poeziilor ¹⁾, ele urmau să fie tiparite la New York; cînd am insistat să se termine cu vorbaria și să se înceapă tipărirea, mi s-au înapoiat poeziile, fiindcă din păcate încă nu puteau fi tipărite la New York. Imediat le-am dat 1 tipar și la legat, plătind aproximativ 15 dolari (400 de exemplare) și în cea mai mare grabă le-am trimis pentru a fi difuzate la festivalul societăților corale care tocmai avea loc la N[ew] Y[ork]. *Un singur* colportor s-a ocupat însă de vînzarea lor și a plasat realmente 60 (!) de exemplare. Tipărirea celei de-a doua mii (am păstrat zațul), pentru care Weydemeyer îmi promisese să procure banii și chiar mă anunțase că îi are, a căzut, bineînțeles, baltă, după cum toată treaba de care s-a ocupat nu a înaintat, pare-se, de atunci nici cu un pas. Am să-i scriu lui W[eydemeyer] că, întrucît și eu particip bănește la această afacere, doresc ca voi să folosiți acești bani în Europa pentru alte publicații în interesul partidului sau în vreun alt mod

¹⁾ F. *Freiligrath*. „Lui Joseph Weydemeyer” (epistola I și II). — *Nota red*

la aprecierea *ta* ; prin urmare din cota-parte ce mi se cuvine la toate, să nu se mai trimită nici un fel de bani în America. La poezii particip numai eu, așa că în privința lor votul meu este hotărâtor. N-am să-l slăbesc pînă nu-mi trimite materialul" ¹⁵³.

Oare nu-i aceasta întru totul o a doua ediție a aventurii noastre din Bruxelles-Westfalia ?¹⁵⁴ Săptămîna trecută i-am scris lui F. Streit din Koburg, care e și el de meserie, în legătură cu retipărirea lui „Brumaire" ¹⁵⁵.

Apropo. Numărul 15 ¹⁾ a apărut în „Tribune". — Ca variație, Heinzen figurează acum la St. Louis ca „aristocrat al spiritului" (textual). El se ocupă cu rumegarea fără noimă a ideilor lui Feuerbach-Stirner, pe care le cunoaște din auzite, și pentru că Uniunea revoluționară e în agonie, „aristocratul spiritului" are de gînd să înființeze o uniune „umanistă".

În completare trebuie să-ți mai comunic :

Pe data de 3 a avut într-adevăr loc divorțul formal dintre Kinkel și coffre-fort ²⁾. Reichenbach a depus banii pe numele său la Banca Angliei.

La această ședință Kinkel s-a prefăcut că nu știe nimic de mitingul anunțat de Goegg și l-a invitat în mod public pe Imandt să citească cu glas tare invitația pe care a primit-o. Dar în ziua de 6, Goegg, adresîndu-se lui K[inkel], a spus : „Potrivit înțelegerii pe care am avut-o cu dv. acasă la dv.". Willich nu era de față.

Candidatul Hentze a întărit tot ce a spus cu cuvintele : „Eu, ca doctor în filozofie, știu asta". Goegg a explicat în ce fel a sa Uniune revoluționară : 1. constituie un sprijin pentru germanii din America ; 2. poate influența politica americană prin efectul pe care îl are asupra alegerilor și îmboldi Statele Unite la o politică intervenționistă. Și în ceea ce privește partea materială începutul e făcut ; cotizații săptămînale de un cent, cutii pentru colectă în toate cîrciumile. Gottfried s-a declarat de acord cu toate. A fost doar de părere că cotizațiile în dolari sînt mai bune decît cele în cenți, deoarece în America nimeni nu are destul spirit de sacrificiu patriotic pentru a sta să numere cenții. De asemenea a fost împotriva cutiilor pentru colectă.

Privindu-l fix pe Imandt, marele Kinkel a declarat : „În pofida tuturor calomniilor care au fost răspîndite pe socoteala mea, pot

¹⁾ F. Engels. „Revoluție și contrarevoluție în Germania". Art. XV. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 88—92. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — casa de bani. — *Nota trad.*

păși cu fruntea *sus* și spune că n-am vorbit de rău pe nici unul, absolut pe nici unul dintre concetățenii mei exilați“.

Rezultatul : Întrucît Kinkel nu putea aduce drept zestre bani, ci numai prețioasa sa persoană, aceasta a fost disprețuită, cu toată ploconeala și servilitatea sa. Cei 8 urmași ai săi s-au organizat pe cont propriu ca Uniune revoluționară, fără să-l poftască și pe Kinkel să participe. *Le malheureux* ¹⁾ !

Se spune că Schmolze, dintr-o familie de pictori, ar fi făcut o serie de caricaturi strașnice : Kinkel ca regele Lear și Willich ca bufon ²⁾. De asemenea o caricatură în care Willich, reprezentat ca leneș, stă într-un pom fructifer și d-na Schärttner scutură pomul ca animalul să cadă din el.

Willich a avut proasta inspirație să aplice ostracismul său și cinstitudinii bătrîilor „Schily” și să-l scoată din Bündchen ¹⁵⁶ din pricina unor infracțiuni iluzorii. Sch[ily] a făcut apel la o adunare generală. Astăzi are loc judecata de apoi. Sch[ily], la rîndul său, îl acuză pe W[illich] de „*demență evidentă*” și ca dovadă va citi astă-seară și o scrisoare din Liverpool, de la Heise, așa-zisul prieten al lui Willich, în care H[ei]se, îl declară pe *Willich bolnav mintal*.

Săptămîna trecută n-a lipsit mult ca amicul Jones să-și vadă ziarul ³⁾ ducîndu-se de ripă. Deficit săptămînal. Dispută cu Comitetul ¹⁵⁷ și cu cei 2 cetățeni care i-au avansat pînă acum banii. Salvare neașteptată. MacGowan a preluat tipărire, acoperă deficitul săptămînal și Jones locuiește acum în localul redacției vechiului „Northern Star”. MacGowan l-a dat afară pe Harney și dobitocul cumpărase de la el pentru 40 l.st. vechiul „Star”.

În Franța, după cum anunță „Gazette agricole”, recolta viitoare prezintă un deficit de $\frac{1}{3}$ below the average ⁴⁾, ceea ce, după J. B. Say, pentru Franța înseamnă *famine* ⁵⁾ ¹⁵⁸. În Germania recolta e medie. În Anglia a și început să se scurgă aurul de la Banca Angliei pentru cumpărarea de cereale. Totodată speculă nebună în City. Săptămîna trecută s-au înregistrat falimente la Stock Exchange ⁶⁾. În sfîrșit, în America de Nord, după cum văd în „New York Herald”, cea mai deșănțată speculă la railways, banks ⁷⁾, construcții de clădiri, extindere nemaipomenită a sistemului de

¹⁾ — Nenorocitul ! — *Nota trad.*

²⁾ Personaje din tragedia lui Shakespeare „Regele Lear”. — *Nota red.*

³⁾ „The People's Paper”. — *Nota red.*

⁴⁾ — sub medie. — *Nota trad.*

⁵⁾ — foamete. — *Nota trad.*

⁶⁾ — bursă. — *Nota trad.*

⁷⁾ — căi ferate, bănci. — *Nota trad.*

credit etc. Oare nu înseamnă asta approaching crisis? ¹⁾ Revoluția ar putea veni mai curînd decît dorim. Nimic mai rău pentru revoluționari decît să fie nevoiți să se îngrijească de piine.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tiparește după manuscris
Tradus din limba germană

53

Engels către Marx ¹⁵⁹ la Londra

[Manchester, 24 august 1852]

Dragă Marx,

Astă-seară va fi tradus sfîrșitul articolului tău ¹⁶⁰, mîine sau joi va fi gata articolul despre Germania ²⁾. Charles ³⁾ a plecat pentru cîteva zile, și am foarte mult de lucru la birou, așa că seara sînt adesea complet năuc.

Îți mulțumesc pentru materialele de istorie militară ⁴⁾. N-ai putea să cauți ocazional la British Museum dacă nu există acolo : 1) „Oestereichische militärische Zeitschrift” de la 1848 încoace ; 2) „Militär-Wochenblatt” pentru Prusia, „Wehr-Zeitung” din Berlin, 3) și alte periodice militare, mai ales reviste, — de asemenea franțuzești — începînd din 1848 ? Poate există și o colecție de „Allgemeine Zeitung” din Augsburg, în special de la 1850 încoace. Aceste materiale îmi sînt foarte necesare și pe cît posibi! mi-aș face timp să le tocesc la Museum, cînd voi ajunge la această perioadă.

Fragmentul din scrisoarea lui Cluss ni-l arată pe père ⁵⁾ Weydemeyer într-o lumină și mai westfalică decît ne-am fi putut aștepta. Bielefeld tout pur ⁶⁾. Asta întrece orice măsură.

¹⁾ — o criză apropiată. — *Nota trad.*

²⁾ Pentru seria de articole „Revoluție și contrarevoluție în Germania” (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ Charles Roesgen. — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 96. — *Nota red.*

⁵⁾ — tata. — *Nota trad.*

⁶⁾ — get-beget. — *Nota trad.*

Sfârșitul lui Johann Gottfried e foarte satisfăcător. Nobilului bărbat nu-i mai rămîne decît conștiința neconsolată că și-a făcut datoria și a sporit stock of bullion¹⁾ al Băncii Angliei. În afară de toate celea, și documentul „Morning Chronicle”, pe baza căruia și-a legat noua sa dată de eliberare a lumii de un fapt sigur, inevitabil, și nu de crize comerciale nesigure, se dovedește a fi fictiv !

Farsa Willich-Schily trebuie să fi decurs în mod amuzant. Pauvre²⁾ Willich, cît de des și-o fi dorind el, hărțuit cum e de toți acești filistini, să se regăsească în societatea lui Wolff cel roșu !³⁾

Așadar, steaua libertății⁴⁾ a lui Harney a apus, sucombînd ?

Se pare, într-adevăr, că criza se apropie, chiar dacă recenții falitiți au fost doar precursorii. Din păcate, recolta din nord-estul Germaniei, din Polonia și Rusia pare pasabilă, în unele locuri chiar bună. Vremea bună din ultima perioadă a avut și aici influență. Dar Franța n-a scăpat de pacoste, și asta este deja mult. Mica panică pe piața financiară pare-se că a trecut, Consols și Railwayshares⁵⁾ urcă din nou rapid, money is easier⁶⁾, iar specula încă se mai face în egală măsură cu Corno, Cotton, Steamboats, Miningoperations⁷⁾ etc. Specula cu bumbac devine însă foarte riscantă ; cu toate că recolta se anunță pînă acum excepțională, prețurile cresc încontinuu numai din pricina consumului mare și a posibilității unei scurte perioade de lipsă de bumbac pînă la sosirea noilor stocuri. De altfel nu sînt de părere că de astă dată criza va fi precedată de o speculă febrilă, de largi proporții, și dacă altminteri împrejurările sînt favorabile, cîteva știri proaste din India orientală, o panică la New York etc. vor dovedi foarte curînd că destui cetățeni onorabili au practicat pe sub mină tot felul de escrocherii. Și aceste vești proaste, decisive, de pe piețele suprasaturate doar trebuie să sosească curînd. În China și Indiile orientale se trimit fără întrerupere cantități masive de mărfuri, și totuși veștile venite de acolo nu sînt prea bune ; Calcutta este decidedly overstocked⁸⁾ și pe ici pe colo dau faliment native dealers⁹⁾. Nu cred că perioada de prosperitate să dureze mai mult decît pînă în octombrie sau noiembrie — chiar și Peter Ermen începe să fie îngrijorat.

¹⁾ — rezerva de aur. — *Nota trad.*

²⁾ — sârmanul. — *Nota trad.*

³⁾ Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

⁴⁾ „The Star of Freedom”. — *Nota red.*

⁵⁾ — rentele consolidate și acțiunile căilor ferate. — *Nota trad.*

⁶⁾ — bani lichizi se găsesc mai ușor. — *Nota trad.*

⁷⁾ — cereale, bumbac, vapoare, întreprinderi miniere. — *Nota trad.*

⁸⁾ — incontestabil suprasaturată de mărfuri. — *Nota trad.*

⁹⁾ — negustori băștinași. — *Nota trad.*

De altfel, de intensitatea crizei depinde în mare măsură dacă ea va duce imediat la o revoluție, adică în 6—8 luni. Recolta proastă din Franța face impresia că acolo trebuie să se întâmple ceva; dar dacă criza devine cronică și recolta se dovedește a fi pînă la urmă ceva mai bună decît era de așteptat, mai poate să dureze pînă în 1854. Eu mărturisesc că aș vrea să mai am un an pentru tocit, mi-au mai rămas multe de studiat.

Australia este și ea o piedică. În primul rînd direct din cauza aurului găsit acolo și a încetării tuturor celorlalte exporturi ale ei, precum și a intensificării, din această cauză, a importului de tot felul de commodities¹⁾, apoi din cauza plecării de aici a surplusului de populație, at the rate of 5 000 a week²⁾. California și Australia reprezintă două cazuri care nu au fost prevăzute în „Manifest“ : crearea unor noi și mari piețe din nimic. Va trebui să ținem seama de aceasta.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

54

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 27 august 1852
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic !

O dată cu prezenta primești :

1. Scrisoarea lui Massol adresată mie. Omul asupra căruia își exercită influența este Proudhon și cartea pe care o socotește rodul fericit (!) al acestei influențe este ultima carte a lui Proudhon despre Ludovic Bonaparte³⁾. Despre aceasta îți voi scrie într-o viitoare scrisoare.

¹⁾ — mărfuri. — *Nota trad.*

²⁾ — în proporție de 5 000 pe săptămînă. — *Nota trad.*

³⁾ P. J. Proudhon. „La révolution sociale démontrée par le coup d'état du 2 décembre“, Paris 1852. — *Nota red.*

2. Scrisoarea lui Cluss din care ai primit deja un fragment ¹⁾).

3. Scrisoarea cit se poate de interesantă a lui Jakob Huzel despre Godofredum ²⁾).

4. O mizgălitură a lui Goegg în „Schweizerische Nationalzeitung“.

5. și 6. „Un proiect de acord cu privire la o uniune” între Kinkel, Willich și Goegg. O circulară a primilor doi domni adresată comitetelor și garanților lor americani.

Și una și alta nu sînt decît un strigăt de desperare al d-lor Kinkel-Willich. Ei vor : 1. să-l îndepărteze de sfîntul Graal ¹⁶¹ pe inflexibilul Reichenbach ca să dea o întrebuintare „rapidă” banilor.

2. Deoarece Kinkel nu mai are în spatele său o armată, el vrea să intre, avînd în spate cele 1 000 l.st., în așa-numita Uniune revoluționară, de la care așteaptă, în semn de recunoștință, să-l aleagă în comitetul ei suprem.

3. Willich, a cărui poziție a devenit intenabilă și care stă ca pe jăratîc, vrea să plece în America imediat după ce, cum spune el, „va rezolva încă o sarcină”. Această sarcină este ca, predînd cele 1 000 l.st. Uniunii revoluționare și intrînd în Uniune, să-și „pregătească” în America o existență parazită de cavaler trîndav.

Rîndul viitor mai mult. Salut !

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. 1,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

55

Marx către Engels ¹⁶² la Manchester

30 august 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels !

Din documentele pe care ți le-am trimis ai văzut cum manevrează Kinkel-Willich. Ei ignorează destituirea lor de către garanții din imediata lor apropiere și încearcă să obțină prin viclenie fiecare vor

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 96—98. — *Nota red.*

²⁾ Gottfried Kinkel. — *Nota red.*

în parte, din care cauză *Schurz* a și plecat după data de 12 în America. (El mai are încă un scop, și anume să creeze acolo pentru „Amicii luminii”¹⁾ grădinițe de copii.) Ceea ce îi interesează pe acești domni este să ajungă în sfârșit la *administrarea fondului*, de care amenință să se dezică dacă nu li se face pe plac. Acesta este point urgent¹⁾. Ei au tocat 200 l. st., cheltuială care cu greu le-ar fi aprobată aici. Așa se explică încercarea de a primi din America direct și cât mai „rapid” înputernicirea de a cheltui banii sau de a atrage un al treilea membru pentru a putea acționa în calitate de comitet constituit. Ei au ticluit în felul lor lucrurile în mod abil. Mai întâi au trimis documentele în America și Elveția, în *spatele* garanților de la Londra. Apoi li le-au înmînat pe data de 26 (deși erau date din 11 și 12) cu observația că tăcerea va fi considerată drept aprobare.

Dar întrucît majoritatea garanților din America și din Elveția ar putea vota contra lor, ei au convocat pe ascuns la Anvers pentru 14 sau 15 septembrie o adunare a garanților binevoitori lui Kinkel, pentru a se pune astfel la adăpost printr-o hotărîre a unui congres fictiv.

Care sînt organizațiile „puternice” din Germania, cu care ei se laudă, vei vedea din următoarele.

Știi că Gebert a plecat, *chipurile*, în America. Tout le monde le croit²⁾. Însă lucrurile s-au petrecut după cum urmează.

Kinkel-Willich au trimis la începutul acestei luni un emisar în Germania, id est³⁾ pe bețivanul de *Gebert*, calfă de croitor. La Magdeburg el a adunat o așa-zisă comunitate comunistă; consfătuirile au durat 3 zile consecutiv, au participat 26—30 de membri; președinte era un oarecare *Hammel*; Marx și Engels au fost combătuți cu multă îndîrjire; după cîteva probleme administrative și organizatorice s-a ajuns la problema: cum și în ce fel s-ar putea înființa o tipografie? S-a găsit un biet tipograf care avea o tipografie la Magdeburg sau în împrejurimile Magdeburgului și s-a încheiat un contract cu el. Ca atare, el a pus la dispoziția propagandei localul său, menținîndu-se vechea firmă. Pentru asta i s-au plătit pe loc 100 de taleri și o poliță pentru 350 de taleri plătibili la sfîrșitul anului, socotind din momentul de față.

Poliția era la curent cu totul chiar din momentul plecării lui Gebert și l-a urmărit în permanență. Ea avea un informator la adunarea bătărilor de la Magdeburg. Pe Gebert voia să-l aresteze abia după ce-și va îndeplini misiunea și va compromite cît mai

¹⁾ — mobilul. — *Nota trad.*

²⁾ — Toată iumea crede așa. — *Nota trad.*

³⁾ — și anume. — *Nota trad.*

multe persoane. Această afacere este foarte neplăcută pentru arestații noștri din Köln. Dacă Gebert va fi arestat etc., cred că ar fi momentul pentru a denunța în mod public toată banda și a pune publicul în gardă împotriva lor, care, sub paravanul unei pseudo-agitații și pentru a-și da importanță, din ascunzătoarea lor sigură fac jocul guvernelor germane, îndeosebi al celui prusian. Am încunostințat imediat pe cei de la Köln. Cum am aflat toate astea nu-ți pot comunica decât *verbal*. Și secretul poștal este aici ceva problematic.

Willich a decăzut complet. Nimeni nu mai vrea să-i acorde vreun împrumut pe bază că în curînd va izbucni revoluția. Prietenul său Schärttner i-a declarat acum cîteva zile coram publico ¹⁾ că de acum încolo trebuie să pună capăt mîncării și băuturii „*pe gratis*”. Willich s-a făcut roșu ca un rac și neînduplecatul Schärttner l-a obligat să traducă pe loc teoria în practică și să plătească cu bani peșin meniul pe care tocmai îl consumase. Un anumit suport, deși nu îndestulător, Willich îl găsește în relațiile amoroase cu gazda sa, o filistină bătrînă. Și acest lucru a devenit de notorietate publică. Nimeni nu mai crede în ascetismul acestui Sancho Panza. Cînd scrie, à la Johann etc. ²⁾, „vremea condeului a trecut, a venit vremea spadei”, ultima parte a tiradei înseamnă în plain German ³⁾ : „a venit vremea *cerșitului*” (des Fechtens) ⁴⁾.

Techow, generalul revoluției, pleacă abia peste cîteva zile în Australia cu madam Stirner ⁵⁾ și logodnica sa. După cum știi, aici locuiește de mult timp la d-na Stirner. La un moment dat a sosit însă logodnica lui, o persoană bogată. Aflînd de sosirea ei, madam Schmidt a declarat că renunță la el. Dar cînd logodnica a prins de veste că Techow a trăit cu madam Schmidt, ea a declarat că nu mai vrea să știe de el și l-a chemat pe logodnicul ei *de rezervă*, un fermier din Prusia orientaiă. Cu toate acestea Techow locuiește în casa ei, iar logodnicul (celălalt) la o depărtare de o oră de Londra. Sărmanul Buridan-Techow !

Acum cîteva zile Pyat (Felix) a convocat la o adunare pe francezii solidari cu el și le-a prezentat un program care acum urmează să fie publicat. Bineînțeles, în el era vorba și de „dumnezeu”. Unul dintre cei prezenți a protestat, invocînd că „dumnezeu” n-are ce căuta într-un program revoluționar. Pyat, potrivit principiului suveranității poporului, a pus chestiunea la vot. „Dumnezeu” a trecut cu o majoritate de 7 voturi. L'être suprême est sauvé

¹⁾ — în auzul tuturor. — *Nota trad.*

²⁾ Gottfried Kinkel. — *Nota red.*

³⁾ — în germană curată. — *Nota trad.*

⁴⁾ Joc de cuvinte : *fechten* înseamnă a lupta, dar și a cerși. — *Nota red.*

⁵⁾ Numita aici după pseudonimul literar al soțului ei. — *Nota red.*

encore une fois¹⁾). Înainte se spunea : dumnezeu nu-și părăsește slujitorii. Acum se spune : slujitorii nu-l părăsesc pe dumnezeu. O mină spală pe alta.

Generalul Vetter dispăruse cîțva timp din Londra. Nimeni nu știa unde a plecat. Misterul s-a lămurit. Vetter voiaja cu un pașaport american, în care figura ca pictor, împreună cu amanta sa, o cîntăreață, o anume Ferenczi. El trecea drept artist. Ea dădea concerte în toate localitățile mai importante și astfel a ajuns el de la Genua și Milano pînă la Roma, Neapole și Palermo. Avea passwords²⁾ și recomandări de la Mazzini-Kossuth. În felul acesta îi erau accesibile societățile secrete din Italia, în timp ce a sa ostensibile trade³⁾ i-a dat posibilitatea să pătrundă în cercurile mai înalte. De cîțva timp s-a înapoiat aici și a prezentat un raport în fața Comitetului central „european”¹⁶⁴. (Nota bene : Darasz a murit și a fost înhumat săptămîna trecută.) Spre marea mîhnire a „cucernicului” Mazzini, el cuprinde în rezumat următoarele : Italia a devenit întru totul materialistă. Acolo se vorbește doar despre comerț, afaceri, mătăsuri, uleiuri și alte deșertăciuni pămîntești. Burgheziî calculează cu o precizie înspăimîntător de prozaică pierderile suferite prin revoluția din martie și nu au alt gînd decît să le recupereze în prezent. Cît privește inițiativa insurecțională, ei sînt fericiți s-o lase pe seama francezilor, acest popor frivol și senzual. Singurul lucru de care se tem este ca francezii să nu se grăbească prea tare.

Poți să-ți inchipui, dragul meu, ce trăsnet pentru arhanghelul Mazzini. Generalul Vetter, gata numit comandant suprem al forțelor armate Mazzini-Kossuthiene, le-a declarat că, dacă lucrurile stau așa, el nu are ceva mai bun de făcut decît să plece cu amanta sa în America. În cele din urmă nenorocitul de Mazzini s-a înțeles cu Kossuth să binevoiască să lase pe seama francezilor inițiativa insurecției⁴⁾.

Dar nu pe seama vile multitudine⁵⁾, ci a lui Bonaparte.

De la Paris mi se scrie despre asta printre altele :

„Kiss, trimisul lui Kossuth, a intrat aici în legătură nu numai cu orleaniștii, ci și cu bonapartiștii. Kiss îi cunoaște pe fiii lui Jérôme⁶⁾). Sprijinindu-se pe această cunoștință convențională, i-a împuiat capul lui Kossuth să încheie cu guvernul francez un acord în favoarea Ungariei. Fantezistul agitator a căzut în cursă și în

¹⁾ — Ființa supremă a fost salvată încă o dată. — *Nota trad.*

²⁾ — parole. — *Nota trad.*

³⁾ — pretinsă profesie. — *Nota trad.*

⁴⁾ Pasajul începînd cu cuvintele : „Italia...” și pînă la : „inițiativa insurecției” în original în limba franceză. — *Nota trad.*

⁵⁾ — mulțimii detestabile. — *Nota trad.*

⁶⁾ Jérôme Bonaparte. — *Nota red.*

acest scop l-a trimis pe Kiss înzestrat cu *guldeni* încoace la Paris. Kiss se distrează în cafenele și în *alte* localuri, face din când în când anticameră la Pierre Bonaparte, îi îndrugă acestuia verzi și uscate, înaintează rapoarte splendide lui Kossuth, și nu mai există nici un dubiu în ceea ce privește eliberarea Ungariei. Acești revoluționari par excellence ¹⁾ trimit agenți pentru a încheia cu «*liranul*» un pact pe viață și pe moarte”.

Mais ce n'est pas tout ²⁾.

Dintr-o sursă sigură știu că bătrînul smintit Lelewel și Thadeuzs Gorzowski au fost aici în numele „Centralizării” ¹⁶⁵ poloneze. Ei au prezentat lui Kossuth și Mazzini planul unei insurecții al cărui pivot îl constituie participarea lui Bonaparte. Acești conspiratori, dobitoci bătrîni, se bagă pe zi ce trece tot mai mult în buclucuri. Au avut aici și au ca agent un anume conte Lanckoroński sau cam așa ceva. Acest individ (locuiește la adresa: 7 Harington Street, Hampstead Road) este agent *rus*, și planul *lor* de insurecție a avut cîntea să fie în prealabil citit și corectat la Petersburg ¹⁶⁶.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în: Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

56

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 2 septembrie 1852
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Din alăturata scrisoare lacrimogenă a marelui Weydemeyer ai să vezi cum stau lucrurile. Incoace a trimis vita asta 10 exemplare ³⁾.

De la d-l F. Streit nu am încă nici un răspuns ⁴⁾, ce qui est de très mauvais augure ⁵⁾. Am unele perspective, deși nu prea mari,

¹⁾ — prin excelență. — *Nota trad.*

²⁾ — Dar asta nu-i totul. — *Nota trad.*

³⁾ *K. Marx*. „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 98. — *Nota red.*

⁵⁾ — ceea ce e de foarte prost augur. — *Nota trad.*

că un editor londonez se va învoi să publice aceste materiale în limba engleză. Ca probă am să-i dau deocamdată primul capitol. De aceea l-am pus pe Pieper să-l traducă. Traducerea e plină de greșeli și omisiuni. Corectarea greșelilor îți dă însă mai puțin de lucru decât munca plicticoasă de traducere. Ar trebui să-mi faci la ea o prefață în englezește de cel mult 10 rînduri : că această lucrare a apărut inițial sub formă de articole de ziar, de la sfîrșitul lui decembrie pînă la începutul lui februarie ; la 1 mai a fost publicată la New York ca broșură, acum va apărea într-o a doua ediție în Germania ¹⁶⁷ ; că este cea mai veche lucrare care a apărut împotriva lui Bonaparte. Cîteva amănunte depășite pe care le cuprinde se explică prin data apariției ei.

E. Jones este un șnapan egoist pînă în măduva oaselor. M-a dus de nas două luni cu promisiunea de a traduce această lucrare (pentru ziarul lui ¹). Din partea mea a văzut numai amabilități. În pofida propriilor mele dificultăți bănești, m-am dus cu el zile de-a rîndul de la Ana la Caiafa pentru treburile financiare ale ziarului lui. Toate știrile externe *speciale* pe care le publica amărîta lui gazetă, de la mine le avea. Ori de cîte ori i se încurcau ițele cu comitetele ¹⁶⁸ sale, cu adversarii săi etc. dădea fuga la mine și sfatul meu i le descurca întotdeauna. În sfîrșit, cînd ziarul lui a devenit o fițuică jalnică, i-am dat cîteva săptămîni editorial support ²) și într-adevăr la Londra numărul abonaților la acest spanac a crescut cu cîteva sute.

El, dimpotrivă, n-a dat dovadă nici măcar de o atenție convențională. Poți astăzi să-l ajuți să-și fabrice ziarul, și miine va uita să-ți trimită un exemplar, și această *uitare* are loc o dată pe săptămînă, deoarece ziarul său nu apare de două ori pe săptămînă.

I-am spus că e foarte bine că-i egoist, dar acest egoism trebuie să se manifeste în mod civilizată, nu atît de prosteste. Dar întrucît ziarul este unicul organ de presă cartist, nu o voi rupe cu el, totuși cîteva săptămîni let shift him for himself ³).

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹) „The People's Paper“. — *Nota red.*

²) — ajutor editorial. — *Nota trad.*

³) — să se descurce singur. — *Nota trad.*

57

Engels către Marx ¹⁶⁹
la Londra

Dragă Marx,

Traducerea lui Pieper mi-a dat mult de furcă. Tocmai începutul este foarte greu de tradus și l'aimable ¹⁾ candidat P[ieper] a dat cu totul friu liber adorabilei sale nonșalante. Pe cât posibil îți voi trimite traducerea joi.

Cu Pindar s-a întâmplat aici un roman. Nu de mult m-am dus la el acasă — nu știu dacă ți-am scris despre asta — și am găsit acolo pe mama lui, a very respectable old English lady ²⁾ și o doamnă tinăra care nu prea părea a fi englezoaică și pe care, deci, am considerat-o rusoaică. Vinerea trecută l-am întrebat pe Pindar dacă această krasnăvitza (beauté ³⁾) este soția sau sora lui; răspunsul a fost: „ni l'un ni l'autre ⁴⁾”. Luni a venit mama lui la mine acasă: iubitul ei Edward a plecat, a dispărut. Nu eram acasă, dar cum am auzit am și plecat într-acolo. Je trouve la digne mère en pleurs ⁵⁾ și aflu următoarele:

Pindar s-a îndrăgostit la Petersburg de o suedeză (sau finlandeză) și a fugit pare-se cu ea după moartea tatălui său. S-a căsătorit cu ea în Anglia — este krasnăvitza de mai sus. La Londra a cunoscut o franțuzoaică, după afirmația bătrinei (care, desigur, o vorbește de rău), o fostă prostituată din Paris și amantă a unui autor englez de comedii, pe nume Taylor. Pindar îi dă lecții și liniștitul candidat se încurcă cu ea. Soția sa a descoperit toată povestea (între timp bătrina sosise de la Kronstadt, adusese ceva bani și se împăcase cu suedeza). Pentru a-l despărți pe P[indar] de franțuzoaică, întreaga familie a pornit-o la Liverpool. Dar și acolo el își cheamă loretta, și suedeza, care pare să aibă foarte multă răbdare și tenacitate, descoperă iarăși totul. O nouă emigrare la Manchester, unde bătrina s-a stabilit în cele din urmă și chiar a cumpărat două locuințe (ea trăiește din rămășițele averii agonisite din Timber and Biscuit Trade ⁶⁾), de Pindar-Senior

¹⁾ — amabilul. — *Nota trad.*

²⁾ — o foarte respectabilă bătrina lady engleză. — *Nota trad.*

³⁾ — frumusețe. — *Nota trad.*

⁴⁾ — nici una, nici alta. — *Nota trad.*

⁵⁾ — O găsesc pe onorabila mamă cu ochii plini de lacrimi. — *Nota trad.*

⁶⁾ — comerțul cu chereștea și faianță. — *Nota trad.*

și irosite de mîna ei). Dar P[indar] a adus-o și încoace pe franțuzoaică — ea a fost neîndoielnic de 3 ori aici, știu asta fiindcă de cîte ori venea ea, el împrumuta cu regularitate bani de la mine și după aceea mi-i achita cu foarte multă regularitate. Dar pentru a pune capăt la toate astea, sîmbăta trecută a fugit cu ea în Australia, cum pretinde mama lui, după părerea mea însă, mai degrabă la New York sau doar la Paris. El a luat din avere 190 l. st., care îi aparțineau, și a plecat cu ei, dar în omnibus a pierdut imediat 20 l. st. (chelnerul de la hotelul unde a stat franțuzoica crede că ea i le-a șterpelit). Pramatia avea destui bani, mama lui îl întreținea și mai avea 100 l. st. bani de buzunar.

Suedeza a plecat ieri după el la Liverpool și sînt curios ce va ieși de aici.

Sărmanul de el, e hărțuit îngrozitor și pentru toată viața de căsătoria sa prostească din tinerețe cu idealul suedez — voilà ce qui a toujours pesé sur lui¹⁾. Cu ceva mai multă experiență și abilitate putea foarte bine să o întrețină pe franțuzoaică aici cu cele 100 l.st. ale sale, dar de unde să aibă experiență un individ care la 21 de ani se îndrăgostește de o suedeză, o răpește și, ca orice mic-burghez, se căsătorește cu ea ! Dacă nătăflețul mi-ar fi povestit istoria, era o bagatelă de găsit un aranjament. Dar să se încurce într-o a doua poveste plus ou moins²⁾ pe viață și în orice caz serioasă, să fugă cu o franțuzoaică à l'étranger³⁾, quelle bêtise !⁴⁾ Elle lui en fera voir, ma foi !⁵⁾, mai ales dacă într-adevăr a plecat în Australia. Și în afară de asta bătrîna este nespus de blajină și de docilă, o persoană de la care ar fi putut obține orice. Dar așa cum Kinkel vede în logodnă adevărata esență a fiecărei legături amoroase, Pindar o vede în fuga cu iubita.

Cele comunicate de tine în legătură cu Vetter etc. și londonezii sînt grozave. Îți înapoiez scrisoarea lui Massol și cea a lui Weyd[emeyer]. Scrisorile lui Cluss le păstrez aici jusqu'à nouvel ordre⁶⁾. Ce se aude cu articolele pentru Dana ? De cînd lipsește Pindar am mai mult timp și acum mă ocup de limba rusă mai mult con amore⁷⁾, sine ira et studio⁸⁾ și am și prins cîte ceva. Mili-

¹⁾ — iată, ce l-a apăsât întotdeauna. — *Nota trad.*

²⁾ — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

³⁾ — în străinătate. — *Nota trad.*

⁴⁾ — ce prostie ! — *Nota trad.*

⁵⁾ — O să-i dea de furcă, pe legea mea ! — *Nota trad.*

⁶⁾ — pînă la noi ordine. — *Nota trad.*

⁷⁾ — aici: de plăcere. — *Nota trad.*

⁸⁾ — aici : fără exces de zel. — *Nota trad.*

taria ¹⁾ în momentul de față at a discount ²⁾). Munca la birou este foarte însuflețită.

De îndată ce va fi posibil, adică peste citeva zile, am să-ți trimit 2 l.st., mai mult nu pot pentru moment.

Al tău
F. E.

[Manchester] marți 7 septembrie 1852

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

58

Marx către Engels la Manchester

8 septembrie 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels !

Scrisoarea ta a picat azi într-o atmosferă foarte agitată.

Soția mea este bolnavă, Jennychen este bolnavă, Lenchen ³⁾ are un fel de febră nervoasă. Nu am putut și nu pot să chem un medic din cauză că nu am bani pentru medicamente. De vreo 8—10 zile îmi hrănesc familia cu piine și cartofi, iar astăzi este problematic dacă le mai pot asigura și asta. Acest regim, firește, nu a fost prea prielnic în condițiile climatice de acum. Nu am scris articole pentru Dana neavînd pencele necesare ca să mă duc să citesc ziarele. De altfel, de îndată ce ai să trimiți nr. XIX ⁴⁾, am să-ți expun într-o scrisoare ce cred despre nr. XX, care trebuie să cuprindă sinteza porcăriei din prezent ¹⁷⁰.

Cînd am fost la tine ¹⁷¹ și mi-ai spus că pînă la sfîrșitul lui august îți va fi posibil să-mi faci rost de o sumă ceva mai mare, i-am scris acest lucru soției mele pentru a o liniști. Din scrisoarea ta de acum 3—4 săptămîni ⁵⁾ rezultă că șanse prea multe nu-s, totuși au rămas unele speranțe. De aceea am amînat pînă la începutul lui septembrie pe toți creditorii, cărora, după cum știi, li s-au

¹⁾ — Problemele militare. — *Nota trad.*

²⁾ — nu sint cerute. — *Nota trad.*

³⁾ Helene Demuth. — *Nota red.*

⁴⁾ F. Engels. „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. Art. XIX. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 107—112. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 83—85. — *Nota red.*

plătit întotdeauna numai mici sume în contul datoriei. Acum sînt atacat din toate părțile.

Am încercat tot ce a fost posibil, dar în zadar. Mai întîi m-a tras pe sfoară cîinele de Weydemeyer cu 15 l.st. Am scris în Germania lui Streit ¹⁾ (deoarece acesta îi scrisese în Elveția lui Dronke). Vita nici nu a răspuns măcar. M-am adresat lui Brockhaus ²⁾ și i-am oferit pentru „Gegenwart” un articol pe o temă nesubversivă. A refuzat într-o scrisoare foarte politicoasă. În sfîrșit, în ultima săptămînă am alergat zile întregi cu un englez ³⁾ care voia să-mi înlesnească scontarea poliței trase asupra lui Dana. Pour le roi de Prusse ⁴⁾.

Cel mai bine și de dorit ar fi dacă landlady ⁵⁾ m-ar da afară din casă. Atunci m-aș considera chit și aș scăpa cel puțin de 22 l.st. Dar la o asemenea complezență nu mă pot aștepta din partea ei. În plus, brutarul, lăptarul, negustorul de ceai, greengrocer ⁶⁾, datoriile vechi la măcelar. Cum s-o scot la capăt cu toată blestemăția asta? În sfîrșit, în ultimele 8—10 zile am împrumutat cîteva șilingi și pence de la niște bătădărani, lucru care îmi repugnă cel mai mult, dar n-aveam încotro, dacă nu voiam să crăp de foame.

Din scrisorile mele ai văzut probabil că suport de obicei cu multă indiferență toate incurcăturile atunci cînd e vorba de mine, dar numai să nu aud de departe despre ele. Dar que faire? ⁷⁾ Casa mea este un spital, iar criza devine atît de supărătoare, încît mă silește să-i acord toată atenția. Que faire?

Între timp d-l Goegg se află din nou într-o călătorie de plăcere în America cu steamer first class ⁸⁾. D-l Proudhon a încasat cîteva sute de mii de franci pentru „Anti-Napoleonul” ⁹⁾ său, iar taica Massol este atît de generos să-mi lase mie tot ce trebuie miner, fouiller ¹⁰⁾ etc. Je le remercie bien ¹¹⁾.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 98. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 489—490. — *Nota red.*

³⁾ Poenisch. — *Nota red.*

⁴⁾ — literal: Pentru regele Prusiei; în sens figurat: în zadar. — *Nota trad.*

⁵⁾ — gazda. — *Nota trad.*

⁶⁾ — zarzavagiul. — *Nota trad.*

⁷⁾ — ce să-i faci? — *Nota trad.*

⁸⁾ — vaporul clasa întîi. — *Nota trad.*

⁹⁾ P. J. Proudhon, „La révolution sociale démontée par le coup d'état du 2 décembre”, Paris 1852. — *Nota red.*

¹⁰⁾ — răscolit, căutat. — *Nota trad.*

¹¹⁾ — Îi foarte mulțumesc. — *Nota trad.*

59

Marx către Engels ¹⁷²
la Manchester

9 septembrie 1852

28, Dean Street, Soho, [Londra]

Dragă Engels !

Am primit cele 4 l. Sperlinge ¹⁾.I-am scris din nou bătrînei ²⁾ mele și cred că, cel puțin într-o anumită măsură, aceasta va fi de folos ¹⁷³.În afară de asta am făcut astăzi încă o încercare și sper că în sfârșit voi reuși să primesc banii pentru polița trasă asupra lui Dana, căci stau ca pe ghimpi et je n'ai pas à perdre du temps ³⁾.Tocmai a fost pe aici doctorul și a prescris rețete pentru întreaga familie, excepté moi ⁴⁾. Soției mele îi merge mai bine, cel mai rău se simte Laurachen.

Închipuie-ți ce măgar stupid e Pieper.

În fiecare zi mă întreabă dacă mi-ai înapoiat lucrarea ⁵⁾ și ce ai scris despre treaba excepțională pe care a făcut-o. Nu i-am putut, firește, comunica părerea ta și acum caraghiosul își închipuie că din invidie îi tănuiesc elogiile tale.Astăzi când m-am dus după doctor l-am întilnit pe zănatic ⁶⁾. „A scris Engels și a trimis traducerea ?” „Încă nu”, i-am răspuns. „Dar o va face, căci i-am scris eu *insumi*”, a replicat Pieper. Dacă îi răspunzi, scrie-i că nu-i nevoie să intervină în afacerile *mele* pe lângă *tine*.Anexez un memoriu de la Paris pe care un prieten de-al meu ⁷⁾, căruia i-a căzut în mână, mi l-a trimis în copie și pe care eu l-am recopiat pentru arhiva din Manchester ¹⁷⁴.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană¹⁾ Marx numește în glumă sterling-ul englezesc cu cuvântul german „Sperlinge” (vrăbii) pentru asemănarea fonetică dintre ele. — *Nota red.*²⁾ Henriette Marx, mama lui Marx. — *Nota red.*³⁾ — și nu am timp de pierdut. — *Nota trad.*⁴⁾ — în afară de mine. — *Nota trad.*⁵⁾ Primul capitol, tradus în limba engleză de Pieper, din „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” (vezi volumul de față, p. 108). — *Nota red.*⁶⁾ Pieper. — *Nota red.*⁷⁾ Zerffi. — *Nota red.*

60

Engels către Marx ¹⁷⁵
la Londra

Dragă Marx,

Pieper mi-a scris și a cerut să-i înapoiez *de urgență* traducerea corectată. Cea me convenait bien ¹⁾, aveam dureri de stomac și eram incapabil să fac ceva. Spune-i, dacă vrea să-i răspund la scrisorile lui, să-mi indice cel puțin adresa; Pieper Esq. nu este o persoană atât de cunoscută la Londra, nici chiar de cînd a devenit vînzător cu un salariu de 25 de șilingi pe săptămînă. De altfel, lasă-l să traducă mai departe, dar să-și dea ceva mai multă osteneală, sau, dacă asta nu este posibil, cel puțin să lase loc liber la pasajele mai grele și le voi completa eu pe urmă; e de preferat decît să facă tîmpenii din superficialitate. De altminteri mi-a scris numai sub pretextul că nu știe dacă îl consider în genere în stare să facă traducerea. Am să-i fac o listă amănunțită a principalelor greșeli cu comentariile respective. Cred că am să termin treaba lucrînd azi și mîine seara, căci mă simt mai bine.

În rest mi-a scris fidel ca un ecou despre tot ce a auzit în casa ta, ceea ce, firește, știam deja.

Pindar a fost oare la tine? Mi-a scris de la Londra, de unde a plecat la Paris; am să-i scriu diseară. Am cunoscut-o și eu pe suedeza sau finlandeza lui; c'est une oie, petite bourgeoisie au plus haut degré, qui paraît s'être bientôt consolée du départ de son époux ²⁾. El a făcut bine că a plecat din calea acestui animal. Am să mă mai duc, din politețe, de cîteva ori pe la bătrîna lui și apoi am să droppen ³⁾; c'est embêtant ⁴⁾ s-o auzi pe mica vrăjitoare frigidă cum își ponegrește soțul.

Sper că ai reușit în sfîrșit să obții scontarea poliței și că la tine acasă lucrurile merg ceva mai bine. Mă gîndesc acum la un nou plan de economisire a cîtorva lire; dacă-mi reușește, cred că pînă la începutul lunii viitoare — adică peste aproximativ 14—16 zile — voi putea să-ți trimit iarăși ceva. Totul depinde în parte de venirea cumnatului meu ⁵⁾ și de data la care va veni.

¹⁾ — O nimerise bine. — *Nota trad.*

²⁾ — este o gîscă, mic-burgheză în cel mai înalt grad, care, după plecarea soțului ei, s-a consolată, pare-se, foarte repede. — *Nota trad.*

³⁾ — pun punct. — *Nota trad.*

⁴⁾ — e enervant. — *Nota trad.*

⁵⁾ Emil Blank. — *Nota red.*

Anexat două fițiuci de la Weydemeyer. Poți să-mi înapoiezi ocazional „Lithogr.”¹⁷⁶ pentru arhivă. Memoriul lui Häfner¹⁾ este interesant, dar, după cât se vede, e scris pentru noi — c’este une petition²⁾.

Salutări cordiale soției tale și copiilor.

Al tău

F. E.

[Manchester] 14 septembrie 1852

Vei vedea cu plăcere că Heinzen e pe dric¹⁷⁷.

Publicat pentru prima oară
în: Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

61

Marx către Engels la Manchester

18 septembrie 1852

28, Dean Street, Soho, Londra

Drağă Engels!

Dacă mai întârzii câteva zile cu trimiterea traducerii³⁾, posibilitatea de a o plasa cade cu totul baltă. Interesul pentru Bonaparte ajunsese iarăși la apogeu și acum începe, ca totul la Londra, să fie înlăturat de noi subiecte.

După ce o secătură din City, nommé⁴⁾ Poenisch, m-a purtat cu vorba 8 zile în șir, nu a ieșit nimic din povestea cu scontul. De aceea i-am scris ieri lui Dana¹⁷⁸. Totodată i-am comunicat că on Germany⁵⁾ nu mai urmează decât două articole, 19 și 20. De îndată ce ai să trimiți articolul 19⁶⁾, am să-ți expun ce cred despre articolul 20, articolul de încheiere. În câteva zile se hotărăște și istoria cu Uniunea vamală, fără de care nu se poate încheia articolul 20¹⁷⁹.

¹⁾ Vezi scrisoarea următoare. — *Nota red.*

²⁾ — este o petiție. — *Nota trad.*

³⁾ Este vorba de traducerea în limba engleză făcută de Pieper a primului capitol din lucrarea lui Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. — *Nota red.*

⁴⁾ — cu numele de. — *Nota trad.*

⁵⁾ — despre Germania. — *Nota trad.*

⁶⁾ F. Engels. „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. Art. XIX. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

Soția mea este din punct de vedere fizic mai dărîmată ca ori-cînd, e cu totul lipsită de putere. De trei zile bea, după prescripția medicului, la fiecare oră o lingură de brandy. De altfel s-a refăcut întrucîtva, căci de azi s-a ridicat cel puțin din pat. A zăcut 8 zile. Laurachen e în convalescență, ceilalți sint all right ¹⁾. Mai detaliat am să pot să-ți scriu abia săptămîna viitoare. Săptămîna asta a trecut cu alergături zadarnice în interes de afaceri și scandal dezgustător cum creditoribus ²⁾.

Al tău
K. M

O dată cu scrisoarea mea din săptămîna viitoare am să-ți trimit și documentele ³⁾. Înapoiază-mi scrisoarea lui Massol.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

62

Engels către Marx ¹⁸⁰ la Londra

[Manchester] 20 septembrie 1852

Dragă Marx,

Nu știam că îți trebuie atît de urgent traducerea ⁴⁾. Am tărăgănat oarecum lucrurile fiindcă, după cum ți-am spus ⁵⁾, nu m-am simțit bine și, apoi, pentru că am vrut să-l necăjesc puțin pe P[ieper], care insista atît de mult. Dar aseară m-am apucat să lucrez și aș fi terminat dacă pe la ora 2 la prînz n-ar fi intrat în camera mea bătrînelul domn Schily ⁶⁾. El vrea să deschidă la Liverpool o fabrică cu un pretins patent de sifon care ar aduce un profit net de 400—500%, astfel că, după împrejurări, s-ar putea cîștiga 4¹/₂ milioane de taleri pe an. Voia să discute cu mine acest

¹⁾ — bine. — *Nota trad.*

²⁾ — cu creditorii. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 115. — *Nota red.*

⁴⁾ Traducerea în limba engleză a primului capitol din lucrarea lui Marx „Opisprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“. — *Nota red.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 114. — *Nota red.*

⁶⁾ Victor Schily. — *Nota red.*

plan aventurist și era gata să plaseze câteva mii de taleri, pe care fratele său vrea să i le procure, în acest bluf. D-l Heise participă și el la această afacere, dar nu investește nimic altceva decât talentele sale. După toate probabilitățile, nobilul Schily, urmînd sfatul lucid primit aici, va renunța la această afacere și va folosi ocazia ivită de a deveni la Liverpool agentul-furnizor de marfă vie al unui escroc din Hâvre care se ocupă cu traficul de emigranți. D-l Heise făurise o dată planul frumușel de a folosi banii din împrumutul național pentru această escrocherie cu sifoane, urmînd totuși să se lucreze în spirit democratic, iar cu milioanele strinse să fie eliberată Europa. Păcat că proiectul nu s-a realizat. Se pare că afacerea a eșuat mai ales din cauză că nu s-au găsit 30 de emigranți care să știe să tacă.

Am avut, firește, obligația să-l cherchelesc pe nobilul Schily — il n'y avait pas moyen à y échapper ¹⁾. De multă vreme nu mi-a fost dat să întîlnesc un dobitoc atît de naiv. Prostia, ignoranța și lipsa de griji a unui asemenea om de principii întrec orice limită. După ce s-a afumat puțin, a început, în timp ce eu discutam cu un al treilea german, vărul lui Charles ²⁾ să tot vocifereze, deși pe un ton foarte blajin : Să nu credeți asta, Engels nu crede în nimic, în absolut nimic, indivizii de la „N[eue] R[heinische] Z[eitung]” nu cred în nimic, nimeni nu poate pricepe ce-i cu ei. Nimic nu crede E[ngels] ! I-am spus, bineînțeles, că indivizii de la „N.R.Z.”, în schimb, ar pricepe imediat, fără nici o dificultate, ce-i cu oamenii de teapa lui. Astăzi dimineață onorabilul s-a întors la Liverpool după cordiale stringeri de mină și diseară traducerea va fi gata. Pierd însă o grămadă de timp fiindcă trebuie să traduc din nou, fără excepție, toate pasajele ceva mai grele. În asemenea cazuri P[ieper] recurge întotdeauna la o traducere literală, din care cauză ajunge la curate absurdități. De altfel, unele pasaje aproape că nu pot fi traduse.

Am să fac însă tot posibilul ca să termin astă-seară, încît să le primești miine.

Dacă îmi va fi cu putință, îți voi mai trimite zilele acestea o liră.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — nu era chip să mă sustrag. — *Nota trad.*

²⁾ Charles Roesgen. — *Nota red.*

63

Engels către Marx ¹⁸¹
la Londra

[Manchester, 23 septembrie 1852]

Dragă Marx,

Alaltăieri ți-am trimis traducerea ¹⁾ și un Post Office Ordre ²⁾ pentru o liră. La începutul lui octombrie, deci peste vreo 9—10 zile, mai unnează câteva lire. Ți-aș fi trimis bucuros dintr-o dată mai mult, pentru că ești mai în câștig cu aceeași sumă dacă o ai întreagă, prin faptul că poți să-ți planifici mai bine cheltuirea ei. Dar și situația mea financiară este pentru moment încurcată, așa că nu știu niciodată exact de câți bani voi avea nevoie în cursul lunii, și de aceea lirele devin disponibile una câte una, așa că cel mai bun lucru este să ți-i trimit neîntârziat. Luna viitoare voi proceda în mod comercial și atunci voi fi curînd în stare să fac calcule aproximative.

Din însemnările anexate vei vedea că P[ieper] a făcut unele greșeli destul de grosolane — cele gramaticale și stilistice, bineînțeles, nu le-am enumerat, cela n'aurait jamais fini ³⁾. Poți să i le dai dacă consideri util, dar dacă aceasta l-ar putea determina să renunțe la traducere, e mai bine să le păstrezi tu. Dacă el bombăne și are obiecții împotriva unora dintre corectări, n-ai decît să le folosești pentru a-i arăta lipsurile.

De altfel, unele pasaje aproape că sînt intraductibile. În genere ar fi bine dacă editorul ar vedea și *ultimul* capitol, acesta l-ar impresiona mult mai mult; ce-ar fi dacă P[ieper] l-ar traduce și mi l-ai trimite imediat; m-am uitat prin el pentru orice eventualitate și sînt întrucîtva pregătit, așa că ar merge repede. Chiar dacă lucrarea n-ar putea fi tipărită acum, traducerea trebuie totuși terminată; individul ⁴⁾ va deveni în curînd împărat și atunci se ivește iarăși un moment foarte prielnic pentru publicarea lucrării, la care s-ar putea adăuga un post-scriptum.

¹⁾ Traducerea în limba germană a primului capitol din lucrarea lui Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — Nota trad.) — Nota red.

²⁾ — mandat poștal. — Nota trad.

³⁾ — ar fi fost fără sfîrșit. — Nota trad.

⁴⁾ Ludovic Bonaparte. — Nota red.

Acum mă duc acasă și termin articolul pentru „Tribune”¹⁾, ca să plece cu poșta a doua și tu să-l mai poți trimite cu vaporul de mîine. Ai cumva în vedere un nou articol cu privire la Anglia pentru Dana ?

Sper că brandy-ul a pus-o din nou pe picioare pe soția ta — transmite-i ei și copiilor tăi salutări, precum și lui Dronke și Lupus.

Al tău

F. E.

Scrisoarea lui Massol și articolul pentru Dana am să le expediez cu poșta a doua, căci nu le am la mine.

Ai văzut în numărul de ieri din „Times” sau în „Daily News” de alaltăieri statistica inspectorului de fabrici Horner cu privire la dezvoltarea industriei de bumbac ?

Din octombrie 1850 pînă în octombrie 1851 capacitatea de producție a sporit cu

2 300 cai putere în fabricile nou construite și

1 400 „ „ prin mărirea capacității vechilor fabrici

În total 3 700 „ „ în districtul Manchester

și numai în industria bumbacului¹⁸². Din enumerarea de mai jos rezultă că în acel moment mai erau în construcție fabrici cu o capacitate de circa 4 000 cai putere și care acum trebuie să fie terminate. De atunci, desigur, s-a început construcția unor noi fabrici cu o capacitate de 3 000—4 000 cai putere ; cea mai mare parte din ele vor putea fi gata pînă la sfîrșitul anului ; dacă din ianuarie 1848 pînă în octombrie 1850, adică în 2 ani și $\frac{3}{4}$, creșterea se evaluează numai la 4 000 cai putere, capacitatea motoarelor cu abur din industria bumbacului din Lancashire a crescut din 1848 pînă la sfîrșitul anului 1852 cu $3\,700 + 4\,000 + 1\,500 + 4\,000 = 13\,200$ cai putere. Întreaga putere instalată din industria bumbacului din Lancashire însuma în 1842 30 000 cai putere și în 1845 (la sfîrșitul anului) 40 000 cai putere ; în anii 1846—1847 creșterea a fost neînsemnată, prin urmare acum acționează aproximativ 55 000 cai putere, aproape dublu decît în 1842.

În plus, capacitatea motoarelor hidraulice — circa 10 000 cai putere (în 1842), care a crescut puțin deoarece ele au fost exploa-

¹⁾ F. Engels. „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. Art. XIX. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 107—112. — Nota trad.). — Nota red.

tate pe scară mare mai demult. De aici se vede unde zace surplusul de capital din perioada de prosperitate. De altfel, criza nu mai poate întârzia mult, deși *aici* numai *omnibuzele* fac obiectul unei specule febrile.

Insemnări în legătură cu traducerea capitolului I.

Ad generalia ¹⁾ :

1. P[ieper], după cit se vede, este mai obișnuit să scrie liber în limba engleză decât să traducă. Cu atât mai mult trebuie să se ferească, când îi lipsește un cuvânt, să recurgă la cel mai execrabil material ajutător, la *dicționar*, care în 99 de cazuri din 100 de regulă, îi va oferi cel mai nepotrivit cuvânt, prilejuind întotdeauna o confuzie nefastă între sinonime. Mai jos sînt citate exemple de acest fel.

2. P[ieper] ar trebui să studieze gramatica elementară engleză, deoarece face destule greșeli — în special la folosirea articolului. Și ortografia lui lasă de dorit.

3. Înainte de toate P[ieper] trebuie să se ferească să nu cadă în beletristica stilistică mic-burgeză în spiritul cockney¹⁸³; se întilnesc la el exemple foarte supărătoare de acest fel.

4. P[ieper] folosește prea multe cuvinte de origine franceză, care uneori, ce-i drept, sînt comode, deoarece semnificația lor mai abstractă, mai imprecisă te scoate adesea din încurcătură. Prin acest procedeu însă, cele mai bune expresii sînt diluate, fade și adesea cu totul ininteligibile pentru un englez. În aproape toate cazurile unde apar în original imagini vii, în sens figurat, există expresii tot atât de vii, de figurative de origine *saxonă*, care lămu-resc imediat pe un englez despre ce este vorba.

5. Dacă în text se întilnesc pasaje grele, ar fi mai bine să se lase loc liber pentru a fi completate ulterior, decât să se scrie lucruri despre care însuși P[ieper] știe foarte bine că sînt pure absurdități, chiar dacă pretinde că a tradus cuvînt cu cuvînt.

6. Principalul reproș care poate fi adus traducerii și care rezumă punctele 1—5 este neglijența. Există destule pasaje care dovedesc că P[ieper], dacă își dă osteneala, poate realiza ceva, dar această superficialitate îi cere în primul rînd *lui* un efort și, în al doilea rînd, mie unul dublu. Pe alocuri sînt unele pasaje excelente sau ar fi putut să fie, dacă s-ar fi străduiut ceva mai mult.

Ad specialia ²⁾ :

¹⁾ — Observații generale. — *Nota trad.*

²⁾ — Observații speciale. — *Nota trad.*

locotenenți înglodați în datorii ¹⁾: „lieutenants” poate să însemne aici doar „locuitor”. „Lieutenant” în limbile engleză și franceză nu înseamnă din capul locului o figură comică ca în germană;

în loc de împrejurări nemijlocit date, existente și moștenite din trecut ²⁾, el a tradus: circumstances immediately given and delivered ³⁾. P[ieper] însuși știa foarte bine că această traducere este absurdă. Delivered poate să însemne aici numai: „accouchiert” ⁴⁾;

în loc de să se transforme pe ei și lucrurile din jurul lor, el a tradus: the revolution of their own persons ⁵⁾. Această „revolution” nu poate fi altceva decât o tumbă.

a new language (o nouă limbă) înseamnă o limbă nou descoperită. Cel mult a language new to them ⁶⁾.

A traduce societatea burgheză prin Middle Class Society ⁷⁾ este, atât din punct de vedere gramatical cât și logic, la fel de încorect ca și traducerea societății feudale prin nobility society ⁸⁾. În engleza cultă asta nu merge. Va trebui să se spună: Bourgeois Society ⁹⁾ sau, după împrejurări: commercial and industrial society ¹⁰⁾, la care se poate da următoarea notă: prin societatea burgheză înțelegem acea fază a dezvoltării sociale în care burghezia, clasa de mijloc, clasa capitaliștilor industriali și comerciali, este din punct de vedere social și politic clasa dominantă, așa cum este astăzi, mai mult sau mai puțin, cazul în toate țările civilizate din Europa și America. Prin urmare, cu expresiile: „societatea burgheză” și „societatea industrială și comercială” desemnăm una și aceeași treaptă de dezvoltare socială; prima expresie se referă însă mai mult la faptul că clasa de mijloc este clasa dominantă, antagonică atât clasei de la care a preluat conducerea (nobilimea feudală), cât și acelor clase pe care le domină din punct de vedere politic și social (proletariatul, respectiv clasa muncitorilor industriali, populația rurală etc.), în timp ce prin: commercial and industrial society se înțelege mai ales modul de producție și de

¹⁾ În original: Schuldenbeladene Lieutenants (această expresie se referă la textul scos de Marx în 1869 la ediția a II-a a lucrării sale „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”). — *Nota red.*

²⁾ În original: unmittelbar gegebne, vorhandene und überlieferte Umstände. — *Nota trad.*

³⁾ — împrejurări nemijlocit date și generate. — *Nota trad.*

⁴⁾ — adus pe lume. — *Nota trad.*

⁵⁾ — revoluția propriei lor persoane. — *Nota trad.*

⁶⁾ — o limbă nouă pentru ei. — *Nota trad.*

⁷⁾ — societatea clasei de mijloc. — *Nota trad.*

⁸⁾ — societatea nobilimii. — *Nota trad.*

⁹⁾ — societatea burgheză. — *Nota trad.*

¹⁰⁾ — societatea comercială și industrială. — *Nota trad.*

repartiție caracteristic pentru această fază a istoriei societății ⁴⁾.

To arrive at its own contents (în original a ajunge la propriul său conținut) nu poate însemna decît a ajunge at the contents of its own stomach ²⁾).

Old society (la Marx : vechea societate) nu merge în limba engleză, în cel mai bun caz înseamnă societate feudală, și nu burgheză. Sorierile lui Owen au fost date uitării ; și cînd vorbește de old society, el dă întotdeauna și un plan și o schiță (pe cît posibil explicite) ale noii societăți, so that there can be no mistake ; which is not to be expected now-adays ³⁾).

Set in fiery Diamonds (la Marx : montat în briliante de foc) nu are nici un sens în engleză, pentru că, potrivit lexicului englez, Diamonds trebuie să fie *chiar ele* montate, așa că fiery Diamonds e prea de tot.

Storm and pressure period nu înseamnă Sturm-und Drangperiode cum este în original, ci perioada de tumult și presiune.

A future that was to come ⁴⁾ (la Marx : viitorul care îi aștepta) este, după cum știe și Pieper, un nonsens (every future being to come ⁵⁾), este același stil Moses & Son pe care l-am întâlnit și înainte cînd spune : the spirits of those that have been ⁶⁾, în loc de „spiritele trecutului”.

The circle should be increased (la Marx : să se lărgească, p. 4 jos) ⁷⁾. Un cercle est *élargi*, il n'est pas *agrandi* ⁸⁾.

The general index (la Marx : conținutul general al revoluției moderne) înseamnă : sumarul general al revoluției moderne ! Le citoyen Pieper le savait, du reste, aussi bien que moi ⁹⁾ ;

As it could but be (la Marx : nici nu se putea altfel) este un lapsus penna ¹⁰⁾ și trebuie tradus : as it could not but be ; altminteri ar însemna : cum *abia* putea să fie.

¹⁾ În original pasajul care începe cu cuvintele : „prin societatea burgheză...” și se termină cu cuvintele : „caracteristic pentru această fază a istoriei societății” este în limba engleză. — *Nota trad.*

²⁾ — la conținutul propriului său stomac. — *Nota trad.*

³⁾ — astfel încît să nu poată exista nici o neînțelegere ; ceea ce în vremurile noastre nu-i de presupus. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Viitorul care va să vină. — *Nota trad.*

⁵⁾ — orice viitor va să vină. — *Nota trad.*

⁶⁾ — spiritele celor care au fost. — *Nota trad.*

⁷⁾ Aici și mai jos, Engels se referă la prima ediție a lucrării lui Marx „Oprește brumar al lui Ludovic Bonaparte”, care a apărut la New York în 1852. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁸⁾ — Un cerc se lărgește, nu se mărește. — *Nota trad.*

⁹⁾ — Cetățeanul Pieper știa de altfel acest lucru tot atît de bine ca și mine. — *Nota trad.*

¹⁰⁾ — greșeala — *Nota trad.*

Unwieldiness (p. 5, sus, în original) înseamnă neputință în sens *pasiv*, inerția în fizică, dar aplicată la oameni nu poate însemna decît că ei nu se pot mișca de grași ce sînt. Neputința în accepția *activă* aplicată la oameni se traduce prin clumsiness. Dicționarul l-a făcut pe P[ieper] să comită această greșeală.

Constitutional Standard (la Marx : Adunarea națională trebuia să reducă rezultatele acestei revoluții la *proporții burgheze*). C'est un peu fort ¹⁾ din partea cetățeanului Pieper ; pentru a evita dificultatea traducerii cuvîntului „burghez”, el pune peste tot „constitutional”, întrucît „republică constituțională” este sinonim cu „republică burgheză”. Je demande un peu ²⁾ ce vrea să însemne aici constituțional ? Mai departe e și mai și, cînd societatea burgheză figurează sans façon ³⁾ ca *constitutional society*. C'est assommant ⁴⁾.

For ever and the duration ⁵⁾ (la Marx : pentru toată durata ciclului). De ce nu : for ever and a day ⁶⁾, cum spune proverbul.

Utopian juggles (la Marx : aiureli utopice). Juggles înseamnă jonglerii, nu plăsmuiri.

Transported without judgment înseamnă : déporté contre le sens commun, adică deportați fără nici o rațiune. Trebuia tradus *trial* ⁷⁾.

To pass as a real event nu înseamnă : „ca în genere să poată trece drept un eveniment”, ci : „pentru a putea trece drept ceva care *s-a întîmplat într-adevăr*” ;

founded nu înseamnă fondu ⁸⁾, ci fonde ⁹⁾. Folosirea nelogică, dar acceptată a lui confounded în sensul de confundu ¹⁰⁾ nu are nimic comun cu aceasta.

Toate acestea sînt lucruri pe care P[ieper], dacă este ceva mai atent, le știe tot atît de bine ca și mine, dar, după cum am spus, pasajele grele e preferabil să le traduci singur decît să le corectezi

¹⁾ — E cam hazardat. — *Nota trad.*

²⁾ — Aș vrea să știu. — *Nota trad.*

³⁾ — fără multă vorbă. — *Nota trad.*

⁴⁾ — societate constituțională. E ucigător. — *Nota trad.*

⁵⁾ — pentru totdeauna și pentru timp îndelungat. — *Nota trad.*

⁶⁾ — în vecii vecilor și pentru o zi. — *Nota trad.*

⁷⁾ — judecată. — *Nota trad.*

⁸⁾ — dizolvat. — *Nota trad.*

⁹⁾ — întemeiat. — *Nota trad.*

¹⁰⁾ — confundat. — *Nota trad.*

într-o traducere superficială, făcută la repezeală, în care toate dificultățile sînt ocolite. Dacă și-ar da mai multă osteneală, ar putea să traducă destul de bine.

Publicat pentru prima oară
(fără observațiile referitoare
la traducere) în : Marx-Engels.
Gesamtausgabe. Dritte Abteilung
Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană
și engleză

64

Marx către Engels ¹⁸⁴
la Manchester

23 septembrie 1852
28, Dean Street, Soho, [Londra]

Dragă Engels !

Am primit o liră și traducerea îmbunătățită ¹⁾. Prea ți-ai dat multă osteneală cu ea. Dacă e acceptată (succesul va depinde de acest prim număr) trebuie să iei lucrurile mai ușor, adică să treci. cînd sînt greu de tradus, peste acele floricele de stil și turnuri de fraze care nu sînt necesare.

Weerth este aici de duminică. Simbătă pleacă la Manchester, unde rămîne 3—4 săptămîni, apoi își va lua vaea pornind-o spre Indiile occidentale etc.

Alăturat :

1. O epistolă scrisă de mîna lui Schurz și găsită în buzunarul unui surtuc dăruit de Kinkel unui emigrant pe care-l cunoaștem.
2. O scrisoare de la Cluss.
3. Două extrase din dezvoltările asupra emigrației, publicate mai întîi de „Karlsruher Zeitung” și apărute apoi și în „A[llgemeine] Z[ei]tung” din A[ugsburg] etc. ¹⁸⁵, dacă cumva nu ai citit și tu aceste lucruri.

Dr. Piali ²⁾ (din Paris) îmi scrie printre altele :

„Kossuth vrea să înceapă revoluția în octombrie. Kiss i-a dat de aici lui Kossuth tot felul de asigurări, care probabil sînt de domeniul fanteziei, deși în situația fantasmagorică de aici pot fi

¹⁾ Traducerea în limba engleză a primului capitol al lucrării lui Marx „Otsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. — *Nota red.*

²⁾ Zerffi. — *Nota red.*

chiar posibil. Se pare că Kossuth a primit de la Bonaparte un mesaj scris de mîna lui prin care îl cheamă să vină la Paris. O copie fidelă a mesajului circulă, cică, în toate comitatele din Ungaria. În Ungaria totul este pregătit pentru o ofensivă generală a lui Kossuth. Pînă și funcționarii cezaro-crăiești participă la acest mare complot..."¹⁸⁶

„Contesa Kinsky, născută Zichy, a fost arestată pentru pruncucidere. Tatăl copilului este doctorul Chaises" (ilustrul nostru Schaises¹⁾), „evreu polonez etc. Madam Beckmann (soția agentului de poliție și corespondent de ziar) va figura la proces în fața juraților ca doamnă de companie”.

În ceea ce privește istoria cu Kossuth, este foarte posibil ca Bonaparte să-i întindă o cursă ca să-și atragă simpatia Austriei.

Piali l-a pus pe Häfner să intre în corespondență cu Ruge-Tausenau, încît acum s-ar putea zice că corespondăm direct cu d-l Arnold. Vom afla astfel les mystères des grands hommes²⁾ chiar de la sursă.

Uniunea poporului¹⁸⁷, formată din 8 oameni (din care, potrivit scrisorii pe care ai primit-o de la W[eydemeyer], Ruge, cu virtuozitatea sa cunoscută, a format 3 comitete), cutreieră acum City-ul (printre alții Ronge și Dralle) sub pretextul creării concomitente a unei „comunități libere”. Ce dracu are comun catolicul german Ronge cu „comunitățile libere”¹⁸⁸? Cîțiva negustori catolici germani și mai ales evrei s-au înscris pe listă, deși numai cu inițialele, și au contribuit cu cîteva lire sterline, acesta fiind de fapt scopul urmărit.

Willich, la rîndul său, umblă acum în fiecare sîmbătă cu cheta publică la Asociația din Great Windmill¹⁸⁹, chipurile pentru cheltuieli de corespondență.

Ce spui de ovațiile cu care a fost întîmpinat Bonaparte în provincie? Cît de rușinos se compromit francezii. Mi se pare că apusul Uniunii vamale se apropie cu pași siguri.¹⁰⁰ Falimentul austriac tot mai este în stare să vină de hac prosperității prusiene.

După cum văd, Dana a acceptat articolul³⁾. „Staatszeitung” (New York) a și publicat un extras în germană din el.

Moartea bătrînului Wellington a venit la timp. În cazul unei crize, bătrînul buldog ar mai fi dispus de o autoritate devenită

¹⁾ Joc de cuvinte: Chaises — nume de familie, Scheisse — rahat. — Nota trad.

²⁾ — misterele marilor bărbați. — Nota trad.

³⁾ Marx se referă probabil la articolul sau „Rezultatele alegerilor”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 382—387. — Nota trad.). — Nota red.

tradițională. Cu el și Peel a fost dully¹⁾ dus la groapă common sense of Old England²⁾.

Așadar, la 4 octombrie „ai noștri” vor apărea în fața curții¹⁸¹. Bürgers mărturisește totul, cel puțin în ceea ce-l privește. Corespunzător profesiei sale, el se va apăra „*principial*”. În timpul anchetării a întocmit un memoriu pe 30 de pagini asupra „esenței comunismului”, care a fost trecut în procesul-verbal. Honni soit qui mal y pense¹⁸². Se spune că Daniels se simte destul de bine. Procurorul va începe de la st.-simoniști; avocatul Schneider, pentru, a-l to beat³⁾, începe cu Babeuf. Vor putea spune că au scăpat ieftin dacă nimeni nu o va lua de la incăși sau de Licurg¹⁸³.

Pindar, ale cărui „*mystères*”⁴⁾ m-au amuzat enorm, n-a trecut pe la mine. Adventures with old Schily⁵⁾ pe care le-ai avut sînt delicioase.

Ad vocem⁶⁾ Jones. Deși personal n-am pentru ce să-l laud — a dat din nou buzna la mine fiindcă îl y avait crise⁷⁾ —, în ultima săptămînă l-am ajutat împreună cu tot detașamentul nostru. Adversarii lui convocaseră două, trei mitinguri în care să se hotărască „that this meetings is of opinion, that no confidence can be placed in the succes of any democratic movement which Mr. Ernest Jones is connected therewith”⁸⁾. Ei have been beaten⁹⁾ și încă zdrăvăn¹⁸⁴. Dobitocii au încercat mai întii să-l compromită învinuindu-l de afaceri veroase. Dar nu le-a reușit. Atunci l-au atacat sub motiv că noi îl sprijinim pentru că bagă „*unfriendly feelings amongst the different classes*”¹⁰⁾. Iată despre ce este vorba: Harney-Holyoake, Hunt de la „Leader”, Newton (cooperatistul) et tutti quanti¹¹⁾ s-au înțeles să înființeze un „national party”¹²⁾. Acest national party vrea votul universal, but not chartism¹³⁾¹⁸⁵. Vechea poveste.

1) — în toată regula. — *Nota trad.*

2) — bunul simț al batrinei Anglii. — *Nota trad.*

3) — întrece. — *Nota trad.*

4) — „taine”. — *Nota trad.*

5) — aventurile cu bătrînul Schily. — *Nota trad.*

6) — Cu privire la. — *Nota trad.*

7) — era în pană. — *Nota trad.*

8) — „că acest miting este de părere că nu se poate avea încredere în succesul unei mișcări democratice în care este amestecat d-l Ernest Jones”. — *Nota trad.*

9) — au fost hătuți. — *Nota trad.*

10) — „zizanie între diferitele clase”. — *Nota trad.*

11) — și toți ceilalți. — *Nota trad.*

12) — „partid național”. — *Nota trad.*

13) — dar fără cartism. — *Nota trad.*

Dar înainte ca partidul să pornească campania, Jones urma să fie crushed ¹⁾. Dar s-au înșelat amarnic. El a mărit prețul ziarului său ²⁾ cu 1 penny fără a pierde vreun abonat.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
in : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

65

Engels către Marx ¹⁹⁶ la Londra

Dragă Marx,

O dată cu prezenta îți trimit plicul scrisorii tale de astăzi ; se pare că s-au făcut încercări, nereușite de altfel, de a se viola scrisoarea.

Traducerea și scrisoarea lui Massol au plecat aseară cu poșta a doua.

Foarte nostim descrie Cluss primirea făcută lui Kinkel etc. de yankeii germani ; nu-i nici o deosebire între indivizii din Munții Alegani și cei din Munții Pădurea Neagră sau Taunus.

Nu citisem dezvăluirile apărute în presa germană ³⁾, de-abia ieri am răsfoit iar un ziar german.

Cu crapauds ⁴⁾ — merge bine. Après tout ⁵⁾ se pare că muncitorii s-au îmburghezit complet din cauza prosperității momentane și a perspectivei unei gloire de l'empire ⁶⁾. Le trebuie biciul necruțător al crizelor pentru a deveni *curînd* din nou capabili de ceva. Dacă următoarea criză nu va fi prea grea, Bonaparte ar putea ieși teafăr din ea. Dar criza, pare-se, va fi al dracului de serioasă. Nu există criză mai gravă decît aceea provocată de o speculă exagerată care se dezvoltă încet în sfera producției și de aceea, ca să se vadă rezultatele ei, trebuie să treacă tot atîția ani cîte luni

¹⁾ — zdrobit. — *Nota trad.*

²⁾ „The People's Paper”. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 124. — *Nota red.*

⁴⁾ — filistinii. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Pină la urmă. — *Nota trad.*

⁶⁾ — gloriei a imperiului. — *Nota trad.*

trebuie să treacă în cazul unei asemenea specule în comerțul cu produse și cu efecte de stat. Cu bătrînul Wellington a fost dus la groapă nu numai *common sense*¹⁾ al bătrînei Anglii, ci însăși bătrîna Anglie în persoana singurului reprezentant pe care-l mai avea. Ce a rămas sînt *sporting characters*²⁾ fără suite³⁾ ca Derby și șarlatanii evrei ca Distræeli, care sînt tocmai caricaturile vechilor tory, după cum monsieur Bonaparte este caricatura unchiului său⁴⁾. Va fi tare frumos cînd va veni criza, și e doar de doi ca izbucnirea ei să mai întîrzie cîtva timp pentru a da naștere unei situații tot atît de cronice cu perioade acute ca în anii 1837—1842. De altfel, cu prilejul unei răscoale, bătrînul Wellington a fost, după tot ce se știe despre el, un comandant militar excepțional, el a buchisit totul, a studiat cu multă rîvnă toate tratatele militare și și-a cunoscut foarte bine meseria. El nu s-ar fi dat înlături nici de la măsuri extreme.

După cele ce-mi comunicîți, procesul de la Köln va fi îngrozitor de ennuyant⁵⁾. Nefericitul Heinrich⁶⁾, cu apărarea sa principială ! Va cere să se citească cele 30 de pagini ale sale și, dacă i se aprobă, e pierdut. Juriul nu-i va ierta niciodată că l-a plictisit în așa hal. De altfel procuratura are ghinion. Haupt a plecat deci în Brazilia, anonimul ucenic de croitor dispăruse atunci și el, și este greu de presupus că și-a făcut din nou apariția, iar acum a trebuit să crape și consilierul de poliție⁷⁾ din cauza îmbolnăvirii căruia, în iulie, toată povestea s-a amînat. Dar la ce bun atîta noroc, cînd Heinrich lămurește chestiunea din punct de vedere filozofic !

Și astfel nobilul Schurz comentează propovăduirea de către Kossuth a evangheliei revoluției, după ce el și compania au trăit ani de-a rîndul de pe urma aceeași evanghelii ! *It is all very well*⁸⁾ că îi joacă un renghi lui Kossuth, care a profitat de pe urma lor, dar e totuși stupid să scrii așa ceva cînd toată lumea știe cum stau lucrurile.

Că Kossuth va face o prostie este foarte posibil, căci, le malheureux⁹⁾, are șeile sale ponosite, muschetele sale reformate, companiile sale instruite de Sigel, are pe Klapka și Garibaldi (acesta

1) — bunul simț. — *Nota trad.*

2) — diletanți. — *Nota trad.*

3) — aderenți. — *Nota trad.*

4) Napoleon I. — *Nota red.*

5) — plictisitor. — *Nota trad.*

6) Heinrich Bürgers. — *Nota red.*

7) Schulz. — *Nota red.*

8) — E foarte bine. — *Nota trad.*

9) — nenorocitul. — *Nota trad.*

din urmă comandă flota italo-ungară în Oceanul Pacific sub forma unui mic vas comercial care, sub pavilion peruvian, face naveta între Lima și Canton).

Al tău
F. E.

[Manchester] 24 septembrie 1852

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

66

Marx către Engels la Manchester

28 septembrie 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels !

N-ai primit vreme mai îndelungată nici o scrisoare de la mine. Principala cauză : Weerth, care-mi acaparează plus ou moins ¹⁾ serile, pe care de obicei le consacru scrisului. De altfel, nu spre marea mea bucurie. Tu știi că țin foarte mult la Weerth, mais ²⁾ este penibil când ești înglodat pînă în gît în datorii să ai în față un gentleman atît de fin, auquel il faut cacher les parties trop honteuses ³⁾. Asemenea situație produce o gêne ⁴⁾ la amîndoi ; sper că pleacă miine la Manchester și că la înapoiere mă va găsi în condiții în care să ne putem vedea din nou franchement ⁵⁾. Cîed, de altfel, că, în afară de boala soției mele, nu și-a dat prea bine seama de viața pe care o duc.

I-am dat un pachet voluminos pentru tine. Conține documente pentru arhivă ¹⁹⁷, pe care în parte le cunoști.

Anexez un extras dintr-o scrisoare a lui Barthélemy către Willich. B[arthélemy] a dat această scrisoare unui francez numit Durand, ca să o transmită lui W[illich]. Durand, care nu a putut descifra

¹⁾ — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

²⁾ — dar. — *Nota trad.*

³⁾ — căruia trebuie să-i ascunzi aspectele prea rușinoase. — *Nota trad.*

⁴⁾ — jenă. — *Nota trad.*

⁵⁾ — în mod degajat. — *Nota trad.*

semnătura, l-a întrebat pe Dronke dacă n-ar vrea să-i predea el scrisoarea lui W[illich]. D[ronke] a acceptat, firește, apoi a venit la mine, și Lupus, mare specialist în acest domeniu, a deschis cu măiestrie plicul. D[ronke] a copiat ceea ce era mai important — în rest scrisoarea nu conținea decît baliverne. Que penses-tu de ce brave Barthélemy, „auquel il est impossible de se résigner à laisser Bonaparte jouir paisiblement de son triomphe”¹⁾. Înfioră-te Bi-zaŃe! ²⁾ Cît privește pretinsa scrisoare a lui Blanqui, mi se pare că avem de-a face cu o minciună melodramatică a sumbrului Barthélemy. Căci ce aflăm că a spus Blanqui ? Că situația prizonierilor de la Belle-Ile est *bien triste* ³⁾. Dacă Blanqui nu a avut altceva să-i comunice, era în orice caz mai bine dacă păstra pentru sine libri tristium ⁴⁾ ale sale. De altfel, din întreaga scrisoare a lui B[arthélemy] reiese că el s-a rupt complet de emigrația franceză și de societățile franceze din Franța.

Ca să te poți „situa un pic pe punctul de vedere istoric universal” ⁵⁾ îți trimit alăturat un articol din ziarul „A[llgemeine]” din A[ugsburg] despre spionul A. Majer, care aici, la Londra, a fost „dat pe ușă afară” pînă și de Willich și Schapper, prieten la cataramă cu el.

Ți-am mai scris, cred, că Herzen este aici și trimite în toate părțile memorii împotriva lui Herwegh ¹⁸⁸, care nu numai că i-a pus coarne, dar l-a și tapat de 80 000 de franci.

La articolul sau chiar și numai la schița pentru articolul de încheiere despre Germania ⁶⁾ n-am apucat însă să lucrez. Nesfinșita corespondență în legătură cu penibila situație familială mi-a răpit atît de mult timp, încît de trei săptămîni nu m-am mai dus nici la bibliotecă, de altfel și cu scopul de a fi alături de soția mea și de a o încuraja în această perioadă atît de grea pentru ea.

Apropo !

Se știe *precis* că pe zi ce trece complotul orleaniștilor devine mai activ, capătă mai multă amploare și are șanse mai mari. Ei s-au aliat cu Cavaignac, Charras, Lamoricière, Bedeau. Trei dintre

¹⁾ — ce părere ai despre acest brav Barthélemy „care nu poate accepta ca Bonaparte să se bucure în tihnă de triumful său”. — *Nota trad.*

²⁾ Din opera lui Donizetti „Belizarie” (libretul de Salvatore Cammarano). — *Nota red.*

³⁾ — este *foarte tristă*. — *Nota trad.*

⁴⁾ Aluzie la „Tristele” lui Ovidiu. — *Nota trad.*

⁵⁾ Din discursul lui W. Jordan la Adunarea națională de la Frankfurt din iulie 1848. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, București, Editura politica. 1963, p. 382. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 115. — *Nota red.*

aides de camp ¹⁾ ai lui L. Bonaparte au fost cumpărați, adică s-au deșus pe numele lor sume însemnate la Banca Angliei. Cu republicanii puri s-a încheiat următoarea convenție. *Intii* : formarea unui guvern provizoriu alcătuit numai din *generali*. *Al doilea* : Cavaignac primește ca garanție Marsilia, Lamoricière — Lyonul, Charras — Parisul, iar Bedeau — Strasbourgul. *Al treilea* : guvernul provizoriu va chema poporul să hotărască la primul scrutin dacă vrea constituția din 1830 cu dinastia de Orléans sau constituția din 1848 cu un președinte. În acest din urmă caz va candida Joinville. — Evreul Fould este tot timpul în legătură cu orleanștii. Acțiunea a fost fixată provizoriu pentru luna martie, B[onaparte] urmînd să fie ucis la nevoie de aides de camp ai lui. Ei ar voi însă ca B[onaparte] să devină mai întii împărat și să se compromită și mai mult.

Am vorbit personal cu agentul orleanist care face nestingherit naveta între Paris și Londra. El a fost alaltăieri împreună cu Bangya la ducele d'Aumale.

Dintr-o scrisoare a lui Piali ²⁾ a reieșit că lordul Palmerston a spus unei aristocrate ³⁾ italiene emigrantă, în cursul unei audiențe la Londra, tot felul de lucruri consolatoare în legătură cu Italia și de asemenea că întrevește pentru sine perspectiva „consolatoare” de a deveni în mai puțin de un an „prim-ministru” al Angliei. Surprinzător cum oamenilor bătrîni le place să îndruge minciuni și să fie vanitoși ! De altfel, d-l P[almerston] a vorbit pe șleau cel puțin în ceea ce privește un punct. În cazul unei insurecții, Lombardia și Veneția trebuie să se alătore imediat Piemontului. Visurile cu privire la o „republică italiană” trebuie lăsate pe seama „viitorului” ¹⁹⁹.

Dronke, care locuiește într-un lodging-house ⁴⁾ model, se scuză că încă nu a scris. „Are temei”.

Al tău

K.M.

Fără îndoială că s-a făcut încercarea de a se deschide plicul scrisorii anterioare, pe care mi l-ai înapoiat. Încercare, după cît se vede însă, neîndemînică și fără rezultat.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — aghiotanți. — *Nota trad.*

²⁾ Zerffi. — *Nota red.*

³⁾ Contesa Visconti. — *Nota red.*

⁴⁾ — cămin pentru străini. — *Nota trad.*

67

Engels către Marx
la Londra

[Manchester, aprox. 1 octombrie 1852]

Dragă Marx,

Weerth n-a dat nici un semn de viață. Ce naiba te jenezi de el ? El știe doar că de ani de zile o duci greu, și dacă n-ar fi decît faptul că tot mai stai în această casă veche și încă s-ar fi dumirit cum stau lucrurile.

M-am mutat, adică bătrîna mea gazdă s-a mutat și sans façon ¹⁾ m-a luat cu dînsa. Acum locuiesc cu două case mai departe, așa că în loc de nr. 70 scrie-mi de acum înainte la nr. 48 (după noua numerotare). Mă grăbesc.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

68

Engels către Marx ²⁰⁰
la Londra

[Manchester], 4 octombrie 1852

Dragă Marx,

Îți trimit 2 lire și 10 șilingi. Cei 10 șilingi să-i dai lui Dronke care mi-a procurat o foarte valoroasă carte slavă — cit poate ciupi din preț individului este comisionul lui pentru descoperirea cărții : puisqu'il est commerçant, il faut le traiter selon les principes du commerce ²⁾. Trimite-l însă imediat după carte, pe care să mi-o expedieze prin poștă sub banderolă simplă ca pe un ziar, cu 6 timbre dacă cîntărește mai puțin de 1 pfund și cu 12 timbre dacă e mai

¹⁾ — fără multă vorbă. — *Nota trad.*

²⁾ — pentru că e negustor, trebuie tratat potrivit principiilor comerțului — *Nota trad.*

grea decît un pîfund. Nota bene ¹⁾ dacă cartea e într-un volum, altminteri fiecare volum trebuie francat cu 6 timbre și atunci e mai bine să fie trimisă într-un pachet, fără timbre, prin „Pickford & Co.” sau „Carver & Co.” Dacă puteți da de birourile „Carver & Co.” (cred că acolo numele firmei este „Chaplin, Horne & Carver” sau „Chaplin, Horne & Co.”) ar fi cel mai bine să expediați cartea prin ei pentru Friedrich Engels care of ²⁾ „E[rmen] & E[ngels]” — ei sînt cariers ³⁾ noștri. Aceasta este de altfel cea mai bună cale pentru a-mi trimite pachete.

De îndată ce mă voi lămuri asupra posibilităților mele financiare pentru luna aceasta, vei primi mai mult. Mai trebuie să plătesc niște datorii, încă nu știu cît. De asta depinde suma pe care o voi putea trimite.

Weerth este la Bradford. Vine abia peste 8 zile.

Le roman Pindar prend une tournure tout à fait bourgeoise ⁴⁾. Sărmanul de el, a și căzut în melancolie. Deoarece de la 15 septembrie nu i-am mai dat nici o veste despre soție și mamă, mă bombardează cu scrisori și mă amenință că le va scrie direct, pentru a avea știri! Individul își închipuie, pare-se, că stau toată ziua acolo, ca și cum trăsăturile finlandeze și inima scandinavă-germanică a jumătății sale frigide ar exercita asupra mea același farmec pe care l-a exercitat altă dată și încă îl mai exercită asupra lui. Prin evadarea sa, master Pindar crescuse iarăși în ochii mei, dar acele scrisori m-au dezamăgit profund. El este slav din cap pînă-n picioare, sentimental în frivolitate și chiar în tărășenie, servil și înfumurat; de la englezi a moștenit doar tăcerea — pe care, ca rus, nu se poate să n-o exagereze. În ultimul timp a fost ceva mai comunicativ, și cînd a pornit, în sfîrșit, șuvoiul multă vreme reținut, nu a rostit decît fadaises ⁵⁾. Pe lîngă asta înamoratului Pindar îi stă gîndul la perversități și cel mai mult îi place să discute despre descoperiri contrare firii. Este un om cu totul incult și pe deasupra pedant, care nu știe absolut nimic în afară de cîteva limbi; en matière de science ⁶⁾, fie chiar și numai în matematică și fizică elementară sau alte cunoștințe căpătate în școală și, mai ales, în ceea ce privește noțiunile cele mai elementare de istorie, este de o ignoranță crasă. Ce n'est que son silence

¹⁾ — Bagă de seamă. — *Nota trad.*

²⁾ — pe adresa. — *Nota trad.*

³⁾ — expeditorii. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Romanul lui Pindar ia o întorsătură cu totul burgheză. — *Nota trad.*

⁵⁾ — nerozii. — *Nota trad.*

⁶⁾ — în domeniul științei. — *Nota trad.*

acharné qui ait pu faire croire qu'il soit profond ¹⁾. El nu-i ni plus ni moins ²⁾ decât un mic-burghez rus cu aspirații de nobil rus, lenes, diletant, sensibil, făcînd pe blazatul și, din nefericire, dascăl înăscut. Am făcut tot posibilul ca să păstrez o părere bună despre el, dar degeaba. Ce poți spune despre un omuleț care, citind pentru prima dată un roman de Balzac (și pe deasupra „Cabinet des antiqués” și „Père Goriot” ³⁾), încearcă un sentiment de infinită superioritate și vorbește despre ele cu cel mai adînc dispreț, ca despre ceva banal și de mult cunoscut, în vreme ce, la opt zile după ce a șters-o de acasă, îi scrie din Londra soției abandonate următoarea frază, după toate aparențele cît se poate de serios: *my dearest Ida, appearances are against me, but believe me, my heart is still entirely yours!* ⁴⁾ Acesta e omul. Inima sa aparține suedezei, și asta reiese și din scrisorile către mine, dar amor nu vrea să facă decât cu franțuzoaica. Acest conflict, această contradicție trivială de slav sentimental, iată ce-l atrage în toată povestea. Suedeza este însă mult mai deșteaptă, ea spune oricui o ascultă că el n-are decât să facă ce vrea cu inima atîta timp cît nu înstrăinează din casă nimic din cele materiale. De altfel, individul vedește o lipsă de experiență a vieții și de principii, într-o ridicolă contradicție cu pretențiile spirituale pe care le are în calitatea sa de rus. El n-a înțeles nici „Manifestul”, nici pe Balzac; mi-a dovedit-o destul de des. Că nu știe limba germană e cert, nu înțelege nici cele mai simple lucruri. De asemenea, mă îndoiesc că știe limba franceză. O dată spulberat misterul datorită căruia părea interesant, nu mai rămîne decât une existence manquée ⁵⁾. Cu toate astea, individul caută în scrisorile sale să păstreze acest mister de mult dezvăluit — e pur și simplu ridicol. Vei vedea, după 3 luni gospodin ⁶⁾ Pindar va fi din nou aici, redevinînd bon fils, bon époux, bon bourgeois, plus taciturne que jamais ⁷⁾ și tocînd restul averii maică-si ca și pînă acum, fără să facă nici cea mai mică încercare de a se ocupa și el de ceva sau de a studia ceva. Și un asemenea individ să fugă cu o franțuzoaică trecută prin ciur și dirmon — o să-l facă să verse șiroaie de lacrimi.

¹⁾ — Numai tăcerea sa încăpățînată a putut crea impresia că e profund.
— *Nota trad.*

²⁾ — nici mai mult, nici mai puțin. — *Nota trad.*

³⁾ — „Muzeul de antichități” și „Moș Goriot”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Scumpa mea Ida, aparențele sînt împotriva mea, dar crede-mă, inima mea îți aparține totuși în întregime! — *Nota trad.*

⁵⁾ — o existență ratată. — *Nota trad.*

⁶⁾ — domnul. — *Nota trad.*

⁷⁾ — fiu bun, soț bun, cetățean bun, mai taciturn ca oricînd. — *Nota trad.*

Noua invenție a lui Willich ¹⁾ cel iubitor de adevăr este extraordinară.

Ca nu cumva să rămîn fără carte îi scriu totodată și lui Dronke ²⁰¹.

Al tău
F.E.

48, Great Ducie Str[eeet]

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

69

Engels către Marx la Londra

[Manchester] duminică 10 octombrie 1852

Dragă Marx,

M-am plictisit de veșnica tergiversare a broșurii ²⁾. Apariția ei a fost amînată de la o lună la alta și încă n-a fost tipărită. S-au invocat tot felul de pretexte, și mereu se recurge la altele noi. În cele din urmă s-a spus că apare negreșit la toamnă cînd se ține bilciul de Sf. Mihai. La Trinité se passe, Marlborough ne revient pas ³⁾. Dimpotrivă, ni se spune că omul a murit și Bangya nu știe ce s-a întîmplat cu manuscrisul. Asta-i prea de tot. Trebuie, în sfîrșit, să aflăm adevărul. Povestea devine pe zi ce trece tot mai suspectă. Nu vreau, și desigur că nici tu nu vrei, ca munca noastră a amîndurora să încapă pe mîna unor nechemați. Am scris pentru public, și nu pentru amuzamentul particular al poliției din Berlin sau al unei alte poliții și dacă cu Bangya nu e nimic de făcut, voi întreprinde ceva pe cont propriu. Charles ⁴⁾, agentul nostru pe care îl cunoști, pleacă săptămîna viitoare pe continent, via Hamburg și Berlin. L-am însărcinat să se intereseze la Berlin îndeaproape de această chestiune, și dacă în acest scop nu va fi suficientă săptămîna pe care o petrece acolo, să-i mobilizeze și pe agenții noștri locali. Pariez că astfel vom da de urma tuturor acestor minciuni. Ce să

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 125. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — Sfînta treime a trecut, Marlborough nu a revenit (din cîntecul popular satiric francez „Cîntecul lui Marlborough”, apărut în timpul războiului pentru succesiunea la tronul Spaniei). — *Nota trad.*

⁴⁾ Charles Roesgen. — *Nota red.*

însemne oare toate astea cu editorul Eisermann sau Eisenmann, care nici nu figurează în catalogul editorilor! Dar „editorul fostei «Constitutionelle Zeitung»” poate fi găsit. Dacă e ceva putred în toată povestea, va fi absolut necesar să facem o *declarație publică* în toate ziarele germane mai răspindite, ca să nu ni se joace o festă cum i s-a întâmplat lui Blanqui cu documentul publicat de Taschereau²⁰². Cît privește aerele misterioase ale lui Bangya, ele sînt, aici cel puțin, cu totul deplasate, și cum personal sînt sătul de toate aceste tergiversări, am să fac acum ce am să cred de cuviință.

Taica Kinkel vine încoace să țină prelegeri în limba germană sub egida unor evrei poetici de mîna a treia și a patra. Cea sera beau¹⁾. Secretarul Ateneului²⁰³ voia să mă atragă să semnez de prezență făcînd remarca: wherever there was something like a chequered life, were it only an escape from a shipwreck or so, there was always a natural and fair ground for sympathy. Voilă les arguments qu'on emploie pour lui mendier un auditoire²⁾.

Încolo nimic nou. Scrie-mi dacă aflu ceva în legătură cu broșura, deși aceasta cu greu îmi va zdruncina hotărîrea mea cu privire la Charles. Afectuoase salutări soției tale și copiilor.

Al tău

F.E.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

70

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 12 octombrie [1852]
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic,

La scrisoarea ta voi reveni mai tîrziu amănunțit.

Alăturat :

¹⁾ — Va fi frumos. — *Nota trad.*

²⁾ — or, viața este plină de vicisitudini, fie că e vorba doar de salvarea de la naufragiu sau ceva în genul acesta, există întotdeauna un motiv firesc și justificat de simpatie. Iată argumentele folosite pentru a-i cerși un auditoriu. — *Nota trad.*

1. Un document, „The German Loan Star Society”²⁰⁴, introdus prin contrabandă în „Advertiser” de Ruge-Ronge ;

2. O notă extrasă din „L[itographierte] C[orrespondenz]” a lui Weydemeyer despre activitatea acestei periculoase „society”¹⁾ la congresul ei de la Wheeling ;

3. Un articol pentru Dana²⁰⁵. Trebuie însă trimis în întregime pentru că data viitoare voi avea mult material politic. Când am mîzgălit articolul mă durea cumplit capul. Deci, nu te jena să intervii la traducere freely²⁾).

Poate că ai citit ieri articolul infam din „Times”, corespondență de la Berlin. Ticălosul a tradus pur și simplu „N[eu] Pr[eu]ssische Z[eitung]” (procesul de la Köln), adăugînd din sursă proprie numai cîteva comentarii infame²⁰⁶.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

71

Engels către Marx la Londra

(Manchester, 14 octombrie 1852)

Dragă Marx,

Este o imposibilitate fizică să-ți traduc tot articolul. L-am primit azi dimineață. Toată ziua am fost atît de ocupat la birou, încît n-am știut unde mi-e capul. Astă-seară între 7 și 8 mi-am băut ceaiul și doar am citit articolul. Apoi m-am apucat de traducere. Acum — ora 11,30 — am ajuns la un sfîrșit firesc al articolului³⁾, și-ți trimit partea terminată. La ora 12 trebuie să fie la poștă. Vezi, primești tot ce a fost omenește cu puțință.

¹⁾ — „asociații”. — *Nota trad.*

²⁾ — cu toată libertatea. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Pauperismul și libertatea comerțului. — Criza comercială în perspectivă”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 391—397. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

Restul ¹⁾ va fi tradus neîntârziat — săptămîna viitoare îl trimiți sau prin Southampton sau vineri. Între timp termină următorul tău articol, o parte s-ar putea să plece încă vineri, dacă nu, marțea viitoare, cînd pornește iarăși în cursă un vapor american. Prin urmare asta nu contează. Ai grijă numai să primesc *din timp* manuscrisul, căci îl aștept pe Weerth de la o zi la alta și atunci va trebui să-mi împart judicios timpul, fiindcă în cursul zilei sînt ocupat pînă peste cap cu afacerile.

Salutări soției tale și copiilor, lui Dronke, Lupus, Freil[igrath].

Al tău

F. E.

Ascultă, cei de la Köln tot n-o să scape, președintele ²⁾ este un cîine, judecînd după șicanele pe care i le-a făcut lui Bürgers ²⁰⁷.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

72

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

O dată cu prezenta îți trimit sfîrșitul articolului ³⁾ de deunăzi. Ieri am primit și următorul ²⁰⁸. Partea trimisă azi o poți expedia imediat prin Liverpool cu Mail Steamer ⁴⁾ al Statelor Unite, miercuri dimineața pleacă „Pacific”. Vineri vei primi iarăși ceva.

Nu mai fă articole atît de lungi. Dana nici nu poate dori mai mult de o coloană, o coloană și jumătate, e prea mult pentru un număr. Noul articol va trebui să-l împart iarăși în două, dar e foarte greu de scindat, și încă nu știu unde. 5—7 pagini de manuscris scrise de soția ta sînt *absolut suficiente*, și dacă scrii articole mai lungi, Dana nici măcar nu-ți va fi recunoscător pentru asta.

¹⁾ K. Marx. „Consecințele politice ale prosperității comerciale. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 398—402. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ Göbel. — Nota red.

³⁾ K. Marx. „Consecințele politice ale prosperității comerciale”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 398—402. — Nota trad.). — Nota red.

⁴⁾ — vaporul de poștă. — Nota trad.

Mi se pare că Bürgers, Röser, poate și Otto, precum și Nothjung sînt ca și pierduți. Împotriva lui Daniels, Becker, Jacobi se pare că nu există nici o probă de vinovăție și sper ca cel puțin aceștia să scape. Becker a ieșit din încurcătură cu multă nerușinare. Cred însă că cu cît aceștia sînt disculpați, cu atît mai mare va fi zelul cu care se vor năpusti curtea și jurații asupra celor compromiși; burghezia jignită și statul jignit își reclamă victimele.

La toate pecețile de pe scrisorile tale s-a umblat cu fier încins, totuși, pe oît pot eu să apreciez, pour le roi de Prusse¹⁾). Guma de pe plic împiedică violarea scrisorilor.

Weerth este aici, mi-a adus pachetul și vă salută pe toți. Manuscrisul lui Szemere despre Kossuth este mult mai bun decît cel despre Görgey. Cu K[ossuth] se poate măsura. Încă nu am putut vedea traducerea lui P[ieper]²⁰⁹, am prea mult de lucru la birou, iar seara sînt uneori istovit ca un cîine.

Cele mai cordiale salutări soției tale.

Al tău

F. E.

M[anchester] 18 octombrie 1852

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

73

Marx către Engels la Manchester

20 octombrie 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels!

Îți recomand călduros pe aducătorul acestor rînduri, colonelul Pleyel. Nu-l cunosc, ce-i drept, personal, dar a fost recomandat „cu căldură“ de către colonelul Bangya, pe care îl cunoști.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — în zadar. — *Nota trad.*

74

Engels către Marx
la Londra

[Manchester, 22 octombrie 1852]

Dragă Marx,

Dacă pe viitor vrei să contezi pe primirea cu precizie a articolelor pentru Dana, să te ferești să-mi trimiți tocmai joi seara colonei unguri. Individul mi-a mâncat ieri toată seara și vrea să revină astăzi ; nu se poate spune că n-are o cultură multilaterală, inclusiv militară, și este cel mai interesant ungar pe care l-am întâlnit, totuși este și un aristocrat germano-austriac.

Așadar, statul și chiar și poliția ne consideră acum oameni „inteligenți”, teste ¹⁾ Stieber. Frumoasă daraveră. Prostul de Stieber, care caută să tragă la răspundere pe inculpați pentru actele propriului său spion Cherval ²¹⁰. Știi ceva despre motivele arestării lui Kothes și B[erm]bach ? Tocmai ei doi — asta e funest. Cu Haupt însă ne vom răfui noi ²¹¹. Weerth va căuta să afle unde se găsește în America de Sud și când se va duce acolo, îl va demasca. Pentru asta e necesar să procurăm „Kölnische Zeitung” sau un alt ziar în care a apărut mărturia lui. N-ați putea să le procurați voi ? Faceți tot posibilul ; ar fi grozav dacă ticălosul ar simți puterea lui „N[eu]e Rh[einische] Z[eitung]” pînă în Brazilia.

În câteva zile îți voi scrie mai mult și de asemenea îți voi trimite și traducerile ²¹².

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — dovadă. — *Nota trad.*

75

Marx către Engels ²¹³
la Manchester[Londra] 25 octombrie 1852
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

În privința corespondenței noastre trebuie să luăm alte măsuri. Este cert că în guvernul Derby avem un *partener* la citirea scrisorilor noastre. În plus, în fața casei mele se postează iarăși (seara) o santinelă, cel puțin de probă. Deci nu mai pot să-ți scriu absolut nimic din cele ce consider că nu e indicat să aflu în momentul de față guvernul prusian.

Dana se comportă ordinar față de mine. I-am scris aproximativ acum 6 săptămâni, relatându-i exact situația mea și că am *urgentă* nevoie de banii pentru articolele trimise. El a publicat regulat articolele, însă banii nu i-a trimis încă. Eu, firește, trebuie, cu toate acestea, să continui cu punctualitate să scriu. Altminteri, pînă la urmă, tot eu am să suport consecințele.

În urmă cu 5 săptămâni l-am potolit pe landlord¹⁾ cu perspectiva banilor din America. Astăzi tipul a venit la noi și mi-a făcut mie și administratoarei casei un scandal monstru! Astăzi a plecat — fiindcă, pînă la urmă, drept ultima ratio²⁾, am recurs la înjurături — amenințându-mă că dacă nu-i dau banii săptămîna asta mă va azvîrli în stradă, că în prealabil însă am să mă pomenesc și cu un broker²¹⁴ în casă.

De la Cluss am primit acum 4—5 zile 130 de exemplare din „*Brumaire*”³⁾, dar pînă acum nu le-am putut ridica de la vamă pentru că trebuie să plătesc cu acest prilej 10 șilingi și 9 pence. De îndată ce le scot, le trimit la locul cunoscut și totodată trag o poliță asupra lor. Pentru această lucrare și pentru articolele trimise lui Dana mi se cuvine peste 30 l. st. și, totuși, trebuie să pierd adesea o zi întreagă pentru un șiling. Te asigur că atunci cînd văd suferințele soției mele și neputința mea, sînt gata să-mi vînd sufletul diavolului.

Kothes și Bermbach au fost arestați pentru că i-am trimis acestuia din urmă prin primul o lucrare cam voluminoasă (deși era

1) — proprietar. — *Nota trad.*2) — argument suprem. — *Nota trad.*3) *K. Marx*. „*Optprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte*”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

scrisă foarte mărunț și pe hîrtie fină) ²¹⁵ necesară apărării. Guvernul a crezut că a făcut o captură extraordinară. Dar la o examinare mai îndeaproape, jeune ¹⁾ Saedt s-a jurat că se face luntre și punte pentru a mușamaliza toată povestea, căci documentul cuprindea strictures ²⁾ stranii la adresa talentului etc. al tînărului Saedt și dacă parvenea juraților ar fi contribuit numai la achitarea acuzaților.

În „N[eue] Pr[eu]ssische] Z[eitung]” „G. Weerth” este citat ca membru al organelor centrale din Köln și acest lucru este scos din actul de acuzare.

Spune-i lui Weerth că nu am nici o veste de la Duncker ²¹⁶.

Al tău

K.M

Imediat după terminarea procesului, indiferent care va fi rezultatul, noi doi trebuie să publicăm o coală sau două de tipar: „Lămuriri pentru public”. Un moment mai favorabil ca să stăm de vorbă cu nation en large ³⁾ nu se va mai prezenta. În afară de asta nu se cade să tolerăm aparența de ridicol pe care nici măcar demnitatea morală și nici profunzimea științifică a blajinului Heinrich ⁴⁾ nu sînt în stare să o risipească.

Cherval însuși a scris Asociației muncitorilor germani de la Londra că „este *spion*, dar în sensul nobil al «spionului lui Cooper»” ²¹⁷. Am reușit să transmit pe o cale sigură unuia dintre avocați lămuririle necesare.

Referitor la publicarea lămuririlor asupra „procesului de la Köln”, menționată mai sus, trebuie să facem investigații încă de pe acum. Cel mai bine ar fi, cred, să-i scrii lui Campe să-ți indice un *om de încredere*, în cazul că el însuși este prea fricos. Întrucît ești un om solvabil, se poate spune agentului că primește banii, să spunem, în 3 luni (pe poliță), dacă între timp nu și-a încasat deja comisionul din vînzare (cea ce e sigur). De altfel, cheltuielile de tipar pentru un asemenea spanac revin la cel mult 25 de taleri.

Vale! ⁵⁾ și reflectează la această chestiune. Să tăcem nu se poate, și dacă nu ne interesăm la timp de posibilitățile de tipărire,

1) — tînărul. — *Nota trad.*

2) — aluzii. — *Nota trad.*

3) — întreaga națiune. — *Nota trad.*

4) Heinrich Bürgers. — *Nota red.*

5) — Cu bine! — *Nota trad.*

iar ratăm momentul potrivit. Firește, trebuie avut grijă ca acest om să nu fie un escroc, fiindcă chestiunea va avea și o valoare „comercială”.

Publicat pentru prima oară
in : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

76

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 26 octombrie [1852]

Dragă Engels,

Mîine dimineață, deci simultan cu acest bilet, Weerth va primi de la mine o scrisoare pe adresa lui Steinthal, în care se află o altă scrisoare către Schneider II ; *pe aceasta va trebui s-o expediați neîntîrziat*. Chestiunea este de o extremă importanță și nu suferă nici un minut amînare. De aceea vă rog să nu vă duceți la treburile voastre cotidiene pînă cînd nu ați citit și expediat scrisoarea.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

77

Engels către Marx
la Londra

Manchester, 27 octombrie 1852

D. M.,

Cînd ți-am scris ieri ²¹⁸ citisem doar în fugă depozitia lui Stieber, și de aceea am avut azi o foarte plăcută surpriză cînd documentul tău ¹⁾ a dat lucrurilor o întorsătură care acum nu mă mai

¹⁾ Vezi scrisoarea anterioară. — *Nota red.*

face să mă tem că *toți* acuzații vor fi achitați. En effet ¹⁾ Stieber s-a compromis definitiv. Am copiat din nou documentul și l-am trimis la Köln pe două căi diferite, foarte sigure ; de asemenea — ceea ce ar fi trebuit să se facă încă la Londra — am fixat cele două notițe cu semnătura lui Hirsch ²¹⁹ de original, lucru pe care l-am certificat cu semnătura mea, astfel încît în cel mai rău caz nu vor putea fi sustrate decît împreună cu tot materialul. Am găsit acum cîteva căi de legătură cu Köln, și, deși primele două (care însă nu pot fi folosite de mai multe ori) oferă o garanție de 99% că materialele vor ajunge exact în bună regulă și în aceeași zi la Schneider, ar fi totuși bine dacă aș primi încă un al treilea exemplar *certificat* de *tine* cu *noi* modele ale scrisului lui Hirsch, pentru a le trimite la Köln pe o altă cale. De altfel prusienii *nu pot* să confişte acest material, căci ar atrage după sine urmări penale pentru cei în cauză.

Scrisoarea ta de astăzi către mine a fost deschisă, deoarece sigiliul n-a cuprins toate cele patru colțuri ale plicului. Dacă și cea pentru St[rohn] a fost deschisă, este greu de știut, întrucît firma a desfăcut primul plic. Ea l-a desfăcut însă cu atîta ușurință, încît inclin să cred că și la această scrisoare s-a mai umblat. Prin urmare, nici adresa lui Steinthal nu mai prezintă nici o siguranță. Scrie bătrînului nostru James Belfield, Golden Lion, Deansgate, Manchester și în scrisoarea lui bagă un plic cu inițialele „F. E.”, nimic mai mult. Dacă este vorba de chestiuni foarte serioase și periculoase, procedează ca mine acum : trimite un pachet cu un conținut oarecare, incluzînd scrisoarea ta, cînd prin „Pickford & Co.” pentru firma mea, cînd prin „Chaplin, Horne & Carver” pentru mine pe adresa „Ermen & E[ngels]”, netimbrată. Așa e absolut sigur. Vezi însă ca adresele, în special de pe scrisorile trimise prin poștă, să nu fie scrise de aceeași mină, iar pachetele să nu fie expediate mereu prin același expeditor și duse din același loc la oficiul poștal. Atunci, ultima cale este cu totul sigură. Dă-mi apoi pe această cale o adresă sigură la Londra sau pune pe cineva a cărui gazdă nu e bănuitoare să-și ia un nume fals à la Williams, sau spune-mi dacă Lupus mai locuiește pe Broad Street 4, Dr[onke] tot în „Model Lodging-House” și unde mai locuiesc oamenii noștri de incredere, pentru a avea posibilitatea să schimb adresele.

Toate aceste mijloace, aplicate alternativ, ne vor da suficiență siguranță. În plus, pentru a nu atrage atenția, scrie-mi scrisori neutre direct prin poștă, ceea ce voi face și eu.

Copierea documentului mi-a luat atîta timp încît realmente nu știu dacă mă voi putea ține pe de-a-ntregul de cuvînt în ceea

¹⁾ — Intr-adevăr. — *Nota trad.*

ce-l privește pe Dana și vaporul de vineri. În orice caz, ceva vei primi. Gîndește-te, viața destul de castă pe care o duc de mai multă vreme se face simțită într-un anumit loc și uneori nu-mi dă as-timpăr ; il faut que cela finisse ¹⁾).

În urma declarației bătrînului consilier juridic Müller, Stieber, fără îndoială, va face în pantaloni de frică din pricina proceselor sale verbale originale ²⁾. Din declarație mai reiese că juriștii de acolo sînt în genere foarte furioși din cauza infamiilor poliției, pe care Stieber, cu totala necunoaștere veche-prusiană a legislației renane, a procedurii judiciare și a opiniei publice renane, le trîm-bițează cu atîta nerușinare, bucurîndu-se ca un copil de șiretlicui său. C'est de bon augure ³⁾).

Nu e rău : poliția fură, falsifică, forțează sertarele meselor de scris, jură fals, face mărturii false și, pe lîngă toate astea, pretinde să fie privilegiată în comparație cu comuniștii, care stau hors la société ! ⁴⁾ Toate astea și maniera în care poliția, în cea mai si-nistră expresie a ei, își însușește toate funcțiile procuraturii, îl îm-pinge pe Saedt pe ultimul plan, folosește hîrtii necertificate de ni-meni, simple zvonuri, rapoarte, lucruri prezentate drept adevăruri dovedite juridic, drept dovezi — c'est trop fort ! ⁴⁾ Așa ceva nu poate rămîne fără efect.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

78

Marx către Engels la Manchester

27 octombrie 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels !

Ți-am scris ¹⁾ că voi întocmi o „c[irculară] l[itografiată]” asupra „Procesului de la Köln”. În locul unei „c[irculară] l[itografiate]” a

¹⁾ — nu mai merge așa. — *Nota trad.*

²⁾ — E de bun augur. — *Nota trad.*

³⁾ — în afara societății ! — *Nota trad.*

⁴⁾ — e prea de tot ! — *Nota trad.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 142. — *Nota red.*

ieșit un pamflet de aproximativ trei coli de tipar²¹. A o mai litografie acum nu e posibil din două motive: întâi, litografierea unei lucrări atât de voluminoase ar costa prea mult și apoi n-ar aduce *nici* un câștig, căci nu șade bine să vinzi asemenea circulare litografiate. Al doilea, nimeni nu citește și nici nu se poate cere cuiva să citească o litografie avînd conținutul a trei coli de tipar.

Nu rămîne decît să o dau la tipar. În Germania nu e posibil. Londra este singurul loc unde poate fi tipărită. Aș putea obține și *credit*, cu condiția să avansez o parte. Te rog să te sfătuiеști cu Weerth și Strohn asupra acestei chestiuni. Nu este însă nici o zi de pierdut. Dacă lucrarea nu apare acum, ea nu mai prezintă nici un interes. Broșura mea nu apără principii, ci este o înfierare a guvernului prusian bazată pe prezentarea faptelor și a felului cum s-au desfășurat lucrurile. Personal, firește, sînt incapabil să contribuî măcar cu o centimă. Ieri am amanetat haina pe care o am încă de la Liverpool pentru a cumpăra hîrtie de scris.

Imperiul evoluează strașnic. Bonaparte se pricepe ca nimeni altul să aranjeze lucrurile în așa fel, încît de astă dată criza comercială să lovească Franța încă mai cumplit decît Anglia.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

79

Marx către Engels²² la Manchester

[Londra] 28 octombrie 1852
28, Dean Street, Soho

Am primit banii, iar astăzi pachetul cu scrisoarea¹⁾. În ultima mea scrisoare către tine și Weerth²⁾, în mod intenționat n-am povestit nimic pentru a nu furniza guvernului prusian, în cazul

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 143—145. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 143. — *Nota red.*

deschiderii scrisorilor, noi informații în legătură cu cele întreprinse împotriva lui. Astăzi îți relatez totul în amănunt. Cred că am pus o contramină care va spulbera întregul bluf al guvernului. Domnii prusieni să vadă qu'ils ont à faire à plus fort ¹⁾).

Luni, Schneider II va primi prin Düsseldorf o scrisoare de la mine (adresată unui negustor pe care-l cunoaște Freiligrath) cuprinzând în rezumat următoarele: 1) În 1847, pe cînd mă aflam la *Bruxelles*, Cherval a fost primit la Londra în Ligă ²⁾ de către d-l Schapper, la propunerea lui Schapper. Deci nu de mine în 1848 la Köln. 2) De la sfîrșitul primăverii 1848 pînă în vara anului 1850, Cherval a locuit în permanență la Londra, ceea ce poate fi dovedit de housekeepers ³⁾ unde a stat. Așadar, în această perioadă nu a locuit la Paris ca propagandist. 3) Abia în vara anului 1850 a plecat la Paris. Hîrțile găsite asupra lui și declarațiile lui în fața tribunalului de la Paris dovedesc că era agentul lui Willich-Schapper și dușmanul nostru. Că Cherval este *spionul poliției* o dovedesc următoarele: 1) Evadarea sa miraculoasă (împreună cu Gipperich) din închisoarea de la Paris, imediat după condamnare. 2) Ședere nestînjenită la Londra, deși este un criminal *ordinar*. 3) D-l de Rémusat (l-am imputernicit pe Schneider să-l numească la nevoie) mi-a povestit că Ch[erval] i-a propus să lucreze ca agent al prințului de Orléans. El a scris atunci la Paris și a primit următoarele documente (mi le-a arătat în copie și mi le-a lăsat cîteva ore pentru copiere) din care rezultă că Ch[erval] a fost mai întîi agent de poliție prusian, iar acum este agent bonapartist. Poliția prusiană a respins pretențiile lui bănești fiindcă asta înseamnă „double emploi” ⁴⁾, el fiind plătit de francezi ²²³. În sfîrșit i-am dat lui Schneider cîteva explicații teoretice simple datorită cărora va putea face, demonstrînd, o distincție între documentele lui Schapper-Willich și ale noastre.

În afară de scrisoarea către Schneider II pe care ai expediat-o tu ⁵⁾, același document a fost trimis prin Frankfurt pe Main (unde bătrînul Ebner îl pune la poștă contra recipisă) avocatului von Hontheim, și anume marți. Pachetul conține: 1) o scrisoare de la Becker ⁶⁾ pentru mine cu ștampila oficiului poștal din Londra și

1) — că au de-a face cu unul mai tare. — *Nota trad.*

2) Liga comuniștilor. — *Nota red.*

3) — administratorii caselor. — *Nota trad.*

4) — „două îndeletniciri”. — *Nota trad.*

5) Vezi volumul de față, p. 143. — *Nota red.*

6) Hermann Becker. — *Nota red.*

Köln, din care reiese că corespondența noastră se referea în primul rînd la chestiuni editoriale. 2) Două scrisori de la Daniels pentru mine anexate la scrisoarea lui Becker, în care este vorba doar despre manuscrisul lui²²⁴. 3) Două extrase din procesele-verbale scrise de Hirsch²²⁵. 4) Un extras din „People's Paper” în care, din fericire, Cherval însuși își indică domiciliul; 5) Scrisori scrise de d-l Stieber (cu mîna lui) pe vremea lui „N[eue] Rh[heinische] Z[eitung]” și care se găsesc la pagina a treia a acestei scrisori.

Mărți seara am primit printr-o ocazie o scrisoare de la Schneider din care rezultă că prima lui scrisoare, trimisă prin poștă, a fost interceptată. În schimb a primit o scrisoare recomandată, predată aici și scrisă de Dronke la rugămintea mea, prin care i se aduce la cunoștință că acum 6—8 săptămîni *Hentze* a fost aici la Willich, că Willich s-a întreținut cu el și că Willich însuși s-a lăudat aici că i-a dat instrucțiuni lui H[entze] cum să ne atace. Schneider scrie că toți avocații sînt convinși că documentele sînt contrafăcute și cere urgent dovezi că d-na Daniels nu mi-a scris niciodată.

Miercuri nu aș fi putut întreprinde *nimic* din lipsă de bani, dar din fericire au intervenit cele 2 l. st. de la tine. Așadar, am autentificat la Court police¹⁾ din Marlborough Street (în fața d-lui M. Wingham, magistrate of the Metropolitan District²⁾, care, după ce a ascultat toată povestea, s-a declarat furieusement³⁾ de *partea* noastră și *împotriva* guvernului prusian) următoarele:

1) Modele ale scrisurii lui Rings și Liebknecht, care, după cum scrie Schneider II, au semnat aproape *toate* procesele-verbale ale lui Hirsch. Cunoști că Rings abia știe să scrie, prin urmare e grozav că Hirsch l-a pus pe el să întoamească procesele-verbale.

2) Mărturia proprietarului localului nostru de întîlnire cum că din martie „Society of⁴⁾ Dr. Marx” (individul mă cunoaște numai pe mine), aproximativ 16—18 oameni se întrunesc cu regularitate și numai o dată pe săptămînă, anume miercurea, și că el și waiterii⁵⁾ lui nu ne-au văzut niciodată soriind vreun rînd. Un vecin de-al lui, un maistru brutar german, proprietar al unei case, a depus și el mărturie că întîlnirile aveau loc miercurea²²⁶.

Ambele documente cu sigiliul tribunalului polițienesc sînt în *duplicat*. Primul exemplar l-am trimis via...⁶⁾ lui G. Jung, care

1) — tribunalul de poliție. — *Nota trad.*

2) — magistrat al districtului Londra. — *Nota trad.*

3) — cu vehemență. — *Nota trad.*

4) — societatea lui. — *Nota trad.*

5) — chelnerii. — *Nota trad.*

6) Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

din fericire, mi-a scris acum trei zile că locuiește la Frankfurt pe Main și mi-a indicat adresa. Jung va duce personal materialele la Köln sau le va trimite acolo cu un curier. Scrisoarea pe care a primit-o este adresată lui Schneider II și, în afară de documentele autentificate de tribunalul poliției, cuprinde: a) o copie a primei scrisori către Schneider împreună cu încă un rînd de copii după cele două extrase din procesele-verbale ale lui Hirsch; b) un extras dintr-o scrisoare a lui Becker către mine, pe al cărui verso se află, din fericire, ștampila oficiilor poștale din Londra și Köln. Becker scrie textual după cum urmează: (atîta doar cuprinde extrasul trimis de mine lui Schneider): „Willich îmi trimite scrisori extrem de amuzante; eu nu îi răspund; dar nu se poate abține să-mi împărtășească noile lui planuri revoluționare. El m-a desemnat pe mine să revoluționez garnizoana din Köln!!! Mai deunăzi ne-am prăpădit de ris. Cu prostiile lui o să mai nenorocască încă mulți oameni, căci o singură scrisoare de acest fel poate asigura salariul pe trei ani pentru o sută de judecători puși să judece procese împotriva demagogilor²²⁷. Dacă aş organiza o revoluție la Köln, el n-ar refuza să-și asume conducerea operațiilor următoare. Prea amabil. Salutări frățești. Al tău, Becker”²²⁸; c) trei scrisori adresate mie de Bermbach, din care reiese natura corespondenței noastre, una dintre scrisori (din martie) cuprinzînd totodată răspunsul la scrisoarea mea cu privire la Hirsch, la denunțul împotriva d-nei Daniels și la percheziția care s-a făcut la locuința ei. Această scrisoare dovedește că ea nu a fost în corespondență cu mine; d) copia scrisorii lui Stieber; e) instrucțiuni pentru Schneider, în care îi comunic, printre altele, că *documentele autentificate* (sau *duplicatele* lor) vor fi expediate de la Londra joi (28 octombrie) pe adresa lui, prin scrisoare recomandată, urmînd să primească totodată prin Düsseldorf de la comerciantul W. *recipisa pentru scrisoarea recomandată*. Prin urmare, dacă de astă dată guvernul interceptează scrisoarea, îl prindem în flagrant delict fără ca guvernul să reușească să sustragă apărării altceva decît un duplicat.

În „Advertiser” de sîmbăta viitoare (30 octombrie) ai să găsești o scurtă declarație în legătură cu mișcările articole din „Times” și „Daily News”. Ea este semnată: „F. Engels, F. Freiligrath, K. Marx, W. Wolff”. Va apărea în mai multe publicații săptămînale²²⁹.

Cred că guvernul prusian va fi de astă dată compromis într-un mod cum n-a mai pomenit nici el însuși vreodată și se va convinge că nu are de-a face cu nătălletii de social-democrați. Prin intervenția lui Stieber, guvernul prusian i-a salvat pe oamenii noștri. Pînă și

arestarea lui Bermbach prinde bine. Altminteri scrisorile lui nu puteau fi trimise la Köln. El s-ar fi opus pentru a nu se expune arestării preventive. Acum, cînd stă la arest, totul este all right ¹⁾.

Taica Barthélemy, sortit din naștere la ocnă, va cunoaște de astă dată, ca variație, țara lui Van-Diemen ²⁰. Este o ticăloșie din partea lui că refuză cu încăpăținare să recunoască starea de fapt, înfundîndu-i astfel și mai rău pe secundanți. Totuși, doi au și declarat că au fost secundanții lui Cournet. Iar al treilea fără îndoială că, de îndată ce perspectiva spînzurătorii va deveni iminentă, va pune capăt devotamentului și va recunoaște că a fost secundant.

Acum cîteva zile a avut loc la Reichenbach o ședință a garanților, la care au participat toți cu excepția mai mult sau mai puțin exclușilor Kinkel și Willich. Au participat : Reichenbach, Löwe von Calbe, Imandt, Schimmelpfennig, Meyen, Oppenheim. Reichenbach împreună cu ceilalți au hotărît să se restituie banii donatorilor. Reichenbach a declarat că motivul principal este următorul : „Willich și Kinkel au făcut adevărate escrocherii. În America mai circulă mii de obligații cu semnătura lui (a lui Reichenbach), pe care le plasează la preț scăzut prin agenții lor, le încasează direct, folosind banii în scopuri personale”. Numai lichidarea acestei afaceri murdare îi oferă prilejul binevenit de a demasca în public această escrocherie făcută în numele lui și de a preveni alte pungășii. Vezi pînă unde au ajuns onorabilii Willich și Kinkel. Des escrocs... voilà le dernier mot ²⁾.

Salutări cordiale lui Weerth.

Al tău

K. M

Îți voi comunica data viitoare adrese sigure la Londra.

[Scrisă de mîna soției lui Marx]

„În nr. 177 al lui «Neue Rheinische Zeitung» a apărut o corespondență din Frankfurt pe Main din 21 decembrie, care cuprinde minciuna sfruntată că eu m-aș fi dus la Frankfurt ca spion al poliției pentru a da de urma ucigașilor prișului Lichnowski și ai generalului Auerswald. La data de 21 am fost într-adevar la Frankfurt, unde am stat doar o zi, călătoria mea acolo neavînd alt scop, după cum se poate vedea din alăturata adeverință, decît aranjarea unei chestiuni particulare a d-nei von Schwezler de aici ; m-am întors de mult la Berlin, unde mi-am reluat de multă vreme activitatea mea de avocat. De altfel, vă atrag atenția asupra dezmințirii oficiale deja publicate în legătură cu această chestiune

¹⁾ — în ordine. — *Nota trad.*

²⁾ — Escroci... iată cuvîntul. — *Nota trad.*

în «Frankfurter Oberpostamts-Zeitung» nr. 338 din 21 decembrie și în nr. 248 al ziarului local «National-Zeitung». Cunoscînd respectul Dv. pentru adevăr, îmi permit să sper că veți publica imediat în ziarul Dv. alături de dezmințire și că, potrivit obligației Dv. legale, îmi veți indica numele celui ce v-a dat această informație mincinoasă, întrucît nu pot lăsa nesancționată o asemenea calomnie și, în caz contrar, spre regretul meu, m-aș vedea nevoit să iau eu însumi măsuri împotriva unei redacții care se bucură de toată considerația.

Cred că, în ultima vreme, democrația nu datorează nimănui mai mult decît *me*. Eu am fost acela care a smuls din plasa justiției penale sute de democrați dați în judecată. Eu am fost acela care, chiar și după introducerea stării de asediu în localitate, cînd lașii și jalnicii pigmei (așa-zii democrați) dezertaseră de mult de pe cîmpul de luptă, am înfruntat cu neînfricare și perseverență autoritățile, și pe care le mai înfrunt și azi. Faptul că organe democratice se comportă astfel față de noi nu poate constitui un stimulent pentru noi eforturi.

Dar ceea ce trebuie subliniat în cazul de față este stupiditatea organelor democratice. Zvonul că m-aș fi dus la Frankfurt ca gaent al poliției a fost lansat mai întîi de «Neue Pr[eu]ssische Zeitung» de aici, această faimoasă publicație a reacțiunii, cu scopul de a-mi submina activitatea de avocat, atît de incomodă pentru ea. Celelalte ziare berlineze au dezmințit de mult acest zvon. Ziarele democratice sînt însă atît de inabile, incît repetă o asemenea minciună neghioabă. Dacă voiam să mă duc la Frankfurt ca spion, atunci e clar că nu s-ar fi scris dinainte despre asta în toate ziarele, și ce nevoie avea Prusia să trimită un funcționar de poliție la Frankfurt, unde se află destui funcționari destoinici? Prostia a fost dintotdeauna o lacună a democrației, în timp ce adversarii ei obțineau victorii prin abilitatea lor. O minciună tot atît de infamă este și afirmația că, în urmă cu ani, am fost spion al poliției în Silezia. Pe atunci eram funcționar de poliție, oficial angajat, și îmi făceam datoria ca atare. Pe seama mea au fost răspindite cele mai josnice minciuni. Să poftescă cineva să dovedească că am încercat să-i intru sub piele. Oricine poate să mintă și să spună ce vrea.

Aștept deci de la Dv., pe care vă consider o persoană onestă și onorabilă, un răspuns grabnic și satisfăcător. Ziarele democratice de la noi s-au discreditat prin nenumăratele lor minciuni și cred că nu vreți să ajungeți și Dv. în aceeași situație.

Al Dv. devotat,

Stieber, doctor în drept etc.
Berlin, Ritterstrasse 65

Berlin, 26 decembrie 1848" 231

„Confirm prin prezenta că săptămîna trecută D-l dr. Stieber a plecat la Frankfurt și Wiesbaden din însărcinarea mea, pentru a aranja acolo o chestiune particulară a mea în legătură cu un proces.

Văduva președintelui von Schwezler von Lecton,
L. S. Doamnă a ordinului Luise”.

[Scris de mîna lui Marx]

(Verte 1)

1) — vezi verso. — Nota trad.

Te rog acum să-i sorii lui Schneider rîndurile care urmează și să i le trimiți *urgent* la Köln pe a treia cale pe care mi-ai indicat-o în scrisoarea ta ¹⁾).

„Cele 14—16 documente care aparțineau bandei Willich-Schapper au fost într-adevăr *cumpărate* de Stieber, dar totodată și *sustrase* de el. Anume, el a cerut unui oarecare *Reuter*, oferindu-i bani, să comită furtul. Reuter era de multă vreme nu chiar «funcționar de poliție», ci mai curînd *occasionally* à la tîche *spy* ²⁾ plătit al ambasadei prusiene. El nu a făcut niciodată parte dintr-o asociație comunistă și nici măcar nu a fost membru al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra ²³². Reuter locuia în aceeași casă cu Dietz, secretarul și arhivarul organelor centrale ale lui Willich-Schapper ²³³. Reuter a forțat biroul lui Dietz și a predat documentele unuia dintre ei, lui Stieber sau Schulz. Acest fapt a ieșit de mult la iveală cu prilejul dezbaterii de la Curtea cu juri din Köln, căci judecătorul de instrucție i-a prezentat lui Stechan, în timpul arestării sale la Hannovera, mai multe scrisori ale sale către Dietz în calitatea acestuia de secretar al comitetului emigranților, de sub președinția lui Schapper ²³⁴. După cum se știe, Stechan a evadat din închisoare. Ajuns la Londra, a scris la Hannovera, cerînd acele scrisori pentru a-l putea traduce în fața instanțelor engleze pe *Reuter* pentru :

1) furt prin efracție ;

2) *fals*. El susține că în scrisoarea sa — prezentată acum în fața juraților din Köln și de Stieber — cuvintele «530 de taleri, 500 pentru conducători» *au fost interpolate*, adăugate de poliție. Că a trimis atunci la Londra numai 30 de taleri și nu a scris nici un cuvînt despre *conducători*.

Tribunalul din Hannovera nu a satisfăcut, firește, cererea lui Stechan. Același Reuter a furat prin spargere toate documentele din biroul lui Dietz. Dietz și banda lui Schapper au descoperit faptul abia după venirea lui Stechan înapoi ²³⁵.

Tocmai am primit, dragă Engels, pachetul vostru. *Prin urmare nu mai este nevoie să copiezi cele de mai sus*. Le voi trimite eu însumi direct într-unul din plicurile permise.

Spune-i lui Weerth că acum și-a asigurat pentru totdeauna unu! din posturile „de ministru” pe care Stieber mi le-a pus la dispo-

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 143—145. — *Nota red.*

²⁾ — după împrejurări, spion. — *Nota trad.*

ziție, dacă nu preferă postul de ambasador la Paris, rezervat pentru el ²³⁶.

Al tău
K. M.

Dacă ai să-mi comunicii lucruri *importante*, scrie-mi pe adresă :
A. Johnson, Esq., (Bullion Office, B[ank] of E[ngland]).

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

80

Engels către Marx la Londra

Manchester, 28 octombrie 1852

Dragă Marx !

Ieri ți-am trimis un volum Dureau de La Malle ²³⁷ și o scrisoare prin Carver & Co. ¹⁾ O dată cu prezenta primești diferite pachete de tip comercial conținând plicuri pentru Hontheim și Esser I, care trezesc mai puțin bănuiala filistinilor decât Schneider. Dacă crezi nimerit, mai poți să introduci și un plic sigilat pentru Schneider. Totuși nu văd de ce n-ai trimite din când în când câteva rînduri și altor avocați, convingîndu-i astfel de importanța lor. Îți trimit, de asemenea, un sigiliu comercial. Vechea ta pecete de la Weyd[e-meyer] și S-ul grosolan nu sînt bune de nimic. Folosește și pentru scrisorile la Manchester un sigiliu oarecare de 6 penny.

Trimite din când în când lui Schneider scrisori recomandate, mai puțin importante, pentru a induce în eroare canaliile și a le face să creadă că am renunțat să trimitem scrisori pe cale conspirativă, din lipsă de adrese.

Că cetățenii a căror adresă o primești o dată cu prezenta vor transmite în bună regulă corespondența nu poate fi pus la îndoială.

Atrage, totuși, atenția avocaților asupra crimes și délits ²⁾ evidente comise de poliție și cere-le să propună arestarea lui Stie-

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 143—145. — *Nota red.*

²⁾ — crimelor și delictelor. — *Nota trad.*

ber pentru sperjur și mărturie falsă: individul s-a făcut efectiv vinovat de sperjur în cazul scrisorii tale către Kothes²³⁸.

Astă-seară, prin poștă, îți scriu mai amănunțit despre unele chestiuni indiferente.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

81

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Alăturat un articol pentru Dana — nu puteam să-l întrerup decât în acest loc¹⁾. Dacă reușesc încă în astă-seară să termin totul am să duc și restul²⁾ mai tirziu la poștă. Deocamdată expediez prima parte, ca să primești măcar ceva la timp. De altfel, D[ana] se poate mulțumi o dată, ca variație, și cu $\frac{3}{4}$ — $\frac{4}{5}$ de coloană, având în vedere că plătește așa de greu.

Nu m-aș mira de loc dacă procesul de la Köln ar mai dura o lună. Se pare că luni nu s-a ținut ședință — poate s-a îmbolnăvit vreunul dintre acuzați sau câțiva jurați, sau cu toții au avut nevoie de două zile consecutive de odihnă. Mai ales din cauza tuturor acestor martori extraordinari care nu știu ce să declare. D-l Hentze s-a văzut tare strâns cu ușa; Weerth l-a întâlnit pe onorabilul la Hamburg, cu care prilej acesta te-a înjurat îngrozitor — cela t'acquitte de toute obligation envers lui³⁾. El a și mărturisit deschis motivul meschin al furiei sale. De ce nu scrii direct unuia dintre

¹⁾ K. Marx. „Partidele și perspectivele politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 407—610. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ K. Marx. „Încercări de a crea un nou partid de opoziție”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 411—415. — Nota trad.). — Nota red.

³⁾ — asta te absolvă de orice obligație față de el. — Nota trad.

avocați — registered letter ¹⁾ —, atrăgându-i atenția că acuzarea a trecut cu totul din mîna d-lui Saedt în cea a spionului Stieber, care, cu aprobarea tacită a ministerului public, formulează teorii juridice cu totul noi, de pildă :

1) că este o crimă dacă cineva care din punct de vedere moral este participant la proces trimite din străinătate avocaților acte și alte informații în interesul acuzaților și dovedește că scornelile polițienesti ale unui Stieber sînt minciuni ; că este de asemenea o crimă să primești asemenea scrisori ;

2) că, în schimb, poliția are dreptul să-și permită toate crimele posibile și chiar să se laude deschis în fața tribunalului și în fața publicului cu :

a) *furt prin efracție* — forțarea biroului lui Dietz și sustragerea documentelor de acolo ;

b) *instigare mărturisită la aceasta* prin ofertă de bani ; precum și *mituire* ;

c) *furt de acte* care aparțin apărării, deoarece se ciuntește memoriul destinat avocaților și se dosesc anumite fragmente ; despre deschiderea scrisorilor nici să nu mai vorbim, pentru că nemernicii încearcă, cel puțin ulterior, să invoce forme legale ;

d) *mărturie falsă și sperjur*, deoarece d-l Stieber intenționat îi califică pe cei din Köln drept părtași și complici ai lui Cherval, deși el însuși știe foarte bine și a și recunoscut mai târziu că este o minciună ; deoarece în special jură că o scrisoare a sosit cu poșta la Köln abia la 19 octombrie, cînd în realitate ea a sosit încă la 15, și deoarece născocoște toată minciuna cu curierul extraordinar etc. ;

e) *fals*, deoarece pretinsul proces-verbal a fost întocmit direct de către poliție și prezentat ca autentic, în timp ce nouă ni se răpește orice posibilitate de a pune la îndemîna apărătorilor dovada contrară.

Și așa mai departe.

Dacă avocații vor acționa energic și abil, procesul se poate termina nu cu condamnarea celor din Köln, ci cu arestarea d-lui Stieber pentru sperjur și alte crime prusiene împotriva nelegiuirii Code pénal ²⁹⁹ francez.

Voiam să-ți mai scriu și despre altceva, dar am uitat complet despre ce, pentru că am stat la taifas cu Weerth, care tocmai a venit acasă.

Chiar acum aflu de la el că d-na Daniels este și ea citată ca martoră a apărării — tant mieux ²⁾. Povestea cu procesele-verbale

¹⁾ — scrisoare recomandată. — *Nota trad.*

²⁾ — cu atît mai bine. — *Nota trad.*

va avea un sfârșit strașnic. Iar ce pauvre ¹⁾ Bermbach pare-se a fost trimis și el, fără multă vorbă, pe băncuța acuzaților. Ce-or fi vrînd de la bietul nenorocit !

Al tău
F. E.

Manchester, 28 octombrie 1852
cu poșta a doua

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

82

Engels către Marx ²⁴⁰ la Londra

[Manchester, 31 octombrie 1852]

Dragă Marx,

După întorsătura pe care au luat-o acum lucrurile, nu se poate să nu se sfârșească cu bine. Sorisoarea lui Stieber ²⁾ este o descoperire care valorează mai mult decît toate minele de aur din Australia. Ce noroc că le malheureux ³⁾ Nothjung a păstrat aceste vechi dosare ale lui „N[eue] Rh[einische] Z[eitung]” și le-a trimis atunci la Londra ! Nădăjduiesc că scrisoarea va ajunge la destinație, căci nici procurorul general n-ar considera interceptarea ei o crimă. Mai bine nu trimiteai scrisoarea recomandată, ci în vreun alt fel. Între Frankfurt și Köln se poate oricînd întimpla o dandana și chiar dacă și copia e o dovadă, originalul este totuși prea important. Trebuie s-o ducă cineva, personal, la Köln sau să fie trimisă printr-un curier. Totuși, sper că va ajunge cu bine.

Celelalte documente sînt de asemenea foarte bune și vom isca acum un tărăboi teribil.

Pentru mai multă siguranță am trimis ieri o scrisoare lui von Hontheim, care va fi pusă la poștă la Amsterdam și în care i-am comunicat conținutul scrisorii tale către Schn[eider] ⁴⁾, precum

¹⁾ — acest sarman. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 150—151. — *Nota red.*

³⁾ — nenorocitul. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 143. — *Nota red.*

și faptul că scrisoarea lui Schneider către Dronke nu a sosit. Prin urmare, 4 copii și un rezumat.

Pe o altă cale voi trimite astăzi la Köln o copie a scrisorii lui Stieber; tot așa voi expedia în Provincia renană extrase din articolul publicat în „Advertiser” de vineri²⁴¹ și declarația din numărul de simbătă al lui „Advertiser”¹⁾ și în genere am să difuzez printre burghezi note despre crimele poliției.

Acum următoarele propuneri :

1. Dat fiind caracterul cît se poate de echivoc tocmai al acelor depoziții care sînt infamante, cît și caracterul lor, pe alocuri, neechivoc a cărui dovadă trebuie să o facem, mărturia ta și a lui Lupus, Pieper și a altora, depuse *sub jurămînt* și *autentificate*, sînt foarte importante. Ministerul public poate să spună ce vrea, nu face nimic; jurații tot ne consideră pe noi și pe acuzați niște gentlemeni, și nimic nu-i mai simplu decît ca 2 sau 3 dintre voi să se ducă la Wingham și să declare acolo *sub jurămînt* acele fapte referitoare la Londra pe care le cunoașteți cu toții. De pildă :

a) că nu există nici un H. Liebknecht, ci, după cît știți, numai un W. Liebknecht, și că nu ați cunoscut niciodată un H. Liebknecht;

b) că d-na Daniels nu ți-a scris niciodată;

c) că în afara adunărilor de miercuri nu ați mai avut alte adunări joia în vreun alt local;

d) că declarați drept *utterly untrue*²⁾ depozițiile cu privire la cuvîntări, conferințe etc. pe care le-ați fi ținut voi, cuprinse în procesele-verbale ale lui Hirsch;

e) că notița anexată la „Catehismul roșu”, pe care ministerul public o consideră scrisă de mîna ta, nu provine de la tine

și toate acele afirmații făcute în cursul ultimelor dezbateri și al primelor depoziții ale lui Stieber²⁴² care ni se par neadevărate și merită a fi dezmințite.

Toate acestea, declarate în fața lui Wingham sub jurămînt, vor fi consemnate de el sub forma unui affidavit³⁾ obișnuit, puteți chiar să aduceți conceptul gata întocmit în limba engleză —, și îl rugați să dea documentul unui polițist care să meargă cu voi la consulul prusian Hebler din City; acesta *trebuie* să autentifice semnătura lui Wingham, *altfel își pierde exequatura*⁴⁾. Docu-

¹⁾ K. Marx și F. Engels. „Declarație făcută redacțiilor ziarelor engleze”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 403—404. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — complet neadevărate. — *Nota trad.*

³⁾ — declarație în fața instanței echivalentă cu mărturia sub jurămînt. — *Nota trad.*

⁴⁾ — autorizația de a îndeplini funcția de consul, dată consulului de către guvernul țării respective. — *Nota trad.*

mentul, întocmit astfel în două copii, poate apoi să plece la Köln, unde, fără îndoială, va avea efectul dorit. Eu consider aceasta de foarte mare importanță, pentru că astfel sînt îndeplinite toate formele legale și avem un act valabil în fața instanțelor. Dacă Hebler refuză totuși să semneze, atunci mergeți la oricare notar public, care îl va legaliza (această cale a fost indicată, într-un caz similar, bătrînului meu de autoritățile prusiene).

2. Ieri am primit de la Dr[onke] o expunere lungă cu privire la Bangya. Trebuie să-ți spun că, după minciunile gogonate în legătură cu manuscrisul nostru ¹⁾, după scrisoarea lui Duncker, pe care Weerth ți-a trimis-o marți, și dacă este adevărat că el a scris adresa pe penultima scrisoare către Kothes ²⁴³, abia dacă mai încap vreo îndoială că e spion prusian. Faptul că ungurii încă nu l-au debarcat nu-i o dovadă contrară; dacă față de noi se referă la unguri, față de unguri se referă la noi. Această chestiune trebuie neapărat și cit mai urgent cercetată, și dacă d-l Bangya nu va da dans les vingt quatre heures ²⁾ informații mulțumitoare asupra locului unde se găsește manuscrisul, asupra fostei adrese a pretinsului Eisermann, strada și numărul, și asupra surselor sale cit se poate de problematice, atunci sînt întru totul de părere ca avocații din Köln să-l întrebe direct pe d-l Stieber ce știe despre un oarecare colonel Bangya. După dezvăluirile care au avut loc pînă acum, d-l Stieber nu va mai îndrăzni să facă mărturii false, întrucît nu poate să știe ce o să urmeze; totodată ar trebui să i se comunice lui Schn[eidei] povestea cu manuscrisul pentru a o relata în ședință, ceea ce ar face deocamdată inutilă orice altă declarație.

3. Cîțiva oameni din Asociația muncitorilor ²⁴⁴ condusă de Stechan, membri ai comitetului etc., ar putea de asemenea să vină în fața magistratului nu cu fițuici, ci cu pagini întregi sau, pe cit posibil, cu texte mari scrise de Hirsch — și să *depună sub jurămînt* că acestea sînt scrise de mîna lui Hirsch. Cela vaut infiniment mieux ³⁾ decît simple extrase neautentificate.

Luni vă vom trimite din nou ceva bani, ca să nu fiți în impas din această cauză. Mărturia *ta*, depusă sub jurămînt, poate fi trimisă pe urmă — asta ar avea părțile ei bune; căutați numai ca totul să ajungă acolo înainte de terminarea audierii martorilor.

Nu uita să-mi trimiți cit mai curînd posibil cîteva adrese sigure.

¹⁾ K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — în douăzeci și patru de ore. — *Nota trad.*

³⁾ — Aceasta are înfinit mai multă valoare. — *Nota trad.*

Declarația lui Stechan cu privire la fals¹⁾ trebuie de asemenea întărită prin jurământ în fața unui magistrat. Cea pourra avoir de brillants résultats²⁾.

Kinkel s-a învîrțit astăzi pe la bursa din Manchester, condus de rabble³⁾ evreilor germani de aici. Dar am avut noi grijă să avertizăm publicul, furnizându-le unele informații, iar Weerth, la rîndul lui, îi va face viața amară și aici și la Bradford.

N-ați putea să vă procurați de la Reichenbach prin Imandt, sau pe altă cale, dovezi evidente ale escrocheriilor lui Kinkel, pe care să le trimiteți în copie lui „Examiner and Times”, „Guardian” sau „Courier” de aici, precum și ziarelor din Bradford? Firește, dovezii atît de evidente, încît indivizii să nu aibă a se teme de un proces de calomnie. Puteți să le trimiteți și dr. J. W. Hudson, secretarul Ateneului din Manchester²⁴⁵.

Str[ohn] este iarăși la Bradford, e cam bolnav și vine miercuri sau joi încoace. Îi scriu astăzi și-i dau instrucțiuni suficiente ca să poți conta, cînd îi trimiți ceva, pe o expediție abilă care să nu coincidă cu căile mele. Principalul este ca toate adresele comerciale să fie folosite numai o singură dată.

Trebuie să izbutim ca pe viitor să nu se mai vorbească de *Diebereien*, ci de *Stiebereien*⁴⁾.

Printre apărători se află și avocatul Schürmann. Și adresa lui poate fi folosită pentru întîmpinări. Schneider este într-adevăr prea periculos.

Povestea cu Bangya este importantă și pentru următorul motiv: să presupunem că registrul original de procese-verbale nu ar fi scris de mîna lui Hirsch, ci ar fi copiat. Atunci? Stieber oricum a jurat că nici nu-l cunoaște pe Hirsch.

Dacă cei din Köln vor fi totuși condamnați, ceea ce consider însă aproape imposibil dacă continuăm să folosim orice mijloc pentru a trimite acolo toate informațiile și documentele, atunci trebuie neapărat să scriem ceva. Altminteri efectul înfrîngerii guvernului cred că ar slăbi. Totuși, chiar și atunci aceasta va depinde de o serie întreagă de împrejurări. Înainte de toate trebuie păstrate copii exacte, cu toate legalizările etc., de pe toate documentele, affidavits etc., căci ele vor constitui atunci un șir de piese justificative⁵⁾ excelente.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 152—153. — *Nota red.*

²⁾ — Aceasta ar putea avea rezultate strălucite. — *Nota trad.*

³⁾ — drojdia. — *Nota trad.*

⁴⁾ Joc de cuvinte: *Diebereien* — *pungășie* — *Stiebereien*, cuvînt format în ironie de Engels, de la Stieber. — *Nota red.*

⁵⁾ — piese justificative. — *Nota trad.*

Dronke mi-a cerut 10 șilingi fiindcă e bolnav și se află într-o situație precară. Când vor sosi banii, adică marți, dă-i-i sau dă-i ceva mai mult.

Adresele mi le trimiți cel mai bine prin Pickford sau Carver. Salutări tuturor și scrie-mi curînd.

Al tău
F. E.

Ținem aici o evidență strictă a tuturor documentelor expediate, cu data respectivă, pe ce cale au fost expediate etc.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

83

Marx către Engels ²⁴⁶ la Manchester

2 noiembrie 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Frederic !

Am primit scrisoarea ta împreună cu 5 l. st., din care i-am dat lui Dronke 10 șilingi.

A trecut timpul cînd trebuia să ne ferim să scriem deschis, direct pe adresele noastre. Simbătă (30 octombrie) avocații au primit o mulțime de documente, duminică a doua scrisoare din Frankfurt și ieri ultima mea scrisoare cu declarația făcută în fața magistratului. Astăzi i-am trimis lui Schneider II în scrisoare recomandată declarația ¹⁾ apărută în „Morning Advertiser” de azi, nu atît pentru faptul că aceasta ar mai fi necesară acum, cît pentru a dovedi guvernului prusian că avem mijloacele să forțăm onestitatea poștei lui și în cazul contrar să-l demascăm în fața publicului londonez.

Avocații au primit la timp toate cele necesare, și anume înainte de sfîrșitul rechizitorului. În prezent sînt de părere ca, în

¹⁾ K. Marx. „Declarație făcută redactorului ziarului «Morning Advertiser»”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, p. 405—406. — Nota trad.). — Nota red.

afară de cazul amînării procesului din pricina vreunui nou incident care ar face necesară o nouă intervenție din partea noastră, să nu mai trimitem *nimic* la Köln.

Alăturat, o scrisoare a lui Imandt către Cluss, care conține amănunte despre escrocheria lui Kinkel-Willich. Pină acum n-am avut timp să citesc scrisoarea și m-am mulțumit să i-o dau lui Pieper să o copieze pentru tine. Vinerea trecută a plecat la Washington.

Negustorul Fleury din City declară că poate face dovada că Willich-Kinkel i-au oferit spre cumpărare lui și altor negustori obligații de împrumut.

În momentul de față șarlatanul de Willich trăiește pe spinarea rusului Herzen.

După cum mi-a comunicat ieri Freiligrath, Kinkel, înainte plecării sale la Manchester, a tămiat iar cu un zel îndoit o mulțime de oldermen²⁷ din City, negustori etc., făcînd pe cerșetorul, retorul, profesorul etc.

Cît privește scrisoarea²⁸ atribuită mie cu rea-credință, îmi lipsește numai *adresa lui Moses Hess*, care locuiește la Lüttich¹⁾. Vreau să-i scriu următoarele: „Spune-mi cui i-ai dat «Catehismele» și cine le-a răspîdit în Germania. Altmînteri declar în «Indépendance» că ești un forger²⁾ de documente”. Moses nu va pregeta să mărturisească, și dacă de astă dată nu poliția mi-a imitat scrisul, ci Kinkel-Willich, atunci îi voi traduce în fața instanțelor de aici pentru plastografie.

Nu uita să-mi trimiți sfîrșitul pentru Dana³⁾. Joi se întrunește parlamentul. Articolul este acum cam depășit. Dar *mai tîrziu* de vineri n-ar mai avea nici o valoare.

Salutări cordiale lui Weerth și Strohn.

Al tău

K. M.

În mărturia sa, negustorul Fleury a arătat și faptul că *aproape în fiecare săptămînă*, Willich a estorcat de la el și de la prietenii săi englezi multe *lire sterline* sub pretextul că îi ajută pe emigranți. Se poate dovedi însă că Willich-Kinkel au refuzat cu brutalitate *pe toți* emigranții, declarînd că nu au nici o centimă pentru asemenea scopuri. Willich le spune că el însuși nu are bani

¹⁾ Liège. — *Nota red.*

²⁾ — falsificator. — *Nota trad.*

³⁾ *K. Marx*. „Încercări de a crea un nou partid de opoziție”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 411—415. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

pentru piinea cea de toate zilele; Kinkel le arată, emoționat, copiii săi și, în cel mai bun caz, le dăruiește hainele vechi ale răposatului Julius, ale lui Schurz, care a plecat, sau ale propriei sale persoane grave.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

84

Marx către Engels ¹⁾ la Manchester

Londra, 4 noiembrie 1852 (?)

Dragă Engels !

Astăzi sînt nevoit să dictez cele cîteva rînduri pentru tine, deoarece perfizii de hemoroizi mă împiedică să șed.

Alăturat o scrisoare de la Schneider sosită aseară și o scrisoare de la Collmann către Bangya pe care te rog să mi-o înapoiezi.

După cum vezi, Szemere vrea să i se înapoieze manuscrisul ²⁾.

Vehse mi-a spus ieri că Weerth l-a chemat să vină la Londra, indicîndu-i însă o dată greșită, așa că i-am dat lămuririle necesare.

Al tău
K. M.

[Adăugat de Jenny Marx]

Multe salutări de la secretar, soția lui Marx.

Kossuth este furios pe Marx că a comunicat toate invirtelile sale cu Bonaparte, Vetter etc. lui Dana, care a făcut din aceste note un articol fulminant.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Scrisoarea este scrisă de Jenny Marx; Marx a semnat-o și în dreptul anului a pus un semn de întrebare. — *Nota red.*

²⁾ B. Szemere. „Graf Ludwig Batthyány, Arthur Görgey, Ludwig Kossuth.“ — *Nota red.*

85

Engels către Marx ²⁴⁹
la Londra[Manchester, 5—6 noiembrie] 1852 ¹⁾
Vineri

Dragă Marx,

E plăcut să știu că nu sufăr numai eu. Alaltăieri și ieri a fost aici Strohn; s-a băut, firește, zdravăn și el a plecat de la mine azi dimineață la ora 3, sper însă că azi s-a cărat. Asta m-a dat gata, și pentru azi sînt la pămînt. Acesta este și motivul pentru care nu primești azi nici o traducere; de altfel, nu face nimic, căci pleacă un vapor din Southampton cu care putem trimite materialul ²⁾, iar înainte de 11 crt. tot nu se citește în parlament mesajul tronului.

Prin urmare, documentele au ajuns cu bine la destinație și tot așa și originalul scrisorii lui Stieber ³⁾. Să vezi teatru după ce va termina nobilul procuror. Ceva mai stupid decît rechizitoriul lui Seckendorf n-ar putea zămisli nici cea mai laborioasă muncă a minții. Pentru că Engels a publicat undeva, că cei mai buni comuniști au fost cei mai curajoși soldați, Bürgers trebuie osîndit pentru punerea la cale a unui complot. Jurații au fost întrebați dacă acuzatul a avut *intenția* — suspect de suspiciun d'incivism ⁴⁾ —, de aceea e *absolut indiferent* dacă acuzatul este sau nu membru al Ligii ⁵⁾. Și astfel d-l Seckendorff, pierzînd orice speranță de a obține condamnarea lui Daniels & Co., cere direct juraților să achite și pe Bürgers și Röser! Individul o fi tras la măslea cel puțin opt nopți la rînd brandy and water ⁶⁾ pentru ca toate să i se încilcească în așa hal în cap. În toată această flecăreală nu este nici măcar un cuvînt to the purpose ⁷⁾. De altfel, nu m-am mai îndoit nici un moment că Bürgers etc. vor fi achitați, de cînd președintele ⁸⁾ a făcut cunoscută întrebarea pusă juraților. Este imposibil ca jalnicul manifest al lui Bürgers și turneele sale să fie transformate în „întreprinderi“ cu scopul de a răsturna orînduirea

¹⁾ Data a fost adăugată ulterior de Engels. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Încercări de a crea un nou partid de opoziție“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 411—415. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 150—151. — *Nota red.*

⁴⁾ — suspect de suspiciunea de lipsă de civism. — *Nota trad.*

⁵⁾ Liga comuniștilor. — *Nota red.*

⁶⁾ — rachiu amestecat cu apă. — *Nota trad.*

⁷⁾ — care să atingă problema. — *Nota trad.*

⁸⁾ Göbel. — *Nota red.*

existentă etc.²⁵⁰ Sau trebuie consemnat în analele istoriei : În mai 1851, în timp ce la Londra s-a deschis Palatul de cristal²⁵¹, croitorul Nothjung a plecat de la Berlin la Leipzig pentru a răsturna orînduirea de stat prusiană și a începe războiul civil. În afară de asta s-a renunțat la registrul de procese-verbale și, după cum susține Strohn, printre jurați, von Rath, von Bianca, Leven, Leiden, Herstadt și încă unul sînt bine intenționați.

Judecînd după felul cum se desfășoară acum lucrurile, cred și eu că în orice caz trebuie să publicăm ceva. Numai că ar fi bine, și chiar necesar, ca după proces Schneider și unul dintre acuzați să vină la Londra ; aș căuta atunci să vin la Londra într-o sîmbătă și duminică și, cînd totul ar fi stabilit, ai veni cu mine înapoiace și manuscrisul ar fi gata în cîteva zile. Între timp scrie-i bătrînului Ebner dacă n-ar putea aranja cu Löwenthal tipărirea broșuricii — din partea mea cu participarea pe din două, el și noi, atît la cîștig cît și la pierdere.

În ce-l privește pe Bangya, principala bănuială cade de la sine de îndată ce se stabilește că nu el a scris adresa pe penultima scrisoare către Kothes¹⁾. Faptul că Bangya, după cum mi-a comunicat Dr[onke], a scris adresa pe penultima, respectiv pe *ultima* scrisoare sosită *într-adevăr*, m-a surprins peste măsură. Cum poate însă acest tînăr fièvreux²⁾ să născocească asemenea povești ? Și povestea cu Collmann este suspectă. Scrisoarea lui C[ollmann] este scrisă *de exact aceeași mînă* ca și scrisorile anterioare ale lui Eisermann ; și-o înapoiez miine, dar sînt de părere că trebuie *păstrată*. Il y a là un faux³⁾. În curînd vom afla prin Weerth ce-i cu Collmann ; pînă atunci cere lămuriri lui Bangya cum a ajuns d-l C[ollmann] să semneze cu un nume fals etc., cum se face că „omul respectiv” (care ?) a murit, și acum deodată este din nou în viață. Cere de asemenea d-lui B[angya] să-ți dea numele „agentului” din Londra pe care îl „cunoaște” dintr-o singură scrisoare. Pune-l pe Dronke, ca să facă și el ceva, să culeagă informații la un librar german despre Collmann.

E foarte curios, toate scrisorile vin prin ocazii fără nici o ștampilă a poștei, toate sînt scrise pe același ton ușuratic și nonșalant, încît chestiunea pare cît se poate de suspectă. Și această scrisoare a fost scrisă „într-un hotel la un prieten”. Toate astea nu au un caracter businesslike⁴⁾. Pînă și pretextul stupid că e treaba lui

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 158. — *Nota red.*

²⁾ — febril : Ernst Dronke. — *Nota red.*

³⁾ — Ceva nu e în regulă. — *Nota trad.*

⁴⁾ — comercial. — *Nota trad.*

cînd să se tipărească manuscrisul ¹⁾). Chiar dacă B[angya] este cu acest prilej atît de cinstit, cît îi este cu putință unui slav mincinos, prietenul său de la Berlin mi se pare însă că-i un adevărat escroc. Dar acum lucrurile trebuie să se lămurească, întrucît d-l C[ollmann] se dă aici ca proprietar și editor al manuscrisului. Dacă nu există nici un editor cu acest nume, atunci lucrurile sînt clare.

De altfel, teoria că un editor poate lăsa un manuscris ani de zile în sertarul său este nouă și nu prea seamănă cu practica editorială. Povestea cu cărțile de copii o consider tot o dodge ²⁾. În Anglia nici nu apar de crăciun asemenea rahaturi, în plus e spus atît de incoerent și de vag, încît B[angya] nu poate să înțeleagă asta ca o comandă precisă. Apoi, într-un hotel nu se scrie pe o hîrtie așa de proastă, care seamănă mai degrabă cu cea din birourile prusiene. Enfin, nous verrons ³⁾.

De altfel, eu nu pot să-i scriu lui Bangya de aici, căci nici nu cunosc amănunte în legătură cu cele petrecute între voi, ce ți-a spus, ce scrisori ți-a arătat cumva etc. Acum însă îl avem în mînă.

6 noiembrie. Din motive fizice nu am putut să expediez ieri cele de mai sus. De atunci am mai citit o Stieberiadă în „K[ölnische] Z[ei]tung“. Deci, la registrul de procese-verbale s-a renunțat, în schimb a fost înviat din morți H. Lieb[knecht] sub forma unei chitanțe. Monsieur Hirsch și consorții — căci ei trebuie să fie mai mulți — pare-se i-au stors zdravăn de bani pe proștii de polițiști prusieni. Il valait bien la peine ⁴⁾ să trimită la Londra un locotenent de poliție ⁵⁾ pentru a i se servi aceste gogoși și, în plus, știrea despre ședința *strict secretă* de la tine ²⁵²!

Ce-i cu povestea cu Fleury, prietenul lui Dronke, despre care se vorbește aici pe față că e agent de poliție? Asta va mai potoli întrucîtva furia piciului împotriva lui B[angya]. De asemenea se pare că cineva a pălăvrăgit în legătură cu scrisoarea lui Stieber, dar nu face nimic; modul în care St[ieber] însuși îndreaptă atenția asupra acestui document și vorbește de „calomniile infame“ va spori doar efectul.

¹⁾ K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — șarlatanie. — Nota trad.

³⁾ — În fine, vom vedea. — Nota trad.

⁴⁾ — Merita, într-adevăr. — Nota trad.

⁵⁾ Goldheim. — Nota red.

Weerth este la Liverpool, se întoarce peste câteva ore, așa că trebuie să rețin pînă mîine scrisorile lui Schneider și Bangya ¹⁾.

„Bürgers a mărturisit că a fost colaborator la «N[eue] Rh[einische] Z[ei]tung !»” ²⁵³ Acest lucru, natural, este suficient pentru a-l condamna la spînzurătoare. Așa ceva nu s-a mai pomenit.

Diseară „K[ölnische] Z[ei]tung” va aduce, desigur, primele știri despre faptul că procesul a luat o nouă întorsătură. Avocații au procedat foarte just reținînd totul la ei ; numai dacă ar acționa acum energic.

Al tău

F. E.

Sîmbătă

Nu uita să-mi trimiți *urgent* exemplarele poeziilor lui Freill[ig-rath] despre Kinkel ²⁾. La Bradford s-au și găsit oameni care vor să-i propună să li le citească.

Hirsch trebuie să fie încă aici, cel puțin săptămîna trecută a fost *positivment* ³⁾ aici, căci l-am văzut la Ateneu ²⁵⁴. Un alt individ cu care seamănă ca două picături de apă a fost și el la Manchester și la început m-a derutat. Nu știu dacă are aici de lucru sau caută de lucru. De altfel, cînd ai fost ultima oară ²⁵⁵ aici, ne-am întîlnit o dată la Broughton cu un cetățean care a strigat : Bună dimineața, Marx ! Atunci nu ne-am putut aminti cine era ; era Hirsch. Prin urmare, tipul călătorește în scopuri artistice. Cum se termină procesul, individul trebuie bătut măr.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

86

Marx către Engels ²⁵⁶ la Manchester

[Londra] 10 noiembrie 1852
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Alăturat raportul soției mele asupra mitingului de ieri consacrat memoriei lui Robert Blum ²⁵⁷. Ea a fost împreună cu Imandt la Freemasons Tavern ⁴⁾, unde a avut loc mitingul.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 162. — *Nota red.*

²⁾ F. Freillgrath. „Lui Joseph Weydemeyer”. — *Nota red.*

³⁾ — în mod cert. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Taverna francmasonă. — *Nota trad.*

Cît privește povestea cu B[angya], poți să păstrezi scrisoarea lui Collmann. Dacă mă întreabă de ea, îi voi spune mereu că am uitat să te rog s-o înapoiezi. De ar fi urmărit B[angya] să ne înșele în mod premeditat, el însuși ne-ar fi furnizat dovezi împotriva lui. Asta e limpede. B[angya] a fost inițial acuzat că a trădat complotul de la Paris ²⁶⁸, după aceea că a avut o comportare necinstită în atacarea de la Köln. În ambele cazuri s-a dovedit contrariul. Adresa lui Kothés ¹⁾, potrivit scrisorii lui Schneider, a fost trădată chiar de unul dintre cunoscuții lui Kothés. În sfîrșit, în ceea ce privește broșura noastră ²⁾, fără îndoială că Weerth a și întreprins ceva, cu adresa lui Collmann, chestiunea trebuie deci să se lămurească. I-am dat lui B[angya] o scrisoare către Collmann în care, referindu-mă la faptul că data apariției broșurii este stipulată în contract, i-am declarat că contractul nu ne interzice însă să dăm la tipărit manuscrisul original, care se mai află în posesia noastră, la Bruxelles sau la New York, dacă ne convine. De asemenea contractul nu interzice ca după două săptămîni să apară partea a doua a lucrării, care e gata și constituie un întreg de sine stătător, la o altă editură și sub un titlu diferit etc.

Și acum despre procesul de la Köln.

În locul lui Bürgers nu i-aș fi permis în nici un caz d-lui Becker ³⁾ să pozeze pe seama celorlalți cu atîta nerușinare în *homme supérieur* ⁴⁾ și să minimalizeze, spre satisfacția democraților, atît de mult importanța procesului. A te apăra și a-ți face apologia pe seama altora sînt două lucruri cu totul diferite. Becker este unul dintre epigonii revoluției, înzestrat cu multă șiretenie, dar cu puțină minte, și care calculează cu precizie calea pe care să ajungă un om influent. Toate talentele sale sînt talentele d'un *infiniment petit* ⁵⁾.

După cum știi, guvernul, în desperare de cauză, a recurs la mijloace eroice în depozitia suplimentară a lui Goldheim ²⁶⁹, dar din nou s-a dat de gol.

Depozitia lui Goldheim a furnizat două elemente: „Greif” și „Fleury”.

Am întreprins deci investigații cu privire la Greif (*în acest scop am tocmit pînă și un spion prusian*). În felul acesta am aflat

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 158. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—258. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ Hermann Becker. — *Nota red.*

⁴⁾ — om superior. — *Nota trad.*

⁵⁾ — unui om cu totul neînsemnat. — *Nota trad.*

adresa lui, locuiește la nr. 17, Victoria Road, Kensington. Aceasta însă este casa d-lui Fleury. Aveam, așadar, dovada că Greif locuiește la Fleury. Mai departe a reieșit că G[reif] nu figurează aici, oficial, ca „locotenent de poliție”, ci ca atașat al ambasadei prusiene. În sfârșit, am aflat că simbătă 6 noiembrie a plecat de aici pentru câteva săptămîni. Probabil la Köln. El însuși a declarat că pleacă de teama „marxianilor”, că Fleury l-a tras pe sfoară etc.

Prin urmare era limpede că Greif este superiorul lui Fleury, iar Fleury — superiorul lui Hirsch. Și așa a și reieșit.

Pe de altă parte, vineri 5 octombrie, Imandt și Dronke s-au dus la Fleury cu „Kölnische Zeitung” în mînă. Firește, el s-a prefăcut surprins, a pretins că nu cunoaște nici un Greif, s-a declarat gata să facă orice declarații în fața magistratului, dar în prealabil voia să se consulte cu avocatul său. A fixat două întîlniri pentru simbătă 6 noiembrie, una la orele 2 și alta la orele 4, dar a avut grijă să ru apară, ceea ce a permis poliției să mai cîștige o zi, în cursul căreia noi n-am putut întreprinde nimic altceva decît să trimitem cîteva scrisori preliminare la Köln. În sfârșit, duminică 7 noiembrie, Dronke și Imandt i-au smuls o declarație, pe care o vei citi în „Kölnische Zeitung”²⁰⁰. Am să-ți trimit o copie după ea, dar în momentul de față nu o găsesc. După ce au pus declarația lui în buzunar, i-au spus de la obraz că este spion, că Greif locuiește la el, că noi am știut toate acestea și ne-am jucat cu poliția, în timp ce ea credea că ne joacă pe noi. El a continuat, bineînțeles, să susțină că e nevinovat.

În cele din urmă am trimis cîteva indivizi (printre alții pe Herweg, generalul acela bețivan) pentru a afla unde locuiește Hirsch. A reieșit că locuiește tot în Kensington, nu departe de Fleury.

Încă o observație înainte de a relata mai departe: *Întreaga depoziție a lui Goldheim* și se lămurește dacă îți seama: 1) că *la 30 octombrie* (simbătă) Goldheim a fost aici și împreună cu Alberts, secretarul ambasadei prusiene, s-a dus la Greif și Fleury; 2) că în dimineața aceleiași zile de 30 octombrie a apărut în cinci ziare engleze declarația noastră cu privire la dezvoltările iminente¹⁾; 3) că pentru *aceeași zi de 30 octombrie*, Fleury a dat o întîlnire lui Imandt și Dronke, deoarece Dronke urma să-i dea lui Fleury lecții de limba franceză în locul lui Imandt; 4) că *înainte de cea de-a doua depoziție a lui Stieber*, în care dădea în vileag cele întîmplate la Londra, eu am trimis *imediat* după *prima* sa depoziție în

¹⁾ K. Marx și F. Engels. „Declarație făcută redacțiilor ziarelor engleze”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 403—404. — Nota trad.). — Nota red.

legătură cu Cherval etc. o *declarație* lui „Kölnische Zeitung“, „Frankfurter Journal“ și „National Zeitung“, în care îl amenințam pe Stieber că voi publica *scrisoarea* sa către mine¹⁾. Această declarație, e drept, nu a apărut în nici unul din ziarele citate. Poșta și poliția au luat însă incontestabil cunoștință de ea²⁾.

Așa se explică foarte prozaic „clarviziunea“ lui Stieber și atotcunoașterea agenților lui de poliție de la Londra. Tot ce a mai spus Goldheim erau *fabulae*³⁾. Lămuririle necesare privind toate acestea le-am trimis pe *diferite* căi la Köln, împreună cu declarația lui Fleury.

Dar acum vine partea cea mai interesantă.

Firește, intenția mea era să obțin un warrant³⁾ împotriva lui Hirsch, în care scop tocmai am căutat să-i aflu adresa. Am obținut-o însă abia simbătă. Eram convins că dacă aveam mandatul de arestare pentru Hirsch, acesta l-ar fi implicat pe Fleury, iar Fleury pe Greif.

Ce s-a întâmplat? Vineri, în mare taină, Willich s-a dus cu Hirsch, fiind prezent și Schärttner, la magistratul din Bow Street, unde l-a pus pe Hirsch să măturisească într-un document întocmit, pare-se, în 3 exemplare, *că el și Fleury au fabricat aproximativ acum șase luni procesele-verbale false*, și a trimis aceste 3 documente 1) lui Göbel, președintele Curții cu juri, 2) lui Schneider, 3) lui „Kölnische Zeitung“, dându-i lui Hirsch bani ca *să spele putina*, ba a trimis pe cineva să-l și imbarce pe vapor, chipurile, ca Hirsch să poată depune personal mărturie la Köln.

Noi am aflat toate acestea datorită investigațiilor făcute cu privire la Hirsch și în parte în Bow Street, unde ne-am dus pentru mandatul de arestare. Chiar Schapper i-a povestit lui Liebknecht că Willich *nu i-a spus nici un cuvânt* despre toate astea. Astfel d-l Willich ne-a escamotat din mină procedura de care noi înșine intenționam să ne servim la Londra. În ce scop? E foarte simplu dacă ținem seama de faptul că de un an de zile a fost *l'homme entretenu*⁴⁾ al negustorului Fleury și că *în orice caz ar fi ieșit la iveală lucruri foarte compromițătoare dacă noi obțineam arestarea lui Fleury*.

De altfel, iată cât de mult îl apreciază democrații pe acest Fleury (eu nu l-am văzut *niciodată*): *Techow, înainte de a pleca în Australia, i-a scris încă de pe vapor, asigurându-l de înaltele calități ale minții și inimii sale.*

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 150—151. — *Nota red.*

²⁾ — născociri. — *Nota trad.*

³⁾ — mandat de arestare. — *Nota trad.*

⁴⁾ — bărbatul întreținut. — *Nota trad.*

Banii pe care Willich i-a dat lui Hirsch ca să plece, cu siguranță că i-a căpătat în acest scop de la Fleury.

Hirsch a mărturisit că a încercat să imite scrisul lui Liebknecht și că a lucrat sub îndrumarea negustorului Fleury (acest ticălos e pe deasupra bogat și căsătorit cu o fată dintr-o foarte respectabilă familie engleză de quakeri), tot așa cum Fleury însuși era subalternul lui Greif. Astfel se confirmă absolut tot ceea ce am dedus imediat pe baza conținutului și a datelor din registrul original de procese-verbale publicate de „Kölnische Zeitung”, dar pînă acum n-a fost folosit cum trebuie²⁶² de nici unul dintre avocați.

Nu încape, după părerea mea, nici o îndoială că *toți* acuzații de la Köln vor fi achitați fără excepție.

Mi-ai face un bine scriindu-i lui *Strohn* că i-aș rămîne foarte îndatorat dacă mi-ar trimite de urgență cițiva pfunzi. Din cele 4 l.st. și 10 șilingi pe care mi le-ai transmis, aproape 3 l.st. s-au dus pentru demersuri, spioni etc. Și prietenii noștri săraci din Ligă¹⁾ au folosit, desigur, aceste multiple demersuri etc. pentru a ciupi o sumă frumușică de faux frais de production²⁾ pentru bere, țigări, omnibus etc., pe care, firește, a trebuit să o acopăr.

Poeziile lui Freiligrath³⁾ le vei primi.

Apropo! Reichenbach a trimis tuturor ziarelor americane o „Declarație litografiată” în care se răfuiește rău de tot cu Willich-Kinkel. Din declarație reiese că Kinkel a cheltuit printre altele numai pentru călătoria sa 200 l.st. Am să procur documentul și am să-l trimit pentru arhivă²⁶³.

Al tău

K. M.

Salutări [lui Weerth]⁴⁾. Vehse a plecat ieri. Am și scris la Frankfurt în legătură cu broșura noastră²⁶⁴. Dacă nu scriem, Becker pune mîna pe toate aceste povești *ad majorem gloriam Beckeri*⁵⁾.

Publicat pentru prima oară
în: Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Liga comuniștilor. — *Nota red.*

²⁾ — cheltuieli neproductive. — *Nota trad.*

³⁾ F. Freiligrath. „Lui Joseph Weydemeyer” (scrisoarea I și a II-a în versuri).
— *Nota red.*

⁴⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

⁵⁾ — spre marea glorie a lui Becker. — *Nota trad.*

87

Marx către Engels
la Manchester28, Dean Street, Soho, Londra
16 noiembrie 1852

Dragă Engels,

Dacă îți este posibil, scrie pentru vineri un articol pentru „Tribune” despre procesul de la Köln²⁶⁵. Acum cunoști întregul material tot atât de bine ca și mine ; de 4—5 săptămîni mi-am neglijat în așa măsură treburile de acasă din pricina public business¹⁾, încît, cu toată bunăvoința, săptămîna asta încă nu mă pot apuca de lucru.

Nu mi-ai comunicat dacă ai primit circulara lui Reichenbach pe care ți-am trimis-o săptămîna trecută.

Diseară se discută declarația destinată presei engleze în legătură cu procesul de la Köln²⁶⁶. Nu cred să mai avem timp să ți-o trimitem în prealabil și ție ca s-o citești. Dar dacă ai scrie o declarație care să ajungă aici cel mai tîrziu *Joi dimineață*, ar fi mai bine.

Salutări lui Weerth.

Al tău

K. M.

La mitingul organizat de Ruge în ziua de 9, Kossuth-Mazzini nu au participat, anunțînd că sînt bolnavi. În schimb au fost prezenți în ziua de 10 la „Friends of Italy”²⁶⁷. Ledru[-Rollin] nici măcar nu s-a scuzat că n-a venit.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — afacerilor de folos obștesc... — *Nota trad.*

88

Marx către Engels²⁶⁸
la Manchester28, Dean Street, Soho, Londra
19 noiembrie 1852

Dragă Engels !

Miercurea trecută ¹⁾, la propunerea mea, Liga de aici ²⁾ s-a dizolvat, declarându-se depășită și existența Ligii pe continent. Pe continent, de fapt, ea și-a încetat activitatea de la arestarea lui Bürgers și Röser. Alăturat o declarație pentru ziarele engleze ca o completare la prima noastră declarație ³⁾, pe care însă s-o transpui în engleză mai bine și mai concis. Nu mai am originalul german. Mai pregătesc și o c[orespondență] l[itografiată] amănușită despre mișcăviile poliției ⁴⁾ etc., iar pentru America un apel pentru o colectă în ajutorul celor arestați și al familiilor lor ²⁶⁹. Freiligrath este casierul. Semnează toți oamenii noștri.

În schimb, articolul pentru „Tribune” depinde într-un totul de tine. Trebuie să-mi înapoiezi *cît se poate de urgent* declarația pe care ți-am trimis-o sau, mai bine zis, o versiune îmbunătățită a acesteia, căci dacă vrem să apară în presa londoneză nu mai e nici o zi de pierdut.

Salutări lui Weerth.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : Karl Marx-Friedrich Engels.
„Briefwechsel” Bd. I,
Moscau-Leningrad, 1935

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ 17 noiembrie 1852. — *Nota red*

²⁾ Circumscripția din Londra a Ligii comunistilor. — *Nota red*.

³⁾ K. Marx și F. Engels. „Declarație finală în legătură cu recentul proces de la Colonia”. „Declarație făcută redacțiilor ziarelor engleze”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 418—421 și 403—404. — *Nota trad.*). — *Nota red*.

⁴⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*). — *Nota red*.

89

Engels către Marx ²⁷⁰
la Londra

Dragă Marx,

Pentru cheltuielile de tipărire a broșurii ¹⁾ pot să-ți procur cel mult 2—3 l.st. — în momentul de față sint eu însumi în pană de bani. 3 coli de tipar costă însă 10—12 l.st. și cu broșatul etc. mai mult. Dacă lucrarea nu se tipărește pe continent și pe socoteala, sau cel puțin cu participarea, vreunui librar, nu iese nimic din treaba asta. În Prusia etc. va fi confiscată imediat ce va ajunge acolo și librării ne vor trage pe sfoară. Va trebui deci să considerăm banii sacrificați pe altarul istoriei, fiindcă cu siguranță că se vor realiza zero lire, zero șilingi, zero penny. Se pune, așadar, întrebarea dacă putem cheltui acum această sumă; dacă nu ar fi mai bine să comprimăm lucrarea și să ne mulțumim cu 1—1½ coli de tipar, pentru ca cheltuielile să fie mai pe măsura posibilităților noastre? Decembrie și ianuarie sint pentru mine cele mai grele luni ale anului, înainte de februarie nu prea cred să-mi fie posibil să avansez noi sume pentru acoperirea cheltuielilor. Dacă o tipărim pe credit, în cele din urmă tipograful ne va reține exemplarele pînă cînd i se plătește, așa cum i s-a întimplat lui Weydemeyer ²⁷¹. Și, în orice caz, trebuie să vedem în prealabil ce posibilități de difuzare a broșurii există; pînă acum aproape că nu vîd nici una.

Weerth vine mîine la Londra; la 2 decembrie pleacă cu vaporul din Southampton. Outfit ²⁾ -ul l-a costat foarte scump. Strohn pleacă de asemenea zilele acestea la Londra și de aici pe continent. Din cauza marilor cheltuieli pentru deplasări reclamate de întreprinderea sa (înjghebată, după cum aud, cu capital străin), nici pe el nu-l putem tapa de bani. Așadar, toți sintem lefteri.

Părerea mea e că, dacă n-ai legături excelente cu librării în vederea difuzării broșurii, ea nici nu va atrage atenția și va rămîne necunoscută, ca întreaga literatură tipărită în emigrație, fără ca în Germania să aibă cineva cunoștință de ea. Și asta ar fi foarte grav, în unele privințe chiar mai grav decît dacă nu s-ar publica nimic.

¹⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — utilarea. — *Nota trad.*

Căci ar dovedi în mod public că nu avem altă cale decît presa germană de peste graniță, fără nici un răsunset, și că nu sintem în stare de nimic. Am putut evita să ne blamăm din cauza circularei lui Bürgers²⁷², retrăgîndu-ne pe misterioasa noastră poziție literară, dar și aceasta ar putea fi compromisă printr-o asemenea confesiune a neputinței noastre literare. Guvernul prusian s-ar bucura văzînd că sintem nevoiți să ne rezumăm la mijloacele de publicitate care au stat la îndemîna demagogilor din 1831²⁷³ aflați în emigrație și care erau aproape egale cu zero. E trist că este așa, dar cred că procedăm mai just dacã cel puțin nu noi facem să se afle acest lucru. Iar în Provincia renană, unde broșura s-ar vinde cel mai bine, nu putem aduce nici un singur exemplar fără a compromite o sută de oameni de cînd Curtea cu juri a stabilit o nouă crimă de înaltă trădare...¹⁾ : corespondența.

Am să-ți trimit banii la 1 sau 2 decembrie, dar mai chibzuieste încă o dată asupra acestei chestiuni, și, dacã crezi că e mai bine să tipărești broșura în aceste condiții decît să nu o tipărești de loc, încearcă cel puțin să aranjezi lucrurile în așa fel, încît să nu ne trezim într-o situație neplăcută cu plățile, căci, după cum am mai spus, pînă în februarie nu-mi pot lua nici un angajament.

Weerth ți-a scris probabil că d-l Chr. Collmann *nu este de găsit* la adresa indicată, Neue Königsstrasse, 58 sau 59 și în genere la Berlin, și că nimeni nu cunoaște un librar cu acest nume. Après tout, il paraît pourtant qu'on a voulu nous jouer²⁾. Deocamdată nu-i înapoiez nimic d-lui Bangya. Te pomenești că „voiajorul comercial“ Schulz și decedatul Polizeischulze³⁾ sînt una și aceeași persoană.

Salutări cordiale soției tale și copiilor. Peste vreo două săptămîni sint la Londra.

Al tău

F. E.

[Manchester] sîmbătă 27 noiembrie 1852

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe,
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

²⁾ — Pînă la urmă se pare că au vrut să ne tragă pe sfoară. — *Nota trad.*

³⁾ Joc de cuvinte : Schulz — nume, Polizeischulze — funcționar de poliție.
— *Nota trad.*

90

Engels către Marx
la Londra

Dragă Marx,

Lucrînd la alăturatul articol ¹⁾ s-a făcut ora unu noaptea, dar mîine dimineață la 9 mai pleacă o poștă. Fac o încercare să văd dacă îl mai primești la timp pentru vaporul de poștă (trimite-l marți seara cu prima mail ²⁾ la Liverpool), de nu, trebuie să-l expediezi cu vaporul de vineri.

Mîine trebuie să plec din oraș, dacă mă întorc destul de devreme îți trimit ceva bani.

Primesc în curînd un articol despre Anglia pentru „Tribune” ? Acum pot din nou să lucrez.

Se pare că speranțele lui Cobden de a ajunge ministru au fost spulberate de Graham și Russell, care, se vede treaba, l-au placat cu răceală, altminteri nu-mi pot explica furia lui de vineri. Din 1844 n-a mai vorbit cu atîta violență. He is a disappointed demagogue again ³⁾ cită vreme va dura povestea asta ²⁷⁴. De altfel, e bine că tory au avut majoritatea, acum, în sfîrșit, o să luăm cunoștință de bugetul lui Disraeli. Dacă individul ar avea cunoștințe mai ample și mai multă minte și ar fi mai puțin viclean și hoțoman, nimic mai ușor decît să pregătească freetraderilor ⁴⁾ un free-trade-Budget ⁵⁾ care să-i facă să vadă negru înaintea ochilor. Numai de-ar rezista indivizii pînă va izbuoni criza ! Ne aflăm decîdent în excitement ⁶⁾, deși foarte piano, piano. Dar oricum, multitudinea de societăți pe acțiuni ale căror anunțuri ocupă șase pagini din „Daily News” de azi — datorită cărora acesta își închiuie că a întrecut pe „Times” —, și în plus cele aprox. 50—80 de societăți străine de cale ferată, mine de aur, vapoare etc. vor avea, fără îndoială, efectul lor inevitabil. Goana după „mai mult” n-a încetat. Din fericire, singura împrejurare care putea să întrerupă prematur supraproducția industriei bumbacului a fost înlăturată ; noua recoltă va depăși cu mult 3 milioane de baloturi, deci o recoltă cum încă nu s-a pomenit, și prețul bumbacului scade din nou ;

¹⁾ F. Engels. „Recentul proces al comuniștilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 422—428. — Nota trad.) — Nota red.

²⁾ — poștă. — Nota trad.

³⁾ — Din nou este un demagog dezamăgit. — Nota trad.

⁴⁾ — adeptilor liberului schimb. — Nota trad.

⁵⁾ — buget liber-schimbist. — Nota trad.

⁶⁾ — categoric în progres. — Nota trad.

prin urmare, materie primă berechet. Și dacă la anul recolta de grâu va fi proastă, vom fi martorii unei sarabande grozave. Fără aceasta este greu de spus dacă la anul se va ajunge deja la ceva decisiv, ținând seama de condițiile anormale, de piețele din Australia și California, care răsar ca ciupercile și unde fiecare individ consumă cam de 4 ori mai mult decît în altă parte, deoarece acolo aproape că nu sînt femei și copii și în orașe se risipește mult aur pe chefuri, de Birmania, noua piață pe care firmele din Calcutta o exploatează acum, de extinderea comerțului pe care Bombay și Caraci îl practică cu regiunile din nord-estul Indiei și cu țările vecine (în special cu acestea a luat o amploare foarte mare) etc.

Al tău

F. E.

Manchester, luni 29 noiembrie 1852

Publicat pentru prima oară
in : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

91

Marx către Engels ²⁷⁵ la Manchester

3 decembrie 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Frederic !

Primeai de mult răspuns la scrisoarea ta (o dată cu care mi-ai trimis și articolul pentru Dana ¹⁾) dacă nu aș fi fost atît de ocupat și de absorbit de treburi : în primul rînd dictarea pe curat a textului broșurii mele ²⁾ și în al doilea rînd vizitele lui Weerth, Strohn, Damm etc.

După toate probabilitățile, broșura va fi tipărită în Elveția la Schabelitz junior, care s-a despărțit de tatăl lui și și-a deschis o

¹⁾ F. Engels. „Recentul proces de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 422—428. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

librărie proprie. În afară de asta, Cluss poate să o tipărească la Washington, dacă crede că va scoate cheltuielile de producție. Broșura *trebuie* tipărită, fie și numai pentru a servi ca document oficial după izbucnirea revoluției. Am mai făcut alte descoperiri foarte interesante cu privire la complotul Cherval etc., pe care sper să le citești tipărite ²⁷⁶.

Weerth a venit duminică seara, m-a găsit tare ocupat și nu prea bine dispus. M-a întrebat pe un ton distins și cu o voce guturală: „La drept vorbind, ce vrei să scrii despre povestea de la Köln?” — L-am întrebat: „Ce intenționezi să faci tu în India occidentală?”, și după un sfert de oră a dispărut. Marți seara a venit din nou și mi-a spus că de fapt n-a avut de gând să mai vină, dar a cedat la insistențele lui Freiligrath. Că duminică i s-a părut că sînt foarte ocupat și posac. Mi-am permis să-i atrag atenția d-lui Weerth că ^{9/10} din timpul de cînd îl cunosc a fost mereu posac și malcontent ¹⁾, ceea ce nu poate spune despre mine. După ce i-am tras o mică săpuneală, și-a regăsit tonul firesc și a devenit iarăși Weerth de altădată. Găsesc că s-a îmburghezit al naibii și își ia cariera prea „au sérieux” ²⁾. Strohn, cel puțin, este întotdeauna același și pas trop fin ³⁾.

D-l Bangya a primit azi de la mine următoarea scrisoare ⁴⁾:

Am primit astăzi o scrisoare de la Engels, care îmi comunică niște lucruri extrem de ciudate ⁵⁾.

Engels nu a scris la adresa indicată de dv., fiindcă, remarcă el, un răspuns la o scrisoare trimisă nu la adresa directă ci pe adresa unei alte persoane, la poste restante, nu ar constitui nici o dovadă.

În schimb, Engels a însărcinat cițiva prieteni de afaceri din Berlin să culeagă informații. După cercetări minuțioase i s-a răspuns că :

- 1) nu există nici o firmă Collmann,
- 2) nu există nici un individ cu numele Collmann la adresa indicată — Neue Königsstrasse 58 sau 59,
- 3) în general nu a putut fi găsit nici un Collmann în Berlin.

Engels îmi atrage, în continuare, atenția că cele două scrisori semnate Eisermann și scrisoarea semnată Collmann sînt scrise de

¹⁾ — nemulțumit. — *Nota trad.*

²⁾ — „în serios”. — *Nota trad.*

³⁾ — nu prea sensibil. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 499—501. — *Nota red.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 174. — *Nota red.*

aceeași mină, că toate trei au aceeași particularitate ciudată — sint niște simple bilețele și nu poartă ștampila poștei, că în primele două scrisori ca *editor* figurează nemijlocit Eisermann, iar în ultima — Collmann etc. și că, sub pretexte, care se contrazic unele pe altele, chestiunea este tergiversată de 7 luni. Acum, după ce Collmann s-a dovedit a fi o mistificare la fel ca mai înainte inexistentul editor Eisermann al lui Constit[utionellen] Zeit[ung] vă întreb, cum se explică în mod rațional toate aceste contradicții, toate aceste lucruri neverosimile, misterioase într-o chestiune atât de simplă cum este editarea unei broșuri ¹⁾ ?

Faptele nu pot fi escamotate prin „încredere“, oamenii care se respectă nu trebuie să se încreadă orbește unul în celălalt.

Vă mărturisesc că pe măsură ce examinez sub toate aspectele această poveste, mă văd nevoit, oricâtă bunăvoință aş avea, s-o consider afurisit de *neclară* și, dacă n-ar fi prietenia pe care v-o port, aş accepta fără nici o ezitare concluzia trasă de Engels în scrisoarea lui : „Après tout il paraît pourtant qu'on a voulu nous jouer“ ²⁾.

Al dv.

Marx

P.S. În încheiere, Engels îmi mai atrage atenția că, chiar dacă manuscrisul în cauză ar reapare pentru câteva zile la Londra, asta n-ar constitui absolut nici o dovadă și n-ar schimba cu nimic lucrurile. Ce ar putea dovedi aceasta în afară de existența și identitatea manuscrisului pe care nimeni nu o contestă ?

Miine vom vedea ce răspunde d-l B[angya].

Lunile de miere ale împăratului Bonaparte sint minunate. Secătura asta a trăit întotdeauna numai din imprumuturi. Dacă în Franța instituțiile de credit se generalizează pe cât posibil și devin accesibile tuturor claselor de francezi — toată lumea va crede că a sosit împărăția de o mie de ani. Pe lângă asta o bancă proprie pentru stockjobbery și railwayhumbug ³⁾. Secătura asta nu se dezmente niciodată. Cavalerul industriei și pretendentul la tron trăiesc în bună armonie unul alături de altul. Dacă nu pornește război, și încă curind, finanțele îl vor duce de ripă. E bine că planurile lui

¹⁾ K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — „Până la urmă se pare că au vrut să ne tragă pe sfoară“. — *Nota trad.*

³⁾ — speculații cu acțiuni și escrocherii cu căile ferate. — *Nota trad.*

Proudhon de salvare a societății se realizează sub unica formă în care sînt practicabile — sub forma escrocheriilor cu creditele și a pungășiilor mai mult sau mai puțin directe.

Mă bucur foarte mult că vii aici ²⁷⁷.

Al tău
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

92

Marx către Engels la Manchester

14 decembrie 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels !

În toată această perioadă am suferit ca și tine de hemoroizi. De astă dată, din fericire, boala a avut la mine o formă mai ușoară, fără complicații „perfide”. La nevoie trebuie să aplici lipitori. C'est le grand moyen ¹⁾.

Ieri s-a împlinit o săptămână de cînd am primit banii.

Din copia de mai jos după o scrisoare de la Schabelitz junior vei vedea cum stau lucrurile cu „Dezvăluirile asupra procesului de la Colonia” :

„Basel, 11 decembrie 1852

Dragă Marx ! Alaltăieri manuscrisul mi-a parvenit intact, iar astăzi citesc deja corecturile primei coli. Broșura va fi culeasă splendid cu o literă complet nouă și în 16°. Corecturile le vom face noi cu cea mai mare grijă. În total broșura va avea 70—80 de pagini de tipar și cred că putem fixa prețul la 10 groși de argint exemplarul, pentru că în orice caz o parte din tiraj (2 000 de exemplare) va fi confiscată. Grosul îl vom trimite în Provincia renană. Sînt convins că broșura va face o senzație colosală, căci e magisvală. Eram patru inși cînd am citit manuscrisul, printre care doi bărbați foarte competenți și cu discernămint” (nu cumva Sch[abelitz] se consideră unul dintre acești „competenți” ?) ; „și am lău-

¹⁾ — Acesta este cel mai bun mijloc. — Nota trad.

dat-o unanim. În orice caz prin această broșură s-a ridicat un «monument» guvernului prusian. Cu salutări cordiale pentru partidul lui Marx.

Al dv.

J. Schabelitz"

Acest din urmă caraghioslic se referă la faptul că mă temeam într-o oarecare măsură ca Sch[abelitz] să nu se formalizeze din cauza durtății cu care tratăm partidul Willich-Sch[apper], din care el însuși face plus ou moins ¹⁾ parte.

Intrucît acum principalul lucru este să nu transpire nimic în legătură cu lucrarea, pentru ca aceasta să nu fie confiscată imediat la granița germană, am lansat aici pretutindeni zvonul că broșura despre evenimentele de la Köln apare în America.

Pentru a nu te plictisi acum în starea ta hemoroidală, l-am pus pe Pieper să traducă tant bien que mal ²⁾ critica bugetului lui Disraeli ³⁾ destinată lui Dana și am trimis-o vineri în America.

Iartă-mă că de astă dată nu-ți scriu mai mult. Am o durere de cap infernală.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad*

²⁾ — de bine, de rău. — *Nota trad.*

³⁾ *K. Marx*. „Parlamentul. — Votul de la 26 noiembrie. — Bugetul lui Disraeli“. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 502—509. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

1853

93

Engels către Marx ²⁷⁸

la Londra

Dragă Marx,

Ieri am sperat ca în drum spre gară să mă mai pot abate pe la tine, pentru că în urma unei scrisori care exprima oarecare nemulțumire provocată de absența mea prelungită ²⁷⁹ și de lucrul care s-a adunat aici, am fost nevoit să împachetez în grabă și s-o pornesc spre birou. Mi-am neglijat afacerile din City în mod infam și de aceea ieri a trebuit să le aranjez în ultimul moment. Din această cauză am fost atât de ocupat, încît n-am avut altă alegere decît să ridic ancora recta via ¹⁾ dacă voiam, ceea ce era necesar, să ajung astăzi at a decent hour ²⁾ la birou ; de altfel, picam la tine abia seara la o oră cînd se adună de obicei toți apostolii, și în acest caz n-aș fi putut evita urmările, respectiv halbele de la Göhringer, Zimmermann, Wood și din celelalte localuri de noapte.

Cel mai bun lucru e să faci din scrisorile de la Cluss etc., ziarele americane și alte bazaconii un pachet, pe care să mi-l expediezi încoace, prin „Pickford & Co.” sau „Chaplin, Horne & Co.”, pe adresa „E[rmən] & E[ngels]”, pentru ca firma să suporte cheltuielile de transport.

La venire am găsit o scrisoare, scrisă într-o engleză acceptabilă, de la Madier în legătură cu patentul său, care are oarecare contingență cu industria noastră. Nu știu dacă invenția e bună sau rea, în orice caz el își face iarăși tot felul de iluzii ; totuși vreau să văd ce pot face pentru el. Dacă invenția e bună poate să cîștige o sumă frumușică, deoarece desfacerea este aproape nelimitată. Dacă îl vezi, spune-i că am să-i scriu zilele astea, dar că sînt iarăși foarte ocupat.

Aș fi dorit ca unii dintre băieții noștri de la Londra să aibă realmente un cîștig plus ou moins ³⁾ solid, căci hoinăreala se în-

¹⁾ — fără nici un ocol. — *Nota trad.*

²⁾ — la o oră potrivită. — *Nota trad.*

³⁾ — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

tețește și de îndată ce te-ai lăsat prins în mrejele ei poți paria 10 contra 1 că nu te mai trezești din beție 36 de ore în șir, cum mi s-a întâmplat mie de vreo două ori, spre marea mirare a surorii mele ¹⁾.

La primăvară sau la începutul verii vin din nou la Londra. Încă n-ai primit broșura ²⁾ de la Schabelitz ?

Călduroase salutări soției tale și copiilor, salută și banda de cheflii.

Al tău
F. E.

Manchester, 11 ianuarie 1853

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

94

Marx către Engels

la Manchester

[Londra] 21 ianuarie 1853

Dragă Engels !

Dacă ți-e *cît de cît posibil*, tradu tot patch ³⁾-ul anexat și trimite-l prin Liverpool sau Southampton, în funcție de unde pleacă vaporul, pe adresa : „A. Dana. One of the Editors of the «New York Tribune» ⁴⁾, New York”.

Iată cum stau lucrurile :

Deoarece ghinionul care mă paște a ajuns la culme, am tras o poliță pentru 20 l. st. asupra lui Greeley pentru 10 articole (*inclusiv articolul anexat*) și i-am scris că încă nu a fost transcris în întregime articolul (care de aceea trebuie să poarte data de vineri) și că îl va primi marți. I-am socotit 2 l. st. articolul, atit cit

¹⁾ Marie Blank. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*) Vezi volumul de față, p. 179. — *Nota red.*

³⁾ — teancul („Alegerile. — Complicații financiare. — Ducesa de Sutherland și sclavia”. [Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 532—539. — *Nota trad.*] — *Nota red.*)

⁴⁾ — „A. Dana. Unul dintre redactorii lui New York Tribune”. — *Nota trad.*

a promis Dana în scrisoarea lui din 16 decembrie 1851, fără însă a se fi ținut de cuvânt (pentru curent letters ¹⁾).

Până acum evreiașul Bamberger nu mi-a dat încă nici o centimă, dar a promis, și îi voi smulge treptat, pe baza poliței, cel puțin 15 l. st. (până vine polița).

Alăturatul articol trebuie trimis în întregime, căci i-am luat 2 l. st. pentru el. Tema cu ducesa de Sutherland va face vîlvă în America.

Apropo. Blind m-a pisat pînă acum de două ori pentru cartea lui Herzen ²⁾. De aceea te rog să mi-o înapoezi.

Este ora 2 noaptea, așa că nu mai pot franca scrisoarea și trebuie să ți-o trimit nefrancată.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Traducere din limba germană

95

Marx către Engels la Manchester

29 ianuarie 1853

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels,

Am primit cele 3 l. st., precum și manuscrisul returnat ²⁾.

Trebuie să mă ierți că nu ți-am scris de atîta timp. Pressure from without ³⁾ îți explică totul.

Cu vreo 14 zile în urmă Willich a plecat în America în calitate de agent al lui Kinkel.

D-na von Brüningk a fost înmormîntată acum cîteva zile.

Datorită manevrelor inabile ale parlamentarilor Reichenbach și Löwe și din cauza neglijenței lui Imandt, cele 1 000 l. st au căzut

¹⁾ — corespondențe. — *Nota trad.*

²⁾ Este vorba, probabil, de articolul lui K. Marx „Alegerile. — Complicațiile financiare. — Ducesa de Sutherland și sclavia“. (Vezi scrisoarea anterioară). — *Nota red.*

³⁾ Situația apăsătoare. — *Nota trad.*

din nou în miinile d-lui Kinkel, și anume în așa fel, încît banii au fost depuși pe numele *lui* la Banca Angliei și Reichenbach trebuie să-i predea în mai adevărîta de depunere, dacă garanții nu iau vreo altă hotărîre ²⁸¹. Hotărîre care, firește, acum nu mai are nici o valoare.

D-l Bangya se află de 3 săptămîni la Paris. Liebknecht a căpătat un post foarte bun la evreul Oppenheim. Restul companiei, cu excepția lui Inandt, încă nu are de lucru.

Broșura ¹⁾ dată lui Schabelitz a fost gata abia la 11 ianuarie. Aproximativ 6 coli de tipar. După cît se pare însă, el nu vrea să trimită nimic la Londra pînă cînd nu reușește să expedieze broșura în toate colțurile Germaniei și i se confirmă primirea.

Domnii din Köln ²⁾, îndeosebi Daniels, continuă să păstreze o tăcere demnă. Acesta e răspunsul la faptul că de dragul lor ne-am abandonat toate treburile timp de 4—5 săptămîni.

Din alăturatul fragment extras din „Republik der Arbeiter” (redactor Weitling) ai să vezi cît de veninos atacă acest rege al croitorilor și dictator al coloniei „Communia” procesul comuniștilor de la Köln și partidul lui Marx & Co. ²⁸²

Ieri m-am încumetat pentru prima oară să scriu eu insumi un articol în *limba engleză* pentru Dana ³⁾. Pieper a avut rolul de corector și dacă îmi voi procura o gramatică bună și voi începe să scriu cu curaj, treaba va merge passablement ⁴⁾.

Două apro-po-uri :

D'abord ⁵⁾. Blind mă pisează mereu cu cartea lui Herzen.

Al doilea : Nu uita să trimiți o dată cu viitoarea ta scrisoare circulara și decontul lui Reichenbach. Îi trebuie lui Dronke pentru inaugurarea unei noi serii de corespondențe.

Starea semănăturilor de toamnă îmi întărește convingerea că acum criza will become due ⁶⁾. Atîta timp cît staple article, food ⁷⁾ exista mai mult sau mai puțin din abundență și era ieftină, iar apoi și Australia etc., criza mai putea întîrzia. Acum s-a zis.

¹⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ Acuzații din procesul intentat la Köln membrilor Ligii comuniștilor. — Nota red.

³⁾ K. Marx. „Pedeapsa cu moartea. — Pamfletul d-lui Cobden. — Măsurile luate de Banca Angliei”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 540—547. — Nota trad.). — Nota red.

⁴⁾ — satisfăcător. — Nota trad.

⁵⁾ — Mai întii. — Nota trad.

⁶⁾ — este iminentă. — Nota trad.

⁷⁾ — articolul de bază, hrana. — Nota trad.

De altfel nu pare ciudat că, de pildă, „*Economist*” face apologia recentei discount regulation¹⁾ inițiată de Banca Angliei, arătând că scopul ei este „to prevent the exportation of capital”²⁾ ²⁸³. Noi știm prea bine ce se urmărește prin asta. Dar însemna să-i tulburi conștiința de liber-schimbist dacă l-ai întreba: vrei de asemenea să împiedici „exportation of capital” sub formă de cottons, yarns³⁾ etc.? Atunci de ce sub formă of gold⁴⁾? Oare asta și-a propus free-trade-economy⁵⁾, să se întoarcă la mercantilismul pur și să se considere eflux și influx of Gold⁶⁾ ca nervus rerum⁷⁾?

În City toată lumea se așteaptă la război după ultimul discurs al lui Bonaparte²⁸⁴. Am primit și o scrisoare de la bătrînul Ebner din Frankfurt în care vorbește de teama pe care a provocat-o discursul rostit de Bonaparte cu prilejul căsătoriei sale marionetelor din Germania și în special diplomaților din Frankfurt pe Main. Ce nătingi sînt compatrioții noștri am văzut ieri, printre altele, în „Frankfurter Journal”, unde, într-o corespondență din Heidelberg, se spune că în sferile înalte se și regretă acum, desigur, persecutarea marelui Gervinus²⁸⁵, de cînd Bonaparte s-a aruncat în brațele „democrației” și că ne aflăm în preajma unui război de propagandă. Tare mă tem că țărani și mic-burghezii germani îl vor întîmpina pe Krapülinski⁸⁾ ca pe un „salvator și prieten”. Această figură burlescă pare să fie sortită pentru a denatura complet și a ridiculiza toate pozițiile tradiționale și toate partidele.

Ce influență are o toamnă proastă asupra unui război *incipient*?

Scrie-mi de asemenea despre starea de lucruri din manufacturing department⁹⁾, în special a bumbacului.

Ziarul lui Jones¹⁰⁾ e din nou en ascendant¹¹⁾.

1) — reglementări a scontului. — *Nota trad.*

2) — „să împiedice exportul de capital”. — *Nota trad.*

3) — bumbac, țesături. — *Nota trad.*

4) — de aur. — *Nota trad.*

5) — economia liberului schimb. — *Nota trad.*

6) — reflux și aflus de aur. — *Nota trad.*

7) — literal: nerv al lucrului; în sens figurat: esența lucrurilor, forța motrice a tuturor lucrurilor. — *Nota trad.*

8) Este vorba de Napoleon al III-lea, denumit aici după personajul din poezia satirică a lui Heine „Doi cavaleri”. — *Nota red.*

9) — industrie. — *Nota trad.*

10) — „The People's Paper”. — *Nota red.*

11) — în ascensiune. — *Nota trad.*

După părerea mea, atît broşura lui Cobden cît şi peace conferenţe din Manchester²⁸⁶ sînt, în momentul de faţă, o pură aberaţie. Vedeţi, se spune în „Morning Post”, ziarul lui Palmerston, aceşti burghezi parveniţi sînt absolut incapabili să conducă o ţară. Luorul acesta îl poate face numai aristocraţia. „Morning Herald” publică o scrisoare adresată redacţiei ziarului şi, după cum afirmă el, dictată de însuşi Bonaparte, în care acesta spune că ar veni în Anglia numai în cazul că queen¹⁾ ar avea nevoie de 200 000 de eroi ai ordinii de-ai săi împotriva democraţiei, care se întăreşte în mod primejdios. Această democraţie, spune „Herald”, sinteti dv., d-le Cobden, dv. şi consorţii dv.

Am primit următoarele amănunte absolut sigure despre „Times”, care poate te interesează şi pe tine :

Mr. Walter, M. P. for Nottingham²⁾, tot mai este regele lui constituţional, tot mai este principal shareholder³⁾ al ziarului. Mr. Mowbray Morris este Lord of Exchequer⁴⁾ al lui „Times”, financial and political manager⁵⁾ al lui, un fellow⁶⁾ foarte aventurist şi „reckless”⁷⁾. Mr. Delane junior (prieten al lui Disraeli) este secretary for the Home Office⁸⁾. Tatăl lui este editorul lui „Morning Chronicle”. Mr. Dasent este secretary of foreign affairs⁹⁾. „Times” mai are şi a sort of privy council¹⁰⁾. Cel mai de seamă membru al acestuia este Mr. Lowe, M. P. for Kidderminster¹¹⁾; un albinos cu ochii roşii şi părul alb, cică foarte talentat şi bun cunoscător al problemelor financiare. Mai este apoi Mr. Henry Reeve, care are un mic post la statistical department din Board of trade¹²⁾, admirator al oamenilor de stat orleanişti. Mr. Lampon scrie money article¹³⁾, altminteri nu exercită nici o influenţă asupra conducerii ziarului.

1) — regina. — *Nota trad.*

2) — deputat de Nottingham. — *Nota trad.*

3) — acţionarul principal. — *Nota trad.*

4) — lordul trezorier. — *Nota trad.*

5) — conducătorul financiar şi politic. — *Nota trad.*

6) — individ. — *Nota trad.*

7) — „lipsit de scrupule”. — *Nota trad.*

8) — ministrul de interne (al lui „Times”). — *Nota trad.*

9) — ministrul de externe (al lui „Times”). — *Nota trad.*

10) — un fel de consiliu privat. — *Nota trad.*

11) — deputat de Kidderminster. — *Nota trad.*

12) — oficiul statistic al Camerei de comerţ. — *Nota trad.*

13) — articolul financiar. — *Nota trad.*

După cum îmi scrie Zerffi, la Paris toată lumea crede că în cazul Muntenegrului²⁸⁷ Bonaparte uneltește cu sultanul împotriva Austriei și Rusiei.

Vale faveque¹⁾.

K. Marx

[Inscripție de pe o ilustrație dintr-o carte necunoscută, anexată la această scrisoare.]

Din ce oraș italian o fi oare femeia de mai sus ?

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

96

Engels către Marx la Londra

[Manchester] 11 februarie 1853

Dragă Marx,

Iată, așadar, și grande affaire²⁾ a d-lor Kossuth și Mazzini²⁸⁸. Știrile care ne parvin aici sînt foarte incomplete, însă, după părerea mea, miine sau luni trebuie să aflăm că totul a luat sfîrșit. Milano este un teren foarte propice pentru lupte de stradă : puține străzi drepte, fără nici o comunicație între ele, aproape numai ulicioare înguste, întortocheate, cu case înalte, masive, din piatră, fiecare reprezentînd în sine o fortăreață, cu ziduri adesea de 3—5 picioare grosime și mai mult, încît nici vorbă nu poate fi de a le străpunge, ferestrele de la rez-de-chaussée³⁾ (aproape peste tot) prevăzute cu gratii ca pe alocuri la Köln. Dar la ce bun toate acestea, tot nu au nici o șansă. După 1849, Radetzky a dispus să fie refăcute fortificațiile vechii citadele, și cînd vor fi gata — au avut destul răgaz pentru asta — Milano va aparține Austriei, atîta timp cît aceasta posedă citadela, pe care insurgenții, fără o insurecție armată, nu o pot cuceri. Faptul că din Bellinzona, de unde tessinezii au difuzat întotdeauna torente de minciuni în favoarea oricărei mișcări italiene²⁸⁹, nu au sosit nici un fel de

¹⁾ — Fii sănătos și nu mă da uitării. — *Nota trad.*

²⁾ — marea acțiune. — *Nota trad.*

³⁾ — parter. — *Nota trad.*

alte vești infirmă fără doar și poate o extindere a insurecției în împrejurimi.

După părerea mea, întreaga poveste este foarte mal à propos ¹⁾, pentru că, în afară de tirania austriacă în general, unicul ei punct de sprijin îl constituie chestia cu Muntenegru ²⁾, unde, după tot ³⁾, tot „ordinea” turcească trebuie să triumfe asupra barbariei homerice muntenegrene. Și astfel, acești mari dictatori se lasă duși de nas, la Seiler, amăgiți de acțiuni diplomatice spectaculoase de ultimă speță, și sint convinși de importanța istorică mondială a „problemei orientale” ! E limpede că, procedind astfel, ei se așteaptă la vreo surpriză plăcută din partea lui Ludovic-Napoleon, care însă, dacă nu se întâmplă vreo minune, îi va lăsa să se împotmolească și îi va trata ca pe niște anarhiști. În afară de asta este de presupus că momentul izbucnirii, ca la toate insurecțiile dinainte organizate, a fost determinat în mai mare măsură de accidente locale dintre cele mai neînsemnate decît de evenimente decisive.

Mazzini cel puțin pare să se mai mențină pe poziție ; nici nu se putea altfel. Oricît de neroadă ar fi proclamația sa bombastică, totuși nu e exclus să aibă oarecare succes la italienii înclinați spre patetism. În schimb, omul activității nelimitate, Kossuth ! Celui-lă est absolutement mort, după celă ³⁾. Asemenea pretenții ridicole nu se mai afișează în 1853 fără consecințe. Pe cît de anostă pare aici pasiunea abstractă a lui Mazzini pentru insurecție, pe atît îi este el superior bravului Kossuth, care și-a reluat rolul de la Widdin ⁴⁾ ²⁹¹ și dintr-o ascunzătoare sigură a decretat eliberarea patriei, pornind de la nimic, pe bază de nimic, ajungînd la nimic. Individul ăsta este, într-adevăr, un lăche și un misérable ⁵⁾.

Să vedem acum ce fac țărani italieni. Chiar în cazul unor surprize plăcute nemaiauzite și de necrezut, taica Mazzini cu burghezii și nobilii săi s-ar putea pomeni în fața unor întâmplări foarte neplăcute ; și dacă austriecii au prilejul să-i ațite pe acești țărani împotriva nobililor, o vor face cu siguranță.

Austriecii au, probabil, în Italia încă vreo 120 000 de soldați ; cum se poate porni o insurecție împotriva lor fără o insurecție în înseși rîndurile trupelor, nu pot să priceap. Iar în posibilitatea unor insurecții ale honvezilor ²⁹² *din Italia*, chiar și din ordinul lui

¹⁾ — inoportună. — *Nota trad.*

²⁾ — în cele din urmă. — *Nota trad.*

³⁾ — E mort de-a binelea, după toate cele întimplate. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Vidin. — *Nota trad.*

⁵⁾ — un laș și un mizerabil. — *Nota trad.*

Kossuth, nu cred ; pentru aceasta sînt totuși necesare evenimente mai mari, și datorită celor 3 ani de disciplină în condiții de pace, pe cîți honvezi recalitrânți nu i-a îmblinzit biciul austrieilor.

Toată această poveste mi se pare importantă doar ca simptom ; reacția împotriva stării de opresiune impuse din 1849 începe și, firește, în punctul cel mai vulnerabil. Impresia produsă aici e puternică, și filistinii încep să admită că anul nu va trece în liniște. Acum o recoltă compromisă de corn și cotton¹⁾, o jenă financiară cu tot cortegiul ei și nous verrons²⁾ !

Ai primit cele 3 l. st. pe care ți le-am trimis săptămîna trecută — joi sau vîneri ?

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

97

Marx către Engels²⁹³ la Manchester

[Londra] 23 februarie 1853

Dragă Engels !

Am fost *sérieusement*³⁾ bolnav ; „perfizii prusieni”⁴⁾ nu m-au lăsat să stau nici în picioare, nici așezat, nici culcat. Așa se explică lunga mea tăcere și chiar omisiunea de a confirma primirea banilor.

Ai văzut că Kossuth a tăgăduit printr-un pirat american, căpitanul Mayne Reid²⁹⁴, proclamația de la Milano, atribuită lui. Szemere mi-a scris însă ieri de la Paris că știe *precis* că proclamația este *autentică*. De altfel, acest lucru reieșea și din cuprins. „*Leader*” (ziar mazzinist) „deems it his duty to caution his readers, that this affair lies entirely between Mr. Kossuth and Mr. Mazzini

1) — cereale și bumbac. — *Nota trad.*

2) — vom vedea. — *Nota trad.*

3) — *serios*. — *Nota trad.*

4) Denumire ironică pentru hemoroizi. — *Nota red.*

and that the latter is *absent* from England" ¹⁾ ²⁹⁵. Ai citit, probabil, tu însuși declarația lui Della Rocco apărută în „Daily News” și îndreptată direct împotriva lui Agostini și indirect împotriva lui Kossuth ²⁹⁶. Par nobile fratrum ²⁾ s-au despărțit, pare-se. Kossuth este tot atât de ipocrit pe cât e de laș.

L-ai supraestimat pe Mazzini cind ai crezut că a fost în persoană la Milano. În asemenea momente critice el pleacă din Anglia pentru a lăsa să planeze asupra lui bănuiala că s-a deplasat pe teatrul de război.

Oricît de jalnică ar fi povestea de la Milano ca final al veșnicei conspirații a lui Mazzini și oricît aș fi de părere că și-a dăunat personal, pe atât sînt de convins că evenimentul este în genere util mișcării revoluționare. Și anume, prin modul brutal în care austriecii exploatează... ³⁾ Dacă Radetzky ar fi urmat exemplul lui Strassoldo, dacă i-ar fi elogiât pe milanezi pentru „atitudinea lor loială”, dacă ar fi prezentat cele petrecute drept un puci mizerabil al citorva „miscreants” ⁴⁾ și, ca semn al încrederii sale, ar fi slăbit în aparență frînele, partidul revoluționar ar fi fost compromis în fața întregii lumi. Introducînd însă un adevărat sistem de jaf, face din Italia un „crater revoluționar”, cum n-ar reuși niciodată Mazzini prin vraja perorațiilor sale.

Și mai e ceva. Ar fi crezut careva dintre noi ca după 4 ani de victorii, de pregătiri de război și de fanfaronadă, reacțiunea să se simtă atât de neputincioasă încît să scoată adevărate țipete de groază la primul puci? Crediința acestor indivizi în revoluție este nestrămutată. Ei au făcut acum din nou în fața lumii întregi dovada nesiguranței lor. În timp ce „emigrația” este, în realitate, complet falimentară și incapabilă să urnească vreun om din loc, ei trîmbițează în toate ziarele guvernamentale forța acestei emigrații și sădesc convingerea că o rețea de comploturi îi înconjură din toate părțile pe cetățenii cumsecade.

Ad vocem ⁵⁾ Bangya. În prezent este la Paris. Am acum în mîină dovada că onorabilul este agentul guvernului austriac. El și-a plătit întoarcerea în Franța acceptînd un post secret la ministerul poliției franceze. Totodată se află la Paris ca agent oficial al lui Kossuth, care vrea să obțină bani de la Bonaparte. De altfel,

¹⁾ — „Leader consideră de datoria sa să arate cititorilor săi că această chestiune privește exclusiv pe d-l Kossuth și pe d-l Mazzini și că acesta din urmă nu se află în Anglia în momentul de față”. — *Nota trad.*

²⁾ — Perechea de frați renumită. (*Horatiu*. „Satire și epistole”, București E.S.P.L.A. 1959, satira a II-a, cartea a 3-a, p. 83.) — *Nota trad.*

³⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

⁴⁾ — „ticăloși”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Cit privește pe. — *Nota trad.*

individul a țesut la Paris o rețea de intrigi în care se va prinde el însuși. Cît privește manuscrisul nostru ¹⁾, el l-a vîndut lui Greif, care a călătorit sub numele de „Schulz”. De altfel, amîndoi au înșelat la rîndul lor guvernul, pretinzînd că s-au „priceput să-și procure” acest „document” din arhiva unei „societăți secrete”. Aceasta este formularea consacrată.

De la Schabelitz încă nu am nici o veste, în afară de faptul că lucrarea ²⁾ circulă în Germania. Incoace nu se încumetă încă să trimită ceva, de teamă ca poliția franceză să nu deschidă pachetul și să-i înștiințeze pe prusieni.

Din sursă sigură știu că Ledru [-Rollin], mais c'est un secret ³⁾ (Napoleon o știe, probabil, tot atît de bine ca și mine) se pregătește să dea în 3—4 săptămîni o lovitură la Paris. Un martor ocular mi-a povestit că prima veste despre insurecția din Milano a stîrnit mare agitație la Paris. Afluența pe străzi etc. nu cu scopul de a se răscula, ci pentru a sușoti între ei veștile. În genere frenchmen ⁴⁾ de aici sînt foarte mulțumiți că d-l Mazzini s-a compromis cu „acțiunea” sa. Asta e o revanșă pentru ei.

Apelul nostru — pe 6 rînduri — pentru sprijinirea celor de la Köln a apărut, cu concursul lui Cluss, în toate ziarele americane, avînd în fiecare din ele o introducere din partea asociației de gimnastică respective ⁵⁾. Bunii noștri cunoscuți din Köln, în schimb, n-au dat încă nici un semn de viață. Dacă nici asta nu-i prudentă! Unul dintre ei, fostul locotenent Steffen, care a figurat la procesul de la Köln ca martor al apărării, este aici și a căpătat imediat un post de profesor în institutul lui Friedländer. Blind mă pisează zilnic din cauza lui „Herzen”, la fel Dronke din cauza circulaiei lui Reichenbach ⁶⁾. Pentru D[ronke] este important s-o aibă în vedere a unor corespondențe sub un nume străin pentru „Volkshalle” din Köln.

Ce spui de participarea vie a popilor bisericii anglicane la nefasta mișcare pentru ziua de muncă de zece ore? ⁷⁾ Eterna poveste. Simbătă îți trimit un pachet cu toate ziarele și scrisorile restante ale lui Cluss.

¹⁾ K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358. — Nota trad.) — Nota red.

²⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — Nota trad.) — Nota red.

³⁾ — dar e un secret. — Nota trad.

⁴⁾ — francezii. — Nota trad.

⁵⁾ — Vom vedea. — Nota trad.

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 171, 184. — Nota red.

Dintre toate performances little ¹⁾ Finality-John ²⁾, ultima a fost totuși cea mai clasică. „Times” însuși a trebuit să recunoască că Johnny excites „mightily little enthusiasm” ³⁾ ²⁹⁹.

A murit d-na Harney. De asemenea d-na von Brüningk. În ultimul timp am fost în corespondență cu d-l Brüningk în legătură cu Kinkel și Willich ⁴⁾. Ți-am scris că Willich a plecat în America de 4 săptămîni.

Salut.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels, Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

98

Engels către Marx ³⁰⁰ la Londra

[Manchester, 9 martie 1853]

Dragă Marx,

Ieri ți-am trimis o jumătate de bancnotă de 5 l. st. și cealaltă jumătate i-am trimis-o concomitent într-un plic lui Dronke. Sint într-o situație foarte dificilă, în februarie a trebuit să cheltuiesc vreo 50 l. st. ca să-mi achit datoriile etc. și mai am încă de achitat vreo 30 l. st. luna asta și cea viitoare. Altfel aș fi trimis mai mult. Se impune de urgență o reformă a personal expenses ⁵⁾ și peste o săptămînă, două, am să mă mut într-o lodging ⁶⁾ mai ieftină și tot așa am să mă mulțumesc cu băuturi mai ușoare, ca să fiu pregătit pentru momentul solemn cînd se va încheia bilanțul. Anul trecut am înghițit, slavă domnului, jumătate din profitul bătrînului de la această întreprindere. În preajma sosirii bătrînului ne

¹⁾ — performanțele micului. — *Nota trad.*

²⁾ Poreclă dată radicalului Russell, care a caracterizat reforma parlamentară din 1832 ca „limită” a dezvoltării constituționale din Anglia. — *Nota red.*

³⁾ — a stîrnit „foarte puțin entuziasm”. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 498. — *Nota red.*

⁵⁾ — cheltuielilor personale. — *Nota trad.*

⁶⁾ — locuință. — *Nota trad.*

vom muta într-o locuință elegantă, cu țigări și vinuri alese etc. ca să facem impresie. Voilă ! la vie ¹⁾).

Prin declarațiile sale, Monsieur Kossuth s-a compromis definitiv în ochii publicului de aici, atît german cît și englez ³⁰¹, și la fel Mazzini, atît prin insurecția însăși, cît și prin maniera meschină de a începe gilceava cu asasinarea oîtorva soldați, ceea ce le repugnă în special englezilor. Ceva mai laș și mai ticălos decît aceste două scrisori ale lui Kossuth nu se poate imagina ; și pe lingă asta, întotdeauna pretenția : I am a plain, honest man ²⁾). De altfel, acești domni să ia aminte, căci în caz că se găsesc dovezi, ce cher ³⁾ Aberdeen nu știe de glumă și, fără a sta mult pe gînduri, îi va aresta și deferi justiției, și mă îndoiesc că se pot aștepta să fie eliberați după aceea.

Ministry of all the talents ³⁰² turns out a complete humbug ⁴⁾. Johnny ⁵⁾ este mai închircit ca oricînd, marele Gladstone — un infatuat, care, à la Mevissen, le știe pe toate cel mai bine, Aberdeen, curtean tipic, îmbîcsit de reminiscențe diplomatice toryste, Sidney Herbert, apostolul Ioan al răposatului mesia Peel, un ministru de război cu totul incapabil, într-un cuvînt un lot frumos. În afară de asta toți se simt stingheriți, nu la locul lor, cu excepția bătrînului Palmerston, acest nerușinat care peste tot se simte ca la el acasă și, după cum dovedește dezbaterea cazului Mazzini în ambele Camere ³⁰³, este la fel de mutinous ⁶⁾ ca întotdeauna. De facto ⁷⁾, de la dezbaterile în jurul problemei grecești, a bill-ului cu privire la miliție și dezbaterile în legătură cu adresa ³⁰⁴, el este leader of the House of Commons ⁸⁾, și a da această funcție pro forma bietului Johnny este o ironie amară ; nerușinarea întrece însă orice măsură cînd se pretinde și un salariu pentru Johnny în această calitate a sa, fiecare nouă funcție este însă o adevărată plească pentru ambele partide. Sînt foarte curios să cunosc bugetul d-lui Gladstone ; judecînd după observațiile sale privind estimates ⁹⁾ și moțiunea lui Hume în legătură cu tariful vamal ³⁰⁵, este de așteptat că va lăsa aproape totul așa cum a fost,

¹⁾ — Asta e viața. — *Nota trad.*

²⁾ — Sînt un om sincer și onest. — *Nota trad.*

³⁾ — dragul de — *Nota trad.*

⁴⁾ — Ministerul tuturor talentelor se dovedește a fi un mare vax. —

Nota trad.

⁵⁾ Russell. — *Nota red.*

⁶⁾ — rebel. — *Nota trad.*

⁷⁾ — De fapt. — *Nota trad.*

⁸⁾ — șeful Camerei comunelor. — *Nota trad.*

⁹⁾ — proiectul de buget. — *Nota trad.*

unicul rezultat de altfel la care poate ajunge guvernul de coaliție patriotică. Până una, alta, cazurile de corupție din timpul ultimelor alegeri sînt spectaculoase, și, fără îndoială, în sesiunea viitoare va fi necesar un fel de reformbill. Dacă pînă atunci trade ¹⁾ se înrăutățește și continentul începe să se agite, nu este exclus să fim martorii unor evenimente interesante.

Am acasă cartea lui Urquhart ³⁰⁶, smintitul M. P. ²⁾, care îl acuză pe Palmerston că e agent în solda Rusiei. Chestiunea se explică simplu: individul este un scoțian celt cu educație saxonă-scoțiană, după înclinații un romantic, ca orientare un liber-schim-bist. Filogrec, a plecat în Grecia și după ce s-a războit timp de 3 ani cu turcii s-a dus în Turcia, unde s-a entuziasmat tocmai de acești turci. Îl încintă islamismul, iar principiul său este: dacă n-aș fi calvin, n-aș putea fi decît mahomedan. Turcii, îndeosebi cei din perioada de înflorire a Imperiului otoman, sînt, în toate privințele, fără nici o excepție, națiunea cea mai perfectă din lume. Limba turcă este cea mai perfectă și cea mai melodioasă din lume. Toată pălăvrăgeala stupidă despre barbarie, cruzime, trufie ridicolă a barbarilor sînt numai o urmare a faptului că europenii nu cunosc de loc Turcia și a calomniilor interesate ale dragomanilor greci. Dacă un european este prost tratat în Turcia, de vîină nu-i nimeni altul decît el însuși, turcul nu urăște nici religia și nici caracterul francilor ³⁾, ci numai pantalonii lor înguști. Recomandă insistent imitarea arhitecturii turcești, a etichetei turcești etc. Autorul însuși a primit nu o dată lovituri de picior de la turci, dar și-a dat ulterior seama că numai el a fost vinovat. Contactul cu europenii, încercările de a-i civiliza pe turci au dus numai la moleșirea și la dezorganizarea acestora. În Turcia, principiile de organizare a statului sînt, sub aspectul „purității”, cele mai frumoase din cîte există și sînt aproape superioare celor engleze. Turcul are selfgovernment ⁴⁾ întemeiată pe tradițiile milenare și pe Coran. Sultanul nu numai că nu e „despot”, dar puterea lui este mai îngădită decît cea a most gracious queen ⁵⁾. Libertatea religiei există *numai* în Turcia. În acest paradis nu există deosebiri de clasă, luptă de clasă, partide politice și nici nu pot să existe, pentru că în probleme de politică internă toți au una și aceeași părere. Nicăieri nu există mai puțină centralizare ca în Turcia. Pe scurt, numai turcul este gentlemen și numai în Turcia există libertate.

¹⁾ — comerțul. — *Nota trad.*

²⁾ — membru al parlamentului. — *Nota trad.*

³⁾ Francii — denumire dată în Orientul Apropiat locuitorilor din apusul Europei — *Nota red.*

⁴⁾ — autoadministrare. — *Nota trad.*

⁵⁾ — prea grațioasei regine (Victoria). — *Nota trad.*

Împotriva acestei fericite țări uneltește acum țarul ¹⁾ cu ajutorul popilor greci, iar Anglia s-a lăsat tot timpul dusă de nas de acesta. Anglia trebuie să sprijine Turcia etc. etc. — placă pe cât de veche, pe atât de banală. În ansamblu cartea este cât se poate de amuzantă. Dar ceea ce trebuie reținut este că pe aceasta se sprijină întreaga politică a liberalilor englezi, ostilă lui Palmerston. Așa, de pildă, toate articolele din „Daily News” cu privire la bazaconiile turcești sînt pure parafrazări din Urquhart, care, qua freetrader ²⁾, se bucură necondiționat de credit, deși le reproșează englezilor că, prin importul lor, distrug industria Thessaliei. Dar față de un highlander ³⁾ nu trebuie să fim prea pretențioși.

Are ceva pozitiv faptul că „Times” atacă în sfîrșit, deși în primul rînd în interesul Rusiei, vechea prostie filistină despre integritatea Turciei. Neroada „Daily News”, care, în obtuzitatea ei burgheză, nu vede mai departe de virful nasului, țipă cît o ține gura că e vorba de trădare și nu are alt contraargument decît tocmai acest vechi refren diplomatic ³⁰⁷. Dacă comedia se mai prelungește, toți acești domni vor trebui să găsească curînd alte argumente și să înțeleagă că numai o revoluție pe continent poate pune capăt întregii porcării. Chiar și cei mai înveterați filistini trebuie să-și dea cu timpul seama că fără o revoluție nu se poate rezolva nimic.

Încheierea tratatului comercial austro-prusian este singurul progres realizat de Germania — et encore! ⁴⁾ ³⁰⁸ Acest tratat are atîtea chichițe prin felul în care este formulat și atîtea puncte principale sînt lăsate pe seama viitoarelor comisii, în timp ce efectivă reducere a tarifului vamal este atît de neînsemnată, încît rezultatul este aproape egal cu zero. Dacă izbucnește marea criză industrială, întregul tratat comercial va fi măturat de debăcle ⁵⁾ general.

Aici nu se aude decît de hoții, de oase zdrobite în accidente de cale ferată și de explozii. Filistinii locali sînt absolut consternați de evenimentele neobișnuite care s-au petrecut în ultimele 8 zile. Din fericire prețul bumbacului e în scădere, din care cauză la bursă e liniște și te poți ocupa cît poțezi de aceste întîmplări palpitante. Filaturile și majoritatea țesătoriilor mai lucrează încă săptămîna completă de lucru, însă în producția percalului gros (domestics) se observă o *completă stagnare* și, începînd de luni,

¹⁾ Nicolae I. — *Nota red.*

²⁾ — ca adept al liberului schimb. — *Nota trad.*

³⁾ — locuitor al regiunilor muntoase din Scoția. — *Nota trad.*

⁴⁾ — ce mai progres! — *Nota trad.*

⁵⁾ — cataclismul. — *Nota trad.*

în toate fabricile din această ramură se va lucra numai 3 zile pe săptămână.

Salutări soției tale și copiilor. — Dronke a primit decontul și declarația lui Reichenbach ¹⁾.

Al tău
F. E.

În ceea ce privește cartea lui Herzen ²⁾, o voi procura zilele acestea. Există un clenci în povestea asta care mă împiedică să-i scriu cumnatului meu ³⁾.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

99

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 10 martie 1853

Dragă Engels !

Am primit cele 5 l. st.

Săptămîna asta era cît pe ce să mă curăț. Am avut o hepatită sau aproape așa ceva. E o afecțiune ereditară în familia noastră. De la asta i s-a tras și bătrînului meu ⁴⁾ moartea. De 4 ani de cînd sînt în Anglia, boala nu a mai apărut niciodată și se părea că a dispărut definitiv. Dar acum criza a trecut și, fapt îmbucurător, sans médecin ⁵⁾. Dar mă simt încă slăbit.

Ieri am primit următoarea scrisoare „plăcută” din Basel :

„Basel, 7 martie 1853, ora 9 dimineața

Dragă Marx ! Chiar acum am aflat că întregul lot de «Dezvăluiri» ⁶⁾, cuprinzînd 2 000 de exemplare, care de 6 săptămîni era

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 170. — *Nota red.*

²⁾ „Du développement des idées révolutionnaires en Russie”, par A. Iscander (adică Alexandr Herzen), Paris 1851. — *Nota red.*

³⁾ Emil Blank. — *Nota red.*

⁴⁾ Heinrich Marx, tatăl lui Marx. — *Nota red.*

⁵⁾ — fără medic. — *Nota trad.*

⁶⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

Anexă la scrisoarea lui Marx către Engels
din 29 ianuarie 1853

depozitat dincolo de graniță într-un sat, a fost confiscat ieri pe cînd se făcea încercarea de a-l transporta mai departe. Ce va urma acum nu știu; în primul rînd, reclamația guvernului din Baden înaintată Consiliului federal³⁰⁹, apoi probabil arestarea mea sau cel puțin darea mea în judecată etc. În orice caz un tărăboi cumplit! Iată pe scurt ce am vrut să vă comunic; alte vești veți primi prin terțe persoane, în cazul că eu nu vă voi putea scrie. Dacă îmi scrieți, introduceți scrisoarea destinată mie, sigilată și prevăzută cu simpla mențiune «pentru Jacques», într-un plic adresat: «Mad. Brenner-Guéniard, magazin de modes, Basel». Manuscrisul cu privire la lovitura de stat¹⁾ îl voi depune într-un loc sigur. Cu bine. Sper ca în curînd să vă pot da vești mai ample decît acum. Trimiteți-mi o adresă sigură. Adresa dv. și a lui Bamberg sînt prea cunoscute.

Al dv.

Jacques²⁾”.

Ei, qu'en pensez-vous, mon cher maître renard³⁾? M-a vîndut oare „le suisse”⁴⁾ guvernului prusian pe bani peșin? 6 săptămîni dincolo de graniță într-un sat, teama simulată, nici o vorbă despre exemplarele rămase în Elveția, și, în pofida insistențelor mele, nici n-a trimis măcar un singur exemplar înoace!

În asemenea condiții să nu-ți piară pofta de a mai scrie? Să lucrezi mereu pour le roi de Prusse!⁵⁾

Que faire?⁶⁾ Căci chiar atît de ușor n-am de gînd să-l las pe „suisse” să se fofileze.

Quant à Dana⁷⁾, mi-a onorat polița. „Bravul” Bamberg îmi dăduse inițial 5 l. st. pe ea, m-a pus apoi să mă tot duc timp de 14 zile în City și mi-a plătit în sfîrșit restul abia săptămîna aceasta, după ce gazda mea „a urlat” (textual) la mine săptămîni în șir. De atunci am trimis „Tribunei” alte 7 articole. Mîine mai trimit unul³¹⁰. M-aș descurca acum dacă n-aș avea pe cap blestemata de

¹⁾ K. Marx. „Oprește brumar al lui Ludovic Bonaparte”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ Schabelitz. — Nota red.

³⁾ — ce părere ai, dragă cumătră vulpe? — Nota trad.

⁴⁾ — „elvețianul”. — Nota trad.

⁵⁾ — literal: pentru regele Prusiei, aici: de florile mărilor. — Nota trad.

⁶⁾ — Ce-i de făcut? — Nota trad.

⁷⁾ — În ce-l privește pe Dana. — Nota trad.

dette consolidée¹⁾. Dar și aceasta ar fi fost în mare parte lichidată dacă ticălosul de elvețian nu m-ar fi azvîrlit din nou în neant.

De aceea, pentru a nu-l scăpa din mînă pe Dana, e necesar să scriu un articol mai lung despre haute politique²⁾. Prin urmare despre această détestable question orientale³⁾, cu care un yankeu infam de aici caută să-mi facă concurență în „Tribune“³¹¹. Dar această question are înainte de toate un caracter militar și geografic, deci nu-i mon département⁴⁾. Trebuie, așadar, încă o dată să te exécuter⁵⁾. Ce o să se aleagă din imperiul turc, habar n-am. De aceea nu pot să-mi exprim un punct de vedere general.

Numai pentru un articol din ziar — în care, de altfel, ar fi necesar ca, printr-o umplutură militară-geografică-istorică să fie pe cît posibil ocolită problema propriu-zisă — mi se pare util următorul punctaj, pornind direct de la problema Muntenegrului³¹²:

1. În pofida tuturor șicanelor și a politicianismului presei, question orientale nu va deveni niciodată un *pretext* pentru declanșarea unui război european. Ea va fi mereu mușamalizată pe cale diplomatică pînă cînd iureșul general va pune capăt mușamalizării.

2. Encroachments of Russia⁶⁾ în Turcia. Poftele Austriei. Ambițiunile Franței. Interesele Angliei. Importanța comercială și militară a acestui măr al discordiei.

3. În cazul unui tărăboi general, Turcia va constrînge Anglia să treacă de partea revoluționară, căci aici este inevitabil un conflict între Anglia și Rusia.

4. Destrămarea inevitabilă a Imperiului otoman. D'une manière ou de l'autre⁷⁾, el va cădea în mîna civilizației europene.

În momentul de față ar trebui insistat în mod special asupra problemei Muntenegrului și asupra rolului mîrșav pe care Anglia îl joacă acum pe față. Sultanul a cedat numai pentru că Franța și Anglia nu l-au asigurat că îi vor veni în ajutor. În această problemă, sub masca de „entente cordiale“, ambele țări au cochetat pe întrecute cu Sfînta Alianță³¹³. De arătat că oligarhia de la cîrma Angliei trebuie răsturnată chiar și numai pentru că a devenit incapabilă să-și mai joace vechiul ei rol pe plan extern, și anume să asigure națiunii engleze preponderența față de continent.

1) — datorie consolidată. — *Nota trad.*

2) — politica înaltă. — *Nota trad.*

3) — detestabilă problemă orientală. — *Nota trad.*

4) — specialitatea mea. — *Nota trad.*

5) — sacrificii. — *Nota trad.*

6) — Amestecul Rusiei. — *Nota trad.*

7) — Într-un fel sau altul. — *Nota trad.*

Tout ça est très pauvre, mais enfin, il me faut un ou deux articles sur cette question pour tuer mon concurrent¹⁾.

Al tău

K. M.

Ai tradus excelent articolul meu în legătură cu Sutherland²⁾. Mi se pare că eu însumi m-aș pricepe să soriu în englezește de-aș avea un Flügel³⁾⁴⁾, o gramatică și un corector mai bun decât d-l Pieper.

Scriu astăzi din nou celor de pe continent. Dacă reușesc să capăt destui bani — întrucît din afacerea cu Schabelitz nu s-a ales nimic — ca soția mea să poată cel puțin aștepta în liniște pînă cînd va fi trasă și returnată o a doua poliță asupra lui Dana, pe care am de gînd s-o majorez de astă dată la 30 l. st., poate că în aprilie vin la tine pentru cîteva zile pour restituer mes forces⁵⁾ și pentru a sta în liniște la palavre cu tine asupra situației actuale, care, după părerea mea, trebuie să ducă curînd la un earthquake⁶⁾.

„Morning Post” pretinde că în fabricile din Lancashire muncitorii lucrează numai short time⁷⁾, că prosperitatea e pe sfîrșite etc. Care e situația ?

Al tău

K. M.

Pînă în acest moment — și e ora 11^{1/2} — Dronke nu a adus a doua jumătate⁸⁾. Probabil că mai trîndăvește în pat. Indivizii aștia sînt niște mămăliși. Lenea, incapacitatea de a se împotrivi și descumpănirea lor la orice pressure from without⁹⁾ îi face să nu fie buni de nimic. Trebuie neapărat să recrutăm noi cadre în partidul nostru. Cluss e bun. Reinhardt la Paris e activ. Lassalle, în pofida nenumăraților „dar”, e neînduplecat și energic. Pieper nu ar fi de lepădat dacă ar da dovadă de mai puțină vanitate puerilă

¹⁾ — Toate acestea sînt foarte mediocre, totuși am nevoie de unul sau două articole în această problemă, pentru a-l lichida pe concurentul meu. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Alegerile. — Complicații financiare. — Ducesa de Sutherland și sclavia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 532—539. — *Nota trad.*). — *Nota trad.*

³⁾ — pentru a-mi reface forțele. — *Nota trad.*

⁴⁾ — cutremur. — *Nota trad.*

⁵⁾ — săptămîna incompletă de lucru. — *Nota trad.*

⁶⁾ A doua jumătate de bancnotă de 5 l. st. (Vezi volumul de față, p. 192). — *Nota red.*

⁷⁾ — presiune din afară. — *Nota trad.*

și de mai mult esprit de suite ¹⁾). Imandt și Liebknecht sînt perseverenți și fiecare este util în felul său. Dar aceasta nu înseamnă un partid. Fostul locotenent Steffen, fost martor la procesul de la Köln, actualmente profesor într-un institut din Londra, mi se pare destoinic. Lupus grows from day to day older and becomes more crotchety ²⁾). Dronke este și rămîne un „trîndav simpatic“.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

100

Engels către Marx la Londra

[Manchester, 11 martie 1853]

Dragă Marx,

Ai să ai articolele peste citeva zile ; vād că m-am ocupat la timp de Urquhart ³⁾). Din păcate este prea tirziu pentru a mai prinde vaporul de mîine, deoarece nu prea termin la birou înainte de ora 8 și mai am totuși nevoie de unele pregătiri preliminare. E grozav că taica Dana plătește acum 2 l. st. și onorează cu promptitudine polițele, avec ça ⁴⁾ în sfîrșit ne vom reface. De altfel, nu aș fi crezut niciodată că, într-un timp atît de scurt, ai și trimis 7 articole în limba engleză ; dacă vii încoace, lucru de care mă bucur foarte mult, ai să prinzi în 8 zile mai multă engleză decît înveți de la Mr. Pieper în 6 săptămîni.

În ceea ce-l privește pe d-l Jacques ⁵⁾, este foarte posibil ca micuțul să vrea să repete festa jucată de d-l Jenni (cu care are mare asemănare) guvernului badenez și să vîndă o parte din edi-

¹⁾ — spirit de colectivitate. — *Nota trad.*

²⁾ — îmbătrînește pe zi ce trece și devine tot mai capricios. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 194—195. — *Nota red.*

⁴⁾ — în felul acesta. — *Nota trad.*

⁵⁾ Schabelitz. — *Nota red.*

ție¹⁾ guvernelor germane, pentru a plasa apoi cu atît mai avantajos cealaltă parte. Nu-l cred atît de meschin încît să fi vindut totul direct. Spaima librarului cu firmă la Basel poate să fie totuși adevărată, pentru că guvernul din Basel nu știe de glumă și întreține relații de bună vecinătate cu Badenul. Înainte de toate insistă ca el să-ți trimită neîntîrziat măcar cîteva exemplare într-un colet prin mesagerie, adică cu trenul, adresat direct la Londra sau, din partea mea, mie care of²⁾ „E[rmens] & E[ngels]”, Manchester. Nimănui nu-i trece prin cap să deschidă un asemenea colet, și chiar dacă acest lucru s-ar întîmpla, povestea tot e cunoscută acum. Suspect este faptul că pînă acum nu a vrut să dea din mînă *nici un exemplar*. Oare nu cunoaște vreun fabricant din Basel care trimite panglici etc. la Londra și care ar putea să-ți împacheteze împreună cu marfa și exemplarele ?

Din cele relatate de „M[orning] Post” cu privire la Lancashire, nimic nu-i adevărat în afară de ce ți-am scris eu ieri³⁾. Cei doi mari fabricanți de fire fine din Anglia, Hontdsworth și Murray, au răspuns ieri la întrebarea noastră cu privire la prețuri că este inutil să ne indice prețurile, întrucît au angajamente pe termen lung și nu mai pot primi nici o comandă. Ei doi lucrează în total cu aproximativ 150 000—200 000 de fuse. În schimb a scăzut foarte mult producția de fire groase nr. $\frac{6}{16}$, tocmai din cauza istoriei cu domestics⁴⁾, care stagnează nu numai aici, ci și în America și Germania.

Pe yankeul⁵⁾ care ne concurează trebuie să-l facem unarț cu o mare show⁶⁾ de atotștiință. Am să mai răsfoiesc cîteva cărți despre Turcia, la Ateneu³¹⁵ există un lot întreg.

Nu este de loc plăcut să afli că prietenii noștri sînt în declin. La momentul decisiv „cei mai buni” vor reveni la sentimente mai bune, dar nu este plăcut să vezi că acești citoyens⁷⁾ se avîntă în următoarea luptă la fel de înțelepți, dar nu mai înțelepți decît au ieșit din cea precedentă. Alături de Cluss, Lassalle este cel mai destoinic din toți, mai ales din momentul où les biens du comte

¹⁾ Este vorba de lucrarea lui K. Marx „Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — pe adresa. — Nota trad.

³⁾ Vezi volumul de față, p. 195, 197. — Nota red.

⁴⁾ — percal gros. — Nota trad.

⁵⁾ Pulszky (vezi volumul de față, p. 198). — Nota red

⁶⁾ — paradă. — Nota trad.

⁷⁾ — cetățeni. — Nota trad.

Hatzfeldt seront irrévocablement réunis au domaine public ¹⁾ ³¹⁶). El are toanele lui, dar are și esprit de parti et ambition ²⁾, iar micile lui pasiuni auxiliare și istorii personale de care, sub pretexte sociale, nu se va dezbăra niciodată doar le cunoaștem. În ceea ce privește recrutarea de noi oameni — asta nu-i chiar atât de simplu, cred însă că de îndată ce ne vom întoarce în Germania vom găsi destui tineri dotați care în acest răstimp au mușcat nu fără rezultate din fructele oprite. Dacă am fi avut posibilitatea să facem vreo 2—3 ani o propagandă științifică solidă, de felul celei dinainte de 1848, cu cărți despre n'importe quoi ³⁾, situația s-ar prezenta mult mai bine. Dar n-a fost chip și acum furtuna stă să se dezlănțuie. Ar fi bine dacă ai termina „Economia ta politică” ³¹⁷, am putea, după aceea, oînd vom avea un ziar, să o publicăm în weekly numbers ⁴⁾, și ceea ce populus ⁵⁾ nu ar înțelege, ar expune discipuli tant bien que mal, mais cependant non sans effet ⁶⁾. În felul acesta toate organizațiile noastre, reînființate și ele, ar avea un punct de plecare pentru discuții.

Faptul că Dana a plătit cele 2 l. st. de articol fără să cricnească este cea mai bună dovadă ce priză ai la „Tribune”. E bine că, dintre toate partidele revoluționare din Europa, sîntem singurii care am expus punctul nostru de vedere în fața publicului anglo-american. Despre celelalte partide yankeii nu știu absolut nimic, căci vorbăria lui Kossuth avea un singur scop: bani și intervenții pentru marele Kossuth. Pe polița următoare d-l Bamberger va avansa, desigur, o sumă mai mare văzînd că prima a fost achitată atât de prompt.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — în care averea contelui Hatzfeldt va trece definitiv în patrimoniul public. — *Nota trad.*

²⁾ — spirit de partid și ambiție. — *Nota trad.*

³⁾ — indiferent ce. — *Nota trad.*

⁴⁾ — fascicule săptămînale. — *Nota trad.*

⁵⁾ — poporul. — *Nota trad.*

⁶⁾ — discipolii de bine, de rău și toluși nu fără efect. — *Nota trad.*

101

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 22[—23] martie 1853

Dragă Engels,

Articolul tău cu privire la Turcia ¹⁾ e strașnic. L-am expediat.Nu știu dacă ai citit într-unul din ultimele numere ale revistei „The Economist” următoarele însemnări despre „value of Turkey” ²⁾:

„While our commerce with Austria and Russia is either stationary or on the decline, with Turkey it is rapidly increasing. We are not able to state what proportion of our exports may find their way to Austria through Germany, but we believe it[is] only small. Our direct trade with Austria is absolutely insignificant. Our exports of British produces to her Adriatic ports (the only ones she has) were not given separately from those to the rest of Italy till 1846, when they reached 721 981 l. st. În 1850 they had fallen to 607 755 l. st. and in 1851 had risen to 812 942 l. st. Our exports to Russia were on the average of 1840 and 1841 : 1 605 000 l. st. ; in 1846 and 1847, 1 785 000 l. st., and in 1850 and 1851, 1 372 000 l. st.” „Our exports to the Turkish dominions, including Egypt, Syria, Palestine, Moldavia and Wallachia, have progressed as follows :” ³⁾

	l. st.		l. st.		l. st.
1840	1 440 592	1844	3 271 333	1848	3 626 241
1841	1 885 840	1845	3 134 759	1849	3 569 023
1842	2 068 842	1846	2 707 571	1850	3 762 480
1843	2 548 321	1847	3 530 589	1851	3 548 959

¹⁾ Vezi paragraful cu privire la Turcia în articolul lui K. Marx și F. Engels. „Politica britanică. — Disraeli. — Emigranții. — Mazzini la Londra. — Turcia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 3—12. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — *importanța Turciei.* — *Nota trad.*

³⁾ — „În timp ce comerțul nostru cu Austria și Rusia este cînd staționar, cînd în declin, comerțul cu Turcia se dezvoltă rapid. Nu avem posibilitatea să indicăm ce anume parte din exportul nostru ia drumul Austriei prin Germania, dar, după părerea noastră, ea nu e prea mare. Comerțul nostru direct cu Austria este cu totul neînsemnat. Exportul nostru de produse britanice în porturile ei de la Marea Adriatică (singurele pe care le are) nu era pînă în 1846, dată cînd a însumat 721 981 l. st. specificat separat de exportul în restul Italiei. În 1850 a scăzut la 607 755 l. st., iar în 1851 s-a ridicat la 812 942 l. st. Exportul nostru în Rusia s-a cifrat în medie la 1 605 000 l. st. în 1840 și 1841, la 1 785 000 l. st. în 1846 și 1847 și la 1 372 000 l. st. în 1850 și 1851”. „Exportul nostru în ținuturile de sub stăpînirea turcilor, inclusiv Egiptul, Siria, Palestina, Moldova și Valahia, a crescut după cum urmează :”. — *Nota trad.*

„Our exports are therefore *threefold* those to Russia and nearly double those to Russia and Austria together”¹⁾).

Așa scrie „*The Economist*”³¹⁸.

În însuși sinul guvernului englez trebuie să fi fost un mare tâărăboi cu privire la „*Turkish question*”²⁾, căci ziarul lui Palmerston „*Morning Post*” cîntă o cu totul altă melodie decît „*Times*”.

Disraeli este, slavă domnului, destituit de la leadership al „*great conservative party*”³⁾, iar sir John Pakington, a mournful man otherwise⁴⁾, i-a luat locul. Pentru prima oară din 1828 se întîmplă ca partidul tory să aibă un „*leader*”⁵⁾ tot atît de obtuz ca și grosul lui.

Ai văzut că ultima oară, cu prilejul votării bill-ului cu privire la fondul de rezervă al clerului, cînd onorabilul Russell, din cele 3 clause pe care le-a propus, a cerut personal the omission of the 3rd clause (proposed⁶⁾), guvernul a reputat victoria numai datorită voturilor minorității conservatoare³¹⁹. E semn rău pentru ei.

Mazzini este aici de cîteva zile, dar deocamdată încă incognito.

Că „*good Aberdeen*”⁷⁾³²⁰ iare ar vrea să-i șicaneze pe emigranți poți deduce din faptul că săptămîna trecută poliția engleză a făcut un fel de recensămînt al emigranților. 2—3 detectivi, în plain clothes⁸⁾, au cercetat stradă cu stradă și piață cu piață, consemnînd pe hîrtie informațiile culese în cea mai mare parte de la vecini sau căpătate în berăriile din apropiere. În unele cazuri însă, de pildă al casei lui Pulszky — ticălosul este acum în America —, au pătruns, sub pretextul că s-a comis un furt etc., chiar în locuințele emigranților, percheziționîndu-le hîrțiile.

Stimabilul Barthélemy a scăpat cu numai 2 luni închisoare³²¹. Lui Ledru-Rollin, nerușinatul i-a trimis vorbă că îl va împușca ca pe un ciine. Ledru [-Rollin] i-a răspuns că niciodată nu va accepta un duel cu un asemenea om. B[arthélemy] a ripostat, la rîndul său, că, dacă vrea să provoace pe cineva la duel, știe cum trebuie să procedeze — pămîuirea în public, scuiparea în obraz și altele de acest fel sînt mijloace încercate. La aceasta Ledru [-Rollin] i-a trans-

1) — „Exportul nostru [în Turcia] este, așadar, de *trei ori* mai mare decît în Rusia și aproape de două ori mai mare decît în Rusia și Austria la un loc”. — *Nota trad.*

2) — „problema turcă”. — *Nota trad.*

3) — „conducerea marelui partid conservator”. — *Nota trad.*

4) — de altfel un om mohorît. — *Nota trad.*

5) — „conducător”. — *Nota trad.*

6) — omiterea celei de-a 3-a clauze propuse. — *Nota trad.*

7) — „bunul Aberdeen”. — *Nota trad.*

8) — în civil. — *Nota trad.*

mis că, într-un asemenea caz, B[arthélemy] va face cunoștință cu bastonul său și cu magistratul englez. Acest B[arthélemy] vrea cu tot dinadinsul să devină un Rinaldo Rinaldini al emigrației. Și asta e o ambiție !

Taica Willich a ajuns la New York. Prietenul Weitling a organizat un banchet de 300 de persoane în cinstea lui, la care Willich a apărut cu o enormă eșarfă roșie, a ținut un discurs lung pe tema că piinea valorează mai mult decât libertatea, după care a primit de la Weitling un paloș. Apoi a luat cuvîntul Weitling, arătînd că Iisus Hristos a fost primul comunist și că urmașul lui nu este nimeni altul decât cunoscutul Wilhelm Weitling.

Am primit o scrisoare de la Schabelitz pe care o anezex și din care reiese 1) că chiar dacă nu s-a făcut vinovat de o trădare politică, totuși a procedat extrem de stupid ; 2) că a vrut și vrea încă să mă tragă pe sfoară, cel puțin din punct de vedere comercial. Inițial și potrivit contractului, el trebuia să tipărească numai 2 000 de exemplare ¹⁾. Din scrisoarea lui reiese că a tipărit mai mult. Cît anume nu spune însă nici acum. Concomitent i-a răspuns și dr. Feddersen lui Dronke, care îi scrisese despre această afacere. El confirmă scrisoarea lui Sch[abelitz], dar comunică totodată că, după părerea lui, acțiunea penală împotriva lui Sch[abelitz] a fost clasată. Se naște întrebarea *ce-i de făcut acum* ? Guvernul prusian vrea să burken ²⁾ complet chestiunea și încă în așa măsură, încît ministrul de externe ³⁾ a dispus să fie confiscată o „Teorie a comunismului“ pe care aș fi publicat-o la Basel. Prin urmare chiar și titlul urmează să fie tănuit publicului. *Que faire* ? ⁴⁾

Sch[abelitz] mi-a trimis 2 exemplare, unul direct mie, celălalt lui Freiligrath, pentru care eu am avut de plătit în total 15 șilingi. Frumos venit. Pînă acum nu am reușit încă să smulg exemplarele de la această bandă. Pînă miercuri (miine) sper însă să fiu în posesia unuia din ele și totodată a pachetului încă de mult pregătit pentru tine.

Zerffi e aici. El a fugit de la Paris în timpul unei razii împotriva corespondenților străini. Are impresia că amicul Bangya (en pas-

¹⁾ Este vorba de lucrarea lui K. Marx „Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — mușamalizeze. — *Nota trad.*

³⁾ Probabil este vorba de Manteuffel. — *Nota red.*

⁴⁾ — *Ce-i de făcut* ? — *Nota trad.*

sant ¹⁾ se pare că îi merge prost și în mai vrea să se reîntoarcă încoace) l-a denunțat ca autor al unor articole publicate în „K[ölnische] Z[eitung]”, compromițătoare pentru „suverana blondă”. ²⁾ Zerffi este un palavragiu, însă în ceea ce privește problemele ungare are păreri mai independente și mai juste decât toți ceilalți emigranți maghiari cu care am avut prilejul să discut. Aceasta se explică poate prin faptul că nu-i maghiar de origine, ci „șvab”, și nu numai un șvab, ci fiul unui evreu din Hanovra, care se numea probabil Cerf și s-a maghiarizat în Zerffi.

Oamenii noștri din Germania sînt totuși niște javre mizerabile, fără pic de vlagă. Nu mi-au scris o vorbuliță. Au aflat din ziare că a apărut o broșură despre procesul lor. Dar nici măcar nu se informează. Nu reacționează, nu au nerv. Sînt niște babe — voilà tout ³⁾.

Nu cred ca la Manchester să fi avut prilejul să citești o știre amuzantă apărută în „Nation”. Îngerul Montijo suferă de o boală cît se poate de nedelicată. Are cu frenezie *vînturi* și este incapabilă să se abțină chiar și în societate. La început a folosit ca paliativ călăria. Acum, cînd Bonaparte i-a interzis să mai călărească, ea își face „vînt”. Ce n'est qu'un bruit, un petit murmure, un rien, mais enfin vous savez que les français ont le nez au plus petit vent ⁴⁾.

N-aveți încă nici o veste de la Weerth la Manchester ?

Al tău

K. M.

23 martie. Ca răspuns la apelul nostru care constă din cîteva rînduri și este semnat de noi toți ⁵⁾, ieri au sosit pe adresa casierului Freiligrath din partea asociației de gimnastică din Washington 20 l. st. și 17 șilingi pentru cei din Köln.

Schimmelfennig a moștenit 1 000 l. st. de la Brüningk.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și engleză

¹⁾ — printre altele. — *Nota trad.*

²⁾ Eugénie de Montijo, soția lui Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

³⁾ — atîta tot. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Nu-i decît un mic zgomot, un murmur, o nimica toată ; dar, în sfîrșit, se știe că francezii au un nas foarte fin. — *Nota trad.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 172. — *Nota red.*

102

Engels către Marx ³²²
la Londra

Dragă Marx,

O dată cu prezenta îți inapoiez scrisoarea lui Cluss. Chestiunea va trebui, vrînd-nevrînd, amînată pînă cînd vom avea în fața noastră întregul dosar al lui Hirsch împreună cu prima sa declarație reținută de Weyd[emeyer] (știi cumva amănunte în legătură cu aceasta ?) ³²³. Povestea cu Bangya nu este plăcută. Totuși, au bout du compte ¹⁾ e mai bine s-o rezolvi acum decît mai tîrziu. După cum îmi scrii, ai în mînă dovezi concrete împotriva lui și apoi e și Zerffi aici pentru a confirma ce a fost cu Greif ²⁾. Întrucît știm acum despre ce e vorba avem timp să ne pregătim cum se cuvine răspunsul. Am să caut scrisorile lui B[angya] și ale falsului Collmann ³⁾. Din partea mea, broșura ⁴⁾ poate fi tipărită în America.

În depoziția lui Hirsch unele afirmații sînt adevărate, de pildă cele în legătură cu scrisoarea ta din Manchester ³²⁴. În rest însă minte și trece, firește, multe sub tăcere. Astfel uită să povestească că, evident nu în mod neintenționat, a venit după tine la Manchester, că împreună cu un alt pierde-vară ne-a întilnit într-o duminică pe Bury New Road și, trecînd pe lîngă noi, a strigat tare : „Bună ziua, Marx !” Îți amintești că nu ne-am dumirit cine a fost, ce fut notre cher Hirsch ⁵⁾. De asemenea trece sub tăcere și povestea cu scrisoarea d-nei Daniels și cu percheziția ³²⁵.

E nostim cîți spioni cooperieni apar acum : Chenu, Cherval, Hirsch ³²⁶. Bine face Hirsch confirmînd că niciodată Bangya nu ar fi putut raporta altceva despre tine decît bîrfeli particulare.

Trebuie neapărat luate informații despre persoanele menționate în depoziția lui Hirsch. Lanckoroński este, evident, același pe care l-ai denunțat ca spion rus sub numele de „Contele L.” în articolul despre Kossuth-Bonaparte ⁶⁾. Cît privește pe Bangya, sîntem întru

¹⁾ — la urma urmelor. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 168—170. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 164—165, 167, 177—178. — *Nota red.*

⁴⁾ K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁵⁾ — era scumpul nostru Hirsch. — *Nota trad.*

⁶⁾ K. Marx. „Activitatea lui Mazzini și Kossuth. — Alianța cu Ludovic Napoleon. — Palmerston”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 388—390. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

totul acoperiți prin Kossuth și Szemere și, întrucît manuscrisul lui Szemere¹⁾ se află în mîna lui, de ce nu l-ar avea și pe al nostru ? Ce bine ne prinde că am păstrat *întotdeauna tot ce ne-a căzut în mînă*.

Aprupo. Deunăzi Dronke înjura de mama focului că nu poate primi at a moment's notice²⁾ de la mine circulara lui Reichen-[bach]³⁾, și acum o găsesc în pachetul cu ziare americane tipărită cel puțin de 10 ori. Leneșul ăsta nu putea să și-o caute singur ?

Pour revenir⁴⁾. Deocamdată, adică pînă la o cercetare amănunțită a actelor, nu cred că am putea întreprinde ceva public ; cel mult pași pregătitori, printre altele să cercetăm de unde provine documentul, unde se află Hirsch în prezent și cu ce se ocupă ; la nevoie o confruntare a individului pentru a smulge de la el încă o declarație scrisă. Voi căuta să mă documentez de îndată și în ceea ce privește povestea cu furtul³²⁷ comis de Fleury ; din păcate, informatorul meu, care îl cunoaște personal, este bolnav. Procură-mi de urgență semnalmentele cerute etc.

Am răsfoit azi cea mai mare parte din ziarele americane primite. Multe lucruri sînt foarte amuzante, dar să le citești așa, cu grămada, e totuși o muncă obositoare, care te timpește. Foarte îmbucurătoare sînt, în schimb, scrisorile lui Cluss. După cum văd, „Dezvăluirile“ au și apărut în „N[eu]-Engl[and]-Zeitung“³²⁸ ; ce păcat că Weydem[eyer] nu le-a plasat în „Criminal Zeitung“. De-ar reproduce măcar acum ideile principale. Ar trebui să-i faci într-o scrisoare expedită cu prima poștă o aluzie discretă cu parul — altminteri nici n-o să-i treacă prin minte așa ceva.

Încă nu am citit teancul de „Democrați“ (din New York) în care Weyd[emeyer] își publică articolele, mi le-am rezervat pentru astă-seară.

Între noi fie zis, pentru mine nu încapе îndoială că Monsieur Bangya a trădat totuși adresa lui Kothes⁵⁾. Bine că nu știe nimeni de asta.

Dacă povestea cu Hirsch și Bangya se complică și mai mult, pînă la urmă găsim iar vreo lucrare pe care s-o facem împreună cînd ai să vii încoace. Ce se aude cu călătoria ta ? Sper ca cel tîrziu în mai să te văd aici.

¹⁾ Este vorba de manuscrisul lucrării lui Szemere „Graf Ludwig Batthyány. Arthur Görgey, Ludwig Kossuth“. — *Nota red.*

²⁾ — fără întîrziere. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 171. — *Nota red.*

⁴⁾ — Să revenim. — *Nota trad.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 158. — *Nota red.*

Ai primit, desigur, scrisoarea mea de vineri ³²⁹, împreună cu 3 l. st. Multe salutări soției tale.

Al tău
F. E.

[Manchester] duminică 10 aprilie [1853]

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

103

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 23 aprilie 1853
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Povestea cu Pieper e adevărată ³³⁰. Bangya este din nou aici, de asemenea și Stieber și Goldheim. *Înapoiază-mi imediat biletul scris cu creionul, pe care îl anexez. Qu'en dis-tu ?* ¹⁾

Vreau să trag acum o nouă poliță de 30 l. st. asupra New Yorkului. Bamberger refuză, am însă o altă perspectivă. În cazul că se realizează vin la tine între 1 și 7 mai, supposé ²⁾ că nu te deranjez.

Dacă timpul îți permite, aș dori foarte mult să-mi trimiți pînă vineri un articol despre *Elveția*. Tu ai tratat tema asta de nenumărate ori, pe cînd eu nu cunosc personajele etc. Articolul să nu aibă însă continuare. Un articol despre *Elveția* este suficient, raportat la mărimea acestei țări.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — Ce zici ? — *Nota trad.*

²⁾ — presupunînd. — *Nota trad.*

104

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 26 aprilie 1853

Dear ¹⁾ Frederic,

Mi-e teamă că din călătoria plănuită nu va ieși nimic. Bamberger nu poate să-mi sconteze polița, iar Friedländer, care aproape îmi făgăduise că o va face, refuză acum categoric. De aceea i-am scris lui Strohn ³³¹, deși consider că e o simplă formalitate pe care am îndeplinit-o pour acquit de conscience ²⁾ și de hatîrul soției mele, fără a mă aștepta însă la un rezultat favorabil.

Cu prilejul unei corespondențe (care cuprindea și *primul* articol cu privire la problema turcă ³⁾) în care anunțam ziarului „Tribune” prezența la Londra a lui Mazzini — prezență negată însă acum de prietenii lui Mazzini, cred că din ordinul lui — „Tribune” publică un mic articol de fond, comentînd faptul că M[a]zzini] a scăpat cu bine și remarcă totodată :

„In this connection we may properly pay a tribute to the remarkable ability of the correspondent by whom this interesting piece of intelligence is furnished. Mr. Marx has very decided opinions of his own, with some of which we are far from agreeing, but those who do not read his letters neglect one of the most instructive sources of information on the great questions of current European politics” ⁴⁾ ³³².

După cum vezi, poziția mea e consolidată acolo. Pe lângă aceasta, am primit de la Cluss o scrisoare foarte interesantă împreună cu 2 numere din mărturisirile lui Hirsch (încă neterminate) ³³³. Nu ți le trimit încă, poate că o întimplare fericită îmi va permite să ți le aduc eu însumi. Dacă vin, te anunț în orice caz în prealabil. Cînd sosește bătrînul tău, cu care n-aș vrea să am un carambol ?

¹⁾ — Dragă. — *Nota trad.*

²⁾ — pentru a fi cu conștiința împăcată. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx și F. Engels. „Politica britanică. — Disraeli—Emigranții. — Mazzini la Londra. — Turcia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 3—12. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ — „În legătură cu aceasta se cuvine să exprimăm corespondentului nostru căruia îi datorăm această stire interesantă elogiile noastre pentru remarcabila sa iscusință. D-l Marx are părerile sale personale foarte categorice, pe care sîntem

Dacă Dana, pe care l-am rugat pînă acum de 3 ori, mi-ar indica aici vreo bancă, aş scăpa cel puţin de grijile cele mai apăsătoare.

Ad vocem ¹⁾ Hirsch : la început am fost de aceeaşi părere cu tine ²⁾, lucrurile stau însă altfel. Stieber şi Goldheim sînt precis aici pentru a „stabili o legătură” între „complotul prafului de puşcă” al lui Kossuth şi Berlin ³⁾. Acelaşi individ care mi-a scris bileţelul anonim a scris în aceeaşi zi lui Schärttner şi Göhringer textual următoarele :

„Londra, 21 aprilie 1853

Înştiinţare.

De curînd au venit încoace consilierul de poliţie Stieber şi evreul Goldheim, locotenent de poliţie, ambii din Berlin. (Vezi verso.)

Semnalmente

ale lui Stieber

Statura : mijlocie (aprox. 5 picioare)
Părul : negru, scurt
Barba : idem
Faţa : palidă, ofilită,
Poartă pantaloni strîmţi, de culoare închisă, o redingotă albastră, clac şi ochelari.

ale evreului Goldheim

— aprox. 6 picioare
— negru, scurt
— idem
— palidă, buhăită
— Poartă pantaloni negri, o redingotă galben deschis, pălărie neagră.

N. B. ³⁾ Ambii merg de obicei împreună, fiind însoţiţi de *Hirsch*, funcţionar comercial din Hamburg, şi de Haering, ofician de poştă din oraşul natal al lui Willich. Astăzi Stieber şi Goldheim au avut o consfătuire cu Bangya. S[tieber] şi G[oldheim] se duc cu regularitate în fiecare zi, între orele 11 şi 15, la ambasada prusiană”.

Cred că autorul este Henry de L'Aspée, prietenul şi compatriotul lui O. Dietz, acel poliţist ofensat care, după cum îţi vei reaminti, la sosirea ta la Manchester a vrut neapărat ⁴⁾ cu noi în

departe de a le împărtăşi întru totul ; cine nu citeşte însă corespondenţele sale lasă să-i scape una dintre cele mai instructive izvoare de informare în ceea ce priveşte marile probleme ale actualei politici europene”. — *Nota trad.*

¹⁾ — Cu privire la. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de faţă, p. 207—209. — *Nota red.*

³⁾ — *Nota bene.* — *Nota trad.*

⁴⁾ Lipseşte evident : să se întâlnească. — *Nota red.*

scopul altor dezvăluiri. Acum vezi ce eforturi face „Hirsch”. Toate acestea sînt cum nu se poate mai inoportune pentru Willich-Kinkel. Farewell ¹⁾).

Al tău
K. M.

Cît privește lira sterlină ²⁾, voi da fiecăruia cîte 10 șilingi, deoarece Pieper, după cîte știu, are acum perspective să-și primească banii fără proces. Sărmanul diavol, îl macină sifilisul, pe lingă asta are circumstanțe ³⁾ grele și e prea nechibzuit ca să se stăpînească.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și engleză

105

Engels către Marx ³³⁵

la Londra

Dragă Marx,

Îți trimit alăturat articolul ³³⁶ și 1 l. st. Indiferent care dintre cei doi claimants ⁴⁾ ar fi în suferință, consolează-l că săptămîna viitoare va primi și el.

Cu cît vii mai repede, cu atît e mai bine. Dormitorul din lo-cuința mea e pregătit.

În Franța comerțul, pare-se, este în declin. În special importul direct de bumbac din America a scăzut simțitor. Exportul american se prezintă de la 1 septembrie pînă la 6 aprilie ale fiecărui an după cum urmează :

	1853	1852	1851	1850
În Anglia	1 100 000	930 000	757 000	592 000
În Franța	257 000	302 000	246 000	192 000
În toate celelalte țări .	204 000	189 000	163 000	105 000

Astfel că Franța este *singura țară care*, în pofida extraordinarei recolte americane, a importat *mai puțin* bumbac decît anul

¹⁾ — Cu bine. — *Nota trad.*

²⁾ Este vorba de ajutorul pentru Dronke și Pieper. — *Nota red.*

³⁾ — condiții. — *Nota trad.*

⁴⁾ — solicitanți (Dronke și Pieper). — *Nota trad.*

trecut și abia dacă mai mult decât în anul de restriște politică 1851, où l'ordre et la société allaient s'engloutir dans le gouffre socialiste¹⁾. Importul din 1852 vădește efectul magic de moment al loviturii de stat, pe cînd importul din 1853 — reversul medaliei. O cantitate oarecare a fost într-adevăr transportată de la Liverpool la Hâvre, dar nu atît de mare ca înainte. În general în Franța industria nu pare a fi tocmai înfloritoare. De astă dată se pare că realmente e vorba de ceva serios, provocat în special de înlocuirea articolelor franțuzești pe piețele străine cu fabricate indigene. Expulzarea unui număr enorm de muncitori între 1851 și 1852 începe să-și arate roadele ; sînt convinși că aceasta a contribuit îndeosebi la extinderea și perfecționarea fabricilor engleze și americane care produc „mărfuri pariziene”, obiecte din bronz etc. În vremurile noastre proletariatul este alungat, în numele ordinii, peste graniță cu incomparabil mai multă sfidare decât în trecut. Chiar și în timp de pace deplină, industria franceză ar trebui să se ducă de ripă cu această permanentă exploatare a comploturilor ca moyen de gouvernement²⁾ și neîntreruptă expulzare din țară a proletariatului ; englezii și yankeii se pricep, într-adevăr, să profite de cei mai destoinici dintre ei !

Deci, cînd sosești ?

Al tău

F. E.

[Manchester] 26 aprilie 1853

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

106³³⁷

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 27 aprilie 1853
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Chiar acum am fost cu Freiligrath la Gerstenberg și sînt șanse ca pînă vineri să obțin, dacă nu scontarea poliției, măcar un avans.

¹⁾ — cînd ordinea și societatea au fost aproape înghițite de hăul socialist. — *Nota trad.*

²⁾ — mijloc de guvernare. — *Nota trad.*

Cu Strohn, of course ¹⁾, n-am ajuns la nici un rezultat. Așadar, tot mai este posibil să vin la tine — lucru pe care îl doresc foarte mult.

Fii atât de bun și răspunde-*mi urgent* la următoarea întrebare pusă prin mine de micul Bamberger (individul ne poate fi cîndva de folos) :

Madipolon pentru piața italiană	} furnizori serioși din Manchester
Percal imprimat.....idem	
firme care produc	
articole de paie.....idem	

Am primit articolul și 1 l.st. pentru Pieper și Dr[onke].

Știu acum precis că am fost bine informat în ceea ce privește prezența lui Mazzini la Londra ²⁾.

Hirsch a fost alaltăieri la consulul rus și în aceeași zi s-a întâlnit acasă la Fleury cu Stieber și Goldheim.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

107

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Dacă nu reușești să scontezi polița, trimite-mi-o mie urgent (pînă vineri, cînd pleacă vaporul american de poștă). Cred că voi putea s-o încasez printr-un yankeu și să-ți avansez o bancnotă de 10 l. st. pînă primești restul, adică banii n-ai să-i capeți înainte de 1 mai, dar la 2 mai ai *în mod sigur* cele 10 l.st. Scrie-mi dacă poți veni în condițiile astea și, dacă e posibil, vino, în felul acesta vei putea tu însuși să trimiți soției tale banii.

¹⁾ — firește. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 189—190. — *Nota red.*

În orice caz, ține-mă avertiert¹⁾), pentru ca la sosirea ta să nu fiu out of the way²⁾).

Vechea bibliotecă a lui P. Ermen ne stă din nou la dispoziție.

Al tău

F. E.

[Manchester] miercuri [27 aprilie 1853]

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

108

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 28 aprilie 1853
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Împreună cu Freiligrath am fost astăzi din nou la Gerstenberg. El mi-a dat o scrisoare de recomandație „închisă” către Spielmann din Lombard Street. Refuz. Gerstenberg — ca unul dintre principalii kinkelieni — nu a vrut, firește, să mă ajute în mod serios.

Îți trimit, așadar, polița, care, împreună cu corespondența pe care o expediez miine³⁾), înseamnă 32 l. st.

Bamberger vrea să-mi împrumute 2 l.st. ca să pot lăsa soției mele cițiva șilingi, iar cu restul să vin la tine. *Plec simbătă dimineața*³³⁸. Miine e imposibil.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — la curent. — *Nota trad.*

²⁾ — plecat. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx și F. Engels. „Afacerea rachelilor. — Insurecția din Elveția” și F. Engels. „Situția politică a Republicii elvețiene”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 90—93 și 94—101. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

109

Engels către Marx
la Londra

Dragă Marx,

Anexez ultimele noutăți din America. Mai am aici câteva exemplare din „Crim[inal]-Zeitung” cu declarația ta ¹⁾ și a lui Weyd[emeyer] ³⁹⁹, pe care le voi trimite la începutul săptămânii viitoare ca să le puteți folosi; un exemplar păstrez aici pentru Dronke și pentru arhivă.

Freiligrath va fi, desigur, atât de amabil să-i confirme lui Weyd[emeyer] sau lui Lièvre primirea alăturatelor ³⁴⁰ 25 l. st., deoarece astăzi e prea târziu să-i mai scriu eu lui Weyd[emeyer]. Nu sint lămurit cum au reușit acești indivizi să schimbe 125 de dolari în 25 l.st., căci, după ultimul curs de la New York, din 4 mai, lira sterlină cotează 54 de pence = $109\frac{3}{4}$ cenți; socotind chiar 110 cenți, 125 de dolari = 25 l.st. 11 șilingi și 4 pence; prin urmare am pierdut la schimb $\frac{3}{2}$ pence la fiecare dolar.

Bătrînul mi-a scris în sfârșit. După cum m-am așteptat, m-a conjurat să evit cu orice preț un scandal, să aștept pînă vine el încoace și atunci o să mă recomande la bursă. Afacerea merge prea bine ca să ne putem permite vreun tărăboi. Dacă tata nu are nimic împotriva, mie îmi este perfect egal, ce-mi pasă mie de toată porcăria?

Al tău

F. E.

[Manchester] vineri 20 mai 1853

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

110

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 21 mai 1853
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels!

Chiar astăzi îi voi expedia polița de 25 l.st. lui Freiligrath, care urmează s-o confirme imediat lui Lièvre ²⁾.

¹⁾ K. Marx. „Destăinuirile lui Hirsch”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 42—45. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ Vezi scrisoarea anterioară. — Nota red.

Îți trimit alăturat adresa lui Wolff¹⁾, care tot mai bombăne. M-am convins, de altfel, de-abia acum, când s-au discutat deschis unele chestiuni, că Dronke a jucat, pe socoteala mea, un rol foarte urit: de birfitor, clevetitor și intrigant. Desigur, e singura activitate pe care a fost în stare s-o depună aferatul would-be-Blanqui²⁾ în miniatură. Tot birfind, el s-a deprins într-atita cu minciuna, încît singur nu mai știe ce spune sau ce a spus.

Pentru numele lui dumnezeu, nu-mi mai trimite *nici un* exemplar din declarația lui W[eydemeyer] sau a mea³⁾. Numai aici la mine zac 14 bucăți pe care le-am primit alaltăieri. Era mai bine dacă Weydemeyer trimitea cel puțin 2 sau 3 exemplare din dezvoltările „lui Hirsch”⁴⁾. De pildă, în Elveția, Schabelitz ar putea să aibă nevoie de unul, în cazul că procesul lui continuă. Inevitabila greșeală de tipar a lui W[eydemeyer], și anume că Bangya a făcut o treabă „comparabilă” în loc de „remarcabilă”, e bună.

Încolo, aici nimic nou. I-ai trimis lui Blind, pe care încă nu l-am văzut, cartea lui Herzen⁵⁾ ?

„People's Paper” se consolidează și deocamdată nu are griji materiale. Jones convoacă un miting de masă pentru 19 iunie și în zilele următoare la Blackstone Edge, Skurcoat Moor, Mount Sorrell, Nottingham Forest³⁴¹.

Apropo. Lui Pieper nu i-am putut da decît 10 șilingi pentru că, din cauza unui railway-guide⁶⁾ greșit al lui Strohn, am pierdut parliamentary train și am fost nevoit să călătoresc cu clasa a II-a³⁴².

Scrie-mi curînd.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Wilhelm Wolff. — *Nota red.*

²⁾ — pseudo-Blanqui. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Destăinuirile lui Hirsch”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 42—45. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ Este vorba de articolul lui Hirsch „Die Opfer der Mouchardrie. Rechtfertigungsschrift”. — *Nota red.*

⁵⁾ Este vorba de lucrarea „Du développement des idées révolutionnaires en Russie” (Vezi volumul de față, p. 183.). — *Nota red.*

⁶⁾ — mers al trenurilor. — *Nota trad.*

111

Engels către Marx
la Londra

[Manchester, aprox. la 26 mai 1853]

Dragă Marx,

Prin urmare, bomba va exploda, în sfârșit, după cum poți vedea din alăturata corectură și din scrisoarea lui Weyd[emeyer]³⁴³. În orice caz, e stranie maniera folosită de Willich pentru a ieși basma curată. Subterfugiile neconcludente și stilul greoi și neîndemînic te vor amuza, desigur, copios. Individul a primit o lovitură grea. Se pare însă că taica Schramm¹⁾ l-a jignit profund la Cincinnati; oricînd e bun la ceva. Un lucru e sigur: după *această* declarație, cavalerul nostru nu poate decît să se blameze și mai mult.

Prin urmare, pentru că „N[ew] Y[orker] Criminal-Zeitung“ ! ! ! ! ! a publicat atacuri la adresa lui Willich, nobilul bărbat se vede silit să rupă tăcerea sa eroică.

„Im *höchsten Fall*“ !²⁾ La Willich corpurile nu cad *în jos*, ci *în sus*. Adio forță de gravitație. Individul e sărit de-a binelea. Și din nou povestea cu asasinatul premeditat! Parcă îl și văd pe p.s. Schramm sărînd în arenă cu o declarație³⁴⁴.

Pentru liniștea ta pot să-ți comunic că „N[eu]-Engl[and] Zeitung“ mi-a anunțat astăzi expedierea, pe adresa *mea*, a 420 de exemplare din „*Dezvălurii*“³⁾. Prin urmare, le voi primi fără doar și poate mîine sau cel tîrziu peste 8 zile, dacă pachetul nu a plecat cu ultimul vapor. Numiții domni au nerușinarea să-mi propună, într-o scrisoare semianonimă semnată „Redacția lui «N.E.Z.»“ să colaborez la acest ziar — asta mai lipsea!

În orice caz, e bine totuși că avem acum în „Reform“³⁴⁵ un organ de presă în care, chiar dacă ni se înfundă toate căile, putem publica materiale polemice împotriva lui Willich și consortii. Kellner se lasă tot mai mult antrenat în această gilceavă.

Nu trebuie să te mire greșeala de tipar a lui Weyd[emeyer]. Doar știi că Weyd[emeyer] face întotdeauna o treabă „comparabilă“ în loc de una „remarcabilă“⁴⁾.

¹⁾ Conrad Schramm. — *Nota red.*

²⁾ — În *cazul extrem* (în sens literal: la cea mai înaltă cădere). — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Dezvălurii asupra procesului comuniștilor de la Colonia“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 217. — *Nota red.*

Piciul¹⁾ vine duminica viitoare încoace. Sint curios cum se comportă ca vânzător la B[rad]ford. De altfel, se pare că bunul Buckup îl pune să muncească zdravăn.

Ieri am citit cartea despre inscripțiile arabe, de care ți-am vorbit³⁴⁶. Cartea nu este lipsită de interes, deși îți repugnă când simți la fiecare rînd că autorul este popă și apologet al Bibliei. Autorul consideră drept un triumf suprem al său că a reușit să descopere cîteva greșeli făcute de *Gibbon* în geografia sa antică, de unde deduce că și teologia acestuia este lipsită de orice valoare. Cartea se numește „The historical Geography of Arabia” by the Reverend Charles Forster. Iată concluziile cele mai interesante care se pot trage din ea :

1. Pretinsa genealogie a lui Noe, Avraam etc. care apare în *Facerea* este o enumerare destul de exactă a triburilor beduine din acea vreme după înrudirea mai mică sau mai mare care exista între dialectele pe care le vorbeau etc. După cum se știe, pînă în ziua de azi triburile de beduini se numesc Beni Saled, Beni Jusuf etc., adică fiii cutăruia ori cutăruia. Asemenea denumiri, care-și au originea în vechile rînduiri patriarhale, duc în cele din urmă la acest gen de genealogie. Vechii geografi confirmă plus ou moins²⁾ această înșirare de nume din *Facere*, iar exploratorii din ultima vreme atestă că cea mai mare parte a numelor vechi există încă, bineînțeles modificate în raport cu dialectele respective. De aici rezultă însă că înșiși evreii nu sint altceva decît un mic trib de beduini ca toate celelalte, care, din cauza condițiilor locale, a agriculturii etc., a intrat în conflict cu ceilalți beduini.

2. În ceea ce privește marea invazie arabă, despre care am vorbit mai înainte, autorul susține că beduinii, la fel ca și mongolii, au întreprins invazii periodice, că imperiul asirian și cel babilonean au fost întemeiate de triburi de beduini în același loc în care mai tîrziu a fost întemeiat califatul Bagdad. Întemeietorii imperiului babilonean, caldeenii, pot fi găsiți și astăzi în aceeași localitate, sub aceeași denumire de Beni Chaled. Rapida ridicare a marilor orașe Ninive și Babilon s-a produs în același fel în care, acum 300 de ani, în Indiile orientale au luat ființă, în urma invaziei afganilor sau a tătarilor, orașe tot atît de mari ca, de pildă, Agra, Delhi, Lahore, Muttan. Prin aceasta invazia mahomedană pierde mult din caracterul ei distinctiv.

¹⁾ Ernst Dronke. — *Nota red.*

²⁾ — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

3. Arabii, acolo unde au fost stabili, în sud-vest, par să fi fost un popor la fel de civilizată ca egiptenii, asirienii etc., lucru dovedit de construcțiile lor. Asta explică, de asemenea, multe în legătură cu invazia mahomedană. În ceea ce privește înșelătoria religioasă, din vechile inscripții arabe din sud, în care mai predomină vechea tradiție națională arabă a monoteismului (ca la indienii din America) — și din care monoteismul ebraic reprezintă numai o mică parte —, reiese că revoluția religioasă a lui Mahomed era, ca orice mișcare religioasă, *formal o reacție*, adică o pretinsă revenire la cele vechi, la cele simple.

Sînt acum pe deplin lămurit că scrierile ebraice așa-zis sfinte nu sînt altceva decît consemnarea tradiției religioase tribale a vechilor arabi, modificată prin separarea timpurie a evreilor de vecinii lor, rude apropiate, dar nomade. Împrejurarea că Palestina este mărginită înspre partea arabă de deșert, ținutul beduinilor, explică dezvoltarea ei aparte. Inscripțiile vechi arabe, tradițiile și Coranul, precum și facilitatea cu care pot fi lămurite acum toate genealogiile etc. dovedesc însă că principalul conținut era arab sau, mai degrabă, general semit, ca la noi Edda³⁴⁷ sau eposul eroic german.

Al tău
F. E.

Publicat pentru prima oară în :
„Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

112

Engels către Marx la Londra

Manchester, 31 mai 1853

Dragă Marx,

Polița trasă asupra lui Dana a fost plătită, miine primim banii, pe care ți-i trimitem imediat ; astăzi Charles¹⁾ a încercat de două ori, fără succes, să-l găsească pe individul respectiv. Se pierde,

¹⁾ Charles Roesgen. — *Nota red.*

e drept, ceva la cursul schimbului, însă, după părerea mea, mai puțin decât dacă o negociai la Londra.

De asemenea a sosit și pachetul cu broșurile¹⁾, miine ți le expediez ; 8—10 exemplare am să păstrez pentru aici. Pachetul e destul de greu și a costat 1 l.st. și 16 șilingi, pe care poți să-i adaugi la prețul de vânzare. Numai duty²⁾ costă 18 șilingi, așa că în orice caz s-a nimerit bine că pachetul mi-a fost adresat mie.

Piciul³⁾ a fost simbătă aici, se pare că a devenit mai de treabă decât era de așteptat ; B[uckup] i-a spus lui Strohn că e destul de mulțumit de el și că Dronke s-a deprins repede cu munca. Din nou i-am ținut o morală despre punctualitate. De altfel, condițiile de muncă în biroul lui B[uckup] sînt cum nu se poate mai favorabile pentru el. El ține deja contabilitatea și, dacă se poartă bine 3—4 luni, e asigurat. Str[ohn] s-a întors pe continent. A plecat simbătă. Bine că a fost acolo primele două săptămîni.

Săptămîna asta n-am primit nimic nou din America.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară în :
„Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

113

Engels către Marx la Londra

[Manchester, 1 iunie 1853]

Dragă Marx,

Îți trimit alăturat o jumătate de bancnotă de 20 l. st. — P/E 90 138. Cealaltă jumătate o vei primi cu a doua poștă, deoarece nu știu altă adresă.

¹⁾ Este vorba de broșura lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia“, tipărită la Boston. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — vama. — *Nota trad.*

³⁾ Ernst Dronke. — *Nota red.*

Individul care a încasat polița a plecat pentru câteva zile, așa că nu putem căpăta banii. Dar ca să nu fii nevoit să aștepti mi-am procurat aceste 20 l.st. La începutul săptămânii viitoare capeti decontul cu privire la poliță.

Ciinele acela blestemat ¹⁾ ne reține aproximativ 18 l. st. pentru țigări și vin, luate de la el în parte de Charles ²⁾ pentru a le revinde, în parte de mine pentru a le consuma și cu acest prilej ne obligă să ne achităm datoriile.

Intr-un număr vechi din „Tribune” de la începutul lui aprilie am citit ieri articolul tău cu privire la „Times” și la emigranți (cu citatul din Dante ³⁾). Je t'en fais mon compliment ⁴⁾. Englezasca ta nu e numai bună, e chiar splendidă. Pe ici, pe colo unele expresii curente nu sînt intercalate destul de coulant ⁵⁾, alt cusur mai mare nu i se poate găsi articolului. Contribuția lui Pieper aproape nu se simte, și nu pricep de ce mai ai nevoie de el.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară în :
„Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

114

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 2 iunie 1853
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic !

Am primit prima jumătate de bancnotă de 20 l.st. Îți scriu înainte de a mă duce la Museu ⁶⁾, adică foarte devreme.

¹⁾ Gottfried Ermen. — *Nota red.*

²⁾ Charles Roesgen. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Kossuth și Mazzini. — Uneltirile guvernului prusian. — Tratatul comercial dintre Austria și Prusia. — «Times» și emigranții”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 586—592. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ — Felicitările mele. — *Nota trad.*

⁵⁾ — curgător. — *Nota trad.*

⁶⁾ — British Museum. — *Nota trad.*

Ți-aș fi trimis mai de mult alăturata declarație a marelui Willich, apărută în „New-England-Zeitung”, dar am presupus că Weydemeyer ți-a trimis-o și ție³⁴⁸. *Conceptul* acestei a doua declarații este genuine¹⁾, adevăratul Willich. Ceilalți scriu „compoziții”, el scrie „fapte”, și trebuie să fi fost în „relații personale” cu el pentru ca defăimarea să-și piardă ghimpele. Aceasta este o manevră de mică hărțuială. El nu răspunde nimic în privința propriului său Hirsch²⁾. El, dimpotrivă, explică publicului „motivele” pentru care Marx nu-l răpune pe Hirsch al său. Și acum a găsit terenul unde se poate produce cu oarecare virtuozitate. Nobilului bărbat „ii vine greu” să prezinte „opiniei publice” faptele. Firește, el a preferat să li le șoptească în secret filistinilor prin berării și să le colporteze „prin contrabandă” timp de 3 ani pe cele două emisfere, juvante Kinkelio³⁾. Apoi manevra de a ține publicul sub tensiune. El uită faptele care îl strâng cu ușa și stă cu urechile ciulite ca să afle faptele menite să-i distrugă pe „scriitorii critici”. Nobilul bărbat este și „distins”, cum șade bine unei „figuri publice”. El răspunde, dar nu „agenților” brutali ai lui Marx, ci scriitorășilor „abili”. În încheiere el dă de înțeles publicului că dușmanii lui sînt atît de îndrăzneți numai pentru că au luat în serios „hotărîrea” lui de a se retrage și, plin de importanță, anunță acum cu surle și tobe că și-a „schimbat” hotărîrea.

Tout ça n'est pas trop mal pour un vieux sous-lieutenant⁴⁾. În ceea ce privește însă stilul declarației nr. 2, așa prost cum e, e totuși apocrif. Se pare că a intervenit o altă mîină, probabil cea a d-nei Anneke. În orice caz, d-l Willich va publica acum suplimentul necesar la broșura d-lui Tellerling³⁴⁹, și, deoarece această porcărie tot a fost prezentată publicului, il faut aller jusqu'au bout⁵⁾. Dacă Weydemeyer, Cluss & Co. ar acționa cu abilitate, ar trebui să-i dejoace acum lui Willich planul și, luindu-i-o înainte, să lipsească surpriza pe care el o pregătește publicului de atracția noutății. Nous verrons⁶⁾.

Laudele pe care mi le-ai adus pentru „cunoștințele”⁷⁾ mele de engleză au avut un efect foarte stimulatîv asupra mea. Ceea

¹⁾ — autenticul. — *Nota trad.*

²⁾ Joc de cuvinte: Hirsch — nume, dar și „cerb” (aluzie la manevra lui Willich de a sprijini publicarea articolului calomniator al lui Hirsch „Die Opfer der Mouchardrie”; vezi volumul de față, p. 525—526. — *Nota red.*). — *Nota trad.*

³⁾ — cu ajutorul lui Kinkel. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Toate astea nu sună prea prost în gura unui sublocotenent bătrîn. — *Nota trad.*

⁵⁾ — trebuie mers pînă la capăt. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Vom vedea. — *Nota trad.*

⁷⁾ Vezi volumul de față, p. 222. — *Nota red.*

ce-mi lipsește mai ales este, în primul rînd, siguranța gramaticală și, în al doilea rînd, ușurința folosirii unor turnuri de fraze secundare, fără de care este imposibil să scrii incisiv. D-l „Tribune” a făcut în susul paginii o mențiune la cel de-al doilea articol al meu despre bugetul lui Gladstone¹⁾, prin care atrage atenția publicului asupra „masterly exposition”²⁾ și declară că nu a văzut nowhere „a more able criticism”³⁾ și „not expect to see one”⁴⁾³⁵⁰. Ei, asta este all right⁵⁾. În schimb, în articolul următor mă compromite publicînd sub semnătura mea o parte introductivă⁶⁾ cu totul neînsemnată (în cazul de față chiar intenționat neînsemnată) și însușindu-și articolul tău despre „Elveția”³⁵¹. Am să-i scriu lui Dana că mă simt foarte „flatat” dacă uneori publică articolele mele ca editoriale, dar să binevoiască să nu-mi pună numele sub note fără importanță. Am trimis acum dobitocilor, printre altele, 2 articole despre „China” în legătură cu Anglia³⁵². Dacă timpul îți permite și ai chef să scrii despre indiferent ce, despre Elveția, Orient, Franța, Anglia sau cotton⁷⁾, sau *Danemarca*, fă-o din cînd în cînd, pentru că acum dau un atac concentric asupra pungii acestor domni, pentru a compensa paguba din cele 3 weeks⁸⁾. Dacă îmi trimiți din cînd în cînd cîte ceva de omnibus rebus⁹⁾, pot orioînd să-i găsesc o utilizare, căci, după cum știi, sînt „fată la toate” la domnii ăștia, și orice subiect poate fi întotdeauna ușor legat de orice subiect la ordinea zilei. *παντα ἐν παντι*¹⁰⁾.

Am citit cu mult interes scrisoarea ta despre evrei și arabi. De altfel: 1) Există de la începuturile istoriei o legătură *generală*, la toate triburile orientale, între așezarea unei părți din aceste triburi și continuarea stării nomade la cealaltă. 2) Pe vremea lui Mahomed, calea comercială din Europa spre Asia se schimbăse

¹⁾ K. Marx. „Dezordini la Constantinopol. — Mania spiritismului în Germania. — Bugetul”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 72—80. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — „expunerii magistrale”. — *Nota trad.*

³⁾ — nicăieri „o critică mai iscusită”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „nu crede să vadă vreuna”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — perfect. — *Nota trad.*

⁶⁾ Este vorba de fragmentul „Afacerea rachetelor” din articolul lui K. Marx și F. Engels. „Afacerea rachetelor. — Insurecția din Elveția”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 90—96. — *Nota trad.*)

— *Nota red.*

⁷⁾ — bumbac. — *Nota trad.*

⁸⁾ — săptămîni. — *Nota trad.*

⁹⁾ — de omnibus rebus et quibusdam aliis — despre orice... — *Nota trad.*

¹⁰⁾ — Totul în tot. — *Nota trad.*

simțitor, și orașele Arabiei, care altădată luau parte activă la comerțul cu India etc., se aflau în declin din punct de vedere comercial, ceea ce, desigur, a contribuit la această schimbare. 3) În ceea ce privește religia, această problemă se încadrează în problema generală, și de aceea se poate lesne răspunde de ce istoria Orientului *apare* ca o istorie a religiilor.

Formarea orașelor din Orient nu poate fi descrisă mai scilpitor, mai sugestiv și mai pregnant decât în lucrarea : „Voyages contenant la description des états du Grand Mogol etc.”³⁵³ a bătrînului François Bernier (medic al lui Aurangzeb vreme de nouă ani). El tratează de asemenea foarte bine problemele de ordin militar, felul cum se aprovizionau aceste mari armate etc. În legătură cu acestea, el remarcă printre altele :

„Partea cea mai însemnată din punct de vedere numeric o formează cavaleria ; pedestrima nu este atît de numeroasă pe cît se zvonește, afară de cazul că numeri printre oamenii de arme propriu-ziși pe toți cei care prestează anumite servicii sau pe negustorii care însoțesc armata. Dacă e să-i numeri pe toți, s-ar putea, cred, pe bună dreptate aprecia numai armata care îl însoțește pe rege la 200 000—300 000 de oameni, și cîteodată chiar la mai mult, de pildă cînd se știe precis că regele părăsește capitala pentru mult timp. Acest fapt nu va părea prea uimitor pentru cel care cunoaște inimaginabila îmbulzeală de corturi, de bucătării, de îmbrăcăminte, de mobile și foarte adesea chiar de femei și, în consecință, de elefanți, cămile, boi, cai, hamali, furajori, vivandieri, neguțători de tot felul și de servitori care urmează armata și nici pentru cel care cunoaște starea și modul de guvernare specific al țării în care regele este singurul și unicul proprietar al tuturor pămînturilor regatului, de unde rezultă, ca o consecință necesară, că o întregă *capitală*, cum ar fi Delhi sau Agra, trăiește aproape exclusiv de pe urma armatei, fiind ca atare silită să-l urmeze pe rege atunci cînd acesta pornește pentru un timp oarecare într-o campanie ; de aceea aceste orașe nu sînt și nu pot fi nici pe departe ceva în genul Parisului, ci sînt propriu-zis o tabără de război, doar ceva mai bine și mai comod amenajată decît în cîmp descoperit”¹⁾.

În legătură cu marșul Marelui Mogol asupra Kașmirului cu o armată de 400 000 de oameni etc., el scrie :

„Este greu de înțeles de unde și cum putea fi aprovizionată în timpul campaniei o armată atît de numeroasă și hrănit un număr atît de mare de oameni și de animale. Pentru a înțelege aceasta trebuie să pornim de la ipoteza, de altfel întemeiată, că hindușii

¹⁾ Pasajul începînd cu cuvintele : „afară de cazul...” și pînă la : „...în cîmp deschis”, în original în limba franceză. — *Nota trad.*

sint foarte sobri și nepretențioși în ceea ce privește mîncarea, și că, din tot acest număr imens de călăreți, nici a 10-a, ba chiar nici a 20-a parte nu mănîncă carne în timpul marșului; ei se mulțumesc cu kișeri-ul lor — orez fiert cu legume — peste care se toarnă untură încinsă. Se știe, de asemenea, că cămilele sint extrem de rezistente la muncă, foame și sete, că se mulțumesc cu puțin și mănîncă de toate; la opriri, cei care îngrijesc de cămile le mină imediat la păscut prin apropiere, și ele mănîncă tot ce găsec. În afară de aceasta, negustorii care au bazare la Delhi sint obligați să le țină și în timpul campaniei, la fel și micii negustori etc... În sfîrșit, în ceea ce privește furajele, toți acești calici cutreieră satele din împrejurimi pentru a cumpăra cîte ceva și a realiza un cîștig, iar ultima și obișnuita lor salvare constă în a răzui cîmpii întregi cu un fel de seceră și a toca sau a spăla iarba mărunță astfel secerată pe care o vînd apoi armatei..."¹⁾

Bernier consideră, pe bună dreptate, că toate fenomenele din Orient — el vorbește de Turcia, Persia, Hindustan — se explică prin inexistența *proprietății private asupra pămîntului*. Aceasta este adevărata cheie pentru cunoașterea chiar și a firmamentului oriental..

Intrucît cu Borchardt nu s-a aranjat, pare se, nimic, cred că individul va fi de acord să-i procure lui Lupus de la Steintal etc. recomandății pentru diferiți negustori londonezi. Măcar atîta lucru ai putea să obții de la el, și pentru Lupus ar fi foarte important.

Ce spui despre failure a „financial scheme for reducing the national debt” al hudibrasiac²⁾ Rodolpho Gladstone³⁵⁴ ?

„Journal des Débats” a divulgat alaltăieri adevăratul secret al impertinenței Rusiei. Continentul, spune ziarul, trebuie ori să se expună riscului de a-și vedea independența periclitată de pericolul rus, ori să pornească un război, și acesta înseamnă „la révolution sociale”³⁾. Jalnicul „Débats” uită însă că Rusia se teme de revoluție tot atît de mult ca d-l Bertin și că tot trucul constă acum în priceperea de a afișa o cît mai convingătoare aparență de „ne-teamă”. Însă Anglia și France — oficialele — sint atît de becisnice, încît Nicolăie, dacă se ține tare, poate să obțină totul.

Vale faveque⁴⁾.

C. M.

¹⁾ Pasajul începînd cu cuvintele: „Este greu de înțeles...” și pînă la „...o vînd apoi armatei”, în original în limba franceză. — *Nota trad.*

²⁾ — eșecul „planului financiar cu privire la reducerea datoriei publice” a hudibrasiacului Rodolpho Gladstone. — *Nota trad.*

³⁾ — „revoluția socială”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Rămii sănătos și nu mă da uitării. — *Nota trad.*

I s-a scris lui Lassalle, și el va fi, fără îndoială, ready¹⁾ să primească oiteva sute de exemplare²⁾ și să le difuzeze în Germania. Problema e cum să ajungă acolo. Când am fost la Manchester, Charles³⁾ a propus să le ambalăm împreună cu mărfurile expediate unor negustori. Mai chestionează-l încă o dată în această privință.

P. S. Am întârziat cu expedierea scrisorii, de aceea pot să mai adaug că am primit pachetul cu cărți și cea de-a doua jumătate de bancnotă.

Publicat pentru prima oară în :
„Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

115

Engels către Marx³⁵⁵ la Londra

Manchester, 6 iunie [1853] seara

Dragă Marx,

Am vrut să-ți scriu astăzi și să expediez scrisoarea cu prima poștă, dar am fost reținut pînă la ora 8 de lucrările de la birou. Ai primit, desigur, direct din America cele două declarații, a lui Weydemeyer și a lui Cluss, apărute în „Crim[inal]-Zeitung”, împotriva lui Willich³⁵⁶, de nu, scrie-mi imediat. Taica Weyd[emeyer] e, ca de obicei, prea prolix și numai arareori pune punctul pe i, dar și atunci îl aplatizează din cauza stilului său și-și vădește cu multă placiditate, cu mult calm cunoscuta sa lipsă de vervă. Omul a făcut totuși ce-a putut pentru a prezenta în adevărata ei lumină povestea cu „fratele de arme” Hentze și maniera de a scrie, inspirată de alții, a lui Hirsch. Stilul său greoi și calmul său, considerate acolo ca impasibilitate, vor fi pe gustul publicului filistin, și în genere putem fi mulțumiți de treaba pe care a făcut-o. În schimb, declarația lui Cluss îmi place grozav. Din fiecare rînd îți sare în

¹⁾ — gata. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Dezvăluri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ Charles Roesgen. — *Nota red.*

ochi l'homme supérieur ¹⁾, care, prin „contactul personal” cu Willich, a devenit, ca să zicem așa, fizic conștient de superioritatea lui. Din punctul de vedere al stilului, declarația este mai curgătoare decît tot ce a scris pînă acum Cluss; nu găsești în ea vreo formulare hurducată, nici urmă de gêne ²⁾ sau stîngăcie. Ce bine îi șade cînd, cu un aer bonhomme ³⁾, face pe omul de treabă, lăsînd totuși să se întrevadă drăcușorul care-i tot dă ghes. Cu cîtă dexteritate a întors-o din condei escrocheria care se ascunde îndărătul agenturii revoluționare de pe urma căreia ar trăi el, cum, cică, afirmă Willich. Cavalerul ⁴⁾ s-o fi mirat să găsească printre agenții grosolani un om atît de suplu, atît de abil, atît de combativ din fire și totodată atît de nepretențios și de nobil și care știe să-și îndrepte a tempo ⁵⁾ propriile lui atacuri cu atîta finețe, cu mult mai multă finețe și îndeminare decît posedă el însuși. Numai de-ar avea Willich destul rafinament pentru a sesiza toate astea, sper însă că, rumegîndu-și supărarea, tot întorcînd lucrurile pe față și pe dos, i se vor deschide ochii.

E limpede că trebuie să înotăm prin această mocirlă pînă la capăt. Și cu cît mai multă energie o vom ataca, cu atît va fi mai bine. De altfel ai să vezi că dracul nu e chiar atît de negru. Nu o dată cavalerul a promis mai mult decît îl țin băierile. Vom auzi de tentative de asasinat etc., povestea cu Schramm va fi înzorzonată feeric ⁶⁾, se vor debita tot felul de fantasmagorii, la auzul cărora ne vom uita nedumeriți unul la altul, pentru că nu vom putea pricepe ce îndrugă de fapt omul; în cel mai rău caz el va povesti cum M[arx] și E[ngels] au venit într-o seară beți criță în Great Windmill Street ³⁵⁷ (vide Kinkel în Cincinnati, coram Huzelio ⁷⁾). Dacă lucrurile ajung pînă acolo, am să istorisesc publicului american amator de scandal cu ce se distra de obicei compania din Besançon ³⁵⁸ cînd Willich și formosus ⁸⁾ pastor Corydon Rau nu erau de față ³⁵⁹. Au bout du comte ⁹⁾ ce poate spune un asemenea animal despre noi? Bagă de seamă, va fi tot atît de pauvre ¹⁰⁾ ca și mizgălitura lui Telling.

¹⁾ — omul superior. — *Nota traa.*

²⁾ — jenă. — *Nota trad.*

³⁾ — blajin. — *Nota trad.*

⁴⁾ Willich. — *Nota red.*

⁵⁾ — simultan. — *Nota trad.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 218. — *Nota rea.*

⁷⁾ — (vezi Kinkel la Cincinnati în prezența lui Huzel). — *Nota trad.*

⁸⁾ — minunatul. — *Nota trad.*

⁹⁾ — La urma urmei. — *Nota trad.*

¹⁰⁾ — deplorabil. — *Nota trad.*

Zilele astea îl văd din nou pe Borchardt. Dacă se pot căpăta recomandajii, i le smulg eu ¹⁾). Nu cred însă ca Steinthal etc. să aibă asemenea relații la Londra. Ele se situează aproape cu totul în afara sferei lor de afaceri. În plus, individul va căuta să tărăgăneze povestea de aici, pentru a nu se compromite prea mult. Dacă n-ar fi vorba de Lupus, acest individ ar putea să mă... Nu pot suferi această figură onctuoasă, îngîmfată, fanfaroană, mincinoasă de șarlatan.

Dacă Lassalle ți-a trimis o adresă bună, inofensivă la Düsseldorf, poți să-mi trimiți 100 de exemplare ²⁾). Prin intermediul unor firme de aici le vom ambala în baloturi de fire ; dar pachetele nu trebuie să poarte adresa lui L[assalle] însuși, deoarece vor fi expediate la Gladbach, Elberfeld etc. și, de acolo, ca *colete poștale*, la Düsseldorf. Și nici unei firme de aici nu i-am putea da un pachet cu adresa lui Lass[alle] sau Hatzfeldt din următoarele motive : 1) la fiecare din aceste firme lucrează cel puțin un renan, care cunoaște toată această bîrfă ; 2) dacă lucrurile merg bine, cei care primesc acolo baloturile se dumiresc despre ce este vorba ; 3) în cel mai bun caz, poșta are curiozitatea să se uite în colete înainte de a le preda. La Köln avem o adresă bună, din păcate însă, nu cunoaștem prea bine pe achizitorii principali de *aici* ai firmei din Köln, și, de aceea, nu le putem cere să facă contrabandă. Oamenilor de aici le spunem că coletele conțin cadouri pentru doamne.

Din cele de mai sus vei vedea că relațiile dintre Charles³⁾ și mine sînt din nou acceptabile. De îndată ce s-a ivit o ocazie favorabilă, lucrurile au mers strună. Totuși ai să înțelegi că prostăna-cul ăsta încă mai simte o anumită bucurie la gîndul că, datorită faptului că d-l G[ottfried] E[rmen] este invidios pe bătrînul, mi-a luat-o, într-o jalnică măsură, înainte. Habeat sibi ⁴⁾). În orice caz și-a dat seama că, dacă aș ține cu tot dinadinsul, în 48 de ore aș fi din nou maître de la situation ⁵⁾, și asta este suficient.

Lipsa proprietății funciare este într-adevăr cheia pentru înțelegerea întregului Orient ³⁰⁰. În aceasta rezidă istoria politică și religioasă. Dar cum se explică faptul că orientalii n-au ajuns la proprietatea funciară privată, ba nici măcar la cea feudală. Cred că aceasta se datorește în primul rînd climei, precum și naturii solului,

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 226. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ Charles Roesgen. — *Nota red.*

⁴⁾ — Are ce merită. — *Nota trad.*

⁵⁾ — stăpîn pe situație. — *Nota trad.*

în special marilor pustiuri care se întind din Sahara, de-a curmezișul Arabiei, Persiei, Indiei, Tatariei ³⁰¹, pînă la cele mai înalte podișuri ale Asiei. Irigația artificială este aici prima condiție a agriculturii, și ea este o sarcină fie a obștilor, provinciilor, fie a guvernului central. De aceea guvernul avea în Orient întotdeauna numai trei departamente : al finanțelor (jefuirea țării proprii), de război (jefuirea țării proprii și a altor țări) și travaux publics ¹⁾ (grija pentru reproducție). Guvernarea britanică în India a imprimat numărului 1 și 2 un caracter ceva mai filistin și a neglijat cu totul numărul 3, din care cauză agricultura indiană se duce de ripă. Libera concurență se compromite acolo cu desăvîrșire. Această fertilizare artificială a pămîntului, care înceta de îndată ce se deteriorau conductele de apă, explică faptul — care altfel ar părea ciudat — că regiuni întregi, altădată intens cultivate (Palmira, Petra, ruinele din Yemen, nenumărate localități din Egipt, Persia și Hindustan), sînt azi sterpe și pustii ; ea explică și faptul că un singur război de pustiire putea depopula o țară pentru secole și distruge întreaga ei civilizație. Cred că așa se explică și distrugerea comerțului din Arabia de sud înainte de Mahomed, pe care tu o consideri, pe drept cuvînt, ca un moment principal al revoluției mahomedane ²⁾. Nu cunosc îndeajuns istoria comerțului din primele șase secole ale erei creștine ca să pot aprecia în ce măsură condițiile materiale mondiale generale au făcut să fie preferată calea comercială prin Persia spre Marea Neagră și prin golful Persic spre Siria și Asia Mică, celei prin Marea Roșie. În orice caz n-a fost lipsit de importanță faptul că trecerea caravelor prin imperiul persan al sasanizilor, care era bine organizat, prezenta oarecare siguranță, în timp ce Yemenul a fost aproape continuu subjugat, invadat și jefuit, din anul 200 pînă în anul 600, de către abisinieni. Orașele din Arabia de sud, pe vremea romanilor încă înfloritoare, se prefăcuseră în secolul al VII-lea în adevărate mormane de ruine ; beduinii din regiunile învecinate creaseră în decurs de 500 de ani legende cu totul mistice, fantastice cu privire la originea lor (vezi Coranul și istoricul arab Novairi), iar alfabetul folosit pentru inscripțiile de acolo era aproape cu totul necunoscut, deși *nu exista nici un alt alfabet*, așa încît, de fapt, *scrisul* a fost dat uitării. Asemenea lucruri duc la concluzia că, pe lîngă o superseding ³⁾ provocată de anumite condiții comerciale generale, s-a produs și o distrugere violentă directă, care nu putea fi explicată decît prin invazia etiopiană. Izgonirea abisinienilor a avut loc cam prin anul 40 înainte de Ma-

¹⁾ — al lucrărilor publice. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 224—225. — *Nota red.*

³⁾ — înlăturare. — *Nota trad.*

homed și a fost, desigur, prima manifestare a sentimentului național arab, care se trezea, stimulat și de invaziile persane de la nord, care înaintau pînă aproape de Mecca. De istoria lui Mahomed însuși mă voi ocupa abia zilele acestea; pînă acum însă mi se pare că ea a avut caracterul unei reacții beduine împotriva felahilor de la orașe, care, deși stabili, erau totuși în decădere și care pe atunci erau și din punct de vedere religios pe cale de descompunere și amestecau un cult degenerat al naturii cu un iudaism și un creștinism degenerat.

Lucrările bătrînului Bernier sînt într-adevăr foarte frumoase ¹⁾. Îți face o adevărată plăcere să citești iarăși ceva scris de un bătrîn francez rezonabil și ager, care spune întotdeauna lucrurilor pe nume, sans avoir l'air de s'en apercevoir ²⁾.

Fiindcă oricum m-am împotmolit pentru citeva săptămîni în pacostea orientală, am folosit prilejul pentru a învăța persana. În privința arabei mă descurajează, pe de o parte, aversiunea mea innăscută față de limbile semite, iar pe de alta imposibilitatea de a o scoate la capăt fără pierdere de timp cu o limbă atît de bogată, care are 4 000 de rădăcini și o vechime de peste 2 000—3 000 de ani. Persana, în schimb, e o adevărată jucărie. Dacă n-ar fi blestematul de alfabet arab, în care cite șase litere arată la fei, iar vocalele nu se scriu, m-aș prinde să învăț toată gramatica în 48 de ore. Asta ca o consolare pentru Pieper, în caz că ar avea poftă să mă secondez în această glumă proastă. Mi-am acordat maximum trei săptămîni pentru persană, așa încît, dacă el riscă două luni, mă bate cu siguranță. Weitling are ghinion că nu știe persana, căci ar găsi în ea acea langue universelle toute trouvée ³⁾, întrucît, după știința mea, e singura limbă în care nu există opoziție între mie și mine, dativul și acuzativul fiind întotdeauna identice ³⁰².

De altfel este foarte plăcut să-l citești pe bătrînul și lascivul Hafis în limba sa originală, care sună destul de acceptabil; în gramatica sa, bătrînul sir William Jones folosește cu predilecție drept exemple obscenități persane, pe care le traduce apoi, în ale sale „Commentariis poseos asiaticae” ⁴⁾, în versuri grecești, fiindcă chiar și în latină tot prea indecente i se par. Aceste „Comentarii” (Jones' Works, vol. II, „De poesi erotica” ⁵⁾) te vor amuza. În schimb, proza persană e o catastrofă. De pildă „Rauzât-us-safâ” a nobilului Mirchond, care povestește legende eroice persane într-o

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 224—226. — *Nota red.*

²⁾ — parcă fără a-și da seama. — *Nota trad.*

³⁾ — limbă universală gata găsită. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „Comentarii asupra poeziilor asiatice”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — „Despre poezia erotică”. — *Nota trad.*

limbă plină de imagini, dar goală de conținut. Despre Alexandru cel Mare se spune : numele Iskander înseamnă în limba ionică Akshid Rûs (ca și Iskander, o deformare de la Alexandros), adică „filusûf“, care vine de la „fila“, dragoste, și „sufa“, înțelepciune, așa încît Iskander înseamnă nici mai mult, nici mai puțin decît prieten al înțelepciunii. Despre un rege retired ¹⁾ se spune : „El a bătut toba abdicării cu toiagul retragerii“, așa cum va fi nevoit să facă père ²⁾ Willich dacă va continua să se vîre în lupta literară. Același Willich va păți ca regele Afrasiab din Turân cînd l-au părăsit trupele și care, după cum relatează Mirchond : „Își rodea unghiile spaimei cu dinții desperării, pînă cînd singele conștiinței lovite i-a țîșnit din degetele rușinii“. — Miine îți scriu mai mult.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

116

Engels către Marx la Londra

Manchester, 9 iunie 1853

Dragă Marx,

Pentru ca Pieper să vadă că nu-l dăm uitării, comunică-i următoarele. În numărul de ieri al lui „Manch[ester] Guardian“ a apărut un anunț că se caută un Corresponding Clerk and Bookkeeper ³⁾ ; s-ar putea ciștiga cam 180 l.st. pe an, după cum aud. Este vorba de un post la Leo Schuster un evreu de aici. P[ieper] să scrie imediat o scrisoare pe următoarea adresă :

Cutia poștală B 47,
Oficiul poștal,
Manchester,

iar în interior : Monsieur, etc. — Cel mai bine ar fi să scrie în franțuzește, căci se cer limbile franceză și germană. Să spună că crede că va corespunde, că e originar din Hanovra, de cutare vîrstă și că în ultimul timp a lucrat la Londra la cutare și cutare, unde se pot lua referințe asupra caracterului și capacității sale. Că poate

¹⁾ — care a abdicat. — *Nota trad.*

²⁾ — papa. — *Nota trad.*

³⁾ — corespondent-contabil. — *Nota trad.*

să corespundă în limbile germană, franceză și engleză, la nevoie și în italiană; la contabilitate (dacă e nevoie) a lucrat mai puțin; să spună că și-a pierdut postul pentru că a fost angajat fiul asociațului etc., apoi cu ce se ocupa firma la care a lucrat, că se va familiariza însă repede în orice ramură a comerțului din Manchester. Le tout sans phrase, aussi simplement raconté que possible ¹⁾.

„J'ai l'honneur de me souscrire”,

sau „Mr., votre très dévoué” ²⁾ etc.

Atît. Dacă reflectează să-l angajeze, îl vor chema probabil la biroul lui Schuster din Londra; acolo să se arate în lumina cea mai bună. **Trebuie însă să scrie chiar mîine, cu prima poștă.**

Îți trimit alăturat soldul celor 32 l.st. = 1 liră, 18 șilingi și 6 pence, din care individul a reținut numai 18 pence cheltuieli de incaso, scăzînd însă toate datoriile mele și ale lui Charles ³⁾.

Polița de alaltăieri din America ai primit-o desigur.

Dacă e bine ca Pieper să se refere la Rothschild, puteți aprecia acolo mai bine; poate că n-ar strica, dacă va fi posibil, căci va reieși chiar de la prima întrevvedere, cînd îl vor întreba unde a lucrat mai înainte, că Pieper nu este un bred clerk ⁴⁾. Dar trebuie să știe precis ce va spune R[othschild] și, eventual, să se ducă în prealabil pe la el.

Al tău

F. E.

Copia anunțului ⁵⁾.

Societate de navigație caută contabil-corespondent. Cunoașterea limbilor germană și franceză este absolut indispensabilă. Adresa: Cutia poștală B 47, oficiul poștal Manchester.

[Nu i-ar folosi absolut *la nimic* să se refere la mine, dimpotrivă, i-ar putea dăuna. Pieper trebuie, firește, să-i ascundă lui Sch[uster] că știe *cine* a dat anunțul și să spună că a făcut cererea sa pe baza anunțului.]

Publicat pentru prima oară
în: Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — Toate acestea fără vorbărie multă, povestite cît mai simplu. — *Nota trad.*

²⁾ — „Am onoarea să semnez”, sau „D-le, al dv. devotat”. — *Nota trad.*

³⁾ Charles Roesgen. — *Nota red.*

⁴⁾ — contabil de mîna întîi. — *Nota trad.*

⁵⁾ Aceste rînduri au fost scrise în original cu creionul și în limba engleză; cuvintele puse între paranteze drepte (în afară de numele persoanelor) sînt aproape indescifrabile. — *Nota red.*

117

Marx către Engels ³⁶³
la Manchester

14 iunie 1853

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Frederic !

Abia astăzi parvin — am fost împiedicat de fel de fel de afaceri și probleme casnice — să răspund la cele două scrisori ale tale și să-ți confirm primirea banilor din America (expediați lui Freiligrath) ¹⁾, precum și a restului banilor din America, datorati de „Tribune”. Dacă tu și Charles ²⁾ aveți relații de afaceri de așa natură cu „intermediarul”, înseamnă că de dragul meu ai făcut una boacăină. Întrucât banii pentru poliță i-ai avansat tu, și nu acest individ, puteați să expediați polița în America și fără el. Cel puțin așa mi se pare mie.

Lui Pieper nu i-am *transmis* cele comunicate de tine din următoarele motive : de vreo 8—10 zile P[ieper] se topește văzînd cu ochii, așa că, în cele din urmă, l-am chestionat serios în privința stării sănătății lui. A reieșit că boala doctoricită de un oarecare șarlatan englez merge de pis en pis ³⁾. L-am poftit, deci să meargă cu mine direct la spitalul *Bartholomew* — o clinică publică din Londra unde cei mai mai și mai renumiți medici dau consultații fără plată. Pieper s-a supus. După ce a examinat corpus delicti și s-a interesat de tratamentul aplicat pînă acum, un bătrîn Hipocrat i-a spus : „You have been a fool” ⁴⁾ și i-a declarat totodată că în 3 luni va fi „down” ⁵⁾ dacă nu-i urmează cu sfințenie sfatul. Noul tratament și-a dovedit imediat eficacitatea, și în 2 săptămîni omul nostru va fi *sain et sauf* ⁶⁾. Cazul a fost prea grav pentru a-i perturba tratamentul. De altfel, Freiligrath are un post în perspectivă pentru P[ieper]. Dacă nu se alege nimic din asta, am să-ți comunic.

Rumpf, zglobul nostru croitor, a ajuns la *ospiciu*. În urmă cu vreo 5 luni, pentru a scăpa de toate dificultățile, le *malheureux* ⁷⁾ s-a însurat cu o femeie în vîrstă, a devenit exagerat de cuminte, n-a mai pus pic de alcool în gură și a muncit ca un cal. De vreo săp-

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 216. — *Nota red.*

²⁾ Charles Roesgen. — *Nota red.*

³⁾ din ce în ce mai rau. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „Ai fost un nerod”. — *Nota trad.*

⁵⁾ „doborît”. — *Nota trad.*

⁶⁾ — teafăr și nevătămat. — *Nota trad.*

⁷⁾ nenorocitul. — *Nota trad.*

tămînă a început din nou să bea, m-a chemat acum cîteva zile la el și mi-a făcut cunoscut că a găsit un mijloc pentru a fericii întreaga omenire, eu să fiu ministrul lui etc. etc. De ieri se află la ospiciu. Păcat de el.

Ruge a anunțat în „*Leader*”, care, de altfel, a devenit un ziar pur burghez, că va ține la Londra *prelegeri* despre filozofia germană. Totodată și-a făcut, firește, reclamă, de pildă : „Poporul german îl compară în ceea ce privește stilul său cu un singur om — *Lessing*”. În același număr din „*Leader*”, rusul *Herzen* a publicat lista tuturor operelor sale, menționînd că, în colaborare cu comitetul polonez, va înființa aici la Londra o tipografie ruso-poloneză în scopuri propagandistice ³⁶⁴.

Dintr-una din alăturatele scrisori ale lui Cluss ai să vezi în ce constă lovitura principală cu care amenință d-l Willich. El se referă la cele 20 l.st. pe care *le-am împrumutat* de la Comitetul emigranților ³⁶⁵ într-un moment cînd mi s-a pus sechestrul pe toate lucrurile pentru că gazda mea din Chelsea nu plătise proprietarului casei, deși eu îi achitasem chiria și *înapoiase* acești bani în cuvenitele instalments ¹⁾ pînă la ultimul farthing. Spune-mi acum ce tactică să adopt. Dacă bunul Willich își inchipuie că mă dă gata cu asta, este prea „bonhomme” ²⁾.

Carey, economistul american, a publicat o nouă carte : „*Slavery at home and abroad*”. Prin „*slavery*” ³⁾ se înțeleg aici toate formele de înrobire, *wage*slavery ⁴⁾ etc. El mi-a trimis cartea sa și m-a citat în repetate rînduri (din „*Tribune*”), cînd ca „a recent English writer” ⁵⁾, cînd ca „*Correspondence of the «New York Trib.»*” ⁶⁾ ³⁶⁶. Ți-am spus și altă dată că în toate lucrările pe care le-a scos pînă acum, el dezvoltă „armonia” bazelor economice ale burgheziei și arată că toate *mischiefs* ⁷⁾ se datoresc amestecului excesiv al statului. Statul era a sa bête noire ⁸⁾. Acum cîntă pe altă strună. Vinovată de toate relele este acțiunea centralizatoare a mării industrii. Dar de această acțiune centralizatoare este vinovată Anglia, care se transformă într-un workshop ⁹⁾ al lumii și aruncă toate celelalte țări înapoi spre o agricultură primitivă, ruptă de manufactură ; iar de păcatele Angliei este vinovată teoria lui Ricardo-Malthus,

¹⁾ — rate. — *Nota trad.*

²⁾ — nătăfleț. — *Nota trad.*

³⁾ — „sclavie”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — sclavie salariată. — *Nota trad.*

⁵⁾ — „scriitor modern englez”. — *Nota trad.*

⁶⁾ — „corespondent al lui «New York Tribune»”. — *Nota trad.*

⁷⁾ — relele. — *Nota trad.*

⁸⁾ — oaie neagră. — *Nota trad.*

⁹⁾ — atelier. — *Nota trad.*

în special teoria lui Ricardo cu privire la renta funciară. Consecința necesară a teoriei lui Ricardo cît și a centralizării industriale va fi comunismul. Și pentru a evita toate acestea, pentru a opune centralizării localizarea și unirea — răspindite în întreaga țară — dintre fabrică și agricultură, ultra liber-schimbistul nostru recomandă, în cele din urmă, *taxe vamale protecționiste*. Pentru a scăpa de consecințele industriei burgheze, de care face răspunzătoare Anglia, el recurge, ca un veritabil yankeu, la accelerarea în mod artificial a acestei dezvoltări în America. De altfel, opoziția sa față de Anglia face din el un apologet gen *Sismondi* al micii burghezii din Elveția, Germania, China etc. Același individ care nu de mult debita ironii la adresa Franței pentru asemănarea ei cu China. Singurul lucru cu adevărat interesant în această carte este comparația dintre sclavia negrilor practică înaintea de englezi în Jamaica etc. și sclavia negrilor din Statele Unite. Carey demonstrează că marea masă a negrilor din Jamaica etc. au format-o întotdeauna (*barbarians* ¹⁾ proaspăt importați, deoarece în condițiile tratamentului englez nu numai că populația neagră nu se putea menține, dar în permanență două treimi din importul anual de negri pierdea, în timp ce actuala generație de negri din America este un produs indigen, mai mult sau mai puțin yankeizat, care vorbește limba engleză etc. și de aceea este *aptă de emancipare*.

Cartea lui Carey este, firește, anunțată de „Tribune” cu surle și trîmbițe. E drept că ambelor le este comun faptul că, sub forma antiindustrialismului filantropic-socialist de tip *Sismondi*, ele apără interesele burghezii protecționiste, adică industriale, din America. Acesta este, de altfel, și secretul pentru care „Tribune”, cu toate „ismele” și frazeologia ei socialistă, poate să fie „*leading Journal*” ²⁾ în Statele Unite.

Articolul tău despre Elveția ³⁾ a fost, desigur, o lovitură directă dată „articolelor de fond” din „Tribune” (împotriva centralizării etc.) și lui *Carey al ei*. Eu am continuat acest război ascuns într-un prim articol despre India ⁴⁾, în care am înfățișat distrugerea industriei

¹⁾ — barbarii. — *Nota trad.*

²⁾ — ziar de frunte. — *Nota trad.*

³⁾ *F. Engels*. „Situția politică a Republicii elvețiene”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 94—101. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ *K. Marx*. „Stăpînirea britanică în India”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 135—141. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

indigene de către Anglia ca o acțiune *revoluționară*. Aceasta li se va părea *shocking*¹⁾. De altfel, stăpînirea britanicilor în India a fost — și este și astăzi — o adevărată porcărie.

Ceea ce explică pe de-a-ntregul caracterul stagnant al acestei părți a Asiei, cu toată mișcarea fără rost care are loc la supratata vieții politice, sînt cele două împrejurări care se completează una pe alta : 1) *public works*²⁾, resort al guvernului central ; 2) alături de acestea, întregul imperiu, abstracție făcînd de cele cîteva orașe mai mari, împărțit în *villages*³⁾ cu o organizare cu totul distinctă și formînd o mică lume aparte. Într-un raport parlamentar, aceste sate sînt descrise precum urmează :

„Din punct de vedere geografic, un sat este o porțiune de pămînt care cuprinde cîteva sute sau cîteva mii de acri de pămînt, arabil și întelenit ; din punct de vedere politic, el seamănă cu o corporație sau un municipiu. Orice sat este, și pare efectiv să fi fost dintotdeauna, o comunitate separată sau o republică. Funcționari : 1) *Potail*, Goud, Mundil etc., cum i se spune în diferitele limbi, este locuitorul de frunte al satului, care îndeobște conduce treburile acestuia, aplice conflictele dintre locuitori, exercită puterea polițienească și îndeplinește funcția de perceptor în raza satului... 2) *Curnum*, Shonboag sau Putwaree ține socotelile. 3) *Taliary* sau *Sthulwar* și 4) *Totie* sînt păzitorii satului și ai holdelor. 5) *Neerguntee* distribuie apa din rîuri sau din rezervoare proporțional cu diferitele tarlale. 6) *Ioshee* sau astrologul anunță datele indicate pentru în-sămînțare și pentru recoltare și zilele și orele favorabile sau nefavorabile pentru toate lucrările agricole. 7) *Fierarul* și 8) *dulgherul* făuresc uneltele agricole primitive și casa, și mai primitivă, a țărănului. 9) *Olarul* face toate vasele necesare satului. 10) *Cel care spală haine...* 11) *Bărbierul*, 12) *argintarul*, care adesea este totodată și *poetul* și *învățătorul satului*. Apoi *brahmanul*, care oficiază slujbele religioase. Sub această formă simplă de administrare comunală au trăit locuitorii țării din timpuri imemorabile. Hotarele satelor erau numai arareori modificate ; și, deși satele au fost nu o dată bîntuite, ba chiar pustiite de război, de foamete și molime, aceleași denumiri, aceleași hotare, aceleași interese și chiar aceleași familii s-au menținut timp de secole. Locuitorii nu se sinchiseau de prăbușirea și de împărțirea regatelor ; atîta timp cît satul își păstrează integritatea, lor le este indiferent cărei puteri îi este cedat

1) — șocant. — *Nota trad.*

2) — lucrările publice. — *Nota trad.*

3) — sate. — *Nota trad.*

satul sau cărui suveran îi este atribuit ; gospodăria sa internă rămîne neschimbată ¹⁾ ³⁶⁷.

Funcția de potail este îndeobște ereditară. În unele din aceste communities village (lands cultivated in common ²⁾, în majoritatea cazurilor însă, each occupant tills its own field ³⁾). În cadrul acestor comunități există sclavia și sistemul castelor. Waste lands for common pasture ⁴⁾). Soțiile și fiicele se îndeletnicesc cu țesutul și torsul. Aceste republici idilice, care păzesc cu strășnicie numai *hotarele satului lor* împotriva satului învecinat, se mai păstrează încă într-o formă aproape neatinsă în North-western parts of India ⁵⁾, care au revenit abia de curînd englezilor. Cred că o bază mai solidă pentru stagnarea asiatică și despotismul asiatic nici nu se poate imagina. Și, oricît de mult au irlandizat englezii această țară, sfărîmarea acestor forme primitive stereotipe a fost o condiție sine qua non ⁶⁾ pentru europenizarea ei. The taxgatherer ⁷⁾ singur n-ar fi putut realiza aceasta. Trebuia distrusă industria străveche pentru a răpi acestor sate self-supporting character ⁸⁾.

În Bali, insulă lângă coasta de răsărit a Javei, se păstrează neștirbită, pe lângă religia hindusă, și această formă de organizare hindusă, ale cărei urme, ca și cele ale influenței hinduse, pot fi, de altfel, găsite în toată Java. În ceea ce privește *problema proprietății* există serioase *divergențe* în rîndurile scriitorilor englezi care se ocupă de India. În regiunile muntoase străbătute de văi, la sud de Krishna, se pare că într-adevăr a existat proprietatea asupra pămîntului. În schimb, în Java, observă sir Stamford Raffles, fostul guvernator *englez* din Java, în lucrarea sa „History of Java”, pe tot teritoriul țării, „where rent to any considerable amount was attainable” ⁹⁾, suveranul era proprietar absolut al pămîntului. În orice caz, se pare că în toată Asia mahomedanii au fost cei dintîi care au stabilit în mod principal „lipsa proprietății asupra pămîntului”.

¹⁾ Pasajul începînd cu cuvintele : „Din punct de vedere geografic..” și pînă la : „rămîne neschimbată”, în original în limba engleză. — *Nota trad.*

²⁾ — obști, pămînturile satului sînt cultivate în comun. — *Nota trad.*

³⁾ — fiecare țăran își lucrează propriul său pămînt. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Pămînturile necultivate sînt folosite ca pășune comună. — *Nota trad.*

⁵⁾ — regiunile din nord-vestul Indiei. — *Nota trad.*

⁶⁾ — obligatorie. — *Nota trad.*

⁷⁾ — percepătorul. — *Nota trad.*

⁸⁾ — caracterul lor autarhic. — *Nota trad.*

⁹⁾ — „unde se putea obține o rentă cît de cît însemnată”. — *Nota trad.*

Cu privire la satele mai sus citate, mai am de făcut o observație și anume, că ele figurează încă la Manu ³⁶⁸, întreaga organizare constând la el în aceea că 10 sate sînt subordonate unui colector ¹⁾ superior, apoi 100, apoi 1 000. —

Scrie-mi curînd

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris

Tradus din limbile germana
și engleză

118

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 29 iunie 1853
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

M-am pomenit pe neașteptate cu sora mea ²⁾, proaspăt căsătorită, și cu soțul ei ³⁾, care ca general Dealer ⁴⁾ pornește într-o călătorie la Capul Bunei Speranțe. Această vizită, împreună cu corespondența pentru „Tribune” ³⁶⁹ și unele încurcături în America, care trebuiau puse la punct, mi-au răpit mult timp. Cred că tînăra pereche se imbarcă miine. După cum îmi spune Imandt, mama ta ⁵⁾ urmează să vină la Londra ; de unde trag concluzia că în curînd ai să pici și tu.

Anexez indicațiile lui Lassalle pentru expedierea exemplarelor ⁶⁾ în Germania. Soția mea se va ocupa de trimiterea lor la Manchester. Sper că veți duce apoi treaba la bun sfîrșit la Manchester. L-ai văzut cumva pe Jones, care se vîntură prin părțile

¹⁾ — perceptor. — *Nota trad.*

²⁾ Louise Marx. — *Nota red.*

³⁾ J. C. Juta. — *Nota red.*

⁴⁾ negustor angro. *Nota trad.*

⁵⁾ Elisabeth Franziska Engels. — *Nota red.*

⁶⁾ Este vorba de lucrarea lui K. Marx „Dezvăluri asupra procesului comunistilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

voastre și, după cum se aude, a reușit să organizeze la Halifax un miting grandios ³⁷⁰ ?

Spre surprinderea mea am primit săptămîna trecută o scrisoare, de la Cluss, care e foarte supărat ; se plînge de Pieper, care, după cum i s-a scris, l-a defăimat pe el și pe Arnold față de Schläger, calificîndu-i drept „agenți subordonați”, pe sine, în schimb, se consideră un om care aduce știri din „prima sursă” etc. Din fericire, toată povestea nu conține *nici un grăunte de adevăr*, ci este doar o încercare a partidului lui Willich, Anneke, Weitling & Co. de a semăna vrajbă în rîndurile noastre și, în special, de a-l neutraliza pe „foarte antipaticul Cluss”. Explicațiile necesare au fost, firește, imediat trimise peste ocean. Nu găsesc prima scrisoare a lui Cluss, o anexez însă pe cea de-a doua.

Cînd am plecat la Manchester ³⁷¹ am împrumutat 2 l. st. de la evreiașul Bamberger. Acum individul mă somează în mod grosolan, ba chiar mă amenință. Mais nous verrons ¹⁾. Vineri voi putea trage o poliță de 20 l.st. asupra New Yorkului. Din nou se pune însă întrebarea cum ?

Totodată îți trimit nec plus ultra ²⁾ a furibundeii lașități și aversiunii a lui Heinzen față de „modul obișnuit de a duce războiul” ³⁷².

În legătură cu articolul despre „Elveția” ³⁾ a fost o greșeală din partea mea ⁴⁾, pentru că Dana a despărțit articolul în două și a publicat ambele părți cu semnătura mea.

Restul data viitoare. Tocmai sosesc sora mea și cumnatul meu. Sora mea este foarte corpolentă, așa că trecerea pe la ecuator o va face să sufle al naibii.

Al tău

K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — Dar vom vedea. — *Nota trad.*

²⁾ — ultima expresie. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx și F. Engels. „Afacerea rachetelor. — Insurecția din Elveția” și F. Engels. „Situția politică a Republicii elvețiene”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 90—93 și 94—101. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 224. — *Nota red.*

119

Marx către Engels
la Manchester[Londra] 8 iulie 1853
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels!

Aducătorul acestor rînduri este dr. Jacobi, unul dintre acuzații în „procesul comuniștilor de la Köln”.

Nu știu ce-i cu tine, ești bolnav, supărat, supraaglomerat cu treburi sau ce altceva, de nu dai semn de viață.

Am tras ieri o poliță de 24 l. st. asupra lui Dana, la Spielmann din Lombard Street. El îmi va plăti în 5 săptămîni, de îndată ce se întoarce polița. Pînă atunci mă așteaptă însă din nou o perioadă foarte critică, cu atît mai mult cu cît trebuie să reinnoiesc termenul, care expiră, pentru diferite lucruri prețioase depuse la muntele de pietate, căci altminteri le pierd, ceea ce, firește, nu e posibil dans un moment ¹⁾ cînd îmi lipsesc mijloacele pour les choses les plus nécessaires ²⁾. Dar m-am obișnuit cu această mizerie și cu tot cortegiul ei.

Oricum răspunde-mi de ce nu scrii. Sper, at all events ³⁾, că nu ești bolnav.

Al tău
K.M.*[Pe verso-ul scrisorii]*Friedrich Engels. 48, Great Ducie Street, *Manchester*.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — într-un moment. — *Nota trad.*

²⁾ — pentru lucrurile cele mai necesare. — *Nota trad.*

³⁾ — în orice caz. — *Nota trad.*

120

Engels către Marx la Londra

Manchester, sîmbătă 9 iulie [1853]

Dragă Marx,

Noaptea trecută, pe la orele 4, bătrîna menajeră m-a trezit din somn spunîndu-mi că a venit un gentleman care vrea să-mi vorbească. Dezmeticindu-mă, am coborît în grabă și am găsit la ușă un omuleț with a cab ¹⁾, un cufăr uriaș și un sac de voiaj, care mi-a spus că se numește Jacobi și că e trimis de tine și de Pieper. Marx și Pieper ! — gîndeam eu. Cine dracu o mai fi și acest Jacobi, un fiu nelegitim al lui Jacoby din Königsberg ²⁾, sau care altul ? În sfîrșit, omulețul a scos din buzunar scrisoarea ta ³⁾, oarecum nedumerit că nu l-am primit, deși nu-l cunoșteam, cu brațele deschise. Deodată mi-a trecut însă prin minte, ceea ce a confirmat și scrisoarea ta, că trebuie să fie Jacobi din procesul comuniștilor, la care inima mea nu s-a gîndit pentru că îl credeam băgat de multă vreme într-una din cachottele ⁴⁾ prusiene. Que faire ⁵⁾ ? L-am luat deci cu tot calabalicul în casă, am tăifăsuțit, încă buimac de somn, o jumătate de oră cu el și l-am culcat pe sofa mea, căci casa e crammed full ⁶⁾ de lume. Din fericire bătrînul e plecat din oraș pînă mîine, dar azi-dimineață l-am luat de guler pe domnul martir al partidului, i-am închiriat o locuință și i-am interzis să se mai arate pe la mine pînă cînd plecarea bătrînului va ridica interdicția.

Procedeu westfalic-belicos (Kriegisch ⁷⁾), neghiobia de a alege, pentru a veni la mine, după 8 zile de ședere la Londra, un tren care sosește în toiul nopții și, sub pretext că nu se descurcă, să-ți zăpăcească toată casa și, în cele din urmă, să-și impună prezența, sînt departe de a trezi simpatia mea pentru un om care, chiar de la început, m-a întrebat discret cum mă împac cu bătrînul. Discuțiile

¹⁾ — cu o birjă. — *Nota trad.*

²⁾ Dr. Johann Jacoby. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 243. — *Nota red.*

⁴⁾ — închisorile. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Ce era de făcut ? — *Nota trad.*

⁶⁾ — ticsită. — *Nota trad.*

⁷⁾ Joc de cuvinte: „Kriegerisch” — „războinic, belicos”; „Kriegisch” — aluzie la „adevăratul socialist” Hermann Kriege. — *Nota trad.*

ulterioare cu el l-au făcut să mai crească în ochii mei, însă nu prea mult. El vrea să se prezinte cu scrisori de la tine și Kinkel (aproape tot atât de potrivit ca și Marx și Pieper) la Borchardt, să dea buzna, fără multe forme și recomandajii, la micul Heckscher, sperînd că acesta îl va iniția imediat în toate tainele trade¹⁾-ului său și, încîntat de contactul cu noua sa cunoștință „savantă”, va ceda noului său concurent jumătate din cabinet și alte asemenea idei naive. Prostia de a se duce la Kinkel mai mult îi dăunează decît îi folosește. K[inkel] îi dă o scrisoare nu pentru d-l, ci pentru *d-na* Schunck, ceea ce constituie o obrăznicie și o încălcare grosolană și directă a etichetei engleze. Și apoi, dacă d-l Kinkel, care pentru clovneriile sale despre literatura germană a primit bani gheață și a fost hrănit, dacă Monsieur Gottfried crede că poate să trimită acestor negustori ca de la egal la egal recomandajii (în afară de certificate de paupertate), atunci se înșală amarnic. În afară de asta, Monsieur Jacobi, à ce qu'il me paraît²⁾, nu este omul să-și încerce norocul aici.

De îndată ce taică-meu pleacă îți trimit ceva bani. Pînă atunci nu pot scoate nimic, deoarece în fiecare zi risc ca el să-mi controleze contul, lucru care ar putea da loc la explicații de loc vesele, pe care prefer să le aplanăm în scris.

Ideea ta că nu scriu pentru că aș fi „supărat” m-a făcut să rîd. De quoi donc ?³⁾

Salutări soției tale și copiilor și încearcă să suporti această situație execrabilă cel puțin pînă am din nou mină liberă, ceea ce sper că se va întîmpla peste o săptămînă.

Al tău
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — comerțului. — *Nota trad.*

²⁾ — după cum mi se pare. — *Nota trad.*

³⁾ — Pentru ce oare ? — *Nota trad.*

121

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 18 iulie 1853
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels,

Alaltăieri am primit o scrisoare de la Lassalle, care nu știe ce să creadă, bănuiește că se sustrag scrisorile etc. Era bine să mă fi înștiințat dacă pachetul i-a fost expediat sau nu ¹⁾. Lassalle este singurul care se mai încumetă să corespundeze cu Londra și trebuie să ne ferim să i se facă lehamite să mai continue. De aceea te rog să-mi comunici cum stau lucrurile cu pachetul. Momentul expedierii acestuia ²⁾ este important pentru mine și pentru faptul că de el depinde momentul *returns* ³⁾-urilor.

Soția mea a primit cu ultima poștă o scrisoare foarte amicală și politicoasă de la Dana, în care acesta îi comunică că îi este *imposibil* să indice o bancă la Londra. At all instances ⁴⁾ polițele trase de mine vor fi onorate cu promptitudine. El scrie că articolele mele „highly valued by the proprietors of the «Tribune» and the public” ⁵⁾ și nu limitează numărul corespondențelor destinate ziarului.

În cursul dezbaterilor în jurul advertisement duty ⁶⁾ — cred că acum vreo 2 săptămîni —, d-l Bright a adus mari elogii lui „New York Tribune” și a făcut analiza tocmai a unui număr, al ziarului în care se afla articolul meu despre buget ⁷⁾. În legătură cu acesta el a spus :

„Din Marea Britanie se publică o expunere detaliată cu privire la bugetul prea onorabilului gentleman (Gladstone), în care, în

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 241. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ — încasărilor. — *Nota trad.*

⁴⁾ — În orice caz. — *Nota trad.*

⁵⁾ — „sînt foarte apreciate de proprietarii lui «Tribune» și de cititori”. — *Nota trad.*

⁶⁾ — impozitului pe anunțuri. — *Nota trad.*

⁷⁾ K. Marx. „Dezordini la Constantinopol. — Mania spiritismului în Germania. — Bugetul”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 72—80. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

parte, i se dă dreptate, în parte nu, iar școlii manchesteriene nu i se dă de loc dreptate" 1) 373.

Cît privește pe Jacobi nu trebuie să te sperie stîngăcia și lipsa de experiență a unui tînăr de 23 de ani din districtul Minde, care a stat 2 ani la răcoare. El are un fond sănătos. Am citit disertația lui de doctorat 374 și am fost „much pleased with it" 2).

Al tău
K.M.

Jones a organizat mitinguri impunătoare care au trezit atenția pînă și a ziarelor burgheze 375.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx", Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

122

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 18 august 1853
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels!

Lupus va primi *probabil* un post bun la Liverpool. În acest caz va trece prin Manchester. Dificultatea constă în faptul că își va primi salariul abia la sfîrșitul trimestrului. În această situație, el se așteaptă ca tu și Strohn să-i veniți în ajutor. Strohn s-a întors?

Intrigantul de Dronke trimite scrisori la toată lumea, în care, natural, își dă aere. Astfel, lui Imandt i-a scris „că *el* a făcut toate diligențele pentru mutarea lui Lupus în America". *Entre nous* 3), mi se pare că micul tejihtetar, voind să facă cu mijloace ieftine pe grozavul, i-a dat să înțeleagă (lui Lupus că *el* se ocupă acum de

1) Pasajul începînd cu cuvintele : „Din Marea Britanie..." și pînă la : „nu i se dă de loc dreptate", în original în limba engleză. — *Nota trad.*

2) — „foarte mulțumit de ea". — *Nota trad.*

3) — între noi. — *Nota trad.*

această chestiune, nu tu. Cel puțin după părerea mea, on the part of¹⁾ Wolff se observă o anumită nemulțumire față de Manchester. Că Dronke este cancanul personificat, no doubt about that²⁾. Experto crede³⁾ etc.

Lui Pieper trebuie să-i trimiți neapărat măcar atât cit e nevoie ca să-și cumpere o haină și pantaloni. Așa jerpelit cum umblă acum este imposibil să profite chiar și de posibilitățile favorabile care [i s-ar]⁴⁾ oferi. Nu se mai poate arăta niciieri și apoi i-ai promis acest lucru când ai plecat [de]⁴⁾³⁷⁶ aici. El se ține destul de tare, în pofida ghinionului pe care-l are. Toate au însă o limită.

[Eu am]⁴⁾ o neșansă deosebită în afaceri bănești. Am tras acum două polițe⁴⁾ de 42 l. st. asupra Americii și nu dispun nici de 42 de farthingi, cu toate că trebuie să am grijă de cele necesare traiului nu numai⁴⁾ pentru mine, ci și pentru Pieper. Prima poliță de 24 l.st. i-am dat-o lui Spielmann; el mi-a spus să revin peste 5 săptămâni. Acum s-au împlinit șapte. Unde mai pui că din cauza acestor alergături penibile în City, pierd luna și joia, adică acele două zile când trebuie să pregătesc corespondența pentru marți și vineri. Spielmann mă expediază de fiecare dată cu observația fonfăită evreiască: „Kaine Nooliz da”⁵⁾. Pentru asemenea sume „mici”, corespondenții săi scriu ocazional. Dacă aveam nevoie imediată de bani trebuia să-i spun de la început că sînt de acord să plătesc *timbrele poștale* pentru o scrisoare specială etc. etc. În felul acesta mă aflu acum nu numai în obișnuita situație mizeră, dar soția mea, contînd pe sosirea precisă a banilor, a indicat diverșilor creditori o anumită dată, și acum acești cîini îmi iau casa cu asalt. În toată această zarvă continui să scriu ca un apucat. Ar fi foarte bine dacă mi-ai trimite un articol oarecare sau două, pe care să le intercalez, pentru a cîștiga timp să scriu ceva mai bun. ³/₄ din timpul meu se duce cu alergăturile pentru a obține cîțiva penny.

Heise este acum aici, se prezintă destul de bine. D-l Kossuth se compromite în prezent ca corespondent a lui „Daily New York Times”. Cele patru corespondențe ale lui D. Urquhart din „Adver-

¹⁾ — din partea lui. — *Nota trad.*

²⁾ — nu incupe indoială. — *Nota trad.*

³⁾ Experto crede Roberto (Crede-l pe cel ce a simțit-o pe pielea lui. — *Nota trad.*) (vers dintr-o poezie glumeață a lui Antoine Arene). — *Nota red.*

⁴⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

⁵⁾ — Încă nici o veste. — *Nota trad.*

tiser" cu privire la problema orientală³⁷⁷ cuprind, în pofida gărgăunilor lui, unele lucruri interesante. De două săptămîni „we strike”¹⁾ împotriva lui Jones.

Al tău
K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germana

123

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Miine, dacă *va fi cît de cît posibil*, îți trimit bani. Scrisoarea ta a sosit sîmbătă prea tîrziu pentru a mai putea face ceva ; săptămîna asta am avut tot felul de istorii, miine sper să fie mai bine, iar bătrînul contabil este avertizat.

Piciul²⁾ a fost aici sîmbătă. N-am mai avut nici o indoială că a flecărit din momentul în care i-a scris lui Borchardt. El i-a trimis cît se poate de blamabila scrisoare a lui Lupus, în care acesta apelează direct și foarte insistent la „mîna milostivă” a evreilor din Bradford. C'étaient une lettre à la brûler de suite³⁾, și Borchardt, mărînimos, i-a trimis imediat o pomană de *1 liră* pentru L[lupus], de altfel sub o formă foarte elegantă, which he could very well afford⁴⁾, acest lucru scutindu-l de toate obligațiile sale. Trebuie să mărturisesc că această scrisoare a lui Lupus mi-a făcut o impresie *foarte penibilă*, și încă mai penibilă a fost lipsa de tact a piciiului de a o pasa lui B[orchardt]. I-am tras, de altfel, o săpuneală zdrăvănă pentru asta.

Enfin c'est fait⁵⁾. În drum spre Liverpool, Lupus să vină neapărat direct încoace, dacă e posibil într-o vineri, și atunci voi aranja o întîlnire cu piciiul. Dacă Lupus se duce mai întîi la

1) — „sîntem în grevă”. — *Nota trad.*

2) Ernst Dronke. — *Nota red.*

3) — era o scrisoare care trebuia arsă imediat. — *Nota trad.*

4) — ceea ce putea să facă foarte ușor. — *Nota trad.*

5) — În sfîrșit s-a comis. — *Nota trad.*

Bradford, cum a proiectat Dr[onke], birfa capătă și mai multă amploare.

Ai aflat că Jacobi vrea să plece în America. Individul este totuși *trop mou* ¹⁾ și, chiar și asupra filistinilor, face impresia unui om neajutorat. Nu cred că va reuși cândva să-și instaleze un cabinet, deși moare să-l aibă. Și, după toate alea, când te gîndești că individul încă-i virgin, îți vine să te prăpădești de rîs.

Al tău
F.E.

[Manchester] miercuri 24 august 1853

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1. 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

124

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 3 septembrie ²⁾ 1853
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Nu ți-am mai scris de mult și nici măcar nu ți-am confirmat primirea celor 5 l.st. (din care i-am dat lui Pieper 2,10 l.st. și lui Lupus 1,10 l.st.), deoarece a trebuit să-mi iroiesc *my time and my energies* ³⁾ cu o porcărie de nedescris. La 7 iulie i-am dat lui Spielmann polița mea. La 31 august ⁴⁾, după ce m-am dus la el de 7 ori, mi-a declarat că polița s-a pierdut și mi-a cerut un duplicat etc. Așadar, săptămîni de-a rîndul am tras mița de coadă, amanetînd totul, pînă la *ultimul obiect*, și aminîndu-i pe toți creditorii pînă la 31 august ⁵⁾, după ce i-am tot dus cu vorba din iulie. Întrucît nu am alte resurse în afară de ceea ce încasez de la „Tribune“, înțelegi situația în care mă aflu și că nu am nici timp și nici dispoziție pentru corespondență.

¹⁾ — prea moale. — *Nota trad.*

²⁾ În original : 2 septembrie. — *Nota red.*

³⁾ — timpul și energia. — *Nota trad.*

⁴⁾ În original : septembrie. — *Nota red.*

⁵⁾ În original : septembrie. — *Nota red.*

Spune-i lui Jacobi, dacă mai e acolo, că le-am scris lui Weydemeyer și altora³⁷⁸ în privința lui.

Iată de ce îți scriu astăzi :

După cîte știu, tu nu citești „Morning Advertiser”. În acest ziar al „united victuallers”¹⁾ a apărut o apologie a unui „foreign correspondent”²⁾ (cred că e vorba de d-l Golovin) la adresa lui Bakunin. Tot în „M[orning] A[dvertiser]” un anonim F.M.³⁾ îl acuză pe Bakunin că este un spion rus și spune că acum îi merge foarte bine etc. La aceasta au răspuns Golovin și Herzen, remarcînd totodată că în 1848 s-a mai publicat într-un „German paper”⁴⁾ aceeași calomnie și că acesta „had even ventured to appeal to the testimony of George Sand”⁵⁾.

Alaltăieri a intervenit și „Dr. Arnold Ruge”, arătînd că este vorba de ziarul german „New Rhen[ish] Gazette”, al cărei redactor, „Dr. Marx”, era tot atît de convins de inexactitatea acestor calomnii ca oricare alt democrat³⁷⁹.

În „M[orning] A[dvertiser]” de ieri am publicat o declarație cu următorul conținut³⁸⁰.

Domnii Golovin și Herzen au chosen to connect the „New Rh[enish] G[azette]” edited by me in 1848 and 1849⁶⁾ și polemica lor cu F.M. cu privire la B[akunin] etc. Now, I care nothing about the insinuations of M[ssrs.] Herzen and Golovin⁷⁾. Dar etc. etc. „permit me to state the facts of the case”⁸⁾. Urmează apoi enunțarea faptelor :

„la 5 iulie 1848 noi am primit scrisori din Paris, una de la agenția Havas, cealaltă de la un Polish refugee⁹⁾ (așa îl numesc pe Ewerbeck) ambele stating¹⁰⁾ că George Sand posedă scrisori compromițătoare pentru Bakunin, as being lately entered into relations with the Russian Government¹¹⁾” ;

1) — „circiumarilor uniți”. — *Nota trad.*

2) — „corespondent străin”. — *Nota trad.*

3) Francis Marx. — *Nota red.*

4) — „ziar german”. — *Nota trad.*

5) — „a îndrăznit chiar să facă apel la mărturia lui George Sand”. — *Nota trad.*

6) — au binevoit să facă o legătură între „Noua gazetă renană”, editată de mine în 1848 și 1849. — *Nota trad.*

7) — insinuările d-lor Herzen și Golovin mă lasă, de fapt, rece. — *Nota trad.*

8) — Dar etc. etc. „permițeti-mi să expun cum s-au petrecut lucrurile”. — *Nota trad.*

9) — emigrant polonez. — *Nota trad.*

10) — afirmînd. — *Nota trad.*

11) — în sensul că recent acesta intrase în legături cu guvernul rus. — *Nota trad.*

„la 6 iulie noi am publicat această scrisoare, dar nu comunicarea agenției Havas, ci scrisoarea corespondentului nostru din Paris”

„Bakunin a răspuns în «Neue Oder-Zeitung» că încă *înaintea* corespondenței noastre ar fi circulat zvonuri asemănătoare la Breslau¹⁾; că ele ar emana de la legațiile ruse și că nu le-ar putea combate mai bine decât făcând apel la George Sand” ;

„la 3 august Kościelski a predat lui «Rh[einische] Z[eitung]» scrisoarea adresată redactorului acesteia de către George Sand ; scrisoarea a fost publicată în aceeași zi cu următoarele cuvinte introductive : (urmează cuvintele din «N[eu] Rh[einische] Z[eitung]»³⁸¹⁾” ;

„la sfârșitul lui august, fiind în trecere prin Berlin, l-am văzut pe Bakunin și am reînnoțat vechea noastră prietenie” ;

„la 15 octombrie (sau în jurul acestei date) «Rh[einische] Z[eitung]» a luat apărarea lui Bakunin împotriva guvernului prusian, care îl expulzase” ;

„în februarie (1849) «Rh[einische] Z[eitung]» a publicat un leading Article²⁾ despre Bakunin, care începe astfel : «B[akunin] este prietenul nostru !» etc.”³⁸²⁾ ;

„în «N[ew] Y[ork] Tribune» eu paid the tribute due to Bakunin for his participation in our movements³⁾³⁸³⁾ etc. etc.”

Declarația mea se încheie cu cuvintele :

„În ceea ce-l privește pe F. M., care pornește de la ideea fixă că pe continent revoluțiile promovează planurile secrete ale Rusiei, el ar trebui, dacă are pretenția că judecă cît de cît logic, să-l acuze nu numai pe Bakunin, ci pe oricare revoluționar din Europa că e agent rus. În ochii lui, revoluția însăși este un agent rus. De ce nu și B[akunin] ?”⁴⁾

Ei bine, în „M[orning] A[dvertiser]” *de azi*, secătura de Golovin nu îndrăznește să se semneze, ci publică următoarele sem-nind „from a foreign Correspondent”⁵⁾.

Cum trebuie să se scrie istoria

(De la un corespondent străin)

Bakunin este un agent rus — Bakunin nu este un agent rus. Bakunin a murit în fortăreața Schlüsselburg în urma torturilor la care a fost supus — Bakunin nu a murit : el mai e în viață. L-au făcut soldat și l-au trimis în Caucaz — nu, nu l-au făcut soldat, ci îl mai dețin încă în fortăreața Petro-

¹⁾ — Wroclaw. — *Nota trad.*

²⁾ — articol de fond. — *Nota trad.*

³⁾ — am exprimat lui Bakunin gratitudinea mea pentru participarea sa la mișcarea noastră. — *Nota trad.*

⁴⁾ Pasajul începînd cu cuvintele : „În ceea ce-l privește...” și pînă la : „De ce nu și Bakunin?”, în original în limba engleza. — *Nota trad.*

⁵⁾ — „de la un corespondent străin”. — *Nota trad.*

pavlovskaja. Acestea sînt știrile contradictorii publicate rînd pe rînd în presă cu privire la Mihail Bakunin. În zilele noastre, cînd în jurul oricărui lucru se face o largă publicitate, ajungem la adevăr numai afirmînd ceea ce este fals; dar oare s-a dovedit cel puțin că Bakunin nu se afla în solda departamentului militar rus?

Există oameni care nu știu că umanitatea îi face pe oameni să răspundă unii pentru alții, că, eliberînd Germania de sub influența pe care o exercita Rusia asupra ei, *exercitam o influență* asupra acesteia din urma, aruncînd-o din nou în brațele despotismului pînă ce va deveni vulnerabila pentru revoluție. În zadar am încerca să convingem asemenea oameni că Bakunin este unul dintre cei mai puri și mai generoși reprezentanți ai cosmopolitismului progresist.

„Calomniati, calomniati“, glăsuiește un proverb francez, „ceva rămîne întotdeauna“. Calomniile împotriva lui Bakunin, promovate în 1848 de unul dintre prietenii lui, sînt din nou puse în circulație în 1853 de către un necunoscut. „Trădarea vine întotdeauna de la ai tăi“, spune un alt proverb; și „mai bine să ai de-a face cu un dușman deștept decît cu un prieten prost“. Nu zările conservatoare au respîndit calomniile împotriva lui Bakunin; de acest lucru s-a îngrijit un ziar prieten.

Oamenii care pot uita așa cum a uitat d-l Marx — că Bakunin nu este făcut din aluatul din care se fac spionii poliției au, desigur, un simț revoluționar foarte slab dezvoltat. De ce nu a procedat el așa cum procedeau de obicei zările engleze și nu a publicat pur și simplu scrisoarea emigrantului polonez care îi aducea învinuiri lui Bakunin? El nu ar fi avut prilejul să regrete că numele lui este legat de o acuzație falsă¹⁾.

Mă gîndesc să-i răspund individului următoarele (vezi mai jos), pe care te rog să mi le înapoiezi *urgent* (pînă luni dacă se poate) stilizate³⁸⁴.

Totodată se pune problema dacă nu vrei, tu și Dronke, ca redactori ai lui „N[ew] Rh[enish] G[azette]“, să faceți și voi o declarație. Clică contra clică. De partea cealaltă se află nume: Ruge, Herzen, Golovin. Pe acesta din urmă Bakunin însuși l-a numit „un polisson“²⁾. În 1843 și 1844 a fost unul dintre cei mai asidui admiratori ai lui Nicolaie, dar apoi a devenit democrat, *crezînd* că e suspectat și nemaiîndrăznind să se întoarcă în Rusia. La aceasta se reduce tot eroismul său.

În ce mă privește, aș propune în *fond* următoarea declarație:

„Este mai bine să ai de-a face cu un dușman deștept decît cu un prieten prost“, ar fi exclamat Bakunin, dacă i-ar fi picat vreodată în mină scrisoarea «străinului» Sancho Pansa, care în numărul de simbătă al gazetei dv. s-a întrecut în a cita proverbe răsuflete.

Nu este oare un «prieten prost» cel care îmi reproșează că *nu am făcut un lucru care, potrivit propriilor lui cuvinte, nu mi-ar fi dat prilejul «să regret că numele meu este legat de o acuzație falsă»?*

¹⁾ Pasaajul început cu cuvintele: „Cum trebuie să se scrie istoria...“ și pînă la: „legat de o acuzație falsă“, în original în limba engleză. — *Nota trad.*

²⁾ — „un derbedeu“. — *Nota trad.*

Nu este oare un «prieten prost» cel care se miră de ceea ce știe orice elev, și anume că adevărul se stabilește prin controversă și că faptele istorice trebuie deduse din afirmații contradictorii ?

Cînd «Neue Rheinische Zeitung» a publicat scrisorile din Paris, Bakunin se afla în libertate. Dacă a avut dreptate să fie mulțumit de declarațiile publice apărute în «Neue Rheinische Zeitung» în 1848, nu este oare un «prieten prost» cel care în 1853 crede că trebuie să obiecteze ceva împotriva lor ? Dacă nu a avut dreptate să reînnoade legăturile sale de prietenie cu redactorul lui «Neue Rheinische Zeitung», nu este oare o «prostie» din partea unui presupus prieten să-i etaleze slăbiciunile în public ?

Nu este oare un «prieten prost» cel care consideră necesar «să arunce Rusia din nou în brațele despotismului» ca și cum s-ar fi eliberat vreodată de el ?

Nu este oare un «prieten prost» cel care spune că proverbul latin «calumniare audacter» ¹⁾ este un proverb francez ?

Nu este oare un «prieten prost» cel care nu poate să înțeleagă de ce «ziarele conservatoare nu aveau nici un interes să publice calomniile» împotriva lui Bakunin, răspindite în secret în toată Germania, în timp ce ziarul cel mai revoluționar din Germania era interesat să le publice ?

Nu este oare un «prieten prost» cel care ignorează faptul că, în momentele de supremă tensiune, «simțul revoluționar» a dat naștere la «lois des suspects» ²⁾ și a dispus decapitarea unor Danton, Desmoulins și Anacharsis Cloots ?

Nu este oare un «prieten prost» cel care nu a îndrăznit să atace «Morning Advertiser» pentru că a publicat scrisoarea lui F.M. atunci cînd Bakunin era întemnițat la St. Petersburg, dar a atacat pe «Neue Rheinische Zeitung» pentru că a publicat o scrisoare asemănătoare în 1848, cînd Bakunin era liber și încă nu era pus în situația penibilă de a fi apărat de un «prieten prost» ?

Nu este oare un «prieten prost» cel care folosește numele lui Bakunin drept pretext pentru a-i calomnia pe prietenii lui Bakunin, în timp ce el își ascunde, precaut, propriul său nume ?

Aștept, așadar, un răspuns grabnic. Chestiunea este presantă.

Al tău

K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și engleză

¹⁾ — „calomniază cu îndrăzneală“. — *Nota trad.*

²⁾ — „legea cu privire la suspecți“. — *Nota trad.*

125

Marx către Engels ³⁸⁵
la Manchester[Londra] 7 septembrie 1853
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic !

Scrisoarea ta a sosit într-adevăr prea tirziu ³⁸⁶. Luni, după ce am concentrat porcăria ¹⁾, înlăturînd patosul de prisos și am mai șlefuit-o, am trimis-o amabilului ziar al „licensed victuallers” ²⁾, dar ea n-a apărut. Totodată însă, extrem de consecventul ziar a publicat în numărul de luni un scurt articol „From a native Correspondent” ³⁾ (probabil D. Urquhart), în care propriul său „Foreign Correspondent” ⁴⁾ este destul de limpede demascat ca fiind „Russian Agent” ⁵⁾, iar Bakunin însuși nu prea este prezentat ca ușă de biserică. „M[orning] A[dvertiser]” a respins replica mea probabil, pentru că nu era scrisă așa de confuz ca cea a lui „native Correspondent” ³⁸⁷. Acum va apărea în „People’s Paper” ⁶⁾.

A fost, firește, pur și simplu un lapsus linguae ⁷⁾ — o veche meteahnă — că în scrisoarea mea către tine am pomenit numele d-lui Dronke. Nu cred ca declarația „micului” Blanqui să prezinte vreo importanță sau că am avea ceva de câștigat de pe urma acestui apendice.

Scumpul nostru pici ⁸⁾ ne-a birfit într-atit, încît 1) Lupus nu mi-a spus nici un cuvînt despre călătoria sa ³⁸⁸, deși știam de multă vreme acest lucru de la tine ; 2) același Lupus vorbește întotdeauna cu multă rezervă despre tine ; 3) aseară am avut o scenă de necrezut.

Eram cufundat în lucru. În cameră se aflau și soția mea și copiii. Deodată a intrat Lupus cu pași măsurați — mi-am închipuit că a venit să-și ia, în sfîrșit, rămas bun, căci în casa mea nu a suflat niciodată o vorbă despre proiectata lui călătorie.

1) Vezi volumul de față, p. 253—254. — *Nota red.*

2) — „cîrciumarilor cu brevet”. — *Nota trad.*

3) — „De la un corespondent din țară”. — *Nota trad.*

4) — „Correspondent străin”. — *Nota trad.*

5) — „agent rus”. — *Nota trad.*

6) K. Marx. „Către redactorul ziarului «People’s Paper»”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 310—312. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

7) — eroare de exprimare. — *Nota trad.*

8) Ernst Dronke. — *Nota red.*

Anul trecut am împrumutat de la el o mică gramatică spaniolă a lui *Franceson*, vreo 120 de pagini³⁸⁹. După cite îmi amintesc, i-am înapoiat-o acum vreo 5 luni. Dacă nu, înseamnă că a șterpelit-o Dronke.

Babalicul o mai ceruse în vreo două rinduri soției mele și lui Lenchen, care îi promisese că o vor căuta.

Aseară deci — de cum a intrat individul a început să bombăne — i-am spus pe un ton cât mai potolit că nu găsesc nicăieri drăcia aceea, deși am căutat-o peste tot, și cred că i-am înapoiat-o etc. etc. La care dumnealui mi-a răspuns cu o mojiție nerușinată: „*Ai vîndut-o*”. (Adică o mizerie pentru care mă prind să dau oricui un sovereign dacă în toată Londra ar putea obține 2 farthingi pe ea.) Am sărit, firește, ca ars, a urmat un schimb de cuvinte, el nu renunța, încăpățînindu-se ca un catir, la tîmpenia lui, m-a insultat, prin urmare, „au sein de ma famille”¹⁾. Tu știi că oamenilor bătrîni, căzuți în mintea copiilor, dar pe care dintr-o tradiție de partid se cuvine să-i respectăm, le trec multe cu vederea. Toate au însă o limită. Bătrînul nătărău s-o fi mirat cînd, în cele din urmă, mi-am arătat colții.

Toate astea sînt rezultatul intrigilor lui Dronke, a consumului abuziv de gin și a sclerozării creierului. Poate că aerul de mare va avea un efect binefăcător asupra facultăților lui mintale. Poți să te prevezi de privilegiul „arțagosului notoriu”, dar să nu abuzezi de el. Nici eu nu stau pe roze, și, prin urmare, necazurile lui cotidiene nu sînt o justificare.

Mizerabilii de ruși repetă acum mereu, atît în „*Tribune*” cît și în „*Advertiser*” din Londra (deși e vorba de diferite personalități și sub diferite forme), refrenul că *poporul* rus este pînă în măduva oaselor democrat, că Rusia oficială (împăratul și birocrăția) este pur germană și nobilimea așijderea.

Așadar, trebuie combătută Germania în Rusia, nu Rusia în Germania.

M-ai îndatora foarte mult dacă, intrucît cunoști Rusia mai bine decît mine, ai avea timp să iei atitudine împotriva acestei tîmpenii (la fel cum dobitocii teutonici îi învinuiesc pe francezi de despotismul lui Frederic al II-lea etc., ca și cînd pentru dresarea sclavilor înapoiți nu ar fi întotdeauna nevoie de sclavi civilizați). Bineînțeles în „*Tribune*”.

Al tău
K.M.

¹⁾ — „în sinul familiei mele”. — *Nota trad.*

Scrive-mi mai amănunțit *cum merg treburile* și de-a dreptul în *englezește*.

La alăturata scrisoare a lui Klein, pe care te rog s-o păstrezi cu grijă, am răspuns în mod diplomatic³⁹⁰. Din Londra nu este posibilă corespondența cu el. Muncitorii de fabrică trebuie să rămână *exclusiv* în propriul lor mediu și să nu intre în relații cu filistinii sau cu bătăranii din Köln, Düsseldorf etc. Dacă vor să trimită o dată pe an pe vreunul încoace pentru a se sfătui cu noi, n-am avea nimic împotriva.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tiparește după manuscris
Tradus din limba germană

126

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 17 septembrie 1853
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic,
Ai devenit al naibii de taciturn.

Intrucît mă așteptam să primesc ieri your article¹⁾, am scris numai o introducere cuprinzînd ultimele știri, dar, nesosind scrisoarea ta, s-a dus o corespondență.

Timp de 14 zile, începînd de astăzi, trebuie să recurg neapărat la colaborarea ta. *Pieper* pleacă astăzi pentru două sau trei săptămîni — nu la mănăstire, ci într-un spital german, un fel de închisoare sanitară unde va fi lecut radical de tristele urmări ale plăcerilor cărnii. Și, deoarece din cauza alergăturilor la netrebnicul de Spielmann, mai am un minus de 3—4 articole, trebuie să scriu acum în fiecare marți și vineri oîte un articol pentru ca viitoarea poliță pe care o voi trage să nu se reducă la o nimica toată. Sînt șanse ca Freiligrath să obțină de la unul din oamenii de afaceri cu care are legături să-mi sconteze regulat polițele.

Dacă între timp scrii ceva, îți trimit restul ca să-l revezi, urmînd să mai adaugi la început sau la sfîrșit ultimele știri pe care le afli în „Débats” sau altundeva despre Turcia, sau în cazul că ar sosi

¹⁾ — articolul tău. — *Nota trad.*

depeşe telegrafice de o deosebită importanță și să expediezi porcăria la Liverpool.

Aștept pentru marți un articol de la tine.

Ar fi interesant să scrii ceva despre poziția armatelor etc. În presa engleză apar o mulțime de ineptii în această privință, de pildă că Omer-pașa ar trece Dunărea etc.

Am și trimis două articole cu privire la criza comercială, unul vinerea trecută, despre Banca Angliei, sconturile ei și efectul legii lui Peel, sau mai degrabă efectul scontat ¹⁾, și al doilea marți, despre prețul cerealelor, *semne of overproduction* ²⁾ etc. ³⁾

Ar fi interesante articole mai amănunțite despre *manufacturing districts* ⁴⁾.

Alăturat îți mai trimit ceva scris de omul de la „Tribune” ⁵⁾ și „despre” el, scris de redactorii de la „Tribune”. De altfel, *after all* ⁶⁾, nu pare să fie rus, ci german.

Prin abrogarea impozitului pe anunțuri, Jones încasează acum 3 l.st. pe săptămână pentru anunțuri — *the paper is arriving to the paying point* ⁷⁾. Atunci se va ivi și pentru Pieper o sursă de venit.

Scrie-mi și despre pelerinările lui Lupus, care, după cum am auzit mai târziu, s-a cărat de aici abia sîmbăta trecută.

Farewell ⁸⁾.

Al tău

K.M.

Îți trimit alăturat încă un fragment din simpatica „*Neu-England-Zeitung*” ³⁰¹.

Publicat pentru prima oară
în : „*Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx*”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ K. Marx. „Nota de la Viena. — S.U.A. și Europa. — Scrisoarea de la Șumla. — Legea bancară a lui Peel”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 313—322. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — de supraproducție. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Evenimentele politice. — Lipsa de pîine din Europa”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 323—331. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ — districtele industriale. — *Nota trad.*

⁵⁾ Pulszky. (Vezi volumul de față, p. 197—198.). — *Nota red.*

⁶⁾ — după toate cele. — *Nota trad.*

⁷⁾ — ziarul va deveni în curînd rentabil. — *Nota trad.*

⁸⁾ — Rămii cu bine. — *Nota trad.*

127

Engels către Marx
la Londra

Manchester, 19 septembrie 1853

Dragă Marx,

Ceea ce m-a împiedicat pînă acum să lucrez și să scriu a fost prezența „babalicului”¹⁾, care s-a instalat deocamdată la mine. Pentru screw-steamer²⁾-ul său nu s-a mai găsit nici un loc, și Borchardt] a ținut foarte mult ca el să încerce întii aici să obțină lecții, în plus are și un post în perspectivă la Liverpool. În sfîrșit, vrea să-și încerce norocul aici și nu mi-a venit la socoteală să aflu cum iau cîteodată naștere corespondențele pentru „Tribune”, după ce a fost atît de moșic cu tine la L[ondra]. S-au ivit aici unele ocazii de cîștig și, după ce Borchardt și cu mine le-am tot discutat ieri cu el, astăzi s-a pus în mișcare pentru a se interesa, așa că voi avea o seară liberă ca să-ți fabric un articol despre starea lucrurilor prin părțile locului, care va pleca cu poșta a doua. Articolul despre Rusia va urma de îndată ce va fi posibil. Cred că autorul³⁾ este un german din regiunile Baltice sau pe jumătate polonez; după cît se vede, dispune de mult material, ceea ce impune precauție, dar nu va fi greu să-i venim de hac. Sau să fie acel Löwe care i-a scris lui Nesselrode în „D[eutche] Londoner Z[eitung]” ? S-ar putea, pentru că pe alocuri trîncăneala și birfa sînt pe același calapod.

Primesc foarte neregulat „Reform” ; ai vreo veste de la Cluss ?

N.B. 4) Întrucît Lupus, după cum deduc din scrisoarea ta de azi⁵⁾, a șters-o fără să-și ia măcar rămas bun, firește că n-am să-i arăt nimic din cele ce-mi trimiți — il reste parfaitement en dehors de tout⁶⁾. Dacă nu ar fi vorba de Borchardt, care a cheltuit 10 l.st. pentru călătoria lui, și în genere se poartă bine cu el, aș fi mai rezervat față de Monsieur Lupus. Cu atît mai mult cu cît individul, deși n-a renunțat la încăpățînarea sa, și-a pierdut însă stoicismul și devine tot mai dependent de oamenii de la care are vreun avantaj. Il est même devenu un peu flatteur⁷⁾, și încă cum !

1) Wilhelm Wolff. — *Nota red.*

2) — vapor cu elice. — *Nota trad.*

3) Pulszky. (Vezi volumul de față, p. 197—198.). — *Nota red.*

4) Nota bene. — *Nota trad.*

5) Vezi volumul de față, p. 258. — *Nota red.*

6) — el rămîne complet în afară de toate astea. — *Nota trad.*

7) — A devenit chiar puțin lingușitor. — *Nota trad.*

De altfel, rămîne de văzut dacă o situație materială mai bună, în cazul că poate fi găsită aici, nu-l va readuce curînd pe babalicul nostru la sentimente mai bune și atunci va trebui să-ți prezinte și ție scuze.

Mă duc acum acasă să lucrez.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germana

128

Marx către Engels ³⁹² la Manchester

[Londra] 28 septembrie ¹⁾ 1853
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels!

Alăturat îți trimit o scrisoare de la Weydemeyer, cîteva de la Cluss, o declarație a d-lui Willich ³⁹³, o scrisoare de la Mazzini către Mr. Mott (aboliționist) din America.

Am despărțit în două articolul tău ³⁹¹ și l-am prelucrat în așa fel, încît au ieșit două articole pe care le-am expediat la New York, soția mea făcînd pe secretarul.

Lui Pieper i s-a *uscat* gîtul în spitalul german. La patul său atîrnă o tăbliță cu fatala inscripție : W[ilhelm] P[ieper] *syphilis secundaris*. L-au supus la o disciplină severă, ceea ce îi va fi de folos.

W. Wolff i-a scris confidentului său Rings. Pînă la sfîrșitul lui octombrie vrea să rămînă la Manchester și să încerce să se aranjeze acolo. Dacă pînă atunci nu găsește nimic, pleacă. Deocamdată trăiește „pe spinarea *altuia*“, pe Great Ducie Street ³⁹⁵ nr. cutare. De *tine* nici *nu* pomenește, de unde poți să deduci îndîrjirea meschină de care e capabil old chap ²⁾. După ce a sporovăit atîta

¹⁾ În original : august. — *Nota red.*

²⁾ — batrinul tip. — *Nota trad.*

pe socoteala ta, se jenează, firește, să se afle că îți este îndatorat. Quant à nous autres ¹⁾, nu știu ce i-a scris lui Rings, pentru că acesta nu suflă o vorbă.

Mi-ar plăcea să se clarifice chestiunea cu d-l Dronke ²⁾. Acum am aflat că a tocat banii obținuți din vânzarea unui *Ricardo* a lui Pieper, a unei istorii a economiei politice germane aparținând muncitorului Lochner etc. etc. Asta face, bineînțeles, să sporească strong suspicions ³⁾ pe care le-a trezit în mine.

Înainte de a pleca, d-l Wolff a mai apucat să povestească lui Imandt — și anume foarte denaturat și cu indignarea omului cumsecade — obrăznicia pe care și-a permis-o față de mine. Ceea ce mă enervează este atenția exagerată cu care l-am tratat întotdeauna pe zurbagiu în loc să-i arăt colții.

Les choses marchent merveilleusement ⁴⁾. În Franța se va produce un crah îngrozitor când se va prăbuși toată această escrocherie financiară.

Jacobi a publicat în „Reform” un articol, care vrea să fie melancolic, despre sfârșitul Pământului ⁵⁾.

Bagă de seamă ca aceste rînduri să nu cadă în mîna cui nu trebuie.

Al tău

K. M.

Apropo. Alaltăieri am primit cîteva rînduri de la Blind. Va trebui să catadicsească să coboare de la înălțimea distincției sale democratice din nou la problema piinii cea de toate zilele. A pierdut procesul și deocamdată s-a pus poprire pe întreaga avere a soției sale. În felul acesta s-a zis cu subvențiile. Îmi pare rău de el, în pofida manierelor răsuflete pe care considera că e nimerit să le adopte.

Ai urmărit în „M[orning] Advertiser” ⁶⁾ povestea cu Bakunin? Urquhart a publicat în legătură cu aceasta un articol în care îl suspectează pe B[akunin] 1) pentru că este rus și 2) pentru că e „revoluționar” ³⁹⁷; de asemenea pretinde că printre ruși nu există revoluționari cinstiți, că lucrările lor pretins democratice (lovitură la adresa lui Herzen și a polisson ⁶⁾-ului Golovin) nu dovedesc nimic; și, în concluzie, declară revoluționarilor de pe continent

¹⁾ — în ceea ce ne privește pe noi ceilalți. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 256. — *Nota red.*

³⁾ — bănuielile grave. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Lucrurile merg admirabil. — *Nota trad.*

⁵⁾ Vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 3 septembrie 1853. — *Nota red.*

⁶⁾ — derbedeului. — *Nota trad.*

că sînt în aceeași măsură trădători ca și guvernele dacă au încredere în ruși. Acum se pare că rușii trimit pe cîmpul de bătălie un englez (Richards), care-i poartă pică lui Urquhart, deoarece acesta, sub pretextul drepturilor mai vechi, i-a suflat tema „*Times* și Turcia” în „*Morning Advertiser*”. Richards declară că este tot atît de preposterous¹⁾ să-l consideri pe B[akunin] un spy²⁾ pe cît ar fi de stupid to impeach Palmerston for being bribed by Russia³⁾; se referă la testimonium⁴⁾ lui Ruge, la mine⁵⁾, laudă „ideile revoluționare” ale lui Herzen⁶⁾ etc. Ieri și-a făcut din nou apariția un satelit al lui Urquhart, A. B., care a declarat că cunoaște toată literatura „tinerei Rusii”, că ea dovedește justetea vederilor lui U[rquhart], panslavismul etc.

În orice caz, întriganții ruși vor vedea că aici nu le va fi atît de ușor ca față de sârmana democrație franceză să facă pe grozavii, să capete influență și să se comporte ca un fel de aristocrați ai emigrației revoluționare. Aici au primit lovituri zdravene. La ce i-au fost de folos lui Bakunin acești dobitoci? Ca să se ridice acuzații publice grave împotriva lui și ei înșiși să primească una peste bot.

Publicat pentru prima oară
în: Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

129

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx!

Anexez un articol despre armatele turcești⁷⁾. Dacă îmi comunică ce trimiți mine despre greva din Lancashire și despre state of trade⁸⁾ ³⁹⁸, voi putea, legat de asta, să-ți pregătesc pînă marți

¹⁾ — stupid. — *Nota trad.*

²⁾ — spion. — *Nota trad.*

³⁾ — să-l acuzi pe Palmerston că e vîndut Rusiei. — *Nota trad.*

⁴⁾ — mărturia. — *Nota trad.*

⁵⁾ K. Marx. „Mihail Bakunin”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 304—306. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁶⁾ Este vorba de cartea lui Herzen „Du développement des idées révolutionnaires en Russie”. — *Nota red.*

⁷⁾ F. Engels. „Rușii în Turcia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 358—364. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁸⁾ — situația comerțului. — *Nota trad.*

incă un articol cu privire la aceste chestiuni. Manufactures și merchants ¹⁾ de aici se străduiesc din răspuțeri să se convingă reciproc că situația nu este atit de gravă; iar „Guardian” ²⁾ face tot ce poate, însă all ist sham and humbug ³⁾. De săptămîna trecută prețul firelor groase a scăzut cu $\frac{1}{4}$ — $\frac{3}{8}$ de pence de pfund; deci pfundul care costa 9 pence a scăzut cu 3 — $4\frac{1}{2}\%$, cel care costa 8 pence cu 3 — 6% și cel care costa 7 pence cu 4 — 7% . În același timp prețul bumbacului a scăzut cu aproape $\frac{1}{8}$. Stocurile cresc, cererea scade și în home trade ⁴⁾. S-a speculat în așa măsură vînzarea în Australia, încit 80 000 de barili de făină americană, trimisă acolo, vor fi dinijate incoace, frahtul ridicîndu-se la 8 șilingi de baril. Peste o lună, Crash ⁵⁾-ul australian va fi, probabil, în toi. „Vestile bune” din Indiile orientale se reduc la aceea că diferența dintre urcarea prețurilor de acolo și scăderea lor de aici tot mai reprezintă o pierdere la mărfurile exportate într-acolo. Înfloritoare sînt numai comerțul cu America și specula cu cereale. La Upbridge s-au plătit deja 80 de șilingi pentru un quarter de grîu de calitatea întii. Corn looking up, yarn looking down ⁶⁾, precum și porcăria turcească in the fairest possible way of boring our merchants all winter over ⁷⁾.

Prețurile la manufactured goods ⁸⁾ scad de asemenea vertiginos, și, la această categorie de mărfuri, stocurile reprezintă un pericol mai mare decit la fire. De aceea, fabricanții, prin hotărîrea de a sista producția, impușcă doi iepuri dintr-o dată: 1) îi dezarmează pe muncitori, 2) reduc producția. Fabricanții din Preston vor primi, desigur, un vot general de aprobare, poate chiar despăgubiri ³⁹⁹. Cei din Ashton, Stalybridge și Glossop au, de asemenea, de gînd să sisteze producția, tot așa și unii de aici. Povestea are însă un olenci, întrucit este numai în avantajul acelor care nu închid fabricile, iar cei care le închid se aleg doar cu paguba ⁴⁰⁰.

Lupus are șanse să obțină un post de corespondent, dacā ne putem încrede în Borchardt. Babalicul studiază limba rusă și altele

¹⁾ — Fabricanții și comercianții. — *Nota trad.*

²⁾ — „Manchester Guardian”. — *Nota trad.*

³⁾ — totul este aparentă și înșelătorie. — *Nota trad.*

⁴⁾ — comerțul interior. — *Nota trad.*

⁵⁾ — crahul. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Prețul în creștere la cereale, prețul în scădere la fire. — *Nota trad.*

⁷⁾ — pornită pe cea mai bună cale pentru a-i ține pe jărativ toată iarna pe negustorii noștri. — *Nota trad.*

⁸⁾ — produsele finite. — *Nota trad.*

și continuă să se entuziasmeze pentru problema turcă ; din partea mea, n-are decît.

Salutări soției tale și copiilor.

Al tău
F. E.

[Manchester] 29 septembrie 1853

Ce spui de perspectivele melancolice și virtuozose ale lui Jacobi cu privire la sfîrșitul Pămîntului ? ¹⁾

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

130

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 30 septembrie 1853
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic !

Articolul cu privire la război ²⁾ e strașnic. Eu însumi am avut misgivings ³⁾ cu privire la înaintarea spre apus a Russian forces ⁴⁾, dar, firește, n-am îndrăznit to trust to m'y judgement ⁵⁾ în asemenea chestiuni. În cele 6 luni de cînd durează grevele am scris, la diferite intervale, o serie de articole în legătură cu ele ⁶⁾. Acum, e drept, a intervenit o nouă cotitură. În articolul în care am folosit strike-generalities ⁶⁾ pe care mi le-ai trimis, am numit o mulțime de strike-localities ⁷⁾ și am relatat cele întimplate la Preston și Wigan ⁴⁰². Despre Manchester nu mi-am putut procura amănunte. Am prezentat manevra de la Preston (foarte pe scurt, nota bene) : 1) ca încercare a fabricanților de a arunca vina pentru renunțarea la supraproducție asupra muncitorilor, care, prin revendicările lor, îi silesc să închidă fabricile ;

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 260. — *Nota red.*

²⁾ *F. Engels*. „Rușii în Turcia”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 358—364. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — temeri. — *Nota trad.*

⁴⁾ — forțelor rusești. — *Nota trad.*

⁵⁾ — să mă bizui pe judecata mea — *Nota trad.*

⁶⁾ — observații generale cu privire la greve. — *Nota trad.*

⁷⁾ — localități unde au avut loc grevele. — *Nota trad.*

2) ca încercare to starve the operatives into submission¹⁾.

După cum vezi, cu history of strikes²⁾ am ajuns abia pînă marțea trecută, fără să vorbesc despre Manchester.

Poate reușești să mai dezvolți însemnările privind prețul la fire și la bumbac, dacă e posibil și la goods³⁾, ca să umple cel puțin un capitol de articol.

În fiecare articol, în afară de tema propriu-zisă, sînt, firește, obligat să urmăresc pas cu pas notele rusești și foreign policy⁴⁾ engleză (înțeleaptă, n-am ce zice!), deoarece dobitocii din New York consideră că aceasta este tot ce poate fi mai important și after all⁵⁾ nimic nu e mai ușor de tratat decît această high⁶⁾ politică.

De marțea viitoare în 8 zile voi termina un articol despre „Oriental Church”⁷⁾, iar de vinerea viitoare în 8 zile va fi gata primul din cele 3 articole cu privire la Danemarca, unde luna viitoare intră din nou în scenă diferitele adunări ale stărilor⁴⁰³.

Dacă intervine vreo movement⁸⁾ militară, mă bizui pe ministrul de război din Manchester⁹⁾, care îmi va da imediat instrucțiuni; la fel în ceea ce privește cottons și yrns¹⁰⁾, despre care ziarele de aici dau informații mizerabile.

Înainte de toate vreau să-i înec cu articole pe cei de la New York, momentul fiind favorabil, și dacă îmi furnizezi la timp material, pot să repartizez temele pe o perioadă mai îndelungată. Se mai adaugă și faptul că, fără secretarul meu¹¹⁾, mă cam sperie limba engleză.

Nici un salut lui Lupus.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1) — de a-i constringe pe muncitori prin infometare să se supună. — *Nota trad.*

2) — istoricul grevelor. — *Nota trad.*

3) — produse finite. — *Nota trad.*

4) — politica externă. — *Nota trad.*

5) — la urma urmelor. — *Nota trad.*

6) — înaltă. — *Nota trad.*

7) — biserica orientală. — *Nota trad.*

8) — mișcare. — *Nota trad.*

9) Adică Engels. — *Nota red.*

10) — bumbac și fire. — *Nota trad.*

11) Pieper. — *Nota red.*

131

Marx către Engels ⁴⁰⁴
la Manchester8 octombrie 1853
28, Dean Street, Londra

Dragă Engels,

D'abord ¹⁾ trebuie să te rog — dacă-i posibil — să-mi trimiți de urgență măcar un minim de bani. Acum 2 săptămâni Spielmann a plătit, în sfârșit, banii, reținând aproape 2 l. st. Între timp datoria crescuse, bineînțeles, atât de mult, încât cele mai necesare lucruri luaseră toate drumul muntelui de pietate, familia ajunsese să umble în zdrențe, și încă de acum 10 zile nu mai avem o para chioară în casă. Am acum dovezi că Spielmann m-a înșelat, dar à quoi bon ? ²⁾ Anume, firma din New York mi-a înapoiat, la cererea mea, polița împreună cu o scrisoare, din care reiese că ea a plătit polița încă la 22 iulie, pe când eu am căpătat banii abia la sfârșitul lui septembrie. În momentul de față pot să trag din nou o poliță de 24 l. st. (De la încarcerarea lui Pieper am trimis 6 articole, printre care un fulminant acte d'accusation ³⁾ împotriva lui Palmerston, în care urmăresc cariera lui între 1808 și 1832 ⁴⁰⁵. Continuarea cu greu o voi putea termina pînă marți, pentru că trebuie răsfoite multe blue books și „Hansards” ⁴⁰⁶, iar ziua de vineri și de astăzi s-au dus dracului numai cu alergături după bani. Articolul pentru vineri ⁴⁾ l-am scris noaptea; apoi de la 7 dimineața pînă la 11 l-am dictat soției mele, și pe urmă am pornit în City.) Freiligrath promite — și va depune toate eforturile, dîndu-mi girul lui etc. — să-mi sconteze la Bischoffsheim polița, însă nu poate rezolva acest lucru decît în 8—10 zile. Aceasta este casus belli. Se pune problema cum s-o scot la capăt pînă atunci. Mijloace de subzistență pe credit (în afară de băuturi calde și accesorii) nu mi se mai acordă. De asemenea, probabil mine Pieper iese din spital și-mi sosește plocon — peut-être ⁵⁾. De îndată ce mi-am încasat banii, i-am trimis 3 l. st., însă, dobitocul,

¹⁾ — mai întii. — *Nota trad.*²⁾ — ce folos ? — *Nota trad.*³⁾ — act de acuzare. — *Nota trad.*⁴⁾ K. Marx. „Problema războiului. — Chestiuni financiare. — Greve”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 436—444. — *Nota trad.*). — *Nota red.*⁵⁾ — poate. — *Nota trad.*

i le-a încredințat lui Liebknecht spre păstrare, și acum nu va mai găsi nici o lețcaie.

Dintre multele plăceri de care am avut parte aici de ani de zile, cele mai mari mi le-au pricinuit regulat așa-numiții prieteni de partid — Wolff cel roșu ¹⁾, Lupus, Dronke etc. Freiligrath mi-a povestit astăzi că Franz Joseph Daniels este la Londra și l-a vizitat împreună cu Wolff cel roșu. La mine a declarat că nu are de gând să vină, pentru că, prin intermediul lui Bangya, l-am băgat pe fratele ²⁾ lui la închisoare, ceea ce altminteri nu s-ar fi întâmplat. Bangya a venit la mine prima dată în februarie 1852, iar Daniels a fost închis în mai 1851! Prin urmare o influență foarte retroactivă. Această birfă infamă (răsplata pentru ostenele mele, pentru timpul pe care l-am pierdut și pentru alte rezultate plăcute avute de pe urma procesului ³⁾) este, natural, îmbrățișată cu frenezie de cei care vor să-și acopere propria mirșăvie față de mine și retragerea lașă. Toată această porcărie a fost însă declanșată numai de bodogăneala, colportată în dreapta și în stînga, a domnilor Dronke-W. Wolff, care și-au rezervat partea comodă — cancanul —, lăsînd foarte afabili truda pe seama mea.

Dacă aș trăi comod, cel puțin fără griji, nici că mi-ar păsa, desigur, de aceste mojicii. Dar ca mizeria mărunță pe care o înghit de ani de zile să mai și fie condimentată cu mizerii de acest fel și altele asemănătoare, c'est un peu fort! ⁴⁾ Am de gând să declar în *mod public* la prima ocazie că nu am nimic de-a face cu *nici un fel de partid*. Nu mai sînt dispus să mă las insultat de fiecare măgar din partid sub pretexte de partid.

Vezi acum cît de necesar este ca broșura ⁵⁾ mea să ajungă în Germania. Deoarece ție nu-ți este cu putință, trimite-mi adresa lui Strohm, cu care vreau să mă înțeleg în această privință.

Aș dori, de asemenea, foarte mult să aud în sfîrșit explicația d-lui Dronke în legătură cu cartea ⁶⁾. În ceea ce-l privește pe d-l Lupus, el vrea, pare-se, să îndrepte servilismul său față de burghezii care îl protejează prin însolența sa infamă față de mine. Pot să-l asigur că această chestiune nu s-a încheiat nicidecum cu lăudăroșenia sa față de Imandt, la care s-a dus sub pretextul de

¹⁾ Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

²⁾ Roland Daniels. — *Nota red.*

³⁾ Procesul comuniștilor de la Köln. — *Nota red.*

⁴⁾ — este cam prea mult. — *Nota trad.*

⁵⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 256. — *Nota red.*

a-și lua rămas bun, că și-a revărsat asupra mea tot veninul său de filistin.

Alăturat îți trimit scrisoarea lui Cluss. În articolul său împotriva lui „Neu-England-Zeitung”, el a compilat, destul de coerent, după părerea mea, diferite fragmente din scrisorile mele despre Carey etc.⁴⁰⁷

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

132

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 12 octombrie 1853

Dragă Engels !

Am primit cele 2 l.st. Ele au fost cu atât mai binevenite cu cât Oxford, șeful lui Freiligrath, nu s-a întors încă din călătoria sa, și astfel chestiunea se târăgănează¹⁾.

În ceea ce privește „Tribune”, vineri va fi ready²⁾ articolul II despre Palmerston³⁾. Pentru articolul III, ultimul, care cuprinde perioada dintre 1848 și 1853, am nevoie de atâtea blue books și parliamentary debates, încât este imposibil să-l termin până marți, avînd în vedere că duminica falling out as far as the British Museum is concerned⁴⁾. Ar fi, prin urmare, cit se poate de util pentru mine, și totodată o economie de timp, dacă marți aș fi suplinat de tine. Dar ce anume ? N-am idee. Eventual politică curentă, eu urmînd să trec numai ultimele noutăți. Poate, dacă ai urmărit îndeajuns această temă — să-ți bați prea mult capul is

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 266. — *Nota red.*

²⁾ — gata. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston”. Art. III (publicat în „New York Daily Tribune” ca al doilea articol sub titlul „Palmerston și Rusia”). (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 365—435. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ — nu poate fi pusă la socoteală, pentru că nu mă pot duce la British Museum. — *Nota trad.*

not wanted for Mssrs. Greeley and McElrath¹⁾ —, despre influența crizei iminente asupra doing away with the Bonaparte regime²⁾. Cred că a sosit timpul să atragem atenția asupra Franței, unde desigur se va produce catastrofa. Recolta proastă de cereale și struguri. Datorită prețului ieftin al pâinii, Parisul atrage muncitorii din întreaga Franță, recrutând astfel armata revoluției, în timp ce acești noi veniți fac să scadă și mai mult salariile parizienilor. Riots³⁾ ale celor rămași fără pâine în Alsacia și Lorena, Champagne. Nemulțumirea țăranilor provocată de favorizarea Parisului, a muncitorilor din cauza omagierii costisitoare a armatei, a burghezului din cauza amestecului cu forța în legile economice în favoarea muncitorilor. Cerere scăzută mai ales la articole de lux. Închiderea treptată a atelierelor. În contrast cu această misère⁴⁾, la vish expenditure⁵⁾ și escrocheriile de la bursă ale familiei Bonaparte. Hollowness⁶⁾ întregului sistem de credit, transformat pur și simplu într-o colosală instituție de învățorie condusă de împăratul lumpenproletarilor și de evreul Fould. Bursa, banca, căile ferate, băncile de credit și toate celelalte instituții de învățorie. O reeditare a ultimelor zile ale regimului lui Ludovic-Filip, însă combinat cu toate porcăriile și fără redeeming feature⁷⁾ ale imperiului și ale Restaurației.

Presiunea guvernului asupra băncii. La țară, încasare mai riguroasă ca oricând a impozitelor de către perceptor. Diferență enormă între proiectul de buget și bugetul real. Toate administrațiile municipale — îngrozitor de îndatorate pentru că trebuie păstrată aparența prosperității. Apoi influența problemei orientale asupra efectelor de stat și exploatarea periculoasă a fluctuațiilor cursului acestora chiar de către curte. Demoralizarea armatei. Ar mai fi de relevat în special faptul că manifestele, apelurile etc. ale doctrinarilor Ledru[-Rollin], L. Blanc și ale altora de toate nuanțele n-au moved⁸⁾ nici un pai din loc, pe cînd criza socială și economică pune totul în mișcare etc. Nu știu, firește, dacă tema îți convine.

¹⁾ — nu este necesar pentru d-nii Greely și McElrath. — *Nota trad.*

²⁾ — înlăturării regimului bonapartist. — *Nota trad.*

³⁾ — Răzvrătiri. — *Nota trad.*

⁴⁾ — mizerie. — *Nota trad.*

⁵⁾ — cheltuielile excesive. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Inconsistența. — *Nota trad.*

⁷⁾ — trăsăturile atenuante. — *Nota trad.*

⁸⁾ — mișcat. — *Nota trad.*

În orice caz, comunică-mi dacă poți să-mi trimiți sau nu pînă marți un articolaș, pentru a știi cum să mă orientez.

Al tău
K. M.

În „*Economist*” — din săptămîna trecută (în numărul de sîmbătă, așadar, de fapt, din săptămîna asta) — se găsește material de tot felul în corespondența din Paris ⁴⁰⁸.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

133

Marx către Engels ⁴⁰⁹ la Manchester

[Londra] 28 octombrie 1853
28, Dean Street, Soho

Dear Frederic !

Mes remerciements pour les deux articles ¹⁾. Mă tem că, influențat de d-l Smitt ²⁾, te lași prea impresionat de performanțele militare ale Rusiei. D'abord ³⁾, în ceea ce privește campania din 1828—1829, ea a fost mizerabilă, după aprecierea majorității contemporanilor ; printre altele mă refer la raportul trimis ducelui de Wellington ⁴⁾ de către aghiotantul lui și publicat în „Portfolio” ⁴¹⁰. Cetățile au fost mai mult cumpărate decît luate cu asalt. În general bribery ⁵⁾ a jucat un rol principal în această campanie. După ce a trecut Balcanii, Diebitsch n-a fost sigur dacă vine ca să învingă sau să fie prins și izolat în mod jalnic. Ceea ce

¹⁾ — Mulțumiri pentru cele două articole. — *Nota trad. F. Engels.* „Deplasările armatelor în Turcia” și „Războiul sfînt”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 453—458 și 459—463. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ F. Smitt. „Istoriia polskogo vosstaniia i voin v 1830 i 1831 godah”. — *Nota red.*

³⁾ — Mai întii. — *Nota trad.*

⁴⁾ Chesney. — *Nota red.*

⁵⁾ — mituirea. — *Nota trad.*

l-a salvat a fost din nou mituirea unuia dintre pașalele comandanți și completa destrămare a armatei turcești. Rusia a început războiul după ce flota fusese nimicită la Navarino ⁴¹, iar vechea organizare a armatei turcești, distrusă de Mahmud, nu fusese încă înlocuită prin alta nouă. Împrejurările sînt acum în orice caz altele.

„*Débats*” a publicat în ultimele 2 săptămîni articole despre campaniile din [18]28—29, pe care însă nu le-am citit. Restul materialului îl voi căuta la bibliotecă.

Pieper a ieșit de o săptămînă din spital și este angajat în două locuri; 1) prin intervenția lui Cluss este corespondent la „*Washington Union*” și 2) are un post de clerk ¹⁾ (de la ora 9—5) la un crapaud ²⁾ din City, pentru care primește 25 șilingi a week ³⁾. Așadar nu mă mai pot servi de el. Tant mieux ⁴⁾ pentru el. Mă bucur că a scăpat de mizerie.

Îți trimit continuarea la Palmerston ⁵⁾. Jones mi-a scris să-i trimit continuarea. Eu i-am trimis încă prima oară un articol ⁶⁾, însă cu mențiunea că n-o să mai capete nimic dacă nu încetează porcăria cu greșelile de tipar (de astă dată grosolane și denaturînd sensul). Manuscrisul era foarte citeț.

Rings a avut un acces de *neburie*, a petrecut cîteva zile într-o workhouse ⁷⁾, dar starea lui este încă îngrijorătoare. De vină e beția, *quorum magna pars* ⁸⁾ gravului Lupus, care, după ce *Rings* și-a lichidat magazinul, l-a deprins să bea gin. Omul are însă prea mult temperament ca să stea cu mîinile în sîn și deocamdată nu a găsit nimic nou de lucru. Afurisită treabă că toți oamenii noștri își pierd mințile.

Alăturat îți trimit marile isprăvi ale lui Heinzen.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — contabil. — *Nota trad.*

²⁾ — filistin. — *Nota trad.*

³⁾ — pe săptămînă. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Cu atît mai bine. — *Nota trad.*

⁵⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston”. Art. II (apărut în „*The People's Paper*”). (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 376—381. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁶⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston”. Art. III. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 382—394. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁷⁾ — casă de muncă. — *Nota trad.*

⁸⁾ — datorată în mare parte. — *Nota trad.*

134

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 2 noiembrie 1853
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels,

Pînă poimîine trebuie să-mi scrii măcar o pagină sau două (dacă nu dispui de mai mult timp), despre trecerea Dunării de către turci cu prilejul luării Calafatului. Ieri am dat această știre ¹⁾ ca very doubtful ²⁾. Ea pare însă să se confirme. În orice caz, din ziarele de miine vei afla cum stau lucrurile. Odată începută examinarea științifică a acestei chestiuni, nu mai pot nici s-o trec sub tăcere, nici s-o tratez prin prisma „bunului-simț”. Potrivit știrilor apărute în ziarele franceze, *Schamyl* i-ar fi bătut zdravăn pe ruși, amenințînd chiar Tiflisul, iar generalul Voronțov ar fi scris guvernului său că fără întăniri considerabile nu ar putea ține Gruzia, în cazul cînd va fi amenințat din două părți.

În ultimul timp, „*Tribune*” recurge adesea la politica de anexare. Mai întîi a anexat primul tău articol militar ³⁾ ca leader ⁴⁾, apoi articolul meu despre Palmerston ⁵⁾, a cărui continuare este anexată anticipat. Ție ți se va părea probabil ciudat, urmărind însă cu atenție cei 20 de ani de activitate a nobilului viconte ⁶⁾, am ajuns la aceeași concluzie ca și obsedatul Urquhart, — anume că Palmerston s-a vîndut de mai multe decenii Rusiei. De îndată ce vei citi continuarea articolului meu (mai ales ce am scris despre conflictul turco-sirian) ⁷⁾ aștept să-mi comunicî părărea ta în această problemă. Sînt bucuros că întîmplător am reușit să urmăresc mai îndeaproape politica externă — latura ei diplomatică — din ultimii 20 de ani. Noi am neglijat prea mult acest punct și trebuie să știm cu cine avem de-a face.

¹⁾ K. Marx. „Războiul. — Grevele. — Scumpetea”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 464—472. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — foarte indoielnică. — *Nota trad.*

³⁾ F. Engels. „Rușii în Turcia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 358—364. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ — articol de fond. — *Nota trad.*

⁵⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston”. Art. I și II (publicat în „New York Daily Tribune” ca un singur articol). (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 367—381. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁶⁾ Palmerston. — *Nota red.*

⁷⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston”. Art. IV. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 395—404. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

Întreaga diplomație reproduce în stil mare metodele lui Stieber, Bangya & Co.

„New York Enquirer”, condus de generalul Webb (nu am citit personal articolul), a atacat articolul de fond din „Tribune” ¹⁾, scris de tine. El ar fi corect din punct de vedere științific, dar un război turcesc se duce după alte principii. Turcii vor ataca în orice caz etc.

Cum stau lucrurile cu pro-le-ta-ri-at-ul din fabrici ?

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

135

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 6 noiembrie [1853]
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Îți trimit alăturat insultele proferate de marele Karl Heinzen în al său „Herold des Westens” la adresa mea și a comunismului.

Totodată îți trimit și o scrisoare a lui Cluss. Vei afla din ea că racheta incendiară a lui Willich ²⁾ sosește cu poșta următoare. Nenorocirea e că indivizii își vor răspindi mizgăleala prin toată Germania, în timp ce pamfletul meu ³⁾ zace liniștit la Manchester și la Londra și că în persoana lui Heinzen au găsit un ecou răsunător, pe cînd acum cîteva luni, în afară de „Criminal-Zeitung”, W[illich] nu a avut la dispoziție nici un alt ziar. De îndată

¹⁾ F. Engels. „Ruși în Turcia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 358—364. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ Este vorba de articolul calomnios al lui Willich „Doktor Karl Marx und seine «Enthüllungen»”. — Nota red.

³⁾ K. Marx. „Dezvăluri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — Nota trad.). — Nota red.

ce sosește acest spanac, ți-l trimit, ca să-mi scrii ce-i de făcut, după părerea ta.

Ai să vezi din scrisoarea lui Cluss cum stau lucrurile cu „Reform“⁴¹². Cere „babalîcului“¹⁾ și lui Dronke să scrie pentru ea. Slavă domnului, au waste time²⁾. Mă îndoiesc că ar fi bine să scriem noi doi direct.

Scrisoarea lui Weerth este horriblement³⁾ anostă, în pofida tuturor eforturilor de a fi spirituală.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

136

Marx către Engels la Manchester

21 noiembrie 1853

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels !

Alăturat îți trimit pentru Lupus un cec poștal de 2 l. st., pe care le-am primit pentru el de la Cluss, nota bene la cererea mea.

Totodată anexez și mîzgăleala cît se poate de jalnică a lui Willich⁴⁾.

Pentru pasajele referitoare la mine, *tu și cu Dronke* trebuie să-mi trimiteți, cel tîrziu *pînă vineri, declarații*, pe care le voi include sub această formă în răspunsul meu general. Pe cît s-a codit nobilul Willich, pe atît de prompt trebuie să fie răspunsul nostru. Caută numai să scrii cu mult umor declarația ta.

Mulțumiri pentru articolul referitor la turci⁵⁾. Cînd a sosit ultimul, aflasem deja știrea despre retragerea turcilor și l-am

¹⁾ Wilhelm Wolff. — *Nota red.*

²⁾ — destul timp. — *Nota trad.*

³⁾ — îngrozitor de. — *Nota trad.*

⁴⁾ A. Willich. „Doktor Karl Marx und seine «Enthüllungen»“. — *Nota red.*

⁵⁾ F. Engels. „Mersul războiului din Turcia“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 479—485. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

ajustat corespunzător. Scrie-mi mai pe larg, căci de patru săptămîni nu răspunzi la nici una din scrisorile mele, ci te rezumi la numai 6 rînduri ⁴¹³.

Al tău

K. M.

Nu vrei să vii încoace de crăciun și să stai *la mine*? Am acum o cămăruță pentru tine. Poate că în felul acesta scapi de „babalic” ⁴⁾.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

137

Marx către Engels ⁴¹⁴ la Manchester

[Londra] 23 noiembrie 1853
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Am uitat să-ți trimit „*People's Paper*”. Îl anexează acum. „*Tribune*” a comprimat cele 5 articole apărute pînă acum în ziarul lui Jones, încît au ieșit doar 3 ²⁾).

Oricît de ocupat ai fi, trebuie totuși să te rog să-mi trimiți *pentru vineri* măcar două (mai mult nu e necesar) pagini (de-ale tale obișnuite), scrise în limba engleză, ca să nu mai pierd timp cu traducerea. Îmi face impresia că pentru iarna asta campania a luat sfîrșit, în orice caz prima ei perioadă s-a încheiat și, prin urmare, este posibilă o caracterizare generală a ei. Așadar mă bazez pe cel puțin două pagini de la tine.

¹⁾ Wilhelm Wolff. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston”. Art. I—V au fost publicate în „*People's Paper*” (în „*New York Daily Tribune*” le corespund articolele intitulate : „Palmerston”, „Palmerston și Rusia”, „Capitole din istoria contemporană”). (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 367—404. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

Porcăria lui Willich reclamă — tocmai în contrast cu tergiversarea lui de o jumătate de an ¹⁾ — promptitudine.

Al tău
K. M.

„Babalicul” ²⁾ a primit cecul poștal de 2 l. st. ?

Publicat pentru prima oară
în întregime în :
Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

138

Marx către Engels ⁴¹⁵ la Manchester

2 decembrie 1853
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Frederic !

Mes remerciements pour le beautiful article ³⁾. D-l Dana va câștiga în America reputația de mareșal.

Nu-mi place de loc că vii încoace ⁴¹⁶ ca să stai iarăși mai ales pe la filistini.

D-l Dronke are o comportare mizerabilă de mic intrigant. Lui Strohn i-a spus că ți-a trimis ție declarația lui și gazeta ⁴⁾. Pe tine te lasă să crezi că ambele mi-au parvenit mie, dar n-am primit *nici una, nici alta*. Cere-i piciului ⁵⁾ să-ți înapoieze cel puțin ziarele. Eu am aici exemplarul meu. Dar la Bradford nu-i nevoie de nici unul. Întimplător, pentru că nu mai sosea porcăria aceea de la D[ronke], am scotocit printre vechile scrisori și am dat peste corpul delict cu pasajul incriminat, pe care l-am oitat cuvînt cu cuvînt ⁴¹⁷. Scrisoarea îți era adresată ție. Dacă epitetele

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 218. — *Nota red.*

²⁾ Wilhelm Wolff. — *Nota red.*

³⁾ Mulțumiri pentru minunatul articol. (*F. Engels*. „Războiul pe Dunăre”.) (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 547—554. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ „Bellétristisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung”, cu articolul lui Willich (vezi volumul de față, p. 273—274). — *Nota red.*

⁵⁾ Ernst Dronke. — *Nota red.*

caustice denaturează cumva exactitatea faptelor, atunci nimeni altul decât d-l Dronke va fi fost de vină dacă, pentru a dovedi că eu sînt du moins ¹⁾ exact, voi trimite scrisoarea lui la New York. Apar în ea pasaje ciudate, care acum îi sînt cu siguranță penibile, de pildă, despre „fanaticul bătăran Imandt”, momentan ²⁾ intimul lui, căruia îi scrie de două ori pe săptămînă. Cunoaștem meteahna picifului de a ne bîrfi pe la spate cînd îi vine la socoteală.

Am expediat marți riposta mea ; „*Cavalerul nobilei conștiințe*”. El ³⁾ va face ochi mari. Scrisoarea ta ⁴¹⁸ și alte scrisori de la Steffen, Miskowsky (împreună cu mărturia lui Kossuth) etc. au fost incluse ca părți integrante, desigur cu semnătura voastră.

Scrie-mi curînd.

Jones este atacat ⁴¹⁹ de „Economist” și în felul acesta devine cunoscut.

Apropo. Marți a avut loc un miting al polonezilor ⁴²⁰. Mazzini și Kossuth n-au venit. Trăncăneala idioată a lui Worcell, Ruge și Ledru [-Rollin] au fost la înălțimea anturajului. Soția mea a fost acolo. De asemenea la mitingul de luni, ținut de polonezii cu orientare democratică. Se anunțase că Harney va prezida. Cei 50 sau 60 de muncitori englezi prezenți au protestat vehement. Huiduieli și exclamații : „traitor”, „drybones” ⁴⁾ (așa numește el carismul) „renegat”. Încăierare teribilă. Harney n-a îndrăznit să urce la tribună, a fost imbrîncit, lovit, insultat groaznic și n-a reușit să vorbească, deși a încercat de 6 ori. Proștii de Waschlapskii ⁵⁾ n-au înțeles, firește, nimic și au pus totul pe seama „reacțiunii”. Taica George Julian Harney și-a primit răsplata.

Al tău

K. M.

Din scrisoarea alăturată ai să vezi că, din păcate, Cluss a și răspuns ⁴²¹. Întrucît însă lucrarea mea era gata, trebuia să plece. Ar fi culmea să lucrezi de pomană pentru Willich.

Publicat pentru prima oară
în întregime în :
Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — cel puțin. — *Nota trad.*

²⁾ — acum. — *Nota trad.*

³⁾ Willich. — *Nota red.*

⁴⁾ — „trădător”, „schelet”. — *Nota trad.*

⁵⁾ Aluzie ironică la adresa emigranților mic-burghezi care au participat la mitingul polonez din 29 noiembrie 1853, denumiți astfel după numele personajului poeziei satirice a lui Heine „Doi cavaleri”. — *Nota red.*

139

Marx către Engels la Manchester

[Londra, aproximativ la
12 decembrie 1853]

Dragă Engels !

Din depeșa ta telegrafică de azi dimineață nu pot, bineînțeles, să mă lămuresc dacă :

1. Ai primit de la New York răspunsurile ¹⁾ lui Cluss etc. și numerele din „*Reform*” care se referă la Willich ? Ar fi posibil și contrariul, deoarece într-o scrisoare absurdă către Cluss, d-l Lupus încearcă să-și ascundă lenea ocărîndu-l pe *Weydemeyer*.

2. Dronke a înapoiat numerele respective din „*Criminal-Zeitung*” ²⁾ ? L-am autorizat pe Steffen din Chester să ți le ceară ție, pentru că nu mă pot lipsi de unicul exemplar aflat aici. Cînd în ultima mea scrisoare am vorbit — de astă dată *din îndemnul tău* — despre ciudata poveste cu declarația „cunoscutului domn, dr. Dronke”, am presimțit care va fi rezultatul imediat, și anume un timp (1—2 săptămîni) n-am să mai primesc nici o scrisoare personală de la tine, pînă cînd se va putea presupune că acest lucru a fost dat uitării. Cel puțin aceasta este metoda pe care, de la sosirea d-lui Lupus la Manchester, o aplici cu o ciudată consecvență în toate problemele care privesc relațiile mele personale cu acești doi domni. Pentru a nu reduce corespondența noastră pur și simplu la un schimb de telegrame, va fi mai bine, așadar, să renunțăm în viitor amîndoi la orice aluzie la prietenii și protejații tăi de acolo.

Salut.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „*Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx*”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 277, 586. — *Nota red.*

²⁾ Cu articolul lui Willich „*Doktor Karl Marx und seine «Enthüllungen»*”. — *Nota red.*

140

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 14 decembrie 1853

Dragă Frederic !

Tu știi că fiecare are uneori toane și nihil umani¹⁾ etc. De „conspirații” și alte asemenea absurdități nu a fost, desigur, niciodată vorba²⁾. Cu some jealousy²⁾ ești obișnuit și, au fond³⁾, mă supără numai faptul că nu putem fi acum împreună, să lucrăm și să ridem împreună, pe când „protejații” tăi pot fi oricând în preajma ta.

Alăturat îți trimit o copie a „Cavalerului”⁴⁾. Cealaltă a sosit ieri sau astăzi la Washington. I-am trimis-o lui Cluss pentru ca cele două declarații să nu se suprapună⁴²³ și el să elimine ceea ce s-a mai spus o dată. În copia pe care i-am trimis-o am mai făcut câteva mici schimbări stilistice. În cea trimisă ție lipsește ultima pagină; a fost rătăcită, cuprinde însă numai câteva fraze de încheiere amuzante.

Cred că Willich este iarăși la Londra, deși nu se aude nimic despre el. Ai citit în „Reform” strașnicul proces-verbal al ședinței ținute sub președinția lui Anneke, la care nimeni nu a fost de acord să se întoarcă „sub conducerea militară a lui Willich”, ca „soldat al revoluției”, în Germania ?

Quant à Palmerston⁵⁾, aș fi de acord cu o variantă în „limba germană”, numai dacă aș fi sigur că se va găsi un editor care s-o publice mai târziu. Un manuscris german nu am, pentru că de când trebuie să scriu eu însumi aceste porc... în engleză, le redactez din capul locului în anglo-saxonă. Pentru „Tribune” mă gândesc să închei cu tratatele din 1840 și 41⁴²⁴, pentru care am avut la dispoziție blue books foarte voluminoase, besides⁶⁾ „Hansard” și

¹⁾ „homo sum humani nihil a me alienum puto” — „sînt om; nimic din ceea ce-i omenesc nu-mi este străin” (*Publius Terentius*. „Omul care se pedepsește singur”. Actul I, scena 1. — *Nota red.*). — *Nota trad.*

²⁾ — o oarecare gelozie. — *Nota trad.*

³⁾ — de fapt. — *Nota trad.*

⁴⁾ K. Marx. „Cavalerul nobilei conștiințe”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 507—538. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁵⁾ În ceea ce-l privește pe Palmerston. — *Nota trad.* („*Lordul Palmerston*”) (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 365—435. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁶⁾ — în afară de. — *Nota trad.*

„Moniteur”. Uneltirile lui P[almerston] în Greece ¹⁾, Afganistan, Persia și Serbia le-am lăsat deoparte, considerându-le mai puțin importante. Ar mai rămâne, ce-i drept, perioada revoluției, pentru care blue books — deși foarte ciuntite — furnizează un bogat material, inclusiv despre războiul nostru „de apărare a patriei” etc. din Schleswig-Holstein.

În ceea ce-l privește pe Bonaparte al tău în rolul de căpitan de artilerie sau scriitor, găsesc că ar fi mai bine dacă ai trimite un asemenea articol, semnat de tine, fie 1. lui „Daily News”; 2. lui „Examiner”; fie 3. lui „Westminster Review”. Primul ar fi poate cel mai indicat. Printr-un asemenea articol îți-ai putea crea dintr-o dată — par coup d'état ²⁾ — în presa londoneză o poziție care să-ți permită s-o „prezezi” și, în același timp, să-ți ofere șansa de a publica cartea ta despre campania din Ungaria ³⁾ în engleză la Londra, ceea ce în orice caz ar fi mai rentabil și mai de efect decît în poor ⁴⁾ Leipzig.

„Tribune” se fălește, firește, cit poate cu articolele tale, a căror paternitate este atribuită bietului Dana. Întrucît și-au însușit totodată și pe P[almerston], de 8 săptămîni Marx-Engels formează „redacția” propriu-zisă, editorial staff ⁵⁾ al „T[ribunei]”.

M-ai îndatora deosebit de mult dacă, pe lângă expunerile mai mari, pe care ea și le însușește ca articole de fond și care se pot face numai atunci cînd survin anumite evenimente sau momente mai importante, cum a fost începutul operațiilor militare și apoi bătălia de la Oltenița etc., mi-ai face (dacă timpul îți îngăduie) expuneri sumare de 1—2 pagini în englezește, cuprinzînd fapte survenite în perioadele de acalmie. Aceste mici mîzgăleli îmi dau și *din punct de vedere al limbii* mai multă bătaie de cap decît expunerile profunde (!) și mai ales materialele cu care, datorită lecturilor mele în engleză, sînt de ani de zile familiarizat. Bineînțeles că am nevoie de ele numai atunci cînd nu au loc evenimente „mari”. Esențialul este teama conștiinței mele critice față de subiecte în care nu mă simt à la hauteur ⁶⁾. Concurentul ⁷⁾ meu copiază pur și simplu faptele (sau, mai curînd, ceea ce presa londoneză dă drept fapte).

¹⁾ — Grecia. — *Nota trad.*

²⁾ — printr-o lovitură de stat. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 61, 325, 522. — *Nota red.*

⁴⁾ — sărmanul. — *Nota trad.*

⁵⁾ — colegiu. — *Nota trad.*

⁶⁾ — la înălțime. — *Nota trad.*

⁷⁾ Puzlszky (vezi volumul de față, p. 197—198). — *Nota red.*

Ce părere ai despre *alăturata* propunere a cumnatului meu Juta de a scrie lunar pentru „Zuid-Afrikaan” (Kapstadt ¹⁾) ? Pe cât de prost este stilul lui Juta cînd scrie în limba franceză, pe atît este el însuși de cumsecade și rezonabil ²⁾. Dacă noi doi, tu și cu mine, ne-am fi gîndit mai de mult să trimitem de la Londra corespondențe regulate în *limba engleză*, atunci n-ai sta la Manchester, chinuit de scriptologia birocratică, și nici eu n-aș mai fi chinuit de datorii. De altfel cred că, dacă începi să trimiți acum articole militare presei londoneze, vei putea obține în cîteva săptămîni un post fix, care va fi tot atît de rentabil pentru tine ca și afacerea din Manchester și îți va lăsa și mai mult timp liber. Demand for military writers ³⁾ este acum mai mare decît oferta.

Se pune chiar problema dacă „*Times*” însuși nu ar fi foarte bucuros să pună mîna pe un colaborator militar, pentru că în acest domeniu se prezintă mizerabil. Ar merita o încercare. Am ajuns acum, firește, în situația de a considera orice ziar englez ca pe un simplu magazin, și e totuna în care dintre aceste magazine îți expui „articolele” ³⁾, *supposé* ⁴⁾ că ele nu sînt denaturate.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Capetown. — *Nota red.*

²⁾ — cererea de autori de lucrări militare. — *Nota trad.*

³⁾ Joc de cuvinte : „Artikel” — „articol de ziar”, dar și „marfă”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — presupunînd. — *Nota trad.*

1854

141

Marx către Engels
la Manchester[Londra] 5 ianuarie 1854
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Din ziua plecării ⁴²⁶ tale întreaga familie s-a îmbolnăvit de gripă. Musch ¹⁾ și cu mine mai sîntem încă tare dărîmați. Astfel, din cauza bolii sînt pînă acum în deficit cu 3 corespondențe pentru „Tribune”, ceea ce resimt greu în momentul de față. Scrie-mi dacă poți să-mi trimiți săptămîna viitoare un articol, indiferent despre ce. Trebuie să știi însă sigur, *dacă* ți-e posibil și *cînd*.

Deoarece încă mai sînt obligat să stau în casă, n-am putut, firește, să urmăresc ziarele. Pieper mi-a povestit că „Morning Herald” de astăzi a publicat un lung articol despre planul de război al rușilor. Principalul lor teatru de război ar fi Asia, nu Europa. Ei ar vrea să ocupe Constantinopolul dinspre Asia Mică (!) etc. etc.

Din memoriile lui Joseph Bonaparte au apărut pînă acum 3 volume ⁴²⁷. Al 3-lea conține corespondența bătrînelui Napoleon în legătură cu campania din Spania.

Tocmai am fost întrerupt din cauza lui Musch, căruia i s-a urcat brusc temperatura ; delîrează îngrozitor, e foarte agitat etc. Sper că micușul se va însănătoși curînd.

Am primit luni o scrisoare de la Dana. Scrie că nu poate tipări articolul sub semnătura mea, pentru că ar dăuna „prestigiului” ziarului. Articolele tale militare au făcut senzație. La New York se zvonește că le-ar fi scris generalul Scott.

Adio.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Musch — porecla dată lui Edgar Marx. — *Nota red.*

142

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 10 ianuarie 1854

Dragă Engels !

De la Urquhart am primit aseară textul unei cuvîntări rostite la Newry (Ulster), pe care soția mea a copiat-o, și, adăugînd două cuvinte la început și la sfîrșit, am scos un articol¹⁾. De aceea îl păstrez pe al tău pentru vîneri. În caz că ar mai interveni unele incidente care ar trebui incluse în articol, fii atît de bun și comunică-mi-le pînă *vineri dimineața*, ca să-l mai condimentez.

Toată familia, de la alfa la omega, mai e încă bolnavă.

Anexez o parte a scrisorii lui Cluss. Restul ți-l trimit data viitoare, cînd voi scrie amănunțit.

Adineaori porcul de Tucker mi-a trimis acasă corecturile. Prima ediție — 50 000 de exemplare — din „Palmerston” s-a epuizat. Acum domnul trimite la mine — înainte nu era atît de condescendent —, ca să-i fac corecturile pentru ediția a 2-a²⁾. Răspunde-mi imediat ce mă sfătuiești să fac.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels, Opere,
ed. I rusă, vol. XXII, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

143

Marx către Engels
la Manchester[Londra] 18 ianuarie 1854
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic !

Pînă vîneri trebuie să-mi comunicîți ce știi în linii generale (date precise nici n-ar fi cu putință) despre bătălia de la Citale sau Zitale²⁾. În legătură cu aceasta mă gîndesc că :

¹⁾ K. Marx. „Puterile occidentale și Turcia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 332—351. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ Cetate. — *Nota red.*

1. Bătălia de la Oltenița a fost o *neînțelegere* care a zădărnicit armistițiul impus Porții de ambasadori. Tot așa și bătălia de la Citale ⁴²⁰ este o *neînțelegere* care zădărnicește propunerile de pace dictate Porții sub bubuitul tunurilor de pe vasele engleze.

2. Reversul Olteniței. Acolo s-au fortificat turcii, aici rușii etc.

3. Rezultatul e identic cu cel de acolo. După ce timp de 5 zile s-au cotoogit îngrozitor, oamenii s-au retras în respectivele lor adăposturi. Nu văd decât rezultatul și nu știu ce *ar fi trebuit* să se întâmple. Îmi este însă limpede că aceasta nu este o metodă *napoleoniană* de ducere a războiului.

Intriganții diplomați s-au încurcat în așa fel în propriile lor ițe, încît războiul general bate la ușă. Doar știi că întâmplarea de la Sinope a fost folosită — abstracție făcînd de amenințările d-lui Redcliffe — pentru a-i determina pe turci să accepte protocolul de la Viena și pentru a-i aduce pe pașalele Halil și Riza în minister ⁴³⁰. După ce au fost puse la cale toate astea, Palmerston demisionează ⁴³¹. Coaliția, presimțind o manevră, dispune la 19 decembrie, în *timpul* demisiei lui, o demonstrație pe Marea Neagră. Palmerston, dublu blamat, intră din nou în guvern și obține să se ia hotărîrea din 26, potrivit căreia *întreaga* flotă urma să iasă pe mare, dar numai ca observator *neutru* între cele două părți beligerante; măsură în aparență mai categorică, în realitate însă menită să contracareze hotărîrea din 19 și să-i izoleze pe turci de teatrul lor de război din Asia. Între timp însă, d-l Bonaparte, bazat pe hotărîrea din 19, dăduse deja contraordine, prefăcîndu-se că *înțelege* hotărîrea din 26 numai ca o extindere a celei dintîi. Palmerston, of course ¹⁾, s-a văzut nevoit să înghită gălușca pentru a nu-și dezminți faima sa de vajnic patriot; astfel indivizii s-au împotmolit rău de tot și necesitatea de a păstra *aparențele* îi va face să meargă și mai departe, mai ales pentru că la 31 trebuie să i se prezinte parlamentului ⁴³² ceva „energic”. Nota pe care au înmînat-o turcilor spre semnare dovedește că erau pregătiți pentru o totală *surrender* to Russia ²⁾ și că numai unele „neînțelegeri” au zădărnicit această intenție laudabilă.

Cumnatul meu — le ministre ³⁾ — îmi scrie soacrei mele ⁴⁾ că, din păcate, o așteaptă iarăși, ca acum 40 de ani, un război general.

Scrisoarea ta către Steffen ⁴³³ am expediat-o la Bruxelles în aceeași zi în care St[effen] se mai afla încă la sora lui. Mă tem

1) — firește. — *Nota trad.*

2) — aservire față de Rusia. — *Nota trad.*

3) — ministrul (Ferdinand von Westphalen). — *Nota trad.*

4) Karoline von Westphalen. — *Nota red.*

că articolul tău „Napoleon ca locotenent de artilerie”⁴³⁴ va fi *refuzat* în momentul de față, pentru că „*Times*” a primit ordin să se abțină de la orice polemică îndreptată împotriva lui Bonaparte. Întrucît este aliatul „nostru”, oricare alt ziar va avea în prezent aceleași scrupule patriotice. De altfel, de îndată ce lucrarea va fi gata, o vom tipări ca broșură, în caz că ziarele nu o vor primi. Am un sentiment de sficiune cînd trebuie să ofer unui editor propriile mele lucrări. Cu ale tale n-aș simți aceeași jenă.

Dobitocul de Weydemeyer a amînat din nou „Conștiința nobilă”¹⁾. Esențialul era rapiditatea răspunsului. Cu o întîrziere de 6 săptămîni ea își pierde efectul. Nu înțeleg de ce Cluss mă alege întotdeauna special pe mine drept victimă a d-lui Weydemeyer.

Al tău
K. M.

[Post-scriptum scris de mîna unui copil]

Te salut frate Straubinger²⁾. A man of Highbirth Honour peace prosperity.

Small wit³⁾

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

144

Marx către Engels la Manchester

25 ianuarie 1854

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Frederic !

Biletul alăturat e pentru Lupus⁴³⁵, care mi-a scris. L-am iertat.

În ceea ce privește războiul, el a devenit acum îndoielnic, dacă nu vor interveni „misunderstandings”³⁾ în pofida și în afara

¹⁾ K. Marx. „Cavalerul nobilei conștiințe”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 507—538. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — Un bărbat de viță nobilă, de onoare și al prosperității pașnice. — Micul mucalit. — *Nota trad.*

³⁾ — „neînțelegeri”. — *Nota trad.*

diplomației. Nota lui Reșid-pașa⁴³⁷ înseamnă o totală surrender to Russia¹⁾. Ea cuprinde încă mai multe concesii decât nota originală de la Viena, din cauza căreia Turcia a declarat război⁴³⁸. Nu degeaba a intrat Palmerston din nou în guvern. Pe de altă parte se pare că demonstrația din Marea Neagră este un truc pentru sesiunea parlamentului, cu scopul de a crea, în cazul cînd Rusia ar accepta *propriile* ei condiții, incluse în nota lui Reșid, și ar obține tot ceea ce a cerut, impresia că ar fi cedat unei forțe superioare. Acesta este, în orice caz, planul. Nu ar fi altminteri absurd să i se anunțe lui Nicolaie venirea flotelor unite *înainte* ca el să-și fi spus sau să-și fi putut spune cuvîntul cu privire la ultima notă de la Viena? Numai evenimente militare pot să mai ducă la o rezolvare belicoasă. Potrivit înțelegerii, împăratul nu a luat în nume de rău nici entrance of the United Squadron²⁾, ci a dat dovadă de mult „temper”³⁾. Desigur, nu se poate garanta că nu se vor ivi „neînțelegeri”. Ele are ever probable⁴⁾.

Despre lupta de la Citale⁵⁾ a apărut astăzi un nou comunicat în „Times”, reprodus după „Wanderer”⁴³⁹. I expect your observations⁶⁾. Pretinsa înaintare concomitentă a rușilor la Măcin, Giurgiu, Calafat, precum și cucerirea Silistrei par a fi o simplă minciună. Apropos. Încă despre ceva să-ți expui în engleză părerea ta. În ziarele franceze se spune că turcii vor să fortifice Constantinopolul dinspre uscat⁴⁴⁰. Nu ar însemna aceasta o lovitură hotărîtoare pentru Rusia? Cu atît mai mult cu cît dinspre mare Constantinopolul va rămîne întotdeauna în legătură cu coastele asiatice și europene ale imperiului său, așa că nu i s-ar putea tăia aprovizionarea cu oameni și mijloace de subzistență. Manile forțate par să fie acum antidotul pentru marile războaie napoleoneene. Nu ne întoarcem în felul acesta iarăși la cel mic?

Este o rușine că Berlinul nu este fortificat.

Cumnatul meu, le ministre⁷⁾, i-a scris soacrei⁸⁾ mele și i-a prezis că va retrăi acum, la bătrînețe, încercările prin care a trecut în prima perioadă napoleoneană. Așadar, crede că va fi război.

1) — supunere față de Rusia. — *Nota trad.*

2) — intrarea escadrelor unite. — *Nota trad.*

3) — calm. — *Nota trad.*

4) — sînt întotdeauna posibile. — *Nota trad.*

5) — Cetate. — *Nota trad.*

6) — Aștept observațiile tale. — *Nota trad.*

7) — ministrul (Ferdinand von Westphalen). — *Nota trad.*

8) Karoline von Westphalen. — *Nota red.*

Cobden, the „homely” and „humble Man”¹⁾, tare și-a mai dat în petec cu ultima sa cuvîntare. A reieșit că el și „umble Men”²⁾ care îl aplaudă nu sînt potriviți pentru a conduce Anglia. Quakerul Bright nu vrea să știe decît de războiul *intern*⁴¹⁾. Descoperirea lui Cobden că orînduirea socială a Angliei și cea a Rusiei sînt analoge, pentru că acolo sînt Demidovi și aici Derby, este demnă de un filistin revoluționar din Neustädt — Palatinat.

D-l Pieper a plecat sîmbătă în vizită la Meyer la Brighton. Oricît l-ar incomoda pe acesta, vrea să rămînă acolo cît i-a prescris Troupeau, pentru că îi face bine „aerul de mare” și se pare că i-a scris burjuului o scrisoare neroadă. Nătărăul ia lipsa sa de fermitate drept frivolitate genială. Din scrisoarea lui Cluss ai să vezi că „genialul” june a cerut să i se procure un pașaport american ca să plece la Constantinopol, probabil pentru a deveni acolo îngrijitor de cîini. E trist că în permanență încîntat de sine, el face o prostie după alta și devine ridicol.

Marți, Bischoffsheim îmi plătește iarăși o poliță prin intermediul lui Freiligrath. Pînă atunci însă nu pot face rost de bani, pentru că ultima sursă — muntele de pietate — este, cum se întîmplă periodic, epuizată. De aceea ar fi highly desirable³⁾ să-mi procuri, dacă ți-e posibil, 1 l. st. În plus, vineri vor sosi cele 100 de exemplare din „Conștiința nobilă”⁴⁾ și nu am means⁵⁾ să plătesc taxele poștale, pentru că abia marți primesc bani.

Apropo. Duc tratative cu Tucker. Viitorul pamflet va trata despre Unkiar-Skelessi. Corectează deci manuscrisul pe care-l ai (nr. IV și V)⁴²⁾. Eu am să fac diferite completări și îți trimit apoi modificările ca să le vezi și tu.

De la New York mi s-a făcut, prin intermediul lui Dana, propunerea să scriu pentru un ziar, 12 l. st. coala, articole despre istoria filozofiei germane de la Kant till now⁶⁾. Însă se cere: 1) să fie sarcastice și amuzante; 2) să nu conțină nimic against the religious feelings of the country⁷⁾. Cum să izbutesc? Dacă am fi

1) — „simplul” și „modestul bărbat”. — *Nota trad.*

2) — „bărbații modești”. — *Nota trad.*

3) — foarte de dorit. — *Nota trad.*

4) K. Marx. „Cavalerul nobilei conștiințe”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 507—538. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

5) — mijloace. — *Nota trad.*

6) — pînă în prezent. — *Nota trad.*

7) — împotriva sentimentelor religioase ale țării. — *Nota trad.*

împreună — și am avea și cărțile necesare — am putea câștiga la
 iuțea 50—60 l. st. Singur nu mă încumet să mă apuc de această
 muncă.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
 în : „Der Briefwechsel zwischen
 F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
 Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
 Tradus din limba germană

145

Marx către Engels ⁴⁴³ la Manchester

[Londra] 28, Dean Street, Sob.o
 9 februarie 1854

Dear Frederic,

Astăzi îți trimit concomitent câteva exemplare din „Cavaler” ¹⁾ și trei exemplare din ediția a 2-a a spanacului ⁴⁴⁴ polonez, pe care l-am corectat. Dă cite un exemplar din ambele lui Lupus și lui Dronke. A fost o prostie că n-am corectat greșelile de tipar din P[almerston] ²⁾ în partea referitoare la Siria (și Weydemeyer a lăsat din belșug) înainte de a ți-l trimite ție.

Am avut o întâlnire cu Urquhart. El mi-a făcut un compliment surprinzător, și anume că articolele ³⁾ par a fi scrise de un „turd”, părere care nu și-a găsit în nici un caz confirmarea în declarația mea că sînt un „revoluționar”. Are idei fixe. E absolut sigur, that he will be one day ⁴⁾ premierul Angliei. Cînd ceilalți vor fi distrus totul, Anglia va veni și va spune: Urquhart save us! And then he will save her ⁵⁾. În timpul discuției, mai ales cînd este contrazis, îl apucă fits ⁶⁾, care mi se păreau cu atît mai ridicole, cu cît știu pe de rost toate frazele și citatele lui.

¹⁾ K. Marx. „Cavalerul nobilei conștiințe”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 507—538. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston”. Art. IV și V. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 395—411. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston”. (Idem). — *Nota red.*

⁴⁾ — că într-o zi va ajunge. — *Nota trad.*

⁵⁾ — salvează-ne! Și atunci el o va salva. — *Nota trad.*

⁶⁾ — furiile. — *Nota trad.*

Aceasta a făcut ca „furiile” lui să-mi pară chiar puțin suspecte, și rather ¹⁾ ca o exhibiție teatrală. Nostimada e că, după părerea lui, Rusia stăpânește lumea datorită excesului ei specific de brain ²⁾. To cope with her ³⁾, trebuie să fii un om cu brain-ul lui Urquhart, și dacă din nenorocire nu ești Urquhart însuși, trebuie să fii măcar urquhartist, adică să crezi în ceea ce crede Urquhart: în „metafizica” lui, în „economia lui politică” etc. etc. Trebuie să fi trăit în „East” ⁴⁾ sau cel puțin să-ți fi însușit „spiritul” turc etc.

Ar fi foarte bine dacă ai putea pregăti ceva pină marți, cînd trebuie să scriu pentru Cape of Good Hope ⁵⁾.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels,
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

146

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 15 februarie 1854
28, Dean Street, Soho

Dear Frederic !

Îți trimit alăturat o schiță ⁶⁾ litografiată făcută de mine.

Faptul că Bonaparte a publicat scrisoarea sa către „brother” Nicolas ⁷⁾ ⁴⁴⁵ dovedește că el avea răspunsul negativ gata pregătit.

Salut.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels,
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — mai degrabă. — *Nota trad.*

²⁾ — inteligentă. — *Nota trad.*

³⁾ — Pentru a o scoate la capăt cu ea. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „Orient”. — *Nota trad.*

⁵⁾ Capul Bunei Speranțe — adică pentru ziarul „De Zuid-Afrikaan” din Capetown (vezi și volumul de față, p. 281). — *Nota red.*

⁶⁾ Vezi ilustrațiile dintre p. 288—289. — *Nota red.*

⁷⁾ — „Fratele” Nicolaie. — *Nota trad.*

147

Marx către Engels⁴⁴⁶
la Manchester[Londra] 9 martie 1854
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels,

Nu am scris de mult pentru că a fost foarte multă agitație în casă, așa că nici măcar ziarele nu le-am citit cum trebuie și de aceea nu știu dacă a apărut vreun articol de-al tău în „Daily News” și în general care este situația pe frontul de luptă¹⁾.

Cu Palmerstonul meu n-am realizat încă nimic, adică n-am încasat nici un farthing și îmi face impresia că nici nu sînt perspective pentru așa ceva. D-l Trübner însuși mi-a spus că quant à lui²⁾, el are un principiu: să nu plătească niciodată pentru lucrările pe care le editează. În afară de asta, au moment³⁾ lucrarea e perimată.

Mărți am să trimit ultimul articol de probă la Cape⁴⁾. (De aceea trebuie să-mi pregătești ceva pentru „Tribune”, perhaps the Greek revolution⁵⁾ ?⁴⁴⁷ Mărți compania face ultima cursă regulată la Cape, pentru că este în conflict cu guvernul din cauza tarifelor.

Este groaznic gîndul că primăvara și vara viitoare va trebui să suport aceleași lipsuri cronice ca și pînă acum, pentru că îmi este imposibil să acopăr deficitul din trecut numai cu onorariul primit de la „Tribune”. Din cînd în cînd mă apucă furia că nu se mai termină o dată această porcărie.

Nu mi-ai înapoiat scrisoarea lui Lassalle, așa cum m-ai anunțat în ultima ta scrisoare⁴⁴⁸. Nu am nevoie de ea, vreau numai să știu că nu s-a pierdut la poștă și că n-a încăput în mina cui nu trebuie.

Am primit o invitație de la Labour Parliament⁴⁴⁹ să particip ca Honorary Delegate⁶⁾ la sesiunea din Manchester (Nadaud și Louis Blanc de asemenea). Le-am trimis astăzi o scrisoare de mul-

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 280. — *Nota red.*

²⁾ — în ceea ce-l privește. — *Nota trad.*

³⁾ — în momentul de față. — *Nota trad.*

⁴⁾ Capul Bunei Speranțe, adică ziarul „De Zuid-Afrikaan”, din Capetown (vezi volumul de față, p. 281). — *Nota red.*

⁵⁾ — eventual revoluția din Grecia. — *Nota trad.*

⁶⁾ — delegat de onoare. — *Nota trad.*

țumire cuprinzând câteva fraze, care, după felul cum le citești, pot fi înțelese ca fiind sau foarte revoluționare, sau foarte blajine¹⁾. Astăzi i-am trimis lui Jones adresa ta de la birou.

Marele Ruge intenționează să înființeze o universitate (liberă) în America și, după cum comunică Heinzen, în acest nobil scop s-au și adunat 150 de dolari.

Marele Franz Sigel a devenit ginerele lui Dulon. Despre alte fapte ale acestei bande vei afla dintr-un pachet cu care te vei pomeni peste câteva zile.

Urquhart a avut ieri în „Advertiser” un articol *militar* (?), în care susține că turcii ar fi trebuit să-și trimită armata principală în Dobrogea și de acolo să se fi năpustit asupra rușilor. Se referă la generalul Valentini. Am să caut să-ți trimit acest număr.

I-am scris lui Lassalle⁴⁵⁰ și aștept noi comunicări de la el.

Tzschirner a fost aici, nu m-a găsit. Din cauza unei istorii bănești, el pleacă împreună cu mama lui, în vîrstă de 80 de ani, în America, apoi se va stabili aici. Pretinde, după cum îmi spunc Imandt, că te cunoaște.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels,
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

148

Marx către Engels la Manchester

[Londra, aproximativ la 11 martie 1854]

Dear Frederic !

Alăturat îți trimit o scrisoare de la Lassalle.

Îmi faci un mare serviciu dacă îmi trimiți pentru marți ceva militar. A doua ediție a ziarului „Times”, pe care o primiți luni,

¹⁾ K. Marx. „Scrisoare către Parlamentul muncitorilor”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 132—133. — Nota trad.). — Nota red.

cuprinde tot felul de lucruri despre Schamyl etc. Dacă nu scriu nimic cu caracter militar, fie și numai simplă birfă, mi-o ia înainte A.P.C. ¹⁾, care copiază fără rușine din ziarele londoneze.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II.
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

149

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 17 martie 1854

Dear Frederic,

Sper că ai aruncat imediat în foc scrisoarea pe care ți-am scris-o ieri ⁴⁵¹. A fost desigur o prostie să te fac oarecum nu vreau să spun răspunzător, dar chiar și numai să te interpelez în general pentru Blanc. De altfel, totul s-a dovedit a nu fi decît o porcărie, et il ne vaut pas ²⁾ să mai revii în vreun fel asupra ei.

D-l John Petzler din Labour Parliament este una și aceeași persoană cu bătrînul Petzler din Londra, dobitocul acela sărit? Întrebă-l pe Heise.

Am amînat expedierea pachetului tău pentru că nu am primit încă de la Urquhart articolul militar.

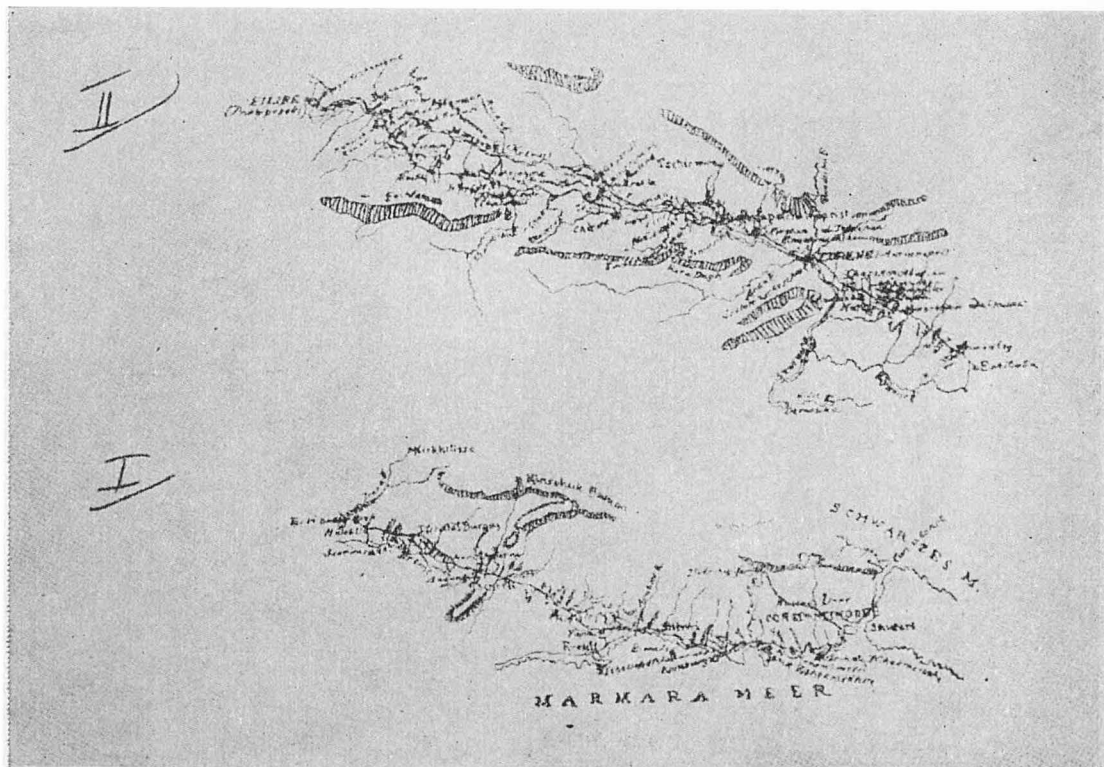
Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

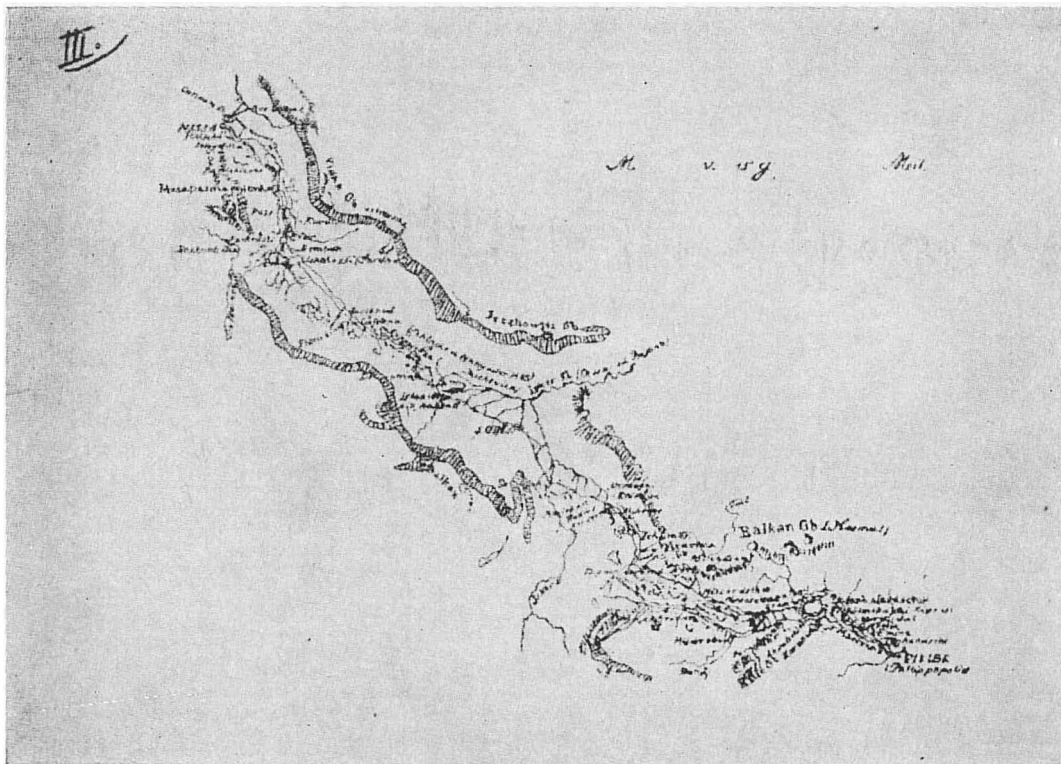
Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Franz Pulszky (vezi volumul de față, p. 198). — *Nota red.*

²⁾ — și nu merită. — *Nota trad.*

Schiță litografiată a șoseii strategice de la Constantinopol spre Niș
(împărțită în trei părți; în original partea a treia poartă
următoarea inscripție:
„Heerstrasse von Constantinopel nach Nissa“)

Schiță litografiată a șoselei strategice de la Constantinopol spre Niş
(Partea a treia)

150

Engels către Marx
la Londra

Manchester, 23 martie 1854

Dragă Marx,

Alăturat îți inapoiez scrisoarea lui L[assalle]. Pe prima am uitat să ți-o anexez atunci, o mai am încă aici. Probabil că ai primit alaltăieri și ieri cele două jumătăți de bancnote T/B 58 166, Newcastle on Tyne, 17 august 1852, 5 l. st.

Operațiile strategice ale lui Lassalle sînt foarte diplomatice. În legătură cu Enos și Rodosto, el răspunde cu fraze timpite, care nu au alt scop decît să facă lumea să creadă că Constantinopolul trebuie apărat⁴⁵². Dacă nu-l pot apăra cele două flote și armata de la Dunăre, atunci nu-l vor putea apăra nici 100 000 de francezi și englezi. El ar fi trebuit să spună că, din punctul lui de vedere : din Rodosto e în orice caz mai ușor decît din Malta sau din Toulon, să fie aruncate forțe la Sevastopol sau la Odesa.

Ideea că austriecii intrînd în Serbia ar sta „în spatele armatei turcești de la Dunăre” este complet greșită. Pentru a pătrunde în Valahia, austriecii trebuie să treacă pe malul *stîng* al Dunării la Belgrad sau ceva mai jos, sau la Mehadia. În primul caz ei ar sta în *prelungirea* flancului stîng al turcilor, în al doilea caz în fața frontului acestuia. E evident că în acest caz, Turcia ar trebui să renunțe la apărarea Calafatului și Vidinului, lăsînd acolo numai cîte o garnizoană, dar asta nu înseamnă că flancul stîng al turcilor este pierdut și că resturile lui vor trebui să se retragă pe linia Șumla. Au *contraire* ¹⁾ : 1. dacă pentru austrieci tactica *justă* ar fi să se îndrepte imediat prin Niș spre *Sofia* și pentru turci tactica *justă* ar fi să se retragă de la Vidin *de asemenea* la Sofia. Drumul lor fiind mai scurt, ei vor ajunge acolo *înaintea* austriecilor și pot rezista în Balcani sau să se retragă la Adrianopol⁴⁵³.

2. Chiar dacă austriecii vor fi destul de proști să pornească spre Vidin, turcii *tot* vor merge la Sofia. Această separare de grosul trupelor lui Omer-pașa nu înseamnă atunci o fărîmîtare a forțelor, căci pentru noul inamic e nevoie de o nouă linie de operații Adrianopol—Sofia—Belgrad—Vidin ; flancul stîng al turcilor devine astfel o armată *de sine stătătoare*.

¹⁾ — Dimpotrivă. — Nota trad.

3. Dacă însă straniul plan de război al lui Lassalle come to pass¹⁾, atunci nici o retragere pe linia Șumla n-ar folosi la nimic pentru că, prin abandonarea *magistralei* dintre Belgrad și Constantinopol, această linie ar fi oricum ocolită și, dimpotrivă, tocmai în cazul acesta ar trebui părăsită în mare grabă pentru a aduna la Adrianopol toate rezervele și a înainta împotriva primului inamic care ar trece Balcanii.

De altfel se vede că toate aceste elucubrații provin din „sursă diplomatică”, căreia pare-se îi place să se laude cu demonstrații strategice.

Miine trimit lui „Daily News” o descriere a Kronstadt-ului⁴⁵⁴ mă tem că, oricât de proaste sînt multe dintre fortificații, tot se vor duce dracului o jumătate de duzină de vase de linie înaintea ca Kronstadt-ul să capituleze.

Highwaymenii²⁾ au fost atît de cumsecade să-i înapoieze lui Lupus pocket-book³⁾-ul său minus 7 taleri prusieni. Filistinii lui s-au oferit să-l despăgubească pentru pierderea banilor și a ceasului, și poate îi pică și o mică primă de consolare pe deasupra. Borchardt îi oblojește contuziile și astfel lucrurile se aranjează.

„Totuși pentru spaima, spaima sa
Nimeni nu-l poate recompensa”.

De aceea e complet dărîmat, morocănos și crede pare-se că Heise și cu mine am fi răspunzători de prostia lui, de bătaia pe care a încasat-o și de toate celelalte.

Cine-i individul pe care Heinzen îl prezintă redactor la „N[eue] Rh[einische] Z[ei]tung”? Vezi ultimul transport de „Reforme”, mi se pare nr. 50.

Al tău
F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — ar deveni realitate. — *Nota trad.*

²⁾ — Tilharii. — *Nota trad.*

³⁾ — portofelul. — *Nota trad.*

151

Marx către Engels ⁴⁵⁵
la Manchester[Londra] 28, Dean Street, Soho
29 martie 1854

Dragă Engels !

Nu ți-am confirmat ¹⁾ încă primirea celor 5 l.st., nici nu am întrebuițat banii în scopul hotărît și nici nu am scris — totul pentru același motiv. Pieper îmi stă pe cap. Pentru că acum 10 zile a fost dat afară din locuința sa, a trebuit of course ²⁾ să-l primesc la mine. El a tras o poliță asupra lui „Union” și azi, mîine poșta trebuie să-i aducă din America banii sau polița protestată. În plus, Freiligrath i-a făcut rost săptămîna asta de o meditație de limba germană, care îi aduce 15 șilingi per week ³⁾. O altă meditație de about ⁴⁾ 10 șilingi urma să capete prin intermediul lui Meyer, care s-a înapoiat azi în Germania și mi-a spus să-ți transmit salutări din partea lui. Pieper nu s-a dus însă la locul stabilit, ci i-a declarat lui Meyer că s-a săturat să tot dea lecții. Simte că vocația sa este să *scrie*. Le malheureux ! ⁵⁾

În legătură cu aventura lui Lupus nu-mi sînt clare unele lucruri. S-a întîmplat pe stradă ? Probabil după o noapte de chef, pe care tu și cu Heise ați petrecut-o împreună cu el ? Din alăturata scrisoare de la Laurachen în care comunică marele eveniment lui Jenny și Edgar, care erau la școală, vei vedea ce deep impression ⁶⁾ a făcut aceasta asupra familiei mele.

Partea diplomatică a lui Lassalle — abstracție făcînd de știrile sale, care sînt bune — este tot atît de proastă ca și cea militară ⁷⁾. Ceea ce spune despre Palmerston oglindește trîncăneala curentă pe continent.

Ai citit corespondența secretă ⁴⁵⁶ ? Dacă miniștrilor care au purtat această corespondență li se va permite să declare război — așa cum e de prevăzut —, aceasta nu poate să se termine decît

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 293. — *Nota red.*

²⁾ — firește. — *Nota trad.*

³⁾ — pe săptămîină. — *Nota trad.*

⁴⁾ — aproximativ. — *Nota trad.*

⁵⁾ — nenorocitul. — *Nota trad.*

⁶⁾ — impresie profundă. — *Nota trad.*

⁷⁾ Vezi volumul de față, p. 293—294. — *Nota red.*

cu blamarea totală a Angliei, deși pe continent se va produce at all instances¹⁾ o harababură îmbucurătoare.

Alăturat îți trimit un articol, apărut ieri, al lui Urquhart despre război, precum și extrase dintr-o broșură mai veche despre planurile lui militare. Aș dori să aflu în amănunt părerea ta despre ambele.

Unul dintre instructorii prusieni ai turcilor, pe care, din întâmplare, l-am întâlnit ieri afirmă că artileria turcească este excelentă, întreaga armată ar servi însă drept simplu decor, întrucât de la Constantinopol s-a zădărnicit orice acțiune energetică.

În articolul tău despre retragerea rușilor de la Calafat²⁾ explici că această mișcare a fost executată pentru a se instala o tabără la Odesa avînd în vedere prezența armatei anglo-franceze. Potrivit ultimelor știri, se pare însă că rușii au trecut sau intenționează să treacă Dunărea într-un punct opus. E posibil ca mine să se cunoască amănunte mai precise în această privință, așa că poimîine poate ai să fii în măsură să-mi trimiți ceva în legătură cu aceasta. În scrisoarea mea de alaltăieri⁴⁵⁷ am interzis „Tribunei”, pentru că prea și-a făcut de cap, să mai anexeze vreun articol ca editorial în afară de cele cu caracter militar — sau să lase cu totul deoparte numele meu, pentru că nu vreau ca el să figureze numai sub materiale neînsemnate. Or, tocmai în acest moment este necesar să-i dovedesc prin articole *militare* că nu se poate lipsi de mine.

Dacă corespondentul comercial din Manchester al ziarului „Times” relatează exact⁴⁵⁸, înseamnă că acolo afacerile merg totuși foarte prost. Aici se așteaptă în fiecare zi falimente importante. La fel la Paris. Se înțelege că firme de mult timp falimentare și menținute cu mari eforturi vor trebui să profite de declanșarea războiului pentru a da faliment în mod demn.

N-am văzut pînă acum în „Daily News” articolul tău și nici nu cred să-mi fi scăpat!

„Naval and Military Gazette” pretinde că rușii ar fi cumpărat un mijloc de distrugere, inventat în Franța și refuzat de guvernul lui Ludovic-Filip, care arde sub apă și pe care l-ar fi folosit la Sinope, ceea ce explică distrugerea rapidă și radicală a vaselor turcești.

După cum anunță „Hamburger Correspondent”, care trebuie considerat un organ de presă pe jumătate rusesc, Nicolaie va pu-

¹⁾ — în orice caz. — *Nota trad.*

²⁾ *F. Engels*. „Retragerea rușilor de la Calafat”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 142—147. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

blica noi documente, printre care și scrisori ale prințului Albert.

Altminteri nimic nou pe aici. „Mader”, despre care d-l Heinzen spune că a fost redactor al lui „N[eue] Rh[einische] Z[ei]tung”, îmi este cu totul necunoscut ¹⁾.

Totus tuus ²⁾.

K. M.

Posed acum „Istoria Imperiului otoman” a lui Hammer. E nevoie de răbdare ca să o citești. Mai am de parcurs cam $\frac{1}{4}$ de carte. Îți stă la dispoziție, if wanted ³⁾.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels,
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

152

Engels către Marx la Londra

Manchester, 3 aprilie 1854

Dragă Marx,

Trecerea Dunării are un caracter pur defensiv. Ea dovedește că rușii se retrag din cea mai mare parte a Valahiei. Ei au avut șapte divizii de infanterie în Valahia, o divizie — ca rezervă — la Ismail, și în spatele acesteia corpul de armată al lui Ceodaev, ceea ce înseamnă încă trei divizii. Ceodaev se poate afla cel mult lângă Iași. Celelalte opt divizii împreună cu cavaleria etc. nu numărau nici 110 000 de oameni. Ceea ce urmăresc ei în eventualitatea unei debarcări de trupe anglo-franceze în spatele lor este să ocupe poziția cea mai favorabilă, în care să nu poată fi izolați și să sacrifice cât mai puțin teren. Pentru aceasta existau numai două căi : să se retragă direct pe Siret, avându-l ca linie de apărare pe acesta și Dunărea de jos (Focșani, Galați, Ismail), sau să înainteze spre Dobrogea, să mute frontul la Constanța, Hirșova, Oltenița, București, avînd ca primă linie de apărare Valul lui Traian, Dunărea și Argeșul, Buzăul ca a doua linie și Siretul ca

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 294. — *Nota red.*

²⁾ — cu totul al tău. — *Nota trad.*

³⁾ — dacă dorești. — *Nota trad.*

a treia linie. Acesta ar fi în orice caz cel mai bun plan, mai ales prin faptul că în locul teritoriului cedat de o parte s-ar cîștiga altul în flancul opus, așa că retragerea ar avea aspectul unei înaintări și onoarea militară ar fi salvată. Stăpînirea Dobrogei scurtează frontul rusesc și le lasă rușilor deschisă — în cel mai rău caz — linia de retragere spre Hotin pe Nistru, chiar dacă ar avea loc o debarcare la Akkerman sau Odesa ⁴⁵⁹.

Se pare că lucrurile se aranjează cu „Daily News”. Am scris abia săptămîna trecută ¹⁾, după ce, pentru a mă conforma uzanțelor engleze, mi-am făcut rost de la taica Watts, care scrie și el pentru acest ziar, de o referință (by the bye ²⁾, taica Watts și-a închis magazinul său și a devenit managing director ³⁾ al unei „People's Provident Assurance Co.” ⁴⁾, în care calitate se va stabili curînd în apropierea ta, 47 Charing Cross. El și toți funcționarii săi își lasă barbă și arată ca niște Wasserpolaken ⁴⁶⁰. Astăzi am primit o scrisoare de la chief editor ⁵⁾ Lincoln, care se pare că este întru totul de acord cu propunerea mea (i-am oferit pentru început articole despre armata, flota și fortificațiile ruse), căci mi-a cerut să-i trimit articole. Așa că nu sint de loc îngrijorat. Dificultățile pe care le au acești tipi în legătură cu articolele militare provin de acolo că au publicat aberațiile lui Schimmelpfennig, absolut ininteligibile pentru cine nu cunoaște lucrările lui Bülow, iar scrisoarea mea scrisă viori și degajat se pare că le oferă cu totul alte perspective. Cînd li se va deschide pofta pentru poveștile mele (N.B. Am cerut imediat bani), am să le vorbesc dobitocilor pe alt ton. Miine le trimit ceva ce nu le poate procura nimeni altul: planurile Hirșovei, Măcinului, Isacței și Tulcei. Cu aceasta mi s-a luat de altfel o piatră de pe inimă, pentru că aveam *absolută nevoie* de o sursă de cîștig. Dacă totul merge bine, la vară, cînd vine bătrînul meu, dau dracului tot comerțul și plec la Londra ; în orice caz pînă la rusalii am să vin acolo, pentru a aranja definitiv chestiunea cu acești indivizi.

Lupus a fost, firește, cu noi să bem un pahar, a plecat ca de obicei beat criță, fără ca cineva să-l fi putut reține, s-a rătăcit, a nimerit în celălalt capăt al orașului, opus direcției în care locuiește, într-o circiumă ordinară, unde a cinstit șase maquereaux ⁶⁾ și două prostituate, le-a arătat că are bani, s-a cărat, peștii după el,

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 540—543. — *Nota red.*

²⁾ — în treacăt fie zis. — *Nota trad.*

³⁾ — administrator. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „Societăți populare de economii și asigurări”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — redactorul-șef. — *Nota trad.*

⁶⁾ — pești (întreținuți). — *Nota trad.*

și așa mai departe. Așa ne-a relatat el. Povestea are însă misterele ei; astfel, cînd și-a revenit, nu s-a dus acasă, ci a plecat cu un englez cu totul necunoscut, care l-a găzduit pentru un șiling (la o distanță de nici măcar 200 de pași de locuința lui), pe scurt il y a là des choses que M. Lupus veut cacher, sans doute quelque vieille fille ¹⁾.

Povestea cu boulets asphyxiants ale rușilor ²⁾ este o ineptie. Francezii posedă așa ceva, dar aceste ghiulele nu distrug vase, ciucid numai oameni. Poți să mi-l trimiți o dată cu o ocazie pe Hammer ³⁾, în special epoca modernă. Despre Urquhart am să-ți scriu zilele astea. Cu Pieper ai ghinion. În ceea ce privește banii, poți, firește, să faci ce vrei cu ei, puțin *imi* pasă dacă îi primește cumnatul ⁴⁾ meu.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

153

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 4 aprilie 1854
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels,

Din alăturata scrisoare a lui Cluss ai să vezi cît de elegant și-au băgat la apă dr. Kellner și prietenul Weydemeyer. Acesta din urmă, în loc să-i deschidă ochii asupra stării de lucruri, abia l-a înfundat mai rău, sarcină de care amicul W[eydemeyer] se achită cu consecvență față de prietenii lui.

¹⁾ — sint aici lucruri pe care d-l Lupus vrea să le ascundă, fără îndoială vreo tîrfă. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 296. — *Nota red.*

³⁾ J. Hammer. „Geschichte des Osmanischen Reiches, grossentheils aus bisher unbenützten Handschriften und Archiven“. Bd. 1—10. — *Nota red.*

⁴⁾ Emil Blank. — *Nota red.*

Știrea în legătură cu „Daily News“ e îmbucurătoare. Am să mă uit chiar astăzi dacă s-a și publicat ceva. I hope, Sir, you will leave Manchester, Sir, for ever, Sir¹⁾. Cu acest Sir (sau mai degrabă Sar!) te obișnuiești al naibii când ești silit să citești în fiecare săptămână dezbaterile din parlament și mai ales the speeches²⁾ lordului John Russell. Individul poate fi redus la două cuvinte: „Now, Sar!“³⁾

După cum vezi din anexă, Pieper a primit din Washington prima sa poliță și aseară și-a găsit din nou o locuință. Se umflă în pene ca un curcan. Nu numai că a câștigat bani, dar i-a câștigat ca scriitor, și nu numai ca scriitor, ci ca politician! Deocamdată el a renunțat, sau cel puțin așa pretinde, la petticoats⁴⁾ publice din Londra și caută o iubire sănătoasă. Starea socială nu importă. Probabil că nici vîrsta. Însă sănătatea. That is the thing⁵⁾. Experiința l-a învățat pe simpaticul jume să privească ființele feminine din punct de vedere medical. Pictat în neglijé, el ar putea servi drept avertisment pentru alții. După ce a ajuns din nou la liman, i-am comunicat că în cazul cînd ar veni un răspuns negativ sau o poliță protestată de la W[eydemeyer], tu m-ai însărcinat să-i ofer ajutorul tău. Această declarație nu mai era periculoasă acum, însă i-a făcut o impresie puternică, pentru că, la urma urmelor, e bon garçon⁶⁾.

Este important ca tocmai în momentul de față, cînd deschizi focul în „Daily News“, să nu mă lași în pană cu „Tribune“. Indivizii ăștia, și așa întăritați de ultima mea declarație⁷⁾ și totodată cititori ai lui „Daily News“, ar fi altfel în stare să creadă că în prezent vînd the better part of myself⁸⁾ — acum cînd toate ziarele își fac o fală să publice articole militare — la Londra, iar la New York trimit numai rămășițele. Ei ar fi în stare să mă dea afară, pentru că oricum au un corespondent aici și unul la Liverpool. Ziarul lor ar deveni astfel mai slab, dar s-ar economisi 200 l. st., așa că ar merita. De aceea, înainte de toate este necesar ca ei să fie din nou tentați să tipărească un articol militar ca leader⁹⁾. Atunci aș fi iarăși sigur de ei. „New York Herald“ își

¹⁾ — Sper, domnul meu, că veți părăsi Manchesterul, domnul meu, pentru totdeauna, domnul meu. — *Nota trad.*

²⁾ — discursurile. — *Nota trad.*

³⁾ — „Așadar, domnul meu!“ — *Nota trad.*

⁴⁾ — fustele. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Asta-i principalul. — *Nota trad.*

⁶⁾ — băiat bun. — *Nota trad.*

⁷⁾ Vezi volumul de față, p. 295—296. — *Nota red.*

⁸⁾ — ce am mai bun. — *Nota trad.*

⁹⁾ — articol de fond. — *Nota trad.*

bate joc în unul din ultimele lui numere de „Military Editor of the «Tribune»”¹⁾, care i-a trasat lui Omer-paşa un plan de campanie şi acum, pentru că acesta n-a fost înfăptuit, protestează şi pretinde că la mijloc e o trădare.

„Palmerston in three epochs by Washington Wilks”. Această carte cuprinde două părţi. În prima, Washington Wilks copiază în modul cel mai neruşinat şi mai prostesc articolele mele din „Tribune”²⁾. În a doua, el lungeste şi completează, recurgînd la „cărţile albastre”, capitolul despre Ungaria din „Progress of Russia”⁴⁶¹ a lui Urquhart. Oricît de jalnică este această cîrpăceală şi oricît trădează ea totala ignoranţă a individului, adevărată ignoranţă de plagiator, datorită ei s-a fofilat el la mitingurile de la Londra, se bucură de protecţia lui Urquhart şi a clicii lui şi trece la Londra drept „public character”³⁾.

Impresia că miniştrii „au trădat” începe să-şi facă loc printre filistinii de aici, şi dacă indivizii se vor hazarda să joace acelaşi joc ca şi în 1840 şi 1846⁴⁶², de astă dată li se va da peste bot.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipăreşte după manuscris
Tradus din limba germană

154

Marx către Engels⁴⁶³ la Manchester

19 aprilie 1854

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Frederic,

Din alăturata scrisoare de la Cluss ai să vezi, pe de o parte, admiraţia d-lui Schimmelpfennig pentru articolele tale militare, care îmi sînt atribuite mie, pe de altă parte obiecţiile lui critice subtile.

¹⁾ — „redactorul rubricii militare a lui «Tribune»”. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston”. (Vezi K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 9, Bucureşti, Editura politică, 1959, p. 365—435. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ — „figură proeminentă a vieţii publice”. — *Nota trad.*

Dacă comunicatul de azi (din „*Times*”) al lui Goroeakov și cel din „*Albina nordului*” despre manevrele de pe coasta circasiană¹⁾ îți vor oferi prilejul de a-mi face o letter¹⁾ pentru „*Tribune*”, atunci poți să scrii câteva rânduri anonime ca răspuns la părerea lui Schimmelpfennig], care, de altfel, este foarte apreciată.

Ce înseamnă încetarea subită a atacurilor lui „*Times*” (quant à la guerre²⁾) împotriva guvernului ?

Din extrasele de ziare americane vei vedea — ceea ce mi s-a confirmat ieri pe cale privată — că de 6 luni „Comitetul Central” are la dispoziție sume importante de bani. Din corespondența lui Karger — unealta lui Ledru [-Rollin] — din „*Pionier*” îți vei da seama de iluziile pe care și le face Ledru [-Rollin] și împreună cu el întreaga emigrație ortodoxă despre importanța și perspectivele aceluiasi Ledru [-Rollin]. Partenerii germani s-au înțeles cu el ca de îndată ce va ajunge han al Franței să trimită în Germania o armată franceză, însă sub comandă germană : Ruge-Blind-Goegg.

Anexez și o hartă a Constantinopolului, care, poate, te va interesa.

Schiŷy a plecat la Paris cu aprobarea autorităților. „Firma” va fi reprezentată de el acolo, iar de Cornelius aici.

Bangya este la Erzerum, bineînțeles cu grad de colonel, se numește Mehmed Bey, s-a lăsat circumcis și a aderat la Coran. Poate că a fost detașat ca spion pe lângă generalul Guyon.

Vremea este afurisit de frumoasă. Păcat că nu ne putem bucura mai mult de ea.

Conform scrisorii primite ieri din Trier, Edgar³⁾ va veni din Texas la Londra și în Germania pentru o vizită de șase luni.

Al tău

K. M

Văd că scrisoarea devine prea voluminoasă, așa că îți voi trimite extrasele din ziare abia cu următoarea mea scrisoare.

Publicat pentru prima oară în
întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — corespondență. — *Nota trad.*

²⁾ — în ceea ce privește războiul. — *Nota trad.*

³⁾ Edgar von Westphalen. — *Nota red.*

155

Engels către Marx ⁴⁶⁵
la Londra

Manchester, 20 aprilie 1854

Dragă Marx,

Povestea cu „Daily News” e pe dric și am motive să bănuiesc că indiscreția d-lui Pieper mi-a jucat o festă, pe care n-am să i-o iert așa curînd. Chestiunea era all right ¹⁾, urma să stabilim doar onorariul, articolul ²⁾ *meu era deja cules*, am șpalturile în buzunar. Acum o săptămînă, miercuri, le-am scris indivizilor că aș lucra pentru ei în condițiile lor obișnuite și, în sfîrșit, azi vine răspunsul, foarte politicos, că articolele ar fi too professional ³⁾ și că, cu toată bunăvoința nu le pot folosi; în încheiere se oferă să-mi plătească pentru osteneală 2,2 l.st. și-mi dau sfatul prietenesc să mă adresez unui ziar militar. Bineînțeles că voi refuza și una și alta.

Nu pot să găsesc decît o singură explicație pentru această purtare ciudată. Pieper, judecînd după o scrisoare stupidă pe care mi-a scris-o săptămîna trecută, era la curent cu toată povestea, a trimbițat-o probabil, așa că a ajuns pe cunoscuta cale telegrafică a birfei emigranților la urechile lui Kinkel sau ale altui porc de ciine german în relații cu „Daily News”, și atunci, desigur, nimic nu a fost mai ușor decît să-l prezinte pe military man ⁴⁾ Engels ca pe un simplu fost voluntar cu termen redus, ca pe un comunist de profesie conștopist, și totul s-a dus. Politețea refuzului nu mă vizează, firește, pe mine, ci pe Watts. Scrisoarea este redactată în termeni care mi-ar îngădui să mă mai prezint o dată acolo, însă numai pentru a mă vedea trecut în rîndurile penny-a-liners ⁵⁾.

Mi-ai face un mare serviciu dacă ai dibui cine a trîncănit; elogiile d-lui Schimmelpfennig ⁶⁾ sînt, desigur, o slabă set off ⁷⁾ pentru acest eșec.

¹⁾ — perfectată. — *Nota trad.*

²⁾ *F. Engels. „Fortăreața Kronstadt”.* (Vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 673—679. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — prea tehnice. — *Nota trad.*

⁴⁾ — specialistul militar. — *Nota trad.*

⁵⁾ — scribilor plătiți cu rîndul. — *Nota trad.*

⁶⁾ Vezi volumul de față, p. 301—302. — *Nota red.*

⁷⁾ — compensație. — *Nota trad.*

Pe lângă asta, nehotărîrea indivizilor de la „Daily News“ a avut ca urmare faptul că o parte din izvoarele mele a devenit între timp cunoscută prin intermediul presei germane. La Moltke ⁴⁶⁶ care mi-a fost atît de folositor, aproape că nu mai pot recurge de loc și la fel se va întîmpla peste două săptămîni cu toți ceilalți ; să mai risc încă o dată cinci lire on speculation ¹⁾ pentru această porcărie, nici nu-mi trece prin gînd.

Am mare chef să termin articolele despre forțele armate ruse și să le trimit ziarului „Times“. Dacă apar acolo, va fi un blam pentru „Daily News“. Dar un al doilea eșec ar avea urmări nefaste, căci în acest caz ar fi un blam pentru mine. Afurisită treabă că nu sînt la Londra, atunci totul ar fi foarte simplu. Care e părerea ta ? Comunică-mi-o imediat.

Despre celelalte chestiuni am să-ți scriu peste cîteva zile. Nu pot să-ți trimit articolul despre buletinul ⁴⁶⁷ rus înainte de plecarea viitoare a curse, pentru că trebuie să-l pregătesc temeinic cu harta în mînă, altfel ne alegem și aici cu un blam.

Cel puțin dacă ai scoate mai mulți bani de la „Tribune“, aș da dracului toată păcătoasa de presă engleză, în coloanele căreia, din pricina canalelor germane care au știut să cîștige încrederea tîmpitilor de redactori, nu mai pot să apară nici cele mai bune articole și ți-aș trimite în fiecare săptămîină unul sau două articole pentru „Tribune“. Dar ca amîndoi să ne tocim degetele pentru 200 de lire, c'est trop fort ²⁾.

Scrie-mi imediat ce părere ai despre toată tărășenia asta, care m-a enervat îngrozitor, căci a reieșit că nu ne putem baza pe nimeni din toată banda, ci doar noi doi, unul pe celălalt.

Steffen și Dronke au fost aici de paște. Dronke și-a însușit fanfaronada dezgustătoare a comis-voiajorului și nu mi-a plăcut de loc ; individul devine un adevărat pierde-vară.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară în
întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — la întîmplare. — *Nota trad.*

²⁾ — asta-i prea de tot. — *Nota trad.*

156

Engels către Marx la Londra

[Manchester, aprox. la 21 aprilie 1854]

Dragă Marx,

Chiar acum am cumpărat broșurile lui Monsieur Schimмельpfennig ⁴⁶⁸ — dacă vrei o critică asupra lor pentru „Tribune”, atunci scrie-mi imediat. Luni primești articolul despre trecerea Dunării, în caz că nu survine nimic mai important.

Îl crezi pe Blind capabil să-mi fi jucat o festă ¹⁾ la „Daily News” ? Individul are, dacă nu mă înșel, relații la ziar. Timpenia pe care Monsieur Herzen o publică în numărul de azi al acestui ziar dovedește același lucru. Mai există la Londra vreun ofițer german care ar fi putut încheia un tîrg cu acest ziar ?

Înainte de a mă adresa altui ziar, îmi voi mai procura totuși ceva material. Se vor pierde astfel 3 săptămîni. N'importe ²⁾ dacă am material bun, șansele sînt mai mari și în definitiv materialul tot o să ne folosească pentru „Tribune”.

De n-aș fi atît de strîmtozat cu banii, te-aș invita să vii încoace. Deocamdată însă nu se poate și, afară de asta, mai întîi trebuie să închiriez iarăși o locuință particulară. Intenționez, dacă aș fi intrat în relații cu „D[aily] N[ews]”, să vin de rusalii la L[ondra], dar acum călătoria n-ar mai avea sens. N-are a face, poate vin totuși.

Din cauza războiului, a numeroaselor cărți cu caracter militar pe care am fost nevoit să le tocesc pentru documentare și a diferitelor chefuri etc. am rămas foarte mult în urmă la birou și, pe lîngă asta, tocmai pentru că mereu mă frămîntau alte povești, am făcut o grămadă de gafe, care s-au soldat toate cu marfă refuzată și alte neplăceri. Așadar, din motive bine întemeiate trebuie să rezolv toate restanțele, cu atît mai mult cu cît bătrînul vine peste 3 luni ; totodată am neglijat în mod reprobabil corespondența cu el și încă nu i-am trimis o serie de lucruri pe care ar fi trebuit să le primească în urmă cu 6 luni. Toate acestea trebuie acum recuperate și îmi dau multă bătaie de cap. Totuși, dacă voi trudi din greu vreo două săptămîni la birou, cred că o voi scoate la capăt.

Trimite extrasele din ziar, pentru că scrisoarea lui Cluss nu poate fi înțeleasă fără ele.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 303—304. — *Nota red.*

²⁾ — Nu are importanță. — *Nota trad.*

Bangya va trimite din Erzerum rușilor rapoarte frumoase. Tare aș vrea ca prusacii să se urnească în sfârșit și să declare război Angliei; atunci s-ar isca o dandana și bătrînul n-ar mai veni încoace. L-am neglijat îngrozitor, iar capitolul bani va fi în orice caz un motiv de ceartă.

Alăturat îți trimit șpalturile articolului¹⁾ destinat lui „D[aily] N[ews]”, înapoiază-mi-le curînd. Îmi pare foarte bine că am aceste șpalturi, căci în felul acesta indivizii nu vor mai putea să se împăuneze.

Apropo. Nu se găsește cumva de vînzare la Londra, la vreun individ oarecare, „Descrierea acțiunilor militare ale trupelor ruse împotriva rebelilor unguri din 1849” — (tipărit în 1851) ? Eu am comandat această carte, dar o primesc abia după 3 săptămîni. Dacă aș avea-o, aș putea să iau *imediat* legătura cu „Times”. Costă 1½ taleri, așa că n-ar fi cine știe ce pagubă dacă aș cumpăra două exemplare.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

157

Marx către Engels la Manchester

[Londra], 22 aprilie 1854
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic,

Pieper nu este în nici un caz vinovat de pățaniile tale cu „Daily News”, pentru că de o jumătate de an el nu mai are absolut nici un contact cu emigranții. Blind is connected with the²⁾ „Advertiser”, nu cu „D[aily] N[ews]”. Clica lui Herzen, Crapulinski Worcell³⁾,

¹⁾ F. Engels. „Fortăreața Kronstadt”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 673—675. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — este în relații cu. — Nota trad.

³⁾ Marx îi dă în ironie lui Worcell numele personajului din poezia satirică a lui Heine „Doi cavaleri”. — Nota red.

ticăloșul de Golovin — sînt precis în legătură cu „D[aily] N[ews]” după ce, la intervenția lui Urquhart, au fost dați afară de la „Advertiser”. D-l O. von Wenckstern a trecut de la „Times” la „D[aily] N[ews]”, dar nu mai e la Londra, pentru că judiciosul ziar l-a trimis ca *military commissioner*¹⁾ la Omer-pașa. Acest mișel care face pe literatul! E posibil și chiar probabil ca individul să fi introdus acolo și pe alți ticăloși germani. Dar principala mea bănuială cade asupra rușilor. „D[aily] N[ews]” este atît de wisely managed²⁾, încît, după cum reiese din ultimul raport cu privire la taxa de timbru pe ziare, tirajul lui a scăzut catastrofal și, în ordinea importanței, vine după „Herald”.

Sînt de părere să trimiți imediat articolul³⁾, așa cum e, ziarului „Times”, fără a mai aștepta vreun alt material (am să mă interesez dacă poate fi găsit aici „Reportajul despre operațiile de război”) ⁴⁾. Săptămîna viitoare ziarul încă va mai duce lipsă de material, deoarece vacanța parlamentului se termină abia la 1 mai, deși nominal ea ia sfîrșit la 27 aprilie. Prin urmare, acum orice material îi e binevenit, și intrucît redactorii lui au mult mai mult discernămint literar și politic decît cîrpacii de la „D[aily] N[ews]” și ar fi gata să accepte chiar și din partea diavolului un articol interesant, sînt convins că ei îl vor tipări imediat. Astfel îți vei lua totodată revanșa față de această fițuică. În cazul cînd încercarea la „Times” ar da însă greș — lucru de care mă îndoiesc —, atunci 1) poți să fii sigur că nimeni nu va afla nimic, pentru că nu voi spune nimănui nimic; 2) îți rămîne posibilitatea de a publica în reviste. În sfîrșit, te sfătuiesc încă o dată să nu aștepti ci să trimiți acest *prim articol, absolut neschimbat*, lui „Times”.

În ceea ce-l privește pe Schimmelpfennig⁵⁾, cred că e o cinste prea mare pentru el să fie obiectul unui articol în „Tribune”. Într-una din scrisorile tale particulare, ai putea să-mi comunici unele date despre el, pe care să i le transmit, la rîndul meu, lui Cluss pentru un articol în „Reform”.

În ultimul timp, „Tribune” și-a însușit iarăși toate articolele mele ca leader⁶⁾, iar numele meu apare numai sub cele fără importanță. Astfel, de pildă, și-a însușit o expunere amănunțită

1) — corespondent de război. — *Nota trad.*

2) — înțelept condus. — *Nota trad.*

3) *F. Engels. „Fortăreața Kronstadt”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 673—679. — Nota trad. I. — Nota red.*

4) „Descrierea acțiunilor militare ale trupelor rusești împotriva rebelilor unguri din 1849”. — *Nota red.*

5) Vezi volumul de față, p. 304. — *Nota red.*

6) — articol de fond. — *Nota trad.*

asupra situației finanțelor austriece¹⁾, articolul despre răzcoala din Grecia²⁾ etc. Apoi lăudăroșenia, devenită „legală”, cu articolele tale militare. Sint ferm hotărât — imediat ce sosește răspunsul lui Dana la ultima mea somație — să cer mărirea onorariului, referindu-mă în special la cheltuielile cauzate de articolele militare. Ce părere ai? Indivizii ar trebui să plătească cel puțin 3 l.st. pentru un articol. Ei cheltuiesc 500 l.st. pentru a-l trimite în India pe Taylor, care le furnizează articole mai proaste și mai puține de acolo — de fapt ce ar putea cunoaște în cursul unei raite printr-o asemenea țară — decît eu de aici despre același subiect. Cu 3 l.st. de articol aș putea, în sfîrșit, să scap de mizerie.

Se petrec lucruri ciudate cu Urquhart, pe care, nota bene, nu l-am mai întîlnit la Londra de la prima noastră entrevue³⁾. Guvernamentalul „Globe” a publicat Saturday furious onslaught on him⁴⁾, în care, printre altele, se spune că el recrutează din cînd în cînd pe cite unul și-l convertește, dar nu pentru multă vreme.

„Where is Mr. Anstey? Where Mr. Monteith etc. and where that Goliath of the new revolution, Mr. Marx?” „All these Gentlemen have seen the folly of their ways, and returned to the habits of good society”⁵⁾.

În numărul de joi al lui „M[orning] A[dvertiser]”, „An Urquhartite”⁶⁾ declară însă că :

„if continuing to pose implicit confidence in Mr. Urquhart's views be proof of folly these individuals have certainly not recovered their reason, and also must still be without the pale of good society”⁷⁾ și apoi în mod special : „Mr. Marx, however, I am happy to say, is as energetic and valuable supporter as ever of Mr. Urquhart's”⁸⁾.

Pină acum n-am întreprins nimic în această direcție, ci mai aștept încă. Se va găsi prilejul pentru a-l dezavua pe d-l Urquhart].

¹⁾ K. Marx. „Falimentul Austriei”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 108—115. — Nota trad.) — Nota red.

²⁾ K. Marx. „Răzcoala din Grecia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 139—141. — Nota trad.) — Nota red.

³⁾ — întvedere. — Nota trad. (Vezi volumul de față, p. 288. — Nota red.)

⁴⁾ — simbătă un atac furios împotriva lui. — Nota trad.

⁵⁾ — „Unde este d-l Anstey? Unde este d-l Monteith etc. și unde se află acel Goliat al noii revoluții, d-le Marx?” „Toți acești domni și-au dat seama de nebunia lor și s-au reîntors la obiceiurile societății bune”. — Nota trad.

⁶⁾ — „Un urquhartist”. — Nota trad.

⁷⁾ — „dacă este o dovadă de nebunie să continui să acorzi credit concepției d-lui Urquhart, atunci, desigur, acestor persoane nu le-a venit mîntea la cap și ele trebuie să mai rămînă în afara societății bune”. — Nota trad.

⁸⁾ — „D-l Marx însă — și sint fericit să pot spune acest lucru — este și în prezent un partizan energetic și valoros al d-lui Urquhart”. — Nota trad.

Găsesc însă că nerușinarea este cu atât mai mare cu cât el știe și i-am declarat că părerile noastre nu coincid *în nici o privință*, cu excepția unui singur punct, Palmerston, în care *el* nu m-a influențat de loc. Mais il faut attendre ¹⁾. Aici se ivește o complicație. Există un urquhartist foarte stupid, pe nume Marx ²⁾, la care nu se referă „Globe”. Dacă-l dezavuez în mod public pe U[rquhart], el va spune că nu s-a referit la mine, ci la celălalt M[arx]. De altfel rezultă din „Globe” că d-l Palmerston mi-a acordat cea mai mare atenție.

Pieper devine pe zi ce trece mai mulțumit de sine și mai anost. Tot zîmbind a căpătat mai multe încrețituri pe față decît prezintă sinuozități harta celor două Indii. Bătrîn Malvoglio ³⁾. Jennychen nu-l mai numește altfel decît Knabe Wunderhold, din Wunterhorn ⁴⁾. Rîndul viitor am să-ți comunic cîteva amănunte amuzante despre „Wunderhold”, care, după cum reiese din scrisorile surorii lui, își inchipuie că este Byron și Leibniz într-o singură persoană.

Salut.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și engleză

158

Engels către Marx la Londra

[Manchester, aprox. la 24 aprilie 1854]

Dragă Marx,

Îmi este absolut imposibil să scriu articolele pentru „Times” pînă cînd nu voi avea mai mult material, adică peste una sau două săptămîni, dar atunci le termin repede.

¹⁾ — Trebuie însă să aștept. — *Nota trad.*

²⁾ Francisc Marx. — *Nota red.*

³⁾ Personaj din comedia lui Shakespeare „A douăsprezecea noapte”. — *Nota red.*

⁴⁾ Personaj dintr-o poezie cuprinsă în culegerea de cîntece populare „Des Knaben Wunderhorn” („Cornul fermecat al băiatului”), prelucrate și publicate de A. Arnim și K. Brentano în 1805—1808. — *Nota red.*

În legătură cu Sch[immelpfennig] ¹⁾ scriu ceva împreună cu Heise, care trebuie însă astfel întocmit, încît individul să nu poată răspunde nimic, adică să fie foarte precis, altminteri e preferabil să ne abținem.

Trebuie să facem ceva pentru Heise, situația asta nu se mai poate prelungi mult timp. I-am scris deci astăzi lui Cluss ⁴⁶⁹ să-mi comunice dacă nu-l poate plasa pe Heise la un ziar anglo-american — individul scrie destul de bine în engleză — și, în al doilea rînd, dacă „Reform“ îi poate plăti. Dar atît una cît și alta, cu condiția să nu-l prejudiciem prin aceasta pe Eccarius, care are totuși prioritate. I-am scris lui Cl[uss] că dacă există cumva impedimente de acest fel, tu îi vei trimite instrucțiuni cu următorul vapor de marți. Totodată i-am anunțat lui Cluss articolul în legătură cu Schimmelpf[ennig] pentru a preîntîmpina vreo prostie la New York.

Astăzi nu pot să scriu mai mult.

Al tău

F. E.

Kossuth — foarte frumos! ⁴⁷⁰

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusa, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

159

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 29 aprilie 1854
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Cu cîteva zile înaintea plecării lui Heise de aici am avut, în prezența altor persoane, o altercație cu el în legătură cu „Cavalerul nobilei conștiințe“, în cursul căreia s-a manifestat ca adept statornic (în taină) al cavalerului ²⁾ și, at least ³⁾, ne-a atacat cu vehemență, situîndu-se pe o poziție independentă. Scena a degenerat într-un mare scandal. Am găsit că e inutil să-ți scriu despre

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 304. — *Nota red.*

²⁾ Willich. — *Nota red.*

³⁾ — și în cele din urmă. — *Nota trad.*

aceasta pentru că 1) tu însuși îl cunoști îndeajuns pe H[eise], 2) el mi-a scris rugându-mă umil să-i dau o recomandare pentru tine și n-am vrut să-i dau o scrisoare — în genul „scrisorii Urie”⁴⁷¹.

Poate că omul a trecut cu totul de partea noastră, deși nu mi se pare o dovadă faptul că la nevoie se agață de noi. În orice caz găsesc că e de dorit să nu intri în relații prea strânse cu Heise, să-ți temperezi încrederea în el și mai ales să nu scrii nimic împreună cu acest june. Înainte de a i se permite așa ceva și de a face publicul să creadă că e de-al nostru, more proofs of his sincerity are wanted¹⁾. Am avut experiențe prea triste pentru a nu deveni prudenți și, tant soit peu²⁾ neîncrezători.

Anexez o scrisoare cu extrase din partea lui Cluss.

Imandt îmi spune că, după cum i-a comunicat Blanc, i-ai scris acestuia că ai de gând să ne vizitezi. E adevărat ?

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă. 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

160 Engels către Marx⁴⁷² la Londra

Manchester, 1 mai 1854

Dragă Marx,

Povestea cu Heise este oarecum neplăcută. Ar fi trebuit, în orice caz, să-mi comunicai că individul a avut o atitudine dubioasă în chestiuni de partid. De aceea nu am putut decît să presupun că, în calitatea lui de prozelit, este perfectly safe³⁾. Îl mai văzusem înainte, dar numai cîteva zile, în Palatinat, l-am găsit la Londra în cercul intim, unde se părea că tu îl preferi în mod deosebit pe el și pe Meyer, așa că n-am putut trage altă concluzie decît că individul s-a pocăit încă la Londra, și-a făcut noviciatul și a primit

¹⁾ — sînt necesare mai multe dovezi de sinceritate din partea lui. — *Nota trad.*

²⁾ — un pic. — *Nota trad.*

³⁾ — absolut de încredere. — *Nota trad.*

binecuvîntarea. În acest sens l-am tratat pînă acum și, cum nu avea nici o treabă și în genere este un om vesel, am hoinărit cu el mai mult decît cu oricare altul, ba chiar, fiindcă filistinii au aflat de legătura mea cu Mary ¹⁾ și trebuia să pun capăt acestei povești, am închiriat o locuință next door to him ²⁾, dar nu m-am mutat încă. Toate acestea se pot acum cu greu îndrepta și nu văd decît o singură ieșire: din cele ce-mi scrii rezultă că i-ai dat o scrisoare pentru mine. *Această scrisoare nu am primit-o niciodată* ³⁾. Răspunde-mi imediat, ca să-l pot interpela.

Articolul despre Schimmelpf[ennig] l-am scris împreună cu Heise ⁴⁾ din două motive: 1. pentru că am vrut să-l pun la punct pe individ fără a lăsa impresia că eu lucrez la „Reform”; 2. pentru că H[eise] trebuia neapărat să capete ceva de lucru și să termine cu trîndăvia. Articolul este foarte bun, doar alterat pe ici, pe colo de stilul lui Heise, însă d-l Schimmelpf[ennig] este luat în tărbacă de-i merg fulgii. Lui H[eise] toată această poveste nu-i poate fi de nici un folos, pentru că nu va putea să scrie vreodată un alt articol de acest fel, în schimb i-a impus foarte mult cu acest prilej maniera sigură și bine „documentată” în care lucrăm noi. Totuși nici asta nu s-ar fi întîmplat dacă eram inițiat și, în orice caz, individul m-ar fi costat mai puțini bani, dar așa îl am pe cap și sînt au bout du compte ⁴⁾, mai mult sau mai puțin răspunzător de sumele pe care le datorează pentru chirie etc.

În ceea ce privește călătoria mea la Londra, perspectivele sînt sumbre. Am mult prea mult de lucru la birou pentru a putea lesne absentă; aveam intenția, e drept, să vin dacă reușea combinația cu „D[aily] N[ews]” pentru a o perfecta verbal. Acum nu mai există acest motiv și cum o asemenea călătorie m-ar costa totuși vreo 7—8 l.st., de care nu mă pot dispensa ușor, cu atît mai mult cu cît n-aș putea să rămîn acolo decît maximum 3—4 zile, caut să mi-o scot din cap.

Conformîndu-mă scrisorii lui Cluss, pe care ți-o înapoiez, am să trimit articolul despre Sch[immelpfennig] lui Cluss pentru a-l folosi în funcție de împrejurări; dacă Cluss are relații cu Sch[immelpfennig], articolul îi va servi cel puțin pentru a-l lămuri asupra lui Sch[immelpfennig], determinîndu-l să nu intre în relații prea strînse cu el. În lupta corp la corp, îl prefer totuși pe Willich, nu pe deșteptul de Sch[immelpfennig], la care într-adevăr nu găsești nimic altceva decît vanitate și aroganță și a cărui întregă erudiție

¹⁾ Mary Burns. — *Nota red.*

²⁾ — în imediata lui apropiere. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 310—311, 314. — *Nota red.*

⁴⁾ — la urma urmelor. — *Nota trad.*

este spicuită din câteva manuale și compendii dintre cele mai ieftine.

Pentru următorul vapor, de vineri, îți voi scrie încă un articol militar sau vreun articol despre problema turcă. E timpul să venim asupra primelor noastre articole pe această temă¹⁾ și din punct de vedere politic; evenimentele au confirmat și aici în mod strălucit aprecierile noastre. Dirzenia răscoalei din Grecia⁴⁷⁴ și dificultățile evidente ale turcilor în Bulgaria dovedesc après tout²⁾ că populația creștină începe să se agite și că imperiul turcilor merge rapid spre pieire. Pe de altă parte, marea slăbiciune a turcilor este un indiciu că, așa cum s-a mai întâmplat și înainte, în timpul iernii armata lor a fugit în mare parte acasă și că toate reformele nu au fost în stare să le inoculeze acestor indivizi spiritul soldatului european. Cît despre cele întimplate la Odesa⁴⁷⁵, trebuie să avem mai întii știri mai precise, pînă acum prea se contrazic toate. Lupus spumegă împotriva aliaților pentru că nu-i snopesc pe ruși ad majorem gloriam Aberdeeni et Bonaparti³⁾. El și cu Heise se întrec acum să-i intimideze pe filistini printr-o contrazicere totală și o grosolanie extremă. Unul din ei sau ambii vor mînca într-una din zile bătaie; ieri era cît pe ce să se întimplă așa ceva, și atunci am început deodată să vorbesc în dialectul din Lancashire, ceea ce i-a făcut pe filistini să ridă și astfel a fost posibilă o retragere onorabilă.

De altfel H[eise] nu va deveni niciodată periculos, capacitatea sa literară este mult inferioară celei a micului Dronke, specialitatea sa este trîndăvia, cunoștințe nu are de fel, ci numai o mare tendință de a-și însuși din toate doar primele noțiuni. Cu mari eforturi a reușit să-și însușească alfabetul rus, dar de atunci l-a uitat din nou.

Sûr ce que Dieu l'ait en sa sainte garde, habeat sibi!⁴⁾

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în întregime în: K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germana

¹⁾ K. Marx și F. Engels. „Politica britanică. — Disraeli. — Emigranții. — Mazzini la Londra. — Turcia”, „Adevăratul punct litigios în Turcia”, „Problema turcă”, „Care va fi soarta Turciei europene?” (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 3—18, 23—28, 33—38. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — la urma urmei. — *Nota trad.*

³⁾ — spre marea glorie a lui Aberdeen și Bonaparte. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Și dacă d-zeu îl are în sfînta sa pază, fie! — *Nota trad.*

161

Marx către Engels ⁴⁷⁶
la Manchester[Londra] 3 mai 1854
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic,

Prin expresia „scrisoare à la Urie” ¹⁾ am provocat o neînțelegere. Nu i-am dat lui Heise, care nici nu și-a luat rămas bun de la mine, de altfel era și prea beat pentru a o face, *nici o scrisoare*. El mi-a scris din tirgușorul unde locuia în apropiere de Manchester, rugându-mă să-i dau o recomandatie pentru acolo. În acest sens aș fi considerat orice referință asupra lui o „scrisoare à la Urie”, deși e cam „îndrăzneată” folosirea în cazul de față a acestei expresii. Poate că la Manchester s-a lecut de marea lui slăbiciune de a-și da aere de „great man”, „independent” și „malcontent” ²⁾ față de Imandt și Schily. Firește, acum nu-ți rămîne decît să fii diplomat cu el și să-l determini să-și găsească cu timpul o ocupație. De cînd e în Anglia, a trăit întotdeauna pe spinarea altora și ori de cîte ori i se oferea o posibilitate de cîștig renunța repede la ea. Acum, cînd dispune de mult timp liber, ar trebui cel puțin să scrie regulat pentru „Reform”, care, de altfel, încă nu i-a plătit nici lui Eccarius vreun farthing, pînă acum. De altfel, dacă „Reform” ar fi sprijinită acum, în curînd ar fi în stare să plătească.

Văd că articolele tale „militare” — „retreat of the R[ussians] from Calafat” și pozițiile din Dobrudscha ³⁾ — se confirmă în chip strălucit. Bombardamentul de la Odesa a fost, după cum se pare, provocat de ruși. Dacă englezii nu debarcă acolo trupe terestre, mi se pare că nu se rezolvă mare lucru, în afară de liniștirea cetățeanului de aici, care, în măsura în care războiul se manifestă sub formă de impozite și împrumuturi, începe să devină furios din cauza inactivității flotelor aliate, și, perhaps ⁴⁾, Nicolaie a avut nevoie de o asemenea demonstrație pentru a-și condimenta apelul „către poporul său” ⁴⁷⁷. În privința înțelegerii guvernului de aici cu Petersburgul nu mai încap acum nici o îndoială, după ce s-a

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 310—311. — *Nota red.*²⁾ — „mare om”, „independent” și „nemulțumit”. — *Nota trad.*³⁾ — Dobrogea. — *Nota trad. F. Engels.* „Retragerea rușilor de la Calafat” și „Situația armatelor în Turcia”. (Vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 142—147; 206—209. — *Nota trad.*) — *Nota red.*⁴⁾ — probabil. — *Nota trad.*

aflat că din „secret correspondence” a fost sustras un document prin care Aberdeen (în 1844) accepta propunerile Rusiei. Încă de la falsificarea datelor și semnăturilor din „Memorandum” la care a făcut aluzie fostul ministru de externe¹⁾ al torylor în Camera lorzilor, am avut impresia că acesta este substratul. Din „Declarations in Council²⁾” cu privire la vasele neutre și în special la cele rusești îți poți da seama că acești indivizi își pun și acum de acord cu Rusia manevrele lor, cu toate că „*Journal de St. Pétersbourg*” îi blamează pentru „*fausse position*”³⁾. În același timp apar „declarații” asemănătoare la St. Petersburg, almost couched in the same terms⁴⁾. Asta nu e întâmplător. Există însă un element pe care nu l-au pus la socoteală — Bonaparte. Oricum ar fi acesta, el înțelege că îi este în joc viața și, ca escroc de profesie, nu va îngădui să fie tratat ca poor⁵⁾ Ludovic-Filip în 1839 și 1840⁴⁷⁸. Când citești documentele secrete din 1830—1848, nu mai ai nici o îndoială că Anglia l-a detronat pe L[udovic]-F[ilip] și că demnul „National”, în pofida și din cauza furibunde sale anglofobii, a fost, inconștient, tocmai unul dintre principalele instrumente ale politicii engleze.

„Tribune”, după cum știi, își face un titlu de glorie din faptul că apără creștinismul. Cu atât mai mult mă amuză că indivizii au publicat ca leader⁶⁾ un articol de-al meu în care reproșul principal pe care îl aduc turcilor este acela de a fi conservat creștinismul⁷⁾, firește, nu așa pe șleau spus. Indeed⁸⁾, turcii ar trebui să piară chiar și numai pentru că au permis teocrației bizantine să se dezvolte într-o formă care nu le-a trecut vreodată prin minte nici măcar împăraților greci. De fapt, nu mai există decât două popoare religioase, turcii și populația greco-slavă din Turcia. Ambele trebuie să piară, ultima, cel puțin, o dată cu organizarea clericală a societății, care s-a consolidat sub stăpânirea turcilor. Am mai trimis „Tribunei” și o poveste scandaloasă în legătură cu „sfântul mormânt” și „protectoratul” din Turcia⁹⁾, în care indivizii nu

¹⁾ Malmesbury. — *Nota red.*

²⁾ — „Declarațiile făcute în Consiliu”. — *Nota trad.*

³⁾ — „*poziție duplicitară*”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — redactate aproape în aceiași termeni. — *Nota trad.*

⁵⁾ — sârmanul. — *Nota trad.*

⁶⁾ Articol de fond: K. Marx. „Răscoala din Grecia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 139—141. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁷⁾ K. Marx. „Răscoala din Grecia” (Ibid). — *Nota red.*

⁸⁾ — Într-adevăr. — *Nota trad.*

⁹⁾ K. Marx. „Declarația războiului”. — În legătură cu istoricul apariției problemei orientale”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 177—185. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

vor observa gluma răutăcioasă la adresa creștinismului ascunsă în spatele materialului istoric.

Aș fi foarte bucuros dacă mi-ai trimite ceva pentru „Tribune”, pentru că tocesc tot timpul istoria *noului* imperiu grec, pînă la regele Otton inclusiv, dar rezultatul îl voi putea expune abia peste două săptămîni, eventual într-o serie de articole. *Metaxas*, care a fost trimisul grec la Constantinopol și a conspirat acolo — „Presse” din Paris zugrăvește destul de bine această bangyanadă ruso-greacă —, a fost instrumentul principal al faimosului Capo d'Istria.

În timpul liber mă ocup acum de spaniolă. Am început cu Calderón, din al cărui „*Magico prodigioso*” — un Faust catolic — Goethe a folosit pentru Faust nu numai anumite pasaje, ci părți întregi din unele scene. Apoi — horribile dictu ¹⁾ — am citit în spaniolă, ceea ce mi-ar fi fost imposibil în franceză, „*Atala*” și „*René*” de Chateaubriand și cite ceva de Bernardin de St. Pierre. Acum sînt cufundat în „*Don Quijote*”. Cred că la început e mai multă nevoie de dicționar pentru spaniolă decît pentru italiană.

„*Archivio triennale delle cose d'Italia dall'avvenimento di Pio IX. all' abbandono di Venezia etc.*” mi-a căzut întimplător în mină. Este cea mai bună lucrare despre partidul revoluționar italian pe care am citit-o. Cuprinde o culegere de documente secrete și oficiale, de scrisori interceptate etc. Bine întocmită. Palmistone (cum pronunță Thiers numele lui Palmerston) este și aici un personaj principal. Acest individ a fost omniprezent cu intrigile sale și, în orice caz, a dus o viață foarte amuzantă.

Tot nu te-ai achitat de obligația de a scrie despre articolele militare ale d-lui Urquhart. Acest om poate fi bătut numai în domeniul științelor „pozitive”. Prin urmare, aici și în economia sa politică, unde platitudinea poate fi de asemenea demonstrată palpabil. Vale faveque ²⁾.

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — îngrozitor de spus. — *Nota trad.*

²⁾ — Ramii sanatos și nu mă da uitării. — *Nota trad.*

162

Marx către Engels
la Manchester[Londra] 6 mai 1854
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels,

Din păcate „despatch”-ul ¹⁾ a sosit ieri după ce se închisese poșta, așa că a fost imposibil, chiar contra obișnuitului șiling, să trimit scrisoarea la New York ⁴⁷⁹.

Polonezul Miskowsky — vide ²⁾ „Cavalerul nobilei conștiințe” — a avut un sfârșit tragic. Bietul om se află de mult timp într-o situație mizerabilă, nereușind niciodată să-și facă rost de banii necesari pentru călătoria la Constantinopol — as he was not one of the „minions” of the „Governor” ³⁾ — și astfel a decăzut, ajungând lumpenproletar în Whitechapel ⁴⁸⁰, căruia cei din Westend îi trimiteam from time to time ⁴⁾ un mic ajutor. Acum câteva zile le *peuvre diable* ⁵⁾ a *ars de viu* împreună cu alți 6 refugiați în baraca de lemn, în care locuiau împreună în Whitechapel. Să decazi, apoi să flămânzești și la urmă să arzi de viu e tot ce poți cere în această „cea mai bună dintre lumi” ⁶⁾.

Pentru că doctorul în înțelepciune universală, Wiss, a pornit în „Republik der Arbeiter” a furious onslaught ⁷⁾ împotriva „ideilor noastre corupte” și a „frivolității” noastre de oameni fără de principii ⁴⁸¹, am găsit cu cale să-i cer lui Edgar Bauer, cu care mă văd din cînd în cînd — întîlniri care se soldează întotdeauna cu o mahmureală cumplită —, unele lămuriri asupra acestei lumen mundi ⁸⁾, actualmente acționar al grajdului fericirii weitlingiene, și iată pe scurt ce am aflat.

D-l Wiss a sosit, pare-se, scurt timp după ce tu ți-ai terminat stagiul la Berlin ⁴⁸²; e un tînăr vanitos, cu o aversiune categorică față de știința „pozitivă”, din care cauză nu a reușit niciodată să-și ia doctoratul în medicină și a devenit un admirator fanatic al

¹⁾ — scrisoarea expres. — *Nota trad.*

²⁾ — vezi. — *Nota trad.*

³⁾ — pentru că nu se număra printre „favoriții” „conducătorului” (e vorba de Kossuth). — *Nota red.*

⁴⁾ — din cînd în cînd. — *Nota trad.*

⁵⁾ — bietul om. — *Nota trad.*

⁶⁾ *Voltaire*. „Candide” (expresia preferată a unuia dintre personaje, Pangloss). — *Nota red.*

⁷⁾ — un atac furibund. — *Nota trad.*

⁸⁾ — lumini a lumii. — *Nota trad.*

„înțelepciunii lumii” concentrate la Stehely⁴⁸³. Mai întâi brunerian¹⁾, apoi stimerian, a devenit în cele din urmă membru al societății „liberilor”⁴⁸⁴, a lui Edgar Bauer, s-a interesat foarte mult de emanciparea femeilor și a hotărât să devină „frivol”. Pentru punerea în practică a acestei intenții s-a încurcat cu gazda lui — o moașă. Moașa i-a făcut „frivolului” o soenă, a deplins pierderea „miciei ei Valahii”²⁾, iar Wiss, le bonhomme³⁾, i-a propus pînă una alta, ca o compensație pentru această pierdere, o căsătorie „liberă”. Moașa, deși aprecia foarte mult punga de bani a d-lui Wiss, nu disprețuia nici „punga naturală” a unui anumit muncitor, un mecanic vinjos, care locuia în aceeași casă. Dar și pentru asta marele Wiss a găsit o soluție, l-a lăsat pe muncitor să-și vadă de treabă, rezervîndu-și însă plăcerea de a-i înobilă produsul cu titlul de „Proudhon-Fourier Wiss”, iar cînd în societatea „liberilor” se pomenea de Proudhon, nu era vorba de cel de la Paris, ci de offspring-ul⁴⁾ mecanicului, botezat de Wiss. Pentru că d-l Wiss cheltuia mulți bani, nu învăța nimic și se lăuda cu căsătoria sa liberă, babacul lui a încetat să-l mai subvenționeze, așa că a ajuns să trăiască din literatură minoră à la Meyen și din avansurile pe care filantropii berlinezi i le dădeau în contul viitoarelor lui succese. A venit revoluția. Wiss a devenit orator de tribună, unul dintre vicepreședinții clubului democrat, de unde Edgar Bauer l-a dat afară. Apoi a ajuns colaborator la „Reform”, însă lumina talentului său era atît de slabă, încît nici chiar lui Ruge nu i-a fost greu s-o estompeze. Wiss, au bout du compte⁵⁾, a luat o „atitudine ironică” față de revoluție, s-a căsătorit civil și religios cu moașa lui, s-a împăcat cu babacul și a plecat ca o curcă plouată împreună cu moașa și Proudhon-Fourier Wiss în America, unde prosperă ca medic, filozof și membru al Communii⁴⁸⁵.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Adept al lui Bruno Bauer. — *Nota red.*

²⁾ Oltenia. — *Nota trad.*

³⁾ — prostănacul. — *Nota trad.*

⁴⁾ — vlăstarul. — *Nota trad.*

⁵⁾ — în cele din urmă. — *Nota trad.*

163
Engels către Marx ⁴⁸⁶
la Londra

Manchester, 9 mai 1854

Dragă Marx,

Nu înțeleg de ce ai primit ou întârziere articolul pentru „Tri-
b[une]” ¹⁾. Curierul, căruia i-am atras în mod special atenția, a dus
scrisoarea la poștă la 7 ¹/₄, o dată cu scrisorile de afaceri, care,
deși expediate simultan, au sosit la timp. Chiar dacă scrisoarea
pleca cu a doua poștă, tot trebuia să ajungă la tine cel mai târziu
la ora 2. Nu văd aici decât o dovadă a grijii d-lui Palmerston față
de tine. Deoarece între timp nu s-a adevărit povestea cu bătălia,
sper că nu ai expediat articolul.

În legătură cu articolele militare ale lui Urquhart am să-ți
scriu data viitoare. Despre acest subiect nu pot să fac, firește, decât
scurte note, de-a dreptul în limba engleză, în jurul cărora îți vei
broda articolul.

Pățaniile d-rului Wiss sînt edificatoare, și Cluss va avea, de-
sigur, grijă ca ele să ajungă unde trebuie.

În ceea ce-l privește pe bietul Miskowsky, Nobila con-
știință ²⁾ va putea spune, în sfîrșit, că totuși „a dispărut fără
urmă” ⁴⁸⁷. Cînd am citit despre această întimplare în ziarele
londoneze, m-am gîndit imediat că au fost, desigur, refugiați cei
care au ars acolo.

Pe Heise am să-l pun, pe cît posibil, la treabă, și îi va fi im-
posibil să se eschiveze, de îndată ce am să fiu ceva mai rezervat față
de el. Individul este acum la Bradford, unde l-a chemat picul ³⁾
în lipsa șefului său ⁴⁾ și de unde se va întoarce, fără îndoială,
beat turtă, așa că mai întîi va trebui să stea cîteva zile în caran-
tină, înainte de a fi în stare să facă ceva. Articolașul picului ⁴⁸⁸ m-a
amuzat foarte mult prin exactitatea cu care citează și reproduce
toate glumele consacrate ale lui „N[eue] Rh[einische] Z[eitung]”
despre Schleswig-Holstein, Belgia etc.

„Campania armatei și marinei din Schleswig-Holstein 1850”
de A. Lütgen, exmaior, este prima carte judicioasă și cuprinzătoare
despre episodul Willisen. Ea confirmă întru totul ceea ce deduse-

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 317. — *Nota red.*

²⁾ August Willich. — *Nota red.*

³⁾ Ernst Dronke. — *Nota red.*

⁴⁾ John Backup. — *Nota red.*

sem din studiile anterioare despre această campanie⁴⁸⁹. Planul inițial conceput de Monsieur Willisen era foarte bun, doar cam vast, atît de bun, încît pînă și încercarea tardivă de a reveni la el, într-o variantă ciuntită, i-a făcut pe danezi să se gîndească la o retragere, deși ei dispuneau de 36 000 de oameni împotriva a 26 000 de oameni și angajaseră deja în luptă aproape toate trupele lor, pe cînd cei din Schleswig-Holstein mai aveau însă cu siguranță $\frac{1}{3}$ din trupe în rezervă. Dar cînd Monsieur Willisen s-a văzut față în față cu dușmanul, și-a pierdut capul din cauza rapoartelor contradictorii și a propunerilor și mai confuze care i se făceau. Încă în noaptea dinaintea bătăliei, el și-a detașat propriile sale rezerve într-un punct situat în stînga, în care ele se aflau complet în afara cîmpului de luptă, împotriva unui dușman imaginar și a suspendat totodată ordinul de atac dat, în vederea căruia se dăduseră toate dispozițiile. Așadar, concentrarea rezervelor în stînga, unde nu se găsea nici un dușman, descoperirea centrului, asupra căruia a fost îndreptat atacul principal, dezorganizarea flancului drept care urma să dea contraatacul principal. Chiar și numai aceasta ajunge pentru a explica rezultatul, și totuși el ar fi învins dacă nu s-ar fi pripit și n-ar fi considerat totul pierdut încă la ora 8 dimineața. La ora 11 tot ar mai fi putut să învingă, dar spaima lui cînd a auzit că 2 batalioane daneze s-ar afla în spatele flancului său stîng (2 escadroane și 4 tunuri ar fi fost suficiente pentru a le zdrobi) a amintit celui care preconiza întoarcerea strategică, efectuată cu toată forța, principiul: „Cel ce întoarce, e el însuși întors” și atunci s-a hotărît s-o ia la fugă cît îl țineau picioarele. Teoreticianului i se opunea un slujbaș mărginit, un general¹⁾ încărunțit în postul de comandant — e drept, comandant mai ales în timp de pace —, care nu era răspunzător față de o locotenentă filistină moderată lipsită de putere, ci față de un rege²⁾ adevărat și un guvern adevărat și de aceea a rezistat cu mai multă tenacitate. De aceea a cîștigat bătălia; succesul repurtat de diviziile slabe din Schleswig-Holstein care au luptat împotriva danezilor, de două-trei ori mai puternici (după înseși comunicatele oficiale daneze), dovedește cu prisosință că cei 26 000 de soldați din Schleswig-Holstein au putut perfect să țină piept celor 36 000 de danezi. Cei din Schleswig-Holstein s-au bătut *excelent*, în pofida numeroșilor recruți care se găseau în rîndurile lor și în pofida zăpăcelii provocate de Willisen în toată armata prin noile sale ordine, date cu numai două săptămîni înainte de începerea campaniei și, în special, în pofida lipsei de cadre militare. Această

¹⁾ Gerhard Krogh. — *Nota red.*

²⁾ Frederic al VII-lea. — *Nota red.*

armată ar fi învins cu ușurință un număr de două ori mai mare de prusieni.

Aliații *au trebuit* să bombardeze Odesa din pricina insultei aduse steagului parlamentarului. Pagube prea mari, pare-se, nu au produs, iar prin faptul că nu au debarcat și nu au ocupat orașul au înregistrat mai curînd o înfrîngere decît o victorie. Cel mai mult mi-a plăcut trucul că s-ar fi „îndreptat spre Sevastopol”. De altfel, fiecare act al *rușilor* și încercare a unei *retaliation*¹⁾, cel puțin aparente, pe care o implică, face ca dirijarea războiului să scape tot mai mult din mîinile lui Aberdeen și ale lui Palmerston, războiul căpătînd totuși treptat un caracter mai activ. Bonaparte, oricum, va avea curînd nevoie de puțină glorie mai tangibilă, cu toate că credinciosul său Fridolin-Saint-Arnaud²⁾ este tocmai omul care să-l bage la apă. Dacă acest cavaler nu ar fi avut de refăcut o avere pe care, începînd din 1851, nu o dată a risipit-o, el n-ar fi plecat niciodată în Orient. Tocmai acest soi de oameni se pricep să ruineze cea mai bună armată prin contracte oneroase de furnituri și apoi s-o distrugă de-a binelea prin gafe militare. Mă aștept la rezultate foarte frumoase de pe urma campaniei acestui Bayard du-bas-empire³⁾.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

164

Marx către Engels⁴⁹⁰ la Manchester

22 mai 1854

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels,

A fost bine că n-ai venit simbătă. Boala mea, care durează de 14 zile, ajunsese la apogeu. Nu prea puteam vorbi și chiar și risul

¹⁾ — revanșe. — *Nota trad.*

²⁾ Saint-Arnaud este comparat aici, în mod ironic, cu Fridolin, personaj dintr-o baladă a lui Schiller. — *Nota red.*

³⁾ — cavaler fără frică și prihană al Imperiului roman de răsărit sau bizantin, în perioada de declin a acestuia (aluzie la cel de-al doilea imperiu din Franța). — *Nota trad.*

îmi provoca dureri din cauza unui abces mare între nas și gură, care, azi-dimineață cel puțin, s-a redus la dimensiuni foarte acceptabile. De asemenea, buzele — tare umflăte — au revenit aproape la proporțiile lor anterioare etc., pe scurt toate simptomele unei însănătoșiri grabnice. Numai diavolului îi doresc asemenea pacoste pe față timp de două săptămîni. N-a fost de loc vesel. În ultimele opt zile am fost nevoit să renunț complet la citit și fumat, iar astăzi îl aștept pe Freund ca să-mi spună dacă pot să fumez de probă iarăși o țigară.

Culmea ghinionului, toți trei copiii s-au îmbolnăvit de vineri (joi noaptea) de pojar, așa încît casa s-a transformat într-un ade-vărat spital.

Anexez scrisoarea lui Cluss. E regretabil că „Reform“ nu mai apare.

Mă bazez pe tine că în tot cursul acestei săptămîni vei lua asupra ta sarcina de a scrie articole pentru America, căci sînt încă absolut incapabil să le fac eu ; am pierdut deja 6 l. st. din cauza acestei porcării, lucru pe care îl resimt. Între timp aștept cîteva rînduri de la tine.

Scrisoarea alăturată, te rog să i-o arăți numai lui Lupus. Se pare că Heise are misiunea să te compromită la Manchester. Fii cu ochii în patru cînd e vorba de acest individ.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

165

Marx către Engels ⁴⁹¹ la Manchester

3 iunie 1854
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Frederic !

Acum, cînd sînt iarăși sănătos și copiii au părăsit cu toții patul, deși nu ies încă din casă, soția mea este foarte slăbită, probabil din cauza nopților de veghe și a îngrijirii bolnavilor, și, ceea

ce este mai rău, nu vrea să consulte medicul, ci își administrează singură medicamente, sub pretextul că doctoriile lui Freund au îmbolnăvit-o și mai mult acum doi ani, când a avut o indispoziție asemănătoare. Dacă nu-și revine, voi interveni în cele din urmă cu forța. De aceea, nu sînt în stare să-mi pregătesc corespondențele marțea, pentru că nu mă pot servi de Pieper ca secretar în această zi din cauza lecțiilor sale, iar pe soția mea nu o pot chinui cu scrisul în starea în care se află. După cum vezi, am devenit un adevărat Peter Schlemihl¹⁾. Totuși, în general, toată familia a fost ani de-a rîndul zdravănă și să sperăm că va fi din nou așa după ce va trece această criză. Au fond²⁾ e bine că toată familia și-a făcut pe rînd stagiul.

M-am amuzat într-o corespondență³⁾ de ieri pe socoteala planului de război din „Times” de joi⁴⁾. Se pare însă — dacă e să dăm crezare ziarelor franceze — că acest plan nu este oficial. „Moniteur” informează că O[mer]-pașa vine în grabă mare să apere Silistra. Poate că este numai o notiță menită să mențină buna dispoziție a parizienilor și să-i pună bețe în roate marelui Boichot⁴⁾, care se află la Paris. Nu pot să înțeleg nimic din comunicatele rușești și din cele ale lui Napier din ziarul de azi. Au bout⁵⁾, se pare că englezii iarăși nu au realizat nimic.

Ieri s-a prezentat la mine un pierde-vară democrat, tare ciolanos, pe nume dr. Otto. Danez de origine. Pretinde că a fost expulzat din Schleswig-Holstein. A participat în 1848—1849 la mișcarea din Schleswig-Holstein și „din Turingia”. Nu cumva cunoaște Lupus amănunte despre acest om?

Am terminat de citit „Archivio delle cose d'Italia”. „Considerazioni” ale autorului, anexate la sfîrșit, caută să demonstreze, contrar documentelor culese de el însuși, că Giovane Italia⁴⁹³ și, consequently⁶⁾, Giuseppe Mazzini au fost sufletul mișcării din 1848. Dar deosebit de amuzantă este încheierea, în care se demonstrează că mișcările trebuie să-și piardă caracterul lor îngust-

¹⁾ Chamisso. „Extraordinara întimplare a lui Peter Schlemihl” (în evreiește Schlemihl — ghinionist). — *Nota red.*

²⁾ — În fond. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Înființarea unui minister special al războiului în Anglia. — Operațiile militare de la Dunăre. — Situația economică”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 275—281. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 327. — *Nota red.*

⁵⁾ — Pînă la urmă. — *Nota trad.*

⁶⁾ — prin urmare. — *Nota trad.*

național : fraternizarea diferitelor națiuni care în 1848—1849 au fost zdrobite din cauza izolării lor ; Rusia sau United States of Europe¹⁾. Ajuns la acest punct, se dezvăluie următoarele : „Subjugarea Italiei e în funcție de un pact european ; Italia nu poate fi liberă decât în sînul unei Europe libere. Atunci a apărut un manifest care proclama că împotriva alianței asupritorilor, puținii la număr, trebuie creată *atotputernica alianță a asupriților*”²⁾. Și această „atotputernică alianță a asupriților”, Mazzini a înjghebat-o în felul următor : „Pe atunci Mazzini își îndeplinea greaua sa misiune încheind cu Ledru-Rollin, Darasz și Ruge un nou pact, care urma să lege Italia nu numai de Polonia și Franța, ci chiar și de Germania, care pînă în ziua de azi este o slujitoare de bunăvoie și o quasi preoteasă a înrobirii. În felul acesta, pelerini din toate colțurile și aparținînd popoarelor celor mai învrăjbite între ele ajung la sanctuarul comun al libertății”³⁾.

Din America am primit ziare, dar nici o scrisoare. „Ruge”, care a încheiat „nuovo patto”⁴⁾ cu Mazzini, declară în fișuca lui Dulong că acum ar exista perspectiva — în urma războiului împotriva Rusiei — unei dezvoltări „liberale” în Germania și, dacă s-ar obține chiar și numai o „libertate ca cea din Anglia”, tot trebuie să se ia parte la aceasta. Să te situezi pe punctul de vedere pesimist e „josnic, inert, rusesc”. După cum vezi, perspectiva ca averea sa personală să se topească pînă într-un an îl face pe nobilul Ruge să adere la orice „progres” și au cas de besoin⁵⁾ să devină constituționalist.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și italiană

¹⁾ — Statele Unite ale Europei. — *Nota trad.*

²⁾ Pasajul începînd cu cuvintele : „Subjugarea Italiei...” și pînă la „alianță a asupriților”, în original în limba italiană. — *Nota trad.*

³⁾ Pasajul începînd cu cuvintele : „Pe atunci...” „pînă la” sanctuarul comun al libertății”, în original în limba italiană. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „noul pact”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — în caz de nevoie. — *Nota trad.*

166

Engels către Marx
la Londra

Manchester, 10 iunie 1854

Dragă Marx,

Mi-a părut foarte rău că nu am putut să-ți trimit nici un articol pentru poșta de marți, dar, din cauza numeroaselor lucrări de birou, îmi este *pur și simplu imposibil* să scriu articolele în ajunul trimiterii lor, adică luni sau joi. În plus, locuiesc acum la o distanță de aproape $\frac{3}{4}$ de oră depărtare de poștă, așa că seara târziu nu mai pot pregăti nimic pentru poșta a doua. Așadar, trebuie să lucrez simbăta și miercurea seara. Mîine îți voi trimite un articol *amănunțit* cu privire la asediul Silistrei¹⁾, care va face vîlvă; poate și cîteva însemnări în legătură cu stupidele glume navale ale lui Napier⁴⁹⁴ și cu situația armatelor din Bulgaria.

Acum tocesc temeinic campania ungară și cred că pînă în octombrie voi termina de studiat toate izvoarele; *în orice caz, scriu cartea în iarna aceasta*⁴⁹⁵. Cu cit înainte de lucrul, cu atît mai mult îmi dau seama că o parte nu e mai bună decît cealaltă. În prezent îl compar pe Görgey²⁾ cu Windischgrätz⁴⁹⁶ și găsesc că W[indischgrätz] minte în autoapologia sa la fel ca în buletinele sale, pe care nu are curajul să le dezavueze. E o frumusețe, cum ambii adversari caută să-și prezinte propria armată într-o lumină mai proastă decît pe cea a dușmanului. De altfel, taica Windischgrätz] se dovedește a fi măgarul pe care-l cunoaștem — he has actually written himself down an ass³⁾ —, și în gogomăniile lui a fost secundat cu brio de generalii din subordinea lui, încă mai proști, dacă e cu puțință, decît el, și anume Wrbn, Csorich și în primul rînd cavalerul ban Jellacic. Görgey, cu cinismul său, vorbește întotdeauna mult mai pe șleau și relatează mai veridic decît mincinosul și apologeticul W[indischgrätz]. Campania este însă întru totul demnă de anul 1848—1849. Ambele părți au făcut în pantaloni, și atît vechile armate cît și armatele revoluționare s-au făcut de rîs. Săptămîna viitoare sper să primesc cartea oficială austriacă⁴⁹⁷, iar zilele astea am să-mi notez din cataloagele Brock-

¹⁾ F. Engels. „Asediul Silistrei”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 289—302. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ A. Görgey. „Mein Leben und Wirken in Ungarn in den Jahren 1848 und 1849”, Bd. 1—12, Leipzig, 1852. — *Nota red.*

³⁾ — el s-a caracterizat, de fapt, singur ca măgar. — *Nota trad.*

haus izvoarele care îmi mai lipsesc. Mai am nevoie și de Klapka ⁴⁹⁸ și atunci voi avea la îndemână toate lucrurile esențiale.

Articolul pentru „Times” am să-l fac săptămîna viitoare ¹⁾; mi-am procurat toate izvoarele, trebuie numai să le mai studiez puțin. Ai putea să afli ce reviste militare apar la Londra? Aș vrea să le știu pentru orice eventualitate.

Acum trebuie să mă duc la librar, ca nu cumva să închidă; aștept pe curînd vești despre tine.

Dronke, beat ca întotdeauna, a fost călcat de o oab ²⁾ și stă în pat; 8—10 zile nu va putea ieși din casă, dar nu e nimic grav.

Mă voi interesa în privința lui Otto.

Al tău

F. E.

Sper că soția ta este iarăși sănătoasă.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

167

Marx către Engels la Manchester

13 iunie 1854

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Frederic,

Alăturat îți trimit scrisori de la Cluss, pe care nu e nevoie să mi le înapoiezi pentru că au fost în prealabil comunicate publicului competent și s-a răspuns la ele.

Articolul despre Silistra ³⁾ e strașnic. Propunerea ca, prin intermediul Austriei, Rusia să *promită* evacuarea Principatelor dunărene (pentru ca pe baza acestei promisiuni să se încheie armistițiul și să se convoace un congres la Viena) a fost inspirată chiar

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 304, 306. — *Nota red.*

²⁾ — o trăsură. — *Nota trad.*

³⁾ *F. Engels*, „Asediul Silistrei”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*, Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 289—302. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

de Rusia. Toate acestea au fost puse la cale în ipoteza că Silistra va cădea repede în mâinile rușilor. Toată presa guvernamentală a pregătit publicul englez pentru acest eveniment. Hence ¹⁾ graba lui Paskevici. Rezistența turcilor la Silistra a făcut să se năruie aceste socoteli, la fel cum s-a întâmplat cu un plan asemănător întocmit toamna trecută.

Pe colonelul Grach îl cunosc din Trier; nu-i instructor prusian, ci un aventurer ²⁾ talentat, care încă cu 19 ani în urmă, sau cam așa ceva, a plecat în Turcia să-și încerce norocul ³⁾. Boichot, pe care l-au arestat la Paris, a fost, după cum am aflat de la crapaud ³⁾ inițiat, într-adevăr, trimis în Franța ca emisar politic de către clica lui Pyat, și nu pentru a o vizita pe bătrâna lui mamă, pe care n-a mai văzut-o de cinci ani, cum declară Pyat într-o engleză foarte stricată în „Advertiser”. Ți-e silă de acești crapauds, care își dau mereu în petic și nu renunță la minciunile „melodramatice”, menite să înduioșeze inima micului burghez. C'est dégoûtant ⁴⁾.

În curînd vei primi un nou transport de „Pioniers”. Heinzen tună și fulgeră, bineînțeles, îngrozitor împotriva răposatei „Reform” și a ajuns, cu acest prilej, să dea chiar un citat din Catul, pe care l-a pescuit probabil dintr-un manual de școală adnotat. În rest conțin investive drăgălașe la adresa lui Dulon. Marele Ruge le scrie amîndurora, prietenului „Dulon” și prietenului „Heinzen”. Aceștia din urmă îi comunică planul său general în vederea fondării unei universități libere la Cincinnati, unde Ruge intenționează să-și petreacă în tihnă restul zilelor sale ca rector magnificus in partibus ⁵⁾. Nu-i dă pace gîndul de a fi o dată profesor, funcție pe care, cu tot servilismul său, nu a putut-o „cuceri” de la ministrul saxon Lindenau și mai înainte de la ministrul prusian Altenstein. În această contrefaçon ⁶⁾ transfigurată a universităților germane se conferă și titlul de „doctor”. Nu e nevoie decît de o sumă de 1 000 000 de dolari și șase cetățeni din Cincinnati urmează să preia administrația financiară. Pe lingă asta s-a întocmit un prospect al tuturor științelor. O amestecătură amețitoare, un mixtum compositum ⁷⁾ de titluri din „Enciclopedia” lui Hegel și din tabla de materii a lui Ersch și Gruber ⁵⁰⁰. De pildă, „Gramatica generală”. (Vezi Ersch și Gruber, articolul lui Pott despre răspîn-

¹⁾ — De aici. — *Nota trad.*

²⁾ — aventurier. — *Nota trad.*

³⁾ — filistin. — *Nota trad.*

⁴⁾ — E dezgustător. — *Nota trad.*

⁵⁾ — rector venerabil în țara necredincioșilor. — *Nota trad.*

⁶⁾ — imitație. — *Nota trad.*

⁷⁾ — talmeș-balmeș. — *Nota trad.*

direa limbilor). Excluși de la discipline sînt : 1. Strauss și Bruno Bauer ; 2. „sofiștii“, care transformă filozofia într-o galimatie ; 3. nu doctrina comunismului, ci „personalitățile infame care au trădat republica și libertatea“.

Intr-una din jalnicele sale corespondențe, Ruge laudă două pamflete anonime despre Palmerston, fără a bănuși că unul e scris de mine ¹⁾).

Soția mea e la pat. Ieri am convins-o, în sfîrșit, să-l chemăm pe dr. Freund. El vrea ca ea, de îndată ce se va reface cît de cît, să plece în Germania, ceea ce, de altfel, coincide cu dorința soacrei mele ²⁾, și numai din motive financiare nu s-a putut realiza pînă acum, dar pînă la urmă va trebui să se găsească o modalitate pentru aceasta. Copiii s-au dus azi din nou la școală.

Ghinionul lui Dronke ³⁾ este tragicomic. Se pare că indivizii o duc prost la Bradford.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

168

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Scrisoarea lui Cluss e foarte amuzantă. Am vrut să-ți scriu azi mai pe larg, dar s-a făcut tirziu ; așadar, numai știrea că n-am reușit, cum aveam de gînd, să scriu încă *astăzi* articolul despre raportul de forțe ale beligeranților și despre șansele de despresurare a Silistrei. Asta implică cercetarea multor hîrtoage vechi, și pentru că din cauza bolii soției tale o să ai mai curînd nevoie de

¹⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959. p. 365—435. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ Karoline von Westphalen. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 326. — *Nota red.*

un articol pentru vaporul de marți, am să caut să ticluiesc ceva pînă atunci. Și Heise este acum bolnav, nu știu încă ce are, dar mi s-a spus că trebuie să stea la pat și că are tot felul de dureri în piept. Pfänder are ceva la ochi, care îl va împiedica cîteva zile să lucreze. Peste tot ghinioane. Je n'y vois plus clair ¹⁾. Salutări soției tale și copiilor.

Al tău

F. E.

[Manchester] 15 iunie 1854

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

169

Marx către Engels la Manchester

21 iunie 1854

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels,

Scrisoarea ta a sosit la timp, între orele 2 și 3. Deoarece am așteptat însă numai pînă la 2 și a trebuit să fac un drum în afara orașului pentru niște treburi casnice, iar soția mea s-a lămurit din scrisoarea de însoțire ⁵⁰¹ că articolul nu poate fi expediat așa cum era, el n-a mai plecat. Îl voi folosi pentru articolul meu de vineri ²⁾, însă pînă atunci te rog să-mi răspunzi, foarte *pe scurt* dacă nu ai timp, la următoarele puncte :

1. Este ceva nou în buletinele turcești care au apărut ieri în „Daily News“ ? Ai mai aflat ceva amănunte despre evenimentele din 28 [mai]-13 [iunie] (după cîte știu, ultimele comunicate, e drept numai fragmentare, merg pînă la această dată) ?

¹⁾ — Nu mai văd nici o perspectivă. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx și F. Engels. „Retragerea trupelor ruse“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 310—314. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

2. În legătură cu manevrele de pe coasta circasiană e de relevat ceva deosebit din punct de vedere militar? Veștile cu privire la Schamyl necesită totuși încă o confirmare.

3. Ce se poate spune din point de vue ¹⁾ militar despre infiltrarea austriecilor în Valahia?

Din scrisoarea alăturată ai să vezi cum mă paște într-una ghinionul. În timpul bolii soției mele, chiar în toiul unei crize, onorabilul dr. Freund *absentează* și-mi trimite o notă de 26 l.st. cu rugămintea de a-l „lămuri” asupra „relațiilor sale ca medic” cu mine. Pentru că starea soției mele era gravă — și încă mai e îngrijorătoare — am fost, desigur, obligat să capitulez în fața scumpului „prieten” ²⁾ și să-i promit în scris că la sfârșitul acestei luni îi voi plăti 8 l.st., iar restul din 6 în 6 săptămâni. Dacă individul nu m-ar fi atacat așa, à l'imprévu ³⁾, n-aș fi cedat așa de ușor. Dar ce puteam face? Oricărui alt medic respectabil ar fi trebuit să-i plătesc imediat consultațiile și, afară de asta, admitînd că ar fi fost posibil, în timpul unei boli nu poți schimba medicii cum schimbi cămășile, fără să te informezi înainte de priceperea lor etc.

Astfel am ajuns într-o fix ⁴⁾. Știu că și tu ești la ananghie. Crezi că Dronke mi-ar împrumuta câteva lire ca să achit rata scadentă la sfârșitul acestei luni? Cînd a fost ultima oară aici, m-a lăsat să înțeleg că în cazul unor mari crize ar putea fi solicitat. Vreau totuși să cunosc mai înainte părerea ta. Această primă rată trebuie, în orice caz, s-o plătesc individului la termenul stabilit, iar polița mea pentru ultimele luni e deja trasă și, bineînțeles, cheltuită, căci aveam de plătit 12 l.st. pentru casă, iar suma respectivă scăzuse considerabil din cauza articolelor în minus și, în afară de asta, numai medicamentele au înghițit de astă dată un buget frumuseț.

La sfârșitul acestei săptămîni, soția mea, dacă se va simți destul de bine, va pleca cu copiii și cu Lenchen ⁵⁾ la Edmonton, unde va petrece două săptămîni în vila d-lui Seiler. Poate după aceea, datorită aerului de țară, va fi îndeajuns de întremată pentru a pleca la Trier.

¹⁾ — punct de vedere. — *Nota trad.*

²⁾ — Dr. Freund. — *Nota red.* Joc de cuvinte: „Freund” — nume de familie și „prieten”. — *Nota trad.*

³⁾ — pe neașteptate. — *Nota trad.*

⁴⁾ — dilemă. — *Nota trad.*

⁵⁾ Helene Demuth. — *Nota red.*

Te asigur că din pricina acestor ultime petites misères ¹⁾ am devenit a very dull dog ²⁾.

Beatus ille ³⁾ ce nu are familie.

Vale faveque ⁴⁾.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

170

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 27 iunie 1854

Dragă Engels,

Mi-ai face un serviciu dacă i-ai scrie imediat lui *Dronke*. Chiar dacă voi putea obține o amănare pentru termenele următoare, ar fi greu, chiar imposibil, s-o capăt pentru primul termen, care e la sfârșitul acestei luni. L-aș putea amâna cel mult cu 8—10 zile, scriindu-i lui Freund că polița mea n-a sosit încă.

Îți scriu numai câteva rânduri, pentru că sînt în toiul fabricării articolului ⁵⁾. Nu am putut să scriu mai înainte din cauza gălăgiei și a du-te-vino-ului etc. pricinuit de plecarea familiei la Seiler.

Al tău

K. M.

Am primit astăzi scrisoarea ta ⁵⁰².

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — mici necazuri. — *Nota trad.*

²⁾ — un individ foarte posomorît. — *Nota trad.*

³⁾ — Ferice de cel. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Rămli sănătos și nu mă da uitării. — *Nota trad.*

⁵⁾ K. Marx, „Războiul. — Dezbaterile parlamentare“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 315—323. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

171

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Sper că ai primit cele 5 l.st. Alăturat îți trimit un articol¹⁾ pentru mine, care tratează prima perioadă a războiului.

Dacă indivizii trimit într-adevăr soldați francezi la Marea Baltică, atunci ei *trebuie* să ia cel puțin insulele Aland. Ar fi cel mai bine.

Anexez un cîntec religios. Aș dori să știu :

1. *Din ce secol datează ?*

2. *Cine este autorul ?*

Te rog să-mi răspunzi neîntirziat.

Al tău

[Manchester] Joi, 6 iulie 1854

F. E.

Publicat pentru prima oară în :
„Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. II, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

172

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 7 iulie 1854
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels,

Te rog să mă ierți că încă nu ți-am confirmat primirea celor 5 l.st. De vină e agitația din casă provocată de faptul că soția mea pleacă mine, cu prețul unor mari eforturi, la Trier.

¹⁾ F. Engels. „Războiul de la Dunăre”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 333—338. — Nota trad.) — Nota red.

Am primit articolul¹⁾ tău *tocmai* acum, cînd eu însumi sînt ocupat cu fabricarea unei mizgăleli despre Spania²⁾. Am să rezerv articolul tău pentru marți, cu atît mai mult cu cît Pieper îmi stă vineri la dispoziție ca secretar, iar marți nu am acum cui să-i dictez.

Încă n-am avut timp să mă uit la poezie³⁾. Abia după ora 6 sînt liber și am să vă răspund atunci prin telegraf sau prin poșta municipală.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

173

Engels către Marx⁵⁰³
la Londra

Manchester, 20 iulie 1854

Dragă Marx,

Ești probabil teribil de harnic sau depui eforturi teribile ca să faci rost de bani, de ai amuțit cu desăvîrșire. En attendant⁴⁾ vreau să-ți comunic că după ce fratele șefului⁵⁾ lui Dr[onke] va fi fost la Bradford, Dr[onke] va fi în stare să dea ceva bani, cît nu se poate spune exact, totuși vreo 3 sau 4 l.st. Fratele vine săptămîna asta, așa că în circa trei săptămîni putem conta pe ele.

Naut a fost la Londra, aici, și la Bradford și nu s-a arătat nicăieri, pînă cînd s-a întîlnit cu Dr[onke] pe stradă. Dr[onke] spune că e infernal de indolent. Pe Daniels, Naut l-a văzut numai

¹⁾ F. Engels. „Războiul de la Dunăre”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 333—338. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Amănunte în legătură cu insurecția de la Madrid. — Cererile Austriei și ale Prusiei. — Un nou împrumut în Austria. — Valahia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 339—347. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 332. — *Nota red.*

⁴⁾ — Deocamdată. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Backup. — *Nota red.*

o dată sau de două ori pe stradă și habar n-are dacă Daniels locuiește la Köln sau la țară. Bürgers și un croitor, care anume nu știa, sînt la Glatz și se pare că le merge destul de bine, Becker e la Weichselmünde ¹⁾. Altceva N[aut] n-a mai știut să spună, decît că ar fi tare frumos dacă ei ar avea în Prusia o constituție ca cea din Anglia.

Dr[onke] are, de altfel, mari încurcături și s-ar putea totuși întîmpla să nu se aleagă nimic din povestea cu banii. Cînd a fost aici, acum patru sau șase săptămîni, a acostat, în stare de ebrietate, o femeie pe stradă după ora 1 noaptea; aceasta, o burgheză căsătorită, i-a tras o palmă, iar drept răspuns el a trîntit-o la pămînt. Dr[onke] povestește întîmplarea, bineînțeles, puțin altfel, totuși se pare că așa a fost. Soțul a venit în grabă și s-au dus cu toții la poliție; aceasta n-a vrut să se bage, chestiunea s-a tărăgănat din cauza pretextelor false ale lui Dronke și acum a primit, în sfîrșit, o scrisoare de la un avocat, în care acesta pretinde *apology and compensation* ²⁾, în caz contrar îi va administra străinului o lecție care să servească și altora drept exemplu. Și cum tocmai acum vine fratele lui B[uckup], poți să-ți închipui ce îngrijorat e. Vom căuta să aplanăm lucrurile, dar va costa ceva bani. *De altfel nu povesti nimănui cele de mai sus, altminteri piciful* ³⁾ e în stare să-mi facă scandal, pentru că Imandt i-ar scrie imediat despre aceasta; în general, nu tot ce-ți scriu ție trebuie să ajungă la urechile bandei.

Mie îmi pare bine că d-lor Heise, Dr[onke], Im[andt] le iese pe nas fanfaronada și spiritul belicos, căci nu am fi avut liniște din partea acestor bețivani porniți pe scandal. În orice caz, lui Heise degetul lui strîmbat îi va servi de settler ⁴⁾ pentru toată viața, iar Dronke, cred că s-a lecuît și el.

So no more from your affectionate ⁵⁾.

F. E.

Publicat pentru prima oară
în: K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Închisoarea în care au stat Bürgers și Becker. — *Nota red.*

²⁾ — scuze și *despăgubiri*. — *Nota trad.*

³⁾ Ernst Dronke. — *Nota red.*

⁴⁾ — învățătură. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Aceasta ar fi totul. Cu afecțiune al tău. — *Nota trad.*

174

Marx către Engels⁵⁰⁴
la Manchester

[Londra] 22 iulie 1854

Dragă Engels,

Ai nimerit-o bine cu alternativa prin care explici¹⁾ lunga mea tăcere. În orice caz preferam să mă fi împiedicat toceala. Am adăugat 3 l.st. la cele 5, ca să-i plătesc „prietenului”²⁾ prima rată, iar aproximativ 8 l.st. au fost necesare pentru călătoria soției mele, care nu mai putea fi amînată și în vederea căreia a trebuit să se echipeze din nou —, pentru că bineînțeles, nu putea să plece zdrențăroasă la Trier. Aceste cheltuieli extraordinare m-au adus apoi iarăși în conflict cu creditorii mei permanenți și „ordinari” and so forth³⁾. „Povestea e veche”⁴⁾.

De la Cluss n-am mai primit de 4 săptămîni nici un semn de viață.

Que dites-vous de l'Espagne ?⁵⁾⁵⁰⁵

Trebuie neapărat să scriu iarăși un articol militar despre Turcia. În primul rînd despre porcăria din Asia. În al doilea rînd despre ultimele evenimente de la Dunăre, asupra cărora m-am edificat din ziarele franceze, deși din lipsă de hărți nu am nici o certitudine în ceea ce privește exactitatea denumirilor. Din ziua de 7 pînă în dimineața zilei de 8 a durat lupta împotriva unui corp de armată rus cu un efectiv de 30 000 de oameni, sub comanda lui Soimonov și Hrulov (sau cu e în loc de o ?). În seara de 7, Hrulov a ocupat o poziție la nord de Giurgewo⁶⁾, iar în timpul nopții unități ale armatei turcești au trecut mai sus și mai jos de acest oraș, căzînd în spatele rușilor, astfel că în zori, Hrulov s-a văzut nevoit să străpungă liniile turcești, ceea ce i-a pricinuit pierderi grele. Rușii s-au retras, dar nu pe o singură linie, ci o parte spre Frateschti⁷⁾, alta spre Calugemeni⁸⁾ (?) și o a treia la răsărit spre Ard-schisch⁹⁾. Aici ei au ocupat poziții și se spune că Selim-pașa

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 333. — *Nota red.*

²⁾ Dr. Freund. — *Nota red.* În limba germană „Freund” — „prieten”. — *Nota trad.*

³⁾ — și așa mai departe. — *Nota trad.*

⁴⁾ H. Heine. „Intermezzo liric”, poezia 39. (Vezi H. Heine. „Versuri”, București, E.S.P.L.A., 1956, p. 54. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁵⁾ — Ce spui de Spania ? — *Nota trad.*

⁶⁾ — Giurgiu. — *Nota trad.*

⁷⁾ — Frățești. — *Nota trad.*

⁸⁾ — Călugăreni. — *Nota trad.*

⁹⁾ — Argeș. — *Nota trad.*

și Iscander bey i-au atacat cu succes pe ruși la Frateschti în zilele de 9 și 10. Gorceakov a sosit în ziua de 9 împreună cu 20 000 de oameni la Dzurdzuma ¹⁾ (?) și zilnic aduce noi trupe. Poziția sa : malul stîng al Ardschisch-ului, ale cărui puncte de trecere Fulojci ²⁾ (?), Falastock ³⁾ (?), Korotzani ⁴⁾ (?) și Prdzietscheni ⁵⁾ (?) le-a întărit. Poziția întregii armate rusești : flancul stîng de la Kimpolung ⁶⁾ și Kempin ⁷⁾ de-a lungul Ardschisch-ului și pînă la Brăila și Galați. Turcii : de la Calafat, prin Turna ⁸⁾, Giurgewo la Oltenitza ⁹⁾ și Kalarach ¹⁰⁾. De la Turna la Islatz ¹¹⁾. Selim-pașa face aici joncțiune cu Iscander bey : grosul armatei se afla la Giurgewo, alte unități mai jos de Giurgewo, ca posturi avansate pe flancul de la stînga Ardschisch-ului, la Oltenitza și Silistria ¹²⁾. *In al treilea rînd* : potrivit unei corespondențe apărute în „Morning Chronicle”, efectivul armatei ruse, socotind batalionul, așa cum fac eu, spre deosebire de corespondență, la numai 550 de oameni, ar fi :

Infanterie

3 divizii din corpul 3 armată (Osten-Sacken)

3 " " " 4 (Dannenberg I)

2 " " " 5 (Lüders)

8 " = 16 brigăzi = 128 de batalioane

Total : circa 71 000 de oameni

Cavalerie 3 divizii cavalerie ușoară

1 divizie dragoni

128 de escadroane a câte 120 de oameni, peste 15 000

Artilerie 46 de baterii (a câte 10 piese = 460)

 " " ([a] „ 8 piese = 368)

Servanți și comandanți — 12 000 (?)

În plus : 10 regimente de cazaci cu 40 de tunuri, 3 batalioane de geniști, tren cu pontoane sau parcuri de rezervă.

¹⁾ — Giurgeni. — *Nota trad.*

²⁾ — Futuoia. — *Nota trad.*

³⁾ — Fălăștoaca. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Copăceni. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Prisiceni. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Cimpulung. — *Nota trad.*

⁷⁾ — Cimpina. — *Nota trad.*

⁸⁾ — Turnu-Măgurele. — *Nota trad.*

⁹⁾ — Oltenița. — *Nota trad.*

¹⁰⁾ — Călărași. — *Nota trad.*

¹¹⁾ — Islaz. — *Nota trad.*

¹²⁾ — Silistra. — *Nota trad.*

All in all ¹⁾ :

128 de batalioane de infanterie =	71 000
3 " de geniști =	2 000
128 de escadroane	15 000
40 de tunuri	13 000
Tren	3 000
Cazaci	8 000
[...] ²⁾ Miliție	6 000

Total : 118 000

In al patrulea rînd: despre care nu se poate spune nimic umoristic fără hartă: marșul de melc de pînă acum al francezilor și englezilor, care, după cum se pare, *nu vor trece Dunărea*. În ce scop îi pune St. Arnaud pe oamenii săi să mărșăluiască pe căldura asta de la Adrianopol ³⁾ la Burgas? Probabil că acest cavaler, de dragul indemnizației de deplasare, pleacă mereu la Constantinopol și de acolo înapoi, pentru a o porni din nou. Care este în realitate situația comisariatului englez de la Varna, Devna etc. ?

Dacă nu mai ai timp să scrii un articol pentru marți, trimite-mi cel puțin cîteva notițe, pe care să le pot folosi.

Apropo. În ceea ce privește poezia ⁴⁾, ea a izvorît poate din pana lui Gottfried, numit Kinkel, sau a unui poet *silezian* din școala lui Opitz, sau a scris-o însuși Heise.

Îți trimit alăturat un manuscris pe care am reușit să pun mîna și care aparține unui tînăr scriitor: în afară de Lupus, nu-l arăta nimănui. Cine este tînărul scriitor ?

Salut.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — În total. — *Nota trad.*

²⁾ Manuscrisul indescifrabil. — *Nota red.*

³⁾ Edirne. — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 332. — *Nota red.*

175

Marx către Engels
la Manchester[Londra] 27 iulie 1854
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels,

Je vous attends ¹⁾ pentru marți. D-l Herbert se laudă peste măsură. Acest Herbert a fost cumnatul lui Voronțow și totodată secretar de stat englez pentru război. Fanfaronada englezilor că Nasmyth și Butler au ținut „singuri” Silistra e grotescă. Ai citit despre ședința de luni seara, în care Disraeli a spart atît de frumos, cu o împunsătură de ac, „Sevastopolul” — bubble al lui little John ²⁾ și a ziarului „Times” ? ⁵⁰⁶

Pieper, după ce a trăit 2 săptămîni cu o tîrfă despre care declara că este o bijou ³⁾, arată ca un purcel de lapte gălbejit și half-starevd ⁴⁾ și, *helas* ⁵⁾, s-a aciuiat din nou la mine pentru că a cheltuit vreo 20 de l.st. în 14 zile, golindu-și deopotrivă ambele pungi. Pe această căldură te stingherește să ai un individ la tine du matin jusqu'au soir et du soir jusqu'au matin ⁶⁾, și apoi mă împiedică să lucrez.

De la taica Tucker am primit simbătă următoarele rînduri :

„Dear Sir ! — There is a pretty brisk demand for the «Fly-Sheets» ⁵⁰⁷ just now. Could you send me some articles from the «Tribune» that could suit the taste of the public ? The third of Palmerston would move the other two ⁷⁾. Faithfully Yours E. Tucker” ⁸⁾.

¹⁾ — Aștept să primesc ceva de la tine. — *Nota trad.*

²⁾ — balonul de săpun a micului John (Russell). — *Nota trad.*

³⁾ — bijuterie. — *Nota trad.*

⁴⁾ — lihnit de foame. — *Nota trad.*

⁵⁾ — din păcate. — *Nota trad.*

⁶⁾ — de dimineață pînă seara și de seară pînă dimineața. — *Nota trad.*

⁷⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston”. Este vorba de articolele III, IV și V publicate ca broșuri. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 382—394, 395—404, 405—411. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁸⁾ „Stimate domn ! Cererea de pamflete este tocmai acum foarte mare. Mi-ați putea trimite citeva articole din «Tribune» care să fie pe gustul publicului ? Al treilea pamflet despre Palmerston ar pregăti terenul pentru celelalte două. Al d-voastră devotat E. Tucker”.

Separat am aflat de la Freiligrath că ticălosul de Trübner anunță că aceste „Fly-Sheets”¹⁾ vor apărea în editura sa. Ai observat, desigur, că cere „articles from the «Tribune»”²⁾ pentru a ocoli again³⁾ problema banilor. Or, situația se prezintă astfel: 1. în întreaga Londră nu se poate procura pentru el nici un exemplar din ziarul „Tribune”, căci numai abonații îl primesc și nici chiar la New York nu se poate comanda vreun exemplar în plus; 2. nici unul din articole nu merge acum fără completări masive. Trebuie să-l lămuiesc pe individ și să se termine cu relațiile prietenești. Dacă se învoiește și, pe de altă parte, te declari și tu mulțumit, atunci așa face următoarele propuneri:

1. Din „Tribune” vreau să-i dau să reproducă critica corespondenței secrete⁴⁾. Pentru aceasta Dronke ar trebui să-mi trimită numai al 2-lea articol pe tema respectivă, care s-a pierdut aici la poștă. Asta ar fi pe gratis. Nr. 2 și 3 contra plată în bani peșin chiar la predarea manuscrisului, și anume

2. un pamflet general despre Palmerston, pe care să-l încep cu partea introductivă din „Tribune”⁵⁾, dar mijlocul și sfârșitul să le scriu din nou.

3. Un pamflet pe care ar trebui să-l scriu împreună cu tine, și anume despre acțiunile diplomatice și militare ale englezilor de la declararea războiului. Material pentru ambele găsim în articolele apărute în „Tribune”. Dacă ești de acord cu nr. 3, ar mai fi problema:

Cît să cerem?

Se pare totuși că lucrările mele au mai mult succes decît cele ale lui Urquhart, care este „mulțumit” cînd Tucker îi publică rahaturile din „Advertiser” în „Fly-Sheets”.

Dacă îți suride toată povestea — nr. 2 și 3 trebuie să fie, bineînțeles, scrise atît de picant, to produce a real sensation⁶⁾ la Londra; în afară de aceasta, relațiile noastre cu Tucker sînt acum de așa natură, încît putem scrie ce vrem, fără teamă de English prejudices⁷⁾ —, trimite-mi o scrisoare prin care să-i fac cunoscut

¹⁾ — pamflete. — *Nota trad.*

²⁾ — articole din „Tribune”. — *Nota trad.*

³⁾ — din nou. — *Nota trad.*

⁴⁾ K. Marx. „Documentele în legătură cu împărțirea Turciei” și „Corespondența diplomatică secretă. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 148—159 și p. 160—176. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁵⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston”. Art. I și II apărute în „New York Daily Tribune” sub titlul „Palmerston”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 367—375 și 376—381. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁶⁾ — încît să producă cu adevărat senzație. — *Nota trad.*

⁷⁾ — prejudecățile engleze. — *Nota trad.*

toate astea d-lui Tucker. Deoarece sînt prea nepriceput cînd e vorba de afaceri, nu i-am răspuns intenționat p n  acum nici verbal, nici în scris. Dar nu e timp de pierdut.

O carte care m-a interesat foarte mult este „Histoire de la formation et du progrès du Tiers  tat” 1853, a lui Thierry. Este ciudat cum acest domn, le p re ¹⁾ al „luptei de clasă” în istoriografia franceză, d  în prefa  glas furiei sale împotriva „oamenilor noi”, care văd  i ei un antagonism între burghezie  i proletariat  i vor să descopere urme ale acestei contradic ii încă în istoria stării a treia p n  în 1789. El  i d  multă osteneală să dovedească că tiers  tat ²⁾ ouprinde toate stările, în afară de noblesse  i clerg  ³⁾  i că burghezia joacă rolul de reprezentant al tuturor acestor elemente. El citează, de pildă, din rapoartele lega iei vene iene: „Questi che si chiamano li stati del regno sono di tre ordini di persone, cioè del clero, della nobilt , e del restante di quelle persone che, per voce comune, si pu  chiamare *popolo*” ⁴⁾. Dacă d-l Thierry ar fi citit lucrările noastre, ar fi știut că antagonismul categoric dintre burghezie  i peuple ⁵⁾ începe, firește, abia atunci când ea încetează să se opună ca stare a treia clerului  i nobilimii.  n ceea ce prive te însă „racines dans l’histoire d’un antagonisme n  d’hier” ⁶⁾, cartea lui ne furnizează cea mai bună dovadă că aceste „racines” au luat naștere de îndată ce a apărut tiers- tat. Din „Senatus populusque Romanus” ⁷⁾, acest critic, de altfel inteligent, ar fi trebuit să tragă în felul său concluzia că în Roma nu a existat niciodată altă contradic ie dec t aceea dintre Senat  i popor. Ceea ce m-a interesat în documentele citate de el este constatarea că cuv ntul „catalla, capitalia”, capital, apare o dată cu apariția comunelor urbane. De altfel, el a dovedit fără să vrea că nimic n-a întirziat mai mult victoria burgheziei franceze dec t faptul că ea s-a hot r t abia în 1789 să facă common cause ⁸⁾ cu  r nii. El prezintă destul de bine, deși fără să sintetizeze: 1. Cum, de la bun început, cel pu in de la apariția orașelor, burghezia franceză a căpătat influen    mai mult datorită faptului că a constituit parlamentul, birocr cia etc.,  i nu, ca în Anglia, numai datorită comerțului  i in-

¹⁾ — părinte. — *Nota trad.*

²⁾ — starea a treia. — *Nota trad.*

³⁾ — nobilime  i cler. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „Aceste a a-numite stări ale regatului sînt formate din trei grupe de oameni,  i anume clerul, nobilimea  i ceilalți oameni, care pot fi numiți pur  i simplu *poporul*”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — popor — *Nota trad.*

⁶⁾ — „r d cacinile istorice ale unui antagonism care a luat naștere ieri” — *Nota trad.*

⁷⁾ — „Senatul  i poporul Romei”. — *Nota trad.*

⁸⁾ — cauză comună. — *Nota trad.*

dustriei. Aceasta este, desigur, o caracteristică chiar și a Franței contemporane. 2. Pe baza expunerii lui se poate demonstra admirabil cum apare clasa prin pieirea diferitelor forme în jurul cărora ea gravitează într-o epocă sau alta, precum și a diferitelor fracțiuni care au ajuns să aibă influență prin aceste forme. Această succesiune de metamorfoze pînă cînd o clasă devine dominantă nu a fost, după părerea mea, încă nicăieri expusă astfel, cel puțin în ceea ce privește bogăția materialului. Din păcate, atunci cînd vorbește despre maitrises, jurandes¹⁾ etc., pe scurt despre formele în care se dezvoltă burghezia industrială, el se limitează aproape numai la fraze cu caracter general, îndeobște cunoscute, deși numai el singur cunoaște și acest material. Ceea ce dezvoltă și accentuează bine este caracterul conspirativ și revoluționar al mișcării orașelor în secolul al XII-lea. Împărații germani, de pildă Frederic I și al II-lea, au emis edicte împotriva acestor „*communiones*”, „*conspiraciones*”, „*conjuraciones*”²⁾ întru totul în spiritul Bundestagului german⁵⁰⁸. De pildă, Frederic al II-lea își permite în 1226 să declare nule și neavenite toate „*consulatele*” și alte instituții municipale libere din orașele din Provence :

„*Pervenit nuper ad notitiam nostram quod quarumdam civitatum, villarum et aliorum locorum universitates es proprio motu constituerunt jurisdictiones, potestates*” (Potestad), „*consulatus, regimina et alia quaedam statuta... et cum jam apud quasdam... in abusum et pravam consuetudinem inoleverunt... nos ex imperiali auctoritate tam jurisdictiones etc. atque concessiones super his, per comites Provinciae et Forcalquerii abeis obtentas, ex certa scientia revocamus, et inania esse censemus*”³⁾).

În continuare :

„*Conventiculas quoque omnes et conjurationes in civitatibus et extra... inter civitatem et civitatem et inter personam et personam seu inter civitatem et personam, omnibus modis fieri prohibemus*” (Constitutio pacis Fred[erici] I)⁴⁾.

¹⁾ — corporații, bresle. — *Nota trad.*

²⁾ — „*comune*”, „*conspirații*”, „*conjurații*”. — *Nota trad.*

³⁾ „Ni s-a adus recent la cunoștință că cetățenii anumitor orașe, orașele și ai altor localități și-au creat din proprie inițiativă instanțe judecătorești, autorități publice, consulate, organe administrative și diferite alte instituții..., și avînd în vedere că pe alocuri aceasta a și dus la statornicirea unor uzanțe inadmisibile, revocăm, în virtutea autorității noastre imperiale și pe baza datelor certe de care dispunem, instanțele judecătorești etc., precum și toate prerogativele respective obținute prin conții de Provence și de Forcalquier și le declaram nule și neavenite”. — *Nota trad.*

⁴⁾ „Interzicem de asemenea toate uniunile și conjurațiile, atît în orașe cit și în afara lor... între oraș și oraș, cetățean și cetățean sau între oraș și cetățean, de orice fel ar fi ele” (Carta păcii a lui Frederic I). — *Nota trad.*

„Quod nulla civitas, nullum oppidum, communiones, constitutiones, colligationes, confederationes vel conjurationes, aliquas, quocumque nomine censentantur, facere possent; et quod nos, sine domini sui assensu, civitatibus seu oppidis in regno nostro constitutis, auctoritatem faciendi communiones, constitutiones... conjurationes aliquas, quaecumque nomina imponantur eisdem, non poteramus nec debebamus impertiri” (Henrici regis sententia contra communiones civitatum) ¹⁾).

Nu este aceasta oare exact stilul profesoral german raide ²⁾, lansat mai târziu de „Comisia centrală a Confederației” ⁵⁰⁹ ? „Comune jurée” ³⁾ nu a pătruns în Germania mai departe de Trier și aici împăratul Frederic I i-a pus capăt în 1161 :

„Communio quoque civium trevirensium, quae et conjuratio dicitur, quam nos in civitate dextruximus... quae et postea, sicut audivimus, reiterata est, cassetur et in irritum revocetur” ⁴⁾).

Această politică a împăraților germani a fost folosită de regii francezi pentru a sprijini în secret „conjurationes” și „communiones” din Lorena, Alsacia, Dauphiné, Franche-Comté, Lyonnais etc. și pentru a le înstrăina de Imperiul german :

„Sicut ad culminis nostri parvenit notitiam, rex Franciae... sinceritatem fidei vestrae molitur corrumpere” (Rodolphus I, epistula ad cives din Besançon) ⁵⁾).

Este aceeași politică cu ajutorul căreia acești indivizi au guelfizat orașele italiene ⁵¹⁰.

Adeseori este comic să auzi cum este hulit cuvântul „communio” la fel ca astăzi comunismul. Astfel, de pildă, preotul Guilbert de Noyon scrie : „Communio, novum ac pessimum nomen” ⁶⁾).

¹⁾ — „Se interzice oricărui oraș, oricărei localități să întemeieze comune, să dea dispoziții, să întemeieze asociații, societăți sau conjurații de orice fel, oricum s-ar numi ele; și noi nu putem și nu avem voie, fără consimțământul stăpînilor lor, să acordăm orașelor și localităților din imperiul nostru puterea de a întemeia comune, de a emite ordine..., de a organiza conjurații, indiferent de ce fel ar fi și ce nume ar purta ele”. (Decretul regelui Henric împotriva comunelor urbane). — *Nota trad.*

²⁾ — sec. — *Nota trad.*

³⁾ — „Comune întemeiate pe bază de jurămint”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „Comuna cetățenilor din Trier, numită și conjurație, pe care în oraș am înlăturat-o... și care, după cum am auzit, a fost pe urmă organizată din nou, urmează să fie de asemenea desființată și declarată nulă și neavenită”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — „După cum s-a adus la cunoștință Înălțimii noastre, regele Franței încearcă... să sublinieze devotamentul vostru sincer” (Rudolf I, scrisoare către cetățenii din Besançon). — *Nota trad.*

⁶⁾ — „Commune, o denumire nouă și foarte deocheată”. — *Nota trad.*

Bürgerii din secolul al 12-lea aveau adesea ceva patetic în felul cum îi îndemnau pe țărani să se refugieze în orașe, în *communio jurata*¹⁾. Astfel, de pildă, în carta orașului St. Quentin :

„Eux“ (cetățenii din St. Quentin) „jurèrent ensemble chescum quemune ayde à son juré et quemun conscil et quemune détenanche et quemune deffense. Ensemble nous avons étabil que quiconque en notre quemune entrera et ayde du sien nous donra, soit pour cause de fuite ou de paour des anemis ou de autre forfait... en le quemune entrér porra, *car la porte est ouverte à tous* ; et se son seigneur à tort ses choses aura détenu, et ne le voudra détenir à droît, nous en executerons justice“²⁾.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

176

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 8 august 1854

Dear Frederic,

Am primit la timp „cronica“ ta militară și am inclus-o în to-days-letter³⁾ ⁵¹¹.

Dacă îți este cît de cît posibil să-mi trimiți ceva bani, te rog insistent s-o faci. Din cauza celor 11 lire cheltuieli suplimentare pe care le-am avut în ultimele 6 săptămîni, mă zbat într-o mare

¹⁾ — Comună întemeiată pe bază de jurămint. — *Nota trad.*

²⁾ — „Ei“ (cetățenii din St. Quentin) „jură să-și acorde unul altuia sprijin, sfat, ajutor și să răspundă unul pentru altul. Am hotărît de comun acord că oricine va intra în comuna noastră și ne va ajuta cu tot avutul său, fie că a fugit, fie de teama dușmanilor lui, fie din cauza altor crime..., fiecare va putea să intre în comuna noastră, pentru că poarta este deschisă tuturor ; și dacă seniorul va reține cuiva în mod abuziv avutul și îi va nesocoti drepturile, noi vom face atunci dreptate“. (Toate sublinierile din citate aparțin lui Marx.) — *Nota trad.*

³⁾ — corespondența de azi. — *Nota trad.*

destitution ¹⁾). În plus, în tot acest timp și desigur încă vreo 2—3 săptămâni, Pieper, care e sans sou ²⁾, locuiește și mănâncă la mine. C'est dur ³⁾).

Ai citit în ziare că cei 2 ofițeri turci care au fost trimiși din partea armatei asiatică la „marele” democrat Schamyl-bei sînt însoțiți de colonelul *Bangya* ?

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

177

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 26 august 1854
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Soția mea s-a reîntors miercuri, se simte foarte bine. În patrie toți sînt abătuți din cauza „situației nesigure”.

Nu pot să înțeleg ce-i cu Cluss. Individul n-a scris de luni de zile. Poate că are greutăți pe acolo.

E foarte bine că ai scăpat de Heise. Nu știu întru cît m-ar putea interesa acest soi de „pierde-vară”. Nu cunosc, firește, corespondența dintre Imandt, Dronke și Heise, sînt însă convins că I[mandt] participă cel mult „teoretic” la copilăriile lor. I[mandt] se comportă aici ca un cetățean serios și harnic.

Am primit de la Lassalle o scrisoare în care îmi anunță triumfător că războiul de 7 sau mai degrabă de 8 ani cu Hatzfeldt a luat sfîrșit ⁵¹². Enfin ⁴⁾. Cu o tranzacție în favoarea bătrînei „victorioase”,

¹⁾ — sărăcie. — *Nota trad.*

²⁾ — fără o lescaie. — *Nota trad.*

³⁾ — E cumplit. — *Nota trad.*

⁴⁾ — În sfîrșit. — *Nota trad.*

a cărei virtute și, mai ales, pungă cu bani au ieșit, pare-se, „vierges“ ¹⁾ din luptă. L[assalle] vrea să-și mute reședința la Berlin, dar, după cum a auzit, va întâmpina greutăți din partea poliției.

Mayer îmi scrie că procesul intentat la Berlin demagogilor ⁵¹³ (în care a avut un rol Gottfried al lui Gottfried) a fost clasat de tribunalul din Berlin (care anume, nu-mi comunică), „pentru că martorul principal împotriva acuzatului, *Hentze*, ar fi dubios. Qu'en dis-tu ? ²⁾

Am primit și o scrisoare din Paris de la Miquel. A vrut să vină încoace, dar mai întâi l-a împiedicat holera, apoi o hemoragie, așa că medicii l-au sfătuit să facă bine să renunțe la planul de a călători pe mare și să se reîntoarcă cât mai repede pe uscat acasă. Ghinion.

Cherval se află acum la Paris, după ce sub numele de „Crämer“ — de astă dată adevăratul nume i-a servit drept pseudonim — a avut tot felul de peripeții în Elveția, printre altele a făcut și lucrări de gravură pentru d-l Vogt, de a cărui deosebită protecție s-a bucurat. Am adresa lui.

Daniels e de luni de zile grav bolnav și este problematic dacă scapă.

Se pare că în Spania, după cum rezultă mai ales din „Débats“, domnește o anarhie de toată frumusețea. După cum rezultă din ziare, emigranții unguri și polonezi din armata turco-asiatică se îndeletnicesc, pare-se, doar cu scandaluri, carierism și intrigi mărunte. *Toujours les mêmes* ³⁾.

Vale faveque ⁴⁾.

Totus tuus ⁵⁾

K.M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — „neprihănite“. — *Nota trad.*

²⁾ — Ce spui de asta ? — *Nota trad.*

³⁾ — Mereu aceiași. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Rămii sănătos și nu mă da uitării. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Cu totul al tău. — *Nota trad.*

178

Marx către Engels
la Manchester

Londra, 2 septembrie 1854
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic !

Așadar ești acum membru al bursei și altogether respectable. My gratulations ¹⁾. Tare aș vrea să te aud o dată urlînd în mijlocul acestor lupi.

Heise i-a scris lui Imandt că — nu știu unde — niște oameni de la fabrică (nu se specifică dacă muncitori sau fabricanți) au format un mic grup pentru a-l avea ca common instructor ²⁾ și că poate conta pe 2 l.st. pe săptămîină. Tant mieux pour lui ³⁾.

Soția mea — am prevăzut încă înaintea plecării ei — is rather in too interesting circumstances ⁴⁾, altminteri se simte bine.

Cluss a scris în sfîrșit. Îți trimit alăturat scrisoarea lui. Bătrînul ⁵⁾ a sosit ?

Acum va trebui, desigur, să spunem cîte ceva în „Tribune” despre evenimentele militare din Asia. Am cam scrîntit-o într-una din ultimele letters ⁶⁾ afirmînd că știrile despre înfrîngerea generală a turcilor (la Kars ar fi o Vienna invention ⁷⁾). Depeșa a fost, e drept, falsă, dar avea la bază informații juste.

Principalul obiect al studiului meu este acum Spain ⁸⁾. Pînă acum am tocit, în mare parte, izvoare spaniole privind perioadele 1808—1814 și 1820—1823. Acum ajung la perioada 1834—1843. Povestea e destul de complicată. Cel mai greu e să descoperi forțele motrice ale dezvoltării istorice. În orice caz, am început la timp cu „Don Quijote”. Tot acest material îl voi folosi pentru aproximativ 6 articole pentru „Tribune” ⁵¹⁴ dacă le voi concentra foarte mult. În orice caz, este un progres că at this moment one's studies ⁹⁾ se plătesc.

¹⁾ — cu totul respectabil. Felicitările mele. — *Nota trad.*

²⁾ — învățător. — *Nota trad.*

³⁾ — Cu atît mai bine pentru el. — *Nota trad.*

⁴⁾ — e însărcinată. — *Nota trad.*

⁵⁾ Friedrich Engels senior, tatăl lui Engels. — *Nota red.*

⁶⁾ — corespondențe. — *Nota trad.*

⁷⁾ — invenție a Vienei. — *Nota trad.*

⁸⁾ — Spania. — *Nota trad.*

⁹⁾ — în prezent studiile. — *Nota trad.*

Din păcate, biblioteca ¹⁾ este închisă între 1 și 7 septembrie. În afară de alte avantaje pe care le oferă, este singurul loc răcoros din Londra.

Dronke — *entre nous* ²⁾, în lipsă de alt stimulent „spiritual”, se ocupă intens de cercetări în legătură cu „Steffen” și, în scrisorile sale către Imandt, îi caută nod în papură, vrînd să trezească „suspiciuni” din punct de vedere politic la adresa lui. I-am demonstrat fără nici o dificultate lui I[mandt] absurditatea tuturor scornelilor veninoase ale lui D[ronke]. C'est absurde ³⁾. Consider că în persoana lui Steffen [partidul] ⁴⁾ nostru a făcut o achiziție foarte bună. El are caracter și e instruit. În geografia comparată, pe care o consideră specialitatea lui, are idei foarte originale. Din păcate, manuscrisul unei lucrări în acest domeniu a rămas la Köln.

Ce face Lupus? Miquel n-a venit de la Paris încoace, așa cum intenționase, din cauză că a fost de două ori bolnav de holeră, apoi a avut o hemoragie, și, în cele din urmă, medicii i-au ordonat să se reîntoarcă cît mai repede posibil pe uscat în Germania.

Vale faveque ⁵⁾.

K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

179

Marx către Engels la Manchester

13 septembrie 1854
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels,

Trebuie să apelez încă o dată la tine, oricît de neplăcut mi-ar fi, dar mă obligă *pressure from without* ⁶⁾. N-am să pot trage nici o

¹⁾ British Museum. — *Nota red.*

²⁾ — între noi fie spus. — *Nota trad.*

³⁾ — E absurd. — *Nota trad.*

⁴⁾ Pată de cerneală. — *Nota red.*

⁵⁾ — Rămii sănătos și nu mă da uitării. — *Nota trad.*

⁶⁾ — împrejurări independente de voința mea. — *Nota trad.*

poliță pină peste câteva săptămîni, pentru că Freiligrath, in consequence of ¹⁾ unor neplăceri pe care le-a avut din această cauză cu Bischoffsheim, nu mai trage polițe sub 25 l. st. În general e mai bine așa, pentru că, tot trăgînd polițe pentru sume mici, dette flottante ²⁾, ce-i drept, se lichidează, dar datoria fixă crește. Apoi trebuie să scad din viitoarea poliță 8 l. st. pentru Freund, deoarece, în actualele împrejurări, soția mea trebuie mai mult îngrijită. Extraordinary means ³⁾ la care a recurs în mod obișnuit familia noastră în timpul crizelor sînt again ⁴⁾ epuizate, și totul este amanetat ca în vistieria statului spaniol.

De altfel, în ceea ce privește „bugetul“ en général ⁵⁾, am redus totalul datoriilor la mai puțin de 50 l. st. ; deci aproximativ 30 l. st. mai puțin decît la începutul anului. Vezi deci ce mari jonglerii financiare am făcut. Dacă tratativele începute cu Lassalle vor fi încununate de succes și el îmi împrumută 30 l. st., iar tu restul, aș putea, în sfîrșit, să răsflu iarăși și aș schimba mobilierul, în timp ce acum numai la muntele de pietate plătesc 25% dobîndă și, în general, din cauza restanțelor, nu reușesc niciodată să mă echilibrez. Cu maică-mea, cum s-a dovedit încă o dată la Trier, nu-nimic de făcut ⁵¹⁵ pînă cînd nu o voi asalta direct.

Dans ce moment ⁶⁾ totala lipsă de bani este cu atît mai ex-crabilă — abstracție făcînd de faptul că family wants ⁷⁾ nu înce-tează nici o clipă — cu cît Soho este cartierul în care holera face cele mai mari ravagii, secerînd în dreapta și-n stînga calicimea (de pildă în Broad Street mor, în medie, 3 oameni în fiecare casă), și cel mai bun remediu împotriva acestei pacoste sînt „mijloacele de trai“.

Atît despre toate acestea. Trimit scrisoarea pe adresa ta particulă pentru ca tocmai această scrisoare, nu prea îmbucurătoare, să nu cadă, prin cine știe ce încurcături în biroul vostru, în mîna cui nu trebuie.

În ceea ce privește evenimentele din Asia, aici a făcut senzație corespondența din „Morning Chronicle“ trimisă de pe teatrul de război de acolo și reprodușă în „Observer“ și în alte publicații săptămînale.

¹⁾ — în urma. — *Nota trad.*

²⁾ — datoria flotantă. — *Nota trad.*

³⁾ — mijloacele extraordinare. — *Nota trad.*

⁴⁾ — din nou. — *Nota trad.*

⁵⁾ — în general. — *Nota trad.*

⁶⁾ — În acest moment. — *Nota trad.*

⁷⁾ — trebuințele familiei. — *Nota trad.*

Nu știu dacă s-a aflat și la Manchester că zuavii au strigat : „A bas les singes ! Il nous faut Lamoricière !“ ¹⁾ L'Espinasse a fost rechemat în Franța, ca primă victimă a acestor tulburări ⁵¹⁶.

Partidul are ghinion în ultimul timp. Steffen și-a pierdut postul pe care l-a avut la Brighton, pentru că directorul școlii la care era angajat a dat faliment. Este problematic dacă va mai primi măcar salariul deja scadent. Pieper nu mai e corespondent la „*Union*“, pentru că Mr. Pierce a dat de asemenea faliment, și ziarele sale nu mai primesc bani pentru corespondenți externi. MacGowan, tipograful care-l credita pe Jones, a murit de holeră. A fost o lovitură pentru Jones. All this is not very pleasant ²⁾.

Nu-mi amintesc de bazaconia cu Imandt. A căuta s-o lămurești înseamnă numai să-i dai proporții. Dar de acum înainte voi întrerupe conversația de îndată ce acest domn va începe să-mi povestească ceva „cu privire“ la Dronke. Cît privește pe Dr[onke], ne vaut pas la peine d'en parler ³⁾.

Al tău

K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

180

Marx către Engels la Manchester

Londra, 22 septembrie 1854

Dragă Frederic,

Îți scriu aceste câteva rânduri în mare grabă, ca să-ți confirm primirea. Am primit de asemenea și corespondența on the Asiatic War ⁴⁾ pentru marți.

¹⁾ — „Jos cu maimuțele ! Îl vrem pe Lamoricière !“ (joc de cuvinte : „singes“ înseamnă „maimuțe“ dar și „șefi“). — *Nota trad.*

²⁾ — Toate acestea nu sînt prea plăcute. — *Nota trad.*

³⁾ — nu merită să vorbim despre el. — *Nota trad.*

⁴⁾ — despre războiul din Asia. — *Nota trad.*

Din America au sosit știri foarte importante, pe care ți le trimit cu scrisoarea următoare. Je vous attends on Tuesday ¹⁾.

Porcul cel gras de Püttmann a fost expedit de aici, împreună cu familia, ca „colonist” în Australia.

Ebner a înnebunit în Frankfurt. Pauvre diable ²⁾.

Ernest Jones a găsit un alt tipograf care îi va scoate ziarul în condiții mai avantajoase. Disraeli i-a scris că vrea să prezinte în parlament *toate* petițiile cartiștilor.

Se pare că epidemia de holeră, care a scăzut foarte mult în intensitate, a făcut ravagii atît de mari în cartierul nostru, pentru că sewers made in June, July and August, were driven through the pits where those who died of the plague 1668 (? I think) were buried ³⁾.

Al tău
K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart. 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

181

Marx către Engels la Manchester

29 septembrie 1854
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels !

Din alăturata scrisoare de la Dana vei afla despre criza *americană* as far as I am affected by it ⁴⁾. La cererea mea de a se tipări sub semnătura mea totul sau nimic, ei au răspuns cerîndu-mi numai editorial articles ⁵⁾ contra unui onorar pe jumătate cît cel de pînă acum. Deocamdată i-am scris lui Dana că n-am luat încă nici o

¹⁾ — Marți aștept ceva de la tine. — *Nota trad.*

²⁾ — Bietul om. — *Nota trad.*

³⁾ — tuburile de canalizare instalate în iunie, iulie și august trec prin mormintele în care au fost îngropați cei care au murit de ciumă în 1668 (? cred). — *Nota trad.*

⁴⁾ — în măsura în care ea mă afectează pe mine. — *Nota trad.*

⁵⁾ — articole redacționale. — *Nota trad.*

hotărîre; că in the meanwhile¹⁾ voi continua însă să trimit în același fel 2 articole pe săptămîină, pe de o parte, din cauza poveștii cu Sevastopolul⁵¹⁷, și pe de altă parte schițele mele despre revoluția spaniolă din secolul al XIX-lea trebuie terminate înainte de întrunirea cortesurilor²⁾. Între timp vom putea chibzui ce răspuns definitiv să le dăm acestor domni.

Azi nu pot să-ți scriu mai mult, pentru că tocmai sînt ocupat cu dictarea articolului meu, dar tot ți-aș fi scris mai amănunțit dacă nu-mi anunțai și tu — marți s-a împlinit o săptămîină — o scrisoare „detaliată”, pe care am așteptat-o ca să răspund la ea.

Salut.

Al tău

K.M.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

182

Marx către Engels⁵¹⁸ la Manchester

10 octombrie³⁾ 1854
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels!

D'abord mes compliments⁴⁾ pentru foarte glorious și sound criticism⁵⁾ al tău. E păcat că această „fait d'armes“⁶⁾ n-a putut să apară în presa londoneză. Printr-o asemenea lovitură, poziția ta ar fi fost asigurată în acest domeniu.

¹⁾ — între timp. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Spania revoluționară”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 451—509. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ În original: noiembrie. — *Nota red.*

⁴⁾ — În primul rînd felicitările mele. — *Nota trad.*

⁵⁾ — strălucitorul și fundamentatul articol critic „Bătălia de la Alma”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 557—563. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁶⁾ — „faptă de arme”. — *Nota trad.*

Quant à notre bon St. Arnaud ¹⁾, care a fost destul de prudent, să moară la timp, am trimis ziarului „*Tribune*” încă months ago ²⁾ biografia lui amănunțită ³⁾. Și când e vorba de indivizi ca el, desigur că e valabil: „Non bis in idem” ⁴⁾.

Cum se explică: 1. că englezii nu au închis strâmtoarea Jenikale ⁵⁾ cu o escadră de vase în stare să împiedice trecerea rușilor de la Anapa etc.? Nu a fost de fapt posibil și în prezent circumstanțes ⁶⁾ chiar necesar să se pună stăpânire, cu ajutorul unor vase mici, pe Marea de Azov, pentru a face imposibilă aducerea de noi trupe pe calea apei?

2. Nu se impunea ca, printr-o diversiune în Basarabia (efectuată de Omer-pașa) rușii să fie împiedicați să trimită de aici întăriri în Crimeea? Poate oare fi explicată neglijarea acestui punct altfel decât printr-o intrigă diplomatică anglo-austriacă?

Cred că nu te mai poți aștepta, of course ⁷⁾, la diplomație din partea comandanților de oști de îndată ce aceștia se găsesc într-o cursă de șoareci ca și Crimeea; însă în general, în ceea ce privește întregul plan, nu cred ca Palmerston să fi încetat pînă acum vreo clipă să-și manifeste cel puțin „bunăvoința” sa.

În unul din ultimele numere din „*Tribune*” ⁸⁾, concurentul meu A.P.C. ⁹⁾ o felicită pentru „splendida caracterizare” a lui Espartero ¹⁰⁾ apărută în coloanele ei. El nu bănuiește, bineînțeles, că mă „complimentează” pe mine, dar a sesizat totodată, cu un instinct sigur, o frază de încheiere very silly ¹¹⁾, care aparține întru totul ziarului „*Tribune*” și e absolut caracteristică pentru el. De altfel, ea a scos toate ironiile mele la adresa eroilor *constituționali en général*, bănuind că în spatele trio-ului „Monk-Lafayette-Espartero” se ascund anumite aluzii la adresa nobilului „Washington”. Lipsa oricărui simț critic al ziarului este înspăimîntătoare. Mai întii l-au lăudat pe Espartero ca pe only statesman of Spain ¹¹⁾.

¹⁾ — În ceea ce-l privește pe bunul nostru St. Arnaud. — *Nota trad.*

²⁾ — acum citeva luni. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Reorganizarea Departamentului de război al Angliei. — Cererile Austriei. — Situația economică a Angliei. — Saint-Arnaud”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 282--288. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ — „Nu de două ori despre același lucru”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — strâmtoarea Kerci. — *Nota trad.*

⁶⁾ — împrejurările actuale. — *Nota trad.*

⁷⁾ — firește. — *Nota trad.*

⁸⁾ Pulszky (vezi volumul de față, p. 197). — *Nota red.*

⁹⁾ K. Marx. „Espartero”, apărut în „New York Daily Tribune” ca articol de fond. — *Nota red.*

¹⁰⁾ — foarte stupidă. — *Nota trad.*

¹¹⁾ — singurul om de stat al Spaniei. — *Nota trad.*

Apoi au luat articolele mele în care el este prezentat mai curînd ca o figură comică, adăugînd : de aici se vede că din partea Spaniei nu te poți aștepta la nimic. Pe urmă, cînd au primit primul articol despre Spania ¹⁾, o simplă prolegomena ²⁾, care se încheie cu anul 1808, au crezut că asta e tot și au brodat în consecință o încheiere absolut eterogenă, dar foarte binevoitoare, în care li se recomandă spaniolilor să se arate demni de încrederea pe care le-o arată „Tribune” ⁵²⁰. Cum vor proceda cu articolele care urmează în continuare, nu știu.

Liebknecht, care, după cum știi, oscila foarte melancolic între o englezoaică, care voia să se căsătorească cu el, și o nemțoaică ³⁾ din Germania, cu care el voia să se căsătorească, s-a pomenit în cele din urmă cu nemțoaica pe cap și s-a cununat religios și civil cu ea. Se pare că amîndoi o duc foarte greu. Slujba lui se duce dracului, pentru că oamenii aceia se mută de aici. Luna de miere, petrecută în Church Street nr. 14, într-o casă unde a rămas dator chiria, îi este astfel otrăvită. Cine l-a silit însă pe acest dobitoc, care cunoștea toată situația, să se căsătorească, și tocmai acum ? Întrucît persoana respectivă se mai logodise între timp în Germania, cazul nici nu era atît de urgent.

Dacă vrei să citești ceva nepus de nostim, caută să-ți procuri „Morning Advertiser” de sîmbătă, în care licensed victuallers ⁴⁾ se răfuiesc cu actuala redacție a pothouse-paper-⁵⁾ului. Acuzarea și apărarea au fost la fel de amuzante. Prima a fost încredințată lui Mr. Foster, fost barrister ⁶⁾ la tribunalul baronului Nicholson ⁵²¹. Urquhart — drept răsplată că i-a ridicat în slăvi pe *licensed victuallers* ca singurul partid din Anglia care se situează deasupra tuturor celorlalte partide -- s-a ales cu vorbe grosolane și i s-a dat pașaportul. De altfel, încă niciodată nu a fost atît de complet ridicat vîlul de pe murdăria din străfundurile sufletului de shop-keeper ⁷⁾.

Probabil că n-ai apucat să vezi „L'Arrogance des pouvoirs occidentaux” a lui Bruno Bauer ? ⁵²² Nici mie nu mi-a căzut încă în mîină.

¹⁾ K. Marx. „Spania revoluționară”, articolul I. (Vezi K. Marx și F. Engels Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 453—462. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — introducere. — *Nota trad.*

³⁾ Ernestine Landolt. — *Nota red.*

⁴⁾ — circiumarii cu brevet. — *Nota trad.*

⁵⁾ — ziarului de berărie. — *Nota trad.*

⁶⁾ — avocat. — *Nota trad.*

⁷⁾ — dughengiu. — *Nota trad.*

Dacă pînă vineri se va petrece ceva important în domeniul militar, trimite-mi cîteva note provizorii, pentru că, în acest caz, trebuie, dacă vreau ca articolul despre Spania să fie acceptat, să dau întîietate unui articol despre Rusia.

Sper să primesc curînd o scrisoare de la tine.

Al tău

K.M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

183

Marx către Engels la Manchester

17 octombrie 1854

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels !

Ai făcut astăzi o enumerare formidabilă a forțelor armate rusești ¹⁾. But there remains this one question (to be answered ²⁾), și anume dacă Rusia a fost vreodată în stare să trimită, fie și cu cele mai mari eforturi, mai mult de 200 000 de oameni peste graniță ? Eu nu cunosc nici un caz.

Cine se situează pe punctul de vedere al *vechii* politici — și ce altceva reprezintă Anglia și Franța, atîta doar că guvernul englez nu prea o ia în serios și că Nap[oleon] al III-lea este o caricatură — trebuie să facă o deosebire între interesele Angliei și cele ale Franței. O dată cu nimicirea flotei rusești din Marea Neagră și din Baltica, cu alungarea rușilor din Crimeea, Caucaz și din provinciile pe care ea le-a răpit persanilor și turcilor, Anglia și-ar fi putut asigura din nou supremația pe mare și dominația exclusivă în cea mai dezvoltată parte a Asiei. Conformîndu-se atunci întru totul vechii sale maniere, i-ar fi lăsat pe cei de pe continent să se consume într-un război de 7 ani sau în alte războaie al căror teatru ar fi fost Germania sau poate Italia, pentru ca la sfîrșitul războiului să constate

¹⁾ F. Engels. „Forțele militare ale Rusiei”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 564—568. — Nota trad.) — Nota red.

²⁾ — Rămîne însă o întrebare la care trebuie răspuns. — Nota trad.

că nici Rusia, nici Austria, nici Franța nu domină pe continent. Pentru Franța, în schimb, lupta propriu-zisă ar începe abia atunci când puterea maritimă a Rusiei și influența ei în Asia de sud ar fi zdrobite. Franța ar fi cu atât mai mult silită să înfringă puterea terestră a Rusiei pentru ca, rivalizînd cu englezii, să poată arunca în balanță o greutate corespunzătoare prin extinderea dominației sale pe continent. Cine garantează că, de îndată ce englezii îi vor fi zdrobit pe ruși în Baltica și în Black Sea¹⁾ și îi vor fi făcut inofensivi pentru ei, nu vor izbucni pe continent revoluții și că Anglia nu le va folosi drept pretext pentru a se alia atunci din nou în mod oficial cu rușii împotriva continentului?

Culmea ironiei este însă că actualii guvernanți englezi — nici alde Chatham, nici Pitt junior and not even²⁾ Wellington — nu vor în mod serios zdrobirea puterii maritime a rușilor și a influenței rusești în Turcia, Persia și Caucaz. Pentru cazul cînd half și half measures³⁾ pe care le iau îi vor sili s-o facă, ei se gîndesc să meargă eventual *atît de departe*, dar îi paște probabil ghinionul ca jumătățile de măsuri și ticăloșia să provoace aici movements⁴⁾ interne.

Din următoarele citate reproduse din *Archives des Affaires Etrangères* de la Paris — referitoare la războiul de 7 ani⁵²³ — se poate vedea cum miniștrii englezi fac cîrdășie cu dușmanii chiar și în timpul campaniei și în privința campaniei. La 24 iunie 1762 mareșalul-pompadour francez Soubise s-a lăsat atacat în tabăra de la Wilhelmstal de englezii aliați cu prusienii, hanovrezii etc. și alungat peste Fulda. Lordul Bute, prim-ministrul lui George al III-lea, voia pacea din motive parlamentare și dinastice, însă, avînd în vedere starea de spirit războinică a națiunii și simpatia acesteia pentru Frederic al II-lea, nu putea să propună pace atîta timp cît francezii se lăsau mereu bătuți și se retrăgeau în loc să înainteze. După cum știi, pe atunci ministru al afacerilor externe în Franța era Choiseul. În publicațiile autentice din arhiva franceză găsim textual următoarele :

„După cele întimplate la 24 iunie, *miniștrii englezi i-au scris d-lui de Choiseul : D-voastră vă lăsați bătuți, așa că nu mai putem încheia pacea, pentru că nu am îndrăzni să o propunem în parlament.* D-l de Choiseul, dezolat de a vedea rupîndu-se negocierile, îl determină pe rege să scrie d-lui de Soubise următoarele : «Vere, vă scriu prezenta pentru ca imediat după primirea ei să treceți rîul

1) — Marea Neagră. — *Nota trad.*

2) — și nici măcar. — *Nota trad.*

3) — măsurile echivoce. — *Nota trad.*

4) — mișcări. — *Nota trad.*

Fulda și să-l atacați pe dușman, fără a ține seama de orice alte dispoziții pe care le-ați considera juste : indiferent care ar fi rezultatul, nu veți fi tras la răspundere. Și acum, rog pe bunul Dumnezeu etc.» D-l de Choiseul a scris : «Scrisoarea regelui, domnule mareșal, e atît de categorică, încît nu mai e nevoie să adaug ceva. Pot numai să vă spun că, *chiar* dacă armata regelui ar fi nimicită pînă la ultimul om, și el ar fi nevoit să înjghebeze o alta, Maiestatea-sa nu s-ar înspăimînta.»¹⁾

Prin urmare, guvernul englez cere aici de-a dreptul ca armata aliată cu ei, subvenționată de ei și formată în parte din englezi să fie *bătută* de francezi. În sens *invers*, englezii s-au amestecat mai înainte în operațiile de război ale francezilor, deoarece George voia să-i fie cruțată Hanovra, căci se spune în aceleași extrase :

„În 1762 d-nii d'Estrées și de Soubise au comandat armata de pe Rinul Superior, avînd un efectiv de 150 000 de oameni, staționată în Hessen, la Göttingen, Mülhausen și Eisenach. D-l de Comdé a comandat armata de pe Rinul Inferior cu un efectiv de 30 000 de oameni. Curtea le-a cerut însă să mențină orașele Kassel și Göttingen pînă la sfîrșitul lunii noiembrie, apoi să evacueze aceste două localități, pentru a se retrage pe Ohm, lăsînd Ziegenhain-ul în fața primei lor linii. Acest plan, indicat într-un război împotriva unor forțe egale, ar fi fost neobișnuit în cazul unui raport de forțe de 180 000 la 80 000, dacă nu ar fi avut la bază promisiunea *dată nouă de guvernul englez de a încheia pacea înainte de luna iulie, cu condiția ca noi să nu facem nici o incursiune în Hanovra*²⁾».

Această ultimă imixtiune a Londrei ar putea fi considerată, la rigoare, ca ceva obișnuit atunci cînd puterile beligerante ar fi pe punctul de a ajunge la tratative de pace ; în schimb primul caz l-ar fi costat pe lordul Bute capul, și, ținînd seama de starea de spirit de atunci (think only of Wilkes and Junius letters³⁾ ⁵²⁴), pe George l-ar fi costat tronul, dar, *comme toujours*⁴⁾ afacerea a devenit cunoscută abia după aproape a century⁵⁾. Un alt exemplu de acest fel îl aveam puțin timp înainte de izbucnirea războiului anti-iacobin⁵²⁵, cînd „liberalul” Fox a trimis la Ecaterina a II-a un emisar secret pentru a-i transmite să nu se lase intimidată de amenințările lui Pitt și să înghită nestingherită Polonia, căci, dacă Pitt ar vrea să pornească un război împotriva Rusiei, el va fi răsturnat. Pe

¹⁾ Pasajul, începînd cu cuvintele : „După cele întîmplate...” și pînă la : „nu s-ar înspăimînta” în original în limba franceză. — *Nota trad.*

²⁾ Pasajul începînd cu cuvintele : „În 1762...” și pînă la „incursiune în Hanovra” în original în limba franceză. — *Nota trad.*

³⁾ — să ne gîndim numai la Wilkes și scrisorile lui Junius. — *Nota trad.*

⁴⁾ — ca întotdeauna. — *Nota trad.*

⁵⁾ — un secol. — *Nota trad.*

vremea aceea, Fox era, e drept, în „opozitie“, nu în guvern, și dau acest exemplu numai ca dovadă că „out“-ii¹⁾ nu-s mai breji decât „in“-ii²⁾.

De aceea cred că în aprecierea modului de ducere a războiului de către aliați întotdeauna must be considered³⁾ — așa cum indici și tu din cînd în cînd în articolele tale — relațiile dintre Downing Street⁵²⁶ (mai ales atîta timp cît se află acolo Palmerston) și Petersburg. I am sure⁴⁾ că atunci cînd armatele se vor afla într-o situație critică, generalii se vor c... pe guvern și, pentru că domnii generali sînt arareori sau chiar niciodată inițiați, fac tot ce le stă în puteri, ba își riscă și capul, cum o dovedește exemplul amiralului Byng⁵²⁷, care a primit din partea amiralității de atunci instrucțiuni tot atît de deplorabile ca, de pildă, Dundas acum.

Am să încerc să procur ultimul produs al lui Bauer⁵⁾ și, dacă îl găsesc, ți-l trimit.

Nu știu dacă Napier și alți istoriografi ai războiului franco-spaniol⁵²⁸ prezintă în adevărata sa lumină un fapt pentru care există dovezi suficiente la autorii *spanioli*, și anume că, cu excepția unei scurte perioade cînd însuși Nap[oleon] a comandat în Spania, în armata franceză a existat pînă la sfîrșitul războiului o conjurație *republicană* pe deplin organizată, care avea drept scop să-l răstoarne pe Nap[oleon] și să instaureze din nou republica. Apropo. Din surse autentice reiese că marele „Mina y Espoz“⁶⁾ a fost o secătură, cu mult inferior lui Joh. Becker, no military talent at all⁷⁾, însă șiret, cunoscător de oameni și avant tout voleur⁸⁾. La o cercetare amănunțită a istoriei revoluției spaniole se poate vedea că indivizii au avut nevoie de aproape 40 de ani pentru a răsturna baza materială a clerului și a aristocrației, dar că ei au izbutit în acest timp să transforme cu totul vechile rînduiri ale societății. De altfel, guvernele provizorii etc. dau dovadă acolo cam de aceeași rațiune ca și în Franța etc. Avînd în vedere sîngele fierbinte al acestei rase și impasibilitatea cu care privește vărsarea de sînge e caracteristic faptul că, pînă în timpul războiului civil din 1834—1840⁵²⁹, tocmai partidul revoluționar a deținut monopolul indulgenței filantropice, pe care a ispășit-o apoi again și again⁹⁾.

¹⁾ — „cei din afara“ guvernului (adică din opozitie). — *Nota trad.*

²⁾ — „cei dinăuntru“ (adică din guvern). — *Nota trad.*

³⁾ — trebuie luate în considerare. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Sînt sigur. — *Nota trad.*

⁵⁾ Probabil cartea „De la dictature occidentale“. Charlottenburg, 1854. —

Nota red.

⁶⁾ Espoz y Mina. — *Nota red.*

⁷⁾ — fără pic de talent militar. — *Nota trad.*

⁸⁾ — înainte de toate pungaș. — *Nota trad.*

⁹⁾ — iar și iar. — *Nota trad.*

Pieper va căpăta probabil mâine un post de residentmaster ¹⁾ la 30 de mile depărtare de Londra. Întrucît a pierdut slujba sa de corespondent la „Union”, trebuie să accepte acest post. Din cauza „stării” soției mele, ea nu va putea să mă ajute prea mult ca secretară. Asta e destul de neplăcut. De la „prietenosul” Freund ²⁾ am primit o nouă somație, de la Lassalle încă nici un răspuns. După ce va pleca bătrînul tău — sau se va hotărî să nu mai vină — aș veni pentru cîtva timp la Manchester dacă o vor permite împrejurările. De la Lassalle n-am primit încă nici un răspuns de 9 săptămîni. De la Cluss nimic. — Schnauffer a murit.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și franceză

184

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 25 octombrie 1854
28, Dean Street, Soho

Dear Frederic,

Îți trimit alăturat o scrisoare de la Cluss.

Schnauffer a decedat.

Pieper este residentmaster ¹⁾ în apropiere de Londra, la Eltham, Kent, Servant for all work ³⁾.

Ar fi strașnic dacă vineri mi-ai trimite vreun militaribus ⁴⁾. E timpul să analizăm pe larg modul de ducere a războiului de către aliați.

¹⁾ — profesor cu domiciliul la școală. — *Nota trad.*

²⁾ Dr. Freund. — *Nota red.*

³⁾ — față la toate. — *Nota trad.*

⁴⁾ — articol militar. — *Nota trad.*

Povestea cu mademoiselle Bürgers e foarte nostimă. Știi, probabil, că la plecarea ei din Köln a luat cu ea un copil al cărui tată ea pretinde că e Lassalle.

Poșta trebuie să plece, de aceea
Vale ¹⁾).

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

185

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 26 octombrie 1854
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic !

Studiind porcăria aia spaniolă, m-am edificat asupra onorabilului Chateaubriand, acest frazeolog afectat, care îmbină în modul cel mai respingător distinsul scepticism și voltairianism al secolului al XVIII-lea cu sentimentalismul și romantismul la fel de distinse ale secolului al XIX-lea. *Stilistic*, această îmbinare trebuia, firește, să facă epocă în Franța, deși chiar în stil artificialul bate adesea la ochi, în pofida trucurilor artistice. Cît privește activitatea sa *politică*, individul s-a demascat el însuși cu desăvîrșire în lucrarea sa „Congrès de Vêrone” ⁵³⁰ ; întrebarea este doar dacă a primit „bani gheață” de la Alexandr Pavlovici ²⁾ sau dacă a fost cumpărat doar cu flatteries ³⁾, la care acest filfizon vanitos se arată mai sensibil decît oricine. Ordinul sf. Andrei l-a primit at all instances ⁴⁾, de la Petersburg. Vanitatea domnului „viconte” (?) transpiră prin toți porii lui, în ciuda cochetăriei sale, cînd mefistofelice, cînd creștinești, cu

¹⁾ — Rămii sănătos. — *Nota trad.*

²⁾ Alexandru I. — *Nota red.*

³⁾ — lingușiri. — *Nota trad.*

⁴⁾ — în orice caz. — *Nota trad.*

vanitatum vanitas¹⁾. După cum știi, pe vremea congresului, Villèle era primul ministru al lui Ludovic al XVIII-lea, iar Chateaubriand ambasadorul Franței la Verona. În al său „Congrès de Vérone” — pe care l-ai citit poate cândva —, el dă publicității documente, desfășurarea tratatelor etc. Începe cu un scurt istoric al revoluției spaniole din 1820—1823. Cît privește acest „istoric”, ajunge să citez că el situează Madridul pe râul Tajo (numai cu scopul de a cita dictum-ul²⁾) spaniol că acest riu cria oro³⁾ și că, după relatarea lui, Riego, în fruntea a 10 000 de oameni (realiter⁴⁾ doar 5 000), l-a întâmpinat pe generalul Freyre, care se afla în fruntea a 13 000 de oameni ; Riego a fost înfrînt și s-a retras apoi cu 15 000 de oameni. El îl pune să se retragă nu spre Sierra de Ronda, ci spre Sierra Morena numai pentru a-l putea compara cu eroul din Mancha⁵⁾. Menționez toate acestea en passant⁶⁾ pentru a ilustra maniera lucrării. Aproape niciodată nu este exactă.

Culmea ironiei sînt însă faptele domnului Chateaubriand la Congresul de la Verona, după încheierea căruia devine ministru de externe și conduce războiul de invazie în Spania.

El povestește d'abord⁷⁾ :

„Je ne me défends point d'être le principal auteur de la guerre d'Espagne”. „Mr. de Villèle ne voulait point les hostilités”⁸⁾.

Dimpotrivă, Villèle îi trimite lui și lui Montmorency, care se aflate și el inițial la Verona în calitate de ministru de externe al Franței, instrucțiuni în care se spune textual :

„Nous ne nous sommes pas décidés à déclarer la guerre à l'Espagne... Les plénipotentiaires de S.M. doivent surtout éviter de se présenter au congrès comme rapporteurs des affaires d'Espagne. Les autres puissances peuvent les connaître aussi bien que nous... Ce rôle pouvait convenir à l'Autriche au congrès de Laybach⁵³¹⁾, parce qu'elle avait la volonté d'envahir Naples”⁹⁾.

1) — „Vanitas vanitatum et omnia vanitas” — „deșertăciunea deșertăciunilor, toate sînt deșertăciuni”, Biblia, Ecleziastul, cartea I, versetul 2. — *Nota trad.*

2) — zicătoarea. — *Nota trad.*

3) — naște aur. — *Nota trad.*

4) — în fapt, în realitate. — *Nota trad.*

5) Don Quijote. — *Nota red.*

6) — în treacăt. — *Nota trad.*

7) — mai întii. — *Nota trad.*

8) — „Nu contest că sînt principalul autor al războiului din Spania”. „Domnul de Villèle nu dorea ostilitățile”. — *Nota trad.*

9) — „Noi nu ne-am decis să declarăm război Spaniei... Plenipotențiarilor maiestății-sale trebuie să evite mai ales de a se înfățișa la congres ca raportori asupra treburilor din Spania. Celelalte puteri le pot cunoaște tot atît de bine ca și noi... Acest rol îi putea conveni Austriei la Congresul de la Laibach, deoarece voia să invadeze Neapolul”. — *Nota trad.*

Dumnealor fac tocmai contrariul a ceea ce prevăd instrucțiunile. Se „présentent”¹⁾ ca „rapporteurs des affaires d'Espagne”²⁾. Villèle scrie :

„Ils tendront à faire considérer la question d'Espagne dans ses rapports généraux avec l'Europe”³⁾; ei însă o prezintă din capul locului ca pe un caz⁴⁾ *specific* francez. Villèle scrie :

„L'opinion de nos plénipotentiaires sur la question de savoir ce qu'il convient au congrès de faire relativement à l'Espagne, sera que la France étant la seule puissance qui doit agir par ses troupes, elle sera seule juge de cette nécessité”⁵⁾.

În loc de aceasta, ei spun :

„C'est sur la forme de ce concours moral” (al celorlalte puteri) „et sur les mesures propres à lui assurer le secours matériel”⁶⁾ qui peut être réclamé par la suite, que la France croit, en définitive, nécessaire de fixer l'attention de ses augustes alliés”⁷⁾.

Așadar, domnul Chateaubriand acționează, de la bun început, diametral opus instrucțiunilor pe care le-a primit de la Paris. În al doilea rând, el caută să-l mintă pe Villèle în ceea ce privește starea de lucruri de la Verona. Astfel, de pildă, el îi scrie lui Villèle :

„Le vœu très prononcé des puissances est pour la guerre d'Espagne”⁸⁾, încercă de asemenea să-l inducă în eroare asupra șanselor războiului :

„Les dernières dépêches de M. de Lagarde prouvent combien le succès serait facile”⁹⁾.

În pagina următoare, stimabilul ne povestește :

„Non seulement le congrès n'a pas poussé la France à la guerre, mais la Prusse et surtout l'Autriche (el remarcă : le prince de Met-

¹⁾ — „înfățișează”. — *Nota trad.*

²⁾ — „raportori asupra treburilor din Spania”. — *Nota trad.*

³⁾ — „Ei trebuie să se străduiască să prezinte în așa fel chestiunea spaniolă încât să fie considerată sub aspectul raporturilor ei generale cu Europa”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — caz. — *Nota trad.*

⁵⁾ — „Părerile plenipotențiarilor noștri cu privire la ceea ce li revine congresului să facă în legătură cu Spania va fi că Franța, fiind singura putere care urmează să acționeze prin trupele ei, va fi singura în măsură să hotărască asupra acestei necesități. — *Nota trad.*

⁶⁾ Subliniat de Marx. — *Nota red.*

⁷⁾ — „Franța consideră în ultimă instanță necesar să atragă atenția auștilor săi aliați asupra formei acestui sprijin moral... și asupra măsurilor menite să-i asigure ajutorul material, care ar putea fi cerut ulterior”. — *Nota trad.*

⁸⁾ — „Puterile se pronunță hotărât pentru războiul cu Spania”. — *Nota trad.*

⁹⁾ — „Ultimele telegrame ale d-lui de Lagarde arată cât de ușor am putea obține victoria”. — *Nota trad.*

ternich feignant d'être russe en détestant la Russie) y étaient très opposées : *la Russie seule l'approuvait* et promettait son appui moral *et son appui matériel*".

„Nous disons au président du conseil que le voeu très prononcé des puissances est pour la guerre ; qu'il ne s'agit pas de l'occupation de la Péninsule ; qu'il n'est question que d'un mouvement rapide ; nous montrons un succès facile ; et *pourtant nous savions* que le congrès de Vérone *ne voulait point* la guerre ; nous craignons que notre mouvement ne se prolongeât bien au delà de l'Èbre ; nous pensions qu'il nous faudrait occuper *longtemps* l'Espagne, pour faire une bonne besogne, mais nous ne révélions pas tout, *afin d'arriver à notre but*, et nous nous disions secrètement : Une fois la Bidassoa passée, il faudra bien que le président du conseil etc. aille de l'avant" ¹⁾.

Astfel Chateaubriand îl minte pe Villèle în numele congresului, după cum înainte mințise congresul în numele lui Villèle. Și nemulțumindu-se cu atât, el îi mai scrie și lui Canning, mințind în numele ambelor părți și împotriva lor.

Ca ministru el procedează în același mod. Alexandru îi trimite lui Pozzo di Borgo, ambasador la Paris, următoarea scrisoare, spre a fi prezentată lui Ludovic al XVIII-lea :

„L'empereur se flatte encore que la modération prévaudrait dans les conseils du *gouvernement anglais*" ²⁾. Altminteri etc., „il regarderait l'attaque dirigée contre la France comme une attaque générale contre tous les alliés et accepterait, sans hésiter, les conséquences de ce principe... L'empereur exhorte le roi" ³⁾ à consommer ses *propres* (!) déterminations et à marcher avec confiance contre les hommes des troubles et des malheurs. Agissant dans cet esprit, *l'Empereur rappelle la question agitée au congrès* relative à la *réunion d'une armée russe sur les frontières occidentales* de

¹⁾ — „Nu numai că congresul n-a împins Franța la război, dar Prusia și mai ales Austria (el remarcă : prințul de Metternich facea pe rusofilul, deși detesta Rusia) erau net împotriva lui ; *singură Rusia îl aproba* și promitea *sprîjinul* său moral și *sprîjinul său material*". „Noi îi spunem președintelui consiliului că puterile se pronunță hotărît pentru război ; că nu avem în vedere ocuparea peninsulei ; că este vorba numai de o campanie rapidă ; că victoria va fi ușoară ; și *totuși știam* că Congresul de la Verona *nu voia de joc* războiul ; ne era *teamă* ca această campanie a noastră să nu se extindă mult dincolo de Ebru ; eram de părere că, pentru a face treabă bună, va trebui să *ținem multă vreme* Spania sub ocupație, dar, *pentru a ne atinge scopul*, nu dezvăluiam totul și ne spuneam în sinea noastră : De îndată ce vom fi trecut Bidassoa, președintele consiliului etc. nu va mai avea încotro și va merge mai departe". — *Nota trad.*

²⁾ — „Împăratul nutrește speranța că în consiliile *guvernului englez* va prevala cumpătarea". — *Nota trad.*

³⁾ Toate sublinierile îi aparțin lui Marx. — *Nota trad.*

l'Empire comme moyen de sûreté européenne" ¹⁾. (La congres, Austria nici nu voise să audă de așa ceva. De aceea, acolo chestiunea fusese lăsată pentru moment în suspensie.)

După cum pretinde Chateaubriand, scopul său era de a aduce glorie Restaurației, pregătind astfel anularea tratatelor de la Viena ⁵²⁾. Era nevoit, chipurile, să se sprijine pe Rusia, pentru a contracara Anglia. Dar 1. cât de puțină nădejde își punea în ajutorul rusesc și 2. cite temeri îi inspira războiul, reiese din următoarele fraze:

„En supposant un revers en Espagne, nous avions une révolution en France, et tous les cosaques de la terre ne nous auraient pas sauvés" ²⁾.

Intr-o scrisoare adresată ambasadorului său la Petersburg, La Ferronnays, el scrie:

„Nous avons mis la monarchie française sur une carte pour faire la guerre" ³⁾. (Aceasta la data de 21 aprilie 1823.)

El mărturisește apoi că, în cazul când Canning ar fi debarcat câteva regimente la Lisabona, francezii ar fi fost la pământ. Pentru a pregăti acest rezultat, el a mai avut grijă ca, în urma disputei dintre ducele de Bellune, ministru de război, și generalul Guilleminot, armata franceză să se pomenească, deodată, după invadarea Spaniei, sin viveres e sin medios de transporte ⁴⁾. Apoi aiureala că o victorie a francezilor în numele Sfintei Alianțe și cu appui moral ⁵⁾ al acesteia ar contribui la eliberarea Franței de obligațiile tratatelor de la Viena. „Viconteles" nu este „și bête" ⁶⁾ pe cât ar vrea să pară aici. El știe prea bine despre ce este vorba, „La Russie n'a point d'ambassadeur à Constantinople" ⁷⁾. Ea (Rusia) s-a înțeles atunci cu grecii, și un război între Franța și Anglia și, cu atât mai mult, angajarea Franței în Spania și înfrângerea ei acolo, i-ar fi dat lui mână liberă.

¹⁾ — „el va considera atacul îndreptat împotriva Franței drept un atac general împotriva tuturor aliaților și va accepta, fără să ezite, toate consecințele care decurg de aici... Împăratul îl indeamnă pe rege să-și pună în aplicare propriile (!) sale hotărâri și să pornească cu încredere împotriva celor ce provoacă tulburări și nenorociri. Acționînd în acest spirit, împăratul reamintește chestiunea care a fost agitată la congres referitoare la concentrarea unei armate ruse la granița apuseană a imperiului ca măsură a securității europene". — Nota trad.

²⁾ — „Presupunînd că în Spania lucrurile ar fi luat o întorsătură defavorabilă, am fi avut o revoluție în Franța, și toți cazacii din lume nu ne-ar fi putut salva". — Nota trad.

³⁾ — „Am jucat monarhia franceză pe o singură carte declanșînd războiul". — Nota trad.

⁴⁾ — fără alimente și fără mijloace de transport. — Nota trad.

⁵⁾ — sprijinul moral. — Nota trad.

⁶⁾ — „atît de prost". — Nota trad.

⁷⁾ — „Rusia nu are ambasador la Constantinopol". — Nota trad.

„Nous devons surtout prévoir que l'Angleterre pouvait intervenir et se poser en face de nous auprès de l'Espagne" ¹⁾).

Scrie la Paris :

„Si c'est la guerre, *c'est la guerre avec l'Angleterre*". „Guerre qui pouvait devenir *européenne*, si elle venait à se compliquer d'une *guerre en Orient* et de l'attaque des colonies espagnoles par les Anglais" ²⁾).

De altfel, el nu-și face nici un fel de iluzii asupra intențiilor lui Alexandru :

„Il est certain que notre triomphe inespéré (!) lui donna quelque jalousie, car il s'était secrètement flatté que nous serions *forcés de recourir à lui*" ³⁾).

Acest „trionphe" era deci contrar înțelegerii. În plus, Chateaubriand credea, ca și majoritatea francezilor, că armata franceză este foarte „puțin devotată" Bourbonilor.

În afară de aceasta, „prietenia" dintre Alexandru și Ludovic al XVIII-lea era, după cum relatează însuși Chateaubriand, cu atât mai strânsă cu cât

„Louis XVIII" refuzase „sous prétexte de religion et par quelque *motif offensant*, le mariage du duc de Berry avec la sœur d'Alexandre" ⁴⁾,

iar pe de altă parte Ludovic al XVIII-lea era informat că (după reîntoarcerea lui Bonaparte din Elba), la Congresul de la Viena, domnul Alexandru

„tout à coup demanda aux alliés s'il ne serait pas bon de donner le duc d'Orléans pour roi à la France, quand on aurait une dernière fois vaincu Napoléon" ⁵⁾).

„Viconteles", cu al său „grande âme de poète" ⁶⁾, face următoarele mărturisiri :

¹⁾ — „Trebuia mai cu seamă să prevedem că Anglia putea să intervină și să ne înfrunte, alăturându-se Spaniei". — *Nota trad.*

²⁾ — „Dacă va izbucni războiul, *atunci va fi un război cu Anglia*". „Un război care ar putea deveni *européan* dacă s-ar complica cu un *război în Orient* și cu un atac al englezilor împotriva coloniilor spaniole". — *Nota trad.*

³⁾ — „Este sigur că succesul nostru *nesperat* (!) i-a trezit oarecare invidie, căci în sinea lui sperase că vom fi *nevoși* să recurgem la ajutorul său". — *Nota trad.*

⁴⁾ — „sub pretextul religiei și printr-o *motivare jignitoare*, căsătoria ducelui de Berry cu sora lui Alexandru". — *Nota trad.*

⁵⁾ — „Întrebase deodată pe aliați dacă n-ar fi bine ca ducele de Orléans să fie făcut rege al Franței, după ce Napoleon va fi fost definitiv învins". — *Nota trad.*

⁶⁾ — „suflet mare de poet". — *Nota trad.*

„Nous osons dire qu'Alexandre est devenu *notre ami*”.

„Alexandre est le *seul* prince pour qui nous ayons *jamais* éprouvé un *sincère attachement*”.

„Louis XVIII nous *détestait*”¹⁾.

Totodată e cît se poate de amuzant cum acest phraseur²⁾ despre „Dieu de St. Louis”³⁾, care se simte obligat să păstreze tronul Spaniei pentru un „petit fils de Henri IV”⁴⁾, îi scrie foarte „cavalièrement”⁵⁾ generalului Guilleminot „să nu-l stingherească”, la bombardarea Cadixului, de teamă că o ghiulea l-ar putea nimeri pe Ferdinand al VII-lea etc.

În orice caz, acestui ami intime⁶⁾ al marilor Carrel, Laménais, Béranger etc. îi revine onoarea de a fi pus la cale în Spania, pe timp de zece ani — împreună cu amicul Alexandru — cea mai mare porcărie care s-a pomenit vreodată acolo, și asta cu riscul de a-i face să sară în aer pe Bourbonii săi.

Altă trăsătură a acestui pelerin la sfîntul mormînt : el însuși povestește, în „Congrès de Vérone”, cum le-a impus, ca ambasador la Londra, lui L[udovic] al XVIII-lea și lui Villèle, pe Polignac, pe care nici unul din ei nu-l putea suferi. Mai tîrziu, sub Carol al X-lea, pe cînd el însuși era ambasador la Roma, și-a dat brusc și cu mare zarvă demisia de îndată ce Polignac a ajuns ministru, pentru că, deolară el, de acum încolo, „libertatea” s-a dus.

Dacă vei reciti această carte, disprețul tău pentru acești „cra-pauds”⁷⁾ și ai lor „grands hommes”⁸⁾ va putea cu greu să scadă.

La revedere.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană
și franceză

¹⁾ — „Îndrăznim să afirmăm că Alexandru a devenit *prietenul nostru*”.
„Alexandru e *singurul* suveran față de care am simțit *vreodată* un *atașament sincer*”.

„Ludovic al XVIII-lea *nu ne putea suferi*”. — *Nota trad.*

²⁾ — flecar. — *Nota trad.*

³⁾ — „dumnezeul lui Ludovic cel Sfînt”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „un nepot al lui Henric al IV-lea”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — „cavalerește”. — *Nota trad.*

⁶⁾ — prieten intim. — *Nota trad.*

⁷⁾ — „filistinii francezi”. — *Nota trad.*

⁸⁾ — „oameni mari”. — *Nota trad.*

186

Marx către Engels la Manchester

10 noiembrie 1854

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels !

Articolul este excelent ¹⁾. Rămîne la aprecierea ta să scrii marți sau vineri, cu toate că încă nu știu dacă voi avea un secretary ready ²⁾, pentru că soția mea e la pat de trei zile, în parte pentru că nu se simte bine, în parte de supărare că bunul dr. Freund iar ne-a bombardat cu somații de plată, care tocmai acum, cînd trebuie să se producă catastrofa, sînt cu atît mai penibile. Generally, the situation is not pleasant ³⁾.

Taica Göhringer stă în turnul datornicilor. Birtul său a fost închis. Faliment. Așa se explică excesul de zel revoluționar de care onorabilul a dat, pare-se, dovadă în ultimul timp.

Pieper trebuie să lucreze în institutul său de la 6 dimineața pînă la 9 seara, în care răstimp trebuie să se roage de vreo 20 de ori, ceea ce îi „face bine”. Nu are voie nici să fumeze, nici să bea. Conduce băieții la biserică etc. Acum cîteva zile a fost pentru o oră la Londra. Arăta foarte bine.

Lupus l-a invitat pe Dronke de crăciun la Manchester, iar Dronke l-a invitat pe Imandt.

Alte noutăți nu sînt.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ F. Engels. „Campania din Crimeea”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 600—607. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — secretar la dispoziție. — Nota trad.

³⁾ — În general, situația nu este plăcută. — Nota trad.

187

Marx către Engels ⁵³³ la Manchester

22 noiembrie 1854
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels,

Am primit yesterday ¹⁾ cele 2 l.st.

Alăturat îți trimit o scrisoare de la Dana, din care ai să vezi cum folosesc escrocii articolele militare. Cartea lui Ripley despre războiul cu Mexicul ⁵³⁴, amintită în scrisoare, n-am primit-o încă. Mîine am să trimit s-o aducă și, după ce am s-o răsfoiesc, am să ți-o trimit și ție.

Dacă ți-e cumva posibil, trimite-mi vineri un articol, pentru că marți am scris despre Spania ²⁾ și, în prezent circumstances ³⁾, nu e bine să tratez de două ori pe săptămînă acest subiect ; pe de altă parte, în situația mea financiară foarte precară o pauză ar fi în orice privință de nedorit.

Imediat după sosirea zvonului fals despre ocuparea Sevastopolului, domnia sa d-l procuror Blind a plănuț să țină un miting german — însoțit de o declarație de principii — împotriva Rusiei, a „suveranilor” germani și, în special, ad majorem gloriam ⁴⁾ a d-lui procuror și a emigrației germane în corpore. Cu acest prilej, „șefii” tuturor fracțiunilor urmau să se întilnească peacefully ⁵⁾. Eu și cu Freiligrath am respins, bineînțeles, acest atac, ceea ce a dus mai întii la zădărnicierea planului lui Blind. Mais comme les grands esprits se recontrent ⁶⁾, neobositul Arnold Ruge — care furnizează acum ziarului „Morning Adv[ertiser]” tot felul de spurcăciuni — a avut o idee asemănătoare și, în urma unei invitații lansate de acesta, a avut loc un miting preliminar, composed of ⁷⁾ : Vittinghof (operator de bățături, un kurlandez în vîrstă de 60 de ani, care nu cunoaște nici o limbă, a fost servitor la contele kurlandez Vittinghof, iar acum se dă drept propriul său stăpîn. Potrivit planului lui Arnold, acest V[ittinghof] trebuia să prezideze ; o bandă de negustori ger-

¹⁾ — ieri. — *Nota trad.*

²⁾ Din seria de articole „Spania revoluționară”. (Vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 451—508. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — actualele împrejurări. — *Nota trad.*

⁴⁾ — pentru marea glorie. — *Nota trad.*

⁵⁾ — în mod pașnic. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Cum însă marile spirite se întilnesc. — *Nota trad.*

⁷⁾ — compus din. — *Nota trad.*

mani (Gerstenzweig etc.), urmau să dea banii necesari, să convoace mitingul și, sub auspiciile lor, emigranții germani să se năpustească asupra tribunei), Römer (tatăl vitreg al lui Becker și spion notoriu al poliției), Meyen, Buchheim, Ronge, Ruge, Blind, Geck ¹⁾. Rezultatul mitingului a fost că Geck și Ronge s-au „provocat”, mai mult sau mai puțin, unul pe altul. Procurorul Blind s-a retras indignat de la miting, pentru că otreapa de Ruge nu a vrut să includă în program cuvintele „Republica, care ne unește pe *noi toți*”. Blind a venit pe urmă la mine — eu nu eram acasă — și s-a plins „amarnic” soției mele de „disprețul” de care are parte „emigrația germană” și că noi am împiedicat toți pașii „comuni”. Ca și cum vreunul din noi am fi împiedicat pe cei 7 sau 8 dobitoci să se „unească” și să „manifesteze”. (E drept că, în taină, noi intenționam — lucru pe care, de altfel, procurorul Blind nu-l știe nici în prezent —, ca în cazul când mitingul indivizilor ar fi făcut vilvă și ei ar fi compromis prea mult „Germania” lingușindu-i pe englezi, să ținem *eventual* un contramiting cu ajutorul cartiștilor londonezi.) După cum vezi, „marii bărbați ai emigrației” cred că trebuie din nou „să facă și să pună la cale” ceva.

Cu acest prilej, Blind i-a repetat și soției mele că „numai Badenul a avut curajul să proclame o republică” etc. etc. Altmintei nimic nou.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

188

Marx către Engels ⁵³⁵ la Manchester

[Londra] 30 noiembrie 1854
28, Dean Street, Soho

Drață Engels,

Ai uitat să-mi înapoezi scrisoarea lui Dana, care, avînd în vedere relațiile mele cu acești indivizi, este foarte importantă pentru mine. Ai omis să-mi trimiți primele două pagini ale excelentului tău

¹⁾ Probabil o ironie la adresa lui Amand Goegg (Geck = filfizon). —
Nota red.

articol ¹⁾ de marți. În orice caz, esențialul este cuprins în următoarele cinci pagini, așa că paguba e numai stilistică.

De la stimabilul dr. Freund am primit a treia somație de plată, pe care ți-o trimit alăturat. Ce crezi, să-i răspund individului? Am impresia că are de gând să treacă la măsuri extreme, ce bon ami ²⁾. În urma reducerii certe a venitului meu de la „*Tribune*”, care mă situează sub nivelul marelui Dronke, perspectivele nobilului Freund sînt mai sumbre ca oricînd. Grozăvia e că în curînd voi avea iarăși nevoie de el. Prin intermediul lui Tucker, mi s-a propus să lucrez la o revistă retrospectivă care apare aici, la Londra; dar n-am primit încă nici un răspuns mai precis în legătură cu punctum puncti ³⁾: onorariul.

Alaltăieri am primit, în sfîrșit, cele două volume „*Mexican war*” al lui Ripley, aproximativ 1 200 de pagini format mare. Mi se pare că Ripley s-a format — bineînțeles, e o *simplică apreciere de profan* — ca istoric militar *plus ou moins* ⁴⁾ sub influența lui Napier ⁵⁾. Cartea e inteligentă și, după cum mi se pare, nu-i lipsită de simț critic. Dana cu siguranță că n-a citit-o. Altminteri ar fi văzut că eroul lor, generalul Scott, nu apare *by no means, neither* ⁶⁾ ca comandant suprem și nici ca gentleman într-o lumină favorabilă. Cartea mă interesează în mod deosebit, pentru că de curînd am citit despre campania lui Fernando Cortez în „*Conquista de Mexico*” a lui Antonio de Solis. S-ar putea face o comparație foarte interesantă între cele două *Conquistas* ⁷⁾. De altfel, deși comandanții supremi — atît Taylor cît și Scott — mi se par foarte mediocri, acest război reprezintă, fără îndoială, o uvertură demnă pentru istoria războaielor marii țări a yankeilor. Spațiile enorme pe care se desfășoară acțiunea și numărul mic de oameni cu care este întreprinsă (mai mult *volunteers* decît *regular army* ⁸⁾) îi dau o originalitate „americană”. În ceea ce-i privește pe Taylor și Scott, se pare că tot meritul lor constă în convingerea că yankeii vor ieși întotdeauna din încurcătură, oricît de mare ar fi ea. La începutul

¹⁾ F. Engels. „Bătălia de la Inkerman”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1951, p. 593—599. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — acest bun amic. — *Nota trad.*

³⁾ — punctul principal. — *Nota trad.*

⁴⁾ — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

⁵⁾ William Napier. — *Nota red.*

⁶⁾ — în nici un caz, nici. — *Nota trad.*

⁷⁾ — cuceriri. — *Nota trad.*

⁸⁾ — voluntari decît armată regulată. — *Nota trad.*

săptămîinii viitoare îți trimit cele două volume. Pentru că sînt voluminoase, scrie-mi dacă să le trimit prin poștă (nu prea cunosc noile dispoziții) sau prin Parcel Co. ¹⁾

Adio.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

189

Marx către Engels ⁵³⁶ la Manchester

[Londra] 2 decembrie 1854
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

I think not, Sir ²⁾, că scrisoarea ⁵³⁷ ta sau chiar și numai numele tău ar putea fi pus în legătură cu stimabilul „Freund” ³⁾. (Evreul e atît de stăruitor pentru că din cauza unui institut de învățămînt *aristocratic*, pe care l-a deschis soția sa în St. John's Wood, el a ajuns at the very brink of bankruptcy ⁴⁾). Am aflat acum, prin intermediul lui Cornelius, amănuntele.) Pe baza scrisorii tale, i-am scris următoarele : 1. Alăturat îi trimit o scrisoare de la A. Dana, din care poate vedea ce influență a avut criza comercială din America *asupra mea* și, prin mine, *asupra lui* ; 2. Totuși, pentru a acoperi pierderea, am contractat noi legături literare, pe baza cărora vreau să mă angajez în scris să-i plătesc în ziua de 10 ale fiecărei luni, începînd din 10 ianuarie 1855, 4 l. st. Suma datorată se ridică încă la aproximativ 17 l. st. Dacă d-l Freund nu este de acord cu aceasta, n-are decît să mă dea în judecată. Scrisoarea lui Dana îmi va servi de acoperire în fața oricărui tribunal, după cum va recunoaște el însuși. Dacă te amestec direct pe tine, pierd : 1. toată poziția mea față de Freund ; 2. el îi va relata toată povestea (și-i

¹⁾ — casa de expediție. — *Nota trad.*

²⁾ — Nu cred, domnul meu. — *Nota trad.*

³⁾ Dr. Freund. — *Nota red.*

⁴⁾ — la un pas de faliment. — *Nota trad.*

va arăta imediat scrisoarea) profesorului din institutul său, d-l Gottfried Kinkel, acesta d-lui Gerstenberg, care, la rîndul său, o va istorisi fiecărui evreu german din City, și așa mai departe pînă va ajunge la Blanc, ceea ce n-ar fi by no means ¹⁾ de dorit.

L-am rugat pe Lassalle să-mi facă rost, dacă poate, de vreo muncă literară în Germania, căci, în regard ²⁾ venitul micșorat și cheltuielile mărite, trebuie să mă gîndesc serios la aceasta. Lassalle îmi face acum următoarea propunere, în privința căreia aș dori să cunosc părerea ta *bine chibzuită*. Vărul lui dr. M. Friedländ[er] va deveni la începutul acestei luni proprietarul lui „Neue Oder-Zeitung” ³⁾, dar în compania lui Stein și Elsner. Ar urma ca eu să devin corespondent la Londra pentru acest ziar. Friedländer crede că la început nu va fi în stare să plătească mai mult de 20 de taleri lunar. Lassalle crede însă că-i va putea scoate 30 de taleri. Voilă la proposition ⁴⁾. Suma este infimă. Dar nici puțina corespondență pentru o fișică germană n-ar reprezenta mare lucru, și 40—50 l.st. nu sînt de lepădat. Dar impedimentul principal — Elsner și Stein! Acesta trebuie cu atît mai temeinic chibzuit, cu cît acești domni nu sînt conservatori, ci sînt chiar *liberali*, și ne sînt mai potrivnici decît „Neue Preussische Zeitung”. That is the question ⁵⁾. Chibzuiește bine acest lucru.

Îți trimit un număr din „People’s Paper”, ca să cunoști și tu manevrele lui Jones în legătură cu Barbès (pe care, între noi fie spus, l-a luat drept Blanqui) și agitația lui împotriva lui Bonaparte — în eventualitatea venirii acestuia în Anglia. „Autoritățile” locale sînt foarte îngrijorate, și poliția a rupt afișele oriunde a fost posibil. Chiar și „Reynolds” și „Leader” l-au denunțat pentru sentimentele ⁵⁹⁹ lui nepatriotice. Inițial a vrut ca în comitetul pentru mișcarea antibonapartistă să fie aleși membrii de onoare din comitetul său, printre alții și eu. Mi-am bătut joc de el și i-am atras în mod special atenția asupra faptului că, pentru a avea un efect aici și pe continent, mișcarea trebuie să păstreze un caracter pur englez. El a recunoscut acest lucru, după cum vei vedea din observațiile sale de la adunarea preliminară cu French refugees ⁵⁾.

Luni îți trimit prin casa de expediție indicată Ripley ⁶⁾ și „Conquista de Mexico” a lui Solis. De îndată ce nu vei mai avea nevoie de *aceasta din urmă*, înapoiază-mi-o, pentru că Solis nu-mi

¹⁾ — în nici un caz. — *Nota trad.*

²⁾ — avînd în vedere. — *Nota trad.*

³⁾ — Iată care este propunerea. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Aceasta este întrebarea. — *Nota trad.*

⁵⁾ — refugiații francezi. — *Nota trad.*

⁶⁾ R. S. Ripley. „The war with Mexico”, vol. 1—2, New York, 1849. — *Nota red.*

aparține. L-am citit în întregime pe Ripley (bineînțeles superficial, atât cât e necesar pentru scopul meu). Acum sînt perfect edificat — și Ripley o spune adesea pe șleau, într-o formă sarcastică „reținută” — că marele Scott este o lepră de ultima speță, ordinar, josnic, lipsit de talent, cicălitor și, pe deasupra, un pungaș care, conștient că datorează totul curajului soldaților săi și abilității generalilor săi, și-a permis o serie de ticăloșii pentru a-și asigura gloria. Se pare că e un tot atât de mare general pe cît many sided ¹⁾ Greeley este un mare filozof. În tot cursul campaniei, individul le-a încurcat pe toate și s-a făcut vinovat de ticăloșii pentru care ar fi meritat să fie executat de orice tribunal militar cinstit. El este însă (după rang) primul general al Americii. De aceea, probabil, crede Dana în el. Taylor este, fără îndoială, mai valoros decît Scott, ceea ce se pare că a simțit și publicul american, pentru că pe primul l-a ales președinte al Statelor Unite, pe cînd pe al doilea, în pofida tuturor strădanilor sale, l-au trîntit again and again ²⁾. Mie mi se pare că generalul Worth este cel mai de seamă și, de îndată ce vei citi cartea, te rog să-mi comunicî pîrerea ta despre el și, mai ales, în legătură cu un alt punct. Nu este ciudat că Scott se află întotdeauna la o distanță de 2—10 mile depărtare de active operations ³⁾, nu apare niciodată chiar pe cîmpul de luptă, ci mereu „is observing the progress of events” ⁴⁾ dintr-un adăpost sigur. El nu-și face apariția, așa cum obișnuiește totuși Taylor, nici cînd prezența comandantului suprem este necesară pentru „moralul” armatei. După înverșunata battle of ⁵⁾ Contreras, el a înaintat cu întregul său staff ⁶⁾ după ce totul se terminase. În timpul bătăliei nedecise de la Molino del Rey, el le transmite „bravilor” soldați să reziste, că poate va veni și el în persoană. Talentul său „diplomatic” poate fi comparat doar cu talentul său militar. Neîncredere are numai față de generalii săi, mai talentați decît el, dar niciodată față de Santa Anna, care-l duce de nas ca pe un copil bătrîn. Caracteristic pentru acest război mi se pare faptul că, în pofida ordinelor greșite sau lacunare date de comandant, fiecare divizie și fiecare detașament urmărește întotdeauna stubbornly ⁷⁾ țelul și folosește spontaneously ⁸⁾ fiecare incident, așa că, pînă la urmă, tot iese ceva. La yankei destonia

1) — multilateralul. — Nota trad.

2) — iar și iar. — Nota trad.

3) — operațiile active de război. — Nota trad.

4) — „observă desfășurarea evenimentelor”. — Nota trad.

5) — bătălie de la... — Nota trad.

6) — (stat-major. — Nota trad.

7) — cu dirzenie. — Nota trad.

8) — din proprie inițiativă. — Nota trad.

individuală și simțul de independență sînt poate și mai dezvoltate decît la anglo-saxoni. Spaniolii sînt deja decăzuți. Dar un spaniol decăzut, un mexican, este o perlă. Găsim la acesta toate viciile, toată fanfaronada, lăudăroșenia și tot donquijotismul spaniolilor ridicate la puterea a treia, dar nici pe departe stofa din care sînt croiți aceștia. Războiul mexican de guerillă este o caricatură a celui spaniol și pînă și în dezertarea armatelor regulate îi întrec cu mult pe spanioli. În schimb însă, spaniolii nu au produs un talent de talia lui Santa Anna.

Vale ¹⁾).

Al tău

K. M.

Ai citit în foiletonul lui „Köln[ische] Zeit[ung]” de sîmbătă înjurăturile lui Jacob Venedey-Kobes I ²⁾ din Köln la adresa lui Heine ? Nu te priva de o asemenea delectare. Și avansarea lui Kossuth la rangul de general !!!

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

190

Marx către Engels ⁵⁴⁰

la Manchester

[Londra] 8 decembrie 1854

Dragă Frederic !

Pun azi la poștă un articol ³⁾, deși știu că poșta nu pleacă. De azi în opt zile am să scriu despre parlament. Te rog *totuși stăruitor* să-mi trimiți *marți un articol*, pentru ca vineri (cînd trag o poliță) să pot conta pe 2 l.st. în plus. Oricum, am un minus de cîteva articole. Dacă nu se întîmplă nimic, poți să scrii ceva despre forța de război austriacă ⁵⁴¹.

¹⁾ — Rămii sănătos. — *Nota trad.*

²⁾ Titlul unei poezii satirice a lui Heine la adresa lui Venedey. — *Nota red.*

³⁾ Probabil F. Engels. „Campania din Crimeea”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 600—607. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

Trebuie să scrii broșura despre „Germanism și slavism”⁵⁴². Citește și lucrarea lui Bauer „La Russie et l'Angleterre”. Și Gustav Dietzel a scris o carte voluminoasă despre acest subiect⁵⁴³. Cunoști cartea baronului von Bode¹⁾ „Statistisches über Russland” ? (a apărut în urmă cu aproximativ 1/2 de an)⁵⁴⁴.

Salut.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

191

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 15 decembrie 1854
28, Dean Street, Sobo

Dragă Engels,

Tocmai acum am primit rindurile tale și sint foarte bucuros că te voi vedea aici peste o săptămână⁵⁴⁵.

Am primit articolul²⁾.

Sfirșitul lui Barthélemy este glorios⁵⁴⁶. În procesul-verbal al interogatoriului de ieri (mai curînd coroner's Inquest)³⁾ se spune că au fost găsite la el hîrtii importante, deși nu în legătură cu asasinatul. Ar fi neplăcut dacă printre ele s-ar găsi documente din anii trecuți și am apărea astfel în legătură cu un individ care — după cum se laudau mojiicii — „ne rezervase” un glonte pentru cazul cînd ne-am fi reîntors la Paris.

N-am citit cartea lui Bauer⁴⁾. Așadar, adu-o cu tine.

¹⁾ În original : Rhode. — *Nota red.*

²⁾ Partea scrisă de Engels din articolul „Mersul războiului din Turcia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 479—485. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — cercetare judiciară. — *Nota trad.*

⁴⁾ B. Bauer. „La Russie et l'Angleterre”, Charlottenbourg, 1854. — *Nota red.*

Săptămîna viitoare încep corespondențele pentru „N[eue] O[der]-Z[eitung]“. Deocamdată 30 de taleri pe lună. În ipoteza însă că se vor mulțumi cu trei corespondențe pe săptămîină. Intrucît nu am bani să-mi cumpăr cărți, îmi este imposibil să renunț pentru 30 de taleri pe lună la studiile mele de la Museu ¹⁾. Oricît de neplăcut mi-ar fi, am acceptat pentru a o liniști pe soția mea. Perspectivele ei sînt în orice caz gloomy ²⁾.

Un merit deosebit al lui Ripley ³⁾ e că evită exagerările entuziaste. Greșelile strategice făcute în cursul războiului mexican par de la sine înțelese, dată fiind lipsa totală a unui plan. În ceea ce privește greșelile tactice mai subtile, of course ⁴⁾, nu le sesizez. Am impresia că și l-a luat pe Napier ⁵⁾ ca model, căci îi descrie pe mexicani exact așa cum i-a descris acesta pe spanioli și, în al doilea rînd, se străduiește să fie nepărtinitor cu adversarii.

Mîine îmi vin pe cap Blind cu soția. Acest „furibund“ rusofob și „republican“ susține morțiș că Badenul este adevărata țară a viitorului.

Salut. *Salută-l și pe Lupus din partea mea.*

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ British Museum. — *Nota red.*

²⁾ — sumbre. — *Nota trad.*

³⁾ R. S. Ripley. „The war with Mexico“. Vol. 1—2, New York, 1894. — *Nota red.*

⁴⁾ — firește. — *Nota trad.*

⁵⁾ W. F. P. Napier. „History of the war in the Peninsula and in the south of France, from the year 1807 to the year 1814“, vol. 1—4, London, 1828—1840. — *Nota red.*

1855

192

Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 12 Ianuarie 1855

Dear Frederic !

Am trimis ieri „*Tribunei*” un Report¹⁾ despre trade și commerce²⁾ și le mai datorez încă două articole pentru a acoperi suma trasă în plus asupra acestor indivizi. Săptămîna viitoare pleacă două vapoare, unul marți și altul vineri, și ar fi foarte bine dacă ai putea să-mi trimiți marți un articol despre un *subiect quelconque*³⁾.

Soția mea se apropie cu pași rapizi de catastrofă.

Aici nimic nou. Götz i-a scris lui Sidney Herbet, cerîndu-i un „grad de ofițer” în apocrifă „legiune străină”⁵⁴⁷.

Salut.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

193

Marx către Engels
la Manchester

Londra, 17 Ianuarie 1855

Dragă Frederic,

Ieri n-am putut, of course⁴⁾, să scriu pentru „*Tribune*” și nici à venir⁵⁾ n-am să pot scrie cîtva timp, pentru că ieri între orele

¹⁾ K. Marx. „Criza comercială din Anglia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 12, București, Editura politică, 1962, p. 336—339. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ — industrie și comerț. — *Nota trad.*

³⁾ — subiect oarecare. — *Nota trad.*

⁴⁾ — bineînțeles. — *Nota trad.*

⁵⁾ — de acum încolo. — *Nota trad.*

6 și 7 dimineața soția mea a născut un bona fide traveller¹⁾, din păcate of the „sex” par excellence²⁾. Dacă era de sex masculin mai mergea.

Știi că Wolff cel roșu³⁾ este unul din corespondenții londonezi ai lui „Augsburger”⁴⁾? Am descoperit acest lucru întâmplător, și anume citind un articol în ziarul menționat, în care se făceau tot felul de reflecții răsuflate cu privire la „cămin”, „patrie” și „meleaguri străine” — toate acestea pentru a lămuri ce „porcărie” trebuie să înfrunte trupele britanice la Balaklava⁵⁴⁸. L-am văzut pe Freiligrath și i-am povestit că am citit în „Augsburger A[llgemeine] Z[eitung]” o tîmpenie de care numai Lupus Rufus⁵⁾ ar fi capabil. F[reiligrath] mi-a și confirmat că W[olff] este „real identical Kobes”⁶⁾.

Am acum acasă cele trei volume ale lui Heine⁵⁴⁹. Între altele, el debitează, cu lux de amănunte, minciuna că eu etc. am venit să-l consolăm atunci cînd a fost „atacat” în „A[ugsburger] A[llgemeine] Z[eitung]” pe motiv că a primit bani de la Ludovic-Filip. Bunul Heine uită intenționat că intervenția mea în favoarea lui s-a produs la finele anului 1843 și, prin urmare, nu poate fi pusă în legătură cu facts⁷⁾ care au ieșit la iveală după revoluția din februarie 1848. But let it pass⁸⁾. Simțindu-se cu conștiința încărcată, căci bătrînul ticălos are o memorie colosală pentru asemenea fleacuri, el caută să cajoleze⁹⁾.

Te aștept deci vineri. Mai mult nu pot scrie astăzi, pentru că trebuie să expediez o mulțime de anunțuri cu prilejul nașterii copilului.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — călător demn de încredere (expresie din codul de legi englez). — *Nota trad.* Este vorba de Eleanor Marx. — *Nota red.*

²⁾ — de „sexul” frumos. — *Nota trad.*

³⁾ Ferdinand Wolff, denumit mai jos Lupus Rufus, adică lupul (Wolf — lup) cel roșu. — *Nota red.*

⁴⁾ „Allgemeine Zeitung”. — *Nota red.*

⁵⁾ Wolff cel roșu. — *Nota red.*

⁶⁾ „Kobes în persoană” („Kobes I”. Titlul unei poezii satirice a lui Heine la adresa lui Venedey. — *Nota red.*

⁷⁾ — fapte. — *Nota trad.*

⁸⁾ — Dar fie. — *Nota trad.*

⁹⁾ — linguşească. — *Nota trad.*

194

Marx către Engels⁵⁵⁰
la Manchester[Londra] 19 ianuarie 1855
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels,

Nu numai că sînt întru totul de acord cu oferta ta, dar îți rămîn și foarte îndatorat.

Cu parlamentul va ieși cam prost din cauza lipsei de timp. But never mind¹⁾.

Am primit scrisoarea ta de ieri⁵⁵¹ abia azi *la ora 4 după-amiază*, pentru că dobitocul de poștaş a predat-o în Soho Square 28 în loc de Dean Street 28 (se întîmplă pentru a doua sau a treia oară și am să reclam la poștă). În viitor scrie pe adresa : 28, Dean Street, Soho (*în loc de Soho Square*). Din cauza sosirii întîrziate a scrisorii, nu pot să-ți trimit astăzi decît aceste cîteva rînduri.

Ce-i cu povestea asta cu Barthélemy ?⁵⁵² Am trecut-o cu vederea în „Augsburger”²⁾. Probabil este vorba de o invenție a mizerabilului „Oly” sau „Ody”, unul din corespondenții lui „Augsburger A[llgemeine] Z[eitung]”, o secătură din Elveția.

Salut.

Al tău

K. M.

În City domnește o panică teribilă și Freiligrath mi-a scris ieri că chiar și „cei mai optimiști” se tem să nu se producă pînă la începutul primăverii evenimente foarte neplăcute.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — Dar nu face nimic. — *Nota trad.*

²⁾ — „Allgemeine Zeitung”. — *Nota red.*

195
Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 24 ianuarie [1855]

Dear Engels !

Din „*Times*” de azi ai să vezi că nu-i *nimic* de relatat cu privire la parlament. Dezbateri importante vor avea loc abia *joi seara*. Așadar, nu ne rămîne decît să tratăm un „sujet ¹⁾ oarecare”.

Salut.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

196
Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 30 ianuarie 1855

Dear Frederic,

Am să decupez din „*Tribune*” materialul de care ai nevoie pentru *caracterizarea* *coalitiei* și am să ți-l trimit, completîndu-l, acolo unde ar prezenta lacune, cu unele însemnări ⁵³⁾. Nu cred însă s-o mai pot face încă azi, pentru că trebuie să trimit dobi-tocilor de la Breslau ²⁾ un rezumat ³⁾ asupra ședinței îngrozitor de lungi de ieri și pînă la ora 1 (acum) am fost reținut din cauza stării alarmante a copilului ⁴⁾ — soția mea, în schimb, se simte foarte bine —, de domestic affairs ⁵⁾. Așa că, după toate proba-bilitățile, vei primi mîzgăleala mea abia joi dimineața.

¹⁾ — subiect. — *Nota trad.*

²⁾ — Wroclaw. — *Nota trad.*

³⁾ Adică un articol pentru „*Neue Oder-Zeitung*”. — *Nota red.*

⁴⁾ Eleanor Marx. — *Nota red.*

⁵⁾ — treburi casnice. — *Nota trad.*

O să fie vesel dacă Palmerston devine premier.
Ai citit în „Advertiser” de ieri *confesiunea* lui Barthélemy ?

Tout à vous ¹⁾
Ch. M

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

197

Marx către Engels la Manchester

Londra, 31 ianuarie 1855

Dragă Engels,

Alăturat îți trimit două articole cu privire la politica financiară a lui Gladstone ⁵⁵⁴. În primul unele cifre au fost, evident, greșit tipărite. Dar ceea ce te interesează pe tine e numai să-ți rememorezi spiritul întregului plan.

Iată mai jos faptele coaliției.

1853

16 decembrie ²⁾. Disraeli cade (cu o majoritate de 19 voturi împotriva lui), cică, din cauza extinderii impozitului pe imobile și a „extension of the general area of *direct taxation*” ³⁾. Brigada irlandeză ⁵⁵⁵ este factorul hotărîtor. Se formează coaliția : „We have now arrived at the commencement of the *political millennium*”. („*Times*”)... *Christmas recess* ⁴⁾.

10 februarie. Parlamentul se întrunește din nou. Vechiul program al lui Russell din 1850. Despre *bill-ul cu privire la reformă* ⁵⁵⁶ va putea fi vorba numai dacă se vor întruni din nou iarna viitoare.

¹⁾ — Cu totul al tău. — *Nota trad.*

²⁾ 1852. — *Nota red.*

³⁾ — „extinderii sferei generale a impozitului *direct*”. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „Inaugurăm acum *mileniul politic*” („*Times*”)... *Vacanță de crăciun.* — *Nota trad.*

„Next session is not quite as uncertain as to-morrow“¹⁾. („Times“.)

În schimb se promit o grămadă de reforme practice și administrative: reformă legislativă, reglementarea căilor ferate, învățămînt etc. Gladstone își amină bugetul pînă după Easter recess²⁾.

18 februarie. „It is no longer a Ministry of Reform: it is a Ministry of Progress, every member of which resolves to do nothing. All difficult questions are open questions“³⁾. (*Disraeli*).

21 februarie. Clarendon-Foreign minister⁴⁾. Russell — ministru fără portofoliu și fără salariu.

24 februarie. Bill-ul lui Russell cu privire la evrei⁵⁵⁷. „The Policy of Abstention“ proclaimed on the Eastern question, is also the ministerial policy at home⁵⁾.

4 aprilie. Russells Educational Reformbill⁶⁾.

7 aprilie. Înainte de prezentarea bugetului: Gladstones Financial scheme⁷⁾.

15 aprilie. Dezbateri în Camera comunelor în legătură cu Gunpowderplot⁸⁾⁵⁵⁸. Iese la iveală că Palmerston acționează în calitate de informator general pentru poliția continentală. — Easter recess⁹⁾ (nu știu data).

31 mai. Russell îi insultă pe catolici în parlament⁵⁵⁹. Miniștrii irlandezi ies din guvern. Scrisoarea din 3 iunie a lui Aberdeen către aceștia. Revocarea lui Russell.

Principalele probleme pe ordinea de zi a sesiunilor de primăvară și de vară.

1. *Bill-ul cu privire la India*: Guvernul vrea să prelungească cu 20 de ani Carta Companiei Indiilor Orientale (expiring on April 1854)¹⁰⁾. E *nevoit* să abandoneze acest proiect și să accepte ca bill-ul său să aibă o valabilitate *doar provizorie*, în funcție de bunăvoința parlamentului. Cu excepția hotărîrii ca appointments din civil service și scientific military services¹¹⁾ să se facă prin

¹⁾ — „Sesiunea viitoare nu este nici pe departe așa de nesigură ca ziua de miine“. — *Nota trad.*

²⁾ — vacanța de paști. — *Nota trad.*

³⁾ — „Nu mai avem un guvern al reformelor: avem un guvern al progresului, în care fiecare membru este hotărît să nu facă nimic. Toate problemele dificile sînt probleme deschise“. — *Nota trad.*

⁴⁾ — ministru de externe. — *Nota trad.*

⁵⁾ — „Politica de abstențiune“ — proclamată în problema orientală este și politica internă a guvernului. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Bill-ul lui Russell cu privire la reforma învățămîntului. — *Nota trad.*

⁷⁾ — proiectul financiar al lui Gladstone. — *Nota trad.*

⁸⁾ — complotul prafului de pușcă. — *Nota trad.*

⁹⁾ — Vacanța de paști. — *Nota trad.*

¹⁰⁾ — expiră în aprilie 1854. — *Nota trad.*

¹¹⁾ — ocuparea tuturor funcțiilor civile și a celor militare care necesită o pregătire științifică. — *Nota trad.*

concur public, această lege se reduce la următoarele : Sir Charles Wood (președinte al board of control ¹⁾) primește 5 000 de l. st. în loc de 1 200 cît primea înainte, 18 directori în loc de 24. În loc ca toți să fie numiți de court of proprietors ²⁾, acum aceasta numește 12 dintre ei, iar guvernul 6. Salariul directorilor a fost majorat de la 300 l. st. la 900 l. st., iar al președintelui și al vicepreședintelui la 1 000 l. st. Governorgeneralship ³⁾ al Indiei a fost separată de cea de Governorship ⁴⁾ al Bengalului. O nouă Presidency on the Indus ⁵⁾. Astfel, în locul unor simpli comisari, puțin costisitori și, cum s-a dovedit în practică, utili, s-au instituit noi funcții de guvernatori și de președinți cu luxurious councils. New sinecures ⁶⁾. Unele mici reforme, fără nici o importanță, în organizarea judecătorească indiană.

2. *Bugetul*. Multe features ⁷⁾ ale acestuia sînt luate de la Disraeli, cu singura deosebire că pe cînd Gladstone desființează excise duties ⁸⁾ în interesul orașului, Disraeli, după cum se pretinde, le-a desființat în interesul fermierilor ; așa, de pildă, porcăriia cu Tee duty ⁹⁾, extinderea impunerii directe etc., de origine israelită ¹⁰⁾. Unele din cele mai importante hotărîri i-au fost impuse lui Gladstone, după ce în repetate rînduri a fost pus în minoritate în parlament din cauză că era împotriva lor. Astfel, desființarea taxei pentru anunțurile din ziare, a taxei de succesiune. Licensing system new regulation ¹¹⁾ a fost abandonat după ce a suferit diferite modificări în cursul ședinței. Din buget, care avea pretenția de a fi o enciclopedie sistematică, nu a rămas nimic altceva decît un mixtum compositum de little intems ¹²⁾. *Characteristic* : mobilul Gladstone introduce în bugetul său un bill special — desființarea taxei de timbru on newspapers supplements ¹³⁾ pentru a corupe ziarul „Times”, căruia îi face astfel un cadou de 30 000—40 000 de l. st. pe an. „Times”, fiind singurul ziar care are suplimente, își consolidează în felul acesta monopolul. Drept mulțumire, „Times” a

¹⁾ — consiliului de control (pentru problemele Indiei). — *Nota trad.*

²⁾ — consiliul de supraveghere. — *Nota trad.*

³⁾ — Funcția de guvernator general. — *Nota trad.*

⁴⁾ — guvernator. — *Nota trad.*

⁵⁾ — prezidenție în regiunea Indus. — *Nota trad.*

⁶⁾ — consilii costisitoare. Noi sinecure. — *Nota trad.*

⁷⁾ — elemente. — *Nota trad.*

⁸⁾ — accizele. — *Nota trad.*

⁹⁾ — taxa vamală la ceal. — *Nota trad.*

¹⁰⁾ Aluzie la Disraeli. — *Nota red.*

¹¹⁾ Noua reglementare a sistemului de brevete (adică a sistemului de impunere a debitelor de băuturi spirtoase. — *Nota red.*

¹²⁾ — un amestec de mici capitole. — *Nota trad.*

¹³⁾ — pentru suplimentele ziarelor. — *Nota trad.*

renunțat la polemica dusă împotriva impozitului pe venit preconizat de Gladstone și cere acum din nou ca acesta să facă parte din noul cabinet.

3. *Trei bill-uri cu privire la landlorzii și la arendașii din Irlanda* ⁵⁰⁰. Prezentate de Napier ¹⁾, un tory, la oîrmă fiind un guvern Derby. La 7 august, după dezbateri care au durat 10 luni, sînt adoptate în Commons ²⁾; Aberdeen (9 august) își exprimă în Camera lorzilor mulțumirea că aici ele au fost înmormîntate.

4. Parliamentary reform, national education reform, law reform (a few trifles apart) etc. *postponed* ³⁾. Bill-ul cu privire la deportări ⁵⁰¹, bill-ul cu privire la navigație etc. moștenite de la guvernul Derby. Bill-ul cu privire la evrei este respins. Guvernului îi aparține cu adevărat [numai α] ⁴⁾ *marele Cab Act* ⁵⁾ pe care, de îndată ce a părăsit pragul parlamentului, acesta a fost nevoit să-l modifice imediat din nou, pentru că indivizii, în pofida „tuburilor talentelor lor”, n-au fost în stare să înfăptuiască mici măcar reglementarea birjelor. β). Conversiunea public debt ⁶⁾ plănuită de Gladstone, al cărei eșec el a fost nevoit să-l recunoască în parlament încă în 28 iulie.

20 august. (În această zi parlamentul a fost prorogat pînă la 27 octombrie.) Palmerston a încheiat sesiunea Camerei comunelor asigurîndu-i pe deputați că pot fi liniștiți în legătură cu problema orientală, pentru că „as far as the evacuation of the Principalities was concerned ⁷⁾... cheazășie le este «his confidence in the honour and character of the Russian Emperor», which would move him to withdraw his troops voluntarily from the principalities” ⁸⁾).

3 decembrie. Sinope ⁹⁾).

¹⁾ Joseph Napier. — *Nota red.*

²⁾ — Camera comunelor. — *Nota trad.*

³⁾ Reforma parlamentară, reforma instrucțiunii publice, reforma legislativă (cu excepția citorva mărunțișuri) etc. — *aminate.* — *Nota trad.*

⁴⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

⁵⁾ — act cu privire la birje. — *Nota trad.*

⁶⁾ — datoriei publice. — *Nota trad.*

⁷⁾ „în ceea ce privește evacuarea Principatelor dunărene. — *Nota trad.*

⁸⁾ — «încrederea sa în onoarea și caracterul împăratului Rusiei», care îl vor determina pe acesta să-și retragă de bunăvoie trupele din Principatele dunărene”. — *Nota trad.*

⁹⁾ — data cînd a sosit știrea despre bătălia de la Sinope din 30 (18) noiembrie 1853. — *Nota red.*

12 decembrie. Nota celor 4 powers ¹⁾ către Poartă, în care au fond ²⁾ i se pretinde încă mai mult decât în Nota de la Viena ³⁾.

14 decembrie. Palmerston consimte mai întâi în Minister Conseil ³⁾ să se telegrafieze la Viena că cele întâmplate la Sinope nu trebuie să stingherească negocierile, iar apoi, pentru a-i înșela pe filistini, demisionează la

15 decembrie, sub pretextul că ar fi împotriva bill-ului cu privire la reformă al lui Russell. Intră, bineînțeles, din nou în guvern de îndată ce și-a atins scopul.

Mijlocul lunii ianuarie. Demisia lui *Sadleir*, misitul brigăzii irlandeze, din cauza unor scandalous disclosures ⁴⁾ în fața unui Irish court of law ⁵⁾. El a fost lord (junior) al trezoreriei. (Mai târziu, virtuosul Gladstone vrea să-l trimită pe Lawley, ruda sa, care, în timpul cit a fost secretarul Chancellor-ului of Exchequer ⁶⁾, nu s-a sfiit să joace la bursă și să-și facă o profesiune din a paria, ca guvernator în Australia. Se compromite în parlament. Același „virtuos” îl numește într-un post pe O’Flaherty, care o șterge după ce a jefuit casa de bani, pe urmă îl aduce în Poor Law Administration ⁷⁾ pe un oarecare Hayward, pentru că acesta scrisese un pamflet voluminos împotriva lui Disraeli[...] ⁸⁾ Se înmulțesc afacerile scandaloase în care este implicat virtuosul Gladstone).

Începutul lunii februarie. Redeschiderea parlamentului.

6 februarie. Palmerston anunță că va prezenta bill-ul cu privire la organizarea miliției în Irlanda și Scoția. La 28 martie — declarația de război. Prezintă bill-ul abia la *sfirșitul lunii iunie*.

17 februarie. Russell prezintă bill-ul său cu privire la reformă, condiția și scuza intrării sale în coaliție. După 10 săptămâni îl retrage cu „lacrimi în ochi”. Drept mulțumire, este din nou numit președinte of the Privy Council ⁹⁾ și primește salariu.

6 martie. Gladstone cere „only the sum which would be required to bring back the 25 000 men about to leave the British

¹⁾ — puteri. — *Nota trad.*

²⁾ — de fapt. — *Nota trad.*

³⁾ — Consiliul de Miniștri. — *Nota trad.*

⁴⁾ — dezvăluiri scandaloase. — *Nota trad.*

⁵⁾ — tribunal irlandez. — *Nota trad.*

⁶⁾ — ministrului de finanțe. — *Nota trad.*

⁷⁾ — Epitropia săracilor. — *Nota trad.*

⁸⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

⁹⁾ — al Consiliului privat. — *Nota trad.*

shores", Doubles the income tax for 6 months ¹⁾. La 8 mai trebuie să prezinte iarăși un nou buget.

Mijlocul lunii martie. Țarul ²⁾ obligă pe aceste coute să declare războiul publicînd „Secret and confidential correspondence” ⁵⁶³, care începe cu o depeșă din 11 ianuarie 1853 și demască minciuna intenționată care se ascunde îndărătul tuturor declarațiilor din cursul anului.

7 aprilie. Lordul Grey (famos prin faptul că în calitate de ministru al *coloniilor* aproape că a provocat în toate coloniile engleze răscoala, voia încă de atunci să devină ministru de război) rostește în Camera lorzilor un discurs despre lipsurile *organizării militare engleze*. Acesta dă doar prilej miniștrilor de a crea la 8 iunie, prin separarea Ministerului de Război de Ministerul Coloniilor fără vreo concentrare a departamentelor de război, o *funcție* și un *salariu* în plus. Tot așa, *holera* este folosită pentru a se numi la „board of Health” ³⁾ un președinte independent, creîndu-se astfel o nouă funcție ministerială și un nou salariu.

Mai 29. „Their” (ale miniștrilor) „measures were kicked overboard in a very unceremonious manner” ⁴⁾. (*Bright.*)

Bilanțul activității lor în domeniul politicii interne în această a doua ședință: Sînt prezentate șapte bill-uri importante. Din acestea, 3 *defeated*: bill for the entire change of the law of settlement ⁵⁶⁴, bill pentru public education in Scotland; bill on the entire reconstruction of Parliamentary oaths, 3 *withdrawn*: Bribery Prevention bill; bill for the complete change a civil service; measure for Parliamentary Reform. Un bill — Oxford Parliamentary Reform-bill ⁵⁾ a fost adoptat, însă foarte ciuntit și modificat.

12 august. Prorogarea parlamentului.

Ședința extraordinară din decembrie: bill-urile cu privire la Foreign legion ⁶⁾ și la *miliție* ⁵⁶⁵.

¹⁾ — „doar suma, care ar fi necesară pentru a readuce pe cei 25000 de oameni, care sînt gata să părăsească coasta britanică”. Doublează impozitul pe venit timp de 6 luni. — *Nota trad.*

²⁾ *Nicolaie I.* — *Nota red.*

³⁾ — consiliul sanitar. — *Nota trad.*

⁴⁾ — 29 mai. „Măsurile lor” (ale miniștrilor) „au fost aruncate peste bord într-un mod cu totul ireverențios”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — 3 cad: bill-ul pentru modificarea radicală a legii cu privire la domiciliere; bill-ul cu privire la instrucțiunea în Scoția; bill-ul cu privire la modificarea radicală a formulilor jurămîntului depus de parlamentari. 3 *sînt retrase*: bill-ul cu privire la prevenirea corupției electorale, bill-ul cu privire la reorganizarea completă a serviciului civil; proiectul de lege pentru reforma parlamentară. Un bill, cu privire la reforma Universității din Oxford. — *Nota trad.*

⁶⁾ — legiunea străină. — *Nota trad.*

Citirea acestei liste îți reamintește destule fapte pentru a-ți putea bate joc de acești indivizi, între altele să-l luăm anticipat la refec (în cazul că ar deveni prim-ministru) și pe onorabilul Palmerston.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

198

Marx către Engels ⁵⁶⁶ la Manchester

[Londra] 2 februarie 1855

Dragă Frederic,

Multe mulțumiri pentru articol ¹⁾. Russell este blamat îngrozitor de dobitocul de Newcastle, care însă, la sfârșitul discursului său, a devenit tare sentimental.

Soția mea se întreamează. Starea copilului ²⁾ mă îngrijorează însă foarte mult.

Alăturat îți trimit 1. o scrisoare de la Lassalle ; 2. idem de la Daniels ; 3. extrasele la care se referă Lassalle. Goldheim s-a vinzolit sub numele de „Lassalle” printre muncitorii din Solingen etc. ; 4. o scrisoare de la Steffen, care de altfel a uitat să-mi indice adresa lui din Brighton și va bodogăni din nou, dacă, din *această cauză*, nu-i voi putea răspunde.

Jones — din cauza istoriei murdare cu Barbès — s-a pomenit bineînțeles printre crapauds ³⁾, și anume *crapule* ⁴⁾ a acestora. Urmarea a fost că s-a aranjat iarăși un mare banchet al tuturor națiunilor pentru sărbătorirea lui februarie. A venit și la mine, mi-am bătut joc de el. Francezii lui (o adunătură absolut necunoscută) au reușit însă să pătrundă în societatea lui Schapper ⁵⁶⁷,

¹⁾ Este vorba de articolul „Ultimul guvern britanic” (scris de Engels pe baza materialelor trimise de Marx). — *Nota red.*

²⁾ Eleanor Marx. — *Nota red.*

³⁾ — filistini francezi (emigranți mic-burghezi. — *Nota trad.*); vezi volumul de față, p. 371. — *Nota red.*

⁴⁾ — *drojdia*. — *Nota trad.*

care nu a respins, of course ¹⁾, astfel de propuneri. Se pare că și nemulțumii din rindurile emigranților polonezi și italieni — care nu fac parte din „elita emigrației” — s-au *organizat*, pentru a trimite delegați în Comitet ⁵⁸⁸. Ieri, ca să ne amuzăm, eu și cu Gótz l-am lăsat pe Jones să ne ducă la ședința lor, și anume ca „auditori”. El ne-a recomandat ca „old friends of the chartist party” ²⁾, care ar avea, desigur, dreptul să-și satisfacă curiozitatea. Cine se afla acolo? Diferiți crapauds ³⁾ de ultima speță. Un croitor *spanio!* sau fabricant de tutun, care „singur se convocase la adunare”. *Stechan* (pe jumătate nebun) și în spatele lui trei germani, bădăranii notorii. De când lipsește Schapper însuși, Stechan caută să-i imite figura, seriozitatea lui posomorită și gesturile lui, precum măcelarul Legendre pe Danton. Dar asta încă nu-i totul. *Herzen*, rusul, nefiind chemat de nimeni, s-a invitat singur la ședința trecută și a propus (el însuși) să fie numit membru în comitet. În ședința la care am asistat, s-a dat citire unei scrisori slugarnice a lui și pentru că francezii, cu profundul lor simț politic, au găsit că el este „un garçon charmant” ⁴⁾, a fost primit fără multă vorbă. Ședința, trâncăneala francezilor, înfățișarea stupidă a germanilor, gesturile croitorului spaniol au fost atât de supărătoare, încât Jones (chairman ⁵⁾) a propus: 1. fiecare să vorbească numai o singură dată și nu mai mult de 10 minute; 2. la observația că spaniolul n-ar fi emigrant, pentru că acolo democrația a învins, a făcut complimentul echivoc că „dorește tuturor emigranților din Londra aceeași soartă” și că atunci „nu ar mai fi nevoie de comitete internaționale” la Londra.

Gótz și cu mine am asistat pe gratis la această comedie și am fumat îngrozitor ca spectatori tăcuți. Acolo oricine se putea convinge cu propriii săi ochi cât de departe a ajuns „la vraie démocratie” ⁶⁾.

Al tău
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în: K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — bineînțeles. — *Nota trad.*

²⁾ — „vechi prieteni ai partidului chartist”. — *Nota trad.*

³⁾ — filistini. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „un tip fermecător”. — *Nota trad.*

⁵⁾ — președintele. — *Nota trad.*

⁶⁾ — „adevărată democrație”. — *Nota trad.*

199

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 13 februarie 1855
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Vreau să-ți confirm în primul rînd primirea „lingourilor” și, în al doilea rînd, a *excelentului* articol ¹⁾ de astăzi ; din cauza unei otitalmii acute, încă nevindecată complet, am fost împiedicat 4—5 zile să scriu, prin urmare nu ți-am putut scrie nici ție, iar secretara mea permanentă ²⁾, ținînd seama de timpul rece, nu a părăsit atît de curînd patul ca în alte dăți. Sper totuși că în scurt timp va fi din nou la postul ei. M-am ales cu boala de ochi tot recitînd propriile mele caiete despre economie, nu pentru a lucra la ele, ci pentru a stăpîni bine materialul și a-l avea ready³⁾ pentru redactare.

Ți-am comunicat cum s-a fofilat Herzen în „comitetul internațional” ⁴⁾. Alături o scrisoare a lui, în care mulțumește pentru „o invitație care nu i s-a trimis”. Această scrisoare voia s-o publice în „People’s Paper” ca o certificare publico ⁵⁾ a importanței sale. Ea nu a apărut însă pentru că i-am smuls imediat lui Jones fițuica. Totuși Herzen a făcut ce-a făcut și a fost numit printre organizatorii festivității.

Alăturat îți trimit și o altă scrisoare, prin care comitebul mă invită la banchet și mă roagă să „iau parte la miting”. Nu vreau să-i otensez pe orapauds ⁶⁾ și cu atît mai puțin pe cartiști. Se pune, așadar, problema sub ce formă să-i refuz ? Scrie-mi *neîntîrziat* părerea ta în legătură cu aceasta. Cert e că trebuie să refuz : 1. pentru că asemenea mitinguri nu sînt în general decît un bluf ; 2. pentru că în momentul de față m-aș expune *în mod inutil* persecuțiilor guvernului, și Palmerston e cu ochii pe mine ; 3. pentru că nu vreau să figurez nicăieri și niciodată alături de *Herzen*, deoarece nu sînt de părere ca bătrîna Europă să fie întinerită prin sînge rusc. Să mă refer eventual în răspuns la prezența lui Herzen ?

Jones a făcut o gafă extrem de „prostească” și și-a pierdut complet busola lăsînd pe seama filistinilor și a imbecililor germani conducerea acestei acțiuni. El a sacrificat totul dorinței de a-i pre-

¹⁾ Probabil este vorba de articolul lui Engels „Lupta din Crimeea”. (Vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 55—59. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ Jenny Marx. — *Nota red.*

³⁾ — pregătît. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 386—387. — *Nota red.*

⁵⁾ — în public. — *Nota trad.*

⁶⁾ — filistinii francezi (emigranți mic-burghezi). — *Nota trad.*

zenta într-un mare Public Meeting pe Foreign Emigrations¹⁾ la remorca cartiștilor. Mitingul, la care va participa multă lume, va provoca scandal, dar urmarea va fi că : 1. Urquhart & Co. (de asemenea și „Times” dacă această poveste va face vilvă) îi va învinui pe cartiști că sînt conduși de agenți ruși. Acest lucru este inevitabil. 2. El dă ministerului un pretext pentru reintroducerea bill-ului cu privire la străini⁵⁶⁹. 3. O sciziune în partidul cartist. Disensiunile au și început. O parte dintre cartiștii londonezi pretind că Jones, adoptînd fraza despre „republica socială și democratică” la constituirea comitetului filială, care urmează să servească drept connecting link²⁾ între cartiști și Foreign emigration, s-a abătut arbitrarily³⁾ de la spiritul cartei și a compromis întreaga cauză. În pofida energiei, perseverenței și a activității incontestabile a lui Jones, el strică totul printr-o reclamă de tarabă, prin lipsa de tact cu care vinează pretexte pentru agitație și prin neastîmpărul de a anticipa lucrurile. Dacă nu poate face o agitație adevărată, el caută aparența unei agitații, improvizează movements⁴⁾ peste movements (cînd, bineînțeles, nimic nu se urnește din loc) și se transpune periodic într-o stare de falsă exaltare. L-am avertizat, însă zadarnic.

D-l Golovin — fidus Achates⁵⁾) al lui Herzen — publică azi în „Morning Advertiser” un articolăș intitulat „Revoluția din februarie”, avînd următorul conținut : „Herzen, după cum am auzit, va reprezenta Rusia, or rather liberal Russia⁶⁾, la banchet. Însuși numele său arată că este german sau mai degrabă evreu german. În Rusia i se reproșează țarului că recurge în special la asemenea oameni. Emigrația să se ferească to fall into the same error⁷⁾”⁵⁷⁰.

Dacă Bonaparte Minor⁸⁾, potrivit celor relatate azi de corespondentul din Paris în ediția a doua a lui „Morning Chronicle”, va prelua personal comanda supremă a armatei Rinului împotriva Prusiei. „campania” va putea avea un sfîrșit funest pentru francezi.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară în :
„Der Briefwechsel zwischen F. Engels
und K. Marx”, Bd. II, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1) — miting public pe emigranții străini. — *Nota trad.*

2) — verigă. — *Nota trad.*

3) — în mod arbitrar. — *Nota trad.*

4) — mișcări. — *Nota trad.*

5) — fidelul. — *Nota trad.*

6) — sau mai curînd Rusia liberală. — *Nota trad.*

7) — să cadă în aceeași greșală. — *Nota trad.*

8) Napoleon cel Mic — denumire dată de Victor Hugo lui Napoleon al III-lea. — *Nota red.*

200
Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 3 martie 1855
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic !

Marti ai să primești o scrisoare amănunțită de la mine. Astăzi îți scriu doar aceste câteva rânduri pentru a-ți explica motivele tăcerii mele :

1. Musch ¹⁾ a avut o febră gastrică gravă care încă nu i-a trecut (necazul cel mai mare).

2. Baby grew every day worse ²⁾, a perturbat toată casa, așa că acum câteva zile am fost nevoiți să luăm o altă doică.

3. Soției mele, deși trecuse cu bine perioada lehuziei, i s-a făcut un fel de panarițiu la degetul arătător al mîinii drepte. Un lucru de nimic, care i-a provocat însă dureri violente și sîciitoare. Ieri a fost operată.

4. Eu am avut mai întii porcăria aceea la ochi, care acum a mai trecut ; apoi m-am pomenit cu o tuse atît de nesuferită, încît a trebuit să înghit câteva sticle cu medicamente și să stau chiar câteva zile în pat.

După cum vezi, toată casa a fost și în parte încă mai este un adevărat spital.

Îți voi procura spanacul lui Herzen, de asemenea „People's Paper” de ieri, în care se găsesc common proceedings ³⁾ ale lui Jones și Herzen ⁵⁷¹. Să-l dau afară pe Jones dacă mai vine sau să procedez „diplomatic” ?

Doctorul mi-a recomandat să schimb aerul, căci de 2 ani n-am mai părăsit precincts of Soho Square ⁴⁾. De aceea aș veni cu plăcere la Manchester, pînă nu pleacă soția mea din nou la Trier. Dacă cumva te-ar deranja să locuiesc la tine, fie din cauza unei vizite iminente a bătrînului tău, fie din alte motive, aș putea să-mi închiriez o cameră la M[anchester]. În orice caz, este absolut necesar — bineînțeles după ce totul va fi în ordine aici — să plec pentru citva timp, căci indispoziția fizică îmi atrofiază și mintea.

¹⁾ Edgar Marx. — *Nota red.*

²⁾ — bebelușului (Eleanor Marx) i-a mers din zi în zi mai rău. — *Nota trad.*

³⁾ — expunerile publice. — *Nota trad.*

⁴⁾ Soho Square-ul. — *Nota trad.*

Que dites-vous de la mort de Nicholas ? ¹⁾ Mi-a plăcut aluzia lui „Times” că el ar fi murit, în parte, de spaimă, pentru că „his worst enemy” ²⁾ — Palmerston — a devenit premier în Anglia ⁵⁷²⁾. Vale faveque ³⁾.

Totus tuus ⁴⁾

K. M.

De la Cluss n-am mai primit nimic de luni de zile.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

201 Marx către Engels ⁵⁷³ la Manchester

[Londra] 8 martie 1855
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels,

Am primit cele 5 l.st.

Nu pot pleca de aici pînă cînd colonelul Musch ⁵⁾ nu va fi vizibil restabilit. De altfel, săptămîna asta starea lui a început să se îmbunătățească, doctorul declarîndu-se astăzi exceedingly pleased ⁶⁾ și poate că săptămîna viitoare va fi totul all right ⁷⁾. De îndată ce voi putea pleca cu conștiința împăcată, îți scriu. Crede că săptămîna viitoare.

A very happy event ⁸⁾ ne-a fost comunicat ieri, moartea nonagenarului unchi ⁹⁾ al soției mele. Prin aceasta soacra mea ¹⁰⁾ economisește o cheltuială anuală de 200 de taleri, iar soția mea va primi circa 100 de l.st. ; suma ar fi fost mai mare dacă bătrînul

¹⁾ — Ce spui de moartea lui Nicolaie ? — *Nota traa.*

²⁾ — „dușmanul lui cel mai înverșunat”. — *Nota trad.*

³⁾ — Rămii sănătos și nu mă da uitării. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Cu totul al tău. — *Nota trad.*

⁵⁾ Edgar Marx. — *Nota red.*

⁶⁾ — foarte mulțumit. — *Nota trad.*

⁷⁾ — în ordine. — *Nota trad.*

⁸⁾ — un eveniment foarte fericit. — *Nota trad.*

⁹⁾ Heinrich Georg von Westphalen. — *Nota red.*

¹⁰⁾ Karoline von Westphalen. — *Nota red.*

oîine nu ar fi lăsat moştenire menajerei sale cea parte din averea sa lichidă care nu era fideicomis ¹⁾). Se va lua o hotărîre şi în problema manuscrisului ducelui de Braunschweig cu privire la războiul de 7 ani, pentru care bătrînul Scharnhorst oferise mai de mult sume mari. Soţia mea i-a avertizat imediat pe ai ei că se opune unor eventuale încercări ale fratelui ²⁾ ei de a dăruia acest manuscris „prea milostivului” ³⁾ său domnitor. Cu bani peşin statul prusian n-are decît să-l achiziţioneze, but not otherwise ⁴⁾).

A mai apărut şi o altă eventuală sursă de bani. Soţia mea depusese la un bancher — pe nume Grach — din Trier 1 300 de taleri. Individul a dat faliment, şi, în ceea ce o priveşte pe ea, chiar *fraudulos*, pentru că el era deja în stare de faliment (deşi fără ştirea publicului) cînd a acceptat depunerea. La rugămintea soţiei acestui Grach, soţia mea s-a lăsat „înduplecată” şi a renunţat să-l urmărească în justiţie. Procurorul general declarase că în caz contrar Grach va fi deferit curţii cu juri. Soţia acestui Grach a moştenit acum o mare avere şi dacă îşi va respecta promisiunea, se poate conta pe restituirea cel puţin a unei părţi din pagubă. În orice caz va fi astfel răscumpărat, în sfîrşit, „trecutul” şi această greutate va cădea de pe umerii noştri.

Broşura despre Nap[oleon] Bonaparte — (Girardin declară în „Presse” că nu el a făcut-o) — m-a amuzat foarte mult ⁵⁾.

În pofida încercării de a-l prezenta pe „le prince” într-o postură marşială, în pofida fanfaronadei franceze, a superficialităţii şi a greşelilor grosolane în domeniul militar, broşura este preţioasă pentru că reprezintă un monument ridicat lui Leroy al nostru, alias St.Arnaud, şi în general pentru caracterizarea „imperialului Bar-num ⁶⁾” şi a celor de o teapă cu el.

Este un punct în porcăria din Crimeea asupra căruia trebuie să mă lămureşti, şi anume : generalul Evans a declarat în faţa comitetului, că principala cauză a decimării armatei în faţa Sevastopolului ar fi fost lipsa unui drum din portul Balaklava, 1 000 de oameni l-ar fi putut construi în 10 zile, dar — et c'est la question — all men who could have been spared were employed in the trenches ⁶⁾, iar lungimea liniei pe care urmau s-o ocupe englezii era de la bun

¹⁾ — supusă dreptului de primogenitură. — *Nota trad.*

²⁾ Ferdinand von Westphalen. — *Nota red.*

³⁾ Frederic Wilhelm al IV-lea. — *Nota red.*

⁴⁾ — dar nu în alt fel. — *Nota trad.*

⁵⁾ Comparaţie ironică a lui Napoleon al III-lea cu un afacerist american. — *Nota red.*

⁶⁾ — şi aceasta este problema — toţi bărbaţii disponibili erau ocupaţi cu săparea tranşeeilor. — *Nota trad.*

început într-o disproporție crasă cu their numerical strength ¹⁾. Te întreb: pot francezii fi considerați ca contrivers ai acestui mischief ²⁾ ?

Recent am parcurs din nou istoria Romei (antice) pînă în timpul lui August[us]. Istoria internă se reduce pur și simplu la lupta dintre mica și marea proprietate funciară, bineînțeles modificată în mod specific de relațiile sclavagiste. Relațiile de credit, care joacă un rol atît de mare încă de la începuturile istoriei romane, nu sînt decît consecința firească a micii proprietăți funciare.

Astăzi au fost anunțate 3 lucrări ale preotului Förster, apărute toate sub titlul comun: „Original Language”.

După cum ai văzut probabil și tu, d-l Herzen se lasă acum trîmbițat și de „Augsburger A[llgemeine] Z[eitung]”. De asemenea, a apărut și speech-ul ³⁾ său (la mitingul lui Jones) în „People's Paper”, ca foaie volantă, și în bravul „L'Homme”, scos de père ⁴⁾ Ribeyrolles ⁵⁾.

Adio.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în: K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

202

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 16 martie 1855
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels,

Nu cred ca bietul Musch ¹⁾ să scape. Ai să înțelegi în ce stare sufletească ne transpune această perspectivă. Soția mea este iarăși cu totul down ²⁾. Peste puțin vom ști cum stăm.

Al tău

K.M.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — efectivul lor. — *Nota trad.*

²⁾ — autori ai acestui eșec. — *Nota trad.*

³⁾ — discursul. — *Nota trad.*

⁴⁾ — moș. — *Nota trad.*

⁵⁾ Edgar Marx. — *Nota red.*

⁶⁾ — distrusă. — *Nota trad.*

203

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 27 martie 1855
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels,

De câteva zile, starea lui Musch s-a îmbunătățit în mod vizibil și doctorul ne dă foarte mari speranțe. Dacă Musch se va reface treptat, este absolută nevoie ca el să plece imediat la țară. E, bineînțeles, îngrozitor de slăbit și a rămas numai piele și oase. Temperatura a scăzut și ocluzia a cedat mult. Acum problema principală este numai dacă organismul lui este destul de rezistent pentru ca tratamentul să poată fi dus pînă la capăt. Cred că da. De îndată ce medicul declară că e în afară de orice pericol vin la tine.

Dronke a venit încoace și candidează la postul lui Freiligrath, pentru că F[reiligrath] a rupt definitiv relațiile cu șeful ¹⁾ său.

Iartă-mă că îți scriu numai aceste câteva rînduri. Sint istovit ca un ciine după atitea nopți de veghe, deoarece eu îl îngrijesc pe Musch.

Întreaga familie, inclusiv Musch, îți trimite multe salutări.

Spune-i lui Lupus că elvețianul Furrer, cu care a fost înainte în relații, a dat faliment și că l-a tras pe sfoară chiar și pe preceptorul său cu 14 l. st.

Vale faveque ²⁾.

Totus tuus ³⁾

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — Oxford. — *Nota red.*

²⁾ — Rămii sănătos și nu mă da uitării. — *Nota trad.*

³⁾ — Cu totul al tău. — *Nota trad.*

Jenny Marx (fiica) și Helene Demuth

204
Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 30 martie 1855
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels,

Am amînat de la o zi la alta să-ți trimit un buletin medical ¹⁾, pentru că boala a avut asemenea oscilații, încît eu însumi îmi schimbam părerea aproape la fiecare oră. În cele din urmă, boala a căpătat caracterul unei tuberculoze intestinale, ereditară în familia noastră, și nici medicul, pare-se, nu mai are nici o speranță. Din cauza surescitării nervoase, soția mea e de o săptămînă mai suferindă ca oricînd. Și mie îmi singerează inima și îmi vijîie capul, deși trebuie, bineînțeles, să mă țin tare. În timpul bolii, copilul nu și-a dezmințit nici o clipă caracterul său original, blajin și totodată independent.

Nu știu cum să-ți mulțumesc pentru ajutorul prietenesc pe care mi-l acorzi lucrînd în locul meu și pentru compasiunea pe care o ai pentru copil.

Dacă intervine vreo schimbare în bine, îți scriu imediat.

Totus tuus²⁾

K. M.

Nota bene. Marșea viitoare nu pleacă *nici un vapor* în America și nu cadrează să trimitem *de fiecare dată* două corespondențe deodată. Marți fă deci o pauză.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Despre Edgar Marx. — *Nota red.*

²⁾ — Cu totul al tău. — *Nota trad.*

205
Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 28, Dean Street, Soho
6 aprilie 1855

Dragă Engels,

Sărmanul Musch ¹⁾ nu mai e. A adormit (în adevăratul înțeles al cuvântului) în brațele mele astăzi între orele 5 și 6. N-am să uit niciodată în ce măsură prietenia ta ne-a ajutat să suportăm această perioadă îngrozitoare. Ai să înțelegi cât de mult m-a îndurerat pierderea copilului. Soția mea îți transmite cele mai prietenești salutări. Dacă plec la Manchester, poate că am s-o iau pentru 8 zile cu mine, în care caz vom locui, firește, la hotel (sau vom închiria o cameră). În orice caz, trebuie să găsec un mijloc care să-i aline durerea primelor zile.

Al tău
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. IV,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

206
Marx către Engels
la Manchester

[Londra] 12 aprilie 1856
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels,

Am de gînd să plec miercuri cu soția mea la Manchester ; trebuie neapărat să schimbe pentru cîteva zile mediul. Dacă nu contramandez, înseamnă că sosim la această dată. În orice caz, luni îți scriu din nou.

¹⁾ Edgar Marx. — *Nota red.*

Casa este, firește, pustie și tristă de cînd a murit odorul scump ¹⁾, care o însufleșea cu prezența lui. Este inimaginabil cît de mult resimțim lipsa copilului. Am avut pînă acum destule neazuri, dar abia în clipa de față știu ce va să zică o adevărată nenorocire. Sînt broken down ²⁾. Mi-a prins bine că din ziua înmormîntării am avut dureri atît de groaznice de cap, încît n-am mai putut nici gîndi, nici auzi, nici vedea nimic.

În aceste zile de suferință cumplită, m-au susținut gîndul la tine și la prietenia ta și totodată speranța că noi doi mai avem încă de înfăptuit ceva bun pe lume.

Al tău

K.M.

Chiar acum soția mea mi-a adus cîteva rînduri pentru tine, pe care ți le trimit alăturat.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

207

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 16 aprilie [1855]

Dragă Engels,

Miercuri dimineață, soția mea și cu mine plecăm de aici cu parliamentary train ⁵⁷⁶ la M[anchester].

Adineauri, eram tocmai în tovărășia lui Dronke, l-am văzut pe Badinguet trecînd podul Westminster ⁵⁷⁷. Maimuță în uniformă.

Al tău

K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Edgar Marx. — *Nota red.*

²⁾ — complet zdrobit. — *Nota trad.*

208

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 16 mai 1855
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels,

Soția mea este foarte suferindă ; toată casa mai e cuprinsă de mare depresiune. De când ne-am înapoiat de la Manchester⁵⁷⁸, am avut o vreme mizerabilă. Nebunaticul de Dronke vrea să ți-l trimită pe Bruno Bauer abia după ce ai să-i trimiți tu „galoșii” lui. Din nebăgare de seamă, am împachetat și pe „Petermann” împreună cu celelalte lucruri. Ți l-ași fi trimis imediat, dar am vrut să-l expediez împreună cu B[runo] B[auer]. Hotărăște cum să fac. Dacă-i trimiți nebunaticului galoșii, ai putea să-i bagi în același pachet și Decker-ul, pe care l-am uitat⁵⁷⁹. Am scris la Breslau¹⁾. Încă n-am primit nici un răspuns. Între timp comunică-mi mai precis : numărul de coli — dacă urmează să apară sub formă de fascicule, dacă da în câte anume sau all (thogether²⁾) — pretențiile tale etc.⁵⁸⁰. De la Cluss am primit, în sfârșit, iarăși câteva numere din „Tribune” și două rinduri în care anunță că va scrie. Alăturat 1. „Scorpionii din Soho”, apărut în „Sunday Times”. 2. Un extras din „People's Paper”, din care vei lua cunoștință de ciudatele tratative ale d-lui Jones cu reformatorii din City și „cum a fost tras pe sfoară” (acești indivizi voiau, în mod evident, ca gloata de muncitori să stea, asemenea unor simpli figuranți, pe stradă, în fața ușilor lor, ca show³⁾) și ca dovadă a popularității mișcării lor)⁵⁸¹. Povestea este very curious indeed⁴⁾. Salută-l pe Lupus din partea mea.

Al tău

K.M.

„Political Fly-Sheets” au apărut acum sub formă de volum. În prefață d-l Tucker îmi aduce *personal* mulțumiri, ceea ce, în eventualitatea iminentului Alien Bill, not quite recommendatory⁵⁾.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1) Wroclaw. — *Nota red.*

2) — totul la un loc. — *Nota trad.*

3) — demonstrare. — *Nota trad.*

4) — într-adevăr foarte ciudată. — *Nota trad.*

5) — bill cu privire la străini, nu este prea recomandabil. — *Nota trad.*

209

Marx către Engels
la Manchester[Londra] 18 mai ¹⁾ 1855

28, Dean Street, Soho

Dragă Engels,

De aseară soția mea *e la pat*. Pentru că pînă marți (săptămîna viitoare) nu pot trage nici o poliță, mi-ai face un mare serviciu dacă mi-ai putea trimite ceva bani, fie chiar și o sumă minimă.

S-o ia naiba pe „*Tribune*”. Acum e într-adevăr absolut necesar ca ea să ia poziție *împotriva panslavismului* ⁵⁸². Altminteri s-ar putea să ne vedem siliți să rupem cu această gazetută, ceea ce ar fi foarte neplăcut.

Ai văzut, probabil, într-unul din numerele trecute ale lui „*Augsburger Allg[emeine]*” că, începînd din august, marele *Herzen* va scoate aici o publicație rusească: „*Steaua Nordului*” ⁵⁸³.

Calde salutări lui Lupus din partea mea.

Al tău

K.M.

Publicat pentru prima oară
în: „*Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx*”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

210

Marx către Engels
la Manchester

15 iunie [1855]

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Engels,

Chiar acum a sosit articolul ²⁾ tău (ora 4 după-amiază). Bețivanul de poștaș trecuse deja de casa noastră cînd Lenchen ³⁾ i-a tăiat

¹⁾ În original: martie. — *Nota red.*

²⁾ *F. Engels*. „Planurile de război ale lui Napoleon”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 312—317. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ Helene Demuth. — *Nota red.*

calea și i-a smuls scrisoarea. Din alăturata scrisoare de la Dana ai să vezi că el cere: 1. o coloană de ziar despre armata prusiană pentru „Tribune” și 2. o coală despre toate armatele din Europa pentru „Putnam’s Review”. În caz că n-ai timp să o scrii pe aceasta din urmă, trimite-mi, te rog, materialul necesar și am s-o fac eu. E drept că, necunoscător în materie cum sînt, articolul ar ieși mizerabil dacă l-aș scrie eu, dar nu pot să las să-mi scape cele 10 l. st. pe care le-aș cîștiga astfel, pentru că, pe de o parte, moștenirea n-a sosit încă, iar pe de altă parte, pentru că, după ce am avut cheltuieli foarte mari, am un minus de articole publicate din cauză că bunul Dronke nu a trimis în lipsa mea nimic lui „N[eue] O[der]-Z[eitung]” (în pofida promisiunii sale), așa că am încasat mai puțin de la „Tribune”, deși am tras asupra ei o sumă mai mare decît mi se cuvenea (de care m-am achitat abia cu articolul trimis cu poșta de azi).

În ceea ce-l privește pe *Petermann* ¹⁾, ți l-am trimis împreună cu un bilețel prin Pfänder la Manchester, în timpul cît ai fost plecat la lakes ²⁾. Pf[änder] este acum din nou la M[anchester] și deci te poate lămuri.

Pentru Lupus: a pierdut pariul. Duminica circiumile se deschid aici la ora 1, nu la 12^{1/2}.

Scriu aceste rînduri în mare grabă. Rîndul viitor mai mult.

Al tău

K. M.

Apropo: Bruno Bauer a publicat un pamflet despre „biserica rusă”.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ „Mittheilungen aus Justus Perthes’ Geographischer Anstalt über wichtige neue Erforschungen auf dem Gesamtgebiete der Geographie”. Gotha 1855. — *Nota red.*

²⁾ În regiunea lacurilor din comitatul Westmoreland. — *Nota red.*

211

Marx către Engels
la Manchester[Londra] 26 iunie 1855
28, Dean Street

Dragă Engels,

Vinerea trecută nu am trimis *nici un* articol, pentru că expedierea *simultană* [a articolelor] din Londra și din Manchester ar fi trezit bănuiala indivizilor. Marțea (trecută) am trimis un articol foarte general despre diplomația lui Bonaparte, tratatele din 1815 și despre mareșalul prusian Knesebeck ¹⁾. Acesta din urmă a făcut spirite reușite pe socoteala polonezilor la Congresul de la Viena. — Vinerea viitoare nu va putea fi evitat un militaria ²⁾ — un reportaj despre luptele de la Malakov și Redan, care au avut loc în ziua aniversării bătăliei de la Waterloo ⁵⁸⁴. Mîine și poimîine mă duc la bibliotecă să caut material în legătură cu armata spaniolă. Pînă la sfîrșitul acestei săptămîni ai să primești tot ce găsesc.

Elsner mi-a scris în privința broșurii ³⁾ tale : „Aveți o părere mult prea bună despre librării noștri dacă puteți presupune că vreunul din ei ar edita o lucrare a lui Engels. Toți cei pe care i-am întrebat au refuzat, fără îndoială de teamă să nu li se creeze o reputație de revoluționari... Dacă vreți să vă interesați la Berlin, Alex[ander] Duncker ar fi poate singurul care ar tipări lucrarea”, Weerth ar putea duce tratative cu Duncker.

Demonstrația de duminică după-masă din Hydepark a avut un caracter foarte revoluționar ⁵⁸⁵.

În timp ce-ți scriu aceste rînduri am niște dureri de măsele înfiorătoare, care mă chinuiesc de o săptămîină.

Salut !

Al tău

K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ K. Marx. „O politică ciudată”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 328—331. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — articol militar. — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 398. — *Nota red.*

212

Marx către Engels la Manchester

Londra, 29 iunie [1855]

Dragă Engels,

Citind alăturatele notițe, ai să spui : multa instead of multum ¹⁾. Și pe bună dreptate. N-am putut găsi cel mai important lucru : numărul și calibrul tunurilor din Spania, deși am parcurs tot volumul de „instrucțiuni”. Cîte ceva despre artileria de munte găsești într-una din note. Dacă e să tragem o concluzie dintr-un pasaj din „*Revista Militar*” portugheză, în linii generale, artileria spaniolă este din punct de vedere material o copie a celei franceze.

Am însemnat tot felul de amănunte, pentru că unul sau altul ar putea servi la ceva.

Salut.

Al tău

K.M.

Acolo unde l-am menționat pe *Minutoli* (baron) este vorba de cartea sa „Spanien und seine fortschreitende Entwicklung etc.” Berlin 1852.

Cred că este acel porc de cîine de la poliție. A fost și poate că mai este încă consul general al Prusiei în Spania și Portugalia.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — multe, dar nu mult (Parafrazarea expresiei latinești non multa sed multum); este vorba de materialul pentru lucrarea lui F. Engels. „Armatele din Europa”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 443—517. — Nota trad.). — Nota red.

213

Marx către Engels⁵⁸⁶
la Manchester[Londra] 3 iulie 1855
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic,

Am primit luni cele 5 l.st.

Deși am răscolit trei zile în șir o grămadă de material la Museum¹⁾, n-am reușit să găesc ceva despre armata napolitană, în afară de următoarele, care se găesc și la MacCulloch, „Dictionary geographical, statistical etc.“

În 1848 armata număra nearly²⁾ 49 000 de oameni (după cit se pare, e vorba de efectivul în timp de război, deoarece pentru anul 1840 se menționează {într-un „Dizionario Politico“ din Torino} 26—27 000 de oameni). Dintre aceștia : 32 000 infantry of the line, 5 000 cavalry, 4 000 artillery and engineers, 8 000 gens d'armes³⁾. Ei pretind că efectivul armatei lor poate fi sporit pînă la 64 237 de oameni, cifra oficială a efectivului în timp de război. — La Ricciardi am găsit că fiul lui Ferdinand I⁴⁾ și tatăl lui King Bomba⁵⁾ i-a angajat pentru prima oară — în 1824 sau 1825 — pe elvețieni pe timp de 30 de ani (deoarece armata napolitană, urmînd exemplul celei spaniole, se răscolase) și le-a fixat un salariu de trei ori mai mare decît cel al native army⁶⁾. Întrucît guvernul celor două Sicilii se bizuie în țară pe elvețieni și pe lazzaroni⁷⁾, iar în afară pe armata austriacă, considerînd el însuși că armata lui, prost plătită, nedisciplinată, lașă, și demoralizată, nu face nici două parale, cred că la o trecere în revistă a armatelor din Europa te poți referi la aprecierea propriului guvern, anume arătînd că armata celor două Sicilii nu e bună de nimic, și să indici efectivul ei numai en passant⁸⁾.

Poate se găesc date mai amănunțite în Mariotti. Dar nu l-am putut avea, pentru că ori de cîte ori l-am cerut era dat.

1) Biblioteca de la British Museum. — *Nota red.*2) — aproximativ. — *Nota trad.*3) — 32 000 infanterie de linie, 5 000 cavalerie, 4 000 artilerie și trupe de geniu, 8 000 jandarmi. — *Nota trad.*4) Francisc I. — *Nota red.*5) — regele-bombă (poreclă dată lui Ferdinand al II-lea în urma bombardării Messinei în 1848). — *Nota trad.*6) — trupelor locale. — *Nota trad.*7) — lumpenproletari. — *Nota trad.*8) — în treacăt. — *Nota trad.*

Acasă deprimarea persistă. Soția mea este încă foarte suferindă. Amintirea micuțului ¹⁾ iubit mă apasă și întunecă uneori pînă și joaca surorilor ²⁾ lui. Asemenea lovituri se uită greu, numai cu timpul. Durerea pierderii este pentru mine însumi tot atît de mare ca în prima zi și, de aceea, înțeleg suferințele soției mele. Dacă banii scoțieni ³⁾ ar sosi la timp, aș pleca pentru cîteva săptămîni în Kent, unde, după cum aud, sînt o mulțime de locuri frumoase și poți să stai fără cheltuială prea mare.

Scenele care au avut loc în Hydepark duminica trecută au fost disgusting ⁴⁾, pe de o parte din cauza brutalității constablerilor, iar pe de altă parte din cauza rezistenței doar pasive a masei enorme de oameni ⁵⁸⁷. Totul însă fierbe și clocotește în mod evident și este numai de dorit ca marile calamități din Crimeea să dea un impuls.

Al tău

K.M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

214

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 17 iulie 1855
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels,

Strohn este aici și, din păcate, mă împiedică să trimit azi un articol la „*Tribune*”. De aceea am de gînd să trimit vineri, cu data de *marți*, un articol despre ultima criză de guvern ⁵⁸⁸ și m-ai îndatora foarte mult dacă mi-ai trimite *concomitent* un articol, să zicem despre armata prusiană (dacă nu se întîmplă nimic pe teatrul de război), astfel încît să plece două articole *deodată*. Aceasta din cauză că săptămîna viitoare sînt nevoit să trag o poliță asupra

¹⁾ Edgar Marx. — *Nota red.*

²⁾ Jenny și Laura Marx. — *Nota red.*

³⁾ Este vorba de partea de moștenire care revenea lui Jenny Marx în urma morții unchiului ei, Henrich Georg von Westphalen (vezi volumul de față, p. 391—392) ; referire la originea scoțiană a familiei Westphalen. — *Nota red.*

⁴⁾ — dezgustătoare. — *Nota trad.*

„Tribunei” și, întrucît și data trecută am tras polița pentru o sumă mai mare decît mi se cuvenea, va trebui și de rîndul acesta să trag o poliță în avans, și încă pentru o sumă *considerabil* mai mare, cu atît mai mult cu cît în ultimul timp au fost zile cînd n-am trimis articole.

Un german, Gustav Pöckel, care s-a înapoiat din țara yankeilor, mi-a adus cîteva rînduri de la Edgar ¹⁾ și vești mai amănunțite despre el și alți cunoscuți. Edgar a fost în ultimul timp argat în apropiere de New York și intenționează să-și vîndă ferma din Texas. Se pare că Schramm ²⁾ se curăță de tuberculoză, se află și el în statul New York. În drum spre Nauvoo, Ewerbeck a trecut acum un an și jumătate pe la Cabet. Fickler a preluat hotelul „Shakespeare”, după ce Lièvre a dat faliment, cu care prilej l-a tras pe sfoară pe acesta din urmă. Jacobi ³⁾ face afaceri bune. „Serios” și „rezervat” cum e, place yankeilor. Mareșalul Blenker și alți cîțiva escroci faimoși din timpul comediei revoluției și-au cumpărat cu banii furați terenuri și, după cum se spune, îi întrec cu mult pe yankei prin felul brutal și arogant cu care îi tratează pe muncitorii lor. Heinzen se stabilește din nou la New York cu „Pionierul” său. În general, germanii o duc greu acolo, fiind chinuți în același timp de Maine-Law, Know-nothings ⁵⁸⁹ și de criza din agricultură și industrie. De aceea are loc o masivă reemigrare în Germania, Canada și America de Sud.

Lui *Dronke* i-a fost aprobată, datorită intervenției unor negustori germani din Paris (unul dintre ei adept al lui „N[eue] Rh[einische] Z[eitung]”) cererea de a se reîntoarce la Paris. El vrea să plece săptămîna asta, de îndată ce-și va procura „cheltuielile de producție”.

Imandt a plecat pentru patru săptămîni în Scoția la Heise. El mi-a pus la dispoziție pentru acest interval *cottage-ul* său din Camberwell. Toată familia pleacă acolo, pentru că deocamdată e bună și schimbarea de aer, pînă cînd se va putea realiza mai mult.

Alăturat îți trimit :

Nr. I. Scrisoarea lui *Lassalle* din Paris.

Nr. II. Ca să te amuzi, „Asiatic Chiefs” de Szeredy împreună cu doleanța pe care mi-a adresat-o ⁵⁹⁰.

Nr. III. Scrisoarea lui Florencourt (singura, pe care te rog să mi-o restitui), în care îmi relatează cum stau lucrurile cu moștenirea ⁴⁾. Din ea vei vedea că, pe de o parte, moștenirea a crescut

¹⁾ Edgar von Westphalen. — *Nota red.*

²⁾ Conrad Schramm. — *Nota red.*

³⁾ Abraham Jacobi. — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 403—404. — *Nota red.*

cu 515 l.st., iar, pe de altă parte, că tot felul de tergiversări îi împiedică pe moștenitori să intre grabnic în posesiunea banilor". Acest Florencourt nu este faimosul Florencourt¹⁾, ci fratele lui.

Al tău

K. M.

Cunoști vreo carte despre êtres of little²⁾ Johnny Russell ?

Publicat pentru prima oară
in : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

215

Marx către Engels la Manchester

28, Dean Street, Soho
[Londra] 7 august 1855

Dragă Engels,

Familia se află încă la Camberwell (deci și eu aproape tot timpul). Pieper a venit pentru o săptămână în vizită la noi. De aceea n-am putut să soriu nimic altceva decât ceea ce era strict necesar — articolele pentru New York și pentru Germania. Articolul despre „Armies“³⁾ este minunat.

Din alăturata scrisoare de la Steffen ai să-ți dai seama de starea precară a prietenului nostru Daniels și a lui Bürgers. În special de primul îmi pare foarte rău. Nu știu dacă în rezumatul raportului făcut de vizitatorul din țara yankeilor⁴⁾ ți-am pomenit că Conrad Schramm este tuberculos și face o cură de lapte de măgăriță la fostul mareșal Blenker.

În ultimele săptămîni am trimis „Tribunei“ o serie de articole despre lordul John Russell, mai precis 3 la număr, în care

¹⁾ Franz von Florencourt. — *Nota red.*

²⁾ — viața și activitatea micului. — *Nota trad.*

³⁾ F. Engels. „Armatele din Europa“. Art. II. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 473—495. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ Pöckel. Vezi volumul de față, p. 404—406. — *Nota red.*

este analizată cariera micului Johnny de la începuturile ei⁵⁹¹. Totuși, în curînd va trebui să scriem iarăși some words¹⁾ despre război, eventual și despre afacerea din Asia.

Dronke e tare decepționat. A reieșit pînă la urmă că aprobarea cererii sale de a i se elibera un pașaport pentru călătoria la Paris a fost o confuzie din partea legației franceze și că, dimpotrivă, se dispusese în mod categoric să nu fie lăsat să plece în Franța. În cîteva zile se va lămuri dacă capătă o slujbă la Jersey.

Bonaparte a rezolvat în limitele rațiunii pure problema pe care i-am pus-o : „de-a fura întreaga Franță, pentru a o dărui din nou Franței²⁾”. Manevrela lui cu împrumuturile reprezintă experiențe valoroase în această direcție.

Ce părere ai de concentrarea de trupe austriece în Italia ? Ai văzut al doilea „Mémoire d'un officier Général”⁵⁹² ?

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

216

Marx către Engels⁵⁹³ la Manchester

1 septembrie 1855

3, York Place, Denmark [Street] *)
Camberwell

Dragă Frederic,

Imandă a pornit la Montrose și a lichidat întregul său concern de aici avînd perspectiva foarte aventuristă a unei slujbe la Arbroath. Am preluat tot inventarul său și rămîn aici pînă la sosirea banilor scoțieni⁴⁾. Atunci voi închiria o locuință în toată regula. Deocamdată trebuie să păstrez casa din Dean Street. Aerul de țară a priit extraordinar întregii familii, în special soției mele.

¹⁾ — cîteva cuvinte. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ În original : Danemark (vezi volumul de față, p. 409, 411). — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 391—392. — *Nota red.*

Am primit ieri articolul¹⁾ tău. Comunicatul rusesc a apărut și în ziarele din Hamburg.

Trebuie să urgentăm acum articolele pentru „Putnam”. Dana și-a și exprimat, într-o scrisoare pe care am primit-o de la el, teama că nr. II²⁾ ar putea să sosească prea târziu. Dar a sosit la timp, după cum am văzut dintr-o scrisoare ulterioară. „Putnam” cere un nou articol despre „The improvements in modern warfare³⁾”. „New York Times” publică o critică în general favorabilă, dar evident răuvoitoare. Englezii, cică, nu poartă „pantaloni strimți” în afara serviciului, escadroanele lor numără peste 400 de sabres⁴⁾ și mai trebuie pus un semn de întrebare după cuvîntul „sabres”, în sfîrșit că, autorul, pare-se, nu știe că în Anglia pedeapsa cu bătaia este acum limitată la 50 de lovituri și se aplică numai în mod excepțional. Incidentul din Aldershot, unde cu vreo două săptămîni în urmă a murit un soldat din cauză că a primit 30 de lovituri de bici, servește drept comentariu la cele scrise de acest critic, despre a cărui prostie i-am trimis lui Dana observațiile necesare.

Ai urmărit cearta dintre Napier și Graham?⁵⁾⁴ Primul articol a apărut în „Times”, al doilea în „Advertiser” și „Herald”. „Advertiser” publică azi în primul său leader⁵⁾ corespondența dintre Charley și James. Tot azi urmează să apară într-un cotidian și răspunsul lui Graham la primele articole ale lui Napier.

Nu știu dacă ai observat că austriecii au folosit timpul cît armatele lor erau concentrate în Galiția pentru a construi, sub comanda supremă a lui Hess, căi ferate de importanță doar strategică și, de asemenea, fortărețe împotriva Rusiei.

Sper că acum vei scrie cîte ceva despre tine, ce faci și cum o duci.

Al tău
K. M.

Dacă nu mă înșel, figurează și Kościelski al nostru în comunicatul de luptă al lui Pélissier⁶⁾.

¹⁾ F. Engels. „Bătălia de la Cernaia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 552—558. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ F. Engels. „Armatele din Europa”. Art. II. (Vezi K. Marx și F. Engels Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 473—495. — Nota trad.). — Nota red

³⁾ — „Progresele în arta modernă de ducere a războiului”. — Nota trad.

⁴⁾ — săbii. — Nota trad.

⁵⁾ — articol de fond. — Nota trad.

⁶⁾ Bătălia de la Cernaia. — Nota red.

Dacă e să dăm crezare comunicatului amiralului Bruat apărut în numărul de azi al lui „*Times*”, rușii sînt pe punctul de a muri de foame. În orice caz, de votcă, pare-se, nu duc încă lipsă.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

217

Marx către Engels
la Manchester

6 septembrie 1855
3, York Place, Denmark Street
(nu Hill, care este numai numele
general al întregului cartier)
Camberwell

Dragă Engels,

Probabil că ai aflat deja din „*Kölnische Zeitung*” despre moartea prietenului nostru Daniels. El a căzut cu adevărat victimă infamiilor poliției prusiene. Trebuie să adresezi cîteva rînduri soției lui, ceea ce fac și eu ¹⁾. Adresa : d-na Amalie Dr. Daniels, Schildergasse. Köln. Ar fi bine dacă și Lupus i-ar scrie. Știu din proprie experiență cît de binevenite sînt în asemenea cazuri scrisorile de la prieteni. Am să scriu în „*Tribune*” un scurt necrolog pentru sărmanul nostru prieten. În ceea ce privește presa germano-americană, cred că cel mai bun lucru ar fi să publicăm în „*Neue Zeit*” din New York, (nominal redactată de Bernhardt, în realitate de Löwe v. Calbe), un scurt necrolog semnat de tine, Freiligrath, Lupus și de mine. Este necesar acest lucru și pentru a demasca felul în care s-a procedat față de Bürgers. Cred că știi că O'Connor a murit acum cîteva zile.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 557—558. — *Nota red.*

Soția lui Jones ¹⁾ e pe moarte. Bietul om se află at this moment in desperate circumstances ²⁾.

Marți pleacă un vapor. Este foarte important ca articolul pentru „Putnam” să ajungă cel târziu la 10 octombrie la New York. Ai primit revista care ți-a fost trimisă? ³⁾ Cicălelile stupide n-au apărut în „Tribune”, ci în „N[ew]-Y[ork] Times”, ziarul rival ⁴⁾. Incidentul din Aldershot este pe scurt următorul: cu vreo două săptămîni în urmă, 2 soldați au fost condamnați unul la 50, celălalt la 30 de lovituri pentru purtare „necuviincioasă” față de un superior. Cat-o'-nine-tails ⁵⁾, a fost muiată, cum se întîmplă adesea, în urină. Unul dintre soldați a trebuit să fie dus la spital după ce a primit 40 de lovituri, celălalt a murit puțin timp după ce a primit cele 30 de lovituri. Se pare că cercetări nici nu s-au mai întreprins.

Blind continuă în „Morning Advertiser”, „to shake the despotic Powers of Europe to their very foundations” ⁶⁾.

La Londra a reapărut o gazetuță germană. Redactor-șef propriuzis este faimosul Siegmund Engländer, cunoscut prin legăturile sale cu poliția pariziană. Colaboratori principali: Ronge, rusul Herzen și un pretins căpitan în retragere, un bețivan pe nume Korn. Vale ⁷⁾.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Jane Jones. — *Nota red.*

²⁾ — în momentul de față într-o situație desperată. — *Nota trad.*

³⁾ „Putnam's Monthly” din august 1855 cu articolul întii din seria de articole ale lui Engels: „Armatele din Europa”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 445—472. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 408. — *Nota red.*

⁵⁾ — pisica cu 9 cozi (bici cu 9 cozi). — *Nota trad.*

⁶⁾ — „să zguduie din temelie puterile despotice ale Europei”. — *Nota trad.*

⁷⁾ — Fii sănătos. — *Nota trad.*

218
Marx către Engels
la Manchester

11 septembrie 1855

3, York Place, Denmark Street,
Camberwell

Dragă Engels,

Din cauza unei force supérieure¹⁾, sint nevoit, asemenea rușilor, to evacuate the Southern Side²⁾, fără însă să arunc, în urma mea totul în aer³⁾. Dimpotrivă, garnizoana mea rămîne liniștită aici, unde cred că mă reîntorc și eu în a week or so³⁾. Cu alle cuvinte: trebuie să mă retrag pentru cîteva zile la Manchester, unde voi sosi *mîine seară*. Întrucît trebuie să mă aflu acolo *incognito*, nu sufla nimănui nici o vorbă despre prezența mea, bineînțeles cu excepția lui Lupus, în caz că-l vezi întimplător.

Am pus de acord cu ultimele telegrame articolul⁴⁾ tău, pe care tocmai l-am primit.

Salut.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris.
Tradus din limba germană

¹⁾ — forțe majore. — *Nota trad.*

²⁾ — să părăsesc partea de sud. — *Nota trad.*

³⁾ — aproximativ într-o săptămînă. — *Nota trad.*

⁴⁾ Varianta engleză a articolului lui Engels „În legătură cu luarea Sevastopolului” publicată în „New York Daily Tribune” sub titlul „Căderea Sevastopolului”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 565—569. — *Nota trad.*). — *Nota rea.*

219

Marx către Engels ⁵⁹⁶ la Manchester

7 decembrie 1855

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Frederic,

Se pare că Jones nu este la Londra. Cel puțin n-am primit nici un răspuns, nici verbal, nici în scris, la întrebarea mea urgentă în scris. De la sosirea mea aici sînt, de aceea, claustrat între 4 pereți, și m-am cu cine schimba o vorbă oit e ziua de mare. Ar fi prea riscant să ies acum.

Documentul a fost trimis abia alaltăieri la banca Union ¹⁾. Din cauza a tot felul de nimicuri s-a produs această tărăgănare.

Din America, adică din New-York, încă n-am nici un răspuns. Se pare că domnii „chibzuiesc”. De la Washington n-am primit nici o scrisoare, doar un număr din „Wecker” și alăturatul bilețel, scris, evident, de Cluss împotriva lui Schimmelpfennig. Numărul din „Wecker” l-am consumat din păcate într-un moment de neatenție într-un loc, unde sînt „cuvinte grosolane, hirtie fină etc.”. În acest număr se face acolo afirmația că germanii din America ar fi niște utilitarians ²⁾, în goană după „pîine”, pentru că „d-l Marx este economist și inteligibil”. La d-l M[arx] însă aceasta se explică prin „vechiul Testament”. „El a transformat «comerțul nostru» — și asta nu este ceva nou — într-un sistem filozofic”. Faptul că tinerii germani cu gândire profundă din America îl urmează provine de acolo că germanii sînt obișnuiți „să se îndine în fața scriitorilor spirituali aparținînd națiunii vechiului Testament etc.”

Aproximativ de cînd sînt aici, în „Advertiser” se duce o luptă de cocoși între Herzen și un adversar anonim. Adversarul îl acuză că este un șarlatan, că se dă drept un fel de Silvio Pell[ico] rus. Chiar și titlul cărții sale este o minciună, pentru că el n-a fost niciodată în Siberia etc. Răspunsul lui Herzen e slab : că titlul ar fi o înșelătorie a editorului, că nu el poate fi făcut răspunzător pentru aceasta, că ar fi protestat *imediat* în „Globe” împotriva epitetelor care în mod eronat i s-au dat etc. La aceasta adversarul apare din nou (ieri) și îl acuză de alte minciuni și cu privire la „Globe”. Însă concomitent cu acest atac, un englez i-a luat apărarea : chiar

¹⁾ Se pare că este vorba de formalitățile în legătură cu moștenirea pe care urma s-o primească Jenny Marx (vezi volumul de față, p. 391—392). — *Nota red.*

²⁾ — utilitariști. — *Nota trad.*

dacă Herzen nu a fost în Siberia și nu este un S[ilvio] P[ellico] rus, totuși cartea lui este o carte amuzantă, inofensivă : „an honest man, look you, and soon dasht ! He is a marvellous good neighbour in sooth ; and a very good bowler ; but, for Alisander, alas, you see, how'tis“ ¹⁾. În sfârșit, lăudărosul ziar, potrivit obiceiului său, declară acum lupta încheiată, pentru că a căpătat un caracter prea personal etc. și refuză să-i mai țină la dispoziție coloanele sale. În orice caz, această hărțuială — deși atacul a fost lipsit de strălucire — îi dăunează foarte mult lui Herzen în ochii cockney-ilor ⁵⁹⁷.

Lina ²⁾ mi-a comunicat câteva amănunte noi despre procesul de la Köln. Lista juraților enumerați în pamfletul ³⁾ meu este, firește, complet greșită. Unul dintre jurați — Joest — a făcut în tot cursul procesului caricaturile acuzaților și le-a făcut să circule printre membrii tribunalului. Onorabilul Saedt-Jeune ⁴⁾ a avut în primele 8 zile tot timpul în fața sa un *pumnal*. Rîsul ironic al acuzaților l-a silit în cele din urmă „să poarte pumnalul ascuns sub mantie“. Poți să-ți imaginezi un coxcomb ⁵⁾ mai fandosit ? Saedt cu pumnalul ! C'est à crever de rire ⁶⁾.

Bürgers își petrece timpul trimițînd „scrisori interminabile“ d-nei Daniels. Face și poezii. Nu schimbă nici o vorbă cu tovarășul lui de suferință.

Se spune că într-un Penny paper ⁷⁾ din Londra, „The Telegraph“, s-au făcut deja câteva hints ⁸⁾ la adresa înșelătoriilor d-lui dr. Freund și a complicei lui său militar.

Am primit cele 2 articole.

Salut.

Al tău

K. M.

Era cît pe ce să uit esențialul. Acum câteva săptămîni, I think ⁹⁾ că vreo 3, Zitschke a vizitat-o pe soția mea. Venind vorba

¹⁾ — „un om cinstit, vedeți dv., dar se pierde repede cu firea ! E un ortac tare de treabă și un popicar foarte priceput ; dar în ceea ce-l privește pe Alexander, sfinte doamne, vedeți dv. cum stau lucrurile.“ — *Nota trad.*

²⁾ Lina Schöler. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ — junior. — *Nota trad.*

⁵⁾ — fanfaron. — *Nota trad.*

⁶⁾ — Să mori de ris. — *Nota trad.*

⁷⁾ — Ziar care se vinde cu un penny. — *Nota trad.*

⁸⁾ — aluzii. — *Nota trad.*

⁹⁾ — cred. — *Nota trad.*

de Mirbach ¹⁾, quoth Z. ²⁾) : „bătrînul pierde-vară a avut cea mai bună ocazie să se imbarce. Îl credeam de mult pe mare. Și acum îl regălesc, decăzut, în circiuma lui Bibra“. Și Liebknecht pretinde că l-a întilnit de curînd.

Publicat pentru prima oară
in : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

220

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 11 decembrie 1855
28, Dean Street, Soho

Dragă Frederic,

Din alăturata scrisoare a lui Dana, vei vedea că manevra noastră a reușit ⁵⁰⁸.

În rest nimic nou. Eu încă mai sint sub arest la domiciliu. Jones încă n-a apărut.

Lui Bürgers i s-a permis să schimbe domiciliul forțat, la care a fost condamnat, dacă suportă cheltuielile de drum. Weerth îi promisese pe jumătate mamei lui B[ürgers], la Köln, că-i va trimite bani pentru B[ürgers]. Nu s-a ținut de cuvînt.

Micul Dronke întreține o corespondență susținută cu Freiligrath. A avut un conflict teribil cu unul dintre asociați și era gata să renunțe la slujbă. Pentru a-și da importanță, i-a oferit-o lui Fr[eiligrath]

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
in : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 415. — *Nota red.*

²⁾ — Z[itschke] a spus. — *Nota trad.*

221

Engels către Marx
la Londra

Manchester, 12 decembrie 1855

Dragă Marx,

După cum vezi, cu oameni de treabă ca cei de la „Tribune“ te poți învoi, și cele 200 de l. st. sînt astfel asigurate. Pentru a începe imediat, am să scriu deseară un articol militar, iar tu să faci unul politic, pentru ca ambele să poată fi expediate vineri, hoc facit ¹⁾ 4 l. st.

Alăturat îți inapoiez scrisoarea lui Dana. Au fond ²⁾, este bine că nobilul Mirbach a rămas să chefuiască la Londra, pentru că tot nu s-a realizat nimic cu cei din New York în privința corespondențelor din Crimeea ³⁾. În orice caz, am scăpat acum de orice obligații îndirecte față de acest individ și îl ne me regarde plus ⁴⁾. Aici n-am suflat nici o vorbă despre toată povestea, căci te pomenești că Lupus ar avea pînă la urmă mustrări de conștiință și el ar face obstrucție data viitoare.

Jmeyer ⁴⁾ a scris zilele acestea mai mult ca să știu ce am de spus de crăciun, oînd voi fi la cumnatul ⁵⁾ meu, decît ca să mă anunțe că tot mai așteaptă o scrisoare de la tine. De la piciful ⁶⁾ n-are nici o veste.

Pe d-l Karl Joest cu caricaturile sale ⁷⁾ nu-l vom uita. Cred că caricatura pe care am să i-o fac eu lui cînd va spinzura de un stîlp de felinar va fi încă și mai bună.

Nu știu dacă pînă marți am să pot face un articol, depinde, firește, de evenimente, care devin acum din ce în ce mai rare. Kars-ul și Omer-p[asha] trebuie să-mi furnizeze azi materialul; dacă mîine se mai întîmplă ceva, am să completez.

Aici greva continuă, patronii au declarat că sînt gata să re-deschidă fabricile, pe baza tarifelor în vigoare la Ashton. Muncitorii au răspuns că dacă patronii aleg Ashtonul, atunci ei sînt pentru Oldham și sînt gata să accepte ca bază media tarifelor din

¹⁾ — ceea ce face. — *Nota trad.*

²⁾ — De fapt. — *Nota trad.*

³⁾ — nu mai îmi pasă de el. — *Nota trad.*

⁴⁾ Joseph Meyer. — *Nota red.*

⁵⁾ Emil Blank. — *Nota red.*

⁶⁾ Ernst Dronke. — *Nota red.*

⁷⁾ Vezi volumul de față, p. 413. — *Nota red.*

cele două localități. La aceasta patronii au dat un răspuns evaziv și au propus ca normă o a treia localitate din district. Această propunere a fost respinsă, și lucrurile s-au oprit aici. Mi se pare că muncitorii au perfectă dreptate, însă nu s-au eliberat încă, evident, de unele vechi tradiții trade-unioniste și pretind că se poate lucra numai la cutare sau cutare mașină și numai într-un anumit mod, moștenit din tată în fiu. Ei vor renunța însă curînd la această prostie. Localitățile din împrejurimi încep să-i sprijine.

Redactorul de la „Guardian” ¹⁾, cu care am făcut cunoștință, este un om înțelept in his own mind ²⁾ și un fel de oracol pentru unii filistini, dar în rest un om căruia îi place să spună anecdote echivoce și un chefliu cumpătat. Fără îndoială, i s-a vorbit despre mine, căci chiar dacă îndrug verzi și uscate, el mă ascultă cu atenție și-mi pune întrebări care vădesc dorința lui de a se instrui. Caut să mi-l apropii treptat pentru a obține informații de la el despre cei de la „Ex[aminer] and Times” și a mă putea duce apoi la această fițuică. Après, on avisera ³⁾.

Salutări călduroase soției tale și copiilor.

Al tău

F. E

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

222

Marx către Engels la Manchester

[Londra] 14 decembrie 1855
28, Dean Street, Soho

Dear Frederic,

Arestul la domiciliu începe să mă enerveze. Nu am respirat încă nici un pic de aer curat. Totuși ieri s-au expediat iarăși 1 000 (...) ⁴⁾. Jones urmează să sosească, în sfîrșit, astăzi.

¹⁾ Jeremiah Garnett. — *Nota red.*

²⁾ — după părerea lui. — *Nota trad.*

³⁾ — După aceea vom vedea. — *Nota trad.*

⁴⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

Alaltăieri seara am primit o vizită ; n-ai să ghicești a cui. A venit Edgar Bauer, pe care nu l-am mai văzut aproape de un an, și împreună cu el Bruno. Bruno se află aici de vreo două săptămîni și vrea să mai stea about 6 months¹⁾ „pentru a verifica justetea afirmațiilor sale”, lucru care nu poate să nu-i reușească după felul cum a pornit-o. A îmbătrînit vizibil, fruntea i s-a mărit și face acum mai mult sau mai puțin impresia unui bătrîn profesor pedant. Deocamdată locuiește la Edgar, într-o cocioabă somewhere about²⁾ la capătul cartierului Highgate, în cea mai meagră mizerie mic-burgheză, și nu vede și nu aude nimic din cele ce se petrec în jur. Asta ia el drept Londra și își închipuie că în afara celor 30 000 de privilegiați toți englezii trăiesc ca Edgar Bauer. De aici ura adîncă și „disprețul” profund față de această țară. Se simte ca în orașul „Treuenbrieten”. Londra ar fi o adevărată „închisoare” cînd vii de la „Berlin”. Cu acest prilej s-a dovedit că idealul lui actual sînt „țărani din Frizia de răsărit”, cei din „Altenburg” and partly³⁾ „cei din Westfalia” — acești autentici gentilomi. Nutrește de asemenea convingerea că acești nătărăi nu pot fi momiți prin nimic și că netrebnicia modernă nivelatoare, de care se plînge omul „dizolvării”, va eșua izbindu-se de asemenea rocks⁴⁾. A fost foarte straniu să auzi „critica”⁶⁰⁰ mărturisind că, în ultimă instanță, baza ei reală e Berhold Auerbach. După părerea lui Bruno, cu excepția cîtorva „orașe pur comerciale”, orașele din Germania decad, în timp ce „satul” înflorește impetuos. Despre dezvoltarea industriei nu știa o iotă, pe tăcute deplîngea totuși faptul că în Germania de acum nu se fac decît „improvements”⁶⁾.

„Limba engleză” este, după părerea lui, „mizerabilă”, complet romanizată. La care i-am explicat întru consolare că olandezii și danezii spun același lucru despre limba germană și că „islandezii” sînt singunii germani autentici, neatînși de influențe galice.

Bătrînul flăcău s-a ocupat mult cu limbile străine. Vorbește poloneza și de aceea declară *limba poloneză* drept „cea mai frumoasă !” La el studiul limbii pare să fi fost necritic. Pe Dobrovsky, de pildă, îl consideră mult mai „important” decît Grimm și îl numește părintele lingvisticii comparate. În afară de asta, polonezii din Berlin i-au virit în cap că în ultima sa lucrare, old⁶⁾ Lélewel a desființat cartea lui Grimm „Geschichte der deutschen Sprache”⁶⁰¹.

¹⁾ — aproximativ 6 luni. — *Nota trad.*

²⁾ — undeva. — *Nota trad.*

³⁾ — și în parte. — *Nota trad.*

⁴⁾ — stînci. — *Nota trad.*

⁵⁾ — îmbunătățiri. — *Nota trad.*

⁶⁾ — bătrînul. — *Nota trad.*

Apropo. A mai povestit că în Germania ar fi apărut un tom voluminos (de un autor german) împotriva lexiconului lui Grimm ⁶⁰². Întregul volum ar fi alcătuit din gafele găsite la G[rimm].

În pofida tuturor strădaniilor sale de a avea umor, se străvedea o mare nemulțumire și melancolie din cauza „prezentului”. În Germania — horrible, indeed ! ¹⁾ nu se mai citesc și nu se mai cumpără decît compilații jalnice din domeniul științelor naturii. Cînd vei veni ⁶⁰³, ne vom amuza strașnic cu bătrînelul.

Köppen lucrează de ani de zile la o carte despre budism. Rutenberg este editorul ziarului „Staats-Anzeiger”. D-l Bergenroth, care a hoinărit în calitate de agent (comercial) în America (de Nord și de Sud), s-a întors bolnav și sans argin ²⁾.

Mai aștept încă ediția a doua a lui „Times” sau „Morning Post”. Poate că știrile care vor sosi mă vor obliga să vorbesc mai ipotetic în articolul despre Kars. Pentru asta n-ar fi totuși nevoie decît de cîteva modificări foarte mici (cîteva verbe la modul condițional). În ceea ce mă privește, cred că Karsul a căzut.

Azi a apărut în „Herald” un articol interesant, după cum îmi spune soția mea, despre temerile lui Bona[parte] as to the true intentions of Viscount Palm[erston] ³⁾. Că relațiile lui Pam cu curtea sînt foarte proaste, rezultă din articolul împotriva prințului Albert ⁶⁰⁴, apărut în „Times”. Totodată se repetă vechea manevră de a-l prezenta pe prințul Albert ca și cum ar exercita o presiune asupra „ministerului”.

Salut.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. II,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — într-adevăr groaznic. — *Nota trad.*

²⁾ — fără bani. — *Nota trad.*

³⁾ — în legătură cu adevăratele intenții ale vicontelui Palm[erston]. —
Nota trad.

Partea a doua

Scrisori
ale lui Marx și Engels
către diverse persoane

Ianuarie 1852—noiembrie 1855

1852

1

Marx către Joseph Weydemeyer
la New York

[Londra] 1 ianuarie 1852

Dragă Weiwi !

An nou fericit ! Transmite-i și soției tale ¹⁾ felicitări din partea mea și a soției mele.

Abia acum îți pot trimite articolul ²⁾, deoarece am fost stinjenit în muncă nu numai de furtunoasele evenimente ale vremii noastre, dar în și mai mare măsură de chestiunile mele personale. De acum înainte făgăduiesc punctualitate.

Lupus ³⁾ a fost grav bolnav și de aceea nu ți-a putut trimite nimic pînă acum. Articolul lui Wolff cel roșu ⁴⁾ l-am considerat inutilizabil și de aceea nu l-am trimis.

În cazul cînd — *sper ca acest lucru să nu se întîmple* — din pricina greutăților financiare va trebui să amîni pentru un timp mai îndelungat ceea ce vrei să întreprinzi ⁵⁾, trimite articolul lui Dana ca să-l traducă în engleză pentru ziarul lui ⁶⁾. Sper însă că nu va fi nevoie de acest lucru.

Salutări lui Dana din parte-mi. Spune-i că am primit zierele și scrisoarea lui și săptămîna viitoare îi voi trimite un nou articol ⁷⁾.

În privința lui „Revue“ ⁸⁾, întrucît nu o am aici la îndemînă și pentru a o primi din Hamburg sînt unele impedimente de ordin

¹⁾ Luise Weydemeyer. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Otprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“. Cap. I. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 119—126. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ Wilhelm Wolff. — *Nota red.*

⁴⁾ Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

⁵⁾ Editarea revistei „Revolution“. — *Nota red.*

⁶⁾ „New York Daily Tribune“. — *Nota red.*

⁷⁾ Este vorba de articolul lui Engels din seria „Revoluție și contrarevoluție în Germania“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—112. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁸⁾ „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue“. — *Nota red.*

financiar, te rog să-mi scrii pe vînzarea cîtor exemplare crezi tu că pot conta în America.

Îți voi trimite de aici „*Notes to the People*” al prietenului nostru Ernest Jones, cel mai reprezentativ conducător al partidului englez. Ziarul acesta va fi pentru tine o adevărată comoară, căci vei putea lua de acolo materiale pentru publicația ta atunci cînd îți lipsesc.

Trimite-mi imediat (și să-mi trimiți și în continuare) citeva exemplare din săptămînalul tău.

Salut et fraternité ¹⁾

Al tău

K. Marx

Ieri l-am bătut la cap pe Freiligrath cit am putut, și mi-a promis c-o să-ți facă o poezie pe tema ultimelor evenimente.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

2

Engels către Jenny Marx la Londra

Dragă d-nă Marx,

Ți-aș fi răspuns de mult la drăguța d-tale scrisoare ²⁾, dară n-aș fi fost împiedicat de o serie întreagă de împrejurări — mai ales de prezența cumnatului ³⁾ meu, căruia o săptămîină întreagă a trebuit să-i ofer distracții, ceea ce aici la Manchester nu e de loc simplu. De lucrat în perioada aceasta, bineînțeles, nici vorbă n-a putut fi, și abia acum încep să mă gîndesc la ce aș putea face pînă vineri, oînd pleacă vaporul următor. În orice caz astăzi sau mîine seară va fi gata ceva material pentru „*Tribune*”, și nici taica Weydemeyer nu va rămînea cu mîna goală ⁶⁰⁵. Deocamdată, nici o veste de la el — sper că astăzi primiți vreo scrisoare din

¹⁾ — Salut și fraternitate. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 565—567. — *Nota red.*

³⁾ Emil Blank. — *Nota red.*

care să aflăm ce planuri are pentru noul an, deoarece scrisorile sosite cu vaporul de aseară sînt scrise înainte de 1 ianuarie.

Sper că între timp pater familias¹⁾ s-a sculat de pe patul său de suferință, și singurul lucru pe care-l doresc e ca din cauza bibliotecii să nu uite complet de „Tribune”. I-am comunicat imediat lui Weerth știrile referitoare la stimabilul Lüders, precum și cele necesare despre nobilul Kinkel.

Chelfăneala primită de marele Willich ne-a făcut multă plăcere; în fața lui se deschide strălucita perspectivă ca acest lucru să se repete deseori. Odată destrămate printr-o bonne volée²⁾, fărmecele inviolabilității și invincibilității cu care se înconjură marele războinic, nici un golan emigrant, mergînd pînă la ultimul Conrad³⁾, nu-și va găsi liniștea pînă cînd nu va repeta experimentul și nu se va răfui din plin cu acest nobil pentru privat-grievances⁴⁾ îndurate. Marele bărbat își poate consola curajul său ghinionist spunîndu-și că cei care l-au cotonogit erau numai oameni „principiali”. Și chiar dacă l-au ciomăgit, au fost „lovituri principiale de ciomag”.

Alăturat îți înapoiez scrisoarea lui Cluss. Băiatul ăsta e un agent de neprețuit. Cînd se va afla povestea cu mistificarea⁰⁰⁸ lui Willich, va ieși un tărăboi grozav. Filistinii aștia nu vor mai îndrăzni să scrie scrisori de teamă să nu cadă vreuna în mîinile noastre. Ce ipocrizie josnică din partea lui Kinkel să susțină că el ar fi scris la Londra și le-ar fi spus să intre în legătură cu noi! Asta dovedește numai că în America i se pun foarte des, și într-o formă neplăcută pentru el, întrebări în legătură cu noi și că, în rîndurile plebei democratice de acolo, avem și noi un set⁵⁾ de adepți care — nu se știe de ce — au pentru noi un adevărat cult, așa cum alții au un cult pentru Kinkel, Heinzen sau Hecker; sînt, probabil, niște adepți de tipul lui Magnus Gross, Wilhelmi etc., oameni care, dacă ar sta numai o bucată de timp cu noi ca să se lămurească mai bine asupra noastră și asupra lor înșile, s-ar întoarce în staulul comun, unde le este locul.

Ludovic-Napoleon devine pe zi ce trece mai amuzant. În timp ce nici una din grandioasele lui măsuri de lichidare a pauperismului etc. nu poate vedea încă lumina zilei, omulețul ăsta a reușit să-i scoată din minți pe filistinii din întreaga lume cu niște măsuri care nu sînt menite decît să-i întărească vremelnice auto-

¹⁾ — tată de familie (este vorba de Marx). — *Nota trad.*

²⁾ — bătaie zdravănă. — *Nota trad.*

³⁾ Conrad Schramm. — *Nota red.*

⁴⁾ — necazuri personale. — *Nota trad.*

⁵⁾ — un grup. — *Nota trad.*

ritatea. Nici un ziar nefrancez nu mai îndrăznește să se ridice în apărarea lui, chiar și „Sun” și „Kölnische”¹⁾ păstrează tăcere, și numai această lepădătură, corespondentul lui „Globe”, își expune zilnic josițiile în rubrica care îi e rezervată. În plus, Ludovic-Napoleon a trezit deja bănuiala întregii lumi, în toată Europa se vorbește de război și se face agitație războinică, și chiar și pașnicul „Daily News” trebuie, nolens-volens²⁾, să se alăture chemării la „apărarea națională”. Individul ăsta începe, încetul cu încetul, să-și dea în vileag, pe lângă trăsătura de caracter care-i este proprie în calitatea lui de gambler³⁾ și care se manifestă, mai ales începând de la 2 decembrie⁴⁾, și o altă trăsătură — aceea de pretendent nebun care se consideră predestinat să fie „mîntuitorul lumii” și crede orbește în steaua lui. Și cînd s-a împlinit sorocul, dumnezeu și-a trimis nepotul pentru a izbăvi întreaga omenire din robia diavolului și a o elibera din iadul socialismului. Din fericire, în curînd se va întruni parlamentul, și asta aduce întotdeauna o variație în toate aceste giumbușlucuri politice.

Salutări lui Marx și celor mici de la al d-tale.

Manchester, 14 ianuarie 1852

F. Engels

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart. 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

3

Marx către Joseph Weydemeyer⁶⁰⁷ la New York

16 ianuarie 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Weydemeyer !

Astăzi m-am sculat pentru prima oară din pat după două săptămîni. După cum vezi, indispoziția, care nu mi-a trecut încă

¹⁾ „Kölnische Zeitung”. — *Nota red.*

²⁾ — vrînd-nevrînd. — *Nota trad.*

³⁾ — jucător la noroc. — *Nota trad.*

⁴⁾ Este vorba de lovitura de stat bonapartistă din Franța din 2 decembrie 1851. — *Nota red.*

complet, a fost destul de serioasă. De aceea, săptămîna aceasta, oricîtă bunăvoință aş avea, nu-ți voi putea trimite partea a treia a articolului despre Bonaparte¹⁾. În schimb, îți trimit alăturat o poezie²⁾ și o scrisoare personală de la Freiligrath. Te rog următoarele: 1) caută ca poezia să apară într-o formă îngrijită, să fie o distanță suficientă între strofe și, în general, să nu faci economie de spațiu. Poeziile pierd foarte mult dacă sînt tipărite înghesuit și fără spații albe între strofe; 2) scrie-i lui Freiligrath o scrisoare prietenoasă. Să nu te zgîrcești la complimente, căci poeții, chiar și cei mai talentați, sînt toți, plus ou moins des courtisanes, et il faut les cajoler, pour les faire chanter³⁾. În viața particulară, Freiligrath al nostru e omul cel mai amabil și cel mai modest, si sub sincera lui bonomie se ascunde un esprit très fin et très railleur⁴⁾; patosul lui e „autentic” și nu-l face să-și piardă „simțul critic”, nici nu-l face „superstițios”. E un adevărat revoluționar și un om realmente cinstit, laudă pe care n-aș putea-o aduce multora. Totuși, poetul, oricum ar fi el ca om, are nevoie de aprobare, de admirație. Cred că asta ține de specie. Îți spun toate acestea numai pentru a-ți atrage atenția ca în scrisorile pe care le adresezi lui Freiligrath să nu uiți de deosebirea dintre „poet” și „critic”. De altfel, e foarte amabil din partea lui că scrisoarea în versuri ți-a adresat-o ție direct. Cred că asta va face să-ți crească prestigiul la New York.

Nu știu dacă îți voi mai putea trimite astăzi vreun articol. Pieper mi-a promis un articol pentru tine. Pînă în momentul de față nu a venit încă și, chiar dacă vine, articolul trebuie să fie mai întii verificat și apoi fie că-l punem pe foc, fie că-l considerăm demn să plece peste ocean. Sînt trop faible encore⁵⁾ ca să continui această scrisoare. Peste o săptămîină îți voi scrie mai mult. Salutări familiei tale din partea alor mei.

Nici Lupus nu s-a restabilit complet și de aceea n-a scris nimic.

Al tău

K. Marx

¹⁾ K. Marx. „Opsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. Cap. III. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 141—155. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ F. Freiligrath. „Lui Joseph Weydemeyer (prima scrisoare în versuri)”. — Nota red

³⁾ — mai mult sau mai puțin niște curtezane, și trebuie să-i fletezi ca să-i faci să cinte. — Nota trad.

⁴⁾ — un spirit foarte fin și foarte ironic. — Nota trad.

⁵⁾ — încă prea slăbit. — Nota trad.

Apropo. Ți trimit alăturat încă o „Declarație” a unuia dintre membrii Ligii noastre ⁶⁰⁸, pe care s-o publici cu petite la rubrica anunțuri sau într-un subsol al ziarului tău ¹⁾).

Procesul lui Daniels, Becker & Co. nu s-a judecat nici în sesiunea din ianuarie a Curții cu juri sub pretextul că cercetările sînt atît de dificile, încît trebuie luate din nou de la început. Sînt arestați deja de nouă luni.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

4

Marx către Joseph Weydemeyer la New York

[Londra] 23 ianuarie 1852
28, Dean Street, Soho

Dragă Weydemeyer !

Din păcate, starea proastă a sănătății nu mi-a permis săptămîna asta să scriu ceva pentru tine, respectiv pentru ziarul tău ¹⁾. *Cu mare greu* am înfiripat un articol pentru Dana ²⁾, care de șase săptămîni n-a mai primit ceva de la mine. De ani de zile nimic, nici chiar ultima rușine din Franța ³⁾, nu m-a dat așa peste cap ca acești blestemați hemoroizi. Enfin ⁴⁾ acum mă voi simți mai bine, mai ales că mi-a venit foarte greu toată luna asta, cînd, prin forța împrejurărilor, am fost rupt de bibliotecă.

Despre 18 brumar vei primi acum încă două articole ; primul îl voi expedia, orice ar fi, vinerea viitoare, iar al doilea imediat după el, sau poate chiar o dată cu primul.

Alăturat ți trimit articolul lui Pieper.

Cît despre Lupus, atîta m-am ținut de capul lui, încît se pare că s-a hotărît să scrie pentru ziarul tău o cronică retrospectivă a

¹⁾ „Revolution”. — *Nota red.*

²⁾ Este vorba de articolul VII din lucrarea lui Engels „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—112. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ Este vorba de lovitura de stat de la 2 decembrie 1851. — *Nota red.*

⁴⁾ — În sfîrșit. — *Nota trad.*

carierii lui Kossuth în Ungaria. Tu ai făcut două greșeli: în primul rînd, în anunțul tău n-ai trecut numele lui Lupus alături de ale noastre⁶⁰⁹, iar în al doilea rînd nu l-ai solicitat *în mod special să colaboreze la ziarul tău. Acest lucru trebuie să-l reperi printr-o scrisoare în care să-l rogi să scrie articole pentru tine și pe care o poți pune în plicul scrisorii adresate mie. Nici unul dintre noi nu se pricepe să scrie într-un stil atît de popular ca al lui. E extremement modeste¹). De aceea, cu atît mai mult trebuie să evităm orice ar putea crea impresia că socotim colaborarea lui inutilă.*

Deoarece locuiesc departe de Freiligrath, iar articolul lui P[ieper] l-am primit în ultimul moment înainte de plecarea poștei, am fost nevoiți să-ți expediem astăzi două scrisori în loc de una. Pe viitor vom evita acest lucru.

Îți trimit alăturat și declarația prietenului meu Pfänder (Bauer nu mai face parte din Liga noastră). Trebuie să publici acest document, deoarece declarația Societății din Windmill Street îndreptată împotriva lui Pfänder a apărut nu numai în ziarele europene, ci și în cele americane⁶¹⁰. Ar fi bine dacă la sfîrșitul acestei declarații ai adăuga că ea conține *numai* ceea ce se poate publica în *actualele condiții polițienești* (socotelile dintre Bauer și Pfänder, pe de o parte, și vechea Ligă, pe de altă parte, apoi controlul exercitat de *Comitetul central*, în care noi constituiam majoritatea, asupra folosirii acestor bani — toate acestea sînt lucruri despre care, bineînțeles, nu putem *încă* scrie); că bătrîna mahalagioaică și „Confucius” al democrației europene, Arnold Winkelried Ruge⁶¹¹, profitînd de faptul că, din considerente politice, trebuie să fim extrem de prudenți în Germania și referindu-se la aceste istorii (cu Pfänder și Bauer), despre care a aflat numai din birfeli transmise din gură-n gură, a căutat să trezească bănuiala publicului împotriva *mea* și a lui *Engels*, deși noi n-am avut nimic de-a face cu această chestiune. Tot așa, măgarul ăsta a declarat că *noi* am fi fost alungați din Societatea din Windmill Street, în timp ce *chiar noi am declarat că părăsim* această Societate⁶¹², așa cum reiese și din scrisoarea lui Pfänder.

De asemenea, poți arăta că la Londra s-a format o *nouă asociație a muncitorilor* sub președinția lui *Stechan*, care se va ține departe, deopotrivă, și de „Emigrație”, și de „Agitație”⁶¹³, și de Societatea din Great Windmill și va urma o linie serioasă.

Tu comprends, mon cher²), că aceasta este asociația noastră, chiar dacă îndrumăm spre ea numai tineretul; aici mă refer nu la

¹) — extrem de modest. — *Nota trad.*

²) — Înțelegi, dragul meu. — *Nota trad.*

muncitorii noștri, ci la „oamenii noștri culti¹⁾”. Muncitorii vor intra cu toții în această asociație.

Stechan are ceva din gravitatea unui bürger breslaș și din nehotărîrea unui mic meseriaș, dar are perspective de dezvoltare și se bucură de o mare influență în nordul Germaniei. De aceea i-am propus și lui să scrie articole pentru tine. By and by²⁾ l-am împins pe primul plan, lucru pe care el bucuros l-ar fi evitat, și l-am pus față în față cu contradicțiile pe care el bucuros le-ar fi ecoloșit. Willich i-a propus să fie garantul împrumutului lui Kinkel⁶¹⁴, dar el a refuzat. La început Schapper-Willich l-au primit cu entuziasm și au încercat să-l asmută împotriva noastră, dar datorită naturii lui sănătoase și-a dat cu ușurință seama de caracterul murdar și de goliciumea acestor flăcăi și ale adeptilor lor. Și (ajutat oarecum de Lochner și de alți adjutanți pe care i i-am dat fără ca el să știe) a rupt-o fățiș cu această adunătură.

A. Hentze este Hentze al nostru din Hamm? În cazul acesta am să-i scriu, căci Willich a făcut, desigur, totul pentru a mă calomnia în fața lui. L'infâme!³⁾

Salutări cordiale familiei tale din partea alor mei.

Al tău

K. Marx

Material pentru broșuri etc. îți voi trimite mai mult o *dată*, precum și „Notes”⁴⁾ al lui Jones. Ca să le trimit separat costă prea mult. „Northern Star” nu se mai află în mîna lui O'Connor, ci în mîna unei fracțiuni cartiste care are legături ascunse cu adeptii reformei financiare și parlamentare⁶¹⁵.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ În original cuvîntul „culti” e scris în dialectul berlinez („Jebildeten”).
— *Nota red.*

²⁾ — Incetul cu incetul. — *Nota trad.*

³⁾ — Infamul. — *Nota trad.*

⁴⁾ „Notes to the People”. — *Nota red.*

5

Engels către Joseph Weydemeyer⁶¹⁶
la New York

Dragă Weydemeyer,

Sper că între timp ți-a parvenit prima scrisoare pe care am predat-o la poștă pe data de 18 sau 19 decembrie, înainte de plecarea vaporului „Africa”. Ți-am trimis un articol scris în grabă și o scrisoare, scrisă tot în grabă⁶¹⁷. Cel mai târziu pe data de 5 trebuia s-o primești, dar s-ar putea să fi plecat abia cu vaporul următor. După aceea, săptămîna trecută ți-am trimis cu „Niagara” un articol fără scrisoare, dar mă îndoiesc că l-am predat la poștă la timp; dacă l-am dat prea târziu, va sosi cu „Europa” împreună cu scrisoarea de azi, și atunci ai material și pentru numerele următoare. De la Marx ai primit deja, desigur, mult material, de la Freiligrath o poezie împotriva lui Kinkel¹⁾ și poate și cîte ceva de la Lupus și Pieper. Weerth este în momentul de față foarte ocupat, și situația lui în Bradford (Yorkshire) nu e prea sigură, totuși mi-a promis că-ți va trimite ceva cu vaporul următor. Miine mă voi vedea cu el aici, probabil, și îi voi cere din nou să-și țină promisiunea. Din păcate, în urma unui chef grozav pe care îl-am făcut de Anul nou, cînd am fost la Londra, Marx a fost serios bolnav două săptămîni, și nici eu n-am putut lucra pînă săptămîna trecută, în parte din pricină că două săptămîni am stat la Londra și în parte din pricina altor diverse piedici. Acum sper că-ți voi putea trimite în fiecare săptămîină, cu regularitate, cîte ceva. Pentru variație, data viitoare s-ar putea să-ți trimit vreun foileton.

Deocamdată m-am stabilit aici, în Manchester — din fericire am o situație absolut independentă și o serie de avantaje; Marx și alți prieteni vin uneori din Londra pe la mine, și acum, cînd Weerth se află în Bradford, ne facem vizite unul altuia, căci călătoria se trenul nu durează decît 2¹/₂ ore. Dar, probabil că va pleca — nu poate suporta viața în groapa asta de Bradford și, în general, el nu are răbdare să stea un an întreg într-un singur loc și să tocească scaunul. Mă gîndesc să fac un voiaj în Statele Unite la New York și, în special, la New Orleans, fie vara asta, fie — dacă între timp nu intervine vreo schimbare politică — vara viitoare. Dar nu depinde de mine, ci de bătrînul meu și de conjunctura de pe piața bumbacului.

¹⁾ F. Freiligrath. „Lui Joseph Weydemeyer”. — Nota red.

Cincizeci de numere din „Rev[olution]” sînt prea multe și probabil că vor costa enorm, de fiecare dată cîte 4 șilingi, dacă nu mai mult. Ținînd seama de arestările care au loc pretutindeni, de divergențe etc., precum și de legile germane cu privire la presă, aici nu se poate conta decît pe un număr mic de abonați, iar în Germania numai pe cîțiva oameni la Hamburg. De aceea cu numerele de probă nu se poate face nimic. Expedierea ziarelor sub banderolă, exemplare separate sau mai multe la un loc, costă 1 d. (2 cenți) de pagină. Așadar, trimite-mi mie 4 exemplare, iar 6—8 direct la Londra, căci, altminteri, ar trebui să plătesc din nou pentru expedierea lor de aici la Londra și nu pot trece asemenea cheltuieli frecvente pentru taxe poștale în contul firmei. 10—12 exemplare ne vor fi de ajuns, și dacă vom vedea că s-ar putea face abonamente aici, vom putea organiza la Londra o agenție permanentă căreia să i se trimită într-un pachet toate numerele precedente care lipsesc. Am să vorbesc cu cei de la Londra despre acest lucru și o să vedem ce-i de făcut.

În Franța lucrurile merg strașnic. „Patrie” scria aseară că astăzi va apărea în „Moniteur” o știre cu privire la înființarea unui minister al poliției pentru de Maupas ⁶¹⁸. De Morny, care împreună cu Fould și cu alții sînt reprezentanții în cabinet ai intereselor materiale ale burgheziei (dar nu și ai participării ei la puterea politică), va zbură, și va începe dominația celor mai puri aventurieri — Maupas, Persigny & Co. Atunci se va inaugura epoca adevăratului socialism imperial. Prima măsură socialistă va consta în confiscarea bunurilor lui Ludovic-Filip, deoarece actul prin care, la 6 august 1830, și-a donat averea copiilor săi, în loc s-o doneze, după obiceiul strămoșesc, statului, nu este valabil. Va fi confiscată și acea parte a averii lui Condé care, prin moștenire, trebuia să treacă în proprietatea ducelui Aumale. Dacă lucrurile evoluează îndeajuns de rapid, s-ar putea ca vaporul de simbăta viitoare să aducă aceste știri. În departamentele din sud insurgenții continuă să fie hăituiți ca niște fiare ⁶¹⁹.

Singura sursă de știri în legătură cu evenimentele din Franța o constituie presa engleză și uneori „A[llgemeine] Z[eitung]” din Augsburg. Ziarul în care poți găsi cele mai complete știri despre Franța e „Daily News” din Londra, pe care ți-l recomand în mod special. „Tribune” îl primește și, desigur, îți poți face rost de el și din altă parte, căci să-l cumperi e prea scump. În cartierele comerciale ale orașului îl găsești în orice cafenea.

Dronke îți va face, poate, curînd o vizită; am auzit că toți cei care vor să părăsească Elveția sînt trimiși, prin Franța, numai

în America, nu și în Anglia. Dar acum Dronke trebuie să plece ; probabil că se ascunde, căci nu se mai aude nimic despre el.

Gnam, fostul artilerist și fabricant de bere din Baden, care a plecat în America pe același vapor cu Heinzen, e un băiat foarte de treabă. O dată cu ei a plecat și studentul Rothacker din Oberlandul badenez ; era băiat bun, dar s-ar putea să se fi schimbat și, în afară de asta, e primejdios prin mania lui de a face versuri proaste. Micul Schickel din Mainz, a cărui adresă ți-o poate da Cluss (locuiește undeva în Alleghany) își va da multă osteneală pentru „Rev[olution]”. Te rog să-i transmiți calde salutări din parte-mi. Poți face asta prin Cluss.

În legătură cu notele despre posibilitatea unei invazii în Anglia ⁶²⁰ îți mai prezint câteva considerente care-ți vor lămuri problema.

1) Orice debarcare la vest de Portsmouth riscă să fie împinsă într-un colț din Cornwall și este prin urmare impracticabilă.

2) Orice debarcare prea în nord sau prea aproape de Dover se expune la același risc între Tamisa și mare.

3) Primele buts d'opération¹⁾ sînt Londra și Woolwich. O parte din forțe trebuie să fie îndreptate împotriva orașelor Portsmouth și Sheerness (Chatham). O garnizoană puternică trebuie lăsată la Londra, și detașamente puternice trebuie să rămână între țärm și Londra. Din trupele de debarcare cu un efectiv de 150 000 de oameni, în acest scop trebuie afectat un număr de cel puțin 60 000 (și tot nu e destul). Prin urmare cu 90 000 de oameni s-ar putea înainta.

4) Al doilea obiectiv al operației este Birmingham (datorită uzinelor de armament). Trebuie asigurat teritoriul de la sud de Canalul Bristol și Wash, adică linia de la Gloster la Lynn Regis²⁾ ; în plus, trebuie să se dea o lovitură puternică Birminghamului. Oricît de slabă ar fi armata care se împotrivese și oricite înfrîngeri ar suferi ea, consider că nu e cu putință ca aceste obiective să fie atinse avînd la dispoziție numai 90 000 de oameni. Și chiar dacă ar reuși acest lucru, tot nu s-ar asigura o poziție de apărare solidă, mai ales dacă ar intra în acțiune forțele maritime engleze. Linia aceasta e prea lungă și prea slabă. Așadar, va trebui din nou să se înainteze.

5) Al treilea obiectiv al operației este Manchester. Trebuie asigurată întreaga regiune de la sud de Mersey (sau Ribble) și Aire (Humber) și menținută această linie. Ea este mai scurtă și mai rezistentă, dar și trupele vor fi foarte slăbite din cauza detașărilor

¹⁾ — obiective ale operației. — *Nota trad.*

²⁾ Probabil de la Gloucester la King's Lynn. — *Nota red.*

făcute. Întrucît în mîna apărătorilor vor rămînea un teritoriu suficient și mijloace suficiente, trupele vor trebui să se reorganizeze și fie să înainteze, fie să înceapă retragerea.

6) Prima linie care poate fi menținută într-o parte extrem de îngustă din nordul Angliei este sau linia Tees, sau, și mai bine, linia Tyne, de la Carlisle la Newcastle (valul roman ridicat împotriva picților⁶²¹). Dar și în acest caz în mîna apărătorilor rămîn resursele agricole, industriale și comerciale ale cîmpiei scoțiene.

7) Cucerirea *Angliei propriu-zise* poate fi socotită ca săvîrșită, fie și temporar, numai dacă sînt luate orașele Glasgow și Edinburgh, dacă apărătorii sînt împinși în regiunea muntoasă a Scoției și dacă este cucerită linia dintre riul Clyde și Golful Firth of Forth, o linie excelentă, scurtă, puternică și în spatele căreia se află o bogată rețea de căi ferate.

Dar abia după cucerire încep greutățile — trebuie întreținută armata în condițiile în care legăturile cu Franța vor fi întrerupte, lucru care se va întîmpla cu siguranță.

De cîți oameni e nevoie pentru a cuceri, în aceste condiții, întreaga țară de la Dover la Clyde, pentru a menține și a asigura pe Clyde un front destul de puternic ?

Cred că 400 000 nu ar fi o cifră prea mare.

Aceste considerente sînt mult prea amănunțite pentru ziar¹⁾; ți le prezint ca unui profesional man²⁾. Uită-te la harta Angliei și spune-mi ce crezi despre asta. E o latură a problemei pe care englezii o neglijează complet.

Acum se duce corespondența la poștă. Închei. Calde salutări soției tale.

Al tău

F. E.

Manchester, 23 ianuarie 1852

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ „Die Revolution”. — *Nota red.*

²⁾ — specialist. — *Nota trad.*

6

Marx către Ferdinand Freiligrath ⁶²²
la Londra[Londra] 26 ianuarie 1852
28, Dean Street, Soho

Dragă Freiligrath !

Strofa pe care mi-ai trimis-o ca să-mi dau părerea e foarte frumoasă și exprimă artistic corpus delicti ¹⁾, dar cred că dăunează impresiei produse de poezie în ansamblul ei ⁶²³. D'abord ²⁾ Kinkel este într-adevăr un „poet german” ? Eu și o mulțime de alți bons gens ³⁾ ne permitem să ne îndoim de acest lucru. Apoi : opunerea netă a „poetului german” Babilonului „comercial” nu este oare diminuată dacă după aceea poetul „liber” este din nou opus poetului „servil” ? Cu atât mai mult cu cât atitudinea *literatului* infumurat față de lumea care se găsește în opoziție cu „poetul” este zugrăvită exhaustiv chiar în „Andersen”. Cum, după părerea mea, nu există o necesitate intrinsecă de a-l pomeni pe Kinkel, aceasta n-ar face decât să dea prilej adversarilor să interpreteze această strofă ca expresie a unei iritări personale sau a unei rivalități. Dar, fiindcă strofa este foarte reușită și ar fi păcat să se piardă, vei găsi, desigur, ocazia — dacă, bineînțeles, ești de aceeași părere cu mine — s-o plasezi în alt context în una din viitoarele tale epistole în versuri. Căci genul este într-adevăr delicios.

Deoarece Engels-Weerth nu au returnat copia primei tale poezii ⁴⁾, pe care le-am trimis-o, ieri nu l-am putut trata pe Wolff cel roșu ⁵⁾ decât cu unele fragmente din memorie, care au fost totuși suficiente pentru a-i provoca unul din obișnuitele sale accese de entuziasm.

Quant à notre ami ⁶⁾ Ebner ⁶²⁴, el a primit, fără îndoială, scrisori de la Pieper. Cea mai bună dovadă : Pieper are un răspuns de la el. În afară de aceasta, în ultimele zile Pieper i-a trimis din nou o scrisoare amănunțită și i-a explicat că eu nu scriu din pricina sănătății mele.

1) — corpus delict. — *Nota trad.*2) — Mai întâi. — *Nota trad.*3) — oameni buni. — *Nota trad.*4) F. Freiligrath. „Lui Joseph Weydemeyer” (prima epistolă în versuri). — *Nota red.*5) Ferdinand Wolff. — *Nota red.*6) — Cit despre amicul nostru. — *Nota trad.*

Am primit de la Bermbach o scrisoare, conținând aproximativ 30 de rînduri. Mă întrebă de ce n-a primit de atîta vreme nimic de la mine. Răspunsul este foarte simplu. Eu trimit la Köln scrisori de cîte o jumătate coală de tipar și, după foarte mult timp, primesc cîteva rînduri în care nu mi se răspunde niciodată la întrebările puse. De exemplu, nu mi-au scris nici un cuvînt despre starea sănătății lui Daniels etc. Vei primi această scrisoare îndată ce îmi va fi înapoiată de la Manchester. Engels o va folosi în unele articole destinate ziarelor engleze. Singura chestiune importantă în această mîzgălitură este următoarea : Dat fiind „că nu există elemente constitutive ale delictului, prin urmare acțiunea e neîntemeiată”, Camera de punere sub acuzare, remarquez-le bien ¹⁾, hotărăște ca instrucția să fie luată de la cap ²⁾. Deci întii trebuie să stai la închisoare 9 luni pe baza unei prezumpții neroade oarecare, pentru ca, în cele din urmă, să iasă la iveală că nu a existat un temei legal pentru arestarea ta. În concluzie : trebuie să rămii sub stare de arest pînă cînd judecătorul de instrucție se vede à mème ³⁾ să pună la dispoziție acuzării „elementele constitutive ale delictului” și, dacă acestea nu pot fi stabilite, n-ai deoît să putnezești în închisoare.

O asemenea lașitate nerușinată este de necrezut. Principala vină o are mizerabila „presă”, care nu suflă o vorbă. Cîteva articole în „Kölnische Zeitung”, „National-Zeitung”, „Breslauer Zeitung” — și Camera de punere sub acuzare din Köln n-ar mai fi îndrăznit așa ceva. Dar cîinii aceștia de democrați și liberali jubilează că în felul acesta adversarii lor comuniști au fost înlăturați. Dar noi n-am intervenit pentru Temme și pentru toate secăturile democratice ori de cîte ori au intrat în conflict cu poliția și cu justiția ⁴⁾ ? Kinkel, pe care Becker l-a lansat și Bürgers l-a salvat ⁵⁾, drept mulțumire nici nu pomenește de ei în „Lithographische Correspondenz”, pe care o alimentează cu bani americani. Les canailles ! ⁴⁾

Dacă aș cunoaște o adresă sigură a vreunui burghez la Köln, î-aș scrie d-nei Daniels și aș liniști-o intrucîtva în privința situației politice. Din cele comunicate de Pieper rezultă că orice progres contrarevoluționar este exploatat de „onorabilii burghezi” pentru a o înfricoșa și a o necăji.

¹⁾ — hăgă de seamă. — *Nota trad.*

²⁾ — în măsură — *Nota trad.*

³⁾ Joc de cuvinte bazat pe rezonanța asemănătoare a numelui Becker și a expresiei „hat gebacken” („l-a copt”, în sens figurat — „a făcut om din el”, l-a lansat), precum și a numelui Bürgers și a expresiei „hat geborgen” („a ocrotit”, „a protejat”). — *Nota trad.*

⁴⁾ — Canaliile : — *Nota trad.*

Anexez un bilet de la Miss Jenny către Master Wolfgang ¹⁾.
Salutări cordiale.

Al tău
K. M

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

7

Marx către Joseph Weydemeyer la New York

[Londra] 30 ianuarie 1852
28, Dean Street, Soho

Dragă Weydemeyer !

Îți trimit alăturat :

1) Continuarea articolului meu ²⁾.

2) Articolul lui Eccarius ⁶²⁷, în care trebuie să îndrepti tu greșelile gramaticale, să pui semnele de punctuație etc., căci a adus articolul prea târziu ca să-l mai pot corecta.

3) Traducerea unui articol interesant din „Times”, făcută de Lupus, care însă nu vrea să i se dea numele deoarece e vorba numai de o traducere.

Cum stau lucrurile în America cu editarea cărților germane ? N-aș putea găsi acolo, fiindcă în Germania n-am reușit, un editor pentru lucrarea mea „Economia politică” ?

Salut.

Al tău
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Scrisoarea fiicei lui Marx către fiul lui Freiligrath. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. Cap. III. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 141—155. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

8

Engels către Joseph Weydemeyer
la New York

Dragă Weydemeyer,

Cu vaporul care a plecat sîmbăta trecută („Europa“, cred) ți-am trimis un articol și o scrisoare ¹⁾. Mai adaug cîteva rînduri ²⁾. Încă n-am primit exemplarele promise din „Revolution“, deși, în urma ultimei tale scrisori din 5 ianuarie, aveam toate motivele să le așteptăm cu vaporul următor. De atunci au sosit aici trei vapoare de Liverpool și unul de Southampton care au adus veștile expediate din New York pînă la 17 ianuarie. Sper că n-ai întîmpinat greutăți care să împiedice apariția ziarului. În orice caz aștept să primesc vești de la tine cu vaporul următor, „Cambria“ (pleacă din Boston la 21 ianuarie), care va fi aici luni 2 februarie.

Ceea ce am prevăzut în legătură cu confiscarea averii lui Ludovic-Filip și formarea ministerului Persigny ³⁾ s-a adevărit mai repede decît era de așteptat; dacă transportul a fost bine organizat, știrea aceasta ați primit-o probabil la New York, prin ziarele din Liverpool, o dată cu scrisoarea mea; imediat după ce am pus scrisoarea la poștă a sosit o telegramă conținînd această veste. Cu atît mai bine. Lucrurile merg strașnic și vor merge și mai bine.

Weerth a plecat din nou într-o călătorie. Se duce în Olanda, Franța, Elveția etc., și în momentul de față e, probabil, la Londra. I-am scris lui Marx să intervină și el pe lingă Weerth să-ți trimită ceva ⁴⁾. Dar Weerth nu prea o să aibă timp pentru asta. Pentru cineva care trebuie să alerge cît e ziua de lungă pe la evreii olandezi ca să le ofere fire de lină și in, e greu să se apuce seara la hotel să scrie. Totuși, dacă se poate stoarce ceva de la el, Marx, desigur, o să stoarcă.

Încetarea subită a tuturor clevetirilor emigrației ca urmare a noii întorsături luate de evenimentele din Franța e realmente comică. N-am mai auzit nimic despre toți escrocii ăștia.

Areștații ⁵⁾ din Köln se află într-o situație foarte grea. Cum împotriva lor nu există nici un fel de dovezi, Camera de punere

¹⁾ F. Engels. „Anglia. — I“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 218—226. — *Nota trad.*.) — *Nota red.*

²⁾ F. Engels. „Anglia. — II“. (Op. cit., p. 227—231. — *Nota trad.*.) — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 430. — *Nota red.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 8. — *Nota red.*

⁵⁾ Membrii Ligii comuniștilor areștați și aflați sub anchetă la Köln. — *Nota red.*

sub acuzare a hotărît nici să nu-i elibereze și nici să nu-i trimită în fața Curții cu juri, ci să trimită dosarul din nou la judecătorul de instrucție pentru o nouă anchetă! Cu alte cuvinte, ei vor continua să stea în arest preventiv — fără cărți, fără scrisori, fără dreptul de a comunica unul cu altul și cu lumea din afară — pînă la o nouă judecată în fața unei instanțe superioare. Noi încercăm să denunțăm¹⁾ această infamie în presa burgheză din Anglia.

Multe salutări.

Al tău

{Manchester} vineri 30 ianuarie 1852

F. E.

[Pe verso]

Cu vaporul de Liverpool *d-lui J. Weydemeyer. 7, Chambers Street, New York (City)*

Publicat pentru prima oară
în: K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

9

Marx către Joseph Weydemeyer la New York

[Londra] 13 februarie 1852
28, Dean Street, Soho

Dragă Weydemeyer!

Îți trimit alăturat continuarea la articolul²⁾ meu. Pe măsură ce scriu, lucrarea ia o amploare tot mai mare — vei mai primi două articole. În afară de asta, cu poșta următoare îți voi trimite ceva despre Signore Mazzini. Dar ar fi fost de mult timpul să primim exemplare din ziarul³⁾ tău. Știi doar că nu poți scrie pentru un ziar pe care nu-l vezi; și dacă colegii mei și-ar vedea lucrările tipărite, asta le-ar spori zelul.

Cîteva cuvinte despre situația prietenilor noștri care se află în închisoare la Köln; pe baza acestui material poți face un articol⁴⁾.

Oamenii sînt arestați deja de 10 luni.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 10—14. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Otsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ „Die Revolution”. — *Nota red.*

În noiembrie procesul a trecut pe la Camera de anchetă care a hotărât să-l trimită în fața Curții cu juri. După aceea a fost adus în fața Camerei de punere sub acuzare. Înainte de crăciun Camera de punere sub acuzare a dat o sentință în a cărei expunere de motive se spunea: „Dat fiind că nu există elemente constitutive ale delictului, și, prin urmare, acțiunea este neînțeleasă” (dar, dat fiind importanța pe care guvernul o acordă acestui proces, ne temem că ne vom pierde posturile dacă îi scoatem pe acuzați de sub urmărire), „trimitem cazul înapoi primei instanțe pentru a cerceta diversele puncte”. Principala cauză a tergiversării este convingerea guvernului că în fața unei Curți cu juri acțiunea va fi respinsă în mod rușinos. El speră că între timp se va constitui o înaltă instanță de judecată pentru procesele de înaltă trădare sau că, cel puțin, toate delicturile politice vor fi scoase din competența curților cu juri, — în legătură cu aceasta s-a și făcut o propunere în prima Cameră prusiană. Prietenii noștri sînt ținuți în celule separate, izolați între ei și de restul lumii; n-au dreptul de a corespunda și nici drept la vorbitor și nici măcar cărți nu primesc, interdicție la care nici delincvenții de drept comun nu sînt supuși în Prusia.

Această rușinoasă hotărîre a Camerei de punere sub acuzare nu ar fi fost posibilă dacă presa s-ar fi amestecat cît de cît în această chestiune. Dar ziarele liberale, de felul lui „Kölnische”¹⁾, au tăcut din lașitate, iar cele „democratice” (inclusiv „Lithographische Correspondenz”, pe care Kinkel îl tipărește din bani americani), din ură față de comuniști, de teamă de a nu-și pierde propria lor autoritate și dintr-un sentiment de rivalitate față de „noi” martiri. Asta e recunoștința nemernicilor aștia față de „N[eue] Rh[einische] Z[eitung]”, care le-a apărat întotdeauna pe aceste secături democratice în conflictele lor cu guvernul (de exemplu Temme etc.)²⁾. Asta e recunoștința d-lui Kinkel față de „Westdeutsche Zeitung”, în care Becker a făcut om din el, iar Bürgers l-a ocrotit³⁾. Les canailles! Il faut les attaquer à mort³⁾.

Salutări din partea familiei mele tuturor alor tăi.

Al tău

K. Marx

¹⁾ „Kölnische Zeitung”. — *Nota red.*

²⁾ Joc de cuvinte bazat pe rezonanța asemănătoare a numelui Becker și a expresiei „hat gebacken” („l-a copt”, în sens figurat — „a făcut om din el”, l-a lansat, precum și a numelui Bürgers și a expresiei „hat geborgen” („a ocrotit”, „a protejat”). — *Nota trad.*

³⁾ — Canaliile! Trebuie să luptăm pe viață și pe moarte împotriva lor. — *Nota trad.*

[Post-scriptum al lui Jenny Marx]⁶³⁰

Așteptăm cu toții nerăbdători vești de la dv., dragă d-le Weydemeyer, dar, din păcate, vapoarele sosesc unul după altul fără să ne aducă nici o știre despre dv., despre scumpa dv. soție ¹⁾, despre copiii, despre ziarul dv. etc. etc. Sper că toate întăririle care vi s-au trimis din Londra au ajuns cu bine la dv. Soțul meu a recrutat pentru dv. aproape toate condeiele comuniste care există aici (s-a adresat și celor din Germania); unele lucrări, ca, bunăoară, poezia lui Freiligrath²⁾, vor contribui, cu siguranță, la răspindirea ziarului dv. Dacă există posibilitatea de a aranja ceva pentru editarea unor broșuri, v-aș ruga foarte mult să vă gândiți la asta. Noi ne aflăm aici într-o situație extrem de grea, deoarece în Europa nu ne mai putem pune speranța. Soțul meu consideră că seria lui de articole despre Franța ³⁾, care va mai cuprinde două articole, prezintă un foarte mare interes actual și de aceea e mai îndecănat să apară sub forma unei mici broșuri decât ca o continuare a articolelor sale din „Revue” ⁴⁾. Dacă vreun editor din New York ar stabili legături cu Germania, ar putea conta acolo pe o vânzare destul de bună. Lucrarea asta e scrisă mai curînd pentru Europa decât pentru America. Dar, desigur, lăsăm asta la aprecierea dv. Soțul meu vă mai roagă să insistați pe lângă Dana să ne indice o bancă aici la Londra prin care am putea primi mai repede onorariul. De aici, Karl nu are posibilitatea să-i explice lui Dana cit de imperios necesar e acest lucru și nici condițiile în care trăim, căci el ne-a cunoscut la Köln cînd aveam o altă situație, și un american bine situat nu-și poate închipui că aici situația noastră atîrnă de un fir de păr și adesea o jumătate de liră venită la timp ne poate salva într-o împrejurare desperată. Poate aveți ocazia să-i spuneți personal toate astea. Calde salutări. Transmiteți soției dv. cele mai bune urări

de la Jenny Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Scrisoarea lui K. Marx se
tipărește după manuscris,
post-scriptumul lui Jenny
Marx după o copie scrisă
de o mină necunoscută
Tradus din limba germană

¹⁾ Louise Weydemeyer. — *Nota red.*

²⁾ F. Freiligrath. „Lui Joseph Weydemeyer (prima și a doua epistolă în versuri)”. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Opțișprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. *Nota red.*

⁴⁾ „Luptele de clasă în Franța. 1848—1850”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 9—113. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

10

Engels către Joseph Weydemeyer
la New York

Dragă Weydemeyer,

Din scrisoarea ta din 6 februarie, trimisă cu „Arctica”, constat, spre marea mea mirare, că nici una din scrisorile mele nu ți-a parvenit. Ți-am trimis 4, dacă nu 5 articole despre Anglia¹⁾ și nu am încetat să-ți scriu decît de două săptămîni, întrucît nu primeam absolut nici o știre de la tine. Ultimul articol l-am trimis cu vaporul care a plecat din Liverpool sîmbătă 31 ianuarie; în el era vorba despre bill-ul cu privire la reformă, bill care este de așteptat că-l va da micuțul Russell¹⁾. Primele două scrisori erau adresate astfel: Mr. J. Weydemeyer. Deutsche Vereinsbuchhandlung, William Street, New York, iar ultimele: Mr. J. Weydemeyer, 7, Chambers' Street, New York (City). Întrucît acest lucru trebuie neapărat să fie lămurit, de data asta îți scriu prin Marx, ale cărui scrisori se pare că-ți parvin, și te rog: 1) să te duci în locurile pe care le-am amintit și să te interesezi dacă scrisorile ți-au fost lăsate acolo; 2) dacă nu sînt acolo, să te duci la New York City Post-Office și să cauți să afli ce s-a întîmplat cu ele. Dacă scrisorile nu se găsesc, scrie-mi cu primul vapor de Liverpool și voi vedea ce se mai poate face aici. Pentru mine e foarte ușor să dau un anunț în ziare în legătură cu aceasta, dacă funcționarul de la poșta de aici nu-mi dă un răspuns satisfăcător. Unele din aceste scrisori le-am dus eu însumi la poștă, altele le-am trimis împreună cu scrisorile de afaceri ale întreprinderii, și de vreme ce toate scrisorile noastre au ajuns la destinație, asta dovedește că expedierea lor a fost făcută așa cum trebuie. Te rog să faci aceste demersuri imediat, altminteri, cînd „Revolution” își va relua apariția, nu va mai avea nici un rost să-ți trimit articolele în continuare.

Trimite-mă articolul lui L. Simon²⁾ apărut în „Tribune” — sau îl decupezi și ne indică data numărului respectiv — sau ne trimiți

¹⁾ *F. Engels*. „Anglia. — II”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 227—231. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 22—24. — *Nota red.*

sub banderolă un exemplar din acest număr. Asemenea lucruri e întotdeauna bine să le citești.

Adresa mea este aceeași.

Al tău

F. E.

Manchester, 19 februarie 1852

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

11

Marx către Joseph Weydemeyer la New York

[Londra] 20 februarie 1852

Dragă Weydemeyer !

Săptămîna asta nu-ți pot trimite nimic pentru simplul motiv că de mai bine de o săptămîină sînt atît de hărțuit din pricina blestemăților de bani, încît nu pot nici să-mi continui studiul la bibliotecă, dar să mai scriu articole.

Sper însă că marți (24) și vineri (27) să-ți pot trimite nr. 5 și 6, care reprezintă ultima parte a lucrării mele¹⁾.

La 18 februarie am primit scrisoarea ta împreună cu postscriptumul lui Cluss. Ai avut două ghinioane speciale : 1) lipsa de lucru la New York ; 2) vîntul aspru de apus care a abătut din drum vapoarele ce mergeau de la Londra spre America. Căci, cu excepția primelor zile, din Anglia ți-am trimis articole (eu, Engels, Freiligrath, Eccarius etc.) cu o *regularitate* pe care și-ar dori-o orice ziar. Pe de altă parte, oamenii de aici le-a cam pierit entuziasmul, deoarece din America n-au mai primit nici un fel de știri, deși au venit multe vapoare. Am socotit că, în afară de Engels și Lupus, nu trebuie să le mai comunic și altora că ziarul tău²⁾ și-a încetat vremelnice apariția. Asta i-ar fi făcut și mai indolenți.

De altfel, dacă vrei să primești un sprijin regulat de aici, trebuie să îndeplinești următoarele condiții :

¹⁾ K. Marx. „Opsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 167—217. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ „Revolution”. — *Nota red.*

1) Să scrii în *fiecare* săptămână și să ne comunicai datele tuturor scrisorilor pe care le-ai primit de la noi ;

2) Să ne ții la curent cu porcăriile care se petrec acolo și să ne trimiți cu regularitate materialele respective, cupiuri din ziare etc.

Tu știi, mon cher ¹⁾, cât e de greu să colaborezi la un ziar care apare de partea cealaltă a oceanului, fără să cunoști publicul cititor etc. Dacă însă respecti condițiile de mai sus, îți garantez că vei primi articolele necesare. Îi mîn pe toți cu biciul de la spate și am să reușesc să-i fac să lucreze. Și din Germania mi-au promis că vor scrie articole și vor colabora la ziarul tău. Dacă aș ști că ziarul va continua să apară la *Paris*, aș avea ready ²⁾ un *colaborator* care ți-ar trimite *gratuit corespondențe săptămînale*. Îi voi scrie acestui om ³⁾, unul din cei mai buni și mai inteligenți prieteni ai mei. Rău e că nimeni n-are chef să muncească pour le roi de Prusse ⁴⁾, iar articolele de actualitate își pierd orice valoare dacă nu se publică imediat după ce sosesc. Și cum tu nu poți nici să plătești oamenii, este cu atît mai necesar să-i convingi că fac o muncă de partid *reală* și că scrisorile lor nu zac în sertar.

Cred că faci o greșeală că aștepti să ți se aducă scrisorile acasă, în loc să te duci tu la poștă, așa cum trebuie să procedeze toate ziarele, și să anunți că la sosirea vapoarelor te vei duce regulat să-ți ridici scrisorile. În felul acesta poți evita ușor erorile și tărăgănelile.

Apropo. Dacă n-ai făcut-o încă, nu publica declarația lui Hirsch ⁶³².

De aici pleacă acum la New York o mulțime de golani (printre alții croitorul Lehmann și croitorul Joseph Meyer). Unii dintre ei ți se vor adresa în numele meu. Să nu ai încredere în nici unul dacă nu-ți prezintă cîteva rînduri *scrise* de mine. Despre Willich etc. poți afla multe de la flăcăii ăștia. Lehmann și Meyer nutresc un devotament fanatic față de Iisus Willich.

Cît despre Dana, după părerea mea, a făcut o prostie publicînd articolul lui Simon ⁵⁾. Dacă situația mea materială mi-ar permite-o, aș hotărî imediat să nu-i mai trimit articole pe viitor. N-are decît să admită atacuri împotriva mea și a lui Engels, dar nu din partea unui asemenea școlar ignorant. E o dovadă de prost gust din partea lui să permită ca „Agitația” și „Emigrația” ⁶³³ — aceste două ficțiuni

¹⁾ — dragul meu. — *Nota trad.*

²⁾ — gata pregătit. — *Nota trad.*

³⁾ Este vorba probabil de Zerffi. — *Nota red.*

⁴⁾ — în sens figurat : „degeaba”. — *Nota trad.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 22—24. — *Nota red.*

care există numai în ziare — să fie prezentate cititorilor americani drept niște realități istorice, și încă de către un neghiob care a octroiât Germaniei pe împăratul Prusiei, Uniunile din martie și pe regentul imperiului Vogt⁶³⁴, și acum ar vrea să octroieze din nou poporului pe *el însuși* împreună cu colegii lui, care au eșuat, cu parlamentul și cu o constituție imperială puțin modificată. Rien de plus ridicule que ce gredin-là qui du haut des Alpes laisse tomber des paroles d'homme d'état¹). Îmi închipuiam că Dana are mai mult tact. Ludwig Simon — *din Trier* ! Cînd va renunța băiatul ăsta la titlul lui de noblețe parlamentară ?

Tu-ți dai seama că aici la Londra în rîndurile acestor indivizi domnește o totală dezbinare. Singurul lucru care îi mai leagă în oarecare măsură este perspectiva banilor *salvatori* ai lui Gottfried Hristos Kinkel. De cealaltă parte se află idiotul Ruge, împreună cu Ronge și cu alți doi sau trei măgari care-și ascund searbăda lor vegetare sub numele de „Agitație”, tot așa cum o baltă stătută s-ar boteza „mare deschisă”.

Desigur, Europa se ocupă acum cu altele lucruri, nu cu aceste mizerii. După 2 decembrie²) și după ce au sosit aici noi elemente revoluționare din Franța, Ledru-Rollin însuși s-a dezumflat ca un balon pleznit. Mazzini rostește discursuri ultrareacționare ; data viitoare îți voi trimite analiza unuia dintre ele.

În privința lui „Notes to the People”, ale lui Ernest Jones, în care găsești întreaga istorie contemporană a proletariatului englez, ți le voi trimite de îndată ce-o să-mi permită punga. Pentru expedierea unui pachet în America trebuie să plătesc 8 șilingi.

Transmite calde salutări lui Cluss. Așteptăm cu nerăbdare scrisorile lui. De ce nu ne-ai trimis declarația⁶³⁵ lui ?

Eu și soția, Freiligrath și soția³), Lupus, toți transmitem salutări cordiale soției tale⁴) ; te rog s-o asiguri de boată simpatia noastră. Sperăm că noul cetățean al lumii își va face fericit apariția în Lumea nouă.

Adio.

Al tău

K. Marx

¹) — Nimic mai ridicol decît golanul ăsta care de pe înălțimile Alpilor lansează cuvinte de bărbat de stat. — *Nota trad.*

²) Lovitura de stat din Franța din 2 decembrie 1851. — *Nota red.*

³) Ida Freiligrath. — *Nota red.*

⁴) Louise Weydemeyer. — *Nota red.*

Dacă nu reușești cu ziarul, n-ai putea scoate broșura¹⁾ mea într-o ediție separată în fascicule de o coală sau pe capitole, așa cum ți le-am trimis? Altfel va dura prea mult.

Publicat pentru prima oară
în: K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

12

Marx către Ferdinand Lassalle la Düsseldorf

23 februarie 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Lassalle!

Aș vrea totuși să știu dacă n-ai primit nici a doua scrisoare⁶³⁶ a mea. Știu că ai obiceiul să răspunzi cu promptitudine și de aceea îmi închipui că a intervenit ceva dacă răspunsul tău întârzie.

De când ți-am trimis ultima scrisoare, starea sănătății mi s-a îmbunătățit, deși am încă dureri foarte mari de ochi. În schimb, condițiile sociale s-au înrăutățit. Din partea editorului am primit refuzul categoric de a-mi publica lucrarea „Economia politică”; nici manuscrisul meu împotriva lui Proudhon, care de un an de zile colindă Germania, nu și-a găsit azil nicăieri⁶³⁷; și, în sfârșit, criza financiară a ajuns într-un asemenea stadiu, încât nu poate fi comparată decât cu criza comercială care se face simțită acum la New York și la Londra. Din păcate, nu am nici măcar posibilitatea pe care o au domnii negustori, de a mă declara în stare de faliment. Într-o situație asemănătoare se afla d-l Bonaparte când a riscat coup d'état al său.

În privința acestui domn Bonaparte, cred că cel mai bine e să-ți reproduc unele fragmente dintr-o scrisoare pe care mi-a trimis-o un prieten²⁾ de la Paris, un ami qui est très sceptique et qui ne partage pas les opinions les plus favorables sur le peuple. Maintenant écoutez³⁾:

¹⁾ „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. — *Nota red.*

²⁾ Reinhardt. — *Nota red.*

³⁾ — un amic care e foarte sceptic și nu are o părere prea bună despre popor. Și acum ascultă. — *Nota trad.*

„În general, în starea de spirit a publicului parizian s-a produs o schimbare simțitoare, și, deși nu s-a depășit încă stadiul resemnării, această resemnare a devenit mai reală, mai sumbră și are un caracter cu mult mai general. În rîndul claselor de mijloc și de jos această stare de spirit se explică mai ales prin faptul că, în ciuda indiciilor bune de la început, comerțul, și prin urmare și munca, tot nu se redresează; or, speranței de îmbunătățire a comerțului i-au fost jertfite toate celelalte considerente. În plus, majoritatea muncitorilor mai puțin evoluți, care se orientează atît de greu, au început, încetul cu încetul, datorită dispozițiilor date de Napoleon, să înțeleagă — ei, care își pun mai multe speranțe în republică decît în monarhia a cărei lungă și amară experiență o au — că președintele nici nu se gîndește să mențină republica. În ceea ce-i privește pe cei avuți, președintele și-a dăunat foarte mult prin confiscarea bunurilor familiei Orléans, căci, oricum, reprezintă un exemplu amenințător de acțiune oficială. Nici chiar niște tipi ca Fould, de Morny și Dupin — din pricina intereselor lor particulare, desigur — nu au vrut să sprijine această măsură, lucru care a sărit cu atît mai mult în ochi, cu cît antecedentele lor mîrșave erau mai mult sau mai puțin cunoscute. Astfel, în privința lui Dupin, președintele Adunării naționale dizolvate, în legătură cu ultima lui faptă măreață se spun, printre altele, următoarele: în dimineața zilei de 2 decembrie, în înțelegere cu Bonaparte, a reținut o scrisoare prin care arhiepiscopul din Paris propunea deputaților să se întrunească în biserica Notre-Dame, declarînd că e gata să se posteze în ușa bisericii pentru a-i apăra, ca pe niște reprezentanți ai suveranității populare, împotriva soldaților uzurpatorului. Aceasta ar fi putut da lucrurilor o cu totul altă întorsătură, mai ales că tot atunci s-a întrunit și haut cour de justice¹⁾, care se pregătea să depună un protest împotriva loviturii de stat.

Cît despre ministrul de Morny, demisionat o dată cu Dupin, el e cunoscut ca un escroc care l-a jefuit pe soțul metresei lui, contesa Lehon, ceea ce a oferit soției lui Émile de Girardin prilejul să spună că s-au mai văzut, ce-i drept, guverne aflate în mîna unor bărbați conduși de metresele lor, dar nu s-au văzut încă guverne aflate în mîinile unor hommes entretenus²⁾. Acum, aceeași contesă Lehon este una din persoanele care, în saloanele ei, tună și fulgeră cel mai tare împotriva lui Bonaparte și de la ea a

¹⁾ — Înalta Curte de Justiție. — *Nota trad.*

²⁾ — bărbați întreținuți. — *Nota trad.*

pornit celebra vorbă de duh : «C'est le premier vol de l'aigle»¹⁾, spusă cu ocazia confiscării bunurilor casei de Orléans. Émile de Girardin a fost exilat din pricina remarcii făcute de soția sa. Cu un prilej asemănător a fost trimis în exil și Rémusat. Se spune că într-o dimineață acesta s-a dus la ministrul de interne, unde Morny îl numise pe tânărul Lehon șef de cabinet ; văzîndu-l pe Rémusat, tânărul l-a întrebat, cu aroganță, cum îl cheamă, la care R[émusat] i-a răspuns : Monsieur, dans ma famille on porte le nom de son père, c'est pourquoi je me nomme de Rémusat²⁾. Tot tânărul Lehon, și oam tot în aceeași perioadă, a mai avut un incident, la Ham. Cînd i-a comunicat generalului Le Flô știrea oficială a exilării lui, acesta l-a dat pe ușă afară, strigîndu-i : Comment, c'est vous, gredin, qui osez venir m'annoncer mon exil ?³⁾ Nu e greu de înțeles de cît respect se poate bucura, în asemenea condiții, un guvern tînăr chiar și în ochii celor mai mărginiți honnêtes gens⁴⁾. O doamnă pe care o cunosc personal, o pupilă a lui Napoleon, cu care din copilărie a fost în relații apropiate, după 2 decembrie a rupt orice legătură cu el, declarînd că el și tovarășii lui sînt un gouvernement de voleurs et d'assassins⁵⁾. Adevărații aristocrați ai banului îl consideră încă, e drept, pe Napoleon, ca pe singurul exponent posibil al autorității în momentul de față și ultimul bastion al societății existente, dar măsurile luate de el le-a subminat mult încrederea în posibilitatea de a prelungi existența regimului lui, așa că foarte curînd, au început din nou să-și dosească banii ; o dovadă în acest sens o constituie stagnarea de la bursă și avîntul anemic al comerțului. De aceea, de partea președintelui sînt acum numai cei care sînt legați de el prin cele mai josnice interese, alături de popime, care se bucură de protecția lui deosebită, și de armată. Dar și în armată, în urma frecventelor concedieri ale ofițerilor orleaniști, au apărut unele nemulțumiri și un sentiment de neîncredere și șovăială care-i subminează extrem de mult forța. Se spune că în adîncul sufletului său, chiar și președintele e foarte neliniștit și deprimat. De fapt, în

¹⁾ Joc de cuvinte : în franceza înseamnă și „Este primul zbor al vulturului” și „Este primul furt al vulturului” (această glumă, ca și cuvintele sus-menționate ale soției lui Girardin, sînt menționate de Marx în lucrarea „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”). (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 216. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ D-le, în familia mea oamenii poartă numele tatălui lor, de aceea mă numesc de Rémusat. — *Nota trad.*

³⁾ — Cum, nemernicule, dumneata îndrăznești să-mi anunți exilarea ? — *Nota trad.*

⁴⁾ oameni cumsecade. — *Nota trad.*

⁵⁾ guvern de hoți și asasini. — *Nota trad.*

această situație nesigură ar fi suficient ca biata lui persoană să fie înlăturată, pentru ca, fără nici un efort, totul să cadă din nou în haos. Nu e de presupus că s-ar face vreo încercare de împotrăvire. În această privință sînt foarte semnificative cuvintele versatului Guizot, care, de îndată ce a aflat despre reușita coup d'état, a spus : C'est le triomphe complet et définitif du socialisme !¹⁾

Deoarece, înainte și după lovitură, Bonaparte și-a stricat relațiile cu toate partidele, fără excepție, caută o contracarare în adoptarea unor măsuri populare : extinderea lucrărilor publice, promisiunea unei amnistii generale pentru participanții la 2 decembrie etc., dar de îndată ce încearcă să ia o măsură sau alta în folosul unei clase sau al alteia, toate se dovedesc inconsistente și lipsite de finalitate. Cel mai important însă e faptul că nu mai poate cîștiga masele de partea sa, deoarece nu le poate da pîine, adică sursa vitală a muncii, și le-a răpit și distracția lor favorită — inofensiva mîngiere pe care le-o oferea copacilor libertății și inscripțiile republicane pe clădirile publice. În afară de aceasta, le-a răpit și posibilitatea de a-și petrece timpul liber în circiumi și cafenele, deoarece acolo sînt strict interzise orice fel de discuții politice. Pașnicii burghezi sînt supărați că și-au pierdut marota lor iubită, Garda națională... Nu le plac nici serbările aristocratice și balurile oficiale nu vor să le frecventeze. La ultimul bal splendid de la Tuileries, în afară de străini și de doi-trei parizieni, cu titlu de excepție, n-au fost decît niște doamne cu reputație îndoielnică. Cheltuielile enorme făcute în dreapta și în stînga stîrnesc în rîndurile burghezilor grijulii neliniște în privința viitorului, a vremii cînd fondurile orleaniste vor fi epuizate. Dar pe toți oamenii care gîndesc cît de cît, cel mai mult îi jignește nimicirea presei. O mare indignare a stîrnit în toate departamentele și organizarea ministerului poliției reînviat, precum și a sistemului de spionaj legat de acesta. În saloanele pariziene mișună din nou, întocmai ca pe vremea imperiului, copoi distinși, pe care nimeni nu-i bănuiește. În timpul acesta la bursă au loc mari tripotages²⁾ din partea celor care dispun după bunul lor plac de concesiunile de căi ferate sau de retragerea acestor concesiuni etc., persoane care cunosc numai ele hotărîrile respective și fac în prealabil speculații legate de aceasta. Se credea că un colegiu iezuit secret în frunte cu Montalembert, care a fost întotdeauna în cele mai intime relații cu președintele, exercită în mod direct și nemijlocit o influență hotărîtoare asupra lui ; dar curînd s-a

¹⁾ — Acesta e triumful complet și definitiv al socialismului ! — *Nota trad.*

²⁾ — speculații. — *Nota trad.*

aflat că Bonaparte, după ce s-a folosit de sfaturile lui M[ontalembert], l-a îndepărtat pe neașteptate și a încetat să-l mai primească, astfel că de atunci sînt cei mai înverșunați dușmani ; și M[ontalembert], care este o persoană la fel de josnică, a profitat de decretul cu privire la bunurile casei de Orléans pentru a-și da în mod oficial o demisie onorabilă. Acum nu se mai vorbește decît despre poftele de cuceritor ale lui B[onaparte]. Aceasta o să-i frîngă definitiv gîtul”.

Iată ce-mi scrie prietenul meu.

Evenimentul cel mai important petrecut aici e formarea unui guvern tory, în frunte cu contele Derby (Lord Stanley), în locul whigilor. E un eveniment strașnic. În Anglia mișcarea progresează numai cînd sînt toryi la putere. Whigii fac pe mediatorii față de toate părțile și determină o somnolență generală. În plus, mai survine și criza comercială care se apropie tot mai mult și ale cărei prime simptome se observă pretutindeni. Les choses marchent ¹⁾. Numai să putem rezista, tant bien que mal ²⁾, în această perioadă de trecere. Se apropie ora de expediere a poștei. Închei scrisoarea.

Salut.

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : F. Lassalle, „Nachgelassene Briefe
und Schriften“, ed. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

13

Engels către Joseph Weydemeyer la New York

Manchester, 27 februarie 1852

Dragă Weydemeyer,

Mă bucură că, în sfîrșit, unele dintre scrisorile mele au ajuns la destinație și deci nu mai există nici o piedică în calea corespondenței noastre ⁶³⁸. Primele două scrisori purtau adresa : J. W[eydemeyer], Deutsche Vereinsbuchhandlung, William Street, New York.

¹⁾ — Totul merge înainte. — *Nota trad.*

²⁾ — pe cît posibil. — *Nota trad.*

Numerele din „Revolution” și „Democrat” au ajuns cu bine și astăzi vor pleca spre Londra. Pe d-l Heinzen răspunsul ⁶³⁹ tău îl va bucura grozav. L-ai prins foarte bine. Continuă să trimiți tipăriurile în modul acesta, fără să le sigilezi — așa nu costă scump.

Din articolele mele *într-un caz extrem* poți include în vreo culegere, cel mult, articolul cu privire la posibilitatea unei invazii ¹⁾, celelalte nu se potrivesc și au fost depășite de evenimente ⁶⁴⁰.

În ceea ce-l privește pe confrère ²⁾ Standau, tipul ăsta e un vechi conspirator care se integrează perfect în categoria de oameni pe care am descris-o în „Revue” în critica făcută lui Chenu ³⁾; e foarte util în anumite sfere, oricând dispus să hoinărească, nu întotdeauna de încredere și cam lăudăros. Transmite-i salutări din parte-mi. — Schmidt din Löwenberg dezlănțuie cruciade împotriva iezuiților în împrejurimile lui St. Louis, avînd ca principal aliat pe d-l Börnstein, neuitatul parizian, ex-pungaș și agent al lui Duchâtel. Ce mai face în afară de asta, nu știu. Că d-l Maas ar fi un adept al „clicii marxiste” este pentru mine o noutate. Nu-l cunoșteam decît în calitate de fost palavragiu în chestiunea Palatinatului. Redactorul lui „Deutsche Z[eitung]” din New Orleans, Fischer, este un cunoscut de-al meu, și în Kaiserslautern făcea parte din garda mea personală, dar de atunci papă-lapte ăsta a decăzut al dracului de mult și a trecut de partea kinkelienilor; iar dacă Kinkel însuși a fost la N[ew] O[rleans], el a făcut acolo mult rău, căci nu era nimeni care să i se opună.

În ceea ce privește problema războiului împotriva Angliei ⁴⁾, deocamdată mă interesează mai ales ca o problemă militară care trebuie să fie demonstrată și rezolvată asemenea unei probleme de geometrie. Nu consider însă că un asemenea război de coaliție n-ar fi posibil, deși acum, cit timp se află Derby la cîrmă, va fi fără îndoială aminat. Domnii din Sfînta Alianță își apreciază acum forțele tot atît de greșit ca și în perioada diverselor coaliții dintre 1792 și 1807. În ceea ce privește dependența Rusiei de Anglia, 1) nu trebuie să ne așteptăm ca țarul ⁵⁾ să simtă această dependență și 2), deși întreruperea comerțului ar provoca o puternică

¹⁾ F. Engels. „Anglia. — I”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 218—226. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — colegul. — Nota trad.

³⁾ K. Marx și F. Engels. „Recenzii din «Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue»” nr. 4, aprilie 1850. II. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 274—314. — Nota trad.). — Nota red.

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 431—432. — Nota red

⁵⁾ Nicolaie I. — Nota red.

stocare, mizerie și deteriorare a produselor, totuși timp de 2—3 ani toate acestea ar putea fi suportate, așa cum e suportată și o criză comercială de aceeași durată. Nu uita că în Rusia, la sate, printre țărani, care constituie covârșitoarea majoritate a populației, circulația banilor aproape că nu există, și toate mijloacele de subsistență necesare acestor barbari pot fi create în fiecare sat. Orașele și aristocrația ar avea, desigur, de suferit, dar baza imperiului rus o formează țărănimia și mica nobilime de la țară, care duce același mod de viață ca și țărani. Pentru Anglia e foarte greu să provoace răscoale pe continent; în Spania i-au venit în ajutor particularitățile terenului, întinderile mari și densitatea scăzută a populației, lipsa de alimente și faptul că țara e înconjurată aproape din toate părțile de mare⁶⁴¹. Dar Ungaria și Polonia sînt situate în interiorul continentului, iar în Italia, cu excepția insulelor, englezii și insurgenții ar putea cu greu rezista împotriva forțelor numeric superioare ale coaliției. Și, apoi, Anglia nu este acum în stare, și nu va fi în stare nici după un an de la începerea războiului, să formeze o armată ca aceea pe care i-a trimis-o lui Wellington în Spania. Iar fără trupe de debarcare, numai vapoarele nu pot câștiga nicăieri o poziție trainică.

E un adevărat noroc că au venit toryi la putere. Datorită permanentelor succese în domeniul politicii comerciale și prosperității de durată, fabricanții s-au muiat de tot. Pentru o reformă parlamentară, nici măcar pentru una care să meargă mai departe decît mizerabilul bill al lui Russell⁶⁴², *nimeni* nu manifestă vreun interes. Acum însă au dat de dracu și s-au înspăimîntat, cu atît mai mult cu cît *fiecare* dintre noii miniștri reprezintă într-o formă crasă o parte sau alta a taxelor vamale protecționiste. Va fi restaurată Liga împotriva legilor cerealelor⁶⁴³. Reforma parlamentară, extinderea dreptului de vot, egalizarea circumscripțiilor electorale și votul secret au devenit acum o *problemă vitală pentru burghezia industrială*, în timp ce înainte acestea nu prezentau un interes nemijlocit decît pentru micul burghez. Derby va fi nevoit să dizolve parlamentul, și probabil va face acest lucru de îndată ce vor fi votate alocările de război și impozitele pentru anul viitor. În mai vom avea desigur noi alegeri. Protecționiștii vor câștiga cîteva voturi și vor înlătura din parlament cîțiva peeliști⁶⁴⁴. Dar vor rămîne în minoritate, și dacă Derby va îndrăzni să propună direct reintroducerea taxelor vamale protecționiste, fără îndoială că va zbura. Dar poate că va fi destul de șiret pentru a tărăgăna această problemă. În orice caz, în Anglia are loc acum o mișcare remarcabilă. O dată cu demisia lui Palmerston⁶⁴⁵ a început dansul, care, după înfrînge-

rile continui din ultima sesiune ale guvernului, trebuia să înceapă. Derby este actul al doilea, iar dizolvarea parlamentului va fi actul al treilea. În ceea ce privește politica externă a Angliei în timpul lui Derby, ea va fi, bineînțeles, tot reacționară; dar nu va interveni nimic decisiv, poate unele procese împotriva emigranților, în care guvernul va suferi un eșec, sau încercări de a se introduce bill-ul cu privire la străini⁶⁴⁶, care de asemenea vor eșua; poate vor fi sprijinite încercările de a forma o coaliție împotriva lui Ludovic-Napoleon, dar nici din asta nu va ieși nimic. În Anglia toryi au mâinile complet legate, și dacă nu încearcă să reintroducă regimul despotice al lui Sidmouth-Castlereagh din 1815—1821 — deși în această încercare și-ar putea frige al dracului degetele, deoarece, pe terenul legii libertății comerțului și pentru această lege burghezul englez luptă cu furie —, domniile conservatori se vor compromite într-un mod lamentabil. Derby (mai înainte, în timpul vieții tatălui său, titlul lui era Lord Stanley) este însă un cap infierbîntat și ar putea recurge cu ușurință la măsuri extreme și chiar nelegale.

Acum nu lipsește decît criza comercială, dar, de cînd a venit Derby la putere, presimt că aceasta va începe curînd. Măsurile cu privire la liberul schimb, luate cu repeziciune una după alta de englezi, după care au urmat extinderea comerțului cu coloniile olandeze, reducerea taxelor vamale în Spania, Sardinia etc., scăderea prețurilor la bumbac (începînd din septembrie 1850 prețurile au scăzut la jumătate), — toate acestea au făcut ca prosperitatea să dureze mai mult decît era de așteptat. Dar situația pieței indiene și, în parte, a celei americane (luna trecută în Statele Unite au fost exportate mai puține mărfuri industriale decît în aceeași perioadă a anului trecut) nu ne dă nici un temei să credem că această stare de lucruri va mai dura mult timp. Dacă criza se va dezlănțui în mai — ceea ce e puțin probabil —, dansul va începe. Dar e greu de presupus că asta se va întîmpla înainte de septembrie sau octombrie.

Transmite salutări soției tale.

Al tău
F.E.

Într-un timp foarte scurt îți voi trimite un articol despre situația burgheziei industriale engleze și despre dezvoltarea comerțului⁶⁴⁷. În momentul de față sînt, și două săptămîni de-acum înainte voi fi, foarte ocupat.

14

Marx către Joseph Weydemeyer⁶⁴⁸
la New York

5 martie 1852

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Weywy!

Mă tem să nu se fi produs vreo încurcătură, căci having misunderstood thy last letter¹⁾, am scris greșit adresa pe ultimele două scrisori: „Office of the «Revolution», 7 Chambers' Street, Box 1817”. Confuzia a fost provocată de blestemata asta de „Box 1817”, fiindcă tu mi-ai scris s-o adaug la „vechea adresă”, dar nu ai indicat dacă e vorba de prima sau de a doua adresă. Sper însă că pînă la sosirea acestei scrisori lucrurile se vor lămurii, mai ales că scrisoarea de vinerea trecută²⁾ conținea capitolul V, foarte amplu, al articolului meu³⁾. Numărul VI, finalul, nu l-am putut termina săptămîna aceasta⁶⁴⁹. Dar chiar dacă ziarul⁴⁾ tău apare din nou, această întîrziere nu te va stînjeji cu nimic, deoarece ai suficient material.

Articolul tău împotriva lui Heinzen, pe care, din păcate, Engels mi l-a trimis prea tîrziu, e foarte bun, grosolan și subtil în același timp, or, această îmbinare trebuie să caracterizeze o polemică demnă de numele ei. I-am arătat articolul tău lui E[rnest] Jones și alăturat îți trimit scrisoarea lui către tine destinată tiparului⁶⁵⁰. Cum Jones scrie foarte neciteț, cu multe prescurtări și cum presupun că tu nu ești englez out-and-out⁵⁾, o dată cu originalul îți trimit o copie făcută de soția mea, precum și traducerea lui germană, ca să le publici una lingă alta — și originalul și traducerea. La scrisoarea lui Jones poți să mai adaugi următoarele: Cît despre *George Julian Harney*, care de asemenea reprezintă o autoritate pentru d-l Heinzen, el a publicat lucrarea noastră „Manifestul Comunist”, în traducere engleză, în revista sa „Red Republican” cu mențiunea că este „the most revolutionary document ever given to the world” („cel mai revoluționar document care a apărut vreodată”), iar în revista sa „Democratic Review” a tradus înțelepciunea „desființată” de Heinzen, respectiv articolele mele

¹⁾ — întrucît am înțeles greșit ultima ta scrisoare. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 570—571. — *Nota red.*

³⁾ *K. Marx*. „Otsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — *Nota Trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ „Revolution”. — *Nota red.*

⁵⁾ — sadea. — *Nota trad.*

cu privire la revoluția franceză apărute în „Revue der N[eu]en Rh[einischen] Z[eitung]”¹⁾. Într-un articol despre Louis Blanc, el indică cititorilor săi aceste articole ca fiind „o critică justă” a evenimentelor din Franța⁶¹. De altfel, nu e nevoie să ne referim, când e vorba de Anglia, numai la „extremiști”. În Anglia dacă un membru al parlamentului e numit ministru, pentru a rămâne deputat trebuie să fie ales din nou. Disraeli, noul cancelar al trezoreriei, Lord of the Exchequer, scrie, la 1 martie, alegătorilor săi :

„We shall endeavour to terminate that *strife of classes* which, or late years, has exercised so pernicious an influence over the welfare of this kingdom”. („Ne vom strădui să punem capăt acestei lupte de clasă, care în ultimii ani a avut o influență atât de nefastă asupra bunăstării acestui regat”).

În legătură cu aceasta „Times” din 2 martie remarcă următoarele :

„If anything would ever divide classes in this country beyond reconciliation, and leave no chance of a just and honourable peace, it would be a tax on foreign corn”. („Dacă ceva ar putea dezbină vreodată clasele din țara noastră în așa măsură încât să nu existe nici o posibilitate de conciliere și nici o șansă de a se ajunge la o pace dreaptă și onorabilă, aceasta ar fi taxele vamale la cereale”).

Și pentru ca nu cumva „un om de caracter”²⁾ ignorant, cum e Heinzen, să-și închipuie că aristocrații sînt *pentru* legile cerealelor, iar burghezii *contra*, deoarece primii vor „monopolul”, iar ceilalți „libertatea” — căci un filistin de treabă nu cunoaște contradicțiile decît în această formă ideologică —, e suficient să relevăm că în secolul al XVIII-lea aristocrații din Anglia se pronunțau pentru „libertate” (a comerțului), iar burghezia pentru „monopol”, adică se situau pe aceeași poziție pe care, în momentul de față, se situează în „Prusia” aceste două clase față de „legile cerealelor”. „Neue Preussische Z[eitung]” este cel mai vehement adept al liberului schimb.

În sfîrșit, în locul tău, eu le-aș atrage, în general, atenția domnilor democrați că, ar face mai bine să ia mai întii cunoștință de literatura burgheză și apoi să cuteze să latre la adversarii ei. Acești domni ar trebui să studieze, de exemplu, lucrările istorice ale lui Thierry, Guizot, John Wade etc., pentru a se edifica asupra „istoriei claselor” din trecut. Înainte de a încerca să critice critica

¹⁾ K. Marx. „Luptele de clasă în Franța. 1848—1850”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 9—113. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ Aluzie la un vers din capitolul al XXIV-lea al poemului satiric al lui H. Heine „Atta Troll”. — Nota red.

economiei politice, ar trebui să facă cunoștință cu principiile elementare ale economiei politice. E destul, de exemplu, să deschizi opera de căpetenie a lui Ricardo, pentru a găsi chiar pe prima pagină următoarele cuvinte cu care își începe prefața :

„The produce of the earth — all that is derived from its surface by the united application of labour, machinery, and capital, is divided among *three classes* of the community ; namely the proprietor of the land, the owner of the stock or capital necessary for its cultivation, and the labourers by whose industry it is cultivated”.

„Produsul pământului, tot ce se obține de pe suprafața lui prin folosirea îmbinată a muncii, mașinilor și capitalului, se împarte între *trei clase* ale societății, și anume între proprietarul pământului, posesorul capitalului necesar pentru a-l cultiva și muncitorii cu a căror muncă este cultivat pământul”⁶⁵².

Un exemplu strălucit care arată cât de puțin coaptă este societatea burgheză din Statele Unite pentru a înțelege în mod limpede lupta de clasă din sinul ei ni-l oferă C. H. Carey¹⁾ (din Philadelphia), singurul economist de seamă nord-american. El îl atacă pe *Ricardo*, cel mai clasic reprezentant²⁾ al burgheziei și cel mai perseverent adversar al proletariatului, ca pe un om ale cărui opere ar constitui arsenalul anarhiștilor, socialiștilor, al tuturor dușmanilor ordinii burghez. Nu numai lui, ci și lui Malthus, Mill, Say, Torrens, Wakefield, MacCulloch, Senior, Whately, R. Jones etc., într-un cuvânt tuturor economiștilor care se bucură de cel mai mare prestigiu în Europa, le reproșează că, prin afirmația lor potrivit căreia bazele economice ale existenței diferitelor clase generează un antagonism necesar și în permanentă adâncire între ele, ei destramă societatea și pregătesc războiul civil. El caută să-i combată, ce-i drept, nu așa cum face neghiobul de Heinzen, care leagă existența claselor de existența privilegiilor *politice* și a *monopolurilor*, ci Carey încearcă să demonstreze că condițiile *economice* : renta (proprietatea funciară), *profitul* (capitalul) și salariul (munca salariată) nu sînt condiții ale luptei și ale antagonismului, ci, dimpotrivă, condiții ale asocierii și ale armoniei. În realitate însă, nu demonstrează decît că el consideră relațiile sociale „nedezvoltate” din Statele Unite ca „relații sociale normale”.

În ce mă privește, nu-mi revine meritul de a fi descoperit nici existența claselor în societatea modernă și nici lupta dintre ele. Cu mult înaintea mea unii istoriografi burghezi au expus dezvoltarea istorică a acestei lupte de clasă, iar economiștii burghezi au

¹⁾ C. H. Carey. „Essay on the rate of wages”. — *Nota red.*

²⁾ În manuscris, deasupra cuvîntului „reprezentant”, Marx a scris „exponent”. — *Nota red.*

arătat anatomia economică a claselor. Ceea ce am făcut eu nou se rezumă la : am dovedit 1) că *existența claselor* este legată numai de anumite faze istorice de dezvoltare a producției ; 2) că lupta de clasă duce în mod necesar la *dictatura proletariatului* ; 3) că această dictatură însăși constituie numai trecerea la *desființarea tuturor claselor* și la o societate *fără clase*. Neghiobii ignoranți, ca Heinzen, care neagă nu numai lupta, ci chiar și existența claselor, dovedesc doar că, în ciuda tiradelor lor fioroase și pseudoumaniste, ei consideră condițiile sociale în cadrul cărora domină burghezia drept ultimul produs, drept un non plus ultra al istoriei ; dovedesc astfel că sînt numai niște slugi ale burgheziei, și slugărnicia lor este cu atît mai dezgustătoare, cu cît imbecilii ăștia nu înțeleg nici măcar grandezza și necesitatea vremelnică a regimului burghez însuși.

Folosește din observațiile de mai sus tot ce îți se pare bun.⁶⁵³ De altfel, Heinzen a preluat de la noi expresia „centralizare” în locul expresiei sale „republică federală” etc.⁶⁵⁴ Cînd concepțiile despre clase pe care le răspîndim acum devin banale și intră în arsenalul „intelectului comun”, vine această obrăznicătură care le proclamă cu multă zarvă drept un ultim produs al „propriei sale perspicacități” și latră împotriva concepțiilor noastre, care merg mult mai departe. Tot așa a lătrat cu „propria sa perspicacitate” împotriva filozofiei hegeliene atîta vreme cît ea a avut un caracter progresist. Acum se hrănește cu resturile ei fade, pe care Ruge le-a scuipat nedigerate.

Împreună cu această scrisoare vei primi sfîrșitul corespondenței¹⁾ maghiare. Dacă ziarul tău mai există, încearcă să folosești ceva din ea, mai ales că Szemere, fostul prim-ministru al Ungariei, mi-a promis că va scrie din Paris un articol detaliat pentru tine, *sub semnătura lui*.

Dacă ziarul tău a început să apară, trimite *mai multe* exemplare, pentru a le putea răspîndi pe scară mai largă.

Al tău
K. Marx

Calde salutări ție și soției tale de la toți prietenii de aici și în special de la soția mea.

Apropo. Îți trimit „Notes”²⁾ și cîteva exemplare din cuvîntul meu în fața Curții cu juri (aceasta din urmă pentru Cluss, căruia i-am promis)⁶⁵⁵ prin fostul montagnard Hochstuhl (alsacian). Nu-i nimic de capul băiatului ăsta.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 17. — *Nota red.*

²⁾ „Notes to the People”. — *Nota red.*

Anexez aici statutul ⁶⁵⁶. Te sfătuiesc să-l aranjezi într-o ordine logică mai bună. Londra e numită centrul conducător pentru Statele Unite. Până acum ne-am putut exercita supremația numai în partibus ¹⁾. Dacă n-ai făcut-o încă, nu publica declarația lui „Hirsch” ²⁾. E un om incorect, deși în privința lui Schapper și Willich are dreptate.

Publicat pentru prima oară
în întregime
în : „Jungsozialistische
Blätter”, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană.

15

Marx către Joseph Weydemeyer la New York

25 martie 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Weydemeyer !

Multă fericire noului cetățean al lumii ! Nu există o epocă mai minunată pentru a veni pe lume decât epoca aceasta. Când în 7 zile se va ajunge de la Londra la Calcutta, noi vom fi de mult decapitați sau ne vor tremura capetele de bătrînețe. Și Australia, și California, și Oceanul Pacific ! Noii cetățeni ai lumii nu-și vor putea închipui cât de mică a fost lumea noastră.

Dacă n-ai primit mai devreme cu o săptămână sfârșitul ³⁾ pe care ți-l trimit alăturat, de vină e tăcerea ta desăvârșită.

Te rog să împarți și în broșură ⁶⁵⁷ lucrarea mea în capitolele I, II, III, IV, V, VI, VII, adică așa cum ți-au fost trimise. Aceste cifre servesc ca puncte de reper pentru cititor. Ele înlocuiesc titlurile. La sfârșitul capitolului V adaugă următoarele cuvinte : „Bonaparte a răspuns însă partidului ordinii cu riposta dată de Agesilau regelui Agis : „*Îți par furnică, dar va veni vremea când voi fi leu*” ⁶⁵⁸. Desigur, acum lucrarea trebuie să apară în întregime.

¹⁾ — in partibus infidelium — numai cu numele. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 426. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 204—207. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

Acolo unde soția mea nu a indicat destul de clar paragrafele prin spații albe, am pus semnul.

Declarația lui Cluss⁶⁵⁹ e minunată.

Poate — și eu cred că ar fi bine — *publici scrisoarea lui Ernest Jones*⁶⁶⁰ chiar în primul număr. Un scurt cuvînt înainte ar fi suficient pentru a o face înțeleasă.

Maintenant¹⁾: Cluss ți-a vorbit, probabil, de chestiunea Szemere⁶⁶¹. În primul rînd trebuie să iei, prin mine, legătura cu un editor și să te îngrijești ca broșura lui despre Kossuth, L. Batthyány și Görgey — aproximativ 10 coli — să fie publicată mai întii în germană și apoi în engleză. Dacă merge, poți edita tu textul german ca o a doua fasciculă, fără a adăuga, bineînțeles, nimic. Editorul trebuie însă să plătească dacă nu o editezi tu.

După ce se va face acest lucru, sau poate chiar mai devreme, din această sursă „Revolution” va primi 500 de dolari, cu condiția să-l numești coredactor pe Bangya, ceea ce nu va însemna decît că o parte din ziar va fi consacrată *Ungariei* și va fi condusă de Bangya, agentul lui Szemere. Vă veți înțelege ușor, car il est bon homme²⁾.

E foarte bine că ai obținut un post de geometru, poți acționa mai liniștit și cu mai multă siguranță.

Zilele acestea mă voi ocupa de Mazzini. D-l Kinkel, care, după cum declară el însuși, își culege înțelepciunea din „basmelor bunicii”, în momentul de față vede că printre „marii bărbați” s-a statornicit pretutindeni unitatea; dar cînd se va întoarce, va descoperi că s-a dezlănțuit o luptă în optima forma³⁾. Și anume Ledru și Mazzini au cumpărat cotidianul „Nation” din Bruxelles cu 10 000 de franci, luați din împrumutul italian. Mais voilà, que il Signore⁴⁾ Mazzini a dat drumul unui prim articol în care toarnă toate stupiditățile lui mirșave împotriva Franței, a socialismului și afirmă că Franța a pierdut inițialiva revoluționară⁵⁾. Atacurile lui au fost atât de stupide, încît Ledru se vede nevoit acum să ia chiar el atitudine împotriva lui Mazzini și se spune că s-a și hotărît să facă acest lucru. Pe de altă parte, socialiștii L. Blanc, Pierre Leroux, Cabet, Malarmet etc. s-au unit și au dat o replică sarcastică, întocmită de micuțul L. Blanc. Totodată, majoritatea emigrației franceze e cuprinsă de o furie nemaipomenită împotriva lui Ledru, pe care, pe bună dreptate, îl fac răspunzător

1) — Acum. — *Nota trad.*

2) — e un om de treabă. — *Nota trad.*

3) — cea mai buna formă. — *Nota trad.*

4) — Dar iată că domnul. — *Nota trad.*

5) — Vezi volumul de față, p. 37—38. — *Nota red.*

de absurditățile lui Mazzini. Așa că în tabăra lor a izbucnit un incendiu.

Dacă îți cade în mină cartea lamentabilului popă Dulon : „S-a crăpat de ziuă”, săpunește-l bine pe nemernicul ăsta care vrea să-și dea aere de Lamennais.

Dronke a fost arestat la Paris. A rămas prea mult timp acolo în drum din Elveția spre Anglia, în loc să treacă repede prin Franța.

Îmi place foarte mult cum ai ales materialul. Articolul lui Pieper merge pentru un ziar. Pentru o broșură este scris în prea mare pripă și prea superficial.

N-ai putea afla din Braunfels știri despre Edgar ¹⁾ ? Leneșul ăsta nu dă nici un semn de viață, și mama ²⁾ lui e foarte îngrijorată. Mare zăpăcit !

Protestul lui Cluss a fost aprobat în unanimitate aici la ședința Ligii, iar ziarul tău „Revolution” a plăcut atît în societatea lui Stechan ⁶⁾, cît și la noi.

Calde salutări familiei tale din partea alor mei.

Al tău

K. M.

În cazul cînd în vreunul din ziare (de exemplu în cel al lui Weitling ³⁾) apare răspunsul mirșav al societății lui Willich la declarația lui Pfänder ⁶⁾, îți trimit o a doua declarație a lui Pfänder.

Ce face Becker cel roșu ? ⁴⁾ Nu cumva a devenit și el kinkelian ?

Apropo. O parte din muncitorii constructori de mașini s-au răzgîndit și i-au trimis lui Jones o scrisoare de căință. Acum muncitorii englezi au adunat bani pentru ca Jones, în afară de „Notes” ⁵⁾, să scoată și un săptămînal mare ⁶⁾, supus taxei de ștampilă. Măgarul ⁶⁾ care trebuia să-ți aducă „Notes” n-a plecat încă.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Edgar von Westphalen. — *Nota red.*

²⁾ Karoline von Westphalen. — *Nota red.*

³⁾ „Republik der Arbeiter”. — *Nota red.*

⁴⁾ Probabil Max Joseph Becker. — *Nota red.*

⁵⁾ „Notes to the People”. — *Nota red.*

⁶⁾ Hochstuhl. — *Nota red.*

16

Engels către Joseph Weydemeyer
la New York

Dragă Weydemeyer !

Ieri am primit scrisoarea ta din 30 (?) martie împreună cu raportul cu privire la „adunarea revoluționară”¹⁾. Observ că ai început să lipești timbre pe scrisorile tale ; n-are nici un rost ; cheltuielile de poștă le poate plăti firma de aici, id est „Messieurs Emmen & Engels”. Lucrurile pe care le-am primit le-am predat lui Marx.

Alaltăieri m-am întors din Londra, unde am petrecut zilele de paște. Copilul¹⁾ cel mai mic al lui Marx a fost foarte bolnav și, după cum îmi scrie Marx²⁾ acum, a murit ; e al doilea copil care îi moare la Londra. Îți poți închipui cât de mult suferă soția lui. Și Freiligrath a avut bolnavi în familie, dar acolo lucrurile merg spre bine.

După cum cred că știi, în timp ce trecea prin Franța, Dronke a fost arestat la Paris, în parte din vina lui ; piciful, deși mai fusese o dată exilat, a stat acolo trei săptămâni. Acum scrie că din închisoarea Mazas a fost adus înapoi la prefectura poliției, iar în vinerea patimilor, seara, urma să fie expediat la Boulogne și de acolo în Anglia. Dar pînă acum n-am mai auzit nimic de el. Piciful are un talent grozav să dea mereu de belea ; zilele astea trebuie totuși să-și facă apariția. Atunci „N[eue] Rh[einische] Z[ei]tung” va fi în întregime în Anglia. E drept că, în momentul de față, Weerth se află din nou la Hamburg, dar este legat de Bradford, și oricît n-ar vrea el acest lucru, va trebui să se întoarcă din nou acolo.

Probabil că în mai prietenii³⁾ noștri din Köln vor apărea în fața Curții cu juri, întrucît Camera de punere sub acuzare urma să examineze cazul lor luni 5 aprilie și, bineînțeles, nu i-a pus în libertate. Dar e mai bine că s-a întîmplat așa, căci o sentință de achitare ar fi fost imediat atacată de procurorul de stat. Dacă sosește la New York un oarecare Hansen din Köln, muncitor, să te porți cu el așa cum merită. Individul ăsta, membru al Ligii⁴⁾ din 1848, a administrat, id est⁵⁾ a băut banii adunați în folosul celor arestați și apoi a șters-o în America.

¹⁾ Franziska Marx. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 43. — *Nota red.*

³⁾ Membrii Ligii comuniștilor arestați și aflați sub anchetă la Köln. — *Nota red.*

⁴⁾ Liga comuniștilor. — *Nota red.*

⁵⁾ — adică. — *Nota trad.*

În tabăra organizatorilor împrumutului național⁶⁶⁶ domnește o mare nemulțumire stîrnită de casierul Reichenbach, care a strîns baierale pungi, căci și așa s-a cheltuit atîta, încît nu se mai poate prezenta o socoteală decentă, iar pentru el, cetățean înstărit și respectabil, momentul decontării care se apropie amenință să fie foarte neplăcut. Kinkel și Willich sînt furioși, dar nu le ajută la nimic; Kinkel e din nou nevoit să dea lecții, iar Willich împrumută bani și cerșește, ca și în trecut, cu o nerușinare care pînă acum numai la patrioții polonezi se putea întîlni. Așadar, în toate privințele, toată nobila uniune a emigranților se află din nou într-o stare de totală dezorganizare, și, dacă are sau a avut loc congresul garanților, lucrurile vor arăta frumos de tot. Și Löwe vom Kalbe și ceilalți din Frankfurt¹⁾ s-au certat acum definitiv cu Kinkel, „un individ care te poate numai compromite”.

Telling și-a publicat declarația în vreun ziar?⁶⁶⁷ Voi! ce qu'il nous importe de savoir²⁾, căci atunci Marx ar putea lua atitudine împotriva lui. Ar fi foarte de dorit ca Dana să trimită aici exemplare cu articolele lui Marx³⁾. N-am primit decît primele 6 articole și ar fi de dorit să primim și următoarele. Dacă D[ana] va pretexta că e foarte ocupat, cel mai bine ar fi dacă ai căuta tu să-ți procuri aceste exemplare și să le trimiți aici. Marx voia de mult să-ți scrie în legătură cu aceasta, dar, probabil, dispoziția în care se află acum nu-i permite să se gîndească la acest lucru. Vezi ce poți face în această privință. Aici am avea nevoie de seria completă a articolelor, care și mai tîrziu vor prezenta importanță ca document.

Acum articolul⁴⁾ meu strategic nu mai are nici o valoare și nu merge de loc pentru o culegere, cu atît mai mult cu cît lucrurile cele mai importante nu erau expuse în articolul propriu-zis, ci în scrisoarea mea către tine⁵⁾. Pune-l liniștit ad acta⁶⁾. De îndată ce voi avea timp și va fi vreo perspectivă de publicare, îți voi trimite un articol cu privire la dezvoltarea comerțului și la situația actuală a burgheziei industriale engleze⁶⁶⁸. Acum, două sau trei săptămîni trebuie să mi le rezerv exclusiv pentru limbile rusă și

¹⁾ Este vorba de foștii deputați ai Adunării naționale din Frankfurt din anii 1848—1849. — *Nota red.*

²⁾ — Iată ce e important să știm. — *Nota trad.*

³⁾ Este vorba de seria de articole ale lui Engels „Revoluție și contra-revoluție în Germania”. (Vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—112. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ *F. Engels. „Anglia. — I”*. (Vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 218—226. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 431—432. — *Nota red.*

⁶⁾ — la arhivă. — *Nota trad.*

sanscrită, de care mă ocup acum, iar mai târziu, după ce voi primi materialele mele din Germania, mă voi ocupa de militaria ¹⁾. Dar nu e mare grabă și nici nu e o muncă prea grea.

E timpul să predau scrisorile la poștă. Calde salutări soției tale și lui Cluss.

Al tău

F. E.

Manchester, 16 aprilie 1852

Publicat pentru prima oară
în „New Yorker Volkszeitung”
nr. 12, 14 ianuarie 1931

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

17

Marx către Adolf Cluss ⁶⁶⁹ la Washington

Londra, 22 aprilie 1852

...Principala ramură a industriei, industria bumbacului, e mai prosperă ca oricând. Cu toate că actuala recoltă de bumbac depășește cu 300 000 de baloturi recolta din 1848—1849, prețurile la bumbac cresc atât aici, cât și în America; astfel fabricanții americani au cumpărat pînă acum cu 250 000 de baloturi mai mult decît anul trecut, iar fabricanții de aici încep să spună că nici o recoltă de 3 000 000 de baloturi n-ar satisface nevoile lor. Pînă acum din America s-a importat în Anglia cu 174 000, în Franța cu 56 000, iar în celelalte țări de pe continent cu 27 000 de baloturi mai mult decît anul trecut (asta în intervalul de la 1 septembrie la 7 aprilie din fiecare an). Această prosperitate explică, pe de o parte, de ce Ludovic Bonaparte poate să-și pregătească atât de liniștit bas empire ²⁾ al său. În momentul de față, importul direct de bumbac al Franței în 1852 a depășit importul din 1850 cu 110 000 de baloturi — 302 000 față de 192 000 —, adică cu peste 33%. Pe de altă parte, aceasta explică stagnarea din viața politică de aici. Pe de o parte, în condițiile acestei prosperități, toryi, deși sînt la putere, nu se

¹⁾ — probleme militare. — *Nota trad.*

²⁾ Imperiul perioadei de declin (denumire a perioadei târzii a Imperiului roman sau a Imperiului bizantin); aluzie la pregătirea proclamării celui de-al doilea imperiu în Franța. — *Nota red.*

pot ridica împotriva „binefacerilor liberului schimb“ ; pe de alta. adeptii liberului schimb nu fac agitație politică, deoarece, atita timp cît afacerile prosperă, fabricanții nu vor frămintări și tulburări politice. Un rol important în această prosperitate a industriei bumbacului îl are piața indiană, de unde de la un timp înoace sosesc vești bune, în pofida uriașelor importuri neîntrerupte din Anglia. Explicația este că pe teritoriile Scinde, Penjaub ¹⁾ etc., recent cucerite de englezi, unde pînă acum s-au menținut aproape exclusiv meșteșugurile locale, acum acestea sînt, în sfîrșit, covicșite de concurența engleză. Ultima criză din India, din 1847, și, legat de aceasta, marea *depreciere* a produselor engleze în India au contribuit, desigur, la aceasta. Neașteptata elasticitate a pieței indiene, California, Australia, precum și faptul că cea mai mare parte a materiei prime este ieftină, întrucît nu se face o speculă de mari proporții, ne îndreptățesc să considerăm că această prosperitate va dura neobișnuit de mult. S-ar putea să țină pînă la primăvară etc. etc. etc...

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscrisul
scrisorii lui Cluss către
Weydemeyer din 6 iunie 1852
Tradus din limba germană

18

Marx către Adolf Cluss ⁶⁷⁰ la Washington

[Londra, 23 aprilie 1852]

...Îți dai seama că scrisoarea lui Weydemeyer care a sosit tocmai în ziua înmormîntării celui mai mic dintre copiii mei ²⁾, a produs aici o impresie ³⁾ foarte neplăcută, mai ales asupra soției mele, căci de doi ani ea vede că tot ce întreprinde eșuează cu regularitate. De aceea, scrisoarea ta (primită la 19 aprilie), care ne dă

¹⁾ Sind, Punjab. — *Nota trad.*

²⁾ Franziska Marx. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 45. — *Nota red.*

speranța că „Bonaparte”¹⁾ va fi publicat, m-a bucurat foarte mult. Soția mea are o fire extrem de maleabilă, și vestea asta i-a dat din nou curaj...

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscrisul
scrisorii lui Cluss către
Weydemeyer din 8 mai 1852

Tradus din limba germană

19

Marx către Joseph Weydemeyer la New York

30 aprilie 1852

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Weydemeyer !

Am fost foarte bucuros primind știrea despre editarea lucrării⁶⁷¹. Nu trebuie să iei chiar așa au sérieux²⁾ scrisoarea (lui Lupus. Tu știi că în condițiile critice în care trăim apare inevitabil o stare de iritabilitate excesivă pe care trebuie „s-o scazi din socoteală” dacă vrei să ajungi la rezultatul exact.

Nici eu, nici Engels n-am primit articolul tău împotriva lui Kinkel, apărut în „Turn-Zeitung”. Îl aștept cu multă nerăbdare, căci polemica ta cu Heinzen a fost excelentă⁶⁷².

Mă supără foarte mult că declarațiile lui Pfänder apar în broșură⁶⁷³. Ar fi fost foarte potrivite pentru o revistă săptămînală, unde ceea ce apare azi e luat mîine de curentul impetuos al vremii. Pe cînd o broșură se fixează prea mult, seamănă prea mult cu manifestul unui partid și, apoi, dacă am fi vrut să-i atacăm pe acești ticăloși, am fi putut, bineînțeles, să facem acest lucru mai bine și altfel decît în declarația lui Pfänder. Din păcate, scrisoarea aceasta va sosi prea tîrziu. În momentul de față sint în tratative cu un librar care se va îngriji de difuzarea ziarului tău „Revolution” în Germania. Săptămîna viitoare îți voi scrie mai pe larg despre aceasta.

¹⁾ K. Marx. „Otsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115-217. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — în serios. — *Nota trad.*

În ceea ce privește inventarea lacului despre care ți-am scris și eu ⁶⁷⁴ și Bangya, nu trebuie să scapi chestiunea asta din mină. Ai putea să te îmbogățești peste noapte. Scrie-mi *cînd se deschide expoziția* ⁶⁷⁵ la New York și tot ce știi în legătură cu ea. Poți folosi acest prilej și pentru a face noi cunoștințe și a intra în legătură cu negustorii străini, creîndu-ți relații necesare pentru o întreprindere de expediție. Scrie-mi imediat amănunțit ce cheltuieli vei avea. Banii trebuie să-ți fie dați, bineînțeles, *en avance* ¹⁾. În primul rînd, ai nevoie de un om care să stea în permanență în expoziție și să păzească lucrurile, că doar n-o să-ți pierzi toată ziua în clădirea respectivă pentru acest fleac. În al doilea rînd, ai nevoie de bani pentru reclame și pentru anunțurile în presă. Așadar, trimite o listă detaliată de cheltuieli.

Cît despre Szemere, broșura ²⁾ lui va fi în curînd ready ³⁾. Dar, cum nu-i pot satisface cererea de a-i trimite „un pachet” cu numerele din „Revolution”, iar dușmanii noștri i-au șoptit probabil că din ziarul tău n-au apărut decît două numere și apoi și-a încetat apariția — deocamdată nu voi putea obține bani de la oamenii aceștia, deoarece încrederea le-a fost zdruncinată. Szemere va veni însă *personal* aici, și atunci voi aranja lucrurile.

Ar fi păcat ca polemica ta împotriva lui Kinkel să nu apară chiar în primul număr. Tipul ăsta e pe dric. Un danez, pe nume Goldschmidt, l-a persiflat de minune într-un foileton din „Kölner Zeitung”, în care a descris întîlnirea avută cu el și cu Schurz la Londra. Dronke, care a scăpat în sfîrșit din închisoarea de la Paris, a sosit aici și ne-a relatat că privatim ⁴⁾ prietenul Schurz a spus despre Kinkel că e un neghiob de care el, Schurz, nu urmărește decît să se folosească. Acest modest „eliberator” al lui Kinkel a strecurat în „A[llgemeine] Z[eitung]” din Augsburg un articol în care se proclamă „singurul om însemnat din rîndurile emigrației londoneze”, declară că Kinkel și Ruge sînt „învechiți” și, pentru a-și dovedi măreția, ne aduce la cunoștință că se va căsători cu o fată „bogată”, cumnata lui Ronge, și după căsătorie va pleca în America. Quel grand homme! — Quant à ⁵⁾ Telling, ține-mă au fait ⁶⁾ cu tot ce e în legătură cu tipul ăsta. *La momentul oportun* îl pot nimici nu numai în ochii partidului nostru, dar și în ochii tuturor partidelor.

¹⁾ — înainte. — *Nota trad.*

²⁾ B. Szemere. „Graf Ludwig Batthyány, Arthur Görgey, Ludwig Kossuth”. — *Nota red.*

³⁾ — gata. — *Nota trad.*

⁴⁾ — într-o discuție particulară. — *Nota trad.*

⁵⁾ — Ce om mare! — Cît despre. — *Nota trad.*

⁶⁾ — la curent. — *Nota trad.*

D-l Kinkel a convocat ieri al său congres al garanților¹⁾. D-l Willich, care e foarte pornit împotriva lui Kinkel în urma informațiilor pe care i le-am transmis pe cale ocolită (informații primite de la Cluss), nu și-a făcut apariția. D-l Ruge a trimis o scrisoare în care îl declară pe Kinkel agent al „regelui Prusiei” și ia poza demnității jignite. D-l Reichenbach a afirmat că nu mai vrea să aibă de-a face cu un asemenea om de nimic. În sfârșit, au ales un comitet permanent format din 7 oameni, în care din așa-zisii comuniști a fost ales numai Willich, și e puțin probabil că acesta va primi. În afară de el, a fost ales Löwe von Kalbe, care a și refuzat. Apoi Kinkel, Schütz von Mainz, Fickler. Pe ceilalți doi nu-i cunosc. După unii, ticăloșii ăștia ar avea 3 000, după alții 9 000 de dolari bani gheață. Imediat au luat hotărîrea ca cei 7 membri ai guvernului provizoriu să primească o soldă. Asta trebuie neapărat să anunți în „Turner-Zeitung”. De altfel, toată această adunătură se destramă. Pune neapărat la o parte un număr de exemplare din „Revolution” pentru Germania și ține-le gata pregătite pînă cînd primești dispozițiile mele.

Scrisoarea ta către Jones am predat-o la destinație. Îi este imposibil să plătească. Este tot atît de d  pourvu²⁾ ca și noi, și tot i scriem pe gratis pentru el. Cluss te-a informat, probabil, despre lupta dintre Jones și Harney. I-am comunicat amănunte în legătură cu aceasta⁶⁷⁶, dar, atâta timp c t se poate, în presa americană nu trebuie să apară chestiunea asta.  n Anglia, și prin urmare și pe continent, situația marelui comerț și a industriei este mai bună ca oric nd. Datorită unor împrejurări extraordinare — California, Australia, pătrunderea comerțului englez în Punjab, Sind și în alte teritorii recent cucerite ale Indiilor orientale — s-ar putea ca izbucnirea crizei să se am ne p n  în 1853. Dar c nd va izbucni, va fi cumplită. P n  atunci însă nici nu ne putem g ndi la zguduiri revoluționare. Procesul de la K ln a fost din nou am nat pentru sesiunea din iulie a Curții cu juri. P n  atunci, probabil că în Prusia Curțile cu juri vor fi desființate. După cum am aflat de la Dronke, filistinul L ning a venit aici cu soția pentru a unifica „Agitația” cu „Emigrația”⁶⁷⁷, dar, bineînțeles, n-a ajuns la nici un rezultat.

Toate cele bune. Transmite calde salutări soției tale din partea mea și a soției.

Al tău

K.M.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 52. — *Nota red.*

²⁾ — lipsit. — *Nota trad.*

N-am văzut ceva mai stupid decât articolul lui Bruno Bauer despre „căderea Angliei”¹⁾. Cum a nimerit individul ăsta la Dana?

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

20

Marx către Adolf Cluss⁶⁷⁸ la Washington

[Londra, în jurul lui 10 mai 1852]

...Vei găsi alăturat un plic care conține o maculatură a netrebnicului și lașului, pe jumătate nebun, *Telling*, pe care mi-a trimis-o prin poștă. (Adresa :) Charles Marx, the future Dictator of Germany²⁾. Spune-mi, te rog, ce pot să fac cu ticălosul ăsta? Să provoc un scandal public cu un nebun ca el ar însemna să-i fac prea mare cinste, și tocmai asta urmărește cu manevrele lui. N-ai putea trimite în numele meu plicul acestui maniac la biroul poștei din New York? Sau poate ar fi mai simplu să i se tragă o dată o mamă de bătaie? Las totul în scama ta. Desigur că data viitoare scrisorile de felul acesta le voi trimite înapoi. Dar prin asemenea șolticării, netrebnicul ăsta atrage atenția poliției engleze asupra mea, ceea ce în timpul unui guvern tory nu-i de loc plăcut...

Ad vocem³⁾ Szemere: Eu, din fire, nu sînt de loc înclinat să acord prea ușor încredere, cel puțin cînd este vorba de mărimile oficiale ale anilor 1848—1849. Cu Szemere însă lucrurile stau altfel. Corectez traducerea germană a lucrării lui „Charakterbilder”⁴⁾, pe care inițial a scris-o în maghiară. Fiecare rînd al ei vădește un *spirit superior*, și furia stîrnită în rîndurile democraților se explică prin contempt and mockery-system⁵⁾ pe care-l minuieste cu o deosebită măiestrie. Deși broșura sa reflectă, bineînțeles, punctul de vedere maghiar și pe primul plan, după maniera clasicismului antic,

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 46, 47. — *Nota red.*

²⁾ — viitorul dictator al Germaniei. — *Nota trad.*

³⁾ — În legătură cu. — *Nota trad.*

⁴⁾ B. Szemere. „Graf Ludwig Batthyány, Arthur Görgey, Ludwig Kossuth”. — *Nota red.*

⁵⁾ — sistemul disprețuitor și ironic. — *Nota trad.*

sînt puse „patria și cetățeanul”, lucrarea lui este pătrunsă de un puternic spirit critic. Un om care gîndește și scrie așa nu poate fi un agent austriac. Cît despre „dear Colonel Webb”¹⁾, a dus tratative cu el fără să-l cunoască, dar le-a întrerupt de îndată ce a primit informații despre el.

Povestea îmbogățirii lui e foarte simplă. Personal, Szemere nu are nici o centimă. S-a căsătorit însă cu fiica unui „Hofagent”²⁾ (așa se numesc în Ungaria les Procureurs du roi³⁾ austrieci) care posedă (acum e mort) o avere de un milion. În tot timpul revoluției din 1848—1849 d-na Szemere a locuit la mama ei, la Viena. Szemere nu numai că i-a interzis să-i scrie, dar i-a cerut să rupă orice legătură cu el, pînă cînd nu moare bătrîna și ea nu-și primește averea. La sfîrșitul anului 1849, bătrîna soacră muri, și madame Szemere, împotriva căreia nu existau, firește, nicio un fel de acuzații, și-a vîndut pe sub mînă toată averea și a transformat-o în cash⁴⁾. În treaba asta a fost ajutată de ministrul Bach, avocatul tatălui ei, care cu acest prilej și-a luat, pe ascuns, și el partea. După ce d-na Szemere și-a transformat averea în bani lichizi și a transferat-o la Londra, plasînd-o în titluri engleze, a cerut un pașaport pentru a merge la un tratament hidroterapeutic la doctorul Priessnitz din Prusia, dar în loc să plece acolo a plecat la Londra, și apoi la Paris, la soțul ei. Iar domnii austrieci nu au nimic la mînă pentru a putea da satisfacție fiscalului lor. Ce dovedesc toate acestea? Că Szemere e prea deștept ca să le dăruiască dușmanilor lui un milion. Chiar eu i-am scris lui Szemere ca, fără să-l amintescă pe Kossuth, să dea o explicație în legătură cu chestiunile lui personale, și eu voi aranja ca aceasta să apară în „New York Tribune”.

Kossuth este înconjurat de spioni austrieci, și anume madame Pulszky. Acest count⁵⁾ Pulszky la origine este evreu galițian. Madam Pulszky, fiica unui bancher evreu ultrareacționar din Viena, îi scrie bătrînei ei mame în fiecare săptămînă, și, din această sursă, guvernul austriac află tot ce-l interesează. Nu e sigur că acești count și countess Pulszky (ziarul „Times” și-a bătut în permanență joc de acești doi indivizi pe tema însușirii titlului de conte) n-au făgăduit să-l atragă în cursă pe d-l Kossuth pentru ca în schimb să primească înapoi pămînturile lor confiscate. Fapt e că Pulszky, în timp ce era student, a denunțat guvernului austriac participarea camarazilor săi la „uneltirile demagogilor”⁶⁾.

1) — „scumpul colonel Webb”. — *Nota trad.*

2) — agent al curții. — *Nota trad.*

3) — imputerniciții regelui. — *Nota trad.*

4) — în bani gheață. — *Nota trad.*

5) — conte. — *Nota trad.*

Îți trimit alăturat declarația de principii a generalului Klapka din care îți vei da seama că și el a început să se răzvrătească împotriva lui Kossuth. Sfârșitul acestui document nu poate fi înțeles altfel decât că Klapka va participa la puciul proiectat de Mazzini. Dacă nu mă înșel, ți-am mai scris despre planul d-lor Mazzini, Kossuth etc. de a organiza un puci. Nimic n-ar putea fi mai bine-venit pentru marile puteri, în special pentru Bonaparte, pe cînd **nouă nimic nu ne-ar putea face mai mult rău.**

Chiar acum am primit o scrisoare din Köln, cu data de 3 mai. Ni se cer 200—250 de exemplare din „Brumaire”. Roagă-l deci pe Weydemeyer să-mi trimită imediat 300 de bucăți prin *Engels*. Să-mi comunice totodată prețul de vânzare. Presupun că cele 50 de exemplare promise le-a și trimis...

Să revenim la declarația lui Klapka. Vă rog s-o țineți, deocamdată, în secret. Mie mi-a fost comunicată confidențial, dar cu permisiunea de a o publica. Voi trimite declarația la „New York Tribune” și n-aș vrea să circule înainte de a fi publicată...

Jones's stamped paper ¹⁾ a apărut, și primul număr s-a vîndut surprinzător de repede. Îți pun aici și un extras din Notes ²⁾ ale lui, din care vei vedea că l-a zdrobit definitiv pe Harney. D-l Harney alunecă repede la vale. Într-un articol apărut în ziarul ³⁾ său sub semnătura Spartacus lovește în cartism, spunînd că e doar o mișcare de clasă și că ar trebui înlocuit cu o mișcare generală și națională ⁸⁸⁰. O frază strict à la Mazzini etc. etc. etc.

Extrase din scrisoarea trimisă din Köln ⁴⁾ :

„Nu de mult pe d-na Daniels au fericit-o din nou cu o percheziție al cărei scop era să găsească cu orice preț o scrisoare de la dv. Se pare că poliția prusiană e dispusă să devină o jucărie în miinile oricărui măgar. Procesul celor arestați se apropie, pare-se, de sfârșit. Ancheta s-a terminat, și de mai bine de două luni materialele se află din nou în posesia procurorului de stat de la Curtea de apel de aici, dar se pare că acolo nu cad de acord în privința formulării propunerilor pentru Camera de punere sub acuzare. Cîcîlă tot mai insistent zvonul că procesul se va judeca în iunie în fața Curții cu juri întrunită în sesiune extraordinară”.

Apropo. Întreabă-l pe Weydemeyer dacă a fost la Dana, care așteaptă ca Weydemeyer să-i comunice informațiile primite de la mine cu privire la situația arestaților din Köln și la atitudinea gu-

¹⁾ Ziarul supus taxei pentru ștampila al lui Jones („People's Paper”). — *Nota red.*

²⁾ „Currentnotes”. — *Nota red.*

³⁾ „The Star of Freedom”. — *Nota red.*

⁴⁾ Se citează scrisoarea lui Bermbach către Marx din 3 mai 1852. -- *Nota red.*

vernului prusian, pentru a face din acest material un leader¹⁾. Spune-i, dacă e posibil, să nu negligeze, pentru Dumnezeu, acest lucru.

Dacă ați putea tipări poezia lui Freiligrath împotriva lui Kinkel și Co.²⁾ ca foaie volantă, vă asigur că numai în Renania s-ar putea plasa 500 de exemplare. Dar lucrul trebuie făcut repede. Altminteri va fi trop tard³⁾.

Nu lăsați ca articolele etc. pe care le aveți să se învechească și să-și piardă efectul. Dacă nu le puteți tipări (articolele lui Eccarius, Engels etc.), plasați-le la alt ziar, poate, de pildă, la „Turn-Zeitung”, sau la care credeți. Oricum, ar fi citite, și asta e mai bine decât să nu se facă nimic cu ele.

Dacă nu puteți tipări poezia lui F[reiligrath], dați-o altui ziar, care credeți de cuviință. Dacă noi, ca partid, nu vom căuta să dăm loviturii prompte, vom veni întotdeauna post festum.

În afară de tine, puțini muritori se pot lăuda că la fiecare 4 zile, când vine poșta, primesc scrisori de la mine; voiam însă să-i arăt tătucului Lupus care din noi doi e mai punctual...

Publicat parțial în revista
„Voprosi istorii K.P.S.S.” nr. 3, 1962

Se tipărește după manuscrisul
scrisorii lui Cluss către
Weydemeyer din 31 mai 1852

Tradus din limba germana

21

Marx și Engels către Joseph Weydemeyer la New York

28 mai 1852
Manchester

Dragă Weiwei!

Sînt de cîteva zile la Engels, unde am primit și scrisoarea ta⁶⁸¹. Astăzi trebuie să te mulțumești cu cîteva rînduri.

Principalul scop al scrisorii mele este să te previn împotriva a trei indivizi care vor veni în America:

1. *Heise* (de la „Hornisse” din Kassel) — *un agent al lui Willich* (în spatele lui Kinkel, cu care se află în relații proaste, caută să

¹⁾ articol de fond. — *Nota trad.*

²⁾ *F. Freiligrath*. „Lui Joseph Weydemeyer”. — *Nota red.*

³⁾ prea tîrziu. — *Nota trad.*

contribuie la creșterea faimei lui Willich). Apropo. D-l Willich făcea parte dintre cavaliere servante¹⁾ ai baronesei von Brüningk, la care el, Techow, Schimmelpfennig etc. primeau gratuit masa o dată pe săptămână. D-na Brüningk este o femeiușcă oohetă și o amuza să-l ațîțe pe bătrînul țap care face pe ascetul. Într-o bună zi el trecu la un atac corporal direct, după care a fost dat în mod rușinos afară. Supraveghează-l pe Heyse și să n-ai pic de încredere în el.

2. *Schütz* din Mainz. Kinkelian. Membru al comitetului pentru administrarea împrumutului național european-american⁶⁸².

3. *Conrad Schramm*. I-am dat un mandat întocmit cu foarte multă precauție, astfel încît *fără tine* nu va putea face nici un pas. C. Schramm, împreună cu fratele²⁾ și cu prietenii fratelui său uneori nu s-au purtat prea cinstit. Să nu-i acorzi o încredere *necondiționată*, ci una *foarte limitată*. Aici, din pricina unor împrejurări nefavorabile, a *decăzut* foarte mult ; e complet nesianer în chestiunile bănești și nu prea are discernămint, e înclinat spre bravadă de comis-voiajor și spre lăudăroșenie, așa că-i poate ușor compromite pe cei din jur. Pe de altă parte, are și unele calități. Am socotit că e datoria mea să vă pun dinainte au fait³⁾. Comunică-i și lui Cluss cele de mai sus.

Cît despre scrisoarea lui Lupus, nu trebuie înțeleasă textual. Wolff a scris-o într-un moment de enervare ; el își dă foarte bine seama cite greutăți întîmpini.

Nu uita data viitoare să-mi trimiți un raport amănunțit cu privire la „corpul de armată al lui Willich”⁶⁸³ din New York.

Calde salutări soției tale din partea-mi. Sper că, „cu toate astea”⁴⁾, lucrurile se vor aranja.

Mi-a scris Dana că, de îndată ce îi vei da datele necesare, se va apuca de un articol despre cei din Köln. Treci pe la el. În iunie arestații vor fi trimiși în fața Curții cu juri, întrunită în sesiune extraordinară. Se spune că Daniels s-a îmbolnăvit de tuberculoză, iar Becker e pe jumătate orb. Aranjează cît mai curînd chestiunea aceasta cu Dana și trimite-mi articolul. Pentru d-na Daniels va fi o mîngiere.

Al tău

K. Marx

1) — cavalerii slujitori. — *Nota trad.*

2) Rudolf Schramm. — *Nota red.*

3) — la curent. — *Nota trad.*

4) Cuvinte din poezia cu același nume a lui Freiligrath, publicată în iunie 1848 în „Neue Rheinische Zeitung”. — *Nota red.*

Dragă Weydemeyer!

Pe Heise l-am cunoscut în Palatinat. E un vagabond democrat gata oricând să asculte anecdote proaste despre ce vrei și ce nu vrei, dar la fel de gata să se lanseze cu cine vrei și cu cine nu vrei în tot felul de planuri democratice umflate de cucerire și de eliberare a omenirii. În ultimul timp — de cînd a venit la Londra — umblă numai cu ăilalți, n-a venit niciodată pe la noi. Acum, bineînțeles, a intrat definitiv pe mîna lor. Nu mai am timp să-ți mai scriu și altele. Salutări soției tale.

Al tău

F.E.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

22

Marx către Jenny Marx la Londra

11 iunie 1852
70, Great Ducie Street,
Manchester

Scumpa mea,

Scrisoarea ta m-a bucurat foarte mult. Nu trebuie să te jenezi niciodată să-mi povestești totul. Dacă, sărmana de tine, a trebuit să înduri toate aceste chinuri în realitate, se cuvine ca eu să le suport măcar ideal¹⁾. De altfel, eu știu ce fire bună ai tu și că cea mai mică speranță îți dă din nou curaj. Nădăjduiesc că încă săptămîna asta, sau, cel mai tîrziu, luni vei mai primi 5 l. st.

Desigur că am luat cu mine „Schnellpost”. Dar numerele vechi în care Ruge și-a publicat principalele sale rahaturi lipsesc. Rîdem cu lacrimi în timp ce-i punem la marinat pe toți acești Stockfische²⁾.

Din pachetul lui Oswald nu se poate alege mare lucru, totuși oîte ceva merge. Scumpul nostru A. R[uge] nu poate scrie trei

¹⁾ — cu gîndul. — *Nota trad.*

²⁾ Este vorba de lucrarea lui Marx și Engels „Marii bărbați ai emigrației”. (În original joc de cuvinte : „Stockfisch” în germană : „batog”, dar și „imbecil”. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

rînduri fără să se compromită. Dacă nu mă înșel, am făcut deja corectura la „Monte”.

Tipograful din City nu pare a fi o lumen¹⁾ — îi trebuie, desigur, foarte mult timp pentru o coală, căci nu are ajutoare suficiente. Hîrtia lui e de trei ori mai proastă decît cea americană și literele de asemenea. Sînt complet tocite. Tu însă te-ai achitat minunat de sarcina ta.

Prin naivitatea și prostia ei, broșura lui Harro²⁾ e de-a dreptul emoționantă³⁾. Te rog să fii atît de bună să decupezi *articolul lui Engels* despre Heinzen din „Brüsseler-Zeitung”³⁾ și să mi-l trimiți cît mai repede. Chiar dacă nu sosește „Kosmos”, nu-i nici o pagubă. Ceea ce e mai important avem aici în una din scrisorile mele⁴⁾.

Salută și sărută pe prichindeii mei din parte-mi.

Al tău

K. M.

Și Engels a făcut remarcă asta : în timp ce eu intenționat pun mereu în broșură „Ludovic Bonaparte”, d-l Weydemeyer scrie în titlul său „Ludovic-Napoleon”⁵⁾.

P.S.

Dragă Jenny, fii atît de bună și spune-i lui Eccarius să facă o mică postfață la lucrarea sa „Mechanics Strike”⁶⁾ căci W[eydemeyer] „intenționează” s-o publice. Măcar de dragul lui Cluss trebuie să consimțim la asta.

Dragostea mea, cele două notițe anexate „Chevalier Hulseman's Farewell” și „John Barney and the French Minister”⁴⁾, împreună cu micul extras despre „Cayenne” trimite-i-le lui Jones ; dacă nu vine el pe la tine, cel mai bine e să le trimiți prin poștă. Te rog să nu-l însărcinezi pe d-l Pieper cu treaba asta. Pentru el orice constituie un prilej de laudăroșenie și nu vreau ca Jones, deși, de altfel, el l-a făcut să fie atît de încrezut, să-l considere un alter ego al meu. Întrucît P[ieper] își inchipuie că scrisorile sînt scrise pentru „*partid*”, nu trebuie să le vadă.

¹⁾ — lumină. — *Nota trad.*

²⁾ Harro Harring. — *Nota red.*

³⁾ *F. Engels*. „Comuniștii și Karl Heinzen”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 310—326. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ — „Drum bun cavalerului Hulseman” și „John Barney și ministrul francez”. — *Nota trad.*

[*Post-scriptumul lui Engels*]

Prego il Signor Colonello Musch di gradire le mie migliori e più cordiali felicitazioni ¹⁾.

F. Engels

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

23

Engels către Joseph Weydemeyer la New York

Dragă Weydemeyer,

Am primit primul număr din „Rev[olution]” ²⁾; noi totuși sperăm că vei reuși să publici în el și poezia lui Fr[eiligrath] despre Kinkel ³⁾, căci n-ar fi făcut să crească prea mult cheltuielile. Păcat că litera e atât de mărunță și formatul atât de mare — asta îngreuiază foarte mult cititul, mai ales că sînt și greșeli de tipar care denaturează sensul — dar, desigur, avînd bani puțini, acestea nu puteau fi evitate. Ceea ce ne miră însă este că tu consideri că e greu să ne trimiți cele 300 de exemplare comandate de noi prin altă modalitate decît prin poștă. Cunoscuții tăi de acolo, Helmich și Korff, trebuie că sînt mari măgari dacă nu ți-au spus nici măcar că vapoarele de poștă iau și pachete și chiar baloturi grele de mărfuri și că la biroul acestor vapoare, bineînțeles, nu la poștă, poți afla toate amănuntele cu privire la plata transportului etc. Unde se află biroul acestor vapoare se poate afla din anunțurile oricărui ziar, căci fiecare anunț este semnat de sucursala locală. Mai mult, există o mulțime de firme de expediție care trimit asemenea colete, de exemplu: „Edwards”, „Sandford & Co.” din

¹⁾ — Îl rog pe domnul colonel Musch să primească cele mai bune și mai calde salutări din partea mea. — *Nota traă.*

²⁾ Numărul în care a fost publicată lucrarea lui Marx „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. — *Nota red.*

³⁾ F. Freiligrath. „Lui Joseph Weydemeyer” (epistola I și II în versuri). — *Nota red.*

Liverpool și Londra. Această firmă are o sucursală și la New York. Pe pachet se pune adresa simplu, în felul următor :

{sus) per... Steamer¹⁾
 care of Messrs. ²⁾ Edwards, Sandford & Co., Liverpool
 jos : F. E.
 care of Messrs. Ermen & Engels
 Manchester
Printed books, not bound ³⁾).

Asta e tot. Dacă se expediază astfel, cheltuielile se ridică la câțiva șilingi, pe care-i poate suporta firma „Ermen & Engels”. E foarte prost că oameni ca Helmich și Korff, care locuiesc de atîta timp la New York și, în plus, se ocupă cu afaceri, nu cunosc chestiunile astea, pe care aici le știe orice copil... Exemplarele din „Turn-Zeitung” nu au sosit încă nici aici, nici la Londra ; interesează-te deci la oficiul poștal de acolo.

Cheltuielile de tipărire sînt enorme ; cu 5 l. st. coala de tipar, adică cu ceva mai mult decît te costă pe tine, am putea scoate revista și la Londra. Or, la voi hîrtia trebuie să fie mai ieftină, deoarece aici ea e supusă la o taxă internă de 1½ pence (3 cenți) pentru un funt. Întreabă-i pe angrosiștii de hîrtie de acolo care este prețul și comunică-ne și nouă.

Trimite aici tot ce e destinat pentru Europa. Marx a găsit la Londra un librar german, om serios, pe care, în plus, îl poate controla și care pentru un procent nu prea mare se va îngriji de difuzare atît aici, cît și în Germania, Elveția etc. Dacă, atunci cînd vei primi această scrisoare, pachetul cu cele 50 de exemplare pentru Londra și 250 pentru Köln nu va fi încă expedit, profită de ocazie și mai pune altele exemplare cîte socoți tu că e util și posibil să trimiți pentru a fi difuzate în Germania. Dacă însă pachetul a fost expedit, celelalte exemplare nu le mai trimite pînă ce nu-ți scriem în această privință. Aici vom stabili, bineînțeles, un preț mai ridicat, avînd în vedere cheltuielile și comisionul pentru librar ; filistinul german poate plăti 15 groși de argint.

Intrucît al doilea număr al revistei urma să cuprindă exclusiv poezii ale lui Freiligrath, desigur că a și fost tipărit. Lucrările acestea, mai cu seamă poezia despre Kinkel, nu trebuie să fie amînate mai mult decît e neapărat necesar. De fapt, ar fi trebuit să

¹⁾ — cu vaporul. — *Nota trad.*

²⁾ — prin d-nii. — *Nota trad.*

³⁾ — Cărți tipărite, nelegate. — *Nota trad.*

se găsească vreo modalitate ca poezia să apară la întoarcerea lui Kinkel la New York ; cu oit se întirzie mai mult, cu atit pierde din actualitate ; chiar și atunci cînd e vorba de lucrări scrise pentru eternitate, există un moment cînd efectul produs e cel mai puternic și sint mai oportune ca oricînd, or, ceea ce scriu eu nu este nicidecum pentru eternitate, ci, din contra, pentru prezentul imediat. Cu articolul meu despre burghezia engleză⁶⁸⁸ se mai poate aștepta, mai cu seamă dacă ținem seama că o asemenea lucrare — care poate fi foarte bine publicată parțial într-un ziar sau într-o publicație săptămînală împreună cu alte materiale — nu este de prea mare actualitate și nici prea interesantă pentru publicul americano-german ca să fie publicată într-o revistă, unde din cauza lungimii ar ocupa cea mai mare parte din spațiu. În afară de aceasta, e foarte posibil ca, pînă în august, d-l Derby să zboare, cu toate că este foarte riscant să te lansezi în asemenea prorocii.

Dronke îi rămîne îndatorat lui Korff pentru buna lui intenție, dar nu se gîndește să plece în America, deoarece tocmai acum s-a angajat ca agent al unei firme pariziene care se ocupă cu vînzarea en-gros de portțigarete etc. De altfel, nici Dronke și nici unul dintre noi nu mai întreține cu Korff vechile relații de camaraderie care ne legau în primele luni ale lui „N[eue] Rh[ei-nische] Z[eitung]“ ; ne sint încă prea vii în minte împrejurările în care K[orff] a trebuit să fie îndepărtat din redacția ziarului, ca și faptul că, mai tirziu, la New York a publicat articolele mele despre Ungaria⁶⁸⁹ sub numele lui. Poate că în chestiuni mărunte să-ți fie de folos, dar e mai bine să nu ai prea multă încredere în el, și dorința expresă a lui Marx este ca K[orff] să nu-și vîrne nasul în relațiile dintre el și Dana, unde se pare că a și încercat să bage intrigi. Pasajul din scrisoarea ta în care spui că M[arx] s-a convins, probabil, chiar din scrisoarea lui Dana cît de puțin se poate conta pe ajutorul lui „Tribune“ pentru cauza noastră, — nouă ne e cu totul de neînțeles, deoarece D[ana] i-a scris lui M[arx] o scrisoare extrem de prietenoasă, în care nu numai că-l roagă să continue cu articolele despre Germania¹⁾, dar mai cere și alte articole. Nu me convine, desigur, ca, într-un fel oarecare, Korff să se erijeze acolo în reprezentant sau apărător al vreunuia dintre noi în ceea ce privește chestiunile personale.

Cum expoziția americană întirzie atit de mult⁶⁹⁰, ar fi bine să nu mai întreprinzi nimic în privința afacerii de pielărie²⁾ pînă

¹⁾ Este vorba de seria de articole scrise de F. Engels „Revoluție și contra-revoluție în Germania“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—112. *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 466. — *Nota red.*

nu-ți vom scrie din nou despre asta. Tocmai acum Marx se găsește aici și deci în momentul de față nu poate lua contact cu ungurul ¹⁾). În prezent sintem ocupați cu o lucrare ²⁾) foarte interesantă și amuzantă, care va fi publicată imediat. De îndată ce vom primi primele exemplare îți vom trimite și ție unul, și atunci vom putea analiza mai îndeaproape în ce măsură poți folosi această lucrare și obține, eventual, bani de pe urma ei pentru a publica alte broșuri, căci de data aceasta e vorba de ceva cu siguranță rentabil. I s-a scris lui Eccarius cu privire la finalul articolului ³⁾) ; mare lucru nu i se poate adăuga, deoarece muncitorii, cum e și firesc, au suferit o înfrângere.

Dragului, bunului nostru Willich i s-a întâmplat o mare nenorocire. Baroneasa Brüningk primea la masă o dată pe săptămână pe locotenentii prusieni aflați la Londra, precum și pe alți mari bărbați de calibrul lor, cu care prilej obișnuia să cocheteze puțin cu acești cavaleri galanți. Virtuosul nostru Willich, căruia se pare că cochetăria ei a făcut să i se urce singele la cap, găsindu-se o dată în tête-à-tête cu tinăra doamnă, într-un acces brusc de patimă nebună, a pornit pe neașteptate un atac grosolan asupra ei. Dar, asta nu intra de loc în intențiile lui madame, care, sans façon ⁴⁾), îl zvîrli pe acest cavaler al castității pe ușă afară.

„Virtutea cată s-o păstrezi,
Căci de o pierzi e jale !...
Pe mine, tinerel naiv,
M-au dat pe ușă-afară” ⁵⁾).

Stoicul ăsta atît de moral, care, de altfel, în mod obișnuit vădea mult mai multă simpatie pentru tinerele și blondele calfe de croitori decît pentru femeile frumoase, se poate felicita că nu s-a trezit din nou la „închisoarea din Kassel” ⁶⁾) pentru această izbucnire spontană, naturală a eului său fizic, atîta vreme încătușat. Întîmplarea e autentică și a făcut mare vîlvă în toată Londra. De altfel, aveți perspectiva să-l aveți foarte curînd la voi la N(ew) Y(ork) pe acest nobil cavaler. Aici, pe zi ce trece, omului

¹⁾ Bangya. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 474. — *Nota red.*

⁴⁾ — fara multe mofturi. — *Nota trad.*

⁵⁾ H. Heine. „Elegia unui tinăr teuton neaoș”. (Vezi H. Heine. „Versuri”, București, E.S.P.L.A., 1956, p. 214—215. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁶⁾ Din poezia lui Heine citată mai sus. — *Nota red.*

acesta, „care se bucură de stima tuturor partidelor, chiar și de a dușmanilor săi”, îi fuge pământul de sub picioare; de Kinkel și Schapper, cele două proptețe ale sale, din dreapta și din stînga, mai e legat, împotriva voinței sale (de Kinkel numai din motive pecuniare), căci îi urăște pe amîndoi, și ei pe el; de la emigranții mărunți a primit de multe ori bătaie, așa că s-a îndepărtat de ei. Ultima întîmplare îi va face imposibilă frecventarea caselor în care sînt femeii — și, în plus, s-a dus și strălucirea virtuții lui. În schimb, am aflat de solidaritatea care există la N(ew) Y(ork) între cei din „corpul de armată al lui Willich”, iar nobilul Weitling e și el acolo; de aceea, de îndată ce nu-i vor mai curge din belșug banii din casa împrumutului⁶⁹¹, își va lua, de bună seamă, tîlpășița. L-a și trimis înainte pe Heise din Kassel ca pe un fel de apostol al său — tipul ăsta face parte din garda lui *personală*. Apoi, al doilea emisar al său e nefericitul bătrîn Mirbach, care, împins de nevoile crunte în care se zbătea, i-a încăput pe mină și, întrucît antecedentele emigrației îi erau complet necunoscute, iar în materie de teorie vedește o mare confuzie, a fost, bineînțeles, cucerit de manierele lui elegante. Acesta e au fond un om foarte de treabă; din punct de vedere politic e o nulitate, dar sub celelalte aspecte merită tot respectul, iar ca militar îmi este mult mai simpatic decît toți ceilalți mari bărbați din Londra. A fost pe la Marx, dar de fiecare dată era însoțit de bădăranul de Imandt și de măgarul acela inofensiv de Schily, așa că niciodată nu s-a putut sta deschis de vorbă cu el.

America este locul cel mai potrivit pentru acest Willich. Vechea bandă din N(ew) Y(ork), care trebuie să se fi sălbăticit de tot și să se fi descompus într-o adunătură de rowdies și loafers¹⁾, se va sătura foarte repede de el și îi va trage o chelfăneală zdrăvăună. Și aici în ultimul timp relațiile lui cu lepădăturile astea amin-teau de cele dintr-o cocină de porci și erau cu toții gata să se încaiere pentru împărțirea prăzii, iar prietenul său, escrocul experimentat Weitling, îi va pregăti de asemenea un viitor strălucit.

Dar trebuie să închei. Marx îți trimite salutări. Calde salutări soției tale de la noi amîndoi.

Al tău
F. E.

Manchester, 11 iunie 1852

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — derbedei și pierde-vară. — *Nota trad.*

24

Marx către Adolf Cluss⁶⁹²
la Washington

Manchester înainte de 26 iunie 1852

...Napoleon al II-lea se înfundă tot mai adînc în mocirlă. În afară de celelalte impozite noi ale sale, măgarul, a căzut în aceeași cursă ca și guvernul provizoriu, și anume a impus țărării la plata unui nou impozit, majorînd cu 25% taxa de succesiune și de conveyance of landed propriety¹⁾ existente pînă atunci. Înaintează cu pași rezezi. Adevăratul socialism este înfăptuit prin preluarea stupidă a vechii rutine financiare franceze, chiar prin depășirea ei...

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscrisul
scrisorii lui Cluss către
Weydemeyer din 13 iulie 1852

Tradus din limba germană

25

Marx către Adolf Cluss⁶⁹³
la Washington

[Londra, 20 iulie 1852]

...Ca urmare a alegerilor de aici, parlamentul va rămîne tot cel vechi, cu singura diferență că whigii sau poate toryi vor avea zece voturi în plus. S-a ajuns la un cerc vicios. Vechii konstituenten²⁾ aleg vechiul parlament. În vechiul parlament, partidele pînă acum dominante se descompun dinăuntru, își fac unul altuia echilibru și se paralizează reciproc, și, în felul acesta, sînt nevoite să apeleze din nou la alegători, și așa în infinitum³⁾, pînă cînd acest cerc va fi sfărîmat sub presiunea maselor din afară, ceea ce pare că se va întîmpla curînd. Pînă acum, la nici una din alegeri contradicția dintre majoritatea efectivă și majoritatea oficială n-a fost atît de flagrantă. Știi că la alegerile din Anglia se votează

1) — transmitere a proprietății funciare. — *Nota trad.*2) — alegători. — *Nota trad.*3) — la infinit. — *Nota trad.*

de fiecare dată : 1) pe bază de ridicare de mîini, cînd votează întreg poporul, și 2) pe bază de poll¹⁾, care are o însemnătate hotărîtoare, deoarece votează numai cei care au drept de vot. Printre cei care sînt aleși prin ridicare de mîini (propuși drept candidați) nu e nici un membru al parlamentului, iar printre membrii parlamentului — aleși pe bază de scrutin (aleși efectiv) — nu e nici un candidat propus prin ridicare de mîini. Așa s-a întîmplat, de exemplu, în Halifax, unde adversarul lui E. Jones în alegeri a fost ministrul whig (de finanțe) Wood. La alegerea prin ridicare de mîini, acesta a fost huiduit. Jones a obținut 14 000 de voturi și a fost purtat în triumf prin oraș. La votare a fost ales Wood, iar Jones a obținut numai 36 de voturi.

În legătură cu problema emigrației nu sînt prea multe noutăți. Willich, cu excepția cîtorva neghiobi, își pierde din ce în ce mai mult adeptii, nimeni nu mai crede în cinstea lui. După cum ți-am spus, Reichenbach, deși a ieșit de mult din comitet, nu vrea să dea nici un gros din fondul împrumutului pînă cînd nu se va constitui un comitet permanent. Pe Willich și pe Kinkel nu-i poate recunoaște, și nici pe celelalte cîteva lichele alese de aceștia. Reichenbach este un honnête bourgeois qui prend sa responsabilité au sérieux²⁾.

Emigrația franceză e scindată în trei tabere :

1. Revoluția (Ledru), 2. Delegația (cei care merg mai departe), 3. 1 500 de oponenți și față de unii și față de ceilalți, plebeii sau, cum le spun aristocrații, „populean“³⁾. Un oarecare Coeurderoy (d'ailleurs très bon républicain⁴⁾) a dat publicității o broșură împotriva lui Mazzini-Ledru și Cabet-Blanc⁵⁾ și în curînd va mai publica o lucrare. Cînd vor apărea le vei primi pe amîndouă.

Din Köln am primit ieri o scrisoare din care-ți redau cele ce urmează⁶⁾ : „În ultimul timp s-a căutat în diferite locuri și la diferiți oameni scrisori de la dv., pe care se presupune că democrații renani le primesc prin intermediul acelor persoane. Prietenii dv. din Köln vor apărea, în sfîrșit, în fața Curții cu juri. Actul de

1) — scrutin. — *Nota trad.*

2) — un burghez cinstit care-și ia în serios răspunderea. — *Nota trad.*

3) — de la „populus“ („popor“). — *Nota trad.*

4) — de altfel un foarte bun republican (joc de cuvinte : coeur du roi = inima regelui). — *Nota trad.*

5) E. Coeurderoy. „La Barrière du Combat ou dernier grand assaut qui vient de se livrer entre les citoyens Mazzini, Ledru-Rollin, Louis Blanc, Étienne Cabet etc. et autres hercules du nord“. („Arena de luptă sau ultima mare bătălie dintre cetățenii Mazzini, Ledru-Rollin, Louis Blanc, Étienne Cabet etc.“). — *Nota red.*

6) În continuare e citată scrisoarea lui Bermbach către Marx din 9 iulie 1852. (Vezi volumul de față, p. 78—79). — *Nota red.*

acuzare, o operă foarte voluminoasă, este întocmit, termenul pentru dezbaterea publică a procesului a fost fixat pentru 28 ale lunii curente, și acțiunile preliminare uzuale sînt în curs. După cît pot să-mi dau seama, din punct de vedere *juridic* ei stau extrem de bine, se știe însă că în fața juraților are mai multă greutate punctul de vedere moral, și sub acest aspect nu se poate nega că unii dintre acuzați sînt în pericol. Principalii acuzați Röser, Bürgers, Nothjung și Reiff au recunoscut mult prea mult. Au recunoscut existența unei uniuni cu anumite tendințe și care durează de cîtva timp ; au vorbit despre primirea de noi membri, primire care implică anumite formalități și obligații, și multe altele de acest fel. Toate acestea nu pot fi calificate infracțiuni, în anumite împrejurări însă pot face o impresie neplăcută juraților, care sînt aleși mai mult dintre țărani, mai ales cînd va ieși la iveală că respectul față de Dumnezeu și față de proprietatea funciară e aproape inexistent. Și în ceea ce privește apărarea se vor ivi greutăți mari : domnii avocați nu înțeleg nimic din lucruri de-alde-astea, ei sînt în cea mai mare parte adversari principali ai acuzaților și se gîndesc cu groază la sesiunea de 10 zile fixată pentru acest proces. Să nu se uite că F. Freiligrath, care în momentul de față se află la Londra, va fi judecat de Curtea cu juri în contumacie. În curînd el va putea să se plimbe prin Londra în calitate de poet german decapitat în efigie.

P. S. Tocmai am citit actul de acuzare, care nu are mai puțin de 68—70 de pagini. Dacă acuzații infundă închisoarea, e numai datorită propriilor lor depoziții. Nu există dobitoci mai mari decît acești muncitori ; Reiff a făcut pur și simplu declarații cu caracter denunțător, și tot atît de nătîng s-au comportat și alții. Nu e de mirare că oamenii ăștia au fost supuși la asemenea chinuri ; cu cît erau ținuți mai multă vreme izolați, cu atît făceau declarații mai complete. În general nu există nici un fel de dovezi concrete”.

Aceștia sînt *straubingerii*⁶⁹⁴ noștri ; e prost că cu acești oameni trebuie să se facă istoria lumii...

Textul păstrat se publică
în întregime pentru prima oară

Se tipărește după manuscrisul
scrisorii lui Cluss către
Weydemeyer din 6 august 1852

Tradus din limba germană

26

Marx către Gottfried Kinkel ¹⁾

la Londra

(Ciornă)

[Londra] 22 iulie 1852
5, Sutton Street, Soho
Office of „The People's Paper“

D-lui Dr. J. G. Kinkel

După cum sînt informat, v-ați permis să afirmați la Cincinnati, în fața lui Anneke sau a altora, următoarele :

„M[arx] și E[ngels]...“

Aștept de urgență explicația dv.

Tăcerea va fi socotită drept o recunoaștere.

Dr. K. M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

27

Marx către Adolf Cluss ²⁾

la Washington

[Londra] 30 iulie 1852

...Am fost cuprinși de un ris homeric la citirea scrisorii lui Huzel ³⁾, care a constituit un prilej pentru următorul intermezzo :

5, Sutton Street, Soho,
Office of „The People's Paper“

„D-lui Dr. Johann Gottfried Kinkel ²⁾“

După cum sînt informat, v-ați permis să afirmați la Cincinnati, în fața lui Anneke sau a altor germani, următoarele : «Marx și

¹⁾ Vezi și volumul de față, p. 85. — *Nota red.*

²⁾ Marx adaugă la numele lui Gottfried Kinkel, în ironie, și „Johann“, ca aluzie la Johanna Kinkel, soția acestuia, care a avut un rol important în activitatea lui. — *Nota red.*

Engels etc.»" (urmează un pasaj trădător la culme). „Aștept de urgență explicația dv. Tăcerea va fi socotită drept o recunoaștere.

Dr. Karl Marx"

Acest bilețel a fost în mod intenționat scris atît de evaziv : „Anneke sau alți germani" etc., pentru a-i da posibilitate d-lui Kinkel să facă declarații echivoce. *Imediat* a sosit următorul răspuns :

1, Henstridge Villas,
St. Johns Wood
24 iulie 1852

„D-lui Dr. Karl Marx

De cînd a apărut sub auspiciile dv., în timp ce mă aflu în închisoare, articolul despre mine, nu mai vreau să am nimic de-a face cu dv. Dacă credeți că pe baza mărturiei lui Anneke sau a altor oameni de onoare, și nu a unei insinuări anonime, puteți face dovada că am spus sau am publicat vreun neadevăr de natură să lezeze onoarea dv. sau a d-lui Engels, trebuie să vă indic ca și oricărui om cu care nu întrețin relații nici în viața particulară, nici în cea politică, calea obișnuită pe care legea o pune la dispoziția oricui împotriva injuriilor sau calomniilor. În afara acestei căi nu mai am ce discuta cu dv. pe viitor.

Gottfried Kinkel"

Codița de la semnătură n-am reușit s-o fac ca în original. N'est-ce pas ? ¹⁾ că e foarte șmecher. Să mă adresez tribunalului englez pentru injuriile care mi s-au adus în Cincinnati. Și cu cîtă răceală respinge tot ce ar putea semăna a duel sau altceva !

Întrucît era de presupus că cinstitul Gottfried Kinkel, care în fața publicului a renunțat la numele de Johann, nu va mai deschide scrisori care poartă ștampila din Soho, am recurs la următorul șiretlic. L-am pus pe Ernest Jones să scrie adresa, iar pe Lupus să pună scrisoarea la cutie în Windsor, unde avea treabă. În plic Gottfried a găsit un alt mic billet-doux ²⁾, pe marginea căruia era imprimat în culori un buchețel de nu-mă-uita și de trandafiri, cu următorul conținut :

¹⁾ — Nu-i așa ? — *Nota trad.*

²⁾ — bilet de dragoste. — *Nota trad.*

24 iulie 1852

5, Sutton Street, Soho

Office of „The People's Paper”

„D-lui Dr. Johann etc. Kinkel

Comparînd scrisoarea dv.

cu declarația scrisă, aflată în fața mea, a *garantului* dv., Huzel, căruia în mod laș i-ați cerut la Cincinnati pe cuvînt de onoare să nu sufle o vorbă despre clevetirile dv. mincinoase de acolo, promisiune făcută de Huzel numai condiționat ;

cu o scrisoare, aflată de asemenea în posesia mea, adresată cu puțin înainte de d-l Dr. Gottfried Kinkel *personal* fostului său garant Cluss, în cuprinsul căreia același Kinkel se laudă cu legăturile *politice* în care vrea să intre cu mine ;

am o nouă dovadă peremptorie — și tocmai în acest scop a fost *provocată* scrisoarea dv. — că numitul Kinkel e un popă pe cît de josnic, pe atît de laș.

Dr. Karl Marx¹⁾

D-l „Johann etc.” a înghițit gălușca, și acum scrisoarea circulară în cercurile de emigranți. Kinkel o să înțeleagă tot hazul abia mai tîrziu, cînd va apărea prima fasciculă din „Marii bărbați ai emigrației”. Și anume că mi-am permis să mă distrez cu puțin timp înainte de a porni acest atac zdrobitor împotriva lui Gottfried, aducîndu-i o injurie personală directă și situîndu-mă totodată în fața *năvingilor* emigranți ca „parte în drept”. De aceea trebuie să am ceva „negru pe alb” de la Johann etc.

Acum o chestiune importantă. Și anume, de cîteva zile Mazzini se agită ca un turbat să unească toate părțile existente oficial ale emigrației burgheze de aici. L-a vizitat chiar și pe Johann etc. Rezultatul a fost următorul : Mazzini, Kossuth, Ledru-Rollin și Kinkel formează puterea executivă a Europei. Fiecare membru al acestui organ are dreptul să introducă aici doi oameni de naționalitatea sa. Dar introducerea acestora este hotărîtă de majoritatea dintre cei patru reprezentanți inițiali, respectiv de *Mazzini*. Astfel, dintre germani au fost cooptați A. Ruge și A. Goegg. Cine a intrat din partea celorlalte naționalități nu știu încă. Se spune că, la rîndul său, Kinkel a pus două condiții : 1) Să i se dea 20 000 de dolari pentru împrumutul său. Asta cred că e o *născocire*. 2) Comitetul financiar Kinkel-Willich etc. să-și continue existența de sine stătătoare. Acesta e doar un omagiu formal adus lui Willich, deoarece în realitate s-au și înțeles ca toți banii împrumutului să-i fie predați lui A. Goegg. În sfîrșit, Kinkel & Co. vor recunoaște *submisses*²⁾

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 85—86. — *Nota red.*

²⁾ — supuși. — *Nota trad.*

Uniunea revoluționară din America⁶⁹⁷. Asta e ultima întorsătură pe care au luat-o lucrurile. Nu știu dacă s-a mers mai departe în încheierea acestui acord important sau dacă el se mai găsește în stadiul tratativelor preliminare. *În orice caz, această poveste trebuie difuzată în America* și cu această ocazie trebuie să se scoată în evidență mai ales următoarele. La ultima ședință a garanților, care a avut loc la Londra în *mai 1852* și în care comitetul Kinkel-Willich a fost definitiv ales, Kinkel și-a dat în modul cel mai solemn **cuvîntul de onoare** că, dacă va fi ales A. Ruge în comitet, el se va retrage, deoarece nu va admite niciodată să facă parte din același comitet cu un om care l-a făcut în public „agent al prințului Prusiei”. În al doilea rînd: Ce vor spune Weitling & Co. dacă dolarii pe care i-a strîns Kinkel în America vor fi cheltuiți de ministrul de finanțe A. Goegg? Și intenția lor asta e, pentru a sprijini „Janus” al lui „K. Heinzen” și a difuza nemuritoarele articole ale lui Ruge, Heinzen etc.

În ceea ce-l privește pe Mazzini, acest fanatic versat tinde din zi în zi mai mult să devină un „Gustav Struve” italian sau ceva de felul acesta. De patru ani strigă „action, action”. În sfîrșit poliția austriacă arestează în Italia 600 de mazziniști care poartă corespondență scrisă cu cerneală simpatică pe batiste. Cum oamenii ăștia nu vor să stea în închisoare și au vaste legături de rudenie, d-l Mazzini primește o scrisoare din Italia în care se spune că acum e momentul să se treacă serios la „action” și să se înceapă răscoala. În grandilocventul om de acțiune se trezește deodată post festum „judecata sănătoasă” și, în numele domnului, îi imploră să nu pornească la luptă, deoarece numai ei singuri nu pot face nimic, țara fiind invadată de soldați străini, și repetă alte asemenea loci communes¹⁾ care nu au devenit nici mai juste, nici mai puțin juste în 1849. Action, action! Italia fară da sè!²⁾ — Acum cîteva zile, Lupus a întîlnit un italian din comitetul lui Mazzini și i-a arătat cît de absurde sînt toate acestea. Cum, „răspunde romanul”, dar într-o luptă cad mai mult de 600 de oameni! Dar intrucît italienii se tem că, by and by³⁾, vor fi prinși, împușcați sau băgați în închisori, și că una sau alta dintre jertfele declamației mazziniene și-ar putea trimite rudele la Londra, omul de acțiune se teme ca nu cumva dintr-o neînțelegere un compatriot orbit să-l înjunghie într-un acces de furie, și în fiecare seară își schimbă domiciliul sub pretextul că trebuie să se ascundă de austrieci. Dar el se ascunde cu lașitate nu de austrieci, ci de ita-

1) — locuri comune. — *Nota trad.*

2) — Italia o va scoate singură la capăt. — *Nota trad.*

3) — încetul cu încetul. — *Nota trad.*

lienii „orbiți”. N-ar merita acest antipapă să fie spînzurat? Să instigi o asemenea națiune, s-o protestezi, s-o sleiești! Rezultatul necesar, mai ales la un popor cum e cel italian, o mahmureală de o pasivitate îngrozitoare, o totală resemnare.

Ieri oamenii noștri urmau să apară în fața Curții cu juri din Köln, dar dintr-o dată s-a anunțat din nou că procesul se amînă din cauza îmbolnăvirii unuia dintre martorii acuzării, consilierul de poliție Schulz din Berlin. Așadar, dacă d-l Schulz ar muri, acuzații ar putea să stea sub anchetă pînă în ziua de apoi. În timpul ăsta, Becker își pierde vederea, iar Daniels se îmbolnăvește de tuberouloză. C'est par trop infâme¹⁾. Și rolul cel mai reprobabil în această chestiune îl are presa burgheză.

Despre amînarea procesului am aflat din „K[ölnische] Z[eitung]”. Cu cîteva zile mai înainte am primit următoarea înștiințare din Köln²⁾.

„Cu prilejul arestării lui Becker au fost confiscate următoarele scrisori ale dv. : din 8 februarie, 21 februarie și 9 aprilie 1851. Acuzarea consideră următoarele pasaje din ultima scrisoare ca deosebit de agravante pentru acuzați : «Alăturat îți trimit amuzanta mîzgălitură din școala lui Kinkel. F.d.B. s-au strîns aici 15 șilingi. Mai lipsesc 10 șilingi, suma aceasta a fost subscrisă, dar banii nu s-au primit încă. Voi acționa așa cum îmi recomanzi. Trece o liră în contul meu. Un membru care a subscris 5 șilingi nu-i poate plăti din pricina înrăutățirii situației sale materiale». Acuzarea atribuie literelor F.d.B. semnificația «für den Bund»³⁾, în timp ce Becker le explică ca o prescurtare prin care vă referiți la înțelegerea stabilită între el și dv. de a vă procura și trimite la Londra cărți⁴⁾ ieftine. Aceste rînduri reprezintă principalul punct de acuzare, deoarece împotriva lui Becker nu există nici o altă dovadă, sau există dovezi ticluite. Apoi, actul de acuzare începe cu anul 1851 și susține că Liga comunistilor care s-a format prin unirea germanilor din Paris, și a suferit o serie de schimbări, apărînd sub diverse denumiri : «Liga germanilor», «Liga celor drepți» a continuat să existe pînă în momentul de față, cînd apare sub ultima ei formă, a societății aflate astăzi sub acuzare. Informațiile trebuie să fie luate din explicațiile date de guvernul hanovrez. Acuzarea nu acordă nici o importanță sciziunii care a avut loc la Londra în 1850⁶⁹⁸, considerînd-o numai o discordie cu

¹⁾ — E mult prea josnic. — *Nota trad.*

²⁾ Urmează reproducerea scrisorii lui Bernbach către Marx, de la jumătatea lui iulie 1852. — *Nota red.*

³⁾ — „pentru Ligă”. — *Nota trad.*

⁴⁾ „für die Bücher” — „pentru cărți”. — *Nota trad.*

caracter personal, intrucit toți participanții urmăresc același scop, au aceleași tendințe și în momentul hotărâtor vor merge mină în mină. În afară de cele două Adrese, apărute mai înainte în ziar, la actul de acuzare se mai adaugă o a treia, din iunie sau iulie 1850¹⁾, pe care ei pretind că au confiscat-o la Leipzig. Singurele mărturii grave sînt depozițiile martorului Haupt, care a făcut o relatare amplă și foarte detaliată, și ale martorului Hentze, un ex-locotenent, care a spus lucruri de natură să-i dăuneze lui Becker. Sîmbătă a fost arestat în același proces Erhand, casierul bancherului Stein. Se pare că e vag compromis printr-o recomandare dată de Nothjung și unele scrisori găsite la Nothjung din care reieșea că între ei ar exista o înțelegere. ...De altfel, s-a făcut o asemenea alegere a juraților, încît, din punctul de vedere al autorităților, nici nu se putea imagina ceva mai bun".

Știrea politică cea mai importantă o constituie acordul încheiat între Prusia, Austria și Rusia în timp ce țarul¹⁾ se afla la Viena. Primul a publicat-o „Morning Chronicle” alaltăieri. Ieri a fost reprodusă în „Times”, astfel că o poți citi și tu. Alegerile de aici s-au desfășurat în așa fel încît toryi, care vor fi nevoiți să cedeze în problema legilor cerealelor, în toate celelalte probleme vor obține o importanță majoritate contrarevoluționară, și cred că acest cabinet va putea fi pus pe fugă numai de o manifestație mai mult sau mai puțin revoluționară. Domnii burghezi își dau acum seama ce greșeală au făcut că din 1846 nu au profitat și de consecințele politice ale victoriei lor în lupta împotriva legilor cerealelor. *Ils y penseront*²⁾). În curînd lista mea de greșeli de tipar la „Brumair”³⁾ va prinde mucegai; dacă aș fi știut acest lucru, aș fi folosit banii, pe care i-am cheltuit deja, pentru a vă achita taxele de poștă. Dar, așa cum ne învață Spinoza, e bine să ne consolăm, privind lucrurile sub specie aeterni⁴⁾.

Publicat parțial în revista
„Voprosi istorii K.P.S.S.” nr. 3, 1962

Textul păstrat se publică
pentru prima oară în întregime

Se tipărește după manuscrisul
scrisorii lui Cluss către
Weydemeyer din 16 august 1852

Tradus din limba germană

¹⁾ Nicolaie I. — *Nota red.*

²⁾ — Vor mai medita la aceasta. — *Nota trad.*

³⁾ K. Marx. „Otsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ — din punctul de vedere al eternității (Spinoza „Etica”). — *Nota trad.*

28

Marx către Adolf Cluss⁷⁰⁰
la Washington

[Londra, începutul lui august 1852]

...Acum a fost dezvăluit secretul de ce nu a fost judecat nici de data asta procesul celor din Köln. Martorul principal, trădătorul Haupt din Hamburg, a șters-o în Brazilia. Al doilea martor important, o calfă de croitor, a dat și el bir cu fugiții. Așadar, guvernul nu mai are nici cea mai mică dovadă. Pentru insuccesele sale, acest guvern ticălos se răzbună printr-o prelungită detențiune preventivă...

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscrisul
scrisorii lui Cluss către
Weydemeyer din 15 octombrie 1852

Tradus din limba germană

29

Marx către Heinrich Brockhaus
la Leipzig19 august 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Stimate domn

Prin prezenta vreau să vă întreb dacă nu aveți nevoie pentru „Gegenwart“ de un comentariu pe tema: „Literatura politico-economică modernă în Anglia. Perioada 1830—1852“. După cîte știu, pînă acum o asemenea lucrare n-a apărut nici în engleză, nici în germană. Ea ar cuprinde: 1) lucrări generale de economică politică, 2) lucrări speciale apărute în această perioadă, în măsura în care au o legătură cu unele polemici ce au făcut epocă, cum ar fi problema populației, a coloniilor, a băncilor, a protecționismului și a liberului schimb etc.

În cazul cînd sînteți dispus să acceptați această propunere, ar fi bine să știu ce proporții trebuie să aibă lucrarea respectivă ca să fie indicată pentru publicația dv., deoarece în funcție de aceasta trebuie împărțit materialul.

O altă lucrare care ar fi poate oportună în momentul de față este „Situția actuală a partidelor” care se vor înfrunța în viitoarea sesiune parlamentară. În așteptarea răspunsului dv.

Al dv. devotat

Dr. Karl Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels, Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

30

Marx către Peter Imandt⁷⁰¹ la Londra

[Londra] 27 august 1852
28, Dean Street, Soho

Dragă Imandt !

În primul rînd cele două documente memorabile ! „Dacă asta nu-i bun pentru ploșnițe” și cum spune ointecul mai departe.

În locul tău, *i-aș răspunde tipului* următoarele :

Adunarea garanților a numit un comitet (provizoriu), format din Reichenbach, Löwe, Schurz, pentru a pune treburile în ordine. Urmează să așteptați raportul acestui comitet. Kinkel și Willich nu erau împuterniciți să pună vreo întrebare și nici să primească răspuns. Amenințarea lor că pe cei din Europa care pînă la 1 septembrie (un termen foarte scurt) nu vor da un răspuns îi vor declara ca fiind de acord cu ei e pur și simplu o încercare ca, după ce au fost înfrinți la adunare, să *uzurpeze*, pe cale ocolită, *administrarea banilor*. Trebuie să protestezi împotriva acestui procedeu și, la nevoie, să publici protestul însoțit de o expunere amănunțită de motive.

Totodată *i-aș scrie și lui Reichenbach :*

I-aș repeta cele de mai sus și *i-aș spune* că el e răspunzător dacă se cheltuiește *vreo centimă* pînă cînd *comitetul numit de dv.* nu-și va prezenta *raportul*. Trebuie să-i atragi atenția asupra unor puncte principale din document, și anume asupra următoarelor :

„Pentru a putea folosi, în caz de nevoie, banii, rugăm pe garanții din America să ne acorde de urgență dreptul de a coopta

un al treilea membru. În acest caz l-am alege fie pe Goegg, fie un alt membru de aici al Uniunii revoluționare etc."

Prin urmare acești domni vor să scoată „de urgență” banii din mîna lui Reichenbach, deoarece Willich & Co. au mare „nevoie” „să folosească banii” acum.

În ambele scrisori poți face unele glume despre „tratatul cu privire la Uniune”.

Să-mi restitui cit mai curînd posibil documentele ca să pot comunica „de urgență” cele necesare în Germania și în America (poșta următoare pleacă acolo marți).

Salut.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

31

Marx către Adolf Cluss ⁷⁰² la Washington

[Londra] 3 septembrie 1852

...Îți trimit alăturat copia unui manuscris al lui Häfner din Paris (fost redactor la „Constitution”, singurul ziar acceptabil din Viena). Și omul ăsta a admis o dată să fie folosit împotriva mea și să facă zarvă în „Hamburger Nachrichten” în interesul lui Kinkel ⁷⁰³. Manuscrisul nu mi-a fost trimis mie, ci unui cunoscut ¹⁾ de-al meu de la Paris datorită „indiscreției” căruia mi-a parvenit și mie, lucru pe care într-o oarecare măsură l-a prevăzut, desigur, autorul însuși. De aceea, poți folosi, dacă se ivește prilejul, acest document, dar numai omițînd tot ce ar da posibilitatea să se ghidească *sursa* sau, cu atît mai mult, ar indica-o direct. Micuțul Häfner, deși are o cocoasă în față și una în spate, scrie și gîndește mai bine și e mai vîguros deoît mulți filistini revoluționari bine făcuți...

¹⁾ Zerffi. — *Nota red.*

Aici s-a răspândit zvonul că Gebert, o calfă de croitor, mare bețivan, unul din mirmidonii ¹⁾ lui Willich, a plecat în America. Dar nu e așa. Kinkel și Willich l-au trimis, la începutul lui august, în Germania ca emisar.

Deoarece indivizii aceștia, în ultima lor circulară către garanți, au înșirat verzi și uscate despre „organizații”, iar ei în general nu au legături în Germania, membrii care au mai rămas din Liga comunistilor din Germania și care dintr-un motiv sau altul nu întrețin relații cu Kölnul, trebuie să creeze aparența unor asemenea „organizații” și să le servească drept pretext pentru a face astfel de afirmații ²⁾. Explicația este că domnii ăștia trebuie să dea socoteală pentru o sumă de peste 200 de lire sterline. Prin urmare trebuie ca o anumită sumă de bani să fie cheltuită în așa fel, încât, păstrînd decența, să se poată vorbi de o „folosire revoluționară” a banilor. Atunci — socotesc ei — le va fi mai ușor să se descurce și în privința restului de bani cheltuiți. În sfîrșit, trebuia mai ales ca Marx, Engels și adepții lor să fie desfîințați (în înțelesul textual al cuvîntului) în ochii muncitorilor germani. Kinkel spera că va reuși să prezinte garanților săi burghezi rămășițele Ligii comunistilor, atrase prin înșelăciune și cerșeală, drept o uniune *burghezo-democratică*. Willich, care a fost numit de el însuși și de Kinkel reprezentant al muncitorilor germani, spera totuși că în cele din urmă își va crea efectiv o suită din muncitorii din Germania.

Acum, altceva. Gebert a intrunit la Magdeburg o așa-numită comunitate a comunistilor; trei zile la rînd au ținut consfătuiri, la care au participat cîte 26—30 de membri, prezidiul a fost condus de un oarecare Hammel (nomen omen ³⁾); M[arx] și E[ngels] au fost atacați cu o mare înverșunare și a fost proclamată ca sarcină principală nimicirea lor, a influenței lor și a „doctrinelor” lor (pe acestea din urmă fratelui Hammel n-o să-i fie prea ușor să le nimicească). Pe lîngă numeroase probleme administrative și organizatorice s-a pus și următoarea problemă: cum și în ce fel se poate face rost de o tipografie. S-a găsit un tipograf sărac care avea o tipografie la Magdeburg sau în apropiere de acest oraș și s-a încheiat un contract cu el. Acesta își pune la dispoziție tipografia pentru propagandă, firma rămînînd aceeași. Pentru asta primește 100 de taleri pe loc și o poliță în valoare de 350 de taleri care va fi achitată după un an.

¹⁾ — aici: oameni din suită. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 104—105. — *Nota red.*

³⁾ — numele spune totul („Hammel” — nume de familie, „Hammel” — „berbec”). — *Nota trad.*

Așadar, banii revoluționari vor fi folosiți pentru a face reclamă persoanei lui Kinkel-Willich și pentru a scinda prin diferite intrigi „organizațiile” din Germania.

Dar acum urmează lucrul cel mai frumos. Poliția prusiană a fost informată *despre tot ce s-a întâmplat* din momentul în care inofensivul Gebert a părăsit Londra, în timp ce aici toată lumea credea că e în drum spre America. La adunarea de nătarăi de la Magdeburg, guvernul a avut informatorii lui care au stenografiat toate dezbaterile. Printre cei care-l însoțeau pe Gebert, plecat acum la Berlin, era și un polițist prusian. Nu-l scapă o clipă din ochi. Guvernul vrea să-l lase să-și ducă misiunea la capăt, și, apoi, o dată cu el va compromite zeci de oameni.

Am primit aceste informații — de altfel și Willich s-a lăudat cu „agentura” lui din Germania — de la un birou de poliție prusian unde îmi am omul meu.

Qu'en dis-tu ? ¹⁾ Prin urmare, nemernicii ăștia i-au dat guvernului prusian posibilitatea de a complica din nou procesul de la Köln etc. Și cu ce scop ? Cu scopul de a camufla socotelile lor umflate și lipsa de conținut a întregii activități desfășurate de ei până acum cu comitetul revoluționar, pentru ca sufletul lor mic să găsească o satisfacție, răzbunându-se pe dușmanii lor etc. etc. Deocamdată, *acest lucru trebuie ținut încă în secret*. Dar, de îndată ce afli că Gebert a fost închis sau că au început arestările „comuniste”, dă-i drumul fără să mai stai pe gânduri...

Publicat pentru prima oară

Se tiparește după manuscrisul scrisorii lui Cluss către Weydemeyer din 28 septembrie 1852 și din 26 martie 1853

Tradus din limba germană

32

Marx către Adolf Cluss la Washington

5 octombrie 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Cluss !

Scrisoarea ta din 16 septembrie a sosit astăzi foarte târziu. De aceea, fiindcă îmi ceri să-ți răspund imediat, îți scriu numai câteva

¹⁾ — Ce zici de asta ? — *Nota trad.*

rînduri. Vineri îți voi trimite o scrisoare mai amplă¹⁾. Povestea cu d-na Brüningk (ea nu e spioană, dar întreține corespondență cu prințesa Lieven din Paris, mătușa ei, o spioană notorie) am aflat-o de la Bangya. Din *motive extrem de serioase* însă, el nu vrea ca numele să-i fie pomenit, căci ar pierde unele „surse de informații” importante pentru noi, pe care trebuie să le păstrăm.

Poți să-i scrii lui Schnauffer recomandîndu-i să răspundă simplu că nu mai e nevoie să invoce martori cu prestigiu, deoarece *Kinkel și Willich* , persoane pe care el (Brüningk) le-a primit în casă cu toată *ospitalitatea* , au răspîndit la Londra zvonul că d-na von Brüningk are legături suspecte cu poliția.

Iar faptul că *Willich* a făcut asemenea declarații e cunoscut de toată lumea; Schimmelpfennig i-a cerut și explicații în această privință. Un lucru care la nevoie poate fi confirmat de martori.

Kinkel și-a exprimat direct bănuiala, de pildă, în fața prietenului său, perierul Kamm (din Bonn), în timp ce acesta se afla aici, în drum spre America, iar Kamm a răspîndit știrea mai departe.

(Firește, *Willich* a descoperit că această doamnă e suspectă abia după ce i-a căzut în dizgrație).

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tiparește după manuscris
Tradus din limba germană

33

Marx către Adolf Cluss la Washington

[Londra] 8 octombrie 1852
28, Dean Street, Soho

Dragă Cluss !

Scrisorile tale săptămînale au devenit o asemenea necesitate pentru mine, încît nu pot nicidecum să mă impac cu schimbarea metodei și, fiindcă tăcerea ta m-a înfuriat, am tăcut și eu.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 491—493.

Probabil că ai primit scrisoarea mea cu privire la Brüningk ¹⁾. Nerușinatului Gottfried ²⁾ trebuie să-i plătim — et nous sommes dans le vrai ³⁾ — cu aceeași monedă. După cum se vede din ultimul raport al lui Imandt cu privire la ședința garanților londonezi, publicat parțial în „Wecker“, Tschow (care a plecat acum în Australia) s-a ridicat și a spus: „În special celor care au profitat de ospitalitatea lui Brüningk ar trebui să le fie rușine să răspundă asemenea calomniei la adresa doamnei von Brüningk“. Kinkel, fără să se tulbure, cu fruntea sus, îi încredința pe cei de față de nevinovăția lui, cu toate că Imandt i-ar fi putut da minciuna în vileag. Willich stătea de parc-ar fi fost prins în cuie.

În privința celei de-a doua povești — cea cu plata soldei ⁴⁾ — nu-ți mai pot da nici un fel de relații, deoarece omul care mă informa, Biskamp (dar te rog să nu-i dai numele), s-a mutat în Franța și nu sînt în corespondență cu el. Oricum ar sta lucrurile cu plata, sigur e că :

1) Kinkel și Willich au cheltuit 200 l. st. și n-au prezentat Congresului de la Londra al garanților o justificare cît de cît satisfăcătoare pentru această sumă ;

2) Willich, sub forma unor cheltuieli de corespondență, și-a plătit singur salariu atîta timp cît i-a mers ;

3) Kinkel — o dovadă a cinstei sale în probleme bănești —, de îndată ce a sosit după fuga ⁷⁰⁴ sa la Paris, i-a declarat confidențial unuia dintre conducătorii comitetului revoluționar slavogerman etc. de acolo că ar fi de dorit ca democrații germani care se află la Paris să ofere un supeu în cinstea venirii lui, și apoi el va trimbița acest eveniment în toate ziarele. (*Ulterior a și făcut acest lucru.*) Cînd omul acela a întrebat de unde să se ia bani, Gottfried i-a răspuns că îi poate lua din fondul comitetului revoluționar. La observația că în casă nu numai că nu sînt bani, dar au chiar un deficit, Gottfried a declarat că un membru al comitetului (Bangya), cu care a vorbit, le poate avansa suma necesară ; că doar el, Kinkel, e atît de popular în Germania, încît banii vor curge gîrlă. Mai tîrziu, același Kinkel a luat de la Bangya, în contul comitetului revoluționar, 500 de franci pentru *nevoile lui personale*. *Chitanța de primire mai există*. Nici pînă în momentul de față nu a plătit acești bani.

Eu am văzut chitanța. Dar B[angya] insistă să nu se pomească numele lui, la fel și Häfner, care a fost de față. Oamenii

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 493—494. — *Nota red.*

²⁾ Gottfried Kinkel. — *Nota red.*

³⁾ — și sintem îndreptățiti s-o facem. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 466—467. — *Nota red.*

au dreptate. Politica lui Kinkel urmărește ca, prin minciuni nerușinate, (că omul ăsta minte o dovedește povestea lui cu mine și cu *dr. Wiss*, care a fost nevoit să dea o *dezmințire publică*, deoarece Kinkel declara că nu are nimic comun cu „împrumutul lansat în numele lui”. Vezi „*N[ew]-Yorker Deutsche Zeitung*” și tot acolo declarația lui *Wiss*⁷⁰⁵; poți folosi *acest* fapt) să mă determine să dau cărțile pe față și *by and by*¹⁾ să descopere toate sursele din care-i aflu intrigile. În felul acesta m-ar face inapt de luptă. Ța ne va pas²⁾).

În „*Kölnische Zeitung*” vei putea urmări dezbaterile Curții cu juri în procesul prietenilor noștri, dezbateri care au început pe data de 4 a acestei luni. Jurații sînt al dracului de prost aleși. Toți sînt mari proprietari funciari și mari capitaliști, și anume: *Regierungsrat von Münch-Bellinghausen*, *Häbling von Lanzener*, baronul *von Fürstenberg*, *von Bianca*, *von Tessler*, *von Rath*, *Joest* (cel mai mare fabricant {de zahăr} din Köln), *Herstadt* (unul dintre cei mai mari bancheri din Köln), *D. Leiden* (mare capitalist). În sfîrșit *Leven* (negustor de vinuri) și prof. *Kräusler*.

Ultimele două articole³⁾ ale mele cu privire la alegerile generale au apărut în „*Tribune*” ? Primele două s-au bucurat de multă atenție aici în Anglia. *Jones* le-a reprodus⁴⁾.

Alăturat primești :

1. O scrisoare de la *Imandt*.

2. Copia unui articol apărut în „*Morning Advertiser*” din 6 octombrie, în care nefericiții *Ruge-Ronge* caută să-și dea importanță. Liga⁵⁾ de aici îți cere să scrii neîntîrziat o scrisoare către „*Morning Advertiser*” (semnează *Dr. Smyth* or something like that⁶⁾) în care să-ți bați joc de *lone star*⁷⁾ germană, care nu este nici *lone*, nici *star*, și să liniștești ziarul „*Morning Advertiser*” în privința primejdiei pe care ar prezenta-o pentru America acest balon de săpun care a plesnit demult (să ne trimiți o copie)⁷⁰⁶.

3. O scrisoare a lui *Massol* din Paris pe care te rog să mi-o restitui. *Massol* e unul dintre cei mai inteligenți francezi din

¹⁾ — încetul cu încetul. — *Nota trad.*

²⁾ — Asta n-o să meargă. — *Nota trad.*

³⁾ *K. Marx*. „Corupția în alegeri” și „Rezultatele alegerilor”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 375—381 și 382—387. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁴⁾ *K. Marx*. „Alegerile din Anglia. — Toryi și whigii” și „Cartiștii” (în afară de „*New York Daily Tribune*” au fost publicate și în „*People's Paper*”), (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 359—364 și 365—374. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁵⁾ Circumscripția din Londra a Ligii comunistilor. — *Nota red.*

⁶⁾ — sau ceva în felul acesta. — *Nota trad.*

⁷⁾ — steaua singularică. — *Nota trad.*

vechea generație (între 40 și 50 de ani), care înainte a fost saint-simonist, proudhonist etc. *Omul și cartea* despre care vorbește el sînt Proudhon și cartea lui despre Bonaparte ¹⁾.

Cred că pe Heinzen ar trebui să-l atacați în felul următor : să-l scoateți din sărite arătînd că, din 1847, măgarul ăsta tace sistematic ori de cîte ori este obiectul unui atac principial (așa s-a întîmplat cu atacul pornit de Weydemeyer, apoi cu cel pornit de tine ²⁾), și după ce trec cîteva luni începe din nou să se comporte în maniera lui obișnuită de negustor de bilci, quasi re bene gesta ²⁾.

Al tău

K. M.

Nota bene. Puțina — și surprinzătoarea, avînd în vedere bine-cunoscuta ignoranță a lui Heinzen — erudiție pe care o vedește el în lucrarea despre dezvoltarea istorică a căsătoriei a luat-o, nefericitul, din cartea lui G. Jung. „Geschichte der Frauen“, partea I, Frankfurt pe Main, 1850. Iar Jung și-a luat materialul din : G. Meiners. „Geschichte des weiblichen Geschlechts“, 4 vol., Hanovra, 1788—1800, și din :

J. A. de Ségur. „Les femmes etc.“, 3 vol., Paris, 1803, asezonate cu un sos tînăr-hegelian-german.

Meiners și Ségur au folosit :

Alexander (W.). „History of women etc.“, 2 vol., Londra, 1782, ed. a 3-a.

Thomas (de l'Ac. franț.). „Essai sur le caractère etc. des femmes etc.“, Paris, 1773.

În sfîrșit, despre opiniile școlii hegeliene în această problemă (bătrînul măscărici Ruge, care se pare că a căzut cu totul în mintea copiilor, e prea prost ca să le poată prezenta) vezi :

Unger (J.). „Die Ehe in ihrer welthistorischen Entwicklung“, Viena, 1850.

Cu ajutorul acestei „bibliografii“ poți să-i tai ghinionistului Heinzen cheful de a prezenta fraze furate de la socialiști drept o nouă descoperire, iar cititorilor germano-americani le indici sursele unde găsesc material dacă îi interesează această problemă.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ P. J. Proudhon. „La révolution sociale démontrée par le coup d'état du 2 décembre“, Paris 1852. — Nota red.

²⁾ — ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic. — Nota trad.

34
Marx către A. von Brüningk
la Londra
(Ciornă)

[Londra] 18 octombrie 1852
28, Dean Street, Soho

D-lui baron A. von Brüningk,

Cu poşta de astăzi am primit „Baltimore Wecker” din 27 septembrie 1852, în care a apărut declaraţia dv. Cum eu, unul dintre corespondenţii lui A. Cluss din Washington, sînt direct implicat în această problemă, vă rog să fixaţi locul unde ne-am putea întîlni joi sau vineri (săptămîna aceasta). Voi aduce un martor şi pe dv. vă rog să faceţi acelaşi lucru, dar vă spun dinainte că acest martor nu poate fi nici *Ruge*, nici *Ronge*, nici *Kinkel*, nici *Willich*, deoarece aceşti domni sînt implicaţi în problema respectivă; nici d-l *Schimmelpfennig* nu poate fi martor. D-l acesta a declarat deschis la Paris că socoate de datoria lui „să recurgă la orice *calomnie* pentru a mă distruge”. Deşi nu cred în capacitatea lui de a mă distruge, consider că după o asemenea declaraţie nu e posibil să mă întîlnesc cu el.

Cînd ne vom vedea, vă voi explica ce legătură am eu cu articolul ⁷⁰⁸ apărut în „Baltimore” şi, dacă explicaţia mea nu vă va satisface, sînt gata să vă dau satisfacţie pe calea obişnuită între gentlemeni.

Al dv.

Dr. Karl Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx şi F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipăreşte după manuscris
Tradus din limba germană

35
Marx către Karl Eduard Vehse
la Dresden
(Ciornă)

[Londra, sfirşitul lui noiembrie 1852]

D-lui Vehse

Stimate domn,

Aţi găsit, desigur, curios că v-am scris dv., un necunoscut, ca unui vechi prieten ⁷⁰⁹. Vinovaţi sînt Weerth şi Reinhardt. Îmi dau

seama, de altfel, că m-am înșelat amarnic. Întrucît îl cunoașteți pe Campe, acest bătrîn cămătar și parjure ¹⁾, care trăiește cu slujnica sa, ar fi trebuit să știți că individul ăsta este unul dintre dușmanii mei de moarte și, prin urmare, n-ar fi trebuit să-i oferiți broșura mea ²⁾ și să-i dați astfel prilejul mult dorit să spună, pe cale ocultă, lucruri jignitoare la adresa mea, fără să riște nimic. Personal nu-l cunosc pe individul ăsta, deși sint foarte bine informat asupra lui. Lupta mea à mort ³⁾ împotriva pseudoliberalilor constituie un motiv suficient pentru a deveni obiectul intrigilor lui, la care, il en peut être sur ⁴⁾, îi voi răspunde la momentul oportun.

În al doilea rînd, n-aveați nicidecum dreptul ca la o întrebare a mea să-i răspundeți d-lui B[angya]. După cîte știu, eu v-am introdus la d-l B[angya], dar în nici un caz nu vi l-am prezentat ca pe un confident al meu în chestiuni personale. E ciudat că mă informați despre insolența lui Campe printr-o terță persoană, despre care, după cum ne asigură Weerth și după cum îi voi comunica lui Bangya, d-l Campe a spus că e *spion*.

Dacă această scrisoare nu vă e pe plac, veniți la Londra, știți unde stau, și puteți fi sigur că sint oricînd dispus să vă dau satisfacție pe calea obișnuită.

Dr. K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

36

Marx către János Bangya

la Londra

(Ciornă)

3 decembrie 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Bangya !

Am primit astăzi o scrisoare de la Engels, care îmi comunică niște lucruri extrem de ciudate ⁵⁾.

¹⁾ — sperjur. — *Nota trad.*

²⁾ Probabil K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ — aici : pe viață și pe moarte. — *Nota trad.*

⁴⁾ — poate fi sigur de asta. — *Nota trad.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 173—174. — *Nota red.*

Engels nu a scris la adresa indicată de dv. fiindcă, remarcă el, un răspuns la o scrisoare trimisă nu la adresa directă, ci pe adresa unei alte persoane, la post-restant, nu ar constitui nici o dovadă.

În schimb, Engels a însărcinat câțiva prieteni de afaceri din Berlin să culeagă informații. După cercetări minuțioase i s-a răspuns că :

- 1) nu există nici o firmă „Collmann” ;
- 2) nu există nici un individ cu numele Collmann la adresa indicată — Neue Königsstrasse 58 sau 59, și
- 3) în general nu a putut fi găsit nici un Collmann în Berlin.

Engels îmi atrage, în continuare, atenția că cele două scrisori semnate Eisermann și scrisoarea semnată Collmann sînt scrise de aceeași mînă, că toate trei au aceeași particularitate ciudată — sînt niște simple bilețele și nu poartă ștampila poștei, că în primele două scrisori ca *editor* figurează nemijlocit Eisermann, iar în ultima Collmann etc. și că, sub pretexte care se contrazic unele pe altele, chestiunea este tergiversată de 7 luni. Acum, după ce Collmann s-a dovedit a fi o mistificare la fel ca mai înainte inexistentul editor Eisermann al lui „Constit[utionelle] Zeit[ung]”, vă întreb cum se explică în mod rațional toate aceste contradicții, toate aceste lucruri neverosimile, misterioase într-o chestiune atît de simplă cum este editarea unei broșuri ¹⁾ ?

Faptele nu pot fi escamotate prin „încredere”, oamenii care se respectă nu trebuie să se încreadă orbește unul în celălalt.

Vă mărturisesc că pe măsură ce examinez sub toate aspectele această poveste, mă văd nevoit, oricîtă bunăvoință aş avea, s-o consider afurisit de neclară și, dacă n-ar fi prietenia pe care v-o port, aş accepta fără nici o ezitare concluzia trasă de Engels în scrisoarea lui : „Après tout il paraît pourtant qu'on a voulu nous jouer” ²⁾.

Al dv.

K. Marx

P. S. În încheiere, Engels îmi mai atrage atenția că, chiar dacă manuscrisul în cauză ar reapare pentru cîteva zile la Londra, asta

¹⁾ K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 247—353. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — „După toate s-ar părea, totuși, că au vrut să ne tragă pe sfoară”. — Nota trad.

n-ar constitui absolut nici o dovadă și n-ar schimba cu nimic lucrurile. Ce ar putea dovedi aceasta în afară de existența și identitatea manuscrisului, pe care nimeni nu o contestă ?

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

37

Marx către Adolf Cluss ⁷¹⁰
la Washington

[Londra] 7 decembrie 1852

...Veți primi alăturat : 1. Un manuscris al meu : „*Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia*”. Acest manuscris a fost trimis ieri în Elveția pentru a fi publicat acolo, urmînd ca apoi să fie trimis în Germania ca étrennes ¹⁾ pentru domnii prusieni. Publică-l în America dacă crezi că pe piața americană se pot scoate măcar *cheltuielile de producție*. Dacă se realizează mai mult, *tant mieux* ²⁾. În cazul cînd o publici trebuie s-o anunți dinainte în presă pentru a trezi curiozitatea cititorilor. În America, în eventualitatea publicării ei, broșura trebuie să apară, ca și în Elveția, *anonym*. Voi veți ști să apreciați umorul acestei broșuri dacă veți ține seama că autorul, fiindcă nu are pantaloni și ghete, este condamnat la un fel de arest la domiciliu, iar *familia lui* a fost și este în fiecare clipă amenințată de o *mizerie realmente cumplită*. Din cauza procesului, situația mea s-a înrăutățit și mai mult, căci de cinci săptămîni, în loc să muncesc pentru o bucată de pîine, a trebuit să lucrez pentru partid, luînd atitudine împotriva mașinațiilor guvernului. În plus, procesul i-a făcut pe editorii germani, cu care speram să închei un contract de editare a lucrării mele „*Economia politică*”, să mă părăsească definitiv. În sfîrșit, în urma arestării lui Bermbach nu mai am nici perspectiva de a valorifica exemplarele din „*Brumaires*” ³⁾ trimise de tine,

¹⁾ — dar de Anul nou. — *Nota trad.*

²⁾ — cu atît mai bine. — *Nota trad.*

³⁾ *K. Marx*. „*Optprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte*”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

căci prin el încă din mai îmi fuseseră comandate 300 de exemplare. Așadar, lucrurile stau prost.

Aici la Londra am spus la toată lumea că broșura va fi publicată în America de Nord, pentru a putea realiza, fără ca prusienii să se aștepte la acest lucru, diversiunea din Elveția. Ei simt că se pune ceva la cale, și acum vameșii și polițiștii din Hamburg, Bremen și Lübeck vor fi foarte vigilenți.

2. Îți trimit un apel la ajutorarea bănească a deținuților de la Köln și a familiilor lor.⁷¹¹ Publicați-l în diferite ziare. Poate ar fi bine dacă ați înființa și acolo comitete. Aici e vorba de o demonstrație de partid. După cum vezi, Ernest Jones se comportă întocmai ca un membru de partid. În introducere, sub semnătura voastră, ați putea, eventual, să subliniați în mod special că aici nu e vorba de o cerșeală în numele revoluției, de felul celei la care se pretează Kinkel etc., ci de o sarcină de partid *bine definită*, a cărei îndeplinire este o datorie de onoare pentru partidul muncitorilor.

În diverse ziare londoneze a apărut o declarație mai amplă (semnată de mine, Lupus, Freiligrath și Engels)¹⁾ cu privire la atitudinea mișcăvă a guvernului în procesul de la Köln. Ceea ce-i doare cel mai mult pe cei de la ambasada prusiană este mai ales faptul că cele mai *distinse* și mai *respectabile* săptămânale londoneze — „Spectator” și „Examiner” — au publicat această denunțare fățișă a guvernului prusian.

„Morn[ing] Advertiser” nu a publicat scrisoarea²⁾ ta; să fi simțit oare ceva?

Nota din „Ab[end]z[eitig]ung” pe care mi-ați trimis-o astăzi și în care sînt învinuit că aș avea legături cu poliția etc. etc. este o infamie a d-lui M. Gross; el a putut-o face la imboldul oricăruia dintre adepții lui Willich din New York. Ce rol a jucat „cinstitul” Willich în procesul de la Köln, îți vei putea da seama din manuscrisul meu. Dar mai există multe despre care n-am pomenit — în parte pentru a nu strica planul literar al întregii lucrări, în parte pentru a-i servi tipului ăsta o nouă porție în cazul cînd — ceea ce nu prea sper — se va încumeta să-mi răspundă.

Scrisorile lui Fickler m-au amuzat. Blind, care locuiește acum aici împreună cu soția, mi-a povestit că, în timpul expoziției industriale⁷¹², Fickler, onestul Fickler, a închiriat o casă mare și a mobilat-o luxos pentru a o subînchiria. Speculația nu i-a reușit.

¹⁾ K. Marx și F. Engels. „Declarație făcută redacțiilor ziarelor engleze”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 403—404. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ Vezi volumul de față, p. 496. — Nota red.

Fickler a șters-o în America, și nu numai fără știrea creditorilor săi. A șters-o fără să pomenească nici fiicei lui vreun cuvânt despre planurile pe care le urzea și fără să-i lase măcar un groș. Bineînțeles că au dat-o afară din casă. Ce s-a întâmplat cu ea după aceea, nu se știe. Onestul Fickler !

În privința lui Proudhon aveți amindoi dreptate ⁷¹⁸. Massol și-a făcut iluzii, deoarece, cu obișnuita lui șarlatanie profesională, Proudhon și-a însușit unele idei de-ale mele, pe care le-a prezentat drept „cele mai noi descoperiri” *ale sale*; de exemplu, ideea că *nu există știință absolută*, că totul trebuie explicat prin condițiile materiale etc. etc. În cartea sa despre Ludovic Bonaparte ¹⁾, el recunoaște deschis ceea ce din lucrarea sa „Philosophie de la misère” eu a trebuit abia să deduc, și anume că idealul său este mic-burghezul ²⁾. Franța, spune el, este formată din 3 clase: 1) burghezia, 2) clasa de mijloc (mica burghezie), 3) proletariatul. Scopul istoriei, în special al revoluției, este de a dizolva clasele 1 și 3, extremele, în clasa a 2-a, clasa de mijloc, și acest lucru se realizează prin operațiile de credit preconizate de Proudhon, al căror rezultat final este desființarea dobânzii sub diferitele ei forme.

Gen[eralul] Vetter intenționează să-l caute pe Weydemeyer la New York și pe tine la Washington.

Ad vocem ³⁾ *Kossuth*. Cînd, din materialele pe care mi le-ați trimis, am aflat despre primul scandal izbucnit în ziarele germano-americane în legătura cu „corespondența particulară” publicată de mine în „Tribune” ⁴⁾, am trimis la „Tribune” o declarație ⁵⁾ pe care am semnat-o „Corespondentul vostru particular” și care conținea pe scurt următoarele: (urmează textul cunoscut ⁶⁾). — Mai departe. Cînd am primit de la tine tăietura din ziar în care un secretar al lui Kossuth mă face calomniator josnic și, în același timp, se ridică în sprijinul lui Pierre ⁷⁾ etc., i-am adus la cu-

¹⁾ P. J. Proudhon. „La révolution sociale démontrée par le coup d'état du 2 décembre”, Paris 1852. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Mizeria filozofiei. Răspuns la «Filozofia mizeriei» a d-lui Proudhon”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 65—179. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — În privința lui. — *Nota trad.*

⁴⁾ K. Marx. „Activitatea lui Mazzini și Kossuth. — Alianța cu Ludovic-Napoleon. — Palmerston”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 388—390. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁵⁾ K. Marx. „Kossuth, Mazzini și Ludovic-Napoleon” (în manuscrisul lui Cluss această declarație e omisă). (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 416—417. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁶⁾ Observația lui Cluss. — *Nota red.*

⁷⁾ Pierre Bonaparte. — *Nota red.*

noștință d-lui Kossuth conținutul primei mele declarații apărute în „Tribune” și i-am cerut acestui domn să-mi dea o explicație limpede, Kossuth mi-a transmis următoarele : 1) își dă cuvîntul de onoare că nu are nici un secretar ; poate Benningsen, care locuiește în America și care mai înainte a lucrat în biroul său, și-a însușit acest titlu ; 2) despre așa-numita declarație a aflat abia de la mine (în calitate de corpus delicti i-am trimis biletul din scrisoarea ta) ; 3) îmi mulțumește pentru „avertizare” și încă o dată mă roagă să ne întîlnim pe teren neutru. — Referitor la punctele 1 și 2 voi scrie din nou la „Tribune”¹⁾ vinerea viitoare. Ține-mă la curent cu această poveste.

Ad vocem Kinkel. Kinkel ținea deci la Bradford și Manchester prelegeri despre poezia modernă etc., în care, ca un parazit estetoliberalo-popesc, făcea curte evreilor germani. Niște persoane care au asistat la aceste prelegeri mi-au relatat următoarele despre marile sale merite în domeniul esteticii : la Bradford a anunțat o prelegere despre *Faust de Goethe*. Intrarea 3 șilingi de persoană. Sala era plină. Oamenii se așteptau la foarte mult. Ce a făcut Gottfried ? L-a citit pe Faust de la cap la coadă și asta a numit el o prelegere despre Faust. Bineînțeles, Gottfried a fost atât de deștept să rezerve această înșelătorie pentru ultima lui prelegere. La Manchester Gottfried a declarat că „Goethe nu este poet, deoarece la «erbötig»²⁾ el dă ca rimă «Venedig»³⁾ ; iar cel mai mare poet german este *Immermann*”. Mai departe : „Țin să spun că dintre poezii germani moderni, de cea mai mare favoare din partea publicului se bucură trei : Herwegh, Freiligrath și — trebuie s-o spun — *Gottfried Kinkel*”.

Dar blîndul Gottfried a ținut și prelegeri despre politică, de exemplu despre partidele din America de Nord. Astfel, la Manchester și la Bradford a declarat : „V-am anunțat că vă voi vorbi despre partidele americane, bunăoară, despre democrați, whigi, free soilers etc. Dar, în realitate, în America, există tot atât de puține partide ca și în Europa. Acolo nu există decît un partid mare — *partidul liberalilor* ; și aceasta ar fi situația și în Germania dacă partidului învins i s-ar îngădui să-și reia vechea lui poziție”. În încheiere, Gottfried a vorbit despre *mormoni*, despre care știa, printre altele, următoarele : „Cine vrea să scape de toate grijile pămîntești să se ducă la mormoni” etc. După aceste declarații, la Bradford oamenii au crezut chiar că e un agent al mormonilor. În orice

¹⁾ K. Marx. „Răspuns «secretarului» lui Kossuth”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 510. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — dispoziție. — Nota trad.

³⁾ — Veneția. — Nota trad.

caz, Gottfried Kinkel a părăsit aceste două orașe industriale cu convingerea fermă că *nu mai trebuie să pună niciodată piciorul acolo*.

În timpul dezbaterii procesului de la Köln în fața Curții cu juri, Becker s-a compromis pe sine și a compromis și partidul. Se convenise dinainte cu el să nu se recunoască membru al Ligii ¹⁾, pentru a nu-și pierde clientela din rîndurile burgheziei democratice. Dar dintr-o dată și-a pierdut capul — cunoștințele lui teoretice sînt destul de reduse, dar ambiție meschină are cu ghiotura. Pe socoteala comuniștilor vrea să facă pe marele bărbat al democrației. El nu se mulțumește numai să iasă basma curată, vrea să exploateze în interes personal laurii procesului. Se comportă nu numai fără rușine, dar și ordinar.

În sfîrșit, cîteva cuvinte despre Franța: Bonaparte, care a trăit întotdeauna pe credit, își închipuie că mijlocul cel mai bun pentru a asigura instaurarea secolului de aur în Franța este de a crea pretutindeni instituții de credit și a le face cît mai accesibile tuturor claselor. Acțiunile lui au două părți bune: ele pregătesc o criză financiară cumplită și arată că manevrele lui Proudhon în materie de credit, atunci cînd din domeniul visurilor teoretice sînt transpuse în sfera aplicării practice, duc la niște agiotage-înșelătorii cum n-au mai fost din timpul lui Law.

Orleaniștii — pe unul din agenții lor îl cunosc foarte bine — desfășoară o activitate febrilă. Thiers se află în momentul de față aici. Au mulți adepți în armată și printre cei din imediata apropiere a lui Bonaparte. Vor să-l ucidă (în ianuarie) în patul lui. *Nous verrons* ²⁾. În orice caz, eu voi fi informat cu două săptămîni înainte de atentatul lor și, prin asociația secretă „frères et amis” ³⁾, din care fac parte, voi avertiza partidul revoluționar-proletar din Paris. Dacă orleaniștii scot cu mîna lor castanele din foc, în nici un caz nu ei le vor mînca.

În cazul cînd Heinzen și ceilalți folosesc comportarea lui Becker la Köln pentru a-și face reclamă și compromițîndu-mă, prin aceasta, pe toți, să publici o declarație, semnată de tine, în care să arăți că Becker a fost membru al Ligii comuniștilor, că, puțin timp înainte de arestare, m-a rugat să scriu o lucrare *împotriva* democrațiilor, iar în privința atacurilor lui Heinzen și Ruge mi-a scris că acești lamentabili aliați ai lui Müller-Tellingering nici nu merită un răspuns. Bineînțeles că te vei folosi de această armă numai *dacă va fi absolut necesar*. Atunci ai putea spune deschis

¹⁾ Ligii comuniștilor. — *Nota red.*

²⁾ — Vom vedea. — *Nota trad.*

³⁾ — „fraților și prietenilor”. — *Nota trad.*

că Becker a acționat potrivit unei înțelegeri prealabile, dar și-a depășit rolul, nu a jucat *destul de abil*, și numai acest lucru i se poate reproșa.

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV,
ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscrisul
scrisorii lui Cluss
către Weydemeyer
din 6 și 7 ianuarie 1852
Tradus din limba germană

38

Marx către Adolf Cluss ⁷¹⁴ la Washington

[Londra] 14 decembrie 1852

...Astăzi îți trimit doar câteva rînduri. Mi-a scris Brüningk. I-am răspuns tot în scris că *zvonul respectiv a fost lansat* de Kinkel și Willich și că la ei m-am referit în scrisoarea adresată ție, fără să le menționez numele ⁷¹⁵.

Dacă Kinkel va tăgădui oficial acest lucru în ziarele americane, voi publica întreaga corespondență, precum și procesele-verbale referitoare la relațiile dintre mine, el și J. Huzel ¹⁾, pentru a dovedi dragostea lui de adevăr și curajul cu care respinge acuzațiile ce i se aduc.

Dacă Brüningk îți va cere să-ți retragi cuvintele sau te va ataca în public pentru că „ai denaturat în mod intenționat cele comunicate de mine”, tu trebuie să susții următoarele puncte : 1) Aveai toate motivele să tragi concluzia că d-na von Brüningk este agentă din moment ce *chiar* prietenii ei o învinuiau de acest lucru, ba, mai mult, că este agenta cunoscutei agente ruse, prințesa von Lieven. 2) N-ai considerat necesar să procedezi cu menajamente, întrucît Schimmelpennig — prieten intim al d-nei von Brüningk — a proclamat ca un principiu al său că Marx și adepții lui trebuie să fie *calomniați*. 3) Poate ai fi dat tu însuși o declarație dacă B[rüningk] s-ar fi adresat direct ziarului „Wecker” și apoi ție, și nu i-ar fi amestecat în chestiunea aceasta pe jalnicii Ruge-Ronge. *Ça suffira* ²⁾.

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 86. — *Nota red.*

²⁾ — Aceasta va fi suficient. — *Nota trad.*

Ad vocem E. Jones. Jones este acum foarte rising¹⁾. Ziarul lui Harney, „Star of Freedom”, care-i face concurență, este o stea²⁾ ce de trei săptămîni a început să apună.

Ad vocem Kinkel-Willich. Nerușinarea vădită de acești doi indivizi în declarația lor împotriva lui Reichenbach nu cunoaște margini.

1) R[eichenbach] s-a purtat prea îngăduitor cu acești tipi, ascunzînd adevărata cauză care l-a determinat să facă acest pas⁷¹⁶. Adevărul e că în America mai circulă obligații semnate de Reichenb[ach]. Prin intermediul agenților lor, Kinkel și Will[ich] le-au scontat, schimbîndu-le în America în bani sunători, și au cerut ca beneficiul să le fie trimis lor direct, deși ca membri ai comitetului financiar ei fuseseră de mult dezavuați de către garanții londonezi. Și la Londra au vîndut obligații din acestea. Pentru sumele obținute în acest fel nu au dat niciodată socoteală. Asta a fost o pură escrocherie, și pentru a nu fi făcut răspunzător, Reich[enbach] a considerat necesar să dea declarația respectivă.

2) Ziarele germane au elogiat hotărîrea de a se trimite banii înapoi în America, și cel lăudat a fost mai ales Kinkel. Ticălosul a acceptat aceste laude ale burgheziei fără să spună un cuvînt, așa cum nici la Bradford și la Manchester n-a recunoscut că a fost împotriva acestei hotărîri. Vrea să apară ca un om respectabil în ochii burghezului din Germania, pentru a putea face rost de bani. În fața filistinilor revoluționari din America joacă rolul unui om care crede în revoluție pentru a smulge banii, obținuți de la ei prin viclenie, din ghearele cerberului Reich[enbach].

3) Willich se bizuie pe marea distanță care există între America și Londra. Aici întreaga emigrație îl consideră pe acest individ un spion democrat și un ticălos demascat. El crede că în America va putea continua să joace rolul de casier al revoluției. — Hirsch a declarat în fața unei asociații muncitorești de pe Blamich Street³⁾ că Willich este complicele său. El — spune vicleanul Hirsch (!!!) — este spion în slujba democrației, iar Willich chiar în slujba poliției. Societatea lui Willich a aflat acest lucru. Au urmat interpelări etc.⁷¹⁷ (poate știi deja aceste lucruri din „Dezvăluirile”⁴⁾ mele). Nu mai avea altceva de făcut decît să se mute, împreună cu un mic nucleu al societății sale, într-un alt local, inaccesibil

¹⁾ — în ascensiune. — *Nota trad.*

²⁾ Joc de cuvinte: „Star of Freedom” — „Steaua libertății”. — *Nota trad.*

³⁾ În original deasupra acestui cuvînt este un semn de întrebare. — *Nota red.*

⁴⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

vizitatorilor, iar propriul său domiciliu să și-l instaleze într-un colț îndepărtat al Londrei. Și în America trebuie să li se smulgă acum masca acestor doi ticăloși. Aici s-a terminat cu ei.

Ad vocem Goegg. Goegg, care de câteva luni răspindește pretutindeni zvonul că a fost la Congresul de la Wheeling, în realitate, în timpul acela se afla la Strassbourg, unde a adunat resturile averii lui, 300 de lire sterline. Acum, înființează aici împreună cu Ronge grădinițe de copii și alte asemenea instituții de educație „catolice germane” 718.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscrisul
scrisorii lui Cluss către
Weydemeyer din 7 ianuarie 1853

Tradus din limba germană

39

Marx către Gustav Zerffi la Paris

28 decembrie 1852
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă prietene !

Vă mulțumesc din inimă pentru scrisoarea dv.

Două împrejurări au contribuit pentru a mă face să mă las prostit de B[angya] atîta timp. În primul rînd, cunoștința lui cu Szem[ere], al cărui manuscris despre Görgey, Kossuth etc.¹⁾ m-a convins numaidecît că el e l'esprit fort²⁾ al Ungariei, apoi prietenia dv. față de B[angya], deoarece în timpul scurt de cînd ne cunoaștem mi-ați insuflat o încredere fără rezerve. În al doilea rînd : contradicțiile, minciunile etc. lui B[angya] mi le-am explicat, atîta timp oît a fost posibil, prin mania, vădită de el cu orice prilej, de a-și învălui toate acțiunile în mister și de a se juca de-a v-ați ascunselea nu numai cu alții, dar și cu el însuși.

¹⁾ B. Szemere. „Graf Ludwig Batthyány, Arthur Görgey, Ludwig Kossuth”. — Nota red.

²⁾ — capul luminat. — Nota trad.

Și acum sînt înclinat să cred că el nu e chiar un spion, ci, așa cum pe bună dreptate spuneiți dv. a pornit-o pe o cale dubioasă, asumîndu-și rolul de „colporteur de zvonuri” între diversele partide și de proxenet politic.

Dar mai întii să vorbim de ceea ce vă interesează pe dv. în mod deosebit.

Szirmay este, fără îndoială, agentul lui Kossuth. După cite am înțeles din unele declarații imprudente, el are misiunea de a intra în legătură cu B[onaparte] prin d-l von M[aupa]s. Nu de mult, Kossuth a încercat, prin intermediul lui B[angya] și al corespondentului lui din Paris, M[alingre], să obțină un împrumut de 1 1/2 milioane de la orleaniști, dar a fost refuzat.

Acum să revenim la B[angya].

Am văzut cu ochii mei un *document* întocmit de Kossuth și contrasemnat de Szirmay, prin care K[ossuth] îl numea pe Bangya, ca să spunem așa, prefect de poliție în partibus ¹⁾ — un fel de șef al contrapoliției în lupta împotriva guvernului. Pe de o parte, acest document m-a liniștit în privința unor legături și cunoștințe ale lui B[angya] care altfel ar fi fost suspecte; socoteam că aceste legături intră în obligațiile lui și, folosite cu abilitate, puteau fi de folos partidului nostru. Chiar eu am aflat de la el unele amănunte importante în legătură cu guvernul prusian. Pe de altă parte, i-am pus direct întrebarea: Cum se împacă relațiile dv. cu K[ossuth] cu relațiile dv. cu Sz[emere]? Fără nici o ezitare mi-a răspuns că acționează numai în interesul lui Sz[emere] și că acesta l-a autorizat să întrețină legături cu K[ossuth]. De aceea, n-am mai revenit la această problemă.

De multe ori B[angya] m-a rugat, în numele lui K[ossuth], să-l vizitez pe acesta din urmă. I-am răspuns că locuiesc în cutare și cutare loc. Dacă d-l K[ossuth] vrea să-mi vorbească, n-are decît să se deranjeze el să vină la mine. K[ossuth] mi-a propus atunci să ne întîlnim pe un teren neutru. Am lăsat această problemă în suspensie. Între timp însă, a apărut în „Tribune” (New York) anonim o corespondență trimisă de mine în care îi atacam pe Kossuth, Mazzini etc. și vorbeam, mai ales, despre întrigile puse la cale de Kiss și de alții la Paris ²⁾. Mare vilvă în presa americană! Kossuth are legături cu tiranul! Imposibil! Fiind întrebat de Szirmay, B[angya] i-a spus că eu sînt autorul; mai tîrziu i-am confirmat personal d-lui Szirmay că eu sînt într-adevăr autorul și că

¹⁾ — aici: în emigrație, peste graniță. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Activitatea lui Mazzini și Kossuth. — Alianța cu Ludovic-Napoleon. — Palmerston”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 388—390. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

socot că am toată libertatea să scriu despre d-l K[ossuth] sau împotriva lui tot ce-mi place. La scurt timp după aceasta am primit ziare din America în care K[ossuth], prin gura unui pretins „secretar particular” al d-lui guvernator, mă făcea „calomniator”. Atunci, prin B[angya], i-am cerut d-lui K[ossuth] să spună dacă el a dat această dezmințire. În acest caz, dacă pînă acum l-am bătut numai cu bicele, acum îl voi bate cu harapnicele ¹⁾. K[ossuth] mi-a răspuns prin Szirmay : 1) că nu cunoaște această declarație, 2) că nu are nici un secretar particular, și mi-a repetat propunerea de a mă întîlni cu el pe un teren neutru, dar la aceasta nu i-am răspuns. La rîndul meu, am publicat în „Tribune” explicația ²⁾ pe care mi-a dat-o Kossuth, și cu aceasta chestiunea, deocamdată, s-a încheiat, dar continuă să preocupe întreaga presă, insipidă și lipsită de bingust, germano-americană. Valul de indignare pe care corespondența publicată l-a stîrnit împotriva mea arată însă că, de îndată ce se va constata alianța lui K[ossuth] cu B[onaparte], el va fi pierdut.

Părerea mea este că noi doi trebuie să păstrăm *cea mai mare discreție*, deoarece, dacă B[angya] va ști că a fost dibuit, ar putea să vă facă, eventual, mult rău și dv. și lui Szemere, mai ales în legătură cu șederea dv. la Paris. În afară de aceasta, orice demascare publică a lui B[angya] înainte de tipărirea manuscrisului ³⁾ m-ar face, în cel mai bun caz, ridicol. În sfîrșit, cred că e important să-l urmărim pe B[angya] de aproape, pînă cînd împrejurările ne vor permite să-l demascăm în public. Deosebit de important va fi să-l urmărim în timpul șederii sale la Paris. El e de o indiscreție uimitoare și, fie și numai pentru a vă păstra încrederea, vă va comunica, atît dv. cît și lui Szemere, fiecare pas pe care îl fac diferitele partide în a căror slujbă se află.

De aceea, față de el voi fi reținut și rece — după cele întimplate nici nu se poate aștepta la o altă atitudine din parte-mi —, dar nu-l voi lăsa să întrevadă nici bănuielile pe care le am în legătură cu el și nici nu-i voi vorbi despre corespondența mea „secretă” cu dv.

¹⁾ Biblia. Cartea întii a regilor, cap. 12, versetul 11 (parafrizat). — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Răspuns «secretarului» lui Kossuth”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 510. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ K. Marx și F. Engels. „Marii bărbați ai emigrației”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

B[angya] însuși scrie în bilețelul anexat la scrisoarea anonimului său următoarele: „Cred că acum aveți tot dreptul să vă publicați lucrarea oriunde în altă parte”. Cred că prin acest sfat, care de altfel nu este decît ecoul unei amenințări pe care i-am făcut-o, vrea să-și acopere retragerea.

Totodată sînt întru totul de acord cu dv. și cu Sz[emere] că trebuie neapărat să fac acest lucru. Greutatea constă numai în modalitatea de realizare. În momentul de față a apărut într-o editură elvețiană broșura mea: „*Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia*”⁷¹⁹. (Voi căuta să vă trimit cît mai curînd posibil două exemplare, dv. și lui Szemere.) Aceeași editură pregătește o ediție a lucrării mele „*Optsprezece brumar*” pentru Germania⁷²⁰. Dar nu pot spera ca editura respectivă să publice și o a treia lucrare a mea. Iar în Germania nimeni nu va risca acum să editeze ceva scris de mine. Așadar, nu rămîne decît să public lucrarea pe *cheltuiala mea*, ceea ce în situația actuală mi-e cu neputință. Și totuși, acest lucru e *necesar*. Am să mă gîndesc ce se poate face.

Din „*Dezvăluiri*” o să vedeți că Greif este un nemernic fără pereche. În decembrie 1851 a fost la Paris în *legătură cu complotul germano-francez* și cu scopul de a obține o dovadă a *pretinsei legături* dintre prietenii mei din Köln și nătărăii din Paris⁷²¹.

De altfel e sigur că, în timp ce Greif se afla aici, la Londra, B[angya] primea cu regularitate, pe ziua de 3 sau 4 a fiecărei luni, *bani din Berlin*. Cunoașteți sursele din care stoarce el acești bani?

Principalul în povestea asta e să ne ținem de zicala: „à corsaire corsaire et demi”¹⁾. Dacă B[angya] are de gînd să devină „periculos”, trebuie să i se aducă aminte că-l avem la mîină, întrucît cunoaștem legăturile lui cu M[alingre] și cu orleaniștii.

Să-mi scrieți cît mai curînd și să-i transmiteți lui Szemere că în mine are un admirator sincer.

Al dv.

Ch. Williams²⁾

Publicat pentru prima oară
în: K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — zicală franceză: „față de un pirat, un pirat și jumătate”; aici: „cu un bandit trebuie să te porți banditește”. — *Nota trad.*

²⁾ Numele conspirativ al lui Marx. — *Nota red.*

1853

40

Marx către Adolf Cluss ⁷²²
la Washington

[Londra] 21 ianuarie 1853

...Ieri am citit o scrisoare a lui Heinzen către Bamberger. Se plînge că n-are bani și scrie că a fost nevoit să plece de la „Janus”. Cît despre Dr. Kellner, un timp a fost corespondent al lui „N[eue] Rh[einische] Z[eitung]”. Încearcă d'une manière ou d'une autre ¹⁾ să intri în legătură cu el. Ca un prim pas ar trebui, poate, să-i trimiți, după ce Weyd[emeyer] va sonda terenul, un articol „bun”... Cum lamentabilul Willich, care aici nu mai avea ce căuta, a plecat săptămîna trecută spre America, în calitate de agent al lui Kinkel, e foarte important ca *cel puțin* acele puncte din broșură ²⁾ care se referă la el să apară în presă. Cel mai bine ar fi dacă ai putea face ca broșura să apară în reviste; sub formă de broșură a apărut acum în Elveția, prin urmare nu mai e nici pe departe atît de important să apară astfel. Oare nu s-ar putea să-l folosim în chestiunea respectivă și pe *Börnstein*, care vrea să ne prindă „cu o momeală grasă”? După cîte îi cunosc, pe el și pe companionul său Bernays, descrierea trucurilor poliției le va face mare plăcere. Consider că e *politic* să stringem legăturile cu acești oameni. Te asigur că, dacă Bernays va găsi o posibilitate — și trebuie să i-o oferim — să intre din nou în legătură cu noi, voi putea face ce vreau cu tipii ăștia doi. N-ai auzit nimic de *Schramm* sau de *Tellering* ?...

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscrisul
scrisorii lui Cluss către
Weydemeyer din 17 februarie 1853

Tradus din limba germană

¹⁾ — într-un fel sau altul. — *Nota trad.*

²⁾ *K. Marx*. „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

41

Marx către Adolf Cluss
la Washington25 martie 1853 ¹⁾

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Cluss !

Nu ești wholly ²⁾ îndreptățit să te plîngi că sîntem leneși la scris (cel puțin în ceea ce mă privește). De obicei am scris — în afară de cazurile cînd am fost bolnav — o dată pe săptămîină. Tu ai schimbat prima oară această nînduială și, deseori, în loc de scrisori, ai trimis numai ziare. Scrisorile la care nu ți-am răspuns sînt all in all ³⁾ trei. Din acestea trei, două au sosit în aceeași zi — una a fost trimisă ca anexă la mandatul de bani pentru Freiligrath, iar cealaltă mie direct. Prin urmare, numai două scrisori au rămas fără răspuns ⁷²³. Dar dacă vei scrie din nou în *fiecare* săptămîină — indiferent dacă scrii mult sau puțin —, îmi voi relua și eu acest obicei. Sau, mai mult, voi începe eu primul să-ți scriu regulat, dar aștept și din partea ta acest lucru.

Schabelitz mi-a scris o scrisoare amănunțită. El a publicat broșura „Dezvăluiuri“ ⁴⁾ acum două luni și de cinci săptămîni broșura stă dincolo de graniță, în satul Weil din Baden. Boul ăsta, în loc să se îngrijească să aibă acolo un om de încredere, a lăsat totul pe seama unui contrabandist, care, după ce, încetul cu încetul, a stors de la el o sumă frumoasă de bani, în cele din urmă s-a predat singur guvernului badenez. Restul l-ai aflat, probabil, din ultimul număr din „Tribune“ ⁵⁾. Dar ceea ce te poate convinge și mai mult de interesul pe care guvernul prusian îl manifestă față de această broșură și deci de importanța pe care o prezintă ea pentru „patrie“ este faptul că eroul Stieber nu numai că a fost numit directorul poliției din Berlin, dar e invitat la toate ședințele guvernului în care se discută măsurile de prevedere împotriva revoluționarilor și a intrigilor revoluționare. Turbez de minie că

¹⁾ În original : 1852. — *Nota red.*

²⁾ — complet. — *Nota trad.*

³⁾ — una peste alta. — *Nota trad.*

⁴⁾ K. Marx. „Dezvăluiuri asupra procesului comuniștilor de la Colonia“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁵⁾ Este vorba de articolul lui Marx „Kossuth și Mazzini. — Uneltirile guvernului prusian. — Tratatul comercial dintre Austria și Prusia. — «Times» și emigranții“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 586—592. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

pamfletul este deocamdată ținut sub obroc. În ce te privește am impresia că nici tu n-ai fost de data aceasta atât de fericit inspirat ca de obicei. În felul cum s-au aranjat lucrurile, „New-England-Zeitung” o va publica în răstimp de un an întreg în porții mici, și în același timp va rezerva coloane întregi pentru „figure de fouine”¹⁾ a lamentabilului Ruge, „a cărui coadă bine conturată” nu e mai mare de cinci oameni aici. De ce nu ai publicat lucrarea aceasta în „Democrat”, care e un organ de presă mult mai răspîndit și la care colaborezi? În scrisoarea următoare trebuie să-mi dai un răspuns limpede: se poate publica această lucrare în America sub formă de broșură sau nu? Ar trebui tipărită pentru Europa și trimisă în Prusia, prin Hamburg. Dacă nu aș fi complet lipsit de fonduri, aș tipări-o imediat în Altona. Spun asta nu pentru că aș supraevalua această lucrărică demascatoare, ci pentru că știu precis care este situația în Prusia și sînt convins că în momentul de față ar fi lovitura pe care scumpii noștri prusieni ar simți-o cel mai dureros.

Să nu cumva să-l scapi din ochi pe nemernicul Willich. E cel mai turbat dușman al nostru și, totodată, un idiot.

Pulszky se află la voi nu numai pentru a se ocupa de probleme de politică înaltă. L-au trimis peste ocean și pentru a-l potoli pe generalul Vetter, care e disafectat²⁾ și țese intrigi în America împotriva „marelui Kossuth”. În „D[aily] Tribune” pe care mi l-ai trimis astăzi am văzut, spre mirarea mea, că au publicat atacurile mele împotriva lui Kossuth-Mazzini³⁾. Aveam foarte mari îndoieli în această privință, mai ales că în America se află acum evreul Pulszky, whiteredblack friend⁴⁾ al lui Greeley⁷²⁴.

Szemere mi-a trimis din Paris știrea, despre care am scris în „Tribune”, că între Kossuth și partizanii lui din Paris a avut loc o lungă conferință în legătură cu a sa „disowned proclamation”⁵⁾ și că acești partizani au fost aceia care l-au silit pe jalnicul individ la disavowal⁶⁾.

¹⁾ — aici: „mutra de copoi”. — Nota trad.

²⁾ — nemulțumit. — Nota trad.

³⁾ K. Marx. „Atentatul împotriva lui Franț-Iosif. — Insurecția de la Milano. — Politică britanică. Discursul lui Disraeli. — Testamentul lui Napoleon”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 562—571. — Nota trad.). — Nota red.

⁴⁾ — prietenul alb-roșu-negru. — Nota trad.

⁵⁾ — proclamația dezavuată. — Nota trad.

⁶⁾ — dezavuare. — Nota trad. Vezi articolul: „Emigrația forțată. — Kossuth și Mazzini. — Problema emigranților. — Corupția electorală din Anglia. — D-l Cobden”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 579—585.). — Nota red.

Barthélemy, prietenul lui Willich, de care, probabil, îți amintești de la duelul cu Schramm ⁷²⁵ (apropo, Schramm locuiește acum în Cincinnati și a scris o dată de acolo), a fost condamnat la două luni închisoare pentru că s-a bătut în duel pe teritoriu englez, cu care prilej l-a ucis pe Cournet. A scăpat ieftin, în ciuda murdarelor dezvăluiri care s-au făcut în cursul procesului, deoarece, contorm legii engleze, secundanții sînt tot atît de aspru pedepsiți ca și duelanții și deoarece n-au vrut să-l lase pe acest nefericit să dea la iveală la proces toată murdăria. Tipul ăsta nerușinat i-a transmis lui Ledru din închisoare că de îndată ce va ieși de acolo îl va împușca ca pe un ciine. Ledru i-a răspuns că el nu se va bate în duel cu o asemenea canalie. *Barthélemy*: știe el, printr-o palmă trasă în plină stradă sau prin alte mijloace, nu mai puțin verificate, să determine pe cineva să se bală în duel. *Ledru* (în răspuns): în acest caz l-ar bate cu ciomagul.

Schimmelpfennig, fermecătorul erou de război, a primit ca moștenire de la d-na Brüningk o mie de lire sperlinge ¹⁾ căci a servit-o în fel și chip: damă de companie, servitor credincios, dădacă, infirmieră, oracol politic, paj, adorator, lacheu și o serie de alte slujbe, la fel de plăcute.

Reichenbach și în oarecare măsură și Kalb von Löwe ²⁾ vor să plece în America, primul ca fermier, celălalt ca medic.

Cel mai important, deși la prima vedere ar părea cu totul neînsemnat, eveniment european a fost înmormîntarea soției lui Raspail la Paris ³⁾. Apariția neașteptată a 20 000 de proletari în full dress ⁴⁾ a fost pentru bonapartiști ca o lovitură de trăsnet. După cum vezi, leul proletar nu e încă mort. Și pentru Ledru evenimentul acesta a avut un gust foarte amar. Raspail e cel mai mare dușman al său.

Încă un *fact*. Nu e vina mea dacă e inestetic. „La blonde souveraine” ⁵⁾ Montijo-Lola ⁶⁾ suferă de un defect organic foarte neplăcut — *scapă vînturi*. Asta se numește Tymoptanomanie. Înainte combătea aceste „accidente” practicînd intens călăria, dar acum Bonaparte i-a interzis acest sport, întrucît nu se potrivește cu ran-

¹⁾ În glumă Marx spune în loc de sterling „Sperlinge” (în germană: „vrăbii”). — *Nota red.*

²⁾ — ironic pentru Löwe von Calbe („Kalb” — „vițel”, „Löwe” — „leu”). — *Nota trad.*

³⁾ 13 martie 1853. — *Nota red.*

⁴⁾ — haine de sărbătoare. — *Nota trad.*

⁵⁾ — suverana blondă. — *Nota trad.*

⁶⁾ Împărăteasa Eugénie e comparată cu Lola Montez, cunoscută dansatoare și aventurieră. — *Nota red.*

gul ei, astfel că la multe „recepții”, cu „detonations fortes”¹⁾ ale ei chiar și pe décebraillards²⁾ galonați i-a făcut să roșească. Și asta nu-i puțin lucru. Ce n'est qu'un petit bruit, un murmure, un rien ; mais enfin, vous savez que les Français ont le nez au plus petit vent³⁾.

Cred că, în cazul cel mai rău, peste un an vei fi la noi. Les choses marchent⁴⁾.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

42

Engels către Joseph Weydemeyer⁷²⁶ la New York

Manchester, 12 aprilie 1853

Dragă Weydemeyer,

Alăturat îți trimit o declarație a lui Marx cu privire la „destăinuirile” lui Hirsch⁵⁾, pe care trebuie să o publici *imediat în toate ziarele în care ai această posibilitate*. Dacă îi trimiți neîntirziat lui Cluss o copie, el va putea fără îndoială să ia asupra lui o bună parte din treaba asta. Cred că n-ar fi rău să scrii în josul declarației : subsemnații sînt întru totul de acord cu cele de mai sus, E. Dronke, F. Engels. În povestea cu manuscrisul⁶⁾ și în general în relațiile cu Bangya, răspunderea ne revine în aceeași măsură ca și lui Marx, și nu ar fi just să-l facem numai pe el răspunzător. Copia predată este scrisă în parte de mîna lui Dronke, iar originalul este

¹⁾ — detunăturile puternice. — *Nota trad.*

²⁾ — eroii lui decembrie. — *Nota trad.*

³⁾ — E doar un mic zgomot, un murmur, o nimica toată ; dar, în sfîrșit, se știe că francezii au un nas foarte fin. — *Nota trad.*

⁴⁾ — Lucrurile merg înainte. — *Nota trad.*

⁵⁾ K. Marx. „Destăinuirile lui Hirsch”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 42—45. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁶⁾ Este vorba de pamfletul lui Marx și Engels „Marii bărbați ai emigrației”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—348. — *Nota trad.*), predat de Bangya poliției. — *Nota red.*

scris în întregime de mîna mea. Acum avem de gînd să căutăm să obținem tipărirea acestei lucrări în Elveția.

Declarația a fost întocmită, bineînțeles, numai pe baza extraselor făcute de tine, pe care ni le-a trimis Cluss¹⁾. Desigur că încă nu putem spune dacă, atunci cînd vom cunoaște și restul, vom considera necesară o nouă declarație. Dar probabil că tu ai scos de acolo tot ce se referă la noi. Sperăm că peste două-trei zile ne vei trimite întreg articolul tipărit.

Cît despre Bangya, îl avem la mînă. Individul ăsta s-a compromis atît de mult, încît acum e definitiv pierdut. Pentru a se apăra de toate bănuielile pe care le suscită într-una, a fost nevoit, încetul cu încetul, să-i arate lui Marx toată colecția de documente ale lui Kossuth, Szemere și alții strînsă de el. Astfel, de pildă, acum am aici manuscrisul original al broșurii lui Szemere despre Kossuth și Görgey²⁾. Așadar, prin d-l Bangya, d-l Kossuth e foarte compromis, Viclenia meschină a slavului maghiarizat a dat greș, izbindu-se de perseverența lui Marx și de dibăcia cu care l-a înfundat. A ... numai noi, și nimeni altul (poate doar, în parte, Szemere), avem la mînă dovada completă în privința caracterului lui Bangya. Dar la ce bun să facem zarvă pe chestia asta? Se spune că în mai individul ăsta va veni din nou la Londra, și atunci îl vom putea strînge cu ușa și probabil că vom scoate de la el tot felul de lucruri utile. Între Willich și Hirsch au intervenit o sumedenie de lucruri departe de a fi limpezi, și dacă, așa cum scrii, manuscrisul lui Hirsch a ajuns în America prin intermediul lui Kinkel, ne putem gîndi la tot felul de lucruri ciudate. Il faut tâcher d'y voir claire³⁾, și în acest scop Bangya ne poate fi de folos. De aceea, deocamdată nu vorbi nimic despre asta. Lasă-i mai întii pe domnii maghiari să-și spună părerea, și îndeosebi pe Kossuth. De ce să le dăm o mînă de ajutor? Dacă se compromit printr-o declarație publică, tant mieux⁴⁾ — atunci va veni rîndul nostru.

În emigrație vechile mîrșăvii continuă, dar nu mai sînt atît de fățiș scandaloase ca înainte. Cînd am fost de crăciun la Londra, ne duceam sans façons la cîrciuma frecventată de banda Kinkel-Willich-Ruge și ne-am trezit în cercul intim al acestor indivizi, ceea ce cu șase luni în urmă nu ne-am fi putut permite fără a risca o încăierare. Oamenii mai mărunți veneau chiar uneori la noi

¹⁾ Este vorba de extrasele din articolul lui Hirsch „Jertfele spionajului”, care era pregătit pentru tipar. — *Nota red.*

²⁾ B. Szemere. „Graf Ludwig Batthyány, Arthur Görgey, Ludwig Kossuth”. *Nota red.*

³⁾ — Trebuie să cautăm să vedem lucrurile limpede. — *Nota trad.*

⁴⁾ — cu atît mai bine. — *Nota trad.*

foarte prietenos și înghițeau răbdători ironiile, mai ales, nobilul Meyen-Iulius Vindex ¹⁾. În cercul nostru toate au rămas ca și pîn-acum. Lupus, pare-se, e foarte singur. Dronke vinează de o jumătate de an un post de vânzător, și acum se recurge la șiretlicuri pentru a i se obține un asemenea post la Bradford, două ore și jumătate cu trenul de aici. Ultima știre primită de la Weerth este din Sanct Thomas, Indiile de Vest, unde a nimerit în anotimpul frigurilor galbene. Wolff cel roșu, care, după cum știi, este acum soț și tată, își plimbă soția și copilul și a devenit scump la vedere. Freiligr[ath] locuiește tot în Hackney și se ocupă cu comerțul sub auspiciile lui Mr. Oxenford ²⁾. Iarna aceasta am făcut progrese serioase în studierea limbilor slave și militaribus ³⁾, iar pînă la sfîrșitul anului voi înțelege bineșor limba rusă și sirbo-croată. La Köln am cumpărat destul de ieftin biblioteca unui ofițer de artilerie prusian în retragere și cîțva timp m-am simțit din nou un adevărat subofițer de artilerie, în societatea bătrîmului Plümicke ²²⁷, a manualului pentru școala de brigadă și a altor cărți vechi pe care le cunoști. Literatura militară prusiană este, fără îndoială, cea mai proastă din toate; suportabil e numai ceea ce s-a scris sub impresia proaspătă, nemijlocită a campaniilor din 1813—1815, dar din 1822 încep să-și facă loc niște pedanterii și savantlicuri scirboase. De oțiva ani însă în Prusia apar din nou lucrări destul de suportabile, dar nu multe. Lucrările franceze, pentru mine, care nu cunosc literatura de specialitate, sînt, din păcate, complet inaccesibile.

Campaniile vechi (adică începînd din 1792) le-am studiat destul de bine; campaniile napoleoneene sînt atît de simple, încît nu pot da loc la confuzii. Totuși, au bout du compte ⁴⁾, Jomini este cel mai bun istoric al lor, cît despre geniul spontan Clausewitz, deși are unele lucruri frumoase, nu e de loc pe gustul meu ²²⁸. Pentru viitorul apropiat, adică pentru noi, campania din Rusia din 1812 este cea mai importantă, singura în care mai rămîn probleme importante de strategie nerezolvate. În Germania și în Italia nu sînt posibile alte linii de operații militare decît cele stabilite de Napoleon; în Rusia, dimpotrivă, totul rămîne încă neclar și nebulos. Întrebarea dacă în planul de operații din 1812 al lui Napoleon se prevedea de la început să se ajungă direct la Moscova, ori în prima campanie să se înainteze numai pînă la Nipru și la Dvina, se impune din nou sub forma problemei: ce trebuie să facă o armată

¹⁾ Marx în ironie îl compară pe Meyen cu conducătorul de oști roman Iulius Vindex. — *Nota red.*

²⁾ — ironic pentru Oxford; „Oxenford” — „tîrg de boi”. — *Nota red.*

³⁾ — probleme militare. — *Nota trad.*

⁴⁾ — în ultimă instanță. — *Nota trad.*

revoluționară în cazul unei ofensive victorioase împotriva Rusiei. Deocamdată, eu ored că această problemă — dacă nu ținem seama, bineînțeles, de întâmplare și pornim doar de la un echilibru aproximativ al forțelor — poate fi rezolvată numai pe mare: la Sund și Dardanele, în Petersburg, Riga și Odesa. Abstracție făcînd, desigur, și de mișcările *interne* din Rusia, or, sînt șanse să izbucnească o revoluție nobiliaro-burgheză la Petersburg, care să aibă drept consecință un război civil în interiorul țării. D-l Herzen și-a ușurat mult sarcina („Du progrès des idées révolutionnaires en Russie”) deoarece a construit în mod hegelian o republică rusă democrat-socială-comunist-proudhonistă, sub conducerea triumviratului Bakunin-Herzen-Golovin, și această republică nu poate nicidecum eșua. De altfel, nu e de loc sigur că Bakunin mai trăiește și, oricum, Rusia, țară uriașă, de necuprins, cu populație rară, este foarte greu de cucerit. Cît despre fostele provincii poloneze de pe partea aceasta a Dvinei și Niprului, nici nu mai vreau să aud de ele de cînd am aflat că acolo toți țărani sînt uoraineni și numai nobilii și o parte din orășeni sînt polonezi și că pentru țăranul de acolo, ca și pentru cei din Galiția ucraineană din 1846⁷²⁹, restaurarea Poloniei ar echivala cu restaurarea vechii puteri nobiliare în plenitudinea forței ei. În toate aceste ținuturi, în afară de Regatul Poloniei propriu-zis, trăiesc cel mult 500 000 de polonezi!

De altfel e bine că de data aceasta revoluția are un adversar de seamă cum este Rusia, și nu niște momii ca acelea împotriva cărora a trebuit să lupte anno 1848¹⁾.

Între timp apar tot felul de simptome. Prosperitatea industriei bumbacului a ajuns aici la un nivel de-a dreptul amețitor, în timp ce unele ramuri ale industriei bumbacului (țesături ordinare — domestics) sînt într-un total declin. Speculanții cred că se pot salva recurgînd la mari operații de speculă în America și Franța (construirea de căi ferate cu bani englezești), iar aici speculează cu mărunțișuri care se vînd cu bucata, extinzînd încetul cu încetul specula asupra *tuturor* articolelor. Iarna și primăvara cu totul nenormale pe care le-am avut aici au dăunat probabil cerealelor, și dacă, așa cum se întimplă de obicei, urmează o vară nenormală, recolta va fi un vax. Actuala prosperitate, după părerea mea, nu poate dura mai mult decît pînă la toamnă. Într-un an se compromite deja al treilea guvern englez, și anume este ultimul guvern care a mai putut fi constituit fără participarea directă a burghezilor radicali. Whigii, toryi, coaliționiștii se prăbușesc unii după alții nu din cauza deficitului fiscal, ci a surplusului de impozite⁷³⁰. Aceasta caracterizează întreaga politică și, totodată, extrema slăbiciune a vechilor partide.

¹⁾ — în 1848. — *Nota trad.*

Dacă actualele guverne vor cădea, Anglia nu va putea fi condusă fără o extindere considerabilă a cercului de alegători ; aceasta va coincide, probabil, cu începutul crizei.

Monotonia și plictisul prosperității i-au luat nefericitului Bonaparte posibilitatea de a-și păstra demnitatea — lumea se plictisește, și Bonaparte o plictisește și el. Din păcate, nu se poate căsători în fiecare lună. Acest escroc, bețiv și trișor se duce de ripă, fiindcă se vede nevoit măcar de ochii lumii să pună în practică „Oglinda principilor” a lui Engel. Prăpăditul ăsta în rolul de „părinte al patriei” ! A ajuns aux abois¹⁾. Și nu poate nici măcar să înceapă un război : la cea mai mică mișcare se lovește pretutindeni de rinduri strînse, de un zid de baionete. Totodată, pacea le dă țăranilor un răgaz, foarte necesar, pentru a medita la faptul că omul care a promis că va zdrobi Parisul în folosul țăranilor înfrumusețează acum Parisul cu banii țăranilor, și cu toate acestea, ipotecile și impozitele mai degrabă cresc decît se reduc. Pe scurt, de data aceasta lucrurile se pregătesc cu metodă, și asta e foarte încurajator.

În Prusia, prin impozitul pe venit guvernul și-a ridicat burghezia în cap. Birocrații au urcat în modul cel mai nerușinat cotele de impozit, și îți poți închipui voluptatea cu care acești nobili conțopiști își viră nasul în secretele comerciale și în registrele comerciale ale tuturor negustorilor. Chiar și bătrînul meu, prusac fanatic, spumeğă de minie, Domnii ăștia trebuie să soarbă acum pînă la fund toate binefacerile guvernului constituțional-patriarhal-prusian, ale acestui gouvernement à bon marché²⁾. Datoria publică prusiană, care înainte de 1848 era de circa 67 000 000 de taleri, de atunci a crescut, probabil, de patru ori, și acum vor din nou să facă un împrumut ! Trebuie să arătăm că grăsunul rege³⁾ ar fi bucuros să-l treacă încă o dată toate nădușelile, ca în zilele lui martie⁴⁾, numai să i se asigure aceste credite pînă la obștescu-i sfirșit. În afară de aceasta, Ludovic-Napoleon l-a ajutat să pună din nou pe picioare Uniunea vamală, iar Austria, de teama unui război, a făcut mici concesii⁷³¹, „și acum, doamne, ajută-l pe robul tău să plece în pace din această lume” !

Austrieii fac tot posibilul să pună din nou în mișcare Italia, care pînă la puciul de la Milano⁷³² era cu desăvîrșire absorbită de comerț și prosperitate, în măsura în care aceasta din urmă era compatibilă cu impozitele. Dacă toate acestea mai durează cîteva luni, Europa va fi foarte bine pregătită, și nu va mai avea nevoie decît

¹⁾ — la strimtoare. — *Nota trad.*

²⁾ — guvern ieftin. — *Nota trad.*

³⁾ Frederic Wilhelm al IV-lea. — *Nota red.*

⁴⁾ 1848 (începutul revoluției în Prusia). — *Nota red.*

de impulsul pe care i-l va da criza. La aceasta se adaugă faptul că neobișnuita prosperitate generală și de lungă durată, care a început în 1849, a refăcut mult mai repede forțele sleite ale partidelor — în cazul cînd acestea nu erau încă complet secătuite, cum s-a întîmplat cu partidele monarhiste în Franța — decît după 1830, bunăoară, cînd situația comerțului a fost multă vreme instabilă și într-un total declin. În afară de aceasta, în 1848 numai proletariatul parizian, iar mai tîrziu Ungaria și Italia au fost sleite de lupte serioase; despre răscoalele care au avut loc în Franța după iunie 1848 aproape că nici nu merită să vorbim — ele n-au dus la *prăbușire* decît vechile partide monarhiste. Așa se explică rezultatul comic al mișcării în *toate* țările, căci nu s-a obținut nimic serios și important, doar o colosală ironie a istoriei și concentrarea forțelor de război ale Rusiei; în aceste împrejurări, privind chiar și din cel mai lucid punct de vedere, cred că e imposibil ca actuala stare de lucruri să dăinuie mai mult decît pînă în primăvara anului 1854.

E foarte bine că de data aceasta *partidul nostru* va păși sub cu totul alte auspicii. Toate negliobiile socialiste pe care în 1848 mai trebuia să le apărăm împotriva democrațiilor puri și a republicanilor sud-germani, absurditățile lui L. Blanc etc., chiar și lucrurile pe care *noi* am fost nevoiți să le susținem ca să găsim concepțiilor noastre puncte de sprijin în situația confuză din Germania, toate acestea sînt acum susținute de domnii adversari ai noștri: Ruge, Heinzen, Kinkel etc. Condițiile preliminare ale revoluției proletare, măsurile care ne pregătesc cîmpul de luptă și care ne curăță calea — ca, de pildă, o republică unică și indivizibilă⁷³³ etc. —, lucruri pe care *noi* eram nevoiți pe atunci să le apărăm *împotriva* oamenilor a căror menire firească, normală ar fi trebuit să fie înfăptuirea sau, cel puțin, revendicarea lor, toate acestea au fost acum admise, domnii aceștia le-au învățat. De data aceasta începem direct cu „*Manifestul*”¹⁾, în parte și datorită procesului de la Köln, la care comunismul german (în special prin Röser) și-a trecut examenul de maturitate.

Toate acestea se referă, bineînțeles, numai la teorie; în practică însă vom fi nevoiți, ca întotdeauna, să ne rezumăm la a cere în primul rînd măsuri categorice și o totală intransigentă. Tocmai asta e nenorocirea. Presimt că într-o bună zi partidul nostru, ca urmare a slăbiciunii și moliciunii tuturor celorlalte partide, va fi forțat să vină la putere, pentru ca pînă la urmă să introducă măsuri care nu sînt nemijlocit în interesul nostru, ci în interesul general revolu-

¹⁾ K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist”. (Vezi K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist”, București, Editura politică, 1962, ed. a VIII-a. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

ționar și specific mic-burghez ; în acest caz, sub presiunea maselor proletare, legați fiind prin propriile noastre declarații și planuri tipărite, mai mult sau mai puțin greșit interpretate, mai mult sau mai puțin pătimăș lansate în focul luptei de partid, vom fi nevoiți să facem experiențe comuniste și salturi, despre care știm prea bine cât sînt de inoportune. În plus, ne vom pierde capul — să sperăm că numai physiquement parlant ¹⁾ —, se va instaura reacțiunea și, pînă cînd omenirea va fi în stare să facă o apreciere istorică a acestor evenimente, noi vom fi considerați nu numai niște monștri, de asta puțin ne-am sinchisi, dar și niște proști, și asta e mult mai rău. Nu văd cum altfel ar putea decurge lucrurile. Într-o țară atît de înapoiată cum este Germania, în care există un partid progresist și care a fost atrasă într-o revoluție progresistă alături de o țară atît de avansată cum este Franța, la primul conflict serios, de îndată ce amenință o *primejdie efectivă*, partidul progresist va trebui să acționeze, și acest lucru ar fi în orice caz *prematur*. Dar toate astea n-au nici o importanță, și cel mai bun lucru care se poate face ar fi ca, în prealabil, să se pregătească în *literatura* partidului nostru, pentru această eventualitate, o reabilitare istorică a partidului.

De altfel, acum apariția noastră pe scena istoriei va fi, în general, mai impresionantă decît data trecută. În primul rînd, în ceea ce privește oamenii, din fericire, ne-am debarasat de toate vechile secături — Schapper, Willich și consorții ; în al doilea rînd, am devenit în oarecare măsură mai puternici ; în al treilea rînd, ne putem baza pe tînăra generație din Germania (dacă nu altceva, cel puțin procesul de la Köln e suficient pentru a ne garanta acest lucru), și, în sfîrșit, noi toți am învățat foarte multe în exil. Desigur, și printre noi sînt oameni care se conduc după principiul : de ce să mai învățăm cînd pentru asta există pîre ²⁾ Marx, a cărui menire e să le știe pe toate ; dar, în general, partidul lui Marx studiază destul de serios, și cînd îi vezi pe ceilalți emigranți, niște neghiobi, care prind de ici, de colo fraze noi, ceea ce face ca în capul lor să fie o confuzie totală, devine evident că superioritatea partidului nostru a crescut în mod absolut și în mod relativ. Și acest lucru e necesar — la besogne sera rude ³⁾.

Aș vrea ca pînă la viitoarea revoluție să mai am timp să studiez temeinic și să scriu măcar despre campania italiană și cea ungară din 1848—1849. În general, toată istoria asta mi-e destul de limpede, deși hărțile pe care le-am avut n-au fost satisfăcătoare etc., dar pentru a descrie cu exactitate detaliile e nevoie de multă muncă

¹⁾ — în sens fizic. — *Nota trad.*

²⁾ — taica. — *Nota trad.*

³⁾ — munca va fi grea. — *Nota trad.*

și cheltuială. Italienii s-au purtat în ambele cazuri ca niște boi ; în majoritatea cazurilor descrierea și critica făcute de Willisen sînt, în general, juste, dar destul de des se întîlnesc și prostii⁷³⁴. Superioritatea totală a strategiei austriece, pe care Willisen o relevă încă în campania din 1848, se vedește abia în campania de la Novara⁷³⁵, care este într-adevăr cea mai strălucită dintre toate campaniile efectuate după Napoleon în Europa (în afara Europei, bătrînul general Charles Napier a săvîrșit în 1842, în Indiile orientale, fap'e care amintesc într-adevăr de Alexandru cel Mare ; în general, eu îl consider pe Napier primul printre generalii în viață). E comic că în Italia, ca și în Baden în 1849, s-a păstrat tradiționala încredere oarbă în pozițiile folosite în campaniile din ultimul deceniu al secolului trecut. D-l Sigel pentru nimic în lume nu ar fi luptat pe altă poziție decît cea devenită clasică datorită lui Moreau, iar Karl Albert nici în fecioria Mariei nu credea mai mult decît în forța miraculoasă a platoului de la Rivoli. În Italia tradiția aceasta era atît de trainică, încît austrieicii își începeau fiecare manevră importantă printr-un fals atac asupra platoului Rivoli, și de fiecare dată piemontezii cădeau în cursă. Explicația simplă constă, firește, în aceea că la austriecci pozițiile respective și liniile de legătură erau complet altele. În Ungaria, monsieur Görgey rămîne totuși superior tuturor și, din invidie, dușmănit de toți ; părerea mea este că dacă Görgey, cu tot marele lui talent militar, n-ar fi fost un tip foarte meschin, vanitos, aceste atacuri prostești în cea mai mare parte, pînă la urmă, ar fi făcut din el un trădător. După povestea cu Világos¹⁾, complet justificată din punct de vedere *militar* (dar *nu* și revoluționar), domnii aceștia s-au năpustit asupra lui Görgey cu învinuiri atît de prostești și de absurde, încît, vrînd-nevrînd, ne-au trezit interesul față de individul ăsta. Adevărata „trădare” a fost săvîrșită după despresurarea Komornului²⁾, încă înainte de sosirea rușilor, și în această chestiune Kossuth e la fel de vinovat ca și G[örgey]³⁾. Un mare mister plutește încă în privința rolului pe care l-a jucat șeful statului-major al lui G[örgey], Bayer, aflat în prezent la Londra. Judecînd după memoriile lui G[örgey]³⁾ și după alte surse, Bayer a fost sufletul planurilor *strategice* ale lui Görgey. După cum mi-a spus Pleyel, B[ayer] este autorul principal al cărții oficiale *austriece*

¹⁾ Siria. — *Nota trad.*

²⁾ Komáromului. — *Nota red.*

³⁾ A. Görgey. „Mein Leben und Wirken in Ungarn in den Jahren 1848 und 1849” („Viața și activitatea mea în Ungaria în 1848—1849”) Bd. I—II. Leipzig 1852. — *Nota red.*

Despre această campanie ⁷³⁷. (B[ayer] a fost luat prizonier la Pesta și a evadat.) Cartea asta se spune că e foarte bună, dar n-am putut încă să fac rost de ea. Despre Klapka, Görgey vorbește cu multă considerație, dar toți sînt de acord în privința neajutorării lui. Perczel, generalul ungar „democrat”, este, după părerea unanimă, un bou. Bătrînul Bem s-a considerat el însuși întotdeauna numai un bun partizan și un bun comandant de corp special cu misiune limitată. După cîte pot eu să-mi dau seama, numai rolul acesta l-a și avut, dar l-a îndeplinit excelent. De două ori a făcut prostii : o dată, cînd a întreprins marșul inutil și ineficient în Banat, iar a doua oară în timpul mării invazii ruse, cînd a repetat întocmai o manevră iscusită care-i reușise cu prilejul ofensivei asupra Hermannstadtului ¹⁾ și a fost bătut ⁷³⁸. Iar taica Dembinski a fost pur și simplu un fantezist și un lăudăros, un partizan care se credea chemat să conducă marele război și făcea tot felul de năzbîtii. În cartea lui Smitt despre campania poloneză din 1831 ²⁾ se spun lucruri interesante despre el.

Apropo. Nu poți să-mi descrii pe scurt fortificațiile din Köln și să faci cîteva desene din memorie, niște simple schițe brute ? Dacă nu mă înșel, principalul val de fortificații are bastioane, iar forturile sînt construite după sistemul Montalembert ; așa e, într-adevăr, și cîte sînt la număr ? Poți folosi orice termeni referitori la fortificații, am aici îndreptare și desene bune. Mai știi și alte amănunte despre fortificațiile prusiene ? Cunosoc puțin Koblenzul (cel puțin Ehrenbreitstein), și am văzut un plan al Mainzului. Ceea ce mă interesează îndeosebi e modul în care e folosit în Germania sistemul Montalembert ; de la prusieni, cu mania lor de a face din toate un secret, nu se poate afla nimic.

Răspunde-mi cît mai curînd și transmite calde salutări soției tale și lui Cluss de la

Al tău

F. Engels

Publicat pentru prima oară
în întregime în :
K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Sibiului. — *Nota red.*

²⁾ F. Smitt. „Geschichte des polnischen Aufstandes und Krieges in den Jahren 1830 und 1831” („Istoria răscoalei și a războiului polonez din 1830 și 1831”). — *Nota red.*

43

Marx către Adolf Cluss ⁷³⁹
la Washington

[Londra, 17 aprilie 1853]

...Astăzi am primit din New York, nu știu dacă de la Weyd[e-meyer] sau de la Kellner, primele cinci numere¹⁾. Majoritatea nume-
relor le cunoșteam deja datorită ție. E cel puțin un ziar *decent*, ceea
ce în America constituie o raritate, și un ziar muncitoresc. Pe de altă
parte însă, nu pot spune că gust prea mult afectarea cu care sub-
liniază redactorul-șef faptul că nu vrea să coboare la „questions
personnelles”, care sînt, în același timp, probleme de partid, sim-
plitatea lui artificial naivă, solemnitatea lui biblică. Dar trebuie să
luăm ziarul așa cum e. Cel mai mult mi-a plăcut introducerea lui
W[eidemeyer] la lucrarea lui „Șchițe economice” ⁷⁴⁰. E bine. Oame-
nilor noștri de aici m-am adresat deja ; Dronke și Pieper au și trimis,
cred, cîte ceva. Cu Jones voi vorbi. În general, colaborarea merge
greu. Și eu sînt ocupat pînă peste cap. Ceilalți, din păcate, mai sînt
oarecum speriați de experiențele anterioare. Cu Lupus lucrurile stau
foarte prost. Eccarius lucrează croitorie de dimineață de la 5 pînă
seara la 8 și e grav bolnav de tuberculoză. Engels, în timpul cînd
nu trebuie să stea la birou, e complet absorbit de studiile lui și încă
nu s-a vindecat de împunsăturile pe care le-a primit din partea presei
americane. Din păcate, partidul nostru e foarte pauvre ²⁾. Mă voi
adresa și exlocotenentului Steffen, fost martor al apărării în procesul
de la Köln și în prezent profesor la o școală în împrejurimile Londrei.
El are mai mult timp liber decît oricare dintre noi și e foarte
capabil. Pieper nu a terminat încă articolele pe care i le-ai cerut,
de aceea nu le-ai primit pînă acum...⁷⁴¹.

În ceea ce privește povestea ³⁾ cu Hirsch, i s-a trimis immedia-
tely via ⁴⁾ Engels o declarație ⁵⁾ către Engels, care etc. etc. Că B[an-
gya] nu e cinstit știu de mai bine de o jumătate de an. Dar n-am
rupt-o cu individul ăsta decît după ce măgarul mi-a dat posibilită-
tea să-i aflu toate legăturile, după ce am primit de la el documente
care pe mine mă dezvinovăteau, iar pe el îl demascau și, în gene-

1) Este vorba de ziarul „Die Reform”. — *Nota red.*2) — sarac. — *Nota trad.*3) Vezi volumul de față, p. 207—208. — *Nota red.*4) — imediat prin. — *Nota trad.*5) K. Marx. „Destainuirile lui Hirsch”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 42—45. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

ral, după ce s-a dat pe mîna mea. Încă de acum cîteva luni l-am dat pe uşă afară în casă la Szemere.

Ultimul pas al lui Willich n-a făcut decît să-mi confirme bănuiala în privinţa lui. D'abord ¹⁾ ştiu că el şi Kinkel l-au plătit şi continuă să-l plătească pe Hirsch cu banii revoluţiei ! Apoi, în timpul procesului de la Köln, la scurt timp după începerea lui, Willich s-a lăudat lui Fleury (care, la rîndul lui, i-a relatat lui Imandt) că se afla în posesia unei scrisori de-ale mele, şi anume scrisoarea adresată din Manchester lui Bangya. Atunci i-am cerut socoteală lui Bangya. El a declarat că primeşte să fie confruntat cu Fleury. Fleury, căruia i-am transmis acest lucru prin Imandt, a retractat. Aşadar, Willich se afla atunci în relaţii reprobabile cu Hirsch. El ştia că Hirsch se află în relaţii reprobabile cu Greif şi că *prietenul* său Fleury era spion. Prin indivizii aştia a primit el scrisoarea mea. „Curajosul şi cinstitul bărbat”, pentru care, în treacăt fie zis, le dernier but ²⁾ este să mănince şi să bea pe gratis, a vrut să-mi întindă o cursă şi în acest scop a pus la cale intrigi mirşave cu mouchards ³⁾.

Într-adevăr, el l-a trimis pe H[irsch] la Köln. Într-adevăr, mai tîrziu am aflat că Hirsch a fost la Köln. Dar de ce l-a trimis pe H[irsch] la Köln şi cînd l-a trimis ? În *primul rînd* l-a trimis cînd era prea tîrziu. 2) după ce poliţia însăşi l-a denunţat la Köln pe prietenul lui Fleury. 3) după ce el însuşi a devenit suspect şi, prin acest gest teatral, a vrut să-şi cîştige reputaţia de „bărbat nobil şi cinstit”. Chiar Hirsch, cînd s-a întors, a prezentat lucrurile în felul acesta...

Reichenb[ach] cu familia, „înţeleptul” locotenent Schimmelpfennig, împreună cu soţia şi cu cele 1 000 l.st. moştenite de la d-na Brüningk, în sfîrşit, pictorul Schmolze s-au imbarcat astăzi pe un vapor cu destinaţia America. Bon voyage ! Numai bietul Lupus, din cauza emigrării lui Reichenbach, pierde ultimele lecţii, ceea ce e foarte prost pentru el. El nu e Kinkel. Nu ştie să-i lingă pe burghezi, așa cum fac viitorul „preşedinte al republicii germane” şi „soţia lui” ⁴⁾, care sînt nişte lingăi, nişte paraziţi şi humbugs ⁵⁾ de profesie. Scumpul Gottfried a reuşit să se strecoare în sfere atît de înalte, încît i s-a permis să repete în faţa publicului londonez vechile lui prelegeri despre arta creştină a evului mediu, în una din aulele Universităţii din Londra. Ține *fără plată*, gratis, aceste prelegeri, în speranţa că va izbuti să se aranjeze ca profesor de

¹⁾ — În primul rînd. — *Nota trad.*

²⁾ — scopul final. — *Nota trad.*

³⁾ — copoii. — *Nota trad.*

⁴⁾ Johanna Kinkel. — *Nota red.*

⁵⁾ — escroci. — *Nota trad.*

estetică la Universitatea din Londra. Le ține într-o engleză abominabilă, *citindu-și* manuscrisul. La începutul prelegerilor a fost întâmpinat cu aplauze, dar pe măsură ce citea se compromitea definitiv, și nici chiar claquerii comandați special dintre geambașii evrei-esteți nu au fost în stare să-l susțină. Edgar Bauer, care a fost de față — Kinkel și-a ținut marțea trecută prima prelegere — mi-a dat informații amănunțite. După cum spune el, într-adevăr, Kinkel a făcut o figură jalnică...

Textul păstrat se publică
în întregime,
pentru prima oară

Se tipărește după manuscrisul
scrisorii lui Cluss către
Weydemeyer din 3 mai 1853
Tradus din limba germană

44

Marx către Adolf Cluss la Washington

[Londra, 26 aprilie 1853]

Dragă Cl.

Trebuie să fi primit deja de la mine trei scrisori ⁷⁴². Îți trimit alăturat un număr din „Paper” al lui Jones în care vei găsi articolul „Englezului” ¹⁾ împotriva lui „Times” ⁷⁴³.

Dacă „Dezvăluirile de la Colonia” ²⁾ nu au fost încă publicate sub formă de broșură sau dacă „Neu-England-Zeitung” nu le tipărește în această formă „*gratis*”, renunță la asta, căci e prea târziu.

Willich i-a scris lui Herzen (rusul) că totul merge „strașnic”, că a obținut „rezultate foarte importante” și că se va întoarce curînd.

În povestea de la Berlin ³⁾ cu siguranță că d-l Hentze e din nou amestecat. La el, ca agent al lui Willich-Kinkel, se găseau, desigur, vechi proclamații și rețete revoluționare. În plus, acești mari bărbați l-au numit comandant militar al Berlinului.

Adepiților de aici ai lui Ledru-Rollin le e rușine de apelul lui Ruge despre care i-am informat noi. În nici un caz Ledru nu i-a

¹⁾ Richards. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 211. — *Nota red.*

dat lui Ruge permisiunea de a publica această rușinoasă scrisoare. Ruge a obținut scrisoarea de la Ledru prin intermediul unui fost avocat din Palatinat, fost lacheu al lui Ledru, fost deputat francez, *Savoye*, în trecut negustor de adjective germane. Oricum ar fi, Ledru a decăzut acum mai mult ca oricând.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

45

Marx către Joseph Weydemeyer la New York

[Londra] 26 aprilie 1853
28, Dean Street, Soho

Dragă Weydemeyer !

La 21 aprilie am primit o mîzgălitură anonimă, pe care ți-o redau *mai jos*. Aceeași scrisoare anonimă au primit-o și circiumarii democrați Schärttner și Göringer. *Eu am verificat faptele pe care le conține*. Presupun (pe Schärtt[ner] și pe G[öringer] îi poți numi) că o vei publica însoțită de cîteva cuvinte introductive în care să arăți că informațiile le-ai primit din Londra. Domnii Stieber și Goldheim se află aici pentru „a face pe mijlocitorii” între conspirația apocrifă a prafului de pușcă a lui Kossuth și chestiunea berlineză¹⁾. Din cele de mai jos vei vedea cît de mult continuă să fie „ponegritul” Hirsch „o victimă a spionajului”²⁾. Numai de nu i-ar reuși acestui ticălos să provoace noi jertfe la Berlin ! Cred că cu povestea asta o să-și frîngă definitiv gîtul în America. O dată cu tine primește și Cluss cele de mai jos. Cele două articole ale tale apărute în „Reform”³⁾ ne-au plăcut tuturor foarte mult. Numai să faci în așa fel încît

¹⁾ Aluzie ironică la articolul lui Hirsch „Victimele spionajului”. — *Nota red.*

²⁾ J. Weydemeyer. „Studii de economie politică”. — *Nota red.*

Kellner să nu te exploateze, răpindu-ți partea de influență politică care ți se cuvine. Așadar, scrisoarea adresată lui Schärttner etc. sună *textual*, precum urmează :

„Londra, 21 aprilie 1853

Înștiințare

Nu de mult au sosit aici consilierul de poliție Stieber și evreul Goldheim, locotenent de poliție, amindoi din Berlin.

Semnalmente

<i>Stieber</i>	<i>evreul Goldheim</i>
Statură mijlocie (aprox. 5 picioare)	(aprox. 6 picioare)
Părul : negru, scurt	negru, scurt
Mustața : idem	idem
Fața palidă, ofilită	palidă, buhăită
Poartă pantaloni strâmți de culoare închisă, o redingotă albastră, clac și ochelari	Poartă pantaloni negri, o redingotă galben-deschis, pălărie neagră

N.B. Ambii merg de obicei împreună, fiind însoțiți de *Hirsch*, funcționar comercial din Hamburg, și de *Haering*, fost oficiant la poștă, din orașul natal al lui Willich.

Astăzi Stieber și Goldheim au avut o consfătuire cu Bangya. S[tieber] sau G[oldheim] se duc cu regularitate în fiecare zi între orele 11 și 15 la ambasada prusiană".

„Times” publică astăzi o știre cu privire la prezența lui Stieber și a lui Goldheim.

Multe salutări ție și soțici

Al tău

K. Marx

Intrucât în ziarul său „Volk”, panglicarul Heinzen are din nou neobrăzarea să vorbească despre „cartiști”, — care n-ar urmări decât obținerea votului universal, iar de comuniști sau de odioasele diferențe de clasă nici nu s-ar sinchisi, — cred că nu e încă prea târziu să publici în „Reform” scrisoarea pe care ți-a adresat-o Ernest Jones ⁷⁴⁵.

46

Marx către Adolf Cluss ⁷⁴⁶
la Washington

[Londra, în jurul lui 14 iunie 1853]

...Pe de altă parte trebuie să se dea o replică ⁷⁴⁷, și cel mai bine poate face acest lucru o terță persoană. În acest caz nu trebuie să te jenezi să te referi la unele relații personale și să oferi „spiritului” democratic vulgar câteva „anecdote” piperate ⁷⁴⁸...

În legătură cu „*Reform*” vă recomand, pe lângă înțelepciune, une modération extrême ¹⁾. Nu mă interesează acest filistin ²⁾ care face pe deșteptul și care la Hessen — Hessen fiind toată lumea lui — a fost reprezentantul mic-burghezului, demiurgul acestei lumi a sa, iar acum își dă aere ca și cum ar fi reprezentat dintotdeauna proletariatul pe o „bază materialistă”, această nulitate ridicolă, care își „subliniază” cu proverbe ale lui Solomon inteligența și chibzuința caracteristică, în opoziție cu partidele care depășesc limitele permise, această întruchipare a unei note la „corespondențele lui Heise”; individul acesta nu mă interesează, desigur, și mă dezgustă. Dar cu ajutorul vostru a fost creat ziarul. El apare la New York. La New York va veni jumătatea din Germania la expoziție ⁷⁴⁹. Nu aveți alt ziar. N-ar fi prin urmare nepolitic să renunțați la Kellner și la ziarul său? Căutați deci să-i fiți pe plac acestui individ. Faceți pe naivii. Continuați să scrieți; ceva mai rău nu i-ați putea face. Nu-l eliberați de sub influența voastră, care, judecând după toate, i-a devenit deja afurisit de împovărătoare. Procedați ca burghezii prusieni: guvernul și Manteuffel al lui se străduiesc zadarnic să scape de prietenia acestor burghezi. Dar burghezii se poartă ca și cum ar crede în caracterul constituțional al guvernului lor, și le Gouvernement est constitutionnel malgré lui-même ³⁾. Aceasta este înțelepciunea universală.

„*Neu-England-Zeitung*” a fost și rămâne un ziar pe care nu te poți bizui. D-l Schläger, un student extrem de superficial care se consideră cel mai competent om din lume (à la Kellner, „le mieux est le plus grand ennemi du bien” ⁴⁾) este un tip de o platitudine pretențioasă. El i-a scris lui Pieper să-mi ceară să scriu un articol pentru „*Neu-England-Zeitung*” despre necesitatea trecerii de la mo-

¹⁾ — o moderație extremă. — *Nota trad.*

²⁾ Gottlieb Kellner. — *Nota red.*

³⁾ — guvernul e constituțional fără voia lui. — *Nota trad.*

⁴⁾ — „cel mai bine e cel mai mare dușman al lui bine”. — *Nota trad.*

dul de producție burghez la cel comunist. Cetățeanul Marx, cu gândirea lui „care schematizează și aranjează”, e potrivit pentru această sarcină pe care i-o trasează cetățeanul Schläger, dar cetățeanul Marx trebuie „să renunțe la limbajul său abstract” și să scrie ca toată lumea etc. Bunul cetățean Schläger, care fi scrie, totodată, lui Pieper că nu trebuie să-i atace (*întotdeauna îi subliniază acest lucru*) pe cetățenii Ruge și Heinzen, deoarece „elita cititorilor” ziarului său (îți inchipui cum sint ceilalți) sint heinzenieni, și „Neu-England-Zeitung” e merit să-i moștenească (textual) pe cititorii lui „Janus”. O, tu, mare cetățean Schläger! O, tu, mărețe Pompei! Și, totuși, l-am sfătuit pe Pieper să continue să scrie pentru Schläger. Le motif est très simple ¹⁾: Nu le facem un serviciu dușmanilor noștri cînd scriem pentru ei. Tout au contraire ²⁾. Nu le-am putea juca o festă mai usturătoare...

Textul păstrat se publică
în întregime pentru prima oară

Se tipărește după manuscrisul
scrisorii lui Cluss către
Weydemeyer din 28 iunie 1853

Tradus din limba germană

47

Marx către Adolf Cluss ⁷⁵⁰ la Washington

[Londra] 15 septembrie 1853

...Astăzi am primit ultimul număr din „*Reform*”, care conține corespondența ta din Quebeck și apologia făcută de Kellner aceluiași Poesche care în „*Neu-England-Zeitung*” din 3 septembrie, pe care l-am primit tot atunci, face calambururi ieftine la adresa „ciudaților” caraghioși care sint „luptătorii de clasă” ⁷⁵¹. Acum, de cînd îmi trimiți special numere din „*Reform*”, a început să-mi sosească și mie regulat ziarul, în schimb „*Tribune*” nu-l primesc regulat, or, pentru mine asta e important. Așa, de pildă, îmi lipsește articolul în

¹⁾ — Motivul e foarte simplu. — *Nota trad.*

²⁾ — Dimpotrivă. — *Nota trad.*

care citez schimbul de note diplomatice cu privire la Danemarca ¹⁾ și articolul în care caracterizez relațiile de proprietate funciară ²⁾...

Cred că e timpul să vă apucați din nou de polemică și să-i aranjați cum se cuvine pe acești vulgari Goeppe-Poesche, care au inventat *punctul de vedere material*; materialismul lor este materialismul micului-burghez de rind. Adversarii se obrăznicesc — fapt care, cel puțin pe vremea lui „N[eu] Rh[einische] Z[eitung]”, nu se putea întâmpla. Studentul Schläger, care în perioada revoluției din 1848 a șters-o efectiv și a început să-și scoată geniul la mezin în America, continuă să-mi trimită regulat al său „Neu-England-Zeitung”, probabil ca să mă conving ad oculos ³⁾ ce fel de indivizi sînt ei. Unde a mai existat vreodată o fițuică în care prostia și vanitatea să se îmbine astfel cu pretențiozitatea?

Kellner e prea moale. El nu înțelege, pare-se că polemica e necesară pentru orice ziar atîta timp cît trebuie să lupte. Și apoi, mai are și această nefericită tendință instinctivă de a-și lăuda întotdeauna dușmanii cu două zile înainte ca aceștia să-i dea un picior. Așa s-a întîmplat cu Heinzen, cu Poesche, care, printre altele, și-a demonstrat cunoștințele enciclopedice într-un articol lamentabil despre circulația banilor...

În orice caz, mișcarea a început mai devreme decît m-aș fi așteptat și decît aș fi dorit (cred că în primăvară va începe o commercial downfall ⁴⁾ ca în 1847). Tot mai sper că voi reuși, înainte de aceasta, să mă retrag pentru cîteva luni în singurătate pentru a putea termina „Economia” mea. Dar se pare că nu voi izbuti. Mă plictisește să tot mîzgălesc articole pentru ziare: treaba asta îmi răpește mult timp, îmi irosesc forțele și, în fond, nu realizez nimic. Oricît ai căuta să fii independent, ești legat de ziar și de cititorii lui, mai ales dacă, așa cum e cazul meu, ți se plătește. Lucrările pur științifice sînt cu totul altceva, iar onoarea de a figura alături de un A.P.C. ⁵⁾, de o Lady-correspondent sau de un Metropolitanus nu e, certainly ⁶⁾, de invidiat.

Carl Wilhelm Klein (din Solingen, muncitor) m-a rugat să-l pun în legătură cu voi. Adresa lui este... E un tip capabil. A înte-

¹⁾ K. Marx. „În Camera comunelor. — Presa despre problemele orientale. — Manifestul țarului. — Danemarca”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 248—254. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Problema războiului. — Activitatea parlamentară. — India. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 222—229. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ — cu ochii mei. — *Nota trad.*

⁴⁾ — prabușite comercială. — *Nota trad.*

⁵⁾ Pulszky (vezi volumul de față, p. 197.). — *Nota red.*

⁶⁾ — desigur. — *Nota trad.*

Die Reform.

Number 17, September 1853

No. 69 New York, Sonnabend den 17. Septbr. 1853.

Die Reform

Die Reform ist ein Journal, welches die Interessen der Arbeiterklasse in den Vereinigten Staaten vertritt. Es behandelt die sozialen und wirtschaftlichen Probleme der Zeit, darunter die Arbeitsbedingungen, die Lohnfrage und die Forderung nach politischer Reform. Der Autor, Adolf Cluss, ist ein bekannter sozialer Reformator und Ökonom. Das Journal ist ein wichtiges Dokument der Arbeiterbewegung in den 1850er Jahren.

Die Reform ist ein Journal, welches die Interessen der Arbeiterklasse in den Vereinigten Staaten vertritt. Es behandelt die sozialen und wirtschaftlichen Probleme der Zeit, darunter die Arbeitsbedingungen, die Lohnfrage und die Forderung nach politischer Reform. Der Autor, Adolf Cluss, ist ein bekannter sozialer Reformator und Ökonom. Das Journal ist ein wichtiges Dokument der Arbeiterbewegung in den 1850er Jahren.

Die Reform ist ein Journal, welches die Interessen der Arbeiterklasse in den Vereinigten Staaten vertritt. Es behandelt die sozialen und wirtschaftlichen Probleme der Zeit, darunter die Arbeitsbedingungen, die Lohnfrage und die Forderung nach politischer Reform. Der Autor, Adolf Cluss, ist ein bekannter sozialer Reformator und Ökonom. Das Journal ist ein wichtiges Dokument der Arbeiterbewegung in den 1850er Jahren.

Die Reform ist ein Journal, welches die Interessen der Arbeiterklasse in den Vereinigten Staaten vertritt. Es behandelt die sozialen und wirtschaftlichen Probleme der Zeit, darunter die Arbeitsbedingungen, die Lohnfrage und die Forderung nach politischer Reform. Der Autor, Adolf Cluss, ist ein bekannter sozialer Reformator und Ökonom. Das Journal ist ein wichtiges Dokument der Arbeiterbewegung in den 1850er Jahren.

Die Reform ist ein Journal, welches die Interessen der Arbeiterklasse in den Vereinigten Staaten vertritt. Es behandelt die sozialen und wirtschaftlichen Probleme der Zeit, darunter die Arbeitsbedingungen, die Lohnfrage und die Forderung nach politischer Reform. Der Autor, Adolf Cluss, ist ein bekannter sozialer Reformator und Ökonom. Das Journal ist ein wichtiges Dokument der Arbeiterbewegung in den 1850er Jahren.

Ziarul „Die Reform“ din 17 septembrie 1853
 cu o parte a articolului lui Adolf Cluss
 „Cel mai bun ziar din Statele Unite» și «cei mai buni oameni»
 și economiști ai lui“

meiat o uniune muncitorească și, după cum îmi scrie el, „*Gradaus*” se află sub influența acestei uniuni ⁷⁵². Pieper e în corespondență cu el ; dacă timpul îți permite, trebuie să-i sprijini din Washington.

Taica Blind continuă... ¹⁾ articolele sale cu mult patos în „*Neu-England-Zeitung*” și se feliicită pe sine, pe redactorul său și viceversa pentru succesele nemaipomenite menite să inspire respect lui Brüggemann de la „*Köln[ische] Z[ei]tung*”.

Astăzi îți scriu numai câteva rînduri. În privința events ²⁾ — nimic nou. Numai la Londra a izbucnit cholera morbus ³⁾.

Al tău
K.M.

Textul păstrat se publică
în întregime pentru prima oară

Se tipărește după manuscrisul
scrisorii lui Cluss către
Weydemeyer din 3 octombrie 1853
Tradus din limba germană

48

Marx către Karl Blind la Londra

[Londra] 26 septembrie 1853
28, Dean Street, Soho

Dragă Blind,

Știrea despre mîrșăvia ⁴⁾ de la Baden me-a surprins pe soția mea și pe mine, deși nu ne puteam aștepta la nimic bun de acolo. Te rog să fii convins de profunda noastră simpatie față de tine și de familia ta.

Quant à ⁵⁾ Jones, mă tem că e plecat. Nu l-am văzut de mai multe săptămîni. Totuși încă astăzi voi căuta să aflu dacă e sau nu de acord și dacă a primit scrisoarea ta. Mîine vei afla amănunte. Calde salutări familiei tale din partea noastră

Al tău
K. M.

¹⁾ În acest loc Cluss a scris . „indescifrabil”. — *Nota red.*

²⁾ — evenimentelor. — *Nota trad.*

³⁾ — holera. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 261, 534 535. — *Nota red.*

⁵⁾ — Cit despre. — *Nota trad.*

Am vrut de mult să trec pe la tine, dar au intervenit o sumedenie de petites misères ¹⁾.

Publicat pentru prima oară în :
„International Review for
Social History”, vol. IV, 1939

Se tiparește după manuscris
Tradus din limba germană

49

Marx către Joseph Weydemeyer la New York ⁷⁵³

[Londra, începutul lui octombrie 1853]

...Blind a descoperit pe neașteptate că problema cuțitului și a furculiței e tot atât de importantă ca și problema turcă interpretată în manieră sud-germană. Știi că domnul ăsta își dădea foarte multă importanță, considerându-se un mare homme d'état ²⁾, reprezentantul celor mai înalte sfere ale emigrației, și că, atunci când Pieper a scris un articol — o mizgălitură superficială, care e foarte potrivită, de altfel, pentru „Neu-England-Zeitung” și care la repezeală nici nu putea fi scrisă altfel de un om lipsit de adăpost —, în care ia în ris Rusia, Blind s-a dezlănțuit în două luni cu nu mai puțin de trei articole în „Neu-England-Zeitung”, fraternizînd mai mult sau mai puțin (dragostea veche nu se uită) cu Heinzen etc. De aceea între el și noi au fost relații încordate. Când spun „noi” îl exclud pe d-l Lupus, care prin simpatiile sale pentru „Morning Advertiser” se simte, bineînțeles, atras spre Blind și deja de mult se remarcă printr-o particularitate — se ceartă cu așa-numiții prieteni de partid și manifestă simpatie față de filistinii politici. Acum cîteva zile d-l Blind și-a făcut din nou apariția pentru a-i aduce soției mele o scrisoare adresată lui Cluss, adică pentru Wolff, care îi scrisese o duioasă scrisoare de adio și îi propusese să corespundeze, lăsîndu-i adresa lui Cluss. Soția mea i-a comunicat, bineînțeles, că, deocamdată, Anglia continuă să-i servească de azil marelui turcofil ⁷⁵⁴. Dar, desigur, nu acesta a fost motivul pentru care a venit ex-prietenul nostru umflat la proporții falstafiene. Tribunalul din Baden a pus sechestru pe toată averea copiilor săi din prima căsătorie (a doua oară s-a căsătorit în aron-

¹⁾ — mici neplăceri. — *Nota trad.*

²⁾ — om de stat. — *Nota trad.*

dismentul al XIII-lea)¹⁾ pînă cînd copiii vor fi predați evreilor din Germania pentru a fi crescuți în credința lor iudaică. Așadar, venitul d-lui Blind sau al soției sale s-a redus la $\frac{1}{4}$ și acum i se pare că „problema cuțitului și a furculiței” trebuie totuși luată în considerare încă înainte de terminarea războiului turc și înainte ca Petersburgul să fie luat cu asalt. Pentru că lucrurile au luat o asemenea întorsătură, precum și pentru că are nevoie de ajutorul avocatului Jones (Ernest), și-a amintit de existența mea, ceea ce pentru mine e, desigur, al dracului de măgulitor.

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

50

Marx către Karl Blind la Londra

13 octombrie 1853

28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Blind,

Imediat după ce ai fost la mine, am trecut pe la Freiligrath pentru ca prin intermediul lui să-mi scontez cambiile. F[reiligrath] a luat asupra lui treaba asta, dar pînă în momentul de față n-a reușit să facă nimic, deoarece șeful lui²⁾, de care are nevoie pentru aceasta și care deja de 8—10 zile e așteptat, nu a venit încă. De aceea sînt sans sous³⁾, deși am de primit 30 l. st. În cîteva zile trebuie să rezolv porcăria asta.

Cum n-am putut încă obține banii pe cambie, am încercat să fac rost din altă parte, pentru a-ți putea trimite neîntîrziat 1 l. st., dar pretutindeni am fost refuzat.

Așadar, trebuie să mai ai răbdare, așa cum fac și eu, cîteva zile. Te rog să fii sigur că mi-e foarte neplăcut că nu pot rezolva chiar acum această chestiune.

¹⁾ Intrucît înainte de 1859 în Paris nu erau decît 12 arondismente, despre cei care trăiau în concubinaj francezii spuneau în glumă că „s-au căsătorit la primăria arondismentului al XIII-lea”. — *Nota red.*

²⁾ Oxford. — *Nota red.*

³⁾ — fără nici un ban. — *Nota trad.*

Quant à ¹⁾ Jones nu pot pricepe ce s-a întâmplat. După vizita ta, el a fost de două ori pe la mine și m-a asigurat că ți-a scris, dându-ți un răspuns *pozitiv*. Nu intră în obiceiul lui să mintă în *asemenea* probleme. Să fi fost interceptată scrisoarea lui? Miine vine din nou și-l voi ruga să-ți scrie în prezența mea. Voi pune eu însumi scrisoarea la poștă. El pleacă luni.

Calde salutări ție și soției.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară în
„International Review for
Social History”, vol. IV, 1939

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

51

Marx către Adolf Cluss ⁷⁵⁵ la Washington

[Londra, mijlocul lui octombrie 1853]

...De la Ariosto la Klein este o mare distanță sau, mai exact, o mare diferență de nivel și în plus un *casus obliquus* ²⁾). Taica Klein mi-a scris, dar, desigur, n-a pomenit nimic despre conflictele și intrigile lui, ci m-a rugat doar să-i dau o recomandatie către Weydemeyer și către tine. În răspunsul meu (Pieper nu i-a scris *quant à vous* ³⁾) *nici un rînd*) nu i-am scris, firește, nici un cuvînt care ar fi lăsat să se creadă că W[e]ydemeyer nu ne e prieten sau măcar că e un prieten dubios — cum aș fi putut spune o asemenea josnicie? — Niciodată, nici la beție, nici treaz fiind, n-am spus că muncitorii sînt buni numai pentru carne de tun, deși indivizii la nivelul cărora *by and by* ⁴⁾) coboară Klein, nici pentru asta nu cred că sînt buni. Tu trebuie să te porți foarte atent cu micul Klein, care se bucură efectiv de influență în rîndurile muncitorilor din Solingen, cei mai buni din Provincia renană, și de aceea in

¹⁾ — Cit despre. — *Nota trad.*

²⁾ — literal: „caz oblic”; în sens figurat: „se referă la un alt domeniu”. — *Nota trad.*

³⁾ — referitor la voi. — *Nota trad.*

⁴⁾ — incetul cu incetul. — *Nota trad.*

time of action¹⁾ va putea fi folosit. Cu „Gradaus” totul s-a terminat deoarece ziarul acesta nu plătește, iar Pieper e prea sărac ca să scrie pe gratis.

În legătură cu „Reform”, mă voi gândi ce am putea cere de la ceilalți. Singurul la al cărui sprijin ne putem aștepta este Engels. Wolff (cel roșu²⁾) s-a căsătorit, și vinde cu amănuntul household words³⁾ lui Prutz, Gutzkow și Cotta, iar pentru noi, în momentul de față, nu face nici doi bani. Lupus nu scrie; este atât de încăpăținat, încât nu-l poți face să uite ghinionul avut cu ziarul „Revolution” al lui W[eidemeyer]. Dronke, care acum e vânzător, e leneș ca o grizetă. Weerth de aproape un an de zile colindă America de Nord și de Sud în scopuri comerciale. Engels are realmente de lucru pînă peste cap, dar cum el e o adevărată enciclopedie și poate munci la orice oră din zi sau din noapte, treaz sau amețit, scrie și gîndește repede, ca un diavol, putem totuși aștepta cite ceva de la el...

Fapta eroică a lui Heinzen m-a amuzat copios⁷⁵⁰. Dacă va fi cazul să-i trageți din nou un perdaf acestui individ, folosiți-vă de ignoranța lui crasă și arătați că nefericitul ăsta preia cu multă trudă frazele adversarilor săi, după ce s-au uzat și și-au pierdut toată sarea. E grozav cum încasează individul ăsta la ghionturi în goana lui după onoruri. Lasă că tu-i strică de loc!

Canaliile de ruși, deși pentru Europa nu-i consider primejdioși, nouă, germanilor, ne fac o figură grozavă. Am dat de belea între calmuci și crapauds⁷⁵⁷...

După „Herold des Westens”, Ruge a trimis ziarului „Neu-England-Zeitung” o mîzgăleală îndreptată împotriva comuniștilor de tot felul, pe care ziarul nu a tipărit-o. Cetățene Schläger, cetățene Schläger! Prezența lui Jacoby a fost totuși utilă. Numai să nu vă compromiteți, dar nu cu Dulon, acest „Lamennais protestant din cîmpia Lüneburg”. Sînt curios dacă acest faimos alter ego al lui Ruge îi va trimite lui Heinzen mîzgăleala cerută. În acest caz „Reform” va fi din nou făcut de rîs dacă nu sînteți precauți...

Textul păstrat se publică
în întregime pentru prima oară

Se tiparește după manuscrisul
scrisorii lui Cluss către
Weidemeyer din 2 noiembrie 1853
Tradus din limba germană

¹⁾ — cînd va sosi momentul de a acționa. — *Nota trad.*

²⁾ Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

³⁾ — locuri comune. *Nota trad.*

52

Marx către Adolf Cluss⁷⁵⁸
la Washington

[Londra, la jumătatea lunii noiembrie 1853]

...În privința lui „*Reform*” voi vedea ce pot face în Germania și la Paris. Pieper are acum o *slujbă* în City, de la 9 dimineața pînă la 8 seara. Astfel că îi rămîne puțin timp dacă ținem seama și de corespondența pentru „*Union*”. Ceva va face și el. Dacă se plătesc *bani*, sînt de părere că în primul rînd să i se dea ceva lui Eccarius, ca să nu mai fie nevoit să coasă toată ziua. Potrivit unei înțelegeri cu mine, va trimite acum regulat corespondențe. Fă în așa fel ca să primească ceva. În ceea ce privește articolele lui despre Franța, Jones nu i le-a mai publicat⁷⁵⁹ și manuscrisele nu mi le-a trimis, iar în momentul de față nu le pot obține, fiindcă Jones e plecat într-o călătorie în scopuri agitatorice. I-am scris totuși despre acest lucru. Și lui *Heise* i-am propus să scrie ceva. E nevoie de diversitate și cred că H[eise], datorită contactului cu noi, se va schimba în bine. Lui Lupus și lui Dronke le-am transmis propunerea prin Engels. Dar asta nu va însemna prea mult. Cît despre Lupus, în acest trist interregn, vîrsta combinată cu manile lui de burlac, au avut consecințe nefaste.

N-am văzut încă maculatura¹⁾ lui Willich. Știrile în legătură cu războiul îți absorb aproape toată atenția, n-ai nici măcar o clipă ca să te poți gîndi la marele Willich. În ciuda telegrafului electric, știrile sînt confuze, disparate și ne parvin cu întîrziere, și apoi toate, fără excepție, trec prin mîna poliției vieneze, prin urmare sînt cenzurate. Știrile din Constantinopol sosesc, bineînțeles, prea tirziu. Eroii democrației se pregătesc de ofensivă. Semn rău pentru turci.

Quant à Willich, aș dori, pe cît posibil, să evit declarațiile personale și, în cele din urmă, să dau numai la rubrica de foiletoane a ziarului „*Reform*” un tablou psihologic sau, mai degrabă, fenomenologic al „formeii de conștiință” a acestui filistin murdar.

Marțea trecută am primit, concomitent cu scrisoarea ta, o epistolă de la *Klein* și trebuie să spun că e admirabil scrisă, spiritual, bine gîndit. Scrie că, la rîndul lui, va face și el o declarație împotriva lui Willich, deoarece poate demasca minciunile lansate de acest individ în toată perioada cît a fost la Londra. Klein are ideea fixă că-l tratați foarte de sus. Voi căuta să aplanez acest diferend.

¹⁾ A. Willich. „Doctorul Karl Marx și «Dezvăluirile» sale”. — *Nota red.*

În privința lui „*Tribune*” poate cel mai bine ar fi să dați impresia că vi s-a părut „că recunoașteți stilul” meu ⁷⁰⁰. Articolele despre Palmerston ¹⁾ m-au ridicat în ochii lui Urquhart. Mi-a trimis mai multe cărți — pe care însă le cunoșteam ⁷⁰¹ — pentru a-mi da un ajutor...

Publicat pentru prima oară
în „Voprosi istorii K.P.S.S.” nr. 3, 1962

Se tipărește după manuscrisul
scrisorii lui Cluss către
Weydemeyer din 7 decembrie 1853

Tradus din limba germană

¹⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 365—435. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

1854

53

Engels către H. J. Lincoln, redactorul ziarului
„Daily News”
la Londra
(Ciornă)

7 South Gate, St. Mary's
30 martie 1854, Manchester

Stimate domn,

Sper că nu mă înșel dacă presupun că în momentul de față propunerea de a colabora la *rubrica militară* a ziarului dv. va fi bine primită, chiar dacă cel ce își oferă serviciile, în prezent, nu este cadru militar activ și, în plus, e străin.

Socot că lucrul principal este competența efectivă a persoanei respective. În ceea ce privește competența, nimic nu e mai edificator decât o serie de articole pe diverse teme militare, pe care, dacă socotiți că e de dorit, le puteți arăta oricărei autorități în probleme militare. Cu cât această autoritate e mai mare cu atât mai bine. Aș fi mult mai bucuros să fiu judecat de sir William Napier, decât de un martinet¹⁾ subaltern.

Totuși nu mă pot aștepta ca dv. să consimțiți să mă supuneți la o probă, fără a cunoaște unele lucruri despre mine. De aceea îmi permit să vă informez că mi-am făcut școala militară în artileria prusiană, care, chiar dacă nu e așa cum ar putea fi, totuși a dat oameni care au făcut din „artileria turcă una dintre cele mai bune din Europa”, cum s-a exprimat prietenul nostru Nicolaie. Ulterior am avut prilejul să iau parte activă la acțiunile militare din timpul războiului insurecțional din Germania de sud din 1849. Ani de-a rândul, după aceea, studierea tuturor ramurilor științei militare a constituit una din principalele mele preocupări, și succesul pe care l-au avut articolele mele despre campania din Ungaria, publicate la timpul lor în presa germană⁷⁶², îmi permite să cred că munca mea n-a fost zadarnică. Cunosc mai mult sau mai puțin bine majoritatea limbilor europene, inclusiv rusa, sîrba și, puțin, româna, și de aceea cele mai bune surse de informații îmi sînt accesibile, putîndu-vă fi, eventual, de folos și în alte privințe. Cît

¹⁾ Pedant (de la generalul francez Martinet, sub Ludovic al XIV-lea). --

de corect și de cursiv scriu în engleză vă veți putea convinge, desigur, numai din articolele mele. Vă pot pune bucuros la dispoziție orice alte informații despre mine, dar aveți posibilitatea de a le obține și de la colaboratorul dv. în problemele de educație, dr. Watts, care mă cunoaște de peste zece ani.

M-am gândit mai de mult să vă fac o propunere în acest sens, dar mi-am închipuit că pentru dv. această problemă nu prezenta prea mult interes, atîta timp cît războiul nu era efectiv declarat și întreaga *critică* a strategiei pe Dunăre se limita la subtilități profunde cu privire la partea de vină pentru acțiunile nereușite din Bulgaria care revine lordului Aberdeen și partea care-i revine lui Omer-pașa. În momentul de față, situația este alta. Un război local poate fi numai un *simulacru* de război, pe cînd războiul european trebuie să devină o realitate. În afară de aceasta, mărturisesc că a mai fost și alt motiv care m-a reținut. Pe vremea aceea nu dispuneam încă de hărțile, de planurile necesare, precum și de informațiile speciale cu privire la teatrul de război și la părțile beligerante, și mi-ar fi fost penibil să vă trimit fie și numai un singur rînd care să nu fie bazat pe cea mai bună informație accesibilă.

Întrucît nu numai că nu mă aflu pe teatrul de război, dar (cel puțin în momentul de față) locuiesc și departe de sediul redacției dv., se poate limpede deduce care este genul de materiale pe care vi le pot oferi. Articolele mele se vor limita la descrierea părții teatrului de război unde se desfășoară în momentul de față acțiunile militare; la analiza și caracterizarea organizării militare și ale forțelor armatelor beligerante, ale șanselor lor de succes și ale operațiilor pe care le pot face; la considerații critice asupra luptelor date și, din cînd în cînd, la *resumés* (ca să folosesc termenul francez) asupra operațiilor militare care au avut loc într-o lună sau în șase săptămîni, în funcție de evenimente. Întrucît pentru a putea face o apreciere justă sînt necesare informații foarte complete cu privire la cele întîmplate în realitate, doar rareori voi scrie numai pe baza telegramelor, de regulă va trebui să aștept primirea unor informații mai amănunțite. N-are importanță dacă pierd o zi sau două, important e ca articolele să fie mai bune. De aceea, cel puțin în viitorul apropiat, prezența mea la Londra ar putea să nu fie obligatorie. Dacă doriți ca articolele mele să cuprindă o sferă mai largă decît aceasta, nu am nimic împotrivă și aștept propunerile dv.

Dacă veți accepta propunerea mea, peste cîteva luni voi avea, probabil, posibilitatea de a mă muta definitiv la Londra; pînă atunci, dacă e nevoie, pot veni să stau de vorbă cu dv.

În privința politicii, voi căuta să o amestec cît mai puțin cu critica militară. În război nu există decît o singură linie politică justă: să acționezi cu cea mai mare rapiditate și energie pentru a-l înfrînge pe inamic și a-l sili să se supună condițiilor învingătorului. Dacă guvernele aliate vor proceda în felul acesta, le voi recunoaște meritul. Dacă vor pune piedici și îi vor lega de mîini pe comandanți, mă voi pronunța împotriva acestui mod de acțiune. Aș dori foarte mult ca rușii să primească o bătaie zdravăna, dar, dacă vor lupta bine, sînt în așa măsură soldat, încît să recunosc ceea ce e al lor. De altfel, mă voi călăuzi după principiul că în știința militară, ca și în matematică și geografie, nu există păreri politice diferite.

Și acum, să trecem la propuneri practice. Nu cred că din descrierea Kronstadtului ¹⁾, pe care v-o anexez la această scrisoare, vă veți putea face o imagine reală a ceea ce puteți aștepta de la mine. Dar dacă socotiți că pot fi util ziarului dv., putem încheia un contract provizoriu în virtutea căruia dv. veți avea tot dreptul de a renunța la colaborarea mea pe mai departe în cazul cînd o veți considera necorespunzătoare, iar mie mi se va garanta o remunerare justă pentru munca depusă și pentru cheltuieli. Dv. știți, probabil, prea bine că pentru a scrie despre operațiile militare trebuie să ai la dispoziție o sumedenie de hărți și de cărți scumpe, care urmează să fie puse la socoteală, deoarece toate acestea intră în cheltuielile de producție.

Așadar, propun să vă trimit o serie de articole care să constituie o privire generală referitoare la forțele militare și maritime ale Rusiei, la organizarea lor, la efectivul și capacitatea lor de luptă în momentul de față (în măsura în care acest lucru poate fi stabilizat), precum și o prezentare, din punct de vedere militar, a teatrului de război, a liniilor de apărare de pe Marea Baltică, Marea Neagră, de pe Dunăre și de la frontierele poloneze, inclusiv sistemul de fortificații. Articolul despre Kronstadt, anexat aici, ar putea reprezenta unul dintre articolele din această serie și ar putea fi pus deoparte pînă cînd îi va veni rîndul. Vă asigur că informațiile mele cu privire la aceste probleme sînt de prima mîină și provin numai din izvoare care au fost publicate (și nu din cine știe ce surse misterioase). Aș putea trimite săptămînal cîte un articol de unul sau două șpalturi, și dacă doriți și mai mari.

Dacă veți considera că acest procedeu este prea sistematic, după articolul despre Kronstadt ați putea publica un articol asemănător despre fortificațiile permanente din Sevastopol și despre

¹⁾ F. Engels. „Fortăreața Kronstadtului“. — Nota red.

celelalte porturi fortificate din Rusia (în măsura în care se pot obține date) și apoi, în încheiere, unele considerații referitoare la șansele de succes ale unui atac dinspre mare asupra bateriilor de pe țărm, considerații bazate pe fapte istorice și pe cele mai bune izvoare teoretice, cum ar fi, de exemplu, cartea lui sir Howard Douglas ⁷⁶³.

Dacă doriți recenzii asupra unor lucrări militare, aș putea face și acest lucru. Așa, de exemplu, aș putea scrie despre cartea colonelului Chesney, „The Russo-Turkish campaigns” ⁷⁶⁴; țin să spun că, în legătură cu această carte, am gata pregătit un material excelent.

Inchei această lungă epistolă, propunându-vă și unele observații referitoare la importanța sau, mai degrabă, la lipsa de importanță a trecerii Dunării de către ruși; acestea vi le pot pune la dispoziție de îndată ce mi le veți cere.

Dacă vă interesează propunerea mea, aș fi foarte bucuros să primesc cât mai curînd cîteva rînduri de la dv. ca să mă pot apuca imediat de lucru.

Pînă atunci rămîn etc. etc.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

54

Marx către Ferdinand Lassalle la Düsseldorf

Londra, 6 aprilie 1854
(adresa o cunoști)

Dragă Lassalle !

Am primit la timp scrisoarea ta din 7 martie. Țin să fac unele observații, în primul rînd, cu privire la concepțiile tale militare și, în al doilea rînd, cu privire la concepțiile tale diplomatice.

Ad 1¹⁾). La observațiile în legătură cu Enos și Rodosto tu răspunzi — fiind de data aceasta în deplin acord cu ziarele guvernamentale engleze — că Constantinopolul trebuie apărat. Dacă nu-

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 293. — Nota red

pot apăra cele două flote din Marea Neagră și armata de la Dunăre, atunci nu-l vor putea apăra nici 100 000 de francezi și englezi. Nu neg desigur că din Rodosto e mai ușor decât din Malta sau din Toulon să fie aruncate forțe la Sevastopol sau la Odesa.

Ideea că austriecii intrînd în Serbia ar sta „în spatele armatei turcești de la Dunăre” nu mi se pare prea justă. Pentru a pătrunde în Valahia, austriecii trebuie să treacă pe malul *stîng* al Dunării la Belgrad sau ceva mai jos, sau la *Mehadia*. În primul caz ei ar sta în *prelungirea* flancului stîng al turcilor, în al doilea s-ar trezi în fața *frontului* acestuia. E evident că în acest caz turcii ar trebui să renunțe la apărarea Calafatului și Vidinului, lăsînd acolo numai cîte o garnizoană, dar asta nu înseamnă că flancul stîng al turcilor este pierdut și că resturile lui vor trebui să se retragă pe linia Șumla. Au contraire ¹⁾ dacă pentru austrieci tactica justă ar fi să se îndrepte imediat prin Niș spre Sofia și pentru turci tactica justă ar fi să se retragă de la Vidin *de asemenea* la Sofia. Și cum drumul lor este mai scurt, ei vor ajunge acolo *înaintea* austriecilor și vor putea să se întărească în Balcani sau să se retragă la Adrianopol.

Chiar dacă austriecii fac greșeala de a porni spre Vidin, turcii *tot* vor merge la Sofia. Această separare de *grosul* trupelor lui Omer-pașa nu înseamnă atunci o fărîmițare a forțelor, căci pentru noul inamic e nevoie de o nouă linie de operații Adrianopol-Sofia-Belgrad-Vidin; flancul stîng al turcilor devine astfel o armată de sine stătătoare.

Dar dacă, cu toate acestea, acțiunile militare se vor desfășura în felul în care presupui tu, nici o retragere a trupelor pe linia Șumla n-ar folosi la nimic, pentru că, prin abandonarea *șoselei principale* dintre Belgrad și Constantinopol, această linie ar fi *oricum ocolită* și, dimpotrivă, tocmai în cazul acesta ar trebui părăsită în mare grabă, pentru a aduna la Adrianopol *toate rezervele* și a înainta împotriva primului inamic care trece Balcanii.

Ad 2, ad vocem Palmerston. Părerea pe care o ai tu despre Palmerston este cea care predomină pe continent și în rîndurile majorității publicului liberal englez. Pentru mine e în afară de orice îndoială că Palmerston, — ale cărui datorii, en passant ²⁾, au fost plătite în 1827 de prințesa Lieven, care a fost adus la ministerul de externe, în 1830, de prințul Lieven și împotriva căruia Canning, aflat pe patul de moarte, i-a pus pe englezi în gardă — este un *agent al Rusiei*. Am ajuns la această concluzie după ce am urmărit

¹⁾ — Dimpotrivă. — *Nota trad.*

²⁾ în trecut fie spus. — *Nota trad.*

cu toată conștiinciozitatea și minuțiozitatea în „Blue Books” și „Parliamentary debates” întreaga lui carieră și ghidîndu-mă după mărturiile propriilor lui agenți diplomatici. Munca aceasta n-a fost de loc interesantă și, în plus, mi-a răpit o groază de timp, dar merita s-o fac, deoarece aici am găsit cheia istoriei secrete a diplomației din ultimii treizeci de ani. (En passant. Cîteva dintre articolele mele despre Palmerston apărute în „Tribune” au fost reproduse la Londra sub forma unor broșuri¹⁾, în 500 000 de exemplare.) Palmerston nu este un geniu, un geniu n-ar accepta un asemenea rol. Dar este unul dintre cele mai mari talente și un tactician desăvîrșit. Arta lui nu constă în faptul că se află în slujba Rusiei, ci în faptul că, slujind Rusia, știe să joace rolul de „truly English minister”²⁾. Se deosebește de Aberdeen numai prin faptul că Aberdeen slujește Rusia fiindcă nu o înțelege, iar Palmerston o servește, deși o înțelege. De aceea, primul este un adept fățiș al Rusiei, al doilea un agent secret al ei, primul o făcea gratis, al doilea contra plată. Chiar dacă ar vrea acum să se întoarcă împotriva Rusiei, nu ar putea, deoarece e în mîinile ei și în fiecare clipă se teme ca cei de la Petersburg să nu-l sacrifice. El este omul care în 1829 l-a învinuit pe Aberdeen că nu duce o politică destul de filorusă, omul despre care Robert Peel a spus în Camera comunelor că nu știe al cui reprezentant e. Omul care în 1831 a sacrificat Polonia, în 1833 a impus Porții tratatul de la Unkiar-Skelessi, și în 1836 a cedat Rusiei Caucazul și gurile Dunării; omul care a contribuit la încheierea tratatelor din 1840 și 1841 și la crearea unei noi Sfinte Alianțe îndreptate împotriva Franței, care a purtat războiul din Afganistan în folosul Rusiei, care în 1831, 1836 și 1840 a pregătit alipirea Cracoviei la Austria, pentru ca în 1846 să protesteze împotriva acestui lucru etc.⁷⁶⁵. Întotdeauna cînd a pus el mîna, a acționat în dauna intereselor comerciale ale Angliei, sub pretextul că le apără. Așa a procedat în problema sulfului napolitan⁷⁶⁶. A zădărnicit încheierea unor contracte cu Franța, avantajoase pentru Anglia, care erau pe punctul de a fi ratificate. El este omul care a lăsat Italia și Ungaria în voia soartei. Dacă ar fi acționat numai împotriva naționalităților revoluționare, ar fi fost explicabil. Dar și atunci cînd era vorba exclusiv de interesele

¹⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston”. Art. III, IV, V (ultimele două au fost incluse într-o broșură). (Vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 382—394, 395—404, 405—411. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ — adevărat ministru englez. — Nota trad.

Angliei, le-a trădat în modul *cel mai rafinat* în folosul Rusiei. De altfel, oamenii de aici încep să-și dea seama cine este el. Aștept cât mai curînd vești de la tine.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „F. Lassalle. Nachgelassene
Briefe und Schriften”. Bd. III,
Stuttgart — Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

55

Marx către Ferdinand Lassalle la Düsseldorf

28, Dean Street, Soho,
Londra, 1 iunie 1854

Dragă Lassalle !

În ultimele două-trei săptămîni am fost serios bolnav și, în plus, trei copii ai mei ¹⁾ au avut pojar, abia acum s-au însănătoșit, astfel că toată casa se transformase într-un lazaret. Nu sînt decît două zile de cînd am ieșit din casă și, fiindcă aveam mari dureri de cap și orice discuție îmi făcea rău, în timpul acesta n-am primit nici o vizită. De aceea, nu știu aproape nimic despre acțiunile și despre intențiile emigrației. Mazzini, după cum știi, probabil, se află în Elveția incognito. Din scrisorile sosite din Washington am aflat că emigrația, ca de obicei, își face mari iluzii. Comunicările confidentiale pe care domnii de aici le trimit în America se întorc la mine printr-un canal din Washington. Poate că în următoarea mea scrisoare voi fi à mîme ²⁾ să-ți dau amănuntele care te interesează în legătură cu activitatea emigrației.

Weerth este acum în California. Circulă zvonul că ar fi pe cale să se însoare cu o domnișoară Worbs, sau Worms, din Hamburg, fiica unuia dintre foștii lui șefi.

¹⁾ Jenny, Laura și Edgar Marx. — *Nota red.*

²⁾ — în măsură. — *Nota trad.*

Chiar și „*Times*” și-a bătut oarecum joc de „trickers¹⁾ din Köln”, aflați la Londra, care se tînguie pe sute de voci și îi plictisesc pe englezi cu bocetele lor :

„Gingaș zvon de clopot, lin
Sufletu-mi cuprinde”²⁾

sau

„Sînt singuratic, dar nu singur”³⁾

Cît despre „Palmerston” — acesta își încordează acum toate forțele pentru a lua în mîna sa întreaga administrație de război, dar are un rival în persoana ducelui de Newcastle, peelist —, din articolele pe care le-am scris pentru „*Tribune*” numai primele au fost publicate aici sub formă de broșură⁴⁾. Eu însumi m-am opus publicării lor în continuare, deoarece în aceeași serie, „Pamflete politice”⁷⁶⁷, au apărut, alternînd cu ale mele, și pamfletele lui Urquhart, iar eu nu vreau să fiu socotit printre adepții acestui domn, cu care nu am nimic comun în afară de părerea despre Palmerston ; în rest, opiniile noastre sînt diametral opuse, așa cum a reieșit la prima noastră întrevedere⁵⁾. El e un reacționar romantic, un adevărat turc, și ar vrea să întoarcă întregul Apus la normele și rînduiețile turcești. Am hotărît să nu-ți trimit aceste cîteva mici pamflete deoarece tocmai la expedierea pachetelor mici cheltuielile sînt disproporționat de mari. În privința esenței însăși a problemei, ai tot dreptul să rămii la părerea ta pînă cînd fapte absolut incontestabile nu ți-o vor schimba. Pe mine m-a determinat să-mi formez opinia nu un anumit fapt sau altul — căci fiecare fapt luat separat poate da naștere la o interpretare diferită —, ci întreaga linie de comportare a acestui om, întreaga lui activitate, începînd din 1829. În această activitate am descoperit un singur plan armonios, care ia diferite forme, în aparență deseori contradictorii, dar îndreptat întotdeauna spre același scop și înfăptuit, invariabil, cu aceeași înaltă măiestrie.

¹⁾ — pungașii. — *Nota trad.*

²⁾ Heine. „Primăvară nouă”. (Vezi Heine. „Versuri”, București, E.S.P.L.A. 1956, p. 165. — *Nota red.*

³⁾ Vers din drama lui P. A. Wolff. „Preziosa”, actul al II-lea, scena a II-a (conținutul dramei a servit ca libret pentru opera cu același nume a lui Weber). — *Nota red.*

⁴⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston”. Art. III, IV, V (ultimele două au fost unite într-o broșură). (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 365—435. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 288—289. — *Nota red.*

În ceea ce privește punctele menționate de tine în mod special ți să-ți spun următoarele :

1. *Expediția în apărarea lui Pacifico*⁷⁶⁸. În cartea unui fost secretar de ambasadă al lui Palmerston la Atena (1836), și anume în lucrarea „Diplomatic history of Greece” a lui Mr. Parish, vei găsi, în primul rînd, dovada că, după 1830, P[almerston] a făcut totul pentru a transforma Grecia într-o provincie rusească. Expediția în apărarea lui Pacifico a aruncat definitiv Grecia în brațele Rusiei. Această expediție, care a contribuit la creșterea popularității lui P[almerston] în Anglia, i-a dat, totodată, posibilitatea să încheie, în același an, cu Brunnov un tratat în interesul Rusiei, cu privire la normele de succesiune în Danemarca, tratat definitivat abia în 1852⁷⁶⁹. Dacă cu prilejul acestei istorii — cu Grecia — P[almerston], care a făcut destul rău, nu s-a năpustit asupra Franței, această atitudine concesivă a lui n-a fost decît „o diplomație” față de poporul englez. Ziarele ostile lui începuseră să sublinieze că în 1840 el a făcut din Anglia un aliat al Rusiei și un inamic al Franței.

2. Recunoașterea lui coup d'état¹⁾. I-a fost necesară pentru a-l prinde pe Bonaparte în plasă. Înainte, în legătură cu tulburările din Spania, tot astfel a creat cvadrupla alianță pentru ca Ludovic-Filip să-și frîngă gîtul⁷⁷⁰.

3. Instrucțiunile din 19 iunie 1839 pledează întru totul în sprijinul părerii mele. Propunerea de a nu îngădui în nici un caz Rusiei să ducă la îndeplinire tratatul de la Unkiar-Skelessi (care de altfel e opera d-lui P[almerston]) a pornit nu de la Londra, ci de la Paris. Ca dovadă poate sluji telegrama lui Soult către baronul de Bourqueney din 30 mai 1839, precum și cea din 17 iunie 1839 etc. Palmerston, făcîndu-se a crede că sultanul dorește înfăptuirea tratatului de la Unkiar-Skelessi și sosirea rușilor la Constantinopol, trimite la 19 iunie o telegramă contelui Granville, la Paris, la care anexează ale sale „proposed instructions to the Admiral²⁾, Sir Robert Stopford” purtînd aceeași dată, în care, printre o mulțime de alte propuneri echivoce și absurde, îi cere amiralului ca, la nevoie, „to force the passage of Dardanelles”³⁾. Soult, cu mult bon sens⁴⁾ (vezi telegrama contelui Granville către vicontele P[almerston], Paris, 28 iunie 1839) îi atrage atenția lui P[almerston] că nu sultanul, ci Rusia este inamicul lor, că, prin urmare, forțarea Dardanelelor e absurdă și că va fi absolut suficient dacă ambasada

1) Lovitura de stat din 2 decembrie 1862 a lui Bonaparte. — *Nota red.*

2) proiect de instrucțiuni trimise amiralului. — *Nota trad.*

3) — sa forțeze trecerea Dardanelelor. — *Nota trad.*

4) — bun-simt. *Nota trad.*

engleză și cea franceză din Constantinopol vor cere sultanului — *care nici nu dorește altceva* — permisiunea pentru flota unită de a trece prin Dardanele. P[almerston] nu poate ridica nici o obiecție, dar face o propunere și mai absurdă, la care Soult îi răspunde :

„Se pare că nobilul lord se resemnează *with great facility to the contingency of a Russian occupation of Constantinople*”¹⁾.

Lucrurile continuă în acest sens. P[almerston] împiedică în permanență acțiunile Franței împotriva Rusiei, lăsând impresia că furia lui se îndreaptă împotriva lui Mohamed Ali, pînă cînd Brunnow va veni, în sfîrșit, la Londra și va încheia cu el tratatul din 1840. Ulterior, acest tratat a fost perfectat, devenind tratatul cu privire la Dardanele din 1841, care nu reprezintă decît sancționarea de către Europa a tratatului de la Unkiar-Skelessi⁷⁷¹.

Ți-aș fi foarte recunoscător dacă mi-ai scrie des și amănunțit despre situația din Germania și, în special, din Prusia.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : „F. Lassalle. Nachgelassene
Briefe und Schriften”.
Bd. III, Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

56

Marx către Moritz Elsner la Breslau²⁾

Miercuri, 20 decembrie 1854
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Elsner,

Scrisoarea dv. a sosit luni. Și eu am venit abia astăzi, căci am fost pentru citeva zile în vizită la Engels și Lupus la Manchester.

Simbătă îmi voi începe corespondențele³⁾. Would not do⁴⁾ să încep tocmai cînd se *termină* sesiunea parlamentară „preliminară”.

¹⁾ — foarte ușor cu perspectiva unei ocupări a Constantinopolului de către ruși. — *Nota trad.*

²⁾ Wrocław. — *Nota trad.*

³⁾ Pentru „Neue Oder-Zeitung”. — *Nota red.*

⁴⁾ — N-ar avea nici un sens. — *Nota trad.*

Rezumatul acestei scurte sesiuni ar constitui o introducere mai bună. Doi ani am scris numai în engleză, vreau să spun pentru tipar. La început îmi va fi mai greu să scriu în germană.

Știți că un an de zile am fost redactor la un ziar ¹⁾ prusian *supus cenzurii*. De aceea pot foarte bine să-mi închipui chinurile prin care va trece „N[eue] O[der]-Z[ei]tung” în condițiile noii forme a cenzurii ; greutățile și lupta ascunsă against the established powers ²⁾ mă determină să sprijin acest ziar.

După cîte știu — și cunosc bine toate sălile de lectură mai importante din Londra —, aici nu se găsește nicăieri „Neue Oder-Zeitung”. Deocamdată să mi-l trimiteți mie direct. Poate voi reuși să-l introduc într-o sală de lectură sau într-o cafenea.

Mi-ați face o *deosebită* plăcere dacă, în mod excepțional, mi-ați trimite un număr din „Breslauer Zeitung”. Edgar Bauer, deși mă vizitează în fiecare săptămînă, nu mi-a vorbit niciodată de corespondențele lui și aș vrea să văd un exemplar ca să-i cunosc punctul de vedere.

Intrucît sesiunea parlamentară se încheie și, în afară de un rezumat al ședințelor parlamentului și perhaps asupra financial matters ³⁾, nu prea aș avea material interesant pentru alte comunicări, am intenția — dacă această presupunere se adevărește — într-o serie de articole să fac o cronică a acțiunilor militare care au avut loc pînă acum în Crimeea ⁷², despre care nici aici, nici în Germania n-am văzut să se fi publicat un articol rațional, adică critic. Totodată, presupun că această temă va stîrni un interes general și va duce, cel puțin, la o ciocnire cu cenzura regalo-prusacă indirectă.

Vă rog să transmiteți salutul meu prietenesc soției dv., deși nu ne cunoaștem.

Al dv.

Karl Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ „Rheinische Zeitung”. — *Nota red.*

²⁾ — împotriva autorităților oficiale. — *Nota trad.*

³⁾ — eventual asupra problemelor financiare. — *Nota trad.*

1855

57

Marx către Ferdinand Lassalle
la Düsseldorf

[Londra], 23 ianuarie 1855
28, Dean Street, Soho

Dragă Lassalle !

De acum o săptămână ți-aș fi scris dacă soția mea n-ar fi adus o nouă cetățeancă ¹⁾ pe lume, și cu toate aceste griji, după cum îți închipui și tu, nu prea am avut timp liber. Mama și fiica se simt bine.

Nu e prea plăcut, mon cher ²⁾, să scrii... ³⁾ într-un... ³⁾ atît de mic la urma urmei, nu poți expune decît niște fleacuri lipsite de importanță. Mais n'importe ⁴⁾ că... ³⁾ analizează și nu are nici un fel de pretenții scriitoricești, dar, totodată, se speră că nici nu vor fi formulate asemenea pretenții.

Cît despre diferitele întrebări cu caracter economic pe care mi le-ai pus, după cîte știu, pînă în momentul de față nu există nici un fel de date oficiale, nici date prelucrate științific. Bineînțeles, din Board of trade tables ⁵⁾ pot fi luate cifrele oficiale cu privire la importul de cereale. Dar altceva nimic. Acum desigur va ploua cu lucrări despre aceste probleme. În Anglia perioada crizei este în același timp o perioadă de studii teoretice. Pe baza caietelor mele, în care am adunat tot felul de date statistice din diverse surse, cu *proxima ocazie* îți voi face o sinteză. Deocamdată îți comunic doar următoarele date cu un caracter foarte general :

Importul de grîu și făină

<i>Grîu boabe (cvarteri)</i>		<i>Făină (evaluată în cvarteri)</i>
1847	2 650 000	1 808 000
1848	1 865 000	351 000
1849	4 569 000	1 129 000
1850	3 778 000	1 102 000

¹⁾ Eleanor Marx. — *Nota red.*

²⁾ — dragul meu. — *Nota trad.*

³⁾ Manuscrisul indescifrabil din cauza unor pete de cerneală. — *Nota red.*

⁴⁾ — Dar nu contează. — *Nota trad.*

⁵⁾ — tabelele Ministerului Comerțului. — *Nota trad.*

Aşadar, în primii doi ani de comerţ liber s-au importat 8 285 000 (cvarteri) ¹⁾ de grâu şi 2 226 000 de făină, în total 10 511 000, adică, în medie pe această perioadă, peste 5 000 000 pe an. Dacă socotim pe an 1 cvarter pe cap de locuitor, asta reprezintă cu mult peste $\frac{1}{8}$ din totalul consumului.

Se poate spune că consumul anual a crescut cu aceeaşi cifră ? Evident, aceasta depinde de răspunsul dat la altă întrebare: în Anglia s-a produs aceeaşi cantitate de grâu ca şi pînă acum ? Iar la această întrebare, de asemenea nu vom putea da un răspuns decît atunci cînd vom dispune de statistica agrară la care se lucrează în momentul de faţă. În legătură cu Irlanda şi Scoţia ştim că, după desfiinţarea taxelor vamale la cereale ²⁾, o parte însemnată din [pămînt] ¹⁾uri au fost transformate în păşuni etc. [În legătură cu Anglia] ¹⁾ putem, deocamdată, ajunge la o concluzie numai pe cale inductivă. Dacă în Anglia n-au fost lăsate în părăsire un număr considerabil de terenuri agricole, cum s-a putut întîmpla, de pildă, că în acest an, deşi a fost o recoltă foarte bună, preţurile la grâu au fost mai ridicate decît, de exemplu, în 1839, anul în care s-a aplicat sistemul protecţionist, de vreme ce reducerea importului din străinătate nu compensează, în nici un caz, diferenţa dintre o recoltă bună şi una proastă, dintre recolta din 1854 şi recolta din 1853 ? Următorul tabel oficial (pentru Irlanda) arată ce răspundere a luat, în condiţiile liberului schimb, tendinţa de a lăsa pămîntul nelucrat — în majoritatea cazurilor, desigur, ca urmare a transformării terenurilor arabile în păşuni :

1854 (pînă în noiembrie)

	<i>Acri</i>
[Reducerea] ¹⁾ suprafeţei cultivate cu cereale	91 233
[Cultivate cu legume]. [(Ca)rtofi ¹⁾ , plante rădăcinoase etc.]	710
Cu in	23 607
Cu trifoi	13 025
Reducerea totală a suprafeţei cultivate	128 575

Dimpotrivă, anul trecut (1853), în total, suprafaţa s-a redus cu numai 43 867 de acri. Pentru doi ani, luaţi laolaltă, 172 442 de acri. Aceasta e cu atît mai surprinzător cu cît, în ultimii doi ani, cererea la toate produsele agricole a crescut. În ceea ce priveşte „hands” ²⁾

¹⁾ Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

²⁾ — forţa de muncă. — *Nota trad.*

ocupată în agricultură, știm că dintre cei 300 000 de oameni, care începînd din 1852 au emigrat în fiecare an din Marea Britanie, cea mai mare parte o constituiau muncitorii agricoli. Știm că în 1853 pentru prima oară populația a scăzut în loc să crească. În sfîrșit, cea mai bună dovadă că în agricultură mina de lucru a scăzut foarte mult o constituie faptul că în 1853, pentru prima oară din 1815, plata muncitorilor de la sate a crescut, și pentru a o reduce din nou au fost introduse aproape pretutindeni secerătorile. (Remarcăm, printre altele, că importul liber de cereale din străinătate a dat un puternic impuls dezvoltării *agronomiei engleze*.) (Influența) pe care liberul schimb a avut-o asupra prețurilor la produsele industriale nu poate fi nicidecum stabilită pe baza materialelor de care dispunem. De exemplu, e puțin probabil ca oscilațiile prețurilor, în funcție de materia primă din industria lînei și a bumbacului, să fie provocate de abrogarea legilor cerealelor. În general, cred că dintr-o istorie a prețurilor pe perioada 1849—1854 ar reieși că raportul dintre prețurile la toate produsele industriale și cereale, precum și dintre prețurile articolelor produse în unele ramuri industriale și materia primă corespunzătoare a rămas același (ca și variațiile din cadrul acestor ramuri) ca și pînă la abrogarea legilor cerealelor.

În ceea ce privește *salariul muncitorilor* din fabrici (cifrele cu altă ocazie), se poate dovedi foarte precis că abrogarea legilor cerealelor 1) nu a avut nici o influență asupra salariului *absolut*; 2) a contribuit la *reducerea salariului relativ*. În anul crizei 1) salariul a scăzut. El nu a crescut nici în anii relativ buni 1849—1852 (inclusiv 1852, cel puțin pînă la ultima treime a anului). De ce nu a crescut? Fiindcă *au scăzut* prețurile la mijloacele de subzistență. În 1852 a început emigrarea în masă, în timp ce, pe de altă parte, în Statele Unite, Australia, India etc. cererea a crescut simțitor. Atunci, muncitorii au cerut majorarea salariului cu 10% și aproape în majoritatea ramurilor au obținut acest lucru pentru scurta perioadă a punctului culminant al prosperității (cam pînă în august 1853). Știi că această majorare de 10% — amintește-ți, de exemplu, de greva de la Preston ⁷⁴ — curînd le-a fost din nou redusă, deși în 1853 și 1854 prețurile la cereale erau în *medie* mai ridicate decît în anii protecționismului: 1843—1845 și 1830—1837. Așadar, *majorarea salariilor*, și încă una de foarte *scurtă durată* — căci acum din nou nu se lucrează timpul complet de muncă și, în general, criza a început —, nu poate fi atribuită în nici un caz liberului schimb, ci reprezintă numai majorarea salariilor în orice perioadă

¹⁾ 1847 (aici manuscrisul deteriorat). — *Nota red.*

de prosperitate. Liberul schimb n-a contribuit decât pentru ca, în 1849—1852, salariile să nu se ridice. Dacă cu aceleași salarii se puteau cumpăra mai multe mijloace de subzistență, nu înseamnă că s-au ridicat. În realitate a avut loc o creștere relativă a profitului. Salariul relativ, adică salariul în raport cu profitul, a scăzut de fapt — și inevitabilitatea acestui rezultat am arătat-o încă în 1847 într-o broșură (în limba franceză) ¹⁾. Nu se poate, desigur, nega că, în oarecare măsură, abrogarea legilor cerealelor (îmbinată cu reglementarea problemei taxelor vamale la zahăr, accesul liber al vapoarelor străine și desființarea taxelor vamale protecționiste la lemnul importat din America de Nord britanică) a contribuit la lărgirea piețelor existente și la crearea de noi piețe ale englezilor în străinătate pentru desfacerea mărfurilor lor industriale. Așa, de exemplu, în Statele Unite caracterul mai accentuat liber-schimbist al legislației a fost, fără îndoială, determinat, în parte, de abrogarea legilor cerealelor în Anglia. Dar acestui lucru nu trebuie să i se acorde prea mare importanță; exportul Angliei în Rusia, de exemplu, s-a redus, în timp ce importul Angliei din Rusia a crescut foarte mult, ca urmare a abrogării legilor cerealelor. În general, se vede că Europa reprezintă o piață din ce în ce mai puțin importantă pentru Anglia, deoarece din suma totală a exportului pe 1854 (aici mă refer la suma totală a exportului de produse engleze, făcând abstracție de produsele reexportate) numai Statele Unite, Australia și India au absorbit 60%, ca să nu mai vorbim de coloniile britanice din afara Europei (cu excepția Indiilor orientale).

Ți-am scris toate astea, pentru a-ți răspunde în linii generale la întrebările puse. Va trebui să cercetezi cât de exact este materialul cifric din caietele mele. Cărțile, cum ți-am mai spus, abia acum încep să apară... ²⁾

Publicat pentru prima oară
in : „F. Lassalle. Nachgelassene
Briefe und Schriften”.
Bd. III, Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ K. Marx. „Discurs asupra liber-schimbismului, rostit la ședința publică de la 9 ianuarie 1848 a Asociației democratice din Bruxelles”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 447—460. — Nota trad.). — Nota red.

²⁾ Sfirșitul scrisorii nu s-a păstrat. — Nota red.

58

Marx către Moritz Elsner
La Breslau ¹⁾[Londra] 17 aprilie 1855
28, Dean Street, Soho

Dragă Elsner,

Plec pentru câteva zile din Londra cu soția mea ²⁾. Dronke a avut amabilitatea de a consimți să continue el corespondențele ³⁾ în acest timp. Astăzi vă va trimite o descriere a sosirii lui Bonaparte. Întrucît n-am să-l mai văd, vă trimit această scrisoare separat.

Cele două articole ⁴⁾ anexate reprezintă *începutul* unei polemici împotriva *panslavismului*. După părerea mea, e timpul ca Germania să ia serios în considerare primejdia care o amenință. Aceste lucrări le puteți publica atunci *cînd* veți socoti că e mai indicat, deoarece nu au nimic comun cu corespondențele. Dar convingerea mea e că nu trebuie *să se piardă timpul*, ci să se dea alarma în Germania. Cu acest prilej va primi și „critica critică” ⁵⁾ din Berlin una la cap pentru prostia ei înfumurată.

Al dv.

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Wrocław. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 397. — *Nota red.*

³⁾ Pentru „Neue Oder-Zeitung”. — *Nota red.*

⁴⁾ F. Engels. „Germania și panslavismul”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 210—216. — *Nota trad.*)
— *Nota red.*

⁵⁾ Bruno Bauer. — *Nota red.*

59

Marx către Ferdinand Lassalle
la Paris

28 iulie 1855

28, Dean Street, Soho ¹⁾, Londra

Dragă Lassalle,

De câteva săptămâni mă aflu la țară, într-un cottage pe care mi l-a cedat un prieten ²⁾ plecat în Scoția. Așa se face că scrisoarea ta mi-a parvenit abia ieri. De altfel, acum am luat măsuri ca scrisorile primite în oraș să-mi fie trimise imediat.

Mă surprinde, firește, că, aflându-te atât de aproape de Londra, nu te gîndești să treci cîteva zile pe aici. Sper că ai să mai reflectezi și ai să-ți dai seama cît de scurtă și de ieftină e o călătorie de la Paris la Londra. Dacă porțile Franței nu ar fi ermetic închise pentru mine, ți-aș face o vizită pe neașteptate la Paris.

Am la Paris cîțiva prieteni, dar (acum nu-ți scriu din oraș) adresele lor ți le voi putea trimite numai cînd mă voi întoarce în Soho, unde le păstrez.

Bacon spune că oamenii cu adevărat mari au atîtea relații cu natura și cu lumea și atîtea obiecte sînt cuprinse în sfera intereselor lor, încît pot suporta cu ușurință orice pierdere. Eu nu fac parte dintre acești oameni mari. Moartea copilului meu ³⁾ m-a zdruncinat profund și simt această pierdere la fel de dureros ca și în prima zi. Biata mea soție, de asemenea, e complet downbroken ⁴⁾.

Dacă-l mai vezi pe Heine, dă-i salutări din parte-mi.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în „Frankfurter Zeitung”,
10 august 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ Scrisoarea e scrisă din Camberwell, în împrejurimile Londrei, dar pe ea figurează adresa din Londra a lui Marx. — *Nota red.*

²⁾ Peter Imandt. — *Nota red.*

³⁾ Edgar Marx. — *Nota red.*

⁴⁾ — zdrobită. — *Nota trad.*

60

Marx către Amalie Daniels
la Köln

6 septembrie 1855

28, Dean Street, Soho ¹⁾, Londra

Dragă d-nă Daniels,

Nu vă pot descrie durerea pe care am încercat-o la vestea morții scumpului, neuitatului Roland ²⁾. Deși ultimele vești, care mi-au parvenit prin Steffen, nu erau de loc încurajatoare, n-am pierdut nici o clipă nădejdea că admirabilul dv. soț se va însănătoși. Era un om delicat, fin, generos, în care se îmbinau cu o rară armonie fermitatea caracterului, talentul și o înfățișare plăcută. Când îl vedeam pe Daniels printre cei din Köln, aveam întotdeauna impresia că văd statuia unui zeu grec pe care capriciul destinului a aruncat-o printre hotențoși. Moartea sa timpurie este o pierdere de neînlocuit nu numai pentru familia și prietenii săi, dar și pentru știință, domeniu în care promitea mult, precum și pentru masele largi ale omenirii care suferă și care în persoana lui aveau un luptător de avangardă demn de toată încrederea.

Știu că aveți o fire eroică și de aceea sînt încredințat că durerea dv. nemîngîiată nu vă va împiedica să fiți o devotată educatoare a prețiosului zălog pe care vi l-a lăsat Roland. În persoana fiilor dv. veți reda omenirii de două ori pe tatăl lor.

Vestea acestei noi pierderi a trezit în soția mea cu atîta intensitate amintirea morții micului nostru fiu unic ³⁾, încît în momentul de față starea ei sufletească nu-i permite să vă scrie. Plînge și se tînguie ca un copil.

Nu încerc să vă consolez, cu atît mai mult cu cît eu însumi sînt și rămîn neconsolat ; am pierdut un prieten pe care l-am iubit mai mult decît pe oricare altul. O asemenea durere nu poate fi alinată, ea poate fi numai împărtășită. De îndată ce voi reuși să-mi stăpînesc sentimentul acesta sfîșietor, voi publica un necrolog în „New York Tribune” pentru numeroșii prieteni din America ai defunctului. Sper că vom fi oîndva în situația de a ne răzbuna, mai aprig decît printr-un necrolog, pe oamenii care i-au scurtat viața.

¹⁾ Scrisoarea e scrisă din Camberwell, dar pe ea figurează adresa din Londra a lui Marx. — *Nota red.*

²⁾ Roland Daniels. — *Nota red.*

³⁾ Edgar Marx. — *Nota red.*

Nu mai e nevoie să vă asigur că în mine veți găsi întotdeauna un prieten credincios și devotat.
Cu sinceră compasiune

Al dv.

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

61

Marx către Moritz Elsner la Breslau

11 septembrie 1855
28, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Elsner,

Săptămîna trecută mi-a fost *imposibil* să vă scriu din cauza unei anchete penale instituite împotriva mea de stimabilul dr. Freund. Din cauza lui am fost chiar nevoit să plec din Londra pentru aproape o săptămîină. Dar, întrucît parlamentul nu e întrunit, acest lucru nu s-a reflectat, desigur, în activitatea mea de corespondent. Așadar, luna aceasta îmi veți deschide contul la dv. numai începînd de la 11 septembrie.

E de la sine înțeles că dacă ziarul dv. nu mai are posibilitatea de a plăti, dar are *posibilitatea* de a apărea în continuare, veți primi articolele mele ca și pînă acum.

După părerea mea, ziarul dv., avînd în vedere condițiile grele și spațiul restrîns de care dispuneți, a fost redactat cu multă iscusință și tact, dînd cititorilor inteligenți posibilitatea de a citi printre rînduri. Nimic nu poate fi mai absurd decît imputarea că primiți bani de la „constituționaliști”. Niște burghezi foarte „constituționali” au cumpărat acțiuni ale „N[eue] Rh[einische] Z[eitung]”. Dacă ulterior acești domni au regretat ceea ce au făcut, în orice caz redacția nu le-a interzis niciodată să continue să plătească.

Dacă nu m-aș teme să nu compromit pe vreunul dintre cunoscuții mei numai prin faptul că primește corespondență de la mine, aș fi scris de mult în Provincia renană în interesul ziarului dv. În orice

caz, Lassalle a făcut rău că la Köln etc. nu a atras atenția asupra lui „N[eu]e O[der]-Z[ei]tung”. Imprejurările îi permiteau s-o facă.

Dacă „N.O.-Z.” își încetează apariția, trebuie să ne consolăm, spunându-ne că toate acțiunile, faptele, inițiativele noastre de acum au un caracter vremelnic și le facem de nevoie.

Salutări cordiale.

Al dv.

K.M.

Aici la Londra a început să apară o fițuică săptăminală germană, fondată de ex (?) polițistul francez, emigrantul vienez Sigmund Engländer. Colaboratori : rusul Herzen, Johannes Ronge și un bețivan pe nume Korn, care se dă drept căpitan.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

62

Marx către Moritz Elsner la Breslau ¹⁾

8 noiembrie 1855
34, Butler Street, Green Keys,
Manchester

Dragă Elsner,

Am primit amîndouă scrisorile dv., prima cu oarecare întîrziere, deoarece întîmplător soția mea a întîrziat cu expedierea ei la Manchester. Din prima dv. scrisoare am dedus că ați plecat de la „Neue Oder-Zeitung” și de aceea am întrerupt imediat trimiterea corespondențelor mele. La primirea celei de-a doua scrisori aveam o durere cumplită de măsele — care m-a ținut pînă acum cîteva zile — și nu mai eram în stare să aud, să văd sau să scriu.

Am comunicat conținutul scrisorii dv. din 7 octombrie nu numai prietenilor, ci și adversarilor, și se pare că pentru aceștia din urmă a fost o lovitură zdravănă. Cred că nu mai e nevoie să vă asigur că pe mine și pe prietenii mei nu ne-au tulburat de loc dogmele d-lor Temme și Simon din Breslau ¹⁾.

Pe Hoyoll eu nu-l văd, dar Lupus se întîlnește cu el din cînd în cînd. Din patriotism, acest H[o]yoll a adus „Breslauer Zeitung” la

¹⁾ Wroclaw. — Nota trad.

Ateneul de aici ⁷⁵, și din această cauză micul nostru Wolff este în primejdie de a fi izgonit din aproape singurul lăcaș al muzelor din Manchester.

Lui Borchardt, pe care îl cunosc bine, i-am transmis salutări din partea dv. B[orchardt] întreține o corespondență regulată și intimă cu cetățeanul Simon din Breslau. Când m-a întrebat prima oară dacă știu că „Neue Oder-Zeitung” este în concubinaj cu constituționalistii, i-am răspuns : „Qu'est ce que ça me fait ? ¹⁾ Nu știți că din punctul meu de vedere constituționalistii și democrații, cel puțin cei din Prusia, sînt tot o apă și un pămînt ? Și trebuie oare să se facă o diferență între democrații care au adoptat o constituție octroiată, dar pe cealaltă au respins-o, și cei care, după ce au adoptat-o pe prima, au fost apoi de acord și cu cea de-a doua ? ⁷⁶ «Neue Oder-Zeitung» publică tot ce se poate publica în actuala situație a presei. Ce mai vreți ?”

Din Paris am primit scrisori de la oameni foarte bine informați. După spusele lor, acțiunile imperiului scad din ce în ce mai mult. În faubourgs ²⁾ auzi pretutindeni : „Celui-ci s'en ira” ³⁾. Că situația e într-adevăr serioasă reiese din două public facts ⁴⁾ — discursul procurorului general Rouland și articolul lui Granier de Cassagnac „Sur les terreurs de la Révolution future” ⁵⁾ apărut în „Constitutionnel”. Nici chiar d-l Granier nu se îndoiește că revoluția este foarte probabilă.

În scandalul de aici în legătură cu „problema emigrației” (Jersey etc.) e mai mult fum decît foc ⁷⁷. În opinia publică s-a produs categoric o cotitură împotriva guvernului, și sînt chiar înclinat să cred că în calculele guvernului acest lucru era *prevăzut*. El a cedat atît de stingaci, făcînd o gălăgie atît de tragicomică la prima revendicare a lui Bonaparte, tocmai pentru a-i dovedi că, de fapt, guvernul englez nu mai are posibilitatea de a face alte concesii. Dacă guvernul ar fi luat acest lucru în serios, el ar fi procedat cu mai multă dibăcie și nu ar fi dat această lovitură grotescă cu atîta timp înainte de deschiderea parlamentului. Palmerston, of course ⁶⁾, nu-i iubește pe emigranți, dar îi consideră o gogoriță (Windschläuche) pe care e bine s-o ții la îndemină, pentru ca, la nevoie, să sperii continentul : „quos ego !” ⁷⁾. De

¹⁾ — „Ce mă interesează asta ?” — *Nota trad.*

²⁾ — suburbiile. — *Nota trad.*

³⁾ — acesta se va căra. — *Nota trad.*

⁴⁾ — evenimente cunoscute. — *Nota trad.*

⁵⁾ — „Despre grozăviile revoluției viitoare”. — *Nota trad.*

⁶⁾ — desigur. — *Nota trad.*

⁷⁾ — am să vă arăt eu ! — *Nota trad.*

alttel, Palmerston se clatină bine de tot pe scaunul lui ministerial, dar vulpoiul bătrîn nu poate fi ușor aruncat din șa.

Dacă vrei să-mi mai dați un semn de viață, scrieți-mi, vă rog, pe vechea mea adresă : 28, Dean Street, Soho, London, căci nu știu cît am să mai rămîn aici, iar la adresa menționată scrisorile vor ajunge, în orice caz, în mîna soției mele. Ronge și soția organizează la Londra grădinițe de copii ; Kinkel cu Johanna ¹⁾ speră că revoluția nu va izbucni prea curînd. Ruge, prin prelegerile pe care le ține ocazional la Brighton, îi face pe englezi să considere limba germană drept cea mai vulgară dintre toate : Tausenau, Meyen et tutti quanti ²⁾ înjură „adunătura de emigranți francezi” (inclusiv pe Victor Hugo), care periclitează „dreptul de azil” al acestor „conspiratori cu aprobarea autorităților”.

Salutări cordiale de la Engels și Lupus. Pe B[orchardt] nu l-am văzut de două săptămîni.

Al dv.

K.M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

63

Marx către Ferdinand Lassalle la Düsseldorf

8 noiembrie 1855
34, Butler Street, Green Keys,
Manchester

Dragă Lassalle,

Acest răspuns îl primești cu mare întîrziere. În primul rînd, scrisorile tale le-am primit mai tîrziu, deoarece eu eram la Manchester, iar scrisorile au sosit la Londra, și soția mea nu știa precis dacă n-am plecat încă din Manchester. În al doilea rînd, m-a chinuit atît de rău o durere groaznică de măsele, încît cu mine s-a întîmplat ceea ce cere Hegel de la conștiința senzorială în stadiul în care trebuie să se transforme în conștiință de sine, și anume am pierdut capacitatea de a auzi, de a vedea și deci și de a scrie.

În ceea ce privește întrebarea ta în legătură cu cartea lui Coffinières „Les mystères de la Bourse”, cred că această lamentabilă

¹⁾ Johanna Kinkel. — *Nota red.*

²⁾ — și toți ceilalți. — *Nota trad.*

maculatură se află și acum printre cărțile mele rămase în patrie. În timpul primei mele șederi la Paris⁷⁷⁸ am fost indus în eroare de titlul cărții, și mai întâi am cumpărat-o și apoi am citit-o. D-l Coffinières este au fond¹⁾ un avocat care nu știe nimic despre bursă și nu face decît să-i pună pe cititori în gardă împotriva escrocheriilor „juridice” ale „misișilor de bursă”. De aceea, cartea nu-ți oferă nimic — nici fapte, nici teorie, nici măcar anecdote amuzante. În plus, acum e complet depășită. „Lasă-l” — respectiv pe Coffinières —, „frumoasă donna, nu e vrednic de minia ta”²⁾.

După o lungă călătorie pe continent (la sfîrșitul lui iulie s-a întors din Indiile occidentale) Weerth se află acum din nou la Manchester. Peste o săptămîină va pleca iarăși spre tropice. E foarte interesant să-l ascuți povestind. A văzut multe, a trăit și a observat multe lucruri. A străbătut o bună parte din America de Sud, de vest și centrală. A mers călare prin pampasuri, a escaladat Chimborasso. Și în California a stat mult timp. Acum nu mai scrie foiletoane, ci le povestește, și cel care îl ascultă are și avantajul de a-i vedea fizionomia și mimica expresivă și de a-i auzi risul sănătos. De altfel, visul lui Weerth e să trăiască în Indiile occidentale, iar despre otrepele omenești și despre clima nordică a locurilor noastre nu vorbește de loc în termeni elogioși. Și indeed³⁾ aici e prost, e foarte prost.

Despre afacerea din Jersey și în general despre scandalul iscat în jurul problemei emigranților din Anglia ai aflat din ziare⁴⁾. Nu cred că lucrurile vor lua o întorsătură serioasă. Nu cred nici măcar că guvernul de aici a urmărit să obțină un rezultat concret. Altminteri nu s-ar fi permis izbucnirea scandalului decît cu puțin înainte de deschiderea parlamentului. Pe cînd așa, s-a lăsat timpul necesar pentru a se produce o schimbare în opinia publică, și din multe puncte de vedere schimbarea s-a și produs.

Viitoarea scrisoare să mi-o trimiți pe *vechea* mea adresă din Londra, căci nu știu cît am să mai rămîn aici, la prietenul Engels. Engels și Lupus îți trimit salutări cordiale.

Al tău

K.M.

Publicat pentru prima oară
în : „F. Lassalle. Nachgelassene
Briefe und Schriften”. Bd. III,
Stuttgart-Berlin, 1922

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — în fond. — *Ncta trad.*

²⁾ Cuvintele lui Leporello din primul act al operei lui Mozart „Don Juan” (libretul de Da Ponte). — *Nota red.*

³⁾ — într-adevăr. — *Nota trad.*

⁴⁾ Vezi volumul de față, p. 560—561. — *Nota red.*

Anexe

1

Jenny Marx către Engels la Manchester

[Londra, 7 ianuarie 1852] ¹⁾

Dragă d-le Engels !

Cum poți crede că m-am supărat pe *d-ta* din cauza unui mic chef. Îmi pare rău că nu te-am mai văzut înainte de plecarea ²⁾ d-tale, te-ai fi convins că eram puțin îmbufnată numai din pricina domnului și stăpînului meu. În general, asemenea întîmplări neobișnuite au uneori consecințe utile ; de data aceasta însă, se pare că ³⁾ Marx a răcit de-a binelea în timpul peregrinărilor sale filozofice cu „nepotul arhiepiscopului” ⁴⁾, deoarece s-a îmbolnăvit serios și mai zace și acum în pat. S-ar putea ca astăzi să se scoale puțin și să se apuce de articolele pentru America ⁵⁾. Eu cred însă că nu s-a restabilit încă atît cît își închipuie el. Trei nopți în șir a delirat și i-a fost foarte rău. Te roagă să-i transmiți salutări lui Weerth și să-i spui că a fost foarte supărat pe el pentru că atunci cînd i-a trimis scrisoarea lui Reinhardt din Paris nu i-a scris din partea lui decît două cuvinte ; spune-i că trebuie să-și îndeplinească în primul rînd datoria lui de vechi redactor la „N[eue] Rh[einische]” ⁶⁾ și să trimită ceva marfă în America ⁷⁾. În ceea ce-l privește pe individul acela stupid ⁷⁾, ⁸⁾ père Marx spune acum textual următoarele :

„Tot timpul beat, se laudă cu priceperea sa de a se da bine pe lingă femeii, înțelegînd prin aceasta ghionturile primite de la chelnerițe ; la început pe străzi și ulicioare, în parlours ⁸⁾, în omnibuze, pe vapoarele cu taxa de 1/2 penny provoca în modul cel mai zgomotos cu putință publicul englez să ia parte la dezbaterile

¹⁾ În manuscris Engels a menționat ulterior : „Începutul lunii ianuarie 1852”. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 5. — *Nota red.*

³⁾ — taica. — *Nota trad.*

⁴⁾ Așa îi spune Jenny Marx în glumă lui Engels. — *Nota red.*

⁵⁾ Este vorba de lucrarea lui Marx „Otsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. (Vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 8, București, Editura politică, 1980, p. 115—217. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁶⁾ „Neue Rheinische Zeitung”. — *Nota red.*

⁷⁾ Lüders. — *Nota red.*

⁸⁾ — saloane. — *Nota trad.*

dintre Kinkel și Ruge ; îl aducea de urechi pe fiecare german la Cranbourne Hotel ; a fost unul dintre cei mai înfumurați flecari ai Clubului emigranților ⁷⁸⁰, prin urmare, unul dintre cei care au tunat și fulgerat împotriva «bisericuței» lui «Neue Rheinische Zeitung». Dacă îi va cere lui Weerth protecție, acesta să-l sfătuiască să-și caute un post în unul din cele șapte ministere întemeiate de Kinkel, ceea ce nu i-ar fi prea greu avînd în vedere marile servicii aduse de el marelui, unicului partid revoluționar, precum și influența pe care o are asupra ambilor scriitori de curte kinkelieni, Meyen și Oppenheim. În general, dacă vreunul din acești vagabonzi face apel la el, Weerth să-i dea să înțeleagă că și el face parte din «incorigibila bisericuță» a lui «Neue Rheinische Zeitung», cum a numit-o Meyen în una din scrisorile sale trimise în America”.

Aceasta este „sentința aspră” a înaltului meu pacient.

Ieri am primit o scrisoare foarte drăguță de la Cluss din Washington, în care este din nou subliniată joscnicia fără margini a lui Kinkel. Din păcate, nu pot anexa acum această scrisoare, deoarece Freiligrath a luat-o cu el aseară. O să ți-o trimitem miine. Fă-i și lui Weerth cunoscut cuprinsul ei.

Despre felul cum îi linguşeşte Kinkel pe băcanii democrați de aici, Freiligrath me-a spus o nouă anecdotă, pe care am să ți-o reproduc. Fr[eiligrath] se adresează unui negustor german orb de pe aici, de orientare democrată, cerîndu-i un post. El îi arată certificatele sale de negustor, după care negustorul cel orb îi povesteşte : „Am avut onoarea să-l cunosc pe domnul profesor Kinkel ; am fost la una din prelegerile lui, după care domnul profesor m-a vizitat și s-a oferit să-mi citească serile gratis cele mai bune producții poetice germane ; bineînțeles că am respins o propunere atît de neobișnuită, deoarece nu sînt în stare să mă revanșez față de o persoană ca domnul profesor K[inkel] pentru asemenea servicii. În plus, domnul profesor ar fi trebuit să mai plătească și omnibuzul, întrucît locuiește departe. Cu toate acestea, domnul profesor a binevoit să vină și să-mi citească din poezii germani, printre altele și unele mărunțișuri de-ale dv., d-le Freiligrath ! De altfel, mi-a spus că dv. sînteți de fapt negustor și ați și lucrat în această calitate etc. etc. Și doamna profesor ¹⁾ a binevoit să mă viziteze și mi-a promis că va cînta pentru mine”. Fără îndoială că doamna profesor ar fi consimțit să și danseze și să

¹⁾ Johanna Kinkel. — *Nota red.*

facă poses plastiques ¹⁾ dacă n-ar fi avut de-a face cu un cunoscător de artă orb.

Viitorul președinte al republicii germane, care-i vinează pe băcanii de aici ca să le citească poeziile sale divine ²⁾ și totodată profită de ocazie ca să îmfulece o cină, este aproape mai grandios decît francezul Crapulinski ³⁾.

Să-ți mai relatez încă un fapt interesant, și anume că fostul d-tale șef, generalul Willich, a primit de la emigranții de rînd o bătaie zdravănă, deoarece aceștia nu pot realiza diferența dintre ei și vîrfurile emigrației și nu aprobă modul în care sînt folosite marile fonduri revoluționare în interesul marilor bărbați. Din scri-soarea lui Cluss mai reiese că Kinkel s-a folosit de mistificarea lui Willich și de scrisoarea lui Schramm ⁷⁸¹ pentru a dovedi în America existența legăturilor dintre ei și Köln. E timpul să se arate cum stau lucrurile în realitate. Pare-se că Kinkel a răspîndit și în America zvonul că partidul lui Marx a stabilit un premiu pentru viciu, pentru a nu deveni „eroi ai monalei”. Puștiul ⁴⁾ îi transmite salutări cordiale lui Friedrich. Fetițele ⁵⁾ merg deja la școală. Îți amintești, probabil, că Pieper i-a dat în dar băiețelului geanta sa frumoasă de voiaj. Ieri l-a amenințat că i-o va lua înapoi și îi va cumpăra în schimb altceva. Azi-dimineață băiețelul a ascuns geanta și a spus : „Maure, acum am ascuns-o bine, și dacă Pieper o să vrea să mi-o ia, am să-i spun că am dăruit-o unui om sărac”. Ce șmecher !

Multă sănătate

Calde salutări

Jenny Marx

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — tablouri vivante. — *Nota trad.*

²⁾ În original în dialect berlinez : „jöttlichen”. — *Nota red.*

³⁾ Ludovic Bonaparte (numit astfel după numele personajului din poezia lui Heine „Doi cavaleri”). — *Nota red.*

⁴⁾ Edgar Marx. — *Nota red.*

⁵⁾ Jenny și Laura Marx. — *Nota red.*

2

Jenny Marx către Joseph Weydemeyer
la New York

[Londra, 9 ianuarie 1852]

Dragă d-le Weydemeyer !

Soțul meu e de o săptămână foarte suferind și cea mai mare parte a timpului stă în pat. Cu toate acestea a reușit să termine continuarea la articolul ¹⁾ său, pe care o anexez, pentru ca publicarea, în cazul că a început într-adevăr, să nu fie întreruptă.

De la Cluss, cu care sper că ați intrat deja în legătură și în persoana căruia veți găsi în toate privințele un sprijin prețios, am primit din Washington acum câteva zile o scrisoare care confirmă încă o dată josnicia fără margini a lui Kinkel. Fățarnicul ăsta îi linguşește în modul cel mai nerușinat pe prietenii lui Karl și le scrie că „el a insistat să intre în legătură cu Marx și cu membrii cei mai activi ai partidului lui“ (ceea ce e o minciună sfruntată) și în același timp face tot ce poate ca, în modul cel mai perliid, să compromită reputația soțului meu și, pornind de la insinuările mincinoase ale lui Willich, brodează tot felul de povești odioase despre el și prietenii lui.

Karl se simte acum prea slăbit ca să vă poată scrie personal astăzi, așa că mă roagă să vă transmit că ar trebui să scrieți ceva în ziarul ²⁾ dv. despre sărmanii noștri prieteni din Köln ³⁾, cu atât mai mult cu cât partidul lui Kinkel, laolaltă cu scribii de curte și cu javrele servile de la „Lithographische Correspondenz“, intenționează să treacă sub tăcere existența și toate suferințele lor. Acest lucru e cu atât mai josnic, cu cât Kinkel își datorează popularitatea în primul rând lui Becker ⁴⁾, Bürgers și organului lor de presă ⁵⁾ de atunci. Și iată că acești oameni putrezesc în închisoare, sînt tratați oribil, iar acum trebuie să mai zacă încă trei luni, în timp ce marii oameni ai viitorului string bani în numele revoluției și își împart deja viitoarele posturi guvernamentale.

¹⁾ K. Marx. „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“. Cap. II. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 129—140. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

²⁾ — „Revolution“. — *Nota red.*

³⁾ Membrii Ligii comunistilor arestați și aflați sub anchetă la Köln. — *Nota red.*

⁴⁾ Hermann Becker. — *Nota red.*

⁵⁾ „Westdeutsche Zeitung“. — *Nota red.*

Cum se simte scumpa dv. soție¹⁾ după o călătorie atât de îngrozitoare? Ce fac copiii? Ați reușit cât de cât să vă aclimatizați?

Dar timpul trece. Trebuie să duc imediat scrisoarea la poștă. Sper că sfârșitul articolului o să-i fie mai ușor de scris dragului meu Karl.

Cu urări de bine

A dv.

Jenny Marx

Lupus²⁾ e din nou ceva mai bine. În curînd va trimite și el ceva, ca și Engels de altfel. Și lui Weerth i s-a trimis o scrisoare insistentă. Wolff cel Roșu³⁾ s-a însurat și, întrucît acum este în luna de miere, nu poate trimite încă nimic.

Publicat pentru prima oară
în K. Marx și F. Engels, Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

3

Jenny Marx către Engels la Manchester

[Londra, 16 ianuarie 1852]

Dragă d-le Engels!

După cum vezi, continui să îndeplinesc funcția de secretară. Soțul meu nu s-a refăcut încă complet. A fost într-adevăr foarte bolnav. Miine vrea să încerce să se plimbe puțin. Din cauza bolii nu a putut pregăti nimic pentru America; în schimb a reușit să-l antreneze pe Freiligrath și Pieper. Îți trimit o poezie foarte reușită a lui Fr[eiligrath]⁴⁾. Arată-i-o și prietenului Weerth. Poate îl va determina să încalce și el Pegasul. Dacă nu mai ai nevoie de „Tribune”, trimite-o aici. Săptămîna viitoare vei primi o scrisoare

¹⁾ Louise Weydemeyer. — *Nota red.*

²⁾ Wilhelm Wolff. — *Nota red.*

³⁾ Ferdinand. — *Nota red.*

⁴⁾ F. Freiligrath. „Lui Joseph Weydemeyer”. — *Nota red.*

foarte drăguță de la Cluss. Lupus nu o are acum la el. Sperăm să auzim curînd vești despre d-ta ; pînă atunci bea-ți berea sănătos. Calde salutări de la bolnav.

Jenny Marx

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

4

Jenny Marx către Joseph Weydemeyer la New York

[Londra, 27 februarie 1852]

Dragă d-le Weydemeyer !

De o săptămînă pe soțul meu îl dor atît de tare ochii, din cauză că lucrează foarte intens noaptea — ziua trebuie să alerge pentru treburi casnice —, încît astăzi nu e în stare să vă scrie și a trebuit să preiau eu toate funcțiile de secretar. El mă roagă să vă transmit că nu a putut parcurge în întregime articolul lui Eccarius ¹⁾ și că rămîne să corecțati dv. greșelile de ortografie pe care le conține ; acest om admirabil, care scrie splendid, abia aici a învățat literele și n-are habar de puncte și virgule. În afară de aceasta, soțul meu vă trimite articolul unui maghiar ²⁾ oare cunoaște îndeaproape cele mai ascunse taine ale emigrației maghiare. Hotărîți singur dacă puteți folosi și publica acum acest articol. În orice caz, acest om trebuie încurajat, deoarece a promis să trimită pe viitor corespondențe originale din partea lui Perczel, Szemere etc., cu care e prieten intim. Soțul meu consideră că greșelile gramaticale grosolane din articol trebuie corectate, dar unele particularități de stil, pe care își pune pecetea un autentic specific maghiar, n-o să-i strice. El vă mai roagă să-i trimiteți de îndată înapoi cele cinci părți ale articolului său despre Napoleon ³⁾ în cazul cînd nu le puteți publica. Poate vom reuși să le publicăm

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 435. — *Nota red.*

²⁾ Bangya. — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. Cap. I—V. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—184. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

traducându-le în franceză, deși, firește, e păcat să se renunțe la versiunea germană. Soțul meu consideră că cel mai bine ar fi dacă ați reuși să publicați această lucrare în America, deoarece va renta cu siguranță, și dacă ați reuși s-o răspândiți și în Germania, deoarece în ea se face o apreciere istorică a celui mai important eveniment al contemporaneității. Sper, dragă d-le Weydemeyer, că vom primi curînd vești bune de la dv., și anume că scumpa dv. soție¹⁾ a suportat bine marele eveniment și că în casa dv. sînt doi nou-născuți — un fiu și o revistă. Salutări cordiale scumpei dv. soții¹⁾.

A dv.

Jenny Marx

Pentru a nu tergiversa lucrurile, ați putea tipări fiecare parte separat, deoarece problema este foarte actuală. Ulterior pot fi tipărite într-o singură lucrare. Astăzi pleacă nr. 5. Vinerea viitoare va trimite nr. 6 — ultimul⁷⁸². Așa că, repet, *căutați să faceți din această lucrare o broșură*. Dacă nu reușiți, trimiteți lucrarea înapoi, trebuie publicată cu orice preț.

Transmiteți multe salutări lui Cluss și comunicați-i amănunțit cum stau lucrurile la dv.

Lupus a adus chiar acum încă un mic articol cu privire la ultimele evenimente londoneze.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
vol. XXV, ed. rusă, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

5

Jenny Marx către Adolf Cluss⁷⁸³ la Washington

Londra, 15 octombrie 1852

Dragă d-le Cluss !

Soțul meu m-a numit astăzi locțiitorul său și mă grăbesc să-mi îndeplinesc îndatoririle de secretar particular. El e atât de hărțuit de tot felul de griji, încît e nevoit să alerge toată ziua în home

¹⁾ Louise Weydemeyer. — Nota red.

business¹⁾, iar acum, la ora 5, încă nu s-a întors acasă ca să termine în primul rînd cu chestiunea Brüningk contra Cluss²⁾. Nu întreprindeți *deocamdată nimic în această problemă, absolut nimic*, pînă la următorul vapor. Imandt a vrut încă astăzi să trimită o declarație prin care să dovedească că Willich și Kinkel au proferat insulte la adresa d-nei Brüningk. Totodată, el îl învinuiește de toate aceste bîrfeli pe bătrînul măscărici Ruge, actualul cavaler și salvator al nevinovăției princiare, lucru cu atît mai ușor de dovedit, cu cît zvonul a fost lansat și răspîndit în momentul cînd acest măgar bătrîn, pe baza mărturiei prietenului său intim Gross, l-a declarat pe Kinkel agent al prințului Prusiei și a mai declarat că eliberarea lui Kinkel s-a făcut cu ajutorul prințului, d-na Brüningk jucînd însă aici un rol important, și anume ea fiind și aceea care a dat bani. În Germania ambele zvonuri au circulat împreună, și în unul și același articol Ruge ar fi vorbit (cum parcă își amintește Dronke, deși nu poate spune nimic precis) despre mediul suspect în care trăiește Gottfried aici. Această poveste stupidă nu e decît un complot, o răzbunare împotriva lui Marx-Cluss, pe seama cărora vor să pună acum aceste mîrșave bîrfeli și calomniile anonime, în timp ce acești ticăloși au atins încă de mult culmea virtuozității în asemenea chestiuni. Imediat după ce bătrînul pomeranian³⁾ a scos sabia pentru a o apăra pe prințesă, i-a făcut personal o vizită acestei doamne suspuse. Heinzen spera, după cît se pare, să găsească aici, alături de sursa whigilor⁴⁾, zăcăminte de aur princiare pe care să le folosească pentru „Janusul” său. Nu se comportă oare ridicol acești vagabonzi, strîgîndu-și revolta pe ambele emisfere, după ce au răspîndit atîta vreme ticăloșii după ticăloșii, bîrfeli după bîrfeli, calomniile după calomniile? Și de fapt articolul⁷⁸⁴ nu conține nimic: într-o formă absolut reținută și discretă, doar prin aluzii, lasă să se înțeleagă ceea ce acești oameni, cărora li s-a oferit ospitalitate, au spus direct și deschis. Povestea asta este atît de respingătoare, înoît ai prefera să te ții cît mai departe de aceste lepădături decît să te iei la bătaie cu ele pentru asemenea fleacuri. Soțul meu a vrut să vă trimită astăzi un articol în numele lui, în care să explice în ce mod a apărut articolul dv. în „Wecker”. Imandt e însă de părere

1) — pentru treburi casnice — *Nota trad.*

2) Vezi volumul de față, p. 498. — *Nota red.*

3) Ruge. — *Nota red.*

4) Vezi volumul de față, p. 82. — *Nota red.*

că soțul meu, împotriva căruia, oricum, sînt îndreptate toate acestea, nu trebuie să fie amestecat într-o asemenea poveste. Și de aceea voia să scrie el însuși declarația. Din păcate, nu e încă gata. Nu întreprindeți nimic în această problemă pînă nu veți primi indicații în continuare. Meyen a declarat astăzi că Dronke, Willich și Kinkel și-au dat cuvîntul de onoare că ei n-au spus nimic care să lezeze cinstea acestei femei. Înseamnă că indivizilor ăștora li s-a luat deja un interogatoriu. După cum vedeți, și aici se acordă o mare importanță acestei chestiuni. Răspunsul lui Schnauffer ⁷⁸⁵ este, de altfel, din punctul lui de vedere, foarte bun, spiritual și abil, și, într-adevăr, cei doi filozofi nu trebuiau să-și dea atîta importanță pentru că o dată unei doamne nobile i s-a jucat o festă. Cui i-a păsat cînd Ruge a răspîndit pe seama soțului meu cele mai josnice și mai jignitoare zvonuri, care îi distrugeau reputația, și încă într-o perioadă cînd el nu putea răspunde nimic din considerente de partid, din grijă pentru situația prietenilor săi din Germania ?

Cine s-a sinchisit de faptul că eu eram cît pe ce să mor de durere, că băiețașul ¹⁾ meu, care o dată cu laptele, a supt din pieptul meu și toate aceste chinuri, supărări și griji, a murit ? Și toate suferințele care au urmat ! Dar eu nu m-am născut prințesă, și atunci ce rost mai au toate aceste flecăreli. Noi o să ieșim cumva din această încurcătură și o să-i punem pe alții să răspundă. În orice caz, dv. așteptați poșta următoare.

Exemplarele din „Brumar” ²⁾ încă nu au sosit. Cu poșta următoare soțul meu vă va trimite două numere din „People’s Paper” cu articolele dv. ⁷⁸⁶

Fratele meu Edgar i-a scris, în sfîrșit, mamei ³⁾. Datorită ajutorului dv. prietenesc, scrisoarea mea a ajuns cu bine în mîinile lui. Vă mulțumesc încă o dată din inimă pentru aceasta.

Încă ceva. Țineți-l puțin în friu pe Jacobus Huzel, ca să nu sară peste cal. Trebuie să evităm orice scandal cu acești nemernici, deoarece ei vor să ne amestece acum în asemenea istorii pentru ca în felul acesta să facă uitate murdăriile lor anterioare.

¹⁾ Heinrich Guido Marx. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Opsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ Karoline von Westphalen. — *Nota red.*

Trebuie să fim acum puțin diplomați cu acești scandalagii „complet obiectivi, principiali, cinstiți și de treabă”.

Ați urmărit, desigur, procesul de la Köln în „Kölnische” ¹⁾. Astăzi au sosit depozițiile lui Becker ²⁾. Deoarece împotriva lui nu au fost nici un fel de probe, au căzut de acord ca Becker să fie complet scos din cauză. Așa se explică modul lui de apărare, de care democrații se folosesc cu entuziasm pentru a-l declara pe Becker de-al lor și pentru a-l proclama militant popular liber și independent, care nu se supune orbește unor anumite dogme ale unei societăți secrete, un adevărat erou; ei fac acest lucru tocmai pentru că Becker este cel mai slab dintre toți și are în el mai mult sînge democratic decît toți. Dacă palavragiul de Heinzen vrea să se folosească de aceasta pentru a-l lăuda pe Becker, puteți declara imediat că apărarea a fost stabilită dinainte și că, încă cu puțin înainte de arestarea sa, Becker l-a rugat insistent pe soțul meu să-i atace și să-i ridiculizeze împreună cu el în revista ⁷⁸⁷ sa pe toți democrații oficiali: Ruge, Heinzen, Kinkel, Willich etc. etc. El voia să tipărească și scrisorile smintite ale lui Willich ³⁾. Nici de la eliberarea lui domnii democrați nu au nimic bun de așteptat. Vă scriu într-o mare grabă.

Trebuie să mă duc la poștă.

Salutări cordiale.

Jenny Marx

Scrieți curînd din nou. Scrisorile dv. ne fac întotdeauna mare plăcere. Soțul meu spune întotdeauna că dacă am avea mai mulți băieți ca Cluss, atunci poate că am mai face cîte ceva. Să nu fiți prea activ deocamdată. Lăsați-i pe acești cîini să se sfîșie din nou între ei, altminteri s-ar putea uni ca să lupte împotriva „dușmanului comun” — împotriva ticălosului, infamului și cinicului de Marx și a clicii lui.

Publicat pentru prima oară în întregime

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

¹⁾ „Kölnische Zeitung”. — *Nota red.*

²⁾ Hermann Becker. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 149, 423. — *Nota red.*

6

Jenny Marx către Adolf Cluss ⁷⁸⁸
la Washington

[Londra, 28 octombrie 1852]

Dragă d-le Cluss !

Probabil că ai urmărit în „Kölnische Zeitung” cum a decurs odiosul proces împotriva comuniștilor. Ședința din 23 octombrie a făcut ca lucrurile să ia o întorsătură atât de fenomenală, de interesantă și de favorabilă pentru acuzați, încît am început cu toții să răsufptăm mai ușurați ⁷⁸⁹. Îți poți imagina că „grupul Marx” este zi și noapte activ, muncind cu capul, cu minile și cu picioarele. Tocmai din cauza acestei supraaglomerări, eu sînt aceea care îți scriu astăzi din nou în calitate de corespondent suplinitor. Prietenul intim al d-lui Willich, d-l Dietz, care acum se află de asemenea în America, a lăsat să i se fure toate documentele clicii lui Willich — scrisorile, procesele-verbale etc. etc. Aceste documente au fost prezentate de acuzare drept mărturie a activității primejdioase a partidului. Pentru a dovedi complicitatea acuzaților în această chestiune, a fost fabricată o versiune cu privire la legăturile soțului meu cu cunoscutul spion Cherval. În felul acesta soțul meu era prezentat ca o verigă, o punte de legătură între teoreticienii din Köln și oamenii de acțiune, instigatorii și jefuitorii de la Londra. Stieber și acuzarea au crezut că acest coup ¹⁾ va produce un efect colosal. Totul s-a risipit însă ca un fum. Atunci a fost nevoie de altceva care să facă senzație, și au fost urzite minciunile lansate la ședința din 23 octombrie. Toate afirmațiile poliției sînt o minciună. Aceasta sustrage, falsifică, sparge sertare, jură fals, aduce mărturii false și, pe deasupra, susține că ei îi este totul îngăduit față de comuniștii care se află hors [de] la société ²⁾ ! Pur și simplu și se ridică părul măciucă cînd vezi toate acestea, precum și modul în care cea mai ticăloasă dintre poliții preia toate funcțiile procuraturii, îl împinge pe Saedt pe ultimul plan și prezintă drept fapte efectiv stabilite pe cale juridică, drept dovezi bilețele neautentice, simple zvonuri, denunțuri, intrigi. De aici trebuia să se pornească pentru a se dovedi că totul este un fals, așa că soțul meu a trebuit să lucreze din zori și pînă-n noapte. Pentru a dovedi falsurile făcute de poliție trebuia să se procure dovezi autentificate de la proprietari, precum și manuscrisele autentificate ale preținșilor se-

1) — lovitură. — *Nota trad.*2) — în afara societății. — *Nota trad.*

oretari, Liebknecht și Rings. Apoi toate aceste documente trebuiau copiate în 6—8 exemplare și expediate la Köln pe cele mai diferite căi, prin Frankfurt, Paris etc., deoarece toate scrisorile adresate soțului meu, precum și toate scrisorile expediate de aici la Köln ¹⁾, sînt deschise și interceptate. Totul nu este acum decît o luptă între poliție și soțul meu, căruia i se atribuie totul, întreaga revoluție, ba chiar și conducerea procesului. Pe deasupra, Stieber l-a declarat acum pe soțul meu spion austriac. În schimb, soțul meu a descoperit o scrisoare grozavă, pe care i-a trimis-o Stieber în timpul lui „N[eue] Rh[einische] Zeitung“ și care este într-adevăr compromițătoare pentru Stieber ²⁾. Am găsit, de asemenea, și o scrisoare a lui Becker, în care acesta își bate joc de prostiile lui Willich și de „conspirațiile“ lui „militare“ ³⁾. Din ură față de Becker, Willich a instruit aici la Londra un martor, locotenentul Hentze, de la care pînă nu de mult primea pomeni. Pe scurt, ies la iveală niște lucruri pe care nu le-ai crede dacă nu s-ar produce sub ochii tăi. Toate aceste istorii ale poliției distrag atenția publicului și a juraților totodată de la învinuirea propriu-zisă adusă comuniștilor, iar ura burghezilor față de acești instigatori îngrozitori este paralizată de repulsia față de ticăloșiile poliției, astfel că acum ne putem aștepta chiar și la achitarea prietenilor noștri. Duelul cu această oficialitate, care dispune de bani și de toate mijloacele de luptă, este, firește, foarte interesant; dacă el se va sfîrși cu victoria noastră, va fi cu ațit mai glorios cu cît adversarii noștri au de partea lor și banii, și puterea, și toate celelalte, în timp ce noi de multe ori dădeam din colț în colț ca să ne procurăm pînă și hirtia pentru scrisori etc. etc.

Declarația alăturată a fost întocmită azi de F[reiligrath], Marx, Engels și Wolff ⁴⁾. Astăzi o trimitem ziarului „Tribune“, o puteți publica și dv.

Te rog să mă ierți pentru această scrisoare confuză, dar și eu am luat parte la toată povestea asta și am copiat atîta cît mi-au înțepenit degetele. De aici toată harababura. Articolul d-tale din „Turn-Zeitung“ ⁷⁹⁰ a avut aici un mare succes. Soțul meu îl consideră excelent și deosebit de strălucit ca stil. Alții ar prefera să teoretizezi mai puțin și să rămii ca și înainte spiritualul și veselul Cluss.

¹⁾ În original: Londra. — *Nota red.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 150—151. — *Nota red.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 149. — *Nota red.*

⁴⁾ K. Marx și F. Engels. „Declarație făcută redacțiilor ziarelor engleze“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 403—404. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

Toomai acum ne-au sosit de la Weerth și de la Engels pachete întregi de adrese comerciale și de scrisori comerciale fictive pentru ca astfel să poată fi expediate diferite acte, scrisori etc.

[În original urmează textul declarației amintite, transcris de Wilhelm Wolff.]

Tot acum a sosit ziarul „Kölnische”¹⁾, plin de povești colosal de scandaloase. Două telegrame urmează să fie expediate imediat tot sub formă de adrese comerciale. La noi s-a înființat un adevărat birou. Doi-trei scriu, alții alegă, alții fac rost de parale pentru ca scribii să aibă din ce trăi și să poată procura dovezi împotriva lumii oficiale vechi în acest scandal fără precedent. Și în tot acest du-te-vino cei trei copilași ai mei²⁾ cîntă și fluieră voioși, așa că de multe ori dragul lor tatic e nevoit să-i cheme la ordine. E o zăpăceală! Cu bine, dragă d-le Cluss, și răspunde cit mai curînd prietenilor d-tale.

Cu înaltă împuternicire de sus, a d-tale,

Jenny Marx

Publicat pentru prima oară în întregime

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

7

Jenny Marx către Adolf Cluss⁷⁹¹ la Washington

Londra, 10 martie [1853]

Scumpul meu Karl se simte prost de cîteva săptămîni, iar în ultimele zile au apărut din nou simptomele unei vechi boli de ficat, ajungînd aproape la inflamare, o boală care mă sperie cu atît mai mult cu cît e ereditară în familia lui și de ea a murit și tatăl³⁾ lui. Astăzi se simte din nou ceva mai bine, meșterește la articolul său pentru „Trib[une]” și m-a rugat pe mine să-i fac corespondența. Trebuie să încep cu o poveste lungă și amănunțită despre un in-succes aproape tot atît de mare ca și cel Weydem[eyer]-Cluss⁷⁹².

¹⁾ „Kölnische Zeitung”. — *Nota red.*

²⁾ Jenny, Laura și Edgar Marx. — *Nota red.*

³⁾ Henrich Marx. — *Nota red.*

Nu vă supărați dacă o iau de la Adam și Eva. La 6 decembrie soțul meu a trimis manuscrisul lucrării „*Dezvăluiuri* etc.”¹⁾ concomitent dv. și lui Schabelitz-fiul la Basel. Sch[abelitz] l-a primit cu entuziasm, a scris că este o capodoperă, că în două săptămîni manuscrisul trebuie să ajungă în străinătate și că el vrea să tipărească 2 000 de exemplare, să vîndă exemplarul cu 15 groși de argint și după ce va scădea cheltuielile de tipar (care în Elveția sînt mici), să împartă venitul cu soțul meu. Eram îndreptățiti să contăm fără a comite vreo eroare pe cel puțin 30 l. st. În afară de aceasta, el voia să trimită imediat 40 de exemplare la Londra. Timp de o lună n-am primit nici o veste. Soțul meu a scris. Răspuns: tipărirea a întîrziat deoarece zețarii au sărbătorit crăciunul. Cel tîrziu în două săptămîni broșura va fi tipărită, iar nouă ni se vor trimite 40 de exemplare. Abia printr-o a treia persoană am aflat că transportul prin contrabandă a întîmpinat piedici neașteptate, că editorul a trebuit să expedieze cele 1 800 de exemplare prin contrabandă în pachete mici timp de două săptămîni, dar că pe la începutul lunii februarie totul va fi expedit și editorul însuși va în-sărcina cu transportul în continuare al broșurilor și cu expedierea lor la librari pe un agent comercial pe care îl va trimite aici, dar că ne va expedia neîntîrziat un exemplar de probă. Foarte bine. Așteptăm o lună. În oele din urmă, soțul meu scrie și întrebă cum stau lucrurile, crezînd că broșura a ajuns de mult în cele mai îndepărtate colțuri ale Germaniei și că acum nu trebuie decît să tragă o poliță asupra ei. Și iată că ieri am primit următoarea scrisoare:

„Dragă Marx! Am aflat acum că întregul transport al «*Dezvăluirilor*», în număr de 2 000 de exemplare, zace de 6 săptămîni într-un sat de dincolo de graniță și că ieri, cînd s-a încercat să fie expedit în continuare, a fost confiscat. Ce se va întîmpla de acum încolo nu știu; în primul rînd guvernul badenez va face o reclamație la Consiliul federal, apoi, probabil, voi fi arestat sau, cel puțin, dat în judecată etc. În orice caz, va fi un scandal mare! Iată pe scurt ce-ți pot aduce la cunoștință. De acum încolo, dacă eu nu voi avea posibilitatea să-ți scriu, vei fi informat de o a treia persoană. Dacă îmi scrii, trimite-mi scrisoarea pe adresa: Unei modiste din Basel etc.”

Asta e tot; ce părere aveți? Timp de o lună și jumătate lasă să zacă într-un sat 2 000 de exemplare, adică tot tirajul, iar apoi

¹⁾ K. Marx. „*Dezvăluiuri* asupra procesului comuniștilor de la Colonia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501. — Nota trad.). — Nota red.

ne scrie că au fost confiscate. Nici un cuvânt despre exemplarele pentru Londra, nici un cuvânt despre exemplarele pentru Elveția etc. Au fost tipărite aceste exemplare, le-a cumpărat poliția prusiană cu bani grei, sau Dumnezeu știe ce s-a întâmplat! Destul că aceasta este a doua broșură ținută sub obroc⁷⁹³. D-l Stieber, care a ajuns director de poliție la Berlin și care a anunțat apariția unei lucrări admirabile despre conspirații etc., și d-l Willich, în calitate de posesor și administrator al banilor americani⁷⁹⁴, ies din această poveste sain et sauf¹⁾; procesul de la Köln este definitiv pierdut, partidul încă nu a scăpat de toate calomniile și guvernul triumfă! În acest moment broșura ar avea un efect colosal. Ea ar cădea ca un thunderbolt²⁾ asupra polițiștilor germani, care tremură de frică. Dacă am avea mijloace, am tipări-o imediat din nou la Altona, pentru a scoate guvernul din sărite, dar acest lucru nu e posibil. Nu mai rămâne decât s-o publicați dv. într-un ziar ca foileton. Oare în acest caz nu s-ar putea folosi zațul pentru o broșură, pe care s-o trimiteți apoi aici? Deoarece tipărirea ei în Europa a ajuns aproape imposibilă, iar pentru partid acest lucru a devenit o chestiune de onoare, trebuie à tout prix³⁾ s-o publicați cel puțin ca foileton. Apariția broșurii a devenit acum o necesitate, în ciuda tuturor dușmanilor, iar în interesul celor de la Köln și în folosul lor, ea va avea asupra opiniei publice o influență mai mare decât orice altceva. Trebuie din nou să trezim interesul pentru acuzații de la Köln. Încercarea de evadare a lui Becker⁴⁾ a eșuat exclusiv din lipsă de interes și ajutor din afară. În primul rând trebuie să avem dovada că broșura există, iar acest lucru se poate face numai tipărind-o de cealaltă parte a oceanului, fie și ca foileton.

Vă puteți închipui cum s-a răsfrint această veste asupra stării sănătății soțului meu etc. etc.

Jenny Marx

Publicat pentru prima oară în revista
„Voprosi istorii K.P.S.S.” nr. 3, 1962

Se tipărește după manuscrisul
scrisorii lui Cluss către
Weydemeyer din 28 martie 1853

Tradus din limba germană

¹⁾ — teferi și nevătămați. — *Nota trad.*

²⁾ — trăsnet. — *Nota trad.*

³⁾ — cu orice preț. — *Nota trad.*

⁴⁾ Hermann Becker. — *Nota red.*

8

Jenny Marx către Engels
la Manchester

[Londra, 27 aprilie 1853]

Dragă d-le Engels,

Mi-e foarte neplăcut să-ți scriu în chestiuni bănești. Ne-ai ajutat deja de prea multe ori. De data aceasta însă nu mai văd nici o salvare, nici o ieșire. Am soris lui Hagen la Bonn, lui Georg Jung, lui Cluss, soaarei ¹⁾ mele, surorii mele la Berlin. Îngrozitoare scrisori ! Și de la nimeni, de la nimeni n-am primit pînă acum vreun răspuns. Înseamnă că nu mai avem nici un fel de mijloace. Nu-ți pot descrie în ce situație sîntem. Soțul meu a plecat în City la Gerstenberg. Îți poți închipui ce înseamnă pentru el o asemenea vizită. Mă folosesc de acest timp pentru a-ți scrie cîteva rînduri. Ne poți trimite ceva ? Brutarul ne-a anunțat că începînd de vineri nu ne mai dă piine. Aseară i-a respins atacul Musch ²⁾. Cînd brutarul l-a întrebat : „Is Mr. Marx at home ?”, el i-a răspuns ; „No, he a'nt upstairs !” ³⁾ și luînd sub braț cele trei piini a venit în goană și i-a povestit totul Maurului.

Multă sănătate.

Jenny Marx

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

9

Adolf Cluss către Joseph Weydemeyer ⁷⁹⁵
la New York

Washington, 15 mai 1853

...Marx mi-a soris o scrisoare foarte veselă, în care îmi spune că pe toți i-a amuzat copios felul în care am descris acțiunile lui Willich, acest „frate din breasla cerșetorilor”. El spune că au ho-

¹⁾ Henriette Marx. — *Nota red.*²⁾ Edgar Marx. — *Nota red.*³⁾ — „E acasă d-l Marx ?”... „Nu, nu e sus !” — *Nota trad.*

tărit en grand comité ¹⁾, într-un rîs homeric, să-i ureze pe cît posibil o „viață” liniștită. Părerăa lui e că „dacă la acest drôle ²⁾ nebunia nu s-ar amesteca și nu s-ar încrușișă cu un calcul lucid — cum ar putea altfel să-și procure de-ale gurii fără să muncească —, ar fi fost de mult trimis la o casă de nebuni”. Ca răsplată pentru cele relatate de mine, Marx vrea să-mi copieze într-una din viitoarele scrisori pasajul din „Marii bărbați ai emigrației” care se referă la Willich.

„Revoluție și contrarevoluție”. Marx spune că nu are timp pentru traducere; dacă eu sau tu sau oricare altul preluăm traducerea de unde a lăsat-o el și îi comunicăm unde ne întrerupem, el se obligă să scrie sfîrșitul ³⁾. După părerăa lui Marx, lucrarea nu merge ca broșură și în nici un caz n-ar renta; dacă ar fi publicată ca foileton, el ar fi foarte mulțumit. (Ceea ce ar rămîne de făcut în continuare ar cădea în sarcina noastră.)

Foștii adepți ai lui Raveaux — filistini care de mult timp simțeau nevoia unui sfînt — l-au pus pe Becker ⁴⁾ cel Roșu în locul lui Raveaux. À tout seigneur tout honneur ⁵⁾...

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

10

Adolf Cluss către Joseph Weydemeyer ⁷⁹⁷ la New York

Washington, 2 iunie 1853

...Astăzi am primit o scrisoare de la soția lui M[ar]x și, din păcate, mi se pare că în omnibuz am pus-o pe *lingă* buzunar. Marx tocmai s-a întors (20 mai) din Manchester ⁵⁾. I-au plăcut foarte mult articolele tale pentru „Reform”, precum și introducerea la declarația lui H[ir]sch ⁷⁹⁸. Pe Marx îl supără doar faptul că tot ce scriem noi nu poate fi publicat într-un ziar de care să răspunzi tu și că în frunte trebuie să figureze numele a două nulități ⁶⁾ de la „Hor-

¹⁾ — cu toții împreună. — *Nota trad.*

²⁾ — șmecher. — *Nota trad.*

³⁾ Probabil Max Joseph Becker. — *Nota red.*

⁴⁾ — După faptă și răsplată. — *Nota trad.*

⁵⁾ Vezi volumul de față, p. 215. — *Nota red.*

⁶⁾ Gottlieb Kellner și Heinrich Heise. — *Nota red.*

nisse". De „Reform" este mai mult sau mai puțin mulțumit. Dronke a primit, în sfârșit, la Bradford un post de funcționar comercial cu un salariu lunar de 10 l. st. Se pare că Pieper a fost de mult dat afară de Rothschild ; faptul că a fost implicat în procesul comuniștilor îi îngreuiază obținerea unei alte slujbe. — R[ot]h[schi]l[d], care i-a fost coleg de universitate, nu i-a plătit nimic pînă acum, dar ar face-o dacă ar putea ⁷⁹⁹ ; au moment ¹⁾, Pieper trebuie să se îngrijească de acest lucru, întrucît nu mai are nimic altceva. — Eccarius nu s-a restabilit încă. — *Lupus*, din cauza pressure from without ²⁾, este într-o dispoziție proastă...

Articolele de fond din „Trib[un]e" cu privire la *eastern question* ³⁾ sînt scrise toate de Marx ; Marx le-a scris fără să adauge obișnuitele news ⁴⁾, astfel că Dana a intervenit în ele, a transformat unele digresiuni istorice mai lungi etc. în fraze tipice pentru „Tribune" și le-a publicat sub formă de leaders ⁵⁾ ⁸⁰⁰. Marx nu se poate lipsi de o asemenea sursă de cîștig ca „Tribune", de aceea trece acest lucru cu vederea și ar vrea ca nici noi să nu spunem nimic *direct* în această privință, chiar dacă nu-i convine ca lucrările sale *mai importante* să apară fără semnătură, iar din articolele publicate sub semnătura sa să nu mai rămînă decît fleacuri...

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

11

Adolf Cluss către Joseph Weydemeyer⁸⁰¹ la New York

Washington, 14 iunie 1853

Dragă Weyd. !

Tocmai am primit scrisoarea ta. În ceea ce privește articolul lui Pieper, Marx mi-a scris acum cîtva timp, să tot fie vreo patru luni, cînd i-am cerut scuze pentru că am folosit una din scrisorile sale, că trebuie să-mi scot gîrgăuniiu ăștia din cap, că el nu obiș-

¹⁾ — în momentul de față. — *Nota trad.*

²⁾ — presiunii din afară, a situației dificile în care se află. — *Nota trad.*

³⁾ — problema orientală. — *Nota trad.*

⁴⁾ — noutăți. — *Nota trad.*

⁵⁾ — articole de fond. — *Nota trad.*

nuieste să măgulească, dar consideră că m-am folosit foarte rar de scrisorile lui și, firește, nu în interes personal; de altfel, el le și scrie ca să le pot folosi. Să nu-l consider un negustoraș de idei, căci Pieper și Wolff cel roșu, de exemplu, scriu tot ce spune el...

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

12

Jenny Marx către Engels la Manchester

[Londra, 9 septembrie 1853]

Dragă d-le Engels!

Tocmai a fost Imandt pe aici și ne-a povestit că Dronke a studiat limba spaniolă și *i se pare* că a văzut la el mica gramatică¹⁾ „vîndută”. Karl te roagă foarte mult, dragă d-le Engels, ca, de îndată ce primești aceste rînduri, să-l întrebi pe Dronke de această cărțuie nenorocită; în acest caz, toate s-ar lămuri înainte de plecarea lui Isegrim²⁾, spre propria lui rușine. Ți se pare, probabil, ridicol că dăm atîta importanță acestei povești stupide, dar ar fi trebuit să fii aici ca să ne poți înțelege; tonul dur, grosolan, atitudinea provocatoare, asemenea strigăte sălbatice, un asemenea scandal și tărăboi în prezența mea și a copiilor! Ar fi grozav dacă ai găsi cartea „vîndută” la bunul lui prieten. Nu pomeni numele lui Imandt. Acum e deja tîrziu, de aceea, ca să primești aceste rînduri mîine, ți le trimit pe adresa de acasă. Și încă o plăcere. Bamberger amenință cu darea în judecată pentru povestea din Elveția³⁾. Schabelitz i-a cerut să-l dea în judecată pe soțul meu din cauza unui pasaj dintr-o scrisoare, în care Karl promite că va suporta jumătate din cheltuieli în cazul cînd lucrurile se vor termina cu bine. Trimite-ne scrisoarea cu pricina⁸⁰². Karl te mai roagă încă o dată să-i trimiți însemnările cu privire la poziția trupelor ruse și turce. Întrucît istoria asta nu s-a sfîrșit încă, el trebuie să mai scrie

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 256. — *Nota red.*

²⁾ Wilhelm Wolff (joc de cuvinte: „Isegrim” — lup; personaj din poemul lui Goethe „Reinecke Fuchs”; Wolff în germană înseamnă „lup”). — *Nota trad.*

³⁾ Vezi volumul de față, p. 578—579. — *Nota red.*

despre ea, căci pe americani îi interesează foarte mult *eastern question*¹⁾).

Karl a scris astăzi din nou un lung articol²⁾ economic, e foarte obosit și de aceea m-a rugat să-ți scriu eu astă-seară.

Multă sănătate și calde salutări de la noi toți.

Jenny Marx

După cite am auzit, Lupus pleacă miine în zori. Nici măcar nu și-a luat rămas bun de la mine și de la copii.

Publicat pentru prima oară
in : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

13

Adolf Cluss către Joseph Weydemeyer⁸⁰³ la New York

Washington, 4 noiembrie 1853

„Marx scrie că Freiligr[ath] face o poezie pe care i-au inspirat-o articolele³⁾ indiene („The Indian's revenge upon the western world“⁴⁾). Lucrează încă la ea. Sper că ne-o va trimite. Această poezie trebuie însă să apară abia după ce se va publica ceva despre India. Altminteri nu-și va atinge scopul, și în acest caz Marx și Freiligr[ath] vor fi extrem de nemulțumiți de noi. De aceea trebuie să ne apucăm să scriem despre *India*...

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — problema orientală. — *Nota trad.*

²⁾ K. Marx. „Nota de la Viena. — S.U.A. și Europa. — Scrisoarea de la Șumla. — Legea bancară a lui Peel“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 313—322. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

³⁾ K. Marx. „Stăpînirea britanică în India“. „Compania Indiilor orientale, istoria și rezultatele activității ei“. „Rezultatele viitoare ale stăpînirii britanice în India“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 135—141, 156—164 și 230—236. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁴⁾ — „Răzbunarea indianului pe lumea occidentală“. — *Nota trad.*

14

Jenny Marx către Engels
la Manchester

[Londra, 24 noiembrie 1853]

Dragă d-le Engels !

Am completat post ordre ¹⁾ pe numele lui William Wolff, iar ca expeditor l-am pus pe Charles Marx ²⁾.

Declarațiile împotriva mizgălelii ³⁾ lui Willich nu cred că le vom putea trimite miine, deoarece Miskowsky, „ofițerul rus dispărut”, pînă în prezent nu a fost găsit. Locuiește undeva în White-chapel și i s-a pierdut adresa. Nici Kossuth, căruia ne-am adresat indirect, nu îi avea adresa. Chiar acum a plecat un sol la White-chapel. Din nefericire pentru viteazul Willich, omul acesta se află de cîteva luni din nou aici, posedă dovada, semnată chiar de Kossuth, că a participat la revoluția din Ungaria și poate relata personal istoria cu duelul ⁴⁾.

Père este busy ⁵⁾ cu continuarea articolului despre Palmerston și speră ca miine dimineață să primească un mic sukkurs ⁶⁾.

Calde salutări.

Jenny Marx

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — mandatul poștal. — *Nota trad.*

²⁾ Vezi volumul de față, p. 274. — *Nota red.*

³⁾ Articolele lui Willich „Dr. Karl Marx și «Dezvăluirile» sale”. — *Nota red.*

⁴⁾ — Tata e ocupat. — *Nota trad.*

⁵⁾ K. Marx. „Lordul Palmerston”. Art. VII. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 418—425. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

⁶⁾ — ajutor. — *Nota trad.*

15

Adolf Cluss către Joseph Weydemeyer ⁸⁰³

la New York

Washington, 12 decembrie 1853

Dragă W[eydemeyer] !

Trimit alăturat o corespondență „din Wisconsin” ; cred că cel mai bine ar fi să o dați în două părți, cu indicația „va urma” după prima jumătate.

Tocmai am primit o scrisoare de la Marx, *datată 28 noiembrie*. După cit se pare, Dronke ți-a trimis o declarație pe care trebuie să o oprești dacă nu e prea tirziu ¹⁾. Dr[onke] trebuia să-i trimită această declarație lui M[arx] la Londra, și în loc de aceasta ți-o trimite ție la New York.

M[arx] i-a răspuns lui Willich ²⁾ amănunțit, într-o manieră savantă, „hegeliană”. După cite pot să-mi dau seama, el s-a baricadat strașnic cu o sumedenie de documente ; probabil că voi trimite acest manuscris mâine ; n-am avut încă timp să-l citesc și, de aceea, deocamdată nu știu ce să fac cu el. *E voluminos*, 20 de pagini de large note-paper ³⁾. M[arx] îl terminase deja când a sosit scrisoarea mea în care îl anunțam că vom scrie noi răspunsul ⁸⁰⁰. După părerea lui, ar fi rather disagreeable ⁴⁾ dacă manuscrisul lui ar trebui acum să fie lăsat de o parte, deoarece nu în fiecare zi se poate întîlni un asemenea neghiob ca Willich. Marx mă autorizează ca, în cazul în care articolul său repetă unele lucruri deja spuse sau dacă sîntem în contradicție în unele detalii, să scot pasajele respective. — Voi scrie despre toate acestea când voi trimite manuscrisul.

Post-scriptumul, scris în grabă jumătate de d-l Marx, jumătate de d-na Marx, se încheie în felul următor :

„Aseară (27 noiembrie), Waschlapskii și Schelmufskii au ținut un miting ⁵⁾. Harney trebuia să fie în chair ⁶⁾. Oamenii erau cit pe

¹⁾ Vezi volumul de față, p. 274, 276. — *Nota red.*

²⁾ K. Marx. „Cavalerul nobilei conștiințe”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 507—538. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

³⁾ — hîrtie de scrisori format mare. — *Nota trad.*

⁴⁾ — destul de neplăcut. — *Nota trad.*

⁵⁾ Aluzie ironică la emigranții mic-burghezi — participanți la mitingul ținut cu prilejul aniversării revoluției din Polonia din 1830—1831, intitulată așa după numele personajelor din poezia satirică a lui Heine „Doi cavaleri”. — *Nota red.*

⁶⁾ — președinte. — *Nota trad.*

ce să-l sfișie. Down, down, rascal, traitor, renegade ¹⁾, și el nu și-a putut ocupa scaunul de președinte. Publicul a năvălit spre tribună ; în sală a început bătaia, Schelmufskii și-au luat asupra lor paza lui Harney”.

Mai departe : „Pentru «Reform» Karl a făcut tot ce s-a putut. Nevoia l-a silit pe Pieper să intre în slujbă într-un shop ²⁾ francez unde vinde «lumină solară», adică un nou tip de lampă réverbere ³⁾. În momentul de față *nu poate să scrie*. De aceea, Karl l-a înhămat la treabă pe Heise și i-a făcut abonament la sala de lectură, deoarece acesta nu avea nici un ban. A scris și în Germania după Sukkurs ⁴⁾. — Pasajul cu privire la Heise consideră-l confidențial.

Al tău

Ad. Cluss

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

16

Jenny Marx către Engels la Manchester

[Londra, sfirșitul lunii martie 1854]

Dragă d-le Engels !

Karl te roagă să-i trimiți *neîntirziat* adresa lui Lassalle. Nu ai trimis înapoi prima scrisoare a lui L[assalle], în care e indicată adresa lui.

Salutări prietenești din partea întregii familii.

A d-tale

Jenny Marx

Publicat pentru prima oară

în : K. Marx și F. Engels, Opere,
vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

¹⁾ — Jos, jos, ticălosule, trădătorule, renegatule. — *Nota trad.*

²⁾ — magazin. — *Nota trad.*

³⁾ — cu reflector. — *Nota trad.*

⁴⁾ — ajutor. — *Nota trad.*

17

Jenny Marx către Engels
la Manchester

Londra, 13 mai [1854]

Dragă d-le Engels !

Îți trimit astăzi un pachet cu vechi paperasse ¹⁾ injurioase, printre care și ultimele prostii ale lui Wiss, Dulon etc. Unele din ele au să te amuze. De cinci zile Karl are o nevralgie îngrozitoare, care i-a cuprins dinții, urechile și toată fața, așa că n-a putut dormi nici o noapte și astăzi se simte încă foarte prost. Nimic nu i-a putut ajuta. Am cumpărat toată farmacia, de la Pfänder până la Raspail. Durerile au rămas la fel de insuportabile. Abia astă-noapte, recurgînd la cantaride, opium etc., a transpirat puțin și a început să se simtă ceva mai bine. Nu e în stare să scrie nici un rînd și te roagă insistent, dragă d-le Engels, să-i trimiți pe marți un articol, ca să nu piardă încă o săptămînă. Golul din casa de bani ar fi prea mare. Salutări prietenești din partea întregii noastre familii și de la

Jenny Marx

Heise și Piciul ²⁾ i-au scris lui Imandt o scrisoare complet absurdă. De altfel duhnește a brandy.

Publicat pentru prima oară

Se tiparește după manuscris

Tradus din limba germană

18

Jenny Marx către Engels
la Manchester[Londra, 23 mai 1854]
ora 3 după-amiază

Dragă d-le Engels !

Tocmai a sosit articolul ³⁾ d-tale. Am scris deja adresa și îl voi expedia prin poștă o dată cu aceste rînduri. Karl s-a bucurat grozav

¹⁾ — hîrtoage. — *Nota trad.*²⁾ Ernst Dronke. — *Nota red.*³⁾ *F. Engels*. „Războiul”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 253—260. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

cînd a auzit cele două bătăi, mult așteptate, ale poștașului. „Voilà Frederik ¹⁾, 2 l. st. salvate!” — exclamă el. Din păcate, e încă foarte, foarte bolnav și mă roagă să-ți transmit că el e în același timp Lazăr cel înviat din morți și Pitterchen șchiopul. De scris nici vorbă nu poate fi. Se chinuie citind discursurile lungi ale lui Gladstone și-și face foarte mult sînge rău că nu poate să scrie tocmai acum, cînd ar avea suficient material despre d-l Gladstone și proiectele lui. *Dacă ai cît de cît posibilitate, fabrică din nou ceva pentru vineri.* Karl spune că poate fi orice. Mi-e realmente foarte neplăcut că trebuie să te plictisesc, dar dacă e posibil, trimite ceva.

Alăturerez ultimul pachet de la Cluss cu rugămîntea de a trimite înapoi scrisorile lui și de a nu-i pomeni nimic despre ele lui Heise. Individul ăsta nu știe să fie discret, și dacă micuțul Meyen și ceilalți bărbați de seamă ar afla ceva înainte de vreme, Cluss ar înceta imediat să mai primească vreo informație. Toată această poveste e foarte amuzantă și nu ne rămîne altceva de făcut decît să-i lăsăm pe acești domni să-și vadă liniștiți de treabă.

Heise i-a scris lui Imandt în ultima sa scrisoare, alcătuită toată din bucățele, că din nou a încetat să se mai ocupe de strategeme militare, deoarece rușii au dus altfel războiul decît s-a scris în „Tribune”; de acum înainte vrea să se ocupe de *doux commerce* ²⁾.

Multe mulțumiri din partea lui Karl și a mea pentru articolele trimise și salutări prietenești din partea celor trei micuți ³⁾.

A d-tale

Jenny Marx

Se spune că Edgar ⁴⁾ al nostru hoinărește undeva prin New York, că vrea să se întoarcă aici și apoi să plece în Germania! Ce bandă de pierde-vară!

Publicat pentru prima oară
în: K. Marx și F. Engels, Opere,
vol. XXII, ed. rusă, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

¹⁾ — Iată-l pe Frederik. — *Nota trad.*

²⁾ — comerțul liniștit. — *Nota trad.*

³⁾ Jenny, Laura și Edgar Marx. — *Nota red.*

⁴⁾ Edgar von Westphalen. — *Nota red.*

Adnotări

- 1 Engels se referă la vizita făcută lui Marx la Londra aproximativ între 20 decembrie 1851 și 3 ianuarie 1852. În legătură cu aceasta, vezi și scrisoarea lui Jenny Marx către Engels din 7 ianuarie 1852 (volumul de față, p. 565). — 5.
- 2 Engels vorbește despre intenția lui de a scrie un articol pentru săptăminalul „Die Revolution”, a cărui apariție o pregătea în acea vreme Joseph Weydemeyer la New York. Ca urmare a intensificării represiunilor polițienești în Germania, după înfrângerea revoluției de la 1848—1849 Weydemeyer a emigrat, în noiembrie 1851, în S.U.A. și acolo și-a continuat activitatea de partid ca membru al Ligii comuniștilor. Marx și Engels acordau o mare importanță publicației a cărei editare se pregătea în America, considerind-o un tribună pentru propagarea comunismului științific, și depuneau eforturi serioase pentru a-i asigura lui Weydemeyer materialul necesar pentru revistă, trimițându-i articole scrise de ei și organizând expedierea articolelor scrise de unii dintre tovarășii lor de idei. Dar Weydemeyer n-a izbutit să scoată decât două numere ale revistei „Revolution” în ianuarie 1852, după care, din cauza greutăților financiare, revista și-a întrerupt apariția. În primul număr al revistei a apărut o parte din lucrarea „A treia cronică internațională”, publicată de Marx și Engels în 1850 în „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 457—504), precum și un anunț cu privire la publicarea în numerele următoare a lucrărilor lui Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” și „Cele mai noi revelații ale socialismului, sau «Ideea generală asupra revoluției în sec. al XIX-lea» de P. J. Proudhon”. (Marx nu a mai scris această lucrare întrucât revista și-a întrerupt apariția și el nu a avut altă posibilitate de a o publica.) În numărul al doilea au apărut sfârșitul lucrării „A treia cronică internațională” și o parte din capitolul al doilea al „Manifestului Partidului Comunist” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1958, ed. a II-a, p. 461—500). În mai și iunie 1852 Weydemeyer, sprijinit fiind de A. Cluss, a reușit să scoată încă două numere ale „revistei neperiodice” „Revolution”, în care au fost publicate lucrarea lui Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217) și poeziile satirice ale lui F. Freiligrath în care era ridiculizat democratul mic-burghez Kinkel (vezi adnotarea 107). — 5.
- 3 În august 1851, unul dintre redactorii cotidianului burghez progresist „New York Daily Tribune”, Charles Dana, i-a propus lui Marx să colaboreze la

acest ziar. Marx a acceptat propunerea lui Dana. Colaborarea lui Marx la „Tribune” a durat mai bine de 10 ani, pînă în martie 1862; un mare număr de articole pentru acest ziar au fost scrise de Engels la rugămintea lui Marx. Articolele lui Marx și Engels apărute în „New York Daily Tribune” tratau probleme foarte importante de politică internă și internațională, problema mișcării muncitorești, a dezvoltării economiei țărilor europene, a expansiunii coloniale, a mișcării de eliberare națională a țărilor asuprite și dependente etc. În perioada de ofensivă a reacțiunii în Europa, Marx și Engels au folosit acest ziar progresist american de mare tiraj pentru a demasca, pe baza materialului factual, racilele societății capitaliste și contradicțiile de neîmpăcat care-i sînt caracteristice, precum și pentru a demonstra caracterul limitat al democrației burgheze.

Redacția ziarului „New York Daily Tribune” și-a permis de multe ori să procedeze arbitrar cu articolele lui Marx și Engels, publicînd unele articole fără semnătura autorilor ca articole de fond, iar în unele cazuri redacția și-a permis să intervină în textul articolelor. Aceste procedee ale redacției au provocat în repetate rînduri protestele lui Marx. Din toamna anului 1857, ca urmare a crizei economice din S.U.A., care s-a răsfrînt și asupra situației financiare a ziarului, Marx a fost nevoit să reducă numărul articolelor sale pentru „New York Daily Tribune”. Colaborarea sa la ziar s-a întrerupt definitiv la începutul războiului civil din S.U.A.; un rol important în ruptura dintre Marx și „New York Daily Tribune” l-a avut creșterea numărului colaboratorilor redacției adepți ai unui compromis cu statele sclavagiste și faptul că ziarul a renunțat la pozițiile sale progresiste. — 5.

4 Engels se referă la elaborarea articolelor din seria „*Revoluție și contra-revoluție în Germania*” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—112). O împrejurare care a contribuit direct la scrierea acestei lucrări a fost propunerea pe care i-a făcut-o C. Dana lui Marx de a colabora la ziarul „New York Daily Tribune”. Fiind ocupat cu studii economice, Marx l-a rugat pe Engels să scrie o serie de articole despre revoluția din 1848—1849 din Germania. La aceste articole Engels a lucrat din august 1851 pînă în septembrie 1852, folosind ca izvor, în special, colecția lui „Neue Rheinische Zeitung”, precum și unele materiale suplimentare ce i-au fost date de Marx, cu care Engels întreținea un permanent schimb de păreri. Marx vedea și el articolele înainte de a le trimite la ziar. Seria de articole „Revoluție și contra-revoluție în Germania” a apărut în „New York Daily Tribune” din 25 octombrie 1851 pînă în 23 octombrie 1852 sub semnătura lui Marx. Abia în 1913, cînd a fost publicată corespondența dintre Marx și Engels, s-a aflat că această lucrare a fost scrisă de Engels. — 5.

5 La 2 decembrie 1851 în Franța a avut loc lovitură de stat care a marcat începutul existenței regimului bonapartist al celui de-al doilea Imperiu (proclamat oficial la 2 decembrie 1852).

La 31 decembrie 1851, în condițiile reacțiunii care s-a întezit după înfrîngerea revoluției din Austria și Ungaria, a fost abrogată constituția introdusă de guvernul austriac la 7 martie 1849. — 5.

6 Este vorba de o anumită influență pe care a avut-o asupra întezirii reacțiunii interne în Prusia și în alte state germane faptul că lupta dusă de Prusia împotriva Austriei, după înfrîngerea revoluției din 1848—1849, pentru hegemonia în Germania a avut un deznodămînt nefavorabil Prusiei. În cursul acestei lupte, care în acea perioadă se ascuțise la maximum, cercurile guvernante din Prusia, temîndu-se că un conflict militar cu Austria ar putea provoca un nou avînt al mișcării democrat-revoluționare și fiind supuse unor presiuni diplomatice din partea Rusiei țariste, precum și a

Angliei și Franței, care s-au declarat gata să sprijine Austria, au fost nevoite să facă concesii și să renunțe la planurile de unificare a Germaniei sub egida lor. În 1851 a fost restabilită Confederația germană în forma în care a fost creată la Congresul de la Viena din 1815. În Prusia s-a consolidat regimul reacționar semiabsolutist al dominației moșierilor și iuncherilor, în frunte cu dinastia Hohenzollernilor. — 5.

7 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară, într-o formă mult prescurtată, în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 6.

8 Este vorba de membrii Ligii comunistilor arestați de poliția prusiană în mai 1851 și învinuiți de „complot cu caracter de înaltă trădare”. Inculpații au fost ținuți aproape un an și jumătate în arest preventiv pînă cînd, în cele din urmă, poliția prusiană a reușit să redacteze „actul de punere sub acuzare”. Procesul a avut loc la Köln între 4 octombrie și 12 noiembrie 1852. Au fost deferiți justiției 11 membri ai Ligii comunistilor: H. Bürger, P. Nothjung, P. Röser, H. H. Becker, K. Otto, W. Reiff, F. Lessner, R. Daniels, J. Klein, J. Erhardt și A. Jacobi. Implicat în procesul comunistilor din Köln, Freiligrath a scăpat de arestare și de judecată emigrînd la Londra. Ca probe ale acuzării au figurat „dosarul original cu procese-verbale” ale ședințelor Comitetului central al Ligii, confecționat de agenții de poliție prusieni, și alte falsuri, precum și documente sustrase de poliție de la tracțiunea aventuristă Willich-Schapper. Pe baza unor documente contrafăcute și a mărturiilor mincinoase, cei șapte acuzați au fost condamnați la închisoare de la 3 la 6 ani. Marx, Engels și prietenii și adepții lor de la Londra și din Germania au acordat un ajutor important apărătorilor celor acuzați, furnizîndu-le documente și materiale care dezmințeau acuzațiile confecționate de poliție. Acțiunile provocatoare ale celor care au înscenat procesul și metodele josnice folosite de statul polițienesc prusian împotriva mișcării muncitorești internaționale au fost cu desăvîrșire demascate de Marx și Engels (vezi articolul lui Engels „Recentul proces de la Colonia” și pamfletul lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 422—428 și 429—501).

Liga comunistilor — prima organizație comunistă internațională, înființată, sub conducerea lui Marx și Engels, la începutul lunii iunie 1847 la Londra, ca urmare a reorganizării Ligii celor drepți, o organizație secretă a muncitorilor și meseriașilor care a luat ființă în deceniul al 4-lea. La sfîrșitul lunii ianuarie 1847, conducerea Ligii celor drepți le-a propus lui Marx și Engels să intre în Ligă și să participe la reorganizarea acesteia pe baza principiilor proclamate de ei. Intemeietorii marxismului au consimțit. Principiile programatice și organizatorice ale Ligii comunistilor au fost elaborate cu participarea nemijlocită a lui Marx și Engels la primul și al doilea Congres al Ligii (începutul lunii iunie 1847 și 29 noiembrie — 8 decembrie 1847). Din însărcinarea celui de-al doilea Congres al Ligii, Marx și Engels au scris documentul programatic „Manifestul Partidului Comunist”, publicat în februarie 1848 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 461—500).

La sfîrșitul lunii februarie 1848, după izbucnirea revoluției în Franța, Organul central de la Londra al Ligii a transmis conducerea acesteia Comitetului districtual de la Bruxelles, aflat sub conducerea lui Marx. După expulzarea lui Marx din Bruxelles și stabilirea sa la Paris, la începutul lunii martie, noul Organ central își mută sediul în acest oraș. Engels este și el ales în Organul central.

În a doua jumătate a lunii martie — începutul lunii aprilie 1848, Marx, Engels și câteva sute de muncitori germani, în majoritate membri ai Ligii comuniștilor, se întorc în Germania pentru a participa la revoluția care începuse. „Revendicările partidului comunist în Germania”, formulate de Marx și Engels la sfârșitul lunii martie, au constituit platforma politică a Ligii comuniștilor în această revoluție (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, Editura politică, 1963, p. 3—5). Centrul conducător și îndrumător al membrilor Ligii comuniștilor era pe atunci „Neue Rheinische Zeitung”, al cărui redactor era Marx.

Deși înfrângerea revoluției a constituit o lovitură pentru Liga comuniștilor, în 1849—1850 ea a fost reorganizată și și-a continuat activitatea. În „Adresa Organului central către Liga comuniștilor” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 263—273), scrisă de Marx și Engels în martie 1850, se făcea bilanțul revoluției din 1848—1849 și se sublinia necesitatea creării unui partid de sine stătător al proletariatului. În vara anului 1850, în cadrul Organului central al Ligii comuniștilor s-au accentuat divergențele principiale în problemele de tactică. Majoritatea membrilor Organului central, în frunte cu Marx și Engels, s-au opus cu hotărâre tacticii sectare, aventuriste a fracțiunii Willich-Schapper, care preconiza dezlănțuirea imediată a revoluției, fara a ține seama de legile obiective și de situația politică reală din Germania și din celelalte țări din Europa. Activitatea scizionistă a fracțiunii Willich-Schapper a dus la mijlocul lunii septembrie 1850, la o ruptură cu această fracțiune. În ședința din 15 septembrie 1850 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 595—600), la propunerea lui Marx, imputernicirile Organului central au fost transmise Comitetului de circumscripție din Köln. În mai 1851, persecuțiile polițienești și arestarea unor membri ai Ligii au dus la încetarea de fapt a activității ei în Germania. La 17 noiembrie 1852, curînd după procesul comuniștilor din Köln, la propunerea lui Marx, Liga s-a autodizolvat; membrii Ligii și-au continuat însă munca de educare a cadrelor în vederea viitoarelor lupte revoluționare.

Liga comuniștilor a jucat un important rol istoric ca școală a revoluționarilor proletari, ca germene al partidului proletar, ca precursor al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 7.

- 9 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară, într-o formă prescurtată, în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 7.
- 10 În decembrie 1851 — ianuarie 1852 Engels a scris patru articole despre Anglia destinate revistei săptămînale „Die Revolution”, editată de Weydemeyer. Din aceste articole n-au ajuns la Weydemeyer decît două (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 218—231), întrucît celelalte două s-au pierdut pe drum. Dar nici cele două articole primite de Weydemeyer n-au fost publicate din cauză că revista și-a încetat apariția. Primul din aceste articole, care cuprinde rezultatul studiilor făcute de Engels în problema posibilității unei invazii a armatelor de pe continent în insulele britanice, a fost publicat în 1852 în „Turn-Zeitung”, care apărea la New York și la care Weydemeyer lucra ca redactor. — 8.
- 11 Aluzie la faptul că W. Wolff a condus la „Neue Rheinische Zeitung” rubrica „Aus dem Reich” („Din patrie”), unde într-o formă satiric-umoristică prezenta evenimentele politice din statele mici germane. — 8.
- 12 Este vorba de colaborarea lui Marx și Engels la „Notes to the People”, revistă săptămînală engleză, organ de presă al cartiștilor, care a apărut la Londra între 1851 și 1852 sub conducerea lui E. Jones. Prin trecerea lui

Harney în tabăra democrației mic-burgheze (vezi adnotarea 13), editarea acestui organ — purtătorul de cuvânt al aripii revoluționar-proletare a cartismului — a căpătat o deosebită importanță. Marx și Engels au sprijinit revista, luând parte la redactarea și editarea ei. În revistă a fost publicat articolul lui Marx „Constituția Republicii Franceze, adoptată la 4 noiembrie 1848” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 541—554), și articolul lui Engels „Adevăratele cauze pentru care proletarii francezi au rămas oarecum pasivi în decembrie anul trecut”, scris în februarie — începutul lunii aprilie 1852 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 235—246). — 8.

- 13 Engels se referă la un episod al conflictului dintre Jones și Harney care a început încă de la sfârșitul anului 1850. Cauza conflictului era apropierea lui Harney de democrații mic-burghezi care sprijineau aripa de dreapta a cartismului, precum și legătura lui Harney cu adepții fracțiunii aventuriste Willich-Schapper (vezi adnotarea 21). Jones, conducătorul aripii revoluționare a cartismului, a luptat pentru crearea unui partid proletar de masă în Anglia, străduindu-se să unească toate elementele revoluționar-proletare și să reînvie cartismul pe baze socialiste. În 1851 Jones a încercat să-l convingă pe Harney să colaboreze la revista sa „Notes to the People”, dar acesta a refuzat. Harney s-a pronunțat pentru crearea unui „partid național unit” pe baza diferitelor uniuni „naționale”, inclusiv cele burgheze, în vederea luptei pentru votul universal. Marx și Engels și-au dat seama că Harney a devenit o unealtă în mina radicalilor burghezi englezi și a liderilor emigrației mic-burgheze, l-au criticat pentru inconsecvență și au încercat să-l ajute să-și îndrepte greșelile (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 27, București, Editura politică, 1966, p. 189—193). Din februarie 1851 Harney a intrat în legături fățișe cu cercurile ostile lui Marx și Engels. Încercările lui Harney de a crea, în toamna anului 1852, un „partid de masă al reformelor” cu un organ de presă independent au eșuat definitiv. — 8.
- 14 Presupunerile exprimate aici de Engels în legătură cu unele evenimente care se pregăteau în viața internă a Franței bonapartiste n-au întârziat să se adeverească. Decretele cu privire la destituirea ministrului de interne de Morny și numirea lui Persigny în acest post, precum și confiscarea averii casei de Orléans au fost semnate de Ludovic-Napoleon la 22 ianuarie 1852 și publicate la 23 ianuarie în „Le Moniteur universel”. — 10.
- 15 Este vorba de capitolul al doilea al lucrării lui Marx „Oprește bruma! al lui Ludovic Bonaparte”, inițial prevăzută să apară sub forma unei serii de articole în săptămânalul „Die Revolution”. Marx a scris această lucrare atunci când evenimentele din perioada decembrie 1851 — martie 1852 erau încă proaspete. În timp ce lucra la „Oprește bruma! al lui Ludovic Bonaparte”, Marx a întreținut un continuu schimb de păreri cu Engels asupra evenimentelor din Franța. În afara de presă, Marx a folosit ca izvoare materialele oficiale, precum și corespondența particulară primită de la Paris.
- Lucrarea lui Marx nu a fost publicată în revista „Revolution”, care și-a încetat apariția în ianuarie 1852. În mai 1852, Weydemeyer a editat-o sub formă de broșură, reprezentând primul număr al „revistei neperiodice” „Die Revolution”. — 11.
- 16 Măsurile luate de guvernul Ludovic Bonaparte amintite aici — confiscarea averii familiei Orléans, numirea lui Persigny în postul de ministru de interne, în locul lui de Morny (vezi adnotarea 14), destituirea ministrului de finanțe Fould, care au urmat după 25 ianuarie 1852 — constituiau o dovadă

a instabilității regimului bonapartist, instaurat în urma loviturii de stat din 2 decembrie 1851, a începutului unor disensiuni în rindurile clicii guvernante bonapartiste izvorite din goana după îmbogățire și după împărțirea posturilor. — 11.

17 În 1688 în Anglia a avut loc o lovitură de stat, în urma căreia în țară a fost instaurată monarhia constituțională bazată pe un compromis între aristocrația funciară și burghezia financiară. — 11.

18 Este vorba de demonstrațiile de simpatie care au avut loc în Anglia în cinstea lui Kossuth, venit acolo în octombrie 1851. Călătoria lui Kossuth în Anglia a fost folosită de păturile liberale ale burgheziei engleze, precum și de unii reprezentanți ai cercurilor guvernamentale, în special de ministrul de externe din acea vreme, Palmerston, în scopul preamării demagogice a libertăților constituționale engleze. Aceasta era un paravan fățarnic menit să ascundă rolul odios pe care l-a avut Anglia burghezo-aristocrată în perioada înfringerii revoluțiilor din Europa, inclusiv cea din Ungaria, oferind sprijin diplomatic forțelor contrarevoluționare și contribuind la instaurarea regimurilor despotice în Europa. În noiembrie 1851, Kossuth a plecat în America.

Prima expoziție industrială și comercială universală de la Londra a fost deschisă la 1 mai și închisă la 15 octombrie 1851. La expoziție au participat numeroase țări. Pacifiștii burghezi au prezentat deschiderea expoziției ca pe un eveniment care trebuie să marcheze începutul erei „păcii generale”. — 11.

19 Scrisorile trimise de Marx și Engels la redacțiile ziarelor „The Times” și „The Daily News”, scrisori în care demascau samavolnicia guvernului prusian față de acuzații de la Köln, nu au fost publicate din cauza atitudinii categoric ostile a redacțiilor acestor ziare față de militanții mișcării revoluționare. — 12.

20 Această scrisoare a fost publicată într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 13.

21 Clica lui Willich — așa a numit Engels fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper, care, după 15 septembrie 1850, s-a desprins de Liga comunistilor și s-a constituit într-o organizație de sine stătătoare, avînd propriul ei organ central. (Marx și Engels i-au dat denumirea ironică de „Sonderbund”, prin analogie cu Sonderbundul din Elveția — uniunea separatistă a cantoanelor catolice, dizolvată în 1847.) Prin activitatea ei, fracțiunea Willich-Schapper a dat posibilitate poliției prusiene să descopere comunitățile ilegale ale Ligii comunistilor din Germania și i-a oferit un pretext pentru înscenarea, în 1852, a procesului de la Köln împotriva unor militanți de vază ai Ligii comunistilor (vezi adnotarea 8). Organizația Willich-Schapper s-a menținut pînă la începutul anului 1853. — 14.

22 Această scrisoare a fost publicată într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 15.

23 Editarea revistei lui Harney „The Friend of the People”, care a apărut începînd din 14 decembrie 1850, a fost interuptă la sfîrșitul lunii iulie 1851; revista și-a reluat apariția în februarie 1852 și a durat ceva mai mult de două luni, pînă în 17 aprilie 1852.

Se pare că Harney i-a trimis lui Marx corectura primului număr, apărut la 7 februarie 1852. — 16

24 Marx citează articolul de fond „Prologue”, publicat în revista „The Friend of the People” nr. 1 din 7 februarie 1852. Autorul articolului era Harney. — 16.

- 25 Este vorba de *Asociația generală a mecanicilor*, înființată în 1851, care era un model tipic de organizație trade-unionistă engleză. Asociația reunea muncitori-mecanici calificați și orienta lupta muncitorilor pe făgașul revendicărilor profesional-economice, îndepărtându-i astfel de la lupta politică.
- Articolul lui Gerald Massey, despre care vorbește Marx, a apărut în revista „The Friend of the People” nr. 1 din 7 februarie 1852 sub titlul „The engineers, operative and cooperative” („Mecanicii ca muncitori și cooperatori”) și era conceput în spiritul răspîndirii în rîndurile participanților la mișcarea trade-unionistă din acea vreme a ideilor reformiste despre activitatea cooperatistă pașnică drept singura cale pentru izbăvirea de calamitățile sociale. — 16.
- 26 Articolul a fost publicat sub titlul amintit în revista „The Friend of the People” nr. 2 din 14 februarie 1852; autorul era Al. Bell. — 16.
- 27 Este vorba de discursul ținut de Harney la mîtingul organizat de cartiști la Londra la 3 februarie 1852, ziua deschiderii sesiunii parlamentului englez. — 17.
- 28 Pașa Egiptului Mehmet Ali, care ajunsese în situația de cîrmuitor de fapt independent al Egiptului și care tindea la separarea de Imperiul otoman, precum și la subjugarea altor țări arabe, în deceniile al 3-lea și al 4-lea ale secolului trecut, a înlăptuit reorganizarea armatei și flotei după modelul european și construirea unor întreprinderi industriale necesare în acest scop. Cercurile guvernante din Franța, care, pentru consolidarea pozițiilor lor în Orientul Apropiat, îl sprijineau pe Mehmet Ali în lupta împotriva sultanului, acordau un oarecare ajutor cîrmuitorului Egiptului și în reformele efectuate în interiorul țării. La invitația lui Mehmet Ali au venit în Egipt un mare număr de ofițeri, de instructori militari, ingineri francezi etc. Totuși, întrucît Turcia era sprijinită de rivalii europeni ai Franței în Orientul Apropiat, în special de Anglia, lupta dintre Egipt și Turcia s-a încheiat prin aceea că pașa Egiptului a fost nevoit să recunoască vasalitatea sa față de Turcia — 17.
- 29 În februarie 1852, Engels a scris pentru revista săptămînală a lui Jones „Notes to the People”, prima parte a articolului său „Adevăratele cauze pentru care proletarii francezi au rămas oarecum pasivi în decembrie anul trecut” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 235—246). — 20.
- 30 Aluzie la cartea lui S. Seiler „Kaspar Hauser, der Thronerbe von Baden” („Kaspar Hauser, moștenitorul tronului din Baden”), care a apărut în 1840. — 20.
- 31 *Sînga din Frankfurt* — aripa de stînga mic-burgheză a Adunării naționale, convocată după revoluția din martie în Germania, care și-a început sesiunea la 18 mai 1848 la Frankfurt pe Main. Principala sarcină a Adunării naționale consta în lichidarea fărîmițării politice a Germaniei și în elaborarea unei constituții pentru toți germanii. Dar din cauza lășității și șovăielii majorității ei liberale, a nehotărîrii și inconsecvenței aripii de stînga, Adunarea nu a îndrăznit să ia în mîna sa puterea supremă în țară și n-a fost în stare să ocupe pozițiile hotărîtoare în cadrul revoluției germane din 1848—1849. La 18 iunie 1849 Adunarea a încetat de a mai exista.
- Uniunile din martie* — filialele din diferite orașe ale Germaniei ale Uniunii centrale din martie, organizată la Frankfurt pe Main de către membrii aripii de stînga a Adunării naționale. Conducătorii Uniunilor din martie — numită astfel în cinstea revoluției din martie 1848 în Germania —, democrații mic-burghezi Fröbel, Simon, Ruge, Vogt și alții, înlocuiau acțiunile revoluționare prin frazeologie, recurgeau la paliative lașe și dădeau dovadă

- de nehotărire, de incapacitate în lupta împotriva contrarevoluției. Într-o serie de lucrări ale lor, Marx și Engels au criticat cu vehemență Uniunile din martie și pe conducătorii lor mic-burghezi. — 21.
- 32 B. Bauer. „Der Untergang des Frankfurter Parlaments“ („Sfârșitul parlamentului din Frankfurt“), Berlin, 1849. — 21.
- 33 Este vorba de articolul lui Engels despre Anglia (vezi adnotarea 10). — 21.
- 34 În scrisoarea către Marx din 6 februarie 1852, Weydemeyer i-a comunicat că Dana intenționează să publice în „New York Daily Tribune“ un articol al democratului german mic-burghez Ludwig Simon, fost deputat în Adunarea națională de la Frankfurt, care cuprindea atacuri la adresa lui Marx și Engels; judecînd după scrisoarea lui Weydemeyer către Marx din 10 martie 1852, articolul a apărut în „New York Daily Tribune“. — 22.
- 35 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 23.
- 36 *Straubingeri* — calfe drumete din Germania. Marx și Engels îi numeau astfel pe meseriașii germani care se mai aflau în mare măsură sub puterea înapoiatelor principii de breaslă și a prejudecăților și care se hrăneau cu iluziile mic-burgheze reacționare despre posibilitatea reînțoarcerii de la marea industrie capitalistă la mica producție meșteșugărească. Ei foloseau această poreclă și pentru unii dintre participanții la mișcarea muncitorească germană din acea vreme care manifestau tendințe sectariste mic-burgheze. — 23.
- 37 „*Agitație*“ și „*Emigrație*“ numește Marx cele două organizații ale emigranților mic-burghezi germani din Londra înființate în 1851 — Clubul emigranților germani, condus de Kinkel și Willich, și Uniunea de agitație, în frunte cu Ruge și Goegg. În esență, scopul celor două organizații, care aveau un număr neînsemnat de membri, era de a strînge bani pentru a organiza o „*revoluție imediată*“ în Germania. — 23.
- 38 Vorbînd de regele Prusiei, octroiul poporului german, Marx se referă la constituția imperiului elaborată de Adunarea națională de la Frankfurt, care prevede crearea unei puteri centrale pe întreaga Germanie, avînd în frunte un împarat ereditar și un parlament al imperiului — Reichstagul. La 28 martie 1849 Adunarea de la Frankfurt a hotărît să propună regelui Prusiei Friedrich Wilhelm al IV-lea coroana imperiului; acesta însă n-a vrut s-o accepte din mîna „*reprezentanței poporului*“.
- Despre *Uniunile din martie*, vezi adnotarea 31.
- K. Vogt a fost unul dintre cei cinci membri ai *regenței imperiale*, create la Stuttgart de Adunarea națională de la Frankfurt, în locul așa-numitei puteri centrale existente în Germania din iunie 1848, în frunte cu regentul imperiului arhiducele Johann; a avut o orientare contrarevoluționară fațișă. Adunarea națională de la Frankfurt și-a mutat sediul la Stuttgart, la începutul lunii iunie 1849, întrucît era amenințată cu dizolvarea după ce deputații conservatori și o bună parte dintre deputații liberali au abandonat Adunarea. Încercările regenței de a asigura prin mijloace parlamentare adoptarea constituției imperiului elaborată de Adunarea națională de la Frankfurt și respînsă de monarhia germană au eșuat. — 24.
- 39 Guvernul whig Russell a demisionat la 20 februarie 1852 în legătură cu discutarea în parlament a bill-ului cu privire la miliție. La 16 februarie, întrucît în Anglia circulau zvonuri alarmiste cu privire la intenția lui Ludovic Bonaparte de a efectua o invazie în insulele britanice, Russell a supus dezbaterii în parlament bill-ul cu privire la reorganizarea miliției în Anglia propriu-zisă și în Wales (Local Militia Bill). Bill-ul acorda guvernului,

în cazul unui atac inamic, dreptul de a mări efectivul detașamentelor de miliție, folosite pînă atunci numai în limitele comitatelor respective, și de a le pune sub comanda armatei regulate. În timp ce se dezbătea bill-ul în Camera comunelor, Palmerston a propus un amendament care prevedea extinderea bill-ului asupra Scoției și Irlandei, precum și scoaterea cuvîntului „local” din denumirea bill-ului. Adoptarea amendamentului lui Palmerston nu mult după înlăturarea acestuia din guvern (vezi adnotarea 645) a fost considerată de Russell ca o expresie a neîncrederii în guvern și i-a servit drept pretext pentru a-și da demisia. Bill-ul cu amendamentul lui Palmerston a devenit lege în iunie 1852.

La 23 februarie 1852 s-a format guvernul tory Derby. — 24.

40 *Manchesterienii* se numeau în Anglia adepții liberului schimb și ai neamestecului statului în viața economică. În deceniul al 5-lea manchesterienii au alcătuit o grupare politică; în deceniul al 7-lea au format aripa de stînga a partidului liberal. Centrul de agitație al adepților liberului schimb era la Manchester, unde în fruntea acestei mișcări se aflau doi fabricanți de textile, Cobden și Bright. — 24.

41 Este vorba de cartea lui M. Stirner „Geschichte der Reaction” („Istoria reacțiunii”), care a apărut la Berlin în 1852. În suplimentul la nr. 56 din 25 februarie 1852 al lui „Allgemeine Zeitung” a apărut o notă de critică a acestei cărți. — 26.

42 *Campania pentru constituția imperiului*, adoptată la 28 martie 1849 de Adunarea națională de la Frankfurt, a fost ultima etapă a revoluției burghezo-democratice din Germania în anii 1848—1849. Această constituție a fost respinsă de majoritatea guvernelor germane. În mai 1849 au izbucnit insurecții în Saxonia, Prusia germană, Baden și Palatinat pentru apărarea constituției. Dar Adunarea națională de la Frankfurt nu i-a sprijinit pe insurgenți. În iulie 1849 mișcarea a fost definitiv înfrîntă. Engels a făcut o caracterizare a campaniei pentru constituția imperiului în lucrările „Campania germană pentru constituția imperiului” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 115—211) și „Revoluție și contrarevoluție în Germania” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 88—101).

Despre disensiunile austro-prusiene din 1850—1851, vezi adnotarea 6. Engels nu și-a pus în aplicare intenția lui de a trata această problemă în unul din articolele lucrării sale „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. — 29.

43 James Graham, ministrul de interne al Marii Britanii, din dorința de a face pe plac guvernului austriac, a dat dispoziție în 1844 Departamentului poștelor din Anglia să pună scrisorile emigranților revoluționari italieni la dispoziția poliției pentru a fi perlustrate. Printre altele au fost descoperite scrisori ale membrilor unei conspirații, în fruntea căreia se aflau frații Bandiera, adresate lui Mazzini în care expuneau planul lor de debarcare pe coasta Calabriei. Țelul expediției era să provoace în Italia o răscoală împotriva Bourbonilor din Neapole și a dominației austrieșilor. Participanții la această expediție au fost arestați; frații Bandiera au fost împușcați. La 27 februarie 1852, Derby, prim-ministrul Angliei, a declarat în discursul rostit în Camera lorzilor că guvernul intenționează să țină sub control activitatea emigranților revoluționari din Anglia și să informeze despre aceasta guvernele țărilor respective. Discursul lui Derby a apărut în „Times” la 28 februarie 1852. — 29.

44 Engels ironizează discursul ținut de Derby la 27 februarie 1852 în Camera lorzilor. — 30.

- 45 *Liga împotriva legilor cerealelor* a fost înființată în 1838 de fabricanții Cobden și Bright. Apărind interesele burgheziei industriale, Liga milita pentru abrogarea așa-numitelor legi ale cerealelor, care prevedeau limitarea și interzicerea, în avantajul aristocrației funciare, a importului de cereale din străinătate. Scopul Ligii era de a reduce prețul la cereale pe piața internă, precum și de a reduce salariile muncitorilor. Lozinka libertății comerțului a fost folosită pe scară largă de Ligă în propaganda ei demagogică în care susținea că muncitorii și industriașii au interese comune. După abrogarea, în 1846, a legilor cerealelor, Liga a declarat că își încetează existența, dar în fapt secțiunile ei au continuat să existe. În februarie 1852, în legătură cu tendințele protecționiste ale guvernului Derby s-au făcut încercări de a revia activitatea Ligii. — 30.
- 46 Este vorba de greva muncitorilor de la uzinele constructoare de mașini care a început la sfârșitul lunii decembrie 1851 și a cuprins o serie de orașe din sud-estul și din centrul Angliei. Această grevă a fost organizată de Asociația generală a mecanicilor (vezi adnotarea 25), în scopul desființării muncii suplimentare și al îmbunătățirii condițiilor de muncă. Drept răspuns la această grevă, patronii întreprinderilor din întreaga țară au declarat lock-out. Lupta, care a durat trei luni, s-a încheiat cu victoria patronilor, ceea ce în mare măsură se explică prin slăbiciunea și șovăiala liderilor trade-unionurilor care au condus greva. Muncitorii au fost nevoiți să reia lucrul în vechile condiții. Dar și patronii au suferit pierderi materiale considerabile de pe urma grevei și a lock-outului. — 31.
- 47 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară, cu omisiunea unei părți din text, în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 32.
- 48 Articolul lui Weydemeyer împotriva lui Heinzen a fost publicat în „New Yorker Democrat” din 29 ianuarie 1852. În scrisoarea lui Jones către Weydemeyer din 3 martie 1852, amintită de Marx și destinată să fie publicată în „Revolution”, este expusă situația diferitelor clase ale societății engleze și, în același timp, se face o caracterizare a dezvoltării luptei de clasă în Anglia. După cum reiese din scrisoarea lui Weydemeyer către Marx din 24 mai 1853, scrisoarea lui Jones a fost publicată în presa democrată din S.U.A. la sfârșitul anului 1852 sau începutul anului 1853. — 32.
- 49 *National Reform League (Liga națională pentru reformă)* a fost întemeiată la Londra în 1849 de liderii mișcării cartiste Bronterre O'Brien, Reynolds etc. Liga milita pentru votul universal și înfăptuirea unor reforme sociale. În 1866 a aderat la Internaționala I și și-a desfășurat activitatea sub conducerea Consiliului General. — 32.
- 50 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 33.
- 51 Engels s-a ocupat de studiul limbilor slave, în mod mai mult sau mai puțin regulat, începând din 1851. El a învățat limbile rusă, sârbo-croată, slovacă și cehă. Engels intenționa să scrie o gramatică comparată a limbilor slave. Datele cele mai amănunțite s-au păstrat în legătură cu studierea de către Engels a limbii ruse. Până în primăvara anului 1852 el a învățat singur limba rusă, apoi un timp a luat lecții de conversații de la emigrantul rus Eduard Pindar. Engels nu s-a limitat numai la studiul gramaticii, el a citit în original opere ale literaturii ruse ca „Evgheni Oneghin” și „Călărețul de aramă” de Pușkin, „Prea multă minte strică” de Griboedov, „Amintiri și cugetări” de Herzen. S-au păstrat cuvintele scoase de Engels din romanul lui Pușkin „Evgheni Oneghin”, precum și traducerea germană în proză a

- unor versuri. La începutul deceniului al 6-lea a citit cartea lui Bowrings „Specimens of the Russian Poets” („Antologia rusă”), din care a extras materiale despre poezii și scriitorii ruși din secolul al XVIII-lea — începutul secolului al XIX-lea : Lomonosov, Derjavin, Karamzin, Jukovski, Krilov și alții. Studiind limbile slave, Engels a studiat totodată istoria și cultura popoarelor slave. El a citit lucrări ale unor autori cehi și sârbi despre istoria literaturii și a creației populare ca „Limba și literatura slava” de Safarik, „Culegerea de cîntece populare sîrbe” de Vuc și altele. — 34.
- 52 *Adepii reformei financiare* sînt radicali burghezi englezi care au intrat în Asociația națională pentru reforme parlamentare și financiare creată în 1849, în scopul efectuării unei reforme electorale (așa-numita Cartă mică) și a unei reforme fiscale. Radicalii burghezi, care opuneau revendicărilor cartiștilor programul lor propriu, sperau ca, în condițiile unui reflux al activității politice a clasei muncitoare din Anglia, ca umare a eșecului demonstrației cartiștilor din 10 aprilie 1848, să scindeze mișcarea cartistă și să supună influenței lor masele muncitoare. Agitația radicalilor burghezi sprijinită de Cobden și Bright, precum și de elementele reformiste ale cartiștilor, în frunte cu O Connor, nu s-a bucurat de succes. Și în deceniul al 6-lea majoritatea cartiștilor au rămas credincioși Cartei poporului. În 1855 Asociația națională pentru reforme parlamentare și financiare s-a dizolvat. — 35.
- 53 La 14 martie 1852 printr-un decret dat de Ludovic-Napoleon a fost efectuată conversiunea rentelor de stat de 5%. Posesorilor de titluri de 5% li s-a oferit, în schimb, valoarea lor nominală sau înlocuirea lor cu titluri avînd aceeași valoare nominală, dar cu o dobîndă de numai 4½%. Această măsură a fost introdusă cu ajutorul băncilor. Mai jos Engels vorbește despre articolul lui A. Bertin publicat în „Journal des Débats politiques et litteraires” din 13 martie 1852, consacrat acestor măsuri. — 35.
- 54 *Legile cerealelor*, prin care se prevedea îngrădirea sau interzicerea importului de cereale din străinătate, au fost introduse în Anglia în interesul marilor proprietari funciari — landlorzii. În 1846 a fost adoptat bill-ul cu privire la abrogarea legilor cerealelor, ceea ce a însemnat victoria burgheziei industriale, care lupta împotriva legilor cerealelor sub lozincă liberului schimb. Prin venirea la putere, în februarie 1852, a guvernului tory Derby, a apărut primejdia reintroducerii, într-o formă sau alta, a taxei vamale protecționiste la cereale. Dar, sub presiunea cercurilor largi ale burgheziei, guvernul Derby a fost silit să renunțe la politica sa protecționistă. — 36.
- 55 Este vorba de munca desfășurată de Marx la elaborarea lucrării sale de economie politică. Marx, care de la sfîrșitul anului 1843 s-a ocupat cu studierea economiei politice, și-a propus încă din primăvara anului 1844 să publice o critică a economiei politice burgheze de pe pozițiile materialismului și comunismului. Din manuscrisul său alcătuit atunci s-a pastrat numai o parte, cunoscută sub titlul „Manuscrise economice-filozofice din 1844”. Pentru a elabora lucrarea „Sfînta familie”, Marx a întrerupt vremelnic studiul economiei politice, la care a revenit abia în decembrie 1844. S-au pastrat numeroase conpecte, extrase și note făcute de Marx în 1845—1846 pe baza studierii lucrărilor economiștilor englezi, francezi etc. Dar nici de data aceasta Marx n-a reușit să-și realizeze proiectul. Contractul încheiat cu editorul Leske pentru editarea lucrării în două volume „Critica politicii și a economiei politice”, semnat de Marx la 1 februarie 1845, a fost reziliat de editor în februarie 1847. Ca urmare a evenimentelor din 1848—1849, Marx și-a întrerupt studiarea economiei politice, pe care a reluat-o abia după revoluție la Londra; aici studiază temeinic și multilateral istoria economiei naționale a diferitelor țări, îndeosebi a Angliei, și face extrase din lucrările economiștilor englezi și francezi; în deceniul al 6-lea Marx se ocupă de

istoria proprietății funciare și de teoria rentei funciare, de istoria și teoria circulației banilor și a prețurilor, de crizele economice, de istoria tehnicii și tehnologiei, de probleme de agronomie și agrotehnică. În 1851 și 1852 Marx a făcut numeroase încercări de a găsi un editor pentru lucrarea de economie pe care o pregatea. Dar n-a reușit să găsească nici în Germania, nici în America un editor, și volumul n-a putut vedea atunci lumina tiparului. Numai după ce în 1857—1858 a terminat amplele manuscrise economice, Marx a reușit în 1859 să publice parțial lucrarea în prima parte a cărții „Contribuții la critica economiei politice”. Mult mai târziu, în 1867, Marx a publicat primul volum al principalei sale opere economice — „Capitalul”. — 36.

56 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 37.

57 Este vorba de așa-numitul „împrumut germano-american pentru sprijinirea revoluției”, pe care Kinkel și alți conducători ai emigrației mic-burghize au încercat să-l lanseze între anii 1851 și 1852 în rîndul emigranților germani și al americanilor de origine germană, pentru a strînge fonduri pentru declanșarea imediată a revoluției în Germania. În acest scop, Kinkel a plecat în septembrie 1851 în S.U.A. Încercarea făcută de Kinkel a suferit însă un eșec. Într-o serie de lucrări, Marx și Engels au ridiculizat acest proiect aventuros al lui Kinkel, considerînd sterilă și dăunătoare încercarea de a provoca în mod artificial o revoluție în condițiile în care mișcarea revoluționară era în declin. — 37.

58 Este vorba de scrisoarea lui Szemere împotriva lui Kossuth publicată la începutul anului 1852 în ziarul american „Morning Courier and New York Enquirer”.

Vorbînd despre comitetul din Londra, Marx se referă la *Comitetul central democratic european*, înființat în iunie 1850 la Londra din inițiativa lui Mazzini, Ledru-Rollin, Arnold Ruge, Albert Darasz. La acest comitet a aderat, în iunie 1851, și emigrația română, reprezentant al revoluționarilor români fiind D. Brătianu, iar în toamna aceluiași an a aderat și Kossuth. Eterogen atît prin componența cît și prin pozițiile lui ideologice, comitetul n-a dăruit mult; din cauza încordării relațiilor dintre emigranții democrați italieni și cei francezi, Comitetul central democratic european s-a destrămat efectiv. — 37.

59 2 decembrie 1851 este ziua lovirii de stat contrarevoluționare din Franța a lui Ludovic Bonaparte și acoliții săi.

Ocuparea Romei de către trupele franceze la 1 iulie 1849 a constituit rezultatul intervenției Franței, Austriei, Spaniei și regatului Neapole împotriva Republicii romane, proclamată la 9 februarie 1849. Puterea executivă a Republicii romane era concentrată în miinile unui triumvirat, în frunte cu Mazzini. În cursul existenței republicii au fost realizate o serie de reforme cu caracter burghezo-democratic. Totuși, caracterul limitat de clasă al republicii s-a manifestat în politica ei agrară: refuzul de a da latifundiile moșierești în stăpînirea țăranilor a privat republica de un aliat în lupta împotriva contrarevoluției. După ocuparea Romei de către armata franceză, Republica romană și-a încetat existența. — 37.

60 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 41.

61 Cartea lui B. Szemere „Graf Ludwig Batthyány, Arthur Görgey, Ludwig Kossuth. Politische Charakterskizzen aus dem Ungarischen Freiheitskriege”

- („Contele Ludwig Batthyány, Arthur Görgey, Ludwig Kossuth. Schițe ale caracteristicilor politice ale militanților războiului de eliberare ungar“) a apărut la Hamburg în 1853. Weydemeyer a publicat în America a doua parte a acestei cărți, consacrată lui Görgey, în ziarul „Die Reform“ nr. 18—28, de la 1 iunie pînă la 6 iulie 1853. — 42.
- 62 Este vorba de Congresul garanților așa-numitului „împrumut germano—american pentru sprijinirea revoluției“ convocat de Kinkel la 3 februarie 1852 la Cincinnati (S.U.A.). Scrisoarea amintită mai sus de Marx, pe care a primit-o de la Cluss la sfîrșitul lunii februarie 1852 și i-a trimis-o lui Engels, conținea informații despre acest congres. — 42.
- 63 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 43.
- 64 Pe la mijlocul lunii aprilie 1852 (în timpul sărbătorilor de paști), Engels a petrecut cîteva zile la Londra. — 43.
- 65 Vezi G. Gülich. „Geschichtliche Darstellung des Handels, der Gewerbe und des Ackerbaus der bedeutendsten handeltreibenden Staaten unsrer Zeit“, Bd. III: „Die gesammten gewerblichen Zustände in den bedeutendsten Ländern der Erde während der letzten zwölf Jahre“ („Prezentarea istorică a comerțului, a producției meșteșugărești și a agriculturii din cele mai de seamă state comerciale contemporane“, vol. III: „Situția generală a industriei în cele mai importante țări din lume în ultimii doisprezece ani“), Erster Band, Jena, 1842, S. 263—264. — 44.
- 66 „*Bas empire*“ („imperiul perioadei de declin“) — denumire folosită uneori în literatura istorică pentru Imperiul bizantin, precum și pentru Imperiul roman târziu ; cu timpul a devenit un nume comun pentru statele aflate într-un stadiu de declin și de destrămare. Aici este vorba de proclamarea care se pregătea de către cercurile bonapartiste din Franța a celui de-al doilea Imperiu și care a avut loc la 2 decembrie 1852. — 45.
- 67 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 45.
- 68 În scrisoarea din 6 aprilie 1852, Weydemeyer i-a trimis lui Marx articolul lui Bruno Bauer „Declinul Angliei“, apărut în „New York Daily Tribune“ la 31 martie 1852, iar Cluss i-a trimis lui Wolff același articol împreună cu o scrisoare purtînd data de 4—6 aprilie 1852. — 46.
- 69 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 47.
- 70 *Societatea 10 decembrie* — societate bonapartistă secretă, înființată în 1849 și formată mai ales din elemente de clasă, aventurieri politici, militariști etc.; membrii societății au contribuit la alegerea lui Ludovic Bonaparte ca președinte al Republicii Franceze, la 10 decembrie 1848 (de unde denumirea societății). Membrii societății au fost participanți activi și organizatori ai loviturii de stat din 2 decembrie 1851. Marx a caracterizat amănunțit Societatea 10 decembrie în lucrarea sa „Opsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217). — 48.
- 71 Este vorba, probabil, de cinci capitole din lucrarea lui Marx „Opsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“ trimise de Marx lui Weydemeyer la New York din ianuarie pînă în martie 1852 și restituite de Weydemeyer lui Marx, prin Engels, după ce manuscrisul a fost transcris. — 48.

- 72 Este vorba de votarea, după a doua citire, în Camera comunelor a bill-ului cu privire la miliție (vezi adnotarea 39). — 49.
- 73 *Adepții reformei financiare* — vezi adnotarea 52. — 49.
- 74 În lupta pentru înființarea unui ziar cartist independent al proletariatului revoluționar, Jones s-a ciocnit de concurența lui Harney, care a refuzat propunerea lui Jones de a scoate împreună un ziar cartist și l-a împiedicat pe Jones să cumpere fostul organ central de presă al cartiștilor „The Northern Star”, pe care l-a cumpărat el și a cărui editare a continuat-o sub denumirea „The Star”, iar din 24 aprilie 1852 „The Star of Freedom”. Cu prilejul acestui incident s-a manifestat divergența principală a pozițiilor lui Jones și Harney. Acesta din urmă a căutat să facă din ziar purtătorul de cuvânt al aripii de dreapta a cartiștilor și al radicalilor burghezi. În pofida activității desfășurate de Harney, în mai 1852 Jones a reușit să editeze săptămânalul cartist „The People's Paper”. Din octombrie 1852 pînă în decembrie 1856, Marx și Engels au colaborat la această revistă și au ajutat la redactarea ei. În afara articolelor lui Marx și Engels scrise special pentru „The People's Paper”, în revistă erau reproduse și articolele lor mai importante din „New York Daily Tribune”. În această perioadă revista a apărut consecvent interesele clasei muncitoare și a propagat ideile socialismului. Apropierea ulterioară a lui Jones de radicalii burghezi i-a determinat pe Marx și Engels să înceteze să colaboreze la „People's Paper” și s-o rupă vremelnic cu Jones. În iunie 1858 revista a trecut în mina afaceriștilor burghezi. — 49.
- 75 Această scrisoare a fost scrisă de Engels pe o pagină a scrisorii lui Weydemeyer către el din 12 aprilie 1852. — 50.
- 76 Despre *campania pentru constituția imperiului*, vezi adnotarea 42. — 50.
- 77 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 51.
- 78 *Congresul de la Cincinnati* — vezi adnotarea 62. — 52.
- 79 Marx citează scrisoarea pe care i-a trimis-o Cluss la 15 aprilie 1852. În scrisoarea adresată lui W. Wolff (din 4—6 aprilie 1852) amintită în acest fragment, Cluss îl informa despre adunarea emigranților mic-burghezi germani convocată la 3 aprilie 1852 la New York de reprezentanții Uniunii revoluționare din America (vezi adnotarea 144) sub președinția lui Fickler. Goegg și Fickler, care concureau în S.U.A. cu Kinkel la colecta pentru așa-numitul „împrumut germano-american pentru sprijinirea revoluției” (vezi adnotarea 57), au încercat să-l determine pe Kinkel și pe adepții lui să consimtă la unificarea organizațiilor emigranților ce se concureau între ele.
- Societățile de gimnastică* au existat în diferite orașe din S.U.A. și reprezentau una dintre formele organizațiilor emigranților germani, printre care se aflau și muncitorii emigrați după înfrîngerea revoluției din 1848—1849 din Germania. La 5 octombrie 1850, la Congresul de la Philadelphia, aceste societăți s-au unit, formînd societatea socialistă de gimnastică, care în prima perioadă a existenței sale a întreținut legături cu mișcarea muncitorească germană din America.
- Prin protestul lui Cluss se înțelege declarația sa în legătură cu Congresul garanților care locuiau în America, ai „împrumutului germano-american pentru sprijinirea revoluției”, congres convocat de Kinkel la 3 februarie 1852 la Cincinnati. În această declarație, Cluss, bazîndu-se pe indicațiile lui Marx, demasca ideea aventuristă a „împrumutului revoluționar” și protesta împotriva faptului că cluca lui Kinkel a folosit în propriul lor interes fondurile colectate pentru împrumut. Cluss i-a trimis lui Marx textul acestui document spre sfîrșitul lunii februarie 1852. Declarația a apărut în „Turn-Zeitung”.

- Articolul lui Weydemeyer, scris ca o replică la adresa (memorandumul) lui Kinkel către participanții la Congresul de la Cincinnati, a apărut, pare-se, tot în „Turn-Zeitung”. — 53.
- 80 Este vorba de participarea lui Willich la insurecția din Baden și Palatinat din 1848 (vezi adnotarea 42). — 53.
- 81 În 1851 a apărut la Philadelphia cartea lui H. Ch. Cary „The Harmony of Interests: Manufacturing and Commercial” („Armonia de interese: industria și comerțul”), în care autorul și-a dezvoltat concepțiile expuse în cartea sa precedentă: „Essay on the Rate of Wages: with an Examination of the Causes of the Differences in the Condition of the Labouring Population throughout the World” („Eseu despre nivelul salariului, cu analiza cauzelor ce duc la diferențe în situația populației muncitoare în întreaga lume”), Philadelphia-London, 1835. — 53.
- 82 Marx se referă la articolul lui Harney „Catre cititorii lui «Star» și către democrații din Marea Britanie și Irlanda”, apărut în „Star” nr. 753 din 17 aprilie 1852, precum și la răspunsul lui Jones „Apel la judecata poporului” din „Notes to the People” nr. 52 din 24 aprilie 1852. — 53.
- 83 Fragmente din această scrisoare au apărut în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 54.
- 84 Mici fragmente din această scrisoare au apărut în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 55.
- 85 Cu privire la încercările lui Marx de a publica lucrarea sa de economie politică, vezi adnotarea 55. — 56.
- 86 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 57.
- 87 La 16 aprilie 1852, după înapoierea lui Kinkel din S.U.A., a avut loc la Londra ședința comitetului pentru organizarea așa-numitului „împrumut germano-american pentru sprijinirea revoluției”, unde s-a hotărât ca secțiile locale să-și reia activitatea. În acest scop a fost trimisă o circulară întocmită de Kinkel și Willich. — 57.
- 88 Marx se referă la faptul că în 1844—1845 Mazzini a publicat proteste împotriva poliției, care perlustra scrisorile emigranților revoluționari italieni. În mai 1845, el a publicat în presă și în ediție separată un pamflet intitulat „Italia, Austria și papa”, îndreptat împotriva ministrului de interne al Angliei James Graham, care, pentru a fi pe placul guvernului austriac, a dat dispoziție ca scrisorile emigranților italieni să fie predate poliției (în legătură cu aceasta, vezi adnotarea 43). Pamfletul a fost întocmit sub forma de scrisoare adresată lui Graham. — 58.
- 89 Din inițiativa lui Kossuth, Adunarea națională ungară a proclamat la 14 aprilie 1849 independența Ungariei și a declarat detronarea dinastiei Habsburgilor. La 2 mai Comitetului de apărare a patriei i-a luat locul Consiliul de Miniștri, în frunte cu Szemere. Kossuth a fost ales cîrmuitor al Ungariei. Asedierea fortăreței Ofen (Buda) de către armatele ungare, comandate de Görgey, a durat de la 3 pînă la 21 mai 1849 și s-a încheiat prin cucerirea fortăreței. Această operație a fost întreprinsă după zdrobirea trupelor austriece în apropiere de Komarom, la 26 aprilie 1849, și a creat condiții favorabile înaintării armatei revoluționare ungare spre Viena. Dar comandanții armatei ungare și guvernul revoluționar nu au folosit această posibilitate și și-au concentrat toate forțele pentru eliberarea capitalei Ungariei, ocupată de o garnizoană austriacă. Timpul folosit pentru asedierea Budei a permis forțelor austriece să se refacă după înfringerea suferită și să pornească din nou la atac, sprijinite

- fiind de trupele țariste trimise în Ungaria pentru a înăbuși revoluția. Engels a făcut aprecieri asupra acțiunilor militare din timpul asediului Budei în articolul său „Buda” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 287—290). — 58.
- 90 Vezi adnotarea 42. — 59.
- 91 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 59.
- 92 Vezi adnotarea 87.
Charing Cross road — una dintre străzile elegante din Londra, unde locuiește marea burghezie și unde își au sediul marile edituri, instituțiile de învățămînt, magazinele universale. — 60.
- 93 Este vorba de cartea lui C. Hoffstetter „Tagebuch aus Italien 1849” („Jurnal din Italia 1849”), Zürich — Stuttgart, 1851. — 60.
- 94 H. Küntzel. „Die taktischen Elemente der neuen Fortificationen” („Elementele tactice ale noilor fortificații”), Potsdam, 1851. — 60.
- 95 Bătălia de la *Idstedt* (localitate din nordul Schleswigului) între trupele din Schleswig-Holstein și trupele daneze a avut loc la 24—25 iunie 1850. În timpul revoluției din 1848, populația din Schleswig și Holstein, care lupta pentru unirea cu Germania, a pornit o răscoală pentru eliberarea națională de sub stăpînirea daneză. Sub presiunea opiniei publice din Germania, cercurile guvernante prusiene împreună cu alte state din Confederația germană au pornit un simulacru de război împotriva Danemarcei; dar ei au trădat la fiecare pas armata revoluționară din Schleswig-Holstein și, la 26 august 1848, au încheiat un armistițiu pe o durată de 7 luni cu Danemarca. Condițiile armistițiului reduceau la zero toate cuceririle democratice din Schleswig și Holstein. Războiul a fost reluat la sfîrșitul lunii martie 1849. Acțiunile militare, unele soldate cu succese, altele nu, s-au încheiat printr-o nouă trădare a Prusiei, care la 2 iulie 1850 a încheiat pace cu Danemarca, lăsînd populația din Schleswig și Holstein să continue războiul cu propriile ei forțe. În bătălia de la *Idstedt*, trupele din Schleswig-Holstein de sub comanda generalului prusian Willisen au suferit o înfringere și au fost silit să pună capăt împotrivirii. Ca urmare a acestui fapt, ducatele au rămas sub stăpînirea regatului Danemarcei. Engels a făcut o analiză amănunțită a acestei bătălii; vezi volumul de față, p. 320—321. — 61.
- 96 W. Willisen. „Theorie des grossen Krieges angewendet auf den russisch-polnischen Feldzug von 1831” („Teoria marelui război aplicată la campania ruso-poloneză din 1831”). In zwei Theilen, Berlin, 1840. — 61.
- 97 A. Görgey. „Mein Leben und Wirken in Ungarn in den Jahren 1848 und 1849” („Viața și activitatea mea în Ungaria în 1848 și 1849”), Bd. I—II, Leipzig, 1852. — 61.
- 98 Începînd din 1852, Engels a acordat o mare atenție studiului artei militare, întrucît intenționa să scrie o istorie a războaielor din perioada revoluției de la 1848—1849, în special a campaniilor din Ungaria și Italia. În acest scop el a studiat lucrările lui Clausewitz, Jomini, Hoffstetter, Küntzel, Görgey etc. Dar nu și-a dus proiectul la îndeplinire. — 61.
- 99 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 62.
- 100 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 64.

- 101 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară, cu unele omisiuni, în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 65.
- 102 În septembrie 1851, în Franța s-au operat arestări printre membrii comunităților locale aparținând fracțiunii Willich-Schapper, care în septembrie 1850 s-a desprins de Liga comunistilor și a format o ligă separată (vezi adnotările 8 și 21). Tactica conspirativă mic-burgheză adoptată de această fracțiune, care nu ținea seama de situația reală și urmărea organizarea imediată a unei rascoale, a permis poliției franceze și celei prusiene, cu ajutorul provocatorului Julien Cherval (pe adevăratul lui nume Joseph Krämer), care conducea una dintre comunitățile din Paris, să înceneze așa-numitul complot germano-francez. În februarie 1852 cei arestați au fost învinuiți de „pregătirea unei lovituri de stat”. Provocatorului Cherval poliția i-a facilitat evadarea din închisoare. Încercările poliției prusiene de a dovedi participarea Ligii comunistilor, condusă de Marx și Engels, la complotul germano-francez au eșuat lamentabil. — 65.
- 103 Este vorba de membrii *Asociației culturale a muncitorilor comuniști germani* de la Londra, înființată în februarie 1840 de K. Schapper, J. Moll și alți militanți ai Ligii celor drepteți cu scopul educării politice a muncitorilor și al propagării ideilor socialiste în rândurile lor. După organizarea Ligii comunistilor, rolul conducător în această asociație l-au avut comunitățile locale ale Ligii. În 1847 și 1849—1850, Marx și Engels au participat intens la activitatea asociației. La 17 septembrie 1850, Marx și Engels, urmați de mai mulți partizani ai lor, s-au retras din asociație, deoarece în lupta dintre majoritatea Organului central al Ligii comunistilor, condusă de Marx și Engels, și minoritatea sectară-aventuristă (fracțiunea Willich-Schapper), asociația s-a situat de partea minorității. Pe la sfârșitul deceniului al 6-lea, Marx și Engels au început din nou să activeze în cadrul Asociației culturale. Asociația culturală de la Londra a dăinuit până în 1918, când a fost interzisă de guvernul englez. În secolul al XX-lea, asociația era frecventată de un mare număr de emigranți politici ruși.
- După evadarea simulată din închisoare, în primăvara anului 1852, Cherval a plecat la Londra și a participat la activitatea Asociației culturale, dar foarte curând s-a descoperit că este agent al poliției și a fost exclus din asociație. — 66.
- 104 *Parliamentary trains (Trenurile parlamentare)* — erau denumite în mod ironic în secolul al XIX-lea în Anglia trenurile speciale de clasa a III-a, introduse prin legea din 1844; potrivit acestei legi, fiecare companie de căi ferate era obligată să pună zilnic în circulație pe toate liniile sale câte un asemenea tren, care să meargă cu o viteză de cel puțin 12 mile pe oră, iar costul bilețului să nu depășească suma de 1 penny de fiecare milă. — 66.
- 105 La sfârșitul lunii mai 1852, Marx s-a dus la Engels la Manchester, unde a rămas până în a doua jumătate a lunii iunie. În acest timp, Marx și Engels au lucrat împreună la pamfletul „Marii bărbați ai emigrației”. — 67.
- 106 Fragmente din scrisoarea de față au fost publicate în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 68.
- 107 Este vorba de epistolele în versuri ale lui F. Freiligrath „An Joseph Weydemeyer” („Către Joseph Weydemeyer”). Aceste poezii satirice îndreptate împotriva lui Kinkel au fost scrise la 16 și 23 ianuarie 1852 pentru a fi publicate de Weydemeyer la New York în revista „Revolution”. Întrucât publicarea lor în America a întârziat, Freiligrath a publicat prima dintre aceste poezii în limba germană în revista literară care apărea la Stuttgart și Tübingen „Morgenblatt für gebildete Leser” nr. 10 din 7 martie 1852 și, în limba engleză, în „Notes to the People” nr. 50 din 10 aprilie 1852. — În America prima

- poezie a fost publicată în mai 1852 în limba engleză în ziarul „National Era”, iar în iunie 1852 în limba germană în nr. 2 al revistei „Revolution”, împreună cu a doua poezie trimisă de Freiligrath lui Weydemeyer. — 69.
- 108 La începutul lunii iulie 1852 într-o serie de ziare din Franța și Germania a apărut știrea arestării la Paris a membrilor unei organizații secrete care pregăteau un atentat împotriva lui Ludovic Bonaparte și urmăreau răsturnarea guvernului bonapartist și restaurarea regimului republican. Membrii acestei organizații își pregăteau cu propriile lor mijloace tunuri, pulbere etc. Potrivit știrilor apărute în ziare, majoritatea celor arestați erau muncitori, unii dintre ei participanți la insurecția proletară din iunie 1848. Ziarele afirmau că pregătirea complotului a fost condusă de emigranții de la Londra și Bruxelles. — 70.
- 109 Această scrisoare a fost publicată în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 71.
- 110 Este vorba de articolele lui Engels „Kölnische Zeitung” despre lupta maghiarilor, „Războiul din Italia și din Ungaria”, „Ungaria” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 339—344, 423—426. 565—574), precum și de cronicile cu privire la acțiunile militare din Ungaria, apărute în „Neue Rheinische Zeitung” din februarie pînă în mai 1849. — 72.
- 111 Engels face aluzie la cartea lui A. Chenu „Les Conspirateurs. Les sociétés secrètes ; la préfecture de police sous Caussidière ; les corps-francs” („Conspiratorii. Societățile secrete ; prefectura poliției sub Caussidière ; franciorii”), Paris, 1850. Vezi recenzia la această carte în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 286—301. Vorbind de cele două elemente eterogene la Chenu, Engels se referă, probabil, la rolul dublu al autorului, care în cartea sa se prezintă ca organizator al societăților secrete din timpul monarhiei din iulie și care era în același timp informator al poliției ; lucru care, de asemenea, se reflecta în cartea sa. — 72.
- 112 *Proclamația de la Waitzen* — un manifest dat de Görgey, pe atunci comandantul corpului de armată maghiar, în orașul Waitzen la 5 ianuarie 1849, ziua ocupării capitalei Ungariei, Buda, de către trupele contrarevoluționare ale feldmareșalului austriac Windischgrätz. Manifestul era întocmit în spirit demagogic și îndreptat împotriva lui Kossuth și a Comitetului de apărare a patriei condus de el, cărora Görgey le-a adus învinuirea calomnioasă că au fugit din capitală. În realitate însă, Görgey, care mai tirziu a trădat pe față revoluția și a semnat actul de capitulare al armatei ungare, a fost acela care nu a executat ordinea lui Kossuth cu privire la apărarea Budei, iar apoi, în absența lui Kossuth, a obținut ca la ședința consiliului de război să se ia hotărîrea ca orașul Buda să fie predat fără luptă lui Windischgrätz. — 72.
- 113 Vezi adnotarea 98. — 72.
- 114 *Complotul de la Paris* — vezi adnotarea 108. — 72.
- 115 Ducele d'Enghien a fost condamnat la moarte, fiind acuzat de participare la un complot împotriva lui Napoleon, și împușcat la 21 martie 1804. — 73.
- 116 Fragmente din scrisoarea de față au fost publicate în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 73.
- 117 În august 1852, Marx și-a realizat intenția despre care vorbește aici, de a scrie o serie de articole pentru „New York Daily Tribune” în care să facă o analiză a partidelor politice din Anglia și să demaște caracterul anti-popular al sistemului electoral englez. Aceste articole sînt „Alegerile din Anglia. — Toryi și whigii”, „Cartiștii”, „Corupția în alegeri”, „Rezultatele

- alegerilor" (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 359—364, 365—374, 375—381, 382—387). — 73.
- 118 *Peeliști* — grup al torylor moderați, care în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea s-a unit în jurul lui R. Peel și au sprijinit politica lui de concesiile economice facute burgheziei comerciale și industriale, în condițiile menținerii dominației politice a aristocrației funciare și financiare. În 1846 Peel a obținut, în interesul burgheziei industriale, abrogarea legilor cerealelor, ceea ce a provocat o mare nemulțumire în rândurile torylor protecționiști, a dus la scindarea partidului tory și la izolarea peeliștilor. După moartea lui Peel, în 1850, peeliștii au reprezentat o grupare politică fără un program definit. La sfârșitul deceniului al 6-lea și începutul deceniului al 7-lea au intrat în partidul liberal. — 73.
- 119 Este vorba de articolul de fond al ziarului „Times” din 10 iulie 1852. — 74.
- 120 Vezi adnotarea 102. — 74.
- 121 *Mazas* — închisoare din Paris unde au stat cei implicați în procesul așa-numitului complot franco-german. — 74.
- 122 *Claremont* — castel din împrejurimile Londrei, reședința lui Ludovic-Filip după fuga sa din Franța în 1848; unul dintre centrele orleaniste unde se uneltea în vederea readucerii dinastiei de Orléans pe tronul Franței. — 75.
- 123 Este vorba de actul de acuzare în procesul membrilor Ligii comunistilor arestați și aflați sub anchetă la Köln (vezi adnotarea 8). — 75.
- 124 *„Orlando innamorato”* — poem cavaleresc al lui Bojardo, poet italian din epoca Renașterii; a fost publicat în Italia în 1495. În secolul al XVI-lea, L. Domenichi și F. Berni au făcut câte o prelucrare a acestui poem. De cea mai largă popularitate s-a bucurat prelucrarea lui Berni, care a apărut în 1541 și a fost de multe ori reeditată. Poemul lui Bojardo a fost reeditat la Londra în deceniul al 4-lea al secolului al XIX-lea.
- Marx și Engels au folosit unele fragmente din poemul „Orlando innamorato” în pamfletul „Marx bărbat și emigrației” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358). — 75.
- 125 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 76.
- 126 La 13 iulie în „Allgemeine Zeitung” a apărut știrea că actul de acuzare în procesul comunistilor din Köln este gata și a fost dat apărătorilor acuzațiilor pentru a-l studia. — 76.
- 127 Este vorba de opera lui D. Diderot „Le Neveu de Rameau, dialogue” („Nepotul lui Rameau, dialog”), Paris, 1821, și „Jacques le fataliste et son maitre” („Jacques fatalistul și stăpînul său”), Tomes I—III, Paris, 1797. — 78.
- 128 Este vorba de Codul penal prusian intrat în vigoare în aprilie 1851. Pînă la această dată, în Provincia renană din Prusia era în vigoare Code pénal, introdus în 1811 în Franța și în regiunile din Germania de vest și de sud-vest cucerite de francezi; în Provincia renană el a continuat să rămînă în vigoare, alături de Codul civil, și după alipirea acesteia la Prusia. Pînă în primăvara anului 1851. — 78.
- 129 Este vorba de următoarele cărți ale lui E. Coeurderoy, apărute în 1852 la Bruxelles „La Barrière du combat ou dernier grand assaut qui vient de se livrer entre les citoyens Mazzini, Ledru-Rollin, Louis Blanc, Étienne Cabet, Pierre Leroux, Martin Nadaud, A. Bianchi (de Lille) et autres hercules du Nord” („Arena de luptă sau ultima mare bătălie care s-a dat nu de mult între cetățenii Mazzini, Ledru-Rollin, Louis Blanc, Étienne Cabet,

Pierre Leroux, Martin Nadaud, Mallarmet, A. Bianchi (din Lille) și alți herculi din nord") și „De la révolution dans l'homme et dans la société” („Despre revoluția care are loc în om și în societate”). — 79.

- 130 P. J. Proudhon. „La Révolution sociale démontrée par le coup d'État du 2 Decembre” („Revoluția socială demonstrată de lovitura de stat din 2 decembrie”), Paris, 1852. — 79.
- 131 Engels se referă la faptul că Saedt, procurorul din Köln, acuzator în procesul comuniștilor din Köln, în februarie 1849, când a fost examinată acuzarea adusă lui Kinkel de a fi ultragiāt trupele aflate în garnizoana prusiană din Mainz, a făcut un rechizitoriu nereușit, care a fost ironizat în coloanele lui „Neue Rheinische Zeitung” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 332—333). — 80.
- 132 F. Smitt. „Geschichte des Polnischen Aufstandes und Krieges in den Jahren 1830 und 1831” („Istoria răscoalei și războiului polonez din anii 1830 și 1831”), Theile I—III, Berlin, 1839—1848. — 80.
- 133 L. Mierosłowski. „Kritische Darstellung des Feldzuges vom Jahre 1831” („Prezentarea critică a campaniei din 1831”), Bd. I, Berlin, 1847. — 80.
- 134 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 81.
- 135 Împreună cu scrisoarea de față, Marx i-a trimis lui Engels un articol cu privire la partidele politice din Anglia, pentru a-l traduce în limba engleză. Cu acest articol, Marx și-a început de fapt colaborarea la „New York Daily Tribune”. Până atunci el a trimis în America numai articolele din seria „Revoluție și contrarevoluție în Germania”, scrise de Engels. La început, Marx a scris articolele pentru „Tribune” în limba germană și i le trimitea lui Engels să le traducă în engleză. Când le traducea, Engels despărtea uneori articolele mai mari în două, iar Marx le trimitea spre publicare ca articole de sine stătătoare. Și în cazul de față, el a despărțit materialul primit pentru tradus în două părți, care au fost trimise de Marx la New York la 6 și 10 august sub titlul : „Alegerii din Anglia. — Toryi și whigii” și „Cartiștii” (vezi K. Marx și Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 359—364, 365—374). Pe la sfârșitul lunii ianuarie 1853, întrucât cunoștea destul de bine limba literară engleză, Marx a început să scrie el singur în limba engleză corespondențele sale.

Mai departe este vorba de articolul lui Ruge „The Public law of Europe”, publicat în „New York Daily Tribune” din 14 iulie 1852. — 81.

- 136 Marx își exprimă teama că Dana va refuza să publice în „New York Daily Tribune” articolul său, care conținea o analiză critică a partidului englez al whigilor, întrucât în acea perioadă în S.U.A. se pregătea campania electorală și „New York Daily Tribune” susținea candidatura la postul de președinte a lui Scott, reprezentantul partidului american al whigilor.

Whigii — denumirea unui partid din S.U.A. care reprezenta mai ales interesele burgheziei industriale și financiare și la care aderase și o parte din plantatori. Partidul whigilor a dăinuit din 1834 până în 1852, când ascuțirea luptei în legătură cu problema sclaviei a dus la o sciziune și la o regroupare a partidelor politice din S.U.A. În 1854 majoritatea whigilor împreună cu o parte din partidul democrat și cu partidul fermierilor (Free Soil Party) au constituit partidul republican, care s-a ridicat împotriva sclaviei. Cealaltă parte a whigilor a aderat la partidul democrat, care apăra interesele plantatorilor proprietari de sclavi. — 81.

- 137 Este vorba de articolul publicat în „New York Daily Tribune” din 13 iulie 1852 cu titlul „A German view of American «democracy»” („Părerăa unui

- german despre democrația americană*). Autorul articolului era, probabil, H. Greely. — 82.
- 138 Seria de articole „Revoluție și contrarevoluție în Germania” a fost publicată în „New York Daily Tribune” sub semnătura lui Marx, care era corespondentul oficial al ziarului (vezi adnotarea 4). — 84.
- 139 Fragmente din scrisoarea de față au fost publicate în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 85.
- 140 Este vorba de articolul lui Marx și Engels „Gottfried Kinkel”, scris în aprilie 1850 și publicat fără semnătură în „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue” nr. 4 din 1850 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 324—326). În articol este demascată comportarea nedemnă pe care a avut-o Kinkel la tribunalul din Rastatt, în fața căruia a apărut fiind acuzat de participare la campania pentru constituția imperiului. În cuvîntarea rostită la 4 august 1849 în apărarea sa, Kinkel a încercat să conteste participarea sa la mișcarea revoluționară și a proslăvit dinastia Hohenzollernilor. — 86.
- 141 Este vorba de scrisoarea lui Kinkel către Cluss din 14 noiembrie 1851. — 86.
- 142 Această scrisoare a lui Marx către Kinkel, din 24 iulie 1852 s-a păstrat sub forma acestei variante, precum și sub forma unui fragment (reprodus de Cluss în scrisoarea lui către Weydemeyer din 16 august 1852) din scrisoarea trimisă de Marx lui Cluss la 30 iulie 1852 (vezi volumul de față, p. 485). Varianta scrisorii trimise lui Kinkel nu s-a păstrat. — 86.
- 143 Este vorba de circulara secretă trimisă lui Marx de către Cluss împreună cu scrisoarea din 22 iulie 1852, circulară scrisă de Kossuth la 28 iunie 1852, în timpul șederii sale la New York, și adresată germanilor care locuiau în S.U.A. În circulară Kossuth îi îndeamnă pe emigranții germani din America să elaboreze, cu prilejul alegerilor prezidențiale ce urmau să aibă loc, o platformă electorală aventuristă, care să proclame principiul intervenției armate a S.U.A. în treburile europene, în scopul unei transformări revoluționare în țările Europei. Pentru a demasca caracterul aventurist al acestui apel al lui Kossuth, care oficial se declarase adept al neamestecului în treburile interne ale țărilor al căror oaspete era, Cluss a organizat publicarea circularei în „New York Herald”. Aceasta l-a determinat pe Kossuth să parăsească America la 14 iulie 1852. La 7 august 1852, circulara, însoțită de comentarii în care era criticată poziția lui Kossuth, a fost publicată în „People's Paper” nr. 14. — 86.
- 144 Este vorba de *Uniunea revoluționarilor din America* — o organizație a emigranților germani în S.U.A. întemeiată în ianuarie 1852 de democrații mic-burghezi Goegg și Fickler, veniți în America pentru a lansa așa-numitul „împrumut germano-american pentru sprijinirea revoluției”. — 87.
- 145 Despre *Uniunea de agitație*, vezi adnotarea 37. — 87.
- 146 Fragmente din această scrisoare au fost publicate în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 90.
- 147 În conformitate cu constituția franceză, în mai 1852 în Franța trebuia să aibă loc alegerile prezidențiale. De această dată cercurile democraților mic-burghezi, îndeosebi cercurile emigranților, își legau speranțele de venire la putere a partidelor democratice, speranțe care le-au fost spulberate de lovitură de stat din 2 decembrie 1851 a lui Bonaparte. — 91.
- 148 Vezi adnotarea 144. — 91.
- 149 Este vorba de încercarea lui Kinkel de a justifica elogiile aduse lui Cavaignac, pretextînd că acest lucru s-a întîmplat înainte de insurecția proletariatului din iunie 1848 la Paris, a cărei înăbușire a fost condusă de

- Cavaignac, numit în acea perioadă șef al puterii executive. Dar și înainte de iunie 1848, acest reprezentant al militarismului francez s-a dovedit a fi un prigonitor al mișcării populare, luînd parte la cucerirea Algeriei. Pentru „meritele” sale în mîrșavul război colonial dus împotriva poporului algerian, în februarie 1848 cercurile burgheze din Franța l-au numit pe Cavaignac guvernator al Algeriei. — 93.
- 150 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în forma prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 94.
- 151 În legătură cu aceasta, vezi adnotarea 143. Marx și Engels au aflat despre faptele amintite cu privire la activitatea lui Kossuth din scrisoarea lui Cluss către Marx din 4—5 iulie 1852. — 95.
- 152 Aceasta scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 95.
- 153 Marx citează din scrisoarea primită de la Cluss la 5 august 1852. — 98.
- 154 Este vorba de eșecul suferit în încercarea de a publica lucrarea lui Marx și Engels „Ideologia germană” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 9—572). La cererea lui Marx și Engels, Weydemeyer a adus o mare parte din manuscrisul „Ideologia germană” din Bruxelles în Westfalia, unde urma să fie publicat de doi editori din localitate, „adevărații socialiști” J. Meyer și R. Rempel; în ultimul moment editorii au refuzat să publice lucrarea sub pretextul lipsei de bani. În realitate, refuzul se explică prin faptul că editorii erau reprezentanți ai orientării criticate de Marx și Engels în lucrarea lor. — 98.
- 155 Această scrisoare nu s-a păstrat. — 98.
- 156 Este vorba de o uniune separată, creată de fracțiunea sectară aventuristă a lui Willich-Schapper după scindarea Ligii comuniștilor (vezi adnotarea 21). — 99.
- 157 Este vorba de comitetul din Londra al lui „People’s Paper” care finanța ziarul. Era alcătuit din 13 membri. Alături de cartiști, din comitet făceau parte persoane care aparțineau opoziției burghezo-radicală și care căutau să folosească ziarul în interesele radicalilor burghezi. — 99.
- 158 Este vorba de principiul expus de Say în cartea sa „Cours complet d’économie politique pratique” („Curs complet de economie politică practică”), Bruxelles, 1840, p. 394. — 99.
- 159 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 100.
- 160 Engels se referă la articolul lui Marx, scris în jurul datei de 16 august 1852, în care acesta demască caracterul antipopular al sistemului electoral englez; Marx i-a trimis acest articol pentru a-l traduce în limba engleză. După ce l-a tradus, Engels l-a împărțit în două. Prima parte a fost trimisă de Marx la New York la 20 august sub titlul „Corupția în alegeri”, iar a doua parte la 27 august sub titlul „Rezultatele alegerilor” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 375—381 și 382—387). — 100.
- 161 *Sfîntul Graal* — conform unei legende medievale germane — o cupă prețioasă, inzestrată cu o putere miraculoasă. — 103.

- 162 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 103.
- 163 „*Amicii luminii*” — curent religios îndreptat împotriva pietismului dominant în biserica protestantă oficială, care se caracterizează printr-un misticism și bigotism excesiv. În 1846, sub influența acestei mișcări, din biserica protestantă oficială s-au separat așa-numitele „Comunități libere”, care reflectă într-o formă religioasă starea de opoziție a elementelor radicale ale burgheziei și ale micii burghezii germane. — 104.
- 164 Vezi adnotarea 58. — 106.
- 165 *Centralizarea* — organul executiv al Asociației democratice poloneze creat în 1836. Asociația democratică a luat ființă în 1832 în Franța, fiind organizația aripii de stînga burghezo-șleahțistă a emigrației poloneze. Programul acesteia prevedea restabilirea independenței Poloniei, desființarea servitutiilor feudale și a inegalității stărilor sociale, împropietărirea țăranilor fără rascumparare și o serie de alte măsuri cu caracter progresist. Asociația democratică a luat parte activă la pregătirea insurecției de la Cracovia din 1846. În vara anului 1849, după interzicerea Asociației democratice în Franța, Centralizarea și-a mutat sediul la Londra, majoritatea membrilor asociației rămînînd mai departe în Franța. Deceniul al 6-lea marchează o perioadă de destrămare ideologică în Asociația democratică. În 1862, în legătură cu crearea în Polonia a Comitetului central național de pregătire a insurecției, Asociația democratică a hotărît să se autodizolve. — 107.
- 166 Materialul prezentat în scrisoare, cu privire la călătoria lui Vetter în Italia și la acțiunile lui Kiss și ale altor persoane, a fost folosit de Marx în articolul pentru „New York Daily Tribune” „Activitatea lui Mazzini și Kossuth. — Alianța cu Ludovic-Napoleon. — Palmerston” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 388—390). — 107.
- 167 În acea vreme lucrarea lui Marx „Opisprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” nu a putut fi reeditată nici în Germania și nici în Anglia (în limba engleză). Ediția a doua a cărții a apărut abia în 1869 la Hamburg. — 108.
- 168 Vezi adnotarea 157. — 108.
- 169 Fragmente din scrisoarea de față au apărut în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 109.
- 170 Articolul al XX-lea, ultimul din seria „Revoluție și contrarevoluție în Germania”, nu a apărut în „New York Daily Tribune”. În ediția engleză din 1896, precum și într-o serie de ediții ulterioare, a fost inclus și ultimul articol, și anume articolul lui Engels „Recentul proces de la Colonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 422—428). — 111.
- 171 Vezi adnotarea 105. — 111.
- 172 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 113.
- 173 Această scrisoare a lui Marx nu s-a păstrat. — 113.
- 174 Este vorba de memoriile scrise de un german mic-burghez emigranț la Paris, L. Häfner, intitulate „Trei ani la Paris”, în care face o caracterizare emigrației germane din 1849—1851.
- Arhiva din Manchester* numește Marx documentele Ligii comunistilor, precum și alte materiale legate de activitatea revoluționară practică pastrate de Engels la Manchester. — 113.

- 175 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 114.
- 176 Este vorba de un număr al buletinului informativ „Litographierte Korrespondenz”, scos de Weydemeyer la New York din august pînă în octombrie 1852. — 115.
- 177 Engels se referă la poziția publicației „Janus”, scoasă de Heinzen la New York în 1851—1852, în care acesta se deda la atacuri împotriva Ligii comuniștilor și la însinuară la adresa lui Marx și Engels. — 115.
- 178 Această scrisoare a lui Marx nu s-a păstrat. — 115.
- 179 Este vorba de măsurile întreprinse de Prusia pentru restabilirea Uniunii vamale. Uniunea vamală a statelor germane, întemeiată în 1834 sub hegemonia Prusiei, a fost determinată de necesitatea creării unei piețe germane comune și a contribuit la unificarea politică a Germaniei. În perioada revoluției din 1848—1849 și după înăbușirea ei, în condițiile luptei ascutite pentru hegemonia în Germania dintre Prusia și Austria, care nu făcea parte din Uniunea vamală, aceasta și-a încetat de fapt existența. Dar în 1853 Prusia a reușit să restabilească Uniunea vamală, care a dăinuit pînă în 1871, cînd s-a încheiat unificarea politică a țării sub hegemonia Prusiei.
- Despre ultimul articol din seria „Revoluție și contrarevoluție în Germania”, vezi adnotarea 170. — 115.
- 180 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară, cu omisiuni considerabile, în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 116.
- 181 Prima parte a scrisorii de față a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913, purtînd data: începutul lunii septembrie 1852. Partea din scrisoare în care este vorba despre raportul inspectorului de fabrică L. Horner a fost publicată pentru prima oară în Marx-Engels. Gesamtausgabe. Dritte Abteilung, Bd. I, 1929 și, în limba rusă, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XXI, ed. I, 1929, ca document, purtînd data greșită: 11 martie 1853. Nota adăugată de Engels la scrisoare cu privire la traducerea în limba engleza de către V. Pieper a primului capitol al lucrării lui Marx „Otpsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” se publică pentru prima oară în Operele lui K. Marx și F. Engels. — 118.
- 182 Marx a folosit aceste date din raportul statistic al inspectorului de fabrică L. Horner în articolul său „Pauperismul și libertatea comerțului. — Criza comercială în perspectivă” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 391—397) pentru „New York Daily Tribune” din 12 octombrie. — 119.
- 183 *Cockney* — poreclă disprețuitoare-ironică dată locuitorilor din partea de răsărit a Londrei — East-End; în sens mai larg înseamnă originar din Londra, locuitor al Londrei. — 120.
- 184 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 124.
- 185 În „Karlsruher Zeitung” nr. 208—210, 212, 214, 217—220 și 224 din 3 pînă în 22 septembrie 1852 a apărut un articol anonim „Propaganda revoluționară germană la Londra și împrumutul pentru revoluție”. O parte din acest articol a fost reproduș în „Allgemeine Zeitung” nr. 255—257 din 11—13 septembrie 1852. — 124.

- 186 Marx a folosit faptele expuse mai sus în articolul „Activitatea lui Mazzini și Kossuth. — Alianța cu Ludovic-Napoleon. — Palmerston” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 388—390) pentru „New York Daily Tribune” din 28 septembrie 1852. — 125.
- 187 *Uniunea poporului* — organizație înființată la Londra la 11 august 1852, în urma încercărilor repetate de a uni diferitele grupuri de emigranți germani, ai căror reprezentanți au încheiat „Înțelegerea preliminară asupra tratatului cu privire la uniune”. Înțelegerea a fost semnată de Goegg din partea Asociației revoluționarilor din America și de Kinkel și Willich în calitate de membri ai comitetului pentru administrarea așa-numitului „împrumut germano-american pentru sprijinirea revoluției” (vezi adnotările 57 și 144). Uniunea poporului își propunea să atragă în rindurile sale, în afară de germanii care trăiau în Anglia, și englezi. Dar inconsistența platformei sale aventuriste și interminabilele discordii interne din rindurile emigranților mic-burghezi au făcut ca Uniunea poporului să aibă o viață tot atât de scurtă ca și celelalte organizații ale emigranților create pînă atunci. — 125.
- 188 Este vorba de cele două curente religioase opoziționiste din Germania : așa-numitul „catolicism german” și „comunitățile libere” protestante (vezi adnotarea 163), care au încercat să creeze o biserică națională a întregii Germanii. „Catolicismul german” a apărut în 1844 într-o serie de state germane și era îndreptat împotriva manifestațiilor exagerate de misticism și bigotism din biserica catolică. Negînd supremația papei de la Roma și multe dogme și ritualuri ale bisericii catolice, „catolicii germani” căutau să adapteze catolicismul la nevoile burgheziei germane. Ca și „Comunitățile libere”, „catolicismul german” reflecta nemulțumirea care domnea în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea în rindurile burgheziei față de rindurile reacționare din Germania și năzuința acesteia de unificare politică a țării. În 1850 a avut loc fuziunea „catolicismului german” cu „Comunitățile libere”. — 125.
- 189 *Asociația din Great Windmill Street*, vezi adnotarea 103. — 125.
- 190 Marx are un schimb de impresii cu Engels în legătură cu primirea care i s-a făcut lui Ludovic-Napoleon la Lyon, și pe care a descris-o Zerffi în scrisoarea din 22 septembrie 1852.
Despre *Uniunea vamală*, vezi adnotarea 179. — 125.
- 191 În legătură cu procesul intentat membrilor Ligii comuniștilor care a avut loc la Köln între 4 octombrie și 12 noiembrie 1852, vezi adnotarea 8. — 126.
- 192 „*Honni soit qui mal y pense*” („Afurisit să fie cine se gîndește la rău”) — deviza ordinului Jartierei, instituit în 1350 de regele Angliei, Eduard al III-lea ; deviza este țesută cu fir de aur pe o pânglică de catifea albastru închis, pe care cavalerii ordinului o poartă sub genunchiul stîng. — 126.
- 193 Marx face o aluzie ironică la existența unor trăsături ale comunismului primitiv în statul incaș (așa se numeau virfurile conducătoare ale statului sclavagist timpuriu format în secolul al XV-lea pe teritoriul Perului) și în Sparta antică, a cărei orinduire socială (sec. VII—VI î.e.n.) era legată de numele legiuitorului legendar Licurg. — 126.
- 194 Marx se referă la următoarele episoade din timpul luptei duse de Jones în septembrie 1852 împotriva adversarilor orientării revoluționare din mișcarea cartistă. Caracterul proletar revoluționar tot mai precis pe care, datorită sprijinului activ dat de Marx, îl căpăta publicația „People's Paper”, redactată de Jones, a provocat opoziția părții burgheze a comitetului din Londra al lui „People's Paper” (vezi adnotarea 157). În august-septembrie 1852, situația financiară a publicației era extrem de dificilă. Adversarii lui Jones îi creau tot felul de greutăți sub pretextul că ar fi irosit fondurile bănești

- destinate publicației. La 15 septembrie 1852 în „South London-Hall” a fost convocată o adunare cartistă numeroasă, la care membrii comitetului din Londra au încercat să fundamenteze acuzația lor la adresa lui Jones. Dar, după ce a luat cuvîntul Jones și a demonstrat că aceste acuzații sînt mincinoase, adunarea și-a exprimat încrederea în Jones și în Comitetul executiv al Asociației cartiste naționale. Cîteva zile mai tîrziu, creditorii lui „People's Paper” au trimis o adresă către toți cartiștii din țară în care cereau să se convoace la 21 septembrie o altă adunare pentru discutarea aceluiași probleme. Dar și această adunare s-a încheiat cu eșecul definitiv al adversarilor lui Jones, din ale căror cuvîntări a reieșit că intenția ascunsă a membrilor burghezi ai comitetului din Londra era de a lichida publicația proletară. — 126.
- 195 Este vorba de încercările lui Harney ca, împreună cu radicalii burghezi și cu reprezentanții mic-burghezi ai mișcării cooperatiste și trade-unioniste din Holyoake, Hunt, Cooper, Newton etc., să înființeze, în toamna anului 1852, un „partid național unit” în Anglia în vederea luptei pentru votul universal. Harney a încheiat această alianță cu radicalii burghezi cu prețul renunțării la lupta pentru celelalte 5 puncte ale Cartei poporului și la revendicările sociale ale cartiștilor. Dar încercările de creare a unui nou partid pe baza unui program cartist ciuntit și adaptat la interesele radicalilor burghezi n-au fost încununate de succes. — 126.
- 196 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 127.
- 197 Adică printre documentele aflate în păstrarea lui Engels (vezi adnotarea 174). — 129.
- 198 Despre relațiile dintre Herzen și Herwegh, vezi A. I. Herzen. „Amintiri și cugetări”, partea a V-a („Dramă familiară”). — 130.
- 199 Aceste fapte au fost folosite de Marx în articolul său „Activitatea lui Mazzini și Kossuth. — Alianța cu Ludovic-Napoleon. — Palmerston” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 388—390), scris pentru „New York Daily Tribune”. — 131.
- 200 Un fragment din scrisoarea de față a fost publicat în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Ed. I, Stuttgart, 1913. — 132.
- 201 Aici și mai sus este vorba de cartea lui R. A. Frölich „Kurzgefasste tabellarisch bearbeitete Anleitung zur schnellen Erlernung der 4 slavischen Hauptsprachen” („Scurt îndreptar, pe bază de tabele, pentru însușirea rapidă a celor 4 principale limbi slave”). Prima ediție a cărții a apărut la Viena în 1847. Scrisoarea lui Engels menționată de Dronke nu s-a păstrat. — 135.
- 202 *Pièce Taschereau* (documentul Taschereau) — un fals fabricat de poliție, după revoluția din februarie 1848 din Franța, cu scopul de a-l discredita pe Blanqui. Acest document, întocmit sub formă de depoziție pe care ar fi făcut-o Blanqui în fața organelor de anchetă în 1839, după ce fusese arestat în procesul organizației revoluționare secrete „Societatea anotimpurilor”, a fost publicat la 31 martie 1848 de Taschereau, redactorul publicației burgheze „La Revue rétrospective”. Difuzarea acestui document calomniator a provocat prejudicii serioase taberei revoluționar-democratice, trezind neîncredere față de Blanqui și adîncind contradicțiile dintre proletariat și curentele mic-burgheze, fapt de care a profitat burghezia contrarevoluționară. — 136.
- 203 *Athaeneum* — sub această denumire existau în Anglia într-o serie de orașe, printre care Londra, Manchester etc., cluburi care reuneau literați și oameni de știință. — 136.

- 204 În ziarul „The Morning Advertiser” din 6 octombrie 1825 a apărut un articol intitulat „The German «Lone Star»” („«Steaua solitară» germană”), dedicat activității organizației emigranților, Uniunea revoluționarilor din America, înființată de Goegg și Fickler în S.U.A. (vezi adnotarea 144). Marx a parafrazat în mod ironic titlul articolului, numind această organizație „The German Loan Star Society” („Societatea germană steaua împrumutului”) ca o aluzie la activitatea Uniunii revoluționarilor din America de lansare a așa-numitului „împrumut germano-american pentru sprijinirea revoluției” (vezi adnotarea 57). În septembrie 1852, la Wheeling (S.U.A.) a avut loc Congresul Uniunii revoluționarilor din America, menționat mai departe de Marx. — 137.
- 205 Articolul scris de Marx la 12 octombrie 1852 pentru „New York Daily Tribune” a fost tradus de Engels în limba engleză și trimis de Marx la 15 și 19 octombrie sub forma a două articole: „Pauperismul și libertatea comerțului. — Criza comercială în perspectivă” și „Consecințele politice ale prosperității comerciale” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 391—397, și 398—402). — 137.
- 206 Este vorba de corespondența trimisă ziarului „Times” la 11 octombrie 1852, scrisă pe baza materialelor publicate la 7 octombrie în „Neue Preussische Zeitung”. În articolul „Declarație făcută redacțiilor ziarelor engleze” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 403—404), scris la 28 octombrie 1852, Marx și Engels au îndreptat atenția opiniei publice engleze asupra poziției de sprijinire a reacțiunii prusiene pe care au adoptat-o „Times” și „Daily News” în legătură cu procesul comuniștilor de la Köln (vezi adnotarea 8). — 137.
- 207 Este vorba de atitudinea președintelui Curții cu juri Göbel în timpul interrogatoriului luat acuzatului Bürgers la 9 și 10 octombrie 1852, la procesul comuniștilor din Köln. — 138.
- 208 Este vorba de articolul scris de Marx la 16 octombrie 1852 despre situația partidelor politice din Anglia. Acest articol a fost tradus de Engels în limba engleză și trimis de Marx la New York pe data de 2 și 9 noiembrie, împărțit în două articole; primul a fost publicat la 29 noiembrie în „New York Daily Tribune” sub titlul „Partidele și perspectivele politice”, iar al doilea la 25 noiembrie fără titlu (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 407—410 și 411—415. Articolul al doilea a apărut sub un titlu dat de redacție: „Încercări de a crea un nou partid de opoziție”). — 138.
- 209 După toate probabilitățile este vorba de traducerea în limba engleză făcută de Pieper a broșurii lui Szemere „Graf Ludwig Batthyány, Arthur Görgey, Ludwig Kossuth”. — 139.
- 210 Engels se referă la depoziția făcută de consilierul de poliție Stieber, compărut ca martor al acuzării la procesul de la Köln, care în ședința tribunalului din 18 octombrie 1852 a încercat să susțină că Liga comuniștilor a participat la așa-numitul complot germano-francez (amănunte vezi în adnotarea 102). — 140.
- 211 Fostul membru al Ligii comuniștilor Haupt, arestat în procesul comuniștilor de la Köln, a făcut în timpul anchetei mărturie trădătoare. Fiind pus în libertate de poliție, pînă la judecată Haupt a fugit în Brazilia. Mărturiile sale, care au agravat situația acuzaților, au fost citate în rechizitoriul procurorului Seckendorff în ședința tribunalului din 3 noiembrie 1852. — 140.
- 212 Este vorba de traducerea în limba engleză a articolului scris de Marx la 16 octombrie 1852 (vezi adnotarea 208). — 140.

- 213 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 141.
- 214 Broker — în Anglia, funcționar investit cu dreptul de a evalua sau de a vinde obiecte casnice puse sub sechestru pentru datorii. — 141.
- 215 Amănunte cu privire la arestarea lui Kothes și Bermbach, vezi în lucrarea lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501). — 142.
- 216 Marx a încercat, prin intermediul lui Weerth, să obțină de la editorul Dunccker din Berlin informații despre editorul Eisenmann (sau Eisermann), cu care Bangya, potrivit spuselor lui, a dus tratative cu privire la publicarea broșurii lui Marx și Engels „Marii bărbați ai emigrației” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358). — 142.
- 217 Despre *Asociația muncitorilor germani* de la Londra, vezi adnotarea 103. „*Spionul Cooperian*” — Harvey Birch, personajul principal din romanul lui F. Cooper „*Spionul*”, care îndeplinește acțiuni de spionaj din convingeri patriotice. — 142.
- 218 Scrisoarea lui Engels către Marx din 26 octombrie 1852 nu s-a păstrat. — 143.
- 219 La ședința Curții cu juri din Köln, 23 octombrie 1852, Stieber a prezentat drept material acuzator așa-numitul „dosar original cu procese-verbale”, ale ședințelor unui nou Organ central, pe care Marx l-ar fi înființat la Londra după arestarea acuzaților din Köln. Potrivit depozițiilor mincinoase ale lui Stieber, cei care au alcătuit dosarul au fost Rings și Liebknecht. În realitate, „dosarul cu procese-verbale” era un fals al poliției fabricat de spionul Hirsch, care a pătruns în Liga comuniștilor, dar a fost demascat și exclus în jurul datei de 19 februarie 1852. În urma excluderii lui Hirsch s-a luat hotărârea de a se schimba locul și ziua adunării lunare a membrilor Ligii comuniștilor din circumscripția Londra. Hirsch, care nu știa acest lucru, a indicat ca dată în procesele-verbale fabricate de el ziua de joi, în timp ce adunările se țineau miercuri. Scopul trimiterii la Köln a unor mostre de caligrafie a lui Hirsch era de a ajuta apărătorilor acuzaților să dovedească că „dosarul original cu procese-verbale” era fals. În același scop au fost expediate la Köln și mostre de caligrafia lui Rings și Liebknecht (vezi lucrarea lui K. Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 460—467). Datorită faptului că Marx a trimis materialele necesare și a dat instrucțiuni apărătorilor, falsul comis de poliție a fost demascat, iar „dosarul cu procese-verbale” ca material al acuzației a fost efectiv respins. — 144.
- 220 În „dosarul original cu procese-verbale” prezentat de Stieber Curții cu juri au figurat și scrisorile către Marx ale soției unuia dintre arestați, dr. Daniels; în una dintre ele d-na Daniels îi făcea cunoscută situația membrilor Ligii comuniștilor care se aflau sub anchetă la Köln. În numărul 274 din 26 octombrie 1852 al lui „Kölnische Zeitung”, consilierul juridic Müller, tatăl d-nei Daniels, a publicat o declarație în care contestă faptul că d-na Daniels ar fi întreținut corespondență cu Marx și declara că „dosarul original cu procese-verbale” al lui Stieber este o „mistificare”. În pamfletul său „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 466), Marx arată că acest fapt a constituit o lovitură simțitoare dată acuzației, care a încercat să folosească „dosarul original cu procese-verbale” ca piesă de bază a materialului acuzației. — 145.

- 221 *Lucrarea „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia“* (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501) este un pamflet combativ, în care Marx a înfierat metodele mirșave de reprimare folosite de statul polițist prusian împotriva mișcării comuniste. Marx a început să-și scrie lucrarea la sfârșitul lunii octombrie 1852, când la Köln continuau încă dezbaterile în procesul împotriva Ligii comuniștilor. La începutul lunii decembrie, lucrarea a fost terminată. La 6 decembrie manuscrisul a fost trimis editorului Schabelitz-junior în Elveția. Un alt exemplar al manuscrisului a fost trimis a doua zi lui A. Cluss, pentru a fi tipărit în America. În Elveția, pamfletul a fost tipărit la Basel în ianuarie 1853, dar în martie aproape tot tirajul lui, 2 000 de exemplare, a fost confiscat de către poliție în cătunul de frontieră Weil din Baden. În America, lucrarea a apărut inițial în mai multe părți în „*Neu-England-Zeitung*”, ziar democrat din Boston, iar în aprilie 1853 a fost tipărită în editura acestui ziar ca broșură separată. — 146.
- 222 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „*Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx*”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 146.
- 223 Acest material, prin care Cherval a fost demascat ca spion și provocator, a servit avocatului Schneider II în pledoaria sa la ședința tribunalului din 4 noiembrie 1852 și, ulterior, lui Marx în pamfletul „*Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia*” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 449, 454, 455). Prin demascarea lui Cherval, a rolului lui provocator în așa-numitul complot germano-francez (vezi adnotarea 102), Marx a pus la dispoziția apărării în procesul de la Köln un mijloc pentru a respinge versiunea calomniatoare privind participarea comuniștilor din Köln la acțiunea aventurist-complotistă a membrilor fracțiunii Willich-Schapper la Paris. Materialele trimise de Marx și folosite de apărare la proces au dovedit netemeinicia încercărilor reacțiunii de a prezenta Liga comuniștilor drept un centru al comploturilor internaționale și au dat în vileag toate mijloacele folosite de poliție în acest scop. — 147.
- 224 Este vorba de corespondența dintre Marx și H. Becker în legătură cu editarea lucrărilor lui Marx. În urma discuțiilor pe această temă începute în decembrie 1850, la sfârșitul lunii aprilie 1851 a apărut prima ediție din „*Gesammelte Aufsätze von Karl Marx*” („*Opere ale lui Karl Marx*”). I. Heft, Köln, 1851. Tomul cuprindea articolul „*Observații în legătură cu recentele instrucțiuni cu privire la cenzura prusiană*” și partea a doua din articolul „*Dezbaterile celei de-a 6-a diete renane*”, scrise de Marx în 1842 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. I, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 3—27 și 65—85). După apariția primului tom, editarea a fost întreruptă ca urmare a arestării lui H. Becker.
- R. Daniels i-a trimis lui Marx din Köln, pe la mijlocul lunii februarie 1851, manuscrisul „*Mikrokosmos. Entwurf einer physiologischen Anthropologie*” („*Microcosmos. Schiță a unei antropologii fiziologice*”) pentru a-l citi. În scrisoarea sa către Daniels din 20 martie (această scrisoare nu s-a păstrat), Marx și-a expus părerea despre lucrare. În legătură cu acest manuscris, Daniels, de asemenea, i-a trimis lui Marx mai multe scrisori. Manuscrisul nu a putut fi publicat din cauză că în iunie 1851 Daniels a fost arestat și deferit justiției în procesul comuniștilor de la Köln. — 148.
- 225 Marx se referă la procesele-verbale pe care Hirsch le-a întocmit la Asociația muncitorilor germani, întemeiată cu sprijinul lui Marx în ianuarie 1852, sub președinția emigrantului Stechan din Hanovra. În această asociație au intrat muncitorii care s-au desprins din Asociația culturală a muncitorilor germani,

- căzută sub influența fracțiunii Willich-Schapper (vezi adnotările 103 și 21). La întemeierea asociației a luat parte activă, alături de Marx și Engels, și muncitorul Lochner, membru al Ligii comuniștilor. Ulterior, numeroși membri ai asociației, printre care și Stechan însuși, au căzut sub influența fracțiunii Willich-Schapper și au aderat la vechea organizație. — 148.
- 226 Despre măsurile luate pentru a dovedi că „dosarul original cu procese-verbale” este fals și că Hirsch a participat la fabricarea acestuia, precum și pentru a demasca caracterul fals al depozițiilor lui Stieber, Marx vorbește în lucrarea sa „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 465—474. — 148.
- 227 Este vorba de mișcarea opoziționistă a intelectualilor germani care s-a desfășurat după eliberarea Germaniei de sub jugul napoleonian. Numeroși membri ai societăților studențești de gimnastică, care fuseseră înființate încă în perioada războiului de eliberare, după Congresul de la Viena din 1815, s-au ridicat împotriva rînduieilor reacționare din statele germane, organizînd manifestări politice în cadrul cărora se revendica unificarea Germaniei. Asasinarea, în 1819, a lui Kotzebue, agent țarist și adept al Sfintei Alianțe, de către studentul Sand a servit drept pretext pentru dezlănțuirea represaliilor împotriva „demagogilor”, cum au fost numiți participanții la această mișcare opoziționistă în hotărîrile Conferinței din 1819 de la Karlsbad a miniștrilor statelor germane. — 149.
- 228 Marx a citat acest fragment din scrisoarea pe care i-a adresat-o Becker la 27 ianuarie 1851 în pămîntul său „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” ca o dovadă a inconsistenței încercărilor de a prezenta planurile aventuriste ale fracțiunii Willich-Schapper drept tactica Ligii comuniștilor (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 495. — 149.
- 229 „Declarația făcută redacțiilor ziarelor engleze”, scrisa de Marx și Engels a fost publicată în afară de „Morning Advertiser”, la 28 octombrie 1852 în „The Spectator”, iar la 30 octombrie în „People's Paper”, „The Leader” și „The Examiner” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 403—404). — 149.
- 230 Este vorba de duelul dintre Barthelemy și emigrantul francez Cournet, în care Cournet a fost ucis. Pentru participarea la duel, Barthelemy a fost condamnat la două luni închisoare.
- Tara lui Van Diemen* (Vandiemensland) — denumirea dată inițial de europeni insulei Tasmania, care pînă în 1853 a fost folosită de Anglia ca loc de deportare pentru condamnații la muncă silnică. — 150.
- 231 Această scrisoare trimisă de Marx la Köln a fost folosită de Schneider II în pledoaria sa la ședința din 4 noiembrie pentru a demasca activitatea provocatoare desfășurată în trecut de Stieber; acordînd o mare importanță acestei scrisori ca document demascator, Marx a citat-o în întregime și în „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 475—476). — 151.
- 232 *Asociația muncitorilor germani* — vezi adnotarea 103. — 152.
- 233 Este vorba de Comitetul central al uniunii separate înființate de fracțiunea Willich-Schapper în urma scindării Ligii comuniștilor în septembrie 1850 (vezi adnotarea 21). — 152.
- 234 Este vorba de Comitetul de ajutorare a emigranților germani la Londra, creat pe lângă Asociația culturală a muncitorilor germani. În septembrie 1849 Marx a fost ales membru în comitet. Cu scopul de a pune capăt încercărilor făcute

- de emigranții democrați mic-burhezi de a supune influenței lor elementele proletare din rindurile emigranților din Londra, la propunerea lui Marx și a altor conducători ai Ligii comuniștilor, comitetul a fost transformat în Comitetul social-democrat al emigranților, din conducerea căruia făceau parte Marx și Engels. Spre mijlocul lunii septembrie 1850, Marx și Engels au declarat că părăsesc Comitetul emigranților, deoarece majoritatea membrilor acestuia cazuseră sub influența fracțiunii Willich-Schapper. — 152.
- 235 Despre furtul documentelor fracțiunii Willich-Schapper, comis de Reuter, și folosirea de către poliție a acestor documente pentru a fabrica actul de acuzare împotriva membrilor Ligii comuniștilor, vezi „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 439—442). — 152.
- 236 Marx se referă la încercarea făcută de Stieber, în depoziția din 18 octombrie 1852, de a reduce esența divergențelor dintre adepții lui Marx-Engels și fracțiunea Willich-Schapper la o rivalitate personală, precum și la afirmația acestuia că Marx ar ținde ca, după vitoarea revoluției, să devină dictatorul Germaniei, iar pe prietenii și tovarășii lui de idei să-i numească miștri. — 153.
- 237 Este vorba de cartea : A. J. Dureau de La Malle. „Économie politique des Romains” („Economia politică a romanilor”), Paris, 1840, apărută în două volume. — 153.
- 238 În legătură cu aceasta, vezi lucrarea lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 460—462). În pledoaria sa din 4 noiembrie, Schneider II a demascat falsificarea de către Stieber a faptelor în legătura cu confiscarea de către poliție a scrisorii lui Marx către Kothés. — 154.
- 239 Code pénal (vezi adnotarea 128) prevedea sancțiuni penale pentru depoziție falsă, calomnie și alte asemenea delikte. — 155.
- 240 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 156.
- 241 Este vorba de informația trimisă de un corespondent din Köln, publicată în „Morning Advertiser” din 29 octombrie 1852, care trata cu destulă obiectivitate mersul procesului de la Köln. — 157.
- 242 Marx, sfătuit de Engels, a trimis la Köln o depoziție, certificată de un tribunal englez, privind punctele citate mai sus. Schneider II a folosit aceste puncte în proces pentru a respinge versiunea acuzației și depoziția lui Stieber, precum și pentru a dovedi că „dosarul original cu procese-verbale” e fals.
- Scrisoarea de însoțire la „Catehismul roșu”, al cărui autor era Moses Hess, aderent al fracțiunii Willich-Schapper, constituia un fals obișnuit al poliției, care, plastografiind scrisul lui Marx, voia să dovedească că Marx și acuzații din Köln au luat parte la acțiunile aventuriste în Provincia renană ale membrilor fracțiunii. Declarația lui Marx care a demascat acest fals a fost expediată la Köln avocaților celor acuzați, precum și redactorului ziarului „Morning Advertiser”, care a publicat-o la 2 noiembrie (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 405—406). La 6 noiembrie declarația a fost publicată și în „The People’s Paper”. Intenția lui Schneider II de a da citire declarației lui Marx în ședința din 4 noiembrie s-a lovit de protestul procuraturii, care a refuzat să examineze un document provenit de la Marx (în legătura cu aceasta, vezi „Dezvă-

luri asupra procesului comuniștilor de la Colonia", în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 485—487). Totuși acuizarea a trebuit să renunțe la folosirea „scrisorii de însoțire” împotriva acuzaților de la Köln. — 157.

243 Scrisoarea lui Duncker către Weerth din 21 octombrie 1852 constituia un răspuns la întrebarea lui Weerth cu privire la editorul Eisenmann sau Eiser-mann (vezi adnotarea 216). În scrisoarea sa, Duncker i-a comunicat că la „Constitutionelle Zeitung” nu există un editor cu acest nume.

Kothes a fost arestat din pricina unei scrisori trimise de Marx pentru Bermbach, confiscată de poliție (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 460—461). — 158.

244 Despre *Asociația muncitorilor condusă de Stechan*, vezi adnotarea 225. — 158.

245 *Athaeneum* — vezi adnotarea 203. — 159.

246 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 160.

247 *Aldermenn* — membri ai municipalității sau ai unui consiliu de comitat din Anglia, aleși periodic din totalitatea membrilor municipalității sau ai unui consiliu de comitat pentru îndeplinirea funcțiilor executive. — 161.

248 Este vorba de scrisoarea de însoțire la „Catehismul roșu” (vezi adnotarea 242). În pamfletul său „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”, Marx a criticat cu asprime poziția lui Hess și a celorlalți membri ai fracțiunii Willich-Schapper, care în mod tacit au îngăduit poliției să folosească documentele aparținând acestei fracțiuni, documente care reflectau activitatea ei aventuristă și orientarea greșită spre dezlănțuirea neîntârziată a revoluției, ca material al acuzației împotriva arestaților din Köln (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 492). — 161.

249 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 163.

250 Engels se referă la principalele puncte ale acuzației aduse lui Bürgers — participarea acestuia la întocmirea Adresei Organului central din Köln al Ligii comuniștilor de la 1 decembrie 1850 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 579), precum și călătoria întreprinsă de el în mai 1851, din însărcinarea Organului central din Köln, de la Köln la Hanovra, Hamburg, Berlin, Breslau (Wrocław), Dresden. Acuizarea a încercat să prezinte documentul și călătoria în scopuri de propagandă a lui Bürgers ca și călătoria lui Nothjung, emisarul Organului central din Köln, la Leipzig, în 1851, în timpul căreia a fost arestat, drept dovezi de participare a acuzaților la un complot comunist de mare anvergură.

Adresa Organului central din Köln al Ligii comuniștilor din 1 decembrie 1850 a fost elaborată de tovarășii de idei ai lui Marx și Engels, în primul rând de Bürgers, în legătură cu scindarea Ligii. Autorii adresei, declarându-se solidari cu Marx și Engels, condamnă activitatea scizionistă a fracțiunii Willich-Schapper și subliniază importanța teoriei pentru dezvoltarea mișcării comuniste. În adresă se spune că Organul central din Köln exclude din Liga comuniștilor pe toți membrii uniunii separate create de Willich și Schapper. Dar acest document nu a dezvăluit adevăratele cauze ale scindării Ligii comuniștilor, atribuind și lui Marx și adepților lui o parte din vină. Unele teze din adresă erau neclare și nu aveau un caracter bine precizat. Căzind în mina poliției cu prilejul arestării membrilor Ligii comu-

- niștilor, adresa a fost publicată în „Dresdner Journal und Anzeiger” nr. 171 din 22 iunie 1851 și în „Kölnische Zeitung” nr. 150 din 24 iunie 1851. — 164.
- 251 *Palatul de cristal* — clădire construită din metal și sticlă pentru prima expoziție universală industrială-comercială din 1851 de la Londra. — 164.
- 252 Engels se referă la sensul depoziției locotenentului de poliție Goldheim prezentate la ședința din 3 noiembrie 1852 și publicate în „Kölnische Zeitung” la 4 noiembrie.
- După ce în timpul procesului a fost dat în vileag falsul cu „dosarul original cu procese-verbale”, Stieber, pentru a salva reputația acuzării și a-și camufla eșecul, recurge la un nou vicleșug, urmărind să șteargă urmele acestei provocări a poliției și să prezinte lucrurile în așa fel ca și cum, în realitate, s-ar baza pe fapte reale. În acest scop l-au trimis la Londra pentru o „anchetă suplimentară” pe locotenentul de poliție Goldheim, care la înapoierea sa la Köln a declarat în fața instanței că, după cum a reieșit din cercetările făcute de el cu ajutorul locotenentului de poliție Greif, documentul în cauză nu era „dosarul cu procese-verbale”, ci un „caiet de însemnări” pe care l-a vîndut K. Liebknecht (această figură a pretinsului autor al proceselor-verbale a fost născocită de Stieber după ce apărarea a prezentat documente cu scrisul autentic al lui Liebknecht, care se deosebea de scrisul celui care întocmise „caietul de însemnări”) agentului prusian de poliție Fleury și cuprindea însemnări de la ședințele secrete ale comuniștilor care s-au ținut în locuința lui Marx. Goldheim afirma că a văzut scrisul lui Liebknecht pe chitanța de primire a banilor. El a declarat, de asemenea, că la „ședința absolut secretă” care s-a ținut la Marx la 27 octombrie 1852 s-au examinat măsurile ce urmau să fie luate în fața acestor dovezi de vinovăție. Dar și falsitatea acestor depoziții, care urmăreau derutarea apărării (ele fiind făcute în ajunul intervenției apărătorilor) și dezorientarea juraților, a fost demascată de avocatul Schneider II în pledoaria din 4 noiembrie 1852. În legătură cu aceasta, vezi și „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 468—474 și 478—480). — 165.
- 253 Din rechizitoriul procurorului suprem Seckendorf la ședința curții cu juri din 3 noiembrie 1852. — 166.
- 254 Vezi adnotarea 203. — 167.
- 255 Este vorba de vizita făcută de Marx la Manchester în mai-iunie 1852. — 166.
- 256 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 166.
- 257 Mitingul în memoria lui Robert Blum care s-a ținut la Londra la 9 noiembrie 1852 a fost organizat de A. Ruge și adepții lui. La miting au luat cuvîntul Ruge, Tausenau, Ronge și alți burghezi radicali și democrați. Discursurile lor s-au redus la o frazeologie bombastică și abstractă despre libertate.
- Marx a trimis în S.U.A. raportul asupra acestui miting făcut de J. Marx, și, după cum i-a comunicat Cluss lui Marx în scrisoarea din 9 decembrie 1852, a fost publicat în ziarul „Philadelphia Democrat”. — 166.
- 258 Vezi adnotarea 102. — 167.
- 259 Despre depozițiile lui Goldheim, vezi adnotarea 252. — 167.
- 260 Declarația pe care Fleury a fost constrîns s-o dea și prin care a demascat depoziția lui Goldheim nu a fost publicată în „Kölnische Zeitung”. Ea a ajuns în mîna apărării abia după încheierea procesului. Marx a reproduso-

- În „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 482). — 163.
- 261 Declarația lui Marx scrisă la 21 octombrie 1852, prin care îl demasca pe Stieber și pe care a trimis-o la „Kölnische-Zeitung”, „Frankfurter Journal” și „Berliner National-Zeitung”, nu a fost publicată de redacțiile acestor ziare. Textul declarației nu s-a păstrat. Ulterior Marx a vorbit de ea, precum și de cauza pentru care redacțiile acestor ziare au refuzat s-o publice în „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 476). — 169.
- 262 În legătură cu aceasta, vezi și pamfletul lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 483, 493—495). — 170.
- 263 Este vorba de raportul asupra gestiunii financiare publicat în octombrie 1852 sub forma unei circulare litografiate și de declarația lui Reichenbach, care administra fondurile așa-numitului „împrumut germano-american pentru sprijinirea revoluției” (vezi adnotarea 57). În declarația sa, Reichenbach spunea că refuză să administreze fondurile împrumutului, deoarece ideea împrumutului pentru sprijinirea revoluției nu a îndreptățit așteptările. Ulterior Marx a citat extrase din declarația lui Reichenbach în pamfletul său „Domnul Vogt”, pentru a caracteriza aventuristul „joc de-a revoluția” al reprezentanților democrației mic-burgheze și discursurile interne din rîndurile lor (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 721).
Despre arhiva din Manchester, vezi adnotarea 174. — 170.
- 264 La sfatul lui Engels, Marx i-a scris ziaristului Ebner la Frankfurt (mai târziu s-a dovedit că acesta era un agent al poliției austriece), rugîndu-l să se intereseze dacă nu există posibilitatea de a publica acolo broșura cu privire la procesul comuniștilor din Köln. Această scrisoare a lui Marx nu s-a păstrat. — 170.
- 265 La rugămintea lui Marx, la 29 noiembrie 1852, Engels a scris articolul „Recentul proces de la Colonia”, apărut în „New York Daily Tribune” la 22 decembrie 1852 sub semnătura lui Marx (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 422—428). Ulterior acest articol a fost publicat într-o serie de ediții ale lucrării lui Engels „Revoluție și contra-revoluție în Germania” — prima a fost ediția pregătită de Eleanor Marx-Aveling în 1896 — în locul articolului 20, ultimul articol, cu care Marx și Engels intenționau să încheie această serie, dar care în „New York Daily Tribune” nu a apărut. — 171.
- 266 Este vorba de „Declarația finală în legătură cu recentul proces de la Colonia” adresată redactorului ziarului „Morning Advertiser” și semnată de F. Engels, F. Freiligrath, K. Marx și W. Wolff (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 418—421). — 171.
- 267 Este vorba de mitingul care a avut loc la Londra la 9 noiembrie 1852 în memoria lui Robert Blum (vezi adnotarea 257).
„Friends of Italy” („Prietenii Italiei”) — organizație înființată la Londra în mai 1851, din inițiativa lui Mazzini, de radicalii burghezi din Anglia. Scopul acestei organizații era să influențeze opinia publică din Anglia în favoarea eliberării naționale a Italiei. — 171.
- 268 Această scrisoare, care cuprinde date în legătură cu dizolvarea Ligii comuniștilor, a fost publicată pentru prima oară, parțial, în „Die Neue Zeit”, Ergänzungshefte nr. 12 din 12 aprilie 1912, în articolul lui F. Mehring „Briefwechsel zwischen Freiligrath und Marx” („Corespondența dintre Freiligrath și Marx”). Originalul scrisorii nu s-a păstrat. Copia făcută de autor a textu-

- lui integral a fost descoperită în carnetul de însemnari al lui Marx din 1860, printre materialele în legătură cu pamfletul său „Domnul Vogt”. — 172.
- 269 Apelul adresat muncitorilor germani din America a fost scris de Marx în numele comitetului de organizare a ajutorării comuniștilor condamnați la Köln. Marx a trimis apelul lui Cluss pentru a-l publica în presa germană din America (vezi volumul de față, p. 501). Apelul a apărut în „California Staats-Zeitung” și în „Belletristisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung” în ianuarie 1853 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 601—602). — 172.
- 270 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 173.
- 271 Este vorba de greutățile financiare pe care le-a întâmpinat Weydemeyer în editarea la New York a lucrării lui Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. — 173.
- 272 Vezi adnotarea 250. — 174.
- 273 Engels se referă la condițiile de reacțiune politică care existau în Germania după zădărnicierea încercărilor de a înviora mișcarea democratică, încercări făcute sub influența revoluției din iulie 1830 din Franța.
Despre *demagogi*, vezi adnotarea 227. — 174.
- 274 Este vorba de discursul rostit de Cobden în Camera comunelor la 26 noiembrie 1852, în timpul dezbaterii rezoluției cu privire la însemnătatea liberului schimb pentru dezvoltarea economiei Angliei. În urma votării a fost adoptată o rezoluție cu un amendament al protecționiștilor prin care însemnătatea bill-ului din 1846, cu privire la abrogarea legilor cerealelor, era diminuată. Amănunte în această privință, vezi în articolul lui Marx „Parlamentul. — Votul de la 26 noiembrie. — Bugetul lui Disraeli” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 502—509). — 175.
- 275 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 176.
- 276 Este vorba de așa-numitul complot germano-francez (vezi adnotarea 102) în inspirarea căruia un rol important l-a avut agentul poliției prusiene și al celei franceze Cherval. Lucrând la „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”, Marx a reușit să dea la iveală o serie de fapte legate de activitatea de provocator a lui Cherval. Marx a folosit aceste date în broșura sa (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 443—457). — 177.
- 277 În a doua jumătate a lunii decembrie 1852, Engels a plecat la Londra, unde a rămas pînă la 10 ianuarie 1853. — 179.
- 278 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 181.
- 279 Vezi adnotarea 277. — 181.
- 280 Este, probabil, vorba de lucrarea lui Herzen „Du développement des idées révolutionnaires en Russie” („Despre evoluția ideilor revoluționare în Rusia”), publicată pentru prima oară în volum separat la Nisa în 1851 ; a doua ediție, completată, a apărut tot în limba franceză, la Londra, în 1853. — 183.
- 281 Este vorba de banii adunați pentru fondul așa-numitului „împrumut germano-american pentru sprijinirea revoluției” (vezi adnotarea 57). — 184.

- 282 Este vorba de articolul „Schlussbemerkung zum Kölner Kommunistenprozess” („Concluzii în procesul comuniștilor de la Köln”), publicat în ziarul scos de Weitling la New York, „Republik der Arbeiter” nr. 52 din 25 decembrie 1852; articolul conținea atacuri calomnioase la adresa lui Marx și a Ligii comuniștilor.
- „Communia” — colonie întemeiată în 1849 de adepții lui Weitling în statul Iowa (S.U.A.) pentru a aplica în practică principiile comunismului utopic al lui Weitling. Netemeinicia acestei încercări a ieșit foarte curînd la iveală. Încă din 1853, în urma contradicțiilor interne și a greutăților financiare, Communia și-a încetat existența. — 184.
- 283 Marx se referă la articolul „The Bank of England and the rate of discount”, publicat în revista „Economist” nr. 491 din 22 ianuarie 1853. — 185.
- 284 Este vorba de publicarea în presă a discursului rostit de Napoleon al III-lea în senat la 22 ianuarie 1853, cu prilejul căsătoriei lui cu Eugénie de Montijo. Discursul avea un ton de sfidare la adresa vechilor dinastii domnitoare. — 185.
- 285 La începutul anului 1853, istoricul liberal german profesorul Gervinus a fost deferit justiției, fiind învinuit de instigare la înaltă trădare și de atentat la liniștea publică din cauza publicării lucrării sale „Einleitung in die Geschichte des 19. Jahrhunderts” („Introducere în istoria secolului al XIX-lea”), pe care cercurile reacționare o considerau o apărare a orînduirii democratice și o acuzare a monarhiei. — 185.
- 286 Este vorba de lucrarea lui R. Cobden „1793 and 1853. In three letters” („Anii 1793 și 1853. În trei scrisori”), Manchester, 1853.
- Prin „conferința păcii” Marx are în vedere la Congresul internațional al păcii de la Manchester, convocat de organizația pacifistă burgheză Asociația păcii la sfîrșitul lunii ianuarie 1853. Adepții liberului schimb au fost deosebit de activi la acest congres. Congresul a adoptat o serie de rezoluții împotriva propagandei războinice antifranceze desfășurate în Anglia și împotriva intensificării înarmărilor. Lucrările conferinței nu au avut nici o însemnătate practică.
- Marx apreciază broșura lui Cobden și caracterizează Congresul păcii de la Manchester în articolul „Pedeapsa cu moaitea. — Pamfletul d-lui Cobden. — Măsurile luate de Banca Angliei” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 540—547). În acest articol a fost folosit și materialul din presa conservatoare engleză citat mai departe în scrisoare. — 186.
- 287 Este vorba de conflictul armat dintre Turcia și Muntenegru, care lupta pentru a obține deplina independență față de sultan, al cărui vasal era. La începutul anului 1853, armatele turcești au pătruns în Muntenegru, dar poziția pe care s-a situat Rusia, precum și presiunea exercitată de Austria l-au constrîns pe sultan să-și retragă în scurt timp trupele. — 187.
- 288 Este vorba de insurecția partizanilor revoluționarului italian Mazzini izbucnită la Milano în ziua de 6 februarie 1853 și sprijinită de emigranții revoluționari din Ungaria. Scopul urmărit de insurgenți, în majoritatea lor muncitori italieni patrioți, a fost răsturnarea dominației austriece în Italia. Dar, fiind organizată pe baza tacticii complotiste și fără a ține seama de situația reală, insurecția a fost repede înfrîntă. Aprecierea acestei insurecții a fost făcută de Marx într-o serie de articole (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 556—557, 562—565, 581—584, 586—587). — 187.
- 289 În secolul al XIX-lea cantonul elvețian Tessin era unul dintre centrele emigrației italiene. În principalele orașe ale cantonului existau tipografiile în care

- adeptii mișcării de eliberare națională din Italia își tipăreau publicațiile. — 187.
- 290 Vezi adnotarea 287. — 188.
- 291 La 2 octombrie 1849, Kossuth, care, după înfringerea armatei revoluționare maghiare, s-a îndreptat spre teritoriul aflat sub stăpînire Turciei și a fost internat în fortăreața Vidin (Bulgaria), a adresat trupelor insurgente care se mai aflau încă în fortăreața Komarom apelul de a continua lupta, făgăduindu-le că vor primi curînd sprijin din partea Angliei, dar acestea, întrucît nu avea nici un sens să continue împotrivirea, acceptaseră deja condițiile de capitulare puse de austrieci. — 188.
- 292 *Honvezsi* (în limba maghiară „Honvéd” înseamnă „apărător al patriei”) se numeau, în timpul revoluției burgheze și al războiului de eliberare națională din 1848—1849 din Ungaria, soldații armatei naționale, formată de guvernul ungar în vara anului 1848. Aici este vorba de soldații maghiari aflați în rândurile armatei austriece. — 188.
- 293 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 189.
- 294 Marx se referă la scrisoarea lui Mayne Reid publicată în februarie 1853 în presa engleză. În această scrisoare, Mayne Reid declară în numele lui Kossuth că acesta nu a participat la insurecția de la Milano (vezi adnotarea 288) și declară că apelul, apărut sub semnătura lui Kossuth, care a fost răspîndit la Milano în timpul insurecției „în numele poporului maghiar — către soldații care se află în Italia” este un fals. — 189.
- 295 Marx citează articolul „Kossuth și insurecția de la Milano”, publicat în ziarul „Leader” la 19 februarie 1853. — 190.
- 296 În articolul lui Marx „Atentatul împotriva lui Franț-Iosif. — Insurecția de la Milano. — Politica britanică. — Discursul lui Disraeli. — Testamentul lui Napoleon” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 562—571) sînt citate extrase din declarația, amintită în scrisoare, a lui Della Rocco, unul dintre prietenii lui Mazzini. — 190.
- 297 Este vorba de apelul scris de Marx pentru ajutorarea membrilor Ligii comunistilor condamnați la Köln și a familiilor lor (vezi adnotarea 269).
Despre societățile de gimnastică, vezi adnotarea 79. — 191.
- 298 Este vorba de mișcarea muncitorilor englezi pentru respectarea de către fabricanți a legii cu privire la ziua de muncă de 10 ore pentru copii și adolescenți, adoptată de parlament în 1847, pentru extinderea acestei legi asupra tuturor categoriilor de muncitori și pentru anularea legii din 1850, care, în pofida legii din 1847, stabilea durata zilei de muncă la 10 ore și jumătate. Cercul reacționare tory și adepții bisericii anglicane au încercat să folosească această mișcare în scopuri demagogice, pentru a îndrepta ura clasei muncitoare împotriva burgheziei adevrate a liberului schimb și a consolida poziția aristocrației funciare. Marx face o caracterizare mișcării pentru respectarea legii cu privire la ziua de muncă de 10 ore în articolul său „Dezbaterile parlamentare. — Clerul și lupta pentru ziua de muncă de 10 ore. — Moartea prin inanție” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 572—578). — 191.
- 299 Este vorba de discursul rostit de John Russell, liderul partidului whig și membru al cabinetului în guvernul de coaliție Aberdeen, la deschiderea sesiunii parlamentare din 10 februarie 1853; programul de măsuri prezentat de Russell însemna o renunțare la promisiunile făcute anterior. Părerile lui Marx asupra acestui discurs a apărut în „Times” din 12 februarie 1853.

Marx a caracterizat discursul lui Russell în articolul „Insurecția din Italia. — Politica britanică” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 556—561). — 192.

- 300 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 192.
- 301 Este vorba de dezmințirea dată de Kossuth în legătură cu participarea sa la insurecția de la Milano (vezi adnotarea 288). În legătură cu prima sa încercare de a face acest lucru prin intermediul scrisorii lui Mayne Reid către redacțiile unor ziare engleze, vezi adnotarea 294. După ce răspunsul lui Mazzini a apărut în „Daily News” din 2 martie 1853, Kossuth a publicat din nou un articol în presa engleză în care refuza să se recunoască autorul proclamației cuprinzând un îndemn la insurecție, pe motiv că în textul tipărit au fost introduse, fără aprobarea lui, unele schimbări, necesare în situația dată, față de manuscrisul proclamației semnat de el încă în 1851. — 193.
- 302 „*Ministry of all the talents*” („Guvernul tuturor talentelor”) — denumire ironică dată guvernului de coaliție Aberdeen (decembrie 1852—ianuarie 1855), format din peeliști și whigi; o serie de posturi importante au fost acordate reprezentanților fracțiunii liberale irlandeze în parlament. Marx a caracterizat acest guvern în articolul „Un guvern care și-a trăit traiul. — Perspectivele guvernului de coaliție etc.” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 516—521). — 193.
- 303 Este vorba de interpelările făcute în parlamentul englez în legătură cu zvonurile care circulau cu privire la intențiile guvernelor reacționare ale statelor continentale, îndeosebi al Austriei, de a cere guvernului englez expulzarea emigranților politici, în speța a lui Mazzini și Kossuth. La 1 martie 1853, în Camera comunelor, Palmerston a negat că ar fi fost prezentate asemenea cereri și a făcut afirmația demagogică că guvernul englez e hotărât să răspundă printr-un refuz categoric în cazul cînd ele ar fi prezentate. Dar la 4 martie, șeful cabinetului Aberdeen a declarat în Camera lorzilor că guvernul englez este gata să-i urmărească pe emigranți în justiție. — 193.
- 304 *Dezbaterile cu privire la Grecia* — examinarea în parlamentul englez, în iunie 1850, a conflictului anglo-grec în legătură cu așa-numita afacere a negustorului Pacifico, un cetățean englez de origine portugheză. Casa lui Pacifico din Atena a fost incendiată în 1847, fapt care i-a servit mai tîrziu lui Palmerston, pe atunci ministru de externe, drept pretext pentru a trimite flota engleză în apele teritoriale ale Greciei și de a da un ultimatum guvernului grec. În timp ce în Camera comunelor era examinat conflictul, Palmerston a ținut un discurs agresiv pentru a-și justifica agresiunea.
- Bill-ul cu privire la miliție* — vezi adnotarea 39.
- Dezbaterile cu privire la adresa* au avut loc în 1850, în sesiunea de iarnă a parlamentului. Procedura obișnuită de întocmire a răspunsului la mesajul tronului a servit drept pretext pentru o critică amplă la adresa guvernului whig Russell, din care făcea parte și Palmerston. — 193.
- 305 Este vorba de moțiunea prezentată la 3 martie 1853 în Camera comunelor de radicalul Hume cu privire la desființarea tuturor tarifelor vamale care aveau un cît de vag caracter protecționist. Moțiunea s-a lovit de împotrivirea guvernului și a majorității din parlament. Marx caracterizează propunerea lui Hume și atitudinea lui Palmerston și a colegilor lui de cabinet față de Hume în articolul „Realizările guvernului” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 52—59). — 193.
- 306 Este vorba de cartea : D. Urquhart. „Turkey and its resources : its municipal organization and free trade ; the state and prospects of English commerce

- in the East, the new administration of Greece, its revenue and national possessions" („Turcia și resursele ei : organizarea ei municipală și libertatea comerțului ; situația și perspectivele comerțului englez în Orient, noul guvern din Grecia, venitul ei și bogăția națională"), London, 1833. — 194.
- 307 *Esența polemicii* dintre „Times” și „Daily News” în legătură cu problema orientala a fost prezentată de Engels în articolul „Problema turcă” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 23—28). — 195.
- 308 Este vorba de tratatul comercial încheiat între Prusia și Austria la 19 februarie 1853. Marx a caracterizat acest tratat în articolul „Kossuth și Mazzini. — Uneltirile guvernului prusian. — Tratatul comercial dintre Austria și Prusia. — Times și emigranții” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 586—592). — 195.
- 309 *Consiliul federal* — denumirea guvernului elvețian. — 197.
- 310 În „New York Daily Tribune” între 18 februarie și 16 aprilie 1853 au fost publicate șase articole scrise de Marx în perioada de la 28 ianuarie până la 4 martie 1853 : „Pedeapsa cu moartea. — Pamfletul d-lui Cobden. — Măsurile luate de Banca Angliei” ; „Apărarea. — Finanțele. — Se stinge aristocrația. — Politică” ; „Insurecția din Italia. — Politică britanică” ; „Atenatul împotriva lui Franț-Iosif. — Insurecția de la Milano. — Politică britanică. — Discursul lui Disraeli. — Testamentul lui Napoleon” ; „Dezbaterile parlamentare. — Clerul și lupta pentru ziua de muncă de 10 ore. — Moarte prin inaniție” ; „Emigrația forțată. — Kossuth și Mazzini. — Problema emigranților. — Corupția electorală din Anglia. — D-l Cobden” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 540—585). Un articol scris de Marx în această perioadă, la 1 martie 1853, nu a apărut în ziar. Nu se știe dacă noul articol, menționat de Marx, din 11 martie 1853, a fost trimis la New York. Următorul articol al lui Marx apărut în „Tribune” — „Kossuth și Mazzini. — Uneltirile guvernului prusian. — Tratatul comercial dintre Austria și Prusia. — Times și emigranții” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 586—592) — a fost publicat la 18 martie 1853. — 197.
- 311 Este vorba de articolele publicistului maghiar Aurelius Ferencz Pulszky, adept al lui Kossuth. În timp ce se afla în emigrație la Londra, a colaborat la „New York Daily Tribune” din 1853 până în 1860. Corespondențele lui apăreau fie fără semnătură, fie semnate cu inițialele A.P.C. (probabil prescurtare de la Aurelius Pulszky's Correspondence). Despre colaborarea lui Pulszky la „New York Daily Tribune” Marx a aflat abia după cîțiva ani. Nu se știe dacă ulterior Marx n-a aflat că corespondențele semnate A.P.C. îi aparțineau lui Pulszky. — 198.
- 312 *Problema Muntenegului* — vezi adnotarea 287. — 193
- 313 „*Entente cordiale*” („Antanta cordială”) — expresie prin care se înțelegea apropierea dintre Franța și Anglia după revoluția din iulie 1830. Cu toată „entente cordiale”, atît în deceniul al 4-lea, cît și în perioada următoare, de nenumărate ori s-a ajuns la o ascuțire a contradicțiilor dintre Anglia și Franța într-o serie de probleme internaționale, îndeosebi în problema orientală.
- „*Sfînta Alianță*” — Marx se referă aici la o eventuală coaliție între Rusia, Austria și Prusia, care au format la vremea lor nucleul alianței contrarevoluționare, purtînd acest nume, a monarhilor europeni. Aceasta a fost creată în 1815 pentru înăbușirea mișcării revoluționare din diferite țări și menținerea regimurilor feudal-monarhiste. Sfînta Alianță din 1815 s-a dizolvat încă la sfîrșitul deceniului al 3-lea, dar după revoluțiile din 1830 și 1848—1849 s-au făcut încercări de a o reinvia. — 198.

- 314 Este vorba de ca tea : J. G. Flügel. „Vollständiges Englisch-Deutsches und Deutsch-Englisches Wörterbuch“ („Dicționar complet englez-german și german-englez“) ; prima ediție a apărut la Leipzig în 1830. — 199.
- 315 *Athaenum* — vezi adnotarea 203. — 201.
- 16 Aluzie la procesul de divorț al contesei Sophie von Hatzfeldt, în care a pledat Lassalle între 1846 și 1854. După ce instanța din iulie 1851 a dat hotărârea de divorț, Lassalle a obținut senararea de bunuri pentru contesă. Exagerînd importanța acestui proces în apărarea unui membru al unei vechi familii aristocrate, asimilîndu-l luptei pentru cauza asuprașilor, Lassalle i-a consacrat mult timp și multe forțe, în detrimentul unei activități politice active. — 202.
- 317 Vezi adnotarea 55. — 202.
- 318 Articolul citat de Marx, „Turcia și însemnătatea ei“, a fost publicat în „Economist“ nr. 498 din 12 martie 1853. Datele din acest extras au fost folosite de Engels în articolul scris pentru „New York Daily Tribune“, „Adevăratul punct litigios în Turcia“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 13—18). — 204.
- 319 *Fondul de rezervă al clerului din Canada* a fost creat în 1791—1840 pe baza reținerii unei șeptimi din venitul obținut prin vînzarea terenurilor din Canada și era folosit pentru subvenționarea clerului, îndeosebi al celui aparținînd bisericilor privilegiate : anglicană și presbiteriană. Nemușumirea manifestată de reprezentanții celorlalte biserici față de modul cum a fost împărțit acest fond a determinat parlamentul englez ca, în 1853, să adopte o lege prin care organului legislativ canadian i se acorda dreptul de a împărți acest fond clerului aparținînd diferitelor biserici proporțional cu numarul locuitorilor care profesau religia respectivă. Cînd acest bill a trecut prin Camera comunelor, din inițiativa lui Russell, care l-a prezentat, a fost omis articolul cu privire la desființarea dotației diferitelor biserici din Canada, care se plătea în anii cînd suma realizată din vînzările de terenuri canadiene nu atîngea suma stabilită. Marx a caracterizat acest bill și votarea lui în Camera comunelor în articolul său „Realizările guvernului“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 52—59). — 204.
- 320 Marx citează în ironie cuvintele regelui Franței Ludovic-Filip despre Aberdeen. — 204.
- 321 Vezi adnotarea 230. — 204.
- 322 Aceasta scrisoare a fost publicată în forma prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 207.
- 323 În scrisoarea lui Cluss către Marx din 24 martie 1853 sînt citate extrase din destainuirile spionului de poliție prusian Hirsch în legătură cu rolul său în pregătirea procesului comuniștilor din Köln (vezi adnotările 8 și 219). Cluss a primit aceste extrase de la Weydemeyer, care cunoștea textul declarației lui Hirsch înainte de apariția lor în presa americană. Scurt timp după aceea, declarația lui Hirsch a fost publicată în „Belletristisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung“ nr. 3, 4, 5 și 6 din 1, 8, 15 și 22 aprilie 1853 sub titlul „Victimele spionajului. Justificarea lui Wilhelm Hirsch“. Destainuirile lui Hirsch, publicate cu încuviințarea lui Willich, erau îndreptate împotriva lui Marx, Engels și a adepților lor și aveau drept scop să justifice în fața opiniei publice activitatea fracțiunii sectare Willich-Schapper în timpul procesului comuniștilor din Köln.
- În urma publicării destainuirilor lui Hirsch, Cluss și Weydemeyer au publicat declarații speciale în presa americană în care au dovedit că Hirsch a denaturat faptele. Ei au dat publicității și prima declarație a lui Hirsch (vezi

- adnotarea 608), trimisă de Marx lui Weydemeyer încă din ianuarie 1852, din care ieșea la iveală rolul negativ jucat de Willich și Schapper. La 5 mai 1853 în „Belletristisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung” a fost publicat articolul lui Marx „Destăinuirile lui Hirsch”, în care a fost demascată versiunea falsă, pusă în circulație de Hirsch, potrivit căreia spionul Bangya ar fi obținut de la Marx informații ce au fost folosite de acuzare în procesul de la Köln; în legătură cu aceasta au fost explicate și împrejurările care i-au împiedicat pe Marx și Engels să-și publice pamfletul „Marii bărbați ai emigrației”, al cărui manuscris a căzut în mîna lui Bangya (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 42—45). Marx a făcut o caracterizare a destăinuirilor lui Hirsch și în pamfletul „Domnul Vogt” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 421—738). — 207.
- 324 Este vorba de scrisoarea lui Marx către Bangya, care nu s-a păstrat. Marx a scris-o, pare-se, din Manchester, în timp ce lucra împreună cu Engels la pamfletul „Marii bărbați ai emigrației”, între sfîrșitul lui mai și a doua jumătate a lunii iunie 1852. — 207.
- 325 Vezi adnotarea 220. — 207.
- 326 Aluzie ironică la încercările spionilor de poliție menționați de a-și justifica acțiunile invocînd înalta rațiune care a stat la baza lor. Despre eroul romanului lui F. Cooper „Spionul”, vezi adnotarea 217. — 207.
- 327 În destăinuirile sale, Hirsch a susținut că documentele fracțiunii Willich-Schapper nu au fost sustrase de Reuter, așa cum au arătat Marx și Engels (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960 p. 424—425, și 441—442, precum și volumul de față, p. 152), ci de Fleury. — 208.
- 328 Despre publicarea pamfletului lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” în „Neu-England-Zeitung”, vezi adnotarea 221. — 208.
- 329 Scrisoarea amintită, scrisă de Engels lui Marx și purtînd, pare-se, data de 8 aprilie 1853, nu s-a păstrat. — 209.
- 330 Este vorba de greaua situație materială a lui Pieper, care s-a adresat lui Engels rugîndu-l să-l ajute, deoarece nu a putut obține banii care i se cudevau pentru lecțiile lui particulare. — 209.
- 331 Scrisoarea lui Marx către Strohn nu s-a păstrat. — 210.
- 332 Marx citează articolul de fond din „New York Daily Tribune” din 7 aprilie 1853. — 210.
- 333 Despre destăinuirile lui Hirsch, vezi adnotarea 323. — 210.
- 334 *Conspirația prafului de pușcă* (Gunpowderplot) a lui Kossuth (prin analogie cu complotul catolicilor, împotriva lui Iacob I Stuart în 1605, complot cunoscut în istoria Angliei sub acest nume); Marx denumește ironic acuzația de relații complotiste cu Kossuth, lansată de autoritățile engleze în 1853 împotriva proprietarilor unei fabrici de rachete din Rotherhithe (în apropiere de Londra), cu scopul de a crea un pretext pentru represiuni împotriva emigranților politici care locuiau în Anglia.
- În martie 1853, poliția prusiană a arestat la Berlin o serie de politicieni burghezi cu orientare liberală de stînga și radicală, încercînd să însceneze un nou complot. Drept pretext le-a servit atentatul săvîrșit de maghiarul Libényi împotriva împăratului Austriei Franț-Iosif. Articolele lui Marx „Conspirația de la Berlin. — Poliția londoneză. — Mazzini. — Radetzky”, precum și cele ale lui Marx și Engels „Afacerea rachetelor. — Insurecția din Elveția” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959,

- p. 29—32, 39—41, 90—93) sînt consacrate demascării acestor provocări ale poliției. — 211.
- 335 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 212.
- 336 Este vorba de articolul lui Engels despre Elveția. Articolul a fost trimis la „New York Daily Tribune” împreună cu corespondența curentă a lui Marx ca un singur tot. Dar redacția a împărțit acest material în două părți, publicînd corespondența lui Marx și începutul articolului lui Engels sub titlul „Afacerea rachetelor. — Insurecția din Elveția”, iar cea mai mare parte din articolul lui Engels a fost publicată separat, sub titlul „Situția politică a Republicii elvețiene” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 94—101). — 212.
- 337 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 213.
- 338 Marx a locuit la Manchester la Engels din 30 aprilie pînă la 19 mai 1853. — 215.
- 339 Este vorba de declarația lui Weydemeyer „Spionul «democrat”, publicată în „Belletristisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung” la sfîrșitul lunii aprilie 1853, declarație în care combate calomniile aduse lui Marx și adepților săi de către Hirsch în articolul „Victimele spionajului” (vezi adnotarea 323). — 216.
- 340 Este vorba de banii colectați în America, la apelul lui Marx, Engels și tovarășilor lor de idei, în folosul membrilor Ligii comuniștilor condamnați la Köln și a familiilor lor. — 216.
- 341 La 21 mai 1853, E. Jones s-a adresat muncitorilor în publicația „People's Paper”, al cărei redactor era, cerindu-le să sprijine printr-o participare masivă mitingurile fixate de cartiști pentru ziua de 19 iunie 1853. Reprezentanții aripii revoluționare a cartismului considerau aceste mitinguri ca o măsură importantă în campania pentru învierea mișcării în favoarea adopțării Cartei poporului (programul politic al cartiștilor, în care principala revendicare era introducerea votului universal), campanie începută de ei în februarie 1853, în condițiile avîntului luptelor greviste în Anglia. Despre învierea mișcării cartiste în această perioadă, Marx a scris într-o serie de articole pentru „New York Daily Tribune” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 142—155, 177—183). — 217.
- 342 Este vorba de înapoierea lui Marx, la 20 mai 1853, din călătoria făcută la Manchester.
Trenurile parlamentare — vezi adnotarea 104. — 217.
- 343 La începutul lunii mai 1853, Willich a dat în „Belletristisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung” și în „Neu-England-Zeitung” o declarație în legătură cu publicarea, în prima din aceste publicații, a declarației lui Weydemeyer împotriva lui Hirsch (vezi adnotările 323 și 339), iar în a doua — a lucrării lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (vezi adnotarea 221). În declarațiile sale (într-o scrisoare datată 9 mai 1853, Weydemeyer i-a trimis lui Engels corectura declarației lui Willich din „Criminal-Zeitung”), Willich amenința că în foarte scurt timp va da publicității „dezvăluiri” în ceea ce-i privește pe Marx și Engels. Dar el a făcut acest lucru abia după șase luni, publicînd un articol calomniator „Doctor Karl Marx und seine «Enthüllungen.»” în „Belletristischen Journal und New Yorker Criminal-Zeitung” din 28 octombrie și 4 noiembrie 1853. Marx a dat o

- ripostă acestui atac al lui Willich prin pamfletul „Cavalerul nobilei conștiințe” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 507—538). — 218.
- 344 Willich prezenta pretutindeni duelul lui cu Schramm din septembrie 1850 care a fost urmarea unei certe la o ședință a Organului central al Ligii comuniștilor, drept o încercare a lui Marx și Engels de a se descotorosi de el, ucigându-l. În pamfletul său „Cavalerul nobilei conștiințe” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 521—524), Marx a respins această calomnie. — 218.
- 345 „Die Reform” — organ de presă al Ligii muncitorilor americani, formată în cea mai mare parte din muncitori emigranți germani; a apărut în limba germană la New York de la 5 martie 1853 până la 26 aprilie 1854, la început ca săptăminal, apoi ca bisăptăminal, iar de la 15 octombrie 1853 ca cotidian. Redactor-șef a fost democratul mic-burghez Kellner, unul dintre redactorii fiind Weydemeyer, sub a cărui influență ziarul a păstrat mult timp un caracter proletar. În coloanele lui erau adeseori reproduse articolele publicate de Marx și Engels în „New York Daily Tribune”. Marx căuta să asigure acestui ziar colaborarea unor adepți ai săi (Eccarius, Pieper, Dronke). În ziar apareau cu regularitate articole și corespondențe ale lui Cluss, din care o parte erau scrise pe baza materialului furnizat de Marx prin scrisorile sale. În ultima perioadă a existenței ziarului însă, influența mic-burgheză, al cărei exponent era Kellner, șeful redacției, a predominat. — 218.
- 346 Este vorba de Ch. Forster. „The Historical Geography of Arabia; or, The Patriarchal Evidences of Revealed Religion” („Geografia istorică a Arabiei, sau Marturiile părinților bisericii despre religia revelației”), vol. I—II, London, 1844. — 219.
- 347 „Edda” — culegerea de legende mitologice și eroice și de cintece ale popoarelor scandinave; s-a păstrat în două variante care datează din secolul al XIII-lea. Cîntecele „Eddei” sînt o reflectare a stării societății scandinave în perioada de descompunere a orînduirii gentilice și de migrațiune a popoarelor. În ele se întîlnesc tipuri și subiecte din creația populară a vechilor germani. — 220.
- 348 Despre declarația lui Willich publicată în „Neu-England-Zeitung”, vezi adnotarea 343. — 223.
- 349 În declarația sa, Willich a afirmat că intenționează să publice dezvaluiri în privința lui Marx, Engels și a tovarășilor lor de idei. Marx denuște ironic această viitoare operă un supliment la broșura lui Telling, referindu-se la pamfletul scris de acesta: „Vorgeschmack in die künftige deutsche Diktatur von Marx und Engels” („În așteptarea viitoarei dictaturi a lui Marx și Engels în Germania”), Köln, 1850. — 223.
- 350 Este citat articolul de fond din „New York Daily Tribune” din 6 mai 1853 (vezi textul complet în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 603, adnotarea 74). Corespondența lui Marx în care a fost introdusă această notă este al doilea articol dedicat bugetului lui Gladstone publicat în acest ziar (în afară de „Tribune”, Marx a publicat o serie de articole pe această temă în „People's Paper”). Primul a fost articolul „Feargus O Connor. — Înfrîngerii suferite de guvern. — Bugetul” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 60—66). În afară de aceasta, Marx a analizat propunerile preliminare de buget făcute de Gladstone în articolul „Realizările guvernului” (op. cit., p. 52—59). — 224.
- 351 În legătură cu publicarea în „New York Daily Tribune” a corespondenței menționate în două articole, vezi adnotarea 336. În ceea ce privește cel de-a

- doilea articol, „Situția politică a Republicii elvețiene”, Marx s-a înșelat. Articolul nu a fost publicat sub semnătura sa, lucru de care s-a convins el însuși foarte curînd (vezi volumul de față, p. 242). — 224.
- 352 În „New York Daily Tribune” din 14 iunie 1853 a fost publicat numai un articol al lui Marx pe această temă — „Revoluția din China și din Europa” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 102—110). — 224.
- 353 F. Bernier. „Voyages contenant la description des états du Grand Mogol, de l'Indoustan, du Royaume de Cachemire etc.” („Călătorii cuprinzînd descrierea statului Marelui Mogol, a Hindustanului, a regatului Kașmir etc.”), Tomes I—II, Paris, 1830. — 225.
- 354 În legătură cu aprecierea făcută de Marx proiectelor financiare propuse de Gladstone în această perioadă și menționate aici, vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 46—51, 52—59, 111—116, 125. Gladstone este comparat aici cu *Ralph* (în text e italianizat = *Rodolpho*), un personaj din poemul satiric „Hudibras”, scris în perioada 1663—1678 de poetul englez Samuel Butler și îndreptat împotriva moralei fățarnice și ipocrite a burgheziei engleze. În acest personaj autorul a zugrăvit tipul omului mărginit, care se distinge prin încăpăținare și îngîmfare. Ca secretar al judecătorului Hudibras, el se opune tuturor inovațiilor introduse de acesta. — 226.
- 355 Această scrisoare a fost publicată într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 227.
- 356 Este vorba de declarațiile făcute de Weydemeyer și Cluss cu scopul de a dezminți afirmațiile calomnioase ale lui Willich din „Belletristischen Journal und New Yorker Criminal-Zeitung” și în „Neu-England-Zeitung”, la începutul lunii mai 1853 (vezi adnotarea 343); declarațiile lui Weydemeyer și Cluss au apărut în publicațiile menționate în jurul lui 20 mai 1853. — 227.
- 357 În *Great Windmill Street* era sediul Asociației culturale a muncitorilor germani din Londra (vezi adnotarea 103). — 228.
- 358 În noiembrie 1848, la Besançon (Franța), Willich a organizat un detașament de voluntari format din emigranți germani, muncitori și meseriași. Acest detașament a intrat în componența unei unitați militare care, sub comanda lui Willich, a participat la acțiunile militare ale armatei insurgente din Baden-Palatina din iulie 1849, în timpul așa-numitei campanii pentru constituția imperiului (vezi adnotarea 42).
- În pamfletul „Marii bărbați ai emigrației” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 342—345), Marx și Engels au făcut o caracterizare satirică a rînduielilor și moravurilor din acest detașament, care purta urmele influenței unor laturi negative ale vieții de partizan și de cazarmă. Un loc important se acordă figurii conducătorului detașamentului Willich și trăsăturilor lui de ascetism ipocrit și de virtute aîșată, care ascund deseori vicii josnice. — 228.
- 359 Engels îl compară în mod ironic pe Rau, care făcea parte din detașamentul lui Willich, cu Corydon, care, în poezia bucolică, reprezintă tipul pastоруlui ce suferă de o dragoste neîmpărtășită. — 228.
- 360 Ideile expuse de Engels în această scrisoare au fost folosite de Marx în articolul său „Stăpînirea britanică în India” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 135—141). — 231.
- 361 *Tataria* era numit în secolul al XIX-lea teritoriul Asiei centrale și al unei părți din Turkestan. — 232.

- 362 Engels se referă la lucrarea lui Weitling, care nu s-a păstrat, „Allgemeine Denk- und Sprachlehre nebst Grundzügen einer Universal-Sprache der Menschheit” („Logica și gramatica generală și trăsăturile fundamentale ale unei limbi universale a omenirii”), scrisă în prima jumătate a deceniului al 5-lea al secolului al XIX-lea. Se pare că, pe lângă unele elemente raționale, lucrarea conține ideea naiv-utopice și primitive cum ar fi, de pildă, propunerea de a desființa cazul dativ deoarece a fost inventat de aristocrație. — 233.
- 363 Această scrisoare a fost publicată într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 236.
- 364 Marx se referă la notele : „Arnold Ruge” și „A Russian democratic printing office in London” („Tipografia democrată rusă din Londra”), publicate în săptămânalul londonez „Leader” din 11 iunie 1853.
„Tipografia rusă liberă” a fost înființată la Londra de A. I. Herzen în 1853, cu sprijinul activ al emigranților democrați polonezi. Înființarea ei a marcat începutul apariției presei ruse nesupuse cenzurii. Caracterizând această latură a activității lui Herzen, V. I. Lenin a arătat că „el a ridicat cel dintâi mărețul steag de luptă, adresînd maselor cuvîntul rus liber” (vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 21, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 275). La conducerea activității tipografiei a luat parte și un alt reprezentant de seamă al democrației revoluționare ruse, N. P. Ogarev. În „Tipografia rusă liberă”, în afară de un mare număr de cărți, broșuri și manifeste, se tipăreau și periodice ca „Polearnaia zvezda” și „Kolokol”, care au jucat un rol important în dezvoltarea mișcării revoluționare și democratice din Rusia. Tipografia a ființat pînă în august 1867, din aprilie 1865 ea a funcționat la Geneva. — 237.
- 365 *Comitetul emigranților* — vezi adnotarea 234. Faptele despre care vorbește Marx aici au fost expuse mai amănunțit în scrisoarea lui către Cluss tot din 14 iunie 1853 (vezi adnotarea 740). — 237.
- 366 Este vorba de H. C. Carey. „The Slave Trade, Domestic and Foreign : why it exists, and how it may be extinguished” („Comerțul interior și exterior cu sclavii : de ce există și cum poate fi desființat”), Philadelphia, 1853. La paginile 203—204 Carey a dat un citat din articolul lui Marx „Alegerile. — Complicații financiare. — Ducesa de Sutherland și sclavia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 532—539). Marx a criticat concepțiile lui Carey într-o serie de scrisori (vezi, de pildă, în volumul de față, p. 456), precum și în „Capitalul” și în „Teorii asupra plusvalorii” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 23—26). — 237.
- 367 Marx dă un fragment (expunînd pe alocuri conținutul cu cuvintele sale) din raportul comitetului Camerei comunelor, publicat în 1812. Marx a folosit, probabil, cartea : G. Campbell. „Modern India : a Sketch of the System of Civil Government. To which is prefixed, some account of the natives and native institutions” („India modernă : o schiță a sistemului de guvernare civilă, precedată de câteva date asupra populației băstinașe și a instituțiilor ei”), London, 1852. Aceste materiale i-au servit lui Marx la elaborarea articolului „Stăpînirea britanică în India” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 135—141) și, mai tîrziu, la „Capitalul” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 23, București, Editura politică, 1966, p. 367—369). — 240.
- 368 Este vorba de „Legile lui Manu” („Manavadharmaștra”) — culegere de vechi legi hinduse, care reprezintă una dintre primarele încercări de codificare a dreptului uzual în concordanță cu cerințele statului sclavagist din India și

- cu dogmele religiei brahmane. Întocmirea culegerii era atribuită strămoşului mitic al omului, Manu (în sanscrită = „om”). Materialele culegerii au fost adunate de-a lungul secolelor şi au primit o formă mai mult sau mai puţin definitivă aproximativ la începutul noii ere. „Legile lui Manu” reflectau particularităţile de dezvoltare a societăţii sclavagiste în India, în care se păstrau numeroase rămăşiţe ale orînduirii comunei primitive. — 241.
- 369 În iunie 1853 Marx, lucrînd la biblioteca de la British Museum, se ocupa în mod intens de stringerea materialului pentru corespondenţele sale la „New York Daily Tribune”; o deosebită atenţie a acordat el studierii politicii coloniale engleze în India, mişcării muncitoreşti din Anglia, precum şi dezvoltării relaţiilor internaţionale în Europa. În a doua jumătate a lunii iunie 1853, Marx a trimis la „New York Daily Tribune” patru articole: „Prosperitate engleză. — Greve. — Problema turcă. — India”, „Turcia şi Rusia. — Atitudinea tolerantă a cabinetului Aberdeen faţă de Rusia. — Bugetul. — Taxa pe suplimentele de ziar. — Corupţia parlamentară”, „Compania Indiilor orientale, istoria şi rezultatele activităţii ei” şi „Problema Indiei. — Drepturile arendaşului irlandez” (vezi K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 9, Bucureşti, Editura politică, 1959, p. 142—171). — 241.
- 370 Este vorba de demonstraţia politică şi de mitingul la care au participat 25 000 de oameni, organizate de liderii cartişti cu prilejul înmormîntării bătrînului muncitor cartist Benjamin Ruston, în Halifax, la 26 iunie 1853. Despre această demonstraţie Marx a scris în articolul său „Politica Rusiei faţă de Turcia. — Mişcarea muncitorească din Anglia” (vezi K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 9, Bucureşti, Editura politică, 1959, p. 172—183). — 242.
- 371 Este vorba de vizita făcută de Marx la Manchester de la sfîrşitul lunii aprilie pînă în mai 1853. — 242.
- 372 Este vorba de broşura lui K. Heinzen „Mord und Freiheit” („Moarte şi libertate”), apărută la New York în 1853. — 242.
- 373 Marx citează din discursul ţinut de J. Bright în şedinţa Camerei comunelor la 1 iulie 1853, în timp ce se dezbăteau propunerile guvernului în legătură cu extinderea impozitelor pe anunţuri, la plata cărora erau supuse zierele, asupra tuturor publicaţiilor (aceste propuneri nu au fost aprobate de Cameră); textul discursului lui Bright a fost publicat în „Times” din 2 iulie acelaşi an. Marx a analizat aceste dezbateri, inclusiv discursul lui Bright, în articolul „Problema războiului din Turcia. — Ziarul «New York Tribune» în Camera comunelor. — Guvernarea Indiei” (vezi K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 9. Bucureşti, Editura politică, 1959, p. 184—195). — 247.
- 374 În aprilie 1851 A. Jacobi a susţinut la Universitatea de la Bonn teza de doctor în medicină pe tema „Cogitationes de vita rerum naturalium”. — 247.
- 375 Desfăşurînd campania pentru reînvierea mişcării cartiste de masă, liderii aripii revoluţionare a cartiştilor, în frunte cu Jones, au ţinut din iunie pînă în iulie 1853 o serie de mitinguri de masă în toată ţara. Cele mai însemnate au fost: mitingul de la Blackstone Edge la 19 iunie, mitingul şi demonstraţia din Halifax la 26 iunie (vezi adnotarea 370), mitingul din Oldham la 27 iunie, din Newcastle la 3 iulie şi din Mount Sorrel la 10 iulie 1853. — 247.
- 376 Este vorba de perioada petrecută de Engels la Londra, de la sfîrşitul lunii iulie pînă la începutul lunii august 1853, cu prilejul vizitei făcute de mama sa în Anglia (vezi volumul de faţă, p. 241). — 248.
- 377 Este vorba de articolele lui Urquhart „What means «protection» of the Greek Church?”, „Time in diplomacy—The «European recognition», „The relative power of Russia and Great Britain” şi „War between England and

- France" („Ce înseamnă «protecția» bisericii greco-ortodoxe?», „Factorul timp în diplomație. — Recunoaștere europeană»; „Forțele comparative ale Rusiei și Marii Britanii", „Razboiul dintre Anglia și Franța"). Articolele au fost publicate în numerele din 11, 12, 15 și 16 august 1853 ale lui „Morning Advertiser" sub formă de scrisori către redacție. — 249.
- 378 După cum reiese din scrisoarea lui Cluss către Marx din 23—24 octombrie 1853 și din cea a lui Pieper către Jacobi din 3 septembrie 1853, scrisorile de recomandare pentru A. Jacobi, care intenționa să plece în S.U.A., au fost trimise în America la începutul lunii septembrie 1853. Dar din scrisorile și fragmentele de scrisori ale lui Marx către Cluss și Weydemeyer care s-au păstrat nu reiese acest lucru. — 251.
- 379 Marx se referă la polemica în jurul lui Bakunin, desfășurată în coloanele ziarului „Morning Advertiser" în august 1853. Polemica a început la 19 august printr-un articol anonim „Europe. — A single man" („Europa. — Un singur om"), purtând subtitlul „From a Russian resident in London" („Din partea unui rezident rus la Londra"); autorul articolului era Golovin. La 23 august a fost publicată o scrisoare către redacție semnată F. M. (inițialele adeptului lui Urquhart, Francis Marx) intitulată „The Russian agent Bakunin" („Agentul rus Bakunin"). La 24 august sub același titlu a fost publicată, sub semnatura lui Golovin, Herzen și a democratului polonez Worcell, o dezmințire a notei lui F. M., în care era atacat „un ziar german", fapt despre care vorbește Marx în scrisoarea de față. La 27 august F. M. a răspuns printr-o declarație în care făcea o legătură între izbucnirea revoluției din Europa și activitatea agenților țariști. La 29 august, Golovin și Herzen au publicat o nouă scrisoare intitulată „Cine este F. M.?" (Aceste două documente nu au fost menționate aici de Marx, mai deaparte însă este vorba de varianta citată de el a acestei declarații). Herzen nu a mai participat la polemica dusă în continuare de Golovin. La 31 august a apărut scrisoarea lui Ruge intitulată „Mihail Bakunin", în care lui Marx și lui „Neue Rheinische Zeitung" li se aducea pe față învinuirea calomniatoare că ar fi răspândit cu bună știință informații false despre Bakunin. — 251.
- 380 Scrisoarea lui Marx către redactorul lui „Morning Advertiser", din care Marx citează fragmente, a apărut la 2 septembrie 1853 sub titlul „Mihail Bakunin" (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 304—306). — 251.
- 381 Scrisoarea menționată a lui George Sand a fost publicată în „Neue Rheinische Zeitung" nr. 64 din 3 august 1848; în legătură cu nota introductivă a redacției, vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 291. — 252.
- 382 Marx citează articolul lui Engels „Panslavismul democrat" (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 301—319), în care este examinată critic broșura „Aufruf an die Slaven. Von einem russischen Patriot Michael Bakunin. Mitglied des Slavenkongresses in Prag" („Chemare către slavi. De patriotul rus Mihail Bakunin, delegat la congresul slavilor de la Praga"), Koethen, 1848. — 252.
- 383 Este vorba de articolul al XVIII-lea din seria „Revoluție și contrarevoluție în Germania" (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 102—106), scris de Engels la rugămintea lui Marx și apărut sub semnătura lui Marx în „New York Daily Tribune" din 1851—1852. — 252.
- 384 Declarația lui Marx, al cărei concept este reprodus în scrisoare, nu a fost publicată de redacția lui „Morning Advertiser". De aceea Marx a publicat-o în „People's Paper" nr. 71 din 10 septembrie 1853 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 310—312). — 253.

- 385 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 255.
- 386 Scrisoarea lui Engels către Marx scrisă în jurul lui 5 septembrie 1853, care conținea, pare-se, observațiile sale cu privire la conștientizarea declarăției adresate de Marx ziarului „Morning Advertiser”, nu s-a păstrat. — 255.
- 387 Este vorba de nota lui Urquhart intitulată: „Indeed?” („Într-adevar?”) și apărută cu subtitlul: „From a native correspondent” („De la un corespondent local”) în „Morning Advertiser” din 5 septembrie 1853. În legătură cu declarația lui Marx, vezi adnotarea 384. — 255.
- 388 Este vorba de călătoria lui W. Wolff la Manchester, care inițial intenționa ca de acolo să plece în S.U.A. În prima jumătate a lunii septembrie 1853, W. Wolff s-a stabilit la Manchester și a trăit acolo până la moarte, în 1864. — 255.
- 389 Este vorba de cartea lui C. Franceson „Grammatik der spanischen Sprache” („Gramatica limbii spaniole”), a cărei primă ediție a apărut la Leipzig în 1822. — 256.
- 390 Răspunsul lui Marx la scrisoarea lui Karl Wilhelm Klein, membru al Ligii comuniștilor, nu s-a păstrat. În scrisoarea din 31 iulie 1853 către F. Freiligrath — pe care acesta i-a transmis-o lui Marx la 18 august —, Klein îl informa despre organizarea unei noi comunități a Ligii comuniștilor în Philadelphia, unde el se afla în acea vreme ca emigrant. El cerea membrilor Ligii comuniștilor de la Londra să-l ajute să stabilească legătura cu comunitățile existente în Germania și să-i trimită articole pentru ziarul emigranților germani „Gradaus”, care avea pe atunci o orientare apropiată de cea a Uniunii muncitorilor din Philadelphia. În aceeași perioadă, Marx a primit de la Cluss și Weydemeyer, ca răspuns la întrebările puse de el, informații despre purtarea condamnată a lui Klein la Philadelphia. Ținând seama de influența de care se bucura Klein în rândurile muncitorilor din Solingen, Marx i-a recomandat lui Cluss să țină totuși legătura cu el (vezi volumul de față, p. 533, 536—539). — 257.
- 391 Este, se pare, o tăietură din „Neu-England-Zeitung” din 3 septembrie 1853, conținând articolul lui Theodor Poesche „Die «Klassenkämpfer»” („Despre luptătorii de clasă”), în care autorul a încercat să conteste inevitabilitatea crizelor economice în capitalism și să nege existența contradicțiilor de clasă antagoniste. Marx a primit, pare-se, tăietura din ziar de la Cluss din America. — 258.
- 392 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 260.
- 393 Este vorba de declarația lui Willich publicată în „Belletristisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung” la începutul lunii septembrie 1853. În declarație el își afirmă din nou intenția de a publica în curînd „dezvăluiri” în ceea ce-l privește pe Marx și pe adepții săi, în legătură cu publicarea lucrării lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (vezi adnotarea 221). — 260.
- 394 Este vorba de articolele „Puterile occidentale și Turcia. — Simptomele crizei economice” și „Panică la bursa din Londra. — Greve”, în care Marx a inclus materialul primit de la Engels cu privire la situația economică din Lancashire și din alte districte industriale ale Angliei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 341—357). — 260.

- 395 În acea perioadă la adresa indicată locuia la Manchester Engels, la care W. Wolff a stat provizoriu. — 260.
- 396 Este vorba de articolul lui A. Jacobi „Ueber den Untergang der Erde” („Despre sfârșitul Pământului”), publicat în ziarul „Reform” nr. 44—48 din 31 august, 3, 7, 10 și 14 septembrie 1853. — 261.
- 397 Vezi adnotarea 387. — 261.
- 398 Despre intenția lui Marx de a scrie un articol pe aceste teme este vorba, probabil, în scrisoarea lui către Engels scrisă între 17 și 28 septembrie 1853, care nu s-a păstrat. — 262.
- 399 Este vorba de una dintre cele mai mari greve ale muncitorilor englezi din deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea. În august 1853 au făcut grevă țesătorii și filatorii din fabricile de bumbac din Preston și din împrejurimi, cerînd majorarea salariului cu 10%; ei au fost sprijiniți de muncitori de alte profesii. Asociația fabricanților a ripostat, declarînd lock-out în septembrie 1853. Din cei 30 000 de muncitori din Preston au fost concediați aproximativ 25 000. Lock-outul a încetat în februarie 1854, dar greva a continuat. Pentru a o zădărnici, Asociația fabricanților a început să aducă la Preston muncitori din Irlanda și din casele de muncă din Anglia. În martie 1854 conducătorii grevei au fost arestați. Pe măsură ce fondurile bănești scădeau, muncitorii erau nevoiți să se întoarcă la lucru. În mai greva a încetat. — 263.
- 400 Datele cuprinse în scrisoarea lui Engels au fost folosite de Marx în articolul „Problema războiului. — Chestiuni financiare. — Greve” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 436—444). În articol au fost, probabil, incluse și materialele trimise ulterior la cererea lui Marx (vezi volumul de față, p. 265). — 263.
- 401 Problema luptei greviste duse de muncitorii englezi a fost tratată de Marx în următoarele articole scrise din iunie pînă în septembrie 1853: „Prosperitate engleză. — Greve. — Problema turcă. — India”, „Politica Rusiei față de Turcia. — Mișcarea muncitorească din Anglia”, „Înfrîngerea guvernului în problema financiară. — Birjarii. — Irlanda. — Problema rusă”, „Urcarea prețului grîului. — Holera. — Greve. — Mișcare în rîndurile marinarilor”, „Panică la bursa din Londra. — Greve” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 142—149, 172—183, 237—247, 307—309, 352—357). — 264.
- 402 Despre evenimentele de la Preston, vezi adnotarea 399. Vorbînd despre evenimentele de la Wigan, Marx se referă la grevele muncitorilor textiliști și în primul rînd la marea grevă a muncitorilor minieri din Wigan. Aceasta a cuprins circa 5 000 de oameni. La revendicările muncitorilor, fabricanții și proprietarii de mine din Wigan au răspuns prin lock-out, concedieri în masă și prin încercări de a folosi pe muncitorii minieri aduși din Wales și din alte regiuni ca spărgători de grevă. Acțiunile provocatoare ale magnaților din industria cărbunelui au provocat în octombrie 1853 tulburări în rîndurile muncitorilor din Wigan și din împrejurimi, urmate de atacarea de către mineri a fabricilor de cherestea aparținînd proprietarilor de mine și de ciocniri cu armata. — 264.
- 403 Aceste intenții ale lui Marx au fost realizate ceva mai tîrziu, și nu în întregime. Problema cu privire la așa-numitele „locuri sfinte” (lăcașurile creștine din Ierusalim și Betleem; dreptul de a dispune de acestea și-l disputase biserica catolică, susținută de Napoleon al III-lea, și biserica greco-ortodoxă, de „răsărit”, aflată sub protecția țarului Rusiei) a fost analizată în amănunțime de Marx în februarie-martie 1854, în articolele „Diplomația

rusă. — Cartea albastră în legătură cu problema orientală. — Muntenegru¹ și „Declararea războiului. — În legătură cu istoricul apariției problemei orientale” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 67—74 și 177—185). În articolul „Arestarea lui Delescluze. — Danemarca. — Austria. — «Times» despre perspectivele unui război cu Rusia” din 21 octombrie 1853, precum și în articolul din 4 noiembrie 1853, „Expediția persană în Afganistan și expediția rusă în Asia centrală. — Danemarca. — Acțiunile militare pe Dunăre și în Asia. — Minerii din Wigan” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 450—452, 473—478), Marx tratează problema daneză. — 265.

404 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 266.

405 În perioada 20 septembrie — 7 octombrie 1853, Marx a trimis la „New York Daily Tribune” următoarele articole: „Puterile occidentale și Turcia. — Criza economică iminentă. — Construirea de căi ferate în India”, „Puterile occidentale și Turcia. — Simptomele crizei economice”, „Panică la bursa din Londra. — Greve”, „Rușii în Turcia” (toate scrise de Engels), începutul pamfletului „Lordul Palmerston”, articolul „Problema războiului. — Chestiuni financiare. — Greve” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 332—340, 341—351, 352—357, 358—364, 436—444).

Pamfletul „Lordul Palmerston” — lucrare scrisă cu scopul demascării oligarhiei engleze în persoana unuia dintre cei mai de seamă reprezentanți ai ei — a fost conceput de Marx sub forma unei serii de articole care urmau să apară în „New York Daily Tribune”. Marx, care a început să scrie pamfletul în primele zile ale lunii octombrie 1853, a consimțit ca acest pamflet să apară în același timp și în organul cartist „People’s Paper”. Dar, în timp ce ziarul cartist a început să publice articolele lui Marx sub forma unei serii unice, sub titlul general de „Lordul Palmerston”, fiecare articol fiind prevăzut cu următoarea notă din partea redacției: „Scris de d-rul Marx pentru «New York Daily Tribune» și pus de el la dispoziția noastră”, redacția ziarului „Tribune” a publicat primul articol ca articol de fond, fără a indica numele autorului. Prin aceasta s-a precizat și forma în care urma să apară ulterior lucrarea, ca articole în aparență fără legătură între ele. Cele opt articole au fost publicate în „People’s Paper”, între 22 octombrie și 24 decembrie 1853. Ultimul articol, ca și cele precedente, avea la sfârșit mențiunea: „va urma”. Din scrisoarea adresată de Marx lui Engels la 14 decembrie 1853 reiese că el intenționa să mai scrie unele articole despre politica lui Palmerston în perioada 1840—1841, în timpul încheierii convențiilor de la Londra, precum și să clarifice poziția acestuia în timpul revoluției din 1848—1849. Marx nu și-a realizat însă aceste intenții.

În „New York Daily Tribune” n-au apărut toate articolele lui Marx, și publicarea lor s-a târăgănat până la începutul anului 1854, deși Marx trimisese la New York ultimul articol încă din 6 decembrie 1853. În total, ziarul a publicat patru articole, toate ca articole de fond și purtând titluri diferite. La 19 octombrie 1853 a fost publicat în „Tribune” articolul de fond „Palmerston”, care corespundea primului și celui de-al doilea articol din seria publicată în „People’s Paper”; la 4 noiembrie 1853 — articolul de fond „Palmerston și Rusia”, care corespundea articolului al treilea din această serie; la 21 noiembrie 1853 — articolul de fond „Un fruntaș al istoriei contemporane”, care corespundea articolului al patrulea și al cincilea; la 11 ianuarie 1854 — articolul de fond „Anglia și Rusia”, care corespundea articolului al șaptelea. Articolul al șaselea și al optulea din seria respectivă n-au apărut niciodată în „Tribune”. — 266

406 *Cărțile albastre* (Blue Books) — denumire generică dată publicațiilor care cuprind materiale ale parlamentului englez și documente diplomatice ale Ministerului de Externe. Cărțile albastre, a căror denumire vine de la co-perta lor albastră, au început să fie editate în Anglia încă din secolul al XVII-lea și constituie principalul izvor oficial cu privire la istoria economică și diplomatică a acestei țări.

„*Hansard's Parliamentary Debates*” — dări de seamă stenografiate ale ședințelor celor două Camere ale parlamentului englez; ele își trag numele de la editorul Thomas Curson Hansard, care le-a publicat regulat începând din 1803 până în 1888. — 266.

407 Este vorba de articolul lui Cluss „Das «beste Blatt der Union» und seine «besten Männer» und Nationalökonomem” („Cel mai bun ziar din Statele Unite” și «cei mai buni oameni» și economiști ai lui”), publicat în ziarul „Reform” nr. 48—51 din 14, 17, 21 și 24 septembrie 1853. Articolul era îndreptat împotriva doctrinelor vulgare burgheze și mic-burgheze răspindite prin ziarul „Neu-England-Zeitung” din Boston și prezentate drept ultimele realizări ale gândirii economice și sociale. În partea din acest articol publicată la 17 septembrie 1853, Cluss face o analiză critică a teoriilor vulgare ale lui Bastiat și Carey, bazându-se pe conținutul unei serii de scrisori pe care Marx i le-a scris lui — și se pare și lui Weydemeyer — pe marginea acestei teme; partea din articolul lui Cluss consacrată lui Carey coincide aproape cuvânt cu cuvânt cu paragraful corespunzător din scrisoarea lui Marx către Weydemeyer din 5 martie 1852 (vezi volumul de față, p. 456). Despre Bastiat, în articol se spun, probabil pe baza unei scrisori de la Marx care nu s-a păstrat, următoarele: „Teoria economică burgheză-conservatoare, împotriva căreia luptă reprezentanții tuturor fracțiunilor socialiste — teoria americanului Carey și a francezului Bastiat — este prezentată publicului credul drept ultima descoperire germano-americană, drept o «sinteză superioară» a economiei politice... Doctrina mai sus menționată, împreună cu d-l Bastiat însuși, a fost definitiv condamnată de tribunalele socialiste din Europa în 1849, în timpul polemicii purtate în publicația proudhonistă «Voix du Peuple»; mersul istoriei a privat de mult această teorie, care reflecta o perioadă istorică bine determinată, de orice bază în societatea europeană. În America, unde, în perioada actuală, contradicțiile sociale sînt mult mai puțin dezvoltate decît în Europa, ale cărei temelii sînt serios zdruncinate, această teorie și-a găsit un reprezentant în persoana economistului Carey”. — 268.

408 În săptămînalul „Economist” nr. 528 din 8 octombrie 1853, la rubrica „Correspondențe externe” a apărut o comunicare de la Paris cu privire la situația economică și politică, internă și externă a Franței. — 270.

409 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 270.

410 Este vorba de publicarea în „Portfolio” nr. 26 din 20 iulie 1836 a raportului locotenent-colonelului Chesney.

„Portfolio” — denumire prescurtată a culegerii de documente și materiale diplomatice publicate de D. Urquhart la Londra. Seria „The Portfolio; or a Collection of State Papers” („Portofoliu, sau o colecție de documente de stat”) a apărut în anii 1835—1837; o altă serie a apărut în anii 1843—1845 sub denumirea „The Portfolio. Diplomatic Review” („Portofoliu. Cronică diplomatică”). — 270.

- 411 Nimicirea flotei turco-egiptene de escadrele aliate ale Angliei, Franței și Rusiei în bătălia de la Navarino (Grecia), care a avut loc la 20 octombrie 1827. — 271.
- 412 În octombrie 1853 redactor responsabil al ziarului „Reform” era Weydemeyer și deci influența adeptilor lui Marx asupra poziției ziarului în această perioadă a crescut. Weydemeyer fiind supraaglomerat de muncă, întrucât, după cum spune Cluss, trebuia „să scrie singur aproape tot ziarul”, Cluss se adresează din nou lui Marx, rugându-l să sprijine ziarul trimițând materiale. — 274.
- 413 Scrisoarea de răspuns a lui Engels către Marx din octombrie—decembrie 1853 nu s-a păstrat. — 275.
- 414 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 275.
- 415 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 276.
- 416 La sfârșitul lunii decembrie 1853 Engels se afla la Londra. — 276.
- 417 Este vorba de un fragment din scrisoarea lui Dronke către Engels scrisă la sfârșitul lunii iulie sau începutul lunii august 1850 din Elveția; Dronke îl informa pe Engels despre părerile critice pe care Techow, participant la insurecția din Baden-Palatinat din 1849, le-a emis asupra capacităților militare ale lui Willich. Marx citează acest fragment în pamfletul împotriva lui Willich „Cavalerul nobilei conștiințe” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 513—514). — 276.
- 418 Scrisoarea-declarație din 23 noiembrie 1853, scrisă de Engels la rugămintea lui Marx, în legătură cu articolul lui Willich „Doctorul Karl Marx și «Dezvăluirile» lui” a fost publicată în pamfletul „Cavalerul nobilei conștiințe” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 517—521). Sub altă formă, această scrisoare nu s-a păstrat. — 277.
- 419 Marx se referă la articolul „Parlamentul muncitoresc”, publicat în săptămânalul „Economist” nr. 535 din 26 noiembrie 1853. — 277.
- 420 Aici și mai jos este vorba de mitingurile din 28 și 29 noiembrie organizate la Londra de reprezentanții emigranților polonezi cu prilejul aniversării insurecției poloneze din 1830—1831. — 277.
- 421 În scrisoarea lui Cluss către Marx din 13 noiembrie 1853, acesta îl informează că adepții lui Marx din S.U.A. se pregătesc să publice o dezmințire în legătură cu articolul calomnios al lui Willich „Doctorul Karl Marx și «Dezvăluirile» lui”. Dezmințirea a apărut în „Belletristisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung” din 25 noiembrie 1853, sub forma unei scrisori către redacție semnate de J. Weydemeyer, A. Cluss și A. Jacobi. — 277.
- 422 Marx se referă, pare-se, la scrisoarea lui Engels scrisă în jurul datei de 14 decembrie 1853, care nu s-a păstrat. — 279.
- 423 Este vorba de pamfletul lui Marx „Cavalerul nobilei conștiințe” și de răspunsul dat anterior de Weydemeyer, Cluss și Jacobi articolului calomniator al lui Willich (vezi adnotarea 421). — 279.
- 424 Este vorba de convenția de la Londra din 15 iulie 1840 cu privire la acordarea de ajutor sultanului Turciei împotriva pașei Mehmet Ali, kedivul Egiptului, convenție semnată de Anglia, Rusia, Austria și Prusia (fără participarea Franței, care-l sprijinea pe Mehmet Ali), precum și de convenția cu privire la strimtorile Mării Negre semnată la Londra, la 13 iulie 1841, de

Rusia, Anglia, Franța (prin participarea la a doua conferință, Franța și-a confirmat refuzul de a-l mai sprijini pe Mehmet Ali), Austria, Prusia, de o parte, și de Turcia de altă parte. Convenția stabilea că, pe timp de pace, navele de război ale nici unei puteri nu vor avea acces în Bosfor și Dardanele.

Cu privire la proiectele lui Marx, rămase nerealizate, referitoare la ultimele capitole din pamfletul „Lordul Palmerston”, vezi adnotarea 405. — 279.

425 Marx a acceptat propunerea lui J. C. Juta de a colabora la ziarul „De Zuid Afrikaan”, care apărea concomitent în limbile engleză și olandeză. Dar din cele trei articole trimise de Marx acestui ziar n-a apărut decât unul : „Războiul din Orient” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 20—31). — 281.

426 Vezi adnotarea 416. — 282.

427 „Mémoires et correspondance politique et militaire du roi Joseph” („Memoriile și corespondența politică și militară a regelui Joseph”), T. I—III, Paris, 1853—1854. — 282.

428 Este vorba de reproducerea de către editorul londonez Tucker, sub forma unei broșuri, a articolului de fond intitulat „Palmerston și Rusia”, apărut în „New York Daily Tribune” din 4 noiembrie 1853 și care corespunde articolului al treilea din seria de articole „Lordul Palmerston” ale lui Marx apărute în „People's Paper”. Broșura a fost publicată la începutul lunii decembrie 1853. La începutul anului 1854 a fost scoasă a doua ediție a acestei broșuri, căreia Marx i-a adus îmbunătățiri și completări pe baza textului apărut în „People's Paper”. — 283.

429 Engels a făcut o analiză a bătăliilor de la *Oltenița* din 4 noiembrie (23 octombrie) 1853 și *Cetate* din 6 ianuarie 1854 (25 decembrie 1853) dintre armata rusă și cea turcă în articolele sale „Războiul pe Dunăre” și „Ultima bătălie pe teatrul de operații din Europa” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 547—554 și vol. 10, 1961, p. 38—41). — 284.

430 *La Sinope* 30 (18) noiembrie 1853, escadra rusă din Marea Neagră, sub comandă viceamiralului P. S. Nahimov, a nimicit flota turcă, iar comandantul flotei turce amiralul Osman-pașa a fost luat prizonier.

După bătălia de la Sinope, ambasadorul Angliei la Constantinopol, lordul Stratford de Redcliffe, a înmînat sultanului o recomandare a guvernului englez cu privire la încheierea unui armistițiu de trei luni cu Rusia ; în același timp, Redcliffe căuta să obțină intrarea escadrelor engleze în Marea Neagră.

Protocolul de la Viena a fost semnat la 5 decembrie 1853 de către reprezentanții Angliei, Franței, Prusiei și Austriei, care, pe baza acestui protocol, au trimis o notă Turciei și Rusiei în care cele patru puteri își ofereau oficiile lor de mediatore în aplanarea conflictului dintre Rusia și Turcia. Următoarele cerințe urmau să servească drept bază pentru tratative : evacuarea de către Rusia a Moldovei și Țării Românești, reinnoirea vechilor tratate dintre Rusia și Turcia, garantarea drepturilor creștinilor și înfăptuirea unor reforme în sistemul administrativ din Turcia. În nota de răspuns din 31 decembrie 1853, guvernul turc a făcut cunoscute condițiile pe baza cărora era dispus să ducă tratative de pace prin medierea celor patru puteri : 1) menținerea integrității teritoriului ei ; 2) evacuarea Principatelor dunărene de către Rusia ; 3) respectarea convenției de la Londra din 1841 (vezi adnotarea 424) ; 4) respectarea suveranității sultanului. Aceste condiții au fost aprobate de noua conferință a ambasadorilor, care a avut loc la Viena la 13 ianuarie 1854, și au fost apoi comunicate guvernului țarist. Dar Rusia a

- respins medierea puterilor, declarându-se gata să ducă tratative direct cu Turcia. Participanții la Conferința de la Viena au respins propunerea Rusiei. Între timp, cele două părți se pregăteau activ de război; chiar la începutul lunii ianuarie, în Marea Neagră a pătruns o escadră anglo-franceză; diplomația rusă a depus toate eforturile pentru a determina Austria să rămână neutră; la sfârșitul lunii martie 1854, Anglia și Franța au declarat război Rusiei. — 284.
- 431 Este vorba de demisia, pentru scurt timp, a lui Palmerston din postul de ministru de interne (16—24 decembrie 1853). Palmerston a făcut acest pas demagogic sperind că va răsturna cabinetul de coaliție Aberdeen și va reveni la putere în calitate de șef al cabinetului (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 576—579). — 284.
- 432 La 31 ianuarie 1854 era fixată deschiderea sesiunii parlamentului. — 284.
- 433 Scrisoarea menționată, a lui Engels către Steffen, nu s-a păstrat. — 284.
- 434 Intenția lui Engels de a scrie un articol pe această temă pentru presa engleză nu a fost realizată. — 285.
- 435 *Straubinger* — vezi adnotarea 36. — 285.
- 436 Această scrisoare a lui Marx către Wilhelm Wolff nu s-a păstrat. — 285.
- 437 Este vorba de nota de răspuns din 31 decembrie 1853 a guvernului turc la propunerea participanților la Conferința de la Viena a reprezentanților puterilor europene (vezi adnotarea 430). — 286.
- 438 „*Prima notă de la Viena*” — denumire dată de Marx proiectului acordului de compromis dintre Rusia și Turcia care a fost elaborat de von Buol, ministrul de externe al Austriei, și adoptat la conferința care a avut loc la Viena la sfârșitul lunii iunie 1853, a ambasadorilor Franței, Angliei și Prusiei. În această notă era prevăzut că sultanul se obligă să respecte tratatele de pace de la Kuciuk-Kainargi și de la Adrianopol și să garanteze inviolabilitatea drepturilor și privilegiilor bisericii ortodoxe în Imperiul otoman. Potrivit hotărârii adoptate de conferință, nota urma să fie trimisă mai întâi țarului și, după aceea, dacă el o va primi favorabil, să fie trimisă sultanului. Nicolaie I a aprobat conținutul notei, rezervându-și totodată dreptul de a o interpreta după cum va crede de cuviință, dar Abdul-Medjid a declarat că refuză s-o accepte dacă în textul ei nu se vor introduce o serie de modificări și rezerve pe care guvernul țarist le-a declarat inacceptabile. Tratatelor dintre Rusia și Turcia au fost întrerupte, iar la 4 octombrie (22 septembrie) 1853 Turcia a declarat război Rusiei. — 286.
- 439 Este vorba de știrea trimisă din Oltenia și publicată în ziarul vienez „*Wanderer*” la 11 ianuarie 1854. Corespondența a fost reprodușă la 24 ianuarie 1854 de „*Times*”, la rubrica „*Austria*”. — 286.
- 440 Este vorba, se pare, de comunicarea făcută de ziarul „*La Patrie*” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 36—37 și 47—48). — 286.
- 441 Este vorba de discursurile ținute de Cobden și Bright la mitingul care a avut loc la Manchester în ziua de 24 ianuarie 1854. În legătură cu aprecierea făcută de Marx și Engels acestor discursuri consacrate, în general, problemelor de politică externă, vezi articolul „*Fortificarea Constantinopolului. — Neutralitatea Danemaricii. — Compoziția parlamentului englez. — Recolta proastă din Europa*” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 47—54). — 287.
- 442 Este vorba de pregătirea pentru a fi editată cea de-a doua broșură publicată de Tucker pe baza seriei de articole scrise de Marx în legătură cu Palmerston. Broșura a apărut sub titlul „*Palmerston și tratatul de la Unkiar-*

- Skelessi" (pe copertă era alt titlu, „Palmerston, ce a făcut el în trecut“) și a reprodus, cu mari schimbări în text, articolele al patrulea (minus paragraful al patrulea) și al cincilea din pamfletul lui Marx, publicat în „People's Paper“. — 287.
- 443 Această scrisoare a fost publicată într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 288.
- 444 Este vorba de ediția a doua a broșurii „Palmerston și Rusia“, care era o reeditare a celui de-al treilea articol din pamfletul lui Marx „Lordul Palmerston“. Tema articolului era poziția lui Palmerston în problema poloneza în perioada 1830—1840. — 288.
- 445 Este vorba de scrisoarea din 29 ianuarie 1854 a lui Napoleon al III-lea către Nicolaie I, în care împăratul francez a pus drept condiție pentru menținerea păcii retragerea trupelor de către Rusia din Principatele dunărene și recunoașterea puterilor europene ca garanți ai viitorului ei tratat de pace cu Turcia. Fiind ferm convins că țarul nu va accepta aceste condiții, Napoleon al III-lea a vrut să arate „dorința lui de pace“ și să arunce asupra Rusiei întreaga răspundere pentru izbucnirea războiului. Caracterul provocator al scrisorii a fost accentuat și de faptul că a fost imediat publicată în presa franceza, iar la 14 februarie 1854 a fost dată oficial publicității în „Moniteur universel“. Scrisoarea de răspuns a lui Nicolaie I în care el respingea propunerile „de pace“ făcute de Napoleon al III-lea a fost trimisă la 9 februarie (28 ianuarie) 1854. În această scrisoare, precum și în corespondența sa anterioară cu Napoleon al III-lea, Nicolaie I folosește formula „dragă prietene“ în locul formulei „dragă frate“, folosită între monarhi, ca o aluzie la caracterul nelegitim al originii puterii împăratului francez. — 289.
- 446 Această scrisoare a fost publicată într-o formă mult prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 29 .
- 447 Este vorba de răscoalele populației grecești din Epir, regiunile muntoase ale Tesaliei și din celelalte teritorii grecești aflate sub dominația turcească; răscoalați au luptat pentru eliberarea de sub jugul turcesc și unirea cu statul grec. În ianuarie 1854, trupele grecești au ocupat Epirul, apoi au intrat în Tesalia; în martie același an au început ostilitățile între Grecia și Turcia. Dar războiul n-a durat mult din cauza intervenției Angliei și Franței, care în mai 1854 au ocupat o parte din teritoriul Greciei și au constrins guvernul grec să renunțe la încercările de a uni teritoriile grecești. În legătură cu aprecierea făcută de Marx asupra acestor evenimente din Grecia, vezi articolul „Rascoala din Grecia“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 139—141). — 290.
- 448 Această scrisoare a lui Engels către Marx nu s-a păstrat. — 290.
- 449 Ca urmare a avântului luat în 1853 de mișcarea grevistă de masă a proletariatului englez, un grup de cartiști, în frunte cu Jones, a lansat ideea creării unei largi organizații muncitorești, „Mișcarea de masă“, care trebuia să reunească și trade-unionurile și pe muncitorii neorganizați, cu scopul, în primul rând, de a coordona grevele din diferite regiuni ale țării. Organizația urma să fie condusă de un Parlament al muncitorilor, convocat periodic și alcătuit din delegați aleși la mitingurile muncitorilor neorganizați și la adunările trade-unionurilor care au aderat la „Mișcarea de masă“. Parlamentul muncitorilor a fost convocat la Manchester, la 6 martie 1854, și și-a desfășurat lucrările pînă la 18 martie 1854. El a dezbătut și a adoptat programul „Mișcării de masă“ și a alcătuit un Comitet executiv, compus din 5 membri. Marx, ales delegat de onoare al Parlamentului, a adresat acestuia o scrisoare (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 132—133), căreia i s-a dat citire la 10 martie. În această

scrisoare Marx preconiza, ca o sarcină primordială a mișcării muncitorești engleze, crearea unui partid politic proletar de masă, de sine stătător. Marx acorda o mare importanță convocării Parlamentului muncitorilor, în care vedea o încercare de a scoate mișcarea muncitorească din Anglia din cadrul îngust al trade-unionismului, un pas spre îmbinarea luptei economice cu cea politică.

Dar încercarea de a organiza „Mișcarea de masă” nu a reușit, întrucât majoritatea liderilor trade-unionurilor, care aveau o atitudine negativă față de lupta politică, n-au sprijinit ideea creării unei organizații muncitorești de masă unite. Descreșterea mișcării greviste în vara anului 1854 a avut de asemenea o influență negativă asupra participării maselor largi muncitorești la această mișcare. După martie 1854, Parlamentul muncitorilor nu s-a mai întrunit niciodată. — 290.

450 Această scrisoare a lui Marx către Lassalle nu s-a păstrat. — 291.

451 Această scrisoare a lui Marx către Engels nu s-a păstrat. — 292.

452 Engels analizează părerile exprimate de Lassalle în scrisoarea către Marx din 7 martie 1854, cu privire la perspectivele războiului ruso-turc.

Enos și Rodosto — localități pe litoralul european al Mării Egee și al Mării de Marmara, stabilite ca puncte de debarcare a armatelor aliate anglo-franceze (Enos pentru englezi, Rodosto pentru francezi), care, potrivit planului comandamentului anglo-francez, trebuiau să servească drept acoperire Constantinopolului în fața trupelor rusești. Cu privire la aprecierea făcută de Marx acestui plan, vezi articolul său „Planurile militare ale Franței și Angliei. — Răscoala grecilor. — Spania. — China” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 116—118). — 293.

453 Considerentele expuse de Engels în legătură cu acțiunile trupelor austriece și turcești în cazul când Austria va intra în război împotriva Turciei au fost folosite de Marx în articolul „Rusia și puterile germane. — Prețurile cerealelor” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 198—205). — 293.

454 Articolul lui Engels „Fortăreața Kronstadt” nu a apărut în ziarul „Daily News” (vezi volumul de față, p. 303) și s-a păstrat sub formă de manuscris (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 673—679). — 294.

455 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 295.

456 Este vorba de corespondența secretă purtată de ministrul plenipotențiar al Angliei la Petersburg, Hamilton Seymour, cu ministrul de externe al Angliei, Russell, în legătură cu convorbirile dintre Seymour și Nicolaie I în chestiunea turcă, care au avut loc la începutul anului 1853. Documentele au fost publicate sub formă de carte albastră (vezi adnotarea 406) sub titlul: „Correspondence respecting the Rights and Privileges of the Latin and Greek Churches in Turkey”. Presented to both Houses of Parliament by Command of Her Majesty („Corespondență în legătură cu drepturile și privilegiile bisericilor catolice și ortodoxe din Turcia”. Prezentată ambelor Camere din ordinul maiestății sale), London, 1854. Desfășurarea acestor convorbiri și poziția dubioasă adoptată de guvernul englez sînt minuțios analizate de Marx în articolul imediat următor: „Corespondența diplomatică secretă” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 160—176). — 295.

- 457 Această scrisoare a lui Marx către redacția lui „New York Daily Tribune” nu s-a păstrat. — 296.
- 458 Această informație a fost publicată în „Times” din 28 martie 1854, la rubrica „Money-Market and City-Intelligence”. — 296.
- 459 Considerentele militare expuse aici au fost tratate mai pe larg de Engels în articolul „Situția armatelor în Turcia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 206—209) — 298.
- 460 *Wasserpolaken* — poreclă dată începînd din secolul al XVII-lea plutașilor de pe Oder, care erau în cea mai mare parte polonezi din Silezia superioară; așa erau numiți, mai tîrziu, polonezii din Silezia superioară, subjugăți timp de cîteva secole de Prusia. — 298.
- 461 D. Urquhart. „Progress of Russia in the West, North and South” („Progresul Rusiei în vest, nord și sud”), London, 1853. — 301.
- 462 Aluzie la unele episoade din activitatea desfășurată de Palmerston în postul de ministru al afacerilor externe al Angliei, pe care Marx le considera exemple grăitoare ale perfidiei politicii externe a Angliei. În 1840, cînd populația din Cracovia (care, potrivit tratatului de la Viena din 1815, a fost declarat oraș liber) a adresat un protest guvernelor Angliei și Franței în legătură cu ocuparea ilegală de către armata austriacă a Cracoviei care dura din 1836, Palmerston, deși în parlament, a afirmat cu ipocrizie că s-au și luat măsuri și că evacuarea trupelor austriece din oraș nu este decît o chestiune de timp, a încheiat cu Austria, Rusia și Prusia o convenție împotriva Franței, favorizînd în felul acesta măsurile luate de Austria și de aliații ei în problema Cracoviei. În noiembrie 1846, după înăbușirea insurecției al cărei scop era eliberarea națională, Austria, Prusia și Rusia au semnat la Viena un tratat pentru anexarea Cracoviei la imperiul austriac. Palmerston, care în parlament și în presă se afișa ca un „prieten al Poloniei”, a respins propunerea unui protest colectiv împotriva acestui act și, în scrisoarea din 23 noiembrie 1846, a dat guvernului de la Viena să înțeleagă că Anglia nu va apăra republica Cracovia; totodată a cerut Austriei, Prusiei și Rusiei să renunțe la planurile lor în legătură cu Cracovia. Aceste mașinații ale lui Palmerston au fost demascate de Marx în pamfletul său „Lordul Palmerston” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 382—394). — 301.
- 463 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 301.
- 464 Raportul prezentat de comandantul armatei rusești de la Dunăre, Gorceakov, lui Nicolaie I a fost reprodus în „Times” din 19 aprilie 1854 după suplimentul special la „Journal de Saint-Petersbourg” din 6 aprilie 1854 sub titlul „The Russian passage of the Danube” („Trecerea rușilor peste Dunăre”). În același număr din „Times” a fost reprodus din revista „Russkii Invalid” (și nu din „Severnoi pceli”) comunicatul cu privire la operațiile din regiunea coastei caucaziene. — 302.
- 465 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 303.
- 466 Engels se referă, probabil, la cartea: Moltke. „Der russisch-türkische Feldzug in der europäischen Türkei 1828 und 1829” („Campania ruso-turcă în Turcia europeană din 1828 și 1829”), Berlin, 1845. — 304.
- 467 Este vorba, probabil, de raportul lui Gorceakov (vezi adnotarea 464). — 304.

- 468 A. Schimmelpfennig. „The War between Turkey and Russia. A military Sketch” („Războiul dintre Turcia și Rusia. Schiță militară”), Philadelphia — London, 1854. — 305.
- 469 Această scrisoare a lui Engels către Cluss nu s-a păstrat. — 310.
- 470 Este vorba despre o critică publică făcută de Kossuth (împreună cu Mazzini și Ledru-Rollin) măsurilor luate de senatul S.U.A., care a refuzat să-l mențină în continuare pe gazetarul și politicianul american George Sanders în postul de consul la Londra. Sanders întreținea legături cu emigrația mic-burgheză de la Londra. În urma acestei critici, Kossuth a fost supus unor atacuri vehemente în presa americană, în special în „New York Times”, care-l învinuia de amestec în afacerile interne ale S.U.A. — 310.
- 471 „Scrisoarea lui Urie” — scrisoare care cuprinde condamnarea la moarte a persoanei prin intermediul căreia e trimisă. Potrivit legendei biblice, regele David, îndrăgostit de Batșeba, soția războinicului Urie, l-a trimis pe Urie, de care dorea să scape, la comandantul de oști Ioab cu o scrisoare ce conținea ordinul secret de a-l trimite pe Urie, în timpul luptei, acolo unde e primejdia mai mare. — 311.
- 472 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 311.
- 473 Institutul de marxism-leninism nu dispune de numerele din ziarul „Reform” din perioada în care a fost publicat, probabil, acest articol. — 312.
- 474 *Răscoala din Grecia din 1854* — vezi adnotarea 447. — 313.
- 475 Este vorba de bombardarea Odesei de către escadra aliată anglo-franceză 22—24 (10—12) aprilie 1854 (mai amănunțit despre aceasta vezi în articolul lui Marx „Bombardarea Odesei. — Grecia. — Proclamația cneazului Danilo al Muntenegrului. — Discursul lui Manteuffel”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 226—233). — 313.
- 476 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 314.
- 477 Marx se referă la manifestul lui Nicolaie I care constituie un răspuns la declarația de război adresată Rusiei de Franța și Anglia la sfârșitul lunii martie 1854; manifestul a fost publicat la 23 (11) aprilie 1854; știrea referitoare la acest manifest a apărut în „Times” la 3 mai 1854. — 314.
- 478 În 1838—1839, timp de câteva luni s-au purtat tratative între marile puteri în problema reglementării relațiilor dintre Olanda și Belgia, Belgia despărțindu-se de regatul Țărilor de Jos ca urmare a revoluției din 1830. Anglia, care, împreună cu Franța, a susținut Belgia în timpul perioadei premergătoare, de data aceasta a trecut alături de Rusia, Austria și Prusia și a încercat să impună Belgiei condițiile stipulate în proiectul tratatului de pace elaborat de marile puteri. În urma schimbării poziției Angliei, Franța, care continua să susțină Belgia, a rămas izolată și a fost obligată să aprobe propunerile celorlalte puteri. Această înfrângere a diplomației lui Ludovic-Filip a fost apreciată în Franța drept o înfrângere serioasă a Franței pe tărîmul politicii externe.
- În 1839, cînd a reînceput conflictul turco-egiptean din cauza Siriei, cucerită în 1833 de trupele egiptene, Franța îl susținea pe Mehmet Ali, kedivul Egiptului. Anglia, întrucît nu voia ca influența Franței pe acest teritoriu să se întărească, a început să exercite presiuni diplomatice asupra Franței. La 15 iulie 1840, Anglia, Rusia, Prusia, Austria și Turcia au semnat la Londra o convenție în care se stabilea că va fi acordat un ajutor sultanului turc

- (vezi adnotarea 424). În fața pericolului unui conflict cu această coaliție, Ludovic-Filip a cedat din nou și a renunțat la sprijinirea mai departe a Egiptului. — 315.
- 479 Acest articol al lui Engels, probabil pe o temă militară, nu s-a păstrat. — 317.
- 480 *Whitechapel* — cartier din Londra unde locuiau un mare număr de emigranți.
Mai sus este vorba de declarația lui L. Miskowsky în legătură cu duelul dintre Schramm și Willich (vezi adnotarea 344), declarație inclusă în pamfletul lui Marx „Cavalerul nobilei conștiințe” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 523—524). — 317.
- 481 Este vorba de articolul lui Wiss „Die elementaren Richtungen der Zeit” („Principalele orientări ale vremii”), publicat în „Republik der Arbeiter” în martie—iunie 1854. Marx se referă, pare-se, la acea parte a articolului care a apărut în nr. 16 din 15 aprilie 1854 al ziarului. — 317.
- 482 Marx se referă la perioada în care Engels și-a făcut stagiul la Berlin, ca voluntar, din a doua jumătate a lunii septembrie 1841 până la 15 august 1842. — 317.
- 483 Cofetăria Stehely din Berlin servea în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea drept loc de întâlnire a publiciștilor cu orientare radicală. — 318.
- 484 „*Liberii*” („Die Freien”) — denumire dată cercului de publiciști tineri hegelieni din Berlin, care a existat în prima jumătate a deceniului al 5-lea al secolului al XIX-lea și al cărui nucleu îl formau B. Bauer, E. Bauer, E. Meyen, L. Bühl, M. Stirner și alții. „Liberii”, ruși de realitate și absorbiți de dispute filozofice abstracte, în 1843—1844 s-au dezis de radicalism, au alunecat pe panta unui idealism subiectiv plat, lansind teoria potrivit căreia numai cei aleși, exponenții „spiritului” și ai „criticii pure” sînt făuritorii istoriei, în timp ce masele, poporul nu ar fi decit un material inert, un balast în procesul istoric. În prima lor lucrare comună „Sfinta familie” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 3—238), Marx și Engels au demascat ideile dăunătoare, reacționare ale tinerilor hegelieni care și-au intitulat concepțiile „critica critică”. — 318.
- 485 „*Communia*” — vezi adnotarea 282. — 318.
- 486 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 319.
- 487 În articolul calomniator „Doctorul Karl Marx și «Dezvăluirile» lui”, Willich pretindea că, după duelul care a avut loc între Schramm și Willich (vezi adnotarea 344), Miskowsky, secundantul lui Schramm, a dispărut fără urmă. — 319.
- 488 Este vorba de articolul lui Dronke „Naturgeschichte der Demokratie” („Istoria naturală a democrației”), publicat în „Reform” din 12 aprilie 1854. — 319.
- 489 Mai departe, în această scrisoare se analizează mersul bătăliei de la Idstedt, din 24—25 iulie 1850, dintre armata daneză și trupele din Schleswig-Holstein, comandate de Willisen (vezi adnotarea 95). — 320.
- 490 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 321.
- 491 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 322.

- 492 Este vorba de articolul de fond din ziarul „Times” din 1 iunie 1854. — 323.
- 493 „*Tânăra Italie*” — organizație conspirativă a revoluționarilor burghezi italieni, care a existat în 1831—1848; a fost creată de Mazzini și avea ca scop lupta pentru unificarea „de jos” (pe cale revoluționară) a Italiei și formarea unei republici italiene. — 323.
- 494 Engels se referă, probabil, la bombardarea și ocuparea, în mai 1854, de către flota engleză, sub comanda amiralului Napier, a fortăreței ruse Gustavswärn, situată pe coasta finlandeză a Mării Baltice. În articolul său din 22 mai 1854, „Războiul”, pornind de la aceste evenimente, Engels scria că fortăreața Gustavswärn nu prezintă o prea mare importanță militară și că ocuparea ei nu justifică pierderile suferite (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 253—260). — 325.
- 495 În legătură cu intenția lui Engels de a scrie o lucrare cu privire la campania ungară din 1848—1849, vezi scrisoarea sa către Weydemeyer din 12 aprilie 1853, precum și adnotarea 98. — 325.
- 496 Este vorba de cartea scrisă din ordinul lui Windischgrätz „Der Winterfeldzug 1848—1849 in Ungarn” („Campania de iarnă din 1848—1849 din Ungaria”), Wien, 1851; autorul acestei lucrări era Friedrich Haller von Hellwald. — 325.
- 497 Este vorba, probabil, de lucrarea „Sammlung der für Ungarn erlassenen allerhöchsten Manifeste und Proklamationen, dann der Kundemachungen der Oberbefehlshaber der k.k. Armeen in Ungarn”. Amtliche Ausgabe. 1 und 2. Heft. Ofen, 1849, 1850 („Culegere cuprinzând înalte manifeste și proclamații lansate pentru Ungaria, precum și rapoarte ale comandantului suprem al armatei cezaro-crăiești din Ungaria”. Ediție oficială). — 325.
- 498 Engels se referă la lucrarea lui G. Klapka „Memoiren. April bis Oktober 1849” („Memorii. Din aprilie pînă în octombrie 1849”), Leipzig, 1850. — 326.
- 499 Marx a făcut aceste observații cu privire la colonelul Grach în legătură cu menționarea acestuia de către Engels în articolul „Asediul Silistrei” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 296, 297), trimis atunci lui Marx pentru a fi transmis lui „New York Daily Tribune”. Grach a participat la reconstruirea fortăreței Silistra. — 327.
- 500 Este vorba de lucrarea lui Hegel „Encyclopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse” („Enciclopedia științelor filozofice”), a cărei primă ediție a apărut la Heidelberg în 1817.
- Vorbind de Ersch și Gruber, Marx se referă la „Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste” („Enciclopedie generală a științelor și artelor”), a cărei editare a fost începută de savanții germani J. S. Ersche și J. G. Gruber, la Leipzig, în 1818. La terminarea ei, în 1890, enciclopedia număra 167 de volume. — 327.
- 501 Această scrisoare de însoțire a lui Engels nu s-a păstrat. — 329.
- 502 Această scrisoare a lui Engels către Marx nu s-a păstrat. — 331.
- 503 Un fragment din această scrisoare a fost publicat în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 333.
- 504 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 335.
- 505 Din primăvara anului 1854 în Spania începuse să crească nemulțumirea maselor din cauza situației economice grele din țară și a samavolniciei forțelor reacționare. La 28 iunie 1854, la Madrid a izbucnit rebeliunea militară (pronunciamento). Conducătorii acestui pronunciamento, generalii O'Donnell și

Dulce, care, călăuziți de scopuri personale, au încercat să profite de această nemulțumire a maselor, au fost totuși nevoiți să promită unele reforme burgheze în domeniul stabilirii impozitelor. Ei au promis de asemenea înlăturarea camarilei, convocarea cortesurilor, înființarea miliției naționale și alte reforme. Atragerea în luptă a maselor populare a dus la revoluția burgheză din anii 1854—1856, în cursul căreia, în 1854, la cirna statului a venit partidul burghez-liberal al progresiștilor, în frunte cu Espartero. Dar, speriată de combativitatea maselor largi populare, burghezia a trecut de partea contra-revoluției și, în 1856, cercurile ultrareacionare au pus din nou mina pe putere. Marx dedică o serie din articolele sale analizei evenimentelor revoluționare care au avut loc în Spania în acea perioadă (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961). — 335.

- 506 În seara zilei de 24 iulie 1854, la ședința Camerei comunelor care s-a prelungit pînă noaptea târziu, într-un lung discurs, Russell, liderul Camerei, a declarat că Sevastopolul a fost distrus și ocupat de escadra anglo-franceză. Această versiune a apărut și în „Times” din ziua respectivă. Dar, ca răspuns la interpelarea lui Disraeli, liderul opoziției tory, Russell a fost, pînă la urmă, nevoit să retracteze tot ce spusese. La ședința din 25 iulie 1854, Sidney Herbert, secretarul pentru problemele militare, a dat explicații în legătură cu plingerile referitoare la situația nesatisfăcătoare a aprovizionării armatei expediționare și a flotei engleze, străduindu-se în fel și chip să ia apărarea guvernului și organelor de conducere ale armatei. Amănunte în legatură cu aceste episoade au fost prezentate de Marx în articolul „Politica Austriei. — Dezbaterile din Camera comunelor în legătură cu războiul” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 384—387). — 338.
- 507 Este vorba de seria de broșuri apărute sub titlul „Tucker’s Political Fly-Sheets” („Pamfletele politice ale lui Tucker”), editate de adeptul lui Urquhart, Tucker, în 1853—1854 la Londra. În total au apărut 12 broșuri, consacrate demascării politicii externe a lui Palmerston. În primele două numere au fost publicate cîteva fragmente din pamfletul lui Marx „Lordul Palmerston” (vezi adnotarea 428 și 442). În alte numere au fost publicate articole despre Palmerston, scrise în cea mai mare parte de David Urquhart. Dar Marx a renunțat sa-și continue publicarea pamfletului sau să publice alte lucrări în aceste broșuri, probabil din motivele pe care le-a expus încă înainte, în scrisoarea către Lassalle din 1 iunie 1854 (vezi volumul de față, p. 546). În 1855 seria de broșuri amintită a fost reeditată de Tucker într-un singur volum. — 338.
- 503 *Bundestag* — organul central al Confederației germane, creată în 1815, care-și avea sediul la Frankfurt pe Main și era alcătuit din reprezentanții statelor germane. Bundestagul era un instrument al politicii reacționare a statelor germane. A dăinuit pînă în 1866. — 341.
- 509 Este vorba, probabil, de Comisia centrală de anchetă de la Mainz, înființată printr-o decizie a conferinței statelor germane, în 1819, la Karlsbad, pentru anchetarea „uneltirilor demagogilor”, adică pentru combaterea mișcării opoziționiste din statele germane. — 342.
- 510 *Ghelfii* — partid politic al partizanilor papei din Italia, în secolele XII—XV, perioada luptei dintre papii de la Roma și împărații germani; în opoziție cu ghibelinii, în cea mai mare parte reprezentanți ai nobilimii feudale, care îi sprijineau pe împărați, ghelfii făceau parte din virfurile păturilor comerciale și meșteșugărești ale orașelor italiene. — 342.
- 511 Deși Marx a inclus cronică militară, scrisă de Engels, într-un articol al său pentru „New York Daily Tribune”, redacția ziarului a publicat această

- cronică militară ca articol de fond, pe ziua de 21 august, sub titlul „Atacul împotriva fortărețelor rusești” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 407—409), iar cealaltă parte a articolului a apărut în același număr al ziarului, sub semnătura lui Marx (vezi articolul „Evacuarea Principatelor dunărene. — Evenimentele din Spania. — Noua constituție daneză. — Cartiștii”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 410—417). — 343.
- 512 „Războiul cu Hatzfeldt” — vezi adnotarea 316. — 344.
- 513 *Procesul de la Berlin* — vezi adnotarea 334.
Despre *demagogi* — vezi adnotarea 227. — 345.
- 514 Este vorba de studiarea de către Marx a istoriei Spaniei în legătură cu elaborarea seriei de articole, începută în august 1854, pentru „New York Daily Tribune”, intitulată „Spania revoluționară”. S-au păstrat cinci caiete de-ale lui cu extrase din lucrările unor autori englezi, francezi și spanioli, care arată cit de profund a studiat Marx istoria revoluțiilor spaniole din prima jumătate a secolului al XIX-lea, pentru a înțelege mai bine caracterul specific și particularitățile noii revoluții spaniole (vezi adnotarea 505). Din carnetul lui de însemnări se vede că până în decembrie 1854 Marx a trimis la „New York Daily Tribune” 11 articole din seria menționată, în ziar însă nu au fost publicate decît primele opt (în care sînt prezentate evenimentele pînă în 1820). Din articolele nepublicate nu s-a păstrat decît un fragment de manuscris în legătură cu cauzele înfringerii revoluției din 1820—1823 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 451—509, 669—672). — 346.
- 515 Marx se referă, probabil, la întîlnirea lui Jenny Marx, în timpul vizitei făcute la Trier, cu soacra ei, Henriette Marx. — 348.
- 516 *Zuavi* — gen de infanterie ușoară franceză. Unitățile de zuavi au fost formate pentru prima oară în Algeria. Amănunte în legătură cu tulburările zuavilor, care constituiau o parte din armata franceză aflată la Varna în vara anului 1854, vezi articolul lui Engels „Atacul împotriva Sevastopolului” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 537). — 349.
- 517 Este vorba de asedierea Sevastopolului de către trupele anglo-franco-turce începînd din 28 (16) septembrie 1854; asediul s-a prelungit pînă la 8 septembrie (27 august) 1855. — 351.
- 518 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 351.
- 519 Este vorba de corespondența din Londra, intitulată „The State of Europe” („Situția Europei”), publicată în „New York Daily Tribune” la 22 septembrie 1854 și semnată A.P.C. — 352.
- 520 La primul articol din seria „Spania revoluționară” al lui Marx (publicat la 9 septembrie 1854), redacția ziarului „New York Daily Tribune” a adăugat următoarea frază: „Nădăjduim că noile pagini pe care poporul spaniol le înscrisie în letopisețul său se vor dovedi demne de el și vor da roade atît pentru el, cît și pentru întreaga omenire”. — 353.
- 521 Prin „tribunal al baronului Nicholson”, Marx se referă la originalul club „Judge and Jury Society” („Societatea judecătorilor și jurașilor”), înființat la Londra, în 1841, de Nicholson, proprietarul unor localuri de distracție. Vizitatorii clubului organizau procese amuzante pe care le prezida chiar Nicholson, luîndu-și titlul de „Lord Chief Baron”, denumire a celui mai înalt

judcător de la unul dintre instanțele judiciare superioare din Anglia. — 353.

522 Este vorba, probabil, de lucrarea lui B. Bauer „De la Dictature occidentale” („Despre dictatura Occidentului”), Charlottenbourg, 1854. — 353.

523 În războiul de șapte ani (1756—1763) Anglia, în alianță cu Prusia, a luptat împotriva coaliției formate din Austria, Franța, Rusia, Saxonia și Suedia. Războiul a luat sfârșit prin încheierea tratatelor de pace de la Paris și Hubertusburg. Prin tratatul de la Paris, Franța a fost obligată să cedeze Angliei cele mai mari colonii ale ei (Canada, aproape toate posesiunile franceze din Indiile orientale etc.), ceea ce a dus la consolidarea puterii coloniale și maritime a Angliei. Prin pacea de la Hubertusburg au fost restabilite granițele dinainte de război ale Prusiei, Austriei și Saxoniei. — 355.

524 În 1763 publicistul englez John Wilkes a criticat, în ziarul editat de el „The North Briton”, mesajul tronului rostit de regele George al III-lea al Angliei; pentru acest fapt a fost exclus din Camera comunelor și, fiind pus în afara legii, a trebuit să fugă în Franța. După reîntoarcerea sa în patrie, în 1768, Wilkes a fost ales de patru ori în parlament, însă de fiecare dată alegerea a fost declarată nevalabilă. Wilkes a intrat în parlament numai după ce a fost ales a cincea oară. „Cazul Wilkes” a constituit un indiciu al accentuării crizei politice din Anglia.

De o largă popularitate în legătură cu „cazul Wilkes” s-au bucurat scrisorile publicate în „The Public Advertiser”, de la sfârșitul anului 1768 pînă în 1772, semnate Junius. Autorul scrisorilor a dus lupta pentru reabilitarea lui Wilkes și pentru democratizarea regimului politic din Anglia. În 1772 scrisorile lui Junius au fost editate într-un volum. După cum s-a stabilit mai târziu, autorul era publicistul englez Philip Francis. — 356.

525 Este vorba de războiul dus de coaliția feudală absolutistă a statelor europene împotriva Franței revoluționare, război început în februarie 1792. La începutul anului 1793, Anglia burghezo-aristocratică, care sprijinea coaliția, a intrat oficial în război de partea ei după ce Franța a fost proclamată republică, la 10 august 1792, și după ce, în ianuarie 1793, regele Ludovic al XVI-lea a fost ghilotinat. — 356.

526 *Downing Street* — stradă din centrul Londrei unde se află reședința oficială a guvernului. — 357.

527 La începutul războiului de șapte ani, amiralul John Byng a primit ordin să pornească în fruntea unei escadre pe Marea Mediterană. Deși guvernul englez știa că francezii pregătesc o invazie cu forțe maritime serioase, în insula Menorca, aparținînd pe atunci Angliei, în instrucțiunile date lui Byng se prevedea numai o eventuală participare a lui la apărarea insulei, în timp ce ca țintă principală i se trasa ținerea sub observație a strîmtoarei Gibraltar. În bătălia de la Menorca din 20 mai 1756, escadra lui Byng a fost înfrîntă. Guvernul a aruncat întreaga răspundere pentru această înfrîngere asupra amiralului. Adus în Anglia sub escortă, a fost condamnat la moarte și împușcat în martie 1757. — 357.

528 Este vorba de cartea lui W. F. P. Napier „History of the war in the Peninsula and in the south of France from the year 1807 to the year 1814” („Istoria războiului din Peninsula Iberică și din sudul Franței din anul 1807 pînă în anul 1814”), vol. I—VI, London, 1828—1840.

Războiul franco-spaniol. 1808—1814 — război de eliberare națională dus de poporul spaniol împotriva ocupanților francezi. În lupta împotriva trupelor napoleoniene, aflate în noiembrie-decembrie 1808 sub conducerea lui Napoleon însuși, iar mai târziu a mareșalilor săi, spaniolii au folosit pe scară largă metodele războiului de guerilla. Concomitent cu trupele spaniole și cu

partizanii, în Peninsula Iberică se aflau și armatele anglo-portughezo-spaniole sub comanda lui Wellington. — 357.

529 În 1833—1840 în Spania a izbucnit așa-numitul prim război carlist între elementele reacționare catolice-feudale, în frunte cu pretendentul la tronul Spaniei, Don Carlos, și cele burgheze-feudale, care au sprijinit guvernul regentei Maria-Cristina. Războiul s-a încheiat cu înfrângerea carliștilor. — 357.

530 Chateaubriand. „Congrès de Vérone. Guerre d'Espagne. Négociations. Colonies espagnoles” („Congresul de la Verona. Războiul din Spania. Negocieri. Coloniile spaniole”), T. I—II. Bruxelles, 1838.

Congresul de la Verona al Sfintei Alianțe (vezi adnotarea 313) a fost convocat în legătură cu evenimentele celei de-a doua revoluții burgheze din Spania din 1820—1823. La 7 iunie 1822, când încercarea de a ocupa Madridul revoluționar a eșuat, regele Spaniei, Ferdinand al VII-lea, s-a adresat în secret Sfintei Alianțe cu rugămintea de a-i acorda ajutor pentru a înfrânge revoluția. Conform hotărârii Congresului de la Verona, în 1823 Franța a trimis în Spania o armată expediționară, care a restabilit în țară regimul absolutist. Trupele franceze au rămas în Spania până în 1828. — 359.

531 La congresul Sfintei Alianțe de la Laibach (Liubliana) din mai 1821 a fost proclamat oficial principiul amestecului puterilor Sfintei Alianțe în treburile interne ale altor state, cu scopul de a sprijini regimurile feudal-monarhiste. În conformitate cu aceasta, congresul a luat hotărârea de a se trimite trupe austriece în Italia, cu scopul de a înăbuși mișcarea revoluționară și mișcarea de eliberare națională de acolo. — 360.

532 Este vorba de sistemul de tratate încheiate la Congresul de la Viena, în 1814—1815, după înfrângerea Franței napoleoniene; tratatele prevedeau o serie de restricții pentru Franța. — 363.

533 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 367.

534 Este vorba de lucrarea lui R. S. Ripley „The war with Mexico” („Războiul cu Mexicul”), vol. I—II, New York, 1849. Lucrarea cuprinde istoria războiului dintre S.U.A. și Mexic din 1846—1848, provocat de tendințele plantatorilor proprietari de sclavi și ale marii burghezii din America de a acapara teritoriile în Mexic. Ca urmare a acestui război, S.U.A. au cucerit aproape jumătate din teritoriul mexican, inclusiv Texasul, California de Nord, New Mexico și alte regiuni. — 367.

535 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 368.

536 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 370.

537 Această scrisoare a lui Engels nu s-a păstrat. — 370.

538 „*Neue Oder-Zeltung*” — cotidian german burghezo-democrat, care a apărut sub acest titlu în perioada 1849—1855, la Breslau (Wroclaw). În deceniul al 6-lea era considerat ziarul cel mai radical din Germania și era persecutat de organele guvernamentale.

La începutul deceniului al 6-lea, în fruntea ziarului se aflau democrații burghezi Elsner, Temme și Stein; din septembrie 1855, redactor-șef al lui „*Neue Oder-Zeltung*” a fost Moritz Elsner; editorul ziarului era publicistul german Max Friedländer, vărul lui Lassalle. De la sfârșitul lunii decembrie 1854 Marx a început să colaboreze la „*Neue Oder-Zeltung*”, în calitate

- de corespondent din Londra, trimițând doua-trei corespondențe pe săptămână. Întrucât în anii reacțiunii presa muncitorească era aproape inexistentă, Marx și Engels au socotit deosebit de important să folosească presa burghezo-democrată în lupta împotriva forțelor reacționare. În legătură cu războiul Crimeii, Marx trimitea regulat la „Neue Oder-Zeitung”, pe lângă corespondențe pe alte teme, și articole despre desfășurarea acțiunilor militare; în acest scop el folosea uneori, în întregime sau parțial, cu unele modificări, cronicile militare scrise de Engels pentru „New York Daily Tribune”. (Articolele lui Marx și Engels din „Neue Oder-Zeitung” au fost publicate în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10 și 11, București, Editura politică, 1961). — 371.
- 539 Este vorba de activitatea desfășurată de „Comitetul de salut și protest”, înființat de cartiști, în frunte cu Jones, în legătură cu venirea în Anglia, după amnistie, a revoluționarului francez mic-burghez A. Barbès și cu vizita pe care urma s-o facă în Anglia Napoleon al III-lea.
- Marx i-a trimis lui Engels un număr din „People's Paper” din 2 decembrie 1854, în care era publicată scrisoarea adresată de Barbès comitetului. În această scrisoare el anunța că, din motive de boală, a renunțat la călătoria sa în Anglia.
- Articolul amintit din „The Leader”, în care Jones era învinuit de atitudine „nepatriotică” față de un monarh aliat al Angliei, a apărut în numărul din 18 noiembrie 1854, sub titlul „The British democrats — Louis Napoleon” („Democrații britanici — Ludovic Napoleon”). — 371.
- 540 Un fragment din această scrisoare a fost publicat în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 373.
- 541 La rugămintea lui Marx, la 21 decembrie 1854, Engels a scris articolul „Forțele militare ale Austriei” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 616—620). — 373.
- 542 Este vorba de intenția lui Engels de a scrie o broșură în care să critice ideile panslaviste. După cum reiese din scrisoarea lui Marx către Engels din 16 mai 1855, în primăvara anului 1855 Marx a dus tratative în vederea editării acestei broșuri în Germania (vezi volumul de față, p. 398). Dar aceste planuri ale lui Marx și Engels nu au fost realizate. — 374.
- 543 Este vorba, probabil, de lucrarea lui G. Diezel „Russland, Deutschland und die östliche Frage” („Rusia, Germania și problema orientală”), Stuttgart, 1853. — 374.
- 544 Marx se referă, probabil, la lucrarea „Notizen, gesammelt auf einer Forstreise durch einen Theil des Europäischen Russlands” („Însemnări făcute în cursul unei călătorii prin pădurile unei părți din Rusia europeană”), publicată în 1854 în revista din Petersburg „Beiträge zur Kenntniss des Russischen Reiches” („Contribuții la cunoașterea imperiului rus”), Bd. 19; autorul lucrării e A. F. Bode (în manuscris e greșit: Rode). — 374.
- 545 Engels a fost la Londra aproximativ de la 22 decembrie 1854 pînă la sfîrșitul lunii. — 374.
- 546 Marx se referă la procesul emigrantului francez Emmanuel Barthélemy, acuzat de uciderea a doi englezi. Procesul, în cursul căruia motivele crimei nu au fost lamurite, a stîrmit mare zarvă în presa engleză. Barthélemy a fost condamnat la moarte și la 22 ianuarie 1855 a fost spînzurat. — 374.
- 547 Este vorba de legiunea străină pe care guvernul englez intenționa s-o instituie pentru a participa la acțiunile militare din Crimeea. Marx o denumește apocrifă în legătură, probabil, cu faptul că bill-ul cu privire la instituirea legiunii, prezentat în parlament în decembrie 1854, a întîmpinat o puternică opoziție: adversarii bill-ului considerau o înjosire pentru națiunea engleză

înrolarea în armata sa a unor mercenari străini. Totuși, bill-ul a fost adoptat și, ulterior, câteva formații străine au fost trimise pe cimpul de luptă. — 376.

548 Este vorba, probabil, de corespondența „Ein Beitrag zur Charakteristik der Engländer“ („Contribuții la caracterizarea englezilor“), publicată în „Allgemeine Zeitung“ nr. 9 din 9 ianuarie 1855. — 377.

549 Este vorba de H. Heine. „Vermischte Schriften“ („Spicuiuri“), Bd. I—III, Hamburg, 1854; ultimele două volume cuprind o culegere de articole și studii intitulate „Lutetia“.

Mai departe, Marx se referă la episodul pe care Heine nu l-a redat întocmai în articolul său „Retrospective Aufklärung“ („Explicație retrospectivă“); presa reacționară din Germania a folosit publicarea, după revoluția din februarie 1848 din Franța, a listei persoanelor care primeau subvenții de la guvernul lui Ludovic-Filip ca pretext pentru noi atacuri împotriva lui Heine. În special „Allgemeine Zeitung“ din Augsburg a publicat, la 28 aprilie 1848, un articol în care Heine era acuzat de „corupție“. În răspunsul său, apărut în paginile aceluiași ziar, Heine a explicat că în condițiile materiale grele în care se afla el (în urma interzicerii cărților lui în Germania) a fost constrâns să primească această pensie, pentru obținerea căreia au făcut diligențe prietenii lui francezi (în special istoricul Mignet).

Marx l-a cunoscut pe Heine la Paris, la sfârșitul lunii decembrie 1843. Între ei s-a statornicit o prietenie care a avut o influență binefăcătoare asupra operei poetului revoluționar. Marx l-a sprijinit pe Heine în disputa lui cu opoziția radicală mic-burgheză, care era pornită împotriva lui Heine din cauză că l-a criticat pe unul dintre cei mai de vază reprezentanți ai ei, Ludwig Börne. — 377.

550 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 378

551 Această scrisoare a lui Engels nu s-a păstrat. — 378.

552 Vezi adnotarea 546. — 378.

553 Este vorba de guvernul de coaliție Aberdeen, care s-a aflat la putere din decembrie 1852 până la 1 februarie 1855. În momentul cînd Marx a scris această scrisoare se aștepta căderea guvernului și formarea unui nou cabinet; candidatura cu cele mai multe șanse la postul de prim-ministru era aceea a lui Palmerston. Materialele de care se vorbește în această scrisoare au fost trimise de Marx lui Engels împreună cu scrisoarea din 31 ianuarie 1855. Pe baza acestei scrisori a lui Marx și a materialului menționat, Engels a scris, la 1 februarie 1855, articolul „Fostul guvern englez“, publicat ca articol de fond în „New York Daily Tribune“ din 23 februarie 1855. Marx a scris două articole pe aceeași temă: „Guvernul răsturnat“ și „Două crize“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 44—47 și 51—54), pentru „Neue Oder-Zeitung“. — 379.

554 În cursul lunii aprilie 1853 și mai 1854. Marx a scris o serie de articole cu privire la politica financiară a lui Gladstone, care au fost publicate în „New York Daily Tribune“, „Neue Oder-Zeitung“ și „People's Paper“. Cea mai amănunțită analiză a bugetului lui Gladstone a făcut-o în articolele „Lire, șilingi, pence, sau bugete de clasă și cui aduc ele foloase“, „Dezordini la Constantinopol. — Mania spiritismului în Germania. — Bugetul“ și „Finanțele britanice“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 67—80, și vol. 10, 1961, p. 234—241). Marx se referă, probabil, la articolele menționate. — 380.

- 555 *Brigada Irlandeză* — fracțiunea deputaților irlandezi din parlamentul Marii Britanii. Între 1830 și 1860 o mare parte dintre membrii ei erau reprezentanți ai aripii conciliatoare, de dreapta, a mișcării naționale, aripă care exprima interesele virfurilor burgheziei irlandeze, ale landlorzilor și ale cercurilor clericale catolice. În același timp, din rindurile ei făceau parte și unii fruntași liberali irlandezi, care se sprijineau pe arendașii înstăriți. În condițiile echilibrului care se stabilise între tory și whigi, brigada irlandeză, alături de manchesterieni, avea posibilitatea să schimbe raportul de forțe în parlament, să influențeze asupra desfășurării luptei parlamentare și, uneori, să hotărască soarta guvernului. Unii dintre liderii fracțiunii irlandeze au primit posturi guvernamentale în guvernul de coaliție Aberdeen. — 380.
- 556 Este vorba de bill-ul cu privire la reforma electorală, în legătură cu introducerea căruia Russell a făcut o declarație preliminară încă în februarie 1852; dar, pînă la urmă, bill-ul nu a fost supus dezbaterii parlamentului. — 380.
- 557 Este vorba de proiectul de lege prezentat de Russell în Camera comunelor cu privire la „abolirea unor îngrădiri ale drepturilor supușilor de religie mozaică ai maiestății sale”, al cărui scop era admiterea evreilor în Camera comunelor. Bill-ul lui Russell a fost adoptat de Camera comunelor, dar a fost respins de Camera lorzilor. Marx analizează acest bill în articolul său „Dezbaterile parlamentare. — Clerul și lupta pentru ziua de muncă de 10 ore. — Moarte prin inanție” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 572—578). — 381.
- 558 Vezi adnotarea 334. — 381.
- 559 În discursul rostit în ședința Camerei comunelor din 31 mai 1853, Russell a declarat că parlamentul englez nu trebuie să sancționeze sprijinul acordat de stat bisericilor catolice din Irlanda, întrucît clerul catolic nu este destul de devotat coroanei engleze și constituției. — 381.
- 560 Este vorba de bill-urile cu privire la landlorzii și la arendașii din Irlanda, prezentate în parlamentul englez în noiembrie 1852. Ele prevedeau o oarecare ușurare a condițiilor de arendare a pămîntului în Irlanda. În 1853 aceste bill-uri au fost trecute prin Camera comunelor, unde au primit aprobarea ipocrită a guvernului de coaliție, care spera că deputații irlandezi vor sprijini politica sa, dar au întâmpinat împotrivire în Camera lorzilor. În anii următori, ele au trecut dintr-o cameră în cealaltă și au suferit diferite modificări; în iulie 1855 examinarea lor a fost din nou aminată sine die. Marx a analizat aceste bill-uri și a făcut aprecieri asupra lor într-o serie de articole (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 165—171, și vol. 11, 1961, p. 385—386, 518—519). — 383.
- 561 *Bill-ul cu privire la deportări*, care desființa pedeapsa cu deportarea la muncă silnică în colonii, a fost adoptat la 12 august 1853. După terminarea detențiunii preventive, condamnații primeau bilete de voie, pe baza cărora aveau dreptul să trăiască în Anglia, sub supravegherea poliției, și erau folosiți ca forță de muncă ieftină la lucrările publice. Marx a făcut o serie de aprecieri asupra acestui bill în articolul „Problema războiului. — Populația Angliei și date cu privire la comerț. — Activitatea parlamentară” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 262.). — 383.
- 562 Cu privire la nota înmînată Turciei de cele patru puteri, vezi adnotarea 430, iar cu privire la nota de la Viena, vezi adnotarea 438. — 384.
- 563 Vezi adnotarea 456. — 385.

- 564 Este vorba de respingerea bill-ului prezentat în Camera comunelor la 10 februarie 1854 ; bill-ul prevedea interzicerea pe teritoriul Angliei și Wales-ului a trimiterii la urmă a săracilor, așa cum se practica în baza legislației anterioare. — 385.
- 565 *Bill-ul cu privire la legiunea străină* — vezi adnotarea 547.
Bill-ul cu privire la milițiile adoptat de parlament autoriza guvernul să folosească formațiile miliției în afara Angliei. — 385.
- 566 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 386.
- 567 Este vorba de Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra (vezi adnotarea 103). — 386.
- 568 Este vorba de Comitetul internațional, format din reprezentanții Comitetului organizatoric de la Londra al cartiștilor (așa se numea, începând din februarie 1855, „Comitetul de salut și protest“ ; vezi adnotarea 539), precum și din francezi, germani și alți emigranți mic-burghezi. Președintele comitetului era Jones. La sfârșitul anului 1855, comitetul a devenit o organizație de sine stătătoare ; în 1856 și-a schimbat numele în Asociația Internațională ; această organizație a ființat până în 1859. — 387.
- 569 *Bill-urile cu privire la străini* erau introduse din când în când de parlamentul englez în calitate de legi, sub pretextul necesității de a-i ocroti pe supușii englezi, chipurile, de acțiunile dușmănoase ale persoanelor străine aflate pe teritoriul Angliei ; în realitate, bill-urile erau îndreptate împotriva reprezentanților mișcării internaționale revoluționar-democrate și ai mișcării muncitorești aflați în Anglia ca emigranți politici. — 389.
- 570 Răspunsul lui Herzen la declarația calomniatoare a lui Golovin a apărut în „Morning Advertiser“, la 15 februarie 1855, sub formă de scrisoare către redactorul ziarului. — 389.
- 571 Este vorba de „People's Paper“ din 3 martie 1855, în care, alături de alte articole, au apărut cuvântările rostite de Jones și de Herzen la mitingul internațional organizat de liderii cartiști la St. Martin's Hall, la 27 februarie 1855, în amintirea revoluției din februarie 1848. Discursul lui Herzen, ținut în limba franceză, a fost publicat în traducere engleză. — 390.
- 572 Este vorba de articolul de fond din „Times“ din 3 martie 1855. — 391.
- 573 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 391.
- 574 Marx se referă la broșura lui Tavernier, publicată anonim, „De la conduite de la guerre d'Orient. Expédition de Crimée. Mémoire adressé au gouvernement de S. M. l'Empereur Napoléon III par un officier général“ („Desfășurarea războiului în Orient. Campania din Crimeea. Memoriu adresat guvernului maiestății sale împăratului Napoleon al III-lea de către un general“), Bruxelles, 1855. Se bănuia că autorul acestei broșuri era prințul Napoleon (Jérôme Bonaparte junior). Marx face aprecierea acestui document în articolele „Cu privire la istoria alianței cu Franța“ și „Memoriul de la Bruxelles“, iar Engels în articolul „Soarta marelui aventurier“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 120—123, 127—128 și 136—139). — 392.
- 575 Marx se referă, desigur, la corespondența apărută sub titlul „Rusul Herzen“ în „Allgemeine Zeitung“ din Augsburg la 4 martie 1855, în care se releva rolul pe care l-a avut Herzen în înființarea tipografiei „Volnaia russkaia tipografia“ (vezi adnotarea 364).

Discursul rostit de Herzen la mitingul din 27 februarie 1855 (vezi adnotarea 571) a apărut în limba engleză, în „People's Paper”, și, într-o formă prescurtată, în ziarul „Leader” din 3 martie 1855, iar în limba franceză în „L'Homme” nr. 14 din 7 martie 1855; în afară de aceasta a apărut și în broșură pe insula Jersey; în același an discursul a apărut în limba rusă în culegerea „27 fevralia 1855 g. Narodnii shod v pamiati perevorota 1848 g. v St.-Martin's Hall, Long Acre, v Londone”, tipărită de „Volnaia russkaia tipografia”. — 393.

576 *Parliamentary train* (Trenul parlamentar) — vezi adnotarea 104. — 397.

577 Este vorba de vizita făcută de Napoleon al III-lea în Anglia la 16 aprilie 1855. *Badinguet* — poreclă dată lui Napoleon al III-lea, care în 1846 a evadat din închisoare în veșmintele zidarului Badinguet. — 397.

578 Marx cu soția sa au stat la Manchester din 18 aprilie pînă la aproximativ 6 mai 1855. — 398.

579 Este vorba, probabil, de broșurile lui Bruno Bauer „Russland und das Germanenthum” și „Russland und England” („Rusia și germanii” și „Rusia și Anglia”) și altele, care cuprind idei panslaviste, precum și de următoarele lucrări :

„Mittheilungen aus Justus Perthes' geographischer Anstalt über wichtige neue Erforschungen auf dem Gesamtgebiete der Geographie” („Comunicări de la Institutul geografic al lui Justus Perthes cu privire la noi cercetări importante în toate domeniile geografiei”), Gotha, 1855, apărută sub îngrijirea lui A. Petermann ;

C. Decker. „Der kleine Krieg, im Geiste der neueren Kriegführung. Oder : Abhandlung über die Verwendung und den Gebrauch aller drei Waffen im kleinen Kriege” („Micul război în lumina noului sistem de ducere a războiului. Sau : Tratat cu privire la aplicarea și folosirea celor trei tipuri de arme în micul război”), Berlin und Posen, 1822. — 398.

580 Vezi adnotarea 542. — 398.

581 Marx se referă la articolul de fond din „People's Paper” nr. 158 din 12 mai 1855, în care Jones informează despre intrigile reprezentanților așa-numitelor Asociații pentru reforme administrative și despre tratativele lor cu liderii cartiști. Această asociație, creată în mai 1855, din inițiativa liderilor cercurilor liberale ale burgheziei comerciale și financiare („a cercurilor de afaceri” din City), sconta să exercite, cu ajutorul unor mitinguri de masă, o presiune asupra parlamentului și să obțină un acces mai larg la funcțiile de stat aflate în mina aristocrației engleze. Incercările liderilor Asociației de a folosi în lupta lor împotriva oligarhiei aristocrate pe cartiști, pentru a-și asigura sprijinul maselor populare, nu au fost încununate de succes. Sufărind o înfringere în agitația desfășurată de ea, care se reducea la reforme moderate în administrația statului, asociația și-a încetat existența. Într-o serie de articole, în special în articolul „Opoziția burgheză și cartiștii” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 243—246), Marx a demascat adevăratele țeluri ale reformatorilor din City. — 398.

582 Marx și Engels au acordat o mare importanță demascării teoriilor panslaviste, care justificau politica externă agresivă a Rusiei țariste. Marx considera că articolele publicate pe această temă în „New York Daily Tribune” erau deosebit de importante în acel moment cînd în America ideile panslaviste, răspindite de A. Gurovski, emigrant polonez din Rusia, exercitau o anumită influență asupra opiniei publice americane. Gurovski a editat în 1854 în S.U.A. o lucrare intitulată „Russia as it is” („Rusia așa cum este ea”). La rugămintea lui Marx, pe la mijlocul lunii aprilie, Engels a scris

- două articole intitulate „Germania și panslavismul” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 210—216), care au apărut în „Neue Oder-Zeitung” și care fuseseră destinate de asemenea pentru „New York Daily Tribune”. În acest ziar articolele au apărut sub titlurile „The European Struggle” și „Austria's Weakness” („Bătălia europeană” și „Punctul vulnerabil al Austriei”) în 5 și 7 mai 1855, într-o formă denaturată. În articolul al doilea a fost introdus un paragraf întreg în care erau ridicată în slăvi ideile panslaviste ale lui Gurovski. Din ianuarie până în aprilie 1856 Engels a scris o serie de articole (în total 15) despre panslavism, pe care Marx le-a trimis lui „New York Daily Tribune”, dar redacția nu le-a publicat și, în septembrie 1856, i le-a înapoiat lui Marx. Manuscrisul articolelor lui Engels nu s-a păstrat. — 399.
- 583 Este vorba de almanahul „Polearnaia Zvezda” („Steaua Nordului”), tipărit de Herzen la „Volnaia russkaia tipografia” (vezi adnotarea 364) din 1835 până în 1862 și în 1869; în total au fost opt volume. Almanahul propaga idei democrat-revoluționare, făcea cunoscute cititorilor operele scriitorilor și poezilor ruși interzise de cenzura țaristă, printre care cele ale lui Pușkin și Lermontov; în această culegere a apărut celebra scrisoare a lui Belinski către Gogol, precum și lucrările lui Herzen, mai ales „Amintiri și cugetări”. — 399.
- 584 Este vorba de asaltul nereușit împotriva Sevastopolului de la 18 (6) iunie 1855 (în ziua celei de-a 40-a aniversări a bătăliei de la Waterloo). Cel mai important atac al francezilor a fost împotriva gorganului Malahov, în timp ce englezii atacau Redanul (bastionul nr. 3). Engels a analizat această operație în articolul „Despre asaltul de la 18 iunie” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 376—379). — 401.
- 585 Este vorba de uriașa demonstrație de masă organizată de cartiști în Hyde Park, la 17 iunie 1855, în semn de protest al maselor populare din Londra împotriva unei serii de măsuri luate de parlament în detrimentul muncitorilor (interzicerea comerțului în zilele de duminică, interzicerea funcționării localurilor de distracție în zilele de duminică în afara orelor de seară etc). Marx descrie această demonstrație în articolul său „Mișcarea antibisericească. — Demonstrația din Hyde Park” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 346—352). — 401.
- 586 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 403.
- 587 Este vorba de reprimarea de către poliție a participanților la cea de-a doua demonstrație de masă din Hyde Park, în semn de protest față de bill-ul cu privire la interzicerea comerțului în zilele de duminică (în legătură cu prima demonstrație vezi adnotarea 585), care, cu toată interdicția poliției, a avut loc duminică 1 iulie 1855. Marx a descris aceste evenimente în articolul „Tulburările provocate de bill-ul cu privire la respectarea mai riguroasă a repausului duminical” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 367—371). — 404.
- 588 Este vorba de demisia lui Russell în urma criticii aduse cabinetului în parlament. Marx a clarificat substratul acestor evenimente într-o serie de articole (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 387—390 și 391—393). — 404.
- 589 Maine-Law — legea din statul Maine, în vigoare din 1851 prin care se interzicea vânzarea băuturilor alcoolice.

- „*Know-nothings*” — denumire a organizației politice reacționare secrete din S.U.A., apărută în 1854 și îndreptată împotriva emigranților; membrii acestei organizații au depus jurământ că la toate întrebările în legătură cu activitatea organizației și la scopurile ei vor răspunde: „Eu nu știu nimic” („I know nothing”). — 405.
- 590 Szeredy s-a adresat lui Marx rugându-l să-l sprijine în editarea și difuzarea în Anglia și America a romanului său „*Asiatic Chiefs*” („Conducătorii din Asia”). — 405.
- 591 Pamfletul lui Marx „*Lordul John Russell*” a fost publicat în „*New York Daily Tribune*” din 28 august 1855 într-o variantă prescurtată, ca un singur articol. În întregime pamfletul a fost publicat în limba germană, într-o serie de șase articole, în „*Neue Oder-Zeitung*” din 28 iulie pînă la 15 august 1855. — 407.
- 592 În legătură cu primul „*memoriu*” vezi adnotarea 574; al doilea „*memoriu*”, apărut anonim, fiind scris tot de Tavernier, care a încercat să justifice planurile militare ale comandamentului suprem francez și ale împăratului în campania din Crimeea, a fost atribuit unui oarecare Kowlietzi, din anturajul prințului Napoleon. — 407.
- 593 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „*Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx*”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 407.
- 594 La 15 iunie 1855, Charles Napier a început publicarea scrisorilor în care condamna viciile sistemului de administrare a flotei britanice, incapacitatea comandanților ei și, îndeosebi, neglijența criminală de care a dat dovadă primul lord al amiralității, James Graham, în cursul acțiunilor militare ale flotei aliate anglo-franceze din Marea Baltică în 1854—1855. Primul articol al lui Napier, despre care este vorba mai departe în scrisoare, a fost publicat în „*Times*” din 24 august 1855; ulterior, vrînd să respingă învinuirile calomnioase pe care le-a ridicat Graham împotriva lui în Camera comunelor și în presă, Napier a publicat în „*Times*” din 3, 4, 6 și 8 septembrie 1855 corespondența sa cu Graham din perioada 24 februarie—6 noiembrie 1854. Problema scrisorilor lui Napier și a corespondenței lui cu Graham a fost tratată de Marx într-o serie de articole (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 318—321, 541—542, 559—564). — 408.
- 595 Marx compară în mod ironic plecarea sa forțată la Manchester, unde a rămas de la 12 septembrie pînă la începutul lunii decembrie 1855, cu părăsirea părții de sud a Sevastopolului de către trupele rusești, la 8—9 septembrie (28—29 august) 1855. Motivul plecării lui Marx la Manchester și al vizitei sale prelungite acolo (deși inițial intenționa să stea numai o săptămînă) a fost urmărirea lui în justiție de către doctorul Freund, precum și tergiversările în primirea moștenirii care i se cuvenea lui Jenny Marx, care nu i-au dat posibilitatea să-și achite datoria într-un termen scurt. — 411.
- 596 Această scrisoare a fost publicată într-o formă mult prescurtată în „*Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx*”, Bd. II, Stuttgart, 1913. — 412.
- 597 Polemica, menționată de Marx, dintre Herzen și un critic anonim a început după apariția, în octombrie 1855, a ediției engleze în două volume a lucrării lui Herzen „*Biloe i dum!*” („Amintiri și cugetări”) sub titlul „*My Exile in Siberia*” (și cuprindea partea a doua și a patra a lucrării). Titlul cărții a fost dat de editori fără știrea autorului, ceea ce a provocat un protest din partea lui Herzen; la cererea lui, titlul a fost schimbat. Din același motiv Herzen a trimis o scrisoare deschisă redacției ziarului „*The Globe and Tra-*

veller", care a publicat-o la 25 octombrie 1855. Prima notă împotriva lui Herzen, menționată de Marx în scrisoarea de față, a apărut în „Morning Advertiser” din 29 noiembrie 1855. Replica lui Herzen a apărut în același ziar, sub titlul „My exile in Siberia”, la 1 decembrie 1855; la 6 decembrie în „Morning Advertiser” au apărut noi atacuri la adresa lui Herzen din partea adversarului lui anonim, un articol al unei persoane necunoscute în apărarea lui și o declarație a redacției cu privire la încetarea polemicii.

Această scrisoare a lui Marx dovedește că nici el și nici un adept al său nu au avut vreo legătură cu polemica, așa cum a afirmat, cu totul nefondat, Herzen în capitolul „Nemți v emigrații” („Germanii în emigrație”) din lucrarea sa „Amintiri și cugetări”.

Cockney — vezi adnotarea 183. — 413.

598 În scrisoarea către Marx din 20 noiembrie 1855, care constituia, probabil, un răspuns la o scrisoare a lui Marx care nu s-a păstrat, Dana îl anunța că redacția ziarului „New York Daily Tribune” este de acord să publice săptămânal câte două corespondențe ale lui Marx, contra unui onorar de 10 dolari fiecare. — 414.

599 Judecând după scrisoarea lui Dana către Marx din 20 noiembrie 1855, pe lângă altele, Marx îi propunea să trimită la „New York Daily Tribune” corespondențe direct de pe teatrul de război. Materialul pentru aceste corespondențe urma să-l primească, pare-se, de la emigrantul german, fost ofițer prusian de artilerie. O. Mirbach, care intenționa să plece, cu sprijinul lui Engels, în Crimeea. — 415.

600 Aluzie ironică la concepțiile caracteristice filozofiei idealist-subiective a tinerilor hegelieni, care atribuie rolul de făuritori ai istoriei unor personalități alese, purtători ai „criticii pure” etc. (chiar tinerii hegelieni și-au numit teoria „critica critică”). Netemeinicia acestor concepții ale lui Bruno Bauer și a adeptilor lui a fost arătată de Marx și Engels în lucrarea „Sfânta familie, sau critica criticii critice” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 7—238). — 417.

601 Este vorba de lucrarea lui J. Grimm. „Geschichte der deutschen Sprache” („Istoria limbii germane”). Prima ediție în două volume a apărut la Leipzig în 1848. — 417.

602 Este vorba de dicționarul istoric al limbii germane în mai multe volume, editat de Jakob și Wilhelm Grimm. În 1852 a apărut prima fasciculă a dicționarului; pînă în momentul în care a fost scrisă scrisoarea de față, a apărut, în 1854, la Leipzig, primul volum din „Deutsches Wörterbuch”, pregătit sub conducerea lui Jakob Grimm. După moartea fraților Grimm, editarea dicționarului a continuat. — 418.

603 Engels a stat la Londra de la 24 decembrie 1855 pînă la începutul luni ianuarie 1856. — 418.

604 Marx se referă la articolul de fond din „Times” din 14 decembrie 1855, în care se aduceau obiecții împotriva menținerii prințului Albert, soțul reginei Victoria, în postul de comandant suprem al armatei engleze. Articolul relua campania desfășurată în parlamentul englez și în presă împotriva prințului Albert, care era străin și pe care încercau să-l facă răspunzător pentru lipsurile sistemului militar englez. — 418.

605 În această perioadă Engels a lucrat la seria de articole „Revoluție și contra-revoluție în Germania” pentru „New York Daily Tribune” și la articole cu privire la Anglia pentru revista lui Weydemeyer „Revolution” (vezi adnotările 4 și 10). — 422.

- 606 La începutul anului 1851, C. Schramm, vrînd să facă o glumă pe seama lui Willich, în numele lui H. Becker, membru al Ligii comuniștilor, i-a scris acestuia o scrisoare în spiritul concepțiilor fracțiunii Willich-Schapper. Drept răspuns, Willich i-a adresat lui Becker o serie de scrisori în care îi expunea niște planuri aventuriste de a „revoluționa” Provincia renană (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 27, București, Editura politică, 1966, p. 178—180, 509). Marx a folosit aceste scrisori la procesul comuniștilor din Köln pentru a demasca tactica sectar-aventuristă a fracțiunii Willich-Schapper. — 423.
- 607 O parte din această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în „Die Neue Zeit”, Bd. 2, nr. 29, 1906—1907, în articolul lui F. Mehring „Noi materiale pentru biografia lui K. Marx și F. Engels”. — 424.
- 608 Este vorba de declarațiile făcute de Hirsch la 12 ianuarie 1852 cuprinzînd afirmații critice la adresa lui Willich și Schapper. Dar încă din februarie 1852 s-a descoperit că Hirsch era agent al poliției prusiene și a fost exclus din Liga comuniștilor. De aceea, Marx, în scrisoarea către Weydemeyer din 20 februarie (vezi volumul de față, p. 441), l-a rugat să nu publice declarația lui Hirsch. În primăvara anului 1853, cînd Hirsch a publicat în America articolul „Die Opfer der Moucharderie” („Jertfele spionajului”), care era îndreptat împotriva lui Marx și Engels și care urmărea să justifice activitatea fracționistă a lui Willich și Schapper, Cluss și Weydemeyer au publicat prima declarație a lui Hirsch cu scopul de a-l demasca (despre aceasta vezi adnotarea 323). — 426.
- 609 În cele două numere ale revistei „Revolution” apărute în ianuarie 1852 a fost publicat, sub semnătura lui J. Weydemeyer, următorul anunț: „Revolution” apare, începînd din ianuarie, în fiecare sîmbătă, redactor fiind subsemnatul, cu concursul membrilor fostei redacții a lui «Neue Rheinische Zeitung» — Marx, Engels, Freiligrath și alții. Sarcina lor va fi să prezinte un tablou cit mai pregnant al luptei de clasă, care în Lumea veche se ascute tot mai mult și care trebuie să ducă, în ultimă instanță, la dispariția tuturor diferențelor dintre clase, precum și să-i țină la curent pe cititori cu toate schimbările care au loc în relațiile industriale și comerciale între diferitele popoare și clase, și în situația lor politică, schimbări care pregătesc exploziile revoluționare”. — 427.
- 610 În declarația lui Pfänder din 21 ianuarie 1852, destinată presei, se făcea cunoscut conflictul izbucnit între majoritatea din Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra (cu sediul în Great Windmill Street), care susținea fracțiunea Willich-Schapper, și K. Pfänder și H. Bauer, partizani ai lui Marx și Engels, membri ai Ligii comuniștilor, cărora li s-a adus învinuirea calomnioasă că și-ar fi însușit banii ce aparțineau acestei asociații (vezi textul declarației lui Pfänder în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 27, București, Editura politică, 1966, p. 595—596, adnotarea 166). În America, declarația nu a fost publicată, ea a apărut în „Schweizerische National-Zeitung”, lucru pe care Marx i l-a comunicat lui J. Schabelitz în scrisoarea sa din 6 martie 1852.
- Declarația calomnioasă, menționată în scrisoare, în care Bauer și Pfänder erau învinuiți că și-au însușit banii, scrisă de Oswald Dietz în numele Asociației culturale, a fost publicată în „Schweizerische National-Zeitung” din 7 ianuarie 1851. — 427.
- 611 Marx îl compară ironic pe Arnold Ruge cu Arnold Winkelried — erou popular semilegendar al Elveției din timpul războiului de eliberare al elvețienilor de sub jugul austriac, în secolul al XIV-lea. — 427.

- 612 Cu privire la declarația lui Marx și Engels în legătură cu ieșirea lor din Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra, vezi adnotarea 103. — 427.
- 613 Despre *Asociația muncitorilor prezidată de Stechan*, vezi adnotarea 225. „*Emigrația*” și „*Agitația*” — vezi adnotarea 37. — 427.
- 614 Vezi adnotarea 57. — 428.
- 615 Marx se referă la intenția lui Weydemeyer de a edita literatură comunistă revoluționară în S.U.A. nu numai într-un organ de presă periodic, ci și sub formă de broșuri (vezi de asemenea adnotarea 657).
Vorbind de fracțiunea cartistă în legătură cu adepții reformelor financiare și parlamentare, Marx se referă la grupul lui Harney (vezi de asemenea adnotările 13 și 52). — 428.
- 616 Un fragment din această scrisoare a fost publicat în revista „*Die Neue Zeit*”, Bd. 2, nr. 29, 1906—1907, în articolul lui F. Mehring „*Noi materiale pentru biografiile lui K. Marx și F. Engels*”. — 429.
- 617 Această scrisoare a lui Engels către Weydemeyer și unul din cele patru articole despre Anglia, scrise de Engels, din decembrie 1851 până în ianuarie 1852, pentru revista „*Revolution*” s-au pierdut pe drum și nu au mai ajuns la Weydemeyer. De asemenea n-a ajuns nici articolul trimis de Engels lui Weydemeyer cu vaporul „*Niagara*”. — 429.
- 618 Decretul cu privire la crearea unui minister al poliției, precum și numirea lui de Maupas ministru al poliției a fost semnat de Ludovic Napoleon la 22 ianuarie 1852 și publicat la 23 ianuarie în „*Moniteur universel*”. — 430.
- 619 Lovitura de stat bonapartistă de la 2 decembrie 1851 a împotrivire serioasă într-o serie de orașe de provincie și în sate, îndeosebi în sudul țării (în departamentele Var și Ger în special). În câteva localități s-au format detașamente de partizani alcătuite în cea mai mare parte din muncitori, mici meseriași, țîrgoveți, intelectuali cu vederi democratice și o parte din țărănime. Înăbușirea răscoalei republicanilor, care nu a avut un caracter unitar și nici o conducere comună, a fost însoțită de o neîndurătoare teroare polițienească. — 430.
- 620 Problema posibilității unei invazii în Anglia a armatelor statelor de pe continent și, în primul rînd, a Franței a fost tratată în articolul lui Engels „*Anglia. — I*” (vezi K. Marx și F. Engels. *Opere*, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 218—226), pe care l-a trimis împreună cu această scrisoare lui Weydemeyer pentru a fi publicat în „*Revolution*”. Articolul a apărut, în noiembrie 1852, în „*Turn-Zeitung*” din New York. — 431.
- 621 *Valul roman* (așa-numitul val al lui Adrian) — linie de fortificații construită în secolul al II-lea în nordul Angliei în scopul apărării provinciei romane Britania de incursiunile picților (triburi stabilite în antichitate pe teritoriul Scoției de astăzi). Această linie de fortificații pornea de la Newcastle, din Northumberland, pînă la Carlisle pe coasta de vest; în secolul al V-lea, în urma decăderii Imperiului roman, a răscoalelor triburilor celtice supuse și a incursiunilor picților, valul a fost distrus. — 432.
- 622 Un fragment din această scrisoare a fost publicat în „*Die Neue Zeit*”, *Ergänzungshefte*, nr. 12 din 12 aprilie 1912, în articolul lui F. Mehring „*Corespondența dintre Freiligrath și Marx*”. — 433.
- 623 Este vorba de a doua scrisoare în versuri a lui Freiligrath către Weydemeyer, scrisă la 23 ianuarie 1852. Partea din scrisoare despre care este vorba mai departe a fost dedicată scriitorului danez Hans Christian Andersen. La sfatul lui Marx, Freiligrath a renunțat la intenția de a-i trimite lui Weydemeyer strofa suplimentară. — 433.

- 624 În scrisoarea către Marx din 25 ianuarie 1852, Freiligrath citează scrisoarea primită în ajun de la Ebner (informator secret al poliției austriece, lucru care s-a descoperit mult mai târziu și pe care Marx și prietenii lui nu l-au știut). În scrisoarea sa, Ebner spunea că se miră că nu primește scrisori de la Marx și Pieper și promitea să vorbească cu editorul Löwenthal despre posibilitatea editării lucrărilor lui Marx. — 433.
- 625 Este vorba de hotărîrea Camerei de punere sub acuzare în problema membrilor Ligii comunistilor aflați în arest preventiv la Köln (amănunte despre procesul de la Köln vezi în adnotarea 8). — 434.
- 626 Vezi articolul lui Marx „Contrarevoluția din Prusia și casta magistraților din Prusia” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 152—158), publicat în „Neue Rheinische Zeitung” din 24 decembrie 1848. — 434.
- 627 Este vorba de articolul lui Eccarius cu privire la greva muncitorilor englezi constructori de mașini (vezi adnotarea 46), care urma să apară în revista lui Weydemeyer, „Revolution”. Ca urmare a suspendării revistei, articolul nu a mai apărut. — 435.
- 628 Materialul cu privire la situația membrilor Ligii comunistilor aflați în arest preventiv la Köln, pe care Marx l-a trimis lui Weydemeyer și Cluss, a fost folosit de Cluss. După cum reiese din scrisoarea lui Cluss către Weydemeyer din 12 aprilie 1852, Cluss a trimis un articol amplu despre arestații din Köln la ziarul democrat „Der Hochwächter”, care apare în Cincinnati. — 437.
- 629 Vezi adnotarea 626. — 438.
- 630 Un fragment din post-scriptumul lui Jenny Marx a fost publicat în „Die Neue Zeit”, Bd. 2, nr. 29, 1906—1907, în articolul lui F. Mehring „Noi materiale pentru biografiile lui K. Marx și F. Engels”. — 439.
- 631 Cu privire la articolele scrise de Engels pentru revista lui Weydemeyer, „Revolution”, vezi adnotarea 10. — 440.
- 632 Cu privire la declarația lui Hirsch, vezi adnotarea 608. — 442.
- 633 „Agitație” și „Emigrație” — vezi adnotarea 37. — 442.
- 634 Vezi adnotările 31 și 38. — 443.
- 635 Cu privire la declarația lui Cluss, vezi adnotarea 79. — 443.
- 636 Scrisoarea amintită, a lui Marx către Lassalle, precum și cea precedentă nu s-au păstrat. — 444.
- 637 Cu privire la încercările lui Marx de a publica în Germania o lucrare de economie politică, vezi adnotarea 55.
- Nici intenția lui Marx de a publica în Germania traducerea germană a lucrării sale „Mizeria filozofiei” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 65—179) nu s-a realizat. În timpul vieții sale, această lucrare nu a apărut în limba germană. Prima ediție germană a apărut în 1885. — 444.
- 638 Această scrisoare este un răspuns la scrisoarea lui Weydemeyer către Engels din 9 februarie 1852, în care Weydemeyer îl anunța îndeosebi că a primit scrisoarea lui Engels din 23 ianuarie (vezi volumul de față, p. 429—432). — 448.
- 639 Cu privire la articolul lui Weydemeyer împotriva lui Heinzen, vezi adnotarea 48. — 449.
- 640 Cu privire la articolele lui Engels pentru revista „Revolution”, vezi adnotarea 10. — 449.

- 641 Este vorba de răscoala din Spania și Portugalia împotriva dominației napoleoniene și despre acțiunile militare ale armatei anglo—portugalo—spaniole, de sub comanda lui Wellington, între 1808 și 1814, împotriva trupelor franceze. — 450.
- 642 Vezi caracterizarea acestui bill în articolul lui Engels „Anglia. — II” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 227—231). — 450.
- 643 Vezi adnotarea 45. — 450.
- 644 *Peeliștii* — vezi adnotarea 118. — 450.
- 645 Demisia, în decembrie 1851, a lui Palmerston, care ocupa postul de ministru de externe în guvernul Russell, a fost determinată de următorul fapt: după lovitura de stat din 2 decembrie 1851 a lui Bonaparte în Franța, el a încuviințat într-o întrevvedere avută cu ambasadorul francez la Londra acțiunea uzurpatoare a lui Ludovic Bonaparte, fără să se înțeleagă în prealabil cu ceilalți membri ai cabinetului whig. Dar principalul nu exista un dezacord între punctul de vedere al guvernului englez și cel al lui Palmerston, și a fost primul guvern din Europa care a recunoscut regimul bonapartist din Franța. — 450.
- 646 *Bill-ul cu privire la străini* — vezi adnotarea 569. — 451.
- 647 Intenția lui Engels nu a fost realizată, întrucît nu exista nici o posibilitate de a publica articolele proiectate. — 451.
- 648 O parte din această scrisoare a fost publicată pentru prima oară în revista „Die Neue Zeit”, Bd. 2, nr. 31, 1906—1907, în articolul lui F. Mehring „Noi materiale pentru biografiile lui K. Marx și F. Engels”. — 452.
- 649 Se pare că în procesul elaborării ultimei părți a lucrării „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”, planul lui Marx s-a modificat întrucîtva: lucrarea este alcătuită nu din șase, ci din șapte capitole, din care ultimul a fost trimis de Marx la New York, la 25 martie 1852 (vezi volumul de față, p. 458). — 452.
- 650 Cu privire la articolul lui Weydemeyer împotriva lui Heinzen și scrisoarea lui Jones către Weydemeyer, vezi adnotarea 48. — 452.
- 651 „Manifestul Partidului Comunist” a fost publicat în organul de presă cartist „The Red Republican”, în noiembrie 1850. Aceasta a fost prima traducere a „Manifestului” în limba engleză. În prefața scrisă de Harney, redactorul acestei reviste, s-a indicat pentru prima oară numele lui Marx și Engels ca autori ai „Manifestului”. În revista „The Democratic Review”, scoasă de Harney, au fost publicate din aprilie pînă în iunie 1850 fragmente din lucrarea lui Marx „Luptele de clasă în Franța din 1848 pînă în 1850”. Părerea lui Harney, menționată mai sus, este expusă în recenzia sa la lucrarea lui L. Blanc: „Historic pages from the French Revolution of february 1848” („Pagini istorice despre revoluția din Franța din februarie 1848”), publicată în „Democratic Review”, în mai 1850. — 455.
- 652 D. Ricardo. „On the Principles of Political Economy, and Taxation” („Despre principiile economiei politice și impunerii”) Third edition, London, 1821, p. V. (Vezi și David Ricardo, „Despre principiile economiei politice și impunerii”. București, Editura Academiei R.P.R., 1959). — 456.
- 653 Afirmările lui Marx cu privire la Carey, cuprinse în această scrisoare, au fost folosite ulterior de Cluss în articolul îndreptat împotriva lui Heinzen și a altor democrați mic-burghezi „«Cel mai bun ziar din America» și «cei mai buni oameni» și economiști ai lui” (vezi adnotarea 407). — 457.

- 654 Marx se referă la polemica sa și a lui Engels împotriva lui Heinzen, care, în 1847, în paginile lui „Deutsche-Brüsseler-Zeitung”, se dedă la atacuri împotriva comunismului. În articolele publicate de ei în același ziar, „Comuniștii și Karl Heinzen”, scris de Engels, și „Critica moralizatoare și morala critică”, scris de Marx (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 310—326 și 333—362), întemeietorii comunismului științific au dezlăuit mărginirea și democratismul inconsecvent al radicalilor mic-burhezi germani, subliniind mai ales faptul că aceștia nu înțeleg necesitatea centralizării și unificării Germaniei. — 457.
- 655 Marx a trimis în S.U.A., pentru Cluss, broșura apărută în 1849 la Köln, „Două procese politice”, care cuprindea discursurile rostite de Marx și Engels la procesul împotriva lui „Neue Rheinische Zeitung” din 7 februarie și cel împotriva Comitetului districtual al democraților din Renania din 8 februarie 1849 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 245—264 și 265—284).
- Intrucât călătoria lui Hochstuhl în America se amîna, Cluss a primit cele șapte exemplare din broșura „Două procese politice” abia în iulie 1852, prin C. Schramm, care sosise în America. — 457.
- 656 Este vorba de Statutele Ligii comuniștilor întocmite în decembrie 1850 de Comitetul Central al Ligii din Köln, după sciziunea produsă în Liga comuniștilor în septembrie 1850 (vezi „Statutele Ligii comuniștilor” în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 580—583). — 458.
- 657 În scrisoarea către Marx din 10 martie 1852, Weydemeyer vorbea despre proiectul la care s-a gândit, după suspendarea săptămînalului „Revolution”, de a folosi materialul pe care îl avea la dispoziție pentru editarea unei reviste sub formă de broșuri care să apară neperiodic. Weydemeyer propunea să publice în primul număr poeziile lui Freiligrath, în al doilea — „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” al lui Marx, în al treilea — articolul lui Engels despre greva muncitorilor englezi din industria constructoare de mașini, în al patrulea — articolul lui Cluss despre mișcarea antialcoolică, în al cincilea — articolul său împotriva memoriului lui Kinkel, în al șaselea — articolul lui Engels despre Anglia etc. Mai jos Marx se declară de acord cu alegerea materialului pentru broșuri. Dar Weydemeyer nu reușește să-și realizeze în întregime planul. În total au apărut două numere din „Revolution” sub această nouă formă; în primul număr a fost publicată lucrarea lui Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”, iar în al doilea — cele două poezii ale lui Freiligrath „An Joseph Weydemeyer” („Lui Joseph Weydemeyer”) (epistolele în versuri I și II). — 458.
- 658 Marx folosește aici traducerea nu absolut exactă a următorului episod povestit de scriitorul antic Athenaios (aprox. secolul I—II) în cartea sa „Deipnosophistae” („Banchetul sofistilor”). Faraonul egiptean Tachos, făcînd aluzie la faptul că regele spartan Agesilau, care-i venise în ajutor cu trupele sale, era scund de statură, a spus: „Muntele era însărcinat. Pe Zeus l-a cuprins frica. Dar muntele a născut un șoarece”. Agesilau a răspuns: „Deși îți par a fi un șoarece, va veni vremea cînd îți voi dovedi că sînt leu”. — 458.
- 659 Cu privire la declarația lui Cluss (menționată și la sfîrșitul scrisorii ca „protestul lui Cluss”), vezi adnotarea 79. — 459.
- 660 Este vorba de scrisoarea lui Jones către Weydemeyer din 3 martie 1852 (vezi adnotarea 48). — 459.

- 661 Din scrisoarea lui Cluss către Marx din 8 aprilie 1852 reiese că Marx l-a rugat pe el și pe Weydemeyer — într-o scrisoare care nu s-a păstrat, adresată lui Cluss la 23 martie 1852 — să găsească o posibilitate de a publica în S.U.A. broșura lui Szemere „Graf Ludwig Batthyány, Arthur Görgey, Ludwig Kossuth”. Dar Cluss și Weydemeyer nu au reușit să găsească un editor pentru această broșură. În 1853 a apărut în ziarul „Reform” nr. 18—28, 1 iunie—6 iulie, capitolul din broșură consacrat lui Görgey. — 459.
- 662 Cu privire la *Societatea lui Stechan*, vezi adnotarea 225. — 460.
- 663 Asociația lui Willich denumește Marx aici Asociația culturală a muncitorilor germani (vezi adnotarea 103), unde precumpăneau în acea perioadă adepții lui Willich-Schapper.
Cu privire la declarația lui Pfänder, vezi adnotarea 610. — 460.
- 664 Este vorba de intenția lui Jones de a edita „People's Paper” (vezi adnotarea 74). Cu privire la poziția pe care s-au situat conducătorii trade-unioniști ai Asociației unite a muncitorilor mecanici, aflați în fruntea grevei muncitorilor din industria constructoare de mașini, vezi adnotarea 46. — 460.
- 665 Este vorba de adunarea emigranților mic-burhezi germani din New York, care a avut loc la 3 aprilie 1852 (vezi adnotarea 79). — 461.
- 666 Este vorba de așa-numitul „împrumut germano-american pentru sprijinirea revoluției” (vezi adnotarea 57). — 462.
- 667 În scrisoarea către Marx din 11 mai 1852, Weydemeyer îi făcea cunoscut că ziarele americane nu au acceptat să publice declarația lui Müller-Telling, cuprinzând atacuri calomnioase împotriva lui Marx. — 462.
- 668 Vezi adnotarea 647. — 462.
- 669 Din scrisoarea lui Marx către Cluss s-a păstrat numai un fragment pe care Cluss l-a citat în scrisoarea sa către Weydemeyer din 6 iunie 1852. — 463.
- 670 Din scrisoarea lui Marx către Cluss s-a păstrat numai un mic fragment, citat de Cluss într-o scrisoare către Weydemeyer din 8 mai 1852. — 464.
- 671 În scrisoarea sa către Marx din 9 aprilie 1852, Weydemeyer spunea că, datorită ajutorului unui muncitor emigrant german, care și-a oferit economiile sale, în valoare de 40 de dolari, a putut fi tipărită broșura lui Marx „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. — 465.
- 672 Cu privire la articolul lui Weydemeyer împotriva lui Heinzen, vezi adnotarea 48. — 465.
- 673 Este vorba de intenția lui Weydemeyer de a publica declarația lui Pfänder (vezi adnotarea 610, precum și volumul de față, p. 460) în ediția revistei „Revolution” proiectată sub forma unei serii de broșuri. — 465.
- 674 Această scrisoare a lui Marx către Weydemeyer nu s-a păstrat. — 466.
- 675 Expoziția industrială universală de la New York a avut loc în 1853. — 466.
- 676 Marx i-a comunicat, probabil, lui Cluss care este esența conflictului dintre Jones și Harney (în legătură cu aceasta, vezi adnotarea 13) într-o scrisoare din 30 aprilie 1852, care nu s-a păstrat și despre care Cluss amintește în scrisoarea sa către Marx din 22—24 mai 1852. — 467.
- 677 Cu privire la „Agitație” și „Emigrație”, vezi adnotarea 37. — 467.
- 678 Din scrisoarea lui Marx către Cluss s-a păstrat numai un fragment citat de Cluss în scrisoarea sa către Weydemeyer din 31 mai 1852. — 468.
- 679 *Demagogii* — vezi adnotarea 227. — 469.
- 680 Sub pseudonimul „Spartacus” și-a publicat articolul radicalul mic-burhez W. G. Linton, care a aderat pentru un timp la mișcarea cartistă. Articolul a

- apărut în „The Star of Freedom” nr. 1 din 8 mai 1852, sub titlul „The sense of the country” („Rațiunea țării”), și cuprinde atacuri la adresa aripii revoluționare a cartismului. — 470.
- 681 Marx a stat la Engels la Manchester de la sfârșitul lunii mai pînă în a doua jumătate a lunii iunie 1852. — 471.
- 682 Este vorba de așa-numitul „împrumut germano-american pentru sprijinirea revoluției” (vezi adnotarea 57). — 472.
- 683 Este vorba de încercările adepților lui Willich (organizați în unități ale armatei de insurgenți care, sub comanda lui Willich, au participat la insurecția din Baden-Palatinat din 1849) de a crea în S.U.A. o unitate militară specială pentru eventualitatea unei revoluții, pretins iminente, în Europa. Organizatorii „corpului de armată al lui Willich” cereau ca unitatea lor să fie independentă față de autoritatea statului. În scrisoarea către Marx din 17 iunie 1852, Weydemeyer aprecia activitatea adepților lui Willich ca o încercare de a crea o organizație lipsită de trăinicie, ca multe alte organizații ale emigranților mic-burhezi. — 472.
- 684 Este vorba de broșura lui H. Harring „Historisches Fragment über die Entstehung der Arbeiter-Vereine und ihren Verfall in communistische Speculationen” („Fragment istoric despre apariția asociațiilor muncitorești și căderea lor în speculații comuniste”), London 1852. — 474.
- 685 În pamfletul lor „Marii bărbați ai emigrației”, Marx și Engels au folosit caracterizarea făcută de Marx ziarului „Kosmos” și colaborării lui Ruge și Kinkel la acest ziar în scrisorile sale către Engels din 21 și 28 mai 1851 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 27, București, Editura politică, 1966, p. 252, 259—260). — 474.
- 686 Pe coperta interioară a primei ediții, scoasă de Weydemeyer, a broșurii lui Marx „Otpsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” figura „Otpsprezece brumar al lui Ludovic-Napoleon”. — 474.
- 687 Cu privire la articolul lui Eccarius, vezi adnotarea 627. — 474.
- 688 Vezi adnotarea 647. — 477.
- 689 Cu privire la articolele lui Engels despre Ungaria, vezi adnotarea 110. — 477.
- 690 Vezi adnotarea 675. — 477.
- 691 „Corpul de armată al lui Willich” — vezi adnotarea 683.
Cu privire la *împrumutul germano-american* vezi adnotarea 57. — 479.
- 692 Din scrisoarea lui Marx către Cluss s-a păstrat numai un fragment citat de Cluss în scrisoarea sa către Weydemeyer din 13 iulie 1852. Această parte din scrisoarea lui Marx către Cluss a fost redată de Weydemeyer în felul următor :
- „Acum cîteva zile, Marx a mai scris în grabă cîteva rînduri din Manchester, promițînd că săptămîna viitoare va scrie mai pe larg. Nu mai are decît trei exemplare din «Otpsprezece brumar».
- «Istoria războiului dintre broaște și șoareci» [este vorba de pamfletul lui Marx și Engels „Marii bărbați ai emigrației”. — Nota red.] (primul caiet pînă la plecarea lui Kinkel în America) apare *anonym*. Lui Marx îi pare rău că trebuie să-și intrerupă lucrul pentru a se ocupa cu «curățirea closetelor». Totuși eu cred că este foarte bine, căci într-o măsură mai mare sau mai mică ferește viitoarea revoluție de această bandă de escroci unificată. După părerea lui Marx, lucrarea e scrisă într-un stil foarte viu și o vom primi de îndată ce va fi tipărită. El ne autorizează s-o edităm în America dacă socotim că e rentabilă din punct de vedere economic și politic. Să te gîndești la asta”. — 480.

- 693 Din această scrisoare s-a păstrat numai un fragment citat de Cluss în scrisoarea sa către Weydemeyer din 6 august 1852. — 480.
- 694 *Straubingerll* — vezi adnotarea 36. — 482.
- 695 Din această scrisoare a lui Marx către Cluss s-au păstrat extrase ample, redată de Cluss în scrisoarea sa către Weydemeyer din 16 august 1852. — 483.
- 696 Este vorba de scrisoarea lui Huzel către Cluss, de la sfârșitul lunii iunie 1852, în care Huzel îl informează de calomniile lansate de Kinkel împotriva lui Marx și Engels. În scrisoarea sa către Marx din 4—5 iulie 1852, Cluss citează un fragment din această scrisoare. — 483.
- 697 *Uniunea revoluționară din America* — vezi adnotarea 144. — 486.
- 698 Este vorba de sciziunea care s-a produs în Liga comuniștilor în septembrie 1850 ca urmare a acțiunilor fracțiunii sectare aventuriste Willich-Schapper (vezi adnotarea 8). — 487.
- 699 Este vorba de Adresele Organului central către Liga comuniștilor, scrise de Marx și Engels, la sfârșitul lunii martie și în iunie 1850 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 263—273, 331—338), precum și de Adresa Comitetului central din Köln de la 1 decembrie 1850 (vezi adnotarea 250). Adresa Organului central către Liga comuniștilor apărută în martie 1850 și Adresa Comitetului central din Köln au fost publicate în iunie și iulie 1851 în publicațiile germane burgheze „Kölnische Zeitung” și „Dresdner Journal und Anzeiger”. — 488.
- 700 Din această scrisoare s-a păstrat numai un mic fragment, citat de Cluss în scrisoarea sa către Weydemeyer din 15 octombrie 1852. — 489.
- 701 Această scrisoare a lui Marx reprezintă răspunsul la scrisoarea primită de la Imandt din 27 august 1852, la care erau anexate și două documente provenite din cercurile emigranților germani mic-burghezi: „Preliminariile unui tratat al uniunii”, care a fost semnat, la 11 august 1852, de Kinkel, Willich și Goegg, și care servea drept bază pentru crearea unei noi organizații a emigranților — Uniunea populară (vezi adnotarea 187), precum și circulara lui Kinkel, Willich și Goegg către garanții americani ai așa-numitului „împrumut germano-american pentru sprijinirea revoluției” (vezi adnotarea 57). Cu privire la încercările despre care e vorba în scrisoare, ale lui Willich-Schapper, de a obține, prin crearea unei noi organizații, fondurile rezultate din împrumut, cu privire la conflictul pe această temă dintre ei și casierul împrumutului, Reichenbach, și cu privire la acțiunile lui Imandt — participant la congresul garanților împrumutului — de demascare a planurilor aventuriste ale lui Kinkel-Willich, vezi volumul de față, p. 86—89, 90—93. — 490.
- 702 Din această scrisoare s-au păstrat numai fragmentele citate de Cluss în scrisorile sale către Weydemeyer din 28 septembrie 1852 și din 26 martie 1853. — 491.
- 703 La începutul anului 1851 a fost publicat în ziarul „Hamburger Nachrichten” un articol al lui L. Häfner în care acesta făcea o caracterizare a lui Marx pe baza afirmațiilor dușmănoase făcute despre Marx de Schurz și Schim-melfennig (cu privire la acestea vezi lucrarea lui Marx „Domnul Vogt”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 499—500).
- Cu privire la manuscrisul lui Häfner, vezi adnotarea 174. — 491.
- 704 Este vorba de evadarea lui Kinkel, în noiembrie 1850, din închisoarea din Spandau, unde era deținut în urma participării la campania pentru constituția imperiului. — 495.

- 705 Este vorba de un episod legat de lupta dintre reprezentanții diferitelor grupuri de emigranți mic-burghezi — Kinkel, Ruge, Heinzen — care își disputau inițiativa planului aventurist de lansare în America a așa-numitului „împrumut germano-american pentru sprijinirea revoluției”. Încercările lui Kinkel de a concentra în mâinile sale fondurile împrumutului au provocat atacuri din partea grupurilor rivale, ceea ce l-a determinat să publice în presa americană o declarație în care nega intenția ce i-ar fi fost atribuită de a lansa de unul singur împrumutul. Drept răspuns, într-o serie de ziare germane din America, a apărut declarația democratului mic-burghez Wiss, care îl demască pe Kinkel că a denaturat adevărul, demonstrând că apelul cu privire la împrumut, trimis în America, n-a fost semnat decât de Kinkel. Cu privire la acest episod vezi pamfletul lui Marx și Engels „Marii bărbați ai emigrației” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 330—331). — 496.
- 706 Cu privire la articolul din „Morning Advertiser” din 6 octombrie 1852, vezi adnotarea 204.
La cererea lui Marx, Cluss a scris, și la 1 noiembrie 1852 a trimis, la „Morning Advertiser” răspunsul la acest articol, criticând activitatea lui Goegg, adeptul lui Ruge și conducătorul Uniunii revoluționare din America (vezi adnotarea 144). Ziarul însă nu a publicat scrisoarea lui Cluss. — 496.
- 707 Cu privire la articolul lui Weydemeyer împotriva lui Heinzen, vezi adnotarea 48. Articolul lui Cluss „Karl Heinzen und der Kommunismus, oder der fahrende Ritter auf der wilden, verwegenden Jagd nach dem Schatten seines lahmen Kleppers” („Karl Heinzen și comunismul, sau Cavalerei rătăcitor într-o eroidă goană furibundă după umbra gloabei sale șchioape”) a fost publicat în „New Yorker Demokrat” la sfârșitul lunii iunie sau începutul lunii iulie 1852. — 497.
- 708 Este vorba, se pare, de articolul lui Cluss, publicat în ziarul „Baltimore Wecker”, în care, pe baza datelor furnizate de Marx, era relatat incidentul dintre d-na Brüningk și Willich (vezi volumul de față, p. 65, 69) și menționată învinuirea de spionaj pe care Kinkel și Willich o adusesse d-nei Brüningk. — 498.
- 709 Această scrisoare nu s-a păstrat. — 498.
- 710 Această scrisoare a lui Marx către Cluss, precum și scrisoarea următoare din 14 decembrie au fost reproduse de Cluss în scrisorile sale către Weydemeyer din 6 și 7 ianuarie 1853. Manuscrisul lui Marx nu s-a păstrat.
Un fragment din această scrisoare a lui Marx a fost publicat în revista „Die Neue Zeit”, Bd. 2, nr. 31, 1906—1907, în articolul lui F. Mehring „Noi materiale pentru biografiile lui K. Marx și F. Engels”. — 501.
- 711 Cu privire la apelul adresat muncitorilor germani din America, vezi adnotarea 269. Apelul a fost semnat de membrii Ligii comuniștilor, dizolvată cu puțin timp înainte, care se aflau în Anglia: K. Marx, F. Engels, W. Wolff, F. Freiligrath, E. Dronke, W. Liebknecht și alți emigranți germani, precum și de E. Jones. — 502.
- 712 Este vorba de expoziția industrială universală care a avut loc la Londra (vezi adnotarea 18). — 502.
- 713 În scrisoarea sa către Marx din 21 noiembrie 1852, Cluss spunea că se îndoiește de justetea părerii lui Massol (Marx îi trimisese lui Cluss scrisoarea acestuia din 25 iulie 1852 spre informare), care susținea că în noile sale lucrări, în opoziție cu lucrările din deceniul al 5-lea, Proudhon s-ar situa pe o poziție revoluționară. Cluss considera concepțiile lui Proudhon ca doctri-

- nare mic-burgheze și profund străine de ideile revoluționare. De aceeași părere era și Weydemeyer. — 503.
- 714 Originalul acestei scrisori a lui Marx către Cluss nu s-a păstrat. Ea a fost reprodusă în scrisoarea lui Cluss către Weydemeyer din 7 ianuarie 1853. — 506.
- 715 Această scrisoare a lui Marx către Brüningk nu s-a păstrat. — 506.
- 716 Este vorba despre darea de seamă financiară și declarația publicate de Reichenbach (vezi adnotarea 263). — 507.
- 717 Este vorba de interpelarea făcută lui Willich, la sfârșitul anului 1852, în Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra (vezi adnotarea 103) în legătură cu declarația lui Hirsch, demascată ca spion, că Willich ar fi fost complicele său. Declarația lui Hirsch a fost apreciată ca o calomnie, dar atitudinea bănuitoare a membrilor asociației față de Willich a dovedit creșterea în rindurile lor a nemulțumirii față de comportarea și tactica conducătorilor fracțiunii sectar-aventuriste Willich-Schapper, sub influența cărora căzuseră.
- Faptele menționate aici au fost lămurite în pamfletul lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” și în articolul său „Destăinuirile lui Hirsch” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 494—495, și vol. 9, 1959, p. 42—45). — 507.
- 718 Despre *Congresul de la Wheeling*, vezi adnotarea 204.
- Despre „catolicii germani”, vezi adnotarea 188. — 508.
- 719 Bazându-se pe informațiile primite de la Schabelitz (vezi volumul de față, p. 179—180), Marx socotea că broșura sa „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” a apărut la Basel. Cu privire la soarta editării acestei broșuri, vezi adnotarea 221. — 511.
- 720 Intenția de a edita lucrarea lui Marx „Otsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” în Elveția nu s-a realizat. — 511.
- 721 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 455—457; cu privire la *tratatul germano-francez*, vezi adnotarea 102. — 511.
- 722 Din această scrisoare a lui Marx către Cluss s-a păstrat numai un fragment, citat de Cluss în scrisoarea către Weydemeyer din 17 februarie 1853. — 512.
- 723 Această scrisoare este răspunsul la scrisoarea trimisă de Cluss lui Marx la 6 martie 1853, împreună cu banii pentru Freiligrath, care reprezentau prima sumă din partea Societății de gimnastică de la Washington în sprijinul comuniștilor arestați la Köln și a familiilor lor (ca răspuns la apelul pentru sprijinirea comuniștilor de la Köln, lansat de Marx în America; cu privire la acestea, vezi adnotarea 269). Se pare că scrisorile lui Cluss din 25 februarie și 2 martie 1853 au rămas fără răspuns. — 513.
- 724 Aluzie la notele de călătorie din America elaborate de F. A. Pulszky și soția sa, T. Pulszky: „White, Red, Black. Sketches of society in the United States during the visit of their guest” („Albi, roșii și negri. Note cu privire la societatea din Statele Unite făcute în timpul vizitei de oaspetele lor”), vol. I—III, London 1853. Titlul lucrării reflecta componența rasială a populației din S.U.A. — 514.
- 725 Este vorba de duelul dintre Schramm și Willich provocat de comportarea lui Willich la o ședință a Comitetului central al Ligii comuniștilor. Duelul a avut loc la Ostende în septembrie 1850; Barthélemy a fost secundantul lui Willich (vezi adnotarea 344). — 515.

- 726 O parte din scrisoarea de față a fost publicată pentru prima oară în revista „Die Neue Zeit”, Bd. 2, nr. 31, 1906—1907, în articolul lui F. Mehring „Noi materiale pentru biografiile lui K. Marx și F. Engels”. — 516.
- 727 Este vorba de lucrarea lui J. C. Plümicke „Handbuch für die Königlich Preussischen Artillerie-Offiziere” („Manual pentru ofițerii din artileria regală prusiană”), Berlin, 1820. — 518.
- 728 Cele mai cunoscute lucrări ale lui Jomini cu privire la războaiele napoleoneene sînt următoarele: „Histoire critique et militaire des guerres de la Révolution de 1792 à 1801” („Istoria critică și militară a războaielor revoluției din 1792 pînă în 1801”), T. 1—15, Paris, 1819—1824; „Vie politique et militaire de Napoléon, racontée par lui-même au tribunal de César, d’Alexandre et de Frédéric” („Viața politică și militară a lui Napoleon, povestită de el însuși în fața tribunalului lui Cezar, Alexandru și Frederic”), T. 1—4, Paris, 1827.
- Lucrările lui Clausewitz se pare că au fost cunoscute de Engels după prima ediție a operelor sale complete „Hinterlassene Werke über Krieg und Kriegführung” („Opere postume despre război și sistemul de ducere a războiului”), apărută la Berlin între 1832 și 1837 în zece volume. Războaielor napoleoneene le sînt consacrate lucrările cuprinse în volumele 5—8 din această ediție. — 518.
- 729 În februarie 1846, cînd patrioții polonezi au încercat să provoace o insurecție pe teritoriile poloneze cu scopul eliberării naționale a Poloniei, iar în Cracovia insurgenții au reușit să obțină o victorie vremelnică, în Galiția a izbucnit o răscoală țărănească. Autoritățile austriece au știut să folosească ura țăranilor ucraineni subjuogați împotriva șleahțicilor polonezi și, într-o serie de cazuri, au izbutit să-i îndrepte pe țăranii răsculați la luptă împotriva trupelor poloneze insurgente. După înfrîngerea insurecției la Cracovia a fost înăbușită cu cruzime și răscoala țăranilor galițieni. — 519.
- 730 Este vorba de cabinetul whig în frunte cu Russell, care s-a aflat la putere din iulie 1846 pînă în februarie 1852, despre cabinetul tory în frunte cu Derby, care i-a luat locul și care s-a menținut la putere pînă în decembrie 1852, precum și despre cabinetul de coaliție Aberdeen (format din whigi și peelști). — 519.
- 731 La începutul deceniului al 6-lea din secolul al XIX-lea lupta dintre Prusia și Austria pentru hegemonie în Germania s-a ascuțit din nou; îndeosebi Austria, profitînd de sprijinul dat de Rusia țaristă, zădărnicea încercările Prusiei de a reorganiza *Uniunea vamală* (vezi adnotarea 179). După lovitura de stat a lui Bonaparte din Franța, în decembrie 1851 s-a ivit pericolul unui nou război în Europa în urma pretențiilor cercurilor bonapartistice de a restabili granițele din timpul primului Imperiu. Acest fapt a determinat Austria să adopte o atitudine conciliatoare în tratativele cu privire la probleme comerciale cu Prusia (vezi adnotarea 308). — 520.
- 732 *Insurecția de la Milano* — vezi adnotarea 288. — 520.
- 733 Este vorba de primul punct al „Revendicărilor partidului comunist în Germania”, elaborate de Marx și Engels în numele Organului central al Ligii comunistilor, în martie 1848 (vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 5, București, Editura politică, 1963, p. 3—5). — 521.
- 734 Este vorba de lucrarea lui W. Willisen „Der Italienische Feldzug des Jahres 1848” („Campania italiană din anul 1848”), Berlin 1849. — 523.
- 735 Este vorba de campania din Italia de Nord, din primăvara anului 1849, care a început după reluarea acțiunilor militare între Austria și Piemont la 12 martie. În bătălia decisivă de la *Novara*, la 23 martie 1849, armata

- austriacă de sub comanda lui Radetzky a înfrînt trupele piemonteze. Ca urmare a acestei înfrîngerii a fost reinstaurată dominația austriacă în Italia de Nord. În cursul campaniei, comandantul austriac a profitat de fărîmîțarea, de către generalul Ramorino, a forțelor piemonteze. — 523.
- 736 Engels se referă la hotărîrea luată de comandamentul armatei ungare și de guvernul revoluționar ungar ca, după înfrîngerea austrieilor la Nagy-Sarlo în 19 aprilie 1849 și părăsirea orașului Komorn (Komárom) în 26 aprilie 1849, să înceapă operația de eliberare a Budei în loc să organizeze urmărirea armatei austriece înfrînte, care se retrăgea spre Viena (vezi adnotarea 89). După părerea lui Engels, hotărîrea aceasta a avut urmări nefaste pentru revoluția ungară, întrucît a dat posibilitate austrieilor să pornească o nouă ofensivă, tocmai în momentul cînd a început intervenția armatei țariste în Ungaria. Aceasta a dus, în cele din urmă, la capitularea armatei ungare, la 13 august 1849, la Șiria. Capitularea armatei ungare, care-și păstrase capacitatea de luptă și care se bucura de sprijinul activ al maselor poporului ungar, avînd o stare de spirit revoluționară, a fost pregătită de acțiunile trădătoare ale comandantului suprem, Gőrgyey, care se sprijinea pe partea contrarevoluționară a burgheziei și nobilimii ungare. Pe de altă parte, Kossuth și ceilalți conducători ai guvernului revoluționar au dat dovadă de nehotărîre și de inconsecvență în lupta împotriva acțiunii trădătoare a lui Gőrgyey. — 523.
- 737 Vezi adnotarea 497. — 524.
- 738 Este vorba de campania pe care, în primăvara anului 1849, după reușita acțiunilor sale din Transilvania împotriva trupelor austriece contrarevoluționare, ale celor țariste și ale forțelor locale ostile Ungariei revoluționare, armatele ungare, în frunte cu Bem, au desfășurat-o în Banat (regiune din Voevodina sîrbească), care făcea parte pe atunci din Ungaria. Cu toate victoriile izolate ale lui Bem, desfășurarea în general a războiului în această regiune nu a fost avantajoasă pentru unguri, fapt care se explică prin situația extrem de complicată din Banat, cu populația sa pestriță sub raport național, și prin greșelile făcute de guvernul ungar în problema națională, care au dat posibilitate monarhiei austriece să folosească în lupta împotriva Ungariei revoluționare mișcarea sîrbilor pentru autonomie.
- Vorbînd despre manevrele de la Hermannstadt (Sibiu), Engels se referă la următoarea acțiune a armatei lui Bem din timpul campaniei din Transilvania care a ținut din februarie pînă în martie 1849. Îndreptîndu-se în marș forțat spre Sibiu, în drum Bem a înfrînt un detașament austriac, a izgonit din oraș un detașament rus slab și în cele din urmă a silit trupele austriece și țariste să părăsească Transilvania. Apoi trupele lui Bem și Perczel au pornit campania în Banat. În vara anului 1849, ca urmare a ofensivei generale a trupelor țariste, Bem s-a întors în Transilvania. Aici el a pornit din nou un marș asupra Sibiului, a izgonit din oraș garnizoana rusă, dar de astă dată, avînd de-a face cu forțe superioare ale trupelor țariste și ale imperiului austriac, a fost nevoit să se retragă. — 524.
- 739 Din această scrisoare a lui Marx către Cluss s-a păstrat numai un fragment, citat de Cluss în scrisoarea sa către Weydemeyer din 3 mai 1853. Partea de la început care cuprinde textul pînă la cuvintele: „Din păcate, partidul nostru e foarte sărac” a fost publicată pentru prima oară în revista „Die Neue Zeit”, Bd. 2, nr. 31, 1906—1907, în articolul lui F. Mehring „Noi materiale pentru biografiile lui K. Marx și F. Engels”. — 525.
- 740 Este vorba de primele articole ale lui Weydemeyer din seria „Nationalökonomische Skizzen” („Schîțe de economie politică”), publicate în „Reform” din aprilie pînă în august 1853. — 525.

- 741 Este vorba de seria de articole ale lui Pieper publicate în „People's Paper”, numerele 31—34 din 4, 11 și 18 decembrie 1852, sub titlul general „A critical history of French socialism” („Istoria critică a socialismului francez”). Weydemeyer și Cluss au propus să reproducă această serie în „Reform”, dar Pieper nu a terminat-o. — 525.
- 742 Este vorba de scrisorile lui Marx către Cluss din 25 martie și 17 aprilie 1853 (vezi volumul de față, p. 513—516, 525—527), precum și, pare-se, de încă o scrisoare a lui Marx care nu s-a păstrat, scrisă aproximativ la 10 aprilie 1853; în aceasta din urmă, după cum reiese din scrisoarea lui Cluss către Marx din 28 aprilie 1853, Marx se referea la problema editării în America a lucrării sale „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”, sub formă de broșură. — 527.
- 743 Este vorba de articolul apărut sub semnătura: „Englezul” (pseudonimul lui A. B. Richard) reprodus în „People's Paper” nr. 51 din 23 aprilie 1853, după „Morning Advertiser”. — 527.
- 744 „Conspirația prafului de pușcă” a lui Kossuth și „chestiunea berlineză” — vezi adnotarea 334. — 528.
- 745 Este vorba de scrisoarea lui Jones către Weydemeyer din 3 martie 1852 (vezi adnotarea 48). — 529.
- 746 Din această scrisoare s-a păstrat numai fragmentul citat de Cluss în scrisoarea sa către Weydemeyer din 28 iunie 1853. O mică parte din textul, care s-a păstrat, de la cuvintele: „Nu aveți alt ziar la New York” și pînă la sfîrșitul paragrafului, a fost publicată pentru prima oară în revista „Die Neue Zeit”, Bd. 2, nr. 31, 1906—1907, în articolul lui F. Mehring „Noi materiale pentru biografiile lui K. Marx și F. Engels”. — 530.
- 747 Este vorba de răspunsul la declarația lui Willich care era așteptată, întrucît, la începutul lunii mai 1853, el a anunțat în „Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung” și „Neu-England-Zeitung” că intenționează să pornească ofensiva împotriva „dezvăluirilor” lui Marx și ale adepților lui (vezi adnotările 343 și 349). — 530.
- 748 Mai departe, Cluss întrerupe citarea scrisorii lui Marx și citeva rînduri mai jos redă cu propriile lui cuvinte conținutul unei părți din această scrisoare: „Marx îmi scrie în privința istoriei cu banii. El n-a primit niciodată bani sub formă de ajutor; dar în cazul pe care l-a trimbițat Willich, lucrurile au stat cam așa: Marx a închiriat o locuință în Chelsea (Londra) la un locatar și a plătit cu regularitate chiria lunar, adeseori cu prețul unor mari privațiuni. Cînd, deodată, apare adevăratul proprietar, îi cere lui Marx chiria, fiindcă de un an de zile locatarul intermediar nu i-a plătit un ban. Legile engleze sancționează asemenea procedee. Marx nu poate să plătească, i se trimit portăreii acasă etc. Se află într-o situație desperată. El este membru al Comitetului de sprijin al emigranților. Baniile se dădeau săptămînal diferiților emigranți. Dar cea mai mare parte din bani, pe care o reprezenta sumele trimise nouă de prietenii din Europa, rămînea fără întrebuintare și Marx a fost „salvat”, primind din acești bani suma trebuincioasă, cu condiția de a o restitui în rate în aceeași proporție în care se cere și celorlalți emigranți, probabil celor care beneficiau de privilegiul de a primi ajutor bănesc. El a făcut acest lucru în modul cel mai corect și a achitat întreaga datorie, în parte din cîștigul său, în parte din banii primiți de la familia sa. C'est tout. (Asta-i tot. — Nota trad.)
- Pentru a reda toate acestea mai amplu nu duc lipsă de material, dimpotrivă, am mai mult decît suficient. De pildă, sacrificiile pe care le-a făcut pentru «Neue Rheinische Zeitung», cînd, după revoluția din iunie [insurecția proletară din Paris din anul 1848. — Nota red.], burghezia s-a îndepărtat de

ziar, iar după introducerea stării de asediu la Köln [la 26 septembrie 1848. — *Nota red.*] s-a îndepărtat și mica burghezie democratică, Marx spune că a cheltuit aproximativ 7000 de taleri pentru «Neue Rheinische Zeitung»... Mai spune că eu pot și trebuie să folosesc toate datele pe care mi le trimite, fără însă a menționa că provin de la el.

În legătură cu «Reforms», Marx îmi dă *m/e* dreptate. El spune că la expoziția industrială de la New York va veni jumătate din Germania, și cum în acest oraș nu există o altă publicație, trebuie să trecem cu vederea platitudinile domnilor de la «Hornisse» [redactorul ziarului „Reform”, Kellner, și corespondentul său de la Londra, Heise, care în 1848—1850 au redactat ziarul „Hornisse” la Kassel. — *Nota red.*] și să promovăm cu dibăcie linia noastră. După cum se știe, Talleyrand a spus întotdeauna oamenilor săi de stat: «Avant tout, pas de zèle, pas de zèle!» („În primul rând, fără exces de zel, fără exces de zel!” — *Nota trad.*) — 530.

749 Despre expoziția de la New York, vezi adnotarea 675. — 530.

750 Din această scrisoare a lui Marx către Cluss s-a păstrat numai fragmentul citat de Cluss în scrisoarea sa către Weydemeyer din 3 octombrie 1853; un paragraf care începe cu cuvintele: „În orice caz mișcarea a început mai devreme decât m-aș fi așteptat” a fost publicat în „Die Neue Zeit”, Bd. 2, nr. 31, 1906—1907, în articolul lui F. Mehring „Noi materiale pentru biografiile lui K. Marx și F. Engels”. — 531.

751 Este vorba de corespondența lui Cluss din Quebec, apărută în „Reform” nr. 44 din 31 august 1853; în același număr a fost publicat și articolul de fond intitulat „Die neue Welt”, scris de Kellner și consacrat lucrării lui Th. Poesche și K. Goepf „The new Rome. The United States of the World” („Noua Romă. Statele Unite ale lumii”), editată la New York în 1852. În „Neu-England-Zeitung” din 3 septembrie 1853 a fost publicat articolul lui Poesche „Die «Klassenkämpfer»” („Despre «luptătorii de clasă.”). — 531.

752 Vezi adnotarea 390. — 533.

753 Textul integral al acestei scrisori a lui Marx către Weydemeyer nu s-a păstrat. — 534.

754 W. Wolff, care într-o vreme a intenționat să plece în S.U.A., se afla la Engels, la Manchester. — 534.

755 Din această scrisoare a lui Marx către Cluss s-a păstrat numai fragmentul citat de Cluss în scrisoarea sa către Weydemeyer din 2 noiembrie 1853. — 536.

756 Este, pare-se, o aluzie la articolele publicate de Heinzen în „Neu-England-Zeitung”, precum și în „Herold des Westens”, al cărui redactor era pe atunci Heinzen. Cluss și Weydemeyer au ironizat cu sarcasm în paginile ziarului „Reform” activitatea și producțiile ziaristice ale lui Heinzen. — 537.

757 Marx face aluzie la poziția pe care s-au situat în problema orientală cercurile conducătoare ale Franței bonapartiste, urmărind scopuri dinastice aventuriste, precum și la acțiunile agresive ale Rusiei țariste, care, folosind în interesul politicii contrarevoluționare, de expansiune, simpatia popoarelor din Peninsula Balcanică față de poporul rus, în iunie 1853 și-a adus trupele în Principatele dunărene, Moldova și Țara Românească. Întărirea atât a uneia cât și a celeilalte părți adverse, ale căror acțiuni făceau inevitabil un nou război european (în momentul când a fost scrisă această scrisoare războiul dintre Turcia și Rusia începuse), a fost considerată de Marx ca o amenințare pentru democrația europeană, inclusiv cea germană. — 537.

758 Din scrisoarea lui Marx către Cluss s-a păstrat numai fragmentul citat de Cluss în scrisoarea sa către Weydemeyer din 7 decembrie 1853. — 538.

759 Este vorba de corespondențele lui Eccarius cu privire la situația economică și politică a Franței, publicate în „People's Paper” din septembrie 1852 până în mai 1853. Printre aceste corespondențe a fost și seria de articole intitulată „A review of the literature on the coup d'état” („Privire generală asupra literaturii despre lovitura de stat”), în care era redat îndeosebi conținutul lucrării lui Marx „Oprește brumar al lui Ludovic Bonaparte” („People's Paper” nr. 32 și 33 din 11 și 18 decembrie 1852). — 538.

760 Acesta este, se pare, răspunsul lui Marx la scrisoarea lui Cluss din 23—24 octombrie 1853, în care Cluss îl informează că a tradus în limba germană o parte din pamfletul lui Marx „Lord Palmerston”, publicat în „New York Daily Tribune”, și că a trimis traducerea la ziarul „Reform”. Dificultatea pe care o implica menționarea numelui autorului la publicarea traducerii consta în faptul că „Tribune” a publicat lucrarea anonim, sub formă de articole de fond (vezi adnotarea 405). De aceea în „Reform” traducerea a fost precedată de următoarea notă a redacției: „Marele interes pe care îl trezește din nou în momentul de față numele lui Palmerston ne îndeamnă să reproducem această lucrare din «Tribune»; lucrarea respectivă dovedește cunoașterea mai mult decât obișnuită de către autor a problemelor engleze și, deși a apărut nesemnată, nu e greu să ghicești cine a scris-o”. Traducerea, făcută de Cluss, a fost publicată în nr. 72, 73, 74 și 78 din 2, 3, 4, 8 și 9 noiembrie 1853. — 539.

761 Cîteva rînduri mai jos Cluss scria: „Marx mai adaugă cîteva note despre Urquhart din pricină că într-un ziar, pe care urmează să-l primesc, Jones, vădînd lipsă de tact, spune despre el că e aliatul rușilor. Marx scrie că în scrisoarea către Jones [această scrisoare nu s-a păstrat. — *Nota red.*] i-a făcut un perdaf bun pentru asta. Pe baza materialului despre Urquhart voi face un mic articol”. Acest articol, intitulat „David Urquhart”, a fost publicat de Cluss, nesemnăt, în „Reform” nr. 112 din 19 decembrie 1853. Articolul e alcătuit din notele lui Marx, care nu s-au păstrat și pe care Cluss le-a reproduș, pare-se, textual. Cuprinsul e următorul:

„Într-unul din ziarele engleze care ne-au sosit cu ultimele vapoare am descoperit, spre mirarea mea, că d-l Urquhart, despre care în ultimul timp s-a vorbit în repetate rînduri ca despre un agitator pentru convocarea mitingurilor antirusse din Anglia, a fost calificat ca agent aflat în slujba Rusiei. O asemenea absurditate poate fi explicată numai prin intrigile «slavismului liber», întrucît pînă acum întreaga Europă îl cunoștea pe Urquhart ca pe un adevărat rusofob și turcofil înfocat, al cărui fanatism mergea pînă la manie. Se spune că pe vremea cînd era secretarul ambasadei la Constantinopol, rușii au încercat chiar să-l otrăvească. De aceea vom spune cîteva cuvinte despre acest om, al cărui nume se găsește acum pe buzele tuturor, dar despre care aproape nimeni nu știe ce reprezintă în realitate.

Urquhart are întotdeauna o anumită idee fixă. Timp de 20 de ani el l-a demascat fără rezultat pe Palmerston și neltirile rușilor, și, din cauza asta, trebuie să-și fi pierdut aproape mîntea, ca orice om obsedat de o anumită idee, pe care nu are posibilitatea de a o traduce în viață. Faptul că Palmerston s-a putut menține pînă astăzi cu diplomația sa, el îl explică prin conflictul dintre whigi și tory, și asta just, dar, bineînțeles, numai în parte. Pentru a scăpa de parlamentul englez actual, care nu apreciază oamenii după meritele lor, ci are un singur criteriu: funcția pe care o ocupă persoana respectivă, el, ca un conservator inveterat, consideră că singura soluție este întărirea puterii regale, pe de o parte, și autogovernarea municipală locală, pe de altă parte. Pentru a porni împotriva Rusiei, el ar vrea ca Occidentul să formeze o masă tot atît de compactă și de omogenă ca și cea rusă. De aceea, el nici nu vrea să audă de partide și este principalul adversar al tendințelor de centralizare. Întrucît toate revoluțiile de pînă acum, începînd

din 1848, au izbucnit într-un moment favorabil pentru progresul Rusiei, el consideră în mod eronat aceste rezultate ca fiind scopurile premeditate ale diplomației ruse, agenții Rusiei fiind, în mintea lui Urquhart, conducătorii secreții ai revoluțiilor. Întrucît, în cadrul vechiului sistem conservator, *Austria* reprezintă opusul Rusiei, el manifestă un deosebit atașament față de Austria și o aversiune față de tot ce ar putea amenința puterea ei internațională. În opoziție cu nivelarea rusa, pe de o parte, și cu nivelarea revoluționară, pe de altă parte, el se pronunță cu fermitate pentru individualism și în special pentru specificul popoarelor. În ochii lui, evreii, țigani, spaniolii, musulmanii, inclusiv cerkesii, formează cele patru popoare mai de seamă, pentru ca nu sint atinse de plătudinea (vulgaritatea) Parisului și Londrei. Din toate acestea se vede că concepția lui istorică a luat un caracter foarte subiectiv — consideră istoria rezultatul final al diplomației. Cît privește concepția obiectivă, materialista a istoriei, el își inchipuie că este același lucru cu tendința de a împiedica fărâdelarea să ajungă în fața justiției și a o ridica, dimpotrivă, la rangul de lege. «El este un domn bătrîn, respectabil, încăpăținat, iubitor de adevăr, entuziast, plin de prejudecăți și complet scrintit», după cum a spus un critic despre el.

Intrucît însă el nu cunoaște decît o *singură* misiune în viață, lupta împotriva Rusiei, pe care o duce cu perspicacitatea caracteristică maniacilor și cu multă competență, toate acestea nu strică nimanui. Cavalerul unei *singure* misiuni în viață trebuie să apară neapărat din nou sub chipul nobilului cavaler al tristei figuri, și nici de Sancho Pancha nu duce lipsa nici aici și nici în Europa. Unul din exemplarele modernizate ale acestui tip și-a găsit intruchiparea în «A.P.C.» [Pulszky, vezi adnotarea 311. — *Nota red.*], acest important bastion londonez al lui *Tribune*». — 539.

762 Cu privire la articolul lui Engels despre campania din Ungaria, vezi adnotarea 110. — 540.

763 Engels se referă, pare-se, la lucrarea lui H. Douglas „A Treatise on naval gunnery” („Tratat cu privire la artileria navală”); prima ediție a apărut la Londra în 1820. — 543.

764 F. R. Chesney. „The Russo-Turkish campaigns of 1828 and 1829, with a view of the present state of affairs in the East” („Campaniile ruso-turce din 1828 și 1829 în lumina actualiei situații din Orient”), London, 1854. — 543.

765 *Tratatul de pace de la Unkiar-Skelessi*, încheiat între Rusia și Turcia în 1833, prevedea că cele două state se obligau să se ajute reciproc în caz de război cu vreun alt stat. Potrivit prevederilor acestui tratat, Turcia, în special, și-a luat, la cererea Rusiei, obligația de a nu permite intrarea vaselor de război străine în Marea Neagră.

Cu privire la *tratatele din 1840 și 1841*, vezi adnotarea 424.

Războiul anglo-afgan din 1838—1842 a fost dezlănțuit de englezi cu scopul înrobirii coloniale a Afganistanului. Războiul s-a încheiat cu eșuarea planurilor colonialiste engleze.

Cu privire la poziția lui Palmerston în problema Cracoviei, vezi adnotarea 462. — 545.

766 În 1838 regatul Neapolului a acordat unei companii franceze concesiuni pentru extracția de sulf în Sicilia. Invocînd tratatul din 1846, potrivit caruia Neapolul se obliga să nu acorde altor țări privilegii comerciale de natură să lezeze interesele Angliei, guvernul englez a dat ordin flotei sale din Mediterana să pornească acțiuni militare și a constrîns Neapolul să anuleze contractul cu compania franceză. — 545.

767 „*Pamîlete politice*” — vezi adnotarea 507. — 547.

- 768 Cu privire la poziția lui Palmerston în conflictul anglo-grec, provocat de cazul negustorului Pacifico, vezi adnotarea 304. — 548.
- 769 La 8 mai 1852, reprezentanții Rusiei, Austriei, Angliei, Franței, Prusiei, Elveției, împreună cu reprezentanții Danemarcei au semnat la Londra un protocol cu privire la integritatea monarhiei daneze, care stabilea principiul indivizibilității posesiunilor coroanei daneze, inclusiv ducatele Schleswig și Holstein. În protocolul de la Londra era menționat țarul Rusiei ca unul dintre pretendenții legitimi la tronul Danemarcei (în calitate de urmaș al ducelui de Holstein-Gottorp, Karl Peter Ulrich, care a domnit în Rusia sub numele de Petru al III-lea) și care a renunțat la drepturile sale în favoarea ducelui Christian Glücksburg, declarat urmaș al regelui Frederick al VII-lea. Aceasta a creat un precedent pentru pretențiile țarului Rusiei la tronul Danemarcei, pe viitor, în cazul când dinastia Glücksburg s-ar stinge. — 548.
- 770 *Cvadrupla alianță* — tratat încheiat în aprilie 1834 între Anglia, Franța, Spania și Portugalia. Tratatul, care formal era îndreptat împotriva puterilor absolutiste Rusia, Prusia și Austria, a dat posibilitate Angliei, sub pretext că acordă ajutor militar guvernului Spaniei și Portugaliei în lupta împotriva pretendenților la tron, Don Miguel în Portugalia și Don Carlos în Spania, să-și consolideze pozițiile în aceste două țări. Aceasta a fost cauza care a dus la înrăutățirea relațiilor dintre Anglia și Franța.
- Cu privire la recunoașterea de către Palmerston a regimului bonapartist din Franța, vezi adnotarea 645. — 548.
- 771 Este vorba de convențiile de la Londra din 1840 și 1841 (vezi adnotarea 424). — 549.
- 772 Din seria de articole propusă, Marx a scris de la 29 decembrie 1854 pînă la 1 ianuarie 1855 două articole, publicate în „Neue Oder-Zeitung” din 2 și 4 ianuarie 1855. În ediția de față au apărut sub titlul „Privire retrospectivă asupra campaniei din Crimeea” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 621—625). Cu aceste articole a început colaborarea lui Marx la publicația menționată (vezi adnotarea 538). — 550.
- 773 Cu privire la abrogarea legilor cerealelor, vezi adnotarea 54. — 552.
- 774 *Greva din Preston* — vezi adnotarea 399. — 553.
- 775 *Athaenum* — vezi adnotarea 203. — 560.
- 776 „*Constituțiile octroiate*” — constituții „dăruite” de regele Prusiei Frederic Wilhelm al IV-lea după lovitură de stat contrarevoluționară din Prusia din noiembrie—decembrie 1848. Prima dintre ele a fost dată publicității la 5 decembrie 1849, concomitent cu dizolvarea Adunării constituante prusiene. În Prusia a fost introdus sistemul bicameral, iar regele și-a păstrat dreptul nu numai de a schimba hotărîrea Camerelor, ci și de a revizui unele articole din constituție. Întărirea continuă a reacțiunii a dus la dizolvarea, în aprilie 1849, a Camerei a doua, aleasă pe baza constituției octroiate, la înlocuirea votului universal prin sistemul de alegeri pe trei trepte cu un cens de avere foarte ridicat și la introducerea unei noi constituții, și mai reacționare, care a intrat în vigoare la 31 ianuarie 1850. Majoritatea servilă a reprezentanților nou aleși în această Cameră, care era alcătuită din liberali burghezi — constituționaliști —, au aprobat noua constituție propusă de rege, în timp ce democrații burghezi s-au pronunțat pentru menținerea vechii constituții din 1848. — 560.
- 777 La 10 octombrie 1855, în publicația „L'Homme”, organ de presă al emigranților francezi, care apărea pe insula Jersey, a fost publicată o scrisoare deschisă adresată reginei Victoria a Angliei, scrisă de unul din liderii emi-

- grației democratice mic-burghize de la Londra, Félix Pyat, cu prilejul vizitei făcute de regină, în 1855, în Franța. Efectul publicării acestei scrisori, care avea un caracter aventurist, provocator, a fost că guvernul englez, pentru a fi pe plac lui Napoleon al III-lea, a expulzat un număr de emigranți francezi (printre care și Victor Hugo) de pe insula Jersey; se zvonea că va fi reintrodus așa-numitul bill cu privire la străini (vezi adnotarea 569). — 560.
- 778 Marx a trăit la Paris de la sfârșitul lunii octombrie 1843 pînă la 3 februarie 1845, cînd, la cererea guvernului prusian, a fost expulzat din Franța și a fost nevoit să se mute la Bruxelles. — 562.
- 779 Este vorba de străduința lui Marx de a-i atrage pe tovarășii săi de idei, foștii redactori la „Neue Rheinische Zeitung”, printre care și Weerth, să colaboreze la revista lui Weydemeyer „Revolution”. — 565.
- 780 Clubul emigranților — vezi adnotarea 37. — 566.
- 781 Vezi adnotarea 606. — 567.
- 782 Vezi adnotarea 649. — 571.
- 783 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. XXV, ed. I rusă, 1934. — 571.
- 784 Vezi adnotarea 708. — 572.
- 785 Este vorba de răspunsul dat de redactorul ziarului „Baltimore Wecker”, în numărul din 27 septembrie 1852, lui Schnauffer în legătură cu scrisoarea lui Brüningk apărută în același număr. Brüningk a pus redacției întrebarea din ce sursă provin datele cu privire la soția sa, cuprinse în articolul lui Cluss, menționat mai sus, publicat în același ziar. — 573.
- 786 În „People's Paper” din 9 și 16 octombrie 1852 au fost publicate două articole ale lui Cluss cu privire la mersul pregătirii alegerilor prezidențiale în S.U.A. — 573.
- 787 Este vorba de revista pe care Becker, Weydemeyer și Bürgers intenționau să o scoată în primăvara anului 1851, dar planul acestei editări nu s-a îndeplinit. — 574.
- 788 Această scrisoare se publică pentru prima oară integral. — 575.
- 789 La ședința Curții cu juri de la Köln din 23 octombrie 1852, Stieber a prezentat tribunalului falsul „dosar cu procese-verbale” (vezi adnotarea 219). În pofida calculelor celor care au pus la cale procesul, prezentarea drept probe a unor dovezi false a contribuit la întărirea poziției apărării, dîndu-i încă un argument în demascarea caracterului fals al materialului acuzării. — 575.
- 790 Este vorba, pare-se, de articolul lui Cluss „Die materielle Kritik und der moralisierende Standpunkt” („Critica materială și punctul de vedere moralizator”), îndreptat împotriva lui Ruge. — 576.
- 791 Textul acestei scrisori a fost citat în întregime în scrisoarea lui Cluss către Weydemeyer din 28 martie 1853. — 577.
- 792 Aluzie la faptul că din pricina greutăților financiare, Weydemeyer și Cluss nu au reușit să cumpere de la proprietarul tipografiei o parte mai mare din tirajul lucrării lui Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”, editată la New York. — 577.
- 793 Jenny Marx are în vedere, probabil, în afară de confiscarea tirajului lucrării lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”, nereușita încercării de a edita pamfletul lui Marx și Engels „Marii bărbați ai emigrației”. — 579.

- 794 Este vorba de lucrarea „Die Communisten-Verschwörungen des neunzehnten Jahrhunderts“ („Comploturile comuniste din secolul al nouăsprezecelea“), Berlin, Erster Theil 1853, Zweiter Theil 1854, elaborată de funcționarii de poliție, Wermuth și Stieber. Engels a făcut aprecieri asupra acestei cărți în lucrarea sa „Cu privire la istoria Ligii comunistilor“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 21, București, Editura politică, 1965, p. 207).
„Bani americani“ numește Marx fondurile strânse în contul așa-numitului „împrumut germano-american pentru sprijinirea revoluției“ (vezi adnotarea 57). — 579.
- 795 În fragmentul citat din scrisoarea lui Cluss către Weydemeyer este redat conținutul unei părți dintr-o scrisoare a lui Marx către Cluss care nu s-a păstrat, scrisă probabil la aproximativ 1 mai 1853, în timp ce Marx se afla la Manchester. — 580.
- 796 Ultimul articol, al douăzecilea, scris de Engels la cererea lui Marx, din lucrarea „Revoluție și contrarevoluție în Germania“ nu a apărut în „New York Daily Tribune“ și, probabil, nici nu a fost scris (vezi adnotarea 170). De aceea Cluss s-a adresat lui Marx cu rugămintea de a scrie o încheiere la aceasta lucrare, pe care proiectau s-o publice în traducere germană în ziarul „Reform“. — 581.
- 797 În fragmentul citat în scrisoarea lui Cluss către Weydemeyer este redat conținutul scrisorii lui Jenny Marx către Cluss, scrise, probabil, la cererea lui Marx, la aproximativ 20 mai 1853. În altă formă scrisoarea lui Jenny Marx nu s-a păstrat. — 581.
- 798 Este vorba de seria de articole a lui Weydemeyer „Nationalökonomische Skizzen“ („Schife de economie politică“) (vezi adnotarea 740), precum și de cuvântul înainte al lui Weydemeyer la declarația lui Hirsch din 12 ianuarie 1852 (vezi adnotarea 608), apărută în „Belletristisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung“ la sfârșitul lunii aprilie 1853, sub titlul „Der «democratische Mouchard“ („copoiul «democratic.»“). — 581.
- 799 În fraza care urmează este vorba, se pare, de unul dintre membrii ramurii frankfurtiene a familiei Rothschild, Wilhelm Karl Rothschild (1828—1901), care a studiat, ca și Pieper, la Universitatea din Göttingen. — 582.
- 800 Din articolele cu privire la problema orientală trimise de Marx la „New York Daily Tribune“, ziarul a publicat în aprilie 1853, ca articole de fond trei articole: „Adevăratul punct litigios în Turcia“; „Problema turcă“ și „Care va fi soarta Turciei europene?“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 13—18. 23—28 și 33—38). Toate aceste articole au fost scrise de Engels la rugămintea lui Marx. — 582.
- 801 În fragmentul citat din scrisoarea lui Cluss către Weydemeyer este redat o parte din textul scrisorii lui Marx către Cluss, care nu s-a păstrat, scrisă probabil, în februarie 1853. — 582.
- 802 Este vorba, probabil, despre scrisoarea lui Marx către Schabelitz, care nu s-a mai păstrat, scrisă la sfârșitul lunii noiembrie 1852. În răspunsul la scrisoarea lui Marx de la 1 decembrie același an, Schabelitz declară că este de acord cu condițiile propuse de Marx pentru editarea broșurii sale „Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia“. — 583.
- 803 În fragmentul citat din scrisoarea lui Cluss către Weydemeyer este relatat cuprinsul unui paragraf dintr-o scrisoare a lui Marx către Cluss care nu s-a păstrat, scrisă, probabil, pe la mijlocul lunii octombrie 1853. — 584.
- 804 Este vorba de duelul dintre Willich și Schramm. În articolul său calomniator „Doktor Karl Marx und seine «Enthüllungen.»“ („Doctorul Karl Marx

și dezvaluirile sale"), Willich a denaturat împrejurările în care a avut loc duelul. În pamfletul prin care răspunde Marx, „Cavalerul nobilei conștiințe”, este reprodusă declarația secundantului lui Schramm, Miskowsky, care dezminte afirmațiile lui Willich (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 507—538, precum și adnotarea 480). — 585.

805 În această scrisoare a lui Cluss către Weydemeyer este relatat conținutul scrisorii lui Marx către Cluss din 28 noiembrie 1853 (cu aceasta scrisoare Marx i-a trimis lui Cluss manuscrisul pamfletului „Cavalerul nobilei conștiințe”) și sint citate două extrase din cele două post-scriptumuri la aceeași scrisoare, scrise probabil de Marx și Jenny Marx. În alta forma aceste documente nu s-au păstrat. — 586.

806 Este vorba de declarația lui Cluss, Weydemeyer și Jakobi în care se dezminte articolul calomniator al lui Willich (vezi adnotarea 421). — 586.

Indice de lucrări și articole ale lui K. Marx și F. Engels citate sau menționate

Karl Marx

- Activitatea lui Mazzini și Kossuth. — Alianța cu Ludovic Napoleon. — Palmerston (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 388—390). — 162, 207, 503, 509.
- Alegerile. — Complicații financiare. — Ducesa de Sutherland și sclavia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 532—539).
 - Elections-Financial clouds — The Duchess of Sutherland and slavery. In : „New York Daily Tribune” din 9 februarie 1853. — 182, 183, 199.
- Alegerile din Anglia. — Toryi și whigii (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 359—364).
 - The elections — Tories and Whigs. In : „New York Daily Tribune” din 2 octombrie 1852 (vezi și adnotarea 135). — 82, 83, 496.
- Amănunte în legătură cu insurecția din Madrid. — Cererile Austriei și ale Prusiei. — Un nou împrumut în Austria. — Valahia (vezi în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 339—347). In : „New York Daily Tribune” din 21 iulie 1854. — 333.
- Apărarea. — Finanțele. — Se stinge aristocrația. — Politica (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 548—555).
 - Defense — Finances — Decrease of the aristocracy — Politics. In : „New York Daily Tribune” din 23 februarie 1853 (vezi și adnotarea 310). — 197, 201.
- Apel pentru ajutorarea reprezentanților proletarilor condamnați la Colonia și a familiilor lor (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 603—605). In : „California Staats-Zeitung” din ianuarie 1853 și în „Belletristisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung” din ianuarie 1853. — 172, 191, 206, 501.
- Arestarea lui Delescluzes. — Danemarca. — Austria. — „Times” despre perspectivele unui război cu Rusia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 450—452). In : „New York Daily Tribune” din 5 noiembrie 1853. — 265.
- Atentatul împotriva lui Franț-Iosif. — Insurecția de la Milano. — Politica britanică. — Discursul lui Disraeli. — Testamentul lui Napoleon (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 562—571).

- The attack on Francis Joseph — The Milan riot — British politics — Disraeli's speech — Napoleon's will. În : „New York Daily Tribune” din 8 martie 1853 (vezi și adnotarea 310). — 197—198, 200—201. — 514.
- Cartiștii (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 365—374).
- The chartists. În : „New York Daily Tribune” din 25 august 1852 și în „The People's Paper” din 9 octombrie 1852 (vezi și adnotarea 135). — 82, 83, 90, 496.
- Cavalerul nobilei conștiințe [New York 1854] (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 507—538). — 277, 279, 285, 287, 288, 310, 317, 586.
- Către redactorul ziarului „People's Paper” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 310—312).
 - To the editor of „The People's Paper”. În : „The People's Paper” din 10 septembrie 1853 (vezi și adnotarea 384). — 253—255.
- Compania Indiilor orientale, istoria și rezultatele activității ei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 156—164).
 - The East India company. Its history and results. În : „New York Daily Tribune” din 11 iulie 1853. — 584.
- Consecințele politice ale prosperității comerciale (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 398—402).
 - Political consequences of the commercial excitement. În : „New York Daily Tribune” din 2 noiembrie 1852 (vezi și adnotarea 205). — 137—139.
- Contrarevoluția din Prusia și casta magistraților din Prusia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 152—158). În : „Neue Rheinische Zeitung” din 24 decembrie 1848. — 434, 438—439.
- Corespondența diplomatică secretă (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 160—176).
 - The secret diplomatic correspondence. În : „New York Daily Tribune” din 11 aprilie 1854. — 339.
- Corupția în alegeri (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 375—381).
 - Corruption at elections. În : „New York Daily Tribune” din 4 septembrie 1852 (vezi și adnotarea 160). — 100—101, 496.
- Critica moralizatoare și morala critică (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 333—362). În : Deutsche-Brusseler-Zeitung din 28 și 31 octombrie, 11, 18 și 25 noiembrie 1847. — 457.
- Criza comercială și industrială din Anglia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961 p. 652—657).
 - The commercial crisis in Britain. În : „New York Daily Tribune” din 26 ianuarie 1855. — 376.
- Declararea războiului. În legătură cu istoricul apariției problemei orientale (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 177—185). În : „New York Daily Tribune” din 15 aprilie 1854. — 265, 315.
- Declarația făcută redacției ziarului „Morning Advertiser” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 405—406).

Karl Marx

- To the editor of the „Morning Advertiser”. În : „The Morning Advertiser” din 2 noiembrie 1852 și în „The People's Paper” din 6 noiembrie 1852. — 160.
- Destăinuirile lui Hirsch (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 42—45). În : „Belletristisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung” din 5 mai 1853 (vezi și adnotarea 323). — 216, 217, 516, 525.
- Dezbaterile parlamentului. — Clerul și lupta pentru ziua de muncă de 10 ore.
- Moarte prin inaniție (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 572—578).
 - Parliamentary debates — The clergy against socialism — Starvation. În : „New York Daily Tribune” din 15 martie 1853 (vezi și adnotarea 310). — 197—198, 200—201.
- Dezordini la Constantinopol. — Mania spiritismului în Germania. — Bugetul (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 72—80).
 - Riot at Constantinople — German table moving — The budget. În : „New York Daily Tribune” din 6 mai 1853. — 224, 246, 380.
- Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia. Basel, 1853 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501). — 141—142, 145, 164, 170, 172, 173, 174, 176, 179, 182, 184, 191, 196, 197—198, 201, 205, 206, 273, 413, 501, 502, 507, 511, 512, 513, 527, 578—579, 583.
 - [Boston 1853]. — 218, 221, 227, 231, 241, 246, 267, 273, 413, 501, 503, 507, 511, 527.
 - „Neu-England-Zeitung”, martie—aprilie 1853 (vezi și adnotarea 328). — 208, 512—515, 527, 578, 579.
- Diplomația rusă. — Cartea albastră în legătură cu problema orientala. — Muntenegru (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 67—74). În : „New York Daily Tribune” din 27 februarie 1854. — 265.
- Discurs asupra liber-schimbismului rostit la ședința publică de la 9 ianuarie 1848 a Asociației democratice din Bruxelles (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 447—460).
 - Discours sur la question du libre échange prononcé à l'Association Démocratique de Bruxelles, dans la séance publique du 9 janvier 1848 [Bruxelles 1848]. — 550.
- Documente în legătură cu împărțirea Turciei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 148—159).
 - The documents of the partition of Turkey. În : „New York Daily Tribune” din 5 aprilie 1854. — 339.
- Emigrația forțată. — Kossuth și Mazzini. — Problema emigrației. — Corupția electorală din Anglia. — D-l Cobden (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 579—585).
 - Forced emigration — Kossuth and Mazzini — The refugee question.

- Election bribery in England. În : „New York Daily Tribune” din 22 martie 1853 (vezi și adnotarea 310). — 197, 201, 514.
- Espartero (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 399—406). În : „New York Daily Tribune” din 19 august 1854. — 352
- Evacuarea Principatelor dunărene. — Evenimentele din Spania. — Noua constituție daneză. — Cartiștii (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 410—417). În : „New York Daily Tribune” din 21 august 1854 (vezi și adnotarea 511). — 343.
- Evenimentele politice. — Lipsa de piine în Europa (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 323—331).
 - Political movements — Scarcity of bread in Europe. În : „New York Daily Tribune” din 30 septembrie 1853. — 258.
- Expediția persană în Afganistan și expediția rusă din Asia Centrală. — Danemarca. — Acțiuni militare pe Dunăre și în Asia. — Minerii din Wigan (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 473—478). În : „New York Daily Tribune” din 18 noiembrie 1853. — 265.
- Falimentul Austriei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 108—115).
 - Austrian bankruptcy. În : „New York Daily Tribune” din 22 martie 1854. — 308.
- Finanțele britanice (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 234—241).
 - British finances. În : „New York Daily Tribune” din 23 mai 1854. — 380.
- Insurecția din Italia. — Politica britanică (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 556—561).
 - The Italian insurrection — British politics. În : „New York Daily Tribune” din 25 februarie 1853 (vezi și adnotarea 310). — 197, 201.
- În Camera comunelor. — Presa despre problemele orientale. — Manifestul țarului. — Danemarca (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 248—254). În : „New York Daily Tribune” din 16 august 1853. — 532.
- Încercări de a crea un nou partid de opoziție (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 411—415). În : „New York Daily Tribune” din 25 noiembrie 1852 (vezi și adnotarea 208). — 138, 140, 154, 161, 163.
- Înființarea unui minister special al războiului în Anglia. — Operațiile militare de la Dunăre. — Situația economică (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 282—288). În : „New York Daily Tribune” din 14 iunie 1854. — 323.
- Înfrângerea guvernului în problema financiară. — Birjarii. — Irlanda. — Problema rusă (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 237—247).
 - Financial failure of government — Cabs — Ireland — The Russian question. În : „New York Daily Tribune” din 12 august 1853. — 264—265.
- Kossuth, Mazzini și Ludovic-Napoleon (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 416—417).

Karl Marx

- Kossuth, Mazzini and Louis Napoleon. In : „New York Daily Tribune” din 1 decembrie 1852. — 503.
- Kossuth și Mazzini. — Uneltirile guvernului prusian. — Tratatul comercial dintre Austria și Prusia. — „Times” și emigranții (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1959, p. 586—592). In : „New York Daily Tribune” din 4 aprilie 1853 (vezi și adnotarea 310). — 197, 200—201, 222, 513.
- Lire, șilingi, pence sau bugete de clasă și cui aduc ele foloase (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 67—71).
 - L.S.D., or class budgets, and who's relieved by them. In : „The People's Paper” din 23 aprilie 1853. — 378.
- Lordul John Russell (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 66—72). In : „Neue Oder-Zeitung” din 28 iulie, 4, 7, 8, 10 și 15 august 1855 și în „New York Daily Tribune” din 28 august 1855. — 406—407.
- Lordul Palmerston (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 365—435). In : „The People's Paper” din 22 și 29 octombrie, 5, 12 și 19 noiembrie, 10, 17, și 24 decembrie 1853. — 266, 268, 270, 271, 272, 275, 279, 280, 287, 288, 290, 301, 539, 585.
 - Palmerston ; Palmerston and Russia ; A chapter of modern history ; England and Russia. In : „New York Daily Tribune” din 19 octombrie, 4 și 21 noiembrie 1853 și 11 ianuarie 1854. — 266, 268, 272, 275, 279, 301, 338, 339, 539, 545, 546—548.
 - Palmerston. In : „Die Reform” din 2, 3, 4, 8 și 9 noiembrie 1853. — 539.
 - Palmerston and Russia. In : „Political Fly-Sheets” nr. 1, London, 1853 și 1854. — 283, 288, 290, 328, 338, 339, 539, 545, 546, 548.
 - Palmerston, what has he done ? In : „Political Fly-Sheets” nr. II, London, 1854. — 287, 328, 338, 339, 539, 545, 547.
 - Palmerston and Russia ; Palmerston, what has he done ? In : „Tucker's Political Fly-Sheets”, London, 1855. — 398.
- Luptele de clasă în Franța, 1848—1850 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 12—113).
 - 1848 bis 1849. In : „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue, 1., 2., 3., 5. und 6. Heft, Januar bis März und Mai bis Oktober 1850.
 - Two years of a revolution ; 1848 and 1849. In : „The Democratic Review”, aprilie-iunie 1850. — 439, 455.
- Mihail Bakunin (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 304—306).
 - Michael Bakunin. In : „The Morning Advertiser” din 2 septembrie 1853. — 251.
- Mizeria filozofiei. Răspuns la „Filozofia mizeriei” a d-lui Proudhon (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. II-a, p. 65—179).
 - Misère de la philosophie. Réponse à la philosophie de la misère de M. Proudhon, Paris-Bruxelles, 1847 (vezi adnotarea 637). — 495, 503.

- Nota de la Viena. — S.U.A. și Europa. — Scrisoarea de la Șumla. — Legea bancară a lui Peel (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 313—322). În : „New York Daily Tribune” din 24 septembrie 1853. — 258, 584.
- O politică ciudată (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 328—331).
 - Eccentricities of politics. În : „New York Daily Tribune” din 10 iulie 1855. — 401.
- Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217).
 - Der 18te Brumaire des Louis Napoleon. În : „Die Revolution, Eine Zeitschrift in zwanglosen Heften, New York, 1852, Erstes Heft. — 10—11, 26, 49, 51, 59, 71, 94, 96, 97—98, 107, 109, 113, 114, 115, 116, 118, 120—124, 141, 407, 421, 425, 426, 436, 437. 439, 441, 444, 452, 458, 465, 470, 474, 475, 488, 501, 511, 565, 568, 570, 571, 573.
- Panică la bursa din Londra. — Greve (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 352—357). — 260, 264, 266.
- Parlamentul. — Votul de la 26 noiembrie. — Bugetul lui Disraeli (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 502—509).
 - Parliament — Vote of Nov. 26 — Disraeli's budget. În : „New York Daily Tribune” din 28 decembrie 1852. — 180.
- Partidele și perspectivele politice (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 407—410).
 - Political parties and prospects. În : „New York Daily Tribune” din 29 noiembrie 1852 (vezi și adnotarea 208). — 138, 140, 154.
- Pauperismul și libertatea comerțului. — Criza comercială în perspectivă (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 391—397).
 - Pauperism and free trade — The approaching commercial crisis. În : „New York Daily Tribune” din 1 noiembrie 1852 (vezi și adnotarea 205). — 137.
- Pedeapsa cu moartea. — Pamfletul d-lui Cobden. — Măsurile luate de Banca Angliei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 540—547).
 - Capital punishment — Mr. Cobden's pamphlets-Regulations of the Bank of England. În : „New York Daily Tribune” din 18 februarie 1853 (vezi și adnotarea 311). — 184, 198, 200.
- Politica Rusiei față de Turcia. — Mișcarea muncitorească din Anglia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 172—183).
 - Russian policy against Turkey. În : „New York Daily Tribune” din 14 iulie 1853. — 264.
- Privire retrospectivă asupra campaniei din Crimeea. În „Neue Oder-Zeitung” din 2 și 4 ianuarie 1855 (vezi și adnotarea 772). — 550.
- Problema războiului. — Activitatea parlamentară. — India (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 222—229).
 - The war question — Doings of parliament — India. În : „New York Daily Tribune” din 5 august 1853. — 532.

Karl Marx

- Problema războiului. — Chesiuni financiare. — Greve (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 436—444).
- The war question — Financial matters — Strikes. În : „New York Daily Tribune” din 21 octombrie 1853. — 266.
- Prosperitate engleza. — Greve. — Problema turcă. — India (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 134—141).
- English prosperity — Strikes — The Turkish question — India. În : „New York Daily Tribune” din 1 iulie 1853. — 264.
- Puterile occidentale și Turcia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 9—19). În : „New York Daily Tribune” din 28 ianuarie 1854. — 283.
- Puterile occidentale și Turcia. — Criza economică iminentă. — Construirea de cai ferate în India (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 332—340). În : „New York Daily Tribune” din 4 octombrie 1853. — 266.
- Puterile occidentale și Turcia. — Simptomele crizei economice (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 341—351). În : „New York Daily Tribune” din 7 octombrie 1853 (vezi și adnotarea 394). — 260, 266.
- Răscoala din Grecia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 139—141).
- The Greek insurrection. În : „New York Daily Tribune” din 29 martie 1854. — 308, 315.
- Răspuns „secretarului” lui Kossuth (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 510).
- A reply to Kossuth's „secretary”. În : „New York Daily Tribune” din 4 ianuarie 1853. — 504, 510.
- Războiul. — Dezbaterile parlamentare (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 315—323).
- The war — Debate in Parliament. În : „New York Daily Tribune” din 10 iulie 1854. — 331.
- Războiul. — Grevele. — Scumpetea (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 464—472).
- War — Strikes — Dearth. În : „New York Daily Tribune” din 15 noiembrie 1853. — 272.
- Reorganizarea Departamentului de război al Angliei.
- Cererile Austriei. — Situația economică a Angliei. — Saint-Arnaud (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 282—288). În : New York Daily Tribune din 24 iunie 1854. — 352.
- Rezultatele alegerilor (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 382—387).
- Result of the elections. În : „New York Daily Tribune” din 11 septembrie 1852 și în „The People's Paper” din 23 octombrie 1852 (vezi și adnotarea 160). — 100, 125, 496.

- Rezultatele viitoare ale stăpînirii britanice în India (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 230—236).
 - The future results of British rule in India. În : „New York Daily Tribune” din 8 august 1853. — 584.
- Revoluția din China și din Europa (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9 București, Editura politică, 1959, p. 102—110).
 - Revolution in China and Europe. În : „New York Daily Tribune” din 14 iunie 1853. — 224.
- Scrisoare către parlamentul muncitorilor (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 132—133). În : „The People's Paper” din 18 martie 1854. — 291.
- Spania revoluționară (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 451—509).
 - Revolutionary Spain. În : „New York Daily Tribune” din 9 și 25 septembrie, 20, 27 și 30 octombrie, 24 noiembrie, 1 și 2 decembrie 1854. — 346, 351, 353, 367.
- Stăpînirea britanică în India (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 135—141).
 - The British rule in India. În : „New York Daily Tribune” din 25 iunie 1853. — 238, 584.
- Urcarea prețului grîului. — Holera. — Greve. — Mișcarea în rîndurile marinarilor (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 307—309).
 - Rise in the price of corn — Cholera — Strikes — Sailor's movement. În : „New York Daily Tribune” din 15 septembrie 1853. — 264.

Friedrich Engels

- Adevăratele cauze pentru care proletarii francezi au rămas oarecum pasivi în decembrie anul trecut (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 235—246)
 - Real causes why the French proletarians remained comparatively inactive in december last. În : „Notes to the People” din 21 februarie, 27 martie și 10 aprilie 1852. — 20, 22, 23, 40, 41.
- Adevăratul punct litigios în Turcia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 13—18).
 - The real issue in Turkey. În : „New York Daily Tribune” din 12 aprilie 1853. — 313, 582.
- Anglia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 218—231) (vezi și adnotarea 10). — 8, 13, 21, 422—423, 431, 436, 440, 449, 462.
- Armatele din Europa. Articolul al doilea (vezi K. Marx și F. Engels. Opere vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 473—497).
 - The armies of Europe (Second article). În : „Putnam's Monthly” din august, septembrie și decembrie 1855. — 403, 406, 408, 410.
- Asediul Silistrei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol 10, București, Editura politică, 1961, p. 289—302).

Friedrich Engels

- The siege of Silistria. In : „New York Daily Tribune” din 26 iunie 1854. — 325, 326.
- Atacul împotriva fortărețelor rusești (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 407—409).
 - The attack on the Russian forts. In : „New York Daily Tribune” din 21 august 1854 (vezi și adnotarea 511). — 343.
- Bătălia de la Alma (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 557—563).
 - The battle of the Alma. In : „New York Daily Tribune” din 26 octombrie 1854. — 351.
- Bătălia de la Inkerman (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 593—599).
 - The battle of Inkerman. In : „New York Daily Tribune” din 14 decembrie 1854. — 369.
- Bătălia de pe Cernaia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 552—558). In : „Neue Oder-Zeitung” din 3 și 4 septembrie 1855.
 - The battle of the Chernaya. In : „New York Daily Tribune” din 14 septembrie 1855. — 408.
- Campania din Crimeea (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 575—583).
 - The campaign in the Crimea. In : „New York Daily Tribune” din 27 noiembrie 1854. — 366.
- Campania din Crimeea (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 600—607).
 - The Crimean campaign : In : „New York Daily Tribune” din 27 decembrie 1854. — 373.
- Care va fi soarta Turciei europene ? (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 33—38).
 - What is to become of Turkey in Europe ? In : „New York Daily Tribune” din 21 aprilie 1853. — 313, 582.
- Comuniștii și Karl Heinzen (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 310—326). In : „Deutsche-Brüsseler-Zeitung” din 3 și 7 octombrie 1847 (vezi și adnotarea 653). — 457, 474.
- Deplasările armatelor în Turcia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 453—458).
 - Movements of the armies in Turkey. In : „New York Daily Tribune” din 8 noiembrie 1853. — 270.
- Fortăreața Kronstadt (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 673—679).
 - The fortress of Kronstadt (vezi și adnotarea 454). — 294, 303, 306, 307, 542, 543.

- Forțele militare ale Rusiei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 564—568).
 - The military power of Russia. În : „New York Daily Tribune” din 31 octombrie 1854. — 354.
- Germania și panslavismul (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 210—216). În : „Neue Oder-Zeitung” din 21 și 24 aprilie 1855.
 - The European struggle, Austria's weakness. În : „New York Daily Tribune” din 5 și 7 mai 1855 (vezi și adnotarea 582). — 399, 555.
- În legătură cu luarea Sevastopolului (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 565—569). În : „Neue Oder-Zeitung” din 14 septembrie 1855.
 - The fall of Sevastopol. În : „New York Daily Tribune” din 28 septembrie 1855. — 411.
- „Kölnische Zeitung” despre lupta maghiarilor (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 339—344). În : „Neue Rheinische Zeitung” din 18 februarie 1849 (vezi adnotarea 110). — 72, 477.
- Lupta din Crimeea (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 55—59).
 - The struggle in the Crimea. În : „New York Daily Tribune” din 26 februarie 1855. — 388.
- Mersul războiului din Turcia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9., București, Editura politică, 1959, p. 479—485).
 - The progress of the Turkish war. În : „New York Daily Tribune” din 25 noiembrie 1853. — 274.
- Panslavismul democrat (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 210—216). În : „Neue Rheinische Zeitung” din 15 și 16 februarie 1849 (vezi și adnotarea 382). — 252.
- Planurile de război ale lui Napoleon (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 312—317).
 - Napoleon's war plans. În : „New York Daily Tribune” din 2 iulie 1855. — 399.
- Problema turcă (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 23—28).
 - The Turkish question. În : „New York Daily Tribune” din 19 aprilie 1853. — 313, 582.
- Războiul (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 253—260).
 - The war. În : „The People's Paper” din 27 mai 1854.
 - The exploits in the Baltic and Black Seas. Anglo-French system of operation. În : „New York Daily Tribune” din 9 iunie 1854. — 588.
- Războiul de la Dunăre (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 333—338).
 - The war on the Danube. În : „New York Daily Tribune” din 25 iulie 1854. — 332, 333.

Friedrich Engels

- Războiul din Italia și din Ungaria (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 423—426). În : „Neue Rheinische Zeitung” din 28 martie 1849 (vezi și adnotarea 110). — 72, 477—478.
- Războiul pe Dunăre (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 547—554).
 - The war on the Danube. În : „New York Daily Tribune” din 16 decembrie 1853. — 276—277.
- Războiul sfânt (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 459—463).
 - The holy war, În : „New York Daily Tribune” din 15 noiembrie 1853. — 270.
- Recentul proces de la Colonia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 422—428).
 - The late trial at Cologne. În : „New York Daily Tribune” din 22 decembrie 1852. — 171, 172, 175, 176.
- Retragerea rușilor de la Calafat (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 142—147).
 - Retreat of the Russians from Kalafat. În : „The People’s Paper” din 18 martie 1854.
 - The Russian retreat. În : „New York Daily Tribune” din 30 martie 1854. — 296, 314.
- Revoluție și contrarevoluție în Germania (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113).
 - Germany. Revolution and counter-revolution. În : „New York Daily Tribune” din 25 și 28 octombrie, 6, 7, 12 și 28 noiembrie 1851, 27 februarie, 5, 15, 18 și 19 martie, 9, 17 și 24 aprilie, 27 iulie, 19 august, 18 septembrie, 2 și 23 octombrie 1852 (vezi și adnotarea 4). — 5, 7, 11, 13, 18, 22, 26, 29, 32, 36, 37, 40, 41, 46, 50, 52, 56, 71, 72, 77, 80, 83—84, 95, 98, 100, 111, 115, 119, 130, 252, 421, 426, 462, 477, 581.
- Rușii în Turcia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 358—364).
 - The Russians in Turkey. În : „New York Daily Tribune” din 17 octombrie 1853. — 262, 264, 266, 272, 273.
- Situația armatelor în Turcia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 206—209).
 - Position of the armies in Turkey. În : „New York Daily Tribune” din 28 aprilie 1854. — 314.
- Situația politică a Republicii elvețiene (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 94—101).
 - Switzerland. Political position of this republic. În : „New York Daily Tribune” din 17 mai 1853 (vezi și adnotarea 336). — 209, 212, 215, 223—224, 238, 242.

- Ungaria (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică 1959, p. 565—574). În : „Neue Rheinische Zeitung” din 19 mai 1849 (vezi și adnotarea 110). — 72, 477.

Karl Marx și Friedrich Engels

- Adresa Organului central către Liga comuniștilor. Martie 1850 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 263—273).
- Die Central-Behörde an den Bund. În : „Dresdner Journal und Anzeiger” din 28 iunie 1851 și „Kölnische Zeitung” din 1 iulie 1851. — 488.
- Adresa Organului central către Liga comuniștilor. Iunie 1850 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 331—338).
- Die Zentralbehörde an den Bund. În : „Enthüllungen über den Kommunisten-Prozess zu Köln”. Neuer Abdruck mit Einleitung von Friedrich Engels, mit Dokumenten, Hottingen-Zürich, 1858. — 488.
- Afacerea rachetelor. — Insurecția din Elveția (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 90—93).
- The rocket affair. — The Swiss insurrection. În : „New York Daily Tribune” din 14 mai 1853 (vezi și adnotarea 336). — 212, 215, 224, 242.
- Declarație de ieșire din Asociația culturală a muncitorilor germani din Londra (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 449). — 427—428.
- Declarație făcută redacțiilor ziarelor engleze (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 403—404). În : „The Spectator” din 28 octombrie 1852 ; „The People’s Paper” din 30 octombrie 1852 ; „The Morning Advertiser” din 30 octombrie 1852 ; „The Leader” din 30 octombrie 1852 și „The Examiner” din 30 octombrie 1852. — 149, 157, 168, 172, 502, 576.
- Declarație finală în legătură cu recentul proces de la Colonia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 418—421).
- A final declaration of the late Cologne trials. În : „The Morning Advertiser” din 29 noiembrie 1852. — 171, 172.
- Desfășurarea operațiilor militare (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 608—615).
- Progress of the war. În : „New York Daily Tribune” din 1 ianuarie 1855. — 374
- Două procese politice (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 245—264) (vezi și adnotarea 655). — 457.
- Fostul guvern englez (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 11, București, Editura politică, 1961, p. 25—32).
- The late British government. În : „New York Daily Tribune” din 23 februarie 1855 (vezi și adnotarea 553). — 379—381, 386.
- Gottfried Kinkel (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 324—326). În : „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. Viertes Heft, aprilie 1850 (vezi și adnotarea 140). — 100, 483.
- Ideologia germană. Critica filozofiei germane contemporane în persoana reprezentanților ei Feuerbach, B. Bauer și Stirner și a socialismului german în

Karl Marx și Friedrich Engels

- persoana diferiților lui profeți (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 9—572). — 97—98.
- Manifestul Partidului Comunist (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 461—500).
- Manifest der Kommunistischen Partei. Publicat în februarie 1848. Londra, 1848. — 102, 134, 521.
- Manifesto of the German Communist Party. În : „The Red Republican” din 9, 16, 23 și 30 noiembrie 1850. — 452.
- Marii bărbați ai emigrației (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358). — 52—53, 54—55, 56, 57, 60, 63, 65, 67, 68, 71, 135, 158, 165, 167, 178, 191, 207, 473, 478, 484, 499—500, 510, 516, 579, 581.
- Politica britanică. — Disraeli. — Emigranții. — Mazzini la Londra. — Turcia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 9, București, Editura politică, 1959, p. 3—12).
- British politics — Disraeli. — The refugees. — Mazzini in London. — Turkey. În : „New York Daily Tribune” din 7 aprilie 1853. — 203, 210, 313.
- Recenzii apărute în „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. Viertes Heft, April 1850. II „*Les conspirateurs*” par A. Chenu, ex-capitaine des gardes du citoyen Caussidière. — Les sociétés secrètes ; la préfecture de police sous Caussidière ; les corps-francs, Paris, 1850. „*La naissance de la République en février 1848*” par Lucien de la Hodde. Paris, 1850 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 247—314). — 449.
- Retragerea trupelor ruse (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 10, București, Editura politică, 1961, p. 310—314).
- The Russian retreat. În : „New York Daily Tribune” din 10 iulie 1854. — 329.
- Revendicările partidului comunist în Germania (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, București, Editura politică, 1963, p. 3—5). Manifest (vezi și adnotarea 733). — 521.
- Scrisoare către redactorul ziarului „Times” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 232—234). — 10, 12, 13, 14, 15, 32, 437.

Indice cuprinzînd lucrările altor autori citate și menționate de Marx și Engels

La lucrările citate de Marx și Engels au fost indicate, în măsura în care acest lucru a putut fi stabilit, edițiile presupuse că ar fi fost folosite de ei. În unele cazuri, în special acolo unde izvoarele bibliografice nu sînt precizate, nu se menționează ediția. Legile și documentele sînt indicate numai atunci cînd se citează din ele. Unele izvoare n-au putut fi identificate.

I. Opere și lucrări

- Alexander, W[illiam]*: The history of women, from the earliest antiquity to the present time. 3rd ed. Vol. 1—2. London 1782. — 497.
- Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste*. Hrsg. von Johann Samuel Ersch und Johann Gottfried Gruber. Bd. 1—167. Leipzig 1818—1890. — 327.
- Anklageschrift* gegen 1) Peter Gerhard Roeser, 2) Johann Heinrich Georg Bürgers, 3) Peter Nothjung, 4) Wilhelm Joseph Reiff, 5) Hermann Heinrich Becker, 6) Roland Daniels, 7) Carl Wunibald Otto, 8) Abraham Jacobi, 9) Johann Jacob Klein, 10) Ferdinand Freiligrath. (Köln 1852.) — 74, 76, 78—80, 141, 482, 488.
- Archivio triennale delle cose d'Italia dall'avvenimento di Pio IX all'abbandono di Venezia*. Serie Ia. Vol. 1—2. Capolago 1850 1851. Chieri 1855. — 316, 323.
- Arnim, Ludwig Achim von, und Clemens Brentano*: Des Knaben Wunderhorn. — 309.
- Aretino, Pietro*: Dubbii amorosi, altri dubbii, e sonetti lussoriosi. o.O.1757. — 71.
- Balzac, Honoré de*: Le cabinet des antiques. — 134.
— Le père Goriot. — 134.
- Barthold, F[riedrich] W[ilhelm]*: George von Frundsberg oder das deutsche Kriegshandwerk zur Zeit der Reformation. Hamburg 1833. — 96.
- Bauer, B[runo]*: De la dictature occidentale. Charlottenbourg 1854. — 353, 357.
— Deutschland und das Russenthum. Charlottenbourg 1854. — 398.
— Die jetzige Stellung Russlands. Charlottenbourg 1854. — 398.
— La Russie et l'Angleterre. Traduit de l'Allemand. Charlottenbourg 1854. — 374, 398.

- Die russische Kirche. Charlottenburg 1855. — 398, 400.
- Russland und das Germanenthum. Charlottenburg 1853. — 398.
- Russland und das Germanenthum. Zweite Abtheilung. Die deutsche und die orientalische Frage. Charlottenburg 1853. — 398.
- Der Untergang des Frankfurter Parlaments. Berlin 1849. — 21, 22, 40.
- B II, Alexander* : Reception and progress of Kossuth in the United States. In : *The Friend of the People* din 14 februarie 1852. — 16.
- Bericht über die Kriegs-Operationen der Russischen Truppen gegen die Ungarischen Rebellen im Jahre 1849.* Th. 1—2. Berlin 1851. — 306, 307.
- Bernier, François* : Voyages, contenant la description des états du Grand Mogol, de l'Indoustan, du Royaume de Cachemire, etc. T. 1—2. Paris 1830. — 225—226, 234.
- Bertin, A.* : Paris, 12 mars. In : *Journal des Débates politiques et littéraires* din 13 martie 1852. — 35.
- Blesson, Louis* : Geschichte des Belagerungskrieges oder der offensiven Befestigungen. Eine Skizze. Berlin 1835. — 96.
- Bode, A[dolf Friedrich]* : Notizen, gesammelt auf einer Forstreise durch einen Theil des Europäischen Russlands. In : *Beiträge zur Kenntniss des Russischen Reiches und der angränzenden Länder Asiens.* Hrsg. K.E. v. Baer und Gr. v. Helmersen. Neunzehntes Bändchen. St. Petersburg 1854. — 374.
- Bojardo, Matteo Maria* : *L'orlando innamorato.* — 75.
- *Orlando innamorato di Malteo M. Bojardo rifatto da Francesco Berni.* Vol. 1—4. Milano 1806. — 75.
- *Orlando innamorato. Insieme con i tre Libri di Nicolò de gli Agvstini già riformati per M. Lodovico Domenichi, & hoia con maggior diligentia ricorretti: Con le figure ad ogni Canto, e con gli suoi Argomenti in rima. e Allegorie, di nuouo ristampati.* Venetia 1574. — 75.
- [Bonaparte], Joseph* : Mémoires et correspondance politique et militaire du roi Joseph. Publiés, annotés et mis en ordre par A. du Casse. T. 1—3. Paris 1853—54. — 282.
- Bright, John* : [Rede im Unterhaus am 1. Juli 1853.] In : *The Times*, 2 iulie 1853. — 287.
- [Rede auf dem Meeting in Manchester am 24. Januar 1854.] In : *The Times* din 25 ianuarie 1854. — 385.
- [Rede im Unterhaus am 29. Mai 1854.] In : *The Times* din 30 mai 1854. — 385.
- Butler, [Samuel]* : *Hudibras, a poem written in the time of the civil wars.* Londres 1757. T. 1—3. — 226.
- Calderón de la Barca, Pedro* : *El Mágico prodigioso.* — 316.
- Campbell, George* : *Modern India : a sketch of the system of civil government. To which is prefixed some account of the natives and native institutions.* London 1852. — 240.
- Carey, H[enry] C[harles]* : *Essay on the rate of wages : with an examination of the causes of the differences in the condition of the labouring population throughout the world.* Philadelphia, London 1835. — 53, 237, 456.

- The harmony of interests, agricultural, manufacturing and commercial. Philadelphia 1851. — 53, 237.
- The slave trade, domestic and foreign : why it exists, and how it may be extinguished. London 1853. — 237, 238.
- Carrion-Nisas, [Marie-Henri-François-Elisabeth]* : Essai sur l'histoire générale de l'art militaire, de son origine, de ses progrès et de ses revolutions. T. 1 2. Paris 1824. — 96.
- Die Centralbehörde an den Bund* (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 576). In : *Dresdner Journal und Anzeiger* din 22 iunie 1851, și *Kölnische Zeitung*, din 24 iunie 1851. — 164, 174, 488.
- Cervantes, Saavedra, Miguel de* : Vida y hechos del ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha. — 105, 316, 346.
- Chambray, [Georges]* : Ueber die Veränderungen in der Kriegskunst seit 1700 bis 1815. Berlin 1830. — 96.
- Chamisso, Adelbert von* : Peter Schlemihls wundersame Geschichte. — 323.
- Chateaubriand, [François René] de* : Atala. — 316.
- Congrès de Vérone. Guerre d'Espagne. Négociations. Colonies espagnoles. T. 1—2. Bruxelles 1838. — 359—365.
- René. — 316
- Chenu, A[dolphe]* : Les Conspirateurs. Les sociétés secrètes ; La préfecture de police sous Caussidière ; Les corps-francs. Paris 1850. — 72, 449.
- Chesney, [Francis Rawdon]* : Precis of a report on the Russian campaign of 1828 and 1829, drawn up for the information of the Duke of Wellington. In : *The Portfolio* din 20 iulie 1836. — 270.
- The Russo-Turkish campaigns of 1828 and 1829, with a view of the present state of affairs in the East. London 1854. — 543.
- Cluss, Adolf* : Das „beste Blatt der Union“ und seine „besten Männer“ und Nationalökonomien. In : *Die Reform* din 14, 17, 21 și 24 septembrie 1853. — 268.
- Karl Heinzen und der Kommunismus, oder der fahrende Ritter auf der wilden, verwegenden Jagd nach dem Schatten seines lahmen Kleppers. In : *New Yorker Demokrat*, sfîrșitul lunii iunie sau începutul lunii iulie 1852. — 497.
- [Erklärung gegen Willich.] In : *Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung* și *Neu-England-Zeitung*, în jurul lui 20 mai 1853. — 227.
- (anonim) Our American correspondence. Washington. Sept. 20th ; Washington Sept. 30th, 1852. In : *The People's Paper* din 9 și 16 octombrie 1852. — 573.
- (anonim) White mountains. Summit-House. 21 August 1853. In : *Die Reform* din 31 august 1853. — 531.
- Cobden, Richard* : [Rede auf dem Meeting in Manchester am 24. Januar 1854 ; In : *The Times* din 25 ianuarie 1854. — 287.
- 1793 and 1853, in three letters, London 1853. — 186.
- Code pénal*, ou code des délits et des peines. Cologne 1810. — 78, 155.
- Coeurderoy, Ern[est], und Oct[ave] Vauthier* : La barrière du combat ou dernier grand assaut qui vient de se livrer entre les citoyens Mazzini, Ledru-Rollin, Louis Blanc, Étienne Cabet, Pierre Leroux, Martin Nadaud, Malarmet,

- A. Bianchi (de Lille) et autres hercules du nord. Bruxelles 1852. — 79, 80, 481.
- Coeurderoy, Ernest* : De la révolution dans l'homme et dans la société. Bruxelles 1852. — 79, 80, 481.
- Coffinières, A[ntoine]-S[imeon]-G[abriel]* : De la bourse et des spéculations sur les effets publics. Paris 1824. — 561.
- Cooper, James Fenimore* : Der Spion. — 142, 207.
- Correspondence respecting the rights and privileges of the Latin and Greek churches in Turkey*. Presented to both Houses of Parliament by Command of Her Majesty. London 1854. — 295, 315, 384.
- Dante Alighieri* : La divina commedia. — 222.
- Da Ponte* : Don Juan. — 562.
- Decker, C[arl] von* : Der Kleine Krieg, im Geist der neueren Kriegführung. Oder Abhandlung über die Verwendung und den Gebrauch aller drei Waffen im kleinen Kriege. Vierte, verm. Aufl. Berlin, Posen und Bromberg 1844. — 398.
- Derby, Edward* : [Rede im House of Lords am 27. Februar 1852.] In : The Times din 28 februarie 1852. — 30.
- Diderot, Denis* : Jacques le fataliste et son maître. T. 1—3, Paris 1797. — 78. — Le neveu de Rameau, dialogue. Paris 1821. — 78.
- Dietz, Oswald* : An die deutschen Arbeiter-Vereine. In : Schweizerische National-Zeitung din 7 ianuarie 1851. — 460.
- Diziel, Gustav* : Russland, Deutschland und die östliche Frage. Stuttgart 1853. — 374.
- Disraeli, Benjamin* : [Rede im Unterhaus am 18. Februar 1853.] In : The Times din 19 februarie 1853. — 380. — [Rede im Unterhaus am 24. Juli 1854]. In : The Times din 25 iulie 1854. — 338.
- Douglas, Howard* : A treatise on naval gunnery. London 1820. — 543.
- Dronke, Ernst* : Naturgeschichte der Demokratie. In : Die Reform din 12 aprilie 1854. — 319.
- Dulon, Rudolph* : Der Tag ist angebrochen! Zweite Auflage. Bremen 1852. — 460.
- Dureau de la Malle, [Adolph-Jules-César-Auguste]* : Économie politique des Romains. T. 1—2. Paris 1840. — 153.
- [Eccarius, Johann Georg]* : Our Paris correspondence. In : The People's Paper, 25 septembrie 1852, 29 ianuarie, 5 și 12 februarie, 5 și 12 martie, 9 și 16 aprilie, 7 mai 1853. — 538.
- (anonim) A review of the literature on the coup d'état. In : The People's Paper din 2, 9, 16 și 23 octombrie, 6 și 13 noiembrie, 11 și 18 decembrie 1852. — 538.
- Die Edda*. — 220.
- [Engel, Johann Jacob]* : Fürstenspiegel. Berlin 1798. — 520.
- Ersch und Gruber*, vezi *Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste*.

- Ewerbeck, Hermann* : L'Allemagne et les Allemands. Paris 1851. — 25, 31, 47.
— (anonim) Bakunin. În : Neue Rheinische Zeitung din 6 iulie 1848. — 251, 254.
- Flügel, J[ohann] G[ottfried], und Johann Sporschil* : Vollständiges Englisch-Deutsches und Deutsch-Englisches Wörterbuch. Th. 1 2. Leipzig 1830. — 199.
- Forster, Charles* : The historical geography of Arabia : or, the patriarchal evidences of revealed religion. Vol. 1—2. London 1844. — 219.
— The one primeval language traced experimentally through ancient inscriptions in alphabetic characters of lost powers from the four continents. Vol. 1—3. London 1852—1854. — 393.
- Franceson, C. F.* : Grammatik der spanischen Sprache nach einem neuen System bearbeitet. Dritte verm. u. verbesserte Aufl. Leipzig 1850. — 256, 260, 267, 583.
- Freiligrath, Ferdinand* : An Joseph Weydemeyer. I. London. den 16. Januar 1852. — 69, 97, 166, 170, 422, 425, 429, 433, 439, 471, 475, 476, 569.
— An Joseph Weydemeyer. II. London. 23 Januar 1852. — 69, 97, 166, 170, 422, 433, 439, 471, 475, 476.
— Trotz alledem. — 472.
- Fröhlich, R. A.* : Kurz gefasste tabellarisch bearbeitete Anleitung zur schnellen Erlernung der vier slawischen Hauptsprachen. Wien 1847. — 133, 134.
- Gladstone, William Ewart* : [Rede im Unterhaus am 6. März 1845.] În : The Times din 7 martie 1854. — 384.
- Goethe, Johann Wolfgang von* : Faust. — 316, 504.
- [Golovine, Ivan :]* Europe. — A single man. În : The Morning Advertiser din 19 august 1853. — 251, 261.
— (anonim) How to write history. În : The Morning Advertiser din 3 septembrie 1853. — 252—253, 261.
— To the editor of the Morning Advertiser. În : The Morning Advertiser din 13 februarie 1855. — 389.
- Golovine, Ivan [Herzen, A.] Worcell, Stanislas* : The Russian agent, Bakunin. To the editor of the Morning Advertiser. În : The Morning Advertiser din 24 august 1853. — 251, 261.
- Golowin* — vezi *Golovine*.
- Görgey, Arthur* : Mein Leben und Wirken in Ungarn in den Jahren 1848 und 1849. Bd. 1—2 Leipzig 1852. — 61, 72, 325, 524.
- Graham, J[ames Robert] G[eorge]* : Sir Charles Napier and Sir James Graham. The Napier and Graham controversy. Sir James Graham and Sir Charles Napier. În : The Times din 3, 4, 6 și 8 septembrie 1855. — 408.
- [Greeley, Horace :]* A German view of American „democracy“. În : New-York Daily Tribune din 13 iulie 1852. — 82.
- Grimm, Jacob* : Geschichte der deutschen Sprache, Bd. 1—2. Leipzig 1848. — 417.
- Grimm, Jacob, und Wilhelm Grimm* : Deutsches Wörterbuch. Bd. 1. Leipzig 1854. — 418.
- Guerard, Johann von* : Encyclopädie der Kriegskunst zu Lande. Bd. 1—2. Wien 1833. — 96.

- Gülich, Gustav von** : Geschichtliche Darstellung des Handels, der Gewerbe und des Ackerbaues der bedeutendsten handeltreibenden Staaten unsrer Zeit. Bd. 3 [A.u.d.T.] Die gesammten gewerblichen Zustände in den bedeutendsten Ländern der Erde während der letzten zwölf Jahre. Bd. 1. Jena 1842. — 44.
- Hammer, Joseph von** : Geschichte des Osmanischen Reiches, grossentheils aus bisher unbenützten Handschriften und Archiven. Bd. 1—10. Pest 1827—1835. — 297, 299.
- Handbibliothek für Offiziere, oder Populaire Kriegslehre für Eingeweihte und Laien.** Bearb. u. hrsg. von einer Gesellschaft preussischer Offiziere. 1. Bd. Berlin 1888. — 96.
- [Harney, George Julian :** Historic pages from the French revolution of february, 1848. By Louis Blanc. London : Tribune Office, Wellington Street, Strand. In : The Democratic Review din mai 1850. — 452.
- (anonim) Prologue. In : The Friend of the People din 7 februarie 1852. — 16.
- To the readers of the „Star“, and the democrats of Great Britain and Ireland. In : The Star din 17 aprilie 1852. — 53.
- (anonim) [Vorbemerkung zu] Manifesto of the German Communist Party. In : The Red Republican din 9 noiembrie 1850. — 452, 455.
- Harring, Harro** : Historisches Fragment über die Entstehung der Arbeiter-Vereine und ihren Verfall in Communistische Speculationen. London 1852. — 474.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich** : Encyklopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse. Heidelberg 1817. — 327.
- Heine, Heinrich** : Atta Troll. — 455.
- Klagegedicht eines altdeutschen Jünglings. In : Neue Gedichte, Romanzen. — 478.
- Kobes I. — 373, 377.
- Lyrisches Intermezzo, 39. Gedicht. — 335.
- Neuer Frühling. 6. Gedicht. — 547.
- Vermischte Schriften. Bd. 1—3. Hamburg 1854. — 377.
- Zwei Ritter. — 567, 586.
- Heinzen, Karl** : Mord und Freiheit. New York 1853. — 242.
- [Heller von Hellwald, Friedrich :** Der Winter-Feldzug 1848—1849 in Ungarn. Unter dem Oberkommando des Feldmarschalls Fürsten zu Windisch-Grätz. Wien 1851. — 325.
- Herbert, Sidney]** : [Rede im Unterhaus am 25 Juli 1854] In : The Times din 26 iulie 1854. — 338.
- Herzen, Alexander** : Discours d'Alexandre Herzen, exilé Russe, prononcé au meeting tenu le 27 février 1855 dans St.-Martin's Hall, à Londres. — 390, 393.
- Du développement des idées révolutionnaires en Russie, par A. Iscander [d. i. Alexander Herzen]. Paris 1851. — 183, 184, 191, 196, 217, 261, 519.
- My exile. Vol. 1—2. London 1855. — 412, 413.
- My exile in Siberia. To the editor of the Morning Advertiser. In : The Morning Advertiser din 1 decembrie 1855. — 412.
- [Rede auf dem Meeting am 27. Februar 1855 in London.] In : The People's Paper din 3 martie 1855. — 393.

- Herzen, Alexander* : [Rede auf dem Meeting am 27. Februar 1855 in London.] In : L'Homme din 7 martie 1855. — 393.
 — To the editor of the Globe. In : The Globe and Traveller din 25 octombrie 1855. — 412.
- [*Hess, Moses* :] Rother Katechismus für das deutsche Volk. New York und Boston o. J. 179. — 157, 161.
- Hirsch, Wilhelm* : Die Opfer der Moucharderie, Rechtfertigungsschrift. In : Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung din 1, 8, 15 și 22 aprilie 1853. — 207, 210, 217, 223, 516, 517, 525, 528, 581.
 — [Erklärung vom 12. Januar 1852.] In : Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung, sfîrșitul lunii aprilie 1853. — 426.
- Hoffstetter, Gustav von* : Tagebuch aus Italien 1849. Zürich, Stuttgart 1851. — 60.
- Hoyer, Johann Gottfried* : Geschichte der Kriegskunst seit der ersten Anwendung des Schiesspulvers zum Kriegsgebrauch bis an das Ende des achtzehnten Jahrhunderts. Bd. 1—2. Göttingen 1797—1800. — 96.
- Jacobi, Abraham* : Ueber den Untergang der Erde. In : Die Reform din 31 august, 3, 7, 10 și 14 septembrie 1853. — 261, 264.
- Jones, Ernest* : An appeal for the judgement of the people. In : Notes to the People din 24 aprilie 1852. — 53, 56.
 — Current notes (?) In : The People's Paper din 8 mai 1855. — 470.
 — Political felony. Infamous chicanery and fraud of the Administrative Reform Association. In : The People's Paper din 12 mai 1855. — 398.
 — [Rede auf dem Meeting am 27. Februar 1855 in London.] In : The People's Paper din 3 martie 1855. — 390.
- Jones, William* : A grammar of the Persian language. 9th ed. London 1828. — 233.
 — Works. Vol. 2. London 1799. — 233.
- Jordan, Wilhelm* : [Rede auf der Sitzung der Frankfurter Nationalversammlung am 24. Juli 1848.] In : Stenographischer Bericht über die Verhandlungen der deutschen constituierenden Nationalversammlung zu Frankfurt am Main, Band 2. No. 47. Frankfurt a. M. 1848. — 130.
- Jung, G[eorg]* : Geschichte der Frauen. Th. 1. Frankfurt am Main 1850. — 497.
- Kausler, F[riedrich] von* : Atlas der wichtigsten Schlachten, Treffen und Belagerungen der alten, mittlern und neuern Zeit in 200 Blättern. Carlsruhe und Freiburg 1831. — 96.
 — Historisches Wörterbuch der Schlachten, Belagerungen und Treffen aller Völker. Bd. 1—4. Ulm 1825—1833. — 96.
 — Versuch einer Kriegsgeschichte aller Völker. Bd. 1—4. Ulm 1825 1830. — 96
- [*Kellner, Gottlieb Theodor* :] Die neue Welt. In : Die Reform din 31 august 1853. — 531.
- Klapka, Georg* : Memoiren. April bis October 1849. Leipzig 1850. — 326.
- Kossuth, Louis* : [Secret circular to the Germans resident in the States.] In : The People's Paper din 7 august 1852 ; Secret circular by Kossuth. Consequent sudden departure of the latter. — 86, 90.

- Küntzel, H.* : Die taktischen Elemente der neuen Fortificationen. Potsdam 1851. — 60.
- Lettre de l'Empereur Napoléon à l'Empereur Nicolas.* În : Le Moniteur universel din 14 februarie 1854. — 289.
- [Linton, William James]* : The sense of the country. Spartacus [d. i. William James Linton]. În : The Star of Freedom din 8 mai 1852. — 470.
- Löhr, Karl Ad.* : Das Kriegswesen der Griechen und Römer. Zweite umgearb. und stark verm. Aufl. Würzburg 1830. — 96.
- Lütgen, A.* : Feldzug der Schleswig-Holsteinischen Armee und Marine im Jahre 1850. Kiel 1852. — 319.
- Machiavelli, Nicolo* : Mandragola (Commedia). În : Opere di Nicolò Machiavelli, cittadino e segretario fiorentino. T. 7. Milano 1811. — 69.
- M[arx], F[rancis]* : The Russian agent Bakunin. To the editor of the Morning Advertiser. În : The Morning Advertiser din 23 august 1853. — 250, 252, 254, 261.
- Marx, Jenny* : [Bericht über das Meeting zur Erinnerung an Robert Blum am 9. November 1852 in London.] În : Philadelphia Demokrat, sfirșitul lunii noiembrie sau începutul lunii decembrie 1852. — 166.
- Massey, G[erald]* : The engineers, operative and co-operative. În : The Friend of the People din 7 februarie 1852. — 16.
- Mayne, Reid* : To the editor of the Leader. În : The Leader din 19 februarie 1853. — 189.
- To the editor of the Times. În : The Leader din 19 februarie 1853. — 189.
- Mazzini, J.* : Italy, Austria, and the Pope. A letter to Sir James Graham, Bart. London 1845. — 58.
- McCulloch, J[ohn] R[amsay]* : A dictionary, geographical, statistical, and historical, of the various countries, places and principal natural objects in the world. Vol. 1—2. London 1841. — 403.
- Meiners, C[hristoph]* : Geschichte des weiblichen Geschlechts. Th. 1—4. Hannover 1788—1800. — 497.
- Mieroslawski, Ludwig von* : Kritische Darstellung des Feldzuges vom Jahre 1831 und hieraus abgeleitete Regeln für Nationalkriege. Bd. 1. Berlin 1847. — 80.
- Miller, Johann Martin* : Siegwart. Eine Klostersgeschichte. — 39.
- Minutoli, Julius Freyherr von* : Spanien und seine fortschreitende Entwicklung, mit besonderer Berücksichtigung des Jahres 1851. Berlin 1852. — 402.
- Mirchond, Mohammed* : Rauzat-us-safâ. — 233.
- Moltke, [Helmuth Karl Bernhard] von* : Der russisch-türkische Feldzug in der europäischen Türkei 1828 und 1829. Berlin 1845. — 304.
- Napier, Charles* : [Brief an den Herzog Wellington.] The Baltic fleet. În : The Times din 3 iunie 1854. — 323.
- Sir Charles Napier on the bombardment of Sweaborg. To the editor of the Times. În : The Times din 24 august 1855. — 408.

- Napier, Charles* : Sir Charles Napier and Sir James Graham. The Napier and Graham controversy. Sir James Graham and Sir Charles Napier. In : The Times din 3, 4, 6 și 8 septembrie 1855. — 408.
- Napier, William] Francis] Patrick]* : History of the war in the Peninsula and in the south of France, from the year 1807 to the year 1814. Vol. 1—4. London 1828—1840. — 357, 375.
- Ottenberger, Joseph* : Das Kriegswesen der Römer grösstentheils nach antiken Denkmalen ; zunächst für Studierende. Hrsg. von A. J. Millerbache]. Prag 1824. — 96.
- Palmerston, J.* : [Rede im Unterhaus am 20. August 1853.] In : The Times din 22 august 1853. — 383.
- Parish, Henry Headley* : The diplomatic history of the monarchy of Greece, from the year 1830. Showing the transfer to Russia of the mortgage held by British capitalists over its property and revenues. London 1838. — 548.
- Petermann, August]* : Mittheilungen aus Justus Perthes' Geographischer Anstalt über wichtige neue Erforschungen auf dem Gesamtgebiete der Geographie. Gotha 1855. — 398, 400.
- Pieper, Wilhelm* : A critical history of French socialism. In : The People's Paper din 4, 11 și 18 decembrie 1852. — 525.
- Plümcke, J. C.* : Handbuch für die Königlich Preussischen Artillerie-Offiziere. Th—1—2. Berlin 1820. — 518.
- Poesche, Th. Goepf. Ch.* : The new Rome. The United States of the world. New York 1852. — 531.
- Pösche, Theodor* : Die „Klassenkämpfer“. In : Neu-England-Zeitung din 3 septembrie 1853. — 258, 531.
- Proudhon, Pierre]-Joseph]* : La révolution sociale démontrée par le coup d'état du 2 décembre. 2e éd. Paris 1852. — 79, 102, 112, 497, 503.
- Système des contradictions économiques, ou philosophie de la misère. T. 1—2. Paris, 1846. — 503.
- [Pulszky, Aurelius Ferenc :]* The state of Europe. A.P.C. [d.i. Aurelius Ferenc Pulszky]. In : New-York Daily Tribune din 22 septembrie 1854. — 353.
- Pulszky, F., und Th. Pulszky* : White, red, black. Sketches of society in the United States during the visit of thier guest. Vol. 1—3. London 1853. — 514.
- Pyat, Félix* : Caussidière et Boichot. Lettre au peuple français. London 1852. — 105.
- Raffles, Thomas Stamford* : The History of Java. With a map and plates. Vol. 1—2. London 1817. — 240.
- Ricardo, David* : On the principles of political economy, and taxation, 3rd ed. London 1821. — 456.
- [Richards, Alfred Bate :]* Englishman. In : The People's Paper din 23 aprilie 1853. — 527.
- Ripley, Roswell] Sabine]* : The war with Mexico. Vol. 1—2. New York 1849. — 367, 369, 371, 375.

- Ruge, Arnold* : Michael Bakunin. To the editor of the Morning Advertiser. In : The Morning Advertiser din 31 august 1853. — 251, 262.
- Ruge, Arnold* : The public law of Euiope. In : New York Daily Tribune din 14 iulie 1852. — 81.
- Russell, John* : [Rede im Unterhaus am 31 Mai 1853.] In : The Times din 1 iunie 1853.
- [Rede im Unterhaus am 24 Juli 1854]. In : The Times din 25 iulie 1854. — 338.
- Sammlung der für Ungarn erlassenen Allerhöchsten Manifeste und Proklamationen, dann der Kundmachungen der Oberbefehlshaber der kaiserlichen Armee in Ungarn. Amtliche Ausgabe. 1. und 2. Heft. Ofen 1849, 1850. — 325, 523 524.*
- Sand, George* : [Brief an den Redakteur der Neuen Rheinischen Zeitung.] In : Neue Rheinische Zeitung dia 3 august 1848. — 251—252.
- Say, Jean-Baptiste* : Cours complet d'économie politique pratique, 7e éd. Bruxelles 1844. — 99.
- Schiller, Friedrich von* : Wallenstein. Die Piccolomini. — 68.
- Schimmelpfennig, A[lexander]* : The war between Turkey and Russia. A military sketch. Philadelphia-London 1854. — 305, 307, 310.
- Ségur, Jos[eph]-Alex[andre] de* : Les Femmes, leur condition et leur influence dans l'ordre social chez différents peuples anciens et modernes. T. 1—3. Paris-Hambourg. 1803. — 497.
- [*Seiler, Sebastian* :] Kaspar Hauser der Thronerbe von Baden. Paris 1840. — 20.
- Shakespeare, William* : König Lear. — 99.
- Love's labour's lost. — 413.
- Was ihr wollt. — 309.
- Smitt, Friedrich von* : Geschichte des polnischen Aufstandes und Krieges in den Jahren 1830 und 1831. Berlin 1848. Th. 1—3. Berlin. 1839—1848. — 80, 270, 524.
- Solis, Antonio de* : Historia de la conquista de Méjico, poblacion y progresos de la America septentrional, conocida por el nombre de Nueva España. Nueva ed. Paris 1844. — 369, 371.
- Spinoza, Baruch* : Ethica. — 488.
- Statuten des communistischen Bundes* (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 580—583). In : Dresdner Journal und Anzeiger din 22 iunie 1851. — 458.
- Stenzel, Gustav Adolf* : Versuch einer Geschichte der Kriegsverfassung Deutschlands vorzüglich im Mittelalter, Berlin 1820. — 96.
- Stirner, Max* : Geschichte der Reaction. Berlin 1852. — 26, 28.
- Stralgesetzbuch für die Preussischen Staaten*. Din 14 aprilie 1851. In : Gesetz-Sammlung für die Königlichen Preussischen Staaten. Jg. 1851. Nr. 10. Berlin 1851. — 78.
- Szemere, Bartholomäus* : Graf Ludwig Batthyány, Arthur Görgey, Ludwig Kossuth. Politische Charakterskizzen aus dem Ungarischen Freiheitskriege. Hamburg 1853. — 42, 58, 75, 77, 78, 139, 162, 208, 459, 466, 468, 508, 517.

- Szeredy J.* : Asiatic Chiefs. London 1855. — 405.
- [*Tavernier* :] De la conduite de la guerre d'Orient. Expédition de Crimée. Mémoire adressé au gouvernement de S. M. l'Empereur Napoléon III par un officier général. Bruxelles, février 1855. — 392.
- [*Tavernier* :] Deuxième mémoire adressé au gouvernement de S. M. l'Empereur Napoléon III sur l'expédition de Crimée et la conduite de la guerre d'Orient par un officier général. Genève, mai 1855. — 407.
- Telling* [*Eduard von Müller*-] : Vorgeschnack in die künftige deutsche Diktatur von Marx und Engels. Köln 1850. — 223, 228, 468.
- Thaly, Sigismund* : The Fortress of Komárom (Comorn), during the war of independence in Hungary in 1848—1849. Translated by William Rushton. London 1852. — 96.
- Thierry, Augustin* : Essai sur l'histoire de la formation et des progrès du tiers état. 2e éd. Paris 1853. — 340—343.
- Thomas, [Antoine-Léonard]* : Essai sur le caractère, les mœurs et l'esprit des femmes dans les différents siècles. Paris—Lausanne 1772. — 497.
- Tucker's Political Fly-Sheets*. Nr. 1—12. London 1853—1854. — 338, 339, 398.
- Unger, Joseph* : Die Ehe in ihrer welthistorischen Entwicklung. Wien 1850. — 497.
- Urquhart, David* : Indeed ? In : The Morning Advertiser din 5 septembrie 1853. — 255, 262.
- Progress of Russia in the West, North, and South. 2nd ed. London 1853. — 301.
- The relative power of Russia and Great Britain. To the editor of the Morning Advertiser. In : The Morning Advertiser din 15 august 1853. — 248.
- Time in diplomacy. — The „European recognition”. To the editor of the Morning Advertiser. In : Morning Advertiser din 12 august 1853. — 248.
- Turkey and its resources : its municipal organization and free trade ; the state and prospects of English commerce in the East, the new administration of Greece, its revenue and national possessions. London 1833. — 194, 195, 209.
- War between England and France. To the editor of the Morning Advertiser. In : The Morning Advertiser din 16 august 1853. — 248.
- What means „protection” of the Greek Church ? To the editor of the Morning Advertiser. In : The Morning Advertiser din 11 august 1853. — 248.
- Wermuth Stieber* : Die Communisten-Verschwörungen des neunzehnten Jahrhunderts. Th. 1—3. Berlin 1853—1854. — 579.
- Weydemeyer, Joseph* : [Artikel gegen Heinen.] In : New-Yorker Demokrat din 29 ianuarie 1852. — 32, 449, 452, 465, 497.
- Der „demokratische” Mouchard. In : Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung, sfârșitul lunii aprilie 1853. — 216, 217, 218, 581.
- [Erklärung gegen Willich.] In : Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung și Neu-England-Zeitung, în jurul lui 20 mai 1853. — 227.
- Nationalökonomische Skizzen. In : Die Reform din aprilie-august 1853. — 525, 527, 581.

- Weydemeyer, J. [Cluss, A.] Jacobi, A.* : An die Redaktion der New-Yorker Criminal-Zeitung. În : Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung din 25 noiembrie 1853. — 586.
- Wilks, Washington* : Palmerston in three epochs : a comparison of facts with opinions. London 1854. — 301.
- Willich, August* : Doctor Karl Marx und seine „Enthüllungen“. În : Belletristisches Journal und New-Yorker Criminal-Zeitung din 28 octombrie și 4 noiembrie 1853. — 273—276, 278, 319, 538, 585.
- Willisen, [Karl] Wilhelm v[on]* : Der Italienische Feldzug des Jahres 1848. Berlin 1849. — 523.
— Theorie des grossen Krieges angewendet auf den russisch-polnischen Feldzug von 1831. Th. 1—2. Berlin 1840. — 60.
- Wiss, C.* : Die elementaren Richtungen der Zeit. În : Die Republik der Arbeiter din 18 și 25 martie, 1, 8, 15, 22 și 29 aprilie, 6, 13, 20 și 27 mai, precum și din 10 iunie 1854. — 317.

II. Periodice

- Allgemeine Zeitung* din 25 februarie 1852 (Supliment). Buchmacherei. — 26, 28.
— din 13 iulie 1852. Der Communisten-Process. — 76.
— din 11, 12 și 13 septembrie 1852. Baden. Die deutsche revolutionäre Propaganda in London und die Revolutionsanleihe. — 124, 127.
— din 9 ianuarie 1855. Ein Beitrag zur Charakteristik der Engländer. — 377.
— din 9 ianuarie 1855 (Supliment). Die Assisenverhandlung gegen Barthélemy. — 378.
— din 4 martie 1855. (Der Russe Herzen.) — 393.
- Baltimore Wecker* din 27 septembrie 1852. — 498.
- The Daily News* din 17 februarie 1852. — 20.
— din 21 septembrie 1852. — 119.
— din 29 noiembrie 1852. — 175.
- The Economist*. Weekly Commercial Times, Bankers' Gazette, and Railway Monitor : a political, literary, and general newspaper, vom 22. Januar 1853. The Bank of England and the rate of discount. — 185.
— din 12 martie 1853. Turkey and its value. — 203, 204.
— din 8 octombrie 1853. Foreign correspondence. From our Paris correspondent. — 270.
— din 26 noiembrie 1853. The Labour parliament. — 277.
- Frankfurter Oberpostamts-Zeitung* din 22 decembrie 1848. Frankfurt, 21 Dec., Berichtigung. — 151.
- Karlsruher Zeitung* din 3, 4, 5, 8, 10, 14, 15, 16, 17 și 22 septembrie 1852. Die deutsche revolutionäre Propaganda in London und die Revolutionsanleihe. — 124, 127.
- Kölnische Zeitung* din 14 octombrie 1852. — 574.
— din 24 octombrie 1852. — 575.
— din 26 octombrie 1852. — 140.

- Kölnische Zeitung* din 4 noiembrie 1852. Assisen-Prozedur gegen D. Herm. Becher und Genossen. Anklage wegen hochverräterischen Complottes. — 140, 165, 168.
— din 25 noiembrie 1854. — 373.
— din 30 august 1855. — 409.
- The Leader* din 19 februarie 1853. Kossuth and the Milan revolt. — 189.
— din 11 iunie 1853. Arnold Ruge. — 237.
— din 11 iunie 1853. A Russian democratic printing office in London. — 237.
— din 18 noiembrie 1854. The British democrats — Louis Napoleon. — 371.
- Le Moniteur universel* din 31 mai 1854. Paris, le 30 mai. — 323.
- The Morning Advertiser* din 6 octombrie 1852. The German „Lone Star“. — 137, 496.
— din 29 octombrie 1852. Germany. From our own correspondent. Cologne, Oct. 27. — 157.
— din 29 ianuarie 1854. — 380.
— din 7 octombrie 1854. — 353.
— din 29 ianuarie 1855. — 412.
— din 13 februarie 1855. February Revolution. — 389.
— din 1 septembrie 1855. — 408.
— din 29 noiembrie 1855. — 412.
— din 6 decembrie 1855. — 412.
- The Morning Chronicle* din 9 iulie 1852. — 73.
— din 28 iulie 1852. — 488.
— din 13 februarie 1855. — 390.
- The Morning Herald* din 5 ianuarie 1854. — 282.
- National-Zeitung* din 24 decembrie 1848. Deutschland. Frankfurt, 21 Dezbr. — 151.
- Neue Preussische Zeitung* din 20 decembrie 1848. Berliner Zuschauer. — 151.
— din 7 octombrie 1852. Assisen-Procedur in der Anklage über Hochverrath gegen dr. Becker und Genossen. — 137.
- Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie* din 3 august 1848. Französische Republik. Paris, 31. Juli. — 252.
— din 13 octombrie 1848. Deutschland. Berlin. — 252.
— din 24 decembrie 1848. Dr. Stieber. — 150.
- New York Daily Tribune* din 7 aprilie 1853. — 210.
— din 6 mai 1853. — 224.
- The People's Paper* din 2 decembrie 1854. Welcome and protest committee for the reception of Barbés in London. Fraternisation of the French democracy in London. — 371.
- The People's Paper* din 3 martie 1855. Immense demonstration in St. Martin's Hall. — 390.
- Die Republik der Arbeiter* din 25 decembrie 1852. Schlussbemerkingen zum Kölner Kommunistenprozess. — 185.

- The Times* din 2 martie 1852. — 455.
- din 10 iulie 1852. — 74.
 - din 29 iulie 1852. Secret treaty of the three northern powers. — 488.
 - din 5 august 1852. The approaching election in the United States. — 82.
 - din 22 septembrie 1852. Cotton manufactures. — 119.
 - din 11 octombrie 1852. Prussia. From our own correspondent. — 137.
 - din 4 ianuarie 1853. — 380.
 - din 11 februarie 1853. — 381.
 - din 12 februarie 1853. — 192.
 - din 25 ianuarie 1854. Austria. (From our own correspondent) Vienna, Jan. 20. — 286.
 - din 28 martie 1854. Money-Market and City Intelligence. — 296.
 - din 19 aprilie 1854. The Russian fleet in the Black Sea. — 302.
 - din 19 aprilie 1854. The Russian passage of the Danube. — 302, 304.
 - din 3 mai 1854. — 314, 315.
 - din 1 iunie 1854. — 323.
 - din 3 iunie 1854. The Baltic fleet. — 323.
 - din 24 iulie 1854. — 338.
 - din 24 ianuarie 1855. — 379.
 - din 3 martie 1855. — 391.
 - din 1 septembrie 1855. Paris. Thursday, Aug. 30, 6 p. m. — 408.
 - din 14 decembrie 1855. — 418.

Indice de reviste și ziare menționate

Abendzeitung — vezi *New Yorker Abendzeitung*.

Advertiser — vezi *The Morning Advertiser*.

Allgemeine Zeitung — cotidian conservator, fondat în 1798, apărut din 1810 până în 1882 la Augsburg. — 26, 28, 76, 100, 124, 127, 130, 378, 393, 399, 430, 466.

Arbeiterrepublik — vezi *Die Republik der Arbeiter*.

Augsburger Zeitung — vezi *Allgemeine Zeitung*.

Baltimore Wecker — periodic în limba germană, organ al Societății socialiste de gimnastică din S.U.A.; apărut din 1851 până în 1867; fondator și redactor Karl Heinrich Schnauffer. — 93, 412, 495, 498, 506, 572.

Belletristisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung — săptăminal, fondat de emigranții germani mic-burghezi în 1852 în New York; a apărut sub acest titlu din 18 martie 1853 până la 10 martie 1854; în 1853 a publicat o serie de articole împotriva lui Marx și a tovarășilor săi de luptă. — 208, 216, 218, 227, 273, 276—278.

Bonner Zeitung — cotidian, apărut din august 1848 până în aprilie 1849 sub conducerea redacțională a lui Gottfried Kinkel; din ianuarie 1849 sub titlul „*Neue Bonner Zeitung*”; organ al democrației mic-burgheze. — 93.

Breslauer Zeitung — cotidian fondat în 1820 la Breslau; în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea a avut o orientare conservatoare. — 434, 550, 559.

Brüsseler-Zeitung — vezi *Deutsche-Brüsseler-Zeitung*.

Die Constitution. Tagblatt für constitutionelles Volksleben und Belehrung — ziar democrat, apărut din martie până în octombrie 1848 la Viena sub conducerea redacțională a lui Leopold Häfner. — 491.

Le Constitutionnel — cotidian, apărut din 1815 până în 1870 la Paris; în deceniul al 5-lea a fost organul aripii moderate a orleaniștilor; în perioada revoluției din 1848—1849 a susținut concepțiile burgheziei contrarevoluționare grupate în jurul lui Thiers; după lovitura de stat din 2 decembrie 1851 a lui Ludovic Bonaparte — ziar bonapartist. — 38, 560.

Constitutionelle Zeitung — cotidian burghez liberal; apărut din 1849 până în 1852 la Berlin în ediție de dimineață și de seară. — 136, 178, 500.

Courier — vezi *Manchester Courier*.

- Criminal-Zeitung* — vezi *Belletistisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung*.
- Daily New York Times* — vezi *The New York Times*.
- The Daily News* — cotidian liberal, apărut sub acest titlu din 1846 până în 1930 la Londra; organ al burgheziei industriale. — 10, 12—15, 20, 35, 36, 89, 119, 149, 175, 190, 195, 280, 290, 294, 298, 300, 303—306, 312, 329, 424 430, 540.
- The Daily Telegraph* — cotidian, apărut sub acest titlu din 1855 până în 1937 la Londra; la început a avut o orientare liberală, din deceniul al 9-lea — conservatoare; după fuzionarea, în 1937, cu „*The Morning Post*” apare sub titlul „*Daily Telegraph and Morning Post*”. — 413.
- Daily Tribune* — vezi *New York Daily Tribune*.
- Débats* — vezi *Journal des Débats politiques et littéraires*.
- The Democratic Review of British and Foreign Politics, History and Literature* — publicație lunară cartistă editată din iunie 1849 până în septembrie 1850, la Londra, de George Julian Harney. — 455.
- Demokrat* — vezi *New Yorker Demokrat*.
- Deutsche Brüsseler-Zeitung* — cotidian fondat de emigranții germani la Bruxelles; din ianuarie 1847 până în februarie 1848 bisăptăminal; începând din septembrie 1847, Marx și Engels au devenit colaboratori permanenți la acest ziar și au exercitat o influență nemijlocită asupra orientării lui. — 474.
- Deutsche Londoner Zeitung* — săptăminal, apărut din aprilie 1845 până în februarie 1851 ca ziar al emigranților germani în Anglia, fiind sprijinit materialicește de ducele detronat Karl von Braunschweig; redactor a fost democratul mic-burghez Ludwig Bamberger; în 1849—1850 ziarul a publicat indeosebi articole ale lui Karl Heinzen, Gustav Struve și ale altor democrați mic-burghezi; alături de acestea au fost publicate și „Manifestul Partidului Comunist” al lui K. Marx și F. Engels (în martie 1848), primul capitol din „*Luptele de clasă în Franța*” al lui K. Marx (în aprilie 1850), o parte din „*A treia cronică internațională*” a lui K. Marx și F. Engels (în februarie 1851) și o serie de declarații semnate de Marx și Engels. — 259.
- Deutsche Schnellpost für Europäische Zustände, öffentliches und soziales Leben Deutschlands* — organ al emigranților germani mic-burghezi în S.U.A.; a apărut la New York din 1843 până în 1851 bisăptăminal; din 1848 până în 1851 redactorul publicației a fost Karl Heinzen, în 1851 din redacție a făcut parte și Arnold Ruge. — 474.
- Deutsche Volkshalle* — cotidian clerical, apărut din 1849 până în 1855 la Köln; a fost în opoziție față de guvernul prusian. — 191.
- Deutsche Wehr-Zeitung. Militärische Wochenschrift, herausgegeben von einer Gesellschaft deutscher Offiziere und Militär-Beamten* — publicație cu orientare conservatoare, apărută sub acest titlu din 1848 până în 1850, bisăptăminal, la Berlin, iar din 1851 până în 1854 sub titlul „*Preussische Wehr-Zeitung. Militärische Zeitschrift*” la Potsdam. — 100.
- Deutsche Zeitung* — cotidian, ulterior săptăminal, a apărut din 1847 până în 1907 la New Orleans; din deceniul al 5-lea până în deceniul al 6-lea organ al emigrației democratice mic-burgheze. — 449.

- The Economist*. Weekly Commercial Times, Bankers' Gazette, and Railway Monitor : a political, literary, and general newspaper — săptăminal, fondat în 1843 la Londra ; organ al marii burghezii industriale pentru probleme economice și politice. — 185, 203, 204, 270, 277.
- The Examiner* — publicație săptăminală burghezo-liberală ; apărută din 1808 până în 1881 la Londra. — 280, 502.
- Examiner and Times* — vezi *Manchester Daily Examiner & Times*.
- Frankfurter Journal* — cotidian, fondat în secolul al XVII-lea ; până în 1903 a apărut la Frankfurt pe Main ; pe la mijlocul secolului trecut a adoptat o orientare burgheză liberală. — 169, 185.
- Frankfurter Oberpostamts-Zeitung* — apărut din 1619 până în 1866 la Frankfurt pe Main ; în timpul revoluției din 1848—1849 organ al puterii centrale, al regentului imperial și al ministerului imperiului. — 151.
- The Friend of the People* — săptăminal caritist, fondat de George Julian Harney în decembrie 1850 la Londra ; a apărut până la sfârșitul lunii iulie 1851 ; apariția a fost reluată din februarie până în aprilie 1852. — 16, 23.
- La Gazette agricole* — apare din 1842 la Paris. — 99.
- Die Gegenwart. Eine encyclopädische Darstellung der neuesten Zeitgeschichte für alle Stände* — antologiu editate de editura F. A. Brockhaus, Leipzig, din 1848 până în 1856. — 95, 112.
- The Globe and Traveller* — cotidian, apare din 1803 la Londra ; organ al whigilor ; în timpul guvernării whigilor organ al guvernului ; din 1866 publicație a conservatorilor. — 308, 309, 412, 424.
- Gradaus* — ziar în limba germană, editat în deceniul al 6-lea la Philadelphia ; organ al Asociației muncitorilor de la Philadelphia. — 533, 537.
- Guardian* — vezi *The Manchester Guardian*.
- Hamburger Correspondent* — vezi *Staats-und Gelehrte Zeitung des Hamburgischen unpartheyischen Correspondenten*.
- Hamburger Nachrichten* — cotidian, fondat în 1792 ; în timpul revoluției din 1848—1849 a susținut interesele acelei părți a burgheziei care s-a pronunțat pentru constituția imperiului ; în anii reacțiunii a fost alături de monarhie, spre mijlocul deceniului al 9-lea l-a sprijinit oficial pe Bismarck. — 491.
- Herald* — vezi *The Morning Herald*.
- Herold des Westen* — săptăminal în limba germană, editat în 1853 la Louisville (S.U.A.) ; redactor — Karl Heinzen. — 273, 537.
- L'Homme : journal de la démocratie universelle* — săptăminal, apărut din 1853 până în 1856 pe insula Jersey și la Londra ; organ al emigrației democratice franceze mic-burghize. — 393.
- Die Hornisse* — apărut din 1848 până în 1850 la Kassel ; editat de democrații mic-burghizi Heinrich Heise și Gottlieb Kellner ; în 1848—1849 Elard Biskamp a colaborat la acest ziar. — 46, 471, 582.
- L'Indépendance belge* — cotidian, fondat în 1831 la Bruxelles ; organ al liberalilor. — 161.
- Janus* — cotidian în limba germană, editat în 1851—1852 de Karl Heinzen la New York ; organ al emigrației democratice mic-burghize în S.U.A. — 53, 486, 512, 531, 572.

- Journal des Débats politiques et littéraires* — cotidian, fondat în 1789 la Paris ; în timpul monarhiei din iulie organ oficial. Organ al burgheziei orleaniste ; în timpul revoluției din 1848 a adoptat orientarea burgheziei contrarevoluționare ; după lovitura de stat din 2 decembrie 1851, organ al opoziției orleaniste moderate. — 35, 226, 257, 271, 345.
- Journal de St.-Petersbourg* — apărut sub acest titlu din 1825 până în 1914, de trei ori pe săptămână, în limba franceză la St. Petersburg ; organ oficial al Ministerului Afacerilor Externe din Rusia. — 315.
- Karlsruher Zeitung* — cotidian, fondat în 1757 ; în timpul campaniei pentru constituția imperiului din 1849 — organ al guvernului provizoriu din Baden. — 124.
- Kölnische Zeitung* — cotidian, apărut sub acest titlu din 1802 până în 1945 ; în timpul revoluției din 1848—1849 și în perioada de reacțiune care a urmat, ziarul a susținut politica lașă, trădătoare a burgheziei prusiene liberale. — 39, 49, 50, 140, 165, 166, 168—170, 206, 373, 409, 424, 434, 438, 466, 487, 496, 533, 574, 575, 577.
- Königlich Preussischer Staats-Anzeiger* — cotidian, apărut sub acest titlu din 1851 până în 1871 la Berlin ; organ oficial al guvernului prusian. — 418.
- Der Kosmos* — săptăminal, apărut în 1851 la Londra ; organ al emigranților germani democrați mic-burhezi, editat de Ernst Haug ; colaboratori au fost Gottfried Kinkel, Arnold Ruge, Johannes Ronge, Heinrich Bernhard Oppenheim și Karl Tausenau. În total au apărut șase numere. — 474.
- The Leader* — săptăminal cu o orientare liberală, fondat în 1850 la Londra. — 126, 189, 237, 371.
- Lithographierte Korrespondenz* — buletin de informare, editat de Joseph Weydemeyer în 1852 în S.U.A. — 113, 115, 137.
- Lithographische Correspondenz* — editat la începutul deceniului al 6-lea de Gottfried Kinkel. — 434, 438, 568.
- Manchester Courier* — ziar cu o orientare conservatoare, apărut din 1825 până în 1916. — 159.
- Manchester Daily Examiner & Times* — ziar liberal, fondat în 1848 prin fuziunea lui „Manchester Times” și a lui „Manchester Examiner” ; în deceniile al 5-lea și al 6-lea i-a susținut pe adepții libertății comerțului (Freetrader) ; până în 1894 a apărut sub diverse titluri. — 159, 416.
- The Manchester Guardian* — ziar, fondat în 1821, organ al adepților libertății comerțului (Freetrader) ; ulterior organ al partidului liberal. — 159, 234, 263, 416.
- Militärische Zeitschrift* — vezi *Österreichische Militärische Zeitschrift*.
- Militär-Wochenblatt* — apărut din 1816 până în 1943 la Berlin. — 100.
- Le Moniteur universel* — cotidian, apărut din 1789 până în 1901 la Paris ; din 1799 până în 1814 și din 1816 până în 1868 organ oficial al guvernului. — 279, 323, 430.
- The Morning Advertiser* — cotidian, apărut din 1794 până în 1934 la Londra ; în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea organ al burgheziei radicale. — 38, 66, 137, 149, 157, 248, 251—252, 254, 255, 256, 261, 291, 306, 308, 327, 339, 353, 367, 380, 389, 408, 410, 412, 496, 502, 534.

- The Morning Chronicle* — cotidian, apărut din 1770 până în 1862 la Londra ; organ al whigilor, la începutul deceniului al 6-lea organ al peeliștilor și ulterior al conservatorilor. — 73, 101, 186, 336, 348, 390, 488.
- Morning Courier and New York Enquirer* — apărut din 1829 până în 1861 la New York, la început bisăptăminal, din 1832 săptăminal ; editor și proprietar James Webb ; organ al partidului whigilor. — 273.
- The Morning Herald* — cotidian conservator, apărut din 1780 până în 1869 la Londra. — 76, 186, 282, 307, 408, 418.
- The Morning Post* — cotidian, apărut din 1772 până în 1937 la Londra ; la mijlocul secolului al XIX-lea organ al aripii de dreapta a whigilor, ai carui reprezentanți s-au grupat în jurul lui Palmerston. — 186, 199, 201, 204, 418
- La Nation, organe quotidien démocraté socialiste* — apărut din 1848 până în 1856 la Bruxelles ; organ al democrației mic-burgheze. — 37, 38, 206, 459.
- Le National* — cotidian, apărut din 1830 până în 1851 la Paris ; în deceniul al 5-lea organ al republicanilor burghezi moderați. — 315.
- National-Zeitung* — cotidian, apărut din 1848 până în 1915 la Berlin ; în deceniul al 6-lea a adoptat o orientare liberală. — 151, 169, 434.
- National-Zeitung* — vezi *Schweizerische-Zeitung*.
- Naval and Military Gazette* — revistă pentru probleme militare și de politică colonială ; apărută din 1833 până în 1866 la Londra. — 296.
- Neu-England-Zeitung* — cotidian democrat în limba germană, editat în 1852 la Boston (S.U.A.) de emigranți germani ; unul dintre colaboratori a fost Joseph Weydemeyer. — 208, 218, 258, 268, 514, 527, 530—533, 537.
- Neue Oder-Zeitung* — vezi adnotarea 538. — 252, 371, 375, 379, 400, 550, 555, 559, 560.
- Neue Preussische Zeitung* — cotidian, apare din iunie 1848 la Berlin, ca organ al camarilei contrarevoluționare și al iuncherimii prusiene ; cunoscut și sub denumirea „Kreuz-Zeitung”. — 137, 142, 151, 371. 455.
- Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie* — cotidian, editat sub conducerea redacțională a lui Karl Marx de la 1 iunie până la 19 mai 1849 la Köln. Din redacție făceau parte Friedrich Engels, Wilhelm Wolff, Georg Weerth, Ferdinand Wolff, Ernst Dronke, Ferdinand Freiligrath și Heinrich Bürgers. Ca organ de presă combativ al aripii proletare a democrației, „Neue Rheinische Zeitung” a avut rolul de educator al maselor populare, ridicându-le la luptă împotriva contrarevoluției. Articolele de fond, care defineau poziția ziarului în cele mai importante probleme ale revoluției germane și ale celei europene, erau scrise, de regulă, de Marx și Engels. — 25, 40, 56, 60, 72, 81, 117, 140, 148, 150, 156, 166, 252, 253, 254, 294, 297, 319, 405, 438, 461, 477, 512, 532, 558, 566, 576.
- Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue* — revistă editată de Marx și Engels din decembrie 1849 și până în noiembrie 1850. A fost organul teoretic și politic al Ligii comuniștilor, o continuare a lui „Neue Rheinische Zeitung” editat de Marx și Engels la Köln în timpul revoluției din 1848—1849.
- Din martie și până în noiembrie 1850 au apărut în total șase numere dintre care un număr dublu (5—6). Revista a fost redactată la Londra și tipărită la Hamburg. Pe prima pagină era menționat și New York de-

- oarece Marx și Engels sperau că revista va fi răspândită și printre emigranții germani din America. — 421, 455.
- Neue Zeit* — săptăminal, apărut din 1855 până în 1858 la New York; organ al emigrației germane democratice mic-burgeze din S.U.A. — 409.
- New York Daily Tribune* — cotidian, apărut din 1841 până în 1924, fondat de cunoscutul ziarist și politician american Horace Greeley; până la mijlocul deceniului al 6-lea a fost organul aripii de dreapta a whigilor americani, ulterior organ al partidului republican; în deceniile al 5-lea și al 6-lea a adoptat o orientare progresistă și a luat atitudine împotriva sclavajului; din august 1851 până în martie 1862, Marx și Engels au colaborat la acest ziar (vezi adnotarea 3). — 5, 8, 20, 21, 23, 24, 32, 34, 36, 46, 53, 82, 83, 98, 119, 171, 172, 175, 182, 197, 202, 210, 222, 225, 236—238, 241, 246, 250, 252, 256, 258, 259, 268, 272, 273, 275, 279, 280, 282, 290, 296, 300—301, 302, 304, 305, 307, 315, 316, 319, 338—339, 346, 352, 369, 376, 379, 399, 400, 404—405, 406, 409—410, 415, 421, 422, 430, 469, 477, 496, 503, 509, 513, 531, 539, 557, 569, 576, 577, 589.
- New York Enquirer* — vezi *Morning Courier and New York Enquirer*.
- The New York Herald* — cotidian, apărut din 1835 până în 1924; organ al partidului republican. — 99, 300.
- The New York Times* — cotidian, fondat în 1851; organ al partidului republican. — 248, 408, 410.
- New York Tribune* — vezi *New York Daily Tribune*.
- New Yorker Abendzeitung* — editat în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea de emigranți germani democrați mic-burgezi. — 502.
- New Yorker Criminal-Zeitung* — vezi *Belletristisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung*.
- New Yorker Demokrat* — cotidian democrat, ulterior săptăminal; editat din 1848 de emigranți germani mic-burgezi. — 208, 449, 514.
- New Yorker Deutsche Zeitung, herausgegeben von Freunden des Fortschritts* — cotidian, fondat în 1851 de Karl Heinzen; organ al emigrației germane democratice mic-burgeze. — 496.
- New Yorker Staatszeitung* — cotidian german, apare din 1834; ulterior organ al partidului democrat al S.U.A. — 23, 125.
- Nordische Biene* — vezi *Severnaia pcela*.
- The Northern Star* — săptăminal, apărut din 1837 până în 1852, la început la Leeds, din noiembrie 1844 la Londra; fondatorul și redactorul publicației a fost Feargus Edward O'Connor; în deceniul al 5-lea a fost condusă de Julian Harney; organ principal al cartiștilor; din septembrie 1845 până în martie 1848 Engels a fost corespondent al acestei reviste, în care au apărut numeroase articole ale lui. — 49, 99, 428.
- Notes to the People* — vezi adnotarea 12. — 421, 428, 444, 457, 460.
- The Observer* — publicație săptăminală de orientare conservatoare, apare din 1791 la Londra. — 348.
- Osterreichische Militärische Zeitschrift* — a apărut sub acest titlu din 1808 până în 1870 o dată sau de două ori pe lună la Viena. — 100.
- La Patrie* — cotidian, fondat în 1841 la Paris, după lovitura de stat din 2 decembrie 1851, organ al bonapartiștilor. — 38, 41, 430.

- The People's Paper* — săptăminal, editat de Ernest Jones din 1852 până în 1858 la Londra ; organ al cartiștilor ; vezi și adnotarea 74. — 56, 85, 99, 108, 127, 148, 186, 217, 255, 258, 275, 371, 390, 393, 460, 470, 484—485, 527, 573.
- Der Pionier* — săptăminal, apărut din 1854 până în 1858 la New York și din 1859 până în 1879 la Boston ; organ al emigrației germane democratice mic-burgheze ; redactor-șef — Karl Heinzen. — 302, 327, 405.
- Polearnaa Zvezda* — anuar cu o orientare revoluționar-democratică ; vezi adnotarea 583. — 399.
- The Portfolio* — vezi adnotarea 410. — 270.
- La Presse* — cotidian, apare din 1836 la Paris ; în 1848—1849 organ al republicanilor burghezi ; după lovitura de stat din 2 decembrie 1851 — anti-bonapartist. — 316, 392.
- Putnam's Monthly Magazine* — revistă lunară republicană, apărută din 1853 până în 1857 la New York ; în 1855 a publicat seria de articole ale lui Engels „Armatele din Europa”. — 400, 408, 410.
- The Red Republican* — săptăminal al cartiștilor, apărut din iunie până în noiembrie 1850 sub conducerea redacțională a lui George Julian Harney. — 452.
- Die Reform, New York* — vezi adnotarea 345. — 218, 259, 274, 278, 279, 294, 307, 310, 312, 314, 322, 327, 525, 528—530, 531, 537—538, 581, 586.
- La Réforme* — cotidian, apărut din 1843 până în 1850 la Paris ; organ al democraților și republicanilor mic-burghezi, precum și al socialiștilor mic-burghezi ; din octombrie 1847 până în ianuarie 1848 Engels a publicat mai multe articole în acest ziar. — 17.
- Die Republik der Arbeiter* — săptăminal, editat din 1850 până în 1855 la New York de Wilhelm Weitling. — 184, 317, 460.
- Revista militar* — revistă militară portugheză, apărută din 1849 până în 1916 la Lisabona. — 402.
- Die Revolution* — săptăminal comunist, editat în 1852 la New York de Joseph Weydemeyer ; vezi adnotarea 2. — 8, 13, 14, 32, 59, 94, 96, 421, 426, 431, 436, 437, 440, 441, 444, 449, 452, 457, 459, 465—467, 475, 568.
- Reynolds's Newspaper* — săptăminal, fondat în 1850 la Londra de George William MacArthur Reynhold ; a avut o orientare radicală ; la începutul deceniului al 6-lea i-a sprijinit pe cartiști. — 371.
- Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe* — cotidian, apărut de la 1 ianuarie 1842 până la 31 martie 1843 la Köln ; din aprilie 1842 Marx a fost colaborator la „Rheinische Zeitung”, iar din octombrie același an redactor-șef. La 18 ianuarie 1843, guvernul prusian a dat un decret prin care se interzicea apariția lui „Rheinische Zeitung” începând de la 1 aprilie 1843, urmînd ca, până la această dată, ziarul să fie supus unei cenzuri riguroase. — 550.
- Schnellpost* — vezi *Deutsche Schnellpost für Europäische Zustände, öffentliches und soziales Leben Deutschlands*.
- Schweizerische National-Zeitung* — cotidian, apărut din 1842 până în 1858 la Basel. — 103.
- Severnaia pcela* — ziar literar și politic, apărut din 1825 până în 1864 la Petersburg ; organ oficial al guvernului țarist. — 302.

- The Spectator* — săptămînal liberal, fondat în 1828 la Londra. — 15, 502.
- The Spirit of Freedom* — periodic, editat în 1849 de Gerald Massey, care se situa pe o poziție apropiată de a artiștilor. — 16.
- Staats-Anzeiger* — vezi *Königlich Preussischer Staats-Anzeiger*.
- Staatszeitung* — vezi *New Yorker Staatszeitung*.
- Staats- und Gelehrte Zeitung des Hamburgischen unpartheyischen Correspondenten* — cotidian monarhist. — 296.
- Star* — vezi *The Northern Star*.
- The Star of Freedom* — săptămînal cartist, apărut din mai pînă în noiembrie 1852 la Londra sub conducerea redacțională a lui George Julian Harney. — 101, 470, 507.
- The Sun* — cotidian liberal, apărut din 1798 pînă în 1876 la Londra. — 13, 424.
- The Sunday Times* — săptămînal, fondat în 1822 la Londra. — 398.
- Telegraph* — vezi *The Daily Telegraph*.
- The Times* — cotidian, fondat la 1 ianuarie 1785 la Londra sub titlul „Daily Universal Register”; de la 1 ianuarie 1788 apare sub titlul „The Times”; cel mai mare ziar englez cu o orientare conservatoare. — 10, 12, 13, 14, 15, 32, 74, 82, 119, 137, 149, 175, 186, 192, 195, 222, 262, 281, 285, 286, 291, 296, 302, 304, 306—307, 309, 323, 326, 338, 379, 380, 382, 389, 391, 408, 409, 418, 435, 455, 469, 488, 527, 529, 547.
- Tribune* — vezi *New York Daily Tribune*.
- Die Turn-Zeitung. Organ des sozialistischen Turnerbundes* — publicație lunară (ulterior bilunară); editată din 1851 pînă în 1861 la New York de emigranți germani democrați. — 57, 59, 465, 467, 471, 476, 576.
- Union* — vezi *Washington Union*.
- Das Volk* — cotidian editat în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea în S.U.A de democratul mic-burghez Karl Heinzen. — 529.
- Volkshalle* — vezi *Deutsche Volkshalle*.
- Der Wanderer* — cotidian, editat din 1809 pînă în 1866 la Viena. — 286.
- Washington Union* — organ al partidului democrat, apărut din 1845 pînă în 1859, din 1853 pînă în 1854 la acest ziar a colaborat Wilhelm Pieper. — 271, 295, 349, 358, 538.
- Wecker* — vezi *Baltimore Wecker*.
- The Weekly Press*. — 13.
- Westdeutsche Zeitung* — cotidian democrat mic-burghez, editat din 25 mai 1849 pînă la 21 iulie 1850, la Köln, de Hermann Becker. — 438, 568.
- Westminster Review* — revistă burgheză, apărută din 1824 pînă în 1914 trimestrial la Londra. — 280.
- De Zuid Afrikaan* sau *The Zuid Afrikaan* — apărut din 1830 pînă în 1930 la Kapstadt; în 1854 Marx a colaborat la această publicație. — 281, 289, 290
-

Indice de nume *

A

- Abdul-Medjid* (1823—1861). — sultan al Turciei (1839—1861). — 187, 198.
- Aberdeen, George Hamilton Gordon, conte de* (1784—1860) — om de stat englez, tory, din 1850 lider al peeliștilor; ministru de externe (1828—1830 și 1841—1846) și prim-ministru în guvernul de coaliție (1852—1855). — 193, 204, 313, 315, 321, 381, 383, 541, 545.
- Agesilau* (aprox. 442—aprox. 358 î.e.n.) — rege al Spartei (aprox. 399—aprox. 358 î.e.n.). — 458.
- Agis I* (m. aprox. 399 î.e.n.) — rege al Spartei (aprox. 426—aprox. 399 î.e.n.). — 458.
- Agostini, Cesare* (1803—1855) — revoluționar italian, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Italia; după înfringerea revoluției a emigrat în Anglia; ulterior s-a îndepărtat de Mazzini. — 190.
- Albert, prinț de Saxa-Coburg-Gotha* (1819—1861) — soțul reginei Victoria a Angliei. — 297, 418.
- Alberts* — în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea secretar al legăției prusiene de la Londra. — 168.
- Alexandru I* (1777—1825) — țar al Rusiei (1801—1825). — 359, 361—365.
- Alexandru cel Mare* (356—323 î.e.n.) — comandant de oști și om de stat din antichitate; din anul 336 rege al Macedoniei. — 234, 523.
- Alexander, William* — medic englez din secolul al XVIII-lea, autorul lucrării „The history of women, from the earliest antiquity to the present time”. — 497.
- Allenstein, Karl, baron vom Stein* (1770—1840) — ministru de finanțe al Prusiei (1808—1810), ministru al cultelor, instrucțiunii și sănătății (1817—1838). — 327.
- Andersen, Hans Christian* (1805—1875) — scriitor și poet danez; multe dintre scrierile lui au fost traduse și în românește. — 433.
- Anneke, Friedrich* (aprox. 1818—aprox. 1872) — ofițer de artilerie prusian, scos din armată în 1846 din cauza activității sale revoluționare; membru al comunității din Köln a Ligu comuniștilor; în 1849 locotenent-colonel în armata revoluționară din Baden-Palatinat; în timpul războiului civil din S.U.A. colonel în armata statelor aboliționiste din nord — 52, 85, 86, 242, 279, 483—484.
- Anneke, Mathilde Franziska* (1817—1884) — scriitoare germană; în 1848—1849 a colaborat la organele de presă democratice; soția lui Friedrich Anneke. — 223.

* Cu asterisc sînt notate numele persoanelor cărora Marx și Engels le-au adresat scrisorile apărute în partea a II-a a volumului de față.

- Anschütz** — muzician german, a participat la mișcarea democratică din Germania din deceniul al 5-lea; în deceniul al 6-lea a emigrat la Londra; prieten al lui Ernst Dronke. — 51, 54.
- Anstey, Thomas Chisholm** (1816—1873) — jurist și om politic englez, radical burghez, în 1847—1852 membru al parlamentului, attorney general pentru Hongkong (1854—1859). — 308.
- Arconati Visconti, Constanza, marchiză** (aprox. 1801—aprox. 1870) — a participat la mișcarea de eliberare națională din Italia. — 131.
- Arena, Antoine** (m. 1544) — poet satiric francez. — 248.
- Aretino, Pietro** (1492—1556) — scriitor satiric italian din epoca Renașterii, dramaturg și autor al unor pamflete satirice împotriva curții papale și a monarhilor din Europa. — 71, 72.
- Ariosto, Lodovico** (1474—1533) — poet italian din epoca Renașterii, autorul poemului „Orlando furioso”. — 16, 536.
- Arnim, Ludwig Achim** (1781—1831) — poet german, reprezentant al romantismului, cunoscut mai ales prin culegerea de poezii populare „Cornul fermecat al băiatului” pe care a publicat-o împreună cu Clemens Brentano. — 309.
- Arnold, Franz** — democrat german, a emigrat în S.U.A.; la începutul deceniului al 6-lea a colaborat cu A. Cluss; a contribuit la propagarea comunismului științific în S.U.A. — 242.
- Athenaios** (sec. al III-lea e.n.) — scriitor și retor grec. — 458.
- Auerbach, Berthold** (1812—1882) — scriitor german de orientare liberă; mai tirziu apologet al lui Bismarck. — 417.
- Auerswala, Rudolf von** (1795—1866) — om de stat prusian, reprezentant al nobilimii liberale îmburghezite; prim-ministru și ministru de externe (iunie—septembrie 1848. — 150.
- August (Caius Iulius Caesar Octavianus Augustus)** (63 i.e.n.—14 e.n.) — om de stat roman, imperator (27 i.e.n.—14 e.n.). — 393.
- Aumale, Henri-Eugène-Philippe-Louis d'Orléans, duce de** (1822—1897) — fiul lui Ludovic-Filip, în deceniul al 5-lea a luat parte la cucerirea Algeriei; guvernator general al Algeriei (1847—1848); după revoluția din februarie 1848 a emigrat în Anglia. — 131, 430.
- Aurangzeb** (1618—1707) — padișah (1658—1707) al Indiei din dinastia Marilor Mogoli. — 225.

B

- Babeuf, François-Noël (Gracchus)** (1760—1797) — revoluționar francez, teoretician al comunismului utopic, organizatorul „conjurației egalilor”. În „Manifestul Partidului Comunist” Marx și Engels au apreciat operele lui Babeuf ca aparținând literaturii „care a exprimat, în toate marile revoluții moderne, revendicările proletariatului”. — 126.
- Bach, Alexander, baron von** (1813—1884) — om de stat reacționar austriac, avocat, ministru de justiție (1848—1849), ministru de interne (1849—1859). — 469.
- Bacon, Francis, viconte de Saint Albans și baron de Verulam** (Bacon de Verulam) (1561—1626) — om politic și filozof englez, considerat de Marx „adevăratul părinte al materialismului englez și al întregii științe experimentale moderne”. — 556.
- Badinguet** — vezi Napoleon al III-lea.
- Bakunin, Mihail Aleksandrovici** (1814—1876) — publicist și revoluționar rus, a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania; unul dintre ideologii anarhismului; membru al Asociației Internaționale a Muncitori-

- lor, din care a fost exclus în 1872, la Congresul de la Haga, din pricina activității sale dezorganizatoare și a ideilor sale anarhiste. — 34, 251—255, 261, 519.
- Balzac, Honoré de** (1799—1850) — mare scriitor realist francez. — 134.
- Bamberger, Ludwig (Louis)** (1823—1899) — publicist german, democrat, a participat la insurecția din Baden-Palatina din 1849, apoi a emigrat în Elveția, Anglia și Franța; în deceniul al 7-lea s-a întors în Germania. — 197, 214, 512.
- Bamberger, Simon** — bancher din Londra, tatăl lui Ludwig Bamberger. — 183, 197, 202, 209, 210, 215, 242, 583.
- Bandiera, Irajii Attilio** (1810—1844) și **Emilio** (1819—1844) — patrioți italieni, au luptat în rindurile mișcării de eliberare națională, membri ai organizației „Tinăra Italie”; au fost executați pentru încercarea de a organiza o răscoală în Calabria (1844). — 29.
- Bangya, János (Johann)** (1817—1868) — ziarist și ofițer ungar, a participat la revoluția din 1848—1849 din Ungaria; după înfringerea revoluției, emisar al lui Kossuth în străinătate. Mai tirziu, sub numele de Mehmed-bey, a intrat în armata turcă. — 17, 18, 24, 53, 58, 68, 70, 74—77, 131, 135, 136, 139, 158—159, 162—167, 174, 177, 178, 184, 190, 205—209, 211, 217, 257, 273, 302, 306, 344, 459, 466, 478, 494—496, 499, 500, 508—511, 517, 525, 526, 529, 570.
- Barbès, Armand** (1809—1870) — revoluționar francez, democrat mic-burghez; unul dintre conducătorii societăților revoluționare secrete în perioada monarhiei din iulie; a luat parte la revoluția din 1848. În 1848 a fost ales deputat în Adunarea constituantă; condamnat la închisoare pe viață pentru participare la mișcarea populară din 15 mai 1848, a fost amnistiat în 1854; după amnistiere a emigrat și s-a retras din viața politică. — 18, 371, 387.
- Barnum, Phineas Taylor** (1810—1891) — om de afaceri american, colecționar de curiozități și rarități. — 5, 60, 392.
- Barthélemy, Emmanuel** (aprox. 1820—1855) — muncitor francez, blanquist, membru al unor societăți revoluționare secrete în timpul monarhiei din iulie; a luat parte la insurecția din iunie 1848 de la Paris, apoi a emigrat în Anglia; unul dintre conducătorii Societății franceze a emigranților blanquiști de la Londra; a aderat la fracțiunea sectară Willich-Schapper; acuzat de omor în 1855, a fost executat. — 72, 129, 150, 204, 205, 374, 378, 379, 515.
- Barthold, Friedrich Wilhelm** (1799—1858) — istoric german. — 96.
- Batthyány, Kasimir, conte de** (1807—1854) — om de stat ungar, exponent al cercurilor liberale ale aristocrației ungare; a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Ungaria; în 1849 ministru de externe în guvernul revoluționar ungar; după înfringerea revoluției a emigrat în Turcia, apoi în Franța. — 17, 25.
- Batthyány, Lajos, conte de** (1809—1849) — om de stat ungar, reprezentant al cercurilor liberale ale aristocrației ungare; prim-ministru în guvernul revoluționar ungar (din martie până în septembrie 1848); după înfringerea revoluției a emigrat în Turcia iar apoi în Franța. — 459.
- Bauer, Bruno** (1809—1882) — filozof idealist german, unul dintre cei mai de seamă tineri hegelieni, radical burghez; după 1866 național-liberal. — 21, 22, 40, 46—48, 53—54, 59, 82, 83, 318, 328, 353, 357, 374, 398, 400, 417—418, 468, 555.
- Bauer, Edgar** (1820—1886) — publicist german, tinăr hegelian; după revoluția din 1848—1849 a emigrat în Anglia; după amnistia din 1861 funcționar prusian; fratele lui Bruno Bauer. — 88, 317, 318, 417, 527, 550.
- Bauer, Heinrich** — militant de seamă al mișcării muncitorești germane, unul dintre conducătorii Ligii celor

- drepti; membru al Organului central al Ligii comuniștilor; de profesiune cizmar; în 1851 a emigrat în Australia. — 427.
- Bayard, Pierre du Terrail, seigneur de** (aprox. 1475—1524) — cavaler francez; datorită vitejiei și nobleței caracterului său a fost supranumit „Cavalerul fără de teamă și fără de prihană”. — 321.
- Bayer, Joseph August** (1821—1864) — ofițer și scriitor austriac; în timpul revoluției din 1848—1849 din Ungaria șeful statului-major al armatei maghiare comandate de Görgey; în 1849, după capitularea acestuia la Șiria, a fost luat prizonier și condamnat la moarte, pedeapsă care i-a fost comutată în închisoare pe viață; în 1850 a fost amnistiat. — 523.
- Becker, August** (1814—1871) — publicist german, membru al Ligii celor drepti din Elveția; adept al lui Weitling; a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania; în 1853 a emigrat în S.U.A., unde a colaborat la presa democratică. — 91.
- Becker, Hermann Heinrich** (1820—1885) — jurist și publicist german; din 1850 membru al Ligii comuniștilor. Unul dintre inculpați în procesul comuniștilor de la Köln (1852), condamnat la cinci ani închisoare; mai târziu național-liberal. — 10, 139, 147—149, 167, 170, 334, 368, 426, 434, 438, 472, 487, 488, 505—506, 568, 574—576, 579.
- Becker, Johann Philipp** (1809—1886) — perier, militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale, a participat la mișcarea democratică din deceniile al 4-lea și al 5-lea din Germania și Elveția; ca ofițer în armata elvețiană a participat la războiul împotriva Sonderbundului; a participat activ la revoluția din 1848—1849; în timpul insurecției din Baden-Palatinat a comandat miliția populară din Baden; după revoluția din 1848—1849 a trecut pe pozițiile comunismului proletar; în deceniul al 7-lea, unul dintre militanții activi ai Asociației Internaționale a Muncitorilor; a participat la toate congresele acestei asociații. A corespondat cu Carol Farcaș, căruia i-a trimis la 1 ianuarie 1869 carnetul de primire în Internațională, împreună cu alte zece documente de primire a noi membri; redactor al revistei „Der Vorbote” (1866—1871); prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 357.
- Becker, Max Joseph** (m. 1896) — inginer din Renania, democrat mic-burghez; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat, după înfringerea căreia a emigrat în Elveția, iar mai târziu în S.U.A. — 460, 581.
- Beckmann** — la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea a fost agent al poliției prusiene la Paris; corespondentul lui „Kölnische Zeitung” la Paris. — 125.
- Bedeau, Marie-Alphonse** (1804—1863) — general și om politic francez, republican burghez moderat, în deceniile al 4-lea și al 5-lea a luat parte la cucerirea Algeriei; în perioada celei de-a doua Republici a fost vicepreședinte al Adunării naționale constituante și al Adunării legislative; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a fost expulzat din Franța. — 130.
- Bellfield, James** — prieten al lui Marx și Engels la Manchester. — 144.
- Bellune, de** — vezi **Victor, Claude-Victor Perrin**, duce de Bellune.
- Bem, Józef** (1795—1850) — general polonez, luptător pentru libertate. A participat la răscoala poporului polonez din 1830—1831, după înfringerea căreia a emigrat. În octombrie 1848 a luat parte la apărarea Vienei revoluționare, iar în 1849 a fost unul dintre comandanții armatei revoluționare ungare. A militat pentru unirea forțelor revoluționare române și maghiare. Ulterior a intrat în armata turcă. În armata comandată de el au luptat, alături de unguri, și mulți ro-

- mâni, printre care și Cezar Bolliac, emigrat după înabuşirea revoluției de la 1848 din Țara Românească. — 524.
- Bennigsen, Levin August Theophil* (Leonti Leontievici) (1745—1826) — general în armata rusă, originar din Hanovra; a participat la asasinarea lui Pavel I; a luptat în războaiele împotriva lui Napoleon I; în 1807 comandant suprem al armatei; în războiul pentru apărarea patriei din 1812 șeful statului-major al trupelor ruse. — 504.
- Béranger, Pierre-Jean de* (1780—1857) — unul dintre cei mai de seamă poeți democrați francezi, autor de cîntece satirice populare foarte răspîndite în prima jumătate a sec. al XIX-lea. A influențat poezia română (D. Bolintineanu, C. A. Rose'ti ș.a.). — 365.
- Bergengroth, Gustav Adolph* (1813—1869) — istoric și publicist german, democrat mic-burghez; a participat la revoluția din 1848—1849, în 1850 a emigrat din Germania. — 418.
- Bermbach, Adolph* (1822—1875) — jurist la Köln, democrat, deputat în Adunarea națională de la Frankfurt; membru al Ligii comuniștilor; martor al apărării în procesul comuniștilor de la Köln (1852), omul de legătură dintre Marx și acuzați; ulterior a trecut la liberali. — 10, 12, 77, 78, 80, 140, 141, 149, 156, 434, 470, 481, 487—488, 501.
- Bernard, Martin* (1808—1883) — revoluționar francez, democrat mic-burghez; unul dintre conducătorii societăților revoluționare secrete în perioada monarhiei din iulie; a participat activ la revoluția din 1848—1849; condamnat pentru participare la evenimentele din 13 iunie 1849 la deportare, a fugit, la începutul deceniului al 6-lea, în Anglia; după amnistia din 1859 s-a întors în Franța. — 26.
- Bernardin de Saint-Pierre, Jacques-Henri* (1737—1814) — scriitor francez. — 316.
- Bernays, Karl Ludwig* (1815—1879) — publicist radical german; în 1844 unul dintre redactorii ziarului german al emigranților din Paris „Vorwärts!”, la care Marx a colaborat nemijlocit; după revoluția din 1848—1849 a emigrat în S.U.A. — 512.
- Bernhardt* — democrat mic-burghez german, emigrant în S.U.A.; unul dintre redactorii ziarului „Neue Zeit”, care apărea la New York. — 409.
- Berni, Francesco* (aprox. 1498—1535) — poet italian, cunoscut ca autor al prelucrării poemului lui Boiardo „Orlando Innamorato”. — 75.
- Bernier, François* (1625—1688) — medic, scriitor și filozof francez. — 225—226, 233.
- Berry, Charles-Ferdinand de Bourbon, duce de* (1778—1820) — nepotul regelui Ludovic al XVIII-lea al Franței. — 364.
- Bertin, Louis-Marie-Armand* (1801—1854) — ziarist francez, orléanist; în 1841—1854 editorul lui „Journal des Débats”. — 35, 226.
- Bianca, von* — reprezentant al patriciatului orășenesc, jurat în procesul comuniștilor de la Köln (1852). — 164, 433.
- Bianchi, A.* — democrat mic-burghez francez, în deceniul al 6-lea emigrant la Londra. — 18, 38.
- Bibra, L.* — proprietarul unui restaurant german din Londra. — 414.
- Bischollshheim, Louis-Raphaël* (1800—1873) — bancher francez, proprietarul unei bănci pe acțiuni care avea o filială la Londra. — 266, 287, 348.
- Biskamp, Elard* — democrat german, ziarist, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania; după înfrîngerea revoluției a emigrat la Londra; unul dintre redactorii ziarului emigranților germani din Londra „Volk”, care a apărut în 1859 cu colaborarea nemijlocită a lui Marx. — 495.

- Blanc, Jean-Joseph-Louis** (1811—1882) — socialist mic-burghez, ziarist și istoric francez; în 1848 membru al guvernului provizoriu și președinte al comisiei de la Luxemburg; s-a situat pe o poziție de conciliere între clase și de pactizare cu burghezia; în august 1848 a emigrat în Anglia, unde a fost unul dintre conducătorii emigrației mic-burgheze. — 27, 35, 38, 79, 269, 290, 292, 311, 371, 455, 459, 481, 521.
- Blank, Karl Emil** (1817—1893) — gustor german, în deceniile al 5-lea și al 6-lea s-a apropiat de concepțiile socialiste; cumnatul lui Friedrich Engels, cu a cărei soră, Marie, era căsătorit. — 13, 49, 57, 114, 196, 299, 415, 422.
- Blank, Marie** (1824—1901) — sora lui Friedrich Engels; din 1845 soția lui Karl Emil Blank. — 182.
- Blanqui, Louis-Auguste** (1805—1881) — revoluționar francez, comunist utopist, organizatorul mai multor societăți secrete și a numeroase conjurații; participant activ la revoluțiile din 1830 și 1848; militant de seamă al mișcării muncitorești revoluționare din Franța; a petrecut în total 36 de ani în închisoare și în coloniile de deportați. — 10, 130, 136, 217, 371.
- Blenker, Ludwig (Louis)** (1812—1863) — fost ofițer german, democrat burghez, a participat la insurecția din 1849 din Baden-Palatinat; mai târziu a emigrat în S.U.A., unde a luptat, în timpul războiului civil (1861—1865), de partea statelor aboliționiste din nord. — 405, 406.
- Blesson, Ludwig** (1790—1861) — autor de lucrări pe teme militare, — german reacționar. — 96.
- Blind, Friederike** — soția lui Karl Blind. — 261, 375, 534—536.
- ***Blind, Karl** (1826—1907) — scriitor și ziarist german, democrat mic-burghez, a participat la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden; în deceniul al 6-lea a fost unul dintre conducătorii emigranților mic-burhezi germani de la Londra; ulterior național-liberal. — 183, 184, 191, 217, 261, 302, 305, 306, 367, 368, 375, 410, 502, 533—536.
- Blum, Robert** (1807—1848) — ziarist german, democrat mic-burghez; lider al aripii de stînga din Adunarea națională de la Frankfurt; în octombrie 1848 a luat parte la revoluția de la Viena; după luarea orașului de către armatele contrarevoluționare a fost împușcat. — 166.
- Bode, Adolf Friedrich, baron** (1807—1865) — silvicultor, în 1840—1855 profesor la Institutul de silvicultură din Petersburg, autorul unor lucrări de silvicultură. — 374.
- Boiardo, Matteo Maria** (1434—1494) — poet italian din epoca Renașterii; autorul poemului „Orlando Innamorato”. — 75.
- Boichol, Jean-Baptiste** (n. 1820) — om politic francez, republican; în 1849 deputat în Adunarea legislativă; a luat parte la revoluția din 13 iunie 1849, mai târziu a emigrat. — 323, 327.
- Bonaparte** — familie imperială în Franța (1804—1814, 1815 și 1852—1870). — 269.
- Bonaparte** — vezi *Napoleon I.*
- Bonaparte** — vezi *Napoleon al III-lea.*
- Bonaparte, Jérôme** (1784—1860) — fratele cel mai mic al lui Napoleon I, rege al Westfaliei (1807—1813); din 1850 mareșal al Franței. — 106.
- Bonaparte, Joseph** (1768—1844) — fratele cel mai mare al lui Napoleon I, rege al Neapolelui (1806—1808) și rege al Spaniei (1808—1813). — 282.
- Bonaparte, Pierre-Napoléon** (1815—1881) — vărul lui Napoleon al II-lea; în timpul celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, a aderat la republicani. — 107, 503.
- Borchardt, Louis** — medic, cunoscut al lui Engels la Manchester. — 226, 231, 245, 249, 259, 263, 294, 560, 561.

- Börnstein, Heinrich** (1805—1892) — publicist german, democrat mic-burghez; din 1842 a trăit la Paris, în 1844 fondatorul și unul dintre redactorii ziarului „Vorwärts!”, în 1849 a emigrat în S.U.A. — 449, 512.
- Bourbon** — dinastie regală în Franța (1589—1792, 1814—1815 și 1815—1830). — 69, 365.
- Bourquenez, François-Adolph, conte de** (1799—1869) — diplomat francez; ministru plenipotențiar (1841—1844), apoi ambasador (1844—1848) la Constantinopol, ministru plenipotențiar (1853—1856), apoi ambasador (1856—1859) la Viena. — 548.
- Braunschweig, Ferdinand, duce de** (1721—1792) — general prusian; în timpul războiului de șapte ani (1756—1763) a fost comandant suprem (din noiembrie 1757) al trupelor prusiene și al celor aliate care acționau împotriva armatelor franceze și austriece. — 392.
- Brenner-Guéniard** — proprietara unui magazin de mode din Basel. — 197.
- Brentano, Clemens** (1778—1842) — poet german, reprezentant al romantismului. — 309.
- Bright, John** (1811—1889) — fabricant englez, adept al liberului schimb, unul dintre fondatorii Ligii împotriva legilor cerealelor; de la începutul deceniului al 6-lea lider al aripii de stînga a partidului liberal; ministru în mai multe guverne liberale. — 30, 64, 74, 76, 246—247, 287, 385.
- ***Brockhaus, Heinrich** (1804—1874) — editor german, proprietarul unei librării și al unei edituri la Leipzig. — 95, 112, 489—490.
- Bruat, Armand-Joseph** (1796—1855) — amiral francez; în 1854 comandantul unei escadre, în 1855 comandant suprem al flotei din Marea Neagră. — 409.
- Brüggemann, Karl Heinrich** (1810—1887) — economist și publicist german, liberal; între anii 1845 și 1855 redactor-șef al ziarului „Kölnische Zeitung”. — 533.
- ***Brüningk, A., baron de** — nobil german, din 1851 a locuit la Londra, unde, împreună cu soția sa, a întreținut relații cu reprezentanții emigrației mic-burgheze germane. — 69, 192, 494, 498, 506, 572.
- Brüningk, Maria, baroneasă de** (m. 1853) — soția lui A. Brüningk, nepoata prințesei ruse D. Ch. Lieven; din 1851 a locuit la Londra unde a întreținut relații cu reprezentanții emigrației mic-burgheze germane. — 69, 79, 88, 183, 192, 206, 472, 478, 494, 506, 515, 526, 572.
- Brunnov, Filip Ivanovici, baron de** (1797—1875) — diplomat rus, ministru plenipotențiar (1840—1854, 1858—1860), apoi ambasador la Londra (1860—1874). — 548, 549.
- Buchheim** — democrat mic-burghez german, în deceniul al 6-lea emigrant la Londra. — 369.
- Buckup** — negustor din Bradford. — 219, 221, 319, 333, 334.
- Bülow, Adam Heinrich Dietrich, baron de** (1757—1807) ofițer prusian și autor de lucrări cu caracter militar. — 298.
- Bürgers, Heinrich** (1820—1878) — publicist radical german; în 1842—1843 colaborator la „Rheinische Zeitung”; în 1848 membru al comunității din Köln a Ligii comunistilor; în 1848—1849 redactorul lui „Neue Rheinische Zeitung”; în 1850 membru al Organului central al Ligii comunistilor; în 1852, fiind socotit unul dintre principalii acuzați în procesul comunistilor de la Köln, a fost condamnat la șase ani închisoare; ulterior pro-gresist. — 10, 78, 126, 128, 139, 142, 163, 166, 167, 172, 174, 334, 406, 409, 413, 434, 438, 482, 568.
- Bürgers, Lena** — sora lui Heinrich Bürgers. — 359.
- Buridan, Jean** (aprox. 1300—aprox. 1358) — filozof nominalist francez; a considerat că problema libertății voinței, în special libertatea alegerii, nu poate fi soluționată din punct de vedere

- logic ; în legătură cu aceasta i se atribuie zicala cu „măgarul lui Buridan”. — 105.
- Burns, Mary* (m. 1863) — muncitoare irlandeză, prima soție a lui Friedrich Engels. — 312.
- Bute, John Stuart, conte de* (1713—1792) — om de stat englez ; tory ; prim-ministru (1761—1763). — 356.
- Butler, James Armar* (1827—1854) — ofițer englez, unul dintre organizatorii apărării Silistrei în 1854. — 338.
- Butler Samuel* (1612—1680) — poet satiric englez, autorul poemului „Hudibras”. — 226.
- Byng, John* (1704—1757) — amiral englez, în 1756 a comandat o escadră cu prilejul expediției având drept țintă insula Minorca ; a fost executat în urma acuzației că nu și-a îndeplinit misiunea. — 357.
- Byron, George Noël Gordon, lord* (1788—1824) — celebru poet englez, reprezentant al romantismului revoluționar. — 309.
- C**
- Cabet, Etienne* (1788—1856) — jurist și publicist francez, comunist utopist ; autorul romanului utopic „Călătorie în Icaria” (1842). După Cabet, proprietatea privată trebuie desființată, deoarece reprezintă o abatere de la „legea naturală”, iar comunismul corespunde naturii înseși, care i-a creat pe oameni egali. Rămânând prizonierul prejudecăților mic-burgheze, Cabet s-a pronunțat împotriva revoluției proletare. K. Marx l-a caracterizat pe Cabet ca fiind „cel mai superficial reprezentant al comunismului”. — 38, 79, 405, 459, 481.
- Calderón de la Barca, Pedro* (1600—1681) — dramaturg clasic spaniol de origine aristocratică. — 316.
- Cammarano, Salvatore* (1801—1852) — actor, pictor și dramaturg italian, autorul libretului mai multor opere ale lui Donizetti și Verdi. — 130.
- Campbell, sir George* (1824—1892) — funcționar colonial superior englez în India, autorul unor lucrări despre India ; mai tirziu membru al parlamentului (1875—1892), liberal. — 239—240.
- Campe, Johann Julius Wilhelm* (1792—1867) — librar și editor german, din 1823 unul dintre proprietarii editurii Hoffmann și Campe. — 59, 142, 499.
- Canning, George* (1770—1827) — om de stat și diplomat englez, unul dintre liderii torylor ; ministru de externe (1807—1809 și 1822—1827), prim-ministru (1827). — 362, 363, 544.
- Capodistria (Capo d'Istria), Ioan, conte* (1776—1831) — om de stat și diplomat grec ; din 1809 până în 1822 a fost în serviciul Rusiei ; al doilea secretar de stat pentru afacerile externe ale Rusiei (1815—1822) ; primul președinte al Greciei independente ; a promovat o politică filorusă ; a fost ucis de un agent străin. — 316.
- Carey, Henry Charles* (1793—1879) — economist american, reprezentant al economiei politice vulgare, protecționist, a propovăduit armonia între clase în societatea burgheză. — 53, 237, 238, 268, 456.
- Carol al X-lea* (1757—1836) — rege al Franței (1824—1830). — 365.
- Carol Albert* (1798—1849) — rege al Sardiniei și Piemontului (1831—1849). — 523.
- Carrel, Armand* (1800—1836) — publicist burghez francez, liberal ; unul dintre fondatorii și redactorii ziarului „Le National”. — 365.
- Carrion-Nisas, Marie-Henri-François-Elisabeth, baron de* (1767—1842) — ofițer francez, om politic și literat, a participat la revoluția burgheză franceză de la sfârșitul secolului al XVIII-lea ; în perioada Consulatului și a Imperiului, bonapartist ; a luat parte la războaiele Franței napoleoneene ; autorul mai multor lucrări pe teme militare. — 96.

- Cassagnac** — vezi *Granier de Cassagnac*, *Bernard-Adolphe de*.
- Castlereagh, Henry Robert Stewart, lord** (din 1821) *marchiz de Londonderry* (1769—1822) — om de stat englez, tory; ministru de război și al coloniilor (1805—1806, 1807—1809), ministru de externe (1812—1822). — 451.
- Catul** (*Caius Valerius Catullus*) (aprox. 84—aprox. 54 î.e.n.) — poet liric latin. — 327.
- Cavaignac, Louis-Eugène** (1802—1857) — general și om politic reacționar francez, republican burghez moderat; în deceniile al 4-lea și al 5-lea a luat parte la cucerirea Algeriei; în 1848 guvernator al Algeriei; ministru de război în mai—iunie 1848; investit cu puteri dictatoriale, a înăbușit cu cruzime insurecția din iunie 1848 a proletariatului parizian; prim-ministru (iunie-decembrie 1848). — 93, 130.
- Ceodaev, Mihail Ivanovici** (m. 1859) — general rus; a participat la războiul din 1812; în timpul războiului Crimeii a comandat un corp de armată și rezerve ale infanteriei. — 297.
- Cervantes de Saavedra, Miguel** (1547—1616) — mare scriitor realist spaniol, clasic al prozei realiste universale. — 105, 253, 316, 346, 360.
- Chaises, Adolph** — medic și publicist austriac, democrat mic-burghez, unul dintre conducătorii uniunilor democratice de la Viena în perioada revoluției din 1848; la începutul deceniului al 6-lea emigrant la Paris. — 125.
- Chambray, Georges, marchiz de** (1783—1848) — general și autor de lucrări cu caracter militar, francez; a participat la războaiele Franței napoleoneene. — 96.
- Chamisso, Adalbert von** (1781—1838) — poet romantic german, s-a ridicat împotriva reacțiunii feudale. — 323.
- Chapman** — unul dintre creditorii lui Marx la Londra. — 6.
- Charras, Jean-Baptiste-Adolphe** (1810—1865) — militar și om politic francez republican burghez moderat; a luat parte la înăbușirea insurecției din iunie 1848 a muncitorilor parizieni; în perioada celei de-a doua Republici a fost deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă; a luat atitudine împotriva lui Ludovic Bonaparte; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a fost expulzat din Franța. — 131.
- Chateaubriand, François-René, viconte de** (1768—1848) — scriitor francez, om de stat și diplomat reacționar; ministru de externe (1822—1824); a reprezentat Franța la Congresul de la Verona (1822) al Sfintei Alianțe. — 316, 359—365.
- Chatham** — vezi *Pitt, William* (senior).
- Chenu, Adolphe** (n. aprox. 1817) — în perioada monarhiei din iulie a fost membru al unor societăți revoluționare secrete din Franța, provocator și agent al poliției secrete. — 72, 207, 449.
- Cherval, Julien** (numele adevărat *Joseph Crämer*) — agent provocator al poliției din Prusia; a reușit să se strecoare în rindurile Ligii comunistilor; după sciziunea din Ligă a condus una dintre comunitățile din Paris care aderase la fracțiunea secretară Willich-Schapper; unul dintre inculpații în procesul așa-numitului complot germano-francez din februarie 1852 de la Paris; a evadat din închisoare cu ajutorul poliției; în 1853—1854 a activat în Elveția ca spion și provocator sub numele de Nugent. — 65—66, 70, 74—77, 140, 142, 147, 155, 169, 177, 207, 345, 575
- Chesney, Francis Rawdon** (1789—1872) — general englez; explorator. — 270, 543.
- Choiseul, Étienne-François, duce de** (1719—1785) — diplomat și om de stat francez, ministru plenipotențiar la Roma (1753—1757) și la Viena (1757—1758); între anii 1758 și 1770 a fost ministrul lui Ludovic al XV-lea,

- ocupînd, printre altele, și postul de ministru de externe (1758—1761 și 1766—1770) și de ministru de război și al marinei (1761—1766). — 357.
- Cicero, Marcus Tullius* (106 43 î.e.n.) — celebru orator și om politic roman; filozof-eclectic. — 49.
- Clarendon, George William Frederick, Villiers, conte de* (1800—1870) — om de stat englez, whig, mai tirziu liberal; vicerege al Irlandei (1847—1852), a înăbușit rascoala din 1848 din Irlanda; ministru de externe (1853—1858, 1865—1866 și 1868—1870). — 381.
- Clausewitz, Karl von* (1780—1831) — general prusian și eminent teoretician militar; în 1812—1814 a fost în serviciul Rusiei. — 518.
- Cloots, Anacharsis C.* (1755—1794) — scriitor și om politic francez, iacobin, în timpul revoluției burgheze franceze a fost membru al Convenției. — 254.
- **Cluss, Adolf* (aprox. 1820—1889) — inginer german, membru al Ligii comuniștilor, în 1848 secretar al Asociației culturale a muncitorilor din Mainz; în 1849 a emigrat în S.U.A.; funcționar la serviciul amiralității de la Washington; în deceniul al 6-lea a întreținut o corespondență regulată cu Marx și Engels; a colaborat la diferite ziare germane, engleze și americane democratice și muncitorești; împreună cu Weydemeyer a propagat marxismul în S.U.A. — 11, 12, 41, 45, 51, 52, 55, 56, 59, 83, 85, 86, 89, 94, 96, 100, 103, 110, 124, 127, 141, 161, 177, 181, 191, 199, 201, 207, 208, 210, 223, 227, 228, 237, 242, 260, 268, 271, 299, 301, 305, 307, 310, 311, 312, 319, 322, 326, 328, 335, 344, 346, 358, 391, 398, 411, 423, 431, 440, 443, 458—460, 463, 464, 468—473, 474, 480, 481, 483, 485, 489, 491, 493, 494—498, 501—503, 506—508, 512—517, 524, 527—533, 534—539, 566—570, 571—574, 575—589.
- Cobden, Richard* (1804—1865) — fabricant din Manchester, liberal, unul dintre liderii adepților liberului schimb și unul dintre fondatorii Ligii împotriva legilor cerealelor, membru al parlamentului. — 30, 74, 76, 175, 186, 287.
- Coeurderoy, Ernest* (1825—1862) — publicist francez, republican-revoluționar mic-burghez, simpatizant al anarhismului, a participat la revoluția din 1848—1849 din Franța, după înfringerea căreia a emigrat. — 79, 80, 481.
- Coffinières, Antoine - Siméon - Gabriel* (1786—aprox. 1865) — avocat francez, autorul mai multor lucrări despre dreptul civil. — 561, 562.
- Condé, Louis-Joseph de Bourbon, principe de* (1736—1818) — general și om politic francez, a participat la războiul de șapte ani (1756—1763), în timpul căruia, în 1762, a comandat armata franceză de la Rinul inferior; în timpul revoluției burgheze franceze a fost conducătorul emigrației contra-revoluționare. — 356, 430.
- Cooper, James Fenimore* (1789—1851) — scriitor romantic nord-american. — 142, 207.
- Cornelius, Wilhelm* — publicist radical german, unul dintre prietenii lui Marx; în deceniul al 6-lea emigrant la Londra. — 302, 370.
- Cortez, Hernán* (1485—1547) — conchistador spaniol, a condus războiul împotriva aztecilor și a cucerit Mexicul (1519—1521). — 369.
- Cotta, Johann Georg, baron de Cottendorf* (1796—1863) — editor german, din 1832 a condus editura Cotta. — 537.
- Cournet, Frédéric* (1808—1852) — ofițer de marină francez, republican; în 1847 a fost scos din armată din cauza concepțiilor sale republicane, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Franța; după lovitura de stat din 2 decembrie 1851 a emigrat la Londra; a fost omorât în duelul cu Barthélemy. — 150, 515.

Csorich (Čorič), Anton (1795—1864) — general austriac, de naționalitate croată; a participat la înăbușirea insurecției din octombrie 1848 de la Viena și a revoluției din 1848—1849 din Ungaria. — 325.

Czartoryski, Adam Jerzy, prinț (1770—1861) — magnat polonez; la începutul secolului al XIX-lea prieten intim al lui Alexandru I; ministru de externe al Rusiei (1804—1866); în timpul războaielor poloneze din 1830—1831 șef al guvernului provizoriu polon; după înăbușirea războaielor a emigrat la Paris, unde a fost conducătorul emigrației polone. — 25.

D

Damm — democrat mic-burghez german; în 1849 președinte al Adunării constituante din Baden; ulterior a emigrat în Anglia. — 74, 91—93, 176.

Dana, Charles Anderson (1819—1897) — ziarist progresist american; din deceniul al 5-lea până în deceniul al 7-lea redactor al lui „New York Daily Tribune” și „New American Cyclopaedia”. — 11, 13, 21, 22, 24, 25, 29, 32, 39—42, 46, 50, 51, 56, 59, 71, 72, 75, 77, 80—84, 95, 110, 111, 113, 115, 119, 125, 137, 138, 140, 141, 145, 154, 161, 162, 175, 180, 182—184, 197—198, 199, 200, 211, 224, 242, 243, 246, 276, 280, 282, 287, 308, 350, 367, 368, 370, 372, 400, 408, 414, 415, 421, 426, 439, 442—443, 462, 468, 470, 472, 477, 582.

**Daniels, Amalie* (1820—1895) — soția d-rului Roland Daniels. — 32, 148, 149, 155, 157, 207, 409, 413, 434, 470, 472, 557, 558.

Daniels, Franz Joseph — fratele d-rului Roland Daniels; angrosist de vinuri la Köln. — 267.

Daniels, Roland (1819—1855) — medic german; din 1850 membru al Organului central al Ligii comuniștilor, unul dintre inculpați în procesul comuniștilor de la Köln (1852), achitat de Curtea cu juri; a încercat să aplice

materialismul dialectic în domeniul științelor naturii; prieten al lui Marx și Engels. — 10, 126, 139, 148, 163, 184, 267, 334, 345, 386, 406, 426, 434, 472, 487, 557.

Dannenberg, Piotr Andreevici (1792—1872) — general rus; în 1853—1854 a comandat Corpul 4 armată la Dunăre și în Crimeea. — 336.

Dante, Alighieri (1265—1321) — scriitor italian, unul dintre cei mai mari poeți ai lumii. — 222.

Danton, Georges-Jacques (1759—1794) — remarcabil om politic, unul dintre conducătorii revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. — 254, 387.

Da Ponte, Lorenzo (1749—1838) — autorul libretelor mai multor opere ale lui Mozart. — 562.

Darasz, Albert (1808—1852) — militant al mișcării poloneze de eliberare națională; a luat parte la războaielor din 1830—1831, militant activ al organizațiilor democratice ale emigranților polonezi, membru al Comitetului central democratic european. — 106, 324.

Dasent, sir George Webb (1817—1896) — filozof și ziarist englez; în 1845—1870 colaborator la „Times”; a avut legături cu cercurile diplomatice. — 186.

Decker, Carl von (1784—1844) — general prusian și istoric militar; a participat la războaiele împotriva Franței napoleoneene. — 398.

Delane, John Thaddeus (1817—1879) — ziarist englez, redactor al ziarului „Times” (1841—1877). — 186.

Delane, William Frederick Augustus (m. 1858) — jurist englez, unul dintre directorii financiari ai lui „Times”, tatăl lui J. Th. Delane. — 186.

Della Rocco — emigrant italian, tovarăș de luptă al lui Mazzini. — 190.

Denbiński, Henryk (1791—1864) — general polonez, fruntaș al mișcării de eliberare națională; a participat la războaielor din 1830—1831; a fost unul

- dintre comandanții armatei revoluționare din Ungaria în perioada revoluției din 1848—1849. — 524.
- Demidov* — familie de nobili ruși, proprietari a numeroase întreprinderi miniere și metalurgice. — 287.
- Demuth, Helene* (Lenchen) (1823—1890) — menajera și prietena credincioasă a familiei Marx. — 111, 256, 330, 399.
- Derby, Edward George Geoffrey Smith Stanley* (din 1851) conte de (1799—1869) — om de stat englez, whip pînă în 1835, apoi lider al torylor, ulterior unul dintre liderii partidului conservator; prim-ministru (1852, 1858—1859, 1866—1868). — 24, 29, 30, 31, 36, 84, 128, 141, 383, 448—451, 477.
- Derby* — familie de nobili englezi, magnații industriei bumbacului. — 287.
- Desmoulins, Lucie-Simplice-Camille-Benoist* (1760—1794) — avocat și publicist francez, unul dintre conducătorii revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, prieten al lui Danton. — 254.
- Deutsch, Simon* (1822—1877) — radical burghez, în 1848 a colaborat la ziarul vienez „Der Radikale”, ulterior a emigrat la Paris și a devenit negustor. — 70.
- Dibici, Ivan Ivanovici*, conte (1785—1831) — general-feldmareșal rus, comandant suprem în războiul rusoturc (1828—1829); comandant suprem al armatei care a reprimat răscoala poloneză din 1830—1831. — 270.
- Diderot, Denis* (1713—1784) — filozof materialist, scriitor și estetician francez, unul dintre cei mai de seamă iluminiști, fondator și redactor principal al „Enciclopediei”. A fost unul dintre cei mai însemnați ideologi ai revoluției burgheze franceze; s-a situat pe pozițiile unui materialism militant, ateist; enciclopedist de seamă. — 78.
- Dietz, Oswald* (aprox. 1824—1864) — arhitect din Wiesbaden, a participat la revoluția din 1848—1849, a emigrat la Londra; membru al Organului central al Ligii comunistilor; în 1850, după sciziunea care s-a produs în Ligă, s-a alăturat fracțiunii sectare Willich-Schapper și a devenit membru al Organului central al acestei fracțiuni; mai tirziu a luat parte la războiul civil din S.U.A. de partea statelor aboliționiste din nord. — 87, 152, 155, 211, 427, 575.
- Dietzel, Gustav* (1827—1864) — jurist german. — 374.
- Disraeli (D'Israeli), Benjamin* (din 1876) conte de Beaconsfield (1804—1881) — om de stat și scriitor englez, unul dintre liderii torylor; în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, unul dintre liderii partidului conservator; cancelar al trezoreriei (1852, 1858—1859 și 1866—1868), prim-ministru (1868 și 1874—1880). — 76, 128, 175, 180, 186, 203, 338, 350, 381, 382, 384, 455.
- Dobrovský, Josef* (1753—1829) — savant ceh; întemeietorul slavisticii moderne, în special al gramaticii comparate a limbilor slave; lucrările sale au jucat un rol important în dezvoltarea mișcării naționale din Cehia în prima jumătate a secolului al XIX-lea. — 417.
- Domenichi, Lodovico* (m. 1564) — poet italian; a preluat poemul lui Boiardo „Orlando Innamorato”. — 75.
- Donizetti, Gaetano* (1797—1848) — cunoscut compozitor italian. — 130.
- Douglas, sir Howard* (1776—1861) — general și teoretician militar englez, autorul unor lucrări despre artilerie și fortificații. — 543.
- Dralle* — porecla lui *Tralle*.
- Dronke, Ernst* (1822—1891) — publicist și scriitor german; mai întîi „adevărat” socialist, apoi membru al Ligii comunistilor; și unul dintre redactorii lui „Neue Rheinische Zeitung”; după revoluția din 1848—1849 a emigrat în Elveția, apoi în Anglia, după sciziunea din Liga comunistilor — adept al lui Marx și Engels; ul-

- terior s-a retras din viața politică. — 18, 33, 34, 39, 41, 46, 48—51, 54, 58, 63, 66, 68, 78, 81, 82—85, 89, 95, 112, 119, 130, 131, 132, 135, 138, 144, 148, 157, 158, 160, 164, 165, 168, 184, 191, 192, 199—200, 205, 208, 212—214, 216, 217, 219, 221, 246—250, 253, 255, 256, 261, 267, 274, 276, 278, 288, 304, 313, 319, 326, 328, 330—334, 339, 344, 347, 349, 366, 369, 394, 397, 405, 407, 414, 415, 430, 460, 461, 466, 467, 477, 516, 518, 525, 537, 538, 555, 572—573, 582, 583, 586, 588.
- Duchâtel, Charles-Marie-Tanneguy, conte* (1803—1867) — om de stat francez, orlănist, ministru de interne (1839—1840, 1840—februarie 1848). — 449.
- Dulon, Rudolph* (1807—1870) — pastor german, adept al mișcării „Amicii luminii”, mișcare opoziționistă față de biserica oficială; în 1853 a emigrat în America. — 291, 324, 327, 460, 537, 588.
- Duncker, Alexander* (1813—1897) — editor german. — 401.
- Duncker, Franz Gustav* (1822—1888) — om politic burghez și editor german. — 142, 158.
- Dundas, Henry, viconte Melville* (1742—1811) — om de stat englez, procuror general al Scoției (1775—1783), ministru de interne (1791—1794); președintele consiliului de control pentru problemele Indiei (1793—1801), ministru de război (1794—1801), primlord al amiralității (1804—1805). — 357.
- Dupin, André-Marie-Jean-Jacques* (1783—1865) — jurist și om politic francez, orlănist; deputat în Adunarea națională constituantă (1848—1849), președintele Adunării legislative (1849—1851); ulterior bonapartist. — 445.
- Durand* — democrat mic-burghez francez. — 129.
- Dureau de la Malle, Adolphe-Jules-César-Auguste* (1777—1857) — filolog și arheolog francez. — 153.
- Dúsar, Pedro* — democrat mic-burghez german, a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania, fratele Amaliei Struve, soția lui Gustav Struve. — 25.
- E**
- Ebner, Hermann* — ziarist german, în deceniile al 5-lea și al 6-lea agent secret al poliției austriece. — 56, 147, 164, 185, 350, 433.
- Ecaterina a II-a* (1729—1796) — împărăteasă a Rusiei (1762—1796). — 356.
- Eccarius, Johann Georg* (1818—1889) — publicist, militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale, de profesiune croitor; emigrant la Londra, membru al Ligii celor drepti, apoi al Ligii comuniștilor din al cărei Organ Central a făcut parte; membru la Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor; ulterior participat la mișcarea trade-unionurilor engleze. — 310, 314, 435, 441, 471, 474, 478, 525, 538, 570, 582.
- *Elsner, Karl Friedrich Moritz* (1809—1894) — publicist și om politic din Silezia, radical; în 1848 deputat în Adunarea națională prusiană (aripa de stînga); în deceniul al 6-lea redactor al lui „Neue Oder-Zeitung”. — 371, 401, 549, 550, 555, 558—561.
- Engel, Johann Jakob* (1741—1802) — scriitor, critic și filozof german, s-a alăturat iluminiștilor secolului al XVIII-lea; preceptor al viitorului rege al Prusiei Frederic Wilhelm al III-lea. — 520.
- Engels, Elisabeth Franziska Mauritia* (1797—1873) — mama lui Friedrich Engels. — 241.
- Engels, Friedrich* (senior) (1796—1860) — tatăl lui Friedrich Engels. — 20, 22, 31, 34, 36, 54, 56, 60, 62, 63, 77, 84, 158, 192, 210, 216, 231, 244, 298, 306, 346, 358, 391, 429, 520.
- Enghien, Louis-Antoine-Henri de Bourbon-Condé, duce de* (1772—1804) — prinț francez, reprezentant al dinastiei

- Bourbonilor ; a fost executat din ordinul lui Napoleon I. — 73.
- Engländer, Sigmund* (1828—1902) — ziarist austriac, în 1848 a emigrat în Anglia ; agent al poliției secrete. — 410, 559.
- Erhardt, Johann Ludwig Albert* (n. aprox. 1820) — funcționar comercial german ; membru al Ligii comuniștilor ; unul dintre inculpații în procesul comuniștilor de la Köln din anul 1852, a fost achitat de curtea cu juri. — 488.
- Ermen, Gottfried* — unul dintre asociații firmei „Ermen și Engels” din Manchester. — 20, 222, 231.
- Ermen, Peter (Pitt)* — unul dintre asociații firmei „Ermen și Engels” din Manchester. — 101, 215.
- Ersch, Johann Samuel* (1766—1828) — bibliograf german, profesor de geografie și statistică la Halle. — 327.
- Espartero, Baldomero, conte de Luchana, duce de la Vittoria* (1793—1879) — general și om de stat spaniol, liderul partidului progresist, regent al Spaniei (1841—1843), prim-ministru (1854—1856). — 352.
- Espinasse, Charles-Marie-Esprit* (1815—1859) — general francez, bonapartist ; în deceniile al 4-lea și al 5-lea a participat la cucerirea Algeriei ; unul dintre participanții activi la lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 ; a participat la războiul Crimeii. — 349.
- Esser I, Johann Heinrich Theodor* — avocat și jurisconsult prusian, clerical ; în 1848 vicepreședinte al Adunării naționale prusiene (centru) ; apărător în procesul comuniștilor de la Köln (1852). — 153.
- Estrées, Louis-Charles-César Letellier, conte de* (1695—1771) — mareșal al Franței, a participat la războiul de șapte ani (1756—1763), în timpul căruia în 1762 a comandat trupele franceze de la Rin. — 356.
- Eugénie-Marie de Montijo de Guzman, contesă de Teba* (1826—1920) — împărăteasă a Franței, soția lui Napoleon al III-lea. — 206, 515.
- Evans, sir George de Lacy* (1787—1870) — general englez, om politic liberal, membru al parlamentului ; în 1854 a comandat o divizie în Crimeea. — 392.
- Ewerbeck, August Hermann* (1816—1860) — medic și literat german, conducător al comunității din Paris a Ligu celor drepți, apoi membru al Ligu comuniștilor ; în 1850 a ieșit din Ligă. — 25, 31, 33, 46, 47, 251, 405.

F

- Feddersen* — cunoscut al lui Ernst Dronke în Elveția. — 205.
- Ferdinand I* (1793—1875) — împărat al Austriei (1835—1848). — 403.
- Ferdinand al II-lea* (1810—1859) — rege al Siciliei și Neapolului (1830—1859) ; din cauza bombardării Messinei în 1848 a fost poreclit regele-bombă. — 403.
- Ferdinand al VII-lea* (1784—1833) — rege al Spaniei (1808 și 1814—1833). — 365.
- Ferenci* — cîntăreață ungară. — 106.
- Feuerbach, Ludwig* (1804—1872) — filozof materialist german, ultimul reprezentant al filozofiei clasice germane și unul dintre precursorii nemijlociți ai marxismului ; ideolog al celor mai radicale pături democratice ale burgheziei germane din anii premergători revoluției din 1848 ; criticînd idealismul și agnosticismul, el a apărat și a dezvoltat teoria materialistă a cunoașterii. O dată cu idealismul hegelian el a respins și dialectica acestuia, din care cauză n-a putut depăși limitele materialismului metafizic premarxist. Un loc deosebit în filozofia lui Feuerbach îl ocupă critica religiei. Opera lui filozofică a exercitat o mare influență asupra formării concepțiilor filozofice materialiste ale lui Marx și Engels ; ei au dat o înaltă apreciere materialismului

- lui dezvăluind totodată limitele concepțiilor lui filozofice și politice ; în 1870 a aderat la Partidul muncitoresc social-democrat. — 25, 98.
- Fickler, Joseph* (1808—1865) — ziarist german, democrat mic-burghez, unul dintre conducătorii mișcării democratice din 1848—1849 din Baden-Palatinat ; membru al guvernului provizoriu din Baden în 1849 ; după înfrângerea revoluției a emigrat în Elveția, iar apoi în Anglia. — 52, 87, 92, 405, 467, 503.
- Fischer* — ziarist german, democrat mic-burghez, a participat la insurecția din Baden-Palatinat din 1849, după înfrângerea insurecției a emigrat în S.U.A. ; redactor al lui „Deutsche Zeitung“ din New Orleans. — 449.
- Fleury, Charles* (de fapt *Carl Friedrich August Krause*) (n. 1824) — comerciant din Londra, spion și agent de poliție prusian. — 161, 165, 168—170, 208, 214, 526.
- Florencourt, Franz von* (1803—1886) — publicist german, redactor al unor periodice germane ; mai întâi liberal, apoi conservator ; cumnatul fratelui lui Jenny Marx, Ferdinand von Westphalen. — 406.
- Florencourt* — fratele celui de mai sus. — 406.
- Flügel, Johann Gottfried* (1788—1855) — lexicograf german. — 199.
- Forster, Charles* — teolog și explorator englez, autorul unor lucrări cu privire la istoria Bibliiei. — 219, 393.
- Foster* — jurist englez. — 353.
- Fould, Achille* (1800—1867) — bancher și om de stat francez, orléanist, apoi bonapartist ; ministru de finanțe (1849—1852 și 1861—1862) și ministru al curții imperiale (1852—1860). — 11, 269, 430, 445.
- Fourier, François-Marie-Charles* (1772—1837) — socialist utopist francez, unul dintre precursorii socialismului științific. Ideile lui Fourier au pătruns și în România prin scrierile și activitatea lui T. Diamant, prin scrierile lui I. Heliade-Rădulescu și ale altora. T. Diamant a căutat să adapteze doctrina fourieristă la relațiile economice din țările române din acea perioadă, subliniind însă, spre deosebire de Fourier, necesitatea creării unei industrii autohtone. În 1835 T. Diamant a înființat falansterul de la Scăieni. — 318.
- Fox, Charles James* (1749—1806) — om de stat englez, lider al whigilor ; ministru de externe (1782, 1783 și 1806). — 356.
- Franceson, C. F.* — filolog german, autorul unor manuale de limba spaniolă. — 256.
- Francis, sir Philipp* (pseudonim *Junius*) (1740—1818) — publicist și om politic englez ; radical burghez, autorul unor pamflete împotriva regimului reacționar al lui George al III-lea. — 356.
- Francisc I* (1777—1830) — rege al Siciliei și Neapolelui. — 403.
- Franck, Gustav* (m. 1860) — democrat mic-burghez austriac, la începutul deceniului al 6-lea a emigrat la Londra. — 91, 93.
- Frederic I Barbarossa* (aprox. 1123—1190) — rege al Germaniei (din 1152) și împărat al Sfântului Imperiu roman de națiune germană (1155—1190). — 341, 342.
- Frederic al II-lea* (1194—1250) — rege al Germaniei (din 1212) și împărat al Sfântului Imperiu roman de națiune germană (1220—1250). — 341.
- Frederic al II-lea* (1712—1786) — rege al Prusiei (1740—1786). — 256, 341, 355.
- Frederic Wilhelm al IV-lea* (1795—1861) — rege al Prusiei (1840—1861). — 392, 520.
- Frederic al VII-lea* (1808—1863) — rege al Danemaricii. — 320.
- **Freiligrath, Ferdinand* (1810—1876) — poet liric german, la începutul activității sale romantic, apoi poet revolu-

ționar ; în 1848—1849 unul dintre redactorii lui „Neue Rheinische Zeitung”, membru al Ligii comuniștilor ; din 1851 pînă în 1868 emigrant la Londra ; în deceniul al 6-lea a părăsit lupta revoluționară. — 13, 17, 25, 41, 49, 57, 59, 68, 69, 79, 89, 97, 98, 138, 147, 149, 161, 166, 170, 172, 177, 205, 206, 213, 216, 236, 257, 266, 268, 286, 295, 339, 348, 367, 377, 378, 394, 409, 414, 422, 425, 427, 429, 433, 434, 439, 441, 443, 461, 471, 472, 475, 476, 482, 502, 504, 513, 518, 535, 566, 569, 576, 584.

Freiligrath, Ida — soția celui de mai sus. — 443.

Freiligrath, Wolfgang — fiul lui Ferdinand Freiligrath. — 435.

Freire, Manuel (1765—1834) — general spaniol, a luat parte la războiul de eliberare împotriva dominației napoleoneene (1808—1814). — 360.

Freund — în deceniul al 6-lea medicul familiei Marx la Londra. — 322, 328, 330, 331, 335, 348, 358, 366, 369, 370, 413, 558.

Friedländer — directorul unui institut de învățămînt la Londra. — 191.

Friedländer, Max (1829—1872) — publicist german, democrat-burghez, unul dintre redactorii lui „Neue Oder-Zeitung” și ai ziarului „Presse” din Viena, la care a colaborat Marx din deceniul al 6-lea pînă în deceniul al 7-lea ; vărul lui Ferdinand Lassalle. — 349, 371.

Fröbel, Julius (1805—1893) — publicist și editor de literatură progresistă, radical mic-burghez, ulterior liberal ; a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania, deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa de stînga) ; după înfrîngerea revoluției a emigrat în America, în 1857 s-a reintors în Europa ; mai tirziu liberal. — 32.

Fröhlich, P. A. — filolog austriac, autorul unui manual pentru studierea limbilor slave. — 132, 133, 135.

Furrer, Jonas (1805—1861) — avocat și om politic elvețian, liberal moderat ; în 1848 președintele Dietei federale, apoi președinte al Confederației elvețiene, primar al Zürichului. — 396.

Fürstenberg, baron — moșier prusian, jurat la procesul comuniștilor de la Köln (1852). — 496.

G

Gallenga, Antonio (pseudonim literar *Mariotti*) (1812—1895) — ziarist italian, a luat parte la mișcarea de eliberare națională din Italia, din deceniul al 4-lea a trăit mai ales în Anglia, a colaborat la presa engleză, autorul unor lucrări cu privire la istoria Italiei. — 403.

Garibaldi, Giuseppe (1807—1882) — democrat și revoluționar italian, conducătorul mișcării de eliberare națională din Italia ; comandant militar de talent. În 1833 a aderat la societatea revoluționară „Tinăra Italie”. Participînd la expediția nereușită a unor revoluționari italieni în Savoia (1834) a fost nevoit să emigreze. În anii 1848—1849 s-a situat în fruntea luptei poporului italian pentru unitatea națională, împotriva ocupanților austrieci. În deceniile al 6-lea și al 7-lea a condus lupta poporului italian pentru unificarea pe cale revoluționară a Italiei. Garibaldi s-a bucurat de sprijinul larg al maselor populare. Dar inconsecvența lui Garibaldi în îndeplinirea sarcinilor revoluției democratice a permis burgheziei și nobilimii să exploateze succesele lui militare. În 1870 a participat ca voluntar la apărarea Franței împotriva Prusiei. A salutat cu căldură activitatea Internaționalei I și s-a ridicat în apărarea Comunei din Paris. — 128.

Garnett, Jeremiah (1793—1870) — ziarist englez, unul dintre fondatorii ziarului „The Manchester Guardian” ; din 1844 pînă în 1861 a fost redactorul acestui ziar. — 416.

- Garthe* — democrat mic-burghez german, în decenul al 6-lea emigrant la Londra. — 91.
- Gebert, August* — țimplar din Mecklenburg, membru al Ligii comuniștilor în Elveția și apoi la Londra; în 1850, după sciziunea care s-a produs în Ligă, s-a alăturat fracțiunii sectare Willich-Schapper și a devenit membru al Organului central al acestei fracțiuni. — 87, 104, 105, 492—493.
- George al III-lea* (1738—1820) — rege al Marii Britanii și Irlandei (1760—1820). — 355.
- Gerstenberg, Isidor* — bancher la Londra; adept al lui Gottfried Kinkel. — 87, 213, 215, 371, 580.
- Gerstenzweig* — negustor german din Londra. — 368.
- Gervinus, Georg Gottfried* (1805—1871) — istoric burghez german, liberal; din 1844 profesor la Heidelberg; în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt. — 185.
- Gibbon, Edward* (1737—1794) — istoric englez, autorul operei în mai multe volume „The History of the decline and fall of the Roman Empire”, care are un caracter anticlerical. — 219.
- Gibson, Thomas Milner* (1806—1884) — om de stat englez, adept al liberului schimb, mai târziu liberal, președintele lui Board of Trade (Ministerul Comerțului și al Comunicațiilor) (1859—1865 și 1865—1866). — 30.
- Gipperich, Joseph* — croitor german, membru al unei comunități din Paris a Ligii comuniștilor; după sciziunea care s-a produs în Ligă s-a alăturat fracțiunii sectare Willich-Schapper; unul dintre inculpați în procesul așa-numitului complot franco-german din februarie 1852 de la Paris; ulterior a emigrat în Anglia. — 147.
- Girardin, Delphine de* (1804—1855) — scriitoare franceză, soția lui Émile de Girardin. — 445—446.
- Girardin, Émile de* (1806—1881) — publicist și om politic francez; din deceniul al 4-lea pînă în deceniul al 7-lea al secolului trecut a fost, cu unele întreruperi, redactorul ziarului „La Presse”; în politică a excelat printr-o totală lipsă de principii; înainte de revoluția din 1848 a făcut opoziție guvernului Guizot; în perioada revoluției a fost republican burghez; deputat în Adunarea legislativă (1850—1851), ulterior bonapartist. — 392, 445—446.
- Gladstone, William Ewart* (1809—1898) — om de stat englez, tory, apoi peelist; în a doua jumătate a secolului al XIX-lea lider al partidului liberal; ministru de finanțe (1852—1855 și 1859—1866) și prim-ministru (1868—1874, 1880—1885, 1886 și 1892—1894). — 193, 223, 226, 246, 380—385, 589.
- Gnam* — democrat german, a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania; în 1852 a emigrat în S.U.A. — 431.
- Göbel* — președintele Curții cu juri la procesul comuniștilor din Köln (1852). — 138, 163, 169.
- Goegg, Amand* (1820—1897) — ziarist german; democrat mic-burghez; în 1849 membru al guvernului provizoriu din Baden; după înfringerea revoluției a emigrat; în deceniul al 8-lea a intrat în rîndurile social-democrației germane. — 82, 87—93, 98, 103, 112, 302, 367, 485, 486, 491, 508.
- Goepf, Karl* — publicist american de origine germană; în deceniul al 6-lea a avut legături strinse cu emigrația mic-burgheză germană din S.U.A.; în 1852 a publicat împreună cu Poesche o carte în care e preconizată ideea creării „statelor unite ale lumii” sub hegemonia S.U.A. — 532.
- Goethe, Johann Wolfgang von* (1749—1832) — poet german, gînditor și om de știință, una dintre cele mai de seamă personalități ale literaturii universale. — 316, 504, 583.
- Gö(h)ringer, Karl* (n. aprox. 1808) — birtăș din Baden, a participat la

- mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden; după înfringerea revoluției a emigrat în Anglia; membru al Ligii comunistilor; după sciziunea care s-a produs în Ligă a făcut parte din fracțiunea sectară Willich-Schapper; proprietarul unui birt la Londra unde se adunau emigranții mic-burghezi germani. — 181, 211, 366, 528.
- Goldheim** — ofițer de poliție prusian; la începutul deceniului al 6-lea agent secret al poliției prusiene la Londra. — 165, 167, 168, 209—211, 214, 386, 528, 529.
- Goldschmidt** — autorul unui articol împotriva lui Kinkel publicat la începutul anului 1852 în „Kölnische Zeitung”. — 466.
- Golovin, Ivan Gavrilovici** (1816—1886) — moșier rus liberal, publicist, emigrant în Anglia; în deceniile al 5-lea și al 6-lea prieten cu Herzen și Bakunin. — 251—253, 261, 307, 389, 519.
- Gorceakov, Mihail Dmitrievici, principe** (1793—1861) — general rus, comandant al armatei de la Dunăre (1853—1854), comandant suprem al armatei din Crimeea (februarie-decembrie 1855); namesnic al Regatului Poloniei (1856—1861). — 302, 336.
- Görgey, Arthur** (1818—1916) — general în timpul revoluției ungare din 1848—1849, comandant suprem al armatei ungare (aprilie-iunie 1849); s-a sprijinit pe ofițerimea reacționară și pe partea contrarevoluționară a burgheziei, a sabotat războiul revoluționar. — 58, 61, 72, 75, 78, 139, 325, 459, 508, 517, 523.
- Gozowski, Tadeusz** — emigrant polonez, membru al Asociației democratice poloneze. — 107.
- Götz, Theodor** — democrat german, emigrant în Anglia, unul dintre prietenii lui Marx. — 376, 387.
- Grach** — bancher din Trier. — 392.
- Grach** — soția celui de mai sus. — 392.
- Grach, Friedrich** (1812—1854) — ofițer prusian care din 1841 s-a aflat în serviciul Turciei; în 1854 a fost unul dintre conducătorii apărării Silistrei. — 327.
- Graham, sir James Robert George of Netherby** (1792—1861) — om de stat englez, whig, mai târziu tory (peelist); ministru de interne (1841—1846), prim-lord al amiralității (1830—1834 și 1852—1855). — 29, 58, 73, 74, 76, 175, 408.
- Granier de Cassagnac, Bernard-Adolph** de (1806—1880) — ziarist francez, om politic lipsit de principii; înainte de revoluția din 1848 orlănist, apoi bonapartist; în perioada celui de-al doilea Imperiu deputat în Adunarea legislativă; colaborator la ziarul „Le Constitutionnel”, în deceniul al 6-lea redactor-șef al ziarului „Le Pays”. — 71, 560.
- Granville, George Leveson-Gower, conte** (1815—1891) — om de stat englez, whig, mai târziu unul dintre liderii partidului liberal; ministru de externe (1851—1852, 1870—1874 și 1880—1885), ministru al coloniilor (1868—1870 și 1886), președinte al Consiliului privat (1852—1854, 1855—1858 și 1859—1866). — 548.
- Greeley, Horace** (1811—1872) — ziarist și om politic american, fondatorul și unul dintre redactorii publicației progresiste „New York Daily Tribune”; ulterior a abandonat pozițiile radicale. — 82, 182—183, 269, 372, 514.
- Greif** — ofițer de poliție prusian, la începutul deceniului al 6-lea unul dintre conducătorii poliției secrete prusiene de la Londra. — 167—169, 191, 207, 511, 526.
- Grey, sir Henry George, conte de** (1802—1894) — om de stat englez, whig, secretar de stat pentru problemele războiului (1835—1839), ministru de război și al coloniilor (1846—1852). — 385.
- Grimm, Jacob** (1785—1863) — filolog german, profesor la universitățile din

- Berlin și Göttingen, creatorul gramaticii istorice; autorul lucrărilor „Gramatica germană”, „Istoria limbii germane” și al unor lucrări de drept, mitologie și literatură; împreună cu fratele său Wilhelm a publicat culegerea de „Povești”, iar din 1852 primele volume ale „Dicționarului german”; în 1848—1849 membru al Adunării naționale de la Frankfurt. — 417.
- Gross, Magnus* — publicist german, democrat mic-burghez, în deceniul al 6-lea emigrant în S.U.A. — 423, 502, 572.
- Gruber, Johann Gottfried* (1774—1851) — savant german, istoric al literaturii. — 327.
- Guerard, Johann* — ofițer austriac. — 96.
- Guibert de Nogent* (1053—1124) — istoric și teolog francez; exponent al concepțiilor aristocrației feudale. — 342.
- Guilbert von Nayon* — vezi *Guibert de Nogent*.
- Guilleminot, Armand-Charles*, conte de (1774—1840) — general și diplomat francez; a luat parte la războaiele Republicii Franceze și ale Franței napoleoneene; în 1823 șeful statului-major al armatei intervenționiste franceze din Spania; ambasador la Constantinopol (1824—1831). — 363, 365.
- Guizot, François-Pierre-Guillaume* (1787—1874) — istoric și om politic francez, orléanist; din 1840 până la revoluția din februarie 1848 a condus de fapt politica internă și externă a Franței; exponent al intereselor marii burghezii financiare. — 447, 455.
- Güllich, Gustav von* (1791—1847) — economist și istoric german, autorul mai multor lucrări de istorie a economiei. — 44.
- Gutzkow, Karl Ferdinand* (1811—1878) — scriitor german, unul dintre reprezentanții grupului „Tînăra Germanie”. Între anii 1838 și 1842 redactor al revistei „Telegraph für Deutschland”. — 537.
- Guyon, Richard Debaufre* (1803—1856) — general ungar, participant la revoluția din 1848—1849 din Ungaria; după înfringerea revoluției a emigrat în Turcia și a intrat ca general în armata turcă; în 1854 — șeful statului-major al armatei turce în Caucaz. — 302.

H

Häbbling von Lanzenauer — moșier prusian, jurat în procesul comuniștilor de la Köln (1852). — 496.

Haering — funcționar de poștă prusian. — 211, 529.

Haiz (pseudonimul lui *Şamseddin Mohammed*) (1300—1389) — poet liric persan. — 233.

Häfner, Leopold (n. 1820) — ziarist austriac, democrat mic-burghez, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania; mai tirziu a emigrat. — 115, 125, 491, 495.

Hagen, Theodor (1823—1871) — membru al Ligii comuniștilor din Hamburg, editor al lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. — 580.

Hain, August — emigrant german la Londra, membru al Ligii comuniștilor, după sciziunea din Ligă, în 1850, adept al lui Marx și Engels. — 46, 47.

Halil-paşa (m. 1856) — comandant militar și om politic turc, în repetate rânduri ministru; în 1854—1855 a fost capudan-paşa (ministru al marinei). — 284.

Hammel — membru al Ligii comuniștilor din Magdeburg; a făcut parte din fracțiunea sectară Willich-Schapper, a luat poziție împotriva lui Marx și Engels. — 104, 492.

Hammer-Purgstall, Joseph, baron de (1774—1856) — orientalist austriac, autorul unor lucrări despre istoria

- Turciei ; din 1796 pînă în 1835 a fost în serviciul diplomatic în Orientul Apropiat. — 296—297, 298.
- Hansen* — muncitor din Köln, membru al Ligii comunistilor ; la începutul deceniului al 6-lea a emigrat în S.U.A. — 461.
- Harney, George Julian* (1817—1897) — militant de seamă al mișcării muncitorești engleze, unul dintre conducătorii aripii de stînga a cartiștilor ; redactorul publicațiilor „Northern Star”, „Democratic Review”, „Friend of the People”, „Red Republican” și al altor publicații cartiste ; prieten al lui Marx și Engels ; la începutul deceniului al 6-lea s-a apropiat de cercurile mic-burgheze și temporar s-a îndepărtat de orientarea revoluționară din mișcarea muncitorească. — 8, 16, 17, 23, 35, 49, 53, 99, 101, 126, 192, 277, 452, 467, 470, 507, 586.
- Harney, Mary* (m. 1853) — soția celui de mai sus. — 192.
- Harring, Harro Paul* (1798—1870) — scriitor german, radical mic-burghez ; din 1828 a trăit ca emigrant în diferite țări din Europa. — 474.
- Hatzfeldt, Sophie*, contesă de (1805—1881) — prietenă și adeptă a lui Lassalle. — 231, 344.
- Hatzfeldt-Wildenburg, Edmund*, conte de (n. 1798) — soțul Sofiei Hatzfeldt. — 202.
- Haupt, Germann Wilhelm* (n. aprox. 1831) — funcționar comercial german, membru al Ligii comunistilor din Hamburg ; arestat în legătură cu procesul comunistilor de la Köln, a făcut declarații cu caracter trădător și a fost pus în libertate înainte de proces ; a fugit în Brazilia. — 81, 128, 140, 488, 489.
- Hauser, Kaspar* (1812—1833) — copil părăsit, în 1828 a fost găsit la Nürnberg, unde autoritățile bavareze l-au luat sub ocrotirea lor ; istoria originii și a morții sale au făcut obiectul multor lucrări literare. — 20.
- Hayward, Abraham* (1801—1884) — jurist și publicist englez, mai întîi tory, apoi peelist ; în 1854 secretar al epitropiei săracilor. — 384.
- Hebeler, Bernhard* — consul general prusian la Londra (1830—1860). — 57, 157.
- Hecker, Friedrich Franz Karl* (1811—1881) — avocat la Mannheim, democrat mic-burghez, republican radical ; unul dintre conducătorii insurecției din Baden din aprilie 1849 ; după înfrîngerea insurecției a emigrat în Elveția, apoi în S.U.A. A participat cu gradul de colonel la războiul civil din S.U.A. în armata statelor aboliționiste din nord. — 55, 423.
- Heckscher, Martin* — medic german la Manchester, l-a tratat pe Engels. — 245.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich* (1770—1831) — filozof german, cel mai de seamă reprezentant al filozofiei clasice germane ; a elaborat multilateral dialectica idealistă ; ideologul burgheziei germane. — 25, 47, 61, 327, 457, 561.
- Heilberg, Louis* (n. 1818) — ziarist german, emigrant politic la Bruxelles ; din 1846 membru al Comitetului comunist de corespondență de la Bruxelles, mai tîrziu membru al Ligii comunistilor. — 68.
- Heine, Heinrich* (1797—1856) — mare poet revoluționar german ; prieten intim al familiei Marx. — 185, 277, 306, 335, 373, 377, 455, 478, 547, 556, 567, 586.
- Heinzen, Karl* (1809—1880) — publicist radical german, democrat mic-burghez ; a luat poziție împotriva lui Marx și Engels ; în 1849 a luat parte, scurt timp, la insurecția din Baden-Palatinat, apoi a emigrat în Elveția, iar mai tîrziu în Anglia ; în toamna anului 1850 s-a stabilit definitiv în S.U.A. — 32, 82, 83, 98, 115, 242, 271, 273, 291, 294, 297, 327, 405, 423, 431, 449, 452—456, 457, 465, 474, 486, 497, 505, 512, 521, 529—532, 534, 537, 572, 574.

- Heise, Heinrich** (n. aprox. 1860) — publicist și democrat mic-burghez german, redactorul publicației „Hornisse” (1848—1850); a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania, mai târziu a emigrat în Anglia. — 46, 99, 117, 248, 292, 294, 295, 310—314, 319, 322, 329, 334, 337, 344, 346, 405, 471—472, 473, 479, 530, 538, 581, 587—589.
- Helmich, Julius** — editor și librar din Westfalia, „adevărat socialist”; în deceniul al 6-lea a emigrat în S.U.A. — 476.
- Henric al IV-lea** (1553—1610) — rege al Franței (1589—1610). — 55, 342, 365.
- Hentze, A.** — ofițer german, membru al Ligii comuniștilor, în 1850, după sciziunea, care s-a produs în Ligă, a făcut parte din fracțiunea sectară Willich-Schapper; martor al acuzării în procesul comuniștilor de la Köln (1852). — 91—92, 98, 148, 154, 227, 345, 428, 488, 527, 576.
- Herbert, Sidney, baron de Lea** (1810—1861) — om de stat englez, mai întâi tory, apoi peelist; secretar al amiralității (1841—1845), secretar de stat pentru problemele războiului (1845—1846 și 1852—1855) și ministru de război (1859—1860). — 193, 338, 376.
- Herstadt** — bancher la Köln, jurat la procesul comuniștilor de la Köln (1852). — 164, 496.
- Herweg** — democrat mic-burghez german, a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania; în deceniul al 6-lea emigrant la Londra. — 91, 93, 168.
- Herwegh, Georg** (1817—1875) — poet revoluționar german, democrat mic-burghez; după revoluția din februarie 1848, unul dintre conducătorii Societății germane democratice de la Paris și unul dintre organizatorii legiunii de voluntari formate din rindurile emigranților germani din Paris care în aprilie 1849 a luat parte la insurecția din Baden. Ulterior a aderat la lassalleeni. — 130, 504.
- Herzen, Aleksandr Ivanovici** (1812—1870) — democrat-revoluționar rus filozof materialist, publicist și scriitor; în 1847 a emigrat. În 1852 a înființat la Londra „Tipografia rusă liberă” și a editat almanahul „Poalearnaia Zvezda” și ziarul „Kolokol”. — 130, 161, 183, 184, 191, 196, 217, 237, 251, 253, 261, 262, 305, 306—307, 387—390, 393, 399, 410, 412—413, 519, 527, 559
- Hess, Heinrich, baron de** (1788—1870) — general austriac, din iulie 1859 feldmareșal; în 1848—1849 a participat la înăbușirea mișcării revoluționare din Italia; în timpul războiului Crimeii a fost comandant suprem al trupelor din Ungaria, Galiția și Moldova (1854—1855); în timpul războiului franco-sardo-austriac a comandat armata austriacă (iunie-iulie 1859) după înfringerea de la Magenta. — 408.
- Hess, Moses** (1812—1875) — publicist mic-burghez german; pe la mijlocul deceniului al 5-lea unul dintre principalii reprezentanți ai „adevăratului” socialism; după sciziunea din Liga comuniștilor s-a alăturat fracțiunii sectare Willich-Schapper; în deceniul al 7-lea lassallean. — 41, 50, 157, 161.
- Hillgärtner, Georg** — democrat mic-burghez german, după înfringerea revoluției din 1848—1849 a emigrat în străinătate. — 89.
- Hipocrat din Kos** (aprox. 460—377 î.e.n.) — celebru medic grec supranumit „părintele medicinei”. — 236.
- Hirsch, Wilhelm** — funcționar comercial din Hamburg; la începutul deceniului al 6-lea agent de poliție prusian la Londra. — 32, 144, 148—149, 157—159, 165—170, 207—212, 214, 217, 223, 227, 426, 442, 458, 507, 516, 517, 525, 526, 528, 529, 581.
- Hochstuhl** — democrat mic-burghez german, în 1852 a emigrat în S.U.A. — 457, 460.
- Hoffstetter, Gustav von** (1818—1874) — ofițer și scriitor militar elvețian, în

- 1847 a participat la războiul împotriva Sondașului; în 1849 a luptat în detașamentul lui Garibaldi. — 60.
- Hohenzollern* — dinastie de principii electori de Brandenburg (1415—1701), de regi ai Prusiei (1701—1918) și de împărați ai Germaniei (1871—1918); o ramură colaterală, Hohenzollern Sigmaringen, au ocupat tronul României din 1866 pînă la proclamarea R.P.R. (30 decembrie 1947). — 73.
- Holyoake, George Jacob* (1817—1906) — publicist englez, reformist, în deceniile al 4-lea și al 5-lea — adept al lui Owen și al cartiștilor; mai tirziu militant al mișcării cooperatiste. — 126.
- Hontheim, Richard von* (m. 1857) — avocat din Köln, apărător în procesul comuniștilor de la Köln (1852). — 147, 153, 156—157.
- Horatiu (Quintus-Horatius Flaccus)* (65—8 î.e.n.) — mare poet latin. — 190, 331.
- Horner, Leonard* (1785—1864) — geolog englez, inspector de fabrici (1833—1856); ca apărător incoruptibil al intereselor muncitorilor, el și-a câștigat merite nepieritoare în ochii clasei muncitoare engleze (Marx). — 119.
- Hoyer, Johann Gottfried von* (1767—1848) — general și istoric militar prusian. — 96.
- Hoyoll* — pictor german; în deceniul al 6-lea emigrant la Manchester. — 559—560.
- Hruliov, Stepan Alexandrovici* (1807—1870) — general rus, în perioada războiului din Crimeea a comandat unitățile de la Dunăre și din Crimeea, unul dintre eroii apărării Sevastopolului. — 335.
- Hudson, J. W.* — la începutul deceniului al 6-lea secretar al Ateneului din Manchester. — 136, 159.
- Hugo, Victor-Marie* (1802—1885) — scriitor francez, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai romantismului progresist, a combătut clasicismul reacționar; după revoluția din februarie 1848 deputat al stîngii democratice în Adunarea constituantă și în cea legislativă; după lovitură de stat de la 2 decembrie 1851 a trăit 20 de ani în exil la Bruxelles și pe insulele Jersey și Guersney. — 390, 561.
- Hühnerbein, F. W.* — comunist german, de profesiune croitor; membru al Comitetului de securitate în timpul insurecției din mai 1849 de la Elberfeld. — 14.
- Hume, Joseph* — (1777—1855) — om politic englez, unul dintre liderii radicalilor burghezi, membru al parlamentului. — 32, 193.
- Hunt, Thornton Leigh* (1810—1873) — ziarist englez, radical burghez; în deceniile al 5-lea și al 6-lea a participat la mișcarea cartistă. — 126.
- Huzel, Jakob* — emigrant german în S.U.A., la începutul deceniului al 6-lea adept al lui Marx și Engels, prieten al lui A. Cluss. — 52, 86, 87, 89, 103, 228, 483, 485, 506, 573.
- Huzzelwitt* — la începutul deceniului al 6-lea emigrant german în S.U.A. — 52.

I

- Imandt, Peter* — institutor la Krefeld, democrat, a luat parte la revoluția din 1848—1849; după înfrîngerea acesteia a emigrat în Elveția, apoi la Londra; membru al Ligii comuniștilor, adept al lui Marx și Engels. — 69, 70, 88, 90—93, 94, 98—99, 150, 159, 161, 166—168, 183—184, 200, 241, 247, 261, 267—268, 277, 291, 311, 314, 334, 344, 346, 347, 349, 366, 405, 407, 479, 490, 495, 496, 526, 556, 572—573, 583, 588, 589.
- Immermann, Karl Lebrecht* (1796—1840) — scriitor, publicist, critic și om de teatru german. — 504.
- Iskander-bey (Alexandru Ilinski)* (1810—1861) — general turc, de origine polonez; în deceniile al 4-lea și al 5-lea

- a servit în armatele Spaniei, Portugaliei, Persiei și Franței ; a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Ungaria ; după înfringerea revoluției a emigrat în Turcia, unde a obținut cetățenia turcă ; a comandat unități ale armatei turce la Dunăre (1853—1854), în Crimeea (1855) și în Caucaz (1855—1856). — 335—336.
- J**
- Jacobi, Abraham* (1830—1919) — medic german, membru al Ligii comuniștilor ; unul dintre inculpați în procesul comuniștilor de la Köln din 1852 ; achitat de Curtea cu juri, a rămas în continuare în detențiune pentru „lezmajestate” ; în 1853 a emigrat în Anglia, apoi în S.U.A., unde a răspindit în presă ideile marxismului și a participat la războiul civil de partea statelor aboliționiste din nord ; mai târziu președinte al Academiei de științe medicale din New York (1885—1889) ; profesor și președinte al unor institute de învățămînt medical ; a scris lucrări de medicină. — 10, 139, 243—245, 247, 251, 261, 264, 378, 537.
- Jacoby, Johann* (1805—1877) — medic din Königsberg, publicist și om politic german, democrat ; în 1848 membru al preparlamentului și unul dintre conducătorii aripii de stînga din Adunarea națională prusiană ; în 1849 membru al Adunării naționale de la Frankfurt și deputat de extremă stîngă în cea de-a doua Cameră ; adversar al politicii lui Bismarck ; din 1872 membru al Partidului muncitoresc social-democrat. — 244.
- Jelačić, Josip, conte de Bužim* (1801—1859) — general austriac, în 1848—1859 ban al Croației, Sloveniei și Dalmației ; a luat parte activă la înăbușirea revoluției din 1848—1849 din Austria și Ungaria. — 325.
- Jenni, Friedrich* (n. 1849) — publicist elvețian, radical, redactorul gazetei umoristice „Der Guckkasten” din Berna. — 200—201.
- Jerôme* — vezi *Bonaparte, Jérôme*.
- Joest, Karl* — fabricant din Köln, jurat în procesul comuniștilor de la Köln (1852). — 413, 415, 496.
- Johnson, A.* — funcționar la Banca Angliei, cunoscut al lui Ferdinand Freiligrath. — 18, 21, 23, 75, 82, 84, 153.
- Joinville, François-Ferdinand-Philipp-Louis-Marie, duce de Orléans, prinț de* (1818—1900) — fiul lui Ludovic-Filip, după victoria revoluției din februarie 1848 a fugit în Anglia. — 73, 131, 147.
- Jomini, Henri, baron* (1779—1869) — general aflat în serviciul Franței, iar începînd din 1813 în serviciul Rusiei, de origine elvețian ; autorul mai multor lucrări de strategie și de istorie militară. — 518.
- Jones, Ernest Charles* (1819—1869) — unul dintre conducătorii aripii de stînga a mișcării cartiste, poet proletar și publicist englez, conducătorul aripii de stînga a cartiștilor, redactorul lui „Northern Star”, editorul publicațiilor cartiste „Notes to the People” și „The People's Paper” ; prieten al lui Marx și Engels. — 8 17, 19—23, 29, 32—33, 40, 42, 49, 53 56, 86, 99, 108, 126, 185, 217, 241, 247, 249, 258, 271, 275, 291, 349, 350, 371, 386—389, 390, 393, 410, 412, 414, 416, 422, 428, 443, 452, 459, 460, 467, 470, 474, 481, 484, 496, 502, 507, 525, 527, 529, 536, 538.
- Jones, Jane* (m. 1857) — soția lui Ernest Jones. — 410.
- Jones, Richard* (1790—1855) — economist englez. — 456.
- Jones, sir William* (1746—1794) — orientalist englez, autorul mai multor lucrări în domeniul limbilor și literaturilor orientale. — 233.
- Jordan, Wilhelm* (1819—1904) — scriitor german ; în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa de stînga, mai târziu centru). — 130.

- Julius, Gustav* (1810—1851) — publicist german, democrat mic-burghez, reprezentant al „adevăratului” socialism. — 162.
- Jung, Georg* (1814—1886) — publicist german, democrat mic-burghez, tânăr hegelian, unul dintre editorii lui „Rheinische Zeitung”; în 1848 deputat în Adunarea națională prusiană (aripa de stînga), mai tirziu național-liberal. — 148—149, 497, 580.
- Junius* — vezi *Francis, Philipp*.
- Juta, Jaan Carel* (n. 1824) — negustor olandez, cumnatul lui Karl Marx, librar la Capetown; căsătorit cu sora lui Marx, Louise. — 241, 242, 281.
- Juta, Louise* (1821—aprox. 1865) — sora lui Karl Marx, soția lui Jaan Carel Juta. — 241, 242.
- K**
- Kamm, Friedrich* (m. 1867) — meșteșugar german, democrat mic-burghez; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat; după înfrîngerea revoluției a emigrat în Elveția; membru al Asociației muncitorilor germani de la Geneva; în 1852 a emigrat în America. — 88, 494.
- Kant, Immanuel* (1724—1804) — întemeietorul filozofiei clasice germane. „Trăsătura fundamentală a filozofiei lui Kant o constituie concilierea materialismului cu idealismul, realizarea unui compromis între ele, îmbinarea într-un singur sistem a unor curente filozofice eterogene, opuse” (Lenin). — 287.
- Karger* — democrat mic-burghez german, în deceniul al 6-lea emigrant în S.U.A., colaborator al ziarului „Der Pionier”. — 302.
- Kausler, Franz Georg Friedrich von* (1794—1848) — scriitor german, autor de lucrări cu caracter militar. — 96.
- Kellner, Gottlieb Theodor* (1819—1898) — ziarist german, democrat mic-burghez, în timpul revoluției din 1848—1849 din Germania a participat la mișcarea democratică din Kassel; în 1848—1850 a editat publicația „Hornisse”; din 1851 emigrant în S.U.A., în 1853—1854 redactorul ziarului „Reform”, din 1856 editorul ziarului „Philadelphia Democrat”. — 218, 299, 512, 525, 528—532, 581.
- Kinkel, Gottfried* (1815—1882) — poet și publicist german, democrat mic-burghez; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat; condamnat de tribunalul prusian la dețențiune pe viață, a evadat în 1850 din închisoare și a emigrat în Anglia; unul dintre liderii emigranților mic-burghezi de la Londra; a luptat împotriva lui Marx și Engels. — 17, 37—39, 42, 52, 55, 57, 69, 85—93, 94, 98, 99, 101, 103—105, 110, 136, 150, 159, 161, 162, 166, 170, 183, 192, 215, 223, 228, 245, 303, 337, 345, 371, 423, 428, 429, 433, 434, 438, 443, 449, 459, 462, 465, 466, 471, 472, 476, 479, 481, 483—487, 490—496, 498, 502—504, 506, 507, 512, 517, 521, 526—527, 561, 566—568, 572—574.
- Kinkel, Johanna* născută *Mockel* (1810—1858) — scriitoare germană, soția lui Gottfried Kinkel. — 85, 101, 105, 483, 485, 526, 561, 567.
- Kinsky, Maria Anna*, contesă (n. 1824) — aristocrată austriacă. — 125.
- Kirchmann, Julius Hermann von* (1802—1884) — jurist și filozof german, radical; în 1848 deputat în Adunarea națională prusiană (centrul stînga). — 70.
- Kiss, Miklós (Nikolaus)* (n. 1820) — ofițer ungar, democrat, emigrant la Paris, a întreținut legături cu cercurile bonapartiste. — 107, 124, 509.
- Klapka, György (Georg)* (1820—1892) — general ungar, unul dintre conducătorii revoluției din 1848—1849 din Ungaria; după înfrîngerea revoluției a emigrat; din iunie pînă în septembrie 1849 comandant al fortăreței

- Komárom; în 1867, după amnistie, s-a înapoiat în Ungaria. — 58, 128, 325, 470, 524.
- Klein, Karl Wilhelm* — muncitor german, a luat parte la insurecțiile din 1849 din Elberfeld și Solingen, membru al Ligii comunistilor; în 1853, aflându-se temporar în S.U.A., a participat la organizarea unor uniuni muncitorești; în deceniile al 7-lea și al 8-lea a luat parte activă la mișcarea muncitorească din Germania, membru al Internaționalei I. — 257, 532, 536, 538.
- Klein, Johann Jacob* (n. aprox. în 1818) — medic din Köln, membru al Ligii comunistilor, în 1852 inculpat în procesul comunistilor de la Köln; achitat de Curtea cu juri. — 10.
- Klose G.* — emigrant german la Londra, membru al Ligii comunistilor, în perioada sciziunii din Liga (1850) adept al lui Marx. — 68.
- Knesebeck, Karl Friedrich, baron de* (1768—1848) — general-feldmareșal prusian, a participat la războaiele împotriva lui Napoleon I, a asistat la Congresul de la Viena din 1814—1815; în timpul răscoalei poloneze din 1831 — comandant suprem al armatei de observație din Poznan. — 401.
- Köppen, Karl Friedrich* (1808—1863) — publicist și istoric radical german, tânăr hegelian. — 418.
- Korff, Hermann* — ofițer prusian, democrat; scos din armată în 1847 din cauza convingerilor sale politice; în 1848—1849 editor al lui „*Neue Rheinische Zeitung*”; ulterior a emigrat în S.U.A. — 96, 475 477.
- Korn, Philipp* — librar și publicist ungur, în perioada revoluției din 1848—1849 a comandat legiunea germană din armata revoluționară ungară; după înfrângerea revoluției a emigrat în Turcia, apoi în Anglia; în 1860 s-a întors în Ungaria. — 410, 559.
- Kościelski, Vladislav* (1818—1895) — democrat polonez, emigrant, în deceniul al 6-lea general în armata turcă. — 252, 408.
- Kościuszko, Tadeusz Andrzej Bonaventura* (1746—1817) — om politic polon, republican și democrat, unul dintre conducătorii mișcării de eliberare națională din Polonia din ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea; a luat parte la războiul de independență al coloniilor engleze din America de Nord (1776—1783), ajungând până la gradul de general (1783); întors în țară în timpul răscoalei de eliberare din 1794 împotriva puterilor participante la cea de-a doua împărțire a Poloniei (1793), a fost proclamat șef al statului polon. După înfrângerea răscoalei a fost închis în fortareața Petropavlovsk de unde a fost eliberat în 1796. — 35.
- Kossuth, Lajos (Ludovic)* (1802—1894) — conducător al mișcării ungare de eliberare națională din secolul al XIX-lea; în timpul revoluției din 1848—1849 s-a situat în fruntea elementelor burghezo-democrate; șeful guvernului revoluționar ungar. Refuzul guvernului revoluționar ungar de a acorda libertăți naționale românilor și acceptarea de către acesta a votului Dietei nemeșesti din Cluj cu privire la încorporarea Transilvaniei în Ungaria au provocat dezbinarea forțelor revoluționare române și maghiare, fapt de care a profitat Curtea de la Viena. Una din principalele greșeli ale guvernului revoluționar ungar condus de Kossuth, care au contribuit la înfrângerea revoluției, a fost atitudinea față de revendicările naționale și sociale ale românilor și slavilor din Ungaria. După înfrângerea revoluției, Kossuth a emigrat în Anglia. — 11, 16—18, 38, 58, 72, 75, 86, 88, 90, 94, 106, 107, 124, 125, 128, 139, 162, 171, 187—190, 193, 202, 207, 208, 211, 248, 277, 310, 373, 427, 459, 470, 485, 503, 508, 509, 514, 517, 523, 528, 585.
- Kothes, D.* — comerciant din Köln, democrat; martor al apărării în pro-

cesul comuniștilor de la Köln (1852). — 140, 141, 154, 158, 164, 167, 208.

Kräusler — profesor prusian, jurat în procesul comuniștilor de la Köln (1852). — 496.

Krogh, Gerhard Cristoph von (1785—1860) — general danez, comandant suprem al trupelor daneze (iulie 1848—aprilie 1849, 1850) în timpul războiului din Schleswig-Holstein. — 320.

Küntzel, H. — ofițer prusian, genist. — 60.

L

Lalayette (La Fayette), Marie-Joseph de Motier, marchiz de (1757—1834) — om politic și general francez; a participat la războiul pentru independența coloniilor engleze din America de Nord (1775—1783); unul dintre reprezentanții marii burghezii în perioada revoluției franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și a revoluției burgheze din iulie 1830. Ca lider al moderatilor l-a ajutat pe Ludovic-Filip să devină rege al Franței. — 352.

La Ferronnays, Auguste-Pierre-Marie Ferron conte de (1777—1842) — om politic și diplomat francez; după izbucnirea revoluției burgheze franceze a trăit în emigrație, de unde s-a întors în timpul Restaurației; ambasador la Copenhaga (1817) și Petersburg (1819—1827), a participat la congresele Sfintei Alianțe de la Troppau (1820), Liubliana (Laibach) (1821) și Verona (1822), ministru de externe (1828—1829). — 363.

Lagarde, Augustin-Marie-Balthazar-Charles Pelletier, conte de (n. 1780) — general și diplomat francez, a luat parte ca emigrant contrarevoluționar la războaiele împotriva Republicii Franceze; în 1806—1815 s-a aflat în serviciul Rusiei și a participat la războaiele împotriva Franței napoleoneene; în 1820—1823 ambasador al Franței la Madrid. — 361.

Lamennais (La Mennais), Félicité-Robert de (1782—1854) — abate francez, publicist, unul dintre ideologii socialismului creștin. — 17, 365, 460, 537.

Lamoricière, Christophe-Louis-Léon Juchault de (1806—1865) — general și om politic francez, republican burghez moderat, în deceniile al 4-lea și al 5-lea a luat parte la cucerirea Algeriei; în 1848 a contribuit activ la înăbușirea insurecției din iunie a muncitorilor parizieni; ministru de război în guvernul Cavaignac (iunie—decembrie 1848), a făcut opoziție guvernului lui Ludovic Bonaparte; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a fost expulzat. — 130, 349.

Lampon — ziarist englez, colaborator la ziarul „Times”. — 186.

Łanckoroński, conte — emigrant polonez, agent al guvernului țarist. — 107, 207.

Landolt, Ernestine — vezi *Liebknecht, Ernestine*.

L'Aspée, Henry de — funcționar de poliție din Wiesbaden, la începutul deceniului al 6-lea emigrant la Londra, a contribuit la demascarea metodelor provocatoare folosite de autoritățile prusiene pentru a înscena procesul comuniștilor de la Köln (1852). — 211.

Lassalle, Ferdinand (1825—1864) — socialist mic-burghez german, avocat; în anii 1848—1849 a participat la mișcarea democratică din Renania; la începutul deceniului al 7-lea a aderat la mișcarea muncitorească, fiind unul dintre întemeietorii Uniunii generale a muncitorilor germani — prima organizație muncitorească centralizată (1863); a sprijinit politica unificării „de sus” a Germaniei sub hegemonia Prusiei; întemeietorul lassalleanismului, curent oportunist în mișcarea muncitorească germană. — 41, 48, 199, 201, 227, 231, 241, 246, 290—293, 295, 344, 348, 358, 359, 386,

- 405, 444, 543—549, 551, 556, 559, 561, 562, 587.
- Law, John of Lauriston** (1671—1729) — economist burghez și financiar englez, ministru de finanțe al Franței (1719—1720); cunoscut prin speculațiile sale cu ocazia emisiunii de bancnote, care s-au încheiat în 1720 printr-un crah formidabil. — 505.
- Lawley, Francis Charles** (1825—1901) — ziarist englez, secretar particular al lui Gladstone (1852—1854). — 384.
- Ledru-Rollin, Alexandre-Auguste** (1807—1874) — publicist și om politic francez, unul dintre conducătorii democraților mic-burhezi; redactor al ziarului „La Réforme”; în 1848 ministru de interne în guvernul provizoriu și membru al comisiei executive; deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă; șeful montagnarzilor; după demonstrația de la 13 iunie 1849 a emigrat în Anglia, unde a fost, alături de Mazzini, unul dintre inițiatorii Comitetului central democratic european, înființat la Londra în 1850. — 17, 27, 38, 79, 171, 191, 204, 269, 277, 302, 324, 443, 459, 481, 485, 515, 527.
- Le Flô, Adolphe-Emmanuel-Charles** (1804—1887) — general, om politic și diplomat francez; reprezentant al partidului ordinii; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în cea legislativă; ministru de război în „guvernul apărării naționale” (1870—1871); deputat în Adunarea națională din 1871; ambasador la Petersburg (1848—1849 și 1871—1879). — 446.
- Legendre, Louis** (1752—1797) — militant al revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, unul dintre conducătorii iacobinilor; prieten al lui Danton. — 387.
- Lehmann, Albert** — muncitor german la Londra, membru de frunte al Ligii celor dreți și al Asociației culturale a muncitorilor germani din Londra, apoi membru al Ligii comunistilor; după sciziunea care s-a produs în Ligă, în 1850, a făcut parte din fracțiunea sectară Willich-Schapper, fiind membru al Organului central al acestei fracțiuni. — 442.
- Lehon, Charles-Aimé-Joseph, conte de** (1792—1868) — om politic și diplomat belgian, ministru plenipotențiar la Paris (1831—1842); a întreținut legături strânse cu dinastia de Orléans. — 446.
- Lehon, contesă** — soția celui de mai sus, din deceniul al 4-lea până în deceniul al 6-lea a trăit la Paris, a întreținut legături strânse cu dinastia de Orléans. — 446.
- Lehon, Louis-Xavier-Léopold, conte de** (1831—1870) — om politic francez, bonapartist, din 2 decembrie 1851 șef de cabinet al ministrului de interne de Morny; din 1856 membru al Corpului legislativ; fiul lui Charles Lehon. — 445—446.
- Leibniz, Gottfried Wilhelm, baron de** (1646—1716) — filozof german, adept al idealismului obiectiv, unul dintre întemeietorii iluminismului german, savant cu preocupări enciclopedice; fondatorul și primul președinte al Academiei de Științe din Berlin. (1700). — 309.
- Leiden, Kosmos Damian** — comerciant din Köln; în 1852 jurat în procesul comunistilor de la Köln. — 164, 496.
- Lelewel, Joachim** (1786—1861) — istoric și om politic polonez; a participat la răscoala din Polonia din 1830—1831; unul dintre conducătorii aripii democratice a emigrației poloneze în Franța și Anglia. Ca istoric a contribuit la dezvoltarea disciplinelor istorice auxiliare. — 107, 417.
- Lenchen** — vezi *Demuth, Helene*.
- Leroux, Pierre** (1797—1871) — publicist mic-burghez francez, socialist utopist și adept al socialismului creștin; în 1851—1852 a trăit ca emigrant în Anglia. — 38, 459.
- Leroy, Achille** — vezi *Saint-Arnaud, Armand-Jacques-Achille Leroy de*.

- Lessing, Gotthold Ephraim* (1729—1781) — scriitor german, reprezentant de seamă al iluminismului și unul dintre creatorii literaturii naționale germane; reprezentant de seamă al concepțiilor umaniste; dușman al absolutismului. — 237.
- Leven* — negustor din Köln, în 1852 jurat în procesul comuniștilor de la Köln (1852). — 164, 496.
- Lichnowski, Felix Maria, prinț de* (1814—1818) — mare proprietar, ofițer prusian; în 1848, deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa de dreapta); a fost ucis de popor în timpul insurecției din septembrie 1848 de la Frankfurt pe Main. — 150.
- Licurg* (secolul IX sau VIII î.e.n.) — legiuitor legendar considerat ca întemeietor al statului sclavagist Sparta. — 126.
- Liders, Aleksandr Nikolaevici, conte* (1790—1874) — general rus; a comandat în 1853—1854 un corp de armată la Dunăre, în 1855 a comandat armata din sud, iar în 1856 a fost comandant suprem al armatei din Crimeea. — 336.
- Liebknecht, Ernestine* (m. 1867) — prima soție a lui Wilhelm Liebknecht. — 353.
- Liebknecht, Wilhelm* (1826—1900) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale; a participat la revoluția din 1848—1849; membru al Ligii comuniștilor, membru al Internaționalei I; din 1867 deputat în Reichstag; a luptat împotriva lassalleanismului, pentru principiile Internaționalei în mișcarea muncitorească germană; unul dintre întemeietorii și conducătorii Partidului social-democrat german și al Internaționalei a II-a; în timpul războiului franco-prusian s-a situat pe pozițiile internaționalismului proletar; a militat pentru sprijinirea Comunei din Paris; în unele probleme s-a situat pe o poziție împăciuitoare față de oportunism; delegat la con-
- gresele internaționale muncitorești socialiste din 1889, 1891 și 1893; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 46, 148, 157, 170, 184, 200, 267, 353, 414, 576.
- Lieven, Kristofor Andreevici, prinț de* (1774—1839) — diplomat rus; ministru plenipotențiar la Berlin (1810—1812), ambasador la Londra (1812—1834). — 544.
- Lieven, Daria (Dorothea) Kristoforovna, prințesa* (1785—1857) soția lui K. A. Lieven; a jucat un rol de seamă în viața diplomatică europeană ca amfitrioană a unor saloane politice la Londra și Paris. — 494, 506, 544.
- Lièvre, Eugène* democrat mic-burghez francez; în deceniul al 6-lea emigrant în S.U.A. — 216, 405.
- * *Lincoln, H. J.* — redactor al lui „Daily News”. — 298, 540—543.
- Lindenau, Bernhard August* (1779—1854) — astronom și om de stat saxon, liberal moderat; ministru de interne (1831—1843) și președinte al Consiliului de Miniștri. — 327.
- Linton, William James* (1812—1897) — gravor, poet și publicist englez; radical mic-burghez, s-a alăturat caritismului, a colaborat sub pseudonimul „Spartacus” la o serie de publicații cartiste; în 1866 s-a stabilit în S.U.A. — 470.
- List, Friedrich* (1789—1846) — economist vulgar german, adept al protecționismului. — 25, 84.
- Lochner, Georg* (n. aprox. 1824) — militant al mișcării muncitorești germane, de profesiune tâmplar, membru al Ligii comuniștilor și al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, membru al Consiliului General al Internaționalei I (1864—1867 și 1871—1872); prieten și adept al lui Marx și Engels. — 261, 428.
- Löhr, Karl A.* — ofițer din Bavaria, autorul unei cărți despre problema militară la vechii greci și la romani. — 96.

Lowe, Robert (Bob), viconte Sherbrooke (1811—1892) — om de stat și publicist englez, colaborator la ziarul „Times”, whig, ulterior liberal, membru al parlamentului; locuitor al ministerului comerțului (1855—1858), cancelar al trezoreriei (ministru de finanțe) (1868—1873), ministru de interne (1873—1874). — 186.

Löwe, Wilhelm (cunoscut sub numele de *Löwe von Calbe*, deoarece a fost ales în Adunarea națională de la Frankfurt de către circumscripția Calbe) (1814—1886) — om politic german, democrat mic-burghez, vicepreședinte al Adunării naționale de la Frankfurt (arișa de stînga); după înfrîngerea revoluției a emigrat; după amnistia din 1861 s-a întors în Germania și a aderat la progresiști. — 52, 87, 90, 91, 150, 183, 259, 409, 462, 467, 490, 515.

Löwenthal — editor german la Frankfurt în deceniile al 5-lea și al 6-lea. — 56, 164.

Lüders, Wilhelm — publicist german, democrat mic-burghez, în deceniile al 5-lea și al 6-lea colaborator la mai multe ziare democratice, mai târziu emigrant la Londra. — 6, 423, 565—566.

Ludovic al IX-lea cel „sfințit” (1215—1270) — rege al Franței (1226—1270). — 365.

Ludovic al XV-lea (1710—1774) — rege al Franței (1715—1774). — 356.

Ludovic al XVIII-lea (1755—1824) — rege al Franței (1814—1815 și 1815—1824). — 360, 362, 364, 365.

Ludovic-Filip, duce de Orléans (1773—1850) — rege al Franței (1830—1848). — 7, 269, 296, 315, 377, 430, 436, 548.

Ludovic-Napoleon — vezi *Napoleon al III-lea*.

Lüning, Otto (1818—1868) — medic și publicist german; la mijlocul deceniului al 5-lea reprezentant al „ade-

varatului socialism”; după 1866 național-liberal. — 467.

Lupus vezi *Wolff, Wilhelm*.

Lüttgen, A. autorul unei cărți despre războiul purtat de Schleswig-Holstein împotriva Danemaricii în 1850. — 319.

M

Maas, Benjamin (1822—1891) — medic german, socialist utopist; a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania; după înfrîngerea revoluției a emigrat în S.U.A. — 449.

MacCulloch, John Ramsa (1789—1864) — economist englez, apologet al oriundirii capitaliste, a vulgarizat teoria lui Ricardo. — 403, 456.

MacGowan — tipograf englez, radical mic-burghez; i-a sprijinit pe cartiști, a tipărit publicațiile lor; l-a finanțat pe E. Jones — 99, 349.

Machiavelli, Niccolò (1469—1527) — om politic italian, istoric și scriitor; ideolog al burgheziei italiene în perioada apariției relațiilor capitaliste; a susținut necesitatea realizării în Italia a statului național unitar, sub egida monarhiei absolute. A susținut că în politică dictează interesele și forța și că în ea nu au ce căuta interesele morale. De aici expresia de machiavelism pentru desemnarea lipsei de scrupule în alegerea mijloacelor folosite în atingerea unui scop. — 17, 69.

Mahomed (Muhammed) Abul Kasim ibn Abdallah (aprox. 570—632) — predicator religios semilendar, considerat întemeietorul Islamului, potrivit reprezentărilor musulmane — profet, „trimisul lui Allah”. — 220, 224, 232, 233.

Mahmud al II-lea (1785—1839) — sultan turc (1808—1839). — 271.

Madier — democrat mic-burghez francez, de profesiune mecanic, la începutul deceniului al 6-lea emigrant în Anglia. — 7, 13—14, 181.

- Majer, Adolph* (n. aprox. 1819) — membru al Ligii comuniștilor, de la sfârșitul anului 1850 pînă în 1851 emisar al fracțiunii sectare Willich-Schapper în Franța; unul dintre inculpați în procesul așa-numitului complot germano-francez din februarie 1852 la Paris. — 130.
- Malingre* — corespondent de la Paris al lui Kossuth. — 509, 511.
- Malarmet* — muncitor francez, socialist, în 1848 președinte al clubului comunist „Fraternité” din Paris; după înfrîngerea revoluției din 1848—1849 emigrant în Anglia. — 459.
- Malmesbury, James Howuid Harris, conte de* (1807—1889) — om de stat englez, tory; mai tirziu conservator; ministru de externe în 1852 și 1858—1859; lord-păstrător al sigiliului (1866—1868; 1874—1876). — 315.
- Malthus, Thomas Robert* (1766—1834) — preot englez, economist reacționar, ideologul aristocrației funciare imburghezite, apologet al capitalismului. S-a făcut cunoscut îndeosebi printr-o teorie neștiințifică asupra populației. — 237, 456.
- Manteuffel, Otto Theodor, baron de* (1805—1882) — om de stat prusian, reprezentant al birocrăției aristocratice reacționare; ministru de interne (noiembrie 1848 — noiembrie 1850), prim-ministru și ministru de externe (1850—1858). — 76, 205, 530.
- Mariotti* — vezi *Gallenga, Antonio*.
- Marx, Edgar (Musch)* (1847—1855) — fiul lui Karl Marx. — 282, 295, 322, 390—396, 404, 475, 546, 556, 557, 567, 577, 580, 589.
- Marx, Eleanor (Tussy)* (1855—1898) — militantă a mișcării muncitorești engleze și internaționale în ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea, publicistă; fiica cea mai mică a lui Karl Marx, din 1884 soția socialistului englez Edward Aveling. A luat parte activă la crearea Partidului muncitoresc independent (1893); a participat la organizarea mișcării de masă a muncitorilor necalificați și a luptei greviste din Anglia și la pregătirea Congresului internațional muncitoresc socialist din 1889, delegată la congresele internaționale muncitorești socialiste din 1891 și 1893. — 377, 379, 386, 390, 551.
- Marx, Francis Joseph Peter* (1816—1876) — publicist conservator englez, moșier; prieten și adept al lui D. Urquhart. — 251, 252, 254, 309.
- Marx, Franziska* (1851—1852) — fiica lui Karl Marx. — 43, 45, 461, 464.
- Marx, Heinrich* (1782—1838) — avocat la Trier, tatăl lui Karl Marx. — 196, 577.
- Marx, Heinrich Guido (Föxchen)* (1849—1850) — fiul lui Karl Marx. — 573.
- Marx, Henriette* (1787—1863) — mama lui Karl Marx. — 26, 113, 348, 580.
- **Marx, Jenny* (născută von *Westphalen*) (1814—1881) — soția lui Karl Marx, prietena credincioasă și tovarăsa lui de luptă. — 5, 6, 26, 31, 45, 49, 57, 68, 75, 77, 81, 84, 95, 111, 115, 116, 119, 129, 130, 136, 138, 139, 141, 162, 166, 174, 182, 196, 199, 209, 210, 214, 215, 241, 245, 255, 264, 266, 277, 283, 322, 328—330, 332, 335, 344, 346, 348, 358, 366, 368, 375—377, 379, 390—391, 394—399, 404, 413, 416, 418, 421, 422, 439, 443, 452, 457, 459, 461, 464, 467, 473, 474, 533, 534, 551, 555—557, 559, 561, 565—580, 583—589.
- Marx, Jenny* (1844—1883) — fiica cea mai mare a lui Karl Marx; militantă a mișcării muncitorești engleze, publicistă; în 1872 s-a căsătorit cu Charles Longuet. — 111, 295, 309, 322, 404, 435, 546, 567, 577, 589.
- Marx, Laura* (1845—1911) — a doua fiică a lui Marx; din 1868 soția lui Paul Lafargue; militantă a mișcării muncitorești franceze; a avut un rol important în răspîndirea marxismului în Franța. — 113, 116, 295, 322, 404, 546, 567, 577, 589.
- Marx, Louise* — vezi *Juta, Louise*.
- Massey, Gerald* (1828—1907) — poet englez, a aderat la cartism; în 1849

- redactor al ziarului „Spirit of Freedom” ; a colaborat sub pseudonimele „Bandiera” și „Spirit of Freedom” la ziarele cartiste „Red Republican” și „Friend of the People”, editate de Harney ; s-a lăsat influențat de ideile socialismului creștin și ale mișcării cooperatiste reformiste ; la mijlocul deceniului al 6-lea s-a îndepărtat de mișcarea muncitorească. — 16.
- ♣ *Massol, Marie-Alexandre* (1805—1875) — ziarist francez, socialist utopist, în 1833—1834 a vizitat Egiptul și Siria ; în 1848—1850 a colaborat la ziarele „Réforme” și „Voix du Peuple” ; prieten al lui Proudhon. — 17, 28, 34, 38, 102, 110, 112, 116, 119, 127, 496—497, 503.
- ♣ *Maupas, Charlemagne-Émile de* (1818—1888) — avocat francez, bonapartist, prefect al poliției din Paris (1851) ; unul dintre organizatorii loviturii de stat de la 2 decembrie 1851, ministru al poliției (1852—1853). — 430, 509.
- ♣ *Mayne, Reid* — vezi *Reid, Thomas Mayne*.
- ♣ *Mazzini, Giuseppe* (1805—1872) — revoluționar și publicist italian, democrat mic-burghez, unul dintre conducătorii mișcării de eliberare națională a poporului italian ; a organizat la Marsilia, în 1831, societatea revoluționară „Tinăra Italie”, cu care au intrat în legătură și revoluționarii români ; în 1849 șeful guvernului provizoriu al Republicii române ; în 1850 unul dintre organizatorii Comitetului Central democratic european de la Londra ; în deceniul al 6-lea a luat atitudine împotriva amestecului Franței bonapartiste în lupta de eliberare națională a poporului italian. — 17, 25, 29, 32, 33, 37—38, 41, 58, 79, 106, 107, 171, 187—191, 193, 204, 210, 214, 260, 277, 323, 324, 437, 443, 459—460, 470, 481, 485—486, 509, 514, 546.
- ♣ *McElrath, Thomas* (1807—1888) — jurist american, editor și om politic, adept al aboliționismului ; unul dintre fondatorii ziarului „New York Daily Tribune” și director comercial al acestuia (1841—1857). — 268 269.
- ♣ *Mehmet Ali* (1769—1849) — kediiv al Egiptului (1805—1849), a înfăptuit o serie de reforme cu caracter progresist ; în 1831—1833 și 1839—1840 a purtat războaiele împotriva sultanului Turciei cu scopul de a transforma Egiptul într-un stat independent de Turcia. — 17, 549.
- ♣ *Meiners, Christoph* (1747—1810) — istoric german, autorul unor lucrări despre istoria culturii. — 497.
- ♣ *Metaxas, Andreas, conte* (aprox. 1786—1860) — diplomat și om politic grec, prim-ministru (1843—1844), ministru plenipotențiar la Constantinopol (1850—1854). — 316.
- ♣ *Metternich, Clemens Wenzel Lothar, prinț de* (1773—1859) — diplomat și om politic austriac reacționar ; ministru de externe (1809—1821) și cancelar (1821—1848), unul dintre întemeietorii Sfintei Aliațe. — 361—362.
- ♣ *Mevissen, Gustav von* (1815—1899) — bancher și om politic german, unul dintre conducătorii burgheziei renane liberale ; membru al Adunării naționale de la Frankfurt (centrul dreapta) ; fondatorul mai multor bănci de credit și acțiuni printre care Banca pentru comerț și industrie din Darmstadt. — 193.
- ♣ *Meyen, Eduard* (1812—1870) — publicist german, tânăr hegelian, democrat mic-burghez, după înfringerea revoluției din 1848—1849 a emigrat în Anglia ; mai tirziu național-liberal. — 68, 88, 90, 91, 150, 318, 368, 518, 561, 566, 573, 589.
- ♣ *Meyer* — cunoscut al lui Marx și Engels. — 287, 295, 311—312, 345, 415.
- ♣ *Meyer, Joseph* — croitor german, la începutul deceniului al 6-lea emigrant în Anglia, adept al lui Willich ; în 1852 a emigrat în S.U.A. — 442.
- ♣ *Mieroslawski, Ludwik* (1814—1878) — revoluționar polonez, istoric și militar, a luat parte la războaiele din

- 1830—1831 și 1846 din Polonia; în 1848 a condus răscoala de la Poznan, iar în 1849 lupta insurgenților din Sicilia; în 1849 a comandat armata revoluționară din Baden-Palatina; în deceniul al 6-lea a avut legături cu cercurile bonapartiste; în timpul răscoalei din Polonia din 1863—1864 a fost numit dictator al guvernului național polonez; după înfrângerea răscoalei a emigrat în Franța. — 80.
- Mill, James* (1773—1836) — economist și filozof englez, a vulgarizat teoria lui Ricardo. — 456.
- Miller, Johann Martin* (1750 1814) — poet și scriitor german, reprezentant al sentimentalismului în literatura germană. — 39.
- Millerbacher, August Joseph* — funcționar de poștă austriac, acționarul unei edituri din Praga. — 96.
- Mina (Espoz y Mina) Francisco* (1781—1836) — general spaniol, conducătorul războiului de gaerillă împotriva armatelor napoleoneene (1808—1814); participant activ la revoluția burgheză din 1820—1823; în 1833—1836 a luat parte la războiul împotriva carliștilor. — 357.
- Minié, Claude-Étienne* (1804—1879) — ofițer francez, inventatorul unei puști care îi poartă numele. — 9.
- Minutoli, Julius, baron de* (1805—1860) — funcționar și diplomat prusian; în 1847—1848 șeful poliției din Berlin; în 1853—1859 consul general în Spania și Portugalia. — 402.
- Miquel, Johannes* (1828—1901) — avocat, bancher și om politic german; până în deceniul al 6-lea membru al Ligii comunistilor; mai târziu a trecut de partea burgheziei; din 1867 unul dintre conducătorii național-liberalilor. — 345—347.
- Mirbach, Otto von* — ofițer de artilerie în rezervă prusian, democrat mic-burghez; a luat parte la revoluția din 1848—1849; comandant al Elberfeldului în timpul insurecției din mai 1849; după înfrângerea insurecției a emigrat din Germania. — 413—414, 415, 479.
- Mirchond, Mahommed* (1433 1498) — istoric persan, autorul unei istorii universale, în șapte volume, de la începuturile lumii și pînă în 1498. — 234.
- Miskowsky, Henryk Ludvik* (m. 1854) — ofițer polonez, a luat parte la revoluția din 1848 1849 din Ungaria, după înfrângerea revoluției a emigrat în Turcia, apoi la Londra. — 277, 317, 319, 585.
- Mohr* — vezi *Marx, Karl*.
- Moltke, Helmuth Karl Bernhard, conte de* (1800 1891) — feldmareșal, teoretician și istoric militar german, ideolog al iuncherimii prusace, colaborator apropiat al lui Bismarck; în 1835—1839 a servit în armata turcă; șef al Marelui stat-major al armatei prusiene (1857—1871) și apoi al armatei imperiale (1871 1888). — 304.
- Monk (Monck), George, duce de Albe-marle* (1608—1670) — general englez, în timpul revoluției burgheze din secolul al XVII-lea a luptat de partea lui Carol I; după moartea lui Cromwell a contribuit activ la restaurarea monarhiei în Anglia (1660). — 352.
- Montalembert, Charles-Forbes de Tyrone, conte de* (1810—1870) — om politic și publicist francez; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă; orléanist, șeful partidului catolic, a sprijinit lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a lui Ludovic Bonaparte, dar curînd a trecut de partea opoziției. — 447—448, 524.
- Monteith, William* (1790—1864) — general, diplomat și istoric militar englez, a participat la războiul ruso-persan (1804—1813) în armata persană; consilier militar și diplomatic al guvernului persan în războiul ruso-

- persan din 1826—1828; în deceniul al 5-lea a criticat politica externă a guvernului Palmerston. — 308.
- Montez, Lola** (1818—1861) — cunoscută dansatoare, în 1846—1848 favorita regelui Ludovic I al Bavariei; după abdicarea acestuia a emigrat la Londra, iar în 1851 în S.U.A. — 515.
- Montijo, Eugénie** — vezi *Eugénie-Marie de Montijo de Guzman, contesă de Teba*.
- Montmorency, Mathieu - Jean - Felicité, conte** (din 1822) — duce de (1767—1826) — general și om politic francez, reacționar; ministru de externe (1821—1822); a luat parte la Congresul de la Verona al Sfintei Alianțe (1822). — 360.
- Moreau, Jean-Victor** (1763—1813) — general francez, a luat parte la războaiele Republicii Franceze împotriva coalițiilor statelor europene; în 1804 a plecat în S.U.A.; revenit în Europa în 1813, a fost consilier al armatelor antinapoleoneene și a murit în bătălia de la Dresden. — 523.
- Morny, Charles-Auguste-Louis-Joseph, duce de** (1811—1865) — frate vitreg al lui Napoleon al III-lea; om politic francez, bonapartist, deputat în Adunarea națională legislativă (1849—1851), unul dintre organizatorii loviturii de stat de la 2 decembrie 1851; ministru de interne (decembrie 1851—ianuarie 1852); președinte al Corpului legislativ (1854—1856 și 1857—1865). — 10, 430, 445.
- Morris, Mowbray** — editor englez, de la sfârșitul deceniului al 5-lea director financiar și politic al ziarului „Times”. — 186.
- Mott, Lucrezia** (1793—1880) — militantă americană pe tărîm obștesc, conducătoarea mișcării femeilor pentru abolirea sclaviei în S.U.A. — 260.
- Mozart, Wolfgang Amadeus** (1756—1791) — mare compozitor și interpret austriac, reprezentant, alături de Beethoven și Haydn, al clasicismului vienez. — 562.
- Müller, Franz Joseph** — consilier juridic la Köln, conservator; tatăl soției lui Roland Daniels. — 145.
- Müller-Telling, Eduard von** (n. aprox. 1808) — jurist și publicist german, democrat mic-burghез; în 1848—1849 a colaborat la „Neue Rheinische Zeitung”, după înfringerea revoluției a emigrat în Anglia; a publicat articole calomnioase la adresa lui Marx și Engels; în 1852 a emigrat în S.U.A. — 46, 48, 52, 223, 228, 462, 466—468, 505, 512.
- Münch-Bellinghausen, Franz Theodor, baron** (n. 1787) — șambelan și consilier guvernamental prusian, jurat în procesul comuniștilor de la Köln (1852). — 496.
- Musch** — vezi *Marx, Edgar*.

N

- Nadaud, Martin** (1815—1898) — zidar francez, publicist, adept al lui Proudhon; în 1849—1851 deputat în Adunarea legislativă; a aderat la partidul Montagnei; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a fost expulzat din Franța; pînă în 1859 emigrant în Anglia. — 38, 290.
- Napier, sir Charles** (1786—1860) — amiral englez, în 1854 comandant suprem al flotei din Marea Baltică. — 408.
- Napier, sir Charles James** (1782—1853) — general englez, în 1808—1814 a luat parte la războiul din Peninsula Iberică împotriva lui Napoleon I; în 1842—1843 a comandat trupele engleze care au cucerit Sindul; în 1843—1847 guvernator al Sindului. — 523.
- Napier, sir Joseph** (1804—1882) — om politic englez, tory, membru al parlamentului; în 1852 a făcut parte din guvernul Derby ca attorney-general pentru Irlanda; în 1858—1859 lord-cancelar pentru problemele Irlandei. — 383.
- Napier, sir William Francis Patrick** (1785—1860) — general englez și isto-

- ric militar ; a luat parte la războiul din Peninsula Iberică (1808—1814) împotriva lui Napoleon I. — 357, 369, 375, 540.
- Napoleon I Bonaparte** (1769—1821) — împărat al Franței (1804—1814 și 1815). — 7, 27, 60, 61, 73, 94, 128, 282, 284, 286, 357, 364, 401, 518, 523.
- Napoleon al III-lea** (Ludovic Bonaparte) (1808—1873) — nepotul lui Napoleon I ; președinte al celei de-a doua Republici (1848—1852), împărat al Franței (1852—1870). — 5, 7, 9, 10, 15, 20, 24, 27, 35, 36, 42, 70, 73, 102, 106—108, 115, 118, 125, 127, 130, 131, 146, 162, 178, 185—188, 190, 206, 207, 269, 280, 284, 285, 289, 313, 315, 321, 354, 371, 390, 392, 407, 418, 424, 444—448, 451, 458, 463, 470, 480, 497, 503, 505, 509, 510, 515, 520, 548, 555, 560, 567, 570.
- Nasmyth, Charles** (1826—1861) — ofițer englez, corespondentul de război al lui „Times” pe lângă statul-major de la Dunăre al lui Omer-pașa ; a luat parte la apărarea Silistrei. — 338.
- Naut, Stephan Adolf** — negustor din Köln ; în 1848—1849 girant responsabil al lui „Neue Rheinische Zeitung”. — 77, 333.
- Nemours, Louis - Charles - Philippe - Raphael, prinț d'Orléans, duce de** (1814—1896) — al doilea fiu al lui Ludovic-Filip, regele Franței, general ; în deceniile al 4-lea și al 5-lea a luat parte la cucerirea Algeriei ; după revoluția din februarie 1848 a emigrat în Anglia. — 70.
- Nesselrode, Karl Vasilievici, conte de** (1780—1862) — om de stat și diplomat rus ; ministru de externe (1816—1856), cancelar. — 259.
- Newcastle, Henry Pelham Fiennes Pelham-Clinton, duce de** (1811—1864) — om de stat englez, peelist, secretar de stat pentru problemele Irlandei (1846), ministru de război și al coloniilor (1852—1854), ministru de război (1854—1855) și ministru al coloniilor (1859—1864). — 386, 547.
- Newton, William** — trade-unionist englez, radical mic-burghez, a aderat la cartism ; unul dintre întemeietorii și conducătorii Asociației unite a constructorilor de mașini. — 126.
- Nicholson, Renton** (1809—1861) — ziarist englez și proprietarul unor localități de distracție la Londra ; întemeietorul (1841) și președintele așa-numitei „Judge and Jury Society”, un club care organiza procese judiciare care parodiau procedura judiciară engleză. — 353.
- Nicolae I** (1796—1855) — țar al Rusiei (1825—1855). — 24, 195, 226, 253, 286, 289, 296, 314, 383, 385, 389, 391, 449, 488, 540.
- Nothjung, Peter** (aprox. 1821—1866) — croitor german, membru al comunității din Köln a Ligii comuniștilor ; în 1852, unul dintre inculpații în procesul comuniștilor de la Köln ; condamnat la șase ani închisoare. — 10, 78, 139, 156, 164, 482, 488.
- Novairi** (aprox. 1280—aprox. 1332) — istoric arab. — 232.

O

- O'Connor, Feargus Edward** (1794—1855) — unul dintre liderii aripii de stînga a mișcării cartiste ; întemeietor și redactor al ziarului „The Northern Star” ; după 1848 — reformist. — 17, 34, 409, 428.
- O'Flaherty, Edmund** — funcționar englez, în 1854 imputernicitul ministrului de finanțe pentru încasarea impozitelor în Irlanda. — 384.
- Omer-pașa (Mihail Latas)** (1806—1871) — general turc de origine croată, pașă ; comandantul armatei turce care a contribuit la înfringerea revoluției de la 1848 din Țara Românească. În timpul războiului Crimeii (1853—1856) a fost comandantul suprem al trupelor turcești de pe frontul european. — 258, 293, 301, 307, 323, 352, 415, 541, 544.

- Opitz, Martin** (1597—1639) — scriitor și teoretician literar german; în poemul „Zlatna sau liniștea sufletească” (1693) descrie viața, portul și obiceiurile românilor din Transilvania, cunoscute de el în perioada celor câțiva ani în care a fost profesor la gimnaziul din Alba-Iulia. — 337.
- Oppenheim** — bancher din Londra. — 184.
- Oppenheim, Heinrich Bernhard** (1819—1880) — om politic german, economist și ziarist, democrat mic-burghez; în 1848 unul dintre redactorii ziarului berlinez „Die Reform”; în 1849—1861 emigrant în Elveția, Franța și Anglia; mai tirziu național-liberal. — 150, 566.
- Orléans, duce de** — vezi *Ludovic-Filip*.
- Orléans, prinț de** — vezi *Joinville, François-Ferdinand-Philippe-Louis-Marie*.
- Osten-Sacken, Dmitri Erofeevici** (1789—1881) — general rus, în perioada războiului Crimeii a comandat un corp de armată în sudul Rusiei (1853—1854); comandant al garnizoanei Sevastopol (sfârșitul anului 1854—1855). — 336.
- Oswald, Eugen** (1826—1912) — ziarist german, democrat mic-burghez, a luat parte la mișcarea revoluționară din Baden în 1848—1849; după înfrângerea revoluției a emigrat în străinătate. — 87, 91, 473.
- Ottenberger, Joseph** (n. 1768) — funcționar austriac și profesor de istorie la Praga; autorul unui manual despre războaiele la romani. — 96.
- Otton I** (1815—1867) — prinț bavarez, rege al Greciei (1832—1862). — 316.
- Otto, Karl Christian** (1817—1873) — democrat mic-burghez danez, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Schleswig-Holstein și Turingia; în 1854 a emigrat în S.U.A. — 323, 326.
- Otto, Karl Wunibald** (n. aprox. 1809) — chimist german; în 1848—1849 membru al Uniunii muncitorilor din Köln, membru al Ligii comunistilor, unul dintre inculpații în procesul comunistilor de la Köln (1852), condamnat la cinci ani închisoare. — 10, 139.
- Ovidiu (Publius Ovidiu Naso)** (43 î.e.n. — 17 e.n.) — mare poet latin. A fost exilat de August la Tomis (azi Constanța), pe țărmul Mării Negre. — 130.
- Owen, Robert** (1771—1858) — socialist utopist englez. Este singurul dintre marii socialiști utopiști care a activat nemijlocit în rindurile mișcării muncitorești. — 122.
- Oxford Joseph** — patronul unei firme londoneze la care a lucrat Freiligrath. — 268, 394, 518, 535.

P

- Pacifico, David** (1784—1854) — cetățean englez, de origine portugheză, negustor la Atena. — 548.
- Pakington, sir John Somerset** (1799—1880) — om de stat englez, tory, ulterior conservator; ministru de război și al coloniilor (1852), primlord al amiralității (1858—1859 și 1866—1867) și ministru de război (1867—1868). — 204.
- Palmerston, Henry John Temple, viconte** (1784—1865) — om politic englez; la începutul activității sale tory, din 1830 unul dintre liderii aripii de dreapta a whigilor; secretar de stat pentru problemele războiului (1809—1828); lord-cancelar, ministru de externe (1830—1834, 1835—1841, 1846—1851), ministru de interne (1852—1855) și prim-ministru (1855—1858 și 1859—1865). A avut o atitudine ostilă Unirii Principatelor Române. — 131, 186, 193—195, 204, 262, 266, 268, 271—273, 279, 280, 284—286, 288, 295, 309, 316, 319, 321, 328, 338, 352, 357, 380, 381, 383—386, 388—391, 418, 450, 539, 544—549, 560, 585.

- Pam* — vezi *Palmerston, Henry John Temple*, viconte.
- Parish, Henry Headley* — autorul unei cărți despre istoria diplomatică a Greciei. — 548.
- Paskevici, Ivan Fedorovici, prinț* (1782—1856) — general-feldmareșal rus; a luat parte la războaiele împotriva Franței napoleoneene; în vara anului 1831 comandant suprem al trupeilor ruse care au înăbușit răscoala poloneză din 1830—1831, din 1832 guvernator în Polonia; în 1849 comandant suprem al armatei ruse care a luat parte la înăbușirea revoluției din Ungaria; în timpul războiului Crimeii (1853—1856) a comandat armatele ruse din țările române. — 327.
- Peel, sir Robert* (1788—1850) — om politic și economist englez, lider al torșilor moderați, ministru de interne (1822—1827 și 1828—1830), prim-ministru (1834—1835 și 1841—1846); în 1846, cu sprijinul liberalilor, a obținut abrogarea legilor cerealelor. — 126, 193, 258, 545.
- Pélissier, Aimable-Jean-Jacques, duce de Malakoff* (1794—1864) — general francez, din septembrie 1855 mareșal al Franței; în perioada 1830—1860 a luat parte la cucerirea Algeriei; vestit pentru cruzimea sa; comandant suprem al armatei din Crimeea (mai 1855—iulie 1856). — 408.
- Pellico, Silvio* (1789—1854) — scriitor italian; s-a ridicat împotriva stăpînirii austriece; în 1820 a fost arestat din cauza legăturilor sale cu carbonarii și condamnat la 20 de ani de închisoare; închis 10 ani în fortăreața Spielberg (Brno) el a scris una dintre cele mai populare lucrări ale literaturii italiene „Inchisorile mele” în care descrie suferințele deținuților din închisorile austriece. — 413.
- Perczel, Moritz* (1811—1899) — general ungar, a luat parte la revoluția de la 1848—1849 din Ungaria; după înfringerea revoluției a emigrat în Turcia, din 1851 a trăit în Anglia. — 18, 524, 570.
- Persigny, Jean-Gilbert-Victor Fialin, conte* (din 1863) duce de (1808—1872) — om de stat francez, bonapartist, unul dintre organizatorii loviturii de stat de la 2 decembrie 1851, ministru de interne (1852—1854 și 1860—1863), ambasador la Londra (1855—1858, 1859—1860). — 11, 430, 436.
- Petermann, August* (1822—1878) — geograf și cartograf german, din 1855 redactor al periodicelor „Mittheilungen aus Justus Perthes Geographischer Anstalt” din Gotha. — 398, 400.
- Petru Eremitul (sau Petru din Amiens)* (aprox. 1050—1115) — călugăr și predicator francez, unul dintre conducătorii cetelor de țărani care au luat parte la prima cruciadă (1096—1099). — 33.
- Petzler, Johann* — democrat mic-burghез german, profesor de muzică, în deceniul al 6-lea emigrant la Londra. — 292.
- Pfänder, Karl* (1818—1876) — pictor miniaturist, din 1845 emigrant la Londra; membru al Ligii celor drepti și al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, membru al Organului central al Ligii comunistilor și al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1867 și 1870—1872); prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 14, 23, 70, 329, 400, 427, 460, 465, 588.
- Piali* — vezi *Zerffi, Gustav*.
- Pieper, Wilhelm* (n. aprox. 1826) — filolog și ziarist german, membru al Ligii comunistilor, emigrant la Londra; în 1850—1854 prieten cu Marx și Engels. — 6—9, 15, 19, 21, 34, 82, 108, 109, 113, 114—124, 139, 157, 161, 180, 184, 199, 200, 209, 212, 214, 217, 222, 233—236, 242—245, 248, 250, 257, 258, 260, 265, 266, 271, 282, 287, 295, 299, 300, 303, 306, 309, 323, 333, 338, 344, 349, 358, 366, 406, 425—427,

- 429, 433, 434, 460, 474, 525, 531, 533, 536—538, 567, 569, 582, 583, 587.
- Pierce, Franklin* (1804—1869) — om de stat american, membru al partidului democrat, președinte al Statelor Unite (1853—1857); a promovat o politică care a servit interesele proprietarilor de sclavi. — 349.
- Pilat din Pont* (m. aprox. 37) — guvernator roman al Iudeii (26—36). — 108.
- Pindar, Eduard* — emigrant din Rusia, la mijlocul secolului al XIX-lea a trăit în Anglia; cunoscut al lui Marx și Engels. — 43, 57, 84, 90, 109, 110, 114, 126, 133, 134.
- Pitt, William* (senior) (din 1766) conte Chatham (1708—1778) — om politic englez, unul dintre liderii whigilor, ministru de externe și ministru de război (1756—1761), prim-ministru (1766—1768). — 355.
- Pitt, William* (junior) (1759—1806) — om politic englez, torț, prim-ministru (1783—1801 și 1804—1806). — 355, 356.
- Pius al IX-lea* (1792—1878) — papă (1846—1878). — 316.
- Pleyel* — ofițer ungar, a participat la revoluția din Ungaria din 1848; în 1852 a emigrat în S.U.A. — 139, 140, 523.
- Plümcke, J. C.* — ofițer german, autorul cărții „Manual pentru ofițerii artileriei regale prusiene”. — 518.
- Pöckel, Gustav* — emigrant în S.U.A.; cunoscut al lui Edgar von Westphalen. — 405, 406.
- Poenisch* — cunoscut al lui Marx la Londra. — 112, 115.
- Poesche, Theodor* (1826—1899) — statistician german, democrat mic-burghez, a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania, după înfrângerea revoluției emigrant în Anglia, iar apoi în S.U.A.; în colaborare cu K. Goepf a publicat în 1852 o carte în care se propovăduia ideea creării „statelor unite ale lumii” sub hegemonia S.U.A. — 532.
- Polignac, Auguste-Jules-Armand-Marie, prinț* de (1780—1847) — om politic francez din perioada Restaurației; legitimist și clericalist, ministru de externe și prim-ministru (1829—1830). — 365.
- Pompeius (Pompeius Gneius supranumit cel Mare)* (106—48 i.e.n.) — comandant de oști și om politic roman. — 531.
- Pott, August Friedrich* (1802—1887) — filolog german, unul dintre întemeietorii metodei istorico-comparative în lingvistică. — 327.
- Pozzo di Borgo, Karl Andrei Osipovici, conte* (1764—1842) — diplomat rus, de origine corsican, ministru plenipotențiar (1814—1821) și ambasador la Paris (1821—1835), ambasador la Londra (1835—1839). — 362.
- Priessnitz, Vincenz* (1799—1851) — agricultor din Silezia austriacă; a descoperit și a folosit metoda hidroterapeutică; pe nedrept a fost acuzat de șarlatanie de către unii reprezentanți ai medicinei oficiale. — 469.
- Prințul de Prusia* — vezi *Wilhelm I.*
- Proudhon, Pierre-Joseph* (1809—1865) — publicist, sociolog și economist francez, ideolog al micii burghezii, unul dintre întemeietorii anarhismului; în 1848 deputat în Adunarea națională constituantă. — 38, 41, 79, 102, 112, 179, 318, 444, 497, 503, 505.
- Prutz, Robert Eduard* (1816—1872) — poet german, publicist și istoric literar, liberal burghez; a întreținut relații cu tinerii hegelieni; a militat activ ca democrat burghez pentru revoluția din 1848; din 1851 până în 1867 editor al revistei „Deutsches Museum” din Leipzig. — 537.
- Pulszky, Aurelius Ferenc (Franz)* (1814—1897) — om politic ungar, scriitor și arheolog, de origine polonez; a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Ungaria; după înfrângerea revoluției a emigrat în străinătate; în deceniul al 6-lea a colaborat la „New York Daily Tribune”; în 1867, după amnistie, s-a reîntors în Ungaria;

- deputat în Dietă (1867—1876 și 1884—1897). — 204, 258, 259, 280, 292, 352, 469, 514, 532.
- Pulszky, Therese** (1819—1866) — scriitoare ungară, fiica unui bancher vienez; soția lui A. F. Pulszky. — 469.
- Putnam, George Palmer** (1814—1872) — editor și publicist american; din 1853 a editat revista „Putnam's Monthly Magazine”, la care au colaborat Marx și Engels. — 408.
- Püttmann, Hermann** (1811—1894) — poet și ziarist radical german, la mijlocul deceniului al 5-lea unul dintre reprezentanții „adevăratului socialism”. — 350.
- Pyat, Félix** (1810—1889) — publicist, dramaturg și om politic francez, democrat mic-burghez; a luat parte la revoluția din 1848; în 1849 a emigrat în Elveția, apoi în Belgia și Anglia; adversar al unei mișcări muncitorești independente; timp de mai mulți ani a dus o campanie de defăimare a lui Marx și a Asociației Internaționale a Muncitorilor, folosindu-se în acest scop de Secția franceză de la Londra; membru al Comunei din Paris. — 26, 38, 105, 327.
- R**
- Radetzky, von Radetz Joseph**, conte (1766—1858) — feldmareșal austriac, în 1831 a comandat trupele austriece din Italia de nord; în 1848—1849 a înăbușit cu cruzime mișcarea revoluționară și de eliberare națională din Italia; guvernator general al regatului Lombardiei și Venetiei (1850—1857). — 187, 190.
- Raffles, sir Thomas Stamford** (1781—1826) — funcționar colonial englez; în 1811—1816 guvernator al Javei, autorul cărții „Istoria Javei”. — 240.
- Raspail, François-Vincent** (1794—1878) — naturalist și publicist francez, republican socialist, a simpatizat cu proletariatul revoluționar; a luat parte la revoluțiile din 1830 și 1848; în 1848 deputat în Adunarea națională constituantă; după 1855 a trecut pe poziții burghezo-democratice. — 515, 588.
- Raspail** (m. 1853) — soția lui F. Raspail. — 515.
- Rath** — fabricant la Köln, jurat în procesul comuniștilor de la Köln. — 164, 496.
- Rau** — unul dintre ofițerii detașamentului de voluntari al lui Willich din perioada revoluției din 1848—1849. — 228.
- Raveaux, Franz** (1810—1851) — negustor de tutun la Köln, democrat mic-burghez; în 1848—1849 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (centrul stînga), comisar al imperiului în Elveția; în 1849 membru al regenței provizorii a imperiului și al guvernului provizoriu din Baden; după înfrîngerea insurecției din Baden-Palatinat a emigrat. — 581.
- Reeve, Henry** (1813—1895) — ziarist și funcționar de stat englez; din 1853 secretar al Consiliului privat. — 186.
- Reichenbach, Oskar**, conte (n. 1815) — proprietar funciar din Silezia, democrat mic-burghez; în 1848—1849 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt, în 1850 a emigrat în Anglia, mai trziu în S.U.A. — 52, 87, 90, 91, 98, 103, 150, 159, 170, 171, 184, 191, 196, 208, 462, 467, 481, 490, 491, 507, 515, 526.
- Reid, Thomas Mayne** (1818—1883) — cunoscut scriitor englez, autor de romane de aventuri. — 189.
- Reiff, Wilhelm Joseph** (n. aprox. 1824) — membru al Ligii comuniștilor și al Uniunii muncitorilor din Köln; în 1850 a fost exclus din Liga comuniștilor; condamnat la cinci ani închisoare în procesul comuniștilor de la Köln. — 78, 482.
- Reinhardt, Richard** (1829—1898) — poet german, emigrant la Paris, secre-

- tar al lui Heinrich Heine, prieten al familiei Marx; mai tîrziu s-a ocupat de comerț. — 24, 26, 199, 445—448, 498, 565.
- Rémusat, François-Marie-Charles, conte de (1797—1875)** — om politic și scriitor francez, orléanist; ministru de interne (1840), în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în cea legislativă; în perioada celui de-al doilea imperiu a făcut opoziție lui Napoleon al III-lea; ministru de externe (1871—1873). — 75, 76, 147, 446.
- Reșid-pașa Mustafa (1802—1858)** — om politic turc, a fost de mai multe ori mare vizir și ministru de externe. — 286.
- Reuter, Max** — la începutul deceniului al 6-lea agent de poliție prusian la Londra. — 152.
- Ribbentrop, Adolph** — emigrant german la Paris, feuerbachian, prieten al lui August Hermann Ewerbeck. — 47.
- Ribeyrolles, Charles (1812—1861)** — publicist și om politic francez, democrat mic-burghez; în 1846—1849 unul dintre redactorii ziarului „La Reforme”; după înfrîngerea revoluției din 1848—1849 a emigrat în Anglia, în 1853—1855 redactor-șef al ziarului „L'Homme”; în 1858 a emigrat în Brazilia. — 393.
- Ricardo, David (1772—1823)** — economist și om politic englez, cel mai de seamă reprezentant al economiei politice clasice burgheze. Fiind ideolog burghezii industriale în ascensiune, concepția teoretică a lui Ricardo și politica economică preconizată de el au avut un caracter general progresist. K. Marx a prețuit opera științifică a lui Ricardo, subliniind aportul însemnat adus de el la dezvoltarea gândirii economice. Marx și Engels au supus unei analize critice opera lui Ricardo, preluînd și dezvoltînd ceea ce era valoros în ea și înlăturînd tot ce era neștiințific. V. I. Lenin a considerat doctrina economică a lui Ricardo, alături de cea a lui A. Smith, drept unul din izvoarele teoretice ale marxismului. — 238, 261, 456.
- Ricciardi, Giuseppe, conte (1808—1882)** — scriitor și publicist italian, a participat la mișcarea de eliberare națională din Italia; autor al mai multor lucrări despre istoria Italiei. — 403.
- Richards, Alfred Bate (1820—1876)** — dramaturg și ziarist englez, a combătut pacifismul lui Cobden și al manchesterienilor; în deceniul al 6-lea a polemizat cu urquhartiștii. — 262, 527.
- Richter** — meseriaș german, în deceniul al 6-lea emigrant la Londra; adept al lui Willich. — 14, 19, 23.
- Riego y Nuñez, Rafael de (1785—1823)** — ofițer spaniol, a participat la războiul de guerillă împotriva armatei franceze invadatoare (1808—1814); unul dintre conducătorii revoluției burgheze din 1820—1823. — 360.
- Rings, L. W.** — membru al Ligii comuniștilor; la începutul deceniului al 6-lea a emigrat la Londra; adept al lui Marx și Engels. — 14, 148, 261, 271, 576.
- Ripley, Roswell Sabine (1823—1887)** — ofițer și scriitor militar american, din 1861 general; a luat parte la războiul împotriva Mexicului (1846—1848), autor al unei lucrări despre istoria acestui război. — 367, 369, 372, 375.
- Riza-pașa (1809—1859)** — general și om politic turc, în deceniile al 5-lea și al 6-lea a ocupat în repetate rânduri postul de seraschier (ministru de război). — 284.
- Rodbertus (-Jagetzow), Johann Karl (1805—1875)** — economist german, socialist de catedră, ideolog al juncherimii îmburghezite; în 1848—1849 lider al centrului stînga din Adunarea națională prusiană. — 69.
- Roesgen, Charles** — funcționar la firma „Ermen și Engels” din Manchester.

- 19, 29, 34, 100, 117, 135, 136, 222, 227, 231, 235, 236.
- Römer** — emigrant german la Londra. — 368.
- Romulus Augustulus** (n. aprox. 460) — ultimul împărat al Imperiului roman de apus. — 25.
- Ronge, Johannes** (1813—1887) — preot german, unul dintre inițiatorii mișcării „catolicilor germani”, care căutau să adapteze catolicismul la nevoile burghezii germane; participă la revoluția din 1848—1849, democrat mic-burghez; după înfrângerea revoluției a emigrat în Anglia. — 52, 91, 125, 137, 368, 410, 443, 466, 496, 498, 506, 508, 559, 561.
- Ronge** — soția celui de mai sus. — 39, 561.
- Röser, Peter Gerhard** (1814—1865) — militant al mișcării muncitorești germane, de profesiune muncitor la fabrica de țigări din Köln; vicepreședinte al Uniunii muncitorilor din Köln, unul dintre principalii inculpați în procesul comuniștilor de la Köln (1852); a fost condamnat la șase ani închisoare; ulterior a devenit adept al lui Lassalle. — 10, 78, 139, 163, 172, 482, 521.
- Rothacker, Wilhelm** (1828—1889) — ziarist german, democrat mic-burghez, membru al Ligii comuniștilor, la începutul deceniului al 6-lea emigrant în S.U.A.; unul dintre redactorii lui „Turn-Zeitung”. — 431.
- Rothschild, Lionel Nathan, baron** (1808—1879) — guvernatorul băncii Rothschild din Londra; whig, din 1858 membru al parlamentului. — 235, 582.
- Rouland, Gustave** (1806—1878) — om de stat francez, bonapartist, ministru al învățămîntului și al cultelor (1856—1863), președintele Consiliului de Stat (1863—1864), director general al Băncii Franței (1864—1878). — 560.
- Rózycki, Karol** (1789—1870) — ofițer polonez, participant la războaiele Franței napoleoneene; a luat parte la răscoala poloneză din 1830—1831, după înfrîngerea răscoalei a emigrat în Franța. — 80.
- Rudolf I** (1218—1291) — împărat al Sfîntului Imperiu roman de națiune germană (1273—1291), întemeietorul dinastiei Habsburg în Austria. — 342.
- Ruge, Arnold** (1802—1880) — publicist german, tânăr hegelian, democrat mic-burghez; în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa stîngă); în deceniul al 6-lea unul dintre liderii emigrației mic-burghize germane din Anglia; după 1866 național-liberal. — 23, 25, 38, 52, 53, 70, 72, 81—82, 87, 92, 125, 137, 171, 237, 251, 253, 262, 277, 291, 302, 318, 324, 327, 328, 367, 427, 443, 457, 466, 473, 485, 486, 496—498, 505, 506, 514, 517, 521, 527, 531, 537, 561, 566, 572—574.
- Rumpl, E.** — croitor german, membru al Ligii comuniștilor, din 1851 emigrant la Londra, adept al lui Marx și Engels. — 236.
- Rushton, William Lewis** — jurist și filolog englez. — 96.
- Russell, Lord John** (1792—1878) — om politic englez, liderul whigilor, prim-ministru (1846—1852 și 1865—1866), ministru de externe (1852—1853 și 1859—1865). — 24, 27, 175, 192, 193, 204, 300, 338, 380—385, 406, 440, 450.
- Rutenberg, Adolf** (1808—1869) — publicist german, tânăr hegelian; din 1842 membru al redacției lui „Rheinische Zeitung”; după 1866 național-liberal. — 418.

S

- Sabatier** — în deceniul al 6-lea emigrant francez la Londra; blanquist. — 18.
- Sadleir, John** (1814—1856) — bancher și om politic irlandez, unul dintre liderii fracțiunii irlandeze din parlament, în 1853 lord-junior al trezoreriei. — 384.

- Saedt, Otto Joseph Arnold* (1816—1886) — magistrat prusian; din 1848 procuror la Köln, în 1852 acuzator în procesul comuniștilor de la Köln. — 76, 80, 81, 142, 145, 155, 413, 575.
- Saint-Arnaud, Armand-Jacques-Achille Leroy de* (1801—1854) — general francez, din 1852 mareșal al Franței, bonapartist; din deceniul al 4-lea până în deceniul al 5-lea a luat parte la cucerirea Algeriei; unul dintre organizatorii loviturii de stat de la 2 decembrie 1851; ministru de război (1851—1854), în 1854 comandant suprem al armatei franceze în Crimeea. — 321, 337, 352, 392.
- Sand, George (Amandine-Lucie-Aurore Dupin, baroană de Dudevant)* (1804—1876) — scriitoare franceză, autoarea unei serii de romane pe teme sociale, reprezentanta curentului democratic în romantism. — 251.
- Santa Anna, Antonio Lopez de* (aprox. 1797—1876) — general și om politic mexican, participant la războiul pentru independență a coloniilor spaniole din America (1810—1826); dictator al Mexicului (1833—1835, 1841—1844, 1846—1848, 1853—1855), comandant suprem în timpul războiului americano-mexican (1846—1848). — 372, 373.
- Sasanizi* — dinastie de șahi persani (226—651). — 232.
- Savoie, Henri-Charles-Joseph* (1802—1869) — avocat din Palatinat, democrat mic-burghez, în 1832 a emigrat în Franța, unde s-a ocupat cu predarea limbii germane; adept al lui Ledru-Rollin, în 1849—1851 deputat în Adunarea legislativă; după lovitură de stat de la 2 decembrie 1851 a fost expulzat din țara. — 528.
- Say, Jean-Baptiste* (1767—1832) — economist burghez francez; unul dintre întemeietorii economiei politice vulgare. — 99, 456.
- Sazonov, Nikolai Ivanovici* (1815—1862) — ziarist rus, liberal; la începutul deceniului al 5-lea a emigrat în străinătate, unde a colaborat la diferite ziare și reviste. — 18.
- Schabelitz* — editor și librar elvețian, tatăl lui Jakob Schabelitz. — 176.
- Schabelitz, Jakob* (1827—1899) — editor și librar elvețian, radical burghez; de la sfârșitul deceniului al 5-lea până la începutul deceniului al 6-lea a întreținut legături cu Marx și Engels. — 176, 179—180, 182, 184, 191, 196—197, 200, 205, 217, 513, 578, 583.
- Schapper, Karl* (1812—1870) — unul dintre conducătorii Ligii celor drepti și ai Asociației culturale a muncitorilor germani din Londra; membru al Organului central al Ligii comuniștilor, a luat parte la revoluția din 1848—1849; în 1850, după sciziunea care s-a produs în Ligă, a condus împreună cu Willich fracțiunea secretă ostilă lui Marx; în 1856 s-a apropiat din nou de Marx; în 1865 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 52, 70, 94, 130, 147, 152, 169, 180, 386, 428, 458, 479, 522.
- Scharnhorst, Gerhard Johann David von* (1755—1813) — general și teoretician militar prusian; după zdrobirea de către Napoleon, în 1806, a armatei prusiene, președintele comisiei pentru reorganizarea armatei; ministru de război (1807—1810) și șeful statului-major al armatei (1810—1813); a jucat un rol de seamă în războiul de eliberare dus de poporul german împotriva dominației napoleoneene. — 392.
- Schärtner, August* — dogar din Hainau; a participat la revoluția din 1848 și la insurecția din Baden-Palatinat din 1849, apoi emigrant la Londra; patronul unui birt unde se adunau emigranții mic-burghezi germani; membru al Ligii comuniștilor; după sciziunea care s-a produs în Ligă în 1850, a aderat la fracțiunea Willich-Schapper, făcând parte din Comitetul ei central. — 60, 88, 90, 91, 105, 169, 211, 529.

- Schärtner** — soția lui August Schärtner. — 99.
- Schickei, Johann** — funcționar comercial din Mainz, membru al Ligii comuniștilor; din 1850 emigrant în S.U.A. — 431.
- Schly, Victor** (1810—1875) — avocat german, democrat mic-burghez, în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat; mai târziu a emigrat în Franța; membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 52, 88, 91, 99, 101, 116, 117, 126, 302, 314, 479.
- Schly** — fratele celui de mai sus. — 116.
- Schiller, Friedrich** (1759—1805) — mare poet și dramaturg german. — 321.
- Schmelpennig, Alexander** (1824—1865) — fost ofițer prusian, democrat mic-burghez; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat, apoi a emigrat; s-a alăturat fracțiunii sectare Willich-Schapper; a luat parte la războiul civil din S.U.A. de partea statorilor aboliționiste, din nord. — 37, 52, 69, 79, 88, 90, 91, 150, 206, 298, 301—304, 307, 310, 312, 412, 472, 494, 498, 506, 515, 526.
- Schläger, Eduard** — ziarist german, democrat mic-burghez; din deceniul al 6-lea până în deceniul al 8-lea emigrant în S.U.A.; la începutul deceniului al 6-lea redactor la „Neu-England Zeitung”; în 1880 s-a întors în Germania. — 242, 530, 532, 537.
- Schmidt, Ernst Friedrich Franz** — preot german; în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa de stînga); participant la revoluția din 1848—1849; a emigrat în S.U.A.; adept al lui Kossuth. — 449.
- Schmolze, Karl Heinrich** (1823—1859) — caricaturist și poet german, a participat la revoluția din 1848—1849; după înfrîngerea acesteia a emigrat. — 99, 526.
- Schnaulfer, Karl Heinrich** (1823—1854) — poet și ziarist german, democrat mic-burghez, a participat la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden; în 1849, după înfrîngerea insurecției din Baden-Palatinat, a emigrat; din 1851 emigrant în S.U.A.; redactor al lui „Baltimore Wecker”. — 93, 358, 494, 573.
- Schneider II, Karl** — avocat din Köln, democrat mic-burghez, a participat la revoluția din 1848—1849; în 1852 apărător în procesul comuniștilor de la Köln. — 126, 143, 147—149, 152, 153, 156, 158—160, 162, 164, 166, 169.
- Schöler, Lina** — prietenă a familiei Marx. — 413.
- Schramm, Conrad** (aprox. 1822—1858) — revoluționar german, membru al Ligii comuniștilor, din 1849 emigrant la Londra; girant responsabil al lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”; după sciziunea care a avut loc în Liga comuniștilor, a rămas adeptul lui Marx; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 65, 94, 218, 228, 405, 406, 423, 472, 512, 515, 567.
- Schramm, Rudolf** (1813—1882) — publicist german, democrat mic-burghez, în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa de stînga); după înfrîngerea revoluției din 1848—1849 a emigrat în Anglia; a luat pozițiile împotriva lui Marx; în deceniul al 7-lea adept al lui Bismarck; fratele lui Conrad Schramm. — 472.
- Schulz** (m. 1852) — directorul poliției din Köln, unul dintre organizatorii procesului comuniștilor de la Köln (1852). — 128, 152, 174, 487.
- Schunck** — coproprietarul unei firme comerciale din Manchester. — 245.
- Schunck** — soția celui de mai sus. — 245.
- Schürmann** — avocat german, apărător în procesul comuniștilor de la Köln (1852). — 159.
- Schurz, Karl** (1829—1906) — democrat mic-burghez german; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palati-

- nat; a emigrat în Elveția; ulterior om politic în S.U.A. — 37, 39, 69, 90, 91, 104, 124, 128, 162, 466, 490.
- Schütz, Jakob Friedrich* (1813—1877) — democrat mic-burghez german, a luat parte la insurecția din 1849 din Baden-Palatinat, președinte al guvernului provizoriu badenez de la Paris; ulterior emigrant în Anglia. — 52, 467, 472.
- Schweizer von Lecton* — văduva unui funcționar din Frankfurt-pe-Main. — 150, 151.
- Scott, Winfried* (1786—1866) — general american, a luat parte la războiul anglo-american (1812—1815), comandant suprem al armatei S.U.A. (1841—noiembrie 1861); în timpul războiului de cotopire împotriva Mexicului (1846—1848) a comandat trupele care au cucerit Veracruz și Mexico. — 282, 369, 372.
- Seckendorff, August Heinrich Eduard Friedrich, baron* (1807—1885) — jurist prusian, magistrat; în 1849 deputat în cea de-a doua Cameră (centru); acuzator în procesul comuniștilor de la Köln (1852). — 163.
- Ségur, Alexandre-Joseph-Pierre, viconte de* (1756—1805) — scriitor francez. — 497.
- Seiler, Sebastian* — publicist german, în 1846 membru al Comitetului comunist de corespondență din Bruxelles; membru al Ligii comuniștilor; a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania; în deceniul al 6-lea emigrant la Londra. — 20, 24, 26, 188, 330, 331.
- Selim-pașa (Zedlinsky)* — general turc, de origine polonez; în 1853—1854 a comandat unități militare turcești la Dunăre. — 335, 336.
- Senior, Nassau William* (1790—1864) — economist englez; reprezentant al economiei politice vulgare. — 456.
- Seymour, sir George Hamilton* (1797—1880) — diplomat englez, ambasador la Petersburg (1851—1854). — 296.
- Shakespeare, William* (1564—1616) — cel mai mare poet și dramaturg al Renașterii engleze, unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai literaturii universale. — 11, 99, 309, 371.
- Sidmouth, Henry Addington, viconte* (1757—1844) — om politic englez, tory; prim-ministru și cancelar al trezoreriei (1801—1804); ca ministru de interne (1812—1821) a inițiat măsuri represive împotriva mișcării muncitorești. — 451.
- Sigel, Franz* (1824—1902) — fost ofițer din Baden, democrat mic-burghez, a luat parte la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden; comandant suprem, apoi locțiitor al comandantului suprem al armatei revoluționare în timpul insurecției din Baden-Palatinat (1849); mai târziu emigrant în Elveția, iar apoi în Anglia; în 1852 s-a stabilit în America, a luat parte la războiul civil din S.U.A. (1861—1865) de partea statelor aboliționiste din nord. — 86, 91, 94, 128, 291, 523.
- Simon, August Heinrich* (1805—1860) — jurist, publicist și om politic german, democrat burghez, în 1848—1849 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa de stînga); după înfrîngerea revoluției a emigrat în Elveția. — 559, 560.
- Simon, Ludwig* (1810—1872) — avocat din Trier, democrat mic-burghez, în 1848—1849 membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa de stînga); în 1849 a emigrat în Elveția. — 22, 23, 29, 59, 440, 442.
- Sismondi, Jean-Charles-Léonard Simonde de* (1773—1842) — economist și istoric francez din Elveția, a criticat capitalismul „de pe poziții mic-burgheze” (Lenin) și a idealizat mica producție; reprezentant de seamă al romantismului economic. — 238.
- Smill, Fedor Ivanovici* (aprox. 1787—1865) — istoric rus. — 80, 270, 524.
- Soimonov, Fedor Ivanovici* (1800—1854) — general rus, în perioada războiului Crimeii a comandat unități militare

- la Dunăre și în Crimeea ; a căzut în bătălia de la Inkerman. — 335.
- Solis y Rivadeneira, Antonio de* (1610—1686) — istoric, poet și dramaturg spaniol, autor al unei cărți despre cucerirea Mexicului. — 369, 371.
- Solomon* — fiul și succesorul lui David (973—930 i.e.n.) ; a consolidat statul iudeu și a zidit la Ierusalim renumitul templu al lui Iehova. — 530.
- Soubisse, Charles de Rohan, prinț de* (1715—1787) — favorit al regelui francez Ludovic al XV-lea ; mareșal, participant la războiul de șapte ani (1756—1763), în 1761—1762 a comandat trupele franceze de la Rin. — 355.
- Soult, Nicolas-Jean-de-Dieu, duce de Dalmația* (1769—1851) — mareșal al Franței și om politic ; a excelat printr-o totală lipsă de principialitate în politică ; participant la războaiele Franței napoleoneene ; în 1808—1814 a comandat trupele franceze în Spania ; în perioada monarhiei din iulie ministru de război (1830—1834, 1840—1845), ministru de externe (1839—1840) și șef al guvernului (1832—1834, 1839—1840 și 1840—1847). — 548, 549.
- Spartacus* — vezi *Linton, William James*.
- Spielmann* — bancher la Londra. — 215, 243, 248, 250, 257, 266.
- Spinoza, Baruch (Benedictus de)* (1632—1677) — filozof materialist olandez. — 488.
- Standau, Julius* — profesor german ; a participat la mișcarea democratică din deceniile al 4-lea și al 5-lea din Germania, unul dintre organizatorii Uniunii militare din Biel (Elveția) ; după înfringerea revoluției din 1848—1849 a emigrat în S.U.A. — 449.
- Stanley* — vezi *Derby, Edward George Geoffrey Smith Stanley, conte de*.
- Stechan, Gottlieb Ludwig* (n. aprox. 1814) — timplar din Hanovra, membru al Ligii comuniștilor ; după sciiziunea care s-a produs în Ligă în 1850 a făcut parte din fracțiunea secretară Willich-Schapper ; din decembrie 1851 a trecut în rindurile adepților lui Marx și Engels ; din ianuarie 1852 a fost în fruntea Asociației muncitorilor din Londra. — 152, 159, 387, 427, 428, 460.
- Steffen, Wilhelm* — fost ofițer prusian, martor al apărării în procesul comuniștilor de la Köln din 1852 ; în 1853 a emigrat în Anglia, apoi în S.U.A. ; în deceniul al 6-lea a întreținut legături de prietenie cu Marx și Engels. — 191, 200, 277, 278, 284, 304, 347, 349, 386, 406, 525, 557.
- Stehely* — proprietarul unei cofetării din Berlin în care se adunau în deceniul al 5-lea membrii cercului „Liberii”. — 318.
- Stein, Julius* (1813—1883) — profesor titular la Universitatea din Breslau (Wrocław), publicist democrat ; în 1848 deputat în Adunarea națională prusiană (aripa stingă) ; în deceniul al 6-lea unul dintre redactorii lui „Neue Oder-Zeitung” ; din 1862 redactor al lui „Breslauer Zeitung”. — 371.
- Stein, Karl* — bancher la Köln ; în 1852 martor al apărării în procesul comuniștilor de la Köln. — 488.
- Steinthal* — proprietarul unei firme comerciale din Manchester la care a lucrat Georg Weerth. — 143, 144, 226, 231.
- Stenzel, Gustav Adolf Harald* (1792—1854) — istoric burghez german. — 96.
- Stéphanie-Louise-Adrienne* (n. *Beauharnais*) (1789—1860) — din 1811 mare ducesă de Baden, rudă a lui Napoleon al III-lea. — 20.
- Stieber, Wilhelm* (1818—1882) — funcționar de poliție prusian, șef al poliției politice din Prusia (1850—1860) ; martorul principal și unul dintre organizatorii procesului comuniștilor de la Köln din 1852 ; împreună cu Wermuth a scris cartea „Die Communisten Verschwörungen des neunzeh-

- ten Jahrhunderts". — 140, 143, 145, 149—159, 163, 165, 169, 209—211, 214, 273, 513, 528, 529, 576, 579.
- Stirner, Max* (pseudonimul literar al lui *Johann Caspar Schmidt*) (1806—1856) — filozof și scriitor german, hegelian de stînga, ideolog al micii-burghezii, unul dintre ideologii individualismului burghez și ai anarhismului. — 26, 28, 79, 98, 318.
- Stirner-Schmidt, Marie Wilhelmine* (n. *Dähnhardt*) (1818—1902) — soția celui de mai sus. — 74, 105.
- Stopford, sir Robert* (1768—1847) — amiral englez; în 1837—1841 comandant suprem al flotei engleze din Marea Mediterană. — 548.
- Strassoldo-Grafenberg, Michael*, conte (1800—1873) — funcționar de stat austriac, în 1850—1853 guvernator al orașului Milano. — 190.
- Stratford de Redcliffe, Stratford Canning*, viconte (1786—1880) — diplomat englez, ministru plenipotențiar (1810—1812, 1825—1828), apoi ambasador la Constantinopol (1841—1858). — 284.
- Strauss* — democrat mic-burghez german, în deceniul al 6-lea emigrant la Londra. — 91.
- Strauss, David Friedrich* (1808—1874) — filozof german, hegelian de stînga; critic al religiei creștine; după 1866 național-liberal. — 328.
- Streit, Feodor* (1820—1904) — avocat, ziarist și editor german, democrat burghez, în timpul revoluției din 1848—1849 din Germania a participat la mișcarea democratică. — 98, 107, 112.
- Strodtmann, Adolph* (1829—1879) — scriitor german, democrat burghez, a participat la mișcarea revoluționară din 1848 din Schleswig-Holstein; în 1850 a emigrat din Germania, autor al unei lucrări biografice despre Kinke. — 69.
- Strohn, Wilhelm* — membru al Ligii comuniștilor, prieten al lui Marx și Engels, emigrant la Bradford. — 48, 68, 77, 146, 159, 161—164, 170, 173, 176, 210, 214, 217, 221, 247, 276, 404.
- Struve, Amalie* (m. 1862) — a participat la mișcarea democratică din 1848—1849 din Germania; soția lui Gustav Struve. — 25.
- Struve, Gustav* (1805—1870) — avocat și publicist german, democrat mic-burghez, unul dintre conducătorii mișcărilor revoluționare din aprilie și septembrie 1848 din Baden, precum și al insurecției din 1849 din Baden-Palatinat; după înfrîngerea revoluției a emigrat; a fost unul dintre conducătorii emigrației mic-burgheze germane din Anglia; mai târziu a participat la războiul civil din S.U.A. (1861—1865) de partea statelor aboliționiste din nord. — 25, 55, 486.
- Sutherland, Harriet-Elisabeth-Georgina Leveson-Gower*, ducesă (1806—1868) — latifundiară din Scoția; militantă a partidului whigilor. — 183, 199.
- Szemere, Bertalan (Bartholomeu)* (1812—1869) — om politic și publicist ungar; a luat parte la revoluția din Ungaria (1848—1849); ministru în guvernul revoluționar; după înfrîngerea revoluției a emigrat. — 17, 25, 37, 42, 53, 56, 58, 75, 77, 78, 139, 162, 189, 208, 457, 459, 466, 468, 469, 508—511, 514, 517, 526, 570.
- Szeredy* — emigrant ungar la Londra. — 405.
- Szerelmey, N.* (n. 1807) — ofițer ungar, genist și publicist, a participat la revoluția din iulie 1830 din Franța și la revoluția din 1848—1849 din Ungaria; din 1850 emigrant în Anglia. — 42, 53, 55, 57, 62.
- Szirmay*, conte — emigrant ungar, la începutul deceniului al 6-lea emisarul lui Kossuth la Paris. — 509.
- Sznayde, Franz* (1790—1850) — participant la răscoala poloneză din 1830—1831; în 1849 general în armata revoluționară din Baden-Palatinat. — 80.

Ș

Șamil (aprox. 1798—1871) — conducătorul luptei duse de muntenii din Daghestan și Cecen împotriva politicii coloniale a țarismului rus (1834—1859); ideolog al muridismului reacționar. — 272, 292, 330, 344.

T

Tacit (*Publius Cornelius Tacitus*) (aprox. 55—aprox. 120) — istoric și om politic roman, unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai istoriografiei romane. — 107.

Taschereau, Jules-Antoine (1801—1874) — publicist și om politic francez, membru al redacției ziarului „Le National”; în 1833—1838 și în 1848 a editat „Revue rétrospective”, în care a apărut un document calomnios la adresa lui Blanqui; în 1848—1849 deputat în Adunarea constituantă și în cea legislativă (aripa de dreapta); ulterior bonapartist. — 136.

Tausenau, Karl (1808—1873) — om politic austriac, reprezentant al aripii de stînga a democrației mic-burgeze; în perioada revoluției din 1848 șeful Comitetului central al asociațiilor democratice din Viena; din 1849 emigrant la Londra. — 70, 125, 561.

Tavernier — autorul unor broșuri, apărute anonim în 1855, care criticau acțiunile comandamentului francez în războiul Crimeii. — 392.

Taylor, Bayard (1825—1878) — explorator, scriitor și ziarist american, corespondentul lui „New York Daily Tribune”. — 308.

Taylor, Tom (1817—1880) — dramaturg și ziarist englez, colaborator la mai multe periodice, redactor la revista satirică „Punch” (1874—1880). — 109.

Taylor, Zachary (1784—1850) — general și om politic american, mare plantator; în războiul de cucerire împotriva Mexicului (1846—1848) a comandat trupele americane care acțio-

nau pe Rio Grande; din 1849 președinte al S.U.A. — 369, 372.

Techow, Gustav Adolf (1813—1893) — ofițer prusian, democrat mic-burgez, în 1848 a luat parte la evenimentele revoluționare de la Berlin; șeful statului-major al armatei revoluționare din Palatinat; în 1849, după înfrîngerea insurecției din Baden-Palatinat, a emigrat în Elveția, în 1852 s-a stabilit în Australia. — 52, 74, 87, 88, 90, 105, 169, 472, 495.

Telling — vezi *Müller-Telling, Eduard von*.

Temme, Jodocus Donatus Hubertus (1798—1881) — jurist german, democrat; în 1848 deputat în Adunarea națională prusiană (aripa de stînga); în 1849 membru al Adunării naționale de la Frankfurt. — 434, 438, 559.

Terentius (*Publius Terentius Afer*) (aprox. 185—159 î.e.n.) — poet comic latin. — 279.

Tesseler, von — în 1852 martor în procesul comuniștilor de la Köln. — 496.

Thaly, Zsigmond (1814—1886) — inginer ungar, rudă și prieten al lui Kossuth; participant la revoluția din 1848—1849, în 1849 a condus apărarea fortăreței Komarom, după capitularea fortăreței a emigrat din Ungaria; în deceniul al 6-lea, după amnistie, s-a întors în patrie. — 96.

Thierry, Jacques-Nicolas-Augustin (1795—1856) — istoric francez, de orientare liberală din perioada Restaurăției. — 340, 455.

Thiers, Louis-Adolphe (1797—1877) — istoric și om politic francez, orleanist, ministru de interne (1832 și 1834), prim-ministru (1836 și 1840), președinte al republicii (1871—1873), călăul Comunei din Paris. — 316, 505.

Thomas, Antoine-Léonard (1732—1785) — scriitor francez, a aderat la iluminismii secolului al XVIII-lea; din 1767 membru al Academiei Franceze. — 497.

Thoré, Étienne-Joseph-Théophile (1807—1869) — om politic, avocat și ziarist francez, democrat mic-burghez, militant activ al revoluției din 1848, participant la evenimentele din 15 mai 1848, după aceea emigrant în Anglia; în 1860 s-a întors în Franța și s-a retras din viața politică. — 26.

Toreens, Robert (1780—1864) — economist burghez englez, a vulgarizat teoria economică a lui Ricardo, a negat aplicarea teoriei valorii bazate pe muncă la condițiile modului de producție capitalist. — 456.

Tralle — democrat mic-burghez german, în deceniul al 6-lea emigrant la Londra. — 87, 91, 125.

Trübner, Nikolaus (1817—1884) — editor german la Londra. — 59, 290, 339.

Tucker — editor din Londra. — 283, 287, 338, 339, 369, 398.

Tzschirner, Samuel Erdmann (aprox. 1812—1870) — avocat german, democrat mic-burghez; în perioada revoluției din 1848—1849 conducătorul extremei stîngi din Landtagul Saxoniiei; în 1849 unul dintre conducătorii insurecției din mai din Dresden și participant la insurecția din Baden-Palatinat; după înfrîngerea revoluției a emigrat în Elveția, mai tirziu în Anglia. — 291.

U

Unger Joseph (n. 1828) — jurist și om politic austriac, autor al mai multor lucrări despre dreptul civil. — 497.

Urban, Karl, baron de (1802—1877) — ofițer austriac, din 1850 general; a participat la înăbușirea revoluției din 1848—1849 din Ungaria. — 325.

Urquhart, David (1805—1877) — diplomat englez, publicist și om politic reacționar, turcofil; în deceniul al 4-lea a îndeplinit misiuni diplomatice în Turcia, a demascat politica externă a lui Palmerston și a whigilor; membru al parlamentului (1847—1852);

fondatorul și redactorul ziarului „Free Press”. — 194, 195, 200, 248, 255, 261, 272, 283, 288, 289, 292, 296, 299, 301, 307, 308, 309, 316, 319, 339, 353, 389, 539, 547.

V

Valentini, Georg Wilhelm, baron de (1775—1834) — general și scriitor militar prusian; a participat la războaiele împotriva Republicii Franceze și a Franței napoleoneene; în 1810—1811 a servit în armata rusă și a luat parte la războiul ruso-turc din 1806—1812. — 291.

Vallières — revoluționar francez, democrat mic-burghez, adept al lui Barbès; în deceniul al 6-lea emigrant la Londra. — 18.

Vasbenter, Louis — democrat francez; în 1850 unul dintre redactorii ziarelor proudhoniste „La Voix du Peuple”. „Le Peuple” și altele; a emigrat la Londra și la mijlocul deceniului al 6-lea în S.U.A. — 38.

Vehse, Karl Eduard (1802—1870) — istoric german, cunoscut al lui Georg Weerth. — 162, 170, 498.

Venedey, Jakob (poreclă *Kobes*) (1805—1871) — publicist radical german, în 1848—1849 membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa de stînga); după revoluția din 1848—1849 liberal. — 373, 377.

Vetter de Doggenfeld, Antal (1803—1882) — general ungur; în 1848—1849 tovarăș de luptă al lui Kossuth; după înfrîngerea revoluției a emigrat. — 106, 110, 162, 503, 514.

Victor, Claude-Victor Perrin, duce de Bellune (1764—1841) — mareșal al Franței, a luat parte la războaiele Franței napoleoneene; în 1821—1823 ministru de război, în 1823 unul dintre organizatorii intervenției franceze în Spania. — 363.

Victoria (1819—1901) — regină a Marii Britanii (1837—1901) și împărăteasă a Indiei. — 186, 194.

- Villèle, Jean-Baptiste-Seraphin-Joseph*, conte (1773—1854) — om de stat francez din perioada Restaurației, legitimist, prim-ministru (1822—1828). — 360, 361, 365.
- Vindex, Caius Julius* (m. 68) — guvernator roman în provincia Gallia Lugdunensis, de origine gal; în anul 67 a fost în fruntea răscoalei trupelor galice împotriva lui Nero propunind puterea lui Galba, guvernatorul roman din Spania; înfrînt de trupele romane, Vindex s-a sinucis. — 518.
- Virgiliu (Publius Vergilius Maro)* (70—19 î.e.n.) — cel mai mare poet latin. — 415.
- Visconti* — vezi *Arconati Visconti, Constanza, marchiză*. — 131.
- Vittinghof* — emigrant german la Londra, adept al lui Arnold Ruge. — 367.
- Vogt, Karl* (1817—1895) — naturalist și om politic german, reprezentant al materialismului vulgar, democrat mic-burghez; în 1848—1849 membru al Adunării naționale (aripa de stînga); în iunie 1849 unul dintre cei cinci regenți ai imperiului; în 1849 a emigrat în Elveția; în deceniile al 6-lea și al 7-lea agent plătit al lui Ludovic Bonaparte; unul dintre participanții cei mai activi la campania de calomnie pornită împotriva revoluționarilor proletari; Marx l-a demascat în pamfletul său „Domnul Vogt” (1860). — 24, 55, 345, 443.
- Voltaire (Arouet), François-Marie de* (1694—1778) — mare gânditor și scriitor iluminist francez. Lucrările sale au avut un rol imens atît în stimularea mișcării iluministe în întreaga Europă cît și în pregătirea ideologică a revoluției burgheze din Franța. În țara noastră opera lui Voltaire a început să fie cunoscută încă din 1792. Ea a exercitat o puternică influență asupra generației pașoptiste. — 317.
- Voronțov, Mihail Semionovici, prinț* (1782—1856) — om politic rus, general; a luat parte la războaiele împotriva lui Napoleon I; guvernator și comandant suprem al trupelor din Caucaz (1844—1854). — 272.
- Vulpus, Christian August* (1762—1827) — scriitor german; cel mai cunoscut dintre romanele sale este „Rinaldo Rinaldini”. — 205.

W

- Wade, John* (1788—1875) — publicist, economist și istoric englez. — 455.
- Wakefield, Edward Gibbon* (1796—1862) — om politic englez, economist, a elaborat teoria burgheză a colonizării. — 456.
- Walmsley, sir Joshua* (1794—1871) — om politic englez, radical burghez, membru al parlamentului. — 32.
- Walter, John* (1818—1894) — editor englez, proprietarul principal al ziarului „Times”; liberal moderat, membru al parlamentului. — 186.
- Washington, George* (1732—1799) — om de stat american, comandant suprem al armatei nord-americane în războiul pentru independență al coloniilor engleze din America de Nord (1775—1783); primul președinte al S.U.A. (1789—1797). — 352.
- Watts, John* (1818—1887) — publicist englez, la început socialist utopist, adept al lui Robert Owen, ulterior liberal și apologet al capitalismului. — 298, 303, 541.
- Webb, James Watson* (1802—1884) — ziarist și diplomat american; în 1829—1861 editor și proprietar al ziarului „Morning Courier and New York Enquirer”; în 1849—1850 însărcinat cu afaceri al S.U.A. la Viena, în 1861—1869 ambasador la Rio de Janeiro. — 273, 469.
- Weber, Carl Maria von* (1786—1826) — celebru compozitor german. — 547.
- Weerth, Georg* (1822—1856) — publicist și scriitor german, considerat de Engels ca primul poet al proletariatului german; membru al Ligii comunisti-

- lor; în 1848—1849 foiletonistul lui „*Neue Rheinische Zeitung*”, prieten al lui Marx și Engels. — 6, 8, 15, 48, 77, 124, 129, 132, 133, 138, 139, 140, 142, 143, 146, 150, 152, 154, 155, 158, 159, 161, 162, 164, 166, 167, 170—174, 177, 206, 274, 401, 414, 423, 429, 433, 436, 461, 498, 499, 518, 537, 546, 562, 565, 566, 569, 577.
- Weitling, Wilhelm** (1808—1871) — militant al mișcării muncitorești germane, de profesiune croitor; unul dintre teoreticienii comunismului utopic egalitar; a fost unul dintre conducătorii organizației muncitorești „*Liga celor drepți*”; în 1849 a emigrat în S.U.A., unde după scurt timp s-a retras din mișcarea muncitorească. — 148, 205, 233, 243, 317, 460, 479, 486.
- Wellington, Arthur Wellesley, duce de** (1769—1852) — comandant de oști și om de stat englez, tory; în 1808—1814 și 1815 a comandat trupele engleze în războaiele împotriva lui Napoleon I, pe care l-a învins la Waterloo; șef al departamentului artileriei (1818—1827), comandant suprem al armatei engleze (1827—1828, 1842—1852), prim-ministru (1828—1830), ministru de externe (1834—1835). — 125, 128, 270, 355, 450.
- Wenckstern, Otto von** — ziarist german, la începutul deceniului al 6-lea colaborator la ziarul „*The Times*”, spion prusian la Londra. — 307.
- Westphalen, Edgar von** (1819—aprox. 1890) — fratele lui Jenny Marx; în 1846 a făcut parte din Comitetul comunist de corespondență din Bruxelles; în deceniile al 6-lea și al 7-lea a trăit ca emigrant în S.U.A. — 302, 404, 460, 573, 589.
- Westphalen, Ferdinand Otto Wilhelm von** (1799—1876) — om politic prusian reacionar, ministru de interne (1850—1858); fratele vitreg al soției lui Marx, Jenny Marx. — 284, 286, 392.
- Westphalen, Heinrich Georg von** (1768—1855) — unchiul lui Jenny Marx. — 26, 28, 391.
- Westphalen, Karoline von** (m. 1856) — mama lui Jenny Marx. — 284, 286, 328, 391, 460, 573.
- Westphalen, Louise von** (1805—1861) — soția lui Ferdinand von Westphalen. — 26.
- ★ **Weydemeyer, Joseph** (1818—1866) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și americane; în 1846—1847 „adevărat socialist”, sub influența lui Marx și Engels a trecut pe pozițiile comunismului științific; membru al Ligii comunistilor, a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania; redactor la „*Neue Deutsche Zeitung*” (1849—1850); după înfringerea revoluției a emigrat în America, unde a luat parte la războiul civil de partea statelor din nord; împreună cu Cluss a propagat marxismul în S.U.A.; prieten apropiat al lui Marx și Engels. — 5, 8, 13—15, 18, 20—23, 26, 29, 32, 34, 42, 45, 48—53, 57, 59, 60, 67, 71, 73, 76, 80, 94, 96, 97, 100, 107, 110, 112, 115, 125, 137, 153, 173, 207, 208, 216—218, 223, 227, 251, 260, 278, 285, 288, 299, 421, 422, 424—432, 435—444, 448, 450, 452—454, 457—467, 470—473, 474—477, 497, 503, 512, 516, 517, 525, 528—531, 533, 534, 536, 537, 539, 568—571, 580, 582, 584—586.
- Weydemeyer, Louise** — soția celui de mai sus. — 421, 432, 439, 443, 451, 457, 464, 467, 473, 479, 524, 529, 569, 571.
- Whately, Richard** (1787—1863) — teolog, filozof și economist englez, liberal burghez. — 456.
- Wilhelm I** (1797—1888) — prinț al Prusiei, prinț-regent (1858—1861), rege al Prusiei (1861—1888), împărat al Germaniei (1871—1888). — 52, 87, 91, 467, 485, 572—573.
- Wilhelmi, Franz** — democrat mic-burghez german, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania după înfringerea revoluției a emigrat în S.U.A.; a participat la războiul civil de partea statelor aboliționiste din nord. — 423.

- Wilkes, John* (1727—1797) — publicist și om politic englez, radical burghez, membru al parlamentului; autorul unor pamflete împotriva regimului absolutist al lui George al III-lea. — 356.
- Wilks, Washington* (aprox. 1826—1864) — publicist radical englez, unul dintre redactorii ziarului „Morning Star”. — 301.
- Willich, August* (1810—1878) — ofițer prusian; a demisionat din armată din cauza convingerilor sale politice; membru al Ligii comunistilor; în 1849 comandantul unui corp de voluntari în timpul insurecției din Baden-Palatinat; în 1850, după sciziunea din Liga comunistilor, împreună cu Schapper, conducător al fracțiunii sectare ostile lui Marx; în 1853 a emigrat în S.U.A.; în timpul războiului civil din S.U.A. (1861—1865), general în armata statelor aboliționiste din nord. — 14, 23, 38, 46, 52, 53, 55, 57, 60, 65, 67—70, 72, 74, 79, 87, 88, 90—92, 94, 98, 99, 101, 103—105, 125, 129, 135, 147—152, 161, 169, 170, 180, 183, 192, 205, 211, 218, 223, 227—231, 234, 237, 242, 260, 273—279, 310, 312, 319, 423, 428, 442, 458, 460, 462, 467, 471, 472, 478—481, 485, 490—495, 498, 502, 506, 507, 512, 514, 517, 522, 526—527, 529, 538, 567, 568, 572—575, 579, 580, 585, 586.
- Willisen, Karl Wilhelm, baron de* (1790—1879) — general și teoretician militar prusian; în 1848 comisar regal la Poznan; în 1850, în timpul războiului împotriva Danemaricii, comandant suprem al armatei din Schleswig-Holstein. — 60, 61, 319, 320, 523.
- Windischgrätz, Alfred, prinț de* (1787—1862) — feldmareșal austriac; a participat la războiul împotriva Franței napoleoneene (1813—1814); în 1848 a înăbușit în sine revoluția de la Praga și de la Viena; în 1849 a comandat armata austriacă care a înăbușit revoluția din Ungaria. — 325.
- Wingham* — judecător de poliție la Londra. — 148, 157.
- Wiss, C.* — medic și ziarist german, tânăr hegelian; la începutul deceniului al 6-lea a emigrat în America; adept al lui Kinkel. — 318—319, 496, 588.
- Woll(f), Ferdinand (Wolff cel roșu)* (1812—1895) — publicist german, în 1846—1847 membru al Comitetului comunist de corespondență din Bruxelles, membru al Ligii comunistilor; în 1848—1849 unul dintre redactorii lui „Neue Rheinische Zeitung”; după revoluția din 1848—1849 a emigrat; după sciziunea din Liga comunistilor, în 1850, adept al lui Marx și Engels; mai târziu s-a retras din viața politică. — 101, 267, 377, 421, 433, 518, 537, 569, 583.
- Wolff, Alexander* (1782—1828) — actor și dramaturg german. — 547.
- Wolff, Wilhelm (Lupus)* (1809—1864) — militant al mișcării muncitorești germane, publicist, fiu de țăran din Silezia; a luat parte la mișcarea studențească; în 1834—1839 a fost deținut în închisorile prusiene; în 1846—1847 membru al Comitetului comunist de corespondență de la Bruxelles; din martie 1848 membru al Organului central al Ligii comunistilor; în 1848—1849 unul dintre redactorii lui „Neue Rheinische Zeitung”; membru al Adunării naționale de la Frankfurt (extrema stângă), prieten și tovarăș de luptă al lui Marx (care i-a dedicat „Capitalul”) și Engels; în 1851 a emigrat la Londra. — 8, 17, 18, 28, 32, 64, 78, 86, 96, 130, 138, 149, 200, 217, 226, 231, 247—250, 255—256, 258—260, 263—267, 274—276, 278, 288, 294, 295, 298, 322, 323, 337, 347, 366, 375, 394, 399, 409, 411, 415, 421, 425—428, 429, 435, 441—444, 466, 471, 472, 484, 518, 534, 537, 549, 560—562, 569, 571, 576, 582—585.
- Wood* — proprietarul unei circiului din Londra. — 181.

- Wood, sir Charles** (din 1866) viconte *Hallfax of Monk Bretton* (1800—1885) — om de stat englez, whig ; cancelar al trezoreriei (ministru de finanțe) (1846—1852), președinte al Consiliului de control pentru problemele Indiei (1852—1855), prim-lord al amiralității (1855—1858) și ministru pentru problemele Indiei (1859—1866), lord-păstrător al sigiliului (1870—1874). — 382, 481.
- Worcell, Stanislaw** (1799—1857) — revoluționar polonez, socialist utopist ; participant la răscoala poloneză din 1830—1831, după înfringerea răscoalei a emigrat ; unul dintre liderii aripii democratice a emigrației poloneze, membru al Comitetului central al Asociației democratice poloneze ; a avut legături cu liderii emigrației internaționale, a făcut parte din Comitetul central democratic european. — 80, 277, 306.
- Worth, William Jenkins** (1794—1849) — general american, a comandat trupele S.U.A. în războiul expansionist împotriva Mexicului (1846—1848). — 372.
- Wrba** — vezi *Urban, Karl, baron de*. — 325.

Z

- * **Zerffi, Gustav** (numele adevărat *Hirsch*) (n. aprox. 1820) — ziarist ungar ; a participat la revoluția din 1848—1849 din Ungaria, din 1852 emigrant la Paris, iar de la începutul anului 1853 la Londra ; la începutul deceniului al 6-lea a avut legături cu Marx ; ulterior adept al lui Kinkel. — 113, 124, 131, 187, 205—207, 442, 491, 508—511.
- Zimmermann, Ernst Wilhelm Eduard** — primar la Spandau, membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa de stînga) ; după înfringerea revoluției din 1848—1849 emigrant în Anglia. — 181.
- Zitschke** — unul dintre creditorii lui Marx la Londra. — 413

Personaje din literatură, Biblie și mitologie

- Achate** — erou din „Eneida” lui Virgiliu, însoțitorul credincios al lui Enea ; numele său a devenit simbolul prietenului devotat. — 389.
- Ahasiab** — personaj din poveștile vechi persane, regele legendarului Turân, a suferit o serie de înfringeri în războaiele cu Persia. — 234.
- Avraam** — potrivit legendei biblice patriarh al vechilor evrei. — 219.
- Cerber** — în mitologia greacă animal fantastic, reprezentat ca un ciine monstruos, avînd mai multe capete care vegheau cu schimbul, păzitor neînduplecat la poarta infernului pentru ca sufletele morților să nu poată ieși din împărăția lui Hades. Epitetul de cerber se aplică unei persoane care păzește cu strașnicie un lucru. — 86, 507.
- Coridon** — în poezia bucolică — tipul păstorului care suferă din cauza dragostei neîmpărtaşite. — 228.
- Don Quijote** — eroul principal al romanului satiric cu același nume al lui Cervantes. — 360.
- Faust** — personajul principal din tragedia cu același nume a lui Goethe. — 316, 504.
- Fridolln** — eroul unei balade de Schiller, personificarea îndrăgostitului bun și modest. — 321.
- Goliat** — războinic filistean uriaș care, potrivit legendei biblice, ar fi pro-

- vocat la luptă individuală pe cei mai viteji oșteni evrei. Provocarea a fost primită numai de păstorul David, care avea să devină regele Israelului. — 308.
- Iason** — erou din mitologia greacă, conducătorul expediției argonauților care trebuiau să aducă lina de aur din Colhida. — 25.
- Ioan** — unul dintre apostoli; potrivit legendei biblice, discipolul favorit al lui Iisus Hristos. — 192.
- Isegrim** — lup, personaj din poemul lui Goethe „Vulpoiul Reinecke”. — 583.
- Kobes I** — eroul poeziei satirice cu același nume a lui Heinrich Heine; poreclă dată lui Jacob Venedey. — 373, 377.
- Krapülinski** — personaj din poezia lui Heine „Doi cavaleri”; nobil polonez risipitor; numele Krapülinski vine de la cuvântul francez crapule — lăcomie, nesaț, beție, precum și — leneș, lepădătură. Marx îl numește Krapülinski pe Ludovic Bonaparte. — 185, 306, 567.
- Lazar** — numele săracului dintr-o parabolă din Noul Testament. — 589.
- Lear** — rege mitologic al Britaniei; legenda lui a fost preluată de Shakespeare în tragedia sa „Regele Lear”. — 99.
- Leporello** — personaj din opera lui Mozart „Don Juan”, servitorul lui „Don Juan”. — 562.
- Ligurio** — personaj din comedia lui Machiavelli „Mătrăguna”. — 66.
- Malvoglio (Malvolio)** — personaj din comedia lui Shakespeare „Cum vă place”. — 309.
- Manu** — legiuitor legendar al Indiei antice; „legile lui Manu”, cel mai important cod de legi al Indiei antice, s-au păstrat într-o versiune datînd din sec. II î.e.n. II e.n. — 241.
- Maria** — potrivit legendei biblice, mama lui Iisus Hristos. — 523.
- Nemesis** — în mitologia greacă zeița răzbunării. — 277.
- Nicia** — personaj din comedia „Mătrăguna” a lui Machiavelli. — 69.
- Noe** — patriarh mitic. — 219.
- Panglos** — eroul povestirii lui Voltaire „Candide”; filozof optimist. — 317.
- Pegas** — în mitologia greacă, cal înaripat născut din singele Meduzei ucise de Perseu; simbolul inspirației poetice. — 569.
- Rhadamantus** — vezi **Rodomont**. — 16.
- Rinaldo Rinaldini** — războinic; eroul romanului cu același titlu al scriitorului german Chr. A. Vulpius. — 205.
- Rodomont** — personaj din poemul „Orlando furioso” de Ariosto, tipul lăudărosului. — 16.
- Rolf** — personaj din poemul „Hudibras” de S. Butler. — 226.
- Sancho Panza** — personaj din romanul „Don Quijote” de Cervantes. — 253.
- Schelmufsky** — erou al lucrărilor satiricului german Gh. Reuter (1665—aprox. 1712), tipul mincinosului și lăudărosului, căruia îi place să vorbească despre călătoriile și pățaniile lui născocite, apare în poezia lui Heine „Doi cavaleri”. — 586.
- Schlemihl, Peter** — eroul unei povestiri de Adalbert von Chamisso. — 323—324.
- Sieghart** — eroul unui roman de J. M. Miller. — 39.
- Urie** — personaj biblic, războinic al regelui David, care l-a trimis la comandantul său de oști Ioab cu ordinul de a-l plasa pe Urie în timpul luptei în locul cel mai primejdios, pentru a scăpa de el și a-i lua nevasta, Bathseba. — 311, 314.
- Winkelried, Arnold** — erou popular legendar din timpul luptei pentru eliberarea elvețienilor împotriva dominației habsburgice în secolul al XIV-lea. — 427.

Cuprins

Prelafă V—XXVIII

PARTEA ÎNTÎI

CORRESPONDENȚA DINTRE MARX ȘI ENGELS IANUARIE 1852—DECEMBRIE 1855

1852

1. Engels către Marx. 6 ianuarie	5—6
2. Marx către Engels. 20 ianuarie	6—7
3. Engels către Marx. 22 ianuarie	7—10
4. Marx către Engels. 24 ianuarie	10—11
5. Engels către Marx. 28 ianuarie	12
6. Engels către Marx. 29 ianuarie	13—14
7. Engels către Marx. 2 februarie	14—15
8. Marx către Engels. 4 februarie	15—18
9. Marx către Engels. 6 februarie	19
10. Engels către Marx. 17 februarie	19—20
11. Marx către Engels. 18 februarie	21
12. Engels către Marx. 19 februarie	22
13. Marx către Engels. 23 februarie	23—25
14. Marx către Engels. 27 februarie	26—28
15. Engels către Marx. 2 martie	28—31
16. Marx către Engels. 3 martie	32—33
17. Engels către Marx. 18 martie	33—36
18. Marx către Engels. 30 martie	37—39
19. Engels către Marx. 1 aprilie	39—40
20. Marx către Engels. 5 aprilie	41—42

21. Marx către Engels.	14 aprilie	43
22. Engels către Marx.	20 aprilie	43—45
23. Marx către Engels.	24 aprilie	45—46
24. Engels către Marx.	25 aprilie	47—48
25. Engels către Marx.	27 aprilie	48—49
26. Engels către Marx.	29 aprilie	50—51
27. Marx către Engels.	30 aprilie	51—54
28. Engels către Marx.	1 mai	54—55
29. Engels către Marx.	4 mai	55—57
30. Marx către Engels.	6 mai	57—59
31. Engels către Marx.	7 mai	59—61
32. Marx către Engels.	13 mai	62
33. Engels către Marx.	19 mai	62—63
34. Engels către Marx.	21 mai	63—64
35. Engels către Marx.	22 mai	64—65
36. Marx către Engels.	22 mai	65—66
37. Engels către Marx.	24 mai	66—67
38. Engels către Marx.	30 iunie	67
39. Marx către Engels.	3 iulie	68—71
40. Engels către Marx.	6 iulie	71—73
41. Marx către Engels.	13 iulie	73—75
42. Engels către Marx.	15 iulie	76—78
43. Marx către Engels.	20 iulie	78—80
44. Engels către Marx.	22 iulie	80—81
45. Marx către Engels.	2 august	81
46. Marx către Engels.	5 august	82—83
47. Engels către Marx.	6 august	83—85
48. Marx către Engels.	6 august	85—89
49. Engels către Marx.	9 august	89—90
50. Marx către Engels.	10 august	90—93
51. Engels către Marx.	16 august	94—95
52. Marx către Engels.	19 august	95—100
53. Engels către Marx.	24 august	100—102
54. Marx către Engels.	27 august	102—103
55. Marx către Engels.	30 august	103—107
56. Marx către Engels.	2 septembrie	107—108

57. Engels către Marx. 7 septembrie	109—111
58. Marx către Engels. 8 septembrie	111—112
59. Marx către Engels. 9 septembrie	113
60. Engels către Marx. 14 septembrie	114—115
61. Marx către Engels. 18 septembrie	115—116
62. Engels către Marx. 20 septembrie	116—117
63. Engels către Marx. 23 septembrie	118—124
64. Marx către Engels. 23 septembrie	124—127
65. Engels către Marx. 24 septembrie	127—129
66. Marx către Engels. 28 septembrie	129—131
67. Engels către Marx. Aprox. 1 octombrie	132
68. Engels către Marx. 4 octombrie	132—135
69. Engels către Marx. 10 octombrie	135—136
70. Marx către Engels. 12 octombrie	136—137
71. Engels către Marx. 14 octombrie	137—138
72. Engels către Marx. 18 octombrie	138—139
73. Marx către Engels. 20 octombrie	139
74. Engels către Marx. 22 octombrie	140
75. Marx către Engels. 25 octombrie	141—143
76. Marx către Engels. 26 octombrie	143
77. Engels către Marx. 27 octombrie	143—145
78. Marx către Engels. 27 octombrie	145—146
79. Marx către Engels. 28 octombrie	146—153
80. Engels către Marx. 28 octombrie	153—154
81. Engels către Marx. 28 octombrie	154—156
82. Engels către Marx. 31 octombrie	156—160
83. Marx către Engels. 2 noiembrie	160—162
84. Marx către Engels. 4 noiembrie	162
85. Engels către Marx. 5—6 noiembrie	163—166
86. Marx către Engels. 10 noiembrie	166—170
87. Marx către Engels. 16 noiembrie	171
88. Marx către Engels. 19 noiembrie	172
89. Engels către Marx. 27 noiembrie	173—174
90. Engels către Marx. 29 noiembrie	175—176
91. Marx către Engels. 3 decembrie	176—179
92. Marx către Engels. 14 decembrie	179—180

1853

93. Engels către Marx. 11 ianuarie	181—182
94. Marx către Engels. 21 ianuarie	182—183
95. Marx către Engels. 29 ianuarie	183—187
96. Engels către Marx. 11 februarie	187—189
97. Marx către Engels. 23 februarie	189—192
98. Engels către Marx. 9 martie	192—196
99. Marx către Engels. 10 martie	196—200
100. Engels către Marx. 11 martie	200—202
101. Marx către Engels. 22—23 martie	203—206
102. Engels către Marx. 10 aprilie	207—209
103. Marx către Engels. 23 aprilie	209
104. Marx către Engels. 26 aprilie	210—212
105. Engels către Marx. 26 aprilie	212—213
106. Marx către Engels. 27 aprilie	213—214
107. Engels către Marx. 27 aprilie	214—215
108. Marx către Engels. 28 aprilie	215
109. Engels către Marx. 20 mai	216
110. Marx către Engels. 21 mai	216—217
111. Engels către Marx. Aprox. 26 mai	218—220
112. Engels către Marx. 31 mai	220—221
113. Engels către Marx. 1 iunie	221—222
114. Marx către Engels. 2 iunie	222—227
115. Engels către Marx. 6 iunie	227—234
116. Engels către Marx. 9 iunie	234—235
117. Marx către Engels. 14 iunie	236—241
118. Marx către Engels. 29 iunie	241—242
119. Marx către Engels. 8 iulie	243
120. Engels către Marx. 9 iulie	244—245
121. Marx către Engels. 18 iulie	246—247
122. Marx către Engels. 18 august	247—249
123. Engels către Marx. 24 august	249—250
124. Marx către Engels. 3 septembrie	250—254
125. Marx către Engels. 7 septembrie	255—257
126. Marx către Engels. 17 septembrie	257—258
127. Engels către Marx. 19 septembrie	259—260

128. Marx către Engels. 28 septembrie	260—262
129. Engels către Marx. 29 septembrie	262—264
130. Marx către Engels. 30 septembrie	264—265
131. Marx către Engels. 8 octombrie	266—268
132. Marx către Engels. 12 octombrie	268—270
133. Marx către Engels. 28 octombrie	270—271
134. Marx către Engels. 2 noiembrie	272—273
135. Marx către Engels. 6 noiembrie	273—274
136. Marx către Engels. 21 noiembrie	274—275
137. Marx către Engels. 23 noiembrie	275—276
138. Marx către Engels. 2 decembrie	276—277
139. Marx către Engels. Aprox. la 12 decembrie	278
140. Marx către Engels. 14 decembrie	279—281

1854

141. Marx către Engels. 5 ianuarie	282
142. Marx către Engels. 10 ianuarie	283
143. Marx către Engels. 18 ianuarie	283—285
144. Marx către Engels. 25 ianuarie	285—288
145. Marx către Engels. 9 februarie	288—289
146. Marx către Engels. 15 februarie	289
147. Marx către Engels. 9 martie	290—291
148. Marx către Engels. Aprox. la 11 martie	291—292
149. Marx către Engels. 17 martie	292
150. Engels către Marx. 23 martie	293—294
151. Marx către Engels. 29 martie	295—297
152. Engels către Marx. 3 aprilie	297—299
153. Marx către Engels. 4 aprilie	299—301
154. Marx către Engels. 19 aprilie	301—302
155. Engels către Marx. 20 aprilie	303—304
156. Engels către Marx. Aprox. la 21 aprilie	305—306
157. Marx către Engels. 22 aprilie	306—309
158. Engels către Marx. Aprox. la 24 aprilie	309—310
159. Marx către Engels. 29 aprilie	310—311
160. Engels către Marx. 1 mai	311—313
161. Marx către Engels. 3 mai	314—316

162. Marx către Engels. 6 mai	317—318
163. Engels către Marx. 9 mai	319—321
164. Marx către Engels. 22 mai	321—322
165. Marx către Engels. 3 iunie	322—324
166. Engels către Marx. 10 iunie	325—326
167. Marx către Engels. 13 iunie	326—328
168. Engels către Marx. 15 iunie	328—329
169. Marx către Engels. 21 iunie	329—331
170. Marx către Engels. 27 iunie	331
171. Engels către Marx. 6 iulie	332
172. Marx către Engels. 7 iulie	332—333
173. Engels către Marx. 20 iulie	333—334
174. Marx către Engels. 22 iulie	335—337
175. Marx către Engels. 27 iulie	338—343
176. Marx către Engels. 8 august	343—344
177. Marx către Engels. 26 august	344—345
178. Marx către Engels. 2 septembrie	346—347
179. Marx către Engels. 13 septembrie	347—349
180. Marx către Engels. 22 septembrie	349—350
181. Marx către Engels. 29 septembrie	350—351
182. Marx către Engels. 10 octombrie	351—354
183. Marx către Engels. 17 octombrie	354—358
184. Marx către Engels. 25 octombrie	358—359
185. Marx către Engels. 26 octombrie	359—365
186. Marx către Engels. 10 noiembrie	366
187. Marx către Engels. 22 noiembrie	367—368
188. Marx către Engels. 30 noiembrie	368—370
189. Marx către Engels. 2 decembrie	370—373
190. Marx către Engels. 8 decembrie	373—374
191. Marx către Engels. 15 decembrie	374—375

1855

192. Marx către Engels. 12 ianuarie	376
193. Marx către Engels. 17 ianuarie	376—377
194. Marx către Engels. 19 ianuarie	378
195. Marx către Engels. 24 ianuarie	379
196. Marx către Engels. 30 ianuarie	379—380

197. Marx către Engels. 31 ianuarie	380—386
198. Marx către Engels. 2 februarie	386—387
199. Marx către Engels. 13 februarie	388—389
200. Marx către Engels. 3 martie	390—391
201. Marx către Engels. 8 martie	391—393
202. Marx către Engels. 16 martie	393
203. Marx către Engels. 27 martie	394
204. Marx către Engels. 30 martie	395
205. Marx către Engels. 6 aprilie	396
206. Marx către Engels. 12 aprilie	396—397
207. Marx către Engels. 16 aprilie	397
208. Marx către Engels. 16 mai	398
209. Marx către Engels. 18 mai	399
210. Marx către Engels. 15 iunie	399—400
211. Marx către Engels. 26 iunie	401
212. Marx către Engels. 29 iunie	402
213. Marx către Engels. 3 iulie	403—404
214. Marx către Engels. 17 iulie	404—406
215. Marx către Engels. 7 august	406—407
216. Marx către Engels. 1 septembrie	407—409
217. Marx către Engels. 6 septembrie	409—410
218. Marx către Engels. 11 septembrie	411
219. Marx către Engels. 7 decembrie	412—414
220. Marx către Engels. 11 decembrie	414
221. Engels către Marx. 12 decembrie	415—416
222. Marx către Engels. 14 decembrie	416—418

PARTEA A DOUA

SCRISORI ALE LUI MARX ȘI ENGELS CĂTRE DIVERSE PERSOANE

IANUARIE 1852—NOIEMBRIE 1855

1852

1. Marx către Joseph Weydemeyer. 1 ianuarie	421—422
2. Engels către Jenny Marx. 14 ianuarie	422—424
3. Marx către Joseph Weydemeyer. 16 ianuarie	424—426
4. Marx către Joseph Weydemeyer. 23 ianuarie	426—428

5. Engels către Joseph Weydemeyer. 23 ianuarie . . .	429—432
6. Marx către Ferdinand Freiligrath. 26 ianuarie . . .	433—435
7. Marx către Joseph Weydemeyer. 30 ianuarie . . .	435
8. Engels către Joseph Weydemeyer. 30 ianuarie . . .	436—437
9. Marx către Joseph Weydemeyer. 13 februarie . . .	437—439
10. Engels către Joseph Weydemeyer. 19 februarie . . .	440—441
11. Marx către Joseph Weydemeyer. 20 februarie . . .	441—444
12. Marx către Ferdinand Lassalle. 23 februarie . . .	444—448
13. Engels către Joseph Weydemeyer. 27 februarie . . .	448—451
14. Marx către Joseph Weydemeyer. 5 martie . . .	452—458
15. Marx către Joseph Weydemeyer. 25 martie . . .	458—460
16. Engels către Joseph Weydemeyer. 16 aprilie . . .	461—463
17. Marx către Adolf Cluss. 22 aprilie . . .	463—464
18. Marx către Adolf Cluss. 23 aprilie . . .	464—465
19. Marx către Joseph Weydemeyer. 30 aprilie . . .	465—468
20. Marx către Adolf Cluss. În jurul lui 10 mai . . .	468—471
21. Marx și Engels către Joseph Weydemeyer. 28 mai . . .	471—473
22. Marx către Jenny Marx. 11 iunie . . .	473—475
23. Engels către Joseph Weydemeyer. 11 iunie . . .	475—479
24. Marx către Adolf Cluss. Înainte de 26 iunie . . .	480
25. Marx către Adolf Cluss. 20 iulie . . .	480—482
26. Marx către Gottfried Kinkel. 22 iulie . . .	483
27. Marx către Adolf Cluss. 30 iulie . . .	483—488
28. Marx către Adolf Cluss. Începutul lui august . . .	489
29. Marx către Heinrich Brockhaus. 19 august . . .	489—490
30. Marx către Peter Imandt. 27 august . . .	490—491
31. Marx către Adolf Cluss. 3 septembrie . . .	491—493
32. Marx către Adolf Cluss. 5 octombrie . . .	493—494
33. Marx către Adolf Cluss. 8 octombrie . . .	494—497
34. Marx către A. von Brüningk. 18 octombrie . . .	498
35. Marx către Karl Eduard Vehse. Sfirșitul lui noiembrie . . .	498—499
36. Marx către János Bangya. 3 decembrie . . .	499—501
37. Marx către Adolf Cluss. 7 decembrie . . .	501—506
38. Marx către Adolf Cluss. 14 decembrie . . .	506—508
39. Marx către Gustav Zerffi. 28 decembrie . . .	508—511

1853

40. Marx către Adolf Cluss. 21 ianuarie 512
 41. Marx către Adolf Cluss. 25 martie 513—516
 42. Engels către Joseph Weydemeyer. 12 aprilie 516—524
 43. Marx către Adolf Cluss. 17 aprilie 525—527
 44. Marx către Adolf Cluss. 26 aprilie 527—528
 45. Marx către Joseph Weydemeyer. 26 aprilie 528—529
 46. Marx către Adolf Cluss. În jurul lui 14 iunie 530—531
 47. Marx către Adolf Cluss. 15 septembrie 531—533
 48. Marx către Karl Blind. 26 septembrie 533—534
 49. Marx către Joseph Weydemeyer. Începutul lui oc-
 tombrie 534—535
 50. Marx către Karl Blind. 13 octombrie 535—536
 51. Marx către Adolf Cluss. Mijlocul lui octombrie 536—537
 52. Marx către Adolf Cluss. La jumătatea lunii noiem-
 brie 538—539

1854

53. Engels către H. J. Lincoln, redactorul ziarului „Daily
 News”. 30 martie 540—543
 54. Marx către Ferdinand Lassalle. 6 aprilie 543—546
 55. Marx către Ferdinand Lassalle. 1 iunie 546—549
 56. Marx către Moritz Elsner. 20 decembrie 549—550

1855

57. Marx către Ferdinand Lassalle. 23 ianuarie 551—554
 58. Marx către Moritz Elsner. 17 aprilie 555
 59. Marx către Ferdinand Lassalle. 28 iulie 556
 60. Marx către Amalie Daniels. 6 septembrie 557—558
 61. Marx către Moritz Elsner. 11 septembrie 558—559
 62. Marx către Moritz Elsner. 8 noiembrie 559—561
 63. Marx către Ferdinand Lassalle. 8 noiembrie 561—562

ANEXE

1. Jenny Marx către Engels. 7 ianuarie 1852 565—567
 2. Jenny Marx către Joseph Weydemeyer. 9 ianuarie 1852 568—569
 3. Jenny Marx către Engels. 16 ianuarie 1852 569—570
 4. Jenny Marx către Joseph Weydemeyer. 27 februarie 1852 570—571

5. Jenny Marx către Adolf Cluss. 15 octombrie 1852	571—574
6. Jenny Marx către Adolf Cluss. 28 octombrie 1852	575—577
7. Jenny Marx către Adolf Cluss. 10 martie 1853	577—579
8. Jenny Marx către Engels. 27 aprilie 1853	580
9. Adolf Cluss către Joseph Weydemeyer. 15 mai 1853	580—581
10. Adolf Cluss către Joseph Weydemeyer. 2 iunie 1853	581—582
11. Adolf Cluss către Joseph Weydemeyer. 14 iunie 1853	582—583
12. Jenny Marx către Engels. 9 septembrie 1853	583—584
13. Adolf Cluss către Joseph Weydemeyer. 4 noiembrie 1853	584
14. Jenny Marx către Engels. 24 noiembrie 1853	585
15. Adolf Cluss către Joseph Weydemeyer. 12 decembrie 1853	586—587
16. Jenny Marx către Engels. Sfirşitul lunii martie 1854	587
17. Jenny Marx către Engels. 13 mai 1854	588
18. Jenny Marx către Engels. 23 mai 1854	588—589
Adnotări	590—661
Indice de lucrări şi articole ale lui K. Marx şi F. Engels citate sau menţionate	682—694
Indice cuprinzând lucrările altor autori citate şi menţionate de Marx şi Engels	695—708
Indice de reviste şi ziare menţionate	709—716
Indice de nume	717—768

Ilustraţii

Casa din Londra (28, Dean Street, Soho) în care a locuit Marx din 1850 până în 1856	18—19
Anexă la scrisoarea lui Marx către Engels din 29 ianuarie 1853	186—187
Pagina a treia din scrisoarea lui Engels către Marx din 6 iunie 1853	229
Schiţă litografiată a şoselei strategice de la Constantinopol spre Niş (împărţită în trei părţi ; în original partea a treia poartă următoarea inscripţie : „Heerstrasse von Constantinopol nach Nissa“)	292—293
Schiţă litografiată a şoselei strategice de la Constantinopol spre Niş (Partea a treia)	292—293
Jenny Marx (fiica) şi Helene Demuth	394—395
Fragment din pagina a treia a scrisorii lui Marx către Joseph Weydemeyer din 5 martie 1852	453
Ziarul „Die Reform“ din 17 septembrie 1853 cu o parte a articolului lui Adolf Cluss „«Cel mai bun ziar din Statele Unite» şi «cei mai buni oameni» şi economişti ai lui“	532—533

**Oat la cules 11.10.1966. Bun de tipar 20.03.1967.
Apărut 1967. Hirtie scris I. A. de 71 g/m². For-
mat 600×920/16. Coli editoriale 56,30. Coli de
tipar 50,50, 5 planşe tipar fnalt, 1 culoare. C.Z.
pentru bibliotecă 3CI=R.**

Tiparul executat sub comanda nr. 6245 60677 la
Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”, Piața
Scintei nr. 1, București — Republica Socialistă
România

